

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Збірник
студентських
наукових праць*

Випуск ХХІІІ

Чернівці, 2018

Збірник студентських наукових праць Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Випуск XXIII. – Чернівці, 2018. – 416 с.

До збірника наукових праць увійшли статті, які містять результати студентських наукових досліджень у галузі економіки, туризму, підприємництва, фінансової та банківської системи, обліку, аналізу та аудиту, товарознавства, готельно-ресторанної справи тощо.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичної інформації, власних імен, цитат та інших відомостей, наданих у рукописах, несуть автори публікацій.

© ЧТЕІ КНТЕУ, 2018

Підписано до друку 27.12.2018 р.

З м і с т

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

Архільюк Маргарита, Пентякова Анастасія , 4 курсу, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Гищук Р.М. Рейтингова оцінка сакральних об'єктів Чернівецької області як ресурсної складової екскурсійної діяльності	12
Бабій Аліса , 6 курс, спец. «Туризм», з/ф, наук. кер. – Кифяк В.Ф. Проблематика розвитку та функціонування євро регіонів в умовах транскордонного співробітництва	15
Гасюк Андрій , 6 курс, спец. «Туризм», д/ф, наук. кер. – Кифяк В.Ф. Розвиток туризму в умовах євро регіону «Верхній Прут»	17
Городчук Богдан , 6 курс, спец. «Туризм», д/ф, наук. кер. – Гищук Р.М. Географічно-туристична та економічна характеристика	19
Гуменюк Вадим , 6 курс, спец. «Туризм», д/ф, наук. кер. – Кифяк В.Ф. Вплив інноваційно-інвестиційної політики регіону на розвиток туризму	22
Клевчук Оксана , 4 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Долга Г.В. Проблеми та перспективи розвитку етнічного туризму в Чернівецькій області	24
Никорчук Василь , 6 курс, спец. «Туризм», д/ф, наук. кер. – Гищук Р.М. Природні рекреаційні ресурси як передумова розвитку транскордонного туризму Буковини	26
Оначук Ілона , 4 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Долга Г.В. Особливості розвитку сільського туризму на Буковині	29

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Березовська Ірина , 6 курс, спец. «Облік та оподаткування», д/ф, наук. кер. – Романчук А.Л. Виробничі запаси в системі управління підприємства рекламної індустрії: галузеві особливості, класифікація, роль	32
Бідун Орест , 6 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», д/ф, наук. кер. – Грицюк Е.О. Причини виникнення банкрутства в сучасних підприємствах	35
Бойчук Тетяна , 5 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Долга Г.В. Вирішення конфлікту інтересів на державній службі: можливості застосування європейського досвіду в Україні	41
Борисовська Наталія , 6 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», з/ф, наук. кер. – Гнатишина Н.Д. Розробка системи моніторингу кризових явищ на підприємстві	44
Гайдук (Старчук) Іванна , 6 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Кифяк В.Ф. Особливості управління персоналом в підприємствах туристичної сфери	46
Гончар Олександр , 6 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», д/ф, наук. кер. – Кругляно А.В. Управління стратегією розвитку підприємства	49
Грицак Юрій , 6 курс, спец. «Менеджмент організації», д/ф, наук. кер. – Гищук Р.М. Сутність та особливості мотивації праці як складової соціальної політики підприємства	53
Іліка Наталія , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук. кер. – Буряк І.О. Економічна сутність товарних запасів на торговельних підприємств	55

Іонець Крістіна , 6 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Чичун В.А. Комунікативний менеджмент як елемент системи організаційного управління	57
Капша Ірина, Барановська Олена , 4 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», д/ф, наук. кер. – Нікульча В.А. Інновації у роздрібній торгівлі як фактор активізації попиту споживачів	60
Лазареску Катерина , 6 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Полянко В.В. Управління виробничими ризиками як важлива умова діяльності підприємства	62
Лико Іванна , 2 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Чичун В.А. Психологічні особливості особистості сучасного менеджера в період кризи	64
Лістархова Тетяна , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук. кер. – Романчук А.Л. Грошові кошти в системі управління фінансовими ресурсами підприємства	67
Мартинюк Вікторія , 6 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», з/ф, наук. кер. – Кругляк А.В. Розвиток підприємства як об'єкт управління	70
Мартинюк Ксенія , 6 курс, спец. «Маркетинг», з/ф, наук. кер. – Бозуленко О.Я. Формування маркетингової товарної політики у сучасних умовах	75
Онофрійчук Іванна , 4 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Урсакій Ю.А. Особливості прийняття рішень в операційному менеджменті	77
Орловська Діана , 6 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Чичун В.А. Кадрова політика як головний елемент роботи з персоналом	79
Пастер Юлія , 6 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук. кер. – Гищук Р.М. Удосконалення управління процесів реалізації продукції на підприємстві	81
Романенко Уляна , 5 курс, спец. «Туризм», д/ф, наук. кер. – Гищук Р.М. Роль персоналу у сфері надання туристичних послуг	83
Саламаха Олеся , 6 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук.кер. – Хитрова О.А. Застосування інформаційних технологій в управлінні підприємством	87
ФІНАНСОВА СИСТЕМА	
Александрова Ірина , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Фінансування делегованих повноважень місцевих органів влади в контексті децентралізації	91
Блаз Анна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами	93
Боднарук Олексій, Танасюк Михайло , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Томнюк Т.Л. Шляхи підвищення ефективності формування податкових надходжень місцевих бюджетів	95
Бойчук Ірина, Романов Олександр , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Сутність та значення соціального страхування в системі соціального захисту населення	97
Бойчук Ірина , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Контроль у системі казначейства як складова фінансового контролю	100
Бойчук Ірина , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Роль місцевих бюджетів в економічній системі держави	102

Бортіч Діана , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук.кер. – Каспрук А.Ю. Проблеми фінансового забезпечення місцевих бюджетів	104
Бужак Аліна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Ковалевич Д. А. Організація казначейського обслуговування бюджету	108
Бузіла Аліна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Вудвуд В.В. Теоретико-організаційні засади формування бюджету міста як основи соціально - економічного розвитку території	110
Візітіу Василь , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Напрями посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації	112
Горецька Марія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук.кер. – Каспрук А.Ю. Формування та виконання місцевих бюджетів: проблеми та перспективи	115
Григоряк Ілля , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Виконання місцевих бюджетів в умовах функціонування єдиного казначейського рахунку	118
Даник Аліна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Напрями оптимізації оподаткування прибутку підприємств в Україні	120
Дупешко Максим , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Напрями вдосконалення казначейського контролю у бюджетному процесі	122
Дячук Христина , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Томнюк Т.Л. Критерії якості податкової системи	125
Загородня Тетяна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Простебі Л.І. Моніторинг виконання місцевих бюджетів за доходами	127
Кирнична Крістіна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Томнюк Т.Л. Фіскальні та регулюючі аспекти прямого оподаткування	130
Коваль Яна , 2 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Каспрук А. Ю. Тенденції страхування життя в Україні	133
Коломійчук Зоряна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Планування бюджетів об'єднаних територіальних громад: проблеми та перспективи	135
Куташ Наталія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Бюджетний процес на місцевому рівні	137
Мartiщук Роксолана , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Регулювання міжбюджетних відносин в Україні та його удосконалення	140
Мензак Дмитро , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Місцеві бюджети як складова бюджетної системи України: проблеми та перспективи	142
Мотольська Крістіна , 3 курс, спец. «Економіка підприємства», д/ф, наук. кер. – Каспрук А. Ю. Тенденції розвитку страхування життя в Україні	145
Новак Лідія, Петрушко Крістіна , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Проблеми безробіття в Україні	149

Новак Валентина , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Сільський бюджет та його роль у соціально-економічному розвитку територій	151
Палагнюк Анастасія , 6 курс, спец. «Фінанси і кредит», д/ф, наук. кер. – Томнюк Т.Л. Податкове регулювання діяльності підприємства в ринкових умовах господарювання	154
Петришин Олег , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Брегеда О.А. Переваги та недоліки криптовалют	156
Петрушко Крістіна, Романов Олександр , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Табенська Ю.В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його застосування в Україні	157
Петрушко Крістіна , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Функціонування місцевих бюджетів: теоретичні і практичні аспекти	159
Попова Еріка , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Каспрук А. Ю. Аналіз сучасного стану ринку нерухомості	162
Романов Олександр , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні	164
Рубанець Владислав , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Шляхи реформування фінансової бази місцевого самоврядування в Україні	166
Ряба Марія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Сучасні тенденції виконання видаткової частини місцевих бюджетів	169
Сандуляк Ангеліна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації	171
Сасса Антоніна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Простебі Л.І. Сучасні тенденції виконання доходної і видаткової частини місцевих бюджетів	175
Скотніцька Марина , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я	177
Сморжанюк Олексюк , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Місцеві бюджети як інструмент соціально-економічного розвитку регіону	180
Ступницький Дмитро , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Бюджетна децентралізація у системі реформування місцевих бюджетів	182
Унгурян Анастасія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Бюджети місцевого самоврядування як ланка бюджетної системи	184
Фелешук Марина , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Бюджетна система як інструмент реалізації соціально-економічного розвитку регіонів	186
Целюренко Галина , 6 курс, спец. «Економіка», д/ф, наук. кер. – Лучик В.Є. Фондовий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку	188
Падох Марія, Чорна Надія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Вплив фінансової спроможності сільського бюджету на соціально-економічний розвиток Регіону	191

Якобчук Роман , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Соціальний захист населення, як спосіб реалізації соціальної політики	193
---	-----

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА

Бабинський Денис , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», д/ф, наук. кер. – Табенська Ю.В. Депозитні вкладення як основний вид ресурсів комерційних банків та перспективи їх формування	197
Бортіч Діана , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Напрямки підвищення ефективності активних операцій комерційних банків	199
Василяшко Вікторія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Банківська система України та напрями її розвитку	202
Гадієва Віта , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Гут Л.В. Особливості аналізу достатності власного капіталу банку	204
Гиршкан Руслана , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Особливості обліку депозитних операцій комерційних банків	207
Дідорук Марія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Грицюк Е.О. Кредитна політика комерційного банку та механізм її реалізації	210
Дубіль Ростислав , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Брегеда О.А. Розвиток безготівкових розрахунків в Україні	212
Жирош Юлія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Томнюк Т.Л. Тенденції застосування процедур тимчасової адміністрації та ліквідації банків в Україні	214
Кіцул Марія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Капіталізація банків в Україні та напрями її підвищення	216
Кривуцик Іванна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Сутність депозитної політики банків та її види	219
Максенюк Наталя , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Тенденції банківського кредитування фізичних осіб в Україні	221
Матейчук Назарій , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Банківське обслуговування малого та середнього бізнесу	223
Мельник Анна , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Сутність кредитних операцій банку в сучасних ринкових умовах	226
Мойсов Владислав , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Простебі Л.І. Аналіз кредитного портфеля та проблемної заборгованості АТ «УКРСИББАНК»	228
Нощенко Олег , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Вудвуд В.В. Особливості та проблеми функціонування банківської системи України	231
Пелехатий Ростислав , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Юрій С.М. Банківська система України: сучасні тенденції та перспективи розвитку	233
Перепелюк Денис , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Вудвуд В.В. Теоретичні аспекти ліквідності як індикатор ефективності діяльності комерційних банків	235

Петрушко Крістіна , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Каспрук А.Ю. Особливості функціонування в Україні банків з іноземним капіталом	237
Поштарюк Ілля , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Простебі Л.І. Аналіз депозитних операцій АТ «УКРСИББАНК»	241
Радиш Віта , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Вудвуд В.В. Особливості формування кредитної політики комерційних банків	244
Рудько Анастасія , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Каспрук А.Ю. Ринок іпотечного кредитування в Україні	247
Скрипа Сергій , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Томнюк Т.Л. Особливості розвитку банківського сектору в Україні	249
Стельмах Яна , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Каспрук А.Ю. Зарубіжний досвід державної політики у сфері молодіжного іпотечного кредитування	252
Тимошишин Назарій , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Простебі Л.І. Значення банківської системи у забезпеченні розвитку реального сектору економіки	254
Томей Христина , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Рошило В.І. Шляхи реформування банківської системи України у контексті європейської інтеграції	257
Томнюк Артур , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук. кер. – Брегеда О.А. Облікова ставка як інструмент монетарної політики Національного банку України	259
Флорескул Тарас , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ватаманюк О.С. Вдосконалення механізмів банківського кредитування	262
Шородок Марія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Каспрук А.Ю. Вплив іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи України	264
Щавінська Ольга , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук. кер. – Ковалевич Д.А. Аналіз та облік операцій з рефінансування комерційних банків України	268

ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Барбуца Руслан , 4 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. - Маначинська Ю.А. Система калькулювання витрат в управлінському обліку	271
Бережницька Катерина , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Романчук А.Л. Система калькулювання витрат в управлінському обліку	273
Ваданюк Назарій , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Скрипник М.Є Теоретичні аспекти обліку витрат на оплату праці трудових ресурсів	276
Вигнан Оксана , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Євдошак В.І. Особливості обліку та розподілу загальновиробничих витрат промислових підприємств	279
Вирстюк Василь , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Романчук А.Л. Методичні аспекти аналізу фінансового стану на підприємствах споживчої кооперації	281
Вишнівський Артур , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук.кер. – Ковалевич Д.А. Фінансова звітність бюджетних установ	285

Григор Валентина , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Романчук А.Л. Гармонізація національної фінансової звітності з міжнародними стандартами: сучасні реалії та перспективи	286
Груховська Марія , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Скрипник М.Є. Методика аудиту оплати праці: теоретичний аспект	290
Івановська Надія , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», з/ф, наук.кер. – Рилєєв С.В. Обліково-аналітичні аспекти оцінки фінансової стійкості державних вищих навчальних закладів	292
Квасняк Оксана , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Скрипник М.Є. Особливості обліку витрат виробництва сільськогосподарської продукції	296
Лелик Марія , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Скрипник М.Є. Сутність та класифікація грошових коштів: економіко-правовий аспект	298
Лисак Ганна , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Євдошак В.І. Сутність та класифікація необоротних активів в сучасних умовах господарювання	301
Лубик Назарій , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Лучик С.Д. Аналіз обсягів виробництва готової продукції на підприємстві	304
Манзюк Наталія , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Лучик С.Д. Оцінка фінансово-господарської діяльності публічного акціонерного товариства	306
Осачук Андрій , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Лучик С.Д. Особливості комп'ютеризації обліку праці та її оплати в середовищі програми «1С:Бухгалтерія 8.3»	309
Світла Аліна , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Скрипник М.Є. Обліково-економічна характеристика поточних зобов'язань підприємства	311
Столяр Руслана , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук.кер. – Ковалевич Д.А. Облік і звітність у системі казначейства	314
Трубчак Антоніна , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Маначинська Ю.А. Удосконалення обліку оборотних активів в середовищі сучасних інформаційних технологій	316
Фонарюк Ангеліна , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Лучик С.Д. Особливості комп'ютеризації обліку доходів підприємства	319
Фризюк Романа , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», з/ф, наук.кер. – Скрипник М.Є. Обліково – аналітичне забезпечення управління малим підприємством	323
Худієва Софія , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Маначинська Ю.А. Удосконалення обліку фінансових результатів в сучасних умовах господарювання	325
Шанюк Олександра , 3 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Рилєєв С.В. Діяльність комунальних підприємств щодо поводження з твердими побутовими відходами: стан та особливості організації обліку	328
Шаян Юлія , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Рилєєв С.В. Ідентифікація та класифікація малоцінних активів підприємства	330

Боднар Валерія , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Незвещук-Когут Т.С. Сучасний стан та перспективи розвитку засобів розміщення для ділових туристів в Україні	334
Василинчук Катерина , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», з/ф, наук.кер. – Незвещук-Когут Т.С. Розробка концепції курортного готелю 3* на 120 місць у с. Брусниця Кіцманського району Чернівецької області	336
Демчук Світлана , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», з/ф, наук.кер. – Паламарек К.В. Проблеми та перспективи розвитку готельного господарства в місті Кам'янець-Подільський	340
Жовнірчук Юлія , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Незвещук – Когут Т.С. Актуальність проектування курортних готелів у Чернівецькій області	343
Клим Олеся , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Незвещук – Когут Т.С. Впровадження інновацій в готельному господарстві як засіб підвищення їх конкурентоспроможності	346
Мишина Жаннета , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Паламарек К.В. Функціонування курортних готелів на національному ринку	349
Олексюк Наталія , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», з/ф, наук.кер. – Паламарек К.В. Стан та перспективи розвитку готельного господарства міста Чернівці	352
Романюк Ольга , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Незвещук – Когут Т.С. Застосування кіт-маркетингу як одного з новітніх напрямків маркетингу у готельно-ресторанній сфері	355
Семенченко Ганна , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Незвещук – Когут Т.С. Сучасні способи мотивації персоналу на підприємстві готельного господарства	358
Синюга Софія , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Незвещук – Когут Т.С. Специфічні інструменти SMM-просування підприємств готельного бізнесу	361
Хільченко Ярослава , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Паламарек К.В. Дослідження чинників якості послуг підприємств готельного господарства у м. Хотин Чернівецької області	364
Шарамайлюк Богдан , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Паламарек К.В. Якість готельних послуг, як напрямок формування конкурентних переваг готелю	366
Шпак Мирослава , 6 курс, спец. «Готельно – ресторанна справа», д/ф, наук.кер. – Паламарек К.В. Стан та перспективи розвитку готельних підприємств для ділових туристів	370
ТОВАРОЗНАВСТВО ПРОДОВОЛЬЧИХ, НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ТА ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Робу Катерина , 6 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», д/ф, наук.кер. – Бозуленко О. Ю. Забезпечення безпечності та якості харчових продуктів	373
Андрухів Марія , 5 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Маначинська Ю.А. Сучасні тенденції розвитку ринку органічної сільськогосподарської птиці	375
Вербовська Марія-Любомира, Матвій Богдан , 4 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», д/ф, наук.кер. – Бозуленко О.Я. Стан та перспективи розвитку дитячих іграшок в Україні	377
Вербовська Марія –Любомира , 4 курс, спец. «Товарознавство і торговельне підприємництво», д/ф, наук.кер. – Шкабара Т.Л. Особливості розвитку споживчого ринку молока в Україні	380

Капша Ірина, Барановська Олена , 4 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», д/ф, наук.кер. – Бозуленко О.Я.	382
Проблеми якості дорогоцінних металів	
Тимофеева Анастасія , 4 курс, спец. «Харчові технології», д/ф, наук.кер. – Паращук А.В.	384
Харчові добавки як елемент здорового харчування	
Устиянов Євген , 6 курс, спец. «Харчові технології», з/ф, наук.кер. – Романовська О.Л.	386
Технологія виготовлення соусу із використанням келпу та бета-каротину	
ПІДПРИЄМНИЦТВО	
Бідун Орест , 2 курс, спец. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (Економіка підприємства)», д/ф, Санація як ефективний метод запобігання банкрутства	390
Вербовська Марія –Любомира, Матвіїв Богдан , 4 курс, спец. «Товарознавство і торговельне підприємництво», д/ф, наук.кер. – Нікульча В. А.	394
Стан та перспективи розвитку роздрібної торгівлі в Україні	
Гакман Мар'яна , 6 курс, спец. «Економіка», д/ф, наук.кер. – Лучик В.Є.	397
Інвестиційна безпека України в сучасних умовах	
Гиршкан Руслана, Бойчук Ірина , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук.кер. – Верстяк О.М.	399
Інвестиційні ризики в економічній системі підприємства	
Коваль Наталія , 6 курс, спец. «Облік і оподаткування», д/ф, наук.кер. – Романчук А.Л.	403
Особливості нормативно-правового регулювання розрахунків з покупцями та замовниками в Україні	
Михайлюк Вадим , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», д/ф, наук.кер. – Томнюк Т.Л.	406
Сутність та методи державного регулювання підприємницької діяльності	
Онофрійчук Іванна , 4 курс, спец. «Менеджмент», д/ф, наук.кер. – Нікульча В.А.	409
Соціальні мережі як канал взаємодії учасників ринкових відносин	
Петрів Світлана , 6 курс, спец. «Економіка», д/ф, наук.кер. – Бабінська О.В.	410
Венчурний бізнес: світовий досвід та українські реалії	

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА САКРАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК РЕСУРСНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**АРХІЛЮК М., ПЕНТЯКОВА А., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність "Менеджмент",
спеціалізація "Менеджмент готельного, туристичного та курортного сервісу"
наук. кер. Гишук Р.М.**

В статті проаналізовано потенціал сакральних пам'яток Чернівецької області. Визначено основні напрями їхнього раціонального використання в сфері екскурсійної діяльності.

In the article the potential of sacred sights in Chernivtsi region is analyzed. The basic ways of their rational use in the field of excursion activities are determined.

На сучасному етапі розвитку туризму в Україні постає проблема раціонального використання історико-культурних пам'яток в екскурсійній діяльності. Значну кількість історико-культурних пам'яток займають саме сакральні об'єкти. Чернівецька область як частина Карпатського регіону входить до насиченого сакрально-туристичними об'єктами Західноукраїнського району. В історіографії проблемі місця пам'яток історії та культури в туристичній сфері приділено недостатньо уваги, незважаючи на виділення в останні роки туристичного краєзнавства в окрему наукову дисципліну. Необхідність вирішення даних питань обумовила доцільність вибору теми дослідження, визначила його завдання та напрями.

Об'єктом дослідження є сакральні об'єкти Чернівецької області як рекреаційно-туристичне явище. Предмет дослідження – особливості сакрально-туристичний потенціалу області для розвитку сакрально-релігійного туризму.

Предметом дослідження є особливості сакрально-туристичного потенціалу Чернівецької області для розвитку сакрально-релігійного туризму.

Метою статті є дослідження сакральних об'єктів Чернівецької області як ресурсної складової екскурсійної діяльності.

Методологічною базою роботи є основні положення теорії туризмознавства, суспільної географії, закладені в працях: Я. Багрєєва, О. Бейдика, Т. Божук, дослідженням спадщини України займалися: В. Вечерський, А. Власікова.

Історико-культурна скарбниця Чернівецької області є унікальним світом, який демонструє не лише високу духовність наших предків, але й усе багатство спадщини століть, яке втілювалося у дерев'яне храмове будівництво. Саме тому пам'ятки сакральної архітектури з кожним роком викликають все більше зацікавлення зі сторони вітчизняних та зарубіжних туристів. Досліджуючи традиційну церковну архітектуру, можна довідатись про історію, культуру, традиції, народне мистецтво, звичаї та обряди того чи іншого історико-етнографічного регіону.

Історико-культурні туристичні ресурси (ІКТР) – це пам'ятки історії і культури, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані в туристичній діяльності. До складу ІКТР входять пам'ятки історії, архітектури, мистецтва, етнографічні пам'ятки і пам'ятки народної творчості [7].

Оцінка придатності історико-культурних ресурсів для туризму завжди була у полі зору науковців, адже сьогодні спостерігається підвищена увага туристів до пізнання історико-культурних особливостей різноманітних територій. Попри це мало уваги приділялось оцінці сакральних споруд, які є основою для розвитку релігійного туризму.

Сакральні пам'ятки – це культові споруди, сакральні ландшафти та місця, які мають історичне та релігійне значення а також сприймаються певними конфесіями, як «святі», і що можуть бути використані з метою розвитку релігійного туризму певного регіону. До історико-культурних ресурсів, які відносяться до сакральних об'єктів, відносяться: культові споруди (монастирі, святині, храми і храмові комплекси, капели, вівтарі, ступи); природні об'єкти – святі джерела, колодязі, гори [2].

Відвідувачі історико-культурні пам'ятки України, відвідувачі потрапляють у світ краси, молитви, духовності. Крім того, кожен має гарну нагоду отримати не лише духовну та естетичну насолоду, для багатьох людей відвідування святинь змушує замислитися над сенсом людського буття, визначити своє місце в суспільному просторі.

В. Вечерський виокремлює сакральні (культові) об'єкти архітектури [3] та містобудування за функціональною, розпланувально-просторовою типологією, а також за хронологією спорудження, стилістикою, типом композицій, матеріалами тощо. Одним із важливих завдань у релігійному туризмі як науковому напрямку, що формується, є інвентаризація та оцінка сакрально-туристичних ресурсів, які визначають сакрально-туристичний потенціал і є основою для створення сакрально-туристичного продукту.

Серед рейтингу областей Карпатського регіону за кількістю сакрально-туристичних об'єктів, які внесені до реєстру пам'яток архітектури державного значення останнє місце займає Чернівецька область (12%), але неостаннє серед кількості пам'яток місцевого або національного значення [4, 5].

За даними Чернівецької міської ради згідно переліку пам'яток та об'єктів культурної спадщини Чернівецької області ми відокремили сакральні пам'ятки і сформували таблицю (табл. 1).

Оцінка загальної кількості сакральних пам'яток Чернівецької області показала, що вище за пересічне значення по області (17,1) забезпечені сакральними пам'ятками Вижицький, Заставнівський, Кіцманський та Сторожинецький райони і місто Чернівці. Показник сакральних пам'яток національного значення складає 4,75, Герцаївський (12) та Кіцманський (10) райони.

Пересічний показник сакральних пам'яток місцевого значення по областях 12,3 (рис. 1). Таким чином, вищими показниками, ніж середнє значення, характеризуються Вижицький, Заставнівський, Кіцманський та Сторожинецький райони і місто Чернівці.

Кількість сакральних пам'яток Чернівецької області

№	Адміністративні одиниці (райони)	Сакральні пам'ятки місцевого значення	Сакральні пам'ятки національного значення	Усього
1.	м. Чернівці	25	7	32
2.	Вижницький	25	2	27
3.	Герцаївський	2	12	14
4.	Глибоцький	7	5	12
5.	Заставнівський	12	8	20
6.	Кельменецький	6	0	6
7.	Кіцманський	30	10	40
8.	Новоселицький	9	2	11
9.	Путильський	0	7	7
10.	Сокирянський	6	1	7
11.	Сторожинецький	23	2	25
12.	Хотинський	3	1	4
13.	Пересічно по областях	12,3	4,75	17,1

Нижче проведена рейтингова оцінка сакральних пам'яток за коефіцієнтом охоронного статусу (табл.2). Пересічна сумарна оцінка рейтингового потенціалу сакральної спадщини області, враховуючи її коефіцієнти охоронного статусу складає нині 11,85. Більші показники даного значення зосереджені в Кіцманському, Вижницькому та Сторожинецькому району та в місті Чернівці. Пересічний показник сакральних пам'яток місцевого значення 9,25. Вищий оцінка належить Кіцманському, Вижницькому та Сторожинецькому районам та м. Чернівці. Кіцманський район багатий на сакральні пам'ятки, особливу увагу потрібно виділити дерев'яним церквам, які мають статус сакральних пам'яток національного значення. Для розвитку релігійного туризму в Кіцманському районі в майбутньому пропонується розробити туристичний маршрут дерев'яними церквами Кіцманщини.

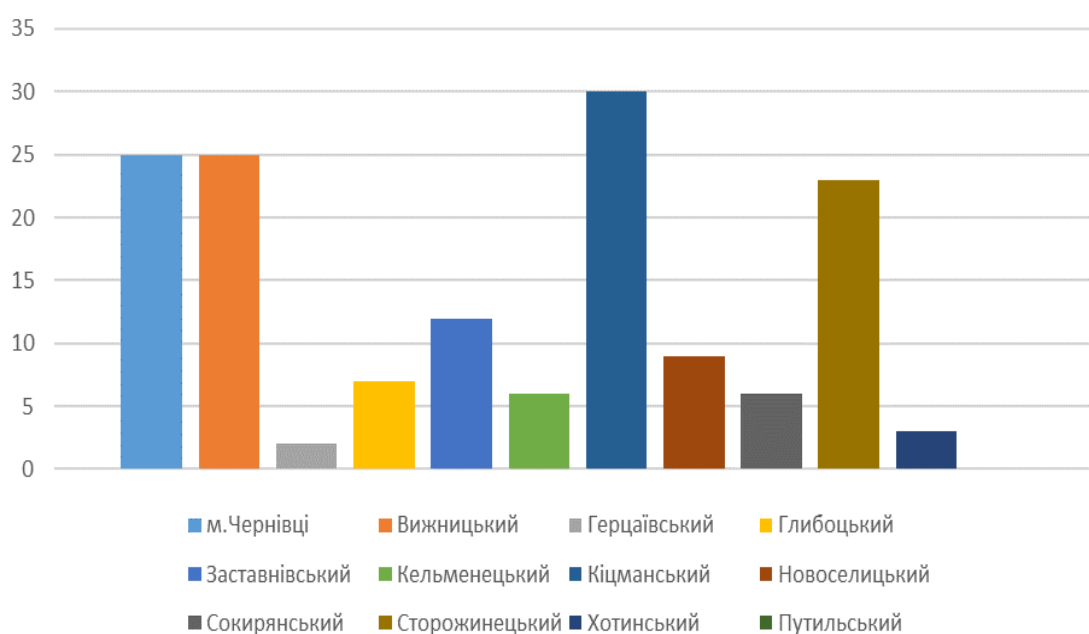

Рис. 1. Кількість сакральних пам'яток Чернівецької області місцевого значення

Рейтингова оцінка сакральних пам'яток Чернівецької області за коефіцієнтами охоронного статусу

№	Адміністративні одиниці (райони)	Сакральні пам'ятки місцевого значення	Сакральні пам'ятки національного значення	Усього
1.	м. Чернівці	18,75	7,0	25,75
2.	Вижницький	18,75	2,0	20,75
3.	Герцаївський	1,5	12,0	13,5
4.	Глибоцький	5,25	5,0	10,25
5.	Заставнівський	9	8,0	17,0
6.	Кельменецький	4,5	0	4,5
7.	Кіцманський	22,5	10,0	32,5
8.	Новоселицький	6,75	2,0	8,75
9.	Путильський	0	7,0	7,0
10.	Сокирянський	4,5	1,0	5,5
11.	Сторожинецький	17,25	2,0	19,25
12.	Хотинський	2,25	1,0	3,25
13.	Пересічне значення	9,25	4,75	11,85

Отже, згідно рейтингової оцінки сакральних пам'яток Чернівецької області за коефіцієнтами охоронного статусу пересічне значення сакральних пам'яток національного значення 4,75. Вище за пересічне значення в Герцаївському (12,0), Кіцманському (10,0) та Заставнівському (8,0) районах. Таким чином, згідно наведених вище даних Чернівецька область має достатньо ресурсів для розвитку релігійного туризму, цьому сприяє наявність сакрально-туристичних об'єктів, які формують сакрально-туристичний потенціал. Під сакрально-туристичним потенціалом розуміють, сукупність на означеній території культових споруд, які мають історичне та релігійне значення [6].

За допомогою проведеного нами рейтингового ряду кількості сакрально- туристичних об'єктів, нам вдалось виявити перспективні райони для розвитку релігійного туризму. У Чернівецькій області перспективну районну платформу для розвитку сакрального туризму формують Кіцманський, Герцаївський, Заставнівський райони та місто Чернівці. Дані об'єкти використовуються у наступних екскурсійних програмах: екскурсія: «Храми великого Коцмана та його присілками», тематична екскурсія: «Малим Єврейським Ватиканом», екскурсія «Дорогою до Святого Іллі Пророка», тематична екскурсія «Сакральними об'єктами та монастирями Наддністерської Буковини».

Проте, в умовах інтенсивного промислового розвитку, будівництва в містах, процес знищення пам'яток набув масового характеру. А ще менш бережливим було ставлення до цих пам'яток місцевої адміністрації та приватних власників. Тому нині не існує багатьох давніх соборів, зруйновані або спотворені переробками безліч костелів. А всі ці пам'ятки могли б бути туристичними атракціями, особливими, унікальними об'єктами культурно-історичного значення для пізнавального та релігійного туризму. Крім цього, нерозвинена інфраструктура районів Чернівецької області впливає на зменшення туристичних потоків до сакральних об'єктів.

Вивчення історико-культурної спадщини Чернівецької області дозволяє встановити основні напрями раціоналізації їх використання:

- проведення заходів по збереженню, охороні та відновленню пам'яток культурної, архітектурної та природної спадщини, реставрації історичних місць;
- збереження традицій через проведення мистецьких вечорів, різного роду фестивалів, що відображають самотутню культуру місцевого населення;
- включення традиційних промислів у систему атрактивних об'єктів рекреації регіону; - розробка та реалізація державних програм з розвитку культурного туризму досліджуваного регіону;
- створення високого рівня реклами та просування Чернівецької області як культурного центру.

Чернівецька область має потужний, але водночас нереалізований потенціал історико-культурної спадщини, яка належить до різних часових та культурних епох. Це дає нам підстави стверджувати, що таку значну складову історико-культурних пам'яток можна вже почати використовувати задля підвищення привабливості самого туристичного продукту та формування більшої конкурентоспроможності нашого регіону в Карпатському рекреаційно-туристичному районі та всієї України, загалом.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О. О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра географічних наук: спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / О. О. Бейдик. – Київ, 2004. – 36 с.
2. Божук Т. Поняття, функції та завдання релігійного туризму / Т. Божук // Вісник Львів. ун-ту: серія географічна. – Львів : ЛНУ, 2010. – Вип. 38. – С. 37-44

3. Вечерський В.В. Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини / В.В. Вечерський. – Київ: Головкивархітектура - НДІТІАМ, 2001. – 350 с.
4. Державний реєстр пам'яток місцевого значення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainaincognita.com>
5. Державний реєстр пам'яток національного значення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainaincognita.com>
6. Косташук І. І. Методика оцінки сакрально-туристичних ресурсів регіону (на прикладі Чернівецької області) / І. І. Косташук // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць : Географія. – Чернівці: Рута, 2010. – Вип. 519-520. – С. 81-86
7. Кравців В. С. Історико-культурні ресурси Карпатського регіону та оцінка їх туристичної атрактивності / В. С. Кравців, М. В. Копач // Соц.-екон. дослідж. в перехідний період. – 2004. – Вип. 5. – С. 223-224
8. Методика оцінки сакрально-туристичних ресурсів регіону (на прикладі Чернівецької області) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://collectedpapers.com.ua>

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОРЕГІОНІВ В УМОВАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

**БАБІЙ А., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Туризм»
наук. кер. Кифяк В.Ф.**

В статті розглянуто проблеми розвитку та функціонування єврорегіонів в умовах транскордонного співробітництва. Визначено місце транскордонного співробітництва в системі регіонального розвитку з урахуванням проблем, що виникають в процесі повноцінного використання можливостей регіону.

The article deals with the problems of the development and functioning of Euroregions under circumstances of conditions of cross-border cooperation. The defined place of cross-border cooperation in the system of regional development is determined taking into account the problems that arise in the process of complete use of the possibilities of the region.

Актуальність даної теми полягає у тому, що реалізація регіональної політики в країнах ЄС має досить вагомі результати. Тому вивчення досвіду розвитку європейського регіоналізму, без сумніву, є актуальним і корисним для України на етапі формування принципово нової схеми взаємин між центром і регіонами.

Метою статті є обґрунтування проблем розвитку та функціонування єврорегіонів в умовах транскордонного співробітництва.

Об'єктом дослідження є процес транскордонного співробітництва.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти розвитку та функціонування єврорегіонів в умовах транскордонного співробітництва.

Різні аспекти проблеми регіонального розвитку та транскордонного співробітництва висвітлені в працях таких вітчизняних та зарубіжних учених як: В. Ф. Кифяк, С. І. Устич, І. В. Артьомов, Н. В. Рябчук, Мошняга В. [1-4, 7]. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються не вирішеними.

Серед актуальних стратегічних завдань України в галузі зовнішньої політики чільне місце займає європейська інтеграція, що має за мету наближення і вступ країни до Європейського Союзу. У реалізації євроінтеграційної стратегії України, важлива роль належить транскордонному співробітництву (ТКС), під яким розуміють будь-які спільні дії, спрямовані на посилення і поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, і на укладення з цією метою необхідних договорів або досягнення відповідних домовленостей [4, С. 19]. Однією з потенційних найдієвіших форм ТКС, що володіють значними можливостями, вважаються єврорегіони. Їх роль і місце в системі сучасних міжнародних відносин, що динамічно змінюються, вимагають глибокого наукового вивчення на основі нових методологічних підходів з урахуванням реалій сьогодення і стратегічної перспективи України, синтезу різноманітних аспектів визначальних тенденцій глобального та регіонального розвитку [5, С. 116].

Основний принцип міжнародного транскордонного співробітництва полягає у тому, щоб створювати в прикордонних зонах такі зв'язки і договірні відносини, які б уможливлювали спільний пошук рішень, а отже й взаємовигідне розв'язання важливих проблем [6, С. 139]. Головною метою, що ставилася перед центральноєвропейськими єврорегіонами, була гармонізація відносин між сусідніми територіями, зниження негативного ефекту кордону, з огляду на те, що його проходження не завжди зумовлюється етнічними або історичними факторами [7, С. 228]. На думку дослідників, єврорегіони мають стати інструментом зовнішньої політики окремих суверенних держав, що прагнуть до встановлення і підтримання добросусідських відносин, які виявляються на регіональному рівні.

Загальний підхід ЄС до проблем регіонального розвитку базується на трьох головних принципах: партнерство, субсидіарність і доповнюваність, які складають основу концепції розвитку взаємодії прикордонних територій.

В Україні складається ситуація, яка відкриває можливості для проведення внутрішніх реформ та поступового руху до європейської інтеграції, це вимагає переосмислити і обґрунтувати попередній досвід створення та функціонування євро регіонів. Основними завданнями діяльності єврорегіонів є підвищення конкурентоспроможності шляхом удосконалення, оновлення та розвитку прикордонної інфраструктури; підтримка малого та середнього підприємництва в цих регіонах; захист та збереження довкілля; розвиток людських ресурсів. Основним джерелом фінансування транскордонного співробітництва в Україні є місцеві бюджети, фонди, ініціативи та програми ЄС.

Аналіз діяльності єврорегіонів за участю областей України дозволив виявити, що загалом вони сприяють розвитку співпраці між органами влади, проте органи управління нижчих ланок – району, селища – фактично вилучені з системи транскордонного співробітництва. У них відсутні підрозділи, метою яких є робота з населенням та сприяння залученню коштів для реалізації транскордонних проектів окремими організаціями, підприємствами, а також моніторингові комісії, поточну діяльність ведуть

підрозділи органи влади, а не відокремлені структури.

До основних чинників, які стримують повноцінне використання можливостей єврорегіонів для нашої країни, належать:

- недооцінка з боку центральної влади транскордонного співробітництва як інструменту регіонального розвитку і покращення рівня життя населення прикордонних районів;
- обмеженість стратегічного бачення завдань та перспектив розвитку транскордонного співробітництва як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади, а також відсутність навичок спільного планування розвитку прикордонних територій;
- незавершеність нормативно-правового врегулювання повноважень місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, самостійності у вирішенні спільних з регіонами інших держав завдань прикордонних територій;
- відсутність системного і перспективного підходу до організації транскордонної співпраці, у тому числі кваліфікованих кадрів, які володіють основами знань з практичного менеджменту, здатних готувати необхідні проектні пропозиції та співпрацювати з фахівцями країн-членів та кандидатів на вступ в ЄС;
- недостатній рівень співпраці із закордонними учасниками транскордонного співробітництва щодо розвитку інфраструктури для наукових досліджень, технологічних розробок, освіти, культури, охорони здоров'я, використання потенціалу єврорегіону для розвитку туристично-рекреаційної сфери, слабкість інституційної бази регіонального розвитку;
- недостатній рівень солідарної фінансової підтримки транскордонних проектів як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади (за винятком облаштування прикордонної інфраструктури);
- низький ступінь залучення до транскордонного співробітництва підприємницьких структур, недержавних установ та громадських організацій [8]

Тому важливого значення набуває активне залучення в реалізацію різноманітних проектів єврорегіонів представників місцевих адміністрацій, оскільки це дозволить адаптувати європейський досвід і стандарти, краще зрозуміти сутність таких категорій, як громадянське суспільство і демократичні цінності. Також, постає вирішення термінової проблеми перерозподілу обсягів повноважень між центральною і регіональною владою, передачі права самостійно вирішувати питання транскордонного співробітництва. Для того, щоб єврорегіони могли розвиватись, центральна влада повинна цілеспрямовано, в межах конкретного єврорегіону надавати певні права і обов'язки місцевим органам самоврядування на здійснення вузького обсягу міжнародних повноважень. Для підвищення ефективності функціонування єврорегіонів доцільно на рівні Мінекономіки України, ОДА створити групи, які будуть аналізувати їх діяльність, формувати висновки та рекомендації щодо їх розвитку, узгоджувати їх роботу і проводити спостереження з визначення пріоритетів діяльності та солідарної відповідальності з реалізації визначених завдань.

Аналіз функціонування єврорегіонів дозволяє виділити проблеми трьох рівнів – загальноєвропейського, міждержавного та інституційного. Перший рівень проблем обумовлений розширенням ЄС. Зокрема, Польща, Словаччина, Угорщина, країни Прибалтики, прикордонні регіони яких входять у структуру існуючих єврорегіонів, є членами ЄС. Програма співробітництва з країнами-кандидатами на вступ в ЄС – PHARE – завершується, починається розробка нового Плану дій ЄС стосовно нових сусідів. Важливо, щоб при формуванні зовнішньої політики ЄС, розробці механізмів діяльності єврорегіонів східних територій їхня роль не послаблювалася, а сприяла "м'якому" інтегруванню в економічні структури ЄС. До загальноєвропейського формату багатостороннього співробітництва можна також віднести програми, що пов'язані з розвитком транспортних комунікацій.

Другий рівень проблем існує на рівні міждержавних стосунків, де єврорегіонам можна надати додатковий поштовх, розглядаючи їх як важливі механізми співпраці. Прийняття Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 має посприяти організації системної роботи з всього комплексу прикордонних проблем.

Третій, інституційний рівень проблем розвитку єврорегіонів передбачає розвиток місцевого самоуправління та законодавче забезпечення цього процесу. Для України, як і для інших колишніх країн СРСР, актуальною є тема становлення громадянського суспільства та створення умов для реалізації приватних і громадських ініціатив у всіх сферах життєдіяльності. Єврорегіони можуть стати дієвим механізмом спрямованим на посилення людських контактів, залучення людських ресурсів для взаємозбагачення культур, реалізації освітянських та просвітницьких програм, розвитку спорту і туризму. [9, С. 36-37]

Назріла необхідність вжити невідкладних заходів для покращення законодавчого, організаційного, фінансового й інформаційного забезпечення функціонування єврорегіонів:

- подати спільні з територіями-учасниками єврорегіонів заявки на фінансування проектів, використовуючи можливості нових Програм сусідства ЄС і гранти недержавних фондів. Пріоритетними сферами повинні бути облаштування прикордонної інфраструктури та залучення інвестицій;
- покращити інформаційне забезпечення, створити сайти усіх єврорегіонів, в яких беруть участь українські області, у тому числі й англійською мовою. На сайтах слід розміщувати інформацію про історію, структуру і проекти єврорегіонів, тексти документів, статистичні дані й контактну інформацію;
- взяти до уваги досвід діяльності єврорегіонів Західної та Центральної Європи, Східноєвропейських країн та країн Прибалтики як одного з етапів мегарегіональної інтеграції;
- створити у Міністерстві економіки та з питань європейської інтеграції разом з облдержадміністраціями робочі групи для аналізу діяльності єврорегіонів, які б формували висновки та рекомендації посилення їхньої ролі, координували їх роботу і проводили моніторинг з визначення пріоритетів діяльності та

солідарної відповідальності з реалізації визначених завдань;

– реалізувати програму підвищення кваліфікації державних службовців прикордонних регіонів на рівні району, міста, селища з питань підготовки проектів співпраці в межах Єврорегіонів з використанням Академії державного управління та інших вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Кифяк В. Ф. Визначення оптимальних рекреаційно-туристичних зон в умовах транскордонного співробітництва / В. Ф. Кифяк, Я. І. Виклюк, О. В. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні : Збірник наукових праць. – Київ : 2007. – 159 с.
2. Рябчук Н.В. Єврорегіон «Верхній Прут» / Н.В. Рябчук // Українська дипломатична енциклопедія у 2-х т. – Т. 1. – Київ : Знання України, 2004. – С. 473-474.
3. Мошняга В. Молдово-румыно-українськеєвроорегионы: реальность и ожидания / В. Мошняга // Регіони Східної Європи : інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки. Матеріали Міжнар. наук. конф., Чернівці, 18-19 вересня 2000. – Чернівці : Букрек, 2000. – С. 155-168.
4. Транскордонне співробітництво як альтернатива новій "залізній завісі" та конфліктам: Комплексне дослідження (українською, російською та англійською мовами) / Керівник авторського колективу Устич С. І. – Ужгород : Карпати, 2007. – 240 с.
5. Кіш Є. Б. Центральна Європа в системі єврорегіональної інтеграції : монографія / Є. Б. Кіш. – Ужгород : Ліра, 2008. – 440 с.
6. Корбут В. Європейська інтеграція : крок за кроком : посібник для журналістів / Д. Корбут, В. Зам'ятін, І. Підлуска та ін. – Київ : Фонд "Європа XXI", 2001. – 216 с.
7. Артьомов І. В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз : навчальний посібник / І. В. Артьомов. – Ужгород : Ліра, 2007. – 384 с.
8. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP160554.html. – Назва з екрану.
9. Функціонування єврорегіонів в умовах трансформаційної економіки / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 7-8 травня 2009 року. – Чернівці : 2009. – 456 с.

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНУ «ВЕРХНІЙ ПРУТ»

ГАСЮК А., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Туризм»,
спеціалізація «Туризм»
наук.кер. Кифяк В.Ф.

В статті проаналізовано розвиток туристичного бізнесу в умовах транскордонного співробітництва. Обґрунтовано доцільність розвитку туристичної галузі в єврорегіоні «Верхній Прут».

The article analyzes the development of tourism business in conditions of cross-border cooperation. The expediency of tourism industry development in Euroregion "Upper Prut" is substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що у туристичних підприємств, які знаходяться в прикордонних областях існує більше можливостей для реалізації та просування власних послуг. Дані особливості не тільки приносять дохід туроператору, а й підвищують імідж регіону та відносини із закордонними туроператорами.

Метою статті є обґрунтування особливостей розвитку туристичного бізнесу в умовах єврорегіону «Верхній прут».

Об'єктом дослідження є процес розвитку туристичного бізнесу в прикордонних регіонах.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади розвитку туристичного бізнесу та його особливості

Різні бачення розвитку туристичної сфери висвітлені в працях вітчизняних учених таких як: О.Бейдик, О.Мілашовська. Дослідження праць даних науковців дає змогу підійти до сутності туристичної діяльності. В умовах ринку кожне туристичне підприємство є в певній мірі незалежне і самостійне. Але при високому рівні конкуренції туристична сфера зазнає значних змін. Тобто потрібно розглядати туризм як взаємозалежну систему, яка в межах певного регіону має можливість саморозвиватися та покращуватися. О.Бейдик зазначає що: туризм-найбільш прибуткова експортна галузь, важлива складова платіжного балансу туристсько-орієнтованих країн світу. Іншими словами, туристичний експорт не тільки приносить дохід власне туроператору, а й приносить надходження усім суміжним напрямом: готелям, ресторанам, транспортним підприємствам[1].

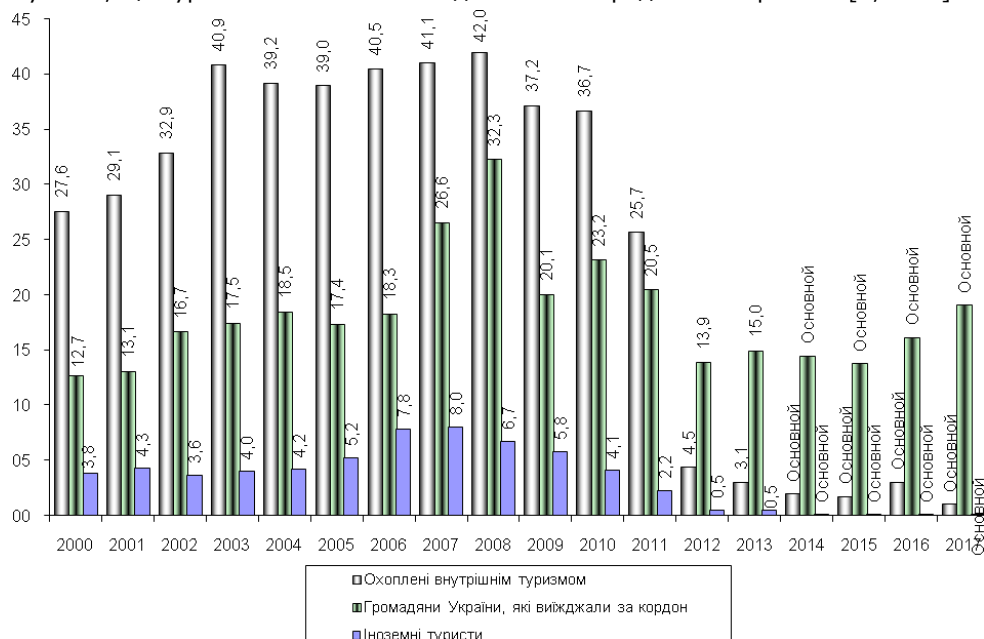
Сьогодні наша країна вже має деяку позитивну практику у сфері транскордонного співробітництва. На кордонах України створено і діють 4 єврорегіони: Карпати, Буг, Верхній Прут та Нижній Дунай. Метою створення єврорегіонів є, перш за все, розгортання діяльності, яка допомагала б зближенню локальних спільнот і органів влади прикордонних регіонів, економічна співпраця, розвиток комунікацій, захист довкілля, культурно-освітня діяльність, туризм. Єврорегіони відіграють роль мостів у процесі європейської інтеграції. Серед основних завдань цього єврорегіону можна виділити такі: розвиток і вдосконалення торговельно-економічних відносин; розробка нових проектів співробітництва; розвиток і спільне впровадження передових технологій; практична реалізація сучасних механізмів заходів загальноєвропейської безпеки; розробка спільної політики в галузі техногенно-екологічної безпеки; запобігання забруднення басейнів Дунаю, Дністра та Чорного моря; модернізація системи охорони здоров'я населення; розвиток рекреаційної діяльності та туризму[3]. Туризм відіграє значну роль в покращенні взаємовідносин, що підвищує імідж регіону та вносить надходження до бюджету. На таблиці нижче (табл.1) можна бачити туристичні відвідування із Молдови та Румунії, які проживали в готелях та аналогічних засобах розміщення в 2017 р. На нашу думку саме наявність кордону із Чернівецькою областю зумовлює таку активність туристів та подорожуючих. Даний графік відображає тільки частину, яка користувалась послугами розміщення. На нашу думку кількість туристів, які відвідували регіон значно більше. Основною проблемою таких даних є те, що присутня значна кількість туристів, які не користуються послугами суб'єктів туристичної діяльності, а значить не можуть бути зафіксовані. Це також

Таблиця 1

Розподіл іноземців, обслужованих у готелях та аналогічних засобах розміщування, за типами закладів та державами світу у 2017 році

	Іноземці, розміщені у готелях та аналогічних засобах розміщування	З них у		
		готелях	мотелях	туристських баз, гірських притулках, студентських літніх таборів та інших місцях для тимчасового розміщування
Усього по країнах світу	6789	5360	4	1425
з них прибули до України з колишнього СРСР	2020	1646	–	374
Азербайджану	24	16	–	8
Білорусі	866	841	–	25
Вірменії	2	2	–	–
Грузії	60	41	–	19
Казахстану	28	18	–	10
Молдови	780	516	–	264
Російської Федерації	236	203	–	33
Таджикистану	1	1	–	–
Туркменістану	7	7	–	–
Узбекистану	16	1	–	15
Румунії	1477	1263	2	212

Для того щоб зрозуміти стан розвитку туристичної галузі в євро регіоні «Верхній прут» в розрізі туристичних підприємств необхідно звернутись до статистичних даних за останні роки. На графіку наведеному нижче (див.рис.1) можна побачити стрімке падіння кількості туристичних відвідувань починаючи із 2011 року. На нашу думку дана тенденція спричинена конфліктом на сході України та майданом. Це призупинило розвиток галузі не тільки в регіоні, а й в усій Україні. Це зумовлено страхом туристів відвідування держави на території якої, відбуваються дані події. Слідом можна бачити незначне підвищення починаючи із 2016 р., яке по прогнозам вчених продовжиться до 2020 р. Дана тенденція дозволяє припустити, що туристична активність відновиться і продовжить зростати [4,ст.21].

Рис. 1. Динаміка кількості туристів, обслужованих суб'єктами туристичної діяльності (тис. осіб)

На нашу думку слід також розглянути кількісні показники готельних та інших засобів розміщення по євро регіону, які дозволять глибше дослідити покращення справ у туристичній сфері. В таблиці наведеній нижче (табл.2) наведена кількість іноземців, які відвідали регіон починаючи із 2000р. Можна побачити теж саме вирівнювання, як і в ситуації із статистичними даними наданими суб'єктами туристичної діяльності Чернівецької області. Починаючи із 2016 р. кількість іноземних туристів збільшується. На нашу думку даний ріст зумовлений поступовим зникненням основного фактору, який впливає на відвідування України сьогодні, а саме страх туристів в зв'язку із подіями на сході. Також важливо відмітити той факт, що низька проінформованість туристів також відіграє значну роль в даній ситуації [4,ст.45].

Таблиця 2

Кількість обслужованих приїжджих та іноземців у готелях та аналогічних засобах розміщування

	2000		2005		2010		2013	
	усього	у т.ч. іноземців	усього	у т.ч. іноземців	усього	у т.ч. іноземців	усього	у т.ч. іноземців
Чернівецька область	52938	5783	50920	6740	50755	4548	118279	7597
м.Чернівці	50580	5783	47594	6691	37093	4047	60490	5366

	2014		2015		2016		2017	
	усього	у т.ч. іноземців	усього	у т.ч. іноземців	усього	у т.ч. іноземців	усього	у т.ч. іноземців
Чернівецька область	104019	3547	103226	3703	105637	5423	116959	6789
м.Чернівці	46456	2368	48817	3504	57101	4733	66247	4204

Підсумувавши все вище сказане можна зробити висновок, що в перспективі туристичній галузі на даний момент нічого не загрожує. Поступовий ріст туристичних відвідувань в єврозоні «Верхній прут» дозволяє припустити, що подальший розвиток туристичної сфери шляхом активного налагодження транскордонного співробітництва надасть туризму новий поштовх до інноваційного та технологічного розвитку. Це в свою чергу спричинить покращення відносин між державами учасниками, а саме Румунією, Молдовою, Україною. Дана співпраця та обмін знаннями в туристичній діяльності досить важлива на даному етапі розвитку українського туризму. В подальшому транскордонне співробітництво виступає необхідним фактором соціального розвитку прикордонних територій, визначає економічні пропорції, розміщення продуктивних сил, розвиток господарської інфраструктури. Транскордонна інтеграція сприяє вдосконаленню галузевої структури господарства, підвищенню продуктивності праці і якості туристичних продуктів та послуг, інтенсифікації розвитку прикордонних територій. Усі перелічені фактори внесуть значний вклад в розвиток туризму загалом.

Список використаних джерел:

1. Український туризм: приховані можливості та сучасні тенденції розвитку / О. О. Бейдик, С. Ю. Сировець, А. О. Зяблова // Географія та туризм. - 2015. - Вип. 34. - С. 12-26.
2. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): О.О. Любіцева 2002.
3. Іванческул О.І., Україна єврозоні "Верхній прут" у контексті транскордонного співробітництва
4. Туризм та відпочинок у Чернівецькій області у 2017 році: Державна служба статистики України. Статистичний збірник 2018

ГЕОГРАФІЧНО-ТУРИСТИЧНА ТА ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКУТТЯ

ГОРОДЧУК Б., 2 курс (ОС «магістр»), ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Туризм»,
спеціалізація «Туризм»
наук. кер. Гишук Р.М.

У статті проаналізовано економічні та географічні фактори регіону, які стали причинами розвитку туризму на Покутті. Розглянуто організацію туристичної галузі на Покутті в залежності від територіального розташування, позитивні та негативні чинники даного розташування для розвитку туризму, туристичні потоки. Обґрунтовано роль суспільно-географічних принципів розміщення туризму у розвитку цієї галузі.

The article analyzes the economic and geographic factors of the region, which became the reasons for the development of tourism in Pokutti. The organization of the tourism industry in Pokutti is considered, depending on the territorial location, positive and negative factors of the given location for the development of tourism, tourist flows. The role of socio-geographical principles of tourism placement in the development of this branch is substantiated.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що Покуття є дуже привабливим у туристичному плані регіоном України. Мальовнича природа, багата історико-культурна спадщина та соціально-економічні передумови розвитку туризму підтверджують, що розвиток туристичної галузі є одним з пріоритетних напрямків економіки Покуття.

Метою статті є обґрунтування економічних та географічних особливостей, що стали причиною розвитку туристичної галузі на Покутті, аналіз позитивних і негативних характеристик для розвитку туризму в регіоні.

Об'єктом дослідження є етнографічний регіон Покуття.

Предметом дослідження є вплив суспільно-географічних факторів на територіальну організацію туризму регіону.

Проблеми передумов розвитку туристичної галузі на Покутті досліджували Г.М. Гуменюк, Т.З. Маланюк, М.Й. Рутинський та ін. [2, 3, 5, 6] Наукові публікації спрямовані на детальний аналіз туристичних ресурсів регіону, визначення їхнього значення та використання в туризмі [7].

Уперше Покуття згадується в листі молдавських бояр до польського короля від 1395 р. Цю назву вживає у своїй науковій праці польський історик XV ст. Ян Длугош. Петро Могила, описуючи в 1644 р. скит Манявський, зазначає, що він розташований на Покутті. Богдан Хмельницький у виступі на Чигиринській Раді старшин 1657 р. сказав: «Господь відає, чия та недоля, що не судилося мені скінчити цю війну так, як

того бажав, тобто раз на віки вічні затвердити самостійність і вільність вашу, а по-друге, визволити Волинь, Покуття, Поділля і Полісся...» У «Щоденнику подорожі по Польщі в роках 1670-1672» Ульріха фон Вердума вперше схематично окреслено межі Покуття. Воно лежить, згідно з його свідченням, між Дністром і Угорськими горами [4].

Протягом віків територіальні межі Покуття визначалися по-різному. Тепер межі цієї етнографічної зони окреслюються чітко: до неї входять Городенківський, Коломийський, Тлумацький, Снятинський та північно-східні частини Надвірнянського і Косівського районів Івано-Франківської обл.

Порівняно невеликий покутський край вирізняється як своєрідний локальний етнографічний район України. Це не тільки цікаві риси етнографічної перехідності прикордонних зон, а й самобутні етнокультурні реалії, які простежуються в традиційному покутському будівництві, народному одязі з особливо багатим розмаїттям головних жіночих уборів, орнаментиці й колориті вишивки, у багатьох звичаях, обрядах, словесному й музичному фольклорі, танцях, місцевих ремеслах і промислах.

У туристичній сфері України Покуття посідає особливе місце. Воно належить до найбільш потенційно розвинених туристичних територій держави. В регіоні зосереджена чимала база ресурсів, є певні передумови розвитку галузі. Це все формує середовище туристичної інфраструктури і доводить, що проблема розвитку туризму є однією з найбільш актуальних в економічному розвитку Покуття.

Сьогодні в регіоні розвиваються різні види туризму, тому сфера підприємств, що надають туристичні послуги стає достатньо широкою та неоднорідною.

Територія Покуття має деякі специфічні особливості туристичної галузі. Однією з них є географічна близькість до Європейського Союзу. Це має позитивний вплив, тому що відбувається залучення іноземних інвестицій, а також відносно хороша доступність до міжнародних ринків для залучення до регіону іноземних туристів.

Звичайно, таке географічне розміщення має і негативний вплив. Це проявляється у потужній конкуренції на ринку туристичних послуг, зменшенні попиту на вітчизняні туристичні послуги та товари, що в порівнянні з іноземними зразками мають нижчу якість та конкурентоспроможність.

Середовище функціонування туристичної індустрії кожного регіону формують природні, соціальні, демографічні, економічні, господарські та інші особливості території. Вони впливають на процес її розвитку, визначають основні зміни та тенденції, значення в інфраструктурі туристичних послуг.

Якщо говорити про територію Покуття, то економічні, екологічні, інформаційні та рекреаційні функції є визначальними. Вони є тими чинниками, що стимулюють регулярні туристичні потоки в регіон та першопричинами розвитку всього комплексу туристичної інфраструктури.

SWOT-аналіз туристичної галузі регіону найбільш об'єктивно відображає основні передумови розвитку та слабкі сторони.

Аналізуючи таблицю 1, бачимо, досить мало сильних сторін та можливостей для підсилення розвитку туристичної галузі Покуття, проте вони є перспективними та змістовними. Щоб реалізувати дані пункти потрібно немало коштів. Але це може підняти регіон на вищий рівень і з роками окупитись. Усунення слабких сторін вимагає значних зусиль, тому що вони залежать не лише від неякісної матеріально-технічної бази галузі, а й від державної політики відносно туристичної інфраструктури.

Таблиця 1

SWOT-аналіз туристичної галузі Покуття

Сильні сторони	Слабкі сторони
а) унікальний природно-рекреаційний потенціал (ландшафтна різноманітність, пам'ятки природи, можливості лікування); б) історико-культурна, архітектурна та релігійна спадщина, колорит населення; в) активність мешканців у розвитку приватної справи; г) популяризація мистецько-фестивальних атракцій; д) вигідне географічне положення регіону.	а) недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури; б) неналежна якість та асортимент послуг, проблема додаткових послуг при туристичних закладах; в) недостатня кількість готелів; г) неналежний розвиток комунальної сфери регіону; д) кваліфікація працівників сфери вимагає наукової підготовки, підвищення рівня ерудованості, знання ними іноземних мов; е) нестача інформації для потенційних відвідувачів про привабливі пам'ятки регіону, марковані туристичні маршрути, заклади розміщення
Можливості	Загрози
а) залучення інвестицій у розвиток перспективних для регіону видів туризму; б) удосконалення лікувально-курортної справи в області; в) облаштування баз та кемпінгів у місцях зосередження туристичних дестинацій; г) просування відомих туристичних «родзинок», удосконалення їхньої рекламної політики; д) розвиток транскордонного співробітництва, запозичення іноземного досвіду щодо управління індустрією туризму та залучення інвестицій для розвитку туристичних закладів; е) проведення на території регіону спеціалізованих туристичних виставок і конференцій.	а) недостатнє фінансування на реалізацію державних, обласних та місцевих програм з розвитку туризму; б) невідповідна робоча організація та рівень оплати праці в туристичній галузі; в) конкуренція з боку інших країн та регіонів; г) застарілість законодавчої та нормативно-правової бази галузі; д) недосконале розуміння можливості туризму посприяти економічному зростанню регіону на державному рівні; е) невідповідність більшості закладів, що надають туристичні послуги міжнародним та вітчизняним стандартам.

Якщо проаналізувати туристичні потоки в Івано-Франківській області за 2000-2017 роки, то результати показують що у 2005 році був найбільший потік іноземних туристів до нашої області. У 2014 році потік туристів був мінімальним, у зв'язку з політичною ситуацією в Україні. За останні три роки ситуація стабілізувалась (рис. 1).

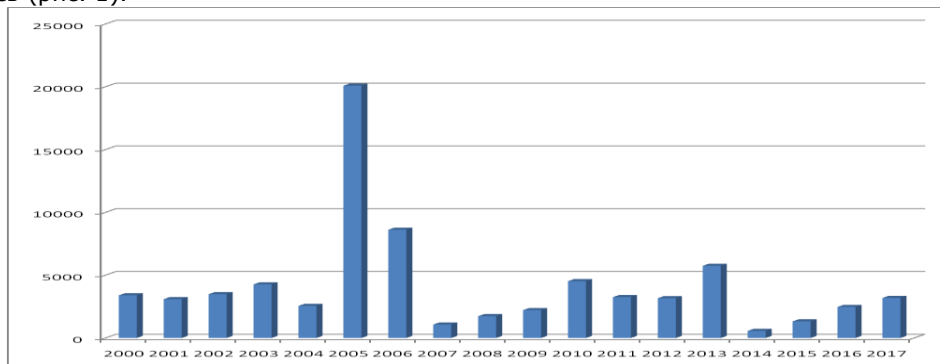

Рис. 1. Відвідування території Івано-Франківської області іноземцями, ос.

Аналізуючи потоки громадян, які виїжджають за кордон, то у 2000-2014 роках ці потоки були мінімальними. У 2017 році у зв'язку із запровадженням безвізового режиму, кількість громадян, які звертались до туристичних фірм досягла 14340 осіб (рис. 2).

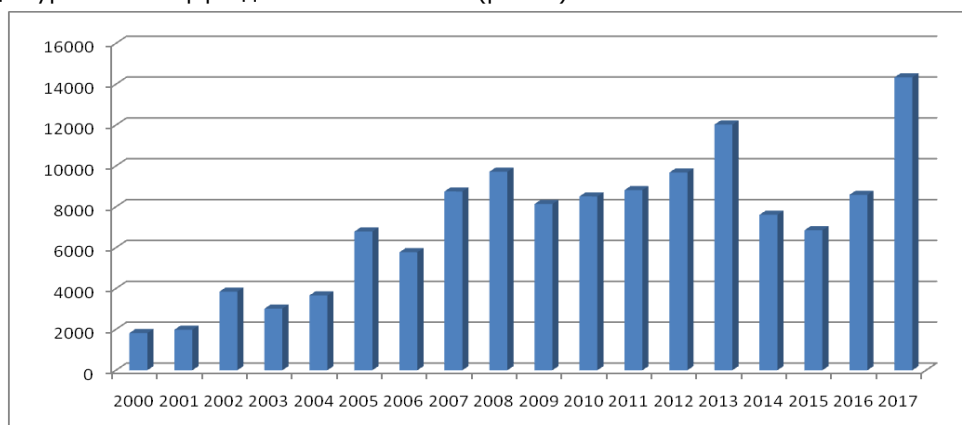

Рис. 2. Туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон, ос.

Якщо ж говорити про внутрішній туризм, то свого злету він досягнув у 2007 році. За останні вісім років внутрішні потоки знизились, тому що туристам вигідніше відпочивати за межами країни, оскільки ціни на туристичні послуги за кордоном не набагато більші, зате рівень обслуговування значно кращий (Рис. 3).

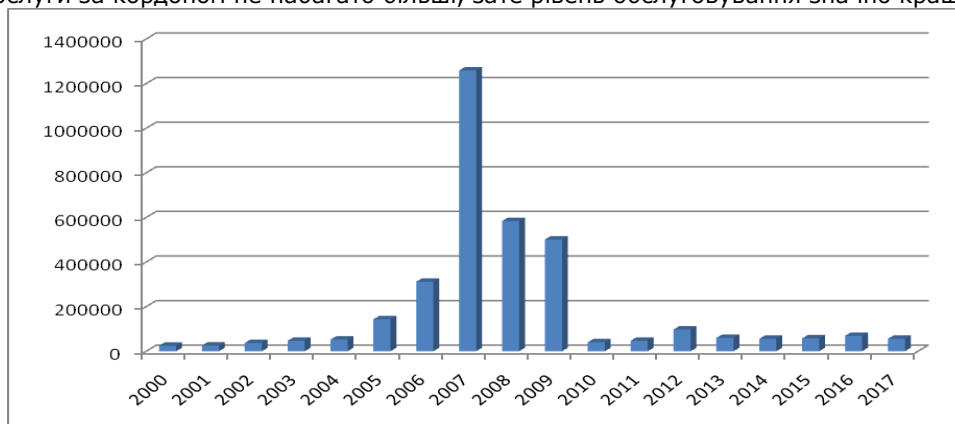

Рис. 3. Відвідування території Івано-Франківської області внутрішніми туристами, ос.

Туристична галузь Покуття характеризується зростанням рівня конкуренції на ринку туристичних послуг. Незважаючи на важке становлення ринкових відносин, за останні роки відкрилося чимало туристичних підприємств та закладів, що надають туристичні послуги. Одні з визначальних факторів у функціонуванні галузі (управління, фінансування, рівень якості) є в основі підвищення її конкурентоспроможності, проте проблема вдосконалення керування цим потенціалом залишається недостатньо вивченою. [1]

Враховуючи туристично-ресурсний потенціал регіону, Покуття повинно розвиватися виключно пропульсивними темпами, тобто підвищення асортименту та рівня якості послуг має супроводжуватися відповідним економічним зростанням. Загалом економіку регіону доцільно спрямувати на реформування рекреаційного комплексу, розвитку індустрії відпочинку та розваг з врахуванням різних видів туризму, що вже стали звичними для території, та нових, ще не популяризованих видів активного проведення дозвілля.

Отже, важливість туризму постійно зростає: активно розвиваються та удосконалюються туристичні продукти, покращується рівень обслуговування туристів, впроваджуються заходи, що сприяють просуванню бренду Покуття як туристичного регіону України. На даний час регіон має всі належні складові туристичної інфраструктури, проте вони поки що знаходяться на стадії становлення.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк С.П. Конкурентоспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу: навчальний посібник / С.П. Гаврилюк. – К.: Київський нац. торг-екоп. ун-т, 2006. – 180 с.
2. Гуменюк Г.М. Організація туристичних подорожей: навчально-методичний посібник / Г.М. Гуменюк. – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – 364 с.
3. Маланюк Т. Туристично-рекреаційний комплекс Прикарпаття: його стан і перспективи розвитку / Т. Маланюк // Краєзнавець Прикарпаття. – 2003. - №1. – С.14-16.
4. Покуття/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carpathians.eu/karpatskii-narod/pokuttja.html>
5. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: монографія / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 440 с.
6. Рутинський М. Й. Ключеві принципи сталого розвитку курортно-рекреаційної сфери західного регіону України / М. Й. Рутинський // Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива. Матеріали III міжнар. Наук. конф. (28-29 травня, 2010 р.). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – С. 137-138.
7. Суспільно-географічні передумови розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/shtogryn.htm

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ

ГУМЕНЮК В., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Туризм»,

спеціалізація «Туризм»

наук.кер. Кифяк В.Ф

В статті визначено вплив інновацій та інвестицій на туризм та проаналізовано особливості інноваційних напрямків. Обґрунтовано доцільність залучення інвестицій, як однієї із рушійних сил розвитку туризму.

The article defines the influence of innovations and investments on tourism and analyzes the peculiarities of innovative directions. The expediency of attracting investments as one of the driving forces of tourism development is substantiated.

Актуальність даної теми полягає у тому, що сфера туризму змінюється, керівники туристичних підприємств розуміли, що нововведення є ключовим елементом, щоб функціонувати і конкурувати. Інновації – це генерація, прийняття та впровадження нових ідей, процесів, продуктів або послуг, а також здатність змінюватися та адаптуватися, це є важливим джерелом конкурентних переваг. Крім того, існують інновації, не розроблені спеціально для туристичного бізнесу, але які завдають вплив на туристичну діяльність, такі як дерегуляція авіаперевізників, що призвело до більшої конкуренції, підвищення продуктивності праці та зниження цін.

Метою статті є обґрунтування залучення інвестицій та використання інновацій у туризмі для його розвитку та стабільного функціонування.

Об'єктом дослідження є застосування інноваційно-інвестиційної політики регіону, яка має значний вплив на туристичний бізнес та може підняти його на новий рівень.

Предметом досліджень є теоретичні та практичні аспекти стосовно особливостей інвестиційного клімату та впровадження інновацій у туристичну сферу.

Дослідженням проблематики інноваційно-інвестиційної політики регіону, займалися такі науковці як Й.Шумпетер, М.Пітерс, З.Зонтек, Р.Лопес та ін.[1 2-3].Дана тема викликає багато питань, хоча на науковому рівні на неї є достатній попит.

Інновації та розвиток нових сервісів є важливими стратегічними функціями для забезпечення зростання та стабільного багатства для кожної галузі, але, зокрема, для тих галузей, де ринки є насиченими, а клієнти обирають продукти та послуги з усього світу, наприклад, у випадку з туризмом. Існують різні визначення терміну "інновація", яке впливає з латинського "innovatio", що означає створювати щось нове. Різноманітність визначень полягає в різних цілях вивчення цього явища. Напевно, найбільш корисним є визначення, яке надав Йозеф Шумпетер, він же виділив п'ять сфер, в яких компанії можуть впроваджувати інновації:

- 1) виробництво нових або покращених продуктів;
- 2) впровадження нових виробничих процесів;
- 3) розробка нових ринків збуту та їх розвиток;
- 4) введення нових організаційних та інституціональних форм;
- 5) реорганізація та / або реструктуризація компанії.

Цей поділ чітко відрізняє інновації від незначних змін у складі та / або доставці продукції у формі розширення виробничих ліній, додавання компонентів послуг або диференціації продуктів.

Як ще у далекому 1997 році відмітила професор одного з датських вузів Енн Халагер, інновації в туризмі характеризуються обмеженими дослідженнями та політичними міркуваннями. Таким чином, інновації (на відміну від винаходу) можна визначити як нові процеси або форми організації. Самої ідеї чи продукту недостатньо, вона повинна мати потенціал і бути розроблена з метою перевірки на ринку і як наслідок комерціалізована. У туризмі спостерігається дефіцит радикальних нововведень в порівнянні з додатковими інноваціями. Не можна заперечувати важливість розробки нових сервісів і інновацій в туризмі, необхідно подолати різні труднощі, щоб зміцнити інновації в туризмі. Без сумніву, нові розробки та інновації мають здатність створити додаткову цінність для клієнтів та стійке зростання для підприємств. Інновації – це генерація, прийняття та впровадження нових ідей, процесів, продуктів або послуг, а також здатність змінюватися та адаптуватися, це є важливим джерелом конкурентних переваг.

Інноваційні дослідження та їх впровадження в туризм були і є обмеженими і все ще перебувають у зародковому стані, що впливає на якість надання послуг, рентабельність та спад у кількості суб'єктів туристичної діяльності. Розглянемо на прикладі Чернівецької області динаміку кількості туристичних підприємств за останні 10 років (рис.1.).

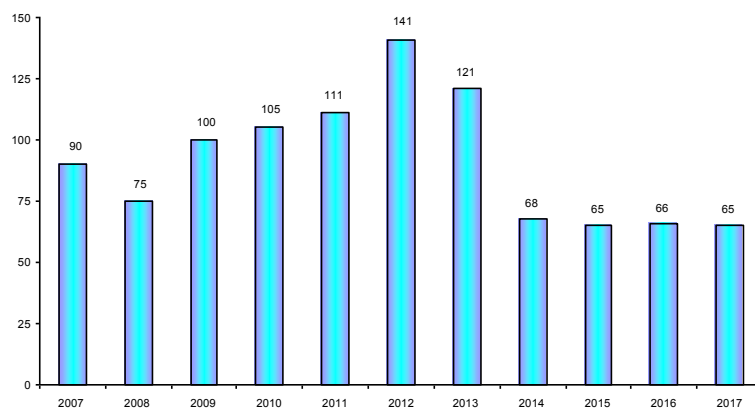

Рис.1. Кількість суб'єктів туристичної діяльності

Як ми бачимо, кількість суб'єктів зростала, мало свій пік і різко спало, перш за все це зв'язано з кризою, фінансовою та політичною, війною на сході України та іншими чинниками які мали свій вплив на даний спад.

Зараз у Чернівецькій області є 65 суб'єктів туристичного бізнесу, з них 10 туроператорів, 51 турагент та 4 підприємства які займаються виключно екскурсійною діяльністю, серед них 58,5% – підприємства-юридичні особи та 41,5% – фізичні особи-підприємці. Послугами туристичних організацій у області в 2017 році скористалися 20,3 тис. осіб, яким було продано 10,3 тис. путівок на загальну вартість 184,3 млн.грн. Серед них 99,6% становили громадяни України і 0,4% – громадяни інших країн.

Дослідження та спільні інноваційні проекти необхідні для зміцнення та накопичення знань про інновації.[1] Деякі інновації призвели до покращення діяльності туристичних компаній, в той час як інші сприяли появі новому туристичному досвіду, підвищенню мобільності та доступності. Інновація продукту чи послуги сприймаються туристами та можуть грати важливу роль у рішенні про покупку, прикладами є окремі готельні послуги в області гастрономії, анімації, дизайну чи оздоровчих процедур.

Управлінські нововведення - це нові способи організації внутрішнього співробітництва, кар'єрного росту, вдосконалення робочого місця, а також створення та підтримання командного духу. Впровадження програм лояльності - це управління інновацій, перетворення взаємодії з клієнтом у довгострокову справу. Це найважливіше в даний час, саме на досвіді туристичної діяльності, де участь клієнта грає вирішальну роль.[2]

Для покращення та удосконалення туристичного бізнесу слід дотримуватися таких принципів як:

- Створення клімату, сприятливого для туризму, зокрема, для заохочування інвестиції в дану сферу та розвиток підприємництва у економіці цієї сфери, зокрема через більш розширений доступ до фінансування та розвитку місцевих ресурсів;

- Визнання потенціалу туризму на національному рівні, стратегії розвитку та забезпечення ефективної участі вітчизняних туристичних органів влади в процесі прийняття національних рішень для підвищення їх економічної ефективності;

- Сприяння внутрішнім та іноземним інвестиціям у туризм, промисловість та суміжних галузей з повною повагою до природних і культурних спадщин;

- Вжиття заходів для полегшення доступу місцевих туроператорів до участі у глобальних інформаційно-розподільчих системах.[4]

Так з метою забезпечення сталого розвитку туристичної галузі в регіоні та популяризації туристичного потенціалу Буковини, область приймала участь у таких заходах: 25-й міжнародній туристичній виставці "TT Warsaw 2017" (м.Варшава), Туристичному Форумі-LTF "Туризм:

Перезавантаження" (м.Львів), 24-му туристичному салоні UITM "Україна'2017/ UITM - UkraineInternational Trevel Market (м.Київ), 12 Буковинському туристичному ярмарку (м.Чернівці), 23 туристичній виставці "UITT "Україна - подорожі та туризм" (м.Київ), 51-тій міжнародній туристичній виставці ITB (м.Берлін), II міжнародному авіаційно-туристичний форумі (Чернівці), туристичній виставці "Харківщина: туристичні відкриття" (м.Харків) та інших.

Чернівецька область – доволі привабливий регіон щодо розвитку міжрегіональної і міжнародної співпраці. Загальний обсяг внесених з початку інвестування в область прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) станом на 31 грудня 2017 року становив 57700,2 тис.дол. США з країн ЄС внесено 48011,1 тис.дол. (83,2% від загального обсягу по області) та з інших країн світу – 9689,1 тис.дол. (16,8%).

З початку інвестування прямі іноземні інвестиції в область надійшли з 41 країни світу. До найбільших країн-інвесторів входили Нідерланди, Велика Британія, Кіпр, Румунія, Італія та Ізраїль, на які припадало 71,3% від загального обсягу прямих інвестицій по області.

Формами залучення прямих інвестицій (акціонерного капіталу) були грошові внески – 1551,1 тис.дол. (80,7% від вкладеного обсягу), внески у вигляді рухомого і нерухомого майна – 357,7 тис.дол. (18,6%) та

інші види здійснення інвестицій – 13,1 тис.дол. (0,7%).

В області діє Програма розвитку туризму в Чернівецькій області на 2017-2020 роки. З метою забезпечення екологічної, туристичної та науково-технічної діяльності при Управлінні екології та туризму Чернівецької облдержадміністрації діють Громадська екологічна та Наукова ради, Координаційна рада з питань туризму.

Прикордонне розташування, сприятливі природно-кліматичні умови, багаті рекреаційні ресурси, економічний і науковий потенціал області, соціально-культурні та історичні традиції розкривають широкі перспективи для розвитку туристичної галузі.

На рішення про те, де, коли і скільки потрібно, впливають різноманітні фактори інвестування, включаючи прибуток від інвестиційного потенціалу, інвестиційного процесу, а також вартість та легкість ведення бізнесу. Інші фактори впливу включають: загальну політику, макроекономічне та ділове середовище (наприклад, правові, нормативні та планові основи, правила та процедури); наявність стратегій туризму, ринкових даних та планів майбутнього зростання; заохочення інвестицій; механізми управління; людські ресурси.[7]

Інноваційно-інвестиційна політика регіону є ледь не найважливішим фактором у розвитку туристичного бізнесу. Вона сприяє розвитку та допомагає іншим галузям, адже завдяки туризму прибувають туристи, а як наслідок і їх кошти, на які вони купують товари, різноманітні послуги, що позитивно впливає на ту місцевість, де вони перебувають. Також на залучення інвестицій та впровадження інновацій впливає економічна та політична ситуація у регіоні. Створення умов для розвитку, повинен бути для регіону першочерговим пріоритетом. Проведення різних заходів на території регіону збільшують його привабливість та змушують звернути увагу інвесторів на нього.

Список використаних джерел:

1. Peters.M Innovation in Tourism / Mike Peters // Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism. – 2006. – P. 1–5.
2. Lopes.R Innovation, tourism and social networks / Romeu Lopes // ResearchGate. – 2016. – P.151–153.
3. Zontek. Z. The Role of Human Resources in Enhancing Innovation in Tourism Enterprises/ Zbignie Zontek// Managing Global Transitions. – 2016. –P.56–62.
4. Korres.G The Role of Innovation Activities in Tourism and Regional Growth in Europe/ George Korres// Munich Personal RePEc Archive. – 2007. –135–144.
5. Issues Paper Leveraging Investment for Sustainable and Inclusive Tourism Growth 2-3 October 2017 / OECD, Paris.
6. Investing in tourism to release jobs & growth/ Mid-Term Government Review of Capital Plan. April 28th 2017 / ITIC.
7. High-Level Conference: 'Attracting investment in tourism' - 5 April 2016.
8. Ivanovic.S A Holistic Approach to Innovations in Tourism / Slobodan Ivanovic // International Conference on Economic and Social Studies. – 2016.– P. 368–374.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

КЛЕВЧУК О., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»,

спеціалізація «Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу»

наук. кер. Долга Г. В.

У статті висвітлено сутність та складові етнотуризму. Надані характеристики етнічним ресурсам та найбільш привабливим етнічним заходам в Чернівецькій області. Розглянуто питання необхідності прискорення розвитку етнічного туризму.

The article highlights the essence and components of ethno-tourism. The given characteristics of ethnic resources and the most attractive ethnic events in Chernivtsi region. Discussed the need to accelerate the development of ethnic tourism.

Сучасний туризм стрімко розвивається та є однією із найважливіших галузей економіки провідних держав світу як за часткою зайнятості населення, так і за отримуваними прибутками. Надзвичайно важливим є і розвиток культурного, культурно-пізнавального туризму, який користується широкою популярністю у світі, охоплюючи всі аспекти подорожей та екскурсій. Однією з головних складових культурно-пізнавального туризму є етнографічна, яка приваблює мандрівника своєрідністю, неповторністю, нерідко – екзотикою. Актальність даної статті полягає в тому, що збереження, розвиток та збагачення етноресурсів у Чернівецькій області є важливою передумовою розвитку етнографічного туризму як перспективної галузі економіки регіону та країни загалом, шляхом оптимізації процесів розвитку території, створення робочих місць та фактором збереження культурної спадщини.

Теоретико-методологічні аспекти розвитку етнічного туризму протягом останніх років активно досліджують українські та зарубіжні фахівці. Це історики, політологи, культурологи, туризмознавці, соціологи: І. О. Бочан, І. М. Кулаковська, О. І. Кузьмук, Л. Д. Божко та інші науковці. Попри це, вивчення і розробка теоретико-методологічних основ етнотуризму ще не стали предметом спеціального комплексного дослідження в українській науці. Поза увагою науковців залишаються такі проблемні питання, як створення термінологічного апарату і підходів до класифікації етнотуризму як унікального історико-культурного та соціально-економічного явища [6, с. 35].

Метою даного дослідження є аналіз сучасних тенденцій і визначення перспектив розвитку етнічного туризму як чинника туристичної привабливості Чернівецької області, який необхідно здійснювати у гармонії зі специфічними етноособливостями. Щоб досягти цієї мети, треба виконати такі завдання:

- проаналізувати теоретико-методологічні основи етнічного туризму;
- надати характеристики етнічним ресурсам та найбільш привабливим етнічним заходам в Чернівецькій області;
- визначити проблеми, що виникають у розвитку та популяризації етнічного туризму в Чернівецькій області.

Об'єктом даної статті є процес дослідження проблем та перспектив розвитку етнічного туризму в Чернівецькій області.

Предметом дослідження є виявлення туристичної привабливості етнічних ресурсів Чернівецької області.

Уперше термін «етнічний туризм» було вжито у 1977 р. В. Смітом, який трактував його як подорожі для

вивчення культури та життя рідкісних чи екзотичних народностей (етнічних груп). Власне таке первісне розуміння етнічного туризму і є панівним у світовій науці. Водночас, в окремих країнах, у тому числі, і в Україні, поняття етнічного туризму часто ототожнюють із ностальгічним туризмом. Таку ситуацію, зокрема, пояснюють тим, що туристи, які зацікавлені звичаями та культурою певного етносу, в першу чергу, хочуть дізнатися про ті народності, з якими в них є хоча б які-небудь генетичні зв'язки [1, с. 86].

Чернівецька область – унікальний край, в якому поєднані історична доля Північної Буковини та частини Бессарабії. На теренах області станом на 1 серпня 2018 р. проживає 904 тис. 923 особи [7], які входять до різноманітних етнічних груп, що володіють унікальними культурними надбаннями та можуть бути об'єктами етнічного туризму.

Для етнографічного туризму важливе значення мають ресурси, тому спробуємо виокремити ті, що мають найбільший вплив на його розвиток. До них варто віднести історико-культурні ресурси (об'єкти матеріальної культури та явища духовної), що слугують передумовою розвитку й інших видів туризму. У Чернівецькій області на державний облік взято понад 2080 історико-культурних пам'яток у т. ч. 241 об'єкт (або 11,6 %) – загальнодержавного значення. У кількісному відношенні переважають пам'ятки археології та пам'ятки архітектури і містобудування. Найціннішими є середньовічна фортеця у м. Хотині, на базі якої створено поки що єдиний в області державний історико-архітектурний заповідник (одне з семи чудес України), муровані та дерев'яні храми «хатнього» типу (найдавніший – Миколаївська церква у Чернівцях, 1604 р.), окремі будівлі та їх комплекси, зокрема, комплекс резиденції митрополитів Буковини і Далмації (1864-1882), що внесений до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [8].

Так склалося історично, що Буковина за тисячолітній період була заселена численними етносами: тут жили і живуть українці, румуни, молдовани, поляки, німці, росіяни та ін. Проживання представників різних етносів у сусідстві, а в деяких місцевостях і на території одного поселення, стало ще однією причиною формування особливих ознак культури населення краю. Ця специфіка дивом збереглася до нинішніх часів і є потужним чинником привабливості для туристів з усього світу [2, с. 194]. Саме тому особливу увагу звернемо на такі, винятково етнографічні феномени, як традиційні форми господарювання, звичаї, традиції, обряди, свята, народні промисли, національну кухню, традиційні житла, одяг, танці, народну творчість, музеї архітектури і побуту під відкритим небом (скансени), центри народної творчості, поселення спільнот, які зберегли традиційний уклад життя, події заходи – ярмарки, фестивалі, святкування національних свят, народні гуляння [5, с. 124].

У багатьох країнах світу пам'ятки первісності сьогодні активно залучаються до туристичної сфери. Так, у Кіцманському районі Чернівецької області знайдені пам'ятки культури землеробських племен Трипільської культури IV-III тисячоліття до н.е., пам'ятки культури бронзового періоду II тисячоліття до н.е., а також досить поширені пам'ятки ранньозалізного віку. На території с. Мамаївці виявлено 20 археологічних пам'яток. Заглибитися в часи середньовіччя через тогочасний побут, кухню, ремесла, танці, лицарські бої можна на фестивалі історичних реконструкцій «Середньовічний Хотин».

Останнім часом великої світової популярності набувають організації фестивалів, приурочених до релігійних чи народних свят. У міру відродження духовності й повернення з небуття народних традицій, практично кожне свято супроводжується масовими заходами. Одними з найцікавіших і найдавніших є різдвяно-новорічні свята буковинців. Їх можна вважати справжньою окрасою всього календарно-обрядового циклу. Ці свята – цілий комплекс заходів, в яких представлені музичні, поетичні, театральні, карнавальні дійства, ритуальні страви, заклинання, ворожіння та молитви. Найкolorитніші свята сьогодні перетворюються на цікаві фестивалі-ярмарки, під час яких господарі демонструють свої набутки й майстерність, пригощають традиційними буковинськими чи бессарабськими стравами. Найбільш популярними є Різдвяний ярмарок із новорічними розвагами та культурно-мистецькими заходами, фестивалі «Перибєрія» (м. Вашківці), «Полонинська ватра» (сmt. Путила, сmt. Красноільськ), «Від Різдва Христового до Йордана», «Маланка-фест», «Буковинські зустрічі», «Обнова-фест» (м. Чернівці) та ін.

Так як жоден фестиваль не обходиться без демонстрації унікальної кухні свого регіону, то сьогодні в етнографічному туризмі поступово виокремлюється ще один різновид туризму – гастрономічний. Відвідувачі мають можливість не тільки продегустивати місцеву кухню, але й стати свідком чи учасником аутентичних способів приготування місцевих страв на основі стародавніх технологій і рецептів. На деяких фестивалях кухня займає центральне значення. Це, передусім, етнографічний фестиваль «Петрівський ярмарок», фестиваль з кулінарного і кондитерського мистецтва «Food Land Bukovina», гастрономічний фестиваль «Смак Чернівців», фестиваль-ярмарок кулінарного мистецтва «Свято гарбуза».

Цікавими для туристів будуть фестивалі, які розкривають специфіку традиційних ремесел, що в сучасних умовах втратили чи втрачають колишнє значення, а ще донедавна були візитівкою краю чи відігравали важливу роль у зайнятості населення. У Чернівецькій області збереглися і підтримуються самобутні народні художні промисли та ремесла: килимарство, ткацтво, художня вишивка, гончарство, різьбярство, лозоплетіння, художня обробка металу тощо. Центрами народних промислів є м. Вишня, с. Виженка, сmt. Путила, с. Підзахаричі, с. Коболчин та ін. [8]. Крім того, вироби прикладного мистецтва демонструються на численних фестивалях та ярмарках м. Чернівців, зокрема на щорічних Різдвяному та Петрівському ярмарках.

Жодна масштабна подія, така як фестиваль, не обходиться без автентичної музики, пісні чи фольклору, де учасники одягаються у традиційний народний одяг. Однак, практично жоден фестиваль не має можливості уникнути впливу сучасності й характеризується різночасовими нашаруваннями, що дещо знижують його вартість із позиції етнографічної оригінальності. Ще одним серйозним недоліком може бути короткотривалість самого фестивалю чи прив'язка до певного часу, пори року, події. Деякі вищезазначені «недоліки» можуть компенсувати музеї, що мають можливість більш точно відображати особливості

певного історичного періоду й функціонують постійно. Згідно з даними Чернівецького обласного центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді на сьогоднішній день в Чернівецькій області доступні для відвідування 166 закладів музейного типу [3]. Незважаючи на те, що в даному переліку містяться музеї, присвячені й іншій тематиці (мистецтво, екологія, література, історія створення певної установи тощо), однак, у переважній більшості вони містять експозиції, що відображають і певні етнографічні аспекти.

Серед наявних музеїв найбільшу цінність мають музеї під відкритим небом (скансени), що, фактично, є своєрідними етнографічними музеями і дозволяють проводити реконструкції минулого. Всі наявні експонати створюють цілісну картину тогочасності, формуючи цілісний комплекс. Таким чином, відвідувач має можливість більш комплексно познайомитися з особливостями певного історичного періоду країни в цілому, регіону чи окремого населеного пункту.

Познайомитися з особливостями буковинських поселень, речами особистого й господарського призначення середини ХІХ – першої половини ХХ ст. можна в Чернівецькому обласному музеї народної архітектури та побуту. Попри те, що сьогодні функціонують тільки дві етнографічні зони – «Хотинщина» і «Західне Подністров'я», відбувається спорудження трьох інших зон музею – «Прикарпаття», «Гуцульщина» та археологічна зона «Давня Буковина» [4]. Перспективним явищем для України, що набуло поширення в регіоні, є створення «локальних скансенів», тобто, музеїв у вигляді окремих хат чи садиб, що реконструюють певний історичний період.

Для залучення іноземних туристів проводяться фестивалі або різні святкові заходи, завданням яких є:

- розвиток культури і культурних традицій;
- пропаганда народного мистецтва, фольклорної і традиційної культури;
- ознайомлення зарубіжних учасників фестивалів з фольклорною культурою українського народу;
- пропаганда здобутків української культури;
- зміцнення культурних зв'язків з українцями зарубіжних країн.

Отже, багата буковинська земля на природні об'єкти, архітектурні пам'ятки, історичні події завжди була та залишається краєм гостинним і цікавим у туристичному сенсі. Тому здійснена характеристика особливостей етнографічної рекреаційної діяльності Чернівецької області дозволяє говорити про наявність багатого ресурсного потенціалу для розвитку етнографічного туризму, що в майбутньому допоможе зберегти самобутність буковинського народу, його історію та культуру, допоможе привернути увагу вітчизняних і іноземних туристів, що в підсумку принесе країні збільшення конкурентоспроможності та профілювання на міжнародному туристському ринку.

Але наявні туристично-етнографічні ресурси Буковини використовується не в повній мірі. Дана проблема пов'язана з відсутністю законодавчого і нормативно-правового визначення категорії «етнографічний туризм», його недооцінювання і, як наслідок, неналежний рівень підготовки фахівців зазначеного туристичного напрямку. Таким чином, простежуючи пряму залежність між рівнем розвитку галузі і рівнем забезпеченості її висококваліфікованими кадрами, вважаємо за необхідне переглянути підходи до системи професійної туристичної освіти шляхом розширення й поглиблення знань майбутніх фахівців із туризму та формування їх готовності до етнографічної рекреаційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Голод А. П., Мисяк О. М. Етнічний туризм у Карпатському регіоні: структурні особливості та проблеми розвитку / А. П. Голод, О. М. Мисяк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки, 2015. – Випуск 15. – Ч. 1. – С. 85-87.
2. Грицку-Андрієш Ю., Грицку В. Фестивальний туризм на Буковині як інноваційний інструмент залучення інвестицій у розвиток сільських територій / Ю. Грицку-Андрієш, В. Грицку // Вісник львівського університету. Серія географічна, 2013. – Випуск 43. – Ч. 1. – С. 191-197.
3. Музеї Чернівецької області [Електронний ресурс] // Чернівецький обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді – Режим доступу: http://octkeum.narod.ru/index/reestr_muzejiv/0-9
4. Про музеї [Електронний ресурс] // Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту – Режим доступу: <http://bukovinamuseum.com>
5. Pokolodna M. M. Rekreaciina heohrafiia / M. M. Pokolodna; Khark. nats. akad. misk.hosp-va. – Kh. : KhNAMH, 2012. – 275 с.
6. Рожнова В., Терес Н. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід / В. Рожнова, Н. Терес // Етнічна історія народів Європи. – 2013. – Випуск 39. – С. 35-44
7. Сайт Головного управління статистики в Чернівецькій області. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>
8. Скутар Т. Історико-культурні туристичні ресурси як основа розвитку пізнавального туризму в Чернівецькій області. – [Електронний ресурс] // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. Режим доступу: <http://bukvisnyk.cv.ua/naukova-dumka/727/>

ПРИРОДНІ РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО ТУРИЗМУ БУКОВИНИ

**НИКОРЧУК В., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Туризм»
наук. кер. Р.М. Гищук**

У статті розглядаються рекреаційні ресурси та особливості їхньої організації в прикордонній частині Чернівецької області як передумови якісного транскордонного співробітництва Буковини України та Румунії.

The article views the recreational resources and peculiarities of their organization in the border of Chernivtsi region as the purpose of cross-border cooperation of Ukraine and Romania Bukovina.

Для кожного району туристична галузь є важливим чинником для стабільного та динамічного збільшення грошових надходжень. Зрозуміло, що туристична галузь також має істотний позитивний вплив на стан справ у багатьох галузях економіки. Завдяки географічному положенню, а саме межування

прикордонних районів Чернівецької області з такими країнами як Молдова та Румунія, екологічним та природним умовам нині простежуються всі передумови для якісної співпраці цих країн і їхніх прикордонних територій у туристичному бізнесі та транскордонному співробітництві.

Загальними та специфічними питаннями розвитку туризму та сфери рекреаційних послуг разом із транскордонним співробітництвом присвячені наукові доробки вітчизняних вчених та фахівців: О. Бейдик, В. Кифяк, М. Крачило, О. Любіцева, В. Мацола, І. Школа, В. Явкін [1-6] та ін.

Об'єктом дослідження є система природних, культурно-історичних та інфраструктурних туристичних ресурсів як особливих компонентів туристичного потенціалу території. Предметом дослідження є оцінка процесів та розробка оптимізаційних заходів щодо формування сталої рекреаційно-туристичної привабливості Буковини у транскордонному співробітництві України та Румунії. Головною метою та завданням статті є вивчення туристичного потенціалу румунської частини Буковини та розробка оптимізаційних кроків у транскордонному співробітництві туризму на цій території.

Прикордонний туризм Чернівецької області розвивається в лінійно видовжених прикордонних адміністративних районах, які мають спільні кордони з Румунією та Молдовою. Таким чином, у Чернівецькій області 70% її території має прикордонний статус, де організовано малий прикордонний рух (МПР). Території цих районів межують із Сучавським та Ботошанським повітами в Румунії та Бричанським та Окницькими районами Молдови. Сучава (Сучава; рум. Suceava) – повіт на північному сході Румунії в південній Буковині та займає площу 8553,5 км² (що становить близько 4% території країни) та є другим повітом у країні в цілому. Сучавський повіт межує з містами Муреш, Харггіта та Нямц, на захід з повітом Марамуреш та Бістріца Несуд, на сході з повітом Ботошани та Ясси, а на півночі – з Україною.

Гідрографічна мережа повіту складає 3092 км. Щільність гідрографічної мережі становить 0,361 км ріки / км², що вище середнього по країні. Основними водотоками, що перетинають повіт є: річка Сирет та її притоки, річки Сучава, Шомузу Марє, Молдавія, Бістріца (течія з північного заходу на південь). Загальна площа водоймищ округу 5542,63 га, з них 5056,622 га води річок та 486,008 га озер.). Рельєф Сучавського повіту характеризується великою різноманітністю і багатством форм: гори, внутрішньогірські пагорби, пагорби, плато, тераси, долини, луки, що формуються в основному у гірському районі Буковини. Амплітуда перепаду висот у Карпатах (близько 60% району) і Плато Молдавії складає 1922 м (від 280 м у долині річки Сирет до південної частини й піку 2102 м г. Келімані).

Рельєф округу характеризуються великою різноманітністю і багатством: гори, западини, пагорби, плато, рівнини, долини терас і луки

Лісовий фонд займає 49,4% площі повіту (422 475 га), що становить приблизно 7% всього потенціалу лісового господарства Румунії. При цьому Сучавський повіт займає перше місце в країні. Вага рослинності представлена лісами, які є важливим природним ресурсом. Загальна його лісова територія складає 411,115 га (близько 48.1% від загальної площі повіту).

На території Сучавського повіту є два національні парки (Родна і Калімані) і 22 природних заказники із загальною площею 4701,7 га, що становить 0,55% від загальної кількості, з яких: 8 лісових резерватів, 5 ботанічних заказників, 5 геологічних заказників, 3 змішаних заповідників, 1 палеонтологічний заповідник.

Клімат округу, відповідно до його конкретних форм округу, складається з трьох типів:

- помірно-континентальний рівнинний у районах Радауці-Сучава-Фалтичени;
- передгірський у районах Пояна Стампей-Кимполунг Молдовенеск;
- гірський у районі Рареу-Гімелау.

Структура охоплення території:

- лісова рослинність – приблизно 50,6% території (що становить 7% загального потенціалу лісового господарства Румунії та займає перше місце в країні з цієї точки зору);
- сільськогосподарські угіддя – біля 40,9%;
- поверхневі води – 1,6%;
- дороги та населені пункти – 4,2%.

Заповідники в окрузі Сучава характеризуються великою різноманітністю флори, фауни та ландшафтів, визначаються їх географічним поширенням від альпійської до низини.

Природно-рекреаційні ресурси прикордонної частини Румунії складаються з багатьох природних умов і ресурсів. Сучавський повіт і його округ розташований в самому центрі Сучавського плато, по якому проходять великі трансконтинентальні та транскордонні дороги, які починаються від міст Чорного моря до Балтійського моря. Повіт розташований на північному сході дорогах на E85 за 432 км від Бухареста, за 42 км від Ботошан, Ясси – 151 км на 105 км і 192 км Піатра Нямц і Бистриця Несеуд.

З 10 біогеографічних регіонів у ЄС 5 знаходяться в Румунії (альпійський, континентальний, панонічний, степовий, понтійський), а Сучавський повіт належить до альпійської, континентальної та степової областей.

Кимполунг-Молдовенеск розташований у середній течії річки Молдова в пониженні Карпат Кимполунг. Його ще називають «Перлиною Румунії». Серед туристичних DESTINATII, які можна відвідати в муніципалітеті Кимполунг-Молдовенеск, віднесемо музей «Дерев'яного мистецтва», масиви гір в румунських Карпатах «Папей», «П'єреле Доамнеї», масив Гімелау, графство Стегіоара, озеро Йезер, Палац-двійник «Дракули». Муніципалітет Фалтичень, оточений величезними садами, а на сході він омивається водами озера Сомміз.

Радауці або українською Радівці розташовані на північному сході округу, біля підніжжя гірського масиву Карпат Буковини, на висоті 374 м над рівнем моря. Місцевість знаходиться у пониженні Радауці, на ділянці майже плоска між річками Сучевіца і Сучава. Місто можна розглядати як полюс холоду, де

зафіксовано -32 °C в 1984 році.

Ватра Дорней географічно розташована в західній частині Сучавського повіту, при впадінні річок Дорна і Бістріца, на висоті 802 м над рівнем моря. З-поміж рекреаційно-туристичних ресурсів у Ватра Дорней виділяються мінеральні води, особливо газовані, відомі своїми терапевтичним ефектом у широкому спектрі захворювань людського тіла і займають важливе місце. Тому Ватра Дорней – це не тільки гірський кліматичний курорт, але і відомий багатофункціональний центр бальнеології з більш ніж двома століттями історії.

В рамках розуміння соціально-економічних систем і явищ, прогнозування та реагування на зовнішнє середовище, а також реагування на дії та здатність розробляти організаційні стратегії та процеси досягається шляхом SWOT-аналізу. SWOT-аналіз – це аббревіатура від англійських слів, які означають сильні, слабкі сторони, можливості та загрози. Іншими словами це певні можливості та ризики. Ми здійснили такий аналіз за кількома групами природних явищ у Сучавському повіті, а їхній аналіз дав нам певні результати.

Сучавський повіт володіє привабливим географічним положенням і наявністю різноманітних ландшафтів гірської його частини в Карпатах. Це створює можливості практикувати найрізноманітніші види туризму впродовж цілого року, що підсилюється особливими природними територіями та зонами. До них також належить розвиток етнографічних курортів як нової спеціалізації в Кимполунгу та місцевостях поблизу. Поруч із цим можливо також заохочувати нові форми туризму в пригодницькому та науковому спрямуваннях (табл. 1).

Труднощі, які пов'язані з використанням природних умов і ресурсів у Сучавському повіті, перш за все акцентують увагу на недостатній капіталізації туристичного ринку, відсутність підготовки в достатній кількості фахових спеціалістів туристичної галузі, а також цілісного бренду «Буковина» по обидва боки кордону. Ще іншими питаннями, які створюють ризики туристичного застосування регіону дослідження в транскордонному співробітництві, є екстремальні погодні та частково кліматичні умови в окремі роки.

Таблиця 1

SWOT-аналіз природних умов та ресурсів Буковини Румунії

Природні ресурси та умови	
Сильні сторони	Слабкі сторони
•Географічне положення - привабливі природні ландшафти; •Дуже різноманітний рельєф - особлива природна територія; • Флора, різноманітна фауна; • Багаті природні ресурси (ґрунт та надра); • Екосистема, природні заповідники; • Наявність спеціальних туристичних районів (зон); • Можливість практикувати різні види туризму протягом усього року (впродовж всіх сезонів).	•Недостатня капіталізація та розвиток туристичного потенціалу повіту; •Недостатня спеціалізована підготовка деяких працівників галузі індустрії гостинності; •Недостатній зв'язок і згуртованість для досягнення основних цілей туризму
Можливості	Ризики
•Розвиток нових туристичних курортів: Кимполунг Молдовинеск, Качіца, Ботуш (етнографічний курорт); •Підтримка проектів, що впроваджують туристичну цінність, культурні та духовні цілі та події в Буковині; •Заохочувати розвиток нових форм туризму (наприклад, науковий, пригодницький туризм).	•Суворі погодні умови (холодне і дощове літо, холодна зима з сильними дощем); •Відсутність туристичного бренду «Буковина», що є складним продуктом, повністю використовуючи потенціал території та культурні та традиційні пам'ятки.

Отже, румунська частина Буковини володіє якісними природними рекреаційними умовами та ресурсами, які можна використовувати цілорічно разом у туристичній співпраці із її українською північною частиною. Все це разом із наявністю історичних пам'яток, монастирів у Буковині, брендом «1000 церков», музеями, меморіальними будинками, біосоціальними ресурсами (для українців це місце народження письменниці О. Кобилянської), багатокультурним та багатоетнічним простором із багатим історичним минулим створює потужне підґрунтя для транскордонного співробітництва в туристичному бізнесі України та Румунії, а в історичному сенсі – цілісної Буковини.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навчальний посібник / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2011. – 300 с.
3. Крачило М.П. Основи екології та економіки природокористування: навчальний посібник / М.П. Крачило. – К: Крамар, 1998. – 170 с.
4. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): навч. посіб. / О.О. Любіцева :3-тє вид. переробл. та доповн. – К.: Альтерпрес, 2006. – 436 с.
5. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В.І. Мацола. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2007. – 259 с.
6. Явкін В. Проблеми географії та менеджменту туризму / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича / В. Явкін. — Чернівці : Рута, 2006. — 260 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ НА БУКОВИНІ**ОНАЧУК І., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ****спеціальність «Менеджмент»,****спеціалізація «Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу»****наук. кер. Долга Г.В.**

У статті висвітлено сутність та складові сільського туризму. Надані характеристики сільського туризму в Україні та на Буковині зокрема. Розглянуто питання необхідності покращення та популяризації сільського туризму.

The article highlights the essence and components of rural-tourism. The given characteristics of rural tourism in Ukraine and in Bukovina in particular. Discussed the need to improvement and popularization of rural-tourism.

Сільський (зелений) туризм є одним з видів екологічного туризму, який останнім часом набуває поширення і продовжує активно розвиватися в багатьох європейських країнах. Не є винятком і Україна. Характерно, що в розвинених країнах світу такий вид відпочинку користується попитом не лише у людей середнього достатку, а й у заможної частини населення. Адже зелений туризм дає можливість міським жителям відпочити в сільській місцевості на природі, позбутися стресів, відвідати місцеві пам'ятки, ознайомитися з побутом сучасних сільських мешканців та народними традиціями, які вони зберігають, а за бажання – взяти участь у сільськогосподарських роботах.

Сільський туризм, як перспективний напрям наукових досліджень, за останні роки помітно актуалізується та постає в центрі уваги значного кола вчених. Науково-теоретичні та прикладні аспекти поширення останнього досліджували у своїх працях В. Біркович, О. Виноградова, В. Гловацька, В. Кифяк, Н. Липчук, М. Рутинський, Н. Скрипник та ін. Поряд з цим, незважаючи на значну популяризацію такого виду діяльності у світі та в національній економіці, використання сільського туризму як інструменту вирішення соціальних проблем українського села залишається неопрацьованим як у методичній, так і в практичній площині, що вимагає проведення подальших наукових досліджень. В цьому і полягає актуальність теми даної статті.

Метою даного дослідження є аналіз сучасних тенденцій і визначення перспектив розвитку сільського туризму на Буковині як важливого чинника туристичної привабливості Буковини. Щоб досягти цієї мети, потрібно виконати такі завдання:

- проаналізувати теоретичні основи сільського туризму;
- визначити особливості розвитку сільського туризму на Буковині;
- визначити проблеми, що виникають у розвитку і популяції сільського туризму на Буковині.

Об'єктом статті є процес дослідження особливостей розвитку сільського туризму на Буковині.

Предметом дослідження є особливості становлення та розвитку сільського туризму на території Буковини.

Український сільський туризм може стати візитною карткою нашої держави на міжнародному туристському ринку, про що свідчить бажання іноземців познайомитись з історичним та природним потенціалом України.

Тематика й види екскурсій, які можна проводити в сільській місцевості, дуже різноманітні. Адже не тільки в містах відбувалися визначні історичні події, жили відомі діячі суспільного й культурного життя, будувалися визначні споруди. До найпоширеніших видів екскурсійної діяльності в сільській місцевості належать краєзнавчі. Ці екскурсії охоплюють як природу, так і історію, етнографію, архітектуру місцевості, життєписи видатних осіб, які народилися або жили тут. Основою для підготовки екскурсій у сільській місцевості можуть стати матеріали краєзнавчих і меморіальних музеїв, як державних, так і тих, що працюють на громадських засадах (у школах або при клубах). Саме працівники й активісти цих осередків організовують і проводять пошукову, методичну та екскурсійну роботу в сільській місцевості.

Цей вид туризму, сприяючи розвитку малого бізнесу в аграрних регіонах, дає можливість міським мешканцям активно відпочивати в приватних сільських господарствах, а сільським господарям поліпшити своє фінансове становище. За агротуризмом в Україні велике майбутнє. Розвиток цього виду туризму в нашій країні відбувається досить спонтанно. Створена в Україні в 1996 р. Спілка сприяння розвитку сільського (зеленого) туризму об'єднує 14 регіональних осередків, які ведуть облік сільських господарів, що готові приймати відпочиваючих, проводять освітньо-правову та інформаційну роботу, допомагають у просуванні турпродукту сільських господарів на туристський ринок. Найактивніше такі осередки діють в Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Львівській та Полтавській областях [1, с.99].

Кожний регіон України характеризується своїм напрямом розвитку сільського зеленого туризму. Західний регіон займає провідне місце. Найбільш популярний район Карпат, який охоплює чотири області: Івано-Франківську, Закарпатську, Львівську та Чернівецьку. Українське село має багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, мальовничі ландшафти; наділене багатими лікувально-рекреаційними ресурсами. Тут є достатньо індивідуального житлового фонду та добрих і працюючих людей. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є брак робочих місць, зростаючий надлишок робочої сили, яка не зайнята у сільськогосподарському виробництві. Враховуючи відсутність потрібних капіталовкладень на створення нових робочих місць, більше уваги варто приділяти галузям, які не потребують великих коштів для свого розвитку.

Сьогодні в області формується розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми відпочинку на селі з широкою можливістю використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіону. Сільський зелений туризм у більшості країн розглядається як невід'ємна складова частина комплексного соціально-економічного розвитку села та як один із засобів розв'язання багатьох сільських проблем. Основне, що приваблює туристів тут під час відпочинку – це гірські лижі, можливість зустріти Новий рік та Різдвяні свята, незвичайні ландшафти, чисте повітря, вода гірських рік, рибальство, мисливство. Найбільш

популярні центри зеленого туризму – Яремче, Верховина, Косів, Путила, Вижниця, Яблунниця, Рахів, Славко, незабутній відпочинок на р. Дністер (Грушівці, Макарівка, Вороновиця, Дністрівка – нещодавно відкритий яхт-клуб «Маяк», Коновка, Вороновиця та ін.) [2, с.40].

Туристів приваблює зручна система поселення, сучасне обладнання приватних пансіонатів, близькість до природи, співвідношення "ціна – якість послуг", гостинність та домашня атмосфера при організації відпочинку, а окрім того – чудові страви національної кухні. Однак через недосконалу систему оподаткування більша частина власників будинків надає послуги неофіційно, у тіні, уникаючи проблем, пов'язаних з ліцензуванням та оподаткуванням. 75 сільських приватних садиб діє на Буковині, які займаються екологічним туризмом. Владою і громадськими організаціями Чернівецької області проведено цілу низку наукових конференцій, навчальних семінарів з надання практичної допомоги з питань розвитку сільського туризму. Зокрема, реалізовано міжнародний проект "Управління зеленим туризмом в регіоні – Українські Карпати" та проект "Створення передумов для провадження кластерної моделі розвитку сільського зеленого туризму на Буковині" [3, с.37]. Розвиток сільського зеленого туризму варто розцінювати як стратегічний пріоритет подальшого соціально-економічного поступу Чернівецької області.

Розвиток туризму для Чернівецької області зараз є пріоритетним напрямком у стратегії економічного розвитку регіону, адже цей регіон унікальний у сенсі туристично-рекреаційного потенціалу. Це сфера, яка не потребує відразу великих капіталовкладень, але яка постійно даватиме фінансові надходження до державної скарбниці. Можна впевнено говорити, що туризм у майбутньому стане основою економічного розвитку та зайнятості населення в регіоні.

Враховуючи вигідне географічне становище Чернівецької області – близькість гір Карпат, наявність автомобільних трас та шляхів залізничного сполучення міжнародного туризму, що пролягають через територію краю, а також торгових шляхів – "Західна Європа – Балкани" тощо, регіон включено до міжнародної Програми "Єврорегіон "Верхній Прут". Традиційний надлишок трудових ресурсів у гірських та передгірних районах області – Сторожинецький, Вижницький, Путильський райони – визначає заняття народними промислами та організацію туристичних рекреацій у Карпатах як пріоритетний напрямок розвитку економіки краю у цьому регіоні. Українське село має багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, самою природою даровані мальовничі ландшафти; наділене багатими лікувально-рекреаційними ресурсами. Багаті села й індивідуальним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми. Разом з тим, гострою проблемою для багатьох сіл є брак робочих місць, зростаючий надлишок робочої сили, вивільнюваної з сільськогосподарського виробництва. Враховуючи відсутність потрібних капіталовкладень на створення нових робочих місць, більше уваги варто приділяти галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей відноситься і сільський зелений туризм, який практикується в Україні. Адже в селах, які мають відповідну рекреаційну базу, завжди було багато відпочиваючого міського населення. Найпопулярнішими для відпочинку є села біля морів, річок та гірські [4, с.86].

Чернівецька область – це благодатний район багатопрофільного літнього та зимового гірсько-спортивного туризму, масового пізнавально-оздоровчого відпочинку, а також бальнеологічного лікування. Тут поєднуються гірські ландшафти та ліси передгір'я, численні річки й джерела лікувальних мінеральних вод, лісів і гірських лук, багатих на мисливську фауну, гриби та ягоди.

Буковинські села мають багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, мальовничі ландшафти, лікувально-рекреаційні ресурси. Тому сільський туризм давно практикується в Україні. Адже в селах на відпочинку завжди було багато міського населення.

Але сільський туризм як самостійна ланка галузі туризму, існує, по суті, не так вже й давно. В нього поки що є досить велика кількість проблем, які треба вирішувати негайно. До них можна віднести: недостатню забезпеченість сільського регіону області автомобільними туристичними дорогами, сервісною та інформаційною структурою (відсутність рекламних щитів та єдиної системи маркування автошляхів щодо закладів туризму). Також слід відмітити недостатню методичну, організаційну, інформаційну та матеріальну підтримку суб'єктів туристичної діяльності краю з боку держави та органів місцевого самоврядування.

Сьогодні в області формується розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми відпочинку на селі з широкою можливістю використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіону. Сільський зелений туризм у більшості країн розглядається як невід'ємна складова частина комплексного соціально-економічного розвитку села та як один із засобів вирішення багатьох сільських проблем.

Судячи зі статистичних даних, у розвитку сільського туризму перше місце посідають Карпати. Гори, ліси, яскрава місцева культура, пісні, звичаї, обряди, легенди, історичні місця і пам'ятники, взимку – центри гірськолижного спорту приваблюють сотні тисяч відпочиваючих. Журнал-путівник пропонує цілий ряд приватних готелів та осель разом із переліком послуг у Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Закарпатській областях, а також туристичних фірм. Варто зауважити, що саме тут рух започаткувався і згрупував науковців, урядовців, підприємців та багатьох зацікавлених осіб у його розвитку. Про це свідчать семінари і конференції, наради обласних адміністрацій. Зокрема, 6 серпня 2001 року Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька і Львівська облдержадміністрації за підтримки Проекту TACIS ЕС об'єднали свої зусилля заради розвитку туристичної галузі, створивши Раду туризму Карпатського регіону, головне завдання якого полягає у популяризації Карпатського регіону як туристичного, в просуванні і маркетингу туризму чотирьох областей. Тому, потрібно виконувати всі умови договорів та підвищувати рейтинг Буковини як туристичного центру України. Враховуючи те, що в умовах загальноекономічної кризи економічні і соціальні проблеми села надзвичайно загострилися, широке розповсюдження і розвиток сільського зеленого туризму є особливо бажаними.

Отже, пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму позитивно позначається на підвищенні якості життя в Україні, створенні додаткових робочих місць, поповненні валютних запасів держави, підвищенні її авторитету на міжнародній арені Буковина була, є і буде краєм туризму у всіх його іпостасях.

Список використаних джерел:

1. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навчальний посібник / В. І. Стафійчук. – К. / : Альтерпрес, 2006. – 199 с.
2. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : 2-е вид. перероб. та доп: навч. посіб. / О. О. Любіцева. – К. / : "Альтепрес", 2003. – 340 с.
3. Шкарлет С. Н. Тенденції і перспективи розвитку туристично галузі України у складі національної та світової економіки / С. Н. Шкарлет, О. М. Кальченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №10. – С.36-43.
4. Рутинський М. Й. Сільський зелений туризм : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К.: Вища школа, 2006. – 201 с.

ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА РЕКЛАМНОЇ ІНДУСТРІЇ: ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ, КЛАСИФІКАЦІЯ, РОЛЬ

БЕРЕЗОВСЬКА І., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Облік і оподаткування»

наук. кер. Романчук А. Л.

В статті проаналізовано виробничих запасів та їх місце в діяльності сучасного підприємства рекламної індустрії. Особливий акцент зроблено на уточнення поняття «виробничі запаси», їх класифікацію адаптовану до систему сучасного управління.

The article analyzes the production stocks and their place in the activity of the modern enterprise of the advertising industry. Particular emphasis is placed on clarifying the concept of "production stocks", their classification adapted to the system of modern management.

Для ефективного функціонування та ведення виробничо-господарської діяльності більшість підприємств, в т.ч. і в рекламній індустрії, повинні використовувати виробничі запаси, які є невід'ємною та найбільш значною частиною активів підприємства. Для забезпеченості підприємства виробничими запасами та ефективного їх використання необхідно вживати комплекс заходів, щодо виявлення, кількісного вимірювання та реалізації виявлених заходів. Для цього необхідно чітко розуміти, що включає ця категорія, як деталізувати інформацію відповідно до потреб користувачів та управлінського персоналу. Саме тому поглибити існуючі наукові і практичні доробки в даній області є актуальним завданням для сучасних науковців.

Метою статті є розкрити економічну сутність виробничих запасів в діяльності рекламного підприємства як об'єкту обліку, аналізу та аудиту і визначити інформаційну зацікавленість керівництва для прийняття дієвих та ефективних рішень в системі оперативного і стратегічного менеджменту.

Предметом дослідження є теоретичні засади щодо висвітлення змістового наповнення терміну «виробничі запаси» та їх класифікації для потреб системи управління.

Однією з обов'язкових умов підтримання виробництва продукції на певному рівні є постійна наявність частини оборотних активів в матеріальній формі (виробничих запасів). Запаси, як правило, є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємства різних сфер діяльності, при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про його фінансовий стан.

Поява в науковій термінології тих чи тих понять носить об'єктивний характер, в основі якого лежить узагальнення багаторічної практики. Виробничі запаси — це важлива економічна та облікова категорія, невід'ємна умова функціонування будь-якого підприємства, визначення було предметом дослідження чималої групи науковців, серед яких варто відмітити: Ф.Ф. Бутинець,

П.С. Безруких, І.А. Бланк, А.А. Оглобін, А.А. Шомштейн, О.В. Іваненко, Л.В. Титенко, М. А. Болюх, В. З. Бурчевський та інші. Зазначимо, що не дивлячись на значні напрацювання щодо розкриття проблемного питання сутності виробничих запасів, єдиної позиції серед вчених не існує. Це питання потребує подальших досліджень та напрацювань.

В Україні визначення терміну «запаси» наведено у П(С) БО 9 «Запаси» [7], відповідно до п. 4 якого «запаси — активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством». Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [1], активи — це ресурси, контрольовані підприємством внаслідок минулих подій, використання яких як очікується призведе до отримання економічних вигод у майбутньому внаслідок будь-якого використання такого запасу. Необхідно відзначити, що крім П(С)БО 9 в Україні існують інші нормативні документи, спрямовані на регулювання обліку запасів. Відправною точкою для дискусії та полеміки серед науковців стосовно будь-якого поняття є нормативна база.

Таблиця 1

Визначення поняття «виробничі запаси» в нормативних документах

Нормативний документ	Визначення поняття
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [7]	виробничі запаси – сировина, основні матеріали, що комплектують вироби і інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва і адміністративних потреб.
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2) «Запаси» [6]	виробничі запаси — сировина, матеріали, паливо, покупні напівфабрикати і комплектуючі вироби, тара, запасні частини, інші матеріальні цінності, що належать до засобів в обороті.
Наказ «Про затвердження методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів» [10]	для цілей бухгалтерського обліку виробничі запаси включають: сировину, основні й допоміжні матеріали, паливо, запасні частини, напівфабрикати, тару (строк корисного використання якої не більше одного року), тарні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва, адміністративних потреб та збуту;

План рахунків Бухгалтерського обліку [8]	рахунок 20 «Виробничі запаси» призначено для узагальнення інформації про наявність і рух належних підприємству запасів сировини і матеріалів (у тому числі сировина й матеріали, які є в дорозі та в переробці), будівельних матеріалів, запасних частин, матеріалів сільськогосподарського призначення, палива, тари й тарних матеріалів, відходів основного виробництва.
--	--

Так в нормативних документах визначення поняття «виробничі запаси» просто перелік, що є їх складовими, а безпосередній зміст відсутній. Таким чином, на відміну від П(С)БО 9 [7], який не пропонує чіткого та одзначного тлумачення терміну «виробничі запаси» для цілей бухгалтерського обліку, План рахунків конкретно вказує на їх склад та перелік матеріальних цінностей, що мають обліковуватися як виробничі запаси підприємства. Таким чином, виникає не зрозуміла суперечливість між положеннями стандартів бухгалтерського обліку та планом рахунків: відповідно до стандартів терміни «запаси» і «виробничі запаси» є тотожними, а згідно з планом рахунків термін «запаси» ширший за термін «виробничі запаси». Одночасно з цим, я погоджуюся з думкою авторів, які вважають, що поділ запасів на сировину, матеріали, паливо досить умовний, тому що в межах одного підприємства те, що вчора було придбано як товар, завтра може стати сировиною або матеріалами, і навпаки. Наприклад, будівельні матеріали можуть стати паливом, а паливо сировиною залежно від видів діяльності, які здійснює, тобто це залежить не від якісних характеристик, джерела надходження або інших показників, а виключно від призначення запасів. Тим більше, що один і той же вид запасу може бути одночасно, наприклад, і матеріалом, і паливом. У цьому випадку їх відносять до тих або інших видів запасів за ознакою переваги використання на підприємстві.

Науковці більш всесторонні та багато ракурсні у дослідженні цього питання (табл.2)

Таблиця 2

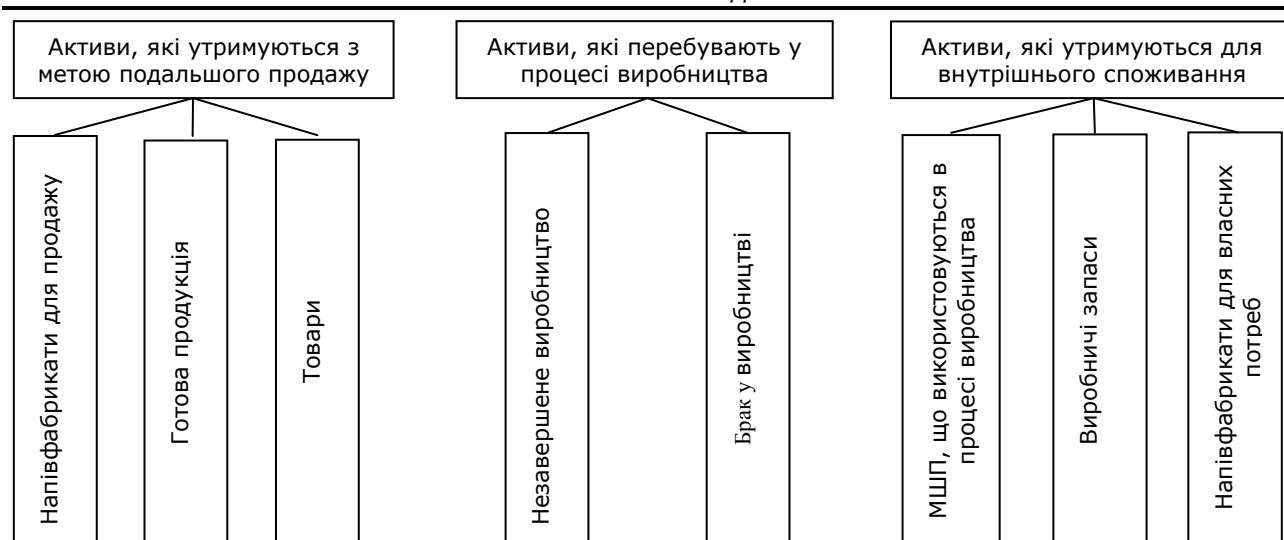
Розкриття терміну «виробничі запаси» в літературних джерелах

№ з/п	Джерело	Визначення
1	Ф.Ф. Бутинець [13, с. 313]	Виробничі запаси – активи, які використовуються для подальшого продажу, використання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.
2	І.А. Бланк [10, с. 133]	Запаси товарно-матеріальних цінностей – виробничі запаси (запаси сировини, матеріалів і напівфабрикатів) і запаси готової продукції.
3	А.А. Оглобін [14, с. 31]	Виробничі запаси – сплачені споживачем сировина, матеріали, покупні напівфабрикати, що не вступили ще у виробничий процес.
4	А.А. Шомштейн [15, с. 29]	Виробничі запаси – сировина, матеріали, напівфабрикати, що поступили на склади підприємства, тобто виробництва, що вступили в сферу, але що ще не знаходяться в процесі виробничого споживання.
5	О.В. Іваненко [9, с. 252]	Виробничі запаси – це матеріальні ресурси, що знаходяться на складах фірми (сировина, матеріали, покупні напівфабрикати, що комплектують вироби, паливо і пальне, тара, інструменти та ін.), призначені для виробничого споживання, але що ще не поступили у виробництво.

Проаналізувавши погляди сучасних вчених щодо економічної категорії «виробничі запаси» (табл.2), можна зауважити, що, у роботах Ф.Ф. Бутинця [6] не відображаються джерела покриття витрат на виробничі запаси. У роботах А. А. Оглобіна [14] виробничі запаси розглядаються з точки зору витрат підприємства на їх придбання, що нівелює таку характерну особливість запасів, як частина оборотних активів підприємства. Такі економісти, як О.В. Іваненко [9] і А.А. Шомштейн [15] розглядають виробничі витрати як сукупність певних видів сировини і матеріалів, проте, не вказують на терміни їх споживання та джерела фінансування. Проведені дослідження показують, що ряд авторів до виробничих запасів, як частини предметів праці не відносять малоцінні швидкозношувані предмети та незавершене виробництво. Така відмінність у трактуванні свідчать про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення.

Отже, для цілей бухгалтерського обліку тлумачення терміну «виробничі запаси», як облікової категорії має містити такі основні моменти, як визначення термінів і напрямків використання, а також джерел відшкодування вартості виробничих запасів. Таким чином, пропонуємо використовувати наступне уточнене визначення: виробничі запаси – це частина матеріальних ресурсів підприємства, які представляють собою сукупність предметів праці, які знаходяться на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що складають матеріальну основу продукції підприємства, надають їй необхідних якостей, приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції.

Не менш важливим у розумінні категорії «виробничі запаси» є їх класифікація. Розглянемо загальну систему класифікації виробничих запасів щодо їх ознак, яка властива для всіх підприємств (рис.1.)

Рис.1. Ознаки класифікації запасів за їх призначенням

Основні принципи рекламної діяльності в Україні визначає Закон України «Про рекламу» [2], цей закон також регулює правові відносини, які виникають у процесі створення, розповсюдження й отримання реклами. Класифікацію та галузеві особливості підприємств, що функціонують в рекламній індустрії відобразимо в табл. 1.

Таблиця 3

Основні типи підприємств рекламної діяльності

№	Тип рекламного підприємства	Загальна характеристика
1	2	3
1	Агентства повного циклу	Виконують наступні функції: дослідження, керування, розробка творчих концепцій, закупівля рекламних площ, виробництво рекламних продуктів
2	Спеціалізовані агентства	Спеціалізуються у виконанні певних функцій, робіт, на певних аудиторіях або галузях
3	Творчі майстерні	Зосереджені на творчих рішеннях реклами клієнтів, спеціалізуються на рекламі для друкованих засобів масової інформації, зовнішній рекламі, рекламі для радіо та телебаченні
4	Агентства, що надають послуги по ЗМІ	Пропонує закупівлю площі й часу в засобах масової інформації безпосередньо для рекламодавців.
5	Агентства усередині фірм	Рекламні агентства, що перебувають у власності або під керуванням компаній, що займаються рекламною діяльністю, організовані подібно незалежним агентствам.

Таким чином, усі рекламні підприємства можна розділити за трьома ознаками формування витрат: спеціалізація і різноманітність рекламних послуг; наявність виробничої бази; наявність рекламного каналу. Класифікувати рекламу доцільно в залежності від місця розміщення: реклама на радіо та телебаченні, реклама в засобах масової інформації, зовнішня реклама, внутрішня реклама, реклама на транспортних засобах, автомобільних шляхах.

Головна причина створення запасів – періодичність надходження матеріалів і періодичність потреби даного виду ресурсів на виробництві. При цьому керуються такими міркуваннями:

- забезпечення незалежності своєї виробничої діяльності. Запас матеріалів на робочому місці забезпечує певну гнучкість виробництву. Наприклад, у зв'язку з неминучістю витрат часу на переналагодження для кожного нового виробу наявність товарно-матеріального запасу дозволяє скоротити втрати часу;

- незалежність робочих місць бажана і на складальних лініях. Час, який потрібен на виконання ідентичних операцій, природно міняється від одного виробу до іншого.

Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства рекламної індустрії змушені шукати шляхи зниження витрат виробництва. Основними принципами зниження витрат є підвищення ефективності процесу виробництва, у тому числі зменшення витрат на зберігання виробничих запасів. В складних ринкових та політичних умовах сьогодення вимагає ефективної системи управління рухом запасів, аналізу інформації щодо їх постачання з метою відсутності порушень термінів у поставках сировини для виробництва або надмірного її накопичення на складах, що в своє чергу дасть змогу ефективно використовувати та накопичувати оборотний капітал. Рациональне використання ресурсів у порядку досягнення сучасних концепцій управління запасами повинно бути зроблено на рівні центрів відповідальності, де керівнику делеговані повноваження щодо управління процесами логістики з постачання запасів.

Актуальним моментом є стабільність структури запасів у різних фазах виробничого циклу, раптові зміни в їх структурі означають перерозподіл вкладених коштів між різними типами активів, що призводить до надмірних перевитрат оборотного капіталу на відновлення виробничого циклу. Зокрема підприємства, що потребують значної кількості запасів або реалізують продукцію у великих обсягах, при значній віддаленості від транспортних магістралей повинні створювати логістичні склади з метою оптимізації витрат з їх постачання та зберігання. Важливу роль для управлінського обліку виробничих запасів відіграє система бюджетів. В цьому випадку здійснюється керівництво при плануванні та розробці бюджету потреб у матеріальних ресурсах. В такий бюджет закладається кількість матеріалів, які планується закупити та певна кількість матеріалів, необхідних для виробництва продукції. Бюджетування запасів надає можливість дати планову оцінку ефективності управлінських рішень, визначити оптимальний розмір закупівлі матеріалів та раціонально їх використати. Це процес розробки оптимальних розмірів доходів і витрат на певний період часу для подальшого його застосування у ході господарської діяльності підприємства. У системі бюджетування тісно переплітаються стратегічне та оперативне управління, що досягається завдяки системі показників діяльності підприємства. Це, перш за все, відображає мету оперативного управлінського обліку на підставі стратегічного управління підприємства. Окрім того, зростання ефективності діяльності підприємства на основі джерел формування активів та врахування їх змін є головним завданням процесу бюджетування запасів. Таке планування виробничих запасів передбачає розрахунок потреби в них, узагальнення результатів аналізу, а також підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

Аналізуючи діяльність виробничих підприємств, бачимо, що не всі види виробничих запасів відіграють рівну однакову роль у виробництві. Деякі з них важливі, тому що без них виробництво неможливо, інші можуть бути замінені аналогами, тому, зрозуміло, що більше уваги слід зосереджувати на рівень тих видів запасів, які важливі для виробництва і становлять лівову частку у вартості сировини та вартості продукції. Отже, для ефективного управління запасами необхідно чітко визначити страховий запас сировини на складі, забезпечити зниження витрат, пов'язаних із зберіганням; розробляти норми витрачання виробничих запасів.

Отже слід зазначити що, запаси є вагомою частиною активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємства при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про його фінансовий стан. Раціональне організаційно-аналітичне забезпечення управління запасами дозволить не тільки зменшити втрати від утримання надлишкових запасів, а й дасть можливість вивільнити значну частину коштів, що може бути використана в інвестиційній та фінансовій діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 №996-14-ВР
2. Закон України «Про рекламу» із змінами, внесеними згідно з Законами N 2484-VIII (2484-19) від 03.07.2018 л
3. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін. ; під ред. М. Г. Чумаченка. – 3-тє вид. – Київ : КНЕУ, – 556 с.
4. Тринька Л. Я. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. / Л. Я. Тринька, О. В. Липчанський (Іванчук). – Київ : Алерта, 2013. – 568 с.
5. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник / С. З. Мошенський, О. В. Олійник ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутенця. – 2-ге вид. і перероб. – Житомир : Рута,
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2). Запаси, Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 р.№ 246, зі змінами та доповненнями
8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 р. за № 893/4186, Редакція від 05.01.2018.
9. Іваненко, О. В. Моделі та методи управління запасами на підприємстві в умовах невизначеності / А. О. Фоменко, О. В. Іваненко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу
10. І.О. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств : підр. для вищих навч. закладів / І.О.Бланк, Г.В.Ситник. – К. : КНТЕУ, 2016. – 779 с
11. Л.В. Титенко, Економічна сутність виробничих запасів // Фінанси, облік і аудит. 2011. № 18, ст. 36112. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін. ; під ред. М. Г. Чумаченка. – 3-тє вид. – Київ : КНЕУ, – 556 с.
12. Наказ від 10 січня 2007 року N 2 «Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів» із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України від 31 березня 2008 року N 498, від 10 листопада 2009 року N 1307, від 30 грудня 2013 року N 1192 Відповідно до статті 6 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
13. Ф.Ф. Бутинець Теорія бухгалтерського обліку навчальний посібник / В.С. Білоусько, М.І. Беленкова. – Харків.нац.аграр.ун-т ім.. В.В. Докучаєва,
14. Оглобин А. А. Планування та контроль запасів матеріальних ресурсів підприємств у умовах нової економічної реформи: дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.21 - 243 с.
15. Шомштейн А.А. Нормування матеріальних ресурсів, виробничих запасів і характеристика застосовуваних матеріалів (метод. матеріали).- 309 с.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ БАНКРУТСТВА В СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

БІДУН О., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

**спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»**

наук. кер. Грицюк Е. О.

У статті розглянуто причини банкрутства сучасних підприємств. Систематизовано основні трактування поняття банкрутство, визначено його основу мету та передумови виникнення. Проведено статистичний аналіз кількості справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутом за 2015-2017 роки. Проведено дослідження наукових праць вчених в даній проблематиці. Визначено основні причини виникнення банкрутства в сучасних підприємствах, а зокрема внутрішні та зовнішні, фінансові, специфічні та суб'єктивні. Запропоновано заходи, щодо впровадження реалізація політики антикризового фінансового управління підприємством при загрозі банкрутства передбачає.

The article deals with the causes of bankruptcy of modern enterprises. The main concepts of bankruptcy are systematized, its purpose and its preconditions are defined. A statistical analysis of the number of cases concerning the restoration of solvency of debtors or their recognition as a bankrupt for 2015-2017 years has been carried out. Research of scientific works of scientists in this problem was conducted. The main causes of bankruptcy in modern enterprises, in particular internal and external, financial, specific and subjective ones, are determined. Proposed measures on implementation of the implementation of the policy of anti-crisis financial management of the enterprise under threat of bankruptcy provides.

В реаліях нестабільного розвитку економіки України, обумовлених як внутрішніми (політичними, соціально-історичними, економічними) так і зовнішніми (політичними, економічними) факторами, проблеми управління підприємствами, що знаходяться в кризових умовах, стають особливо актуальними. Процеси банкрутства підприємств притаманні економіці з моменту виникнення ринкових відносин. Це пов'язано з тим, що характерною рисою ринку є взаємовідносини економічно самостійних господарюючих суб'єктів, що функціонують в умовах конкуренції, високої невизначеності і ризику, що в багатьох випадках призводить до руйнування цих суб'єктів. Тому, в даних умовах світової фінансової кризи, численних фінансових ризиків і обмежень, з якими стикаються українські підприємства і організації, особливу важливість набувають дослідження, присвячені антикризовому управлінню. Антикризове управління і банкрутство організацій є інститути, які найбільш динамічно розвиваються в даний час. Професія антикризового керуючого повноправно увійшла в наше життя і зайняла в ній гідне місце. Разом з тим залишається ще багато не вирішених питань і проблем в теоретичному забезпеченні інституту банкрутства. Адже, в Україні культура банкрутства як така практично відсутня. Зрозуміло, що за часів Радянського Союзу і «планової економіки» ця процедура не мала практичного застосування, хоча на папері вона існувала. На жаль, і за роки незалежності ми не змогли створити адекватну систему виходу з таких ситуацій. Тобто закони з відповідною назвою приймалися, проте досконалого механізму для їх використання не було. Окрім того, заступник голови Судової палати з розгляду справ про банкрутство Вищого господарського суду України Олександр Удовиченко зазначив, що до Вищого господарського суду постійно надходять звернення як від господарюючих суб'єктів, так і від державних контролюючих органів, органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування з приводу необґрунтованого затягування процедур банкрутства у різних стадіях провадження, ігнорування інтересів держави при введенні процедур санації або ліквідації підприємств з часткою державної власності у статутному фонді, що перевищує 25 % від незаконного відчуження державного майна або відчуження його за заниженими цінами, зловживань з боку арбітражних керуючих тощо [12]. Так, в Україні, щороку кількість збанкрутілих підприємств зростає, станом на червень 2017 року кількість збанкрутілих підприємств становила 1242, в процедурі банкрутства знаходилось близько 2073 підприємств [4]. Відповідно, значна кількість банкрутств в Україні, що спостерігається в даний час, визначає теоретичний і практичний науковий інтерес до питань діагностики причин виникнення та усунення кризи в управлінні підприємством. Адже після отримання результатів діагностики керівництво підприємства може прийняти антикризові заходи, щоб запобігти розвиванню кризи, зменшити його негативні наслідки і не допустити повної ліквідації підприємства.

Проблемами банкрутства підприємств займався чимало відомих вітчизняних та зарубіжних вчених та економістів, а зокрема Т.Н. Внуковський, І.Ф. Прокопенко, Є.М. Руденко, Г.В. Савицька, О.О. Терещенко, Г.В. Федорова, О.В. Хаджинова, О.О. Терещенко, Н.П. Шморгун, А.С. Яблонська та інші. Однак, проблема банкрутства, незважаючи на значний вклад наукових праць, залишається невирішеною. З кожним роком все більше підприємств визнають себе банкрутами, саме через незнання основ антикризового управління та причин виникнення кризової ситуації на підприємстві. Тому, необхідно здійснити більш детальне дослідження причин виникнення банкрутства.

Метою статті є дослідження причин банкрутства сучасних підприємств.

В науковій та практичній економічній літературі є безліч різноманітних дефініцій терміну «банкрутства», що обумовлено неоднозначністю його проявів та непередбачуваністю наслідків. Варто навести морфологічну оцінку поняття «банкрутство підприємства» (таблиці 1).

Отже, банкрутство - це правовий статус юридичної особи, яка не може погасити борги перед кредиторами. У більшості юрисдикцій банкрутство встановлюється судовим наказом, часто ініційованим боржником. Метою банкрутства, є ліквідація тих підприємств, які замикають на собі неефективність і нестабільність. Ця мета досягається в результаті цілеспрямованих дій кредиторів, партнерів, фінансових і правових органів. Однак, варто зазначити, що банкрутство не є єдиним правовим статусом, який може мати неплатоспроможна особа, і тому термін банкрутство не є синонімом неплатоспроможності. Передумови банкрутства зазвичай пов'язують з поняттям «нестійкості економічної системи», коли від рівноваги відхиляються найважливіші параметри економіки, і, зокрема, з настанням однієї з фаз циклу - кризи. Безумовно, в багатьох випадках виникненню неплатоспроможності, яка може призвести до банкрутства, сприяє наявність кризових явищ на макrorівні, супроводжуваних загальним спадом виробництва, зниженням цін, подорожчанням позикових фінансових ресурсів тощо. Так, ситуація економічної кризи може призвести до масових банкрутств враховуючи, що сучасна ринкова економіка являє собою складну систему взаємовідносин різних економічних агентів, де кожен з них виявляється втягнутим в багатоланковий ланцюжок контрактів, труднощі однієї компанії відображаються на системі в цілому і можуть приймати суттєві масштаби.

Разом з тим банкрутство окремих підприємств необов'язково може виникнути на стадії кризи або загального спаду в економіці, адже сприятливі зовнішні умови в період економічного зростання також, зазвичай, сприяють екстенсивному розширенню виробництва, збільшенню обсягу випуску продукції, що призводить до посилення конкуренції на ринках товарів і послуг, і в такій ситуації багато підприємств виявляються неконкурентоспроможними через неефективну стратегію розвитку та управління бізнесом. Так, історія банкрутств найбільших флагманів американського ринку Enron, Worldcom, Conesco та інших

свідчить про наявність ризику розорення навіть у великих підприємствах, що успішно розвиваються, з огляду на те, що менеджери в меншій мірі вимірюють свої рішення і менш адекватно здійснюють контроль окремих бізнес-процесів, коли фірма знаходиться на піку успіху.

Таблиця 1

Морфологічна оцінка поняття «банкрутство підприємства»

№	Автор, джерело	Визначення
Законодавча база		
1	Господарський Кодекс України (ст. 209), № 436-IV [2]	Банкрутство – це нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури.
2	Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (ст. 1), № 4212-VI [1]	Банкрутство підприємства – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному законом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури.
3	Методичні рекомендації НБУ щодо застосування комерційними банками Закону України «Про банкрутство» (п. 2) від 21.07.94 р. № 23012/105 [3]	Банкрутство – це неспроможність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності у встановлений строк задовольнити вимоги кредиторів, повернути кредити банку та забезпечити обов'язкові платежі до бюджету
Вітчизняні автори		
4	О.О. Терещенко [11, с. 13]	Банкрутство підприємств – це наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів.
5	Н.П. Шморгун [14, с. 86]	Банкрутство підприємства (фінансовий крах) – це документально підтверджена нездатність суб'єкта господарювання платити за своїми зобов'язаннями і фінансувати основну поточну діяльність у зв'язку з відсутністю коштів. Такий стан підприємства, на думку автора, свідчить про погіршення всіх показників, що визначають його фінансову стійкість
6	А.С. Яблонська [15]	Банкрутство – це одна із юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом
7	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [7, с. 44]	Банкрутство – це неплатоспроможність боржника-підприємства, банку, іншої організації чи окремої особи платити за своїми борговими зобов'язаннями.

Крім того, з огляду на те, що в умовах загального економічного зростання багато підприємства запускають процес нарощування активів для задоволення збільшення попиту, однак можлива ситуація, щодо моменту виходу на нові проектні потужності, продукція підприємства вже може не знайти свого покупця в стрімко мінливому світі споживчих переваг і економічних флуктуацій.

Окрім того, варто проаналізувати стан збанкрутілих підприємств в Україні за останні роки. Так, згідно даних судової влади України «аналіз кількості справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутом» (таблиця 2), можна спостерігати, що з кожним роком кількість підприємств, що збанкрутували зменшується. В 2016 році «загальна кількість справ у яких винесено постанови про визнання банкрутом, у звітному періоді» становила 1385, що на 29,9 % менше за попередній рік, в 2017 році кількість збанкрутілих підприємств зменшилася до 1242, що на 10,3 % менше за попередній період. Кількість справ закінчених впровадженням станом на 2017 становить 1691, що на 19, 5%, менше за попередній рік.

Аналіз кількості справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутом [4]

Період, роки	Кількість справ, закінчених провадженням	Темпи приросту, %	Загальна кількість справ у яких винесено постанови про визнання банкрутом, у звітному періоді	Темпи приросту, %
2011	10382	-	6745	-
2012	7583	-36,9	4631	-45,6
2013	5697	-33,1	3359	-37,9
2014	3324	-71,4	2095	-60,3
2015	2406	-38,1	1799	-16,4
2016	2101	-14,5	1385	-29,9
2017	1691	-19,5	1242	-10,3

Отже, згідно вище зазначених даних в Україні є значна кількість збанкрутих підприємств та підприємств, що мають впровадження. На нашу думку, дані показники є високими, адже процес по впровадженню безробіття або його визнання впливає на соціально-економічне становище держави, зменшує кількість робочих місць, що призводить до безробіття, а також в казну держави поступає менше податків, що може призвести до соціальної напруги в суспільстві тощо. Тому, особливо важливо визначити основні причини виникнення банкрутства підприємства.

Причини, що підводять підприємство до кризового стану, можуть бути різними. При цьому єдиної загальновизнаної класифікації причин настанов неспроможності підприємства не існує. Однак, аналіз наукових досліджень дозволяє виділити деякі класифікації. Так, вчені С. Козлов [8], Грачов В. І. [6] та Терещенко О. О. [10] виділяють такі передумови виникнення банкрутства підприємства, як:

- зовнішні щодо підприємства (економічні, політичні, демографічні, посилення міжнародної конкуренції, банкрутство боржників), на які воно не має можливості впливати або цей вплив дуже слабкий;

- внутрішні (зростання дебіторської заборгованості, дефіцит власних обігових коштів, неефективність фінансових вкладень, відсутність договірної дисципліни тощо), які безпосередньо залежать від організації роботи на самому підприємстві.

Інші автори вважають, що причинами банкрутства є фінансові кризи [11, с.13–15], а саме екзогенні та ендогенні. На думку Е. Торкановського існує 4 основні проблемні області (стратегія підприємства, принципи діяльності, ресурси, якість і рівень маркетингу), в рамках яких можуть виникнути безпосередньо причини банкрутства [11]. Більшість робіт західних фахівців також присвячено детальному аналізу саме корпоративних причин руйнувань бізнесу, в тому числі і на стадії його створення. Найбільш поширеною є класифікація, запропонована М.Д. Еймсом, згідно з якою виділяється вісім основних причин банкрутства бізнесу [13]:

- брак досвіду;
- нестача капіталу;
- невдале розташування бізнесу;
- неефективне управління оборотним капіталом;
- зайве інвестування в фіксовані активи;
- погана кредитна політика;
- використання коштів компанії на особисті цілі;
- несподіване зростання бізнесу.

На думку, І. Н Драчена, існують такі основні причини банкрутства підприємств [5]:

- економічні: кризовий стан країни, загальний спад виробництва, інфляція, нестабільність фінансової системи, зростання цін на ресурси, зміна кон'юнктури ринку, неплатоспроможність і банкрутство партнерів. Однією з причин неспроможності суб'єктів господарювання може бути фіскальна політика держави. Високий рівень оподаткування може виявитися непосильним для підприємства.

- політичні: політична нестабільність суспільства, зовнішньоекономічна політика держави, розрив економічних зв'язків, втрата ринків збуту, зміна умов експорту-імпорту, недосконалість законодавства в області господарського права, антимонопольної політики, підприємницької діяльності і інших виявів регулюючої функції держави, зміна політичного режиму.

- посилення міжнародної конкуренції в зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, прагненням розширення частки займаного ринку і впровадження нових продуктів.

- демографічні: чисельність та склад народонаселення, рівень добробуту народу, культурний уклад суспільства, що визначає розмір і структуру потреб, платоспроможний попит населення на ті і інші види товарів і послуг.

Отже, можна узагальнити, що існує безліч негативних чинників, що провокують банкрутство

підприємства. Їх можна поділити на зовнішні, що зароджуються за межами підприємства і як правило, не піддаються впливу, а також внутрішні, пов'язані з недоліками та помилками, допущені керівництвом та співробітниками підприємства. До ключових чинників зовнішньої природи можна віднести інфляцію, зміну умов роботи з банківськими організаціями, високу орендну плату, введення нових і збільшення старих податків. Так, деякі з них призводять до раптового банкрутства, інші ж накопичуються, підсилюються, викликаючи поступове погіршення економічних показників підприємства. Найбільш небезпечними факторами внутрішньої природи є недосвідченість та некомпетентність керівників та менеджерів, їхня нездатність швидко орієнтуватися в умовах мінливої ринкової кон'юнктури, консервативність мислення.

Окрім того, провокують банкрутство, крім перерахованих внутрішніх і зовнішніх причин і деякі специфічні тенденції, характерні для українських підприємств, що обумовлені історичним розвитком. Так, на перший погляд може здатися, що Україна практично увійшла в ринкове русло, однак на практиці все ще простежуються пережитки минулої планової економіки.

Отже, до специфічних факторів можна віднести:

- відсутність ефективної стратегії розвитку господарства в рамках ринкової економіки;
- завищені ціни на енергоресурси, транспорт, орендну плату тощо;
- недобросовісну приватизацію;
- досить низькі темпи впровадження інновацій;
- сильна конкуренція з боку іноземних аналогів;
- соціально - психологічні стереотипи тощо.

Також, можна виділити і суб'єктивні причини банкрутства, які пов'язані безпосередньо з господарюванням, - це:

- нездатність керівників спрогнозувати банкрутство і виникнення загрози дій в майбутньому;
- падіння обсягів продажів внаслідок недостатньої вивченості попиту, погано налагодження шляхів збуту, слабка маркетингова кампанія;
- зменшення обсягів продукції, що випускається, погіршення її якості, зниження вартості;
- надмірно висока собівартість або низька рентабельність продукції, що виготовляється;
- занадто розтягнутий виробничий цикл;
- наявність великих боргів;
- нездатність керівників, які представляються стару школу, швидко адаптуватися до мінливих ринкових реалій, обирати правильну та ефективну інвестиційно-фінансову і цінову політику.

Окрім того, можна зазначити, що для підприємств, що функціонують в умовах сучасної ринкової економіки, найбільш характерні наступні фінансові ризики, а також ризики іншого характеру, що не дозволяють їм повноцінно розвиватися і здатні призвести до їх банкрутства:

- низький рівень ефективності управлінської діяльності, обумовлений відсутністю довгострокової стратегії і пріоритетом короткострокових результатів, наявність низько кваліфікованих і невмотивованих співробітників, неефективність фінансового менеджменту та недосконалість управління фінансовими витратами;
- недостатня відповідальність керівних осіб підприємства за прийняті рішення, неефективне використання майна і результатів фінансово-господарської діяльності;
- недостатній розмір статутного капіталу;
- відсутність механізму, який би дозволив ефективно виконувати судові рішення, особливо, що стосуються звернення стягнення на належне боржникові майно;
- недостатнє єдність підприємства з точки зору майнового комплексу, що негативно позначається на його інвестиційній привабливості;
- великі витрати на соціально-культурні та житлово-комунальні об'єкти;
- використання практики перехресного субсидування, а також неоднорідність структури виробничих витрат;
- відсутність реальної інформації про те, яким є фінансово-економічний стан підприємства.

Подібних причин банкрутства існує чимало, однак розглядати їх потрібно в комплексі та взаємодії, так як мало ймовірно, що виникнення тільки одного фактора призведе до банкрутства. Спільний вплив факторів на діяльність підприємства може привести до негативних наслідків.

Отже, таким чином, не вирішеність багатьох економічних проблем, незавершеність інституційних перетворень в нашій країні продовжують відтворювати сукупність різних факторів банкрутства господарюючих суб'єктів. Разом з тим усвідомлення цих факторів і розуміння характеру їх впливу на діяльність підприємства дозволяє визначити пріоритети державної політики, а на рівні окремого господарюючого суб'єкта основні завдання полягають у тому, щоби організувати управління наявними виробничими, фінансовими, людськими та іншими видами ресурсів так, що це зможе забезпечити їхній стабільний розвиток і не допустити банкрутства.

Відповідно, існують різні шляхи запобігання банкрутству підприємства, серед яких ключова роль належить антикризовому управлінню. При його впровадженні переслідують головним чином наступні цілі: забезпечення ліквідності і платоспроможності за рахунок найбільш раціонального поєднання власних джерел отримання коштів з позиковими; підвищення рентабельності і прибутковості до такого рівня, щоб задовольнити всі потреби як основної діяльності компанії, так і інвестиційно-фінансової. Крім того, в умовах фінансової кризи неминуче відбувається зміна стратегії, цілей підприємства, а також способів, якими вони досягаються. Ключова особливість антикризового управління полягає в жорсткому лімітованому термінів, зміні критеріїв, відповідно до яких приймаються рішення. Так, реалізація політики антикризового фінансового управління підприємством при загрозі банкрутства передбачає:

1. Здійснення постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку. Виділяється особлива група об'єктів спостереження, що формує можливе «кризове поле», що реалізує загрозу його банкрутства.

2. Визначення масштабів кризового стану підприємства. При виявленні в процесі моніторингу істотних відхилень від нормального ходу фінансової діяльності, що визначаються напрямками його фінансової стратегії і системою планових і нормативних показників, виявляються масштаби кризового стану підприємства, тобто його глибина з позицій загрози банкрутства.

3. Дослідження основних факторів, що обумовлюють кризовий розвиток підприємства.

4. Формування системи цілей виведення підприємства з кризового стану, адекватних його масштабам. Цілі антикризового фінансового управління конкретизуються відповідно до масштабів кризового стану підприємства. Вони повинні враховувати також прогноз розвитку основних факторів, що визначають загрозу банкрутства підприємства [9].

Таким чином, політика антикризового управління дозволить передбачити банкрутство підприємства, а зокрема допоможе усунути можливу неплатоспроможність підприємства, замінити фінансову стратегію підприємства враховуючи усі негативні фактори та даючи можливість забезпечити стаке економічне зростання, а зокрема досягти фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі, а також відновити фінансову стійкість для забезпечення фінансової рівноваги в короткостроковій перспективі.

Отже, під терміном банкрутство підприємства - розуміють його повну або частково фінансову неспроможність. Це означає, що юридична особа не здатна розплатитися за взятими кредитами або не може виконувати інші фінансові зобов'язання. В сучасних умовах господарювання до банкрутства підприємства призводить чимала низка причин, серед яких можна виділити внутрішні та зовнішні і які, до того ж, можуть нести специфічний, фінансовий або суб'єктивний характер. Відповідно, правильне розуміння причин банкрутства сприяє правильному розумінню призначення та ефективності інституту банкрутства, а це є визначальним з точки зору результатів його функціонування. Будучи всебічно розробленими, процедури банкрутства стають гарантом сприятливих структурних зрушень в довгостроковій перспективі. І навпаки, при односторонніх, не до кінця продуманих і неправильно регламентованих процедурах банкрутства, вже в середньостроковій перспективі можна спостерігати несприятливі тенденції, як в структурі економіки, так і в характері економічних відносин. Тому, для запобігання банкрутству керівництву підприємства необхідно аналізувати існуючі проблеми, виявляти можливі причини настання кризового становища і приймати відповідні рішення щодо їх усунення. Окрім того, керівник підприємства повинен вміти вчасно реагувати на негативні зміни в економіці країни. Адже, завдяки конкретним попереджувальним діям можна знизити негативний вплив зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що в підсумку дозволить уникнути появи ознак неспроможності. Саме тому, в разі настання кризової ситуації тільки виявлення справжніх причин і їх усунення дозволить уникнути банкрутства.

За результатами проведеного дослідження нам вдалося прослідкувати основні підходи щодо визначення терміну «банкрутство» відповідно законодавчій базі та працям вітчизняних вчених. Визначено, що у загальному розумінні банкрутство – це правовий статус юридичної особи, яка не може погасити борги перед кредиторами. В дослідженні зазначено, що банкрутство окремих підприємств може вплинути не лише на стадії економічної кризи або загального спаду в економіці, але й за сприятливих умов економічного зростання при ефективній стратегії розвитку та управління бізнесом. Аналіз кількості справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами показав, що в Україні все ще значна кількість підприємств, що визнані банкрутами хоча загальне їх число від року до року поступово падає.

У зв'язку з тим, що банкрутство підприємств є досить загрозливим явищем для економіки України в цілому нами визначені основні причини його виникнення. У проведеному дослідженні наведено підходи різних авторів, які нами проаналізовані, узагальнені та поділені на окремі групи. Крім цього у дослідженні відмічені окремі специфічні тенденції, що сприяють доведенню підприємств до банкрутств і які притаманні для вітчизняних підприємств.

Також в дослідженні відмічено суб'єктивні причини, що сприяють виникненню банкрутства.

На підставі проведеного дослідження у статті визначено ключову роль антикризового управління, яка не лише сприяє запобіганню банкрутства, але й допоможе вийти підприємству на шлях фінансового оздоровлення при найменших ознаках його прояву. Для цього підприємству пропонується до втілення політики антикризового фінансового управління, яка дозволяє передбачати банкрутство підприємства і дозволяє усунути його платоспроможність.

В наших подальших дослідженнях ми плануємо більш ретельно дослідити залежність банкрутства підприємств Чернівецької області від загальної економічної ситуації в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. № 2343-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> № 4212-VI
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15>
3. Методичні рекомендації НБУ щодо застосування комерційними банками Закону України «Про банкрутство» від 21.07.94 р. № 23012/105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>
4. Звіт судів першої інстанції про розгляд господарських справ Форма № 1-МС за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudo-va_statystyka/
5. Банкрутство: механізм його виникнення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ni.biz.ua/9-8/58711.html>
6. Грачов В.І., Косарева І.П., Прохорова В.В., Кузенко Т.Б. Управління фінансовою санацією. – Харків: ВД«ІНЖЕК», 2014. – 208 с.
7. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – Львів.: Вид-во «Центр Європи», 2007. – 576 с

8. Козлов С. Основні складові механізму банкрутства [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.yur-gazeta.com/writer/447.
9. Прогнозування банкрутства на підприємстві та політика щодо попередження кризового стану на підприємстві [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://otherreferats.allbest.ru/finance/00174811_1.html
10. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. – К.: КНЕУ, 2014. – 268 с.
11. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посібник. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2014. – 412 с.
12. Удовиченко О. Вдосконалення процедури банкрутства – нагальна потреба часу [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.yurgazeta.com/writer
13. Управление в условиях неустойчивости финансово-экономической системы: стратегия и инструменты / под ред. А.З. Бобылевой. М.: Издательство Московского университета, 2011.
14. Шморгун Н.П. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Н.П. Шморгун, І.В. Головка. – К.: ЦНЛ, 2016. – 528 с.
9. Яблонська А.С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення
15. Яблонська А. С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення [Електронний ресурс] / А. С. Яблонська. – Режим доступу: [Http://www.minjust.gov.ua/?do=d&did=4793&sid=comments](http://www.minjust.gov.ua/?do=d&did=4793&sid=comments)

ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

**БОЙЧУК Т., 1 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Менеджмент»,
спеціалізація «Менеджмент організації торгівлі»
наук. кер. Долга Г.В.**

У статті розглянуті особливості вирішення конфлікту інтересів на державній службі у зарубіжних країнах. Проаналізовано вітчизняний досвід вирішення конфлікту інтересів, зазначені основні проблеми, які перешкоджають реальній адаптації до умов Європейського співтовариства. Надані можливі напрями політики, спрямованої на попередження конфлікту інтересів.

The article deals with the peculiarities of the conflict settlement of interests in the civil service in foreign countries. The domestic experience in resolving conflicts of interest has been analyzed, the main problems in this sphere are mentioned, which hinder real adaptation to the conditions of the European Community. The possible directions of policy aimed at preventing a conflict of interest are given.

Конфлікт інтересів на державній службі в Україні є перешкодою у професійній діяльності публічних службовців, оскільки, по-перше, це явище здатне призвести до корупційних дій, по-друге, воно перешкоджає публічним управлінням сумлінно виконувати свої посадові обов'язки, спричиняє внутрішній розлад державної служби та неспроможність прийняття ефективних рішень щодо економічного, соціального та інших видів розвитку країни. Тому проблема виникнення та вирішення конфлікту інтересів на сьогодні є актуальною та потребує глибокого осмислення та досконалого дослідження.

Мета дослідження – обґрунтувати виявлення, попередження конфлікту інтересів та запропонувати заходи щодо його вирішення на прикладі європейського досвіду. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути поняття «конфлікту інтересів» на державній службі;
- виявити комплекс правових дій, спрямованих на вирішення конфлікту інтересів в Україні;
- дослідити систему вирішення конфлікту інтересів у європейських країнах;
- сформулювати комплекс заходів боротьби з конфліктом інтересів.

Об'єктом даної статті є процес дослідження конфлікту інтересів на державній службі.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти регулювання конфлікту інтересів на державній службі з можливим застосуванням європейського досвіду.

Широке коло питань, пов'язаних із дослідженнями конфлікту інтересів, знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Так, витoki розуміння регулювання конфлікту інтересів досліджувались через В.М Баранова, О.В Богданова, В.Н Боркова, М.П Буша, А.П Вьюнова, В.І. Гасієва, Д.І. Дідів, А. Смола та інші. Досить велика кількість наукових розробок в сфері запобігання конфлікту інтересів свідчить про зацікавленість вчених-економістів в даному напрямку, однак, існують дискусійні питання в тлумаченні різних понять конфлікту інтересів на державній службі.

Комплекс правових проблем, пов'язаних з причинами і умовами порушень державними службовцями правил службової поведінки охоплюється поняттям «конфлікт інтересів». Конфлікт інтересів – це конфлікт між суспільно-правовими обов'язками і особистими інтересами державної посадової особи, при якому його особисті інтереси здатні неправомірним чином вплинути на виконання держслужбовцем офіційних обов'язків або функцій [5, с. 48]. Можна не сумніватися, що найбільш значущим для розгляду сутності конфлікту інтересів на державній цивільній службі є категорія «інтерес». Д.І. Дідів вказує, що конфлікт інтересів завжди обумовлюється залежністю особи від інтересів, в першу чергу, своїх особистих [7, с. 143]. На думку багатьох дослідників, при розгляді поняття «конфлікт інтересів» за первинну дефініцію слід приймати категорію «інтерес». До прикладу, теоретичні описи американського соціолога А. Смолл будуються навколо категорії «інтерес», яку він пропонує вважати основною одиницею соціологічного аналізу, а основним соціальним конфліктом в суспільстві, відповідно, конфлікт інтересів [8]. На сьогоднішній час в рамках широкої концепції конфлікту інтересів варто розглядати не тільки ситуацію, коли фактично існує неприйнятний конфлікт між інтересами державного службовця як приватної особи і його / її функціями як державного службовця, але також і ті ситуації, коли існує очевидний або потенційний конфлікт інтересів.

Україна на виконання своїх міжнародних зобов'язань і рекомендацій ОЕСР також внесла зміни до свого національного антикорупційного законодавства. 14 жовтня 2014 року в Україні був прийнятий новий закон «Про запобігання корупції» [3, с.18]. Цим нормативно-правовим актом визначається порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Відповідним правовідношенням присвячено цілий розділ в новому законі. Крім порядку управління конфліктом інтересів, в цьому розділі визначені заходи зовнішнього і самостійного врегулювання такого конфлікту. Ще одним нововведенням закону «Про запобігання корупції» є розмежування конфлікту інтересів на потенційний і реальний. Такі нормативно-правові акти допоможуть ефективніше

виявляти будь-які прояви конфлікту інтересів та сприяти запобіганню його виникненню. Ще однією новелою українського законодавства, з прийняттям Закону «Про запобігання корупції», стало створення Національного агентства з питань запобігання корупції. Воно буде забезпечувати формування та реалізацію державної антикорупційної політики і брати участь у врегулюванні конфлікту інтересів. Таким чином, Україна зробила вагомий крок у приведенні свого антикорупційного законодавства у відповідність до вимог Конвенції і рекомендацій міжнародних організацій, членом яких вона є.

У багатьох країнах Європи поняття конфлікту інтересів та механізми запобігання виникненню конфліктів інтересів визначаються загальними законами про державну службу: Законом «Про публічну службу» та Законом «Про обмеження участі у підприємницькій діяльності осіб, які виконують публічні функції» – в Польщі, Кодексом публічної служби і Кримінальним кодексом – в Австрії, Законом «Про публічну адміністрацію» – в Ісландії, Кодексом публічної служби – у Греції і т.д. У той же час, в деяких європейських державах і державах пострадянського простору прийнято спеціальні закони про конфлікт інтересів. Серед таких країн: Сербія (Закон «Про конфлікт інтересів»), Чехія (Закон «Про конфлікт інтересів»), Хорватія (Закон «Про запобігання конфлікту інтересів при здійсненні публічно-владних повноважень»), Латвія (Закон «Про запобігання конфлікту інтересів в діяльності посадових осіб»), Литва (Закон «Про публічних і приватних інтересах в публічній службі»), Молдова (Закон «Про конфлікт інтересів»). [5, с. 32].

Проте, незважаючи на низку прийнятих законів, суспільне ставлення до політики, політиків, політичних партій і парламентів відображає прогресуюче зниження довіри. Загальна думка полягає в розчаруванні в політиці і політиках. У деяких країнах ця тенденція до політичної незадоволеності, недовіри до політичних лідерів і зниження довіри до парламенту послаблює функціонування демократії і призводить до певного ризику демократичних поразок. В інших країнах дане відношення є простим вираженням втоми від традиційних методів ведення політики. Однією з основних тез є те, що державна корупція є однією з найважливіших причин зростання такої тенденції. Однак, щоб зрозуміти це висловлювання, важливо розуміти, що ж таке корупція. Якщо корупція зводиться просто до хабарництва, то тоді в більшості європейських країн корупція не може бути причиною для незадоволеності, оскільки, в цих країнах підкуп державних посадових осіб не є поширеною практикою. Але корупція – це не тільки хабарництво.

Корупція – це також зловживання владою, незаконне фінансування партій, підкуп голосів, фаворитизм, торгівля впливом. Корупція є не тільки незаконне зловживання владою державними посадовими особами в особистих інтересах; корупція – це також неетичне зловживання владою. На основі даних в табл. 1, відзначається низька довіра до парламенту у всіх вивчених європейських країнах. Проте, вірним є також і те, що результати досліджень відрізняються по всіх країнах. Очевидно, що коли рівень корупції – під якою розуміється хабарництво – також високий в країні, то результати досліджень по такій країні будуть гірше результатів по країнам з традиційно низьким рівнем корупції. І вони будуть гірше не тільки по відношенню довіри до парламенту, але, також, і щодо задоволеності функціонуванням їх демократичних систем (табл. 1).

Таблиця 1

Довіра до парламенту, задоволеність функціонуванням демократичних систем і показники індексу сприйняття корупції (ІСК)

Країна	Висока довіра до парламенту (%)	Висока задоволеність функціонуванням демократичних систем в країні (%)	ІСК
Чехія	12,0	36,6	4,3
Угорщина	32,6	31,6	5,0
Латвія	26,3	28,2	4,2
Польща	30,1	40,6	34
Франція	38,8	45,5	7,5
Німеччина	34,2	72,8	8,2
Португалія	43,7	72,3	6,5
Іспанія	45,0	63,2	7,0
Великобританія	34,1	44,4	8,6

Джерело: розроблено автором на основі [3, с. 17]

Таким чином, варто також розглянути досвід вирішення конфлікту інтересів наступних європейських країн:

Великобританія: Британський підхід заснований на ідеї про те, що конфлікти інтересів є аспектом етичних стандартів в державному секторі. Принципи суспільного життя застосовуються до всіх осіб, які займають державні посади, а Комітет зі стандартів у громадському житті дає їм усім рекомендації.

Португалія: Португальський підхід знаходиться під сильним британським впливом, але також передбачає різні заходи, які не в достатній мірі охороняють таємницю особистого життя, такі, як декларації доходів і майна та їх публікація. Причиною для такої жорсткої вимоги є громадська незадоволеність випадками корупції, які були виявлені в Португалії в останні роки, і недостатня суспільна довіра до здатності адміністрації та судових органів діяти ефективно.

Латвія: Положення про конфлікти інтересів є частиною великої політики щодо попередження та боротьби з корупцією. Латвійський підхід заснований на існуванні дуже могутнього Бюро, що відповідає за виявлення, розслідування і переслідування у корупційних справах.

Франція: Відмінною рисою французького підходу є піклування щодо зайнятості державних службовців після звільнення їх зі служби. Також варто відзначити види кримінальних покарань за пошук особистих інтересів на

державній службі та за діяльність після звільнення зі служби в компаніях, які перебували під контролем протягом останніх п'яти років.

Угорщина: В Угорщині існує повна система правил і положень, що забороняють суміщення посад, але відсутні положення про конфлікти інтересів, а також незалежний орган, який повинен виявляти і розслідувати конфлікти інтересів на основі неупередженості.

Польща: Польща є країною з найвищим балом розвитку корупції з усіх країн, зазначених в табл. 1. Причини цього комплексні і їх складно разом коротко описати, але є одне питання, яке дуже важливо розглянути: польське суспільство не пов'язує конфлікт інтересів з корупцією.

Німеччина: Німецька модель є найкращим прикладом сумлінного судового підходу до вирішення проблеми конфліктів інтересів. Очевидно, що необхідно мати добре розроблену і складну структуру адміністративного закону, щоб запровадити такий підхід в іншій країні [1, с. 112].

Іспанія. Іспанські правила, за малим винятком, передбачають обмеження для державних посадових осіб щодо доступу до процесу укладання контрактів, і т.д.

Політика, спрямована на попередження конфлікту інтересів та боротьбу з корупцією, включає в себе різні засоби і стратегії, серед яких варто виділити:

1. всебічна стратегія боротьби з корупцією: необхідно включати політику щодо конфліктів інтересів у велику стратегію або національну політичну угоду про попередження та боротьбу з корупцією, яка ґрунтується на політичному консенсусі та включає в себе максимальний спектр питань. Стратегія повинна описувати структурну будову, превентивні заходи, органи і процедури щодо виявлення і розслідування, а також кримінальну систему;

2. система чітких етичних стандартів у громадському житті: корисно не тільки мати велику стратегію із запобігання та боротьби з корупцією, але також створити систему чітких етичних стандартів у громадському житті. Державні посадові особи повинні керуватися в своїх діях стандартним і всебічним етичним кодексом;

3. задовільна адміністративно-правова та кримінально-правова структура: необхідно розробити задовільну адміністративно правову та кримінально-правову структуру, в рамках якої політика щодо конфліктів інтересів може бути ефективно реалізована;

4. ретельно відрегульований процес дискваліфікації і звільнення в процесі прийняття державних рішень: одним із наріжних каменів добре відпрацьованої програми щодо конфліктів інтересів є чітке регулювання процесу дискваліфікації. Підходи Франції, Німеччини та Іспанії можуть виявитися дуже корисними при регулюванні процесу дискваліфікації [4, с. 18];

5. обмеження або навіть заборона для державних посадових осіб на зовнішнє сумісництво (поза адміністрації);

6. декларування доходів;

7. декларування майна;

8. декларування сімейного доходу;

9. декларування подарунків;

10. використання інсайдерської інформації: приватне використання інсайдерської інформації має бути кримінальним злочином, по крайній мірі, коли воно призводить до фінансової вигоди для державної посадової особи [6, с. 247];

11. обмеження на працевлаштування після звільнення з посади: необхідно обмежити і контролювати підприємницьку діяльність після звільнення службовця з державної служби [2, с. 15];

12. зовнішня діяльність в процесі заняття державної посади: зовнішні паралельні призначення на посади в профспілках або політичні партії – навіть якщо вони не є оплачуваними – можуть викликати сумнів у неупередженості державних посадових осіб. Відповідного, таке працевлаштування повинно бути врегульовано щодо конфліктів інтересів.

Таким чином, кожна країна створює для боротьби з корупцією і для запобігання конфлікту інтересів власні, певною мірою, специфічні форми і методи, які враховують різні національні та культурні особливості. Однак, вивчення досвіду врегулювання цих процесів в зарубіжних країнах становить значний теоретичний і практичний інтерес і дозволяє підібрати найбільш відповідну модель формування національної антикорупційної політики.

Список використаних джерел:

1. Баранов В. М. Право проти корупції / В. М. Баранов // Журнал права. – 2013. – № 7. – 119 с.
2. Богданова О. В. Правове виховання: основні підходи до трактування і реалізації певних форм : навч. посібник / О. В. Богданова. – Київ. – Онікс, 2014. – 44 с.
3. Буш М. П. Проблема профілактики і протидії корупції. / М.П. Буш // Економіка і політика. – 2016. – № 14. – 40 с.
4. Вьюнов А. П. Методи оцінки діяльності місцевого самоврядування : навч. посіб. / А. П. Вьюнов. – Дніпро : ЦУЛ, 2016. – 43 с.
5. Гасієва В. І. Оцінка дієвості механізму громадського контролю в зарубіжних країнах: посібник / В. І. Гасієва, В. Є. Комов. – Київ. Право, 2016. – 66 с.
6. Генрі. Дж. Керування інноваціями та викликами : підручник / Дж. Генрі. – Одеса. Бізнес-школа, 2002. – 294 с.
7. Дідів Д. І. Організаційний механізм впровадження інформаційних технологій // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – №12. – С. 65-68.
8. Смол А. Категорія інтерес в соціології: історія і сучасність // Економіка і управління. – 2015. – №19. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/28817> (дата звернення: 22.09.2018)

РОЗРОБКА СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ

**БОРИСОВСЬКА Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»
наук. кер. Гнатишина Н. Д.**

У статті розглянуто теоретичні аспекти моніторингу діяльності підприємства, визначено роль економічного моніторингу у попередженні кризових явищ на підприємстві з метою підвищення ефективності його діяльності у перспективі. Розроблено систему моніторингу кризових явищ на підприємстві.

The theoretical aspects of the anticrisis monitoring for the enterprise activity are studied in this article, the role of the economic monitoring in warning of the crisis phenomena on an enterprise with the purpose of rise of efficiency of his activity in a prospect is outlined. The system of monitoring of crisis phenomena and the enterprise has been developed

В сучасних умовах господарювання підприємство стикається з численними кризовими явищами зовнішнього та внутрішнього походження. Вони негативно впливають на всі процеси його господарської діяльності, тому виникає необхідність у прогнозуванні ймовірності настання кризи та розробці заходів для її уникнення або мінімізації наслідків, тобто виникає необхідність у впровадженні системи моніторингу на підприємстві. Система моніторингу для підприємства тісно пов'язана з доходністю, адже система моніторингу кризових явищ є частиною планування фінансової діяльності на наступні періоди. Дана тема є актуальною саме зараз при сучасних стрімких трансформаціях зовнішнього середовища.

Сутність, роль та значення системи моніторингу на підприємстві розглядалися у роботах , О. Антонюк, М. Берест, В. Бондаренко, Л. Лігоненко, О. Сокол, А. Соколової, О. Терещенко та ін. Однак слід сказати, що існують лише кілька систем моніторингу кризи, які є більш теоретичними і узагальненими.

Основною метою статті є дослідження сутності та ролі антикризового моніторингу з метою підвищення ефективності діяльності підприємства у перспективі. Основним завданням статті є розробка системи моніторингу кризових явищ на підприємстві та її практичне впровадження впровадження.

В економічній теорії та практиці під моніторингом розуміють аналіз та оцінку фінансового стану підприємства на основі даних фінансового обліку. Основна мета моніторингу полягає у діагностуванні фактичного економічного стану, порівнянні його з плановим, виявленні закономірностей розвитку підприємства, попередженні виникнення кризових явищ внаслідок впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що можуть негативно впливати на фінансовий результат та становище на ринку.

Моніторинг – це система спостереження та вивчення поведінки суб'єкта економічної діяльності та розробки заходів для досягнення поставлених цілей.

Предметом моніторингу виступають мікроекономічні процеси та явища на підприємстві, що характеризуються певними параметрами, що представлені в динаміці, та макроекономічними процесами в країні, що безпосередньо впливають на діяльність підприємства.

Для виявлення кризових явищ на підприємстві застосовується антикризовий моніторинг. О.Г. Сокол трактує, що антикризовий моніторинг підприємства являє собою систему спостережень, які мають проводитися на постійній основі, за основними напрямками, параметрами та критеріями стійкого розвитку господарюючого суб'єкта. Сукупність інформації, отриманої та обробленої в процесі проведення моніторингу, прямо впливає на прийняття управлінських рішень, безпосередньо на планування та прогнозування стійкого та прогресивного розвитку підприємства під дією зовнішніх та внутрішніх, об'єктивних та суб'єктивних факторів [4, с. 45].

Соколова А. М. визначає антикризовий моніторинг як оперативне спостереження за процесами, що відбуваються у фінансовій сфері його функціонування [3].

Проаналізувавши підходи науковців щодо розробки системи моніторингу кризових явищ, можна сказати, що на даний час немає єдиних правил його побудови, однак є певна послідовність дій, які здійснюють спеціалісти у багатьох країнах світу.

Отож, зазвичай моніторинг здійснюється на двох рівнях: на першому - порівняння планових і фактичних показники (т.з.план-факт-аналіз), що вказує на істотні відхилення відповідно до інструкції, на другому виконується експрес-діагностика фінансового стану.

Результатами дослідження першого рівня представляють у вигляді таблиць, діаграм. Якщо за результатами проведеного аналізу порівнянні планових та фактичних показників була виявлена ситуація, яка на думку менеджера може бути загрозливою, то виникає об'єктивна необхідність проведення експрес-діагностики.

Експрес-діагностика здійснюється поетапно. На першому етапі встановлюються цілі, мета та завдання здійснення експрес-діагностики кризових явищ на підприємстві.

Наступним етапом є визначення об'єктів дослідження. Так об'єктом експрес-діагностики внутрішніх криз може виступати як саме підприємство (у випадку системної кризи), так і окрема підсистема або ж відділ, окрема операція (у випадку локальної кризи).

Згідно поставлених цілей та обраних об'єктів дослідження необхідно обрати методи, якими здійснюватиметься обробка даних та визначення відхилень.

На наступному етапі слід підібрати чіткий перелік показників, які допоможуть описати поточний фінансовий стан підприємства. Показники можна умовно розподілити на 3 групи: абсолютні, відносні та порівняльні (тобто такі, що визначають та порівнюють темпи росту абсолютних фінансових показників) [2].

На сьомому етапі експрес-діагностики проводиться порівняння отриманих показників з базою порівняння, з нормативами.

У результаті проведеного дослідження уже на восьмому етапі отримуємо попередні результати експрес-діагностики про поточний фінансовий стан підприємства. В результаті якщо об'єкт дослідження отримує

статус «здоровий», то на цьому етапі експрес-діагностика закінчується, якщо об'єкт дослідження отримує протилежний результат, то потрібно провести більш фундаментальну діагностику для виявлення причин появи кризових явищ.

Антонюк О.О. запропонувала свою узагальнену систему антикризового моніторингу, який складається з семи етапів.

I. Організаційно-методологічний етап, який передбачає здійснення наступних заходів: визначення об'єкта, суб'єкта, виокремлення кола проблем, формулювання мети та цілей антикризового моніторингу підприємства.

II. Інформаційний етап, головними завданнями якого виступають: спостереження за об'єктом антикризового моніторингу, збір даних із внутрішнього та зовнішнього середовища.

III. Діагностичний етап. На даному етапі проводиться: обробка даних, проведення експрес-аналізу загрози виникнення кризових явищ на підприємстві, впроваджується система раннього попередження та реагування (СРПР).

IV. Розрахунково-аналітичний етап. Розрахунково-аналітичний етап передбачає проведення розрахунків різними методами.

V. Прогнозний етап. На даному етапі здійснюється: інтерпретація даних та проведення оцінки наслідків, породжених кризовими явищами; визначення ринкової та ліквідаційної вартості підприємства з метою прогнозування обсягу грошових коштів для погашення зобов'язань.

VI. Потенціально-дослідницький етап, основними завданнями якого є: виявлення факторів підвищення стійкості розвитку господарюючого суб'єкта та оцінка реальних можливостей відновлення платоспроможності підприємства.

VII. Прийняття управлінських рішень. Даний етап має враховувати проведений попередньо аналіз. У цей час мають бути усунені суб'єктивні фактори, які не впливають на об'єкт моніторингу, опрацювання причин та наслідків виявлених відхилень [1].

Науковцями було запропоновано лише кілька систем моніторингу кризових явищ на підприємстві. Такі системи мають певні недоліки. Розглянуті системи моніторингу є багатоетапними і за сучасних ринкових умов нераціональним буде витрачати багато часу і зусиль на проходження багатьох етапів. Також один із недоліків є велика кількість показників, які потрібно щоразу прораховувати. Одним з етапів системи моніторингу є використання численних методів аналізу для оцінки фінансового стану підприємства. Ми вважаємо, що недоцільно витрачати час на оцінку фінансового стану тими методами, що не пристосовані для умов вітчизняного ринку.

Детально розглянувши різноманітні способи розробки системи моніторингу кризових явищ на підприємстві, нами запропоновано розглянути систему моніторингу кризових явищ, яка зображена на рис.1.

Основними перевагами даної системи є: невелика кількість етапів, простих для проходження, використання для аналізу згрупованих по чотирьох групах (платоспроможність, стан і структура капіталу, оборотність та рентабельність) показників-індикаторів та двох вітчизняних (О.О.Терещенко, А.В. Матвійчука) та кількох зарубіжних (на вибір) методів діагностики банкрутства. А основною перевагою нашої системи моніторингу є її циклічність і безперервність, а також запровадження зовсім нового етапу, не зазначеному в жодній системі – превентивного для попередження виникнення кризи на підприємстві.

Рис. 1. Етапи системи моніторингу кризових явищ на підприємстві

На етапі дослідження спеціалістом визначаються об'єкти та суб'єкти антикризового моніторингу, зазначається мета, завдання, цілі, методи збору інформації.

На наступному етапі антикризового моніторингу пропонуємо здійснити експрес-діагностику фінансового стану підприємства з метою виявлення симптомів кризи. На цьому етапі обираються основні індикатори-показники, на основі яких буде здійснюватися аналіз ймовірності виникнення кризових явищ та проводяться розрахунки за відповідними методиками. Для вітчизняних підприємств найбільш прийнятими є моделі українських науковців О. О. Терещенко, А. В. Матвійчука, адже враховують галузеву специфіку розвитку та розроблені на основі вітчизняних статистичних даних.

В рамках аналітичного етапу здійснюються порівняння отриманих показників з нормативними, з

лідерами галузі, ретроспективний аналіз фундаментальний аналіз.

На наступному етапі оцінюється ступінь проявлення кризових явищ, глибина кризи, причини виникнення кризових процесів, розробляються способи подолання їх наслідків, кінцевий результат докладно описують у звіті, використовуючи графіки та діаграми для наочності.

Завершальний етапом є превентивний. На цьому етапі розробляються (а якщо кризові явища повторно проявляються, то удосконалюються) заходи для попередження виникнення кризових явищ на підприємстві. Основою перевагою даного етапу є врахування результатів минулих моніторингів і недопущення повторення тих помилок, які привели до кризового стану. Превентивний етап здійснюється в такій послідовності: аналіз і порівняння отриманих результатів поточного і минулих моніторингів, розробка заходів для попередження виникнення кризових явищ, контроль за їх впровадженням та розробка плану проведення наступних моніторингів. На цьому етапі проводиться прогноз основних економічних показників підприємства.

Запропоновану систему моніторингу кризових явищ на підприємстві зображено у формі циклу, адже ми вважаємо, що це безперервний процес, який необхідно постійно впроваджувати, здійснюючи поступовий перехід по запропонованих етапах.

Отже, моніторинг – це система спостереження та вивчення поведінки суб'єкта економічної діяльності, що полягає у діагностуванні фактичного економічного стану, попередженні виникнення кризових явищ. Антикризовий моніторинг – це безперервний процес, який необхідно постійно впроваджувати, здійснюючи поступовий перехід по таких етапах: дослідження, експрес-діагностика, аналітичний етап, презентація результатів моніторингу та розробка і удосконалення превентивних заходів. Основною перевагою нашої системи моніторингу є її циклічність і безперервність, а також запровадження зовсім нового етапу, не зазначеному в жодній системі – превентивного для попередження виникнення кризи на підприємстві. Превентивний етап реалізовується шляхом порівняння результатів поточного і минулих моніторингів, розробки заходів попередження виникнення кризових явищ, контролю їх впровадження та розробки плану проведення наступних моніторингів.

Список використаних джерел:

1. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: Підручник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с. 5.
2. Бондаренко В. М. Система моніторингу життєздатності підприємства та її інформаційне забезпечення / В. М. Бондаренко // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка / редкол. В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – Вип. 32. – С. 137–145
3. Берест М. М. Формування системи показників моніторингу розвитку кризових явищ на підприємстві / М. М. Берест // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – Вип. 45. – С. 54–59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2014_45_12.
4. Антонюк О. О. Теоретичні аспекти проведення антикризового моніторингу аграрних підприємств / О. О. Антонюк // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 2. – Т. 1. Економічні науки. – Полтава : ПДАА, 2011. – С. 20–24.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

ГАЙДУК І., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»,

спеціалізація «Менеджмент організації торгівлі»

наук. кер. Кицяк В.Ф.

У статті досліджено особливості управління персоналом в підприємствах туристичної сфери. Проаналізовано проблеми управління персоналом у туристичних підприємствах.

The article examines the peculiarities of human resource management for the tourism industry. The author analyzed the problems of human resource management for tourism.

У сучасному світі туризм посідає одне із лідерських місць в сфері послуг та є одним із найпопулярніших видів бізнесу. Туризм щодня розвивається та удосконалюється, забезпечуючи цим збільшення туристичних потоків та залучення більшої чисельності працівників в сфері туристичних послуг.

Разом з тим робота в туристичній сфері досить специфічна і суттєво відрізняється від діяльності працівників інших галузей. Керівникам для управління такого високоефективного бізнесу, основним завданням є компетентне та професійне управління персоналом. В зв'язку з тим, що в туристичних агентствах зазвичай зосереджена не велика чисельність працівників, вимоги до кожного працівника зростають, а обов'язки кожного розширюються.

Проблемою управління персоналом в підприємствах туристичної сфери залишається підбір кадрів для роботи в сфері туризму, який передбачає знання працівником іноземних мов, вміння використовувати програмне забезпечення, перш за все, це володіння різними програмами бронювання турів, що дозволяють швидко і ефективно встановити зв'язок з туристичним оператором і з клієнтом, можливу мобільність пов'язану із виїздом в рекламні тури та інші функціональні обов'язки і рівні професійної компетентності характерні для менеджерів в туристичній галузі, а також юридичні навички, які ґрунтуються на знанні і дотриманні юридичної законодавства, що стосується всієї туристичної діяльності. Необхідно виділити також якості, які характеризують організаційські здібності менеджера в сфері туризму. До їх числа можна віднести цілеспрямованість, рішучість, уміння організувати своє робоче місце, організація проведення переговорів, ініціативність, креативність. Особливе значення серед них набуває вміння налагоджувати контакти шляхом написання звітів, листів, промов та обговорення, іншими словами, комунікабельність. Все це потребує детальних досліджень, додаткового вивчення та внесення пропозицій.

У роботі П. Юнга управління персоналом визначено наступним чином: Управління персоналу є систематичним процесом, орієнтованим на формування співробітників, що відповідають потребам підприємства, і, в той же час, на вивчення і розвиток продуктивного і освітнього потенціалу співробітників

підприємства [1, ст. 43]. О.Ф. Новікова вважає, що саме людський капітал на сучасному етапі є основним чинником економічного зростання та забезпечення розвитку людського потенціалу. Це вимагає створення сприятливих умов для нагромадження людського капіталу та ефективного його використання [8, с. 16–17].

Зокрема проблеми та особливості управління персоналом в туристичній сфері послуг висвітлено в роботах учених Д. Б. Богині, Л. П. Дядечко, В. А. Квартального, Н. І. Кабушкіна, В. Н. Акішина, А. М. Колота, Ю. В. Прушинського, А. А. Крилова, Ф. І. Хміля, Г. В. Щокіна.

В своїх роботах автори досліджують сутність і зміст поняття управління персоналом, відображають особливості управління, що обумовлені впливом різних чинників і систем структурної організації підприємства, пропонують різні методичні підходи до оцінки ефективності використання персоналу в системі кадрового менеджменту.

Метою статті є дослідження особливостей управління персоналом в малих підприємствах туристичної діяльності, чисельність яких коливається від 3 до 10 осіб.

На прикладі туристичного підприємства «Вікторія тревел» проаналізовано роботу працівників, їх функціональні обов'язки та встановлено, що туристичне підприємство є туристичним агентом та виступає посередником з продажу туристичних продуктів, які створені туристичними операторами: Anex tour, Coral travel, TUI, Tez tour, Pegas touristic, Mouzenidis travel, Akord tour, Adriatik travel, Tango travel.

Особливістю роботи менеджера з туризму на вище вказаному підприємстві крім професійних якостей слід враховувати і такі, як комунікабельність і стійкість у стресових ситуаціях, які виникають між споживачем та суб'єктами туристичної діяльності, які надають різноманітні туристичні послуги та туристичними операторами, які формують туристичний продукт.

Основне завдання управління персоналом це формування висококваліфікованого, відповідального за доручену справу персоналу з сучасним економічним мисленням та розвитком почуття професійної гідності.

На підприємстві «Вікторія тревел» діє горизонтальна організаційна структура, де власник постійно контролює виконання усім персоналом власних розпоряджень. Оскільки дане підприємство належить до невеликих підприємств сфери туристичного бізнесу.

Менеджмент підприємства має два основні аспекти. Перший з них спрямований на вирішення матеріально-логічних завдань, організацію й управління діяльністю підприємства. Його реалізація передбачає визначення цілей фірми, розробку заходів щодо їх здійснення, відповідний контроль результату. Другий — на керівництво підприємством, людьми, які на ньому працюють. Пріоритетного значення в такому випадку набуває задоволення потреб співробітників фірми, що є запорукою ефективної діяльності.

Управління персоналом на даному підприємстві має комплексний та цілеспрямований вплив на колектив з метою забезпечення оптимальних умов для творчої, ініціативної, свідомої праці окремих працівників, спрямованої на досягнення цілей підприємства.

Останнім часом, в умовах сучасної трансформації централізованої системи управління туризмом, підприємство постійно знаходить вдосконалення методів та шляхів управління трудовими ресурсами.

Важливим чинником підвищення ефективності управління персоналом є розвиток теорії управління, внаслідок якого формується цілісне бачення менеджменту персоналу; розуміння ролі особистості у забезпеченні ефективної роботи організації; підвищується аналітична обґрунтованість рішень щодо використання туристичних ресурсів.

Туристичне підприємство «Вікторія тревел» при визначенні потреб у персоналі застосовує низку методів. Найбільш визначними з огляду на специфіку туристичної діяльності є економетричний метод і метод проектування тенденцій. Економетричний метод визначає потребу в робочій силі, ґрунтуючись на передбачуваному рівні кінцевого попиту на певний рік у майбутньому. Метод проектування тенденцій передбачає "перенесення" колишніх тенденцій до зміни величини сукупної робочої сили та її структури на прогностичний період.

Безпосередній підбір персоналу розглядається як підфункція управління, яка реалізується щодо особистості і ґрунтується на критеріях, що охоплюють норми поведінки й характеристики професійних навичок, котрі відповідають певній вакансії. Вимоги до професійної, психологічної, репрезентативної підготовки персоналу в туризмі включають:

1. Особисті риси:
 - характеру:
 - загальні (порядність, такт, витримка, почуття гумору тощо);
 - професійно важливі (доброзичливість, емоційна стабільність, комунікативність, культура поведінки, мовна культура, відповідальність);
 - зовнішності (фізична форма, смаки, одяг, зачіска, макіяж тощо).
2. Мотивація у виборі професії: бажання працювати, задоволення від наданої послуги.
3. Загальна ерудиція: знання літератури, образотворчого мистецтва, фольклору, музики, поточних питань економіки, зовнішньої та внутрішньої політики та ін.
4. Професійна підготовка:
 - загальна:
 - з історії, краєзнавства, народознавства тощо;
 - географії (фізичної, суспільної, туризму та рекреації);
 - економіки (знання економічного законодавства, бухгалтерського обліку, макроекономіки та економіки підприємства тощо);
 - права (міжнародного, господарського, цивільного, кримінального);
 - інформатики (міжнародні інформаційні та геоінформаційні системи, інформаційний менеджмент

тощо);

— мовна, яка передбачає вільне володіння побутово-розмовною лексикою кількох іноземних мов, що полегшує встановлення контакту, адекватне сприйняття інформації й обслуговування відповідно до висловлених потреб, сприяє невимушеності атмосфери спілкування;

— з психології, що визначає особливості спілкування з туристами, колегами, партнерами, конкурентами тощо;

• спеціальна:

— з менеджменту (управління підприємством, окремим технологічним процесом);

— маркетингу і реклами;

— технологій обслуговування;

— з економіки туризму;

— з проектування обслуговування (туроперейтинг).

Стандартні оцінки за зазначеними складниками зіставні з вимогами, які висуваються до персоналу й охоплюють:

• освіту й виробничий досвід (освіта, виробничий досвід, ручна праця, робота автономно й під керівництвом, виконання завдань у групі тощо);

• поведінку (манеру триматися, зовнішній вигляд, упевненість у власних силах, адаптивність і контактність, врівноваженість, справедливість та чесність, кооперативність);

• цілеспрямованість (бажання зростання, ініціативність, готовність до виконання завдань, старанність, здатність до подальшої освіти);

• інтелектуальні здібності (кмітливості, здібності до абстрактного мислення, реакцію на дії, рівень суджень, уміння вести переговори);

• манеру розмови (винахідливість, багатослівність, якісність формулювання думки);

• професійну придатність (спеціальну, особисту).

Багато в чому підбір кадрів базується на експертній оцінці зазначених аспектів, але також досить часто застосовують тести, задачі і вправи, проводять інтерв'ю.

Такий ретельний підбір кадрів відбувається, тому, що на менеджера з туризму покладено не лише відповідальність за якісний підбір туру, а багато інших функцій, зокрема:

— розміщення реклами,

— залучення нових споживачів та формування клієнтської бази

— обробка онлайн заявок

— консультація

— оформлення полісу медичного страхування та інших документів необхідних для виїзду людини за кордон

— бронювання номерів в готелі відповідної категорії

— продаж та бронювання авіабiletів, квитків на потяг чи автобус

— оформлення віз при потребі

— бронювання додаткових послуг для клієнтів (наприклад: індивідуальна зустріч в аеропорту, індивідуальний трансфер, додаткові екскурсії, оренда автомобіля та ін.).

Основою метою туристичного агентства є отримання бажаного прибутку для цього розробляються стратегічні та тактичні плани які покладені на кожного працівника. Стратегічні плани потрібні підприємству для постановки цілей і завдань та для визначення основного напрямку підприємства, а також для аналізу конкурентного середовища, визначення основних цілей фірми, формування маркетингової стратегії на ринку окремих послуг, вивчення життєвого циклу послуги на ринку, управління портфелем замовлень, формулювання загальної концепції розвитку підприємства, аналіз перспектив, дослідження структури витрат та прибутку. З метою здійснення моніторингу і оцінки досягнення цілей та виконання завдань стратегічного плану діяльності туристичного підприємства «Вікторія тревел» затверджується наказ, який вимагає своєчасного його виконання. Тактичні плани на туристичному підприємстві, організовується через логічну послідовність дій, які здійснюються в першу чергу для досягнення стратегічних планів. Тактичні плани відбуваються в усній формі, але також вимагають конкретних термінів до виконання.

Таким чином підведемо підсумки, ефективне управління є важливим завданням підприємства для досягнення оптимального результату його діяльності. Сучасне бізнес-середовище функціонування туристичних підприємств потребує вирішення низки проблем, найважливішою з яких є максимальна ефективний менеджмент персоналу. Розвиток підходів до управління персоналом в туристичних підприємствах- це найважливіший напрям, який має вивести туристичну сферу на новий шлях стабільного розвитку та забезпечити глобальну конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Юнг П. Концепція розвитку персоналу в альянсі VAG. - 1998. - С. 43.
2. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку : [монографія] / О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк та ін. ; НАН України ; Ін-т економіки пром-сті. - Донецьк, 2008. - С. 25. 9. Людський розвиток
3. Зайцева Н. А. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме: учебное пособие. - М.: Издательский центр «Академия», 2007. 4-е изд. - 240 с.
4. Самойленко В.В. Менеджмент трудового потенціалу підприємства та його іноваційна перспектива. Економічний розвиток в сучасному просторі та часі. — 2010. — № 4. — С. 440.

УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЄЮ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА
ГОНЧАР О., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»
наук. кер. Кругляно А.В.,

Одним з підходів забезпечення фінансового здоров'я підприємства є стратегічне управління підприємницькою діяльністю. Визначено, що в основі стратегічного управління лежить стратегія розвитку господарської діяльності, розроблена на тривалу перспективу, яка дозволяє йому за більш короткий проміжок часу адаптуватись до реалій ринку, своєчасно реагувати на зміни як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Систематизовані основні підходи до трактування стратегічного управління підприємством.

One of the approaches to ensuring financial health of an enterprise is the strategic management of entrepreneurial activity. It is determined that strategic management is based on the strategy of development of economic activity, developed for a long-term perspective, which allows it, in a shorter time, to adapt to market realities, respond in a timely manner to changes in both the internal and external environment. Systematized basic approaches to the interpretation of strategic enterprise management.

Підприємство, яке має чіткий план роботи та розвитку здатне проводити більш ефективну діяльність порівняно із іншими учасниками ринку. Особливо це актуально для поточного періоду економічного спаду та складних зовнішньоекономічних умов. Тому дослідження питань стратегічного управління є актуальним.

Спочатку з'ясуємо суть цього поняття. Стратегічне управління – це не тільки сукупність концепції підходів і методів, це динамічний процес аналізу, вибору стратегій планування, забезпечення і реалізації розроблених планів організацією. Сухорська У.К. зазначає, що стратегічне управління складається з п'яти основних завдань:

1. Визначення майбутнього бізнесу компанії, формування стратегічного бачення напрямку розвитку організації.

2. Перетворення стратегічного бачення і місії у вимірні цілі і завдання виконання.

3. Розробка стратегії для досягнення бажаних цільових результатів.

4. Реалізація і виконання обраної стратегії кваліфіковано і ефективно.

5. Оцінка рівня досягнень поставлених цілей, розгляд нових напрямків розвитку і пропозицій з коректуванням довгострокових напрямків, цілей, стратегії чи її виконання у світлі накопиченого досвіду, зміни умов, нових ідей і нових можливостей [13, с. 260]. Загалом погоджуємося із підходом цього автора, зокрема стратегічне управління, незважаючи на свою довгостроковість та складність, повинне мати чіткі вимірні цілі, які можна охарактеризувати відповідними фінансовими та економічними показниками.

Поряд із вище проведеним дослідженням поняття «стратегії», слід відзначити, що термін «стратегічне управління» введено у вжиток на межі 60-70 років ХХ ст. для підкреслення різниці між поточним управлінням на рівні виробництва і керівництвом, що здійснюється на вищому рівні управління фірмою. У травні 1971 року у Пітсбурзі (США) було проведено розширену конференцію з питань стратегічного управління, де було підбито підсумки розвитку стратегічного підходу в управлінні компаніями, а також визначено основні напрямки розвитку стратегічного управління. З цього часу відбувся розподіл між поточним та стратегічним управлінням, почали закладатися основи розвитку останнього. 1973-й рік вважається початком регулярного теоретичного дослідження та практичного впровадження стратегічного управління. Відтоді цей напрям у теорії та практиці управління бурхливо розвивається, дослідження в цій галузі проводяться в усьому світі, більшість процвітаючих організацій досягли своїх результатів саме завдяки впровадженню системи стратегічного управління.

Концепція управління – це система ідей, принципів, уявлень, що зумовлюють мету функціонування організації, механізми взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, характер взаємовідносин між окремими ланками його внутрішньої структури, а також необхідний ступінь урахування впливу зовнішнього середовища на розвиток підприємства [9, с. 20].

Стратегічне управління являє собою процес, за допомогою якого менеджери здійснюють довгострокове керівництво організацією, визначають специфічні цілі діяльності, розробляють стратегії для досягнення цих цілей, враховуючи всі релевантні (найсуттєвіші зовнішні та внутрішні умови), а також забезпечують виконання розроблених відповідних планів, які постійно розвиваються і змінюються [8, с. 43-45].

На наш погляд, у рамках процесу управління розвитком підприємства виконуються дві комплексні задачі: усунення диспропорцій, що виникають у відхиленнях від запланованої поведінки підприємства в просторі і часі; створення диспропорцій (протиріч) як джерел подальшого поступального розвитку підприємства.

Циклічність такого процесу має забезпечувати спадковість змін, що необхідні для утримання підприємством стійких конкурентних переваг та досягнення неповторності і довгострокової прибутковості як ключових індикаторів успішного розвитку підприємства у просторі і часі. В контексті викладеного вище підходу щодо трактування сутності розвитку системи та змістовного наповнення процесу управління ним, об'єктом управління розвитком підприємства слід визнати потенціал підприємства. Суб'єктом управління розвитком виступає переважно керівництво підприємства та його структурних підрозділів. Модель стратегічного управління розвитком підприємства представлена на рис. 1.

На нашу думку, стратегічне управління розвитком підприємства – це динамічний процес, що базується на використанні потенціалу підприємства, орієнтується на отримання довгострокових конкурентних переваг на ринку при своєчасному коригуванні цілей функціонування (відповідно до змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі) шляхом інноваційної спрямованості, зростання обсягів господарювання, реструктуризації підприємств або антикризового управління їхнім розвитком тощо. Натомість, стратегічне управління – багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає формувати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між

організацією, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей [11, с. 100].

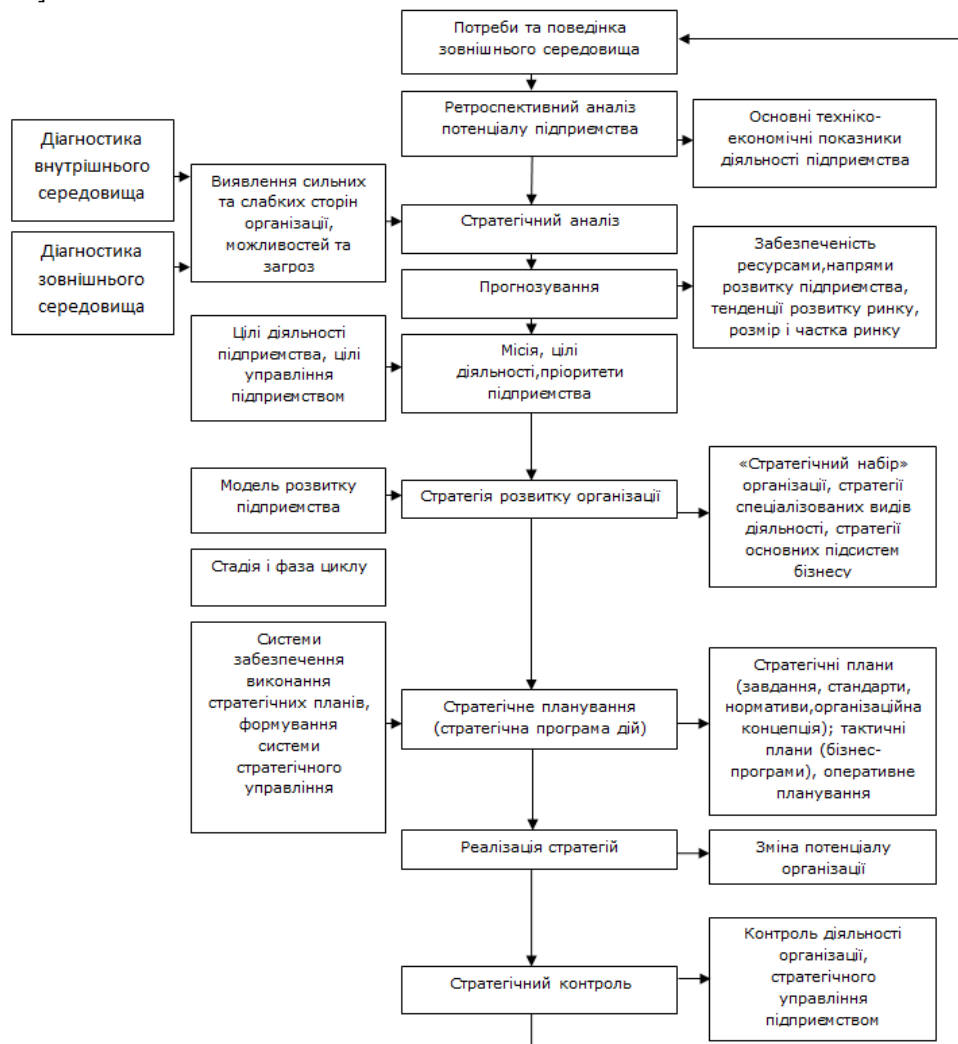

Рис. 1. Модель стратегічного управління розвитком підприємства

Концепція стратегічного управління лежить в основі стратегічного мислення і знаходить вираз у наступних характерних рисах її застосування [10, с. 52-56]:

Базується на певному поєднанні теорії: системному, ситуаційному та цільовому підходах до діяльності підприємства, що трактується як відкрита соціально-економічна система. Використання тільки однієї із зазначених засад не дає можливості досягти потрібних результатів – розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

Орієнтує на вивчення умов, в яких функціонує підприємство.

Це дозволяє створювати адекватні цим умовам системи стратегічного управління, що будуть відрізнятися одна від одної залежно від особливостей підприємства та характеристик зовнішнього середовища.

Концентрує увагу на необхідності збору та застосування баз стратегічної інформації. Аналіз, інтерпретація та застосування інформації для прийняття стратегічних рішень дає змогу визначити зміст та послідовність дій щодо змін на підприємстві завдяки зменшенню невизначеності ситуації.

Дозволяє прогнозувати наслідки рішень, що приймаються, впливаючи на ситуацію шляхом відповідного розподілу ресурсів, встановлення ефективних зв'язків та формування стратегічної поведінки персоналу.

Передбачає застосування певних інструментів та методів розвитку підприємств (цілей, «дерева цілей», стратегій, «стратегічного набору», стратегічних планів і програм, стратегічного планування та контролю тощо).

Даудов М.Д. зазначає, що суть стратегічного управління полягає в тому, що на підприємстві існує чітке організоване комплексне стратегічне планування, щоб забезпечити вироблення довгострокової стратегії для досягнення глобальних цілей і створення управлінських механізмів реалізації цієї стратегії через систему планів [3, с. 53]. Тобто автор ототожнює стратегічне управління із поняттям довгострокового планування. Загалом вважаємо, що стратегічне планування є вкрай важливим елементом стратегічного управління, проте це не єдиний елемент. Також важливими складовими, на нашу думку, є контроль за виконанням стратегічних планів, мотивація працівників, що реалізують процес, власне процес впровадження стратегічного плану.

Найбільший внесок у розробку теорії стратегічного управління зроблений Ігорем Ансоффом (1965 р). У

той час стратегія розглядалася як повністю систематизований процес, що вказує чітку послідовність кроків і активно використовує аналітичні інструменти і методи, що розглядають як «найкращий спосіб» розробки стратегій, використання якого гарантує успіх компанії.

Таким чином, слід відзначити, що стратегічне управління з'явилося у нашому житті досить давно, 60-70 рр. XX ст. Найбільший внесок у розробку теорії стратегічного управління зроблений Ігорем Ансоффом. Стратегія підприємства є основою стратегічного управління, за допомогою якої на підприємстві розв'язується комплекс проблем, пов'язаних з цілеспрямованою переорієнтацією випуску продукції нової номенклатури й асортименту, впровадженням і використанням нових технологій, розвитком маркетингу, удосконалення структури управління підприємством, своєчасною і якісною підготовкою і перепідготовкою кадрів.

І. Ансофф виділяє два види управління: стратегічний і оперативний. Діяльність зі стратегічного управління пов'язана з постановкою цілей і завдань організації і з підтримкою продуктивних взаємин між організацією та її бізнес-середовищем, що дозволяють їй досягти своїх цілей, відповідають її внутрішнім можливостям і дозволяють залишатися сприйнятливою до зовнішніх викликів [12, с. 101-104].

Стратегічне управління спрямоване на створення конкурентних переваг підприємства і утвердження ефективної стратегічної позиції, що забезпечать майбутню життєздатність організації в мінливих умовах.

Призначення оперативного управління – використовувати вже існуючу стратегічну позицію організації для досягнення конкретних тактичних цілей. На підприємстві менеджери, які займаються стратегією, забезпечують постійний потенціал прибутковості організації, а менеджери, які займаються поточними операціями, відповідають за перетворення потенціалу в реальний прибуток. Кінцевим результатом діяльності системи оперативного менеджменту є постачання товарів (послуг) споживачам за конкретні ціни.

Зарубіжні вчені А.А. Томпсон і А. Дж. Стрікланд розглядають стратегічне управління підприємства як системний підхід до управління змінами, який складається з [15, с. 112]:

- 1) позиціонування підприємства за допомогою планування стратегії і її можливостей;
- 2) стратегічного реагування в реальному часі через власний менеджмент;
- 3) систематичне управління змінам за допомогою стратегічних рішень.

Тобто стратегічне управління тісно пов'язане із оперативним і лише якісна реалізація оперативного управління у кожен окремий період роботи підприємства може дозволити досягти довгострокових стратегічних цілей управління.

Деякі автори [4, с. 41] розглядають стратегічне управління підприємства з точки зору системного підходу. Поділяючи точку зору даних авторів, можна сказати, що управління є специфічною областю людської діяльності і здійснюється тільки в тому випадку, коли існує реально діюча система, яка вирішує завдання управління. При використанні системного підходу підприємство представляється у вигляді цілеспрямованої системи – відбувається поєднання в одне ціле структурно впорядкованих частин (елементів), кожна з яких обов'язково має хоча б одну властивість, що забезпечує досягнення мети системи в цілому.

Інші автори [1, с. 141] вважають, що основним методом стратегічного управління підприємства є відстеження і адаптація до змін в оточенні, пошук нових можливостей в конкурентній боротьбі. На діяльність підприємства впливають різні фактори або ресурси розвитку, які необхідно виявити і певним чином реагувати на них, стимулювати їх позитивний ефект, використовувати можливості або мінімізувати ризики, які зумовлюють можливі проблеми реалізації на практиці стратегії розвитку підприємства. Так, фактори макро- і мікросередовища можуть як сприяти діяльності підприємства, так і гальмувати її. У той же час підприємство не може контролювати чинники макросередовища, які впливають на діяльність підприємства. Тому реагування є також важливим елементом стратегічного управління.

Дж. Коул [6, с. 187] вважає, що «стратегічне управління підприємством - це процес, що направляється вищим керівництвом». Але іноді трапляється так, що, навпаки, працівники низових ланок управління розуміють потребу в розвитку, а вище керівництво – ні (наприклад, воно погоджується з існуючими показниками ефективності роботи підприємства, навіть якщо вони не задовільні або можуть бути кращими. Може бути ситуація і навпаки: коли керівництво розуміє необхідність в розвитку і в заходах, які б йому сприяли, а підлеглі відмовляються реалізовувати зміни (наприклад, тому що немає мотивації).

Таким чином, стратегічне управління підприємства можна розглядати як управління, яке гнучко і своєчасно реагує на зміни в зовнішньому середовищі, враховуючи при цьому можливості самого підприємства (його потенціал), що в сукупності надає можливість підприємству досягти поставленої мети, ефективно і успішно функціонувати протягом тривалого терміну.

На основі розглянутих підходів різних авторів можемо надати власне визначення стратегічного управління – це процес планування, реалізації та адаптації роботи підприємства та його окремих структурних елементів з метою досягнення наперед визначених стратегічних цілей. Таке визначення враховує усі попередні, адже вказано на важливість планування, як процес розробки заходів стратегічного управління. Також враховується необхідність постійної адаптації. Окрім цього враховується системний аспект і вказано, що стратегічне управління повинне враховувати не лише роботу підприємства загалом, а й деталізувати у стратегічному плані роботу окремих структурних елементів.

Результатом стратегічного управління розвитком є розробка стратегії підприємства, що є досить складним і тривалим процесом, при якому відбувається постійна переоцінка і періодична перевірка вибраних цілей, аналізується стан середовища діяльності суб'єкта господарювання.

Стратегія – це специфічний управлінський план дій, спрямованих на досягнення встановлених цілей. Вона визначає, як організація функціонуватиме та розвиватиметься, а також яких підприємницьких, конкурентних та функціональних заходів і дій буде вжито для того, щоб організація

досягла бажаного стану.

У фундаментальній праці І. Ансоффа «Стратегічне управління» наводиться таке поняття стратегії: «За своєю сутністю стратегія є переліком правил для прийняття рішень, якими організація користується в своїй діяльності». І Ансофф стверджує, що досвідчений фахівець бізнесу завжди зможе розгледіти за успіхом підприємства ту чи іншу оригінальну стратегію.

Для розробки стратегії кожне підприємство має усвідомити такі важливі елементи своєї діяльності: місію; конкурентні переваги; особливості організації бізнесу, ринки збуту, де діє фірма; продукцію, ресурси, структуру, виробничу програму, організаційну культуру.

Дослідження підходів до визначення стратегії вказує на ототожнення понять «стратегія» і «стратегічне управління», оскільки, посилаючись на розглянуті вище погляди авторів, вони стратегію визначають як комплексний план, правила, прийоми, процедури, що є основою реалізації стратегії, тобто процесом управління з досягнення стратегічних цілей у будь-якій сфері діяльності господарюючого суб'єкта. У більшості випадків термін «стратегія» ототожнюється з планом перспективних дій, спрямованих на досягнення якісно нових цілей і дій [5, с. 34-35]. Тому доцільно прослідкувати історичний розвиток основних підходів науковців до визначення поняття «стратегія» з позицій менеджменту.

У процесі визначення поняття «стратегія», варто надати власне визначення: «стратегія – це процес розробки комплексу дій по вирішенню проблем, що існують у кожному бізнес-процесі та подальшому його вдосконаленні».

Розкривши суть основних аспектів стратегічного управління, виділяють основні етапи і послідовність формування стратегічної поведінки окремого підприємства. У ході розвитку теорії стратегії різні дослідники пропонували різні підходи.

А. Томпсон і Д. Стрікланд розглядають п'ять взаємозалежних завдань, що становлять основу створення і реалізації стратегії підприємства: визначення сфери діяльності і формування стратегічних установок; постановка стратегічних цілей і завдань для їх досягнення; формулювання стратегії для досягнення цілей і результатів діяльності виробництва; реалізація стратегічного плану; оцінка результатів діяльності і зміна стратегічного плану або методів його реалізації [14, с. 45].

І. Ансофф виділяє наступні рішення, які потрібно приймати при формуванні стратегії: внутрішня оцінка підприємства; оцінка зовнішніх можливостей; формулювання цілей і вибір завдань; рішення про диверсифікацію і вибір стратегії диверсифікації; вибір конкурентної стратегії; формування компонента стратегії диверсифікації і конкурентної стратегії у вигляді окремих проектів. М. Мескон вважає, що процес стратегічного управління має складатися з дев'яти етапів: вибору місії підприємства; формулювання цілей підприємства; аналізу зовнішнього середовища; управлінського обстеження внутрішніх сильних і слабких сторін; аналізу стратегічних альтернатив; вибору стратегії; реалізації стратегії; управління і планування, реалізації і контролю реалізації стратегічного плану; оцінки стратегії [9, с. 55].

О. Віханський пропонує розглядати процес розробки стратегії як динамічну сукупність п'яти взаємозалежних управлінських процесів: аналізу середовища; визначення місії і цілей; вибору стратегії; виконання стратегії; оцінки і контролю виконання. С. Попов запропонував відносно просту модель, що певною мірою синтезує раніше запропоновані моделі. Основами розробки стратегії, на думку автора, є: аналіз зовнішнього середовища організації; внутрішня діагностика (оцінка сильних і слабких сторін) організації; визначення місії і цілей організації; розробка, оцінка і вибір альтернативних стратегій за конкретними підсистемами організації; розробка і розгорнуте визначення корпоративної стратегії як програми конкретних дій; реалізація стратегії; оцінка результатів і зворотній зв'язок [2, с. 41].

Відповідно до класичних уявлень стратегічний процес розробки і реалізації стратегії включає такі кроки [7, с. 97]:

- після аналізу господарських тенденцій, проблем, інвентаризації можливостей і оцінки компетенції з підвищення вартості підприємства, а також аналізу зовнішнього середовища і формулювання місії і цілей визначаються стратегічна проблема і потреба у стратегічних діях;
- аналізуються стратегічні альтернативи, на основі яких можна вирішити стратегічну проблему, визначається ефективність;
- аналіз стратегічних альтернатив дозволяє вибрати одну або декілька стратегій які відповідають цільовим установкам підприємства;
- формується стратегічний план, що звичайно складається з програм, проектів, бюджетів організаційно-технологічних і контрольних заходів;
- проводиться оцінка відповідності обраної стратегії до структури управління організацією й організаційної культури;
- обрана стратегія є основою для подальших оперативних заходів щодо її реалізації.

Доцільно також сформулювати власне визначення стратегії на основі визначеного поняття «стратегічне управління» та підходів науковців – це сукупність наперед визначених заходів та дій посадових осіб та структурних підрозділів на довгострокову перспективу, що документально затверджений підприємством у процесі планування подальшої діяльності підприємства. На нашу думку, таке визначення пов'язане із сформульованим визначенням стратегічного управління та підходами інших науковців до визначення цього поняття.

Проаналізувавши всі вищеперераховані концепції стратегічного управління підприємства, можна прослідкувати деякі загальні тенденції у підходах до управління підприємствами. По-перше, вважаємо, що у майбутньому успішно конкурувати зможе тільки та компанія, яка надаватиме споживачам справді унікальний товар, або сама створюватиме ринки за рахунок формування нових потреб у споживачів. По-друге, компанія повинна мати гнучку організаційну структуру та вміння швидкої адаптації до змін

зовнішнього середовища.

Отже, на основі думок науковців сформульоване власне визначення стратегічного управління – це процес планування, реалізації та адаптації роботи підприємства та його окремих структурних елементів з метою досягнення наперед визначених стратегічних цілей. Результатом цього процесу є створення стратегії підприємства, яка, на нашу думку, означає сукупність наперед визначених заходів та дій посадових осіб та структурних підрозділів на довгострокову перспективу, що документально затверджені підприємством у процесі планування подальшої діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Азаев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г. Л. Азаев, А. П. Челенков. - М. : ОНТИ Типография «Новости», 2000. - 231 с.
2. Гребешкова О. М. Просторовий підхід в управлінні розвитком підприємства / О. М. Гребешкова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – №8(668). – С. 41-46.
3. Даудов М. Д. Стратегическое управление как основа эффективного управления и развития малых предприятий в торговле / М. Д. Даудов // Транспортное дело России. – №7. – 2009 г. – с.52-55.
4. Зуб А. Т. Системный стратегический менеджмент : методология и практика / А. Т. Зуб, М. В. Локтионов. - М. : Генезис, 2001. - 752 с.
5. Кононенко І. В. Управління розвитком підприємства: Навч. Посібник / І. В. Кононенко. – Х. : НТУ «ХПІ». – 2001. – 134с.
6. Коул Д. Управление персоналом в современных организациях / Д. Коул ; пер. с англ. Н.Г. Владимиров. - М. : ООО Вершина, 2009. - 352 с.
7. Крынская Л. И. Системный подход к построению модели развития регионов / Л. И. Крынская // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 55, Т.3. – С. 96-101.
8. Масленикова Н. П. Управление развитием организации / Н. П. Масленикова. - М.: Центр экономики и маркетинга. – 2002. – 304 с.
9. Охріменко А. Г. Основи менеджменту: Навч. посібник / А. Г. Охріменко. – К.: ЦУЛ, 2006. – с. 130.
10. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: Монографія / В. В. Пастухова. – К., 2002. – с. 302.
11. Раєвська О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: Монографія / О. В. Раєвська. – Х.: ВД «ІНЖЕК». – 2006. – 496 с.
12. Стратегічний розвиток підприємств регіону: фінансовий аспект : монографія / [В. В. Карцева та ін.]; за заг. ред. доц. В. В. Карцевої; Вищ. навч. закл. Укоопспілки «Полтав. ун-т економіки і торгівлі», Каф. фінансів. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 171 с.
13. Сухорська У. К. Маркетингові стратегії розвитку підприємства: сутність, значення, класифікація / У. К. Сухорська // Науковий вісн.: 36. науково-технічних праць. – Львів: Український державний лісотехнічний університет. – 2002. – вип. 12.8. – С. 259-263.
14. Тибінь А. Удосконалення управління підприємством в контексті сталого розвитку / А. Тибінь, І. Смачило // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2009. – № 1. – С. 45-52.
15. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: искусство разработки и реализации / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд; пер. с англ. - М. : Банки и биржи, 2001. - 576 с.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

**ГРИЦАК Ю., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Менеджмент організацій»,
спеціалізація «Менеджмент організацій торгівлі»
наук. кер. Гищук Р.М.**

У статті розглядаються теоретико-методологічні особливості мотивації праці в соціальній роботі та стратегії підприємства. У цьому контексті основним фактором є соціальна політика підприємства, який ефективно реалізовується в межах соціально-орієнтованого менеджменту.

The article views the theoretical and methodological peculiarities of motivation of labor in social work and enterprise strategy. In this context, the main factor is the social policy of an enterprise, which is effectively implemented within the framework of socially-oriented management.

Розвиток ринкових відносин та побудова сталого економічного зростання економіки України вимагає на даний час ефективного використання усіх ресурсів, що використовуються у процесі виробництва. Насамперед це стосується робочої сили. Аби трудові ресурси діяли ефективніше, потрібно запровадити дієвий механізм мотивування та стимулювання праці, переглянути діючу систему соціальної політики організації, що призведе до зростання кінцевих результатів діяльності підприємств, а також підвищить життєвий рівень працівників. В результаті має виграти як економіка, так і населення, адже розумна система стимулювання передбачає постійне перевищення результатів над затратами.

Дослідженнями сутності мотивації та стимулювання працівників займалися такі вітчизняні вчені, як В. І. Алексєєнко, В. І. Блонська, Є. О. Кончаковський, В. О. Ніколаєв, О. Р. Сватюк, Г. Ю. Шульга, О. І. Ященко та інші, а також закордонні вчені: Дж. П. Бейкер, Г. Мансо, В. Мейсон, Д. Дж. Воттс, Р. Л. Хенемен, С. Штрассер та інші. У сукупності сучасних наукових праць вітчизняних вчених недостатньо розкритий напрям впливу цих процесів на результативність діяльності підприємства.

Об'єктом статті є явище мотиваційних та стимуляційних заходів та процесів в управлінні підприємствами. Предмет статті дослідження – процеси мотивації та стимулювання праці в комерційних підприємствах. Мета статті полягає у вивченні сутності мотивації персоналу підприємства як інструменту розвитку компанії, дослідженню шляхів мотивування його ефективної праці за сучасних умов господарювання, що сформулювало також відповідні завдання.

Мотивація широко досліджується впродовж багатьох років вітчизняними та іноземними вченими, які розглядають її з точки зору психології, менеджменту, маркетингу та економіки. Проте суть самого поняття «мотивація» не змінюється залежно від того, через призму якої науки воно розглядається. У формуванні мотивації працівників, підвищення їх самовираження в роботі особливе місце займає соціальна політика підприємства.

По-перше, на підприємстві реалізуються пільги і гарантії в рамках соціального захисту працівників

(соціальне страхування по старості, у зв'язку тимчасовою непрацездатністю, безробіття та ін.), встановлені на державному або регіональному рівні. По-друге, підприємства надають своїм працівникам і членам їх сімей додаткові пільги, які стосуються елементів матеріального стимулювання, за рахунок виділених на ці цілі коштів з фондів соціального розвитку підприємства. Надання додаткових пільг і послуг соціального характеру понад обов'язкових виплат проводиться або за ініціативою адміністрації, дійсно втілює в життя принципи соціальної кадрової політики, або в результаті тарифних угод між адміністрацією і радою трудового колективу (профкомом) як виразника інтересів працівників. Ці виплати стають такими ж обов'язковими для виконання, як і ті, що надаються відповідно до трудового законодавства.

Таким чином, соціальна політика підприємства (організації) як складова частина менеджменту являє собою заходи, пов'язані з наданням своїм працівникам додаткових пільг, послуг і виплат соціального характеру.

Соціальне забезпечення працівників, розвиток їх особистості, збереження здоров'я є умовою успішної діяльності організації. Як мотиваційного ресурсу управління соціально орієнтована кадрова політика підприємства та пов'язані з нею соціальні послуги повинні сприяти тому, щоб працівник задовольняв свої потреби, інтереси і ціннісні орієнтації. Можна виділити наступні основні цілі соціальної політики:

- ототожнення працівника зі своїм підприємством (задоволення потреби в причетності до підприємства);
- особисті цілі і бажання працівників збігаються з цілями підприємства або відповідають їм;
- зростання продуктивності праці і бажання працівників трудитися;
- соціальна захищеність працівників;
- поліпшення моральної атмосфери на підприємстві, формування сприятливого соціально-психологічного клімату;
- зростання іміджу підприємства в очах працівників і суспільства.

Як інструмент мотивації і стимулювання працівників соціальна політика передбачає прийняття рішень, що стосуються наступних аспектів (табл. 1):

Соціальна політика направлена на забезпечення розвитку і збагачення соціального буття людини та закріплення прогресивних тенденцій у формуванні загальнолюдських цінностей. Важливим напрямом соціальної політики є підвищення рівня стимулювання й мотивації діяльності персоналу підприємства, що однозначно впливатиме позитивно на активізацію усіх господарських процесів, в тому числі, й управлінську діяльність.

Для того, щоб з'ясувати, що мотивує співробітників різних компаній в Україні і які методи мотивації здатні утримати їх на даній роботі, було проведено опитування, в якому брало 1346 респондентів з різних регіонів України [1, 5].

Таблиця 1

Головні аспекти соціальної політики підприємства

Вибір пріоритетів у спрямуванні соціальної політики (соціального захисту), соціальне або медичне страхування, пільги за роботу в несприятливих умовах праці як форма залучення і закріплення робочої сили на тих чи інших ділянках роботи і т.і.		
Вибір форм надання пільг, послуг, виплат та їхніх видів	Оцінка величини можливих виплат, виходячи з поставлених завдань і фінансових можливостей підприємства	Диференціації розмірів виплат за категоріями персоналу залежно від розв'язуваних із її допомогою завдань, вибірковості в наданні пільг і послуг

Отримано було наступні дані та зроблені висновки.

Мотиваційні програми для співробітників є у більшості українських компаній (62%). Найчастіше це грошова винагорода: регулярне збільшення зарплати, річні бонуси, премії за вдалі проекти або навчання і підвищення кваліфікації співробітників. А ось програми кар'єрного росту для українських компаній – велика рідкість.

Монетарний підхід роботодавців до мотивації повністю виправдовує себе. На думку респондентів, саме перспектива додаткового доходу мотивує їх більше, ніж що-небудь інше, мабуть, позначається криза. Гроші як стимул лідирують з великим відривом, але в трійку головних методів мотивації увійшли цікаві завдання та перспективи кар'єрного росту (рис. 1-2).

Рис. 1. Мотиваційні програми для робітників українських компаній, %

Якщо працівник перебуває в пошуку нової роботи, то ключовими при розгляді пропозицій для нього будуть традиційні методи мотивації – рівень оплати і бонусів, можливість росту, посада яку пропонують, хороший колектив, цікаві завдання (рис. 3).

Рис. 2. Інструменти мотивації для працівників українських компаній [1,5]

Отже, сьогодні головні орієнтири необхідно направляти на соціальний фактор в системі мотивації, який стимулюватиме задоволення персоналу від процесу праці і сприятиме розвитку соціально орієнтованого менеджменту. У рамках соціально-орієнтованого менеджменту персонал розглядається в контексті людського, інтелектуального та соціального капіталів, тому є найвищою цінністю для кожного підприємства.

Рис. 4. Фактори, що відіграють важливу роль при виборі місця роботи [1, 5]

Включення соціально-аспектів у мотиваційну політику значно розширює мотиваційне поле підприємства, сприяючи реалізації принципу гнучкості мотивації. В еволюційному циклі мотиваційної політики техніка строго адміністративних важелів себе вичерпала, на зміну приходить техніка гуманізації праці, індивідуалізації мотиваційних важелів залежно від конкретної ситуації [2]. Завдяки соціальній політиці формується нова якість соціального життя суспільства та кожної людини [3].

Список використаних джерел:

1. База резюме и вакансий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hh.ua/article/18791>
2. Геєць В. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально-орієнтованої економіки в Україні / В. Геєць // Економіка України. – 2000. – №2. – С. 4-12.
3. Колот А. М. Соціально-трудова відносина: теорія і практика регулювання: монографія / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2005. – 230 с.
4. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия / Е. В. Маслов. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 312 с.
5. Финансы Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.bigmir.net/career/33847-Den-gi-vo-glave--Kak-rabotodateli-motivirujut-sotrudnikov>.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ НА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

ІЛІКА Н. 2 курс (ОС "магістр") ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Облік і оподаткування» ,

спеціалізація «Облік і оподаткування»

наук. кер. Бурак І.О.

В статті на основі проведеного аналізу було визначено сутність товарних запасів. Розглянуто їх значення та функції, які вони виконують у торговельному процесі підприємств роздрібної торгівлі.

In the article on the basis of the analysis of the defined nature of commodity stocks. Their values and functions that they perform in the retail business process are considered.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах розвитку економіки, активізації процесів

глобалізації та посилення на внутрішньому ринку конкуренції значно зростає роль торгівлі. Тенденції та характер споживчого ринку зумовлюють необхідність удосконалення систем, методів та впровадження нових інструментів управління підприємствами роздрібною торгівлі. Невід'ємною умовою ефективного функціонування торговельних підприємств є вмілье управління товарними запасами. Ритмічність і безперерйність торгово-операційного процесу, стійкість товарної пропозиції та лояльність покупців забезпечують обсяг, склад та структура товарних запасів. Ефективне управління товарними запасами створює передумови сталого економічного розвитку роздрібного торговельного підприємства. Оскільки вони є найбільш вагомою частиною активів торговельного підприємства і займають особливе місце в складі майна.

Вивчення наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців, практика господарської діяльності торговельних підприємств, свідчить про те, що залишається дискусійною низка теоретичних і практичних положень щодо методики управлінського обліку товарних запасів, які потребують окремого розгляду.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності та ролі товарних запасів для здійснення ефективного управління у сучасних умовах розвитку торгівлі.

Предметом дослідження є теоретико – методологічні аспекти визнання економічної сутності товарних запасів на торговельних підприємствах.

Вагомий внесок у формування теоретичних та організаційно – методичних питань управління матеріальними запасами зробили зарубіжні та вітчизняні науковцями, а саме: Ю. Беляєвим, Дж. Буканом, К. Заболотньою, Ж. Кожамкуловою, М. Ліндере, А. Стерліговою, В. Саковичем, Х. Фіроном, Д. Шрайбфедером, В. Штундюком, Ф. Бутинець [1], І. Бланк, В. Білик, М. Дарбінян, Н. Власова [4], О. Воскобоева, Ю. Гризанов, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, М. Малюга [6], В. Марцин [8], Д. Нечипор, А. Петрова, В. Тупчий, Н. Хоменко та ін.

Словосполучення «товарні запаси» вимагає змістовного визначення цього терміну за лінгвістичними ознаками. Найчастіше запаси визначаються як матеріальні ресурси (засоби виробництва і предмети споживання) для забезпечення безперервності розширеного відтворення, обслуговування невиробничої сфери та задоволення потреб населення [3, с. 13] або як предмети праці, які не повинні бути задіяні в процесі виробництва [2] або, які беруть участь у процесі створення матеріальних благ [5, с.34]. Зарубіжні автори найчастіше під поняттям запаси розуміють активи, які призначені для продажу або ті, що будуть використовуватися для виробництва товарів, призначених для продажу [3, с. 56; 5, с. 246.]. Наприклад, у США запаси – це активи, призначені для продажу протягом одного звичайного ділового циклу, або ті, що використовуються протягом одного виробничого циклу. У нормативних документах Німеччини визначення терміну «запаси» не наводиться. У Великобританії – трактується аналогічно США [1, с. 334]. Опис та вимірювання запасів потребує особливої уваги, оскільки запаси представляють собою найбільшу статтю поточних активів торговельних та виробничих підприємств.

У роботах із комерційної логістики товарні запаси розглядаються як «маса товарів, що утворилася в результаті різниці швидкостей» потоків надходження та вибуття. Управлінським процедурам підлягає співвідношення запасів і потоків, що пояснюється наступним: прискорення потоку вибуття за незмінної величини товарних запасів викликає підвищення оборотності вкладеного в запаси капіталу, що призводить до зростання прибутку торговельного підприємства; збільшення абсолютної величини запасів за незмінної швидкості потоку вибуття уповільнює оборотність вкладеного капіталу.

У той же час існують відмінності між товарними запасами і потоками товарів. Так, товарний запас є величиною моментною, оскільки форма існування товару в ньому є статичною. Показники товарних запасів змінюються залежно від конкретних господарських умов діяльності торговельного підприємства, що визначають рух товарних потоків, які мають здебільшого багатотваріантну природу (унаслідок впливу виробничих, соціальних, транспортних і торговельних чинників). Ефективне управління потоками товарів визначає величину і швидкість обороту товарних запасів, збільшуючи прибуток підприємства та забезпечуючи стійкість його функціонування.

У міжнародній практиці поняття «запаси» визначається Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 2 «Запаси» (далі МСБО 2 «Запаси»), який було прийнято в 1975 році під назвою «Оцінка та кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом дванадцяти місяців з дати Балансу.

Малюга Н.М. під оборотними активами розуміє активи, які можуть перетворитися в готівку під час нормальних операцій підприємств протягом періоду, що не перевищує один рік [6, с. 218]. Отже, вони належать до складу мобільних активів, що визначає високу швидкість обертання (порівняно з необоротними активами), здатність забезпечувати постійну платоспроможність підприємства за його поточними зобов'язаннями внаслідок їх високої ліквідності.

Товарні запаси – це запаси, які створюються продавцем на ринку на випадок циклічного, сезонного або іншого коливання кон'юнктури ринку [1, с. 143], з іншого боку це товари, які знаходяться в даний момент у сфері товарного обертання, у дорозі від одного підприємства до іншого, або на складах підприємств-виробників. Товарні запаси – це придбані або отримані підприємством товари, призначені для подальшого перепродажу, це оборотні кошти, реалізація яких повинна принести йому прибуток [5, с. 16]. При цьому підприємство, як правило, не вносить суттєвих змін в їх фізичну форму, вже при придбанні вони є готовою продукцією [1, с. 246].

Марцин В. пропонує під товарними ресурсами предметів народного споживання розуміти всю масу продукції, що використовується для задоволення потреб галузей економіки і населення, а також експортується [8, с. 46, 64-65].

Також існує інший підхід до розуміння даного поняття. На думку Вавдійчик І., товарні ресурси є «матеріальною основою для розвитку товарообороту» та «специфічною складовою ресурсного потенціалу

торгівельного підприємства, забезпечують виконання ним головної функції – доведення товарів до споживачів» [2]. Наявність у підприємства товарних ресурсів є необхідною умовою забезпечення процесу реалізації товарів. Також існує інший підхід до розуміння даного поняття. На думку Вавдійчик І., товарні ресурси є «матеріальною основою для розвитку товарообороту» та «специфічною складовою ресурсного потенціалу торговельного підприємства, забезпечують виконання ним головної функції – доведення товарів до споживачів» [2]. Наявність у підприємства товарних ресурсів є необхідною умовою забезпечення процесу реалізації товарів.

Узагальнюючи думки багатьох авторів, Т. Тухканен під товарними ресурсами предметів споживання розуміє всю масу товарної продукції на ринку, використовувану для виробничого, особистого споживання і на експорт [9]. Стосовно до підприємства торгівлі даний автор дає наступне розуміння товарних ресурсів – це маса товарів, що надійшла на підприємство з різних джерел, яка призначена для подальшого продажу кінцевому споживачеві для особистого чи колективного споживання [9, с. 10].

Однією з важливих складових частин товарних ресурсів є запаси товарів, які багато в чому формують майбутній асортимент та зумовлюють структуру товарообороту. Тут доречно навести висловлення К. Маркса: «Поки товар знаходиться у стадії переходу, перебуває в проміжній стадії між виробництвом і споживанням, перебуває у власній сфері обігу, на ринку, на складі, він запропонований до продажу. Він утворює, таким чином, запас, і постійна наявність цього запасу є постійною умовою процесу відтворення» [7, с. 290-291].

Грошові кошти, за повної сплати за товарно-матеріальні цінності, перетворюються на товарні запаси торговельного підприємства, що є завершальним етапом циклу кругообігу оборотних активів; а за авансової сплати виникає дебіторська заборгованість постачальників, яка вимагає погашення через певний час [5]. У процесі продажу підприємством товарів покупцям на умовах повної сплати, авансовані в запаси гроші знову набувають грошової форми; у випадку ж надання покупцеві товарного кредиту товари перетворюються на дебіторську заборгованість покупців, погашення якої в грошовій формі завершує цикл [7, с.185].

З метою запобігання спотворень у результатах роботи над проблематикою управління товарними запасами пропонується формалізувати основні поняття в теорії запасів стосовно до сфери розподілу товарів. У зв'язку з цим при подальшому дослідженні управління товарними запасами пріоритетним є створення адаптованих до сучасних умов понятійно-категоріального апарату та класифікації основних понять про товарні запаси та управління ними.

В результаті проведеного аналізу чинної вітчизняної та зарубіжної нормативної бази та наукової літератури визначено економічну сутність товарних запасів. Товарні запаси підприємства роздрібною торгівлі визначені як цілеспрямовано сукупність товарів споживчого призначення, що придбані, виготовлені та зберігаються підприємством для подальшого продажу з метою отримання ним доходу (прибутку) та підвищення конкурентоспроможності на споживчому ринку.

Таким чином, існування товарних запасів як категорії товарного обертання зумовлено необхідністю забезпечення нормального процесу обертання товарів. До моменту продажу будь-який товар відноситься до категорії товарних запасів. З економічної точки зору ця форма існування товару є статичною (фізично він може знаходитися в русі). Ця обставина означає, що товарний запас є величиною моментною.

Товарні запаси змінюють свій розмір – вони постійно залучаються в товарообіг, реалізуються і перестають бути товарними запасами. Але оскільки товарні запаси заміщаються іншими партіями товарів, тобто регулярно відновлюються, вони є постійно існуючою величиною, розмір якої змінюється в залежності від конкретних господарських обставин. Кругообіг товарів, зміна статичної форми запасів динамічною формою товарообороту складає економічний зміст процесу товарообертання.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 544 с.
2. Вавдійчик І. М. Товарні ресурси підприємств роздрібною торгівлі та організаційно-економічні форми їх забезпечення [Електронний ресурс] / І. М. Вавдійчик // Науковий огляд. – 2014. – Т. 4, № 3. – Режим доступу : <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/187>.
3. Велш Г.А., Шорт Д.Г. Основи фінансового обліку / Пер. с англ. – К.: Основи, 1997. – 947 с.
4. Власова Н. О. Формування оптимальної структури капіталу в підприємствах роздрібною торгівлі / Н. О. Власова, Л. І. Безгінова. – Харків : ХДУХТ, 2006. – 160 с.
5. Дональд И. Кизо, Джерри Ж. Вейгант, Терри Д. Уорфилд, Ph.D., С.Н.А. Финансовый учет. Промежуточный уровень. – Часть 1. – John Wiley & Sons, Inc. Нью Йорк, Чичестер, Венхейм, Брисбон, Сингапур, Торонто, 2008. – 496 с.
6. Малуго Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи. – Житомир.: ЖІПІ, 1998. – 384 с.
7. Маркс К. Сочинения: [в 50 т. Т. 49] / К. Маркс, Ф. Энгельс – [2 изд.] – М., 1974. – С. 290–291
8. Марцин В. С. Економіка торгівлі / В. С. Марцин. – К. : Знання, 2006. – 402 с.
9. Тухканен Т. Н. Формирование товарных ресурсов розничной торговли потребительской кооперации : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Тухканен Татьяна Николаевна. – Белгород, 2005. – 166 с.

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ

ІОНЕЦЬ К., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»

наук. кер. Чичун В.А.

У статті визначено суть комунікативного менеджменту як елементу системи організаційного управління. Визначено перешкоди повноцінних комунікацій, виділено основні технології та інструменти комунікацій. Наведено приклад системи комунікацій на підприємстві та вказано основи комунікаційного менеджменту. У результаті дослідження сформульовано напрямки удосконалення

комунікаційного процесу.

The article defines the essence of communicative management as an element of the system of organizational management. The obstacles of high-quality communications are identified, the main technologies and communication tools are highlighted. An example of a communication system at the enterprise is presented and the basics of communication management are outlined. As a result of the study the directions of improvement of the communication process are formulated.

Комунікаційний менеджмент здійснює пізнання і використання закономірностей обміну інформацією, знаннями й інтелектуальною власністю в процесі формування і розвитку складних економічних систем. Це така система управління, яка за допомогою інтегрованої комунікації з цільовими аудиторіями сприяє досягненню максимальної ефективності в усіх напрямках розвитку організації в умовах мінливого зовнішнього середовища, тому тема є досить актуальною для дослідження.

Дане питання досліджувалось багатьма науковцями: Жигайло Н., Приймак В., Шпак Н., Черниш О., Гарматюк О. та інші, які розкривали суть, особливості та напрямки вдосконалення комунікативного менеджменту на різних підприємствах.

Виходячи із актуальності дослідження основною метою статті є визначення суті, перешкод та способів удосконалення комунікаційного процесу як важливого елементу організаційного управління. Основними завданнями виступають: визначення суті, перешкод, зазначення технології та інструментів, опис системи комунікацій на підприємстві та формулювання напрямків удосконалення комунікаційного процесу.

Об'єктом дослідження виступає комунікативний менеджмент, який сприяє розвитку організації в умовах змінного внутрішнього та зовнішнього середовища. Предметом дослідження виступають технології та інструменти комунікативного менеджменту.

Комунікаційний менеджмент - професійна діяльність, спрямована на досягнення ефективної комунікації як всередині організації, так і між організацією і її зовнішнім середовищем шляхом реалізації комунікаційної політики.

Основні перешкоди на шляху повноцінних комунікацій: відсутність чіткої мети; невірний вибір каналу; цензура; невідповідність між дією і повідомленням; невірний вибір мовних засобів; неправильне оформлення; невміння висловлювати свої думки; непідходящий час; недооцінка адресата; нестача корисної інформації.

Комунікативний менеджмент використовує наступні технології і інструменти [1, с.7-8]:

- 1) зв'язки з громадськістю;
- 2) зв'язки з акціонерами, інвесторами і партнерами;
- 3) брендінг;
- 4) формування іміджу і управління репутацією;
- 5) зв'язки із засобами масової інформації;
- 6) програму просування.

Синергетичний ефект від використання технологій і інструментів комунікативного менеджменту полягає в досягненні ефективного кінцевого результату функціонування економічної системи. У будь-якому випадку всі комунікативні функції повинні досягти такого ступеня уніфікації, щоб організація (галузь, підприємство, регіон і т.д.) «говорила в один голос». Це може служити ще одним аргументом на користь інтегрованої комунікації (integration communication) як основи комунікативного менеджменту. Крім того, зв'язки з громадськістю, засобами масової інформації та інші технології і інструменти комунікативного менеджменту пропонується розглядати як частину системи комунікації [1, с.7-8].

Об'єктивна необхідність використання новітніх комунікативних технологій управління підприємствами викликана складністю сучасних організаційних завдань та неможливістю більшості з них бути адекватно представленими і вирішеними з використанням формалізованих (у тому числі економіко-математичних) методів та підходів. Труднощі пояснюються розмитістю і нечіткістю формулювання управлінських проблем за допомогою понятійного апарату, якому властивий високий рівень невизначеності. Як наслідок, проблемні ситуації, які вирішуються менеджерами, є слабоформалізованими, а їх вирішення вимагає розробки спеціальних комунікативних інструментів, що розглядають процес прийняття управлінського рішення як системну задачу складної природи з високою концентрацією міжособистісних взаємодій фахівців різного функціонального спрямування [2, с.40].

Важливість соціально-економічної складової комунікаційної системи пояснюється тим, що повністю автоматизувати обмін інформацією неможливо. Допоки персонал працюватиме з інформацією, його характеристики впливатимуть на ефективність комунікацій (матиме значення професійна кваліфікація персоналу та рівень його володіння ІКТ, психологічні особливості працівників, їхні риси характеру та якість соціальних взаємодій у групах тощо). Кожен з названих елементів соціально-економічної підсистеми комунікацій може бути оцінений за допомогою низки показників. Технологічна складова системи комунікацій є її інструментальною частиною, котра забезпечує автоматизацію обміну інформацією (її основними елементами є апаратне забезпечення, програмне забезпечення та канали зв'язку). Кожен з цих елементів має певні техніко-економічні характеристики, які надалі визначають ефективність цієї частини системи КМ. Проведені дослідження дозволяють констатувати, що система комунікацій співвідноситься з системою управління інтелектуальним капіталом підприємства та його системою менеджменту загалом. Система управління інтелектуальним капіталом містить окремі структурні елементи, які відповідають за управління науково-дослідними і дослідно-конструкторськими роботами, внутрішніми і зовнішніми комунікаціями, технічними й управлінськими інноваціями, інтелектуальною власністю та ринковими активами. Система комунікацій розвивається завдяки реалізації інтелектуального потенціалу підприємства, а ринкова вартість активів безпосередньо залежить від рівня її розвитку [3, с.13].

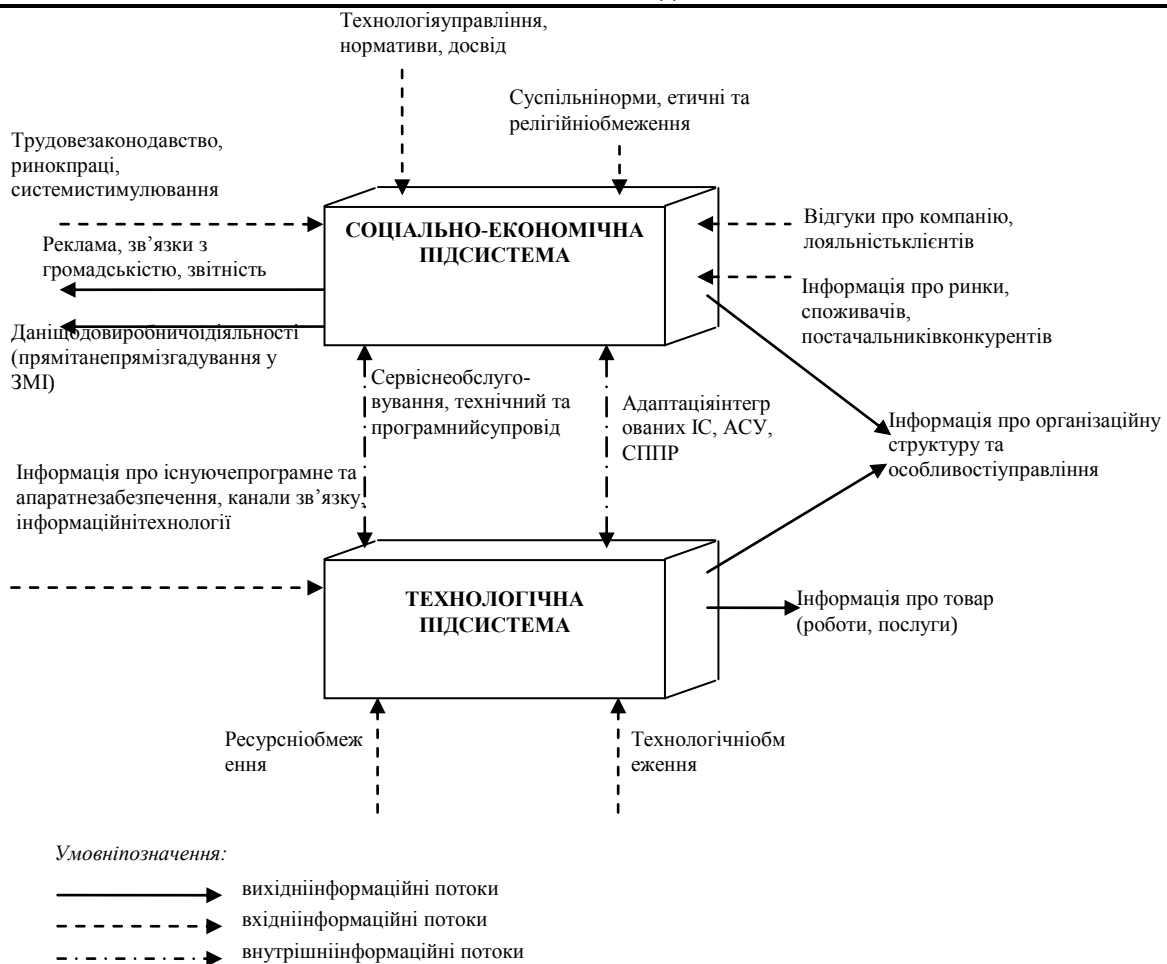

Рис. 1. Система комунікацій підприємства [3, с.12]

Для удосконалення комунікаційного процесу на підприємстві слід чітко визначати потребу в інформації кожного структурного підрозділу й кожного робочого місця, регулювати інформаційні потоки відповідно до вирішуваних завдань, а також повинна відбуватися взаємодія керівників і підлеглих; організація ефективної системи зворотного зв'язку; впровадження системи збирання пропозицій; інформаційні повідомлення адміністрації підприємства; використання сучасних інформаційних технологій. Керівники вищого рівня повинні постійно надавати управлінській діяльності більш організованого характеру: удосконалювати планування масових організаційних заходів, зборів, нарад, зустрічей з підлеглими, ветеранами праці, керівниками інших підприємств [4, с.243].

Таким чином, основою комунікаційного менеджменту є процес, який складається з таких основних етапів:

1. Реалізація функцій КМ у такій послідовності: планування обсягів комунікаційної діяльності, побудова комунікаційних служб і підрозділів, оплата праці, мотивування та стимулювання працівників системи комунікацій, контролювання та регулювання комунікаційної діяльності.

2. Формування методів КМ, а саме: планів комунікаційної діяльності, положень про оплату та преміювання працівників служб системи комунікацій, технологічної документації комунікаційних процесів, бюджетів комунікаційних служб, стандартів про виконання комунікаційних операцій тощо.

3. Підготовка та реалізація управлінських рішень у сфері комунікацій: автоматизація інформаційних процесів, створення систем зберігання даних, систем електронного документообігу та інші [5, с.33].

Основний зміст комунікаційного менеджменту:

- планування і управління комунікативними процесами, в т.ч. виявлення цільових аудиторій, розробку комунікаційних стратегій, контроль, оцінку ефективності комунікацій та ін.;
- роз'яснення позицій і напрямків підприємства, організації, конкретної особи;
- організацію інформаційного трансферу (перенесення, переклад) і діалогу;
- інформаційне представлення інтересів будь-якого об'єкта;
- формування і посилення довіри та симпатії;
- надання будь-якого об'єкта (організації, особи, проблеми, теми) громадськості та збільшення компетентності учасників діалогу;
- затвердження коректних комунікацій в конфліктних ситуаціях.

Одним з ефективних інноваційних напрямків вдосконалення системи комунікацій на підприємстві є впровадження так званих ERP-систем (від англ. Enterprise Resource Planning). Ця система являє собою організаційну стратегію інтеграції виробництва і управління трудовими ресурсами, фінансового менеджменту та управління активами, орієнтовану на безперервне балансування та оптимізацію ресурсів

підприємства за допомогою спеціалізованого інтегрованого пакету прикладного програмного забезпечення, що забезпечує загальну модель даних і процесів для всіх сфер діяльності. Формально ERP-система являє собою конкретний програмний пакет, який реалізує відповідну стратегію планування та управління [6]. Починаючи з 1990 року впровадження ERP-системи вважається фактично необхідною умовою для публічної компанії. З ростом популярності і розвитком функціональних можливостей веб-браузерів Інтернет на сьогодні практично всі провідні виробники обладнали ERP-системи веб-доступом. Основні сучасні великі ERP-системи включають готові спеціалізовані модулі та розширення для різних галузей (машинобудівних, обробних виробництв, підприємств добувної промисловості, роздрібною торгівлі, дистрибуції, банків, фінансових організацій і страхових компаній, підприємств електрозв'язку, енергетики, організацій сектору державного управління, сфери освіти, медицини та інших галузей), що значно спрощує їх використання [6].

Комунікаційний менеджмент життєво важливий для будь-якої організації незалежно від її розміру. Комунікації сприяють досягненню загальних цілей компанії, а також створюють позитивну і дружнє середовище. Ефективний процес комунікації всередині організації призводить до збільшення прибутку, більшої задоволеності співробітників організації і визнання бренду організації.

Список використаних джерел:

1. Комунікативний менеджмент : навч. посібник / Наталія Жигайло. – Львів: НЛУ ім. І. Франка, 2012. – 368 с.
2. Приймак В. Концептуальний базис комунікативного менеджменту /В. Приймак В. Балан. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/prymak-v-balan-v-conceptual-basis-of-communication-management_24441.pdf
3. Шпак Н.О. Комунікативний менеджмент промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Н. О. Шпак. – Л., 2011. – 64 с.
4. Становлення концептуальних понять комунікаційного менеджменту в аспекті формування сучасної ділової комунікації на підприємстві / О.В. Черниш, О.О. Гарматюк // Матеріали IV Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Актуальні задачі сучасних технологій – Тернопіль 25-26 листопада 2015. – С. 242-243с.
5. Шпак Н.О. Комунікаційний менеджмент: сутність та розвиток /Н.О. Шпак // Економіка та держава. – 2010. - №10. – С.30-33.
6. ERP – Enterprise Resource Planning [Електронний ресурс] // Вікіпедія : свободная энциклопедия. — Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/ERP>.

ІННОВАЦІЇ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ ПОПИТУ СПОЖИВАЧІВ

**БАРАНОВСЬКА О., КАПША І., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
наук. кер. Нікульча В. А.**

У статті розглянуто розвиток роздрібною торгівлі в Україні. Досліджуються інновації, які підвищують рівень якості послуг роздрібною торгівлі, сприяючи підвищенню рівня задоволеності споживача.

The article deals with the development of retail trade in Ukraine. Innovations are being studied that increase the quality of retail services, thereby increasing the level of consumer satisfaction.

Наразі роздрібна торгівля відіграє значну роль в економіці України, тим часом потребуючи нових сучасних підходів до організації обслуговування. Сьогодні інновація є джерелом формування конкурентних переваг для багатьох видів діяльності, у тому числі і роздрібною торгівлі. У 2018 році у рейтингу інноваційних країн, в основі якого показники глобального інноваційного індексу, до країн першої п'ятірки лідерів належать Швейцарія, Нідерланди, Швеція, Велика Британія і Сінгапур, який за рік обігнав США [1]. Україна у визначеному рейтингу посідає 43 місце [1]. Глобальний інноваційний індекс складається з 81 показника, об'єднаних у 7 розділів (інститути, людський капітал і дослідження, інфраструктура, розвиток внутрішнього ринку, результати креативної діяльності, розвиток бізнесу, розвиток технологій та економіки знань) [2]. Інновації, з одного боку, спрямовані на збереження існуючого стану, а з іншого – на значне підвищення техніко-економічної ефективності діяльності організацій.

Проблемам та перспективам розвитку роздрібною торгівлі, у тому числі і за рахунок упровадження інновацій, свої праці присвятили багато вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких слід виділити О.Азарян, В. Апопія, І. Височин, Н. Голошубову, О. Кавун, Л. Лігоненко, І. Лошенко, А. Мазаракі, Т. Мельник, Г. П'ятницьку, а також О. Борисову, Ю. Горську, В. Іпатову, Ю. Шипуліну.

Метою статті є дослідження перспектив впровадження інновацій у роздрібну торгівлю та їх вплив на споживача.

Останнім часом відбуваються складні процеси економічного розвитку економіки України, в тому числі і торгівлі. Це можна пояснити змінами соціально-економічних умов розвитку торгівлі в Україні. До них можна віднести: глобалізацію економіки, поглиблення економічної кризи, економічну свободу, інтеграцію в ЄС та дерегуляцію бізнесу [3, с. 32].

Останні кілька років в Україні спостерігається розвиток роздрібною торгівлі (табл. 1), але для подальшого забезпечення такого процесу необхідно впроваджувати нові інноваційні підходи та постійно вдосконалюватись[4].

Основною причиною розвитку роздрібного товарообороту є нарощування обсягів продажу, і в першу чергу – за рахунок зростання цін. Зокрема, аналіз показує, що, незважаючи на зростання роздрібного товарообороту у абсолютних показниках, у період з 2013 по 2015 роки індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств у порівнянних цінах зменшувався: у 2014 році склав 90% 2013 року, а у 2015 році – 80,2%. Слід відзначити, зростання роздрібного товарообороту спостерігається у 2016 та 2017 роках як в абсолютних показниках, так і порівнянних цінах. За визначений період наявність об'єктів роздрібною торгівлі підприємств (юридичних осіб) зменшилась на 34,28% : з 2013 рік по 2014 зменшилась на 17,05%, у період з 2014 по 2016 рік залишалась майже не змінною (у 2016 році

зменшилась на 0,6%), а у період з 2016 року по 2017 різко зменшилась на 20,28%. Аналіз у розрізі типів об'єктів дає змогу відзначити, що кількість магазинів у порівнянні з 2013 по 2017 рік зменшилась на 28,13% : з 2014 по 2015 рік зменшилась на 0,26%, з 2015 по 2016 рік також зменшилась на 0,26% і з 2016 по 2017 рік зменшилась на 14,84%. Наявність кіосків та автозаправних станцій зменшилась аж на 53,85%. Для забезпечення зростання роздрібного товарообороту підприємствам слід знаходити нові шляхи взаємодії зі споживачами. Збільшення товарообороту потребує впровадження інновацій, відслідковування тенденцій наукового прогресу та постійного технологічного оновлення.

Таблиця 1

Основні показники роздрібної торгівлі в Україні

Роки	Роздрібний товаро-оборот підприємств (юридичних осіб), млн. грн.	У тому числі питома вага, %		Індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб) до попереднього року, у порівнянних цінах, %	Наявність об'єктів роздрібної торгівлі підприємств (юридичних осіб) на кінець року, тис. од.	У тому числі	
		прод. товарів	непрод. товарів			магазини	кіоски та автозаправні станції
2013	433081	41,1	58,9	106,1	59,8	45,5	14,3
2014*	438343	41,3	58,7	90,0	49,6	38,6	11,0
2015*	487558	41,1	58,9	80,2	49,6	38,5	11,1
2016*	555975	41,0	59,0	104,5	49,3	38,4	10,9
2017*	586330,1	39,8	60,2	106,0	39,3	32,7	6,6

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Зміни повинні відбуватись не лише в сервісі, а й в управлінні асортиментом і товарними залишками, логістиці, а також бізнес-процесах у кожному конкретному магазині. Якщо організація не змінюється, то зазвичай споживач користується послугами конкурента, який оновлює свою програму. Роздрібна торгівля стає більш індивідуальною, все більше задовольняє потреби конкретного покупця. Сьогодні простежуються деякі загальні інноваційні тенденції.

До таких, перш за все, необхідно віднести цифрові, інформаційні та комунікаційні технології. Розглядаючи вплив Інтернету на здійснення роздрібної торгівлі, можна відзначити, що Інтернет-торгівля витісняє торгівлю зі звичних магазинів. Це зумовлено зручністю, особливо коли це Інтернет-покупка з віддалених міст чи країн, або коли у людини щільний робочий графік, і часу щоб відвідати магазин просто немає. За таких умов покупка через Інтернет є набагато зручніша, ніж традиційна в стаціонарному магазині. Інтернет-торгівля для дрібного бізнесу може стати альтернативою стандартній торгівлі, зберігаючи при цьому процеси роботи з постачальниками, формування вітрин, ціноутворення, підбір продавців-консультантів, процедури оплати, доставки товару тощо. В той же час для великого бізнесу такий вид торгівлі буде, швидше, сервісом, який надається лояльному покупцю для забезпечення його зручності здійснювати покупку.

Так, експерти зазначають, що відкритий «Епіцентром» інтернет-магазин 27.UA, швидше за все, істотно не вплине на продажі, але тим самим створить сервіс, за рахунок якого покупці можуть замовляти товар віддалено. Отримати його можна як через само вивезення безпосередньо з магазинів «Епіцентру», так і з доставкою до себе на будівельний майданчик. Також покупці зможуть отримувати інформацію про товар і способи його використання [5].

Все більшого значення набуває напрацювання купівельних баз даних, аналіз таких баз, сегментування з історії покупок, формування індивідуальних пропозицій. Більша частина торговельних мереж уже сьогодні намагається пов'язувати свої бази з профілями клієнтів. Вони ураховують рід діяльності, сімейний стан, коло друзів у соціальних мережах, день народження тощо. Комунікація між споживачем та підприємствами роздрібної торгівлі відбувається по кількох каналах. Зокрема, це – підписка на новини та новинки брендів чи компаній; додаткова інформація в особистих кабінетах на сайтах; постійне оновлення акційних пропозицій, які можна отримати безпосередньо в магазинах і особисто для конкретних покупців. Якщо раніше подібні стратегії в основному реалізовувалися через SMS-повідомлення, то зараз це комунікації за допомогою інтернет-інструментів Viber, Skype, різні інші месенджери і соціальні мережі. Вони ж забезпечують двосторонній формат комунікації, даючи споживачеві можливість зворотного зв'язку з продавцем. Найактивніше ця тенденція проявляє себе в продажах побутової техніки, трохи менше – в її обслуговуванні, і ще менше в fashion ритейлі [2].

Слід відзначити, що сьогодні підприємства роздрібної торгівлі використовують багато маркетингових інструментів для збільшення середнього чеку та обсягів купівель. До таких способів належать:

1. Два продукти поруч. Потенційним покупцям пропонують купити товари, які доповнюють один одного. Наприклад, поряд з сиром може знаходитись біле вино, а поруч з сирим м'ясом – спеції. Зазвичай це дієво і споживач легко купує запропонований набір товарів.

2. Правильна викладка товарів. За допомогою такого методу насправді значно підвищуються продажі. Як правило, при вході в магазин покупець звертає увагу на сезонну продукцію, і непродовольчі групи товарів, на яких мережі заробляють найбільше. Основні продукти, такі як молоко, хліб, соняшникова олія,

розташовують в іншому кінці магазину, для того щоб покупець зміг побачити інші товари.

3. Акції та програми лояльності. Напевно це найдієвіший спосіб підвищити продажі в Україні. Наприклад, знижка на окремі товари в 50%, при покупці двох пляшок води – кружка в подарунок тощо. Акції на підсвідомому рівні сильно впливають на споживачів. Побачивши слово «знижка» людина невідомо купує той чи інший товар, навіть не задумуючись, у момент покупки, чи потрібен він їй.

4. Комфортний магазин. Нерідко в торгових залах пахне свіжим хлібом, піцою, що змушує споживачів відправитися до місць їх продажу. Яскраве освітлення, приємна музика – це все, що змушує споживача зробити покупку.

5. Атмосфера свята. Підприємства роздрібної торгівлі заздалегідь завозять товари, які мають відношення до відповідного свята. Так, до Нового Року, всі ялинкові іграшки починають продавати завчасно, таким чином споживач купить більше такого товару, адже довгий час буде бачити його на полицях магазину [6].

Сьогодні надзвичайно стрімко розвивається напрям private label або власна торговельна марка. Особливо практика його використання поширена у торговельних мережах. Тобто це послуги або марка товару, створених певною компанією на замовлення і представлених під брендом іншої компанії.

Так, за даними компанії Nielsen, в 2016 році, в грошовому вираженні їх частка в деяких категоріях становила 11,7%. Тоді як, наприклад, в Європі в 2016 році частка private label склала 31,4% і постійно зростає. Як уточнюють в Nielsen Україна, серед товарів, які українські споживачі вважають за краще купувати під власною торговою маркою, лідирують бакалія (рис, борошно, цукор і т.д.) – 78%, молочні продукти (70%), консервовані та упаковані продукти харчування (68%), чистячі та миючі засоби для дому (60%), паперові вироби (туалетний папір, серветки і т.д.) – 59%. За даними компанії, з найбільш високою часткою власної торгової марки в продуктовому кластері на українському ринку представлена сушена упакована риба до пива (57,3%), не шоколадне солодке драже (51,5%), готова до вживання риба (49,4%). У непродуктовому кластері – господарські відбілювачі (88,7%), дитячі вологі серветки (53,3%), серветки для обличчя (40,6%) [7].

Отже, для розвитку роздрібної торгівлі необхідно запроваджувати нові інноваційні підходи, знаходити нові шляхи взаємодії із споживачами. До таких маркетингових інструментів, які забезпечують вплив на величину купівель, відносять: спосіб два продукти поруч, правильна викладка товарів, акції та програми лояльності, комфортний магазин та спосіб створення атмосфери свята.

Список використаних джерел:

1. Україна піднялася на 7 позицій у рейтингу інноваційних країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
2. https://espreso.tv/news/2018/07/11/ukrayina_pidnyalas_na_7_pozyciy_u_reytingu_innovatsiynykh_krayin
3. Глобальный инновационный индекс 2015 г.: в рейтингах лидируют Швейцария, Соединенное Королевство, Швеция, Нидерланды и США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2015/article_0010.html.
4. Криган Р. В. Сучасні умови розвитку роздрібної торгівлі в Україні // Р. В. Криган. – 2015. – С. 31 – 36.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Дмитро Коссе All for sale: які інновації чекають роздрібну торгівлю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1426784-all-for-sale-yaki-innovatsiyi-chekayut-rozdribnu-torgivlyu>.
7. Топ-5 секретів ритейлерів: як мережі мотивують покупців витратити більше [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rau.ua/uk/dosvid/top-5-sekretov-ritejlerov/>.
8. Топ-5: лідери серед українських FMCG-мереж з продажу власних торгових марок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rau.ua/uk/novyni/novini-kompanij/top-5-private-label/>.

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ РИЗИКАМИ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ЛАЗАРЕСКУ К., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»

наук. кер. Полянко В.В.

У статті описано суть виробничих ризиків, його основні джерела, причини та риси у сучасних умовах. Описано також явище ухилення від виробничого ризику, його наслідки. Зазначено функції ризик-менеджмент як інструменту управління виробничим ризиком на підприємстві.

The essence of production risks is described in the article, its main causes and features in modern conditions. The phenomenon of avoidance of industrial risk, its consequences is also described. The functions of risk management as an instrument of industrial risk management at the enterprise are indicated.

У сучасних умовах ринкових відносин у країні підприємницька діяльність часто здійснюється в умовах політичної, економічної невизначеності та мінливості. Тому виникає проблема складності у передбаченні очікуваного підприємницького результату, зростає ризик збитковості, неотримання очікуваного прибутку або банкрутства. Особливо актуальним є ризик виробничий, основними причинами якого є нераціональне використання сировини, зростання собівартості, підвищення втрат на виготовлення одиниці продукції, необхідність використання нових методів виробництва.

Серед дослідників-теоретиків, що зробили вагомий внесок в розвиток теорії ризику, можна виділити таких вчених, як: Коць О.О. [1], Пожужева Т.О. [2] Кондрашихін Т.В. [3], Пепа Т.Б. [3], Чередниченко М.І. [4], Щербак І.А. [5], Мадрикін О.В. [6] та інші.

У сучасній літературі досить складно знайти однозначні теоретичні положення про виробничий ризик. Досить абстрактно описані методи оцінювання ризику стосовно тих або інших виробничих ситуацій і видів діяльності, відсутні практичні рекомендації щодо шляхів і способів зменшення і запобігання ризику. Тому основною метою статті є визначення суті, джерел та пошук методів боротьби із виробничими ризиками на підприємствах.

Виходячи з мети, завданнями виступають:

- аналіз підходів до трактування поняття «виробничий ризик»;
- визначення особливостей виробничого ризику;
- формування напрямків уникнення або ухилення від виробничих ризиків та інші.

Об'єктом дослідження виступають виробничі ризики як складова діяльності будь-якого підприємства. Предметом даної статті є ознаки, джерела особливості виробничих ризиків, за допомогою яких можна ідентифікувати, уникнути або зменшити даний їх.

Під час аналізу діяльності підприємства необхідно враховувати ризики, з якими воно стикається. Тому основним завданням написання цієї статті є розроблення класифікації ризиків промислового підприємства. Крім цього, як ціль виступає також характеристика підприємницьких ризиків відповідно до сформованої класифікації.

Коць О.О. дає досить повне трактування «...виробничі ризики – це ризики, пов'язані із збитком від зупинення виробництва унаслідок дії різних чинників і, насамперед, із втратою або пошкодженням основних і оборотних фондів (устаткування, сировина, транспорт тощо), а також ризики, пов'язані з упровадженням у виробництво нової техніки і технологій, що призводять до зупинення виробництва» [1]. Що чітко описує можливі причини виникнення такого ризику.

Пожуєва Т.О. зазначає «...виробничий ризик пов'язується з виробництвом продукції, товарів та послуг, і здійсненням будь-яких видів виробничої діяльності, в процесі якої перед підприємцями постає проблема неадекватного використання сировини, збільшення собівартості, збільшення втрат робочого часу, використання нових методів виробництва» [2, с.71]. Тобто акцентується увага на причинах.

Але підприємницька діяльність без ризику не існує. Це пов'язано з тим, що ціль її здійснення – отримання максимального прибутку, а найбільший прибуток, як правило, приносять ринкові операції з підвищенням ризиком. Приймати на себе ризик підприємця змушує невизначеність господарської ситуації та умов політичного і економічного стану і перспектив зміни цих умов. Чим більшою є невизначеність господарської ситуації ухвалення рішення, тим вищий і ступінь ризику. Здійснення підприємництва в будь-якому його вигляді, що пов'язано з ризиком, прийнято називати господарським, або підприємницьким.

До основних джерел ризику сьогодні відносять:

- спонтанний характер природних процесів, стихій;
- випадковість дій, подій і поведінки суб'єктів;
- присутність проти річних тенденцій, потоків, інтересів,
- імовірний характер соціально-економічного розвитку;
- погіршення інформації про об'єкт підприємництва;
- обмеженість ресурсів для подолання випадкових факторів;
- неоднозначність пізнання об'єкта;
- невідповідність суб'єктивних оцінок та економічної поведінки;
- недосконалість господарського механізму [3, с.14].

Особливістю виробничого ризику у сучасних умовах є те, що по-перше, ризики набули тотального, глобального характеру; по-друге, у ризикованих ситуаціях дедалі більше виникає необхідність в одноосібних рішеннях; по-третє, середовище діяльності підприємств стає ринковим, на яке впливають такі чинники, як конкуренція, кон'юнктура, нестабільність у попиту й цінах тощо; по-четверте, ризик дедалі більше перетворюється на товар через розвиток і вдосконалення страхування [4, с.1].

Особливості надали можливість встановити значну залежність результатів виробничо-господарської діяльності від ризиків, що є передумовою обґрунтування необхідності їх мінімізації та поліпшення управління ризиками.

Щербаківа А.І. зазначає, регулювання стратегічно значимих виробництв в плані обмеження або стимулювання обсягів виробництва має базуватися на оперативній інформації про тенденції попиту на готову продукцію і пропозиції сировини. На жаль, основною проблемою є відсутність своєчасної надійної інформації про тенденції виробництва. Певний позитивний досвід надають фінансові аналітики. Ринок спекулятивного капіталу «проживає» структурні зміни багаторазово частіше і відповідно були розроблені індекси, що характеризують зміни на фінансових ринках. Певну складність становить вибір об'єктів індексування для реального сектора економіки. Майже універсальним об'єктом є індекс зміни споживання електроенергії. Перевагою цього показника є його універсальність: індекси споживання можуть визначатися як в розрізі підприємств, так і територій [5].

Мадрикін О.В. пропонує методи ухилення від ризику, які є найбільш поширені в господарській практиці. Цими методами користуються підприємці, які віддають перевагу діяти напевно, не ризикуючи. Керівники цього типу відмовляються від послуг ненадійних партнерів, прагнуть працювати тільки з переконливо підтвердили свою надійність контрагентами – споживачами і постачальниками, намагаються не розширювати коло партнерів і т.п. Методи локалізації ризику використовують в тих порівняно рідкісних випадках, коли вдається досить чітко і конкретно виокремити і ідентифікувати джерела ризику. Виділивши економічно найбільш небезпечний етап або ділянка діяльності, можна зробити його контрольованим і таким чином знизити рівень фінального ризику підприємства. Подібні методи давно застосовують багато великі виробничі компанії, наприклад, при впровадженні інноваційних проектів, освоєнні нових видів продукції, комерційний успіх яких викликає великі сумніви. Як правило, це такі види продукції, для освоєння яких потрібні інтенсивні і дорогі НДДКР або використання новітніх наукових досягнень, ще не апробованих промисловістю. Методи дисипації (розподілу) ризику є більш гнучкі інструменти управління. Один з основних методів дисипації полягає в розподілі загального ризику шляхом об'єднання (з різним ступенем інтеграції) з іншими учасниками, зацікавленими в успіху спільної справи. У деяких випадках буває можливим розподіл загального ризику за часом або по етапах реалізації деякого довгострокового

проекту або стратегічного рішення. До цієї ж групи методів управління ризиком відносяться різні варіанти диверсифікації. Методи компенсації ризику - ще один напрямок боротьби з різними загрозливими ситуаціями, пов'язане зі створенням механізмів попередження небезпеки. По виду впливу ці методи відносять до випереджувальним методам управління. На жаль, ці методи більш трудомісткі, вимагають великої попередньої аналітичної роботи, від повноти і ретельності якої залежить ефективність їх застосування. До найбільш ефективних методів цього типу відноситься використання в діяльності підприємства стратегічного планування [6]. Усі ці методи можуть бути застосованими і при уникненні та попередженні виробничих ризиків на підприємстві.

Ризик-менеджмент виконує функції, притаманні будь-якій управлінській діяльності, але при цьому специфіка їх виконання визначається об'єктом управління. Це функції прогнозування (планування), організації, контролю, регулювання, координації та мотивації.

Прогнозування ризику суттєво впливає на прийняття управлінських рішень та являє собою розробку перспективних змін стану об'єкта в цілому та окремих його частин. Прогнозування може здійснюватися за допомогою статистичних (шляхом екстраполяції) та експертних методів (на основі передбачення змін, використовуючи досвід та інтуїцію експертів).

Функція організації у ризик-менеджменті являє собою формування та реалізацію програми дій, спрямованої на зменшення ризику на основі визначених правил та процедур, які притаманні конкретному підприємству.

Контроль у ризик-менеджменті полягає в перевірці організації робіт по зменшенню ступеня ризику, який потребує аналізу результативності заходів з метою оцінювання ефективності дій.

Функція регулювання передбачає вплив на об'єкт управління з метою досягнення стану рівноваги об'єкту управління у випадку відхилення від заданих параметрів.

Координація забезпечує єдність об'єкта і суб'єкта управління та полягає в узгодженості дій усіх ланок системи управління ризиком, апарату управління та спеціалістів на підприємстві.

Мотивація в ризик-менеджменті являє собою процес спонукання суб'єктів до зацікавленості в результатах своєї праці [7, с.74].

Отже основними причинами виробничого ризику можуть змінити та спонтанний характер природних процесів, стихій, випадковість дій суб'єктів господарської діяльності, обмеженість ресурсів, непередбачуваний попит на продукцію, що може спричинити перевиробництво, невідповідність суб'єктивних оцінок та економічної поведінки, недосконалість господарського механізму. Пошук ефективних механізмів управління виробничими ризиками на підприємствах сприятиме зниженню збитків, що виникають під впливом несприятливих (ризикованих) подій, і зміцненню фінансової стійкості виробничих формувань за допомогою такого використання сучасної методології ризик-менеджменту, що відповідало б вимогам ринку і забезпечувало стабільний розвиток на основі своєчасного розпізнання ризиків і вибору оптимальних способів їх запобігання, мінімізації чи усунення негативних наслідків. Тому важливо застосовувати такі методи як: методи локалізації ризику, які застосовують багато великі виробничі компанії; методи дисипації (розподілу) ризику, що полягає в розподілі загального ризику шляхом об'єднання з іншими учасниками; методи компенсації ризику, що є випереджувальним методам управління. Складність полягає в тому, що ці методи більш трудомісткі, вимагають великої попередньої аналітичної роботи, від повноти і ретельності якої залежить ефективність їх застосування. До найбільш ефективних методів цього типу відноситься використання в діяльності підприємства стратегічного планування.

Список використаних джерел:

1. Коць О.О. Класифікація ризиків промислового підприємства / О. Коць // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - 2006. - №4 (554). - С.96-103.
2. Пожугева Т.О. Виробничий ризик як складова сучасного підприємництва / Т.О. Пожугева // Вестник нац. тех. ун-та «ХПИ» Технічний прогрес та ефективність виробництва. -2011. - № 8 [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://archive.kpi.kharkov.ua/BrowseByAuthorHtml/16632>.
3. Кондрашихін А.Б. Теорія та практика підприємницького ризику. Навчальний посібник. / А.Б. Кондрашихін, Т.В. Пепа - К.: Центр навчальної літератури, 2009.- 224с.
4. Чердиченко М.І. Управління виробничими ризиками на підприємств [Електронний ресурс] / М.І. Чердиченко - Режим доступу:<http://www.organizator.vorstu.ru/2009/3-44.pdf> <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/.../1116>
5. Щербакова І.А. Управление производственными рисками / И.А. Щербакова // Современные наукоемкие технологии. - 2010. - № 8 - С. 106-107- Режим доступа: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=25308>
6. Мадрыкин А.В. Управление производственными рисками в интегрированной организационно-производственной системе [Електронний ресурс] / А.В. Мадрыкин. - Режим доступа:<http://www.organizator.vorstu.ru/2009/3-44.pdf>
7. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА В ПЕРІОД КРИЗИ

**ЛИКО І., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ,
спеціальність «Менеджмент»
наук. кер. Чичун В.А.**

У статті описано основні функції менеджера, який повинен справлятися із будь-якими змінами у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Також описано характеристики діяльності менеджера, який діє у кризовий період. Запропоновано способи та методи боротьби із стресовими ситуаціями. Зазначено особливості підготовки персоналу до кризового періоду як важливого елементу боротьби психологічних особливостей менеджера. Виділено характеристики менеджера, який не спроможний подолати кризу.

The main functions of the manager are described in the article, who is responsible for coping with the internal problems of the internal correspondent. Characteristics of the activities of a manager who operates in a crisis period are described also. The methods and methods of struggle against stress full situations are offered. The peculiarities of personnel training during the crisis period as an

important element of the struggle of the manager's psychological peculiarities are noted. Specifies the characteristics of a manager who is notable to overcome the crisis.

Чинники, що в останні роки викликали значну дестабілізацію життя широких мас населення України є загальновідомими. Збройне протистояння на сході, зубожіння населення, відсутність зрозумілої загальнодержавної політики в інтересах трудівника, погіршення епідеміологічної обстановки, подорожчання медикаментів, і багато інших чинників переводять проблему стресостійкості та подолання життєвих криз особистості із суто теоретичних розмірковувань у пряму практичну проблему. Ця проблема вплинула й на людей, які обрали професію менеджера. Тому тема є актуальною для дослідження, особливо при прийнятті на роботу на посаду менеджера різних галузей.

Питаннями психологічних особливостей особистості сучасного менеджера в різні періоди, зокрема кризи, досліджували різні науковці, але до уваги були взяті праці наступних: О. М. Кокун, С. Д. Максименко, В. Л. Зливков, С. О. Лукомська, О. В. Федан, Г. І. Євтушенко, Л. О. Вітренко та інших.

Основною метою роботи є вивчення психологічних особливостей та можливих напрямків боротьби зі стресом менеджера у період кризи. Виходячи із мети, завданнями виступають:

- виділення основних функцій менеджера та його психологічних особливостей;
- виокремлення особливостей реакції та роботи менеджера під час кризи;
- виділення прийомів боротьби із стресом в умовах кризи;
- визначення заходів із подолання негативних наслідків кризи.

Об'єктом дослідження є вивчення психологічних особливостей сучасного менеджера у кризовий період. Предметом дослідження є характеристики менеджера, його діяльність у стресовий період та поведінка у кризовий період діяльності фірми.

Професійна діяльність менеджера характеризується не тільки професійною структурою і послідовним виконанням управлінських функцій, а й наявністю в ній педагогічних функцій. Основними професійно – педагогічними функціями менеджера Кокун О. М. виділяє такі:

- мотиваційна – формування інтересу до роботи і цілеспрямованості у членів колективу;
- управлінська – організація взаємодії цілого колективу чи його складових (окремих груп);
- аналітична – аналіз педагогічних ситуацій, прийняття оптимальних рішень і втілення їх в практику;
- комунікативна – розвиток комунікативних умінь;
- виховна – становлення і розвиток колективу організації;
- контрольна

– педагогічно-корективний контроль діяльності колективу організації чи її підсистеми [1]. Тобто роль менеджера на підприємстві є досить важливою, тому його вміння боротись із стресом в період кризи є досить актуальним питанням.

Максименко С. Д. своєрідність сучасної соціально-економічної та соціально-політичної ситуації вбачає в тому, що її самої по собі було б досить, щоб зруйнувати особистісне життя людини. Але й від власне особистісних криз ніхто людей не гарантує: як у благополучні роки, так і у роки соціально-політичних катаклізмів. Ось чому вирішення саме психологічних проблем, що додаються до вищевказаних, вимагає тверезого аналізу тих психологічних ресурсів, які є в розпорядженні кожного з нас, хто не хоче виступати з позиції виключно жертви, а, долаючи власну віктимність, повинен знайти і власні ресурси для подолання негативних наслідків кризових станів [2]. Для того щоб стати стресостійким до будь-яких змін у державі, на підприємстві.

Шульга В. В. вважає, що:

1. Позиція сучасного менеджера, який працює в ситуації постійних організаційних змін, характеризується нестабільністю, невизначеністю та ризиком, що, звичайно, впливає на всі сфери особистості керівника і потребує нових підходів до аналізу професійно важливих якостей фахівця.

2. Невпевненість і тривоги менеджерів не можуть залишатися забороненою темою, її потрібно піднімати, професійно аналізувати й обговорювати, щоб вивчити й зрозуміти нову реальність.

3. Навчання мистецтва керування повинне враховувати обидві сторони людського буття, які розбудовують особистісний потенціал і поєднуються в гармонічний, правдивий цілісний образ, що включає розум і почуття. Це особливо важливо для поля дій менеджера, яке вже починає викристалізовуватися.

4. На зміну менеджерам, які можуть успішно працювати тільки в економічно вигідних умовах, повинні прийти менеджери, які навіть у кризових і невизначених ситуаціях зберігають ясну голову й роблять усе можливе для вирішення постійно виникаючих проблем [3, с. 48]. Тому слід виокремити можливі заходи подолання або уникнення стресових ситуацій.

Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. для цього пропонують ряд прийомів:

1. Витіснення – захисний механізм, полягає в активному, мотивованому усуненні чого-небудь зі свідомості. Зазвичай проявляється у вигляді невмотивованого забування або ігнорування.

2. Регресія – захисний механізм, який є формою психологічного пристосування до ситуації конфлікту або тривоги, коли людина не свідомо вдається до більш ранніх, менш зрілих і менш адекватних зразків поведінки, які на її думку гарантують захист та безпеку.

3. Реактивне утворення – психологічний захист, який полягає у перетворенні негативного почуття на позитивне, або навпаки.

4. Ізоляція – психологічний процес, що відноситься до механізмів психологічного захисту, полягає у видаленні зі свідомості емоційної складової переживання, але збереженні при цьому його розуміння

5. Анулювання – психологічний процес, що відноситься до механізмів психологічного захисту, полягає у несвідомій спробі врівноважити певне почуття (зазвичай провину чи сором) за допомогою відносин або поведінки, які «магічним чином» знищують це почуття

6. Проекція – психологічний процес, який відноситься до захисних механізмів психіки, в результаті якого внутрішнє помилково сприймається як таке, що відбувається ззовні.

7. Інтроєкція – захисний механізм психіки, при якому особа (суб'єкт) переймає судження, властивості, способи поведінки оточуючих (найчастіше – значимих близьких – батьків).

8. Альтруїстична капітуляція – це «гарний програш» в ім'я «загальнолюдських» (альтруїстичних) цінностей. Альтруїстична капітуляція завжди тісно пов'язана з раціоналізацією або інтелектуалізацією.

9. Сублімація – психоаналітичний термін, що позначає один із психологічних захисних механізмів дорослої людини та інші [4, с.49-52].

Необхідно готувати управлінський персонал до середовища, де обов'язки постійно змінюються, інформація надходить через безліч каналів, а ефективність діяльності залежить від уміння вирішувати проблеми обумовлені:

1) глобальною конкуренцією, більш широким спектром протидіючих сил. Це пов'язано з інтернаціоналізацією економік усіх країн, тому сучасні менеджери повинні вміти працювати в різних умовах. До того ж покликані враховувати у своїй діяльності особливості національної культури тієї країни, з якою вони співпрацюють;

2) зміною критеріїв, що визначають кваліфікацію робіт. Застосування інформатизаційних інновацій вимагає підготовки співробітників, які повинні досконало володіти сучасними технологіями;

3) наявністю політичних, соціальних, економічних і психологічних дестимулюючих факторів: стрес, тиск, невизначеність як у суспільстві, так і в конкретних колективах; кількісне збільшення та якісне ускладнення проблем, які потрібно вирішувати поряд з обмеженістю засобів для їх вирішення;

4) недостатністю ділової репутації менеджерів, що вимагає управлінських успіхів, великого досвіду й глибокого знання своєї сфери діяльності, високих моральних якостей, знання іноземних мов тощо;

5) зміною в ціннісних орієнтаціях працівників. Так, одержує новий зміст етика праці: робота виступає не тільки як засіб заробити для задоволення матеріальних потреб, але й як інструмент для саморозвитку і самоорганізації, що потребує безперервного вдосконалення і розвитку професійних умінь та навичок [5]. Для утримання позицій не лише у кризовий період, але й постійно.

Компанії, менеджери яких не впоралися з тиском кризи, можна дізнатися за такими ознаками:

- підвищена агресивність менеджерів всіх рівнів і рядових працівників;
- підвищена тривожність всіх співробітників;
- поведінкова і інтелектуальна пасивність персоналу;
- дезорієнтація в цілях і завданнях.

Отже, кризові ситуації показують, що керівник, менеджер може вибрати одну з двох стратегій: або стати заручником економічного дисбалансу і фактично перестати керувати компанією, або усвідомити свої особистісні та організаційні ресурси, гнучко перебудувати стратегії, інтегрувати персонал в ці процеси і керувати компанією в складних умовах. Описані вище особистісні характеристики і управлінські дії проявилися у менеджерів в ситуації кризи найбільш яскраво. Це далеко не вичерпний список, але достатній для утримання компанії. Власне, особистісні характеристики дають можливість менеджерам здійснювати адекватні дії і приймати своєчасні рішення, є фундаментом для результативного управління. Додавши до цього фундаменту інструменти і концепції управління, менеджер здатний управляти компанією в складних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища.

Щодо уникнення стресу та можливих криз на підприємстві у зв'язку із внутрішніми або зовнішніми змінами, то слід: розробити нові заходи до аналізу професійно важливих якостей фахівця, піднімати, професійно аналізувати й обговорювати питання стресів, щоб вивчити й зрозуміти нову реальність. Запровадити навчання мистецтва керування повинне враховувати обидві сторони людського буття. Приймати на роботу менеджерів, які навіть у кризових і невизначених ситуаціях зберігають ясну голову й роблять усе можливе для вирішення постійно виникаючих проблем.

Список використаних джерел:

1. Кокун О. М. Статеві та регіональні особливості психофізіологічної готовності студентів до педагогічної діяльності / О. М. Кокун // Вістник. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Серія: Психологічні науки. – К.: КиМУ, 2006. – Вип. 9. – С. 47 – 58.
2. Особистість в умовах кризових викликів сучасності: Матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / За ред. академіка НАПН України С.Д. Максименка. – К., 2016. – 629с.
3. Шульга В.В. Соціально-психологічні проблеми особистості менеджера в ХХІст. / Шульга В.В. // Теорія та історія соціології. – 2012. – №1. – С.44-49.
4. Зливков В.Л. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
5. Євтушенко Г.І. Шляхи формування професійної компетентності майбутнього менеджера / Г.І. Євтушенко, Л.О. Вітренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpuudps_2013_1_9.pdf.
6. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. – 200 с.

ГРОШОВІ КОШТИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА**ЛІСТАРХОВА Т., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ****спеціальність «Облік і оподаткування»,****спеціалізація «Облік і оподаткування»****наук. кер. Романчук А. Л.**

У статті розглянуто теоретичні засади поняття «грошові кошти», наведено основні тенденції їхнього розвитку на сучасному етапі. Наведена економічна характеристика грошових коштів підприємств та їх класифікація. Визначено основні напрямки побудови системи управління фінансовими потоками через призму залучення, розподілу та використання фінансових ресурсів на підприємстві.

The article deals with the theoretical foundations of the concept of "money funds", and the main tendencies of them are presented development at the present stage. The economic characteristic is given cash assets of enterprises and their classification. The basic directions of construction of financial flows management system in terms of attracting, distributing and using financial resources at the enterprise are determined.

Підходи до управління грошовими потоками існували у різні історичні періоди, в залежності від запитів користувачів економічної інформації, проте до сьогодні не вироблено на основі цих концепцій єдиних економічних трактувань, що стосуються грошових потоків. Наприклад, відсутня єдина термінологія щодо управління грошовими потоками; нечітко сформульовані мета і завдання управління грошовими ресурсами підприємства та ін. Тому виникає проблема чіткого розуміння існуючих концепцій та підходів до трактування сутності поняття "управління грошовими потоками" та інших суміжних понять, мети і завдання управління грошовими потоками з врахуванням основного інформаційного забезпечення управління – бухгалтерського обліку.

Метою дослідження є визначення процесів формування та розподілу фінансових ресурсів в умовах ринкової трансформації економіки України, що дасть змогу забезпечити більш повне та різностороннє висвітлення сутності терміну «грошові кошти».

Об'єктом дослідження є процес управління всіма фінансовими ресурсами на основі адекватного розуміння економічної сутності терміну «грошові кошти».

Предметом дослідження обрано теоретико-практичні засади, покладені в основу тлумачення змісту «грошові кошти», що створюють належне підґрунтя для інформаційного забезпечення системи управління фінансовими ресурсами.

Великий внесок в розвиток теорії, організації та методики обліку, аудиту та аналізу грошових коштів зробили такі вчені економісти: С. Л. Береза [12], О. С. Височан[13], Ф. Ф. Бутинець[1] , А. В. Гриліцька[14], М. В. Корягін [15], Л. Г. Ловінська [16], О. М. Петрук.[18] В.В. Сопка[17] та інші. Роботи цих науковців охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з теорією, методикою, організацією обліку, аналізу та аудиту грошових коштів. При цьому встановлено, що серед дослідників відсутня однаковість в поглядах щодо цього питання, що підтверджено систематизованою інформацією в табл.1

Таблиця 1

Характеристика концепцій та підходів дослідників до управління грошовими потоками підприємства

Концепція / підхід	Характеристика	Представник концепції/підходу
1	2	3
Концепція грошових потоків	Основний зміст концепції становить розробка політики підприємства із залучення грошових потоків, організації їх руху, підтримування їх у певному якісному стані. Фінансовий менеджер повинен знати, яка кількість грошових коштів необхідна для погашення зобов'язань, виплати дивідендів, коли буде отриманий надлишок грошових коштів, в який проміжок часу фірма відчуватиме дефіцит грошових коштів.	Загородников С. В. [3]
Концепція грошового кругообігу (cash conversion cycle)	Гроші можуть бути конвертовані в запаси, дебіторську заборгованість і назад в гроші, замикаючи цикл руху оборотного капіталу компанії. Коли грошовий потік зменшується або перебивається повністю, виникає явище неплатоспроможності.	Костина Г. Ю. [9]
Концепція вартості грошей в часі (time value of money)	Грошова одиниця сьогодні і грошова одиниця, яка може бути отримана в майбутньому нерівноцінні: сьогоднішні надходження набагато цінніші, ніж майбутні. Іншими словами, одна і та ж грошова сума має різну цінність в часі за відношенням до даного поточного моменту часу	Еленевская Е.А., Неверов В.П., Краснова Г.А. [10]
Традиційний підхід	Управління грошовими потоками розглядається як управління поточним залишком грошових коштів фірми, що розпочинається з моменту надходження грошових коштів на рахунок підприємства, а призупиняється в момент здійснення останнього платежу компанією	Мулінс (Mullins), Хомоноф (Homonoff), Шер (Scherr) [19]
Альтернативний підхід	Розглядає управління грошовими потоками як мистецтво, що переходить в науку управління короткостроковими ресурсами для підтримки поточної діяльності, мобільності фондів та оптимізації ліквідності	Срінівісан (Srinivisan), Кім (Kim), Лайтінен (Laitinen), Олман-Вед (Allman-Ward) [20]
Економічний підхід	Попит на грошові кошти не відрізняється від попиту на будь-які інші активи підприємства; вимірювання вигоди від накопичення грошових коштів, пов'язане з транзакційними витратами і майбутніми потребами.	Фішер (Fisher), Пігу (Pigou), Маршал (Marshall) [22]

1	2	3
Інституціональний підхід	Залишок грошових коштів залежить від величини реалізації і як показують дослідження фірм, що працюють в США, наявність високих заробітних плат призводить до збільшення залишку грошових коштів на рахунках фірми	Муліган (Mulligan) [21]
Вартісний підхід	Грошові потоки залежать від макроекономічних умов. Сукупний попит визначає величину реалізації, і відповідно, розмір грошового потоку. У випадку, якщо грошового потоку недостатньо, підприємства залучають зовнішнє фінансування	Фазарі (Fazzari), Феррі (Ferri), Грінберг (Greenberg) [23]
Обліковий підхід	Мета підходу – виявлення причин, що спричинили відсутність надходження грошових потоків чи навпаки, наявність надходження додаткових грошових потоків, а також оперативне прийняття рішень за наслідками вищенаведених операцій	Д. Гіволі (Givoly), К. Хейн (Hayn) [19]

Слід відмітити, що наведені в табл. 1 підходи та концепції не є взаємовиключними, а їх виділення не передбачає об'єднання поглядів дослідників у складі єдиної класифікації на основі певного критерію. Наведений перелік підходів та концепцій є набором всіх можливих варіантів розгляду процесу управління грошовими потоками підприємства представниками різних сфер економічної діяльності та різних часових періодів. Найбільш ефективний розвиток процесу управління грошовими потоками підприємства з використанням інформації бухгалтерського обліку (облікового підходу) та концепції вартості грошей у часі може бути забезпечений на основі комплексного системного підходу. Таким чином вибір концепції чи підходу до управління грошовими потоками залежить від багатьох факторів: характеру основної діяльності, рівня рентабельності, стану фінансової дисципліни, кредитної політики постачальників, ділової активності господарюючого суб'єкта, рівня його фінансового менеджменту, загального стану економіки тощо.

Система управління фінансовими ресурсами підприємства має відповідати наступним вимогам:

- існування причинно-наслідкових зв'язків між елементами системи;
- динамічність, здатність до зміни якісного стану;
- володіння параметром, вплив на який дає можливість зміни протікання економічного процесу.

В основі функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємства лежать наступні принципи:

- законності управлінських дій;
- доцільності прийняття рішень по управлінню фінансовими ресурсами підприємства;
- ефективності прийнятих управлінських рішень;
- врахування суб'єктами управління кон'юнктури ринку та ризику;
- максимізації рентабельності.

Система управління фінансовими ресурсами підприємства є складною, відкритою, адаптивною, динамічною імовірною системою. Саме такий перелік ознак системи управління фінансовими ресурсами підприємства найповніше розкриває її зміст.

Рис. 1. Вплив економічних напрямів на систему управління грошовими потоками

Як наведено на рис. 1, лише з обґрунтуванням теоретико-методологічних засад прогнозування та планування можливе функціонування обліково-інформаційного забезпечення системи управління грошовими потоками, що, в свою чергу, є основою для проведення фінансового і стратегічного аналізу, прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо управління грошовими потоками та контролю за їх виконанням. При здійсненні управління грошовими потоками кожного разу виникають нові економічні напрями, що впливають на систему управління. Як влучно зауважує Єрешко Ю. О., в умовах наростання глобалізаційних процесів, розвитку інформаційної економіки, що характеризується перенасиченням управлінського процесу надлишковою інформацією, управляти грошовими потоками та оцінювати їх неможливо без наявності достатніх інформаційних підстав чи передумов [1].

Складність її, на думку М. В. Кужельного, полягає у неоднорідності складових елементів із взаємозв'язками у структурному різноманітті елементів системи, динамічності їх поведінки (як в цілому, так

і окремих елементів) [6, с. 97].

Зі слів Загородникова С. В., вдосконалення організації управління фінансовими ресурсами підприємств необхідно розглядати, як один з головних факторів підвищення ефективності будь-якої виробничо-господарської діяльності [3, с. 125].

Від цього залежить покращення позицій підприємства в конкурентній боротьбі, його стабільне функціонування та динамічний розвиток. В цих умовах необхідна наукова організація роботи з управління фінансовими ресурсами, що забезпечить високий рівень планування фінансових ресурсів, прийняття оптимальних рішень з врахуванням їх економічного і соціального ефекту [3 с. 128].

Глибине розуміння основ обліку, аудиту та аналізу буде сприяти раціональній організації управління фінансовою діяльністю, посиленню впливу фінансово-кредитного механізму на кінцеві результати роботи і на цій основі підвищенню ефективності виробництва в умовах переходу до ринкової економіки. Для того щоб правильно зрозуміти поняття «Грошові кошти» та розкрити їх сутність потрібно визначити, який зміст вкладається в цей термін (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз дефініцій поняття "грошові кошти"

№ з/п	Критерії групування	Джерело/автор						
		Бутинець Ф.Ф. [1]	Швець В. Г. [7]	Партич Г.О. [15]	Кужельний М.В. [6]	Базилевич В. Д. [5]	Чебанова Н.В. [4]	Лишненко О.В. [3]
1	Готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання	+	+	+	-	+	+	-
2	Го грошових коштів належать: - касова готівка; - кошти на рахунках у банках; - інші кошти.	-	+	+	-	+	+	+
3	Готівка необхідна будь-якому підприємству для видачі заробітної плати і здійснення деяких видів платежів.	+	-	-	-	-	-	-
4	Гроші та як будь-які документи, що приймаються банками до вкладу та негайно відносяться на рахунок вкладника.	-	-	-	-	-	-	-
5	Рух грошей у готівковій формі, який обслуговує реалізацію товарів нетоварні платежі в господарстві – готівковий обіг.	-	-	-	+	-	-	-
6	Платежі готівкою підприємств (та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.	-	-	-	-	-	+	-
7	Рух грошових коштів – надходження і вибуття грошових коштів	-	-	+	+	-	-	-

В умовах наростання глобалізаційних процесів, розвитку інформаційної економіки, що характеризується перенасиченням управлінського процесу надлишковою інформацією, керувати грошовими потоками та оцінювати їх неможливо без наявності достатніх інформаційних підстав чи передумов. Основною причиною існування такої ситуації, на нашу думку, є розгляд проблеми управління грошовими потоками підприємства не дослідниками-бухгалтерами, а представниками сфери фінансів, корпоративного управління, економіки підприємств, яких цікавить більше сам процес управління, а не інформаційні передумови його здійснення. Тому в багатьох випадках вітчизняні дослідники з вищенаведених сфер пропонують зарубіжні методи оцінки грошових потоків, підходи до управління грошовими потоками підприємства, для яких національна система бухгалтерського обліку є непристосованою. Як наслідок, в таких публікаціях значна кількість пропозицій залишається на рівні теоретичних розробок, без будь-якого практичного впровадження. Для вирішення цієї проблеми слід провести аналіз можливостей національної системи бухгалтерського обліку забезпечувати управління грошовими потоками підприємства та її подальше удосконалення для забезпечення реалізації цієї перспективи. На нашу думку, лише на основі модифікованої системи бухгалтерського обліку, що враховує запити концепції фінансової рівноваги підприємства, може бути побудована ефективно-діюча система управління грошовими потоками підприємства

Список використаних джерел :

1. Ф.Ф. Бутинець, С.М. Лайчук, О.В. Олійник, М.М. Шигун. «Організація бухгалтерського обліку: Підручник для студ. спец. «Облік і аудит» / - 3-тє вид., доп. і переробл. - Житомир, ПП "Рута", 2008.

2. Загородній А. Г. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики: навч. посіб. / А. Г. Загородній, Г. О. Партин. – 2-ге вид. перероб. і доповн. – К.: Знання, КОО, 2003. – 327 с.
3. Лишилєнко О. В. Бухгалтерський облік: підручник / О. В. Лишилєнко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 528 с.
4. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : навч. посібник / Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко. – К. : Академія, 2002. – 672 с. – (Альма - матер). – ISBN 966-580-132-5 : 27.90 р., 26.25 р., 29.10 р.
5. Базилевич В. Д. Новий підручник з міжнародної економіки / В. Д. Базилевич // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 89-90
6. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку : Підручник / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник; МОНУ; КНЕУ. – Київ : КНЕУ, 2001. – 334с.
7. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку : Навчальний посібник / В.Г. Швець. – Київ : Знання, 2004. – 448с.
8. Загородников С.В. Финансовый менеджмент. Краткий курс / 3-е издание. М.: Окей-книга. – 2010 – 174 с.
9. Костина Г.Ю. 1 минута в день на домашнюю бухгалтерию или Бизнес план успешной жизни : підручник / Костина Г.Ю. СКИФИЯ 2016 р. 368 с.
10. Е. А. Еленевская, В. П. Неверов, Г. А. Краснова ; Российский ун-т кооперации ; - Чебоксары : ЧКИ РУК, 2010. – 107 с.
11. Єрешко Ю. О. Управління грошовими потоками підприємства : дис. на здоб. ст.канд. екон. наук: 08.00.04 / Ю. О. Єрешко; Київський політехнічний інститут. – Київ, 2011. – 274 с.
12. Бутинець Г. А., Чижевська Л. В., Береза С. Л. Бухгалтерський облік: Навч. посібник. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 672 с.
13. Шквір В. Д., Загородній А. Д., Височан О. С. Інформаційні системи і технології в обліку. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2003. – 268 с. 14. Гриліцька А. В. Особливості обліку людського капіталу / А. В. Гриліцька // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2015. – Т. 20, Вип. 3. – С. 264-269.
15. Партин Г. О., Загородній А. Г., Корягін М. В. та ін. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник. – Львів: «Магнолія плюс», 2006- 240 с.
16. Ловінська Л. Г. Бухгалтерський облік: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна, О. М. Голенко та ін. – К.: КНЕУ, 2002. – 370 с.
17. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 231 с.
18. Петрук, Олександр Михайлович. Банківська справа : навч. посіб. / О.М. Петрук ; за ред. Ф.Ф. Бутинця.: Кондор, 2004. – 461 с.
19. Business Financing : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mulliganfunding.com/smallbusiness-financing>.
20. Investment-cash flow sensitivities are useful: A comment on Kaplan and Zingales / Fazzari, Steven M., R. Glenn Hubbard, and Bruce C. Petersen // Quarterly Journal of Economics. – 2000. – No. 115. – pp. 695-705
21. The Quality of Analysts' Forecasts of Cash Flows / D. Givoly, Carla Hayn, and R. Lehavvy // The Accounting Review, Forthcoming. – 2009. – pp. 34-84.
22. Cash Flow Management: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.brucemarshall.co.uk/data/detail_doc.asp?ID=613774&AID=1936&SID=26&FID=36152
23. Srinivasan P. An Evaluation of Value Relevance of Consolidated Earnings and Cash Flow Reporting in India / P. Srinivasan, M. S. Narasimhan // IIM Bangalore Research Paper. – 2010. – No. 306. – pp. 141-170.

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ
МАРТИНОВИЧ В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»
наук. кер. Круглянкo А.В.

Стаття присвячена питанням особливостей розвитку малих підприємств з точки зору історії та сучасних умов. Досліджуються різні підходи до оцінки поняття і форм розвитку підприємств.

The article is devoted to the peculiarities of the development of small enterprises in terms of history and modern conditions. Different approaches to the assessment of the concept and forms of enterprise development are explored.

Малий бізнес є невід'ємним провідним сектором економіки будь-якої держави, оскільки, саме він створює 50-60% валового внутрішнього продукту та забезпечує 50-70% зайнятості населення в країнах з ринковою економікою, становить основу дрібного виробництва, дає життя великому бізнесу, сприяє розвитку конкуренції, найбільше забезпечує ринок товарами і послугами повсякденного користування, мобілізує фінансові та виробничі ресурси, забезпечує значний рівень надходжень до бюджету та може стати вирішальним фактором у подоланні ряду соціально-економічних проблем суспільства. Для національної економіки функціонування малих підприємства є важливим фактором підвищення її гнучкості, оскільки за рівнем розвитку малого бізнесу фахівці роблять висновки про здатність країни пристосовуватися до мінливої економічної ситуації. Таким чином підприємства малого бізнесу сприяють становленню ринкової економіки, розвивають її гнучкість, мобілізують фінансові і виробничі ресурси населення, несуть в собі могутній антимонопольний потенціал, є серйозним фактором структурної перебудови які забезпечують прориви в науково-технічному прогресі та вирішують проблеми зайнятості і інші соціальні проблеми ринкового господарства. Ось чому становлення та розвиток малого підприємництва (звичайно, в єдності з великим) являє собою стратегічну задачу реформаційної економічної політики України.

Теоретичні і методологічні аспекти управління розвитком малих підприємств знайшли відображення в наукових працях К. О. Іванчука [4], В. Ф. Кифяка [5], М. Кравченко [7], О. М. Кукушкіна [9], Р. О. Побережного [14], Ю. С. Погорелова [15], В. С. Пономаренка [17], О. І. Пушкар [17], О. М. Тридід [17], Л. Р. Прийми [18], А. В. Круглянка [8] й інших вітчизняних і зарубіжних економістів. Кожен із запропонованих цими авторами підходів до оцінки рівня управління розвитку малих підприємств досить детально відображає зміст проблеми, яка досліджується. Разом з тим, подальшого удосконалення потребує процес розвитку теоретичних і методико-прикладних аспектів управління малими підприємствами, який включає розробку стратегії розвитку та комплексну оцінку рівня розвитку малого підприємства, як основи виявлення та забезпечення резервів розвитку малого підприємництва в подальшому. Все це обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою роботи є опрацювання теоретичних аспектів управління розвитком підприємства, а також визначення найбільш актуальних з них.

Поняття розвитку в сучасній науці знайшло значне відображення і має глибоке, хоча й не повністю

узгоджене філософське обґрунтування. Перші еволюційні та стрибкоподібні уявлення щодо розвитку як зміни частини буття зустрічаються ще в роботах Анаксимандра, Емпедокла та Демокрита [1, с.45]. У XX столітті поняття розвитку знайшло значне відображення в економіці, причому як на макрорівні, так і на мікрорівні.

Поняття «розвиток організації» починає розглядатися у науковій літературі у 1950-х рр. У той час організаційний розвиток вважався специфічною стратегією системних змін, спрямованою на підвищення ефективності діяльності організації за рахунок удосконалення управління організаційними процесами, структурами і культурою [9, с.225]. Тобто в такому визначенні розвиток означає удосконалення саме організаційної складової, а увагу на інші складові процесу не звертається.

Е. М. Коротков, розглядаючи розвиток на рівні підприємства, трактує його як «...сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища» [6, с. 296]. Погоджуємося, що розвиток підприємства дозволяє йому займати вищу частку на ринку, краще положення порівняно із конкурентами, що в кінцевому підсумку підвищує рівень економічної безпеки. Адже у випадку виникнення непередбачуваних обставин розвинене підприємство завжди матиме ресурси для оперативної адаптації до таких змін.

В. А. Забродський та М. О. Кизим дають більш розширене визначення розвитку, конкретизуючи його щодо економіко-виробничої системи. За їхньою точкою зору, розвиток економіко-виробничих систем представляє собою процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування [3, с.12]. Тобто прояв розвитку, на думку автора є ідентичний попередньому підходу – зростає здатність підприємства реагувати на зовнішні негативні чинники. Підвищення ефективності функціонування, у цьому випадку, означає зростання фінансового результату суб'єкта господарювання після здійснення відповідних змін.

Л. Г. Мельник зауважує, що процес розвитку відрізняється від процесів інших змін лише за умови одночасної наявності таких властивостей як незворотність, спрямованість, та закономірність зміни системи на основі реалізації внутрішньо властивих їй механізмів самоорганізації [20, с.14]. Закономірність та спрямованість змін вказують на те, що процес розвитку може відбуватися лише у випадку його запланованості, в протилежній ситуації тимчасовий поступ може зникнути, а тому автор не відносить таке явище до розвитку малого підприємства.

К. О. Іванчук визначає, що розвиток підприємства являє собою сукупність змін (якісних, кількісних, структурних), які призводять до зміни підприємством свого якісного стану з метою підвищення його гнучкості та адаптивності до умов господарювання [4, с.238]. Тобто ціллю розвитку є пристосування до вже сформованих умов або тих умов, що формуються для того, щоб зайняти краще положення на ринку. Лише з врахуванням економічної ефективності підприємство може розвиватися.

Ю. А. Плугіна стверджує, що в сучасних умовах господарювання розвиток підприємства здійснюється на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій [13, с.194]. З таким підходом погоджуємося, проте він є лише частковим прикладом розвитку підприємства. Звичайно, в сучасних умовах зростає роль інформаційних технологій, які використовуються для автоматизації важливих процесів. Інтелектуально-кадрові ресурси, що розвиваються, здатні підвищити продуктивність праці в умовах збереження видатків на працівників на попередньому рівні, що позитивно впливає на фінансовий результат підприємства.

Визначаючи розвиток як зміну якісного стану підприємства, Р. О. Побережний наводить такі ознаки розвитку як циклічність і спіральність, що безумовно має бути враховано при формуванні системи управління розвитком з позицій стійкості [Побережний Р. О. Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування / Р. О. Побережний // Вісник національного технічного університету ХПІ. – 2012. – №13. – С. 90-100., с.91]. Загалом циклічність розвитку означає, що цей процес є безперервним у суб'єкті господарювання, адже лише в умовах постійного пристосування до зовнішнього середовища мале підприємство може виживати та продовжувати свою діяльність.

Ю. С. Погорелов підкреслює, що ознакою розвитку підприємства можуть бути нові можливості, нові властивості, якості та характерні риси, які сприяють здатності підприємства виконувати нові функції, вирішувати принципово інші завдання, що зміцнює його позиціонування в зовнішньому середовищі і підвищує здатність протидіяти його негативним впливам [16, с.32]. Відсутність закономірності характерна для випадкових процесів катастрофічного типу [18, с.237]. Тому розвиток може відбуватися здебільшого поступово, відповідно до наперед наміченого шляху, який закріплений у відповідних внутрішніх управлінських документах, наприклад, у плані діяльності на наступний плановий період.

В менеджменті отримали поширення поняття «сталий розвиток підприємства», «керований розвиток підприємства», «організаційний розвиток». Так, А. В. Черних під сталим розвитком підприємства пропонує розуміти обумовлений впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та такий, що характеризується збільшенням його потенціалу, попиту на продукції, масштабу діяльності, можливістю забезпечити безперервний процес виробництва та зберігати платоспроможність протягом тривалого періоду часу процес змін, які трапляються у функціонуванні підприємства [Черних А.В. Механізм устойчивого развития предприятия в период активной инвестиционной деятельности: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05. – Белгород: Белгородский государственный технический университет, 2006. – 20 с., с.7]. Тобто такий підхід деталізує сутність зовнішньої адаптивності – це здатність вчасно відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредиторами, здатність проводити стабільну фінансову діяльність не зважаючи на такі можливі проблеми, наприклад, підвищення ставок залучення коштів. Також розвиток

забезпечує збільшення виручки від реалізації продукції, зростає масштаб діяльності тощо.

Загалом наявність різних підходів вказує на усю складність явища та його різносторонність.

Згідно даних рисунку 1 усі підходи до визначення сутності розвитку підприємства можна розділити на прогресивний, кількісний, адаптивний та трансформаційний [4, с.238].

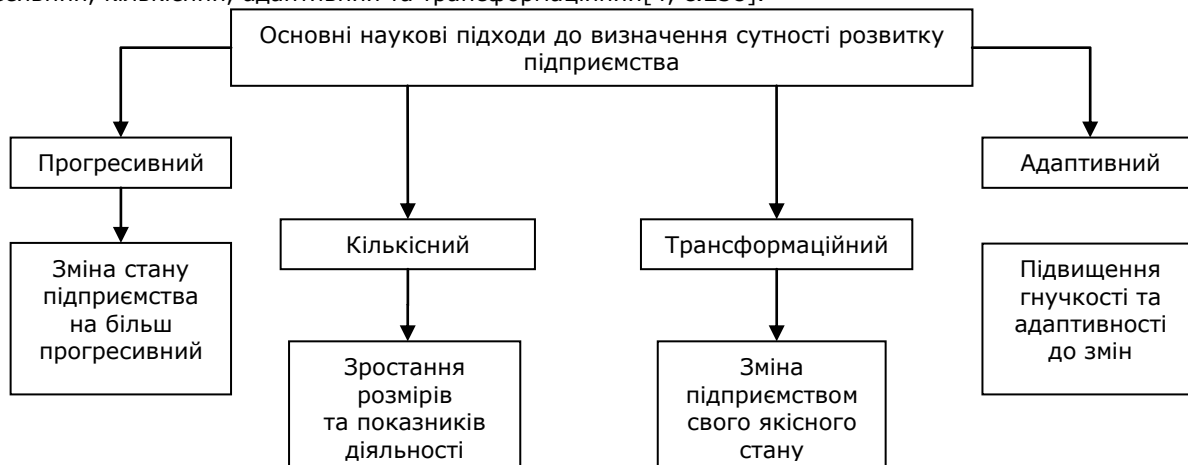

Рис. 1. Основні наукові підходи до визначення сутності розвитку підприємства

Під керованим розвитком підприємства пропонується розуміти виділену в складі підприємства систему, в якій об'єднані процеси реструктуризації та реінжинірингу, інноваційні та інвестиційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури управління на основі зворотних зв'язків, де вирішуються завдання стратегічного й тактичного управління, а також запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком [17, с.10]. У такому визначенні автори звертають увагу на інструменти менеджменту, якими можна досягти удосконалення розвитку підприємства. Погоджуємося, що така сфера, як управління, відіграє важливу роль у розвитку малого підприємства, проте це не єдині інструменти досягнення цілей удосконалення своєї роботи суб'єктом господарювання. Може також застосовуватися технічне переоснащення, підвищення кваліфікації працівників безпосередньо на робочому місці або у навчальних закладах тощо.

На рисунку 2 наведено підхід Ю. С. Погорелова, який визначає складові визначення поняття розвитку підприємства [16, с.78].

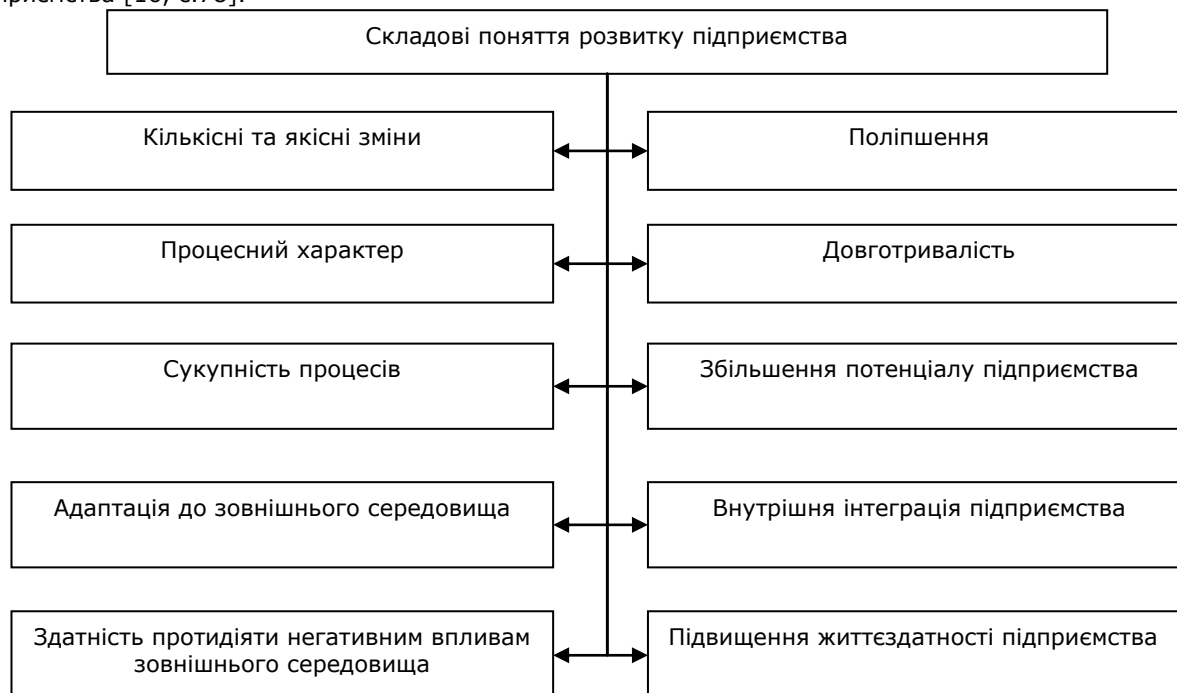

Рис. 2. Складові визначення розвитку підприємства

Охарактеризуємо кожну складову розвитку малого підприємства. Кількість та якісні зміни означають, що відбувається зростання кількісних показників, наприклад, обсягу збуту, також відбувається зростання якісних показників, наприклад, продуктивності праці тощо. Процесний характер пов'язаний із тим, що підприємство діє протягом тривалого часу, тобто його розвиток розподілений по всій часовій лінії. Складова сукупності процесів означає, що розвиток проявляється у багатьох напрямках, наприклад, у покращенні внутрішнього середовища, підвищенні ефективності реакції на зовнішні зміни тощо. Адаптація до зовнішнього середовища означає, що підприємство змушене підлаштовувати процес удосконалення

діяльності під фактори зовнішнього впливу, в протилежному разі дії конкурентів або інші чинники можуть призвести до того, що якісні зміни, навпаки, призведуть до погіршення становища. З цього принципу слідує і наступний – здатність протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища. Елемент поліпшення означає, що розвиток наявний лише тоді, коли мале підприємство покращує свої результати. Довготривалість, як і процесний характер, слідує із сутності розвитку, як процесного явища. Збільшення потенціалу малого підприємства може розглядатися із різних сторін – збільшення можливостей для виробництва продукції, зростання дивідендів власників малого підприємства тощо. Елемент внутрішньої інтеграції визначає розвиток як синергетичний ефект від ефективного поєднання різних елементів виробничої, фінансової та інвестиційної системи підприємства. Останній елемент, а саме підвищення життєдіяльності підприємства, передбачає, що підприємство за допомогою розвитку постійно утверджує себе в економічній сфері, просувається у ринковому середовищі та поступово займає домінуючу позицію.

Щодо видів розвитку малого підприємства, то на основі вивчення думок різних науковців виділено наступні (табл. 1):

Таблиця 1

Види та форми розвитку підприємства

Критерій систематизації	Види розвитку
Характер змін	Екстенсивний (еволюційний) та інтенсивний (трансформістський)
Джерело або першопричина розвитку	Екзогенний та ендогенний
Масштаб та складність об'єкта	Індивідуальний та загальний
Форма	Прямолінійний, драбинно-поступальний, ламаний, хвилеподібний, спіралеподібний
Представлення суб'єкту розвитку	Прожективний, непрожективний
Виділення вектору розвитку	Векторний, квазі-хаотичний
Кількість виділених векторів	Одновекторний, багатовекторний, фронтальний
Комплексність змін	Однопроектний, односферний, багатосферний та холічний
Кількісна характеристика змін	Прогресія, дегресія, пульсація та незмінність
За об'єктом змін	Організаційний, техніко-технологічний, соціальний, економічний

Наведемо власне розуміння кожного з типів розвитку підприємства у таблиці 1. Виокремлюють два основних типи економічного розвитку: екстенсивний та інтенсивний (рис. 3).

Згідно даних рисунку 3 екстенсивний тип розвитку підприємства забезпечується за рахунок кількісного збільшення обсягів функціонуючих факторів виробництва і практично за збереження незмінними їх попередніх техніко-технологічних параметрів.

Інтенсивний тип розвитку підприємства характеризується розширенням виробництва на основі якісного поліпшення всіх його факторів, тобто раціонального використання всього виробничого потенціалу. Щодо основних типів розвитку підприємства, то на практиці вони не існують в абсолютних формах. У реальному житті вони проявляються або як переважно екстенсивний, або як переважно інтенсивний тип економічного зростання підприємства. Нині в розвинутих країнах переважає інтенсивний шлях розвитку підприємства. В Україні після тривалого спаду виробництва необхідно підготувати матеріальну базу для інтенсивного економічного зростання.

Рис. 3. Основні відмінності між екстенсивним та інтенсивним розвитком підприємства

Важливо зазначити, що часом екзогенний розвиток не вважають розвитком, проте, як вказує

Ю. С. Погорелов така точка зору є неоднозначною, оскільки само поняття розвитку не конкретизує необхідне джерело або рушійні сили змін, що відбуваються [16, с.79]. Тому вважаємо такий підхід, за яким виділяють екзогенний та ендогенний розвиток, вірним.

Ендогенний розвиток підприємства – це такий розвиток, що забезпечується впливом внутрішніх чинників, пов'язаних з розвитком економічної системи в середині організації. Прикладом таких чинників є науково обґрунтована фінансова політика, використання додаткових резервів зниження витрат, створення інноваційної моделі розвитку економічної системи підприємства та ін.

Екзогенний розвиток підприємства забезпечується впливом зовнішніх чинників, спричинених процесами у галузі, на ринку, в економіці загалом. Прикладом екзогенних чинників є посилення конкурентних переваг підприємства на ринку товарів чи послуг, позитивний вплив Податкового кодексу України тощо. На нашу думку, доцільним є виділення такої класифікаційної ознаки, як динаміка темпів розвитку. Згідно з цією ознакою необхідно розрізняти прогресивний і регресивний типи розвитку. Прогресивний тип розвитку характеризується прискоренням його темпів, тобто темпи зростання кожного наступного періоду повинні перевищувати досягнення попередніх періодів. У протилежному випадку спостерігається деградація або регресивний розвиток.

Якщо розглядати розвиток в контексті такого показника як темп приросту, то доцільно виділяти такі підтипи: рівномірне зростання; нерівномірне зростання. Рівномірне зростання – це і є власне прямолінійна форма розвитку підприємства. Драматично-поступальна характерна у випадку здійснення революційних змін у організаціях та на підприємствах, що призводить до різкого розвитку рівня розвитку. Хвилеподібна форма свідчить про непродуманість політики управління розвитком, наявність певних проблем у цій сфері або ж про сильну дію негативних факторів розвитку. Ламана форма є середнім явищем є прямолінійною та драматично-поступальною. Тобто заходу розвитку підприємства також мають чіткий прояв, проте за своєю суттю вони не є настільки ж революційними та змінюють рівень розвитку більш поступово.

Щодо проєктивного та непроєктивного типів, тобто проєктивний розвиток – це запланований поступовий процес, що був передбачений у відповідних стратегічних документах та доведений у до виконавців у деталізованій формі. Відповідно непроєкторний – це зворотнє поняття.

Векторний розвиток відбувається тоді, коли чітко обрано напрямок подальшої діяльності підприємства на середньострокову перспективу. Без вибору такого напрямку заходи розвитку матимуть ситуативний характер, що в кінцевому підсумку призведе до квазі-хаотичного розвитку.

Одновекторний розвиток означає, що підприємство розвивається за одним стратегічним напрямком, відповідно багатовекторний та фронтальний означають, що підприємство намагається розвиватися за різними напрямками у розрізі сфер діяльності, економічних сфер внутрішнього життя підприємства тощо.

Однопроєктний розвиток означає, що реалізується лише один захід для підвищення конкурентоспроможності та покращення якісних та кількісних показників діяльності підприємства. Односферний означає теж, проте відбувається комплексне удосконалення конкретної сфери, а кількість заходів-проєктів є значною. Відповідно багатосферний розвиток означає удосконалення різних сфер роботи, наприклад, оптимізація соціального життя підприємства, якісних характеристик трудового колективу, закупівля нового обладнання тощо. Холістичний, від слова холізм, означає, що удосконалюються усі сфери роботи підприємства.

Т. Б. Надтока та Г. А. Кануніна зауважують, що перехід у новий якісно-кількісний стан у часі за напрямом може бути як позитивним, так і негативним, що зумовлено зовнішніми та внутрішніми факторами впливу на процес розвитку [23, с. 565]. Погоджуємося з таким підходом.

Як вказують науковці КНЕУ, за об'єктом змін виділяють організаційний, техніко-технологічний, соціальний та економічний розвиток підприємства [2, с. 689]. Організаційний розвиток малого підприємства означає, що зміни стосуються системи управління підприємством. Техніко-технологічний розвиток забезпечується за рахунок удосконалення основних засобів, технології виробництва тощо. Соціальний розвиток є важливим через те, що дозволяє покращити соціально-психологічне середовище організації. Відповідно економічний розвиток – стосується економічної роботи в цілому.

Отже, розвиток малого підприємства є складним та різностороннім поняттям. Для його пояснення використовуються трансформаційний, адаптивний, кількісний та прогресивний підходи. Загалом це поняття означає здатність малого підприємства підлаштовуватися під зміни зовнішнього середовища та внутрішніх викликів за допомогою вдосконалення соціальних, техніко-технічних, економічних чи організаційних аспектів роботи. Систематизовано основні види розвитку підприємства, зокрема виділяють інтенсивний та екстенсивний, екзогенний та ендогенний тощо. Загалом розвиток підприємства може відбуватися за багатьма напрямками.

Список використаних джерел:

1. Асмус В.Ф. Античная философия. – 3-е изд. – М.: Высшая школа, 2003. – 400 с.
2. Економіка підприємства: підручник / М. Г. Грещак, В. М. Колот, О. Г. Мендрул та ін.; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. – [вид. 4-те, перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2009 – 816 с.
3. Забродский В. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В. А. Забродский, Н. А. Кизим – Харьков: Бизнес Информ, 2000. – 72 с.
4. Іванчук К. О. Теоретичні підходи до визначення сутності категорії «розвиток підприємства» / К. О. Іванчук // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. – 2012. – с. 231-239.
5. Кифяк В. Ф. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства» / В. Ф. Кифяк // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 190-194.
6. Коротков Э. М. Концепция менеджмента. – М.: Дека, 1997. – 304 с.
7. Кравченко М., Стейкий розвиток промислових підприємств у ринкових умовах / Кравченко М. // Схід. – 2010. – № 6 (106). – С. 38-40.
8. Кругляно А.В. Стратегічні аспекти розвитку малих підприємств в умовах циклічних коливань економіки України / А.В.Кругляно // Вісник ЧТЕІ КНТЕУ. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2013. – Вип. II (50). Економічні науки. – 392с. – с. 195-201.

9. Кукушкін О. М. Сутність поняття «Стратегія розвитку підприємства» / О. М. Кукушкін // Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – 2005. – вип. 15.2.
10. Мельникович О. М. Цінові чинники зростання рекламного ринку України [Електронний ресурс] / О. М. Мельникович, В. В. Ортинська // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2012р. – № 1. Ч.2 – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2012_1_2/Melnikov.pdf
11. Черных А.В. Механизм устойчивого развития предприятия в период активной инвестиционной деятельности: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05. – Белгород: Белгородский государственный технический университет, 2006. – 20 с.
12. Плугина Ю. А. Управление развитием как оптимальная модель управления предприятием / Ю. А. Плугина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – №30. – 2010. – с.89-93.
13. Плугина Ю. А. Интеллектуальный розвиток: сутність поняття / Ю. А. Плугина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 193-196.
14. Побережний Р. О. Основні напрями розвитку підприємств машинобудування / Р. О. Побережний // Вісник національного технічного університету ХПІ. – 2012. – №13. – С. 90-100.
15. Погорелов Ю. С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю. С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – Вип. 27, т. 1. – С. 30-34.
16. Погорелов Ю. С. Розвиток підприємства: поняття та види / Ю. С. Погорелов // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 88. – С. 75-81.
17. Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства: Навчальний посібник / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Харків: ХДЕУ, 2002. – 640 с.
18. Прийма Л. Р. Розвиток підприємства: сутність поняття // Л. Р. Прийма, І. Я. Кулиняк / Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.10. – с. 236-241.
19. Клименко С. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства : Навчальний посібник / С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась, Т. В. Омеляненко., А. В. Вакуленко. – К.: КНЕУ, 2006. – 527 с.
20. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: учебник / под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.
21. Черных А.В. Механизм устойчивого развития предприятия в период активной инвестиционной деятельности: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05. – Белгород: Белгородский государственный технический университет, 2006. – 20 с.
22. Производство бумажных пакетов [Електронний ресурс] / Сайт для підприємців - Режим доступу: <http://biznes-prost.ru/kak-otkryt-proizvodstvo-bumazhnyh-paketov.html>
23. Надтока Т. Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у вирішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем: монографія / Т. Б. Надтока, Г. А. Какуніна, О. В. Мартякова та ін. / за заг. ред. О. В. Мартякової. – Донецьк: Вид-во ДонНТУ, 2011. – 744 с.

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

**МАРТИНЮК К., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Маркетинг»
наук. кер. Бозуленко О. Я.**

В статті проаналізовано особливості організації маркетингової товарної політики на підприємстві в умовах сучасного ринку, запропоновано напрями вдосконалення діяльності щодо формування товарного асортименту.

In the article organization peculiarities of the marketing commodity policy at the enterprise in today's market conditions are analyzed, directions of improvement the activity concerning formation of product assortment are offered.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що функціонування підприємств за сучасних умов обумовлює необхідність посилення ринкової орієнтації товарної політики. Основна цільова установка підприємств в умовах ринкової економіки – це розв'язання постійно виникаючих проблем, що вимагає принципово нового підходу на основі використання принципів та елементів маркетингу.

Метою статті є обґрунтування концепції маркетингової товарної політики підприємства, яка відповідає сучасним потребам ринку.

Об'єктом дослідження є процес формування маркетингової товарної політики на підприємстві.

Предметом дослідження є маркетингова товарна політика в практичній діяльності підприємства.

Вагомий внесок у теоретичну розробку проблем товарної політики зробили такі вітчизняні науковці, як Аніскін Ю.П., Белявцев М.І., Баширов І.Х., Ілляшенко І.В., Бугіль С.Я., Гаркавенко С.С., Голик С.С., Дудяк А.П., Липчук В.В., Кардаш В.Я., Іваненко Л.М., Ткаченко Н.Б., Мороз Л.А. та ін.

Об'єктивні процеси ринкових перетворень в економічній системі України, зміна форм власності, реалізація стратегії переходу до ефективної соціально-орієнтованої ринкової економіки, подолання кризових явищ і досягнення економічного зростання України загалом закономірно вимагають докорінних змін маркетингової товарної політики як на глобальному рівні, так і на рівні окремого підприємства.

В умовах ринку економіки значно зростає роль товарної політики, що обумовлено загостренням конкуренції, посиленням ролі споживачів у ринкових процесах, підвищенням уваги споживачів до якості товарів, їх виробника, рівня обслуговування та зовнішнього вигляду. Окрім того, постійно зростають темпи росту виробництва, пов'язані з появою нових товарів-замінників і підвищується роль комунікативних засобів (реклама, PR, стимулювання збуту тощо). Зважена та послідовна товарна політика підприємства закладає фундамент його успіху на ринку.

Важливе значення має створення привабливої упаковки товару, розроблення ефективної товарної марки, її офіційна реєстрація. Підкріплює позиції товару на ринку організація ефективного сервісу, надані підприємством гарантії, умови поставки тощо. Все це в комплексі й становить сутність маркетингової товарної політики підприємства, спрямованої на максимальне задоволення потреб своїх цільових споживачів [6, с.63].

Так, Ткаченко Н.Б. трактує сутність маркетингової товарної політики так:

1. Складова господарської діяльності підприємства.
2. Визначений курс дій, принципи поведінки підприємства на товарному ринку.
3. Сукупність засобів впливу на споживача за допомогою товару [8, с. 9].

В цілому, під маркетинговою товарною політикою прийнято розуміти розроблення та прийняття рішень

щодо створення та просування на ринку товарів підприємства [7, с.128].

Белявцев М.І. зазначає, що маркетингова товарна політика – це комплекс заходів зі створення й управління продукцією підприємства для задоволення потреб споживачів та досягнення підприємством власних цілей, одержання необхідного прибутку підприємством. Традиційно ця політика становить основний зміст маркетингової діяльності, бо коли підприємство не виготовляє корисних товарів споживачам чи не надає послуг, воно стає непотрібним [1, с.77].

Гаркавенко С.С дає таке визначення: «Маркетингова товарна політика – комплекс заходів, у рамках якого один або кілька товарів використовуються як основні інструменти досягнення цілей фірми» [2, с.207].

Отже, з наведених дефініцій можна зробити висновок, що маркетингова товарна політика є основою маркетингових рішень, навколо якої формуються інші, пов'язані з умовами придбання товару і способами його просування від виробника до кінцевого споживача.

Економіка України в умовах ринку призвела до створення нової схеми управління асортиментною політикою товарів підприємств різних галузей, діяльність яких здійснюється за умов економічного коливання та зміцнення смаків споживачів, дії конкурентів, нестійкості попиту, цін та ділової активності на ринку. Це створює серйозну потребу у вдосконаленні та розвитку товарного асортименту, зростанні ініціативи підприємства, передбачає пошук неординарних творчих рішень багатьох проблем, які виникають під час функціонування підприємства. Великі резерви підвищення ефективності управління формуванням асортименту товарів пов'язані з комплексним використанням маркетингу, впровадженням нових форм торгівлі, застосуванням сучасних методів господарювання.

Найважливішою частиною маркетингової товарної політики є розробка товарів. Це поняття передбачає або планування (створення) нових товарів, які дадуть змогу підприємству вийти на нові ринки чи розширити існуючі, перемогти конкурентів, отримати відповідні доходи та прибутки, або модифікацію існуючих товарів, тобто зміну їхніх властивостей і характеристик, що уможливить постійне привернення до них уваги споживачів і як результат – збереження протягом тривалого часу обсягів збуту та доходів.

Процес управління формуванням асортименту товарів підприємство здійснює самостійно, виходячи з реального попиту споживачів і в межах повноважень, передбачених статутом. Для раціонального проведення асортиментної політики підприємству необхідно вивчати та прогнозувати попит. Прогнозування умов розвитку підприємства надасть змогу вчасно спрогнозувати інфляцію, безробіття, тенденцію до збільшення чи зменшення доходів, перспективи розвитку інвестицій у різні сфери. Орієнтуючись на певні передбачені умови, підприємство зможе більш ефективно здійснювати прогноз своєї діяльності.

Розробка і реалізація товарної політики потребують дотримання наступних умов:

- чіткого розуміння цілей виробництва, збуту, імпорту та експорту на перспективу;
- володіння повною і достовірною інформацією про ринок та особливості вимог споживачів до товару;
- чіткого усвідомлення можливостей і загроз діяльності підприємства на нинішньому етапі та в майбутньому.

Необхідно також розуміти, що маркетингова товарна політика є лише однією зі складових загальної та маркетингової політики підприємства, тому на будь-якому господарському рівні ефективна реалізація товарної політики потребує постійного узгодження із стратегічними підходами до розвитку підприємства.

Характерною особливістю сучасних підприємств маркетингової орієнтації є їх здатність адаптуватися до ринкових змін, що значною мірою забезпечується гнучкістю організаційної структури, її пристосованістю до швидкої реорганізації відповідно до коливання кон'юнктури ринку.

Кожне підприємство на ринку зобов'язане постійно здійснювати пошук нових напрямів здійснення товарної політики з метою збільшення обсягів збуту та одержання додаткового прибутку. Для цього необхідно регулярно вивчати можливості, які пропонуються ринком, використовувати їх для вдосконалення процесів на підприємстві та діяти за допомогою оптимальних засобів, які підприємство має у своєму арсеналі.

Формуючи товарну політику на підприємстві необхідно пам'ятати, що в нинішніх умовах споживачі не зацікавлені в купівлі просто товару. До кожного продукту необхідне підкріплення у вигляді пакування, служби споживача, реклами, обслуговування клієнта, фінансування, сервісу, своєчасного постачання та багато іншого, що цінується потенційними споживачами.

Розвиток асортиментної політики підприємства є запорукою його комерційного успіху та рушійною силою його динамічного й постійного розвитку. Це виражається у вмінні втілювати традиційні або приховані технічні та матеріальні можливості виробника продукції, які володіють певною споживчою цінністю – задовольняти смаки споживача і, звичайно, приносити прибуток.

Оцінка можливостей удосконалення системи управління підприємством потребує дослідження оптимальності та раціональності його організаційної структури, спеціалізації наявних функціональних управлінських підрозділів, стану організації бухгалтерського обліку, планово-економічної роботи, контролю за виконанням прийнятих управлінських рішень, рівня професійної підготовки та практичного досвіду менеджерів, їх кваліфікації, ступеня впровадженя на підприємстві інформаційних технологій у сфері управління тощо.

Для підвищення ефективності маркетингової товарної політики в сучасних умовах ринку пропонуємо:

- проводити цілеспрямовану асортиментну політику, яка допоможе підприємствам визначити конкурентоспроможність їх товарів на цільовому ринку, дозволить уникнути значних фінансових, організаційно-комерційних і підприємницьких ризиків. Для цього керівництву необхідно формувати асортиментну політику так, щоб від кожного виду продукту отримувати максимальний ефект як у вартісному вираженні, так і з точки зору задоволення потреб своїх споживачів;

- вдосконалювати існуючий асортимент шляхом модернізації товарів, випуску принципово нових товарів, впровадження інновацій у виробництво;
- підтримувати постійний контакт з потенційними споживачами. Для досягнення даної мети ми пропонуємо персоналу підприємств, відповідальному за прийняття управлінських рішень, розробляти та використовувати систему постійного моніторингу товарного середовища й аналізу даних, отриманих під час досліджень;
- організовувати проведення рекламної діяльності підприємств, націленої на підвищення обізнаності потенційних споживачів про якість і цінні властивості товарів, а також місця, де їх можливо придбати. Для підтримання даної пропозиції пропонуємо обов'язково запровадити на кожному підприємстві маркетинговий відділ, який би постійно займався управлінням рекламною діяльністю, своєчасно розробляв і надсилав повідомлення до преси;
- запровадити на підприємствах використання прогресивних форм і методів вивчення попиту. Проводити різноманітні виставки, купівельні конференції, тестування товарів, анкетування споживачів з метою ознайомлення їх з новими товарами підприємства, з'ясування думки про них у потенційних споживачів;
- вдосконалити роботу працівників з бухгалтерсько-статистичної звітності на кожному підприємстві, запровадивши використання програмного забезпечення, яке дає змогу зменшити витрати, збільшити товарообіг та зменшити навантаженість для збільшення аналітичної та планово-прогнозої роботи;
- організувати та розвивати активність підприємств у мережі Інтернет, зокрема адміністрування їх аккаунтів в соціальних мережах працівниками маркетингового відділу;
- практикувати випуск пробної продукції перед її введенням на ринок.

Отже, структурна побудова маркетингової діяльності має бути функцією, що сприяє досягненню стратегічних та оперативних цілей підприємства. Це особливо важливо, враховуючи стійку тенденцію підвищення та зміцнення ролі товарної політики в сучасному маркетингу. Саме товарна політика найтісніше пов'язана зі стратегічним плануванням, конкурентними стратегіями та позиціонуванням. Основний напрямок товарної політики підприємств трансформаційної економіки полягає у створенні нових привабливих для споживачів товарів і захопленні нових ринків. Однак пошук нового споживача коштує в декілька разів дорожче, ніж його утримання, тому ефективність товарної політики повинна оцінюватися не тільки кількістю угод зі споживачами, але й рівнем довготривалості відносин і лояльності. Для цього потрібно створювати оптимальний асортимент високоякісних товарів і реалізовувати їх за конкурентоспроможними цінами. Також важливу роль відіграє наявність спеціалістів у даній сфері, які зможуть вирішити та втілити всі ці завдання. Ринкова економіка потребує фахівців з оригінальним нестандартним мисленням, що володіють сучасними методами здійснення виробничої і комерційної діяльності, здатні творчо підходити до зміни маркетингового середовища та забезпечувати прибуткове функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Белявцев М. І. Маркетинг : навчальний посібник / М. І. Белявцев, Л. М. Іваненко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
2. Гаркавенко С. С. Маркетинг : підручник. – Київ : Лібра, 2006. – 720 с.
3. Ілляшенко І. В. Маркетингова товарна політика : навч. посіб. / І. В. Гаркавенко. – Суми : Вид-во, 2006. – 215 с.
4. Кардаш В. Я. Маркетингова товарна політика : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. Я. Кардаш, М. Ю. Антонченко. – К : КНЕУ, 2006. – 248 с.
5. Липчук В. В. Маркетинг: основи теорії та практики : навчальний посібник / В. В. Липчук, А. П. Дудяк. – Львів : «Новий Світ-2000»; «Магнолія плюс». – 2003. – 288 с.
6. Мороз Л. А. Маркетинг : підручник / Л. А. Мороз, Н. І. Чухрай. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр «Інтелект+» Інституту післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2002. – 244 с.
7. Примак Т. О. Маркетинг : навч. підручник / Т. О. Примак. – К. : МАУП, 2004. – 228 с.
8. Ткаченко Н. Б. Маркетингова товарна політика : навч. посіб. / Н. Б. Ткаченко. – К. : Київ. держ. торг.-екон. ун.-т, 2000. – 149 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ОПЕРАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

ОНОФРІЙЧУК І., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»,

спеціалізація «Менеджмент орг. торгівлі»,

наук. кер. Урсакий Ю. А.

Стаття присвячена розгляду сучасних методів прийняття управлінських рішень в системі менеджменту та її операційних складових.

The article is devoted to the consideration of modern methods of making managerial decisions in the management system and its operational components.

Актуальність цієї теми полягає у впливі управлінських рішень на систему менеджменту, пошуку правильних підходів та аналізу ситуацій на ринку. Розглядається науковий підхід до прийняття рішень через моделі, як системи представлення реальності.

Характер операційного менеджменту в організації залежить від особливостей продуктів та послуг, які представляє бізнес. Операційна система менеджменту використовує ресурси для перетворення вхідних даних на вихідні, у вигляді товарів або послуг. Традиційно операційний менеджмент визначається, як завдання проектування, створення, планування та управління, контролю, підтримання та вдосконалення таких систем. Оскільки продукція становить, як товари, так і послуги, це визначає операційний менеджмент, як галузь діяльності дещо ширшої, ніж управління виробництвом, яке виключно забезпечує товари.

Перш ніж керувати будь-якою управлінською діяльністю успішно потрібно навчитись правильно приймати рішення. Прийняття рішень розглядається, як процес оцінки альтернативних напрямків дій до заданої проблеми та досягнення найбільш прийняттого напрямку дій. Це тягне за собою детальний аналіз плюсів і мінусів кожного альтернативного рішення. При прийнятті рішень враховуються фактори ризику та невизначеності.

Застосовують операційний менеджмент для безперебійної роботи та досягнення цілей і завдань. Існують управлінські концепції, які дозволяють будь-якій організації виконувати тактичні, плановані та встановлені рішення. Чотири основні функції управління: планування, організація виконання, мотивація, контроль [1]:

а. Планування — це передбачення засобів дій, які можуть виникнути в майбутньому, а також визначення шляхів зміцнення і подальшого розвитку організації.

б. Організація виконання. Ця функція забезпечує спільність дій членів організації в досягненні мети, що стоїть перед фірмою. До сфери цієї функції належить широкий спектр проблем, необхідних для реалізації управлінського завдання, починаючи з прийняття рішення, підбору відповідних людей, розподілу завдань, визначення засобів і умов праці.

с. Мотивація. Суть мотивації полягає в пошуку таких засобів впливу на людей, щоб вони свідомо, добровільно, без нагадувань і підказок докладали всіх зусиль для реалізації поставлених перед організацією завдань. Мотивація, крім цього, практично перевіряє менеджера на зрілість, визначає вміння його об'єднати людей, мобілізувати їх на виконання завдань, поставлених перед організацією.

д. Контроль. Функцією контролю в організації є встановлення відхилень від встановлених норм у виробничому процесі та виробленні механізму, який би виключав подібні відхилення в майбутньому.

Мета більшості організацій передбачає виробництво товарів та/або послуг. Для цього вони повинні заकुпувати ресурси, перетворювати їх у вихідні дані та розповсюджувати до призначених користувачів.

В рамках великих та складних організаційних операцій, як правило, є одна з основних функціональних областей і люди, які призначені спеціально для того, щоб взяти на себе відповідальність за управління частинами операційних процесів організації. Це важлива функціональна сфера, оскільки вона відіграє вирішальну роль у визначенні того, наскільки добре організація задовольняє потреби своїх клієнтів. Що стосується компаній приватного сектору, то місія операційної функції, як правило, виражається в плані прибутку, зростання та конкурентоспроможності; у громадських та добровільних організаціях це часто виражається в плані забезпечення вартості грошей.

Операційний менеджмент, пов'язаний з проектуванням, управлінням та вдосконаленням систем, що створюють товари або послуги організації. Більшість фінансових та людських ресурсів великої кількості організацій інвестуються в діяльність, пов'язану з виробництвом продукції або наданням послуг. Операційний менеджмент, таким чином, є критичним для успіху організації.

Прийняття рішень є центральною роллю всього операційного менеджменту. Управління рішеннями потенційно полягає в тому, щоб збалансувати рівень операцій із рівнем попиту. Це передбачає розгляд можливих середньо-довгострокових моделей попиту, щоб дозволити визначення можливостей, необхідних для задоволення цього попиту, та розробки стратегій розвитку ресурсів, зокрема, для прийняття змін у рівні попиту.

Переважною формою є письмові (документовані) рішення. Ця форма дозволяє ввести елемент стабільності, упорядкованості та фіксації інформації, без якої немислиме управління. Проте важливе місце займає і усні (недокументовані) рішення, що в діяльності управлінського та виробничого апарата складають найбільш оперативну її частину. Подібні рішення можуть стосуватися важливих питань і повинні підкріплюватися відповідальністю за виконання. Ще однією формою рішень є рішення, що застосовуються в автоматизованих системах. Це кодовані рішення, що наносяться на спеціальні документи, перфокарти, різні магнітні носії [2].

Процес прийняття рішень зазвичай передбачає наступні етапи:

- 1) Визначення проблем, які вимагають прийняття рішень;
- 2) Збір відповідних фактів, цифр та статистики для полегшення та підтримки процесу прийняття рішень;
- 3) Визначення різних варіантів вибору;
- 4) Пошук думок та альтернативних точок зору від "людей, які розуміються в даній справі";
- 5) Роздуми над найкращими шляхами вирішення проблем;
- 6) Визначення найкращого вибору або пари найкращих кроків.

Іноді, де проблема має серйозний характер, навіть прийняття рішення «так / ні» може включати всі складні етапи. Приклад: компанія, яка добре зарекомендувала себе у виробництві автомобільних аксесуарів, обговорює пропозицію про диверсифікацію до виробництва комп'ютерних апаратних аксесуарів. Думки в топ-менеджменті діляться на два блоки:

- деякі хочуть дотримуватися лише перевіреної основної бізнес-лінії;
- деякі з них підходять з ентузіазмом до диверсифікації.

Якщо прийняття рішень передбачає кілька варіантів вибору, це може стати ще більш складним, адже можуть виникати нові проблеми.

Існує два основних підходи до прогнозування: якісний та кількісний. Якісні (суб'єктивні) прогнози опираються на такі фактори, як інтуїція того, хто приймає рішення, емоції, особистий досвід та система цінностей, що збагачують прогноз. Методи кількісного аналізу поділяють на дві групи:

- 1) моделі часових серій;
- 2) причинно-наслідкові (каузальні) моделі [3].

Деякі менеджери мають особливу та центральну роль у операційному менеджменті, такими як:

виробничий менеджер на фабриці або менеджер операцій у готельній мережі. Тим не менше, більшість менеджерів мають принаймні деякі аспекти операційного менеджменту для своєї роботи. Основна мета операційного менеджменту щодо прийняття рішень – отримати прибуток, зменшити витрати та підтримувати ефективність.

У менеджменті керівники завжди мають план, як можна збільшити прибуток компанії чи установи і приймати правильне рішення. Виконавець, який приймає рішення, також піклується про організаційні витрати. Якщо він не зможе захистити свої витрати, його рішення не буде хорошим. Зменшення вартості створює прибуток, а прибуток – це гроші. Нарешті, прийняте рішення має підтримувати і продовжувати свої стандарти, якість та послуги з ефективністю. Модель перетворення є інструментом для аналізу будь-якого типу організації з точки зору входів, процесів перетворення та виходів, що беруть участь в операційній функції.

Отже, в процесі прийняття управлінських результати впливають на реалістичність, бажаність та пріоритетні фактори. Це підтверджує твердження про те, що процес прийняття рішень операційного менеджера має чітку причину та наслідки зв'язків з процесом прийняття рішень в інших бізнес-функціях. Визнання цих відносин та прийняття відповідного процесу прийняття рішень є основною вимогою для ефективного управління діяльністю, а вирішення конкретних проблем має розглядатися як допоміжна частина цього процесу прийняття рішень. Відповідальність керівника операції у широкому бізнес-контексті повинна включати визнання того факту, що рішення в інших функціях обмежать його власне рішення; але, настільки ж важливо, він повинен також прагнути впливати на ті чинники, які створюють обмеження на здійсненність та бажаність його рішень для реалізації власної роботи.

Список використаних джерел:

1. Pidruchniki [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/18800413/sotsiologiya/funktsiyi_upravlinnya
2. Ukraine referat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrainereferat.org/uaref-2514-4.html>
3. Степ В. Процес і методи прийняття рішень у виробничому (операційному) менеджменті [Електронний ресурс] /В. Степ. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/dima1123456789/3-34375359>

КАДРОВА ПОЛІТИКА ЯК ГОЛОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ РОБОТИ З ПЕРСОНАЛОМ

ОРЛОВСЬКА Д., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»

наук. кер. Чичун В.А.

У статті визначено суть кадрової політики, її механізм та складові. Також виділено цілі та напрямки, які повинні забезпечити кадрова політика підприємства. Розкрито суть антикризового управління корпоративною політикою та виділено роль ситуативного управління.

The essence of the personnel policy, its mechanism and components is defined in the article. The goals and areas that the company's personnel policy should provide are identified also. The essence of crisis management corporate politics is revealed and the role of situational management is highlighted.

На сьогодні, кадрова політика на підприємстві відіграє важливу роль у створенні розвиненої і продуктивної робочої сили, яка спільними та згуртованими зусиллями намагається підтримати підприємство на відповідному рівні розвитку або підняти його, тому тема є актуальною для дослідження.

Даним питанням займаються різні науковці та практики, але при дослідженні було взято до уваги праці наступних: М.Д. Виноградського, С.В. Беляєвої, А.М. Виноградської, О.М. Шканової, Е. П. Пархимчик, О.А. Шаповал, Р.В. Севастьянова, С.А. Ткаченко., Ф.І. Хміль, О.О. Корбута, Р.М. Федоряка та інших.

Основною метою даної наукової роботи є осмислення кадрової політики як важливого елемента роботи з персоналом. Для досягнення даної мети слід вирішити наступні завдання:

- визначити суть кадрової політики та її механізму;
- виділити складові кадрової політики;
- проаналізувати цілі та завдання;
- зазначити особливості антикризового та ситуативного корпоративного управління у сучасних умовах.

Об'єктом дослідження виступає кадрова політика, яка включає правила роботи з кадрами, які є обов'язкові для виконання всіх учасників процесу управління. Предметом виступають цілі, завдання, принципи кадрової політики як елементу роботи з персоналом на підприємстві.

Виноградський М.Д., Беляєва С.В., Виноградська А.М., Шканова О.М. вважають, що кадрова політика – це набір основних принципів, які здійснюються кадровою службою підприємства. Вона є стратегічною лінією поведінки в роботі з персоналом. Кадрова політика – це створення підприємством трудового колективу, який найкращим чином сприяв би суміщенню цілей підприємства і його працівників. Кадрова політика має на меті створення згуртованої, відповідальної, високорозвиненої і високопродуктивної робочої сили. Вона повинна збільшувати можливості підприємства, реагувати на вимоги ринку в найближчому майбутньому [1]. Пархимчик Е. П. зазначає, що кадрова політика організації – це сформульовані (усно або письмово) принципи, пріоритети, норми, правила роботи з кадрами, обов'язкові для всіх учасників процесу управління персоналом, які направлені на досягнення завдань і стратегічних цілей організації, та використовуються з урахуванням постійних змін у внутрішньо організаційних умовах і вимогах зовнішнього середовища» [2, с.5]. На нашу думку, що кадрова політика – це неформальні норми та правила, обов'язкові для всіх учасників підприємства, які сприяють суміщенню цілей підприємства і його працівників та направлені на досягнення стратегічних цілей та завдань із урахуванням зовнішніх змін.

Шаповал О.А. відмічає, що механізм реалізації кадрової політики – це не що інше, як нормована система організаційних заходів, яка зачіпає як соціальні, так і організаційно-адміністративні сторони життєдіяльності організації з метою запобігання кадрових проблем і задоволення потреб організації в

персоналі і повинна пристосовуватись до будь-яких змін [3, с.713].

Севастьянов Р.В. зазначає, що механізм реалізації кадрової політики - це система планів, норм і нормативів, організаційних, адміністративних, соціальних, економічних та інших заходів для вирішення кадрових проблем і задоволення потреб організації в персоналі. На основі концепції і принципів управління персоналом розробляють політику управління персоналом (кадрову політику) - основні напрями, форми, методи і критерії роботи з персоналом, спрямовані на підвищення ефективності його використання і діяльності організації загалом [4, с.179].

Хміль Ф.І. відмічає, що політика не вимагає безпосередніх дій, її формують для того, щоб лінійні і функціональні керівники керувалися нею, аналізували можливі наслідки своїх рішень з кадрових питань ще до їх прийняття. Основними складовими кадрової політики є: політика набору, відбору і розстановки кадрів; політика профорієнтації, адаптації і підвищення кваліфікації кадрів; політика зайнятості; політика управління службовим зростанням; політика стимулювання; соціальна політика [5, с. 119].

Кравченко О.О. дослідивши кадрову політику, зазначив, що для будь-якого підприємства вона повинна забезпечити [6, с.357]:

- організаційну інтеграцію вище керівництво і лінійні керівники приймають розроблену та добре скоординовану стратегію управління людськими ресурсами як «свою власну» і реалізують її у своїй оперативній роботі, тісно взаємодіючи з функціональними службами;
- високий рівень відповідальності всіх працівників, під яким розуміють як ідентифікацію з базовими цінностями підприємства, так і наполегливу реалізацію визначених цілей у практичній роботі;
- функціональність варіантність функціональних завдань, що передбачає відмову від традиційного, жорсткого розмежування різних видів робіт, а також використання різноманітних форм трудових контрактів (повна, часткова і погодинна зайнятість);
- структурність, адаптація до безперервного навчання, організаційних змін, гнучкість організаційно-кадрового потенціалу, висока якість роботи та її результатів, умов праці (робоче середовище, зміст роботи, задоволеність працівників).

Цілі кадрової політики:

1. Чітке дотримання розроблених законодавством норм і правил у сфері праці.
2. Наповнення штату підприємства якісним і ефективним персоналом у відповідності із заявленими вимогами.
3. Розумне використання набраних кадрів.
4. Формування дружньої та згуртованої атмосфери усередині компанії.
5. Підтримка працездатності персоналу.
6. Встановлення критеріїв набору персоналу, його навчання та підвищення кваліфікації.
7. Проведення заходів по розвитку та підвищенню кваліфікації працівників.
8. Встановлення ефективності проведених заходів [7].

Важливо також зазначити, що однією зі складових антикризової корпоративної політики має стати аналіз професійної готовності колективу до антикризової діяльності. Однак при цьому слід акцентувати на наступних питаннях: якісний відбір і розстановка кадрів; створення умов для підвищення кваліфікації працівників; формування механізмів, що підтримують процеси навчання; забезпечення професійної адаптації нових працівників; оцінка кандидатів на вакантну посаду; періодична оцінка кадрів; планування ділової кар'єри та службово-професійного просування; робота з кадровим резервом. Важливим також є обґрунтування типу кадрової політики, який обирає підприємство та стратегії прийняття управлінських рішень у сфері кадрової політики. Проте тип кадрової політики використовує певні управлінські стратегії, і навпаки, обраний керівництвом підприємства підхід (стиль) прийняття рішень формалізується у певному типі корпоративної кадрової політики (наприклад, активній чи пасивній).

Щодо антикризової політики, на нашу думку, серед існуючих сучасних технологій управління перевага має приділятися ситуативному управлінню та управлінню за відхиленнями, оскільки криза є динамічним процесом, який потребує оперативного управління та характеризується суттєвими розходженнями реальних і бажаних результатів діяльності підприємства та його окремих систем. Ситуативне управління є доповненням до стратегічного та перспективного, характеризується прийняттям управлінських рішень відповідно до ситуації, що склалася на підприємстві. Такий спосіб прийняття рішень є вкрай доречним у кризовій ситуації, коли втрачання часу на прийняття рішення або дотримання колишніх сценаріїв поведінки може призвести до зростання втрат від кризи та її поглиблення. Ефект управління за відхиленнями проявляється у концентрації часу на важливіших напрямках у сфері управління, фільтрації і розподіленні інформації для прийняття управлінських рішень, підвищенні їх обґрунтованості і скороченні кількості, зростанні продуктивності праці та взаємодії функціональних підрозділів [8, с.158].

Відповідно до сформованого організаційного забезпечення, відбувається розробка окремих антикризових програм та корегування відповідних технологій управління персоналом. Програмування антикризової кадрової політики має відбуватися з урахуванням фази кризи, у якій перебуває підприємство або його кадрова підсистема. Відповідно до цього кадрові програми (складові кадрової політики) за характером можуть бути попереджувальні, реструктуризаційні, реінженірингові та санаційні [8, с.158].

Отже, кадрова політика – це неформальні норми та правила, обов'язкові для всіх учасників підприємства, які сприяють суміщенню цілей підприємства і його працівників та направлені на досягнення стратегічних цілей та завдань із урахуванням зовнішніх змін. Механізм реалізації кадрової політики передбачає реалізацію заходів з метою запобігання кадрових проблем і задоволення потреб організації в персоналі. Кадрова політика повинна забезпечувати: організаційну інтеграцію високий рівень

відповідальності всіх працівників, функціональність варіантність функціональних завдань, структурність, адаптація до безперервного навчання та інші. Тоді відбуватиметься дотримання розроблених законодавством норм і правил у сфері праці, наповнення штату підприємства якісним і ефективним персоналом, розумне використання набраних кадрів, формування дружньої та згуртованої атмосфери усередині підприємства. підтримка працездатності персоналу, встановлення критеріїв набору персоналу, його навчання та підвищення кваліфікації, проведення заходів по розвитку та підвищенню кваліфікації працівників.

Важливим моментом також є ефективне антикризове управління персоналом, де відбувається розробка окремих антикризових програм та корегування відповідних технологій управління персоналом. Тому програмування антикризової кадрової політики повинно відбуватися з урахуванням фази кризи, у якій перебуває підприємство або його кадрова підсистема.

Подальшого дослідження потребують попереджувальні, реструктуризаційні, реінженерингові та санаційні програми управління персоналом.

Список використаних джерел:

1. Управління персоналом : [навчальний посібник] / [М.Д. Виноградський, С.В. Беляєва, А.М. Виноградська, О.М. Шканова]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.
2. Пархимчик Е. П. Кадровая політика організації : учеб. пособие / Е. П. Пархимчик. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2011. – 128 с.
3. Шаповал О.А. Кадрова політика та шляхи її покращення / О.А. Шаповал // Економіка і суспільство. 2017. Вип. 9. С. 712-715.
4. Севастьянов Р.В. Кадрова політика підприємства та напрями її вдосконалення / Р.В. Севастьянов, С.А. Ткаченко. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_177.pdf
5. Хміль Ф.І. Управління персоналом / Ф.І. Хміль. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 488 с.
6. Кравченко О.О. Роль кадрової політики на підприємстві / О.О. Кравченко // Економіка і суспільство. – 2016. – №3. – С. 355–359.
7. Корбут О.О. Формування кадрової політики / О.О.Корбут, Р.М. Федоряк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/256.pdf
8. Sochyn'ska-Sybirtseva, I. (2012), "The development of creative technologies of personnel management in domestic enterprises", Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, vol. 2, pp. 156–158.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ПАСТЕР Ю., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»,

спеціалізація «Менеджмент організацій торгівлі»

наук. кер. Гищук Р.М.

В статті проаналізовано удосконалення управління процесів реалізації продукції на підприємстві разом із показниками, які характеризують обсяг реалізації продукції; факторами, що впливають на зміну обсягу реалізації продукції та методами реалізації продукції. Визначено можливі шляхи удосконалення управління реалізацією продукції підприємства.

In the article views the improvement of the management of sales processes at the enterprise in tandem with the indicators that characterize the volume of sales of products; factors influencing the change in the volume of sales of products and methods of product sales are analysed. Possible ways of improving the management of sales of the enterprise are determined.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що в сучасних економічних умовах важливо підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку, яка залежить від якості управління збутом продукції. Формування і підтримання якості управління збутом продукції дає змогу досягти бажаних результатів і забезпечити стабільність. Тому виникає потреба в удосконаленні управління реалізацією продукції підприємства.

Метою статті є проаналізувати ефективність управління реалізацією продукції підприємства та визначити можливі шляхи удосконалення управління реалізацією продукції в діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процес удосконалення управління реалізації продукції на підприємстві.

Предметом дослідження є принципи, методи та фактори впливу на систему управління реалізацією продукції підприємства.

Різні аспекти проблеми удосконалення управління процесів реалізації продукції висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Апопій В.В., Белова М.А., Горбонос Ф.В., Даровський Є.О., Загорна Т.О., Котлер Ф., Міщук І.П., Нуралієв С.У., Романова Т.В., Шершньова З.Є. та ін.. На основі праць даних науковців досконало підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання.

Сучасне зовнішнє середовище підприємств характеризується високою нестабільністю. Через нестабільність зовнішнього та внутрішнього середовища підприємство змушене адаптуватися під їх зміни: постійно оновлювати дані, здійснювати їх аналіз, пошук нових стратегій та підходів. Важливим адаптаційним інструментом є вдосконалення процесу реалізації продукції, що передбачає планування, виробництво, вибір каналів збуту, управління інформаційними та фінансовими потоками. Саме від управління реалізацією продукції буде залежати прибутковість та конкурентоспроможність підприємства на ринку [5].

Управління реалізацією продукції допомагає зробити діяльність підприємства стабільною. Це дає змогу зменшити негативний вплив зовнішніх і внутрішніх ризиків.

Головними завданнями аналізу реалізації продукції є оцінка обсягу реалізації продукції, її якості, термінів та асортименту; встановлення динаміки плану продаж; аналіз впливу факторів на обсяги реалізації.

Основними показниками, які характеризують обсяг реалізації продукції є товарна продукція, валова продукція, чиста продукція, реалізована продукція.

При управлінні реалізацією продукції підприємство орієнтується на таку продукцію на ринку, яка має найбільший попит. При цьому необхідно також з'ясувати, як впливають на попит різноманітні фактори. Ці фактори діляться на дві групи: основні параметри впливу на збут та додаткові параметри впливу на збут. До основних параметрів належить ціна товару, якість і упаковка, сервісне обслуговування, канали поширення, місцезнаходження підприємства, фірмовий асортимент. Додаткові параметри впливу на збут

включають в себе рекламу та діяльність продавців і торгових агентів. Дані параметри впливу на збут є не менш важливими за основні, оскільки мають велике значення для збільшення обсягів продажу продукції [2].

За допомогою таких показників, як динаміка продаж по товарах і напрямках; динаміка продаж і прибутку по відношенню до аналогічного періоду минулого року; зміна цін, собівартості і рентабельності за окремими групами товарів можна визначити ефективність обсягів реалізації продукції в поточному періоді, проаналізувати зростання чи спад по кожній товарній групі, виявити відхилення та вчинити певні дії для їх уникнення [7].

Також на зміну обсягу реалізації продукції впливають фактори, пов'язані з виробництвом; фактори, пов'язані з роботою відділу збуту та складів; фактори, пов'язані з транспортуванням продукції; фактори, пов'язані з маркетинговою діяльністю; фактори, пов'язані з роботою фінансового та інших підрозділів та інші фактори. Несвоєчасна реалізація негативно впливає на споживачів продукції, оскільки вона викликає порушення їх нормальної діяльності. Від того, як організована система реалізації продукції, буде залежати безперервність виробничого процесу, оборотність оборотного капіталу, результати фінансово-господарської діяльності підприємства [8].

Існують різні методи реалізації продукції. До найбільш відомих методів відносяться: інтенсивний розподіл, селективний розподіл та розподіл на правах винятковості. Також існують такі методи реалізації продукції, як консультативний продаж, не маніпулятивний продаж, традиційний продаж, перехресний продаж та ін. [10].

Консультативний продаж базується на створенні довгострокових взаємовигідних торгових відносин, за допомогою яких продавець допомагає клієнту і підвищує свій прибуток, продаючи потрібні продукти та послуги. Проте цей метод вимагає довгострокового планування замість швидкого продажу, але створює хороші відносини з клієнтами.

Не маніпулятивний продаж має на меті побудувати щирі відносини і глибоко вивчити потреби клієнта. Цей підхід демонструє, як усунути тиск і напругу від процесу продажу та вибрати рішення, які винагороджують як продавця, так і клієнта. У довгостроковій перспективі цей підхід працює більш ефективно, ніж традиційний продаж високого тиску. Створюючи довготривалі щирі відносини, можна отримати більш високий рівень задоволеності клієнтів, що, зрештою, призведе до збільшення прибутку.

Традиційний продаж орієнтований на продавця та зосереджений на «переконанні» покупця. Очевидно, що ці відносини з клієнтом не ґрунтуються на довірі та не зосереджені на задоволенні споживачів, а також мають високий тиск. Даний метод застосовується у випадку, коли необхідно в короткий термін продати товар. Уникаючи цього методу, можна скоротити витрати на постійне залучення нових клієнтів, оскільки дешевше підтримувати відносини, ніж створювати нові.

Перехресний продаж здійснюється з метою мотивації покупця витратити більше грошей, через продаж товарів з інших категорій, ніж спочатку обрана користувачем, тобто в першу чергу продаж супутніх товарів.

Для того, щоб збільшити обсяг реалізації продукції використовують методи активізації продаж. До таких методів відноситься сезонний розпродаж, виставки-продажі, продаж товарів з дегустацією та ін. [1].

Ефективна реалізації продукції здійснюється за таких умов: забезпечення вільної конкурентної на ринку; активна діяльність кредитних організацій і страхових компаній, що сприяють зниженню економічного ризику; наявність економічних важелів, які стимулюють зниження собівартості та підвищення прибутковості в процесі виробництва, переробки й реалізації продукції; отримання принципів саморегулювання і самофінансування усього циклу проходження продукції від виробника до споживача; створення системи інформаційного забезпечення за допомогою моніторингу попиту та пропозиції; забезпечення нормативними документами, стандартами, що визначають якість продукції; встановлення ефективних зовнішньоекономічних зв'язків.

Удосконалення управління процесів виробництва і реалізації продукції на підприємствах має першочергове значення, оскільки від неї у значній мірі залежать обсяги прибутку і рівень рентабельності. Прибуток підприємства являється фінансовим результатом його діяльності і відображає ефективність виробництва продукції, рівень організації, рівень собівартості, рівень продуктивності праці і є основою для розвитку підприємства [3].

Збільшення прибутку можливе за рахунок збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції; здійснення заходів щодо підвищення продуктивності праці працівників (тренінги, додаткова мотивація); зменшення витрат на виробництво продукції; зменшення собівартості продукції. Тому, удосконалення управління на всіх рівнях підприємства, постійне удосконалення продукції і зняття з виробництва неліквідної продукції; здійснення аналізу ринку споживачів і конкурентів необхідне для розвитку підприємства, підвищення його прибутковості та конкурентоспроможності.

Удосконалення управління процесів реалізації продукції не можливе без стратегічного планування, оскільки загальна стратегія підприємства є так званим «управлінським планом гри», який спрямований на налагодження функціонування та розвитку підприємства у довгостроковій перспективі і досягнення цілей [9].

У зв'язку з швидким розвитком науково-технічного процесу підприємству необхідно застосовувати інноваційні стратегії, щоб бути конкурентними на ринку і привертати увагу споживачів. Ефективним способом посилення зацікавленості клієнтів являється стратегія гейміфікації.

Стратегія гейміфікації використовується здебільшого у двох основних способах залучення клієнтів: формування програм лояльності та спільнот клієнтів. Також гейміфікація є методом, що широко використовується в онлайн-спільнотах клієнтів. Дана стратегія використовує бажання людей досягати вищих цілей та отримувати визнання своїх досягнень. Деяких клієнтів мотивують нагороди, інших мотивує самореалізація. Таким способом виникає певна залежність клієнта і це призводить до постійної взаємодії із

підприємством.

Гейміфікація заснована на складних психологічних і поведінкових принципах, основними з яких є: мотивація, несподівані відкриття і заохочення, статус і винагорода. Користувачі повинні бути мотивовані до взаємодії. Найбільш потужними стимулами до дії є бажання отримати задоволення або позбутися від небажаного. Все зводиться до знання цільової аудиторії – чим краще знати чого бажає покупець, тим більше можна вплинути на нього. Несподівані відкриття і заохочення: бонусний контент, спеціальні винагороди, несподівана похвала, нові можливості. Подібні приємні несподіванки викликають у споживачів цікавість, яке згодом породжує бажання досягти кінцевої мети конкурсу [4].

У високотехнологічному світі клієнти прагнуть, щоб підприємства зосереджувались на їх бажаннях. Чим більш соціальними стають покупки, тим більше прагнуть, щоб речі були зроблені саме для них. Завдяки використанню аналітики великих даних продукти стають більш персоналізованими, а послуги – більш особистими. Аналітика великих даних додатково дає змогу зрозуміти поведінкові моделі клієнта, які корисні для автоматизації маркетингу. Тобто, за допомогою стратегії гейміфікації, підприємства мають змогу підрахувати маркетинговий бюджет для збільшення реалізації продукції.

В сучасних умовах високої конкуренції на ринку зосередженість уваги покупців зменшується, через велику кількість пропозицій: функцій продуктів, обіцянок брендів і спроб переконати придбати товар чи послугу. У зв'язку з цим, клієнти часто ігнорують рекламні повідомлення від підприємств і звертаються до надійних джерел порад: соціального кола своїх друзів і родичів. Тому, для збільшення реалізації продукції, підприємству необхідно визначити шлях покупця до купівлі, зрозуміти точки взаємодії з клієнтом на цьому шляху і продумано контактувати з ним [6, с.70-71].

Одним із широко використовуваних способів опису шляху покупця є AIDA: увага, зацікавленість, бажання й дія (attention, interest, desire and action). Принцип AIDA мав кілька розширень і змін, серед яких модифікація «чотири А»: знання, ставлення, дія й повторна дія (aware, attitude, act, and act again).

Принцип чотирьох А є простою моделлю, яка описує легкий і зрозумілий воронкоподібний процес, через який проходять покупці, коли оцінюють бренди за своїм набором критеріїв. Клієнти дізнаються про бренд (знання), їм подобається або не подобається бренд (ставлення), вони вирішують, чи купувати його (дія) й вирішують, чи варто повторно придбати те, що пропонує бренд (повторна дія).

Проте, в епоху взаємопов'язаності, необхідно визначити новий шлях покупця, який буде враховувати такі зміни, як посилення соціального впливу, пропаганда бренду та зв'язок між клієнтами. Таким чином, новий шлях покупця повинен формуватися як «п'ять А»: знання, вплив, запитання, дія й пропаганда (aware, appeal, ask, act, advocate). Проте, етапи в п'яти А можуть змінюватися в різній послідовності: спочатку покупець може не цікавитися брендом, але за рекомендацією друга може придбати цей товар або деякі покупки можуть пропускати етап запитання й імпульсивно діяти на підставі попереднього знання та впливу.

Даний інструмент використовується для опису поведінки споживачів і демонструє картину, близьку до фактичного шляху покупця. Це дає змогу здійснювати порівняння між різними галузями, що розкриває галузеві характеристики і дає змогу детальніше виявити потреби споживачів. Це також дає уявлення про стосунки підприємства з клієнтами порівняно з її конкурентами. Таким чином, за допомогою моделі AIDA і її модифікацій, можна розробляти різноманітні стратегії удосконалення бренду підприємства для збільшення лояльності споживачів, що в свою чергу призведе до збільшення реалізації продукції підприємства.

Отже, грамотно побудована система управління та контролю реалізації продукції здатна забезпечити ефективність та конкурентоспроможність підприємства на довгий період.

Список використаних джерел:

1. Анопій В.В. Мішук І.П. Методи активізації продажу товарів / В.В. Анопій, І.П. Мішук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/18380318/marketing/metodi_aktivizatsiyi_prodazhu_tovariv
2. Белов М.А. Планування діяльності підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.kiev.ua/content/view/691/83/>
3. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств / Ф. В. Горбонос, Г. В. Червено, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1115121236273/ekonomika/tovarna_produktsiya_kanali_realizatsiyi
4. Гейміфікация: основные принципы и способы применения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ipgenerator.ru/blog/2015/05/05/gejmifikaciya-osnovnye-principy-i-sposoby-primeneniya/>
5. Загорна Т.О. Управління реалізацією продукції в логістичній системі підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/81_0.pdf
6. Котлер Ф. Маркетинг 4.0. Від традиційного до цифрового : підруч. / Ф. Котлер, Г. Катарджая, І. Сетьяван; пер. з англ. К. Куницької та О. Замаваєвої. – К.: Вид. група КМ-БУКС, 2018. – 208с.
7. Нуралиев С.У. Планування та організація збуту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stud.com.ua/781/marketing/planuvannya_organizatsiya_zbutu
8. Романова Т.В. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах / Т.В. Романова, Е.О. Даровський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>
9. Шершньова З.Є. Загальна та загально конкурентні стратегії організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/26044/>
10. Selling Methods [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://msu.edu/course/prr/473/web/Sales%20Methods.htm>

РОЛЬ ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

РОМАНЕНКО У., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Туризм»

наук.кер. Гишук Р.М.

В статті визначено роль персоналу у сфері надання туристичних послуг та проаналізовано особливості управління персоналом на туристичному підприємстві. Обґрунтовано доцільність використання персоналу, як трудового ресурсу, в системі управління персоналом.

The article defines the role of personnel in the provision of tourist services and analyzes the peculiarities of personnel management at a tourist enterprise. The expediency of using personnel as a labor resource in the personnel management system has substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що основною метою розвитку туристичного бізнесу є створення цілого комплексу здібностей, умінь та теоретичних знань, які надають можливість спеціалістам і фахівцям з управління персоналом здійснювати та розроблювати кадрову політику на найсучасніших підприємствах сфери надання туристичних послуг, розміщування, добирати, повноцінно здійснювати навчання та оцінювання персоналу і ефективно впливати на його використання туристичними підприємствами.

Метою даної статті є обґрунтування використання персоналу, визначення його ролі у сфері надання туристичних послуг та розгляд існуючих напрямків по удосконаленню управління персоналом на туристичних підприємствах.

Об'єктом дослідження є персонал, один з найголовніших ресурсів на підприємстві, від якого залежить рівень обслуговування клієнтів, якість надання послуг, а також і ефективність туристичного підприємства загалом.

Предметом дослідження є методологічні, практичні та теоретичні аспекти стосовно визначення особливостей управління та ролі персоналу у сфері надання туристичних послуг.

Дослідженням проблем методології, теорій та практик по управлінню персоналом присвячено достатньо велику кількість наукових праць таких авторів, як А. Ю. Александрова, Л. І. Гонтаржевська, М. П. Мальська, О. О. Любіцева, Ф. І. Хміль та ін. [1, 3, 7-8, 10, 11]. Але внаслідок багатоаспектності даної проблематики та її складності в сучасному світі все ще існують питання, які не вирішені. В Україні науковий інтерес до управління персоналом лише розпочинає формуватися, що і впливає на актуальність даної тематики.

Успіх на ринку однозначно залежить від ефективності використання персоналу туристичним підприємством, знань та умінь фахівців, чи керівників, їх готовності до швидкого реагування на динаміку ринкової кон'юнктури. Через що виникає потреба у постійній підтримці достатнього рівня організації праці та управлінні персоналом у сфері надання туристичних послуг.

До основних завдань в процесі управління трудовими ресурсами, які пов'язані з сферою туристичних послуг, відносяться: встановлення та визначення споживчого попиту, застосовування і винагородження, відбір, навчання та набір персоналу. Працюючий персонал поділяється на висококваліфікований (професійний) та некваліфікований, який має зміни у тривалості виконання своїх завдань по термінам, тобто сезонний режим роботи, тимчасовий, постійний, чи сумісництво. Саме ці нюанси в роботі працівників впливають на визначення об'єму, характеру та напрямку діяльності в управлінні персоналом. Персонал є одним з елементів комплексу маркетинг-мікс (Product, Price, Place, Promotion), він підтримує постійні контакти з клієнтами, а також формує суспільне враження про діяльність конкретного підприємства на ринку, зважаючи на це, його роль у сфері надання туристичних послуг надзвичайно важлива. Значення персоналу туристичного підприємства чи фірми з надання послуг може мати позитивний чи негативний вплив на їх роботу, це залежить від:

- здатності персоналу до генерації інновацій;
- високої частки витрат у загальних витратах;
- значного впливу персоналу на ефективність економічного, чи правового функціонування підприємства, чи фірми;
- характеру послуг туристичної діяльності;
- факту, що на ринку туристичних послуг взаємовідносини між персоналом та клієнтами впливають на якість задоволення потреб споживачів, пропонованих послуг та формування позитивного іміджу фірми та її продуктів.

Стабільне існування підприємства та позитивну маркетингову діяльність становить персонал високої кваліфікованості з надання туристичних послуг. Тобто сюди відносяться особи, які напряму взаємодіють з клієнтами - працівники туристичної галузі, або місць з надання маркетингової інформації, а також робітники сфери управління. Оцінювання клієнтом якості готового туристичного продукту відбувається обов'язково при усвідомленості своєї відповідальності за продукт продавцями, їхнім професійним етикетом і поведінкою. Завдяки правильності подачі персоналом своїх пропозицій, споживче середовище буде постійно зацікавлене не тільки в користуванні туристичними путівками, а й в консультуванні. Наприклад, в питаннях, які відносяться до країни-приймача туристів, їхньої культурної інфраструктури, розміщень визначних місць, туристичних трас та інших особливостей. Що часто сприймається клієнтами, як візитна картка підприємства.

Позитивне налаштування на виконання різних потреб і бажань туристів, наявність відповідних рис характеру, високі вміння до комунікабельності – таким повинен бути повноцінний працівник туристичного підприємства. Він готовий постійно бути на контакт з клієнтами, розмовляти з ними, делікатно ставити запитання, а також передбачувати, чи тільки здогадуватись про можливі рішення клієнтів. Під час обслуговування туристичних заходів, працівник цієї сфери повинен звертати увагу на традиції, звички, чи інші особливості культури країни, з якої приїхали відпочивати туристи. Ці знання, що стосуються їхньої поведінки, дають змогу надати клієнтам найкращі послуги, які повністю будуть відповідати потребам туристів та продемонструють професіональні навички, як персоналу, так і самого підприємства з надання туристичних послуг і зможуть заохотити клієнтів до повторних звернень до цієї конкретної фірми, значно розширюючи клієнтуру і збільшуючи рівень позитивної репутації підприємства.

Значну роль відіграють чинники, які можуть характеризувати працівника туристичного підприємства. Тому що бажачі здійснювати туристичну діяльність повинні мати величезний спектр здібностей, якостей

та навичок. Наприклад:

- висока особиста культура, красномовність, доброзичливість;
- ввічливість, сумлінність, терпимість, опанування собою;
- стійкість у стресових ситуаціях;
- почуття обов'язку, відповідальність, дисциплінованість
- вміння знаходити вихід з будь-якої ситуації;
- добра систематичність та організація праці;
- швидке прийняття рішень;
- комунікабельність, свобода у поведінці та вміння представити себе;
- естетичний вигляд та приємна зовнішність;
- знання іноземних мов;
- постійне підвищення інтелектуального рівня та самовдосконалення;
- легкість встановлення контактів з різними людьми;
- вміння уважно слухати та відповідне зосередження на клієнті;
- готовність надати допомогу іншим особам для вирішення їхніх проблем;
- здатність впоратись з емоціями клієнта;
- вміння активно продавати та вести переговори.
- здатність до швидкого відновлення сил у стресових ситуаціях, емоційна стабільність.

Навіть зовнішній вигляд робітника, при зустрічі з клієнтом, повинен демонструвати доглянутість, акуратність, викликати позитивне ставлення, що впливає на комфортність спілкування з боку туриста. Персонал ефективно застосовується для досягнення маркетингових цілей підприємства, для задоволення потреб клієнтів та для збільшення прибутків туристичної фірми. Особливо часто це зустрічається у організаціях, чия діяльність має відношення до продажу, збору інформації, обслуговування, комунікацій та пошуку клієнтів. Для досягнення поставлених цілей керівник повинен уміти аналізувати і розплановувати маркетингову діяльність.

Необхідні інструменти для надання послуг і пропозицій, у туристичному секторі, часто перебувають в розпорядженні організаційних структур, які можуть бути різними на підприємствах. Тобто саме завдяки проникненню маркетингу в структуру підприємства, він починає впливати на роботу навіть тих працівників, які не беруть участь у процесі надання туристичних послуг, зате мотивують діяти заодно усю робочу команду в досягненні поставлених організацією цілей.

Зважаючи на це, можна краще зрозуміти сутність і визначення управління персоналом – це функція управлінської діяльності, об'єктивним соціальним явищем якої є люди, які можуть входити в різні трудові колективи і соціальні групи, а також це підсистема, чия діяльність спрямована, чи впливає на виробництво послуг і товарів, на розробку та вдосконалення (покращення) кадрової політики і має свої специфічні методи управління.

Відомий вчений, фахівець в галузі управління персоналом Ф.І. Хміль пропонує таке визначення предмета дисципліни управління персоналом - предметом вивчення науки управління персоналом є процес укомплектування організацій працівниками, їх розвитку, оцінювання і стимулювання, формування високоефективних і висококваліфікованих колективів, стратегічного та оперативного управління окремими працівниками та їх групами [11, с. 8].

В свою чергу, менеджмент персоналу має таке визначення – це ціла система з метою ефективного застосування трудових ресурсів організації (підприємства) на робочих місцях працівників. Тобто це цілий процес, під час якого відбувається вдосконалення, прийом, збереження, чи звільнення людських ресурсів, їх належного використання та вирішення різних організаційних завдань. Тому основою, чи предметом менеджменту персоналу туристичних компаній можна вважати розглядання і вивчення трудових стосунків робітників під час процесу надання послуг, при умові існування і злагодженого функціонування виробничих систем на підприємстві та повноцінного застосуванні потенціалу цих працівників.

Занадто велика кількість чинників впливає на поведінку працівника на підприємстві. І серед діяльності туристичних підприємств обов'язково має бути проблематика вагомості кадрів, робітники яких створюють та підтримують контакти з туристами (споживачами). До цих осіб також можна додати різних туристичних посередників, наприклад, заклади харчування, готельні підприємства, чи інші господарські суб'єкти.

Зміст усіх виконуваних операцій та конкретних робіт за допомогою специфічної функції управління персоналом в організаціях залежить від самого статусу управлінських ланок, який визначається системою поділу праці в загальному процесі управління персоналом організації.

З кожним роком все більша кількість туристичних фірм усвідомлює, що успіхи в маркетинговій діяльності досягаються за допомогою не тільки зовнішньої діяльності, а й внутрішньої, яка спрямована на персонал. Тому і проводиться проектування діяльності робочого колективу способом, завдяки якому управління відповідає основній маркетинговій стратегії даного підприємства. Тобто внутрішній маркетинг завжди пов'язується з спеціалізацією, охопленням цілої структури фірми, а також з продуктивним асортиментом, який надається.

Загальними завданнями, які належать до внутрішнього маркетингу, є створення підходящої системи мотивації праці, поступ робітників та уповільнення плинності кадрів через задоволення їхніх потреб. Це також сприяє формуванню бажаного ставлення серед працівників туристичної фірми, так як вони позитивно оцінюють працедавця. У внутрішньому маркетингу діяльність зобов'язана охоплювати навчальні процеси, які можуть надати усю інформацію робітникам про вагомість підприємства на ринку, його

маркетингові стратегії, різні способи для дієвої конкурентоспроможності, щоб передати бажані стратегічні цілі на діяльність усього трудового колективу. Працівник туристичної фірми, якого недооцінюють, приносить негативний результат не тільки в свою роботу, а й в трудові відносини з споживачами. Тому хороше ставлення, розуміння, прихильність від працівників потребує великої кількості заходів та дій, які повинні вміло використовуватись керуючими особами.

Саме великий вчений, дослідник, основоположник наукової праці та менеджменту Фредерік Вінслоу Тейлор вважав, що робота персоналу на підприємстві складається з низки простих операцій, які можуть часто повторюватись і якими легко оволодіти, чи користуватись, завдяки жорстким стандартним процедурам. Тому найголовнішими обов'язками керівників є контроль та нагляд. А оплата обов'язково повинна бути пропорційна обсягам виконаної роботи, оскільки це обумовлює зацікавленість працівника в результатах своєї праці.

Існує і інший підхід для підвищення плодovitості праці працівників туристичної сфери, який полягає в спеціальній концепції з метою надання персоналу повноважень. Це означає, що працівник матиме значну свободу у своїх робочих діях по обслуговуванню туристів з усвідомленням того, що саме його індивідуальні навички та вміння допоможуть повноцінно задовольняти потреби споживача. Тому надання подібних повноважень робітникам часто забезпечує зростання клієнтської бази, кількості задоволених туристів та ототожнення персоналу з головними завданнями і цілями фірми. Такі робітники повинні достатньо швидко, самостійно та точно приймати рішення, які прискорять досягнення цілей фірми та не матимуть негативного впливу на діяльність підприємства. Тому для найкращих робочих результатів керівником туристичного підприємства застосовуються різноманітні функції, методи та способи управління персоналом та визначаються конкретні цілі і завдання, які повинні бути досягнутими за їх допомогою. Система функцій, яка найчастіше реалізується у процесах управління персоналом зображено на рис. 1.

Повноваження (самоуправління) є важливим процесом перетворення людини, чи цілого колективу з об'єкту в суб'єкт управлінської діяльності.

Непрофесійні, чи негативні дії працівників по відношенню до клієнтів є результатом саме недостатнього розуміння цілей фірми, відсутності відповідних навичок та вмінь. Тому основними проблемами у даній сфері є:

- неефективна мотиваційна система;
- недостатня кількість працівників;
- неефективні бізнесові процедури;
- відсутність навчань з тематики обслуговування клієнта;
- незнання працівників про реальні сподівання клієнтів;
- відсутність поширення інформації між відділами та відсутність повноважень для прийняття рішень лінійними працівниками.

Рис. 1. Функції, які найчастіше реалізуються у процесах управління персоналом

Саме з цими перерахованими проблемами висококваліфікований керівник повинен справлятися (ліквідувати їх), для розвитку персоналу, для пошуку нових цікавих послуг і впливу на працівників (чи клієнтів) та для подальшого росту свого підприємства, підтримання його позитивної репутації на споживчому ринку та для сильної конкурентоспроможної діяльності у туристичній сфері.

Головним об'єктом кадрової політики та одним з найвагоміших ресурсів на туристичному підприємстві вважається персонал, діяльність якого завжди впливає на рівень обслуговування клієнтів, на якість надання послуг підприємством (їх естетичність, унікальність та особливості), складність майбутнього їх запозичення конкурентами (створення можливостей для довготривалого використання цих послуг) і на саму ефективність існування туристичного підприємства в економічній системі України, чи на споживчому ринку. Практична реалізація всіх вище зазначених теоретичних аспектів в діяльності підприємств у сфері надання туристичних послуг дає змогу удосконалювати та покращувати їх конкурентоспроможність, вміння проводити моніторинг на ринках надання послуг, здібності до створення управлінських стратегічних планів в не стабільних ринкових умовах.

Список використаних джерел:

1. Александрова А. Ю. Международный туризм : учебник / А. Ю. Александрова – Москва : Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
2. Гербилова З. М. Економіка туризму : підруч. для вузів / З. М. Гербилова – К: БДМУ, 2001. – 324 с.
3. Гонтаржевська Л. І. Ринок туристичних послуг в Україні: навчальний посібник / Л. І. Гонтаржевська – Донецьк : Східний

видавничий дім, 2008. – 180 с.

4. Долженко Г. П. Экскурсионное дело : учебник / Г. П. Долженко – Москва : ИКЦ «Март», 2005. – 272 с.
5. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посібник / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
6. Котлер Ф. Маркетинг. Гостеприимство. Туризм : учебник для студентов вузов / Котлер Ф., Боуэн Д., Мейкенз Д. : пер. с англ. – М : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 1071 с.
7. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу : навчальний посібник / Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
8. Мальська М. П. Управління персоналом у туризмі : навчальний посібник / Мальська М. П., Бордун О. Ю., Жук І. З. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 232 с.
9. Менеджмент туризму: поняття «туристична діяльність» [Електронний ресурс] – (Бібліотека студента економіста) – 2010. – С. 45. – Режим доступу до ресурсу: <http://library.if.ua/book/38/2530.html>.
10. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : навчальний посібник / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
11. Хміль Ф. І. Управління персоналом: підручник / Ф.І. Хміль. – К. : Академвидав, 2006. – 487 с.
12. Хомик Ю. О. Развитие рынка туристских услуг в Украине [Материалы Всеукраинской научно-практической конференции «Региональная экономика и механизмы управления ее развитием»] / Ю. О. Хомик. – Симферополь : Таврида. – 2008. – С. 176-178.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

САЛАМАХА О., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Менеджмент»,

спеціалізація «Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу»

наук. кер. Хитрова О. А.

У статті розглянуто питання впровадження та застосування інформаційних технологій в управлінні підприємством, визначено сутність поняття інформаційних технологій та їх головних завдань. Охарактеризовано теоретичні аспекти впровадження інноваційних ІТ на підприємстві, перелічено фактори, що здатні загальмувати даний процес. Наведено послідовність дій, спрямованих на мінімізацію впливу негативних впливів на процес впровадження інформаційних систем і технологій. Надано порівняльну характеристику інтегрованих інформаційних систем і технологій що широко використовуються у господарській діяльності вітчизняних підприємств.

In the article the questions of implementation and application of information technologies in enterprise management are considered, the essence of the concept of information technologies and their main tasks is determined. The theoretical aspects of the implementation of innovative IT in the enterprise are described and the factors which can inhibit this process are mentioned. The sequence of actions directed on minimization of influence of negative influences on process of introduction of information systems is given. The comparative characteristic of information systems and technologies widely used in entrepreneurial activity is given.

На сучасному етапі економічного розвитку діяльність підприємств характеризується відкритістю та складністю. Складність їх діяльності є наслідком неоднозначного впливу зі сторони зовнішнього середовища та можливими недоліками при обміні інформацією всередині системи. Це актуалізує необхідність вирішення завдань пов'язаних з організацією дієвої інформаційної системи управління підприємством. Ефективним методом оптимізації управлінської діяльності є автоматизація, яка здатна забезпечити не лише більш чітке і гнучке управління, а й позитивно вплинути на конкурентоспроможність підприємства у маркетинговому середовищі.

Мета статті полягає в розкритті сутності інформаційних технологій та особливостей їх впровадження в процес управління підприємством. Дана тема є актуальною, адже більш глибоке дослідження питань ефективності застосування та практичного впровадження на підприємстві інформаційних технологій дасть змогу удосконалити систему управління та оптимізувати показники всіх видів діяльності підприємства.

Питання застосування методів та систем інформаційних технологій та дослідження їхнього впливу на оптимізацію управління діяльності підприємства у своїх працях приділили увагу такі вчені: А. М. Яновський [1], А. С. Гергенов [2], С. О. Крайчук [3], Т. І. Бурцева, Л. Е. Серкова, Т. А. Пальонна [4], І. В. Кривов'язюк, О. Р. Усков [5], Т. В. Янчук [6] та інші. Вивчення праць з окресленої проблематики показало, що загалом на сучасному етапі розвитку ринкових відносин, виникнення кризових ситуацій в діяльності, зміни в системі функціонування та розвитку підприємств спричиняють виникнення нових питань і проблем, які супроводжують запровадження інформаційних технологій, а тому потребують більш глибокого дослідження та вивчення можливих шляхів їх подолання.

Організація інноваційної структури управління підприємством неможлива без використання сучасних інформаційних комп'ютерних систем. За визначенням А. М. Яновського, інформаційна технологія – це сукупність методів, виробничих і програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюжок, що забезпечує збір, зберігання, обробку, вивід і поширення інформації для зниження трудомісткості процесів використання інформаційних ресурсів, підвищення надійності та оперативності [1].

Використання інформаційних технологій в управлінні підприємством здійснюється з метою ефективної та оперативної комп'ютерної обробки інформаційних ресурсів, зберігання великих обсягів економічно важливої інформації та передачі її на будь-які відстані в мінімальні терміни. [2, с. 23].

Тобто, слід зауважити, що основним завданням використання інформаційних технологій є оптимізація оперативного управління на підприємстві та навіть спрощення процесу прийняття управлінських рішень.

Досвід запровадження та використання інформаційних технологій на підприємствах свідчить про відкриття великих потенційних можливостей. До основних переваг практичного застосування інформаційних технологій та систем на підприємстві відносять (рис. 1):

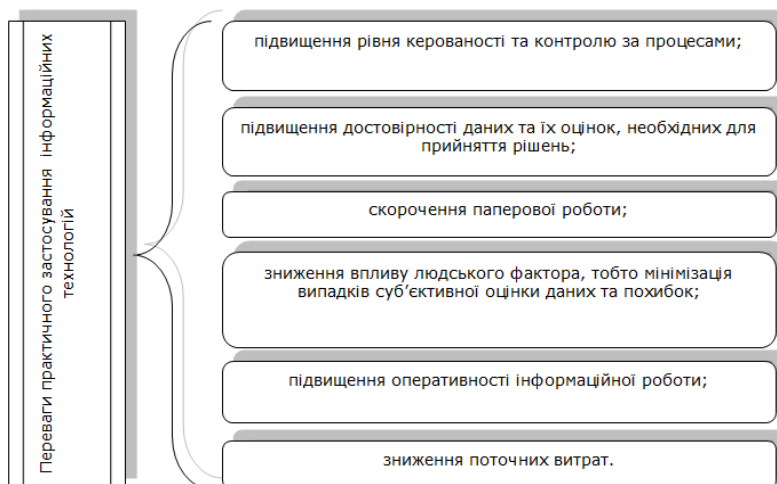

Рис. 1. Основні переваги практичного застосування інформаційних технологій та систем на підприємстві

Попри очевидний позитивний вплив, пов'язаний з автоматизацією та оптимізацією діяльності підприємства, часто запровадження інформаційних технологій супроводжується значними труднощами. На шляху впровадження яких в управлінні виділяють ряд перешкод, зокрема:

- ускладнення вивчення швидкозмінних інформаційних потоків як результат поглиблення експортної орієнтованості значної частки підприємств;
- складність розробки та впровадження інформаційних і програмних систем для автоматизації управління компаніями через відтік ІТ-персоналу, нестачу фінансових ресурсів;
- відсутність у значної кількості керівників розуміння доцільності використання ІТ для удосконалення управлінської роботи;
- доцільність безперервного застосування Internet-технологій в організації і забезпеченні мобільного управління [3].

З метою мінімізації негативних впливів при запровадженні інноваційних ІТ систем доцільно дотримуватися певної послідовності дій, а саме (див. рис. 2):

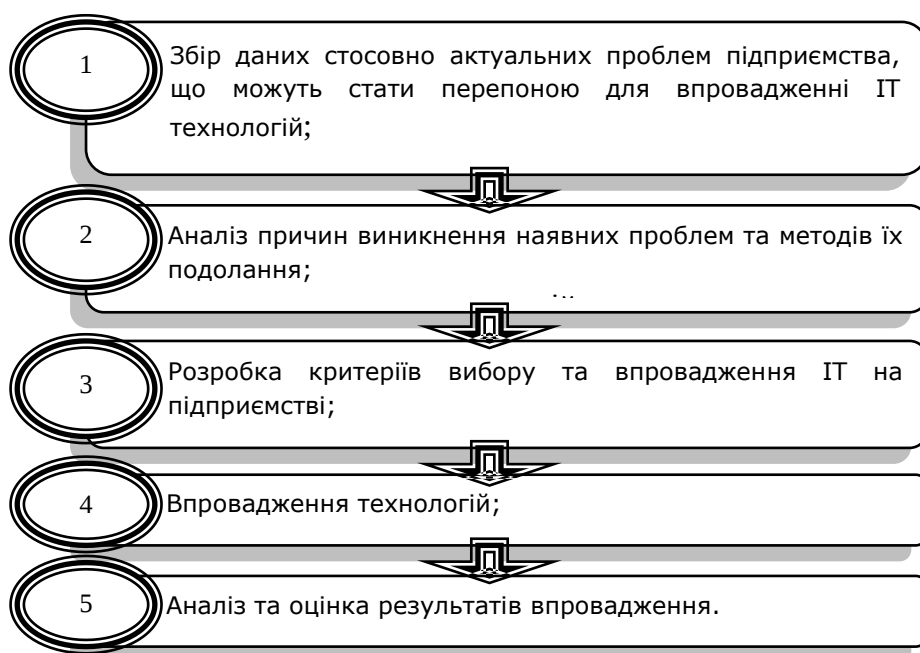

Рис. 2. Послідовність дій запровадження ІТ

Важливим аспектом, на який необхідно звернути увагу є те, що ІТ технології на підприємствах існують у вигляді інформаційних систем та комплексів, що можуть знайти своє використання в різних сегментах системи управління. На ринку Інформаційних технологій сьогодні існує велике різноманіття програмного забезпечення, залежно від цілей та мети застосування.

Аналіз та порівняльна характеристика інформаційних систем, що використовуються у практичній діяльності вітчизняних підприємств наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика інтегрованих інформаційних систем

Рівень системи	Система автоматизації	Сфера використання	Об'єкт управління	Ядро системи	Ефект
1	2	3	4	5	6
Малі інтегровані системи	Concorde XAL	виробництво, фінанси, постачання, збут	бізнес-процеси підприємства	фінансовий облік та управління	оптимізація усіх бізнес процесів підприємства
	1C	фінансовий аналіз, планування, оперативне управління	матеріальні потоки	фінанси, контролінг	автоматизація організаційної та господарської діяльності
Середні інтегровані системи	Microsoft Axapta	виробництво, планування, фінанси, постачання, управління кадрами, логістика, збут	бізнес-процеси підприємства	система управління базою даних	автоматизація всіх ділових процесів підприємства
	Microsoft Navision	виробництво ресурсозабезпечення, бізнес-аналітика і звітність, управління проектами, фінанси, збут	ресурси підприємства	система управління ресурсами	Оптимізація управління матеріальними потоками
	Галактика	виробництво, стратегічне планування, оперативне управління,	інформаційне забезпечення	інформаційні потоки	оптимізація інформаційних потоків та процесу прийняття управлінських рішень

Продовження табл.1

	JD Edwards (Robertson & Blums)	управління персоналом, розрахунок заробітної плати, кадрова політика підприємства	людський капітал	управління персоналом	оптимізація всіх основних процесів управління людськими ресурсами підприємства
Великі інтегровані системи	SyteLine (Symix)	виробництво, управління ресурсами, постачання, планування, електронна комерція, логістика, збут, управління персоналом	бізнес процеси підприємства	управління ресурсами	оптимізація діяльності підприємства за рахунок підтримки зв'язків з клієнтами
	SAP R/3 (SAP AG)	виробництво, планування, фінанси, постачання, управління кадрами збут	інтеграція всіх бізнес-процесів підприємства	управління базами даних	оптимізація усіх бізнес-процесів між багатьма підприємствами
	Oracle Applications (Oracle)	фінанси, виробництво, постачання, управління запасами, контроль якості, управління персоналом, збут	інтеграція всіх бізнес-процесів підприємства	управління виробничим процесом з маркетинговим нахилом	оптимізація всіх видів діяльності підприємства на основі web-технологій

		Baan IV (Baan)	управління, контроль технологічних процесів, фінанси, логістика, планування, зберігання, збут, управління проектами, сервісна діяльність	інтеграція всіх бізнес- процесів підприємства	організація та управління виробничим процесом	автоматизація бізнес процесів в компаніях з високотехнологіч ним виробництвом та складною системою логістики
--	--	-------------------	---	--	---	--

Використовуючи вищезазначене програмне забезпечення, підприємства отримують можливість узгодити обсяг виробництва з попитом у режимі реального часу, виявити нові канали продажів і розміщення, оптимізувати організаційну структуру, визначати структуру виробництва згідно з законами, покращити якість обслуговування і цим разуче підвищити ефективність своєї діяльності [14, с. 130].

Та для того, щоб досягнути максимального рівня продуктивності, доречно супроводжувати процес запровадження ІТ на підприємстві підвищенням рівня кваліфікації управлінського персоналу, удосконаленням організаційної системи, розробкою стратегії, цілей та завдань розвитку підприємства тощо.

На сьогоднішній день, в умовах невизначеності бізнес-середовища, підприємства часто потребують підвищення рівня ефективності своєї роботи. Одним із численних методів оптимізації діяльності на підприємствах є впровадження інформаційних технологій. Попри певні труднощі пов'язані з наявністю численних перешкод для впровадження ІТ, використання інноваційних програмних продуктів здатне спричинити суттєві позитивні наслідки такі як: облегшення процесу роботи з інформацією, прискорення її обробки та аналізу, підвищення рівня достовірності даних, зменшення витрат, сприяння прийняттю управлінських рішень тощо.

Сьогодні, на ринку ІТ існує велика кількість програмного забезпечення, вибір якого залежить від цілей підприємства та мети його застосування. У статті проаналізовано найпоширеніші з них, наведено порівняння та переваги. Таким чином, роль інформаційних систем та технологій в процесі управління підприємством беззаперечно вагома. Використання інноваційного програмного забезпечення – шлях до ефективної діяльності підприємства та підвищення його конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Яновский А. М. Информационное обеспечение развития предприятия в условиях рыночной экономики / А. М. Яновский // НТИ. Сер. 1. – 1997. – № 3. – С. 16–18.
2. Гергенов А.С. Информационные технологии в управлении : Учебное пособие / Гергенов А.С.// — Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ — 2005. — 72 с.
3. Крайчук С. О. Стан запровадження інформаційних технологій в управління сучасними підприємствами [Електронний ресурс] / О. С. Крайчук // Ефективна економіка № 4, 2016. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4892>
4. Интегрированная система управления предприятием "КОНКОРД" [Електронний ресурс] Компьютер в бухгалтерском учете и аудите 1998'4. – Режим доступу: <http://www.k-press.ru/comp/1998/4/Columbus/Columbus.asp>
5. Обзор системы 1С:Предприятие 8 [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://1c.ua/ua/v8/>
6. Обзор ERP системы: Microsoft Dynamics AX (АХАРТА) [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://iteranet.ru/it-novosti/2013/12/05/obzor-erp-sistemy-microsoft-dynamics-ax-axapta/>
7. Microsoft Dynamics NAV - реальная альтернатива 1С [Електронний ресурс] ф.новости . – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ru/news/-/402550/microsoft-dynamics-nav-realnaya-alternativa-1s>
8. Microsoft Dynamics NAV – бухгалтерський облік і не тільки [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <https://news.dtki.ua/debet-kredit/partner-news/38858>
9. Галактика ERP – О системе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.galaktika.ru/erp/o-sisteme>
10. SAP R/3 (R3) - IT технологии будущего, работающие уже сегодня [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://asapcg.com/press-center/articles/sap-r3/>
11. Компания Infor представила новую версию Infor Syteline 9.00. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.frontstep.ru/services/biznes-prilozheni/erp-sistemy/syteline-9-00/>
12. Обзор ERP системы: Oracle E-Business Suite [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://iteranet.ru/it-novosti/2013/12/23/obzor-erp-sistemy-oracle-e-business-suite/>
13. Обзор ERP системы: BAAN [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://iteranet.ru/it-novosti/2013/12/05/obzor-erp-sistemy-baan/>
14. Янчук Т. В. Алгоритм впровадження інформаційних технологій в сучасний бізнес / Т. В. Янчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки". – 2014. – Випуск 5. Частина 3. – С. 128–130.

ФІНАНСУВАННЯ ДЕЛЕГОВАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

**АЛЕКСАНДРОВА І., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рошило В.І.**

В статті розглянуто проблемні аспекти міжбюджетних взаємовідносин безпосередньо пов'язані з фінансовим забезпеченням функціонування місцевих органів влади, особливо в частині реалізації делегованих державою повноважень та обумовлюють пошук шляхів зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів. Підвищення економічної ефективності видатків на місцевому рівні потребує поступового розширення прав і видаткових компетенцій місцевих органів влади, встановлення реальної фінансової самостійності місцевих органів влади, створення належних механізмів формування місцевих бюджетів і вирівнювання їх фінансових можливостей.

In the article the problem aspects of interbudgetary mutual relations are considered direct-coupled with the financial providing functionings of local authorities, especially in part of realization of the plenary powers delegated the state and stipulate the search of ways of strengthening of financial basis of local budgets. The increase of economic efficiency of charges at local level needs gradual expansion of rights and expense jurisdictions of local authorities, establishment of the real financial independence of local authorities, creation of the proper mechanisms of forming of local budgets and smoothing of them, financial possibilities.

Запровадження нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин пов'язане з підвищенням ролі місцевих органів влади, розширенням владних повноважень на місцевому рівні, має за мету підвищити ефективність публічного управління на нижчому рівні та сприяти більшому піклуванню про інтереси територіальної громади. Крім того, відбулося реформатування підходів до формування видаткових повноважень. Вони делегуються виключно на рівень міста обласного значення, районний рівень та рівень територіальних громад, які будуть об'єднані, що обумовлює актуальність обраної теми.

Досвід багатьох країн підтверджує, що більшість функцій органів нижчих рівнів місцевого самоврядування здатне виконувати більш ефективно, ніж центральна влада. Водночас, за такої умови забезпечується головний принцип децентралізації – принцип субсидіарності: публічні послуги повинні надаватись тими органами влади, що знаходяться найближче до громадян. Однак, слід мати на увазі, що перенесення значних владних повноважень та функцій з державного на нижчі рівні без відповідного фінансового забезпечення може привести до негативних наслідків [4, с.12]. Тому проблема фінансування делегованих повноважень органів місцевої влади і досі потребує практичного розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, де започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття. Питання врегулювання механізму функціонування місцевих бюджетів викликає інтерес у представників фінансової науки. Серед українських науковців вагомих внесок у дослідження проблематики фінансового забезпечення органів місцевої влади зробили: С. Буковинський, С. Булгакова, О. Василик, В. Зайчикова, І. Запатріна, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, І. Лютий, В. Опарін, Д. Полозенко, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інші. Незважаючи на вагомий науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, потребують поглибленого вивчення питання оптимального розподілу видаткових повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування і формування ефективної системи фінансового вирівнювання бюджетної забезпеченості органів місцевої влади.

Метою статті є дослідження проблематики фінансування делегованих повноважень органів місцевої влади і окреслення шляхів її вирішення.

Об'єктом дослідження є механізм фінансового вирівнювання доходної спроможності місцевих бюджетів.

Базові проблеми видаткової частини місцевих бюджетів - відсутність чітких критеріїв розрахунку загальних видатків на делеговані повноваження та низький рівень забезпеченості делегованих державою повноважень відповідними фінансовими ресурсами.

Зміни до Бюджетного та Податкового кодексів значно вплинули на процес формування видаткової частини бюджетів.

Курс на бюджетну децентралізацію дав змогу впровадити позитивні зміни в механізм бюджетного планування видаткової частини місцевих бюджетів [3, с.4]:

— запровадження нових видів трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів тощо) та посилення відповідальності профільних міністерств за реалізацію державної політики у освітній та медичній галузях шляхом визначення їх головними розпорядниками коштів відповідних субвенцій, що має створити передумови для реформування соціальних стандартів та нормативів, оновлення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості;

— додавання до проекту Держбюджету детальних фінансових та кількісних розрахунків міжбюджетних трансфертів за видами місцевих бюджетів, включно з розрахунками індексів податкоспроможності;

— встановлення нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) залежно від рівня надходжень на одного жителя; решта платежів вирівнюванню не мали підлягати, залишаючись у розпорядженні місцевих бюджетів;

— закладення механізму стимулювання громад до об'єднання в спроможні громади через механізм переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом та наділення органів місцевого самоврядування таких громад повноваженнями, рівнозначними повноваженням міських рад міст обласного значення, що має стимулювати об'єднання;

— розширення власних повноважень усіх місцевих бюджетів у частині фінансування муніципальних формувань з охорони громадського порядку.

Фінансування делегованих повноважень з місцевих бюджетів, а саме видатків на освіту та охорону здоров'я за рахунок цільових субвенцій дасть змогу значно збільшити бюджетні ресурси для фінансування власних повноважень, оскільки відпаде необхідність постійного відволікання коштів на забезпечення делегованих повноважень. Тим паче, що Бюджетним кодексом передбачено замість умовного розподілу на I та II кошик формування єдиного кошику власних доходів місцевих бюджетів. Позитивні зміни які відбулися внаслідок цього процесу чи не вперше, повністю забезпечено достатню для нормального функціонування потребу закладів бюджетної сфери, що фінансується з обласного бюджету та бюджетів міст обласного значення, міст районного значення і селищ.

Незважаючи на позитивні зміни які відбулися в бюджетному законодавстві та провівши моніторинг фінансового забезпечення установ освіти та охорони здоров'я Чернівецької області, варто окреслити проблемні питання фінансового забезпечення основних галузей бюджетної сфери.

Крім того, в методиці розподілу освітньої субвенції залишається коефіцієнт, введений ще у 2001 році, який не враховує відсоток малокомплектних шкіл та по медичній субвенції не враховується норматив бюджетної забезпеченості для малонаселених районів. Фінансове забезпечення закладів галузі освіти Чернівецької області за рахунок доведених обсягів освітньої субвенції не задовольняє потребу по Вижицькому, Заставнівському, Кельменецькому та Сокирянському районах Чернівецької області в загальній сумі 18,6 млн. грн., з них лише по загальноосвітніх закладах Кельменецького району – 7,7 млн. грн. Причиною цього є значна кількість малочисельних загальноосвітніх закладів (з середньою наповненістю класів від 7 до 15 учнів) у сільській місцевості, особливо у гірських районах, де села розташовані на значній відстані одне від одного. Закрити ці заклади неможливо здебільшого через складність транспортного сполучення між населеними пунктами, відсутність необхідної кількості шкільних автобусів, а особливо через ненадання місцевими радами згоди на їх закриття, оскільки це питання входить виключно до компетенції органів місцевого самоврядування. Ще одним проблемним нюансом є те, що фінансування видатків на поновлення матеріально-технічної бази загальноосвітніх навчальних закладів, проведення їх невідкладних аварійних ремонтів є проблемним, так як відповідно до Бюджетного кодексу освітня субвенція спрямовується лише на оплату поточних видатків. В той же час, кошти на проведення таких видатків у місцевих бюджетах відсутні.

Мінімальну потребу утримання закладів галузі охорони здоров'я за рахунок медичної субвенції у цілому забезпечено, однак мають місце проблеми в тих бюджетах, з яких виділяються значні кошти для хворих, яким здійснено операцію з трансплантації органів. У Чернівецькій області таких хворих налічується 40 осіб, на лікування яких щорічно спрямовується більше 10 млн. грн. коштів місцевих бюджетів. При цьому в одному з районів їх більше ніж 5, а в іншому – жодного.

Найгостріші проблеми у забезпеченні мінімальної потреби закладів бюджетної сфери виникли саме на рівні районних бюджетів. Основним чинником цієї проблеми є передача, згідно з внесеними змінами до Бюджетного кодексу України, на утримання з районних бюджетів дитячих дошкільних закладів, палаців культури, клубів та бібліотек, що фінансувалися з сільських бюджетів.

У Чернівецькій області є 9 районних бюджетів, які не матимуть змоги самостійно забезпечити фінансову потребу в коштах на утримання бюджетної сфери району, зокрема це Вижицький, Заставнівський, Кельменецький, Кіцманський, Новоселицький, Путильський, Сокирянський, Сторожинецький та Хотинський райони.

Аналогічна ситуація з іншими районними бюджетами, зокрема в Заставнівському районі незабезпеченість в коштах складає 8,8 млн. грн. (20,7% від загальної суми видатків), Кіцманському – 7,9 млн. грн. (14,9%), Вижицькому – 8,0 млн. грн. (15,3%), Кельменецькому – 1,0 (3,6%), Новоселицькому – 2,5 млн. грн. (3%), Сокирянському – 4,2 млн. грн. (6,7%) Сторожинецькому – 8,5 млн. грн. (12%) та Хотинському – 3,5 млн. грн. (5%).

З метою забезпечення мінімальної потреби місцевих органів влади у здійсненні ними власних та делегованих повноважень, недопущення руйнування фінансової бази місцевих громад пропонуємо вирішення окремих проблемних питань бюджетотворення в частині:

— внесення змін до формули визначення обсягу медичної субвенції, включивши додаткові видатки на забезпечення необхідними медикаментами хворих з пересадкою органів, або шляхом виділення на ці заходи цільової субвенції з Державного бюджету України;

— при розподілі стабілізаційної дотації між адміністративно-територіальними одиницями необхідно враховувати наступні чинники – віднесення території згідно із Законом України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» до категорії гірських, кількість депресивних територіальних одиниць, що входять до складу району, наявність бюджетних установ, які надають соціальні послуги населенню тощо;

— передбачивши фінансування дитячих дошкільних закладів і навчально-виховних комплексів I ступеню за рахунок коштів освітньої субвенції, внісши відповідні зміни до Формули її визначення та розглянути можливість збільшення обсягу освітньої субвенції за рахунок нерозподіленого її залишку.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 8 листопада 2018 р. – Режим доступу : http://eurch.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/find;
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України за станом на 8. 11. 2011 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21. 05. 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97>.
3. Карабутова В.В., Пархоменко В. Г., Рабошук Я.О., Слобожан О.В., Томнюк О. Є. Бюджетна децентралізація: слово за парламентом / В.В. Карабутова, В. Г. Пархоменко, Я.О. Рабошук, О.В. Слобожан, О.Є. Томнюк // Галузевий моніторинг. – 2014. – №17. – С.4-5.
4. Циммерманн Х., Журавель Т. Фіскальна децентралізація в Україні. Фіскальна система та потреба у її реформуванні. / Х. Циммерманн, Т. Журавель. – К. : Реформа публічного управління, 2009. – 49 с.

КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ

**БЛАЗ А., 6 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. – Юрій С. М.**

У статті розкрито теоретичні основи казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами відповідно до діючої практики. Проаналізовано динаміку та структуру виконання доходної частини бюджету м. Чернівці за 2015-2017 роки. Подано напрямки оптимізації формування доходів місцевих бюджетів та їх казначейського обслуговування.

In the article the theoretical bases of treasury service of local budgets on incomes are disclosed in accordance with the current practice. The dynamics and structure of implementation of the revenue part of the budget of Chernivtsi for 2015-2017 years are analyzed. The directions of optimization of the formation of revenues of local budgets and their treasury services are given.

Державна казначейська служба України – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів та забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України.

Проблема формування доходної бази місцевих бюджетів останніми роками перебуває в центрі уваги науковців, працівників органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та фінансових органів. Однак, спроби їх реформування в Україні не призвели до створення зваженої системи розподілу повноважень між органами державної та місцевої влади.

Процеси казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами досліджували багато науковців та практиків у сфері державних та місцевих фінансів. Необхідно відзначити праці С. Булгакової, О. Охрімівського, П. Петрашко, В. Стояна, О. Чечуліної, С. Юрія та інших. Однак, час вимагає нових досліджень, оскільки були внесені зміни до нормативно-законодавчої бази.

Метою статті є дослідження сучасного стану та напрямів розвитку казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами.

В умовах фінансово-економічної кризи інфляції, значних валютних коливань, а також прямих загроз національній (і, в тому числі, фінансовій) безпеці країни, надзвичайно важливим є забезпечення надійності та стабільності виконання як Державного бюджету України, так і місцевих бюджетів. Даний процес є складним та багатограним, а визначальну роль у ньому відіграє Державна казначейська служба України.

Управління бюджетними потоками в процесі виконання бюджетів є однією із найбільш складних та водночас актуальних проблем, що торкаються усіх верств населення. Більше того, беззаперечним є факт, що системне управління процесом виконання бюджетів є невід'ємною запорукою розвитку економіки в цілому [5, с. 269].

Державна казначейська служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів. Казначейство є учасником системи електронних платежів Національного банку та керується у своїй діяльності Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства, а також дорученнями Кабінету Міністрів України і Міністра фінансів [2].

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено вітчизняним законодавством, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти та використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку це розширює можливості місцевих органів влади в більш повному задоволенні потреб населення [4, с. 64].

Доходна частина місцевих бюджетів виражає сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовуються місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону.

На сьогоднішній день на збільшення доходної частини бюджетів негативно впливає чимало факторів, зокрема: існування тіньових схем ведення бізнесу, надання податкових пільг, неузгодженість потреб у податкових надходженнях з можливостями їх отримання, недосконалість правових норм щодо забезпечення державного контролю в процесі управління ресурсами. Все це сприяє прийняттю неефективних та суб'єктивних бюджетних рішень як на стадіях складання, розгляду та затвердження бюджету, так і на стадії його виконання [4, с. 65].

Основу нормативно-правової бази, згідно з якою здійснюється казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами та регламентуються організаційні взаємовідносини між органами Державної казначейської служби України, фінансовими органами, місцевими радами та їх виконавчими органами, платниками податків, розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів у процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні, складають Бюджетний кодекс України [1] та розроблений на виконання його вимог «Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів» [3].

Операції з обробки платежів, що надійшли до місцевих бюджетів, здійснюються у такій послідовності [3]:

- повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до місцевих бюджетів;
- розподіл платежів до бюджетів за нормативами, визначеними Бюджетним кодексом України, іншими законодавчими актами та рішенням відповідної ради про місцевий бюджет;

- перерахування до державного бюджету реверсної дотації згідно з Бюджетним кодексом України, законом про Державний бюджет України;
- проведення розрахунків за міжбюджетними трансфертами;
- погашення позик, наданих за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка;
- зарахування коштів на рахунки для обліку надходжень загального та спеціального фондів місцевих бюджетів.

Органи Казначейства при обслуговуванні місцевих бюджетів за доходами здійснюють наступні види операцій [3]:

- за платежами, які є доходами загального фонду місцевих бюджетів, за платежами, які є доходами спеціального фонду місцевого бюджету (крім власних надходжень бюджетних установ);
- за платежами, які розподіляються між рівнями місцевих бюджетів, за коштами, тимчасово віднесеними на доходи місцевого бюджету, що підлягають розподілу, за іншими платежами, які тимчасово віднесені на доходи місцевого бюджету, у порядку, встановленому законодавством.

Важлива роль відводиться територіальним органам Державної казначейської служби у соціально-економічному розвитку територій, адже саме з місцевих бюджетів через рахунки, відкриті в органах Казначейства, здійснюється фінансування видатків за рахунок раніше акумульованих коштів. На основі звітності управління Державної казначейської служби України у м. Чернівцях Чернівецької області проведемо короткий аналітичний огляд виконання доходної частини місцевого бюджету за 2015-2017 роки.

Динаміку зростання доходів зведеного бюджету м. Чернівці характеризують дані на рис. 3. 1.

Рис. 1. Динаміка доходів зведеного бюджету м. Чернівці в розрізі видів надходжень за 2015-2017 роки, (%)

Розглядаючи структуру доходів зведеного бюджету міста Чернівці в динаміці останніх трьох років, слід зазначити, що істотних змін в основних групах доходів не простежується (рис. 1.).

З даного рисунка видно, що в дохідній частині зведеного бюджету м. Чернівці найбільшу питому вагу стабільно займають офіційні трансферти: в 2015 році – 47,22%, в 2016 році – 49,81%, в 2017 році – 46,11%; на другому місці знаходяться податкові надходження: в 2015 році – 45,45%, в 2016 році – 41,1%, в 2017 році – 43,56%. Неподаткові надходження займають в 2015 році – 6,05%, в 2016 році – 7,8%, в 2017 році – 8,94% частки від дохідної частини бюджету. Доходам від операцій належить вкрай незначна частка: в 2015 році – 1,28%, в 2016 році – 1,38%, в 2017 році – 1,39%.

Таким чином, спостерігається помірна фінансова залежність бюджету м. Чернівці. Однак, варто все ж таки, посилити фінансову незалежність бюджету м. Чернівці за такими напрямками [6, с. 74]:

- проводити моніторинг доходів місцевих бюджетів на всіх стадіях бюджетного процесу із застосуванням аналізу, аудиту і проведення постійного контролю над справами податків, зборів і обов'язкових платежів та мобілізацією доходів відповідно до визначених планових показників на бюджетний рік;

- здійснювати своєчасне реагування на стан виконання дохідної частини бюджету у поточному році, що надасть можливість підготувати ефективну та ґрунтовну базу для планування показників податків, зборів і обов'язкових платежів на наступний рік і не допустити недоліків минулих років у наступному бюджетному процесі;

- запровадження планування місцевого бюджету на середньострокову перспективу;

- посилення інвестиційного складника місцевого бюджету.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів дає позитивний ефект, тому що саме така форма роботи забезпечує ощадливе, обов'язково цільове використання бюджетних коштів. Обслуговування територіальними органами Державної казначейської служби місцевих бюджетів дає можливість щодня на всіх рівнях бюджетної системи одержувати інформацію про доходи, що надійшли, в розрізі кодів бюджетної класифікації, та контролювати напрямки руху бюджетних коштів

Можна виокремити такі основні напрями удосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами [5, с. 272]:

- оптимізація казначейської інфраструктури;

- впровадження міжнародних стандартів у роботі Казначейської служби;

- вдосконалення підходів до фінансової звітності про виконання місцевих бюджету за доходами;

— модернізація програмного забезпечення у роботі казначейства.
 — покращення технічного забезпечення органів казначейства, органів місцевого самоврядування, розпорядників та одержувачів коштів місцевих бюджетів та забезпечення телекомунікаційні зв'язків між ними.

Отже, подальший розвиток системи казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами пропонується пов'язувати із удосконаленням існуючих та створенням нових механізмів у напрямі зосередження та централізації фінансових ресурсів в єдиній структурі органів Державної казначейської служби України та посиленні контрольних функцій з боку держави за своєчасним і повним надходженням до бюджету фінансових ресурсів з наступним їх ефективним використанням.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 01.10.2011 р. № 2456-17. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Про Положення про Державну казначейську службу України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-p>.
3. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р. № 938. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Боровик П. М. Казначейське виконання місцевих бюджетів: проблеми та шляхи їх вирішення / П. М. Боровик, І. М. Козлова, М. Ю. Кодола // Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку фінансової системи України : кол. моногр. / під ред. О.О.Непочатенко. – Умань : Видавн.-поліграф. центр «Візаві», 2015. – Ч 1. – С. 63-67.
5. Форкун І. В. Теоретико-методичні засади побудови механізму казначейського обслуговування місцевих бюджетів / І. В. Форкун // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – № 3. – Т. 3. – С. 268-273.
6. Щербань О. Д. Напрями удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / О. Д. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 41. – С. 74-79.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

**БОДНАРУК О., ТАНАСЮК М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
 спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
 спеціалізація «Державні фінанси»
 наук. кер. Томнюк Т.Л.**

У статті розглянуто можливості мобілізації додаткових ресурсів до місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Визначено заходи щодо збільшення обсягів надходжень податку на доходи фізичних осіб. На основі досвіду зарубіжних країн запропоновано зміни в механізмі справляння податку на майно.

The article considers the possibilities of mobilizing additional resources to local budgets at the expense of tax revenues. Measures were taken to increase the volume of income from personal income tax. Based on the experience of foreign countries, changes are proposed in the mechanism for collecting property tax.

Одним з найефективніших важелів децентралізації є інструменти фіскальної політики. Проте в Україні вони не дали належних результатів, що зумовлено їх спрямованістю на вирішення поточних завдань, а не стратегічних, непослідовністю і безсистемністю в застосуванні. Саме тому проблеми формування податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах децентралізації потребують поглибленого дослідження, що і визначає актуальність теми публікації.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування податкових надходжень місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є фіскальна політика щодо виконання місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні засади формування податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Теоретичним і практичним аспектам формування податкових надходжень місцевих бюджетів, розвитку фінансової децентралізації присвячено праці таких вітчизняних вчених, як О. Абакуменко, Т. Бондарук, С. Буковинський, О. асиль, О. Власюк, І. Волохова, І. Запатріна, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, В. Маргасова, В. Мельник, С. Михайленко, Ц. Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, О. Рожко, В. Савченко, О. Сукач, С. Слухай, В. Федосов, К. Швабій, І. Чугунов, С. Юрій та інші.

Від початку впровадження в Україні реформи децентралізації суттєво змінилася філософія формування та використання фінансових ресурсів місцевого самоврядування, практичні механізми їхньої реалізації також зазнали відчутних змін. Слід констатувати, що законодавство закріпило значні можливості для наповнення місцевих бюджетів, однак викликом для місцевого самоврядування є максимально повне використання наданих можливостей.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), попри переспрямування його значної частки (а саме 25 %) до державного бюджету, продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом податкового ресурсу місцевих бюджетів. Однак потенціал ПДФО як джерела наповнення бюджетного фонду ще до кінця не вичерпано. Поповнення цієї складової доходів гальмується значним рівнем тінізації доходів найманих працівників, неефективністю заходів з легалізації заробітної плати, а також не врегульованістю механізму сплати та зарахування ПДФО відокремленими підрозділами юридичних осіб. Слід виділити низку чинників, які негативно впливають на надходження ПДФО в області. По-перше, це наявність заборгованості із заробітної плати. По-друге, низька заробітна плата на деяких підприємствах області, яка досить часто не досягає навіть мінімального рівня. На кінець року в Чернівецькій області середня заробітна плата складала 6775 грн. при середній по Україні – 8725 грн., тобто це останнє місце в рейтингу регіонів [4].

Підприємства реального сектора економіки зазвичай не використовують схем мінімізації зарплати. Мінімізують заробітну плату здебільшого ті суб'єкти малого підприємництва, де працює незначна кількість працівників. У зв'язку з цим органи Державної фіскальної служби (ДФС) здійснюють перевірки, проводять

роз'яснювальну роботу з керівниками підприємств, передають перелік таких підприємств до прокуратури, органів Держпраці тощо для вжиття відповідних заходів.

Слід відзначити, що позитивний результат роботи ДФС полягає не в донарахуваннях доходів до бюджету, а в тому, що суб'єкти господарювання оформлюють трудові відносини з працівниками, виплачують офіційну зарплату, з якої перераховуються податки в бюджет.

Резервом збільшення надходжень до бюджету ПДФО може стати декларування громадянами доходів. На жаль, не всі громадяни, які, згідно з законом повинні подавати декларацію, так роблять. Це спричиняє недоотримання коштів до бюджету. В умовах неповної зайнятості, громадяни шукають додаткових можливостей отримання доходів. Як правило, це доходи з іноземним джерелом походження, від здачі в оренду квартир, надання низки послуг неподатковим агентам, продажу надлишків сільськогосподарської продукції тощо. Виявлення таких випадків не повинно непокоїти лише ДФС. Хто, як не місцева влада, знає про такі прецеденти на місцях. Тому в роботі з залучення таких громадян до декларування ДФС розраховує на допомогу місцевої влади. Їхнє спільне завдання, з одного боку, – наповнення дохідної частини бюджету, з іншого – дотримання рівних умов серед громадян стосовно сплати податків.

У 2017 р. доля акцизного податку у власних доходах ОТГ склала близько 9 %. Однак проблемою щодо цього джерела надходжень є значний обсяг нелегального продажу підакцизних товарів, що позбавляє місцеві бюджети передбачених законом надходжень. У 2017 р. надходження від акцизного податку збільшилися на 16 млн. грн.[1].

Таке зростання пов'язано з більш жорстким контролем органами ДФС обігу підакцизних товарів, проведенням камеральних перевірок із декларування акцизного збору суб'єктами господарювання, винесенням штрафних санкцій за порушення законодавства, проведенням роз'яснювальної роботи серед платників, що в сукупності підвищило рівень податкової дисципліни платників акцизного податку з реалізації.

Слід зазначити, що суб'єкт господарювання повинен мати ліцензію на продаж підакцизних товарів і реалізовувати їх виключно через касові апарати з видачею фіскальних чеків. Зважаючи на це, з метою збільшення надходжень акцизного податку місцева влада повинна здійснювати на своїх територіях інвентаризацію потенційних платників і порівнювати зібрані дані з інформацією щодо переліку суб'єктів, які отримали ліцензію, яку ГУ ДФС у Чернівецькій області розміщує на своєму сайті. Про порушення ліцензійної діяльності слід інформувати органи ДФС, це є підставою для проведення ними фактичних перевірок і прийняття відповідних заходів. Штрафи за такі порушення досить високі й неспівимірні з реальними умовами діяльності суб'єктів господарювання. З огляду на це місцевій владі слід проводити роз'яснювальну роботу серед підприємців з метою сприяння дотриманню ними ліцензійного законодавства і недопущення до застосування стосовно порушників штрафів. ДФС займається перевіркою діяльності лише зареєстрованих суб'єктів господарювання, тобто якщо на території торгівлю підакцизними товарами здійснюють особи, які порушують правила реєстрації господарської діяльності, то вони є об'єктами уваги правоохоронних органів і податкової міліції.

Майновий податок успішно застосовується в багатьох країнах світу, що пояснюється багатьма причинами:

1) при використанні аргументованого підходу податок на нерухомість є вагомою статтею дохідної частини місцевих бюджетів. За даними Світового банку, податок на нерухомість у країнах з економікою, що розвивається, становить від 40 до 80 % платежів до місцевих бюджетів;

2) існує можливість чіткого визначення об'єкта оподаткування, тому що він має постійне місцезнаходження, його легко виявити та ідентифікувати. Об'єктом виступають земля, будівлі та споруди. Об'єкт оподаткування має певну стабільність, що сприяє тривалості існування податку та забезпечує безперешкодний доступ до нього фіскальних органів;

3) чітке встановлення платника податку, яким є власник нерухомості або його орендар (якщо це передбачено законодавством);

4) з допомогою податку на нерухомість виконується фіскальна функція й полегшується вирішення низки соціальних проблем, тобто відбувається скасування соціальної нерівності, перекладаючи зобов'язання зі сплати на більш фінансово спроможних платників. У країнах з ринковою економікою він виконує роль податку із заможних завдяки розвинутій системі пільг соціально незахищеним верствам населення [3, с. 272].

В Україні ситуація ускладнюється слабкою розвиненістю ринку нерухомості, відсутністю, необхідних інформаційно-довідкових систем, які б характеризували оподатковуване майно, відсутністю досвіду оцінки і переоцінки вартості об'єктів, високими темпами інфляції та іншими факторами. Та все ж на сьогодні майно є найперспективнішим об'єктом для розвитку місцевого оподаткування.

Механізм справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, потребує вдосконалення. Недосконалим є підхід до встановлення ставок залежно від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством станом на 1 січня звітного року. При визначенні об'єкта оподаткування та розміру ставки податку в Податковому кодексі України зовсім не враховується стан самої будівлі, її місце розташування, історична цінність та інші фактори, які б суттєво впливали на розмір оціночної вартості будівлі, яку необхідно використовувати як базу оподаткування. Такий підхід був би більш раціональним і соціально справедливим, оскільки податковий тягар було б перекладено на більш заможних громадян, що мають у володінні житло значно вищої якості. Норми Податкового кодексу України свідчать про щорічне збільшення розміру податку у зв'язку зі зміною розміру мінімальної заробітної плати, економічно обґрунтовано було б запровадження механізму щорічної індексації вартості об'єкта оподаткування з урахуванням індексу інфляції за поточний рік, що б збільшило податкову базу та розмір суми податку, який перераховується до територіальних громад. Було б раціонально внести зміни до

Податкового кодексу України, в якому запровадити ставку податку залежно від оціночної вартості будівлі та передбачити визначення базою оподаткування оціночну вартість будівлі.

Сьогодні практика доводить, що запроваджений в Україні транспортний податок є недосконалим, а чинне законодавство, що регулює механізм його стягнення, має низку прогалин, які потребують подальшого доопрацювання. Об'єктом оподаткування транспортним податком в Україні є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно), та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня (1396125 млн. грн. у 2018 р.).

Платниками транспортного податку в нашій державі є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні, згідно з чинним законодавством, власні автомобілі, що відповідно до Податкового кодексу України, є об'єктами оподаткування. Ставка складає 25000 гривень на рік за кожен автомобіль.

В Ізраїлі за рівнем забруднення навколишнього середовища всі транспортні засоби поділяються на 15 екологічних груп. Власники автомобілів, що належать до найнижчої екологічної групи, сплачують до бюджету 92% від їх вартості. Власники електромобілів сплачують мінімальний – 10% від вартості автомобільного засобу. Ставка податку для «гібридів» налічує 30% від їх вартості. Загалом середня ставка податку складає приблизно 70% вартості транспортних засобів [2, с. 703].

В Австралії власники транспортних засобів сплачують 10% від вартості легкового автомобіля та 5% від вартості вантажівки. За коштовні машини потрібно додатково сплатити ще 33% від вартості автомобіля [2, с. 704].

Позитивний вплив мало б поширення практики сплати транспортних податків Ізраїлю та Австралії щодо поділу транспортних засобів на екологічні групи, та сплату податку відповідно до рівня забруднення навколишнього середовища автомобілем. Запозичення досвіду Данії щодо спрямованості транспортного податку на соціальну сферу: виплату пенсій, та фінансування медицини відкриває можливість реалізації державної політики щодо формування соціальної справедливості в Україні.

Зазначені трансформації в механізмі справляння обов'язкових платежів обумовлять зміцнення фінансової автономії місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко М.В. Резерви зміцнення податкової бази місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації [Електронний ресурс] / М. В. Гончаренко. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2018-1/doc/2/02.pdf>
2. Данилишин В.І. Транспортний податок: зарубіжний досвід та українські реалії / Данилишин В.І., Стефанків О.М., Ціжма О.А. – 2015. – №3. – С. 702–705.
3. Полинюк Н. І. Зарубіжний досвід міжбюджетних відносин та можливість його використання в Україні / Н. І. Полинюк // Науковий вісник НЛТУ України. Серія: Економічні проблеми макроекономічного та регіонального рівнів. – 2016. – Вип. 26.6. – С. 269–275.
4. Середня зарплата в регіонах: Чернівецька область – серед аутсайдерів. – 10.07.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://acc.cv.ua/news/chemivtsi/serednya-zarplata-v-regionah-chemivecka-oblast---sered-autsayderiv-33904>. Сайт <http://acc.cv.ua/>

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

**БОЙЧУК І., РОМАНОВ О., 4 курс, (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «державні фінанси»
наук.кер. Ковалевич Д.А.**

Стаття присвячена розкриттю сутності та значення соціального страхування в системі соціального захисту населення. Розкрито головні складові соціальної політики, визначено основні форми та необхідність соціального страхування, а також охарактеризовано складові, які має забезпечити соціальний захист.

The article is devoted to the disclosure of the essence and importance of social insurance in the system of social protection of the population. The main components of social policy are revealed, the basic forms and necessity of social insurance are determined, and the components that should provide social protection are described.

Актуальність даної теми полягає в тому, що соціальне страхування на сьогоднішній день відіграє велику роль в системі соціального захисту. Необхідність соціального страхування зумовлена наявністю громадян котрі є дієздатними, але не мають можливості себе реалізувати, а також наявністю громадян які є дієздатними, але через певні обставини не беруть участі в суспільно-корисній праці.

Метою статті є обґрунтування необхідності соціального страхування та його місце в системі соціального захисту населення.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання коштів фонду соціального страхування.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі соціального страхування.

Значний внесок у розвиток соціального захисту внесли вітчизняні вчені-економісти: Н. Абакумова, Н. Борецька, В. Бех, В. Гейця, І. Грига, В. Гетьман, О. Гупал, Н. Дем'яненко, К. Дідківська, О. Длугопольський, Ю. Килимник, Е. Костіна, Р. Корнюшина, Е. Лібанова, М. Лукашевич, Г. Назарова, І. Рудкевич, І. Сирота, Т. Семігіна, С. Тетерський, П. Шевчука та ін. Авторами вирішене велике коло питань теоретичного і методологічного характеру. Проте, не дивлячись на значну кількість робіт в області соціального захисту, важливої проблеми в нових умовах ще не достатньо розроблено.

Страхування виникло як засіб збереження матеріального достатку за умов настання випадкових, тобто непередбачуваних та передбачуваних випадків, але таких які є небажаними і яких не можна було уникнути. В основі страхування є відшкодування заподіяних окремим суб'єктам підприємницької діяльності і громадянам збитків за рахунок суспільства, здатних полегшити тягар, отриманий

внаслідок страхової події.

Однією з найважливіших форм страхового захисту є соціальний захист населення. Соціальний захист є необхідним елементом функціонування будь-якого суспільства, включаючи правові, соціально-економічні і політичні гарантії, що забезпечують умови одержання засобів існування, як для працездатних громадян (за рахунок особистого трудового внеску), так і для соціально вразливих верств населення (за рахунок держави), але не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму.

В практиці здійснення політики соціального захисту прийнято виділяти три його основні рівні:

— перший рівень – державний, у якому перерозподіл доходів відбувається на рівні суспільства в цілому. Він представлений системою державного соціального забезпечення, зокрема, державним соціальним страхуванням та соціальною допомогою;

— другий рівень – колективний. У рамках цього рівня відбувається перерозподіл доходів у середині певної групи населення, трудових колективів, професійних організацій тощо. Він представлений корпоративним соціальним забезпеченням у вигляді соціальних фондів підприємств, профспілок тощо, особистим страхуванням за участю роботодавця;

— третій рівень – індивідуальний рівень. Для нього характерним є перерозподіл доходів, який здійснюється в індивідуальному порядку відповідно до потреб та можливостей окремих суб'єктів, як фізичних, так і юридичних осіб. Цьому рівню відповідають особисті заощадження, особисте страхування в індивідуальній формі тощо [5, с. 31].

На сьогодні основною метою соціального захисту є забезпечення виживання соціально незахищених верств населення та першочерговий захист окремих категорій громадян (військовослужбовців, вимушених переселенців, постраждалих та ін.). З метою фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні створені такі державні фонди: Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонд соціального страхування.

Пенсійний фонд України сформований задля забезпечення пенсійного страхування. До основних завдань Пенсійного фонду належать: забезпечення виплат пенсій громадянам України, які мають право на її одержання, збір та акумуляція внесків, призначених для пенсійного забезпечення та виплати допомоги; фінансування загальнодержавного й регіональних програм соціальної підтримки пенсіонерів, інвалідів та інших категорій населення; організація виплат пенсій громадянам, які виїхали за межі України. Фонд має право займатися комерційною діяльністю, пов'язаною з інвестуванням в цінні папери та депозити комерційних банків. Йому дозволяється брати участь у заснуванні підприємств і вкладенні фінансових ресурсів до їх капіталів. Фонд може проводити грошово-речові лотереї та здійснювати благодійні заходи.

Фонд загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття створений для здійснення страхування на випадок втрати місця роботи, акумуляції страхових внесків, та контролю за використанням коштів для надання соціальних послуг. Фонд є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією, діяльність якої регулюється законодавством України про обов'язкове державне соціальне страхування, Законом України "Про зайнятість населення", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття". Мета створення фонду - сприяння забезпеченню ефективної зайнятості, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць та ін. Джерелами формування фонду є: кошти державного й місцевого бюджетів; обов'язкові внески підприємств, установ та організацій усіх форм власності незалежно від виду діяльності; обов'язкові внески фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності; обов'язкові збори з фізичних осіб, що працюють на умовах контракту; добровільні внески громадян, громадських організацій, іноземних фірм та інші надходження; кошти служби зайнятості за надання послуг підприємницьким структурам.

Фонд соціального страхування належить до цільових страхових фондів. Фонд є самостійною некомерційною самоврядною організацією. Він створений задля забезпечення надходження та акумуляції збору на обов'язкове соціальне страхування та страхування від нещасного випадку на виробництві.

У соціальному страхуванні існує єдність трьох головних складових соціальної політики:

— соціальна допомога, що гарантує громадянам, які опинилися за межами бідності і неспроможні через різні причини забезпечити собі життєвий мінімум, можливість психофізичного виживання в кризових соціально-економічних умовах;

— соціальне забезпечення, що гарантує нормальний рівень існування людини і відшкодування втрат регулярного прибутку, компенсація додаткових втрат у зв'язку з інфляційними процесами, упередження причин, що призводять до втрати регулярного прибутку внаслідок припинення виробництва тощо;

— соціальні послуги, що забезпечують високий рівень трудової активності, участі в громадянському житті (програми професійної перекваліфікації, створення додаткових робочих місць та ін.).

Такий підхід передбачає зміну соціальних функцій держави. З одного боку, вона повинна створювати умови для того, щоб населення було спроможне власними силами вирішувати більшість соціальних проблем. З другого - необхідно надавати певну допомогу громадянам та їх родинам, якщо вони не можуть власними силами з різних причин (хвороби, інвалідності, похилого віку тощо) підтримувати необхідний мінімальний життєвий рівень.

Світовий досвід свідчить про те, що система соціального страхування — це один з основних інститутів соціальної політики в умовах ринкової економіки, покликаний забезпечити реалізацію конституційного права громадян на матеріальне забезпечення в певних випадках. Для того, щоб зрозуміти сутність та зміст соціального страхування як важливого елементу системи соціального захисту населення варто дослідити різні підходи щодо визначення цієї соціально-економічної категорії. У сучасних джерелах інформації існує безліч трактувань цієї категорії. Наприклад, в семантичному значенні соціальне страхування — це надання різних форм підтримки членам суспільства. В юридичній та економічній науці погляд на соціальне

страхування пояснюється неоднозначно і понині не є загальновизнаним. Прихильники економічної теорії мали на увазі під соціальним страхуванням всілякі види допомоги нужденним членам суспільства за рахунок державних фондів споживання. В свою чергу, послідовники правової концепції з самого початку будували свою позицію паралельно на декількох, часом зовсім несумісних, умовах, зокрема на економічній і суб'єктній умовах. Вони вважали, що соціальне страхування зачіпає не всіх членів суспільства, а лише певних громадян, що користуються специфічним захистом з боку держави [1]. Також у науковій літературі існує підхід, відповідно до якого "соціальне страхування" трактується в широкому і вузькому плані. У широкому сенсі воно розглядається як система інститутів, що забезпечують компенсацію або мінімізацію наслідків змін матеріального становища працюючих та інших категорій громадян внаслідок втрати роботи, трудового каліцтва, інвалідності, хвороби, травми, настання старості. У вузькому сенсі соціальне страхування інституціоналізовано у форму системи обов'язкового соціального страхування [2, с. 119]. Із соціальних позицій соціальне страхування - форма соціального захисту, яка дозволяє у випадку настання соціального ризику зберегти необхідні стандарти рівня та якості життя, а значить, і соціальний статус родин робітників [3].

Основними формами соціального страхування є обов'язкове і добровільне. Зіставлення форм соціального страхування визначається передусім рівнем суспільного розвитку у конкретній країні. Обов'язкове соціальне страхування – це різновид державних соціальних гарантій, які забезпечуються через цільові позабюджетні (державні або суспільні) фонди. У цьому випадку реалізується принцип неповного самофінансування. На випадок дефіциту цих фондів держава надає їм допомогу з державного бюджету. Таким чином, вона виступає гарантом фінансової стійкості цих фондів і реалізації програм обов'язкового соціального страхування [4, с. 47]. Виділяють два види обов'язкового соціального страхування: обов'язкове загальне страхування й обов'язкове професійне страхування. Загальне обов'язкове страхування поширюється на всіх осіб, які працюють за трудовим договором або за контрактом. Обов'язкове професійне страхування поширюється на осіб, які працюють на місцях, пов'язаних з підвищеним травматизмом, особливо небезпечними та несприятливими умовами праці. Рівень страхових внесків за умови обов'язкового професійного страхування вищий, ніж за обов'язкового загального страхування, але, відповідно і вищий рівень матеріального забезпечення. Добровільне соціальне страхування ґрунтується на принципах колективної солідарності і взаємодопомоги за відсутності підтримки держави (державного бюджету). Його характерними рисами є демократизм в управлінні страховими фондами, найбільш повна реалізація принципу самоврядування, соціальне партнерство роботодавців і найманих працівників, тісна залежність страхових виплат і програм від рівня доходів страховальників [4, с. 48].

Необхідність соціального страхування зумовлена такими причинами:

— наявністю громадян, які з огляду на певні обставини, не беруть участі у суспільно-корисній праці, а тому не можуть утримувати себе за рахунок заробітної плати;

— наявністю громадян, котрі є дієздатними, але не мають можливості її реалізувати.

Соціальний захист — сукупність державних заходів, пов'язаних з наданням фінансової допомоги окремим верствам населення, які через незалежні від них причини не мають достатніх для самозабезпечення доходів.

Соціальний захист населення як система, діюча в ринкових умовах, є комплексом нормативних актів, форм, методів та дій, що мають забезпечити:

— установлення передбаченого законом України періодично оновленого гарантованого прожиткового мінімуму. На його основі визначається нижня межа заробітної плати, формується система пенсій та допомоги, гарантується обслуговування в житлово-комунальній та соціально-культурній сферах;

— реалізацію прав кожного громадянина на працю і отримання гарантованого мінімуму доходів, достатнього для нормальної життєдіяльності працюючого та його сім'ї;

— державні гарантії по оплаті найманої праці, встановленням її мінімального рівня, незалежно від об'єкта прикладання праці: у власному виробництві, кооперативі, асоціації, акціонерному товаристві або державному підприємстві;

— надання різних форм допомоги безробітним: виплати по безробіттю, організація громадських робіт, перепідготовка та отримання нової спеціальності, з якої є вільні робочі місця, створення умов для започаткування власної справи;

— державні гарантії щодо підтримки необхідного рівня життя малозабезпеченим категоріям населення;

— індексування грошових вкладів населення у випадку зростання цін на товари та послуги;

— грошову компенсацію населенню при здійсненні реформ цін;

— надання різних форм допомоги вимушеним переселенцям, особам які залишилися на окупованій території, військовослужбовцям;

— розробку та законодавче врегулювання (затвердження) всього комплексу заходів, що представляють у всій повноті систему соціального захисту всього населення (працюючих, непрацюючих у працездатному стані, непрацездатних, пенсіонерів, інвалідів, підростаючого покоління, багатодітних матерів, неповні та малозабезпечені сім'ї) [5, с. 39].

Отже, соціальне страхування відіграє дуже важливу роль в системі соціального захисту населення. Адже безпека в усі часи займала пріоритетне місце в житті держави і суспільства. Кожна людина дбає про збереження свого життя, свого здоров'я. Люди хочуть захистити себе від будь-яких непередбачених обставин, здатних нашкодити, внести негативні зміни в повсякденне. Для задоволення цих потреб існує соціальний захист, який є необхідним елементом функціонування будь-якого суспільства, включаючи правові, соціально-економічні і політичні гарантії, що забезпечують умови одержання засобів існування, як

для працездатних громадян, так і для соціально вразливих верств населення.

Список використаних джерел:

1. Графова В.С. Соціальне страхування і його функції // Гуманітарні наукові дослідження. - 2014. - № 4 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://human.snauka.ru/2014/04/6293>
2. Грінберг Р.С. Теорія і методологія дослідження соціальних проблем / Отв. ред. Р.С. Грінберг, Т.В. Чубарова. - Инт. міжнар. екон. і політ. дослідні. - М.: Наука, 2013. - 189 с.
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр>
4. Крпельницька С.О. Соціальне страхування : [навч. посіб.] / С.О. Крпельницька, Т.В. Солоджук. - 2-ге вид., перер. та доп. - К. : Центр учбової літератури, 2013. - 336 с.
5. Москаленко В.В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави / В. Москаленко // Наукові записки. - 2003. - Том 21. - С. 42.

КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ КАЗНАЧЕЙСТВА ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

**БОЙЧУК І., 4 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Юрій С.М.**

Стаття присвячена розкриттю ролі контролю у системі казначейства. Розкрито поняття та принципи фінансового контролю, визначено суть казначейського контролю, а також охарактеризовано повноваження Державної казначейської служби України.

The article is devoted to the disclosure of the role of control in the system of the treasury. The concept and principles of financial control are disclosed, the essence of the treasury control is determined, and the powers of the State Treasury Service of Ukraine are described.

Казначейський контроль відіграє надзвичайно важливу роль в економічній системі держави. Адже серед всіх стадій бюджетного процесу чи не найбільше потребує державного контролю стадія виконання бюджетів. Саме на цій стадії бюджетного процесу здійснюється практична реалізація фінансових планів та рішень. Тому в системі фінансового контролю доцільне виділення казначейського контролю як специфічної форми державного фінансового контролю. Доцільність виділення казначейського контролю як особливої форми контролю обумовлена тим, що на органи Державної казначейської служби України покладені особливі контрольні повноваження, які не мають інші органи фінансового контролю.

Дослідженню контролю в його різноманітних аспектах присвятили такі вчені як: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Бандурка, Л. Воронова, Р. Усенко, О. Андрійко, Д. Зима, Л. Савченко, І. Устинова, С. Булгакова. Також значний науковий внесок у вивчення обслуговування бюджетних коштів, зробило чимало вчених, серед яких слід зазначити В. Каленську, М. Самохіна, В. Базилевича, М. Савлука та багато інших.

Метою статті є обґрунтування ролі та завдання казначейського контролю як складової фінансового контролю, а також його місце в економічній системі держави.

Від правильно поставленої роботи фінансово-економічних служб залежатиме покращення фінансової дисципліни, що є запорукою результативного функціонування державних фінансів, як специфічного виду економічних відносин, а також зменшення бюджетно-фінансових зловживань та злочинів. Провідну роль в цьому напрямку діяльності є реалізація фінансового контролю, який би забезпечив прозорість бюджетного процесу на стадії його виконання, ефективне управління бюджетними коштами та контроль за їх цільовим спрямуванням, що в результаті повинно забезпечити зростання соціально-економічної захищеності громадян України.

Фінансовий контроль являє собою сукупність видів, форм і методів перевірки законності і доцільності здійснення фінансових операцій та реалізації на цій основі завдань фінансової політики [5, с. 240]. При цьому суть казначейського контролю, як складової фінансового контролю, полягає в здійсненні уповноваженими суб'єктами органів Державної казначейської служби України контролюючих дій з метою визначення фактичної відповідності законодавству певної діяльності чи фінансових операцій, реалізації визначених повноважень або угод, пов'язаних з надходженням чи використанням коштів в ході виконання бюджетів [6].

Фінансовий контроль ґрунтується на таких принципах:

- законності, об'єктивності, поєднання державних, регіональних і приватних інтересів;
- незалежності фінансового контролю як невід'ємного атрибута демократії і обов'язкового елемента управління державними фінансовими ресурсами;
- розподілу контрольних повноважень, який передбачає розмежування функцій ініціювання та виконання фінансового контролю між суб'єктами контролю;
- повноти охоплення об'єктів контролем, який досягається завдяки суцільному стеженню або вибірковій перевірці певних сегментів підконтрольних об'єктів;
- достовірності фактичної інформації, дотримання якої забезпечує її відповідність реальним фінансовим ресурсам, процесам і результатам діяльності, які відображає ця інформація;
- збалансованості контрольних дій, що передбачає узгодженість їхньої внутрішньої та зовнішньої спрямованості й забезпечує рівновагу фінансового контролю;
- превентивності контрольних дій (попереджувальний характер), завдяки якому досягається завчасне здійснення контролю з метою запобігання виникненню суттєвих відхилень фактичного стану фінансової діяльності від встановлених норм;
- ефективності, що передбачає пристосованість системи контролю до фінансової діяльності господарюючих суб'єктів і залежить від повноти виконання контролюючими органами покладених на них

функцій;

— принцип відповідальності, що передбачає відповідальність контролюючих суб'єктів за ефективність функціонування системи фінансового контролю та господарюючих суб'єктів за наслідки контрольних дій. Окрім цього, фінансовий контроль має здійснюватись безперервно, регулярно і систематично, бути оперативним, дієвим, гласним, відкритим і різнобічним. При цьому обов'язковою вимогою є дотримання комерційної та іншої таємниці, що захищається законом.

Контроль – процес, що забезпечує досягнення цілей [3, с. 24]. Сам процес контролю являє собою сукупність дій щодо встановлення стандартів, визначенням допустимих відхилень, вимірювання результатів, порівняно отриманих результатів з встановленими стандартами, визначення дій, які необхідно вжити.

У цілому діяльність кожного органу повинна мати свій об'єкт і свою специфіку. Суб'єктами казначейського контролю є органи казначейської служби: Головні управління казначейської служби та територіальні органи казначейської служби. Об'єктами казначейського контролю є: розпорядники та отримувачі бюджетних коштів як суб'єкти, уповноважені законом на витрачання бюджетних коштів відповідно до встановлених цілей, а також комерційні банки, що здійснюють за дорученням клієнтів перерахування платежів. Контрольованими параметрами є:

- обсяги платежів і терміни їх списання, перерахування та зарахування;
- кошторис доходів і витрат, норми витрачання коштів та їх обґрунтованість;
- ліміт бюджетних зобов'язань;
- джерела покриття витрат.

Оскільки органи казначейської служби входять в систему державних фінансів, то й казначейський контроль є складовою частиною загальної системи державного фінансового контролю. Контроль, здійснюваний органами казначейської служби сприяє ефективному управлінню бюджетними коштами держави, оскільки метою фінансового контролю, що здійснюється органами Державної казначейської служби, є зменшення кількості й обсягів порушень бюджетного законодавства та недопущення використання бюджетних коштів не за призначенням.

До повноважень Казначейства України з контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за [1]:

- веденням бухгалтерського обліку всіх надходжень і витрат державного бюджету та місцевих бюджетів, складанням та поданням фінансової і бюджетної звітності;
- бюджетними повноваженнями при зарахуванні надходжень бюджету;
- відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;
- відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі);
- відповідністю платежів взятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням.

Казначейство України в межах своїх повноважень забезпечує організацію та координацію діяльності головних бухгалтерів бюджетних установ та контроль за виконанням ними своїх повноважень шляхом оцінки їх діяльності.

Суть діяльності Державного казначейства полягає в тому, що воно забезпечує виконання державного бюджету шляхом обліку надходжень, податків, зборів та інших обов'язкових платежів та проведення видатків державного бюджету через оплату рахунків об'єктів господарської діяльності, які виконали роботи, надали послуги відповідним розпорядникам коштів. Невід'ємною ділянкою роботи органів казначейства є контрольна діяльність. Метою фінансового контролю, що здійснюється органами Державного казначейства, є зменшення кількості та обсягів порушень бюджетного законодавства, а саме використання бюджетних коштів не за призначенням [2, с. 886].

Держказначейство, на відміну від фінансових органів, здійснює контроль за виконанням бюджетів на всіх рівнях, що тільки підтверджує особливий характер та необхідність здійснення казначейського контролю. Таким чином, казначейський контроль включає в себе попередній, поточний та подальший фінансовий контроль.

Попередній контроль, що передують здійсненню операцій надходження та витрачання коштів проводиться на етапі реєстрації зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та при перевірці відповідності платіжних документів взятим бюджетним зобов'язанням.

Поточний контроль, що проводиться у процесі здійснення видатків включає перевірку відповідності платіжних документів затвердженим кошторисам, відповідності бюджетним призначенням та виділеним асигнуванням згідно до затвердженого Закону України «Про Державний бюджет». Також він включає контроль за повнотою та своєчасністю перерахування платежів у загальнодержавні фонди при отриманні готівки для виплати заробітної плати, контроль наявності підтвердних документів при отриманні готівки на оплату товарно-матеріальних цінностей. Поточний контроль, що проводиться після здійснення видатків передбачає контроль відображення здійснених операцій у бухгалтерському обліку розпорядника бюджетних коштів, контроль за відповідністю взятих зобов'язань доведеним асигнуванням, а також даних бухгалтерського обліку казначейства даним обліку розпорядника бюджетних коштів.

Подальший контроль здійснюється по завершенню конкретної фінансово-господарської операції або після закінчення певного звітного періоду (наприклад, фінансового року). Цей вид контролю можна охарактеризувати як своєрідний останній «рубіж», перешкода на шляху порушень. Він дозволяє знайти упущення, допущені в ході попереднього та поточного контролю і, як правило, відрізняється поглибленим і всеосяжним підходом до вивчення фінансово-господарської діяльності контрольованого суб'єкта та своїм

комплексним характером.

До основних напрямів подальшого контролю можна віднести: аналіз виконання планів і бюджетів; перевірку кошторисів, звітів і балансів; вивчення на предмет законності рішень органів управління суб'єкта, що перевіряється; виявлення випадків незбереження майна; визначення шляхів попередження порушень фінансової дисципліни і заходів з їх усунення [4, с. 128].

Все це тільки підтверджує особливий характер та необхідність здійснення казначейського контролю, його складну структуру.

Головним перспективним завданням для органів казначейської служби є використання динаміки інтенсивного розвитку щодо подальшого вдосконалення та оптимізації структури казначейства згідно з досягнутою функціональністю, що сприятиме посиленню інституційної спроможності установи виконувати широкий спектр повноважень, наданих Урядом України для забезпечення прозорості виконання бюджетів, удосконалення бюджетного процесу в цілому. Тому існує потреба в опрацюванні всебічного проектного або програмного документа, який міститиме опис повної функціональності Державної казначейської служби України, технологію об'єднання окремих модулів дієвої казначейської системи в єдину систему, а також алгоритми оброблення великих масивів даних для отримання аналітичної інформації з виконання бюджетів, що надасть можливість визначати вплив бюджетного процесу на економіку держави, у тому числі результативність застосування програмно-цільового методу під час планування та виконання бюджетів.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що повноваженнями із здійснення фінансового контролю в процесі виконання місцевих бюджетів наділено цілий ряд органів влади та установ, основним серед яких необхідно вважати Державну казначейську службу України. Остання, зокрема, здійснює контроль за виконанням місцевих бюджетів на всіх етапах надходження та використання бюджетних коштів безпосередньо в ході виконання місцевих бюджетів. І саме таке сполучення управлінських функцій даного органу виконавчої влади є запорукою максимального дотримання законності та ефективності при зарахуванні бюджетних надходжень та використанні бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456- 17. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Білуха М. Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит : підручник [для студ. вищих навч. закладів] / М. Т. Білуха, Т. В. Микитенко. – К. : Українська академія оригінальних ідей, 2013. – 886 с.
3. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 3-те вид., випр. та доп. – К. : Знання, 2015. – 587 с.
4. Каленська В. І. Система казначейського контролю за бюджетними коштами / В. І. Каленська // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №5. – С. 128-134.
5. Опарін В. М. Фінанси: навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2013. – 240 с.
6. Теленик С. С. Особливості казначейського контролю у сфері виконання місцевих бюджетів в Україні / С. С. Теленик // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11tcbbvu.pdf>.

РОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

**БОЙЧУК І., 4 курс, (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук.кер. Юрій С.М.**

Стаття присвячена розкриттю ролі місцевих бюджетів в економічній системі держави. Розкрито поняття місцевого бюджету та його завдання, визначено структуру місцевих бюджетів, а також охарактеризовано основні права та обов'язки органів місцевого самоврядування.

The article is devoted to the disclosure of the role of local budgets in the economic system of the state. The concept of the local budget and its tasks are revealed, the structure of local budgets is determined, and the main rights and responsibilities of local self-government bodies are described.

Місцеві бюджети відіграють надзвичайно важливу роль в економічній системі кожної держави, адже вони впливають на соціально-економічне становище країни та її фінансову безпеку, сприяють розвитку демократії в суспільстві, а також значною мірою зумовлюють рівень суспільного добробуту і є одним із основних джерел задоволення життєвих потреб громадян.

У науковій літературі проблеми місцевих бюджетів обговорюється останнім часом досить активно. У наукових працях О. Василика, О. Кириленко, І. Єфремової, В. Кравченка, І. Луїної та інших значна увага приділена процесам формування коштів місцевих бюджетів та напрямкам використання цих коштів. Ґрунтовні дослідження щодо зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування, оптимізації механізму формування місцевих бюджетів, досліджували такі вітчизняні вчені: О. Василик, О. Данілов, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луїна, Ц. Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, С. Слухай, О. Сунцова, Л. Тарантул, І. Чугунов, С. Юрій та ін.

Метою статті є обґрунтування ролі місцевих бюджетів та їх місце в економічній системі держави.

Для того, щоб з'ясувати роль місцевих бюджетів у складі бюджетної системи України, необхідно визначити сутність цього поняття. В економічній теорії визначають кілька понять бюджету.

Економічний зміст поняття «бюджет» трактується Бюджетним кодексом як «...план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [2].

Кириленко О. П. дає характеристику місцевому бюджету у трьох аспектах. По-перше, це правовий акт,

згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів. По-друге, це план (кошторис) видатків і доходів відповідного місцевого органу влади чи самоврядування. По-третє, це економічна категорія [5].

Сунцова О. О. визначає місцеві бюджети як сукупність розподільчих відносин, які виникають у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства [10].

А. Б. Борисов зазначає, що місцевий бюджет – це бюджет адміністративно-територіальних одиниць, що управляються місцевими органами влади [1, с. 43].

С. В. Мочерний надає твердження, що місцевим бюджетом виступає кошторис щорічних доходів і видатків місцевих органів влади, що визначається державним устроєм і відповідним адміністративним поділом [8, с. 121].

В.М. Опарін визначає, що місцеві бюджети – бюджети адміністративно-територіальних одиниць, призначені для фінансового забезпечення закріплених і делегованих відповідним місцевим органам влади і самоврядування функцій [9, с. 183].

Місцеві бюджети відіграють важливу роль у забезпеченні в державі фінансової безпеки, яка є однією з найважливіших складових економічної безпеки країни. Фінансова безпека має вирішальне значення у функціонуванні економічної системи загалом, впливає на усі сфери суспільного життя; без її забезпечення неможливе досягнення як поточних, так і перспективних загальнонаціональних цілей розвитку.

Фінансова безпека – порівняно нова і надзвичайно широка за своїм змістом категорія, яка протягом останніх років активно досліджується у вітчизняній економічній літературі. До основних індикаторів фінансової безпеки відносять, перш за все, ступінь виконання зведеного і державного бюджету, дефіцит державного бюджету та його фінансування, формування і використання позабюджетних фондів, рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет тощо. Дослідження даних показників дає можливість зробити висновок щодо безпосереднього впливу на їх розмір загального стану місцевих фінансів і місцевих бюджетів, їх збалансованості, забезпечення власними дохідними джерелами, механізму надання бюджетних трансфертів з державного бюджету. Оскільки місцеві бюджети є складовою частиною зведеного бюджету України і впливають на його характеристики, то параметри, які характеризують їх функціонування, слід відносити до найважливіших критеріїв фінансової безпеки [4, с. 157].

Місцеві бюджети в сучасних умовах значною мірою зумовлюють рівень суспільного добробуту, вони є одним із основних джерел задоволення життєвих потреб громадян. За рахунок їх коштів здійснюється оплата праці працівникам бюджетної сфери, проводяться додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг, допомог і пільг ветеранам війни та праці, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим верствам населення, самотнім перестарілим громадянам, які потребують догляду, та ін. За допомогою місцевих бюджетів забезпечується надання суспільних послуг населенню, гарантованих Конституцією України, таких як освіта, охорона здоров'я, медична допомога, соціальний захист тощо. З коштів місцевих бюджетів утримуються заклади культури, фізичної культури і спорту, фінансуються молодіжні програми.

За рахунок бюджетних коштів забезпечується розвиток стратегічно важливих регіонів, проводиться структурна перебудова народного господарства, фінансується капітальне будівництво. Як показує досвід, фінансова підтримка конкретних підприємств найбільш ефективна саме на місцевому рівні, тому що тим самим створюються можливості для обґрунтованого підходу, контролю за витрачанням виділених коштів.

Місцеві бюджети стали головним інструментом реалізації регіональної економічної політики, основними завданнями якої є [7, с.265]:

- децентралізація влади і передача додаткових функцій з управління економічним розвитком органам місцевого самоврядування;
- ліквідація значних диспропорцій і підвищення рівнів соціально-економічного розвитку регіонів;
- забезпечення державних соціальних стандартів та гарантій соціального захисту населення, незалежно від економічних можливостей територій.

Місцеві бюджети концентрують потоки бюджетних коштів певного населеного пункту, району чи області. Через них здійснюється перерозподіл бюджетних коштів для виконання бюджетних зобов'язань, визначених законодавством, зокрема, надання соціальних благ і послуг населенню.

Роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону проявляється в тому, що у місцевих бюджетах акумулюється частина фінансових ресурсів, яка створюється на визначеній території і забезпечує фінансову базу місцевим органам влади для реалізації своїх повноважень. З іншого боку, створення середовища для формування фінансової бази є головним для місцевих органів влади. Зазвичай, у різних адміністративно-територіальних одиницях фінансова база різна. Нерідко вона обмежена. Через це наповненість місцевих бюджетів залежить, з одного боку, від рівня економічного розвитку регіону, зокрема від повноти використання його економічного потенціалу, а з іншого – від цільового, раціонального та ефективного використання бюджетних ресурсів [6, с. 61].

Варто відзначити, що місцеві бюджети є фінансовою базою місцевого самоврядування і від обсягу ресурсів, що акумулюються в цих бюджетах, залежить наскільки результативно місцеві органи влади будуть виконувати покладені на них повноваження.

Досліджуючи структуру місцевих бюджетів, можна виокремити такі складові: загальний і спеціальний фонди, зокрема, прийняття рішення про створення останнього може бути виключно згідно Бюджетного кодексу та закону про Державний бюджет України. Як загальний, так і спеціальний фонди місцевих

бюджетів складаються з надходжень та видатків.

Надходженнями до бюджету визначаються: доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних і місцевих запозичень, кошти від приватизації державного майна, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу, пред'явлення цінних паперів. Перелік доходів за видами місцевих бюджетів закріплено у ст. 64-69 Бюджетного кодексу України [2].

Видатками бюджету є кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків при цьому не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування [3].

Місцеві бюджети є основними фінансовими планами кожної адміністративно-територіальної одиниці. Слід зазначити, що створенню проектів місцевих бюджетів передують розроблення прогнозних показників плану економічного й соціального розвитку регіону, які є основою для складання проектів бюджетів. Прогнозні показники плану економічного і соціального розвитку регіонів розробляються на підставі основних прогнозних макропоказників економічного та соціального розвитку України на плановий рік.

Основні права та обов'язки місцевих органів самоврядування щодо формування і використання місцевих бюджетів передбачені Конституцією України, Бюджетним кодексом України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також законодавством про податкову систему України. Згідно з цими законодавчими актами органи місцевого самоврядування мають право:

— самостійно розробляти, затверджувати і виконувати свої місцеві бюджети, при цьому в процесі виконання бюджетів можуть вноситися відповідні корективи та уточнення, які приймаються в межах компетенції і в інтересах держави та населення відповідної території;

— визначати зі своїх бюджетів обсяг фінансування соціально-культурних закладів та планувати їх подальший розвиток у межах визначених бюджетних доходів, наданих дотацій, субвенцій і залучених коштів;

— визначати напрями використання коштів бюджетів на інвестиції, власні цільові програми, а також спільні програми з органами влади інших адміністративно-територіальних одиниць;

— на зовнішньоекономічну діяльність, заходи щодо охорони навколишнього середовища, відновлення пам'яток природи і культури, благоустрою міст, селищ та сіл, утримання та капітальний ремонт житлового фонду, об'єктів комунального призначення, мережі шляхів відповідного підпорядкування, установ та закладів освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення науки і культури, спорту, засобів масової інформації, на утримання органів місцевого самоврядування, захист прав споживачів та на інші цілі.

Отже, місцеві бюджети відіграють надзвичайно важливу роль в економічній системі держави. Адже вони є важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності, інструментом макроекономічного регулювання, важелем здійснення перерозподільних процесів, фінансовою базою місцевого самоврядування, інструментом реалізації державної регіональної політики, планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень, основним важелем фінансового вирівнювання, головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, а також розв'язання місцевих проблем.

Список використаних джерел:

1. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. - Издание 2-е переработанное и дополненное, - М.: Книжный мир, 2009. - 860 с.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : від 08.07.2010 р. № 2456-УІ-ВР. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. №1001 // Офіційний вісник України. - 2006. - № 30. - С. 36-78.
4. Єфремова І. І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / І. І. Єфремова // Форум права. - 2009. - № 1. - С. 157-161.
5. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : навч. посібник / О. П. Кириленко. - Тернопіль: Астон, 2004 - 140 с.
6. Ковалевич Д. А. Місцеві бюджети як засіб макроекономічної стабілізації та економічного зростання / Д. А. Ковалевич // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Економіка. - 2011. - Вип. 16. - С. 58-63.
7. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України / В. І. Кравченко. - К.: Т-во «Знання», 2009. - 386 с.
8. Мочерний, С.В. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. І. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 2014 - 864 с.
9. Опарін В. М. Бюджетна система : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. М. Опарін, В. І. Малько, С. Я. Кондратюк. - К.: КНЕУ, 2010. - 208 с.
10. Сунцова О.О. Місцеві фінанси : навч. посібник / О. О. Сунцова. - К.: ЦУЛ, 2010.- 488 с.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

БОРТИЧ Д., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,

спеціалізація «Державні фінанси»

наук. кер. Каспрук А. Ю.

У статті розглядаються теоретичні аспекти функціонування місцевих бюджетів як фінансової основи органів місцевої влади. Визначено основні проблеми фінансового забезпечення місцевих бюджетів. Запропоновано напрямки удосконалення механізму виконання місцевих бюджетів в Україні.

The article deals with the theoretical aspects of the functioning of local budgets as the financial basis of local authorities. The main problems of financial provision of local budgets are determined. Areas of improvement of the mechanism of implementation of local budgets in Ukraine are proposed.

Актуальність теми. Місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі місцевих органів влади, належать

особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. Саме з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист населення.

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи самоврядування.

Формування доходної бази бюджетів усіх рівнів перебуває під впливом макроекономічних чинників і залежить від загальної економічної ситуації. Однак місцеві бюджети знаходяться у двоякому становищі – як фінансові плани самостійної діяльності органів місцевого самоврядування і як важелі, через які центральні органи влади впливають на соціально-економічний стан територій. Структура доходів місцевих бюджетів має відображати баланс самодостатності органів місцевої влади і фінансової залежності від держави.

Ці та інші питання, пов'язані з фінансовою самостійністю місцевих органів влади не є новими. Проте багато з них чекають на своє практичне вирішення.

Мета дослідження. Мета статті – визначення проблем механізму фінансового забезпечення місцевих бюджетів та розробка конкретних пропозицій щодо його вдосконалення.

Об'єктом дослідження виступають бюджетні ресурси місцевих органів влади.

Предметом дослідження є система економічних відносин з приводу формування та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади.

Фінансову основу місцевого самоврядування, згідно з чинним законодавством, становлять доходи місцевих бюджетів, кошти спеціальних цільових фондів (у тому числі валютні) та інші кошти. За умов, коли можливості місцевої влади із формування спеціальних фондів обмежені, а фондовий ринок знаходиться лише на стадії становлення (як і практика випуску та розміщення муніципальних позичок), місцеві бюджети здебільшого стали єдиним джерелом коштів для вирішення місцевих проблем. Самостійність місцевих бюджетів забезпечується наданням власних і закріплених за ними на стабільній основі загальнодержавних доходів, а також правом, яке надане органам місцевого самоврядування, самостійно визначати напрямки використання коштів.

Як організаційна форма мобілізації доходів і здійснення витрат місцевими органами самоврядування, місцеві бюджети – це балансові розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів, тобто вони мають доходну й витратну частини, в їх основі покладено принципи збалансування тощо. Тому можна стверджувати, що місцеві бюджети – це балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються й витрачаються на відповідній території.

Водночас, місцеві бюджети слід розглядати як важливу фінансову категорію, основу якої становить система фінансових відносин, а саме: відносини між місцевими бюджетами і господарськими структурами, що функціонують на даній території; відносини між бюджетами і населенням даної території, що складаються при мобілізації й витраченні коштів місцевих бюджетів; відносини між місцевими бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу фінансових ресурсів; відносини між місцевими бюджетами і державним бюджетом.

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором територіального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією та Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 27.05.1997 року, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал території, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення [2, с. 128].

На нашу думку, місцевий бюджет слід розглядати як фонд грошових коштів органів місцевого самоврядування, який формується в результаті перерозподілу ВВП за рахунок мобілізації частини фінансових ресурсів території, надходження коштів з бюджетів вищого рівня та з Державного бюджету України, та використовується для фінансування власних та делегованих повноважень.

Коли мова йде про утворення фінансових ресурсів, то маються на увазі джерела формування бюджету, або інакше кажучи, дохідні статті. Аналогічно, використання ресурсів можна прослідкувати за витратними статтями бюджету. Таким чином, бюджет – це двостороння таблиця, в одній стороні якої знаходяться статті доходів і їхній обсяг, а в іншій – статті витрат і їхній обсяг. Можна сказати, що бюджет є нічим іншим як річним балансом.

На виконання вимог Європейської хартії про місцеве самоврядування, до якої Україна приєдналася у 1996 році, необхідно забезпечити органи місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами. Фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів.

Як окрема економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів територіального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку території.

У Законі "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Тобто у дохідній частині місцевого бюджету окремо виділяють доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Видатки місцевих бюджетів відображають соціально-економічні відносини на місцевому рівні й з урахуванням територіальних особливостей.

Видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов'язані з інтересами широких верств населення й суттєво впливають на загальні соціальні процеси в державі й, насамперед, на рівень добробуту населення, освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності на випадок непередбачуваних обставин.

Місцеві бюджети слід розглядати як основний фінансовий план розвитку територіальних громад, районів та областей України. Дохідна частина кожного місцевого бюджету відображає результати роботи підприємств, організацій та інших об'єктів господарювання, які діють на певній території, масштаби їхньої діяльності та обсяги доходів, частина з яких мобілізується в доходи місцевих бюджетів за допомогою податків, зборів та інших обов'язкових платежів. На формування місцевих бюджетів впливає рівень доходів населення, яке також є платником податків. Вагомість цього джерела доходів зростає в умовах розвитку підприємницької діяльності громадян. Видаткова частина місцевих бюджетів віддзеркалює стан місцевого житлового, комунального господарств, визначає напрямки витрачання мобілізованих до бюджету коштів. Місцевий бюджет є планом формування фінансових ресурсів визначеної території, необхідних для забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування та їхнього використання з метою задоволення різних економічних і соціальних потреб [3, с. 5].

Тому, місцеві бюджети найяскравіше втілюють політику органів місцевого самоврядування, є фінансовим планом розвитку певної території, в якому відображаються найважливіші завдання місцевих властей та очікувані результати діяльності.

Для того, щоб територіальні органи управління ефективно виконували свої функції, в їхньому розпорядженні повинен знаходитись достатній обсяг фінансових ресурсів. Причини обмеженості обумовлені об'єктивними закономірностями, серед яких провідним є постійне зростання потреб, що породжує явище об'єктивної обмеженості ресурсів. Виходячи з закону про постійне зростання потреб, ресурси завжди обмежені. В контексті зазначеного виокремлюємо причини суб'єктивного характеру. Система міжбюджетних відносин побудована так, що частина створених у регіоні фінансових ресурсів вилучається, що поглиблює обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Обмеженість фінансових ресурсів у регіоні спричиняють: недостатній обсяг виробництва і реального ВВП; низький обсяг доходів як юридичних, так і фізичних осіб; існування тіньового сектора економіки, що породжує приховування доходів від оподаткування; незацікавленість суб'єктів господарювання у своєчасній та повній сплаті податків; надання податкових пільг окремим категоріям платників податків. Фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку кожного регіону вимагає координації всієї системи фінансових сил, що стосується розподілу і використання фінансових ресурсів за умов їх обмеженості. Закріплення Конституцією України місцевого самоврядування та його фінансової основи обумовило необхідність невідкладного практичного розв'язання проблем становлення місцевих фінансів, організації фінансової системи на принципово нових засадах. Вважаємо, що фінансова система місцевого рівня, що розвивається в державі, тільки тоді стане ефективною, коли в її складі чільне місце буде належати місцевим бюджетам як самостійному інституту. На нашу думку, проведення виваженої державної регіональної політики має забезпечити формування такої фінансової спроможності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, яка створювала б можливості для ефективного розвитку подолання диспропорцій у регіонах, враховуючи особливості їхнього розвитку, а також наявний та перспективний потенціал щодо адаптації до ринкових умов господарювання. З огляду на вищесказане, вважаємо, що збільшення фінансових ресурсів, покращення ефективності їх використання є основним у фінансовій політиці.

Однією з головних проблем формування місцевих бюджетів сьогодні залишається відсутність зацікавленості органів місцевого самоврядування у виконанні бюджетних планів. Ще одна серйозна проблема сьогоdnішнього дня - державні повноваження, делеговані органам місцевого самоврядування. В Україні ж делеговані повноваження тільки на 70% забезпечуються державою. Решту коштів місцевий бюджет має вишукувати самостійно.

Ще однією проблемою є невідповідність повноважень, покладених на місцеві органи влади, і виділених коштів на дані цілі. Ситуацію ускладнює центральна влада, яка при складанні бюджету і визначенні розмірів трансфертів не забезпечує фінансуванням усі передані на місця повноваження [1, с. 56].

На жаль, практика України вже виявила численні конфлікти між державою і керівниками органів місцевого самоврядування у фінансовій сфері. Це є наслідком того, що більшість проблем місцевих фінансів, як і місцевого самоврядування загалом, залишаються нерегульованими в правовому полі.

Аналіз фінансових проблем місцевих органів влади, проведений відомими ученими, які займаються даною проблемою, свідчить, що податкові надходження на території України формуються досить нерівномірно. У таких умовах проблеми бюджетного вирівнювання продовжують загострюватися. При збільшенні диспропорцій у територіальному розміщенні податкової бази центральній владі дедалі важче здійснювати бюджетне вирівнювання для забезпечення єдиного стандарту послуг, які надаються за рахунок бюджету на території держави.

Фінансова система України тільки тоді стане ефективною, коли в її складі, поряд із державними фінансами, чільне місце буде належати місцевим фінансам як самостійному інституту.

Актуальність проблеми формування доходів місцевих бюджетів і використання їхніх коштів зростає у зв'язку зі змінами, які стосуються місцевого самоврядування та в найближчому майбутньому можуть бути внесені до Конституції України. Треба наголосити, що в сучасній Україні назріла необхідність справжньої, а не декларативної фінансової децентралізації для повнішого та ефективнішого задоволення потреб

населення в кожному регіоні. Без бюджетної самостійності місцевих бюджетів з її численними складовими і врахування податкового потенціалу кожного регіону побудова й розвиток ефективної та дієвої бюджетної системи України може відтягнутися на невизначений час.

Взяти до уваги хоча б той факт, що враховані Міністерством фінансів України видатки на утримання місцевих рад не забезпечують в повному обсязі фінансування навіть заробітної плати. Продовження адміністративно-територіальної реформи сприятиме скороченню чисельності управлінців на місцях, що дасть змогу вивільнити значну частину коштів, які можна буде спрямувати на розвиток регіону.

Зміцнення інституту місцевого самоврядування в Україні значною мірою залежить від того, чи будуть створені умови для фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, основу якої становлять місцеві бюджети. Наявна бюджетна практика передбачає формування дохідної частини місцевих бюджетів в основному за рахунок загальнодержавних податків і бюджетних трансфертів (дотацій і субвенцій). Місцеві податки та збори як власне джерело бюджетів місцевого самоврядування становлять лише 2-3% від доходів місцевих бюджетів.

Збільшити питому вагу власних доходів місцевих бюджетів можна шляхом проведення відповідних податкових реформ, запровадженням в Україні змішаної моделі місцевого оподаткування. Головною частиною цієї моделі повинні бути податки на майно (податок на будівлі та споруди, податок на землю). Водночас частина податку на доходи фізичних осіб має відноситися до власних доходів місцевих бюджетів та спрямовуватися на інвестиції у регіональний розвиток.

Як варіанти – 50% надходжень податку на доходи фізичних осіб, що утворилися внаслідок новостворених робочих місць за рахунок іноземних інвестицій, спрямовувати у бюджет розвитку, запровадити власні доходи районних та обласних бюджетів.

Розширення переліку місцевих податків і зборів повинно проходити за рахунок запровадження податків із цільовим використанням одержаних коштів. Наприклад, збори на прибирання та освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків, зон відпочинку, кладовищ тощо.

За умов загрозливої екологічної ситуації в Україні корисними стануть місцеві екологічні податки, які доцільно стягувати у вигляді штрафів за забруднення повітря, водоймищ, лісів та інших природних ресурсів, захоронення й утилізацію шкідливих відходів. Такі податки можуть стати дієвим інструментом у справі збереження та охорони довкілля і покращення екологічної ситуації в країні. [4, с.114].

Основними діями для вирішення проблем у процесі формування нових принципів функціонування місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин в даному контексті можна запропонувати наступні:

- формування ресурсного мінімуму, тобто мінімальної ресурсної бази органів місцевого самоврядування, що включає місцеві податки і збори та комунальну власність;
- розширення податкової бази місцевих органів влади;
- введення таких місцевих податків (зборів), як плата за використання природних ресурсів, збір за утилізацію сміття та відходів, ветеринарне обслуговування, використання природних будівельних матеріалів місцевого значення, забруднення довкілля;
- визначення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів на основі диференційованих коефіцієнтів, що враховують місцеві особливості, рівень розвитку регіону;
- надання місцевій владі права встановлювати податкові пільги підприємствам, що відіграють важливу соціальну роль в регіоні.

Отже, для удосконалення механізму формування і виконання місцевих бюджетів як фінансової основи місцевих органів влади можна запропонувати наступні напрямки:

- 1) при плануванні видаткової частини місцевого бюджету доцільно враховувати структуру видатків території, яка зумовлена кількістю населення, кліматичними умовами, аграрним чи промисловим напрямом виробництва, пріоритетними напрямками розвитку економіки на цій території.
- 2) запровадження прямих міжбюджетних відносин з державним бюджетом для всіх місцевих бюджетів;
- 3) збільшення власних ресурсів місцевого самоврядування за рахунок підвищення ефективності місцевих податків і зборів та закріплення частини загальнодержавних податків за місцевими бюджетами;
- 4) перерозподіл видаткових повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування відповідно до принципу субсидіарності;
- 5) удосконалення бюджетного планування;
- 6) спрощення доступу органів місцевого самоврядування до дешевих кредитних ресурсів.

Сьогодні, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, від формування оптимального набору бізнес-проектів, що будуть реалізовані за рахунок бюджетних коштів, залежить як вирішення основних соціальних, екологічних, економічних та інших проблем, так і забезпечення соціально-економічного зростання в цілому. Саме тому, в першу чергу, потрібно підвищити ефективність відбору таких проектів та забезпечити виконання бюджету розвитку на прозорій основі без лобіювання приватних інтересів.

Введення нових напрямів використання бюджетних ресурсів, в тому числі за рахунок бюджету розвитку, дасть змогу:

- забезпечувати фінансовими ресурсами реалізацію перспективних напрямів організації нових та/або модернізацію діючих високотехнологічних виробництв;
- розширити джерела наповнення бюджету;
- скоротити відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів;
- забезпечити матеріально-технічну базу, насамперед, установ і закладів, що займаються науковою діяльністю, підготовкою кадрів, підвищенням їх кваліфікації, медичним обслуговуванням населення.

Список використаних джерел:

1. Радіонов Ю. Д. Проблеми реалізації бюджетних інвестицій / Ю. Д. Радіонов // Економіка України. – 2015. – № 2. – с. 48– 60.

2. Скиба Л. Доходи місцевих бюджетів у забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування / Л. Скиба // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє - 2016. - № 17. - С. 128-133.
3. Тищенко О. М. Міжбюджетні відносини в Україні: стан та перспективи / О. М.Тищенко// Вісник Університету Банківської Справи Національного Банку України. - 2016. - №1(10). - С.3-7.
4. Хілобок Ю.А. Шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів України / Ю.А. Хілобок // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2017. - № 1(9) - С.111-115.

ОРГАНІЗАЦІЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ

**БУЖАК А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер Ковалевич Д.А.**

У статті показано механізм казначейського обслуговування бюджетів, проаналізовано касове виконання місцевих бюджетів Чернівецької області.

The article describes the mechanism of treasury service budget, analyzed the cash execution of local budgets of Chernivtsi region.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що за допомогою казначейського механізму виконання доходів і видатків державного та місцевих бюджетів досягається максимально ефективне використання бюджетних ресурсів в інтересах усього суспільства.

Метою статті є дослідження процесу казначейського обслуговування місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є операції за доходами загального і спеціального фонду місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають в процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів.

Питанням казначейського обслуговування місцевих бюджетів, планування та виконання місцевих бюджетів присвячені праці вітчизняних вчених С. Булгакової, П. Петрашко, В. Стоян, Н. Сушко, О.Чечуліної, С. Юрій, Є. Галушки, Й. Хижняк, О. Охрімівського та багатьох інших.

В умовах фінансово-економічної кризи надзвичайно важливим є забезпечення надійності та стабільності виконання основного фінансового плану – Державного бюджету України. Даний процес є складним та багатограним, а визначальну роль у ньому відіграє Державна казначейська служба України. Невід'ємною частиною функціонально-правового механізму регулювання фінансових потоків на загальнонаціональному рівні є казначейська система. Як свідчить практика – у сучасних складних політичних та економічних умовах органи Державної казначейської служби України є одними із найактивніших учасників управління загальнодержавними та регіональними фінансовими ресурсами завдяки можливостям використання прийнятих на законодавчому рівні механізмів та процедур обслуговування бюджетів всіх рівнів. При цьому, управління бюджетними потоками в процесі виконання бюджетів є однією із найбільш складних та водночас актуальних проблем, що торкаються усіх верств населення. Більше того, беззаперечним є факт, що системне управління процесом виконання бюджетів є невід'ємною запорукою розвитку економіки в цілому.

Економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій, та використанні цих фондів на фінансування, утримання й розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства тощо. Місцеві бюджети – це форма впливу місцевого самоврядування на економічні й соціальні процеси в державі. Функціонування бюджетів місцевого самоврядування здійснюється у взаємодії двох їх особливих економічних форм – доходів і видатків, кожна з яких має специфічне суспільне призначення. За рахунок доходів формується фінансова база органів місцевого самоврядування, а за рахунок видатків забезпечується фінансування економічних та соціальних потреб територіальних громад.

Доходи місцевих бюджетів є засобом перерозподілу грошових коштів у межах певної адміністративно-територіальної одиниці. Залежно від об'єкта оподаткування, методу вилучення, терміну сплати, доходи бувають різними, проте мають спільну ознаку, яка полягає в їхньому єдиному призначенні – вони виступають джерелами утворення бюджетних ресурсів.

Таким чином, можна дійти висновку, що формування і використання коштів місцевих бюджетів завжди супроводжується реальним рухом грошових коштів, що набувають специфічної форми «бюджетні ресурси» і виступають матеріальним носієм бюджетних відносин.

Місцеві бюджети відтворюють обсяг доходів і видатків своїми показниками, засвідчують загальне збалансування бюджетних ресурсів за джерелами їх мобілізації та напрямками використання в адресному та галузевому розрізі у певному періоді.

Важливим елементом бюджетного процесу є виконання бюджету. У Бюджетному кодексі України закріплено, що при виконанні державного бюджету й місцевих бюджетів застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів слід розглядати як необхідний елемент структурної перебудови наявних у суспільстві відносин між суб'єктами фінансової діяльності. За допомогою казначейського механізму виконання доходів і видатків державного та місцевих бюджетів досягається максимально ефективне використання фінансів в інтересах усього суспільства.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється територіальними органами Державної казначейської служби України в межах функцій, визначених статтею 48 Бюджетного кодексу, зокрема:

- здійснення касових операцій з коштами місцевих бюджетів;
- розрахунково-касове обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- контроль бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;

бухгалтерський облік та складання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Запровадження казначейської системи обслуговування місцевих бюджетів, відповідно до положень Бюджетного кодексу, стало важливим кроком у напрямі:

- створення єдиного механізму для впровадження засад реформування міжбюджетних відносин;
- формалізації єдиних процедур управління видатками на всіх стадіях виконання бюджету;
- посилення поточного контролю за дотриманням фінансової дисципліни та запобігання нецільовому використанню коштів на стадії прийняття зобов'язань та здійсненні платежу;
- запровадження єдиного механізму управління коштами державного та місцевих бюджетів [1].

Казначейське виконання місцевих бюджетів за доходами забезпечило чітку, прозору систему виконання дохідної частини місцевих бюджетів.

Загальні принципи касового виконання державного та місцевих бюджетів за доходами органами казначейства визначаються Бюджетним кодексом і законом про Державний бюджет України на поточний рік. Організація казначейського обслуговування бюджетів за доходами передбачає ведення щоденних операцій з обліку надходжень платежів, складання відповідних розрахункових документів та передачі даних до вищестоящих та зацікавлених органів.

Державна казначейська служба України відіграє важливу роль у фінансовій системі України. Адже воно покликане впорядковувати використання державних коштів, сконцентрувати їх на найважливіших напрямках соціального та економічного розвитку суспільства.

Місцеві бюджети Чернівецької області за 2017 рік виконані за доходами в сумі 10 млрд. 462 млн. 478 тис. 676,99 грн., або 103,7 % до уточненого плану (уточнений план 10 млрд. 090 млн. 467 тис. 985,08 грн.), в тому числі по загальному фонду – 9 млрд. 579 млн. 087 тис. 498,04 грн., або на 101,6 %, спеціальному фонду – 883 млн. 391 тис. 178,95 грн., або на 133,6 %.

За 2017 рік місцеві бюджети області (загальний і спеціальний фонди) виконані по видатках в сумі 10 млрд. 441 млн. 466 тис. 523,76 грн., або 94,4 відсотків до уточненого плану (уточнений план 11 млрд. 061 млн. 926 тис. 779,19 грн.), в тому числі по загальному фонду – 8 млрд. 894 млн. 324 тис. 384,71 грн., або на 98,3 % (уточнений план 9 млрд. 045 млн. 914 тис. 094,39 грн.), спеціальному фонду – 1 млрд. 547 млн. 142 тис. 139,05 грн., або на 76,7% (уточнений план з урахуванням кошторисних призначень 2 млрд. 016 млн. 012 тис. 684,8 грн.).

З місцевих бюджетів області спрямовано на кредитування 1 млн. 883 тис. 358,90 грн., що складає 73,9 відсотка до уточненого плану на рік, в тому числі: по загальному фонду – 1 млн. 855 тис. 610,78 грн. (89,2 %), по спеціальному фонду – 27 тис. 748,12 грн. (6,0%) [2].

Таким чином, можна виокремити такі основні напрями удосконалення казначейського обслуговування бюджетів:

- оптимізація казначейської інфраструктури;
- удосконалення системи бухгалтерського обліку на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі;
- впровадження міжнародних стандартів у роботі Державної казначейської служби України; - вдосконалення підходів до фінансової звітності про виконання державного та місцевих бюджетів на основі міжнародного досвіду;
- використання зарубіжного досвіду касового виконання бюджетів усіх рівнів;
- модернізація програмного забезпечення у роботі органів Казначейства шляхом створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління державними фінансами.

З огляду на пріоритетне місце й роль Державної казначейської служби України, для ефективного функціонування у системі фінансових органів держави, потребує подальшого вдосконалення нормативно-законодавча база.

Основними завданнями у цій сфері мають стати удосконалення методології та перехід до єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку і звітності, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку. Важливим напрямком реформування бухгалтерської системи та звітності бюджетних установ є розробка об'єднаного плану рахунків виконання бюджетів із планом рахунків з виконання кошторисів бюджетних установ. Єдиний план рахунків, що використовуватиметься органами Державної казначейської служби України, які обслуговують державний та місцеві бюджети, та розпорядниками бюджетних коштів, які виконують відповідні бюджети, дасть змогу забезпечити прозорість облікових процесів, складання звітності та отримання інформації про фінансові операції, які здійснюються у державному секторі.

Необхідно сконцентрувати зусилля на реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів та ефективному управлінні фінансовими ресурсами держави, на необхідності дотримання прозорих правил ефективного та раціонального використання державних коштів, недопущенні бюджетних правопорушень як у діяльності органів Державної казначейської служби України, так і в роботі головних розпорядників коштів.

Казначейська система виконання бюджету є ефективною функціональною системою касового виконання бюджетів. Однак, в сучасних умовах децентралізації державних фінансів, перед Державною казначейською службою України ще стоїть безліч завдань як організаційних, технічних, так і щодо розробки нових підходів до виконання бюджету і нормативно-методичних документів з питань бухгалтерського обліку та звітності та покращення механізму казначейського обслуговування бюджетів.

Актуальним є удосконалення діючих механізмів та пошук нових напрямів розвитку казначейської системи обслуговування бюджетів, що є необхідним елементом структурної перебудови державних фінансів та ефективним засобом раціонального використання державних фінансових ресурсів. Економічне

оновлення країни потребує зміцнення бюджетів усіх рівнів, як важелів ефективного розвитку національного господарства, що прагне до соціально орієнтованої економіки та європейської інтеграції.

Таким чином, побудова системи управління бюджетними ресурсами в цілому має відбуватись з урахуванням особливостей стадій національного відтворення. Україна як рівноправна суверенна держава формує власну національну свідомість та економічний простір з метою забезпечення сталого суспільного життя кожного громадянина і країни в цілому.

Список використаних джерел:

- 1) Бюджетний кодекс України: за станом на 01.01.2018 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 8.07.2010 р. № 2456-VI – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>
- 2) Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017 рік.
- 3) Скоропад І.С., Макалюк І.В. Шляхи вдосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками [Електронний ресурс]// Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/21_3/257_Sko.pdf
- 4) Яковичина Н.А., Козир А.І. Проблеми казначейського обслуговування місцевих бюджетів та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]// Режим доступу: http://www.rusnauka.com/28_PRNT_2011/Economics/7_94222.doc.htm

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ МІСТА ЯК ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

**БУЗІЛА А., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Вудвуд В.В.**

У статті розкрито теоретичні основи сутності та значення місцевих бюджетів в бюджетній системі України. Обґрунтовано склад та структуру основних елементів бюджету міста.

The article reveals the theoretical foundations of the essence and importance of local budgets in the budget system of Ukraine. The structure and structure of the main elements of the city budget are substantiated.

Із здобуттям незалежності перед Україною постало завдання створення фінансової та бюджетної систем, а в теперішній час – їх подальше вдосконалення. Для вирішення цього завдання вимагалось переосмислення природи місцевих фінансів та відповідно місцевих бюджетів, їх місця та ролі в економічній системі держави, теоретичного обґрунтування процесів формування дохідної бази і напрямків витрачання бюджетних коштів, сутності місцевого оподаткування та його ролі в доходах міжбюджетних відносинах.

На теперішній момент зростає роль місцевих бюджетів у реалізації економічної політики держави, вирішення соціальних проблем, підтримці незахищених та малозабезпечених верств населення. Саме це потребує пошуку форм і методів зміцнення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і стало актуальністю нашого дослідження.

Метою даного дослідження є розкриття сутності, значення та складу місцевих бюджетів як основи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Об'єктом дослідження є особливості процесу формування та використання коштів місцевого бюджету.

Предметом дослідження є теоретичні відносини, які виникають при формуванні місцевих бюджетів, як фінансової основи розвитку територіальних громад.

Питанням формування місцевих бюджетів, як інструменту соціально-економічного розвитку території присвячені праці вітчизняних вчених : І.Л. Сазонець, Т.В. Гринько, Г.Ю. Придатко, О.С. Близнюк, Н.Л. Губрська, О.А. Музика, Р.А. Усенко та інших.

Економічна сутність місцевих бюджетів випливає з поняття фінансів і визначається функціями влади.

У наш час місцеві бюджети є найбільш ефективною та розвинутою ланкою в бюджетній системі нашої країни. Згідно з Бюджетним кодексом України, поняття «бюджет місцевого самоврядування» - це бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування території громад [3].

Отже, можна зазначити, що місцеві бюджети – це:

- економічна категорія, оскільки бюджет є економічним атрибутом адміністративно-територіальної одиниці;
- фінансова категорія (фінансовий план, тобто кошторис доходів і видатків відповідних органів влади);
- правовий акт, згідно з яким органи місцевого самоврядування отримують право розпоряджатися фінансовими ресурсами.

Як вже зазначалось, місцеві бюджети виступають у формах фінансового плану та звіту про виконання бюджету. Від державного їх відрізняє статус (вони затверджуються рішенням представницьких органів влади, але, на відміну від державного бюджету, не мають юридичного статусу закону) та сфера дії – вони діють в рамках конкретного регіону чи населеного пункту і обов'язкові до виконання лише для юридичних осіб, що знаходяться у віданні відповідної громади, та жителів відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Їх суть проявляється в економічних відносинах, які відображають рух коштів, наприклад :

- формування дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів;
- міжбюджетні відносини;
- формування і використання регіональних позабюджетних фондів;
- місцеві позики, лотереї тощо;
- перерахування до місцевих бюджетів податків та інших обов'язкових платежів підприємствами різних форм власності;
- діяльність підприємств зі створення фондів коштів найрізноманітнішого призначення;

- створення та функціонування добродійних фондів тощо.

Питанням сутності місцевих бюджетів присвячені праці вітчизняних вчених. Порівняльний аналіз наукових підходів щодо визначення поняття «місцеві бюджети» висвітлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз наукових підходів щодо визначення поняття «місцеві бюджети»

Джерело	Визначення поняття "місцевий бюджет"	Основне призначення місцевих бюджетів
І.Л. Сазонець, Т.В. Гринько, Г.Ю. Придатко [9,с.13]	Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів , призначені для реалізації завдань та функцій, що покладаються органами місцевого самоврядування.	Фінансова категорія
О.П. Кириленко [8, с. 78]	Місцеві бюджети є провідною ланкою не лише бюджетної, а й економічної системи держави, зокрема, місцеві бюджети в державних фінансах: складова бюджетної системи; інструмент реалізації загальнодержавних програм; джерело фінансування державних видатків; інструмент фінансового вирівнювання. Місцеві бюджети з позицій головного інструменту місцевих фінансів – фінансова база місцевого самоврядування; фінансові плани територіальних формувань; джерело утримання і розвитку місцевого господарства; джерело фінансування локальних послуг. Впливають на соціально-економічний розвиток; фінансову безпеку; фінансову стабільність; розвиток демократії; добробут населення та використовуються як інструмент перерозподілу ВВП; державного регулювання на мікрорівні; регіональної політики; фінансової політики; економічної політики.	Фінансова, економічна, регулятивна категорія
О.С. Близнюк, Н.Л. Губерська, О.А. Музика, Р.А. Усенко [11,с.12]	Місцевий бюджет – це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів; Місцевий бюджет – це план (кошторис) доходів та видатків відповідного місцевого органу влади чи самоврядування; Місцевий бюджет – це економічна категорія, закономірний атрибут будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом.	Правова, фінансова, економічна категорія
О.О. Сунцова [10, с. 45]	Місцевий бюджет - це сукупність економічних (грошових) відносин, що виникають у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства	Соціально-економічна, грошова категорія
Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова [12,с.11]	Місцеві бюджети – це сукупність економічних відноси, які сприяють територіальному перерозподілу ВВП і національному доходу країни та забезпечують створення фінансової бази місцевих органів влади.	Фінансово – економічна, територіальна категорія

Усі зазначені вище економічні відносини мають розподільчий і перерозподільний характер, оскільки з рухом коштів змінюється їх власник. Потрібно зазначити, що про місцеві фінанси, як про перерозподільну категорію можна говорити з точки зору збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів.

Метою фінансування діяльності місцевих органів влади є задоволення суспільних потреб та сприяння соціально-економічному розвитку регіону.

Природно, інший прояв сутності місцевих фінансів – соціальний. Виявляється найрізноманітніші відносини між учасниками виробничої і невиробничої сфери, з одного боку та підприємствами і державою – з іншого.

До місцевих бюджетів належать обласні, районні, міські, селищні, та сільські бюджети, а також бюджет АР Крим. Це фінансові ресурси, що зосереджені в розпорядженні місцевих рад, народних депутатів та органів місцевого й регіонального самоврядування.

Успішність влади на місцях у першу чергу залежить від обсягу фінансових ресурсів, якими вона володіє для виконання державних функцій протягом бюджетного періоду. Фінансове забезпечення територіальних громад потребує удосконалення та поступового проведення принципів його функціонування до норм європейських стандартів. Основними напрямками удосконалення міжбюджетного регулювання мають бути впорядкування переліку джерел доходів бюджетів місцевого самоврядування, у тому числі в частині доходів на виконання власних повноважень, перерозподіл видаткових повноважень та розрахунок показників видатків місцевих бюджетів з метою підвищення рівня стійкості бюджетів місцевого самоврядування.

При визначенні головних напрямів регулювання місцевих бюджетів важливим елементом є формування та виконання дохідної частини місцевого бюджету. Від рівня ефективності формування місцевого бюджету залежить ступінь можливості виконання органами місцевого самоврядування відповідних функцій.

Доходи місцевих органів влади можуть бути класифіковані з джерелами й економічною природою.

За джерелами доходи місцевих органів влади поділяються на :

- податкові доходи;
- неподаткові доходи (платежі, доходи від майна, що належить місцевій владі, і від господарської діяльності підприємств комунальної форми власності, притягнуті місцевими органами влади на ринку

позичкового капіталу);

- доходи за рахунок кредитів і позик;
- трансферти від центральної влади й органів влади вищого територіального рівня.

За економічною природою доходи місцевих органів влади діляться на власні доходи та доходи передані місцевій владі. Власні доходи – це доходи, які мобілізуються місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, належних місцевим органам влади. До власних доходів відносяться місцеві податки та збори, доходи від майна, що належить місцевій владі, від господарської діяльності комунальних підприємств, комунальні платежі, а також доходи рахунок комунальних кредитів та позик.

До переданих доходів належать доходи, що передаються місцевій владі центральною владою або органам влади вищого територіального рівня [1].

Наступним елементом місцевих бюджетів є видатки, оскільки вони відображають функції і завдання, які покладаються на місцеву владу. Витрати місцевих органів влади залежно від їхніх завдань у більшості країн діляться на кілька функціональних видів. Насамперед, законодавство виділяє так звані обов'язкові витрати (спрямовані на виконання обов'язкових завдань, які покладаються на всі органи місцевої влади з метою забезпечення певних стандартів послуг у масштабах всієї країни). До обов'язкових витрат також належать витрати місцевих органів влади, пов'язані з їхніми борговими зобов'язаннями по кредитах і позиках. У структурі витрат місцевих органів влади виділяються також витрати для реалізації делегованих центральною владою завдань.

Крім функціонального розподілу, є розподіл витрат відповідно до їх економічного призначення. У зв'язку з цим законодавством більшості країн виділяє дві великі групи витрат. Це поточні, або адміністративні витрати та капітальні або інвестиційні, витрати.

Потрібно зауважити, що видатки місцевих бюджетів багато в чому залежать від бюджетної політики, що проводиться в державі, і ступеню децентралізації управління соціальною сферою. Все це є вирішальним чинником, що впливає на обсяг фінансових ресурсів, що проходить по каналах місцевих бюджетів, на їх питому вагу в загальнодержавних бюджетних витратах.

На теперішній момент пріоритетною стає проблема створення фінансової бази для діяльності місцевих органів влади. Для її вирішення потрібно розділити фінанси центральної, регіональної і місцевої влади, закріпити за місцевим самоврядуванням стабільні джерела доходів у регіональних і Державному бюджетах. Доцільним є впровадження практики пайової участі місцевої, регіональної і центральної влади в розподілі основних загальнодержавних податків на підставі стабільних і довгострокових нормативів; введення мінімальних соціальних стандартів і гарантовано мінімуму бюджетів для органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел :

1. Навчальні матеріали. Фінанси: курс для фінансистів онлайн 2010-2018 <https://pidruchniki.com/>;
2. Афанасьев М. П. Основы современной бюджетной системы: европейский аспект / М.П. Афанасьев // Финансовый журнал. – 2010. – № 1. С. 5 – 10;
3. Бюджетный кодекс Украины [Електронний ресурс] : Затверджений ВРУ від 21.06.2001 р. № 2542-III.- Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>;
4. Балацкий Е. О. Оценка эффективности исполнения местного бюджета / Е. О. Балацкий // Бизнес-Информ. – 2009. – № 12 (1). – С. 10-12;
5. Буряченко А.Е. Впорядкування міжбюджетних фінансових потоків / А.Е. Буряченко //Вчені записки: зб. наук. праць. Вип. 12. – К. : КНЕУ, 2010. – С.160– 165;
6. Гутаріна С.О. Еволюція поглядів та трактування поняття місцеві фінанси / С.О. Гутаріна // Экономика и управление : науч.-практ. журнал. – 2008. – №4 – С. 56-61;
7. Гроші та кредит електронна книжка http://bookwu.net/book_finansi_978/;
- 8 . Кириленко О.П. Місцеві фінанси, 2004.-192;
9. Сазонець І.Л., Гринько Т.В., Придатко /Управління місцевими фінансами: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 246 с.;
10. Сунцова О.О. Місцеві фінанси – К: Центр учбової літератури, 2010. – 488;
11. О.А. Музика-Стефанчук / Адміністративне, фінансове та інформаційне право – 2008. – 221;
12. Рева Т.М. та ін.. Місцеві фінанси, 2007. – 208.

НАПРЯМИ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

**ВІЗІТІУ В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ватаманюк О.С.**

У статті розглядаються прикладні аспекти реалізації реформи фінансової децентралізації в Україні, вивчається роль місцевих бюджетів у регіональному розвитку, а також пропонуються напрями посилення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації.

The article examines the applied aspects of the implementation of the fiscal decentralization reform in Ukraine, examines the role of local budgets in regional development, and proposes areas for strengthening the financial autonomy of local self-government bodies in a context of decentralization.

Розвиток місцевого самоврядування зі стабільною фінансовою базою є однією з передумов побудови правової держави із сильною економікою. Саме тому бюджетна децентралізація та передача повноважень і фінансових ресурсів на місцевий рівень, що дозволили вирішити ряд питань соціального та економічного розвитку окремих територій, на сьогодні є ключовою реформою економічної політики держави. На сьогодні важливим для України є розробка та реалізація державної регіональної політики, спрямованої на зменшення територіальної асиметрії в соціально-економічному розвитку, а також забезпечення

формування такої фінансової спроможності територіальних громад, яка б створювала можливості для їх ефективного розвитку. Усе це обумовлює актуальність дослідження напрямів посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації.

З огляду на актуальність обраної теми статті, її метою є обґрунтування напрямів подолання диспропорцій у розвитку територіальних громад та підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є особливості функціонування місцевих бюджетів в Україні в умовах бюджетної децентралізації.

Проблемам зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування у різний час присвятили свої праці такі вітчизняні вчені: Ю. Барський, О. Василик, Г. Возняк, З. Герасимчук, С. Дорогунцов, Я. Жаліло, В. Зайчикова, О. Кириленко, І. Камінська, М. Кужелєв, І. Луніна, В. Опарін, Ю. Остріщенко, В. Пилипів, І. Чугунов та ін. Проте аналіз наукових доробок у вітчизняній літературі свідчить про те, що на даний момент відсутні комплексні дослідження щодо визначення основних засад забезпечення фінансової автономії органів місцевого самоврядування.

На сучасному етапі Україна, відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування, продовжує спрямовувати свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу з розвитку місцевої і регіональної демократії. Саме децентралізація є на сьогодні однією з найуспішніших реформ, яка ефективно впроваджується в країні [1].

Пріоритетними напрямками перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку регіонів стали вдосконалення таких факторів їх формування, розподілу й використання, як:

- підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування шляхом закріплення за ними додаткових доходних джерел;

- вдосконалення системи надання та використання субвенцій на реалізацію програм соціально-економічного розвитку;

- зменшення диспропорцій формування ресурсної бази місцевих бюджетів [2, с. 148].

На користь ефективності впровадження фінансової децентралізації свідчать такі переконливі факти як результати платоспроможності місцевих бюджетів. Так, за даними експертів Асоціації міст України, у 2014–2016 рр. у 58 разів зменшилася кількість наданих казначейських позик, що демонструє посилення платоспроможності місцевих бюджетів. У 2017 р. кількість дотаційних місцевих бюджетів знизилася завдяки децентралізації на 24 %, кількість бюджетів-донорів зросла на 12,5 %. У цьому ж році у 2,2 раза збільшилася державна фінансова підтримка розвитку громад.

За результатами моніторингу, який здійснили експерти Асоціації міст України, виконання бюджетів ОТГ за доходами за 2016 р., громади за рік вдвічі-втричі збільшили такі надходження до бюджетів як, наприклад, плата за землю. Нині, в ОТГ більше уваги приділяється надходженню до бюджетів власних доходів, які повністю залежать від роботи їхньої громади. Щоправда, існують приклади, коли окремим ОТГ не вистачає доходів громад, щоб покрити їх видатки, адже держава передала органам місцевого самоврядування фінансування освіти, медицини [3].

Разом із цим є підстави вважати, що нова система вирівнювання є стимулюючою, оскільки 50% коштів бюджетів-донорів вилучається лише для вирівнювання спроможності інших територій, а не на користь державного бюджету. Вона дає змогу залишити більшу частину коштів на місцях, а органи місцевого самоврядування стають більш незалежними під час прийняття управлінських рішень [4, с. 131].

Тим не менше, є очевидним те, що фінансова децентралізація, крім перспектив ефективного реформування системи державного управління, підвищення фінансової спроможності місцевих громад, надання автономності органам місцевого самоврядування у прийнятті управлінських рішень, формуванні бюджетів, своєчасного визначення та задоволення потреб місцевого населення, може нести і певні загрози. Зокрема, ризик недоотримання цих коштів місцевими бюджетами зумовлюватиме розбалансування бюджетів та знизить ефективність суспільних послуг, що фінансуються органами місцевого самоврядування.

Наприклад, лише близько 30 новоутворених ОТГ (15 %) мають більш-менш сформовану територіальну структуру та повністю відповідають урядовій Методиці формування спроможних територіальних громад. Поява значної кількості низькоспроможних ОТГ свідчить, насамперед, про роль суб'єктивного чинника, вплив агробізнесу, великих забудовників та інших кіл на реалізацію реформ в Україні, а також про низький рівень готовності суспільства до реформи та низький рівень готовності реалізовувати реформи чиновниками, на яких була покладена відповідальність за проведення реформи децентралізації влади в Україні [5].

При цьому під впливом сучасних реформ за рахунок добре розвиненої інфраструктури приміські населені пункти значно підвищили свої доходи до місцевих бюджетів, насамперед за рахунок надходжень від акцизного податку та податку на майно. Як наслідок, відбулося посилення асиметричності розвитку наближених і віддалених від міст територій. Новації податкового та бюджетного законодавства в процесі фінансової децентралізації дозволили суттєво наростити фінансову спроможність великих міст. Однак, можемо стверджувати, що це не стало імпульсом для економічного розвитку прилеглих територій [6, с. 79].

Механізми державної регіональної політики не забезпечують зниження асиметричності розвитку територіальних громад. Це яскраво демонструє розподіл коштів Державного фонду регіонального розвитку, серед основних завдань якого – сприяння зниженню диспропорцій розвитку в межах країни. Згідно з чинним законодавством, ці кошти використовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів. Розподіл коштів між регіонами здійснюється за формулою, що враховує чисельність населення (80%) та економічний стан регіону

відповідно до показника ВРП в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 % середнього показника по Україні) (20%). Однак, якщо розподіл між регіонами враховує економічний стан регіону, то розподіл коштів всередині регіону між територіальними громадами хоча і відбувається на конкурентних засадах, дуже часто здійснюється з лобюванням інтересів певних політичних сил, інтересів чиновників, спонсорів тощо. Як наслідок, кошти надходять у територіальні громади з вищим економічним потенціалом, що спонукає до посилення внутрішньорегіональної диференціації [7, с. 75].

Як бачимо, не зважаючи на розширення джерел формування доходів місцевих бюджетів та передачу органам місцевого самоврядування низки повноважень, і надалі існує низка проблем, від вирішення яких залежить рівень фінансової спроможності територіальних громад. Подальші кроки зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування лежать у площині:

- вдосконалення системи адміністрування податків (зокрема податку на нерухомість та плати за землю) в напрямку спрощення, оптимізації та прозорості;

- забезпечення соціальної справедливості у випадку справляння податку на доходи фізичних осіб шляхом переформатування процесу зарахування надходжень від оподаткування податком в місцевий бюджет за місцем фактичного проживання особи [6, с. 73].

На нашу думку, з метою посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів, доцільно розробити систему заходів, яка, з одного боку, сприяла б зміцненню дохідної частини бюджету розвитку, а з другого – підвищувала б ефективність і оптимізувала структуру його видатків. Для цього необхідно спрямувати законодавчі зусилля на розширення джерел наповнення бюджетів розвитку, зокрема через повернення до них єдиного податку, збільшення надходжень від операцій з капіталом, власністю тощо. Зазначене дасть змогу територіальним громадам із низькою фінансовою спроможністю гарантовано використовувати певну суму коштів на їх розвиток. Крім цього, важливо також підвищити ефективність управління об'єктами комунальної власності, в т. ч. поліпшити приватизаційні процедури щодо комунальної власності з метою запобігання продажу об'єктів за заниженими цінами та сприяння розвитку нових форм господарювання в комунальному секторі.

У напрямі використання інших методів посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів доцільно вдосконалити механізм здійснення місцевих запозичень із використанням різних схем кредитування, таких як випуск цінних паперів, банківське кредитування, кредити державних банків; формувати виважену політику щодо заборгованості з чітким встановленням джерел забезпечення позики, визначенням можливостей поєднання поточного й боргового фінансування, складанням оптимального графіка погашення заборгованості тощо.

Важливим джерелом доходів місцевих бюджетів України мають стати доходи, які є платою користувачів за блага та послуги, що надаються на рівні територіальних громад. У багатьох країнах Європи успішно продовжується пошук місцевими органами влади додаткових фінансових ресурсів, зокрема у таких сферах, як переробка сміття домогосподарств, місця для паркування, догляд за дітьми, позакласні заняття, ефективніше використання спортивних і культурних об'єктів, використання міського транспорту, надання послуг з охорони здоров'я, опіка над людьми похилого віку тощо. Зважаючи на ризики виникнення проблеми справедливості щодо послуг освіти, охорони здоров'я і соціальної допомоги та з огляду на міжнародний досвід, доцільно встановлювати законодавчі обмеження щодо рівня плати користувачів. У багатьох країнах Європи заборонено вводити плату за навчання в початковій і середній школі. При використанні плати користувачів слід також враховувати витрати на стягнення цієї плати (включаючи адміністративні витрати або витрати на «персоніфікацію» користувачів) [8, с. 114].

Вважаємо, що зміцнення фінансової спроможності територіальних громад та їх економічний розвиток значною мірою залежить від ефективності використання активів, якими володіє та розпоряджається громада. До них включають, наприклад, право комунальної власності на нерухоме і рухоме майно, природні ресурси, землю, підприємницькі структури, доходи місцевих бюджетів тощо. Лише при умові ефективного використання та користування внутрішнім потенціалом громади, що передбачає капіталізацію активів та створення доданої вартості, розвиток території можливий. Крім цього, розвиток підприємницьких структур на території адміністративно-територіальної одиниці дозволяє забезпечити, по-перше, створення робочих місць, по-друге, збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету, і насамкінець, формування соціальної відповідальності бізнесу перед громадою. З цієї точки зору саме формування практики соціальної відповідальності бізнесу перед громадою може забезпечити швидкий її розвиток. Способами забезпечення співпраці з громадою та вияву відповідальності перед нею мають стати такі заходи як введення в дію корпоративних соціальних програм, що передбачають навчання та підвищення кваліфікації робітників; участь в житті та діяльності територіальної громади, зокрема, допомога у вирішенні питань покращення та підтримки інфраструктурних об'єктів в межах територіальної громади. Отже, ефективність використання соціально-економічного потенціалу громади, створення переваг для активізації підприємництва та налагодження соціального партнерства між органами місцевого самоврядування, господарюючими суб'єктами та громадою в сучасних умовах виступають критеріальними чинниками підвищення фінансової спроможності територіальної громади та нарощення власної фінансової бази для її подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Юрченко К.Г. Вплив фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів [Електронний ресурс] / К. Г. Юрченко // Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/fin_decent-80fc9.pdf
2. Полинюк Н.І. Роль місцевих бюджетів в економічному розвитку регіонів / Н.І. Полинюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Випуск 18. Частина 2. – С. 146-149.

3. Пальчук В. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації [Електронний ресурс] / Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. - Режим доступу: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2781:vpiv-detsentralizatsiji-na-posilennya-platospromozhnosti-mistsevikh-byudzhativ&catid=8&Itemid=350
4. Гнидюк І.В. Бюджетне вирівнювання в умовах децентралізації влади / І.В. Гнидюк, Ю.І. Гороховська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 14. – С. 130-133.
5. Мельничук А. Децентралізація влади: реформа №1 [аналітичні записки] [Електронний ресурс] / А. Мельничук, П. Остапенко. – К.: ЦОП «Глобус» ФОП Кравченко Я.О. – 2016. – 35 с. – Режим доступу: prostir.ua/wp-content/uploads/2016/12/Аналітичні-записки-Децентралізація-реформа-№1.pdf
6. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2017. – 120 с.
7. Вишневський О. С. Роль державного фонду регіонального розвитку в процесі децентралізації управління / О. С. Вишневський // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – № 2 (44). – С. 70-76.
8. Труфен А.О. Посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації / А. О. Труфен, // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 15. – С. 112-115.

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**ГОРЕЦЬКА М. В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Каспрук А. Ю.**

У статті розглядаються теоретичні аспекти функціонування місцевих бюджетів як інструменту реалізації регіональної фінансової політики. Визначено основні проблеми фінансового забезпечення розвитку регіонів через формування та виконання місцевих бюджетів. Запропоновано комплекс заходів щодо удосконалення використання коштів місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій.

The article deals with the theoretical aspects of the functioning of local budgets as an instrument for the implementation of regional financial policy. The main problems of financial provision of the regions' development through the formation and implementation of local budgets are determined. A package of measures is proposed to improve the use of local budgets for social and economic development of territories.

Актуальність теми. Сьогодні з особливою гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи планування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету, і що саме головне – доходів між різними ланками бюджетної системи. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших. Це коло питань та інші питання, пов'язані з фінансовою самостійністю місцевих органів влади не є новими. Проте багато з них чекають на своє практичне вирішення.

Сучасні ринкові трансформації передбачають реформування державних фінансів і зокрема бюджетної системи. Докорінно змінюється сутність однієї з основних категорій державних фінансів – бюджету, формування якого в умовах ринку повинно відбуватися на основі концепції суспільних благ. Держава надає своїм громадянам різноманітні суспільні блага, пов'язані з організацією освіти, охорони здоров'я, культури, науки, спорту, оборони країни, охорони правопорядку тощо. Потреба в суспільних благах визначає обсяги головного фінансового фонду держави – бюджету, основним джерелом якого стають податки. Складові системи оподаткування, механізм справляння податків і загальний рівень оподаткування багато в чому визначаються сукупною потребою в суспільних благах, для надання яких держава мобілізує необхідні кошти за допомогою податків.

Ринковий механізм господарювання змінює акценти у витрачання державних коштів. Соціальна орієнтація ринкової економіки передбачає спрямування більшої частки бюджетних коштів на задоволення потреб населення – утримання об'єктів соціально-культурної сфери та соціальної інфраструктури, надання допомоги незахищеним верствам населення. Відповідно, спостерігається зменшення як абсолютних, так і відносних розмірів коштів, що спрямовуються на розвиток народного господарства, утримання підприємств державного сектора, надання дотацій збитковим структурам.

Нові завдання у сфері державних фінансів, що постають з огляду на ринкові перетворення, потребують реформування бюджетної системи, яке передбачає відокремлення державного бюджету від місцевих, встановлення дійсної самостійності бюджетів усіх рівнів і видів, використання нових підходів в організації міжбюджетних відносин на основі бюджетного федералізму та фіскальної автономії місцевої влади. У процесі реформування бюджетної системи суттєво зростає роль її найчисельнішої та найголовнішої ланки – місцевих бюджетів.

Поза увагою залишаються такі проблеми, як вплив умов формування місцевих бюджетів на економічний розвиток регіонів, створення передумов для зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні податкового потенціалу територій, в ефективному і відповідальному використанні бюджетних коштів.

Актуальність теми дослідження зумовлюється здійсненням бюджетної реформи, у ході якої закладаються основи самостійності місцевих бюджетів, шляхи вдосконалення планування і виконання доходів і видатків, та процесів децентралізації в бюджетній системі України.

Мета статті – виявити проблеми процесу формування та виконання місцевих бюджетів і запропонувати заходи по підвищенню ефективності формування їх доходів та здійснення видатків.

Об'єктом дослідження виступають бюджетні ресурси місцевих бюджетів України.

Предметом дослідження є система економічних відносин з приводу формування та використання централізованих та децентралізованих фондів фінансових ресурсів на місцевому рівні.

Питанням управління місцевими фінансами, аналізу світового досвіду та особливостей фінансових відносин на місцевому рівні в Україні присвячено цілу низку праць вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, серед яких слід відзначити С. Буковинського, К. Дейві, А. Єпіфанова, В. Зайчикову, В. Кравченка, Ж. Марку, Г. Петері, П. Свяневича, С. Слухaya, У. Тіссена та інших. Метою їх роботи є дослідження організації міжбюджетних відносин, взаємодії інтересів центрального та місцевих рівнів влади у деяких європейських державах і США та можливості впровадження європейських стандартів самоврядування в Україні, що сприяло б реалізації громадянами їх конституційних прав на участь у суспільному житті та збільшенню прозорості влади на місцях. [3]

Місцеві бюджети сьогодні посідають надзвичайно важливе місце в економічному та соціальному житті суспільства, що знаходить відображення у різноманітних зв'язках, які виникають в процесі їх формування та використання, – з місцевим господарством, підприємствами, фірмами, установами тощо, які працюють на території функціонування місцевих бюджетів, з органами державної влади та управління, з населенням.

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи самоврядування. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади і управління на відповідній території.

Найважливіші аспекти складної та багатогранної ролі місцевих бюджетів полягають у тому, що:

- місцеві бюджети є важливим інструментом макроекономічного регулювання, за їхньою допомогою перерозподіляється приблизно 1/6 виробленого валового внутрішнього продукту України. Доходи, які акумулюються у місцевих бюджетах, використовуються на утримання установ соціального забезпечення. Отже, через місцеві бюджети проходить перерозподіл суспільного продукту між різними сферами діяльності та соціальними групами населення.

- місцеві бюджети сприяють досягненню пропорційності у розвитку територій, є одним з інструментів міжтериторіального перерозподілу виробленого валового внутрішнього продукту та здійснення фінансового вирівнювання. У процесі бюджетного регулювання проводиться вирівнювання бюджетної забезпеченості територій і поступове усунення відмінностей соціально-економічного розвитку.

- фінансування більшості державних видатків, насамперед соціального спрямування, здійснюється з місцевих бюджетів. Передусім, це стосується виплат по соціальному захисту та соціальному забезпеченню населення, утримання закладів соціально-культурної сфери, видатків на розвиток місцевого господарства. В цілому майже половина видатків зведеного бюджету України здійснюється через місцеві бюджети.

- місцеві бюджети в нинішніх умовах є одним із джерел задоволення життєвих потреб населення. Коштом місцевих бюджетів проводяться додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг, допомог і пільг ветеранам війни та праці, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим верствам населення, самотніми пристарілим громадянам, які потребують догляду тощо. За рахунок коштів місцевих бюджетів утримуються заклади культури, фізичної культури та спорту, фінансуються молодіжні програми.

- місцеві бюджети стають головним інструментом реалізації регіональної політики та вирішення таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки, вирівнювання економічного розвитку регіонів та ефективності територіального поділу праці, розвиток місцевого господарства, здійснення житлового будівництва, благоустрою міст, проведення природоохоронних заходів тощо. Місцеві бюджети відображають політику органів місцевого самоврядування, є основним інструментом її реалізації. Місцева влада самостійно визначає пріоритети у своїй діяльності, ставить цілі та завдання, втілення яких забезпечується за рахунок бюджетних коштів.

За допомогою місцевих бюджетів втілюються загальнодержавні програми, пов'язані з розвитком галузей народного господарства, насамперед сільського: здійснюється підтримка вітчизняних виробників, фінансуються програми з підвищення життєвого рівня населення, створення нових робочих місць, реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачуються допомоги реабілітованим, незаконно депортованим особам, біженцям. За рахунок місцевих бюджетів фінансується проведення превентивних, оздоровчих, спортивних, культурних заходів. [1, с.213]

Існуюча в державі система місцевих податків та зборів не спроможна забезпечити фінансову самостійність муніципальної влади, оскільки, переважна більшість встановлених законодавством платежів має незначний податковий потенціал, що зменшує зацікавленість самоврядних інституцій у їхньому запровадженні.

Проблема місцевих бюджетів в тому, що практично всі основні показники та інструменти формування ресурсів визначаються державними органами. Так, база оподаткування, ставки, правила адміністрування та звітності визначаються на центральному рівні, і органи місцевого самоврядування реального впливу на жодну з цих позицій не мають. Органи місцевої влади не мають реальних важелів для контролю і частини власних доходів місцевих бюджетів.

Проблемою формування місцевих бюджетів став хронічний дефіцит місцевих джерел доходів і надмірна залежність місцевих бюджетів від трансфертів. Однак, проблема з надмірною трансфертною залежністю повстала не тільки в зв'язку з недостатнім обсягом ресурсів, скільки у зв'язку з тим, що ця залежність витіснила фінансову гнучкість місцевих органів влади у прийнятті рішень. Місцеві джерела доходів, тобто податки та збори, для яких місцеві органи влади можуть впливати не лише на базу оподаткування, але і на ставку, представляють актив подвійної важливості. Крім додаткового фінансування, це також певний запас маневреності, що відкриває можливості для запровадження більш активної місцевої політики в наданні тих чи інших функцій.

Практичне дослідження процесу формування місцевих бюджетів довело, що на сьогоднішній день місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою на своєму рівні. Це обумовлено цілою низкою обставин:

- високими рівнем концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення задач;

- домінуючою роллю регулюючих доходів у структурі надходжень коштів до місцевого бюджету і низькою часткою закріплених за територіями податкових платежів;

- нині діючою практикою формування місцевих бюджетів, при якій збережений поки що в своїй основі механізм централізованого встановлення нормативів відрахувань від регулюючих доходів, хоча вони й знаходяться у протиріччі з принципами бюджетної децентралізації;

- тенденцією встановлення видатків униз по бюджетній системі без відповідного підкріплення дохідними джерелами, що призводить до дотаційності багатьох, раніше збалансованих місцевих бюджетів;

- делеговані повноваження органів місцевого самоврядування не забезпечені фінансовими ресурсами необхідними для їх виконання, що знижує якість публічних послуг. Останні чотири роки держава на 20% не додає коштів місцевому самоврядування на виконання переданих йому повноважень;

- органи місцевого самоврядування не володіють достатніми ресурсами для реалізації власних повноважень. Частка видатків місцевих бюджетів на реалізацію власних повноважень органів самоврядування найменша серед країн Європи і становить 9,2%, в той час як в сусідніх країнах, для прикладу в Польщі – цей показник на рівні 26,6%; в Угорщині – 27,2%; Словаччині – 34,2%;

- рівень бюджетної забезпеченості на утримання і розвиток місцевої інфраструктури у розрахунку на одного жителя в Україні найменший серед країн Європи – 644 грн. (це 20 євро). Для прикладу, в Словаччині – 192 євро, в Угорщині – 213 євро, в Польщі – 305 євро. Час оновлення основних фондів місцевого самоврядування (їх вартість складає 500 млрд. грн.) при діючій системі фінансового забезпечення місцевого самоврядування більше 58 років;

- рівень залежності місцевих бюджетів від трансфертів з Державного бюджету України стабільно високий;

- неякісне бюджетне планування на центральному рівні призводить до формування колосального дефіциту місцевих бюджетів та погіршення якості публічних послуг, що надаються органами місцевого самоврядування. [2, с.208]

Таким чином, аналіз проблем функціонування місцевих бюджетів базового рівня бюджетної системи, а також теорії та практики існування бюджетних систем в країнах з ринковою економікою дає змогу зробити висновки щодо здійснення заходів, спрямованих на покращання умов формування місцевих бюджетів:

Необхідно чітко розподілити компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування, і поступово здійснювати перехід до децентралізації державних фінансів. Так, на державному рівні (за рахунок коштів державного бюджету) повинні фінансуватися лише ті видатки, котрі пов'язані з забезпеченням загальнодержавних потреб: оборона країни, утримання законодавчої і виконавчої влади, розвиток фундаментальної науки, структурна перебудова економіки. Фінансові ж проблеми місцевого рівня раціонально вирішувати за рахунок коштів відповідних бюджетів.

У зв'язку з цим необхідно розподілити джерела податкових надходжень між центральними і місцевими органами влади в жорсткій ув'язці з виконуваними ними функціями, що повинно знайти своє відображення у законодавстві про місцеве самоврядування. До місцевих, зокрема, можна було б віднести податок на доходи фізичних осіб або податок на прибуток підприємств. У всякому випадку, за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади повинні фінансувати до 60-80 % своїх потреб.

Необхідно вдосконалити механізм міжтериторіального фінансового вирівнювання. Практика показала, що такий метод регулювання місцевих бюджетів як вилучення надлишків бюджетних коштів до бюджету вищого рівня та застосування індивідуальних підходів до встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів має багато недоліків: він не тільки негативно впливає на дохідну базу місцевих бюджетів, а й позбавляє місцеві органи влади стимулів до збільшення своїх доходів. Спираючись на зарубіжний досвід, необхідно створити спеціальні бюджетні фонди фінансового вирівнювання територій. А перерозподіл доходів між бюджетами одного рівня доцільно було б здійснювати з урахуванням податкової сили територій та мінімального рівня, до якого повинні вирівнюватись фінансові можливості цих територій. [4]

Тому вже сьогодні назріла необхідність визначення обґрунтованого нормативу бюджетної забезпеченості кожної області, району, міста з урахуванням економічного, соціального, природного й екологічного стану відповідних територій. Існування таких показників дасть змогу визначити реальний розмір фінансових ресурсів для задоволення необхідних потреб регіонів, а також значно вдосконалити процедуру бюджетного планування.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О.П. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія / За ред. О.П. Кириленко - Тернопіль: ТНЕУ, Економічна думка, 2008. - 376 с.
2. Попель Л.А. Бюджетні інвестиції як складова інвестицій реального сектору економіки / Л.А. Попель // Вісник Хмельницького національного університету. - 2016. - № 2. - Т. 3. - С. 205-209.
3. Синявська Л.В. Формування доходів місцевих бюджетів / Л.В. Синявська [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>
4. Струк Б. М. Бюджет розвитку як інструмент політики економічного зростання / Б. М. Струк // Електронне наукове фахове видання. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3035>

ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО КАЗНАЧЕЙСЬКОГО РАХУНКУ

**ГРИГОРЯК І., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Юрій С. М.**

У статті розкрито призначення та основні функції єдиного казначейського рахунку. Акцентовано увагу на виконанні місцевих бюджетів в умовах функціонування системи казначейських рахунків. Визначено переваги єдиного казначейського рахунку для підвищення ефективності та результативності використання бюджетних ресурсів.

The article describes the purpose and main functions of a single treasury account. The attention is focused on the implementation of local budgets in the conditions of functioning of the system of treasury accounts. The advantages of a single treasury account for improving the efficiency and effectiveness of using budget resources are determined.

Виконання бюджетів є центральною стадією бюджетного процесу, оскільки при виконанні бюджетів здійснюється формування та витрачання грошових коштів, призначених для фінансового забезпечення виконання задач і функцій державою та органами місцевого самоврядування, тобто реалізується власне бюджетне управління. В цій системі територіальні органи казначейства є основною ланкою управління бюджетними коштами. Від органів місцевого самоврядування залежить ефективність реалізації програм соціально-економічного розвитку територій за рахунок фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; різноманітних молодіжних програм, упорядкування населених пунктів. Недостатність власних фінансових ресурсів місцевих органів влади призводить до тимчасових касових розривів, які покриваються за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку.

Єдиний казначейський рахунок об'єднує систему рахунків, що діють в єдиному режимі та через які в системі казначейства проводяться операції за доходами та видатками бюджетів усіх рівнів відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік. Це дає можливість в системі Казначейства в режимі реального часу отримувати інформацію про рух та наявність коштів як результат здійснення операцій на всіх бюджетних та небюджетних рахунках.

Вивченню особливостей функціонування єдиного казначейського рахунку приділяли увагу такі вітчизняні вчені як: Мороз А. М., Петрашко П. Г., Пуховкіна М. Ф., Чечуліна О. О., Юрій С. І. та інші. Однак варто більш детально розкрити особливості функціонування єдиного казначейського рахунку.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів функціонування Єдиного казначейського рахунку.

Єдиний казначейський рахунок – це консолідований рахунок, відкритий Державній казначейській службі України в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у системі електронних платежів Національного банку України [5].

За наявності Єдиного казначейського рахунку контроль за рухом бюджетних коштів органи Державної казначейської служби можуть здійснювати безперервно в режимі реального часу кожного дня, а за необхідності – кілька разів на день. Основні вимоги до щоденного управління коштами передбачають не просто визначення залишків бюджетних коштів на Єдиному казначейському рахунку, але й зіставлення виявлених тенденцій з прогнозами динаміки грошових ресурсів та відстеження причин значних відхилень для проведення своєчасного коригування у планах позичання грошових коштів [1].

В сучасних фінансово-економічних умовах на стан єдиного казначейського рахунку впливають такі чинники як [4, с. 159]:

- дефіцит бюджетів;
- частка доходів і видатків державного і місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України;
- зміни оборотів внутрішніх запозичень;
- надходження коштів від приватизації державного майна;
- операції із закупівлі іноземної валюти з метою погашення зобов'язань за зовнішніми борговими зобов'язаннями держави;
- розміщення коштів державного і місцевих бюджетів на депозитах або придбання цінних паперів;
- надання позик Пенсійному фонду України та їх повернення.

Функціонування казначейського рахунку дозволило зосередити державні кошти в руках одного органу державного управління і забезпечити [6, с. 105]:

- отримання в режимі реального часу інформації про виконання бюджетів та стан рахунків клієнтів;
- формування єдиної бази даних за бюджетними показниками;
- швидку мобілізацію коштів, що надходять до державного та місцевих бюджетів, та використання їх для проведення бюджетних видатків і здійснення інших операцій, що не суперечать законодавству України;
- дотримання принципу цільового спрямування бюджетних коштів через здійснення попереднього контролю;
- надання оперативної інформації органам державної влади та місцевого самоврядування щодо здійснених на єдиному казначейському рахунку операцій з бюджетними коштами та коштами державних цільових фондів;
- можливість прийняття органами законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо забезпечення виконання бюджетів, ефективного управління залишками коштів на єдиному казначейському рахунку;
- залучення на поворотній основі коштів Єдиного казначейського рахунку для покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, Пенсійного фонду та для надання середньострокових позик місцевим бюджетам;

— розміщення на конкурсних засадах або шляхом проведення аукціонів тимчасово вільних коштів Єдиного казначейського рахунку на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів з подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду;

— повну незалежність фінансової системи держави від банківської системи у сфері контролю та обліку доходів і платежів, звітності про стан виконання бюджетів [6, с. 106].

Всі бюджетні грошові надходження автоматично спрямовуються на центральний рахунок за доходами, а платежі за видатками здійснюються через 28 кореспондентських рахунків у Національному банку України. Ці рахунки знаходяться в єдиній системі електронних платежів, а отже Державна казначейська служба має до них прямий доступ [5].

Основними причинами незадовільного виконання місцевих бюджетів на сьогоднішній день є: [7, с. 244].

— невизначеність відповідальності за прийняття і виконання рішень з бюджетних питань серед кількості різноманітних органів;

— бюджетна заборгованість, що продовжує посилювати напругу у бюджетній системі;

— відсутність чітких і повних юридичних регламентацій для використання учасниками бюджетного процесу; відсутність повної, точної та своєчасної інформації з бухгалтерського обліку щодо здійснення державного бюджету;

— відсутність достатньої відповідальності за витрачання державних коштів та стимулів для хорошої роботи;

— відсутність інформації, необхідної для визначення доцільності витрачання бюджетних коштів.

Водночас варто зауважити, що можливості казначейської системи обслуговування бюджетних коштів використовуються не повністю. Про це свідчить той факт, що на рахунках розпорядників коштів місцевих бюджетів, відкритих у органах Казначейства, залишаються чималі суми. Великою мірою осіданню залишків коштів на рахунках розпорядників сприяє незбіг у часі між виділенням асигнувань головними розпорядниками бюджетних коштів розпорядникам нижчого рівня та наданням останніми платіжних доручень по розрахунках із суб'єктами господарювання, котрі виконали для них роботи чи надали послуги.

Можна узагальнити причин, які призводять до нагромадження залишків бюджетних коштів на казначейських рахунках, а саме:

— несвоєчасний розподіл відкритих асигнувань по державному бюджету та виділених коштів по місцевих бюджетах розпорядниками через відсутність належно оформленої кошторисної документації, угод на поставку товарів тощо;

— несвоєчасне подання головними розпорядниками до органів казначейської служби розподілів відкритих асигнувань по державному бюджету та виділених коштів по місцевих бюджетах, реєстрів змін до мережі, зведених кошторисів;

— нагромадження значних сум коштів спеціального фонду на спеціальних реєстраційних рахунках для здійснення платежів наступних періодів.

Запровадження казначейського рахунку, на який зараховуються всі доходи і з якого здійснюються всі видатки бюджетів, дає змогу зосередити державні кошти на кореспондентському рахунку Казначейства України. Наявність на центральному рівні інформації про стан та рух бюджетних коштів надає Міністерству фінансів та головним розпорядникам коштів широкі можливості для гнучкого маневрування фінансовими ресурсами держави та оперативного контролю за спрямуванням коштів, а відтак дозволяє володіти фінансовими важелями регулювання економічної ситуації в державі.

Головними перевагами функціонування казначейського рахунку є швидка мобілізація коштів, отримання в режимі реального часу інформації про їх обсяг та, як наслідок, оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо забезпечення виконання бюджетів і ефективного управління державним боргом. Проте варто зазначити, що в Україні практика ефективного використання відповідного механізму досі потребує коригувань та взаємоузгоджень. Зокрема, тимчасово вільні кошти казначейського рахунку досі використовуються винятково для покриття касових розривів, що виникають при виконанні бюджетів.

Створення казначейського рахунку дає можливість централізувати бюджетні ресурси держави, що, звісно, не вирішує завдання підвищення ефективності використання поточних активів і пасивів бюджету, а лише створює передумови для цього. Тим самим стає актуальним питання формування ефективної моделі використання фінансових ресурсів державного бюджету, сконцентрованих на єдиному рахунку. Важливою складовою цієї моделі є технологія активного управління щоденними касовими активами і пасивами, що створюються у процесі виконання дохідної та видаткової частини бюджетів всіх рівнів [8, с. 66].

Отже, запровадження єдиного казначейського рахунку дає можливість [3, с. 240]:

— зосередити державні кошти в руках однієї юридичної особи і забезпечити досконалу базу даних за бюджетними показниками;

— щоденне переказування за призначенням коштів, що надходять до державного та місцевих бюджетів;

— розподіл загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів між державним бюджетом та місцевими бюджетами;

— надання інформації органам законодавчої влади про здійснення на єдиному казначейському рахунку операцій;

— оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо використання залишків коштів на єдиному казначейському рахунку;

— повну незалежність держави від банківської системи у справі контролю та обліку доходів і платежів.

Таким чином, у результаті реалізації взаємопов'язаного комплексу заходів і нових підходів будуть забезпечені [3, с. 241]:

— досягнення належної якості виконуваних Казначейством України державних функцій шляхом максимальної автоматизації процесів, застосування найновіших технологій, спрощення адміністративних і технічних процедур;

— висока операційна ефективність Казначейства України;

— створення єдиного інформаційного простору фінансової діяльності публічно-правових утворень, необхідного при управлінні державними та місцевими фінансами.

Така особливість функціонування єдиного казначейського рахунку робить його особливо привабливим інструментом для оперативного втручання в економіку держави та регіонів. З огляду на це, зусилля фахівців і надалі мають бути зосереджені на постійному моніторингу, детальному аналізі та оперативному управлінні залишками коштів на єдиному казначейському рахунку.

Список використаних джерел:

1. Дейкало Л. Роль єдиного казначейського рахунку в управлінні бюджетними коштами / Л. Дейкало [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2012_12_11_12_kampodilsk/sekcija_9_2012_12_11_12/rol_edinogo_kaznachejskogo_rakhunku_v_upravlinni_bjudzhetnimi_koshtami/19-1-0-436.
2. Курганська Е. І Концентрація бюджетних коштів на єдиному казначейському рахунку / Е. І. Курганська, Т. Б. Кублікова // Науковий вісник Національного гірничого університету. – 2011. – С. 72-75.
3. Москальова А. Перспективи розвитку єдиного казначейського рахунку в Україні / А. Москальова // Молодий вчений. – 2017. – Вип. 24. – С. 238-241.
4. Попов І.В. Управління єдиним казначейським рахунком в контексті забезпечення стабільності фінансової системи України / І.В. Попов // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 5. – С. 154-160.
5. Про затвердження Положення про єдиний казначейський рахунок [Електронний ресурс] : Наказ Державного казначейства України від 26 червня 2002 р. № 122. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
6. Стоян В.І. М. Казначейська система виконання бюджету : навчальний посібник / В. І. Стоян, В. М. Русін. – Тернопіль : Астон, 2015. – 372 с.
7. Шпак О. М. Особливості казначейської системи виконання місцевих бюджетів / О. М. Шпак // Сталий розвиток економіки. – 2016. – №3. – С. 241-245.
8. Штригель Л. І. Розвиток казначейської системи виконання державного бюджету в Україні / Л. І. Штригель // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. праць / Херсонський національний технічний університет. – 2018. – № 1. – С. 64-68.

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

ДАНИК А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ватаманюк О.С.

Стаття присвячена аналізу сучасних тенденцій в оподаткуванні прибутку підприємств в Україні, окресленню особливостей адміністрування податку на прибуток та обґрунтуванню напрямів оптимізації механізму його справляння в Україні.

The article is devoted to the analysis of the current trends in the taxation of enterprises' income in Ukraine, to the features of the administration of the income tax and to the substantiation of the ways of optimizing of the mechanism for its collection in Ukraine.

В умовах сучасної економічної ситуації в Україні гостро постає питання реформування податку на прибуток підприємств. Держава і економічні суб'єкти не задоволені діючою системою оподаткування прибутку підприємств, адже з однієї сторони, має місце масове ухилення від сплати податку через «тіньовий» бізнес та його мінімізація усіма можливими методами, що призводить до недоотримання доходів бюджету. З іншого боку, підприємства стикаються із складністю адміністрування податку на прибуток, тиском з боку фіскальних органів та перенесенням податкового навантаження з податку на прибуток підприємств на невелику кількість сумлінних платників податку. Оскільки ж податок на прибуток має широкі можливості для регулювання і стимулювання підприємницької діяльності, а отже, за його допомогою стає можливим стимулювати пошук шляхів інвестиційної та інноваційної діяльності та розвиток конкурентних відносин, особливої актуальності набуває пошук шляхів оптимізації системи оподаткування прибутку підприємств з метою підвищення як доходів бюджету, так і рівня сумлінності в сплаті податку з боку платників.

Метою статті є визначення напрямів оптимізації оподаткування прибутку підприємств в Україні на основі вітчизняного досвіду адміністрування податку на прибуток та врахування сучасних світових тенденцій.

Предметом дослідження є механізм адміністрування податку на прибуток підприємств в Україні.

Податок на прибуток підприємств є одним із чотирьох бюджетоутворюючих податків та відіграє важливу регулюючу роль в економічній системі країни. Саме це є причиною багатьох досліджень вітчизняних учених, присвячених вдосконаленню державної податкової політики у контексті поліпшення податкового середовища для платників. Серед них варто відзначити праці В. Дубровського, В. Черкашина, В. Андрушенка, А. Крисоватого, І. Таптунової, Д. Серебрянського та ін.

Основним призначенням податку на прибуток підприємств є регулювання підприємницької діяльності, стимулювання розвитку інвестиційних процесів та нарощення капіталу суб'єктів підприємництва. Але попри такі можливості сучасний стан прибуткового оподаткування юридичних осіб не відповідає покладеним на нього завданням. Показником цього є зниження фіскальної ефективності податку на прибуток, тобто зниження його частки в ВВП, доходах бюджету та податкових надходженнях.

Прописаний у законодавстві процес визначення прибутку об'єкта оподаткування доволі громіздкий, а норми закону написані так, що можуть трактуватися по-різному. Законом фактично створені можливості

для представника фіскальних органів «вирішувати питання» на власний розсуд, зокрема:

- 1) правила, які передбачають судження/оцінку з боку контролюючих органів і, як наслідок, допускають неоднозначне тлумачення;
- 2) «виделки» у законі для застосування санкцій;
- 3) можливість вибіркового застосування нездійсненого (або такого, який масово не виконується) закону;
- 4) неоднозначні формулювання самого закону, що допускають різне трактування; протиріччя між нормативними актами тощо [1, с. 646].

Наведені вище системні недоліки перетворили податок на прибуток підприємств в Україні на дієвий механізм фіскального тиску на сумлінних платників податку. Як наслідок, сутність податку наразі викривлена, його справляння не є справедливим, а фіскальна ефективність залишається на низькому рівні. При цьому слід враховувати, що становлення ринкової економіки, на перших етапах якого часто спостерігається поява диспропорцій розвитку соціально-економічної системи та перерозподілу ВВП, спонукає велику кількість суб'єктів ринку вдаватися до використання тінювих схем господарювання. Причому усунення таких диспропорцій не завжди забезпечує зворотний рух у напрямі відмови від тінювої господарської діяльності. «Розвинута» тінюва економіка, з одного боку, погіршує конкурентні умови для законослухняних суб'єктів ринку, а з іншого – призводить до істотних фіскальних втрат. Таким чином, податкова політика в Україні повинна бути спрямована на забезпечення детінізації економічних відносин з правильним розставлянням акцентів у боротьбі з тінювим сектором [2, с. 41].

Євроінтеграційний вектор економічного розвитку країни загалом та імплементація Угоди про асоціацію з ЄС зокрема роблять важливі акценти у формуванні її податкової політики. Відповідно до глави 4 «Оподаткування» розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди та Додатку XXVIII до неї, Україна має вживати заходів із удосконалення податкової системи загалом та податкового адміністрування зокрема (насамперед щодо запобігання ухиленню від оподаткування й агресивному податковому плануванню), а також адаптувати в установленні строки вітчизняне податкове законодавство до визначених норм семи директив ЄС із ПДВ та специфічних акцизів [3]. Загалом, формування податкової політики в Україні має передбачати створення умов для зростання ВВП й інших позитивних зрушень у розвитку соціально-економічної системи, забезпечення надійної фінансової бази функціонування держави, внесення змін до Податкового кодексу з метою виконання Угоди про асоціацію, а також поступову імплементацію інших заходів податкової політики ЄС і податкових механізмів його країн-членів із поступом у економічному розвитку й детінізації економіки [4, с. 11].

У даному контексті зазначимо, що у світі податок на прибуток підприємств розраховується по-різному, але прийнято виділяти дві моделі: європейську (континентальну) та англо-американську (англосаксонську). Окремо від цих моделей існує естонська модель оподаткування прибутку юридичних осіб, вона є відносно новою і тому не є поширеною. Особливістю європейської (континентальної) моделі є те що, податковий облік як окремий вид майже відсутній і база оподаткування визначається за принципами бухгалтерського обліку. Для визначення оподаткованого прибутку відбуваються коригування на основі даних бухгалтерського обліку і які є чітко регламентовані законодавством. Фінансова звітність орієнтована на інтереси держави, а інтереси інших суб'єктів господарювання залишаються другорядними. На противагу континентальній моделі, англо-американська характеризується можливістю підприємств вибирати застосування бухгалтерського чи податкового обліку. Така свобода вибору діє в межах регламентованих законодавством. У цій моделі фінансова звітність орієнтована на інтереси широкого кола інвесторів, що зумовлено розвинутим ринком цінних паперів. Таким чином, англо-американська (англосаксонська) модель надає підприємствам свободу вибору у застосуванні встановлених норм ведення обліку та складання фінансової звітності в межах дії законодавства [5, с. 646].

На даний момент в Україні діє європейська модель розрахунку податку на прибуток підприємств, але, як свідчить проведений аналіз фіскальної ефективності даного податку, вона не адаптувалася в нашій податковій системі, оскільки не вирішує основних проблем прибуткового оподаткування юридичних осіб. Вона була запроваджена в Україні з 2015 р. і згідно з її особливостями базовим показником для розрахунку об'єкта оподаткування є бухгалтерський фінансовий результат до оподаткування, який в подальшому коригується на різниці, прямо визначені Податковим кодексом України. Фактично об'єкт оподаткування повинен розраховуватись на підставі даних фінансової звітності платника податків, у зв'язку із чим податковим органам надано право проводити перевірку правильності ведення бухгалтерського обліку для податкових цілей.

Необхідно зазначити, що класична європейська модель оподаткування прибутку підприємств є найпоширенішою серед країн ЄС (окрім Естонії), більшість з яких входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Втім, це не означає, що вона є повністю прийнятною для України з огляду на її інституційний, політичний та економічний рівень розвитку. Така класична модель має ряд загальновідомих недоліків, серед яких: проблеми з накопиченням збитків; складні правила тонкої капіталізації процентів за запозиченнями; ведення окремого обліку податкової амортизації та сам факт розрахунку амортизації; агресивні схеми податкового планування, що використовуються великими корпораціями з метою уникнення оподаткування. В умовах глобалізації, цифрового та мобільного бізнес-середовища така модель є вже морально застарілою [6].

На нашу думку, зміна порядку оподаткування прибутку підприємств дозволить розподілити навантаження зі сплати податку між всіма платниками податку рівномірно та відновити справедливість в оподаткуванні. Труднощі, пов'язані з трансферним ціноутворенням, перекладаються на великий бізнес, звільняючи середній та малий бізнес, а це близько 95% всіх платників цього податку, від впливу

контролюючих органів, максимально спрощуючи систему розрахунку податку. У липні 2018 р. до Верховної ради України було подано проект закону про податок на виведений капітал (ПнВК). Його введення замість податку на прибуток та дивіденди бізнес та влада обговорюють вже другий рік поспіль. Цю реформу вперше було запропоновано у законопроекті про податкову лібералізацію, однак він не отримав значної підтримки. Згодом у нового податку сформувалося коло опонентів, основними з яких стали Міжнародний валютний фонд та – до недавнього часу – Європейська бізнес асоціація.

Принципи оподаткування податком на виведений капітал такі:

1) Платники податку – резиденти є суб'єкти господарювання – юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами, крім неприбуткових підприємств/організацій та суб'єктів господарювання на спрощеній системі оподаткування. Платниками податку – нерезидентами є постійні представництва нерезидентів, які здійснюють діяльність на території України, за винятком установ та організацій, що мають дипломатичні привілеї або імунітет згідно з міжнародними договорами України та їх представництва з урахуванням наступного.

2) До операцій з виведення капіталу прирівнюється:

— виплата дивідендів неплательнику податку, виплата внесків власнику корпоративних прав, виплата частини чистого прибутку державним некорпоратизованим, казенним або комунальним підприємством на користь держави або органу місцевого самоврядування;

— виплата процентів, комісій, штрафів та пені нерезидентам, що зареєстровані у податкових гаванях;

— виплата коштів зі страхування або перестрахування;

— виплата фінансової допомоги неплательнику податку;

— виплати неприбуткової організації, що не пов'язані з напрямками діяльності, визначених її установчими документами;

— безоплатно надані товари, роботи, послуги або майно;

— вкладення в об'єкти інвестицій, які знаходяться за межами території України;

— виплата роялті неплательнику податку;

— внесення коштів/майна до статутного капіталу або в спільну діяльність чи в довірче управління неплательнику податку;

— виплата, пов'язані з придбанням товарів, робіт, послуг у неплательника податку – пов'язаної особи, що перебуває на спрощеній системі оподаткування;

— господарські операції, які визнаються контрольованими [7].

На наш погляд, запровадження ПнВК в Україні дозволить значною мірою вирішити існуючі системні проблеми із цим податком, відновити справедливість в оподаткуванні цим податком та знизити податкове навантаження на платників податку. Зокрема, при розробці даної моделі був закладений принцип адміністрування непрямих податків, що забезпечує значну простоту в контролі і адмініструванні. Об'єктом є операція, в результаті якої капітал виводиться з бізнесу. Це рішення власника про виплату дивідендів на користь неплательника податку на виведений капітал, приховане виведення у вигляді прирівняних платежів, це також операції, в результаті яких необхідно провести донарахування за певних умов.

Ми вважаємо, що має відбутися не просто заміна одного податку іншим, а узгоджені системні зміни, що дозволять побудувати збалансовану податкову систему, рівномірно розподілити податкове навантаження на платників податку, уникнути подвійного оподаткування чи, навпаки, неоподаткування окремих видів доходів. Тому податок на виведений капітал пропонується запроваджувати одночасно із трансформаціями щодо інших податків: податку на майно, податку на додану вартість, а також із впровадженням електронних сервісів, включаючи електронний кабінет платника податків та електронний документообіг. Усі ці заходи повинні мати на меті наближення національних стандартів оподаткування до європейських.

Список використаних джерел:

1. Дзівінська Ю.О. Сучасний стан та перспективи оподаткування прибутку підприємств в Україні / Ю.О. Дзівінська, Б.П. Ярема // Молодий вчений. – 2017. – № 3 (43). – С. 645-649.
2. Крисоватий А. І. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук // Економіка України. – 2016. – № 1. – С. 35-51.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ від 27.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Мельник В.М. Податкова політика України в умовах імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом / В. М. Мельник, Т. В. Кошук // Фінанси України. – 2016. – № 7. – С. 7-25.
5. Дзівінська Ю.О. Сучасний стан та перспективи оподаткування прибутку підприємств в Україні / Ю.О. Дзівінська, Б.П. Ярема // Молодий вчений. – 2017. – № 3 (43). – С. 645-649.
6. Questions and Answers on the Action Plan for Fair and Efficient Corporate Taxation in the EU [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5175_en.htm
7. Податок на виведений капітал – філософія майбутнього [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.olza.com.ua/news/195>

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО КОНТРОЛЮ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

ДУПЕШКО М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ватаманюк О.С.

У статті розкриваються основні аспекти здійснення контролю органами Державної казначейської служби України при виконанні бюджетів з урахуванням особливостей програмно-цільового методу в бюджетному процесі. Розглядаються напрями вдосконалення казначейського контролю з метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

The article reveals the main aspects of the control of the bodies of the State Treasury Service of Ukraine in the execution of budgets, taking into account the features of the program-target method of budget planning in the budget process. Areas of improvement of treasury control in order to increase the efficiency of using budget funds are considered.

У дотриманні норм бюджетного законодавства загалом та належному виконанні державного бюджету за видатками зокрема, ключова роль належить налагодженій системі контролю. Органи Державної казначейської служби України є учасниками бюджетного процесу, на яких покладаються обов'язки із здійснення контролю за ефективним використанням бюджетних коштів на всіх етапах бюджетного процесу. У зв'язку із цим є актуальним дослідження напрямів вдосконалення казначейського контролю з метою підвищення ефективності виконання бюджетних програм.

Метою статті є визначення напрямів вдосконалення казначейського контролю у бюджетному процесі.

Предметом дослідження даної статті є бюджетний контроль, як вид державного фінансового контролю.

Значний внесок у дослідження даної проблематики здійснили такі вітчизняні науковці як О.Д. Василик, Н.І. Сушко, Є.О. Галушка, П.Г. Петрашко та ін. Проте питання вдосконалення казначейського контролю при застосуванні програмно-цільового методу в бюджетному процесі є недостатньо розробленими.

Однією із форм бюджетного контролю є моніторинг. У бюджетній практиці він використовується як засіб відстеження процесу впровадження програм, виявлення недоліків в їх організації, впливу цих негативних тенденцій на досягнення запланованих цілей та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних ресурсів [1, с. 146].

Моніторинг є найбільш дієвою формою контролю за формуванням і використанням коштів бюджетів із застосуванням програмно-цільового методу [2, с. 162]. Для налагодження дієвої системи моніторингу за виконанням місцевих бюджетів за видатками необхідно використовувати адекватні способи моніторингу виконання бюджетних програм на регулярній основі з визначенням критеріїв відповідальності за досягнення показників результативності.

Однією із ключових передумов успішності моніторингу виконання бюджетних програм є встановлення управлінської підзвітності за процесом реалізації програм, включаючи особисту відповідальність [3, с. 22]. За результатами моніторингу виконання бюджетних програм, що здійснюється їх виконавцями, головні розпорядники для прийняття оперативних рішень щодо управління програмою узагальнюють отриману від підвідомчих установ інформацію. При цьому, першочергове завдання вбачається у досягненні цілей і виконанні завдань, що контролюється порівнянням фактично досягнутих показників із плановими, а також усуненні недоліків процесу досягнення мети виконання бюджетних програм її виконавцями.

Запровадження програмно-цільового методу складання та виконання бюджету створило низку переваг:

— забезпечення прозорості бюджетного процесу (чітке визначення завдань, на які будуть витрачені бюджетні кошти);

— можливість оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей;

— чітке розуміння громадськістю, на що витрачені бюджетні кошти;

— участь при плануванні витрат як органів державної влади та місцевого самоврядування, так і окремих бюджетотримувачів;

— можливість здійснення контролю протягом всього бюджетного процесу (від підготовки проекту до витрачання бюджетних коштів) шляхом встановлення показників результативності та порівняння фактично досягнутих результатів із запланованими;

— зацікавленість та активізація діяльності всіх учасників бюджетного процесу щодо підвищення віддачі від використання бюджетних коштів;

— заміщення контролю за цільовим використанням коштів на контроль за відповідністю досягнутих результатів встановленим цілям;

— отримання економії бюджетних коштів за рахунок підвищення ефективності роботи державного сектора та раціонального розподілу бюджетних коштів за пріоритетними напрямками;

— можливість порівнювати альтернативні варіанти програм за принципом «результати-витрати»;

— можливість виключення дублюючих одна одну програм;

— зміщення акцентів у бюджетному процесі з «управління бюджетними ресурсами (витратами)» на «управління результатами»;

— проведення оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення цілей і завдань, аналіз причин неефективності їх роботи;

— чіткий розподіл відповідальності за реалізацію бюджетних програм між головним розпорядником коштів і безпосередніми виконавцями [4].

Разом із цим, моніторинг результатів виконання бюджетної програми потребує розробки й впровадження дієвих механізмів встановлення ефективності її виконання. На нашу думку, важливу роль у налагодженні такого механізму виконує система внутрішнього контролю. Бюджетний контроль, як різновид державного фінансового контролю, уможливує встановлення міри ефективності, раціональності, дотримання цільового використання, законності та доцільності використання бюджетних коштів, тобто здійснення видатків бюджету.

Проте, хоча у чинних нормативно-правових документах наведено низку результативних показників виконання бюджетних програм, що мають рекомендаційний характер для розробки та затвердження їх паспортів [5], в окремих випадках вони не відповідають сутності ефективності та дають доволі розпливчасту характеристику результатам виконання бюджетної програми. Відсутність науково обґрунтованих критеріїв і показників визначення результативності, якості виконання та ефективності тієї чи іншої програми ускладнює оцінку її виконання, а тим більше, здійснення контролю.

Можна стверджувати, що організація фінансового контролю в системі органів Державної казначейської

служби має певну особливість, адже ними забезпечується суворий контроль дотримання бюджетного законодавства, що є гарантією чіткого дотримання бюджетної дисципліни. Отже, Казначейство робить вагомий внесок у функціонування системи фінансового контролю в Україні і забезпечує ефективне виконання бюджетної політики, спрямованої на ефективне використання бюджетних коштів як запоруки покращення соціально-економічної ситуації в Україні та її регіонах, і, як наслідок, у загальний розвиток системи державних фінансів. Володіючи інформацією, коли і які витрати здійснюватимуться бюджетними установами, Казначейство України, оперативно управляючи вільними залишками коштів, може вносити пропозиції щодо зменшення залучення обсягів короткострокових запозичень, погашення внутрішньокасових розривів, що сприятиме економії бюджетних коштів, які спрямовуються на погашення державного боргу та на витрати, пов'язані з його обслуговуванням [6].

Проте реалізація казначейського контролю в повному обсязі можлива лише при дотриманні загальних принципів фінансового контролю, а саме: законності, об'єктивності, поєднання державних, регіональних і приватних інтересів, розподілу контрольних повноважень, повноти охоплення об'єктів контролем, достовірності фактичної інформації, збалансованості контрольних дій, превентивності контрольних дій, самодостатності системи контролю, ефективності та відповідальності. Лише при дотриманні таких умов Державна казначейська служба України забезпечить дієвий попередній та поточний контроль за використанням бюджетних коштів і недопущення їх нецільового використання. З огляду на зазначене, подальший розвиток системи казначейства, на нашу думку, може бути пов'язаний зі здійсненням моніторингу, пошуком та створенням нових інструментів або подальшим їх удосконаленням у напрямі: зосередження фінансових ресурсів в єдиній структурі для успішної реалізації бюджетної політики держави.

При розгляді етапів контролю та відповідальності за їх проведення у нормативно-правовій базі України звертається увага на те, що розпорядник бюджетних коштів несе відповідальність за їх ефективне використання. Проте, на сьогодні відсутні рекомендації, конкретні механізми, система оцінок, нормативи, які б могли бути використані установами й організаціями, контролюючими органами для проведення аналізу ефективності використання бюджетних коштів. Вбачається, що цей процес розгляду можна розпочати з оцінки показників бюджету, тобто аналізу необхідності планування або здійснення відповідних видатків, обґрунтування можливих шляхів досягнення мети меншими обсягами асигнувань та порівняння конкретних заходів та цінкових показників.

Вважаємо, що одним з актуальних питань, що потребують вирішення найближчим часом, є приведення у відповідність із фактичною функціональністю Казначейства законодавчо-нормативних актів, які обумовлюють створення його структури і функціонування. Це дасть змогу закріпити специфіку роботи Казначейської служби, підкреслити її відмінність від інших органів виконавчої влади, яка полягає в поєднанні функцій органу виконавчої влади і системного банку, а також стати підставою для подальшого розвитку [7, с. 140].

Існує необхідність посилення ролі і значення Державної казначейської служби України в контролі стану доходів і видатків у світлі динамічного зростання показників бюджетів України. Ще під час визначення напрямів бюджетної політики необхідним є окреслення перспектив удосконалення казначейського контролю за обліком цільових коштів і напрямками вдосконалення системи управління доходами та витратами бюджету, особливо в процесі регулювання міжбюджетних відносин [7, с. 141].

Крім цього, при здійсненні контрольних функцій постає проблема відсутності єдиної інформаційної системи контролю, тобто доступу до баз даних інших фінансових контролюючих органів. Для встановлення дієвого контролю за всіма напрямками витрачання бюджетних коштів, від витрат на утримання установ і організацій до витрат на соціально важливі цілі, необхідним є встановлення систематичного обміну інформацією між усіма фінансовими і контролюючими органами, що забезпечують виконання бюджету. Тобто, необхідною є єдина інформаційна база. Для вирішення даної проблеми доцільно комп'ютеризувати систему фінансового контролю в Україні з доступом до локальних і глобальних мереж передачі інформації, що дасть змогу зекономити робочий час і не відволікати зазначені органи на роботу з постійними письмовими запитами.

Як бачимо, з метою вдосконалення контролю за виконанням бюджетів органами Державної казначейської служби України пріоритетного значення набуває розроблення такої стратегії соціальної політики держави, щоб бюджетні кошти не були розпорешені між великою кількістю об'єктів. До того ж, слід внести пропозиції щодо забезпечення концентрації бюджетних ресурсів для досягнення визначених цілей, а також розробити порядок визначення обсягу бюджетних коштів, які використані неефективно, та запропонувати механізм вжиття заходів за фактами неефективного використання бюджетних коштів, а також передбачити на законодавчому рівні відповідальність за неефективне використання бюджетних коштів.

Вдосконалення казначейського контролю повинно ґрунтуватися на гармонізації законодавства України з питань бухгалтерського обліку і звітності з міжнародними стандартами і при цьому забезпечити транспарентність даних фінансової звітності в державному секторі та можливість їх зіставлення з аналогічними даними інших країн. Воно повинно також передбачати узгодження засад бюджетного контролю з іншими контролюючими органами, підвищення відповідальності посадових осіб за нецільове використання бюджетних коштів, а також підвищення прозорості бюджетного процесу. При цьому позитивний ефект буде досягнуто лише при запровадженні системних змін в організації фінансового контролю.

Список використаних джерел:

1. Шулюк Б. Моніторинг виконання бюджетних програм у забезпеченні прозорості фінансування соціально-культурних послуг в Україні / Б. Шулюк // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). – С.146-153.

2. Зорій Н. М. До питання вдосконалення інструментарію бюджетного контролю / Н. М. Зорій, Н. Г. Мельник // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С.161-164.
3. Запатріна І. В. Удосконалення процесів контролю за ефективним використанням бюджетних коштів в Україні / І. В. Запатріна // Економікоматематичне моделювання соціально-економічних систем. – 2007. – Вип. 12. – С. 20–29.
4. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на місцевому рівні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 6 трав. 2014 р., м. Суми / за заг. ред. О. В. Прокопенко, О. В. Люльова. – Суми: СумДУ, 2014. – Т. 1. – С. 235–237.
5. Про затвердження Примірної переліку результативних показників бюджетних програм [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України № 15 від 14 січня 2011 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1353-10>
6. Казначейська система обслуговування бюджетів [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/92755;jsessionid=11CE8E5124D978831F19BC0939929F3B>
7. Неізнана, О. В. Контроль використання фінансових ресурсів держави з боку казначейства України та шляхи його вдосконалення / О. В. Неізнана, Є. О. Чечета // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 7, Ч. 2. – С. 138–141.

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

**ДЯЧУК Х., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Томнюк Т.Л.**

У статті визначено сутність податкової системи та принципи її ефективного функціонування. Охарактеризовано критерії побудови і функціонування оптимальних податкових систем, зокрема критерії справедливості та ефективності. Розглянуто бачення теорій суспільного вибору між справедливістю та ефективністю, зокрема утилітаризму та роуліанства.

The article defines the essence of the tax system and the principles of its effective functioning. The criteria of construction and functioning of optimal tax systems, in particular, criteria of justice and efficiency, are described. The vision of the theories of social choice between equity and effectiveness, in particular utilitarianism and roulianism, is considered.

Актуальність теми статті обумовлюється тим, що ефективно функціонуюча податкова система є однією з визначальних складових забезпечення економічного зростання держави. Від діючих механізмів управління податків залежать забезпеченість держави фінансовими ресурсами та розвиток суб'єктів господарювання.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретико-методологічні засади побудови та розвитку податкової системи.

Об'єкт дослідження – теоретичні та організаційні засади функціонування податкової системи держави.

Предмет дослідження – генезис і перспективи розвитку податкової системи України.

Серед сучасних українських науковців, які зробили значний внесок у дослідження проблематики функціонування податкової системи варто назвати В. Андрущенка, І. Бурденко, В. Вишневського, В. Вітлінського, Т. Єфименко, В.Загорського, Ю. Іванова, А. Крисоватого, І. Луніну, І. Лютого, В. Мельника, П. Мельника, С. Онишко, Л. Сидельникова, А. Скрипника, А. Соколовську, В. Суторміну, В. Федосова.

Податкова система - це сукупність податків, зборів та інших платежів до бюджету і державних цільових фондів, принципів, форм і методів їх установа, зміни чи відміни, дій, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Як відомо, принципи (від лат. principium - основа, першопочаток) - це основоположні й керівні ідеї, провідні положення, фундаментальні начала певної сфери. Тому принципами оподаткування слід вважати базові ідеї та положення, що лежать в основі податкової сфери [3, с. 56].

Основні принципи оподаткування сформувалися в період становлення теоретичної бази податків. Відомий шотландський економіст Адам Сміт сформулював чотири основні критерії ефективної системи оподаткування, які залишаються актуальними і сьогодні:

— піддані держави мають по зможі брати участь в утриманні уряду відповідно до своєї здатності й сил, тобто відповідно до доходу, яким вони користуються під протегуванням та захистом держави – принцип справедливості (рівності);

— податок, що його зобов'язується сплачувати кожна окрема особа, має бути точно визначеним, а не довільним. Термін сплати, спосіб платежу, сума платежу – все це має бути зрозумілим і чітким для платника й будь-якої іншої особи – принцип визначеності;

— кожний податок слід стягувати в той час або в той спосіб, коли і як платникові має бути найзручніше його платити – принцип зручності;

— кожний податок має бути так задуманий і розроблений, аби він брав і утримував з кишень народу якомога менше понад те, що він приносить державній скарбниці – принцип економії [4, с. 505–506].

Вказані принципи не втрачають своєї актуальності і сьогодні при здійсненні адміністрування податків, зборів і обов'язкових платежів. Враховувалися вони і при формуванні нової податкової системи України, адекватної ринковим перетворенням.

Побудову і функціонування оптимальних податкових систем необхідно розглядати під кутом зору відповідності таким критеріям [2, с. 116]:

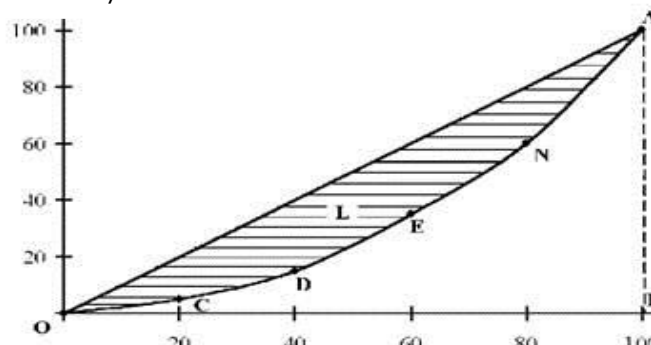
1. Вигоди (пов'язаний з ефективністю податкової системи). Даний критерій наголошує на тому, щоб втрати добробуту в результаті сплати податків були сумірні для платників з тими вигодами, котрі вони отримують за рахунок фінансованих з податкових надходжень потреб і суспільних благ. Із зазначеного критерію випливає, що державна діяльність у формі забезпечування державною службою послуг і суспільних благ має певну ціну, котра приймає форму податку. Ці "податкові" ціни одержали назву "ціни за Ліндалем" (за ім'ям шведського економіста Еріка Ліндала, який вперше теоретизував це положення). Подібно до будь-якого ринку, рівновага при обміні "податки – блага" виникає в тому випадку, якщо

податкові затрати на одиницю фінансованих державою суспільних благ та трансфертних платежів здійснюються з граничною вигодою для кожного споживача державних благ, тобто платника податків.

2. Платоспроможності (пов'язаний з рівністю, або справедливістю). Цей критерій декларує, що тягар оподаткування повинен розподілятися згідно з платоспроможністю платника податків (розміром доходу, обсягом споживання, вартістю майна тощо). З принципом платоспроможності пов'язані питання горизонтальної і вертикальної рівностей в оподаткуванні. Горизонтальна рівність передбачає, що платники податків з однаковою платоспроможністю і податковою базою з доходу чи майна сплачують однакові суми податків протягом певного періоду. Вертикальна рівність досягається в тому випадку, коли платники податків з різною платоспроможністю сплачують різні за величиною суми податків, що диференціюються відповідно до певних етичних принципів соціальної справедливості.

Критерій платоспроможності піддається кількісному виміру, особливо стосовно вертикальної рівності в оподаткуванні. Для вимірювання й оцінки даного положення використовується діаграма Лоренца і коефіцієнт Джіні. Діаграма Лоренца дозволяє зробити своєрідну паралель між податковими надходженнями до бюджету держави і сумарною величиною податкоплатників. Ідеально бажаним є той випадок, коли певна кількість платників, які володіють, наприклад, 20 % від загальної величини доходів, сплачують до бюджету відповідно двадцяти відсотковий розмір податкових надходжень (на рисунку 1 це пряма лінія).

Частка доходу, %
його загальної суми

Частка платників податків,
% загальної чисельності

Рис. 1. Крива Лоренца

Дійсний стан розподілу доходів і податкових зобов'язань, що існує на даний момент у тій чи іншій державі, відображає крива лінія. Коефіцієнт Джіні вимірює ступінь нерівномірності розподілу доходів і податкових зобов'язань шляхом вираження відношення між кривою Лоренца, яка виражає дійсний стан розподілу доходів, та податкових зобов'язань та ідеально рівномірним, бажаним розподілом (1.1).

$$\text{Коефіцієнт Джіні} = \frac{\text{Площа } A}{\text{Площа } A + \text{Площа } B} \quad (1.1)$$

Очевидно, що чим більше крива Лоренца відхиляється вниз, тобто вигинається, тим більша нерівномірність розподілу доходів і податкових зобов'язань, одним із факторів якого є оподаткування [2, с. 117].

Економічна теорія не виробила критерію, щоб довести правдивість прихильника справедливості чи прихильника ефективності. Ці питання були предметом бурхливих дискусій економістів, філософів та науковців. На сучасному етапі до найбільш відомих теорій суспільного вибору між справедливістю та ефективністю відносять теорію утилітаризму та роулсіанство [1, с. 223].

Щоб збільшити рівність, необхідно загалом пожертвувати певною кількістю ефективності (рис. 2).

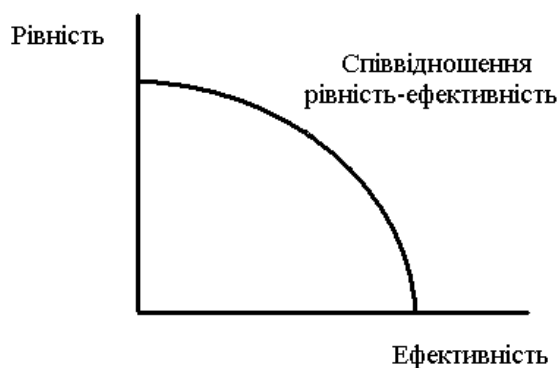

Рис. 2. Співвідношення «рівність – ефективність»

При формальній рівнозначності критеріїв вигоди (1) і платоспроможності (2) добре помітно, що принцип вигоди носить більш суб'єктивний характер. Справа в тому, що поняття вигоди і справедливості в оподаткуванні є відносним: те, що здається правильним і справедливим для одного платника, виглядає протилежним для іншого. Взагалі не існує і не може існувати податкової системи, котра б задовольняла усіх громадян, платників податків і державу в цілому одночасно. Суб'єктивний фактор – дуже важливий компонент теорії оподаткування. Навколо суб'єктивної мотивації явищ і процесів державних фінансів розвинувся навіть окремий напрямок фінансового знання – фіскальна соціологія.

Питання визначення оптимального співвідношення між ефективністю та рівністю (справедливістю) є основною проблемою в обґрунтуванні концепції будь-яких економічних реформ чи рішень.

Згідно поглядів утилітаристів (що вперше були висловлені в XIX ст. Єрмією Бентамом) добробут суспільства розглядається як сума корисностей різних індивідів. Такий критерій дозволяє відмовитися від незначної корисності біднішого індивіда заради аналогічного підвищення корисності багатшої особи.

Утилітаристська функція суспільного добробуту показує, що зростання корисності будь-якого індивіда має будь-яким способом урівноважуватись. Суспільний добробут зростає, якщо зростання корисностей одного індивіда перевищить втрати іншого, і, навпаки, якщо втрати корисностей одного індивіда перевищать зростання вигод іншого – матиме місце зниження рівня суспільного добробуту. Традиційно утилітаризм обґрунтовував прогресивне оподаткування, за якого багатші оподатковуються за вищими нормами, ніж бідніші. Якщо гранична корисність доходу першого індивіда більша, ніж другого, то зменшення оподаткування першого індивіда на долар і збільшення податку другого на таку ж величину підвищує сумарну корисність (суспільний добробут), оскільки збільшення корисності першого перевищує втрату корисності другого. Оскільки позбавлення багатого індивіда долара спричиняє меншу втрату його добробуту, ніж позбавлення долара бідної особи, утилітаризм пропонує базу для прогресивного оподаткування.

За переконаннями Джона Роулса, професора філософії Гарвардського університету, добробут суспільства залежить лише від добробуту найбіднішої особи; суспільство виграє тоді, коли достаток цієї особи поліпшується, проте нічого не виграє від зростання добробуту інших. На думку роулсіанців, жодної альтернативи не існує. Інакше кажучи, жодне збільшення багатства забезпеченої особи не може компенсувати суспільству зниження рівня життя найбіднішого індивіда. З точки зору роулсіанства, держава повинна так будувати податкову систему та систему соціального захисту, щоб максимізувати добробут саме найбіднішого громадянина.

Отже, побудову і функціонування оптимальних податкових систем необхідно розглядати під кутом зору відповідності таким критеріям:

1. Вигоди (пов'язаний з ефективністю податкової системи). Даний критерій наголошує на тому, щоб втрати добробуту в результаті сплати податків були сумірні для платників з тими вигодами, котрі вони отримують за рахунок фінансованих з податкових надходжень потреб і суспільних благ.

2. Платоспроможності (пов'язаний з рівністю, або справедливістю). Цей критерій декларує, що тягар оподаткування повинен розподілятися згідно з платоспроможністю платника податків (розміром доходу, обсягом споживання, вартістю майна тощо).

Список використаних джерел :

1. Иванов Ю. Б. Современные проблемы налоговой политики: учебное пособие / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко. – Х: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 328 с.
2. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: монографія / А.І.Крисоватий. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.
3. Лучковська С. І. Фінансове право : навч. посібник / С. І. Лучковська. - К.: КНТ, 2010. – 296 с.
4. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Port-Royal, 2001. – 590 с.

МОНІТОРИНГ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ

ЗАГОРОДНЯ Т., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ спеціальність «Фінанси, банківська справа та підприємництво», спеціалізація «Державні фінанси» наук. кер. Простебі Л.І.

У статті здійснено аналіз виконання місцевих бюджетів Сторожинецького району Чернівецької області за доходами протягом 2015-2017 років. Визначено напрями зміцнення доходної бази місцевих бюджетів.

The article analyzes the implementation of the local budgets of the Storozhynetsky district of the Chernivtsi region for incomes during 2015-2017 years. The directions of strengthening the revenue base of local budgets are determined.

В умовах сьогодення важливим є питання зростання ефективності забезпечення та функціонування місцевих бюджетів. Тому, дослідження сучасних тенденцій виконання доходної частини місцевих бюджетів є все більш актуальним в умовах проведення бюджетної реформи в напрямку децентралізації влади.

Метою статті є аналіз формування і виконання місцевих бюджетів за доходами.

Об'єктом дослідження є фінансово-економічні відносини, що виникають у процесі формування доходної частини місцевих бюджетів Сторожинецького району Чернівецької області.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування доходної частини місцевих бюджетів.

Дослідженням особливостей та проблем формування доходів місцевих бюджетів займалися багато науковців. Відзначимо наукові праці таких вчених: Бондарук Т. Г. [1], Дахнова О.Є. [2], Дем'янишин В. [3], Ігнатенко В. Ю. [4], Кириленко О.П. [5], Раделицький Ю. [6], Щербань О.Д. [7]. Дослідження сучасних

тенденцій формування і виконання місцевих бюджетів за доходами потребує підвищеної уваги в сучасних умовах.

В умовах реформування бюджетної сфери в напрямку децентралізації влади пильна увага науковців та практиків приділяється питанням формування доходів місцевих бюджетів. Склад доходів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України [8] та законом про Державний бюджет України.

Надходження коштів до місцевих бюджетів та їх формування здійснюються за рахунок: місцевих податків і зборів; частки загальнодержавних податків; надходження від здачі в оренду об'єктів (майна) комунальної власності; плати за ліцензії, сертифікати та державну реєстрацію суб'єктів господарської чи іншої підприємницької діяльності; – штрафів та фінансових стягнень; дотацій з бюджетів вищого рівня, що визначаються в установленому порядку; спонсорських внесків, пожертвувань, гуманітарної допомоги, шефської допомоги; інших добровільних внесків і вкладів населення, що йдуть на забезпечення регіональних потреб [2, с. 515].

Проведемо моніторинг особливостей формування доходів місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015 - 2017 рр. в розрізі джерел доходів (табл.1.).

Таблиця 1.

Динаміка доходної частини місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015 - 2017 роки, тис. грн.

Доходи	Фактичні значення			Відхилення					
	2015 р.	2016р.	2017 р.	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2016р/ 2015р	2017р/ 2016р	2017р/ 2015р	2016р/ 2015р	2017р/ 2016р	2017р/ 2015р
Податкові надходження	52140,6	75020,4	32558,2	22879,8	-42462,2	-19582,4	43,9	-56,6	-37,6
Неподаткові надходження	16761,3	11614,6	5967,2	-5146,7	-5647,4	-10794,1	-30,7	-48,6	-64,4
Доходи від операцій з капіталом	1528,5	1219,6	241,7	-308,9	-977,9	-1286,8	-20,2	-80,2	-84,2
Цільові фонди	853,5	504,0	279,9	-349,5	-224,1	-573,6	-40,9	-44,5	-67,2
Всього власних доходів	71283,9	88358,6	39047,0	17074,7	-49311,6	-32236,9	24,0	-55,8	-45,2
Офіційні трансферти	505036,0	542537,8	576837,5	37501,8	34299,7	71801,5	7,4	6,3	14,2
Всього	576319,9	630896,4	615884,5	54576,5	-15011,9	39564,6	9,5	-2,4	6,9

Джерело: звітність фінансового управління Сторожинецької райдержадміністрації [9]

Показники показують тенденцію зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів Сторожинецького району за період моніторингу. Так, у 2015 році податкові надходження становили - 52140,6 тис. грн., а у 2016 році збільшилися до обсягу 75020,4 тис. грн. (це на 22879,8 тис. грн. або 43,9% більше показника попереднього року). В 2017 році до місцевих бюджетів Сторожинецького району надійшло податкових надходжень у сумі - 32558,2 тис. грн. А це на 56,6% або на 42462,2 тис. грн. менше показника попереднього року та на 19582,4 тис. грн. менше показника 2015 р. Тобто, відносне відхилення за весь період дослідження склало аж 37,6 %.

Обсяги неподаткових надходжень за аналізований період до місцевих бюджетів Сторожинецького району теж зменшилися. Так, у 2015 р. їх обсяг становив 16761,3 тис. грн. , а у 2016 році зменшився до обсягу - 11614,6 тис. грн. (це на 5146,7 тис. грн. або 30,6 % менше показника попереднього року). У 2017 р. обсяг неподаткових надходжень до місцевих бюджетів Сторожинецького району становив 5967,2 тис. грн. Це на 48,6 % або 5647,4 тис. грн. менше показника 2016 р. та на 10794,1 тис. грн. (або на 64,4 %) менше показника 2015 року.

До місцевих бюджетів Сторожинецького району в 2015-2017 роках надходження по доходам від операцій з капіталом мали тенденцію до зменшення. Відносне відхилення за весь період дослідження склало 84,2 %. У 2015 році обсяг даних доходів склав 1528,5 тис. грн., а у 2016 році надійшло 1219,6 тис. грн. по даному джерелу доходів, і це відповідно на 20,2 % або на 308,9 тис. грн. менше показника 2015 року. У 2017 році до обсяг даних надходжень становив лише - 241,7 тис. грн. А це на 80,2 % або на 977,9 тис. грн. менше показника 2016 року та на 1286,8 тис. грн. менше показника 2015 р.

Обсяг надходжень від державних цільових фондів до місцевих бюджетів Сторожинецького району за період аналізу також мав тенденцію до зменшення. У 2015 році їх обсяг склав 853,5 тис. грн., а у 2016 році надійшло - 504,0 тис. грн. Отже, в 2016 р. надходження від цього джерела зменшилися на 40,9 % або 349,5 тис. грн. В 2017 році обсяг надходжень від даного джерела становив 279,9 тис. грн., а це якщо порівняти з показником 2016 року на 44,5 % або 224,1 тис. грн. менше. Негативне абсолютне відхилення за весь період моніторингу склало 573,6 тис. грн. (відносне - 67,2%).

За період моніторингу спостерігається брак власних доходів місцевих бюджетів Сторожинецького району, тому надавалися офіційні трансферти. За аналізований період спостерігається тенденція до збільшення обсягу офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів Сторожинецького району. Загальний приріст за період, що аналізується збільшився на 71801,5 тис. грн. або 14,2 %. Їх розмір у 2015 році становив 505036,0 тис. грн., а у 2016 році їх отримано в сумі - 542537,8 тис. грн., а це більше

показника минулого року на 37501,8 тис. грн. (на 7,4 %). Обсяг трансфертів у 2017 році становив 576837,5 тис. грн., а це на 34299,7 тис. грн. або на 6,3 % більше показника 2016 року та на 71801,5 тис. грн. або 14,2% більше показника 2015 року.

Спостерігаємо негативну тенденцію до зменшення абсолютних показників власних доходів (без врахування трансфертів) місцевих бюджетів Сторожинецького району протягом періоду з 2015 по 2017 роки на 32236,9 тис. грн. Відносне відхилення за весь період моніторингу склало аж 45,2 %.

Загальний обсяг доходної частини місцевих бюджетів Сторожинецького району у 2017 році, порівняно з 2015 роком збільшився на 6,9 % або на 39564,6 тис. грн.

На рис. 1. графічно представлено інформаційний графік зміни планових та фактичних обсягів доходів місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015-2017 роки. Простежується чітка тенденція до збільшення фактичних та планових надходжень до місцевих бюджетів Сторожинецького району за період моніторингу.

Питома вага податкових надходжень місцевих бюджетів Сторожинецького району у 2015 р. становила - 9,0 %, у 2016 році частка податкових надходжень склала - 11,9 %, тобто збільшилася на - 2,8 % порівняно з 2015 роком. У 2017 році частка даних надходжень становила 5,3 %, а це на 6,6 % менше ніж у попередньому році та на 3,8 % менше за показник 2015 року (табл. 2.).

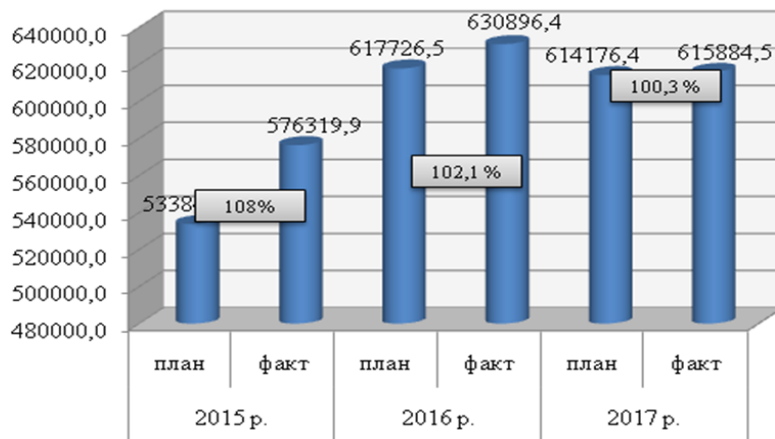

Рис. 1. Динаміка планових та фактичних обсягів доходної частини місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015-2017 рр. (тис. грн., %)

Показники табл. 2.4. демонструють структуру доходів місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015 - 2017 роки.

Таблиця 2.

Структура доходної частини місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015-2017 рр., тис. грн.

Доходи	Роки						Відхилення структури, %	
	2015 р.		2016 р.		2017 р.			
	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %	2017/2016	2017/2015
Податкові надходження	52140,6	9,0	75020,4	11,9	32558,2	5,3	-6,6	-3,8
Неподаткові надходження	16761,3	2,9	11614,6	1,8	5967,2	1,0	-0,9	-1,9
Доходи від операцій з капіталом	1528,5	0,3	1219,6	0,2	241,7	0,04	-0,2	-0,2
Цільові фонди	853,5	0,1	504,0	0,1	279,9	0,05	0,0	-0,1
Офіційні трансферти	505036,0	87,6	542537,8	86,0	576837,5	93,7	7,7	6,0
Всього надходжень	576319,9	100,0	630896,4	100,0	615884,5	100,0		

Джерело: звітність фінансового управління Сторожинецької райдержадміністрації [9]

В 2015 році частка неподаткових надходжень місцевих бюджетів Сторожинецького району становила - 2,9 %, в 2016 році питома вага зросла і становила - 1,8 %. А у 2017 році питома вага неподаткових надходжень в загальній структурі доходів становила 1,0%. Частка доходів від операцій з капіталом місцевих бюджетів Сторожинецького району протягом 2015-2017 років була наступною. У 2015 році питома вага становила - 0,3 %, а у 2016 році - 0,2 % та у 2017 році зменшилася до - 0,04 %.

На рис. 2. представлено частку власних доходів і офіційних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів Сторожинецького району за період з 2015 по 2017 роки.

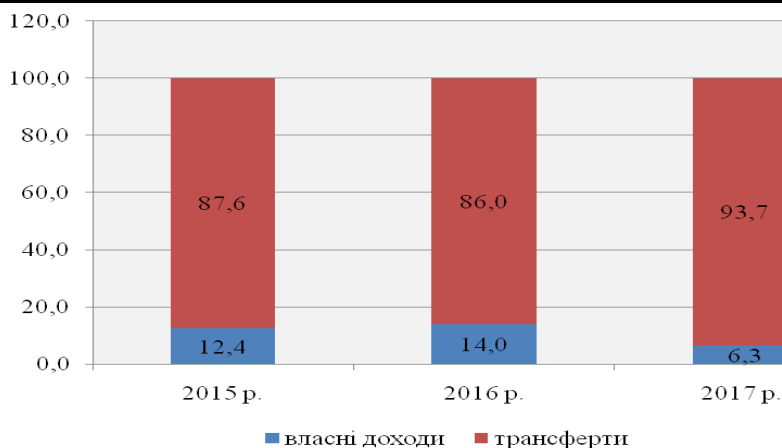

Рис. 2. Частка власних доходів та офіційних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015-2017 р. (%)

З інформаційної діаграми (рис. 2.) чітко можемо відмітити, що за період з 2015 по 2017 роки трансферти значно переважають над власними доходами місцевих бюджетів Сторожинецького району. Відповідно дані місцеві бюджети фінансово залежні. Крім того, відмічається тенденція до зменшення відсотку власних доходів в загальній структурі доходної частини місцевих бюджетів досліджуваного району.

До основних напрямів зміцнення доходної бази місцевих бюджетів, що спрямовані на зростання фінансових ресурсів територіальних громад, слід віднести [2, с. 516]: ефективний контроль процесу формування та використання коштів місцевих бюджетів з метою їх цілеспрямованого розподілу; збільшення кількості бюджетоутворюючих підприємств на рівні регіонів; раціональне управління та використання земельних ресурсів; зростання обсягів податків та зборів, що створюють фінансову базу місцевих бюджетів; надання стимулів державою на рівні регіонів з метою розвитку підприємств малого та середнього бізнесу; створення сучасної інфраструктури кредитно-фінансових установ для залучення додаткових фінансових ресурсів та зростання неподаткових джерел формування місцевих бюджетів; модернізація та оновлення сфери житлово-комунального господарства з метою подальшого скорочення частки витрат місцевих бюджетів на підтримку підприємств цієї сфери; раціональне використання трансфертів та дотацій з Державного бюджету на рівні регіонів.

Фінансовою основою органів місцевого самоврядування потребує вдосконалення в напрямку зміцнення. Тому, необхідно прагнути до досягнення реальної бюджетної самостійності і фінансової децентралізації.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т. Г. Особливості формування доходів місцевих бюджетів / Т. Г. Бондарук // Стратегія розвитку України: Економічний та гуманітарний виміри: Матеріали науково-практичної конференції. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. – С. 24-27.
2. Дахнова О.Є. Місцеві бюджети як основа фінансового забезпечення розвитку регіонів України / О.Є. Дахнова, І.В. Матросова // Молодий вчений. - № 9 (49). - 2017 р. - С. 514-517.
3. Дем'янишин В. Податковий механізм формування доходів бюджету: концептуальні засади теорії та напрями модернізації / Василь Дем'янишин // Світ фінансів. - 2017. - Вип. 2. - С. 84-96.
4. Ігнатенко В. Ю. Особливості формування доходів бюджету на основі власних, закріплених і регулюючих джерел / В. Ю. Ігнатенко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2013. – № 4. – С. 265–269.
5. Кириленко О.П. Місцеві фінанси : підручник / О.П.Кириленко. – К: Знання, 2012. – 677 с.
6. Раделицький Ю. Проблеми наповнення місцевих бюджетів в Україні в контексті фінансової децентралізації / Юрій Раделицький // Світ фінансів. - 2017. - Вип. 2. - С. 29-41.
7. Щербань О.Д. Напрями удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / О.Д. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2013. — № 41. — С. 74—79.
8. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 1 жовтня 2018 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
9. Звіт про виконання місцевих бюджетів Сторожинецького району за 2015, 2016, 2017 роки.

ФІСКАЛЬНІ ТА РЕГУЛЮЮЧІ АСПЕКТИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ

**КИРНИЧНА К., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Томнюк Т.Л.**

Статтю присвячено актуальній проблемі функціонування прямого оподаткування в Україні. На прикладі дослідження надходжень прямих податків визначено рівень фіскальної та регулюючої ефективності прямого оподаткування.

The article is devoted to the actual problem of functioning of direct taxation in Ukraine. An example of the study of direct tax revenues identified the level of fiscal and regulatory effectiveness of direct taxation.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день Україна прагне якнайшвидше увійти до сучасного світового співтовариства на правах рівноправного партнера. Однією з підсистем загальної системи реалізації цих інтересів є область податкового регулювання, що несе на собі відбиток нерівноваги, що означає, в тому числі і неможливість оптимального податкового регулювання, принципи, форми і методи якого вже вироблені фінансовою теорією.

Проблеми фіскальної ефективності прямих податків та регулювання за їх допомогою доходів населення тісно пов'язані з наявністю тінізації доходів в Україні. Це не дає належним чином оцінити

показники ефективності систем прямого оподаткування та є перепорою для отримання конкурентної переваги на європейському ринку.

Метою статті є висвітлення економічної сутності прямих податків, дослідження сучасного стану в системі прямого оподаткування та розробленні перспектив розвитку для підвищення його фінансового значення.

Об'єктом дослідження є система прямого оподаткування в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти визначення ефективності фінансової та регулюючої функції прямого оподаткування.

В усі часи прямі податки відігравали вагомий роль у податковій системі будь-якої держави.

У результаті вивчення сутності прямого оподаткування та його значення в сучасних умовах, можна зазначити, що кожний вид податків має свої специфічні риси і функціональне призначення, та займає окреме місце в податковій системі. Так прямі податки - це податки, стягнуті в результаті придбання й акумулювання матеріальних благ, що залежать від доходу або майна, і платниками яких безпосередньо є власники цих доходів або майна. Отже, найважливішими видами прямих податків в Україні є податок на прибуток і прибутковий податок. Прямі податки мають у своїй основі або особистість, або доходи, незалежно від джерел, або майно, незалежно від прибутків. Тобто, в даний час, прямі податки складають основу податкових систем держав із розвинутою ринковою економікою [6, с.905].

Переважає більшість сучасних дослідників теорії оподаткування виділяє дві базових функції податків: фінансову та регулюючу.

Фінансова функція є найважливішою, оскільки згідно з цією функцією податки виконують своє головне призначення - наповнення доходної частини бюджету, доходів держави для задоволення потреб суспільства. Основна ознака цієї функції - її стабільність, що дозволяє формувати надходження податків до бюджету на постійній, стабільній засаді [5, с.906].

Через пряме оподаткування держава може впливати на ділову активність суб'єктів господарювання, інвестиційну привабливість, сукупне споживання та накопичення капіталу. Наприклад, завдяки механізму нараховування та сплати податку на прибуток підприємств держава залучає додаткові інвестиції в пріоритетні галузі економіки, впливає на впровадження та широке просування енергозберігаючих технологій. Усе це призводить до зростання виробництва та, як наслідок, підвищення фінансової ефективності податку на прибуток. А податок на доходи фізичних осіб відіграє вагомий роль у формуванні фінансових ресурсів регіону. Однак завдяки недосконалість системі адміністрування податок на доходи фізичних осіб досі не став потужним джерелом фінансової стабільності місцевих громад.

З підвищенням ролі держави зростає значення регулюючої функції податків. Річ у тім, що податки які вводить держава, впливають на економічну поведінку платників в сфері виробничо-господарської діяльності, споживання, накопичення тощо. Причому, як зазначає В. Борейко та ін., «регулююча функція податків є об'єктивним явищем ... вплив податків відбувається незалежно від волі держави, яка їх устанавлює» [2, с.55]. Інакше кажучи, навіть у випадку, коли новий податок вводиться винятково з фінансовими цілями, його впровадження викликає певну реакцію платників, яка, відповідно, зумовлює відповідні зміни соціально-економічних процесів та їх наслідків на мікро-, мезо- та макrorівні. Ця функція реалізується через вплив податків на різні сторони діяльності суб'єктів господарювання. Регулююча функція виявляється в наданні пільг з оподаткування окремим галузям та виробникам, враховуючи їх перспективи, діяльність, рівень прибутковості та інше [3, с.53].

Регулююча функція податків знаходить свій вияв у диференціації умов оподаткування. Стягуючи податки, держава завжди впливає на поведінку економічних суб'єктів - фізичних і юридичних осіб. Держава може встановлювати різні умови оподаткування для різних категорій платників, для здійснення одних і тих самих видів діяльності на окремих територіях. Конкретні умови оподаткування можуть або сприяти, або перешкоджати концентрації виробництва і капіталу [1, с.27].

Останніми роками у вітчизняній системі оподаткування спостерігається тенденція до зниження фінансового значення прямих податків (табл 1).

Таблиця 1

Аналіз часток прямих податків у структурі надходжень, мобілізованих до Державного бюджету України Новоселицькою ОДПІ у 2013-2017 рр.

Види надходжень	2013		2014		2015		2016		2017	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
Всього доходів до Державного бюджету	37757,0	100,0	46393,68	100,0	45994,6	100,0	34870,4	100,0	35897,52	100,0
Податкові надходження	32497,2	86,1	36798,4	79,3	36210,16	78,6	22295,4	63,9	22067,4	61,5
З них прямі податки:	19030	58,6	20333,2	55,3	24628,4	68,0	17649,4	79,2	18492,2	83,8
Податок з доходів фізичних осіб	15385,2	80,8	15861,4	78,0	20079,2	81,5	12132,6	68,7	14651,8	79,2
Податок на прибуток підприємств	404,8	2,1	348,8	1,7	148,4	0,6	367,6	2,1	29,68	0,2

З таблиці можна зробити висновок, що частка прямих податків у структурі податкових надходжень до державного бюджету Новоселицької ОДПІ Хотинського відділення протягом аналізованого періоду

зростала з 58,6 % до 83,8%. У структурі прямих податків найбільшу частку становив податок з доходів фізичних осіб - 68,7 – 81,5%.

З наведених даних видно, що незначне зростання показала динаміка надходження податку з доходів фізичних осіб. Негативну динаміку показали надходження податку на прибуток, які починаючи з 2013 року почали неухильно зменшуватися. До цього призвело масове банкрутство підприємств, велике скорочення кількості зареєстрованих юридичних осіб.

Крім зменшення кількості платників податку на прибуток, спостерігається тенденція збільшення різноманітних схем ухилення від сплати податків. У різних країнах ухилення від оподаткування має різні відмінності, які залежать від положення чинного національного податкового законодавства, але всі вони зводяться до таких основних принципів:

- сплата товарів чи послуг з вигодою для виробника у формі позик, які нерідко є безпроцентними;
- оподаткування стає менш обтяжливим, якщо представлення капіталу є у формі позик;
- шляхом використання механізму виплати дивідендів для перетворення доходу в капітал або прибуток на капітал;
- використання юридично оформленої спільної власності на паритетних засадах щодо доходів чи активів, які можуть бути передані особі, яка користується звільненням від сплати податків чи оподатковується за нижчими ставками.

Для протидії цим злочинним явищам украї необхідно розробити спеціальні та загально-соціальні заходи, які мають бути науково обґрунтованими, зрозумілими і прозорими.

Для дослідження ефективності регулюючої функції податків проаналізуємо динаміку середньої заробітної плати та величини доходу, що дає право на соціальну пільгу (табл. 2.).

Таблиця 2

Динаміка середньої заробітної плати по Чернівецькій області та величини доходу, що дає право на соціальну пільгу

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Середня заробітна плата, грн	3265	3480	4455	5058	7265
Величина доходу, що дає право на пільгу, грн	1610	1710	1710	1930	2160
Темп зростання заробітної плати, %	107,9	106,6	128,0	113,5	143,6
Темп зростання величини доходу, що дає право на пільгу, %	107,3	106,2	100	112,9	111,9

Джерело: За даними [3]

Дані таблиці підтверджують, що темпи зростання цих показників позитивні, при чому граничний розмір заробітної плати, який дає право на застосування податкової соціальної пільги, має менш помітне зростання у порівнянні з середньорічною заробітною платою. Така тенденція є негативною, оскільки кількість працівників, які мають право на застосування податкової соціальної пільги, є невеликою і з кожним роком зменшується. Отже, роль податкової соціальної пільги як інструмента державного регулювання соціальних і економічних процесів слабшає.

Нині прямі податки є одним із фундаментальних факторів розвитку економічної системи держави, разом із цим вони проникають у всі сфери суспільного життя та поєднують у собі реалізацію економічних інтересів усіх суб'єктів національної економіки. Прямі податки повинні відповідати таким важливим вимогам:

- не пригнічувати, а розвивати виробництво;
- використовуватися як державний інструмент для регулювання суспільних процесів;
- забезпечити бездефіцитний бюджет держави [4, с.381].

Висновки. Таким чином, з усього цього визначеного можна зробити висновок, що регулююча та фіскальна функції податків є важливими інструментами регулювання розвитку економіки держави. Однак не завжди застосування пільгового оподаткування призводить до збільшення надходжень. В цьому випадку потрібно ретельно проаналізувати причини неефективності податкових пільг та розробити заходи щодо оптимізації регулюючої функції.

Розглядаючи фіскальні ефекти податків можна побачити, що вони виконують наповнення доходної частини бюджету для задоволення потреб суспільства, формують централізовані фінансові ресурси для виконання державою її головних та другорядних функцій, але вони повністю залежать від зовнішніх економічних та політичних факторів, які суттєво впливають на обсяги надходжень прямих податків.

Список використаних джерел:

1. Атамчук О.В. Регулююча функція податків та регуляторний потенціал податкової системи / О.В. Атамчук // Економічна наука. – 2009. – №10. – С. 26-29.
2. Борецько В. Напрями посилення регулюючої функції податків / В. Борецько // Економіка України. – 2009. – №1. – С. 50-57.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку [Текст] : монографія / А.І. Крисоватий, Л.П. Амбрик, М.П. Бадида [та ін.] ; за наук. ред. А.І. Крисоватого. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 460 с.
5. Фіскальний простір. сталого соціально-економічного розвитку держави [Електронний ресурс] : монографія / А. І. Крисоватий, Л. П. Амбрик, В.А. Валігура [та ін.] ; за ред. А. І. Крисоватого. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 332 с.
6. Чижова Т. В. Сучасні реалії прямого оподаткування в Україні та перспективи розвитку / Т. В. Чижова. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – С. 904–907.

ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

**КОВАЛЬ Я., 2 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Фінанси, банківська справа та страхування»
наук. кер. Каспрук А.Ю.**

У статті розглянуто сутність страхування життя, його значимість для громадян України в забезпеченні їх добробуту. Висвітлено проблеми щодо його розвитку та розроблено шляхи їх вирішення. Наведено основні визначення страхування життя.

The article describes the essence of life insurance, its relevance for citizens of Ukraine to ensure their well-being. The problems of development, and designed solutions of them. The basic definition of life insurance.

Актуальність теми полягає в тому, що страхування життя – це важлива галузь страхового ринку, вона забезпечує вливання довгострокових інвестицій в національну економіку та підвищує конкурентоспроможність на ринку. Одним з основних критеріїв економічного розвитку держави є добробут її громадян. Зі зростанням добробуту населення люди намагаються частину свого заробітку зберегти і одним із варіантів цього є придбання полісів страхування життя. Страхування життя є важливим елементом в житті населення, яке допомагає вирішувати державні соціальні проблеми, а також допомагає в пошуку недостатніх внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Метою статті є аналіз впливу рівня розвитку страхування життя на стан економіки та рівня життя населення в Україні на сучасному етапі.

Для досягнення вказаної мети були поставлені наступні завдання:

- узагальнити основні визначення страхування життя;
- об'єднати та згрупувати визначення в основні теорії;

Важливим елементом економічного розвитку для держави є добробут її громадян. Для економік розвинутих країн характерний високий рівень розвитку сфери послуг, впровадження новітніх технологій у виробництво, постійне підвищення макроекономічних показників, високий рівень соціального захисту населення та постійне підвищення добробуту громадян. За умов постійного стабільного економічного розвитку в державі, громадяни мають можливість на здійснення довгострокового фінансового планування, що надає впевненість в завтрашньому дні та підтримує високий рівень соціального стану громадян.

Страхування життя виступає одним з головних механізмів в забезпеченні соціальної стабільності в державі. І це можна пояснити декількома причинами – по-перше, страхування життя дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з втратою доходу внаслідок втрати працездатності або смерті годувальника сім'ї, а також забезпечує гідний рівень життя після виходу на пенсію. По-друге, ринок страхування життя є потужним джерелом довгострокових інвестицій в економіку країни. Тому саме з цих причин можна зробити висновок, що в умовах ринкової економіки важливого значення набуває страхування життя, що своєю чергою потребує вивчення теоретико-методологічних засад його функціонування [3, с.385].

Для більш глибокого теоретичного вивчення страхування життя авторами досліджено основні визначення провідних українських та зарубіжних науковців і на їх основі сформовано найбільш узагальнене визначення. Існує безліч різноманітних визначень страхування життя, основні з яких подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні визначення страхування життя

Автор	Визначення
Як вид особистого страхування:	
Закон України «Про страхування»	Передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату за договором страхування у разі смерті застрахованої особи; у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та/або досягнення застрахованою особою визначеного договором віку [2].
А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк	Страхова організація зобов'язується виплатити тверду суму у разі дожиття страхувальника до певного віку чи його смерті упродовж дії договору страхування і має ряд деяких особливостей, не властивих видам загального страхування.
Л.Ш.Лозовський, Б. А. Райзберг	В якості об'єкта страхування виступає життя людини.
Як підгалузь особистого страхування:	
О.В. Орлова	Об'єктом страхових відносин можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з дожиттям застрахованого до певного віку або строку, а також настання інших подій у житті застрахованого. Такі страхові відносини здійснюються на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страхувальником.
Л.О. Бойко	Є формою захисту від ризиків, що загрожують життю, здоров'ю. Страхування життя відноситься до накопичувального страхування, при цьому тимчасово вільні кошти акумулюються у страховому фонді та стають важливим джерелом інвестицій в економіку держави.
І.Т. Балабанов	Передбачає виплату страхової суми страхувальнику або другій особі в зв'язку з: - Дожиттям до обумовленого терміну або події, або до пенсійного віку з наступною довічною виплатою щомісячної пенсії у встановленому розмірі; - Настанням смерті застрахованої особи; - Різними каліцтвами від нещасного випадку, що відбувається в період страхування

Виникнення страхування життя обумовлене розвитком страхування та необхідністю більш системного соціального захисту громадян. За своєю суттю воно втілює в собі цивільно-правові відносини між

страховиками і страхувальниками, у результаті яких відбувається захист майнових інтересів застрахованих осіб, пов'язаних із забезпеченням їх життя і здоров'я, а також накопичення для них певного капіталу у формі страхової суми та інвестиційного доходу.

Отже, на основі викладених вище визначень, можна зробити висновок, що страхування життя - це важливий інструмент для вливання довгострокових інвестицій в економіку, за допомогою якого можливе зростання добробуту населення в цілому.

На сучасному етапі страхування життя є одним із впливових інструментів, за допомогою якого можна реалізувати соціальні і економічні потреби суспільства. В розвинутих країнах за допомогою страхування життя задовольняються багато суспільних проблем, а саме: фінансовий захист від несподіваних подій, ведення звичайного способу життя після виходу на пенсію, накопичення коштів для отримання освіти, створення соціальних пакетів у компаніях для мотивації співробітників, можливість отримання кредитів та інше. На даний час страхування життя є однією з найбільш перспективних для подальшого розвитку галузей на світовому страховому ринку. Страхування життя є важливим елементом в житті населення, яке допомагає вирішувати державні соціальні проблеми, а також допомагає в пошуку недостатніх внутрішніх інвестиційних ресурсів. Тому надзвичайно важливим є його подальший розвиток в Україні.

Сьогодні в Україні працює багато страхових компаній зі страхування життя, основними з яких є «МетЛайф» («METLIFE»), «ПЗУ Україна страхування життя» («PZU»), «АСКА-Життя», «КД Життя» [6].

Загальна кількість компаній страхування життя в Україні, які включені до Державного реєстру станом на 30 червня 2017 року, склало 36 страхових компаній (їх кількість скоротилася за рік на 20%, табл.2). Загалом, за даними 2013-2017 років спостерігається скорочення кількості компаній зі страхування життя на 42%.

Таблиця 2

Кількість компаній зі страхування життя за 2013-2017 роки

Кількість компаній зі страхування життя					
Рік	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість компаній зі страхування життя	62	58	52	45	36

Існують проблеми, які гальмують розвиток страхування життя в Україні, а саме:

- негативні враження населення від страхування життя в пострадянський період;
- нестабільність політичної ситуації;
- відсутність законодавчої бази, яка б гарантувала збереження вкладених коштів та прозорість інвестиційних інструментів;
- відсутність відповідних традицій страхування життя;
- інфляція, нестійкість національної валюти;
- неспроможність населення та підприємств купувати страхові послуги через відсутність вільних грошових коштів;
- суперечливе страхове законодавство [4, с. 376].

Саме тому виникає необхідність модернізації сфери страхування життя. В цьому контексті варто забезпечити:

- політико-економічну стабільність в країні та завершення процесів приватизації в основних галузях національного господарства, оскільки страховий захист можливий лише для власника певних економічних благ і за умов ефективного функціонування фінансової системи;
- посилення співпраці держави і страхових компаній в напрямі розробки програм додаткового соціального захисту громадян;
- покращення механізму управління ризиками через максимальну автоматизацію страхування життя, що дасть можливість страховикам швидко обробляти великі масиви баз даних (автоматичний андерайтинг);
- підвищення якості страхових продуктів зі страхування життя та кваліфікації страховиків у зазначеній сфері страхування, особливо медичних андерайтерів;
- розвиток страхового посередництва в частині сприяння діяльності страхових брокерів зі страхування життя.

На думку експертів компанії «РwC», існує п'ять глобальних чинників, які здатні модернізувати страховий ринок у майбутньому (на перспективу до 2020 року). До них належать:

- політичний (гармонізація, стандартизація і глобалізація страхових ринків; геополітичні ризики; уніфікація оподаткування страхової діяльності);
- економічний (зростання впливу ринків, що розвиваються, та посилення їх ролі в глобальній експансії на розвинені ринки; on-line дистрибуція страхових продуктів; урбанізація населення; модернізація системи соціального захисту громадян та забезпечення їх вигоди; розвиток партнерства бізнесу та держави; зростання фіскального впливу);
- соціальний (переосмислення очікувань клієнта; моніторинг ризиків, які впливають на особу; посилення впливу загроз (вірусів та інших інфекцій, стійких до медичних препаратів) на стан людини; соціалізація населення);
- технологічний (управління великими масивами інформації та перетворення баз даних на інструмент для бізнесу; прогрес у медичній галузі; розвиток програмного забезпечення);
- екологічний (виникнення глобальних катастроф, які посилюють ризикові моделі та роблять їх більш складними та ефективними; подальше забруднення навколишнього середовища тощо) [1, с. 15].

Такий вид страхової послуги, як страхування життя, здатний мінімізувати наслідки соціальних ризиків,

дати гарантію безпеки, підвищити якість життя людини, забезпечити надання додаткової фінансової допомоги.

Страхування життя є важливим інструментом в забезпеченні соціального захисту населення та важливим джерелом надходження інвестицій в економіку країни. Довготривала економічна криза в Україні призвела до різкого падіння добробуту населення та падіння рівня життя, як наслідок у людей немає вільних коштів для того, щоб скористатися послугами страхових компаній, які займаються страхуванням життя. Також необхідно відновити довіру населення до страхових компаній, яка значно знизилася через недобросовісних страховиків. Потрібно показати громадянам, що страхування життя та страхування в цілому - важливий інститут в забезпеченні соціально-економічного захисту населення. Це можна зробити за рахунок інформування населення про стан страхового ринку та рівень державного контролю за ним, показати які соціальні та економічні вигоди може принести страхування для кожного громадянина зокрема. Для того, щоб змінити ситуацію, яка склалася на ринку, необхідно в найближчий час вжити рішучих заходів, а саме: розробити прозорі засади для діяльності страховиків в Україні; дозволити підприємствам включати до валових витрат витрати на страхування життя своїх працівників шляхом зміни системи оподаткування через законодавчі акти; забезпечити захист за довгостроковими видами страхування, такими як життя, здоров'я та пенсійні програми на законодавчому рівні. Тобто розробити та сформувати концепцію подальшого розвитку страхування життя. Держава в першу чергу зацікавлена в розвитку страхування життя, адже це дасть змогу підняти соціальний захист населення та отримати додаткові кошти в економіку через новий потік довгострокових інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Артюх Т. М. Страхування життя в умовах сучасного страхового ринку України / Т. М. Артюх // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 9–15.
2. Закон України «Про страхування»: закон України № 2262-VIII із змінами від 21.12.2017//Відомості Верховної Ради.- 2018. -№ 15. - ст.120. [Електронний ресурс]- Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80]
3. Орлова О. В. Організація та перспективи розвитку страхування життя в Україні / О. В. Орлова // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 1. - С. 384-390.
4. Малікова І. П. Реформування страхового ринку України / І. П. Малікова // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 1. - С. 371-377.
5. Залетов О. М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні / О. М. Залетов. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2007.
6. Криклій А.С. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід [Електронний ресурс]: А.С. Криклій, Р.В. Пікус. – Режим доступу: <http://www.economy.in.ua/index.php?iid=7&operation=9>. – 28.09.09. – Назва з екрану.

ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**КОЛОМІЙЧУК З., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рошило В.І.**

Стаття висвітлює особливості планування бюджетів об'єднаних територіальних громад. Проведений моніторинг законодавчо – нормативного забезпечення процесу об'єднання територіальних громад дав змогу виокремити проблемні аспекти їх функціонування та запропонувати напрямки вирішення.

The article highlights the peculiarities of functioning of the combined budgets of territorial communities. Monitored legislative and regulatory support of the process of unification of territorial communities allowed us to identify problematic aspects of their operation and propose solutions.

Актуальність наукового пошуку обумовлено необхідністю створення умов для належного виконання повноважень органами місцевого самоврядування та забезпечення фінансової самостійності територіальних громад. Об'єднання територіальних громад є найпершим етапом загальної реформи з децентралізації влади і одним із елементів реформи адміністративно-територіального устрою, що є основою для подальшого впровадження реформ. Основна мета реформи є передача широкого кола повноважень від призначених до обраних органів влади, а одночасно з цим передача їх від рівня центральної влади на рівень максимально наближений до споживача послуг – тобто громадянина та громади [1, с.18]. Для того щоб така передача повноважень була можливою, потрібно створити первинне територіальне об'єднання спроможне виконувати усі покладені на них обов'язки і надавати якісні послуги населенню. Децентралізація передбачає пряму участь громади у розробці стратегії розвитку власної території, ефективний контроль з боку громади, прозорість у прийнятті рішень місцевою владою. Мешканці зможуть впливати на рішення місцевої влади стосовно того, як буде виглядати громада, що саме потрібно їм для розвитку та добробуту [1, с.16].

Ефективність роботи органів місцевого самоврядування залежить у першу чергу від їх фінансових можливостей, тобто спроможність самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Фінансове забезпечення місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів має на меті досягнення такого обсягу власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, який відповідав би наданим їм повноваженням. Без достатньої фінансової бази місцевих бюджетів і врахування податкового потенціалу кожного регіону побудова й розвиток ефективної та дійової бюджетної системи України може зволікатися на невизначений час.

Проблематика формування бюджетів місцевого самоврядування в контексті зміцнення фінансового забезпечення територіальних громад розглядалася в наукових працях таких вітчизняних вчених: Й. Бескида, С. Буковинського, С. Булгакової, О. Василика, В. Зайчикової, О. Кириленко, В. Кравченка,

І. Лук'яненко, І. Луніної, В. Опаріна, Ц. Огонь, Д. Полозенка, Г. П'ятаченка, І. Руденко, С. Слухая, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших. Віддаючи належне значному доробку науковців та важливість результатів останніх, необхідно зазначити, що і донині актуальним залишається питання фінансової самостійності територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні.

Метою статті є дослідження проблемних питань функціонування бюджетів об'єднаних територіальних громад та обґрунтування напрямків удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є обґрунтування особливостей формування бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Адміністративно-територіальна реформа є невід'ємною складовою процесу децентралізації влади, який супроводжуватиметься передачею значних повноважень та фінансових ресурсів від органів державної влади – органам місцевого самоврядування. Існуюча система органів місцевого самоврядування з урахуванням сучасного адміністративно-територіального устрою України не завжди дозволяє сформувати самодостатні територіальні громади, які б володіли відповідними матеріальними і фінансовими ресурсами, територією та об'єктами соціальної інфраструктури, необхідними для ефективного виконання покладених на зазначені органи завдань та функцій.

Децентралізація здійснюється з метою забезпечення ефективної реалізації прав громадян, надання публічних послуг належної якості, збільшення прав і повноважень місцевих громад [2]. Спроможною територіальною громадою є така громада, в якій місцеві джерела наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення її органами місцевого самоврядування питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах жителів громади.

З 15 тисяч громад в Україні лише 180 є самодостатніми. Це переважно обласні центри та міста обласного значення. Тобто великі громади, які мають 100-200 тисяч населення, – самодостатні і забезпечують себе місцевими податками. Тому ідея в тому, щоб об'єднати громади, з яких понад 80% дотаційні і забезпечити їх відповідним фінансуванням.

Відхід від централізованої системи державного управління, створення належних умов для розвитку спроможного місцевого самоврядування обумовив прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який передбачає укрупнення територіальних громад та делегування частини повноважень органів державної влади місцевим радам.

Об'єднані територіальні громади отримують весь спектр повноважень, які сьогодні мають міста обласного значення. До власних повноважень об'єднаних територіальних громад відносяться: планування розвитку громади та формування бюджету; економічний розвиток, залучення інвестицій, розвиток підприємництва; управління земельними ресурсами і тими, які знаходяться за межами населених пунктів, надання дозволів на будівництво, прийняття будівель в експлуатацію; розвиток місцевої інфраструктури: утримання та будівництво доріг, тепло-, газопостачання і водовідведення; благоустрій території; організація пасажирських перевезень на території громади; громадська безпека силами місцевої (муніципальної) міліції, пожежна охорона. Делеговані повноваження об'єднаних територіальних громад передбачають соціальну допомогу через територіальні центри (в громадах); адміністративні послуги через центри їх надання (в громадах); управління школами та дитсадками; первинну медичну допомогу; утримання та організацію клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків.

Таким чином, розподіл повноважень – це один із головних принципів децентралізації, відповідно до якого найбільше повноважень мають мати ті органи влади, які є найближчими до людей і на рівні яких вирішення завдань та надання послуг є найбільш ефективним та найменш ресурсовитратним.

Територіальне об'єднання громад дозволить: не розпорошувати бюджетні кошти, а навпаки їх акумулювати для вирішення нагальних питань територіальних громад, які в свою чергу зобов'язані рівномірно розподіляти ці кошти з урахуванням інтересів всіх населених пунктів району, що входять до об'єднання; зменшити бюрократичний управлінський апарат; отримувати додатково фінансування другого бюджетного рівня – доходів районного бюджету. Фактично такі об'єднання громад матимуть повноваження на рівні міст обласного значення, що дозволить на практиці впроваджувати перспективні плани активного розвитку.

Об'єднані територіальні громади отримають значні фінансові ресурси. Основні з них: 60% податку на доходи фізичних осіб (зараз громади отримують 0%), 25% екологічного податку, 5% акцизного податку з реалізації підакцизних товарів (тютюн, алкоголь, пальне на АЗС), 100% єдиного податку, 100% податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт). Крім того, об'єднані громади переходять на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом і вони будуть отримувати наступні трансферти з держбюджету: базова дотація (для горизонтального вирівнювання податкоспроможних територій); субвенція на здійснення державних програм соціального захисту; додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг встановлених державою; освітня субвенція; медична субвенція; субвенція на формування інфраструктури згідно з планом економічного розвитку території громади. Загальний обсяг зазначених субвенцій визначається законом про Державний бюджет України на відповідний рік і розподіляється між бюджетами територіальних громад пропорційно до площі об'єднаної громади та кількості населення у такій територіальній громаді з рівною вагою цих факторів. У місцевих радах, які не об'єднуються в громади, доходи залишаються такими ж, як сьогодні. Такі ради не матимуть прямих міжбюджетних відносин в частині базової дотації та перерахованих субвенцій.

Для стимулювання створення об'єднаних територіальних громад Кабінет Міністрів України вже зараз розширив список міст, які можуть здійснювати зовнішні запозичення (з 16 до 182 міст по Україні). Це право поширюється на всі об'єднані територіальні громади. Обслуговування боргу по зовнішнім

запозиченням є захищеною статтею видатків бюджету. Громада отримує можливість використання коштів Державного Фонду регіонального розвитку для формування інфраструктури об'єднаної територіальної громади згідно з планом соціально-економічного розвитку. Крім того, громада самостійно визначає пріоритети, планує власний економічний розвиток та залучення інвестицій, а також формує свій бюджет. Органи місцевої влади мають виключне право встановлювати ставки та пільги на місцеві податки та збори.

Нині відповідно до ст. 10 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», держава надає фінансову підтримку усім 159-и територіальним громадам в Україні у вигляді субвенції на розвиток інфраструктури у розмірі 1 млрд. грн. Так, 10-и громадам Чернівецької області виділено 45,5 млн. грн., вищезазначені кошти підуть на реалізацію інфраструктурних проектів у цих громадах. Відповідно, громади повинні визначати найбільш пріоритетні напрямки розвитку та подати їх у вигляді проектних заявок Мінрегіону.

Проблемними аспектами функціонування територіального об'єднання громадян є:

— державна реєстрація органів місцевого самоврядування як юридичних осіб об'єднаної територіальної громади;

— питання надання адміністративних послуг в об'єднаній територіальній громаді;

— відсутність нормативних актів, які б регламентували діяльність об'єднаних територіальних громад у галузях соціально-культурної сфери, особливо у медицині. Передбачення медичної субвенції об'єднаним територіальним громадам на надання вторинного рівня медичної допомоги викликає суперечки між районними бюджетами та бюджетами об'єднаних територіальних громад, окремі з яких не хочуть передавати медичну субвенцію на рівень районного бюджету для надання вторинного рівня медичної допомоги або передають міжбюджетний трансферт в розмірі, меншому від потреби. При цьому в їхній мережі відсутні медичні заклади, які можуть забезпечити даний рівень допомоги;

— відсутність нормативних актів, які б регламентували алгоритм включення об'єднаних територіальних громад на етапі зведення бюджетів. Виникає питання щодо програмного забезпечення для об'єднаної територіальної громади, яке би коректно могло здійснювати функції вивантаження інформації на вищий рівень та завантаження даної інформації від підзвітної об'єднаної територіальної громади на вищому рівні.

Враховуючи вищевикладене, з метою удосконалення системи об'єднаних територіальних громад пропонуємо:

— розробити формульний підхід до розрахунку міжбюджетних трансфертів між бюджетом об'єднаної територіальної громади і районним бюджетом щодо надання вторинного рівня медичної допомоги;

— запровадити механізм приєднання громад до об'єднаних територіальних громад або громад, які визнані спроможними, за спрощеною процедурою;

— затвердити перспективні плани формування спроможних громад всіх областей. Позбавити обласні ради функції затвердження перспективних планів з передачею цієї функції Кабінету Міністрів України.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація у питаннях і відповідях : довідник / Проект за підтримки Національного фонду на підтримку демократії. – Український інститут міжнародної політики, 2015. – 19 с.
2. В. Пальчук. Перший етап адміністративно-територіальної реформи – ухвалення перспективних планів формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1308:administrativna-ref&catid=8&Itemid=350
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.2015р. №157-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
4. Методика формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс] : Постанова КМУ від 08.04.2015р. №214 . – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/...article?art>

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

**КУТАШ Н., 6 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Юрій С. М.**

У статті розкрито сутність та стадії бюджетного процесу на місцевому рівні. Досліджено результати впровадження в Україні прозорого місцевого бюджету. Подані рекомендації щодо підвищення прозорості, участі та доброчесності місцевої соціально-економічної та бюджетної політики як складових частин ефективного бюджетного процесу на місцевому рівні.

The article describes the essence and stages of the budget process at the local level. The results of implementation of a transparent local budget in Ukraine are explored. The recommendations for increasing the transparency, participation and integrity of local socio-economic and budgetary policies as part of an effective budget process at the local level are presented.

Невід'ємною складовою бюджетної системи держави є бюджетний процес, від успішного здійснення якого залежить дієвість органів державної влади та місцевого самоврядування щодо реалізації бюджетної політики, яка повинна забезпечувати динамічний розвиток економіки, створення необхідних економічних і організаційних умов для становлення фінансово самодостатніх територіальних громад.

Особливої актуальності проблема врегулювання бюджетного процесу набуває в нинішніх умовах, яка склалася навколо місцевих бюджетів, у зв'язку із кризою державних та місцевих фінансів в Україні й вимагає регламентованих послідовних дій у бюджетній сфері державних та місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування.

Проблемам бюджетного процесу на місцевому рівні вже було присвячено значну кількість наукових публікацій. У різні періоди вагомий внесок у дослідження окремих аспектів цієї проблематики зробили такі українські вчені: О. Васирик, В. Зайчикова, О. Кириленко, В. Кравченко, М. Кульчицький, К. Павлюк, Ю. Пасічник, І. Ткачук, С. Юрій та інші. Однак, бюджетний процес на місцевому рівні не був об'єктом

поглиблених досліджень, в існуючих наукових працях він розглядається фрагментарно або в рамках проблематики на державному рівні, без комплексного підходу.

Мета та завдання дослідження полягають в тому, щоб визначити поняття та ознаки бюджетного процесу на місцевому рівні, дослідити його структуру і на цій основі виробити пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення та підвищення ефективності його реалізації.

Бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства [2].

Стадіями бюджетного процесу визнаються [2]: складання проектів бюджетів; розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюються контроль за дотриманням бюджетного законодавства, аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами відповідно до законодавства. Учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами).

Тривалість бюджетного процесу є безперервною і такою, що на певних стадіях, зокрема одночасно з виконанням поточного бюджету, відбувається складання, розгляд і затвердження звіту минулого року і формування, розгляд і затвердження бюджету на плановий період. Починається бюджетний період 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року, за винятком особливих обставин, передбачених Конституцією України, для Державного бюджету України (введення воєнного стану, оголошення надзвичайного стану в Україні). Неприйняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет України до 1 січня відповідного року не є підставою для встановлення іншого бюджетного періоду [2].

Процес складання місцевих бюджетів передбачає: встановлення граничних обсягів загальних видатків; доведення інструкцій по формуванню бюджетних запитів; підготовку бюджетних запитів; зведення і аналіз бюджетних запитів; підготовку проекту та відповідних документів; подання проекту на розгляд [3, с. 99].

Розкриваючи сутність бюджетного процесу на місцевому рівні, варто звернути увагу на індекс прозорості, участі та доброчесності соціально-економічної та бюджетної політики на місцевому рівні – це оцінка рівня прозорості, забезпечення участі громадян та доброчесності органів місцевого самоврядування в процесі складання, розгляду, затвердження, виконання та звітування щодо соціально-економічної та бюджетної політики [2, с. 9].

Даний індекс ПУД комплексно оцінює місцеву соціально-економічну та бюджетну політику на всіх її стадіях, дотримання вимог чинного законодавства та впровадження кращих міжнародних та українських практик.

Існують наступні критерії індексу [2, с. 10]:

— прозорість: оцінює стан відкритості та міру доступності соціально-економічних та бюджетних документів на всіх стадіях бюджетного процесу на сайті органу місцевого самоврядування або за запитом публічної інформації;

— участь: оцінює стан та можливість участі громадян у бюджетному процесі, практики проведення консультацій із громадськістю на всіх стадіях бюджетного процесу щодо соціально-економічних та бюджетних документів у різних формах, які гарантують зручний доступ до релевантної та всебічної інформації про результати консультацій із громадянами та про внесок громадян та депутатів місцевих рад;

— доброчесність: оцінює забезпечення права громадян на передбачуваність кроків органів місцевого самоврядування на різних стадіях бюджетного процесу, належне, своєчасне та завчасне інформування та наявність можливостей для легкого сприйняття інформації та її поширення на усіх стадіях прийняття рішень, виконання вимог чинного законодавства, практику планування та регламентування процедур складання, розгляду, затвердження, виконання та звітування щодо соціально-економічних та бюджетних документів.

За результатами вимірювання індексу прозорості, участі та доброчесності місцевої соціально-економічної та бюджетної політики, тільки в трьох із 17 міст: Чернівцях, Вознесеньку та Сумах забезпечується виконання понад 40% критеріїв – це на сьогодні «найвищий», так званий «обмежений» рівень відповідності вимогам серед усіх досліджуваних міст України [2, с. 20].

Найбільш непрозорими є документи, які впливають на зміст бюджетної політики. Жодне місто (окрім Чернівців) не оприлюднює плани діяльності головних розпорядників бюджетних коштів. Фінансові плани та звіти комунальних підприємств також переважно недоступні. Лише в Черкасах всі фінплани комунальних підприємств оприлюднені на сайті, понад половина – доступні у Чернівцях та Ковелі. Попри те, що річний та квартальний звіти про виконання бюджету доступні у 16 із 17 міст, процедура внесення змін до бюджету за результатами квартальної звітності залишається корупційно чутливою – влада не консультується з громадянами, кошти розподіляються у ручному режимі.

Найменш доброчесною є практика оприлюднення проектів рішень про бюджет (лише у 6 містах зафіксовано дотримання вимог оприлюднення рішення про бюджет за 20 робочих днів до дати розгляду з метою прийняття). Дотримання термінів затвердження проекту рішення про бюджет (до 25 грудня) зафіксовано у 12 із 17 міст. Місцевій владі перш за все бракує доброчесності у процедурах, які регламентують бюджетний процес. Немає даних про результати проведених внутрішніх та зовнішніх аудитів та ревізій, інформації про результати громадських експертиз бюджетної політики.

Порівняно високими є показники прозорості основних стратегічних документів місцевого розвитку. Генеральні плани населених пунктів доступні на сайтах органів місцевої влади та по запиті у 13 із 17 міст, а Стратегії розвитку населеного пункту у 9 із 17 міст. Лідерами за цим критерієм стали: Київ – 45,1% (50,5 балів із 112) Одеса – 42,9% (48 балів із 112) Чернівці – 42% (47 балів із 112).

Присутня вибіркова практика проведення консультацій, яка переважно стосується лише проекту рішення про бюджет. Стан та рівень забезпечення можливості участі громадян на різних стадіях бюджетного процесу відрізняється [2, с. 21]:

- зафіксовані широкі дискреційні повноваження виконавчих органів місцевих рад щодо порядку проведення консультацій із громадянами;

- консультації проводяться «для галочки», із малозрозумілими для громадян результатами таких консультацій;

- присутня вибіркова практика проведення консультацій, яка переважно стосується лише проекту рішення про бюджет;

- стан та рівень забезпечення можливості участі громадян на різних стадіях бюджетного процесу відрізняється.

Найвищі оцінки за цим критерієм були зафіксовані при оцінюванні стану та можливостей участі громадян у засіданнях профільної бюджетної комісії та сесії місцевої ради. Найвища участь громадян була зафіксована відносно консультацій щодо проекту рішення про бюджет – у 7-ми (Чернівці, Черкаси, Северодонецьк, Ковель, Вознесенськ, Суми, Київ) із 17 міст. Домінуючими формами консультацій є так звані «масові» форми – електронні консультації (отримання пропозиції на електронну пошту) та публічні громадські обговорення.

Що стосується критерію доброчесності, то були виділені наступні загальні проблемні питання [2, с. 23]:

- бракує чіткої регламентації процедур оприлюднення проектів документів політики та консультацій щодо їх змісту;

- можливості громадян щодо впливу на середньострокові та річні пріоритети бюджетної політики переважно обмежуються непрозорістю планів діяльності, бюджетних запитів та фінансових планів комунальних підприємств та звітів про їх виконання;

- існують можливості для зловживань та недостатньо обґрунтованих бюджетних рішень (наприклад, заниження прогнозних надходжень та внесення змін до рішення про бюджет);

- брак розуміння та вмінь громадян впливати на зміст місцевої соціально-економічної та бюджетної політики;

- прозорість інформації про хід та результати підготовки, обговорення та прийняття документів політики зростає тільки на фінальній стадії бюджетного процесу;

- позиції та аргументи учасників бюджетного процесу (громадян, депутатів та виконавчого органу місцевої ради) переважно недоступні через непрозорість стенограм, поіменних голосувань, пропозицій депутатів та інформації про результати консультацій.

За результатами дослідження м. Чернівці набрали 72 бали із 173 можливих, що складає 41,6% від загальної кількості балів і зайняли першу позицію серед сімнадцяти українських міст. Це відповідає «обмеженому рівню» забезпечення бюджетної прозорості, участі та доброчесності, і є значно вищим за середньозважений показник в 47,4 балів [2, с. 42].

Загальною тенденцією, яка характерна для м. Чернівців, є бажання виконавчого комітету та фінансового управління забезпечити прозорість бюджетного процесу. Така ситуація склалась і через низку причин, серед яких не останню роль відіграє протистояння міського голови та депутатів міської ради. Не маючи сталої більшості у міській раді, міський голова був вимушений час від часу апелювати до громадськості, шукаючи серед громадських активістів підтримки, у т.ч. і в розподілі бюджетних коштів. Саме тому він вимушений був йти на поступки громадськості та посилювати прозорість бюджетного процесу у місті [2, с. 43].

Результати дослідження показали, що брак регламентування та прогалини у чинному законодавстві (передовсім у Бюджетному та Господарському кодексах України, Законі України «Про доступ до публічної інформації», Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні») мають наслідком довільне трактування норм чинного законодавства на місцевому рівні у частині забезпечення прозорості публічної інформації та використання процедур участі громадян у бюджетному процесі. Наслідком такої ситуації є «фасадна» та вибіркова прозорість поряд із обмеженням можливостей впливу громадян та депутатів місцевої ради на зміст документів політики, маніпуляції процедурами участі громадян у бюджетному процесі, консультації із громадянами без інформації про результати таких консультацій, відсутність або брак інформації про причини врахування одних пропозицій до рішення про бюджет та відхилення інших. [2, с. 64].

Отже, без підвищення ступеня прозорості, участі та доброчесності соціально-економічної та бюджетної політики, місцевій владі важко буде домогтися довіри до пропонованих нею рішень та пріоритетів бюджетної політики. Забезпечення прозорості інформації про документи соціально-економічної та бюджетної політики поряд із інформацією про стан розгляду отриманих пропозицій від громадян та депутатів місцевої ради потребує чіткого регламентування. Це ж стосується і забезпечення прав громадян на участь у бюджетному процесі в частині як безпосередньо консультацій із громадянами щодо змісту документів політики, так і забезпечення можливості безпосередньої участі громадян у засіданнях комісій та пленарних засіданнях сесій місцевої ради на яких розглядаються документи політики.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 01.10.2011 р. № 2456-17. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Впровадження в Україні прозорого місцевого бюджету: досвід та виклики. / Громадське партнерство «За прозорі місцеві бюджети!». – Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України», Фондація «Відкрите суспільство». – Одеса, 2016. – 80 с.
3. Роменська К. М. Бюджетний процес на місцевому рівні та його удосконалення / К. М. Роменська // Фінансовий простір. – 2017. – № 1 (25). – С. 98-101.

РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

**МАРТИЩУК Р., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рошило В.І.**

В статті розглянуто теоретико – методологічні засади бюджетного вирівнювання. податкоспроможності територій із метою забезпечення їх стійкого, збалансованого розвитку. Узагальнено наукові погляди щодо сутності поняття «міжбюджетні відносини», виокремлено економічний, фінансовий, правовий і організаційний підходи до їх розкриття. Аналіз системи міжбюджетних трансфертів в Україні, дав змогу обґрунтувати критерії досягнення результатів для підвищення сукупної ефективності використання зазначених інструментів міжбюджетних відносин.

In the article it is considered teoretiko are methodological principles of the budgetary smoothing. to podatkospromozhnosti of territories with the purpose of providing of them the steady, balanced development. Generalized scientific looks in relation to essence of concept «interbudgetary relations», the economic, financial, legal and organizational going is selected near their opening. An analysis of the system of interbudgetary transfertiv is in Ukraine, enabled to ground the criteria of achievement of results for the increase of the combined efficiency of the use of the noted instruments of interbudgetary relations.

Актуальність обумовленої теми обумовлена нерівномірністю регіонального розвитку України можливості місцевих бюджетів щодо фінансування власних витратів різні, що спричиняє вертикальні й горизонтальні дисбаланси. В цьому контексті належне функціонування системи міжбюджетних відносин, котра покликана мінімізувати диспропорції в розвитку областей, зумовлені територіальною асиметрією доходної бази, забезпечити перерозподіл бюджетних ресурсів усередині бюджетної системи, фінансувати інвестиційні видатки органів місцевого самоврядування тощо, є запорукою збалансованого, стійкого розвитку як окремих регіонів, так і країни загалом.

Реалізація в Україні започаткованої реформи бюджетної децентралізації, спрямованої на розширення повноважень органів місцевого самоврядування, зокрема стосовно вирішення питань регіонального/місцевого масштабу, збільшення можливостей реалізації регіонами власного потенціалу розвитку, вимагає вдосконалення механізмів перерозподілу доходів бюджетів (різних рівнів), оскільки вирівнювання фінансової спроможності адміністративно-територіальних одиниць, з одного боку, є об'єктивною потребою стійкого, збалансованого розвитку регіонів, з другого - слугує джерелом регіональних суперечностей. Зазначене актуалізує питання наукового обґрунтування організації дієвої системи міжбюджетних відносин на основі збалансованого розподілу доходних і видаткових повноважень між органами управління різних рівнів, незалежно від ступеня економічного розвитку.

Важливу роль в у системі фінансового вирівнювання повинні відігравати міжбюджетні трансферти, тобто неповоротна передача коштів від держави в особі центрального уряду до місцевих органів влади. Міжбюджетні трансферти як інструменти фінансового регулювання у секторі державного управління є явищем багатоплановим за різними критеріями. Активність з якою економісти досліджують цей елемент системи міжбюджетних відносин зумовлена значенням структури міжбюджетних трансфертів для функціонування субцентрального сектора державного управління.

Проблематика вдосконалення системи міжбюджетних відносин, вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів, вивчення міжбюджетних трансфертів як інструменту посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів ретельно досліджена та входить до кола наукових інтересів таких вітчизняних і зарубіжних учених, як А. Є. Буряченко, Ю. І. Воробйов, О. П. Кириленко, М. І. Кульчицький, І. О. Луніна, В. М. Опарін, У. Оутс, К. В. Павлюк, С. В. Юшко та ін. Однак питання вибору інструментів бюджетного вирівнювання в системі забезпечення розвитку регіонів, доцільності такого вирівнювання й надалі залишаються дискусійними та потребують додаткового вивчення

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних положень та обґрунтування напрямків удосконалення системи міжбюджетних відносин в економічній системі України.

Об'єктом дослідження є науково-прикладні аспекти підвищення їх ефективності між бюджетних відносин в умовах децентралізації.

Формування дієвої моделі міжбюджетних відносин є запорукою, з одного боку, фінансової самодостатності та сталого розвитку територіальних громад з урахуванням їх особливостей та потенціалу, а з іншого – базисом того, що кошти державного та місцевих бюджетів витрачатимуться ефективно та результативно. Запровадження нових підходів у взаємовідносинах державного бюджету з місцевими бюджетами виокремлює новий етап розвитку бюджетного забезпечення адміністративно-територіальних одиниць. Система балансування доходів і видатків місцевих бюджетів за принципом горизонтального вирівнювання показала прогресивні результати, і місцеві органи влади стали більш зацікавлені в нарощуванні власної доходної бази, залученні додаткових надходжень і розширенні наявної бази оподаткування [1, с.23].

Проведення в Україні бюджетної децентралізації та перенесення відповідальності за ефективне використання власного економічного потенціалу на базовий рівень обумовлюють збільшення ролі місцевих бюджетів у забезпеченні розвитку територій. З огляду на це важливим завданням є посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів, що насамперед пов'язано з удосконаленням механізмів формування й використання їхніх бюджетів розвитку. Обсяг такого бюджету (його частку у структурі місцевого бюджету) та результативність витрачання цих коштів слід оцінювати з позиції створення ресурсу для забезпечення подальшого економічного й соціального зростання територіальної громади, оскільки видатки бюджету розвитку спрямовуються на виконання інвестиційних проектів, придбання, ремонт і реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери та житлово-комунального господарства, розбудову дорожнього господарства тощо.

Механізм реалізації нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних

відносин виявив ряд проблем системи фінансового вирівнювання, зокрема: - делегування державою додаткового обсягу бюджетних повноважень на рівень місцевих бюджетів без відповідного належного фінансування та джерел отримання доходів для такого фінансування. Обсяги освітньої та медичної субвенцій не забезпечили потребу в коштах на визначені цілі через відсутність актуальних відповідних нормативів бюджетної забезпеченості публічних послуг в сфері делегованих повноважень [1, с.24]; - невизначеність умов спільного фінансового забезпечення медичних і освітніх закладів за рахунок міжбюджетних трансфертів і коштів бюджетів місцевого самоврядування; неозначено черговість фінансового забезпечення видатків, на які спрямовуються освітня і медична субвенції, при плануванні бюджету та затвердженні кошторисів відповідних бюджетних установ; - скорочення джерел бюджетів розвитку місцевого самоврядування.

За таких умов невідкладним стає завдання підвищення ефективності регулювання міжбюджетних відносин у напрямі забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів. Запровадження нової моделі міжбюджетних відносин, що базується на горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності місцевих бюджетів залежно від рівня надходжень на одного жителя, призвела до зміни структури видатків місцевих бюджетів в частині збільшення частки делегованих повноважень та обумовила потребу в додаткових трансфертних коштах з Державного бюджету України.

До місцевих бюджетів Чернівецької області впродовж 2017 року з Державного бюджету України надійшло державних трансфертів у сумі 5 097,0 млн. грн., що становить 99,9 % до річного плану та на 642,2 млн. грн. більше, ніж надходження 2016 року (14,4 %), в тому числі дотацій – 402,4 млн. грн., субвенцій – 4 694,6 млн. грн.

В загальній сумі отриманих субвенцій: 4563,6 млн. грн. - субвенції соціального характеру (97,2% від загального обсягу субвенцій) та 131,0 млн. грн. - субвенції капітального (інвестиційного) призначення (2,8%).

Доля офіційних трансфертів в структурі доходів бюджету Чернівецької області складає 67,7%, що на 7,4% менше порівняно з 2016 роком та на 6,2% менше ніж за 2015 рік.

В 2017 році одержано до бюджету Чернівецької області «базової дотації» в обсязі 318258,2 тис. грн.. Порівняно з 2016 роком обсяг надходжень зменшився на 11564,8 тис. грн., або 3,5%. У 2015 році зазначеного трансферту до бюджету не надходило. Частка трансферту в структурі видатків – 6,2%.

Проведення горизонтального вирівнювання податкоспроможності районних бюджетів в залежності від податку на доходи фізичних осіб ставить гірський Путильський район Чернівецької області у нерівні умови з іншими низинними районами оскільки відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» заробітна плата працівників бюджетних установ на 25% більша. Так, виходячи з проведених розрахунків, обсяг податку на доходи фізичних осіб і базової дотації у розрахунку на 1 жителя по Путильському району на 2017 рік становить 653,7 грн., що практично на рівні аналогічного показника у не гірських районах. А мав би бути з урахуванням Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» на 25% вищим. Тільки на цих розрахунках Путильський районний бюджет втрачає орієнтовно близько 3,8 млн. грн..

Тобто, надання базової дотації усім бюджетам з коефіцієнтом податкоспроможності менше 0,9 в однаковому обсязі (80 % суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9), з однієї сторони ставить усі бюджети в однакові рівні умови, а з іншого – не враховує специфіки гірських районів. «Стабілізаційної дотації» надійшло до бюджету області 84091,7 тис. грн.. Порівняно з 2016 роком обсяг надходжень зменшився на 7141,2 тис. грн., або 7,8%. Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» обласна державна адміністрація в межах своїх повноважень спрямовує діяльність районних державних адміністрацій та здійснює контроль за їх діяльністю в усіх сферах, в тому числі і щодо забезпечення збалансування та належного виконання усіх місцевих бюджетів області. Однак на базі впроваджених бюджетної та податкової реформ і децентралізації місцевих бюджетів з якої впливає їх фінансова незалежність та за умови відсутності на рівні обласного бюджету бюджетного ресурсу за рахунок якого можна було-б забезпечити вирівнювання місцевих бюджетів (в минулих роках таким джерелом була додаткова дотація з державного бюджету на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів) виконання цієї функції є майже неможливим.

Враховуючи вищевикладене доцільніше розподіляти стабілізаційну дотацію з державного бюджету виключно на рівень обласних бюджетів, з наданням права облдержадміністрації в подальшому розподіляти ці кошти між районами, міськими міст обласного значення бюджетами та бюджетами об'єднаних територіальних громад з врахуванням стану виконання ними вимог частини 4 статті 77 Бюджетного кодексу України.

В 2017 році задіяні чотири субвенції по головних галузях бюджету, які надійшли відповідно до річного плану:

1) освітня субвенція надійшла в сумі 1 188,6 млн. грн., освоєно 1 175,6 млн. грн., невикористані кошти в сумі 79,2 млн. грн. залишились на рахунках місцевих бюджетів. Частка субвенції в загальному обсязі трансфертів склала 8%, що на 6,8% менше порівняно з 2016 роком. У 2014 році зазначеного трансферту до бюджету області не надходило. Порівняно з 2016 роком обсяг надходжень зменшився на 4382,6 тис. грн., або 0,4%.

Формульний розрахунок освітньої субвенції не передбачає додаткового коефіцієнту для цілодобового утримання учнів у пришкольних інтернатах, особливо це стосується інтернатів розташованих у гірських районах. Зокрема, у Путильському районі Чернівецької області є 4 пришкольних інтернати. Через відсутність нормального транспортного сполучення учні змушені п'ять днів на тиждень перебувати в цих інтернатах та потребують 3-х разового харчування. Фінансовий норматив на приведеного учня у 2017 році

становить 9279 грн. при розрахунковій вартості навчання та перебування учня у пришкольному інтернаті - 13759 грн. Зазначене призвело до того, що видатки, які фінансуються за рахунок власних доходів і базової дотації по бюджетних установах Путильського району у 2016 році забезпечені асигнуваннями на 9 місяців поточного року. Крім того, не вистачає коштів по установах, що утримуються за рахунок коштів освітньої і медичної субвенції.

2) медична субвенція надійшла до бюджету області в сумі 983,8 млн. грн., освоєно з використанням залишків коштів минулого року 1 018,1 млн. грн., на кінець року на рахунках залишилось 16,5 млн. грн. коштів субвенції. Частка субвенції в загальному обсязі трансфертів склала 19,3%, що на 4% менше порівняно з 2016 роком. У 2014 році зазначеного трансферту до бюджету не надходило. Порівняно з 2015 роком обсяг надходжень зменшився на 49867 тис. грн., або 4,8%. Планування у 2016 році об'єднаним територіальним громадам медичної субвенції на надання вторинного рівня медичної допомоги викликало суттєві суперечки між керівництвом районного рівня та об'єднаних територіальних громад області. Причиною цього стало те, що окремі об'єднані територіальні громади при затвердженні бюджетів на 2017 рік не передали медичну субвенцію, передбачену для надання вторинного рівня медичної допомоги, на рівень районного бюджету або при тому, що в їхній мережі відсутні медичні заклади, які можуть забезпечити надання медичної допомоги цього рівня, передали міжбюджетний трансферт в розмірі меншому від потреби.

Таким чином, проведений моніторинг механізму фінансового вирівнювання податкоспроможності територій виявив деякі проблемні аспекти реалізації реформи міжбюджетних відносин. З метою підвищення рівня фінансової автономії місцевих органів влади в контексті здійсненні ними власних та делегованих повноважень, оптимізації механізму фінансового вирівнювання доходної бази місцевих громад пропонуємо вирішення окремих проблемних питань бюджетоутворення в частині:

— внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині розрахунку базової дотації, доповнивши частину 3 ст. 99 наступним підпунктом: «Для гірських населених пунктів (бюджетів), якщо значення індексу менше 0,9 - надається базова дотація відповідному бюджету в обсязі 100 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 1.»;

— здійснювати розподіл стабілізаційної дотації при затвердженні Державного бюджету на відповідний рік (як у попередні роки - додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів), що дало б можливість реально оцінювати наявні резерви і більш ефективно їх використовувати;

— розробити формульний підхід до розрахунку міжбюджетних трансфертів між бюджетом об'єднаної територіальної громади і районним бюджетом щодо надання вторинного рівня медичної допомоги;

— передбачати субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій при затвердженні Державного бюджету на відповідний рік.

Здійснювати розподіл цієї субвенції між місцевими бюджетами при затвердженні Державного бюджету України на відповідний рік, що дасть змогу забезпечити ефективне та в повному обсязі використання коштів цієї субвенції і відповідно дасть можливість регіонам вирішити найбільш суттєві проблеми пов'язані з будівництвом, реконструкцією і ремонтом об'єктів соціально-культурної сфери тощо та придбанням необхідного обладнання.

Список використаних джерел:

- 1) Місцеве самоврядування в Україні 2016 / Вернигор Ю.Ю., Гарник О.В., Миколюк Н.М. [та ін.] ; за ред. Пітцика М.В. К.: Асоціація міст України, 2016. – 68 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/stan2016web.pdf>
- 2) Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку . – Одеса: Атлант, 2010. – 234 с.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**МЕНЗАК Д., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рошило В.І.**

Статтю присвячено новациям чинного бюджетного законодавства щодо формування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Розглянуто особливості запровадження нової моделі міжбюджетних відносин, яка пов'язана з підвищенням ролі місцевих органів влади, розширенням владних повноважень на місцевому рівні. Визначені проблемні аспекти міжбюджетних взаємовідносин, які безпосередньо пов'язані з фінансовою спроможністю місцевих органів влади, особливо в частині реалізації делегованих державою повноважень. Запропоновані шляхи зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів.

The article is devoted to the innovations of the current budget legislation on the formation of local budgets under the conditions of financial decentralization. The author considers peculiarities of the introduction of a new model of intergovernmental fiscal relations, which is connected with the increase of the role of local authorities, expansion of authority at the local level. The problematic aspects of intergovernmental relations, which are directly related to the financial capacity of local authorities, are especially highlighted, particularly as regards the implementation of powers delegated by the state.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що проблеми забезпечення фінансовими ресурсами потреб територіальних громад повсякчас привертають увагу політиків, учених, фахівців-практиків і громадськості. Адже існує чимало прогалин та суперечностей у нормативно-правовому полі, характерна недостатня взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства, залишається високий рівень дотаційності місцевих бюджетів тощо. Незважаючи на те, що кожен без винятку уряд української держави відносив проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування до найпріоритетніших напрямів своїх функціональних повноважень, насправді їм рідко коли приділяли

належну увагу. Зважаючи на історичний досвід становлення і національні традиції функціонування, територіальні громади перебувають на зародковому етапі пошуку оптимальної симетрії їх співіснування. Реальний стан фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування на виконання функцій і завдань у межах власної компетенції та реалізації доручених центральною владою повноважень є надзвичайно складним. Аналіз статистичних даних підтверджує, що найбільша питома вага належить надходженням від загальнодержавних податкових платежів, які фактично не пов'язані з власною діяльністю територіальних громад. Натомість обсяг ресурсів, що передаються місцевій владі для виконання делегованих повноважень у вигляді трансфертів, не відповідає їх компетенціям. Це неабиякою мірою суперечить демократичним механізмам ринкової економіки, принципам планування та управління фінансових ресурсів територіальних громад, задекларованих у вітчизняному бюджетно-податковому законодавстві та європейських нормах права.

Незважаючи на досягнутий за роки незалежності України прогрес у сфері забезпечення фінансовими ресурсами потреб територіальних громад, в багатьох адміністративно-територіальних одиницях вони все ще залишаються вкрай обмеженими. По-перше, малий обсяг доходів не дає реальних можливостей місцевій владі бути фінансово незалежною та впливати на соціально-економічні процеси у регіонах. По-друге, доступ на ринки запозичень стримується через високі ставки, сплата яких перевищує навантаження на місцеві бюджети. По-третє, надходження від комунальних підприємств не завжди покривають витрати на їх утримання. По-четверте, механізм використання бюджетних коштів не забезпечує задоволення суспільних потреб. Відтак сьогодні принципової ваги набуває пошук альтернативних джерел для забезпечення фінансової дієздатності територіальних громад, що обумовлює актуальність випускової кваліфікаційної роботи.

Питання розвитку місцевих бюджетів є предметом наукових досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних учених. Зазначені проблеми знайшли відображення у працях вітчизняних науковців, зокрема Й.Бескида, О.Василика, В.Дем'янишина, О.Кириленко, В.Кравченка, І.Луніної, І.Лютого, В.Опаріна, К.Павлюк, Ю.Пасічника, В.Федосова, С.Юрія, А. Бураченка та інших. Належне місце у зазначеному науковому доробку займають роботи західних вчених А.Вагнера, Р.Гнейста, Л.Штейна. Вагомий внесок у дослідження теорії та практики регіональних бюджетів зробили російські вчені А.Бабиц, Л.Дробозіна, Ю.Константинов, Л.Окунева, Г.Поляк, Л.Павлова, В.Родіонова, Б.Сабанті, В.Сенчагов, Д.Чернік.

Більшість наукових праць з питань місцевих фінансів орієнтована на виявлення загальних тенденцій функціонування місцевих бюджетів. Водночас бракує наукових і практичних напрацювань щодо окреслення шляхів оптимізації процесів формування доходів і видатків місцевих бюджетів, які б відповідали сучасним вимогам економічного розвитку і задовольняли потреби територіальної громади.

Метою статті є розкриття теоретико-методологічних аспектів місцевих бюджетів та організаційно-правових підвалин їх функціонування у системі місцевих фінансів.

Предметом дослідження є економічні відносини, пов'язані з формуванням і використанням коштів місцевих бюджетів в системі місцевих фінансів.

У сучасних умовах трансформації економіки країни місцеві бюджети відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку територіальних громад. 28 грудня 2014 року ухваленням закону "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин" було розпочато бюджетну децентралізацію, яка стала головним фінансовим стимулом для децентралізації та кардинально змінила підходи до бюджетного вирівнювання фінансової спроможності адміністративно – територіальних одиниць. Децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад, передбачає перерозподіл завдань, повноважень і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування.

Перенесення значних владних повноважень та функцій з державного на місцевий рівень без відповідного фінансового забезпечення може привести до негативних наслідків. Тому проблема фінансування делегованих повноважень органів місцевої влади і досі потребує практичного розв'язання. Існує нагальна потреба створення нової, ефективнішої системи фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, що дасть змогу збалансувати функції та повноваження органів місцевої влади з їхніми фінансовими можливостями.

У сучасних умовах трансформації економіки країни місцеві бюджети відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку територіальних громад. 28 грудня 2014 року ухваленням закону "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин" було розпочато бюджетну децентралізацію, яка стала головним фінансовим стимулом для децентралізації та кардинально змінила підходи до бюджетного вирівнювання фінансової спроможності адміністративно – територіальних одиниць. Децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад, передбачає перерозподіл завдань, повноважень і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування.

Перенесення значних владних повноважень та функцій з державного на місцевий рівень без відповідного фінансового забезпечення може привести до негативних наслідків. Тому проблема фінансування делегованих повноважень органів місцевої влади і досі потребує практичного розв'язання. Існує нагальна потреба створення нової, ефективнішої системи фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, що дасть змогу збалансувати функції та повноваження органів місцевої влади з їхніми фінансовими можливостями.

Стратегія реформування системи фінансового забезпечення місцевих органів влади передбачає

формування та нарощування власної ресурсної бази, упорядкування питань власності стосовно об'єктів соціально-культурної сфери з одночасним розглядом питань щодо їх можливої функціональної оптимізації, створення ефективних інституцій для результативної роботи і виконання всіх необхідних повноважень та територіального розвитку. Нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетні відносини в Україні, визначено цілий ряд заходів щодо удосконалення міжбюджетних відносин з метою зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, створення належних умов для виконання органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади покладених на них функцій. Зокрема, з метою збільшення фінансової самодостатності місцевих бюджетів, шляхом подальшої децентралізації управління бюджетними коштами, до місцевих бюджетів була передана частина доходів державного бюджету, збільшено ресурс місцевих бюджетів на виконання власних повноважень, розширено джерела формування доходів бюджету розвитку тощо.

Децентралізація, яка передбачає делегування владних повноважень на місцевий рівень, призводить до вищої ефективності публічного управління на нижчому рівні, а також більше враховує інтереси громадян. Однак, разом з цим, слід мати на увазі, що перенесення значних владних повноважень та функцій з державного на нижчі рівні без відповідного фінансового забезпечення може привести до негативних наслідків.

Проводячи моніторинг виконання місцевих бюджетів, можна констатувати, що в минулому році збереглося зростання доходів місцевих бюджетів, а також частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України. Протягом січня-грудня 2017 року надходження до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 192,0 млрд. грн., що більше від прогнозних показників Мінфіну на 21,3 млрд. грн.. А у порівнянні з 2016 роком надходження зросли на 45,4 млрд. грн. або на +31%. [2]. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті досягає 50%, тобто органи місцевої влади мають у своєму розпорядженні вагомий фінансовий ресурс, щоб ним ефективно управляти та спрямовувати на розвиток громад (у відносинах з державою – 50/50) [2]. Це свідчить про підвищення зацікавленості органів місцевої влади у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо пошуку резервів їх наповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів.

Системний аналіз виконання місцевих бюджетів Чернівецької області дав змогу виокремити низку значних ризиків для місцевих органів влади в 2018 році. Враховуючи значне щорічне навантаження на місцеві бюджети, державою передбачено новий вид трансферту місцевим бюджетам — додаткова дотація на здійснення переданих із державного бюджету видатків із утримання закладів освіти та охорони здоров'я. Розподіл додаткової дотації на фінансування переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я на 2018 рік здійснено із застосуванням двох критеріїв, зокрема 50% її обсягу розподілено пропорційно до питомої ваги приведенного індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету областей, а решту 50% пропорційно до питомої ваги чисельності наявного населення областей станом на 1 січня року, що передувє плановому. Внаслідок цього, Чернівецька область недоотримує близько 300 млн. грн. Вважаємо такий підхід помилковим. Держава, переходячи в 2014 році на нові принципи міжбюджетного регулювання декларувала, що вирівнюватиме податкову базу регіонів (тобто індекс податкоспроможності). Цей принцип закладено в основу розрахунку базової дотації, однак при розподілі додаткової дотації Міністерство фінансів України відійшло від нього, і додаткові кошти отримали не фінансово слабкі регіони, а ті, які мають найбільше населення: Дніпропетровська, Харківська та інші області. Слід відмітити, що ці регіони і так фінансово стабільні та можуть за рахунок власних доходів забезпечити обов'язкові видатки своїх місцевих бюджетів. Крім того, у розрахунок включено тільки обласні бюджети з подальшим перерозподілом коштів обласними державними адміністраціями. Це порушує децентралізаційні принципи, адже громади для того і об'єднувалися, щоб мати прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Це ставить органи місцевого самоврядування базового рівня — об'єднані територіальні громади та міста обласного значення — в значну залежність від обласної влади. Таке рішення про централізацію ресурсів щодо соціально важливих сфер може призвести до гальмування процесу об'єднання громад та означатиме "відкат назад" децентралізаційної реформи. Крім того, це започатковує негативні тенденції перенесення повноважень на вищий рівень [1].

Обсяг бюджетних асигнувань, передбачених місцевим бюджетам Чернівецької області за рахунок медичної субвенції, для фінансування делегованих державою повноважень на 2018 рік зростає лише на 7,4%, при тому, що лише мінімальна заробітна плата повинна зрости на 16,4%, а про витрати на харчування, медикаменти та інші захищені видатки вже немає потреби згадувати. Отже, як показує практика 2016-2017 років передбачені обсяги цієї субвенції покривають потребу місцевих бюджетів в ресурсах лише на 80%, а в 2018 році цей відсоток може значно знизитися.

В Державному бюджету України на 2018 рік з обсягу медичної субвенції виключено видатки на надання первинної медичної допомоги, яку в рамках заходів реформи фінансування системи охорони здоров'я передбачається у 2018 році фінансувати з державного бюджету. В той же час відсутність чіткого механізму, як цей процес відбуватиметься, породжує страх на місцях, особливо на рівні об'єднаних територіальних громад. Крім того, як і в попередніх роках, на рівні ОТГ передбачається медична субвенція на надання вторинного рівня медичної допомоги населенню при тому, що такі медичні заклади на території громад відсутні. Небажання громад віддавати ці кошти до районних бюджетів знову спричинить суттєві суперечки між керівництвом районного рівня та об'єднаних територіальних громад області. Враховуючи зазначене, просимо медичну субвенцію на надання вторинного рівня медичної допомоги населенню передбачати виключно для тих місцевих бюджетів на території яких є заклади, що мають право надавати таку допомогу.

На рівень бюджету Чернівецької області передбачено передати на фінансування за рахунок

Чернівецького обласного бюджету 12 державних вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (коледжів) при цьому це заплановано здійснити без передачі відповідного ресурсу з державного бюджету. За попередніми розрахунками на утримання цих закладів упродовж 2018 року необхідно щонайменше 140 млн. грн., які в обласному бюджеті відсутні.

В 2017 році Чернівецька область приймала участь в експерименті з фінансового забезпечення реалізації заходів з розвитку автомобільних доріг загального користування. Обласною державною адміністрацією відповідно до пункту 33 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України сформовано та погоджено з Міністерством інфраструктури України та Державним агентством автомобільних доріг України, комітетом Верховної Ради України з питань бюджету Перелік об'єктів будівництва, капітального та поточного ремонтів автомобільних доріг загального користування в рамках експерименту з фінансового забезпечення реалізації заходів з розвитку автомобільних доріг загального користування у Чернівецькій області, що фінансується за рахунок коштів, отриманих протягом 2017 року на загальну суму 431,1 млн. гривень. Упродовж січня – вересня 2017 року до обласного бюджету від перевиконання загального обсягу щомісячних індикативних показників надходжень митних платежів надійшло 85,1 млн. грн., тобто 19,7% від планового обсягу фінансування об'єктів. Незважаючи на те, що на 2018 рік для області передбачено субвенцію на ремонт доріг, відсутність в цьому році надходжень митних платежів в межах експерименту унеможливить проведення ремонтно-будівельних робіт на автомобільних дорогах загального користування області, визначених переліком. Враховуючи зазначене пропонуємо продовжити експеримент, який не тільки вирішує проблеми з ремонтом доріг, але і стимулює роботу митниць.

Бюджетним пакетом пропонується змінити існуючий мотиваційний механізм горизонтального вирівнювання шляхом збільшення з 50 до 80% обсягу вилучення коштів із місцевих бюджетів до державного бюджету (так звана реверсна дотація). Це призведе до необґрунтованого зменшення фінансового ресурсу місцевих бюджетів, які мають рівень надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя вище 1,1. Зміна ж механізму горизонтального вирівнювання позбавляє громади мотивації нарощувати фінансові ресурси в наступному бюджетному періоді.

Нова якість бюджетного процесу, в контексті реалізації реформи створення місцевого самоврядування на засадах децентралізації, вимагає удосконалення механізму формування фінансово спроможної територіальної громади та її нової територіальної організації шляхом удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення, зокрема:

- підготувати й прийняти нову редакцію Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», удосконаливши забезпечення функціонування повноцінного місцевого самоврядування на різних рівнях управління, перерозподіл повноважень в системі органів місцевого самоврядування та між органами місцевого самоврядування та державними органами виконавчої влади;

- розподіл додаткової дотації на здійснення переданих із державного бюджету видатків із утримання закладів освіти та охорони здоров'я, має бути здійснено лише пропорційно індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету областей, а не пропорційно до питомої ваги чисельності наявного населення області;

- переглянути розрахунок обсягу медичної субвенції для Чернівецької області з урахуванням реального росту заробітної плати і цін на медпрепарати і продукти харчування;

- передбачати медичну субвенцію на надання вторинного рівня медичної допомоги населенню виключно для тих місцевих бюджетів, на території яких є заклади, що мають право надавати таку допомогу;

- надати цільову субвенцію з державного бюджету на утримання державних вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (коледжів) закладів (за прикладом субвенції на фінансування професійно-технічних закладів).

Список використаних джерел:

1. Слобожан О. Бюджет-2018 — черговий виклик для місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. / О. Слобожан, С. Надал. – Режим доступу: https://auc.org.ua/sites/default/files/analiz_db_2017_amu.pdf
2. Місцеві бюджети: експерти підбили перші підсумки 2017 року [Електронний ресурс]. / Я. Казюк, В. Венцел, С. Демиденко, І. Герасимчук. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/8053>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ **МОТОЛЬСЬКА К., 3 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ** **спеціальність «Економіка підприємства»** **наук. кер. Каспрук А. Ю.**

Статтю присвячено висвітленню питань організації та перспективам розвитку страхування життя в Україні. Розглянуто сутність страхування життя, його значимість для громадян України в забезпеченні їх добробуту; проаналізовано основні проблеми і фактори, що стримують розвиток цього напрямку страхування, показники розвитку страхового ринку України та стану страхових life-компаній, наведено прогнози щодо їх подальшого розвитку. Надано рекомендації для підвищення ефективності функціонування галузі страхування життя в Україні.

The article is devoted to the issues of organization and prospects of development of life insurance in Ukraine. The essence of life insurance, its importance for citizens of Ukraine in ensuring their welfare is considered; the main problems and factors hindering the development of this area of insurance, indicators of the development of the insurance market of Ukraine and the state of insurance life-companies are analyzed, forecasts are provided for their further development. The recommendations for improving the efficiency of the life insurance industry in Ukraine are given.

Основним критерієм економічного розвитку держави є добробут її громадян. Економіка розвинених країн характеризується високорозвинутою сферою послуг, використанням новітніх технологій у сфері

виробництва, потужною сферою соціального захисту та підвищенням рівня життя громадян. В умовах стабільного економічного розвитку громадяни мають змогу здійснювати довгострокове фінансове планування, що надає їм впевненості у майбутньому та забезпечує соціальну стабільність в державі. Важливу роль у забезпеченні такої стабільності відіграє страхування життя. З одного боку, воно зменшує негативні наслідки таких соціальних ризиків, як втрата доходу внаслідок втрати працездатності особи або смерті годувальника в сім'ї, а також забезпечує кошти на майбутню пенсію та реалізацію планів у майбутньому. З іншого боку, страхові фонди, нагромаджені компаніями зі страхування життя є потужним джерелом інвестицій в економіку країни. Тому важливого значення набуває розвиток страхування життя.

В Україні соціальній складовій економічного розвитку приділяється недостатньо уваги, що призводить до зниження життєвого рівня населення та уповільнення темпів економічного зростання. Ефективним рішенням цієї проблеми може стати повноцінна система страхування життя, яка дасть змогу захистити особу або її родину від економічної нестабільності та створить підґрунтя для повноцінної життєдіяльності кожної людини у разі дожиття до обумовленого у страховому договорі віку. На жаль, на сьогодні ґрунтовному дослідженню ринку страхування життя присвячено досить мало праць вітчизняних науковців.

Метою статті є дослідження сутності страхування життя, його складових; аналіз основних проблем і факторів, що стримують розвиток цього напрямку страхування; надання рекомендацій для підвищення ефективності функціонування сфери страхування життя в Україні.

Відповідно завданнями, які розкривають поставлену мету, є:

- дослідити підходи до визначення страхування життя;
- проаналізувати основні проблеми і фактори, що стримують розвиток страхування життя;
- сформулювати власне для підвищення ефективності функціонування цієї сфери страхування.

Питання проблем та перспектив розвитку страхування життя викликає інтерес як серед науковців, так і серед широких верств населення. Зокрема, В.Д. Базилевич досліджував теоретичні основи функціонування страхування життя як елементу особистого страхування; А. Г. Загородній; О. В. Орлова; С. С. Осадець; О. О. Радецька приділяє увагу класифікації факторів, які гальмують розвиток страхування життя в Україні; Т. В. Степанова; Є. Ю. Ткаченко та О. В. Яришко пропонують заходи для стимулювання і розвитку вітчизняного ринку страхування життя. Однак в сучасній українській економічній літературі переважають наукові праці, присвячені дослідженню страхування в цілому, натомість страхування життя в теоретичному й методологічному плані досліджене недостатньо.

Виникнення страхування життя обумовлене розвитком страхування та необхідністю більш системного соціального захисту громадян. За своєю суттю воно втілює в собі цивільно-правові відносини між страховиками і страхувальниками, у результаті яких відбувається захист майнових інтересів застрахованих осіб, пов'язаних із забезпеченням їх життя і здоров'я, а також накопичення для них певного капіталу у формі страхової суми та інвестиційного доходу [8, с. 9].

Становлення й подальший розвиток ринкової економіки зумовлюють необхідність формування страхового ринку, який частіше за все визначається як особлива сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється їх купівля-продаж, встановлюється ціна на даний товар (страховий захист). Страховий ринок - це особливе соціально-економічне середовище, певна сфера економічних відносин, в якому об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формуються попит і пропозиція на нього [6, с.34].

Сучасний страховий ринок України формується в умовах поступового зменшення базових макроекономічних показників, зокрема спадання валового внутрішнього продукту, високі темпи інфляції, нестабільність національної валюти, що не дає змогу забезпечити динамічний його розвиток. Крім цього існують й інші чинники, які впливають на розвиток національного страхового ринку, наприклад, зміни у рівні доходів населення, коливання кількості прибуткових підприємств, зосередження страхової діяльності переважно на майновому страхуванні юридичних осіб, інше.

Розглянемо детальніше визначення «страхування життя» різними українськими та зарубіжними вченими. Існує безліч різноманітних визначень страхування життя, основні з яких подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення терміну «страхування життя»

Автор	Визначення
Закон України «Про страхування» [9]	Вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку.
О. В. Орлова [3]	Підгалузь особистого страхування, в якій об'єктом страхових відносин можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з дожиттям застрахованого до певного віку або строку, а також настання інших подій у житті застрахованого.
С. С. Осадець [4]	Передбачає відповідальність страхової компанії в разі смерті страхувальника (застрахованого) під час дії договору страхування або дожиття до певного обумовленого в договорі строку.

А. Г. Загородній [2]	Різновид особистого страхування, за якого страхова організація зобов'язується виплатити тверду суму у разі дожиття страхувальника до певного віку чи його смерті упродовж дії договору страхування і має ряд деяких особливостей не властивих видам загального страхування.
Л. О. Бойко [10]	Є формою захисту від ризиків, що загрожують життю, здоров'ю та відноситься до накопичувального страхування, при цьому тимчасово вільні кошти акумулюються у страховому фонді та стають важливим джерелом інвестицій в економіку держави.
В. Д. Базилевич [1]	У класичному розумінні передбачає захист майнових інтересів на випадок смерті застрахованого.
О. М. Залетов [11]	- з точки зору управління - метод управління ризиками: так званих демографічних, які приводять людину або її родину до втрати джерел сталого доходу, а також життєвих подій переважно недемографічного характеру, таких як одруження, одержання освіти та інших, що вимагають фінансових витрат, які виходять за рамки поточного сімейного бюджету; - з соціально-економічної точки зору - господарський інструмент, який забезпечує захист майнових інтересів громадян, пов'язаний з потребою в одержанні додаткової грошової допомоги у зв'язку з такими ймовірними обставинами в їхньому житті, як ушкодження або втрата здоров'я, втрата годувальника, дожиття до непрацездатного віку та інші; - з організаційно-правової точки зору - як форму організації централізованого страхового фонду з децентралізованих джерел.

Отже, на основі викладених вище визначень можна зробити висновок, що страхування життя - це важливий інструмент для вливання довгострокових інвестицій в економіку, за допомогою якого можливе зростання добробуту населення в цілому.

На сучасному етапі страхування життя є одним із впливових інструментів, за допомогою якого можна реалізувати соціальні і економічні потреби суспільства. В розвинутих країнах за допомогою страхування життя задовольняються багато суспільних проблем, а саме: фінансовий захист від несподіваних подій, ведення звичайного способу життя після виходу на пенсію, накопичення коштів для отримання освіти, створення соціальних пакетів у компаніях для мотивації співробітників, можливість отримання кредитів та інше. Також, зважаючи на специфіку роботи компаній страхування, а саме - довгострокове інвестування резервів, можна сказати, що страхування життя є одним із рушіїв економіки. Ці два фактори пов'язані між собою, даючи мультиплікативний ефект для соціально-економічного розвитку суспільства. На даний час страхування життя є однією з найбільш перспективних для подальшого розвитку галузей на світовому страховому ринку [12].

Страхування життя має низку характерних особливостей, які вирізняють його серед інших видів страхування:

- людське життя не має вартісної (грошової) оцінки;
- у страхуванні життя беруть участь одразу чотири суб'єкти, такі як страховик, страхувальник, застрахована особа та бенефіціар;
- неможливість визначити в грошовому вимірі втрати, пов'язані з життям, зумовлює своєрідний підхід до визначення страхової суми та страхового тарифу (премії, внеску);
- договори зі страхування життя є довгостроковими; хоча українське законодавство не встановлює мінімальних строків договорів зі страхування життя, методика формування резервів зазначає, що ці договори підписуються на строк, не менший трьох років, а загалом договори можуть діяти значно довше, а саме 10, 15, 20, 30, 40 років; - страхування життя виконує як захисну, так і заощаджувальну функцію [1, с. 422].

Ринок страхування «life» почав зароджуватися в Україні з отриманням країною незалежності в 1991 році. В нашу країну прийшло багато таких іноземних компаній, які хотіли швидко освоїти ще неформований ринок страхування. У той час ринок страхування в країні був хаотичний і безладний. Це призвело до того, що в березні 1996 року Верховна Рада України приймає Закон «Про страхування», який регламентує діяльність страхових компаній на території української держави і по сьогоднішній день. Після прийняття Закону України «Про страхування» всі «life» страхові компанії продовжили свою роботу вже в правовому полі України. Сьогодні всі клієнти страхових компаній України захищаються українським законодавством, яке гарантує їм виконання страховою компанією всіх умов, описаних в договорі страхування життя. Це і гарантована прибутковість по полісу (4% річних), і повне виконання зобов'язань за договорами страхування життя, і ряд інших переваг [13].

Загальна кількість компаній страхування життя в Україні, які включені до Державного реєстру станом

на 30 червня 2018 року, склала 31. Дані по зміні кількості страхових компаній подано у таблиці 2 [14].

Таблиця 2

Кількість страхових компаній в Україні протягом 2014-2018 років

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 30.06.2018
Кількість страхових компаній	382	361	310	294	291
в т.ч. СК «Life»	57	49	39	34	31
% співвідношення СК «Life» до загальної кількості	14,92	13,57	12,58	11,56	10,65

Протягом досліджуваного періоду (2014-2018 рр.) страхові компанії, що займаються страхуванням життя складають близько 13% серед усієї кількості страхових компаній України. На ринку залишаються страхові компанії, які мають достатні резерви та активи, які дозволяють їм вести рентабельну фінансову діяльність.

Важливими є чинники, які стримують розвиток українського ринку страхування життя. Зовнішні чинники - недосконала нормативно-правова база, інформаційна обмеженість діяльності страхової компанії, недосконала фінансова звітність страхової компанії та обмеженість інвестиційних програм, привабливих для розміщення створених страхових резервів, низька довіра населення до страхових компаній. Внутрішніми чинниками є обмежений асортимент послуг, які страховики надають своїм клієнтам, низька конкурентоспроможність страхової компанії, недосконала система управління ризиками страхової діяльності та низький потенціал управлінських кадрів.

Проте, є проблеми, які гальмують розвиток страхування життя в Україні, а саме:

- негативна історія страхування життя в Україні в пострадянський період;
- нестабільність політичної ситуації;
- відсутність надійних інвестиційних інструментів, а також відсутність гарантій збереження вкладених коштів;
- низькі доходи громадян, відсутність комплексного підходу під час розроблення страхових продуктів;
- зміни в соціальній сфері, що через свою невизначеність нині стримують розвиток страхування життя;
- недовіра населення до страхових компаній;
- низький рівень економічного розвитку країни;
- інфляція, нестійкість національної валюти;
- відсутність вільних коштів у підприємств і населення;
- недосконале законодавство;
- відсутність належної турботи держави стосовно забезпечення привабливості цього виду діяльності;
- недостатня ємність страхового ринку [5, с. 223].

Наявність зазначених проблем викликає об'єктивну необхідність у розробці системи заходів для нормалізації відносин на ринку страхування життя та покращення показників діяльності страхових компаній, що працюють в цьому напрямі. Провідну роль у поширенні страхування життя в Україні повинна відігравати держава. Уряд повинен проводити державну політику, спрямовану на стимулювання страхової сфери загалом та ринку страхування життя зокрема.

Отже, для того, щоб покращити сферу страхування життя варто забезпечити:

- політично-економічну стабільність в країні та завершення процесів приватизації в основних галузях національного господарства;
- удосконалення механізму оподаткування відповідних видів страхування;
- створення системи гарантування виплат за страховими угодами;
- посилення співпраці держави і страхових компаній в напрямі розробки програм додаткового соціального захисту громадян та підвищення якості страхових продуктів зі страхування життя [7, с. 148].

Важливим напрямком розвитку ринку страхування життя має стати зростання обізнаності населення з перевагами цього виду фінансових інвестицій, що сприятиме розвитку нових каналів збуту страхових полісів. Такий вид страхової послуги, як страхування життя, здатний мінімізувати наслідки соціальних ризиків, дати гарантію безпеки, підвищити якість життя людини, забезпечити надання додаткової фінансової допомоги. Багато людей вже самостійно займаються пошуком подібних інструментів, залучаючи власні кошти, тому що зростає потреба в додаткових видах соціального захисту, в самостійному управлінні соціальними ризиками.

Підводячи підсумок, необхідно відзначити, що страхування життя є невід'ємною складовою особистого страхування та системи страхування загалом. На жаль, нині ринок страхування життя в Україні є недостатньо розвиненим і потребує суттєвих трансформацій. З усіх криз, з якими стикалась українська економічна та фінансова сфери, військово-політична та економічна нестабільність останніх років найбільш сильно вплинула на цей сегмент страхового ринку, що призвело до зниження чисельності працюючих компаній зі страхування "life" та посилення монополізації цього ринку. Для покращення цієї сфери страхування потрібно показати громадянам, що страхування життя та страхування в цілому є важливим інститутом в забезпеченні соціально-економічного захисту населення. Це можна зробити за рахунок інформування населення про стан страхового ринку та рівень державного контролю за ним, показати які соціальні та економічні вигоди може принести страхування для кожного громадянина зокрема. Держава, в

першу чергу, зацікавлена в розвитку страхування життя, адже це дасть змогу підняти соціальний захист населення та отримати додаткові кошти в економіку через новий потік довгострокових інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д. Страхування / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
2. Загородній А. Г. Страхування: Термінологічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк -2-е вид., випр. та доп. – Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2002. – 104 с.
3. Орлова О. В. Організація та перспективи розвитку страхування життя в Україні / О. В. Орлова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1. – С. 384-390
4. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С.Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
5. Радецька О. О. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку / О. О. Радецька. – Х. : ХНУ. – 2009. – № 6. – С. 222–224.
6. Степанова Т. В. Страхование право Украины : учебное пособие / Т. В. Степанова. – Одесса : Атлант, 2014. – 183 с.
7. Ткаченко Є. Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку страхування життя в Україні / Є. Ю. Ткаченко, О. В. Яришко. – Вісник ЗДІА. – 2012. – № 2. – С. 144–148.
8. Артюх Т. М. Страхування життя в умовах сучасного страхового ринку України / Т. М. Артюх // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 9–15.
9. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
10. Бойко Л. О. Сучасні тенденції розвитку страхування життя в Україні [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://dspace.opcu.edu.ua/jspui/bitstream/>
11. Залетов О. М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2007.
12. Криклій А. С. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід / А. С. Криклій, Р. В. Пікус. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.economy.in.ua/index.php?id=7&operation=9>
13. Универсальное страхование жизни // Журнал «Финансовый консультант» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.fin-advice.com/universalnoe-straxovanie-zhizniprimeneniye-dlya-sebya-i-dlya-biznesa.html>
14. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://forinsurer.com/links/insurancelife>

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

**НОВАК Л., ПЕТРУШКО К., 4 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ковалевич Д.А.**

В статті проаналізовано особливості безробіття, причини виникнення, наведена статистика та запропоновані заходи щодо розвитку рівня зайнятості.

The article analyzes the characteristics of unemployment, causes of it, provides statistics and proposes measures for the development of the level of employment.

Безробіття – це явище, яке стосується кожної людини в сучасному світі. Воно є проблемою не лише економічного характеру, але й соціального, адже становить реальну загрозу для благополуччя країни. Тому ми вважаємо, що дана тема є досить актуальною на сьогоднішній день.

Метою статті є аналіз та оцінка сучасного стану безробіття в Україні та визначення шляхів зниження рівня безробіття.

Об'єктом дослідження є безробіття, як економічне та соціальне явище з негативними наслідками.

Предметом дослідження є соціально-економічні проблеми та наслідки безробіття.

Сутність процесів та рівень безробіття досліджується в працях багатьох вітчизняних науковців. У своїй науковій праці Борищук А. О. та Семенова К. Д. проаналізували рівень безробіття в Україні [1]. Зайцева І. С. дослідила проблеми зайнятості та безробіття в Україні та країнах Європейського Союзу [4]. Шаульська Л. О. та Якімова Н. А. у своїй науковій праці дослідили проблеми тіньової зайнятості в контексті структурних трансформацій ринку праці [7].

Безробіття являє собою складне багатоаспектне явище, коли частина активного працездатного населення не може знайти роботу [4, с.126].

Безробіття вважається макроекономічною проблемою, яка призводить до багатьох негативних наслідків в державі таких як: збільшення соціальної диференціації, зниження трудової активності населення, зростання криміногенних випадків, збільшення витрат на допомогу всім безробітним та найголовніше – зниження валового внутрішнього продукту країни.

Проте, хоч і безробіття вважається проблемою для країни, воно має й позитивні сторони. Наприклад, саме безробіття стимулює працівників до більш інтенсивної та продуктивної праці. Крім того, зростає соціальна цінність робочого місця, збільшується конкурентність між працівниками, виникає стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці, надається можливість для безробітного використати перерву в зайнятості для перенавчання, підвищення рівня освіти [1, с.2].

Проаналізувавши показники у таблиці, можна зробити висновок, що безробіття мало нестабільну тенденцію розвитку за досліджувані роки. У 2015 році кількість безробітних у віці 15-70 років в Україні у середньому становила 1654,0 тис. осіб. У наступні роки кількість безробітних у віці від 15 до 70 років зросла і вже у 2016 році даний показник становив 1677,5 тис. У 2017 році кількість безробітного населення у віці від 15 до 70 років становила 1676,9 тис. осіб. З них 550,9 тис. проживають у сільській місцевості та 1 126,0 тис. у міських поселеннях. За 9 місяців 2017 року рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці) у сільській місцевості становив 9,8% економічно активного населення (за 9 місяців 2016 року – 9,7%) серед громадян, що проживають у міських поселеннях, цей показник становив 9,2% (за 9 місяців 2016 року – 9,0%) [2].

Перш за все, доцільним завданням є аналіз рівня безробіття за останні роки. Аналіз будемо здійснювати по 2015-2017 роках.

Рівень безробіття в Україні визначається за методологією міжнародної організації праці (МОП).

Таблиця 1

Динаміка кількості безробітного населення в Україні у віці 15-70 років та показників безробіття за період 2015-2017 років

Роки	Всього населення	Економічне активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстровано безробітних
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5%	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%	352,5

Основними причинами виникнення безробіття є:

- 1) добровільне звільнення з метою пошуку більш сприятливого варіанта трудової діяльності;
- 2) спад виробництва на підприємствах;
- 3) зниження попиту на ряд професій та ін.

Безробіття породжується й відрізняється різною тривалістю й соціально-економічними наслідками. Залежно від цих критеріїв розрізняють: фрикційне, сезонне, структурне, циклічне та інституціональне безробіття [8].

Види безробіття:

1. Фрикційне (добровільне)
2. Структурне
3. Інституційне
4. Сезонне
5. Циклічне

Таким чином, важливо визначити причини, які вплинули на зростання безробіття населення. Тому ми розглянемо причини на прикладі 2016 року. Дані були взяті з державної служби статистики України.

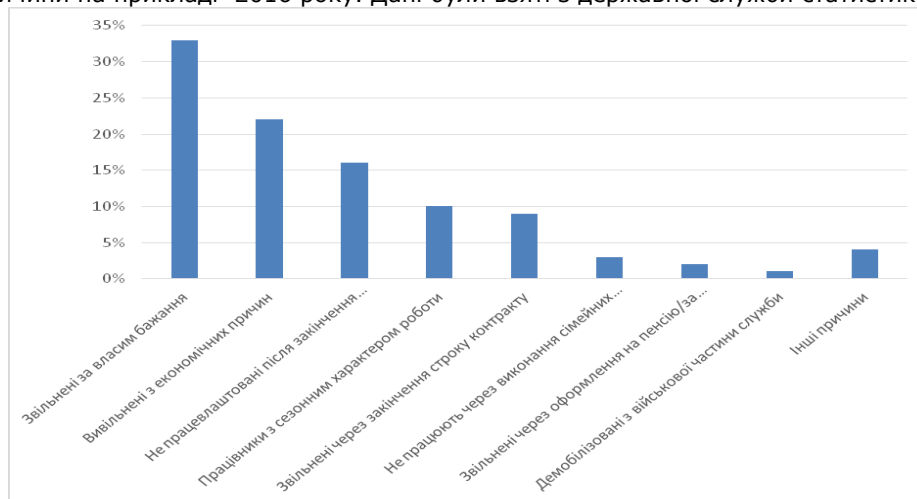

Рис. 3. Структурний аналіз безробітного населення України за 2016 рік за причинами незайнятості.

Отже, як ми бачимо на рис. 3 найбільшу частку (33%) у 2016 році становили безробітні, які були звільнені за власним бажанням та за згодою двох сторін. 22% безробітних становили ті, які були вивільнені з економічних причин. Також значну частку у структурі займали ті безробітні, які не могли працевлаштуватися після закінчення загальноосвітніх і вищих навчальних закладів. До найменшої частки безробітних відносилися ті, які були демобілізовані з військової строкової служби, а також ті, які були звільнені через оформлення на пенсію та ті, які мали проблеми зі здоров'ям. До інших причин, частка яких становила 4% у 2016 році – відносилися переселенці, які через військовий конфлікт втратили робоче місце та постійне місце проживання. Тому, останніми роками державна служба зайнятості в першу чергу працевлаштовує переселенців та демобілізованих.

Таким чином, як свідчить таблиця, безробіття є гострою проблемою, яка потребує негайного вирішення. Ми пропонуємо низку заходів, які зможуть знизити рівень безробіття в Україні, а саме:

— легалізувати тіньову зайнятість, оскільки у 2016 році в одинадцяти регіонах країни найбільша частка неформально зайнятих осіб в середньому становила 24,3%. Найбільше значення цього показника спостерігалось в Івано-Франківській області 53,2 %, а найменше – у Київській області 10,3 % [7, с.30]. Для зменшення масштабів неформальної зайнятості, уряду потрібно прискорити реформи пенсійної системи і сфери доходів, що сприятиме створенню стимулів для детінізації ринку праці та запровадження системи соціального страхування, а також проводити більш жорстоку політику щодо посилення відповідальності працівників за ухилення від сплати податків та внесків до соціальних фондів та покращення їх

адміністрування. Саме завдяки цим діям кількість офіційно працевлаштованих осіб суттєво збільшиться.

— збільшити попит на робочу силу як з боку приватного так і державного секторів економіки, оскільки основною причиною безробіття на сьогодні є незбалансованість попиту і пропозиції робочої сили [6, с.33]. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є – створення нових конкурентноспроможних підприємств в Україні.

У 2016-2017 роках тривало прискорення зростання кількості вакансій в ІТ – сфері, сферах дизайну, спорту, діловодства, страхування та юриспруденції (частка вакансій у цих видах діяльності на початок вересня перевищувала 20% від загальної кількості). Натомість у більшості інших видів діяльності зростання кількості вакансій сповільнилося. Найбільше – у медицині та фармацевтиці, видавничій справі та поліграфії, бухгалтерії.

Пошук кращого місця роботи, вищої заробітної плати, кращого досвіду роботи призводить до зовнішньої трудової міграції. Останніми роками кількість українців, які виїхали працювати до ЄС становило приблизно 6% по відношенню до всього населення України. Найбільше українців працювало в Італії, Польщі, Німеччині, Іспанії та Чеській Республіці [5]. Тому наступним шляхом зниження безробіття в Україні, а відповідно робочої міграції є:

1) збільшення заробітних плат працівникам та забезпечення відповідними робочими місцями. Вважаємо, що збільшення різноманітних курсів, тренінгів, семінарів є також необхідною умовою, аби працівники ставали більш конкурентноспроможними на ринку праці та професіоналами своєї справи. Звичайно на це потрібні додаткові кошти від держави, але це в свою чергу призведе до збільшення конкуренції на внутрішньому ринку праці.

2) створити сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності та малого бізнесу безробітних. Тому, перш за все, потрібно суттєво активізувати інвестиційні процеси.

Крім того, на жаль, в Україні існують проблеми, які пов'язані із продуктивністю зайнятих з інвалідністю. Кількість працюючих інвалідів у нашій країні є дуже малою, оскільки в Україні не створені належні умови для даної категорії людей. Тому потрібно вжити такі заходи, щоб зменшити рівень безробіття населення з інвалідністю:

— встановити відповідні прилади до об'єктів виробничої інфраструктури для осіб з інвалідністю;

— роботодавцям потрібно забезпечити осіб з інвалідністю відповідними засобами, що допомагатимуть їм адаптуватися у суспільстві;

— роботодавцям потрібно надати відповідну професійну підготовку для інвалідів.

Безробіття – проблема, яка потребує детального аналізу та обговорення. Тому, ми вважаємо, що лише впроваджуючи вище запропоновані заходи, можна зменшити рівень безробіття і збільшити нові робочі місця. Наша економіка покращиться, якщо будуть створюватись сприятливі умови для розвитку малого і середнього бізнесу, коли перестане функціонувати тіньовий сектор економіки, держава буде зацікавлена в розвитку населення.

Список використаних джерел:

- 1) Борищук А. О, Семенова К. Д. Аналіз рівня безробіття в Україні / А. О. Борищук, К. Д. Семенова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. - 28.09.2017. - №3. - С.2.
- 2) Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350809>
- 3) Рівень безробіття в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2017>
- 4) Зайцева І. С. Проблеми зайнятості та безробіття в Україні та країнах Європейського Союзу. / І. С. Зайцева // Управління розвитком. - 25.03.2016. - №11. - С.125-130.
- 5) Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
- 6) Полуяктова О. В. Проблеми безробіття в Україні / О. В. Полуяктова // Економіка та суспільство. - 27.11.2016. - №2. - С.31-35.
- 7) Шаульська Л. О., Якімова Н. А. Проблеми тіньової зайнятості в контексті структурних трансформацій ринку праці / Л. О. Шаульська, Н. А. Якімова // Економічні науки. - 01.04.2017. - №2. - С.28-35.
- 8) Економіка праці та соціально-трудові відносини [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://pidruchniki.com/12800528/ekonomika/prichini_vidi_pokazniki_bezrobittya .

СІЛЬСЬКИЙ БЮДЖЕТ ТА ЙОГО РОЛЬ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

**НОВАК В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук.кер. Юрій С.М.**

У статті обґрунтовано роль сільського бюджету у соціально-економічному розвитку територій. Розглянуто особливості та фактори соціально-економічного розвитку територій. Наведено напрями особливості централізації системи фінансування органів місцевого самоврядування, зокрема, їх базового рівня – сільських рад.

The article substantiates the role of the rural budget in the socio-economic development of the territories. Features and factors of socio-economic development of territories are considered. The directions of the centralization of the financing system of local self-government bodies, in particular, their basic level - village councils, are presented.

Сільські бюджети як одна із ланок фінансової системи держави являють собою відповідні фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, за допомогою яких вони виконують свої власні та делеговані повноваження. Тому саме від збільшення доходів сільських бюджетів залежить підвищення відповідного соціально-економічного розвитку територій. Щодо проблем формування наявної системи організації місцевої влади, варто відзначити, що значну увагу приділено проблемам реформування системи місцевого самоврядування, і вирішення цих проблем, на нашу думку, буде визначати стабільний розвиток українського суспільства в подальшому.

Правове забезпечення в Україні діяльності органів місцевого самоврядування на сучасному етапі вимагає вироблення такої моделі управління, яка б відповідала принципам європейської хартії місцевого самоврядування і, в першу чергу, чітко розмежовувала повноваження між відповідними гілками влади щодо виконання закріплених функцій.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що в Україні розвиток принципів ринкової економіки вимагає ефективної фінансової системи, а її складником є саме сільські бюджети.

Проблемам впливу сільських бюджетів на соціально-економічний розвиток територій шляхом удосконалення та оптимізації формування та використання бюджетних коштів присвячено чимало наукових досліджень, зокрема Сергієнко О. А. [4], Тимченко С. Ю. [5], Харитонюк О. А. [6] та ін. Проте в українських реаліях проблеми удосконалення формування та використання коштів сільських бюджетів вимагають подальших досліджень, оскільки нагальною проблемою нашої країни є розвиток сільських територій, що справляє позитивний вплив на соціально-економічний розвиток України загалом.

Метою дослідження є визначення особливостей формування та використання сільських бюджетів, а також їх впливу на соціально-економічний розвиток територій.

Економічний зміст сільських бюджетів відображає певну сукупність розподільчих та перерозподільчих відносин з питань формування й використання територіальних централізованих фондів грошових ресурсів у відповідності до законодавчо визначеного формату [4, с. 3].

Важливе значення для ефективного соціально-економічного розвитку територій України мають саме сільські території. Питання підвищення ефективності використання наявного потенціалу сільських територій, що залишається низькою, незважаючи на те, що вони мають величезний потенціал, знаходиться в полі зору як вітчизняних вчених-економістів, так і органів влади і управління. Однак суттєвого поступу в його вирішенні поки немає. В результаті сформувався ряд проблем і негативних тенденцій в соціально-економічному розвитку сільських територій, що знижують рівень і якість життя селян.

У числі таких проблем, перш за все, включимо:

продовження кризових явищ в сільській економіці, що виражаються в стисненні сільгоспвиробництва, звуженні його ресурсної бази, брак висококваліфікованих кадрів;

концентрація господарської діяльності в приміських територіях і, як наслідок, звуження можливості розвитку периферії;

високий рівень диференціації в соціально-економічному розвитку сільських територій;

нерозвиненість інженерної та соціальної інфраструктури на селі.

Підсумком цього є посилення деструктивних демографічних процесів, руйнування сформованої системи розселення, опустелювання раніше освоєних земель. Разом з тим перспективні напрями розвитку сільських територій в нашій країні розробляються з урахуванням, перш за все, удосконалення регіональної політики, здатності регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування розширення спектру використовуваних методів управління соціально-економічними процесами, активізації бізнес-структур і місцевого населення [6, с. 13].

Значення має і коригування бюджетно-податкової політики регіонального центру в частині забезпечення фінансової самостійності територіальних органів, а також вдосконалення нормативно-правової бази інституту місцевого самоврядування, зміцнення цього інституту влади, здатного реалізувати потенціал сільських територій, тим самим забезпечити ефективне вирішення завдання їх комплексного розвитку. Практична реалізація запропонованого комплексу методів управління сприятиме сталому розвитку сільських територій та підвищенню якості життя в українських селах.

Соціально-економічний розвиток країни у визначальній мірі залежить від розвитку територій, що входять до її складу. Особливе місце в цьому відношенні займають сільські території, які мають потужним економічним, природним, демографічним, екологічним та духовно-моральним потенціалом, ефективне використання якого здатне забезпечити сталий розвиток цих територій, гідний рівень і якість життя сільського населення.

Процес становлення нашої країни як соціальної, демократичної, правової держави, в першу чергу, вимагає ефективних процесів ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади зі структурними утвореннями різноманітних політичних партій, а також з інститутами громадянського суспільства. Така взаємодія повинна базуватися на засадах партнерства та взаємозацікавленості щодо досягнення цілей, які пов'язані з процесами демократизації всіх сфер держуправління та суспільного життя в країні, із духовним та соціально-економічним прогресом, а також із якомога повним забезпеченням захисту прав та свобод людини і громадянина України [7, с. 29].

У Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів [2].

У дохідній частині сільського бюджету, починаючи з 1998 р., окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади, а починаючи з 2000 р. доходи включають загальний фонд і спеціальний фонд. Власне, доходна частина сільського бюджету, згідно зі внесеними змінами до Бюджетного кодексу, складається з міжбюджетних трансфертів субвенцій, доходів загального та спеціального фондів.

В рамках реалізації процесів децентралізації фінансових ресурсів особливої уваги потребує розгляд сутності та призначення видатків за економічною класифікацією: капітальних видатків та поточних за визначенням їх відносного показника у структурі видатків сільських бюджетів.

В цілому видатки сільських бюджетів можна класифікувати наступним чином (рис. 1).

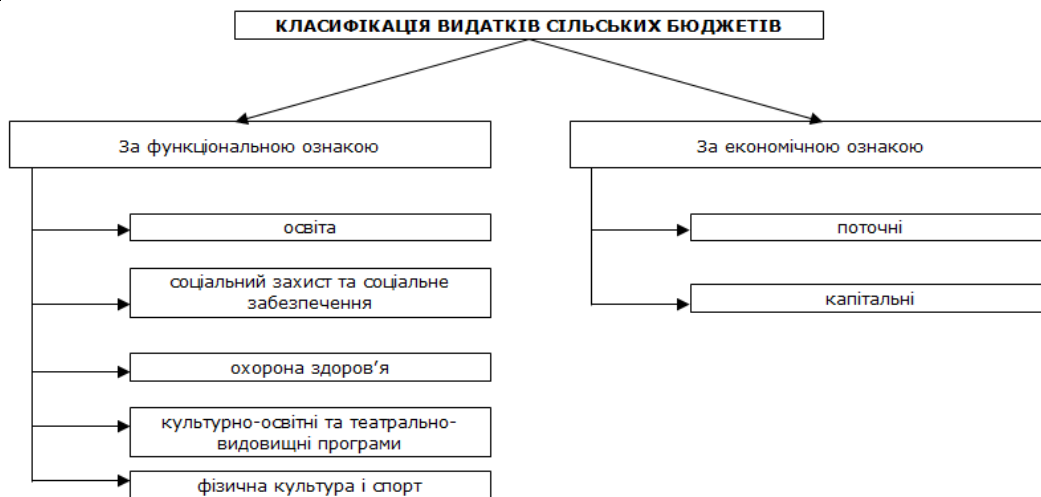

Рис. 1. Класифікація видатків сільських бюджетів

Відповідно до положень Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету [3], капітальними видатками є видатки, які спрямовуються наступним чином (рис. 2).

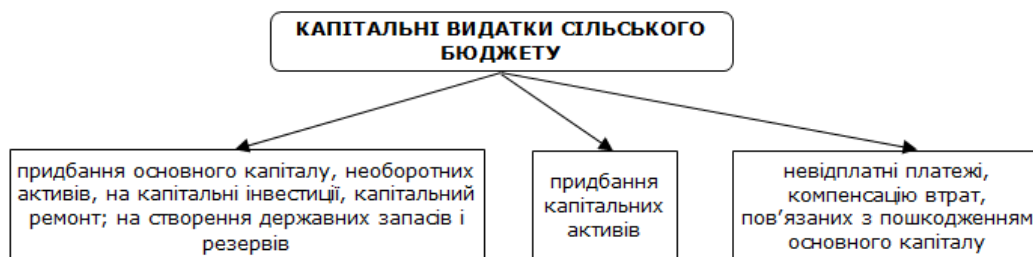

Рис. 2. Капітальні видатки сільського бюджету

Поточні видатки - це такі видатки, що спрямовуються на забезпечення виконання бюджетних програм та поточного функціонування бюджетних установ, а також на забезпечення проведення досліджень та розробок, різноманітних заходів і надання населенню і підприємствам (установам, організаціям) поточних трансфертів.

За результатами перших років практичної реалізації процесу децентралізації, суттєвої зміни видатків сільських бюджетів не відбулося. Основними напрямками фінансування залишаються видатки на забезпечення соціального захисту, освіту та охорону здоров'я населення країни. Зі значним відривом від зазначених статей видатків, відбувається фінансування економічної діяльності.

В подальшому, за умови збільшення обсягів видатків на економічну діяльність та за рахунок збільшення капітальних видатків можливо створити підґрунтя для економічного розвитку держави.

Сучасний стан бюджетного фінансування характеризується двома ключовими напрямками:

- по-перше, це питання наповнюваності дохідної частини бюджету;
- по-друге - це формування ефективної політики розподілу наявних коштів як в абсолютному вимірі, так і в контексті оцінки оптимальності його структури.

На нашу думку, важливим є приділення значної уваги факторам витрат сільських бюджетів. За рахунок цього знає змін і безпосередньо постановка проблеми ефективності бюджетних витрат. Метою вирішення цієї проблеми стане вже не знаходження гіпотетичної частки доходу до сільських бюджетів, яка створена за рахунок витрат сільських бюджетів, а оцінка розміру інвестицій, які необхідні для забезпечення максимальних темпів росту сільської економіки саме в цих умовах, а отже, проблема буде перенесена в площину розв'язання завдань оптимального розподілення ресурсів та планування цих процесів.

Таким чином, місцеве самоврядування спрямовано на створення та підтримку сприятливого життєвого середовища та розвитку сільських територій. Реалізація пріоритетних проектів розвитку сільської інфраструктури та підвищення матеріального і культурного рівня життя громадян передбачає наявність міцної матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 01.10.2011 р. № 2456-17. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr>.
3. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 р. № 333. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>.
4. Сергієнко О. А. Напрями збільшення дохідної частини місцевих бюджетів як один із напрямку розвитку сільських територій в Україні / О. А. Сергієнко // Волинь. - 2018. - № 7. - С. 3-4.

5. Тимченко С. Ю. Дослідження законодавчих змін щодо наповнення сільських бюджетів в Україні / С. Ю. Тимченко // Економічна думка. - 2017. - № 10. - С. 12-14.

6. Харитонюк О. А. Особливості формування сільських бюджетів в Україні: теоретичні основи / О. А. Харитонюк // Науковий вісник РДГУ. - 2016. - Вип. 7(49). - С. 28-33.

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

**ПАЛАГНЮК А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси і кредит»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Томнюк Т.Л.**

У статті розглянуто податкове регулювання як систему заходів впливу на економіку та соціальні процеси через зміну переліку податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування тощо. Проаналізовано теоретичні підходи найвпливовіших податків. Проаналізовано підходи до стимулювання структури та ресурсів підприємства на податки, що сплачує підприємство.

The article deals with tax regulations as a system of measures of influence on the economy and social processes through a change in the list of taxes, tax rates, tax exemptions, decrease or increase the overall level of taxation, and soon. The theoretical approaches of the most influential taxes are analyzed. The approaches to stimulating the structure and resources of the enterprise for taxes paid by the enterprise are analyzed.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що підприємства є важливими системо-утворюючими елементами багатьох ключових сфер держави, зокрема: в економічній сфері вони є базисом утворення вартості; у бюджетній сфері – джерелами наповнення; у територіальній сфері підприємства сприяють розвитку населених пунктів різних масштабів; у науковій та освітній сфері вони є рушіями розвитку, споживачами та джерелами знань; у соціальній – великі підприємства є місцями реалізації людських можливостей та забезпечення населення засобами існування; у податковій сфері є джерелами надходжень; у фінансовій сфері виступають як мультиплікатори грошей.

Метою статті є обґрунтування особливостей податкового регулювання діяльності підприємства та його місце в ринкових умовах.

Об'єктом дослідження є процес податкового регулювання підприємства в ринкових умовах господарювання.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти податкового регулювання діяльності підприємства в ринкових умовах господарювання.

Різні аспекти проблеми податкового регулювання в ринкових умовах висвітлені в працях таких вітчизняних і зарубіжних учених як: О.Д. Василик, Ю.Б. Іванов, В.В. Маліков, І.М. Цуркан, [1, 2, 3, 4].

Вилучення у формі податків частини доходів платників призводить до зменшення їх інвестиційних можливостей, що негативно впливає на розвиток виробництва. При цьому податки можуть опосередковано стимулювати розвиток виробництва. Це можна пояснити тим, що примусове вилучення у платника певної частки його доходу спонукає його до підвищення продуктивності праці та веде до зростання виробництва [1, с. 17].

Через використання податкових надходжень держава може перерозподіляти капітал із таких галузей виробництва, які менше задовольняють нагальні суспільні потреби, у такі галузі, розвиток яких дасть змогу розв'язати суспільно важливі потреби. Так держава може впливати на структуру виробництва.

Під податковим регулюванням розуміють заходи впливу на економіку та соціальні процеси через зміну переліку податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування тощо.

У процесі реалізації регулюючої функції податків виявляється її вплив на такі показники фінансово-господарської діяльності підприємств: собівартість продукції, прибуток від реалізації, балансовий прибуток, обсяг реалізації, виручка від реалізації, чистий прибуток, швидкість оборотних коштів, платоспроможність, фінансова стійкість, іммобілізація оборотних коштів, обсяг отриманих кредитів.

Кожен вид виробничих ресурсів підприємств оказує вплив на податкові платежі підприємства. Об'єктів оподаткування. Наприклад, збільшення витрат на оплату праці зумовлює розмір внесків до соціальних фондів, а звідси – і собівартість продукції і, відповідно, зменшує прибуток, тобто базу для розрахунку податку на прибуток. А кількість, якість і рівень використання інформаційних ресурсів мають вплив на трудові ресурси через кількість персоналу (системних адміністраторів та програмістів), яка пов'язана з обслуговуванням і настроюваннями програмно-технічних засобів, операційних систем, використовуваного мережного устаткування та створенням програмного забезпечення [1, ст. 115].

Таким чином, практично всі ресурси підприємства беруть участь у формуванні об'єктів оподаткування. У зв'язку із цим очевидно, що ефективне використання кожного з видів ресурсів підприємства, їх кількість та якість впливають на обсяг податкових платежів підприємства.

Підприємства України є важливими системними елементами великої кількості життєво важливих напрямків розвитку та життя держави. Основний податковий тягар несуть саме великі промислові підприємства. Проте деякі аспекти щодо посилення стимулюючої ролі оподаткування на розвиток промислових підприємств розглянуті недостатньо глибоко або мають дещо застарілий характер.

Разом з тим питання обґрунтування побудови ефективної системи оподаткування має потребу у детальній розробці: визначення соціально-економічних ефектів у процесі оподаткування, формування загально прийнятих принципів оподаткування в умовах трансформацій національної економіки,

дослідження можливостей забезпечення сталого економічного розвитку методами податкового регулювання. Вкрай важливими методичними напрямками є вибір об'єктів оподаткування та доцільність їх оподаткування, а також визначення рівня податкового навантаження у відповідності до реалій економіки та можливостей суб'єктів господарювання [2, ст. 46].

Становлення і розвиток податкової системи України свідчать про її переважну роль у формуванні та розподілі фінансових ресурсів держави. Проте найбільш дієвий вплив система оподаткування має на функціонування і ділову активність підприємств, тобто на ту ланку господарської діяльності, де створюється потенціал та досягається певний рівень конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Але нестабільність умов господарювання, прагнення до поповнення бюджету, недотримання принципів економічної обґрунтованості податкових реформ та соціальної справедливості оподаткування призвели до надмірного податкового навантаження на виробників [4, ст. 82].

Наслідком цього є той факт, що національні підприємства не в змозі отримувати той рівень прибутку, який має забезпечити сталий розвиток виробництва, а також той рівень конкурентоспроможності, що дозволить українським товаровиробникам ефективно працювати на світових ринках. Так неконкурентоспроможні підприємства створюють загальний низький рівень конкурентоспроможності країни, що не дозволяє Україні стати в один ряд із провідними державами Європи та світу [5, ст. 55].

На сьогодні податкове навантаження на промислові підприємства включає непрямі податки, частина яких входить у ціну продукції, і прямі податки, що сплачуються з прибутку. Непрямі податки мають значно меншу здатність регулювати процеси виробництва та відтворення на підприємстві, ніж податки, які відносяться на фінансові результати, оскільки вони включаються до ціни продукції, таким чином, сплачуються споживачами.

Найвпливовішим податком, з точки зору стимулюючої ролі, є податок на прибуток. Прибуток, отриманий підприємством, є основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів, що забезпечують його розвиток. Саме податок на прибуток є прямим податком, що дозволяє платнику застосовувати усі методи податкового планування та менеджменту з метою оптимізації податкового навантаження. А також саме податок на прибуток може стати інструментом регулювання з боку держави. Отримання оптимального співвідношення ставок податків (зокрема податку на прибуток), умов оподаткування та можливостей застосування пільг, яке стане прийнятним як для платників, так і для суспільства у цілому, є складним комплексним процесом, що наразі триває в Україні під час реформування системи оподаткування [3, ст. 95].

Загалом, якщо ставки податку на прибуток є завищеними, це може зменшити зацікавленість підприємства взагалі у отриманні прибутку, або призведе до спроб приховати прибуток незаконними способами, будь-якими засобами збільшити фонд оплати праці чи інші витрати, фактично або за «сірими схемами» зменшити масштаби діяльності [5, ст. 134].

Саме тому підвищення ефективності податкової системи України має відбуватися через посилення стимулюючої ролі податку на прибуток. Тенденція зниження рівня ставок податку на прибуток, що існує на сучасному етапі розвитку в системі оподаткування прибутку корпорацій у західних країнах, неприйнятна для України, оскільки не приведе до розширення бази оподатковування, в умовах спаду виробництва, а навпаки може призвести до істотного дефіциту бюджету.

Стимулювати розвиток промислових підприємств можливо шляхом застосування при оподаткуванні обґрунтованої диференціації ставок податку на прибуток залежно від виду діяльності та розміру одержуваного прибутку. Також одним із основних способів податкового регулювання діяльності підприємств реального сектору є податкові пільги.

Важливою формою надання пільг оподаткуванні окремих країн світу є дозволене зменшення оподатковуваного прибутку на повний або частковий обсяг витрат підприємств, що спрямовуються на інвестиції, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи [6, ст. 41].

Сьогодні надання пільг передбачається не лише податковими законами, а й іншими неподатковими законами, а також постановами Кабінету Міністрів. Тому раціонально було б систематизувати податкове законодавство відносно пільг у окремому законі, в якому необхідно чітко визначити перелік пільг, які надаються юридичним і фізичним особам на території України по всіх видах податків, критерії надання пільг, порядок і умови їх встановлення і контролю за цільовим призначенням, строки дії.

Як тимчасовий захід з метою зниження податкового тиску на промислові підприємства доцільно було б звільнити підприємства від оподаткування прибутку, що спрямовується на інвестиції у виробництво, тобто прибуток, що спрямовується на капіталовкладення виробничого призначення, оподатковувати податком за нульовою ставкою. Це дозволить послабити податковий тиск на виробників і збільшити інвестиції в реальний сектор економіки [6, ст. 50].

У результаті дослідження доцільно підсумувати, що стимулювання економічного розвитку промислових підприємств за допомогою засобів податкового регулювання можливо реалізувати за наступними напрямками. По-перше, слід розглянути питання зниження питомої ваги непрямих податків у системі оподаткування. По-друге, диференціація податку на прибуток залежно від виду діяльності та розміру одержаного прибутку зможе забезпечити справедливість та ефективність оподаткування [6, 112].

Також доцільно було б розглянути проблему систематизації податкового законодавства відносно пільг в одному нормативно-правовому акті. З огляду на кризовий стан економіки та зростаючий рівень нестабільності, з моменту запровадження змін у податкове законодавство мінімум три роки не змінювати ставки, пільги та правила оподаткування. Пільги повинні мати суто цільове призначення щодо використання коштів з певним терміном дії, на який вони запроваджуються. Також з метою досягнення результативності та ефективності податкового регулювання і стимулювання економіки необхідно постійно

коригувати і вдосконалювати податкову систему з урахуванням конкретної економічної ситуації в країні.

Список використаних джерел :

- 1) Василюк О. Д. Податкова система України : навч. посіб. / О. Д. Василюк. – Київ : Поліграфкнига, 2004. – 448 с.
- 2) Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент : навч. посіб. / Ю. Б. Іванов [та ін.]. – Київ : Знання, 2008. – 525 с.
- 3) Маліков В. В. Розробка стратегії податкового планування на підприємстві / В. В. Маліков, О. С. Абрамова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – №2(3). – 2012. – 215 с.
- 4) Цуркан І. М. Стимулювання економічного розвитку промислових підприємств засобами податкового регулювання / І. М. Цуркан // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2006. – Вип. 12. – 267 с.
- 5) Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення / А.М. Соколовська. – Київ : Знання-Прес, 2004. – 454 с.
- 6) Захожай В.Б. Система оподаткування та податкова політика : [навч. посіб.] / В.Б. Захожай [та ін.] ; за заг. ред. В.Б. Захожая та Я.В. Литвиненка. – К. : Центр початкової літератури, 2006. – 164 с.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ КРИПТОВАЛЮТ

**ПЕТРИШИН О., 3 курс (ОС «бакалавр») факультет фінансів
Київського національного університету ім. Вадима Гетьмана
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
наук. кер. Брегеда О.А.**

У статті розглянуто теоретичні засади та механізм дії криптовалют. Проаналізовані перспективи криптовалют та їх технологічне підґрунтя. Покладено увагу особливостям криптовалют

In the article the theoretical principles and mechanism of action of cryptovolume are considered. The prospects of cryptography and their technological basis are analyzed. The attention is paid to the peculiarities of cryptography

В умовах сучасного світу, виникає необхідність в удосконаленні економічної системи. Адже в сучасних, фіатних грошей, є значні недоліки. За цих умов, варто шукати нові шляхи, які могли б або виправити ці недоліки, або ж знайти щось, що могло б замінити по своїй суті гроші. Я, у своїй статті хотів би запропонувати розглянути криптовалюту, як інструмент, що може допомогти вирішити дану проблему.

Метою статті є розкриття перспектив розвитку криптовалюти в контексті виправлення проблем фіатних грошей.

Об'єктом дослідження є криптовалюти.

Предметом дослідження є: вплив, діяльність, функціонування, криптовалют в повсякденному житті

Криптовалюти не інфляційні, їх емісія відбувається чітко по заданому алгоритму та у заданий час. Криптотранзакцію неможливо відмінити або зупинити (у деяких можливо - XRP, EOS, але вони по суті не є справжніми криптовалютами). Отже ані ФБР, ані ЦРУ, ані ФРС не може зупинити криптотранзакцію. Криптовалюти по суті ніде не зберігаються, блокчейн - це журнал транзакцій. Для того, щоб провести транзакцію з певного гаманця, треба мати спеціальний код, хеш якого дозволить проведення транзакцій з даного гаманця.[4]

Таке поняття як сальдо на рахунок визначається не отриманням інформації з серверів банку, а аналізом приходів і витрат з даного гаманця за увесь час існування криптовалюти. Наприклад сумарно прийшло на гаманець 3BTC, а сумарно пішло 2BTC, значить баланс гаманця складає 1BTC. Транзакції криптовалют проводять не сервери центробанків, а велика кількість майнерів, які за проведення таких транзакцій отримують комісію, яку вказують у своїх транзакціях платники (чим менше вказати комісію, тим менше ця транзакція буде цікава майнерам і довше вона проводитиметься). [5]

Під час проведення транзакцій, майнери не тільки отримують комісію від платників, але і створюють деяку кількість нових біткоїнів чи інших криптовалют. Кількість цих нових BTC підпорядковується чіткому математичному алгоритму, час від часу зменшується вдвічі і через певний час, орієнтовно через 120 років нові btc перестануть створюватися, а майнери отримуватимуть лише комісію від платника, не проводячи більше емісію нових монет [1].

Криптовалюти, за своєю природою дефляційні, бо частина монет губиться (втрачаються коди доступу до них) і через це на довгому інтервалі часу їх кількість буде постійно зменшуватися, на відміну від фіатних грошей, кількість яких буде постійно збільшуватися. Попередній пункт з одного боку є перевагою, бо на дистанції курс криптовалют до фіатних грошей постійно зростатиме, але з другого боку є тим недоліком, який унеможливує повну заміну фіатних грошей криптовалютами, адже товарів та послуг стає все більше і більше, тому кількість грошей, якими вимірюються всі доступні товари та послуги також повинна збільшуватися, інакше стане не вигідно витрачати гроші і інвестувати у бізнеси, найвигідніше буде - просто тримати їх та нічого не робити. Проведення btc транзакції виконують майнери. Якщо кількість майнерів велика, то надійність та стійкість до зламів екосистеми btc надзвичайно висока, незрівнянно вища, ніж надійність та стійкість до зламу будь-яких банківських серверів. Але пропускна здатність блокчейну btc складає всього приблизно 7 транзакцій за секунду, для порівняння пропускна здатність системи visa - десятки тисяч транзакцій за секунду. Таким чином bitcoin неможливо використовувати для масових платежів. Інші криптовалюти підтримують вищу кількість транзакцій у секунду, ніж btc, але все одно недостатньо для масового використання. Крім того всі спроби значного збільшення пропускної здатності блокчейну суттєво зменшують його надійність та стійкість. Для подолання цієї проблеми, зараз тестується надбудова над блокчейном біткойна Lightning Network. Теоретично вона може забезпечити пропускну здатність вищу, ніж VISA, але як вона покаже себе на практиці ми побачимо найближчими роками [2].

Окрім використання замість грошей, криптовалюти можуть бути інструментом інвестування у різні бізнес-проекти. Наприклад криптовалюта Ethereum дає можливість отримувати інвестиції для розвитку

свого бізнесу, пропонуючи альтернативу проходження IPO, тобто розміщення акцій на світових фондових біржах. На крипторинку це називається ICO (initial coin offering). Суть полягає у тому, що команда проекту отримує від інвесторів з усього світу монети ETH, натомість видає інвесторам свої токени (як акції). Пізніше ці токени можуть торгуватися на криптобіржах або якщо по іншому погашатися (викуповуватися). Через простоту процесу ICO, лівова кількість реальних ICO - просто шахрайські схеми, але після забезпечення належного контролю всіх ICO, ця технологія може повністю замінити собою сучасні акції, оскільки вона сучасніша, простіша, та набагато технологічніша, ніж теперішня система емісії акції.

Сучасна фінансова система, так звана фіатна система існує у світі не так довго, з 1971 року, після відміни владою США золотого стандарту. Ця система супер вигідна для США, але дещо дискримінаційна для всіх інших країн світу. Крім того за статистикою, кожні 30-40 років фінансова система змінюється, тому настане час, коли зміниться і фіатна система. Ніхто не знає, чи у основу нової світової фінансової системи стануть блокчейн та криптовалюти, але будь-якій думуючій людині зрозуміло, що криптовалюти переживуть фіатні валюти, тобто BTC житиме довше, ніж долар США у його теперішньому розумінні [3].

Отже, з усього вище сказаного можна зробити такий висновок. Криптовалюти мають низку переваг та недоліків. Однією з їх найбільших переваг та недоліків є неможливість відмінити чи зупинити транзакцію. Перевага в тому, що люди зможуть перевести суми на інші рахунки без великої кількості документації, що значно прискорює транзакцію. З іншого боку уряд не зможе відслідкувати звідки ці гроші з'явилися, й через це неможливо зупинити транзакції злочинців, людей що відмивають гроші тощо. Але в захист криптовалюти варто сказати те, що використовуючи готівку можна повернути абсолютно те саме. Іншим значним недоліком є час транзакцій. У зв'язку з особливістю системи кількість транзакцій за одну секунду значно менша, ніж та сама у VISA або MASTERCARD. Але дану проблему вирішують за допомогою надбудов над системою. Дуже відчутною перевагою є високий рівень захисту в даній системі, адже для того, щоб ввести свої корективи в блокчейн, необхідно володіти більшою половиною обчислювальних можливостей системи, що є по своїй суті неможливим. Також потенціал криптовалют зростає з кожним днем. Починають з'являтися можливості інвестувати гроші в стартапи та нові проекти використовуючи криптовалюту та ICO. І хоча, в даний момент саме в цій сфері є лівова частка шахраїв, розвиток сфери криптовалют не стоїть на місці. З'являються нові надбудови, нові технології, які в свою чергу покращують перевірку для того, щоб потрапити на ICO, через що число шахраїв скорочується.

Список використаних джерел:

1. Криптовалюта: що це таке і які перспективи її поширення – думка експертів [електронний ресурс] – режим доступу: <http://groshi-v-kredit.org.ua/kryptovalyuta-scho-tse-take-i-yaki-perspektivy-jiji-poshyrennya-dumka-ekspertiv.html>
2. Криптовалюти — можливості та виклики [електронний ресурс] – режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/kriptoaljuta-mozhливosti-i-vikliki-1808363.html>
3. Can Cryptocurrencies Survive the Start of Government Regulation? [електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.nytimes.com/2018/12/13/business/dealbook/sec-ico-bitcoin.html>
4. Cryptocurrency: A New Investment Opportunity? [електронний ресурс] – режим доступу: <http://jai.ijournals.com/content/20/3/16>
5. What is Cryptocurrency: Everything You Must Need To Know! [електронний ресурс] – режим доступу: <https://blockgeeks.com/guides/what-is-cryptocurrency/>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

**ПЕТРУШКО К., РОМАНОВ О., 4 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Табенська Ю.В.**

В статті розглянуто сутність державного фінансового контролю в зарубіжних країнах, наведено аналіз системи контролю провідних держав світу та можливість адаптувати його найбільш прогресивні досягнення до умов державної служби України.

The article discusses the statistics of the sovereign financial control in foreign countries are rooted in the stats, an analysis of the system of control of the supervised powers is brought to the mind that it can adapt the progress of the military to the minds of the state service of Ukraine.

Актуальність дослідження. Фінансовий контроль є досить важливим важелем, який зміцнює фінансове становище держави, економічне зростання шляхом відслідковування за досягненням цільових орієнтирів та перевірки дотримання обмежуючих параметрів фінансового й економічного розвитку.

Саме державний фінансовий контроль є синтезом різновидів фінансового контролю, що здійснюється відповідними суб'єктами державного фінансового контролю для досягнення цілей і забезпечення інтересів держави. І кожна сучасна країна зацікавлена в тому, щоб її контрольно-ревізійні органи забезпечували ефективне функціонування. Тому ми вважаємо, що необхідно проводити аналіз даних інститутів в зарубіжних країнах, для можливого застосування досвіду в нашій державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи останні дослідження і публікації вітчизняних учених, у яких висвітлено проблеми вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду фінансового контролю взагалі та державного контролю зокрема, варто звернути увагу на праці таких провідних вітчизняних науковців та практиків, як Л. Савченко, М. Білуха, Н. Дорош, О. Петрик, Б. Усач, Л. Воронова, О. Орлюк, І. Стефанюк, В. Поліщук, Ю. Слободяник, М. Холошин та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів функціонування фінансового контролю в зарубіжних країнах.

Виклад основного матеріалу. Державний фінансовий контроль – це невід'ємна частина фінансової системи будь-якої країни. І чим ефективніше він функціонує, тим краще працює фінансова система країни в цілому.

Система державного фінансового контролю в Україні функціонує згідно Конституції та чинного законодавства України, регламентується підзаконними актами, що розроблено за видами або формою здійснення відповідних повноважень, а також стандартам та методичним рекомендаціями з організації та проведення відповідного контролю.

На сьогодні в Україні функціонує значна кількість органів, які тією чи іншою мірою здійснюють державний фінансовий контроль. До основних можна віднести:

1. Державна аудиторська служба України (далі – ДАСУ) – орган що здійснює внутрішній фінансовий контроль від імені виконавчої гілки влади. Він забезпечує ефективний контроль за використанням державних ресурсів та їх збереженням. Можна сказати, що ДАСУ – це саме та ланка фінансового контролю, за результатами діяльності якої можна проаналізувати весь спектр проблем регіонів, оцінити ефективність управління органами місцевого самоврядування фінансовими ресурсами.

2. Рахункова палата України – визначається вищим органом бюджетного контролю і яка забезпечує контроль за ефективністю управління коштами, за інвестиційною діяльністю органів виконавчої влади, законністю та ефективністю використання фінансових ресурсів. Вона здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави.

3. Державна фіскальна служба України (далі – ДФС) – центральний орган виконавчої влади, очолює податкову службу. На ДФС покладається виконання організації, інструктивного і методичного забезпечення податкової роботи, контроль за діяльністю податкових органів всіх рівнів.

4. Державна казначейська служба України – забезпечує казначейське обслуговування Державного бюджету України; здійснює попередній та поточний контроль за цільовим спрямуванням бюджетних коштів; організацію та здійснення внутрішнього фінансового контролю та інші завдання передбачені відповідним законодавством.

5. Міністерство фінансів України (далі – МФУ) – очолює систему органів управління і контролю за державними фінансами і є головним органом суб'єктів державного фінансового контролю, що мають окремі специфічні функції контролю, а також суб'єктів, які здійснюють внутрішній контроль. Згідно із Положенням Міністерство фінансів України розробляє, виконує та забезпечує проведення єдиної державної фінансової, бюджетної і податкової політики. Контрольна діяльність МФУ спрямована на реалізацію визначених державою завдань економічного та соціального розвитку. За результатами такого контролю МФУ здійснює координацію діяльності інших центральних органів виконавчої влади у сфері державної фінансової, бюджетної, податкової політики [5, с. 40].

6. Місцеві фінансові органи – здійснює у межах своєї компетенції контроль за дотриманням бюджетного законодавства та інші функції передбачені законодавством.

Система фінансового контролю за кордоном досить однотипна та складається з таких елементів: Відомство головного ревізора-аудитора (Рахункова палата), Податкове відомство, Контролюючі структури у складі державних відомств, Недержавні контролюючі служби, Служби внутрішнього контролю [1, с.253].

У правових демократичних державах особливе значення має система парламентського контролю. Парламентський контроль найбільш ефективний тоді, коли парламент має доступ до різноманітних джерел інформації та аналізу [2].

До прикладу, Канада – характеризується сильною гілкою виконавчої влади, яка має достатньо свободи для діяльності, що надається відповідно парламентом країни.

До центральних державних органів, що займаються контрольною діяльністю окрім Ради казначейства відносяться також служба Генерального аудитора та комісія по державній службі. Комісія по державній службі займається переважно кадровими питаннями, пов'язаними з проходженням кар'єри державними службовцями.

Служба Генерального аудитора безпосередньо не займається розробкою систем контролю та стандартів для них, але має значний вплив на розвиток контролю в державному секторі країни. Ця інституція вивчає найкращий досвід в галузі контролю як всередині країни так і за кордоном, та виробляє рекомендації по впровадженню такого досвіду та оптимізації контрольної сфери.

Також в структурі кожного міністерства створені власні групи внутрішнього контролю, підзвітні заступнику міністра. Звіти цих груп мають статус державних документів, можуть бути надані за запитом парламенту та робляться доступними широкому загалу.

Тут працює добре налагоджений зворотній зв'язок – проводяться відкриті семінари, обговорення з виконавчою владою удосконалення стандартів контрольної діяльності, які нерідко розробляються для здійснення спеціального контролю на замовлення окремих міністерств. Така гнучкість вносить позитивний динамізм у діяльність контрольних підрозділів, значно підвищуючи їх ефективність [3].

Особливістю організації системи державного контролю в Німеччині є відсутність централізованого підходу до вироблення стандартів та методик здійснення контрольної діяльності. Кожна державна структура має за обов'язок не тільки створити власну систему контролю, а й забезпечити її комплексом норм і стандартів. Такий підхід дозволяє кожній державній установі створити досить ефективну вузькоспеціалізовану систему контролю, яка перевіряє комплекс параметрів, необхідний для успішного функціонування даної установи.

Досить великий вплив на систему державного управління Німеччини справляє Федеральний Аудиторський Суд, до функцій якого віднесено здійснення зовнішнього контролю, перевірка ефективності локальних систем контролю у державних органах, вироблення рекомендацій по їх поліпшенню та виправленню виявлених помилок. Цей орган також готує доповіді для парламенту щодо стану контрольної діяльності у країні [Зарубіжний досвід організації систем контролю [3].

Система державного управління Швеції цікава тим, що має нечисленний склад міністерств, функції яких

розподілені між різними незалежними від центрального уряду організаціями. Уряд контролюється парламентом та несе перед ним відповідальність за ефективність діяльності контрольних структур у зазначених організаціях та застосування ними стандартів й директив уряду щодо контролю. Весь спектр питань з контролю державної сфери управління у Швеції розподілено між трьома установами: Державною аудиторською службою (RRV), Міністерством фінансів та Комітетом по звітах про виконання Державного бюджету [3].

Збір податків, касове обслуговування бюджету, контроль за виконанням та розробка державного бюджету, контроль за фінансовими операціями, дотримання обліку і контролю спостерігається у Франції, де управління фінансами здійснює Міністерство економіки, фінансів і бюджету. Податкове законодавство лягає на зобов'язання податкового управління, за опіку щодо макроекономічних перспективних оцінок відповідає управління прогнозів, управління рахунків державних установ контролює виконання бюджету в частині руху платежів, програма обслуговування боргів та державні підприємства - управління рахунків державної скарбниці.

Також існує бюджетне управління, яке в свою чергу складається з підрозділів, які здійснюють фінансовий контроль і нагляд за відповідними галузями. Окреме значення можна приділити підрозділу, який координує та складає бюджет на стадії підготовки, виконання а також розробляє напрями видаткової політики.

Особливим судовим органом, що розглядає справи порушені саме проти бухгалтерів, оскільки саме вони виконували фінансові операції держави і державних установ, відповідали за сплату коштів та збір доходів є рахункова палата Франції. До обов'язкових функцій рахункової палати належить управління, якими доручено державним службам і іншим юридичним особам, контроль за виконанням кредитів, контроль за різними установами в сфері соціального забезпечення, рахунками державних підприємств і їх філіалами. В окремих випадках за приватними юридичними особами, що користуються фінансовою допомогою держави.

Також існує орган, який виконує функцію контролю за діяльністю служб Міністерства економіки та фінансів та контролює діяльність всіх призначених державою бухгалтерів та адміністративної бухгалтерії, вторинних розпорядників кредитів, державних підприємств, а також тих недержавних органів і підприємств, що перебувають під фінансовим контролем держави, здійснює дослідження фінансових та економічних проблем – Генеральна інспекція фінансів [4, с.126].

Рахункова палата, яка є вищою ревізійною установою Італії перевіряє як контролюється державний бюджет, дає попередню оцінку законам і основним урядовим нормативним актам. Вона перевіряє ефективність, економічність та діяльність економічних відомств, але відповідає лише за загальний нагляд за правильністю й безперервністю збирання доходів [4, с.48].

Висновки і пропозиції. На сьогоднішній день наявність в українському суспільстві таких органів як Рахункова палата України та Державна аудиторська служба України не можуть цілком вирішити проблеми, щодо неефективного використання коштів державного бюджету. Проаналізувавши досвід теоретичного і практичного використання зарубіжних країн, можна зробити висновки, щодо розширення державних установ, які в свою чергу здійснювали більш детальний та чіткий контроль щодо діяльності кожного підрозділу, вносили б через короткий проміжок часу своєї роботи позитивні корективи та ефективність.

Обговорення удосконалення стандартів контрольної діяльності та застосування на практиці, вироблення рекомендацій які стосуються виправлень та поліпшень виявлених помилок створять успішні умови для функціонування успішної держави та високої якості життя громадян.

В свою чергу, для досягнення приведених вище завдань необхідне повне реформування контрольних функцій держави.

Список використаних джерел:

1. Литвин О. І. Зарубіжний досвід здійснення державного фінансового контролю / О. І. Литвин // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. – 2013. – Т. 15, № 3(4). – С. 251-258. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2013_15_3\(4\)_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2013_15_3(4)_43)
2. Спеціальні органи фінансового контролю в США, Великобританії, Франції, Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_38196_spetsialni-organi-finansovogo-kontrolyu-v-ssha-velikobritanii-frantsii-nimechchini.html
3. Кохан С. О. Зарубіжний досвід організації систем контролю / С. О. Кохан // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. – 2018. – Вип. 2. – С. 284-290.
4. Малишев А.В. Характерні аспекти організації державного фінансового контролю за рубежом. / А. В. Малишев // Фінансовий контроль. – 2017. – №11. – с. 126.
5. Максимова В. Ф. Організація державного фінансового контролю / В. Ф. Максимова // Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – 276 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

**ПЕТРУШКО К., 4 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси», денна форма навчання
наук. кер. Юрій С.М.**

В статті розглянуто сутність місцевих бюджетів, що висвітлюється в вітчизняному законодавстві та науковій літературі. Розкрито доміанти суспільного призначення місцевих бюджетів. Розглянуто практичний аспект функціонування місцевих бюджетів (проведено аналіз виконання бюджету м. Чернівці за 2016-2017 роки).

The article discusses the essence of local budgets, which is covered in domestic legislation and scientific literature. The dominant sources of public spending of local budgets are revealed. The practical aspect of the functioning of local budgets is considered (the analysis of budget execution in Chernivtsi for 2016-2017 years is carried out).

Дослідження питань щодо формування та функціонування місцевих бюджетів є надзвичайно

актуальним в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Адже в них знаходять своє відображення економічні, соціальні, політичні та інші процеси, які відбуваються в суспільстві. Вони є гарантом фінансового забезпечення розвитку регіонів України.

В сучасних соціально-економічних умовах однією з основних проблем місцевих бюджетів є невідповідність розмірів власних дохідних джерел обсягам їх видаткових зобов'язань, що виражається в нестачі фінансових ресурсів для розвитку інфраструктури адміністративно-територіальних утворень, виконання ними своїх функцій, надання населенню соціальних послуг. До тих пір, поки існуючі проблеми формування доходів місцевих бюджетів не будуть вирішені, не можна буде говорити про досягнення остаточних результатів реформи місцевого самоврядування в державі.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів функціонування місцевих бюджетів.

Сутність місцевих бюджетів досліджується в працях багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, такі науковці, як С. А. Буковинський, О. Д. Васирик, В. І. Кравченко, П. В. Мельник, Н. В. Осадчук, К. В. Павлюк, В. А. Табінський, Е. О. Юрій та багато інших досліджували питання щодо формування виконання місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в державній системі, адже їх роль і значення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку (рис. 1) [5, с. 45].

Існує досить багато визначень стосовно сутності місцевого бюджету. Відповідно до Бюджетного Кодексу України, місцевий бюджет – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевих самоврядувань [1].

О. М. Ніколаєва та А. С. Маглаперідзе трактують дане поняття так: «Місцевий бюджет як невід'ємний елемент бюджетної системи країни окреслює економічні відносини між територіальною громадою, суб'єктами господарювання та фізичними особами, спрямовані на формування фонду грошових коштів та фінансування місцевих і громадських потреб, підвищення соціально-економічного розвитку територій та поліпшення добробуту територіальної громади» [6, с. 7].

Місцеві бюджети виконують такі функції:

- формують грошові фонди, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих органів влади;
- розподіляють і використовують ці фонди між споживачами;
- контролюють фінансово-господарську діяльність підприємств, установ, які підвідомчі цим органам влади.

Домінанти суспільного призначення місцевих бюджетів

Таблиця 1

В економічній системі держави:	
Впливають на:	Використовуються як інструмент:
• соціально-економічний розвиток	• перерозподілу ВВП
• фінансову безпеку	• державного регулювання
• фінансову стабільність	• економічної політики
• розвиток демократії	• фінансової політики
• добробут населення	• регіональної політики
Місцеві бюджети:	
У державних фінансах:	У місцевих фінансах:
• складова бюджетної системи	• фінансова база місцевого самоврядування
• інструмент реалізації загальнодержавних програм	• фінансові плани територіальних формувань
• джерело фінансування державних видатків	• джерело утримання і розвитку місцевого господарства

Для запобігання низки проблем при виконанні бюджету, необхідно звернути увагу на результати виконання бюджету. Тож доповнимо дослідження аналізом бюджету м. Чернівці протягом 2016-2018 років.

Впродовж 2016 року до міського бюджету м. Чернівців надійшло 1907577,4 тис. грн., що складає 103,8% до уточнених річних планових показників (1837231,0 тис. грн.). Міський бюджет м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) виконано на 107,5% до уточненого плану на рік (960219,2 тис. грн.), фактично отримано –1031989,8 тис. грн.

До загального фонду міського бюджету м. Чернівців (з врахуванням обсягів міжбюджетних трансфертів) надійшло 1792273,9 тис. грн., що складає 103,1% до уточненого плану на рік (1738379,2 тис. грн.). До загального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) надійшло 916686,3 тис. грн., що складає 106,4% до уточнених планових показників на 2016 рік (861367,5 тис. грн.).

До спеціального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) за 2016 рік надійшло 115303,5 тис. грн., що складає 116,6% до уточненого плану на рік

(98851,7 тис. грн. – планові показники з врахуванням кошторисних призначень по власних надходженнях).

За 2016 рік поточного року на виконання видаткових повноважень із загального фонду міського бюджету спрямовано 1423838,9 тис. грн. 85,7 % загального обсягу міського бюджету займають соціально спрямовані видатки, зокрема:

- освіта – 33,6 %;
- охорона здоров'я – 13,9 %;
- соціальний захист (з урахуванням соціальних субвенцій з державного бюджету) – 35,3 %;
- фізична культура та розвиток – 2,9 %.

Найбільшу питому вагу у загальному обсязі видатків, а це 42,8 %, займають видатки на заробітну плату з нарахуваннями [2].

Що стосується 2017 року, то до міського бюджету м. Чернівців надійшло 2519741,0 тис. грн., що складає 101,7% до уточненого плану на рік. Порівняно з 2016 роком надходження зросли на 612163,5 тис. грн. або 32,1%.

До загального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) надійшло 1196735,0 тис. грн., що складає 104,6% до уточненого плану на 2017 рік. Порівняно з 2016 роком надходження зросли на 280048,7 тис. грн. або 30,6%.

До спеціального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) за 2017 рік надійшло 136810,9 тис. грн. або 97,2% до уточненого плану на рік – з врахуванням кошторисних призначень по власних надходженнях бюджетних установ. Порівняно з минулим роком надходження зросли на 21507,4 тис. грн. або 18,7%.

За 2017 рік витрати із загального фонду міського бюджету складають 2046840,2 тис. грн. Забезпечено фінансування захищених статей видатків бюджету. Своєчасно та в повному обсязі профінансовано видатки на заробітну плату з нарахуваннями, розрахунки за спожиті енергоносії, виплати населенню по соціальному забезпеченню (стипендії, пільгові пенсії тощо) [3].

До міського бюджету м. Чернівців за січень – вересень 2018 року надійшло 2000851,6 тис. грн., що складає 99,4% до планових показників на звітну дату. Порівняно з відповідним періодом 2017 року надходження до міського бюджету м. Чернівців збільшилися на 169962,8 тис. грн. або 9,3%.

До загального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) надійшло 1019103,1 тис. грн., що складає 100,5% до планових показників на звітну дату. Порівняно з відповідним періодом 2017 року надходження зросли на 177816,7 тис. грн. або 21,1%.

До спеціального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) за січень – вересень 2018 року надійшло 102215,4 тис. грн. або 82,1% до уточненого плану на рік (з врахуванням кошторисних призначень по власних надходженнях бюджетних установ). Порівняно з відповідним періодом минулого року надходження зросли на 19504,2 тис. грн. або 23,6%.

Впродовж січня – вересня 2018 року на виконання видаткових повноважень із загального фонду міського бюджету спрямовано 1628379,7 тис. грн.

86,1% видатків загального фонду міського бюджету займають соціально – спрямовані видатки, зокрема:

- освіта – 36,5 %;
- охорона здоров'я – 14,5 %;
- соціальний захист (з урахуванням соціальних субвенцій з державного бюджету) – 33,4 %;
- фізичний та культурний розвиток – 1,7 % [4].

Отже, можна помітити, що впродовж 2016 року надходження, порівняно із 2015 роком, зросли на 31,7%, при цьому найбільшу питому вагу у видатковій частині займали соціально-спрямовані видатки (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист); у 2017 році надходження, порівняно із попереднім роком, зросли на 32,1%, при цьому видатки також збільшилися на 623001,3 тис. грн; у 2018 році також спостерігаємо збільшення надходжень до бюджету, порівняно із 2017 р. Основними напрямками витрачання коштів міста є освітні заходи та заходи з охорони здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення населення. Також планується, що у 2019 році доходи міста зростуть порівняно із прогнозними показниками на 2018 рік на 7,9% і становитимуть 1517,0 млн. грн. Основним джерелом формування дохідної частини міського бюджету, як і в попередні періоди, залишається податок на доходи фізичних осіб (у 2019 році – 52,9% усіх надходжень).

Можна спостерігати позитивну тенденцію розвитку міста – збільшуються надходження та, відповідно, збільшуються видатки соціального спрямування.

Місцеві бюджети займають не лише важливе місце у бюджетній системі, але й одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, їх роль і значення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку.

Основними складниками багатопланової ролі місцевих бюджетів є те, що вони виступають [7, с. 161]:

- важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності;
- інструментом макроекономічного регулювання;
- фінансовою базою місцевого самоврядування;
- інструментом реалізації державної регіональної політики;
- планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень;
- основним важелем фінансового вирівнювання;
- головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем;

— місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, вирішенні соціальних проблем, піднесенні рівня добробуту населення.

Для реального забезпечення принципів самостійності у формуванні та виконанні бюджетів усіх рівнів необхідно, щоб кожна ланка бюджетної системи мала чітку, визначену законом дохідну базу, а взаємовідносини між державним і місцевими бюджетами будувалися з урахуваннями специфіки та перспектив соціально-економічного розвитку регіонів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Дані про виконання міського бюджету міста Чернівців за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chernivtsy.eu/portal/dani-pro-vykonannya-miskogo-byudzhetu/dani-pro-vykonannya-miskogo-byudzhetu-mista-chernivtsiv-za-2016-rik-2-113173.html>.
3. Дані про виконання міського бюджету міста Чернівців за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chernivtsy.eu/portal/dani-pro-vykonannya-miskogo-byudzhetu-mista-chernivtsiv-za-2017-rik>.
4. Дані про виконання міського бюджету міста Чернівців за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://city.cv.ua/portal/10/36/47/dani-pro-vykonannya-miskogo-byudzhetu-mista-chernivtsiv-za-sichen-veresen-2018-roku-121529.html>.
5. Місцеві фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. – 448 с.
6. Николаєва О. М. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. М. Николаєва, А. С. Магларідзе. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 354 с.
7. Татарин Н. Б. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування / Н. Б. Татарин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – Випуск 11. – С. 159-162.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ **ПОПОВА Е., 3 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ** **спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,** **спеціалізація «Державні фінанси»** **наук.кер. Каспрук А. Ю.**

У статті проведено аналіз сучасного стану та перспектив розвитку ринку нерухомості, виходячи з корисності нерухомості, її наявності на ринку.

The article analyzes the real estate market, based on the usefulness of real estate, its availability on the market. The analysis of the current state of the real estate market and development perspectives is carried out.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день одним з найнадійніших видів вкладення капіталу вважається придбання об'єктів нерухомості. По-перше, нерухомість має тенденцію зростати в ціні, по-друге, вкладені грошові кошти будуть надійно захищені від інфляції, по-третє, якщо купується нерухомість з метою подальшої здачі в оренду, то існуватиме джерело постійного доходу.

Метою даної статті є розкриття сутності ринку нерухомості, визначення особливості його функціонування та тенденцій розвитку на майбутнє. Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

- виявлення теоретичних засад функціонування та визначальних особливостей ринку нерухомості;
- встановлення структури ринку нерухомості України;
- аналіз тенденцій та перспектив розвитку.

Об'єктом дослідження є процеси формування і функціонування ринку нерухомості.

Предметом дослідження в межах обраного об'єкта виступають теоретико-методичні економічні аспекти розвитку ринку нерухомості.

Різні аспекти проблеми процесу функціонування ринку нерухомості висвітлені в працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених : О. Гриценко, І. Геллера, О. Кашенко, А. Монченкова, В. Назарова, В. Прорвича, А. Третьяка, Дж.К. Еккертта, Дж. Фрідмана, Н. Ордуєя, Г. Харісона, Л. Белих, С. Максимова, Г. Стерніка, Е. Тарасевича, М. Федотової. В більшості випадків науковці досліджують лише окремі аспекти проблеми, тому дослідження ринку нерухомості є досить актуальним.

Ринок нерухомості є суттєвою складовою в будь-якій національній економіці, бо нерухомість – найважливіша частина національного багатства, на частку якого припадає понад 50% світового багатства. Саме він забезпечує створення матеріально-речової основи для функціонування комерційних і некомерційних структур, ринків праці, капіталів, товарів і послуг.

Важливе значення вітчизняного ринку нерухомості як сектора економіки підтверджується його високою часткою у валовому національному продукті, високим рівнем доходів, що надходять до бюджету від первинного продажу, здачі в оренду державної і комунальної нерухомості, надходженням до бюджету податків на нерухоме майно та зборів, що сплачуються при виконанні угод з даним видом активів. Основним елементом ринкової економіки є нерухомість, яка розглядається в якості основних засобів виробництва і предмета або об'єкта споживання. Нерухомість виступає основою особистого існування для громадян і служить базою для господарської діяльності, розвитку організацій і підприємств різних форм власності.

В даний час одним з актуальних питань є активне формування і розвиток ринку нерухомості, який дозволяє великому числу громадян, підприємств і організацій брати участь в операціях з нерухомістю, а саме при приватизації державної і муніципальної власності, при оренді, купівлі та продажу різних об'єктів нерухомості.

Ринок являє собою сукупність суб'єктів відносин (продавців, покупців і посередників) і сфери обміну товарами і послугами певного виду на певній території, а також соціально-економічних відносин між ними. Нерухомість є особливим товаром, так як її характеристики не властиві для інших товарів (наприклад, чітко визначене місце розташування).

Обґрунтувавши поняття «ринок» і «нерухомість» можна виділити поняття «ринок нерухомості» - сектор національної ринкової економіки, що являє собою сукупність об'єктів нерухомості, економічних суб'єктів, що оперують на ринку, процесів функціонування ринку, тобто процесів виробництва (створення), споживання (використання) і обміну об'єктів нерухомості та управління ринком, а також механізмів, що забезпечують функціонування ринку нерухомості (інфраструктури і правового середовища ринку).

Відповідно до наведеного визначення, структура ринку нерухомості включає об'єкт нерухомості, суб'єкти ринку, процеси функціонування ринку, механізми (інфраструктуру) ринку. Для цілей аналізу ринку нерухомості, управління його створенням і розвитком об'єкти нерухомості необхідно структурувати, тобто виділяти ті чи інші однорідні групи. У законодавчих, нормативних, методичних актах і документах застосовується класифікація об'єктів нерухомості за різними підставами: в залежності від його фізичного статусу, призначення, якості, місця розташування, розмірів, видів власності, юридичним статусом.

Ринок нерухомості України поділяють на такі типи [1]:

- ринок землі та інших природних ресурсів, ринок житла;
- ринок комерційної нерухомості (будівлі, споруди невикористаного призначення);
- ринок промислової нерухомості (виробничі будівлі і споруди).

До основних особливостей ринку нерухомості відносяться [2]:

1. Унікальність всіх земельних ділянок, яка веде до різниці в цінах;
2. Локальний характер ринку нерухомості, тобто скорочення числа можливих угод через певне місце розташування;
3. Низька ліквідність нерухомості в порівнянні з іншими товарами;
4. Невідповідність високої ціни і фінансових можливостей покупців, що
5. вимагає наявності кредиту в більшості випадків;
6. Різна ціна об'єктів нерухомості через неповну інформованість покупців і продавців.

Ринок нерухомості – один з основних видів ринку, який у взаємодії з ринком товарів і послуг та ринком капіталів визначає особливості господарського механізму сучасної регульованої економіки. У країнах з розвинутою ринковою структурою ринок нерухомості, обслуговуючи купівлю-продаж об'єктів нерухомості, утворює простір, у якому розвивається решта видів економічної діяльності.

Оцінка нерухомості є одним з найбільш поширених видів оціночної діяльності і включає в себе визначення вартості об'єкта. При цьому визначаються декілька видів вартостей, найбільш поширеними в практиці є: ринкова, ліквідаційна, відновна, заміщення та інші.

Ринкова вартість характеризує вартість об'єкта на сформованому ринку. Як правило, дана вартість застосовується при угодах купівлі-продажу, передачі об'єкта в заставу, визначенні орендних платежів та інші. Ця вартість і є найважливішою для оцінювання для звичайної людини, бо відображає реальну ситуацію, ціну, по якій можливе проведення угод.

Ринок нерухомості, як і інші ринки, зазнає змін науково-технічного прогресу. Новинками в сфері нерухомості є мобільна нерухомість, тобто пересувні будинки, виготовлені за сучасними технологіям, максимально комфортні, відносно дешеві і не вимагають великої кількості будівельних матеріалів. Вартість пересувного будинку залежить від його розміру - від 50 до 90 тис. \$. Також «розумні будинки» - це житло або офіси, з максимальним використання електроніки, яка не тільки робить комфортніше побут своїх господарів, а й підвищує вартість будівлі, а також дозволяє економити електроенергію.

Аналізуючи «Звіт про фінансову стабільність в Україні за червень 2018 року», складену комітетом з фінансової стабільності Національного банку України, бачимо, що частина даного Звіту присвячена питанням, пов'язаним із характеристикою поточного стану ринку нерухомості та пов'язаних із ним ризиків. За даними Національного банку України на ринку житла ціни стабілізувалися вперше за останні чотири роки, пропозиція продовжує зростати, хоча епідастиви очікувати її вповільнення. Іпотечне кредитування активізувалось, проте його обсяги поки замалі й не впливають на попит. На ринку комерційної нерухомості попит зростає, а нова пропозиція стагне.

У 2017 році обсяг уведеного в експлуатацію житла в багатоквартирних будинках в Україні виріс на 13% і становив 5,9 млн. кв.м. За кількістю новозбудованих квартир на 1000 осіб населення у минулому році Україна випередила ЄС (2,9 порівняно з 2,8), водночас за рівнем забезпеченості житлом вона все ще поступається (менше 400 квартир на 1000 осіб населення порівняно з 486 у Євросоюзі). Торік кількість виданих дозволів на будівництво багатоквартирних будинків знизилася на 25%. Це може свідчити про вповільнення зростання житлового будівництва на найближчі роки. У І кварталі 2018 року обсяг уведеного в експлуатацію житла знизився на 15% і становив 975 тис. кв.м.[4]

Можемо спостерігати, що нова пропозиція житлової нерухомості нерівномірно розподілена за регіонами, більше 43% прийнятого в експлуатацію житла в багатоквартирних будинках припало на Київ та Київську область. На другому та третьому місцях Одеська та Львівська області. В Україні вартість житла вимірюють здебільшого в доларах: на вторинному ринку прямо, а на первинному – ціни в гривні індексують у разі значної зміни курсу долара, а іноді прямо прописують в угодах прив'язку до грошової одиниці США.

Собівартість будівництва продовжує зростати. За даними Державної служби статистики України, у 2017 році вартість будівельно-монтажних робіт у житлових будівлях виросла на 15%, у березні 2018 року – на 25,2%. Міністерство регіонального будівництва підвищило оціночну середню собівартість квадратного метра житла до 11138 грн. на 01 січня 2018 року (16,2%).

Житло в Україні є менш доступним, ніж у країнах ЄС, з огляду на співвідношення рівня доходів населення та вартості квартири. Тож навіть у разі зростання номінальних доходів українців, платоспроможний попит залишається обмеженим. Найвагомішу частку попиту формують громадяни з доходами, прив'язаними до курсу іноземної валюти (зокрема, працівники ІТ-галузі) та ті, хто попри всі

ризика розглядає житлову нерухомість як інвестиційний інструмент. За даними Міністерства юстиції, торік в Україні кількість угод купівлі-продажу житла зросла на 12,1%.

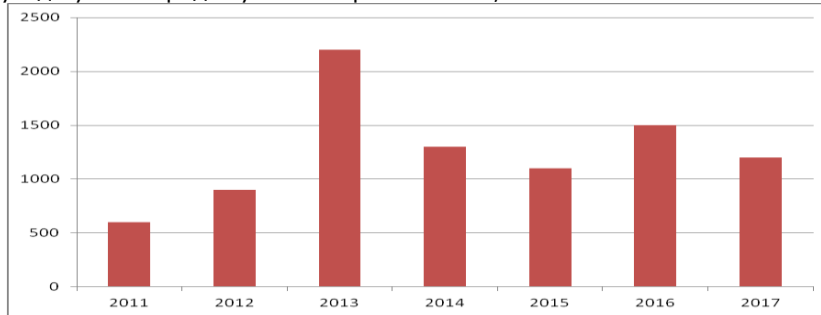

Рис. 1. Кількість дозволів на будівництво багатоквартирних будинків, виданих в Україні, шт.
Джерело: Державна служба статистики України [3]

У середньостроковому періоді динаміку ринку житла визначатимуть кілька тенденцій. Передусім прибутковість житлового будівництва зменшується через зростання конкуренції та собівартості. Кількість ділянок під забудову дедалі скорочується, до того ж Міністерство регіонального будівництва затвердило нові державні будівельні норми, які, зокрема, обмежують допустимий відсоток забудови ділянки залежно від висотності забудови. Кредитування придбання житла продовжує зростати, але його обсяги (1,48 млрд.грн. у 2017 році) практично не впливають на ринок. Навіть якщо високі темпи зростання кредитування зберуться – це не призведе до перевищення попиту над пропозицією у середньостроковому періоді.

Зважаючи на наявні тенденції можливі два плана розвитку ринку житла. Перший план – сприятливий, коли попит матиме тенденцію до зростання завдяки поживленню іпотечного кредитування, водночас приріст пропозиції вповільнюватиметься та ставатиме регіонально більш різноманітним. У такому разі ризики для фінансової стабільності в Україні будуть мінімальними.

Натомість при другому плані - несприятливому, пропозиція житла надалі матиме швидшу тенденцію до зростання, ніж попит, а дисбаланс між ними поглиблюватиметься. Додатковим чинником цього плану розвитку виступатимуть забудовники, які намагатимуться отримати дозвілну документацію до того, як жорсткіші вимоги до благоустрою території та розвитку інфраструктури наберуть чинності. Це може призвести до сплеску будівництва нового житла у короткостроковому періоді. У разі реалізації такого сценарію зростатимуть ризики для окремих забудовників, збільшиться кількість недобудов і погіршиться фінансовий стан банків, що кредитують будівництво й покупців житла. Щоб знизити ризики, важливо забезпечити захист покупців квартир у новобудовах та на законодавчому рівні впорядкувати правовідносини на первинному ринку житла, розвивати статистику ринку, а також вимагати від банків дотримуватися консервативних стандартів при кредитуванні забудовників.

Отже, підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що ринок нерухомості, незважаючи на удавану незмінність, є динамічним і складним об'єктом управління. З'являються нові види нерухомості, використовуються інноваційні розробки в будівництві, виникають нові суб'єкти ринкових відносин. Дані тенденції тільки позитивним чином впливають на ринок ріелторських послуг і стимулюють їх до подальшому розвитку.

Список використаних джерел:

1. Асаул А.М. Ринок нерухомості / А. М. Асаул, В. І. Павлов, І. І. Пилипенко, Н. В. Павліха: навч. посіб. — К.: Кондор, 2006. — 336 с.
2. Манн Р. В. Особливості діагностування стану і перспектив розвитку ринку нерухомості / Р. В. Манн // Економіка і держава. — 2007. — №9. — С. 15-17.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Ринок нерухомості та пов'язані з ним ризики: аналітичний звіт Національного банку України за червень 2018 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://afo.com.ua/uk/news/2>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

**РОМАНОВ О., 4 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. - Юрій С.М.**

У даній статті розглянуто сутність формування місцевих бюджетів зарубіжних країн, наведена статистика провідних держав світу та можливість запозичити найбільш вагомі значення для нашої держави.

In this article the essence of the formation of local budgets of foreign countries is considered, the statistics of leading countries of the world and the possibility of borrowing are the most important values for our state.

Місцеві бюджети відіграють важливу роль у формуванні, розподілу і використанні грошових та інших фінансових ресурсів для виконання покладених на неї функцій. Місцеві бюджети повинні зміцнювати економічне зростання та фінансове становище держави, шляхом визначення чітких, конкретних функцій і завдань, які покладаються на місцеві органи влади України, що має стати основою для вибору моделі місцевих фінансів. Не слід забувати, що з місцевих бюджетів фінансуються майже всі видатки, а отже, підкреслює їх значимість.

Для забезпечення високих цілей і задоволення громади і держави в цілому, слід розглянути досвід

зарубіжних країн. Розвинені держави намагаються забезпечити найвищий рівень функціонування місцевого самоврядування.

Метою статті є вивчення досвіду функціонування місцевих бюджетів в зарубіжних країнах та можливості його застосування у вітчизняній практиці.

Аналізуючи останні дослідження і публікації науковців і вчених, які досліджували зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів, необхідно згадати праці таких практиків як, І. Адаменка, М. Деркача, М. Литвина, А. Малярчука, Р. Стефранчука., О. Музики-Стефанчука, В. Руденка, Л. Панасюк, А. Букало та інших.

Для федеративних країн (Швейцарія, Німеччина, США, Канада) спостерігається трирівнева бюджетна система. Найнижчим є місцеві бюджети, потім бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), і найвищим органом є федеральний центральний бюджет. На відміну від федеративних країн, бюджетна система в унітарних країнах (Україна, Італія, Японія, Франція) представлена лише державним і місцевим бюджетом. Цікаво, що в Іспанії існують бюджети сумісних підприємств (так званих торговельних товариств), які включаються до місцевих бюджетів [1, с. 25].

Провідні європейські країни наділяють місцеві органи влади дуже високим рівнем фінансової автономії, що дозволяє не залежати або ж з мінімальним втручанням зі сторони бюджетів центральних органів влади. Це такі країни як Швеція, Австрія, Швейцарія. У цих державах фінансова автономія місцевих бюджетів коливається в районі 70 до 98%, що являється найвищим показником. Що стосується Фінляндії, Бельгії та Франції цей показник становить від 55 до 70%. Ключем для високої самостійності місцевих бюджетів зарубіжних країн значною мірою визначається вагомою часткою власних доходів.

Зі сказаного видно, що власні доходи є основним доходом джерелом надходжень до бюджетів місцевих урядів європейських країн – членів Європейського Союзу [2].

Одним за найперспективніших джерел розширення доходної бази місцевих бюджетів є податок на майно фізичних осіб, які з урахуванням зарубіжного досвіду є місцевим податком. До прикладу, в таких країнах як Латвія, Литва, Румунія частка майнових податків в місцевих бюджетах становить відповідно 11, 13, 15%. У США податок на майно складає близько 40% надходжень місцевих бюджетів [3, с.128].

Взагалі, якщо казати про США, то в цій країні існують такі податки як місцевий прибутковий податок, податки на прибуток корпорацій, на спадщину, майновий податок, податок з продажу. Основна маса доходів надходить із невеликої кількості таких основних джерел: податок з продажу, податок на майно, податок на доходи фізичних осіб. Кожен штат має власну самостійну, незалежну від федеральної, податкову систему. Найбільшу питому вагу в бюджетах штатів становлять податки з продажу, а також прибуткові податки з корпорацій та громадян.

Місцеві податки умовно згрупуємо в кілька груп. На місцевому рівні найважливішими податками є податки першої групи. Серед них найбільш поширені податки на нерухоме майно, рідше стягуються місцеві непрямі податки (у вигляді податків на продаж та акцизів) та прямі прибуткові податки з фізичних і юридичних осіб, а також місцеві податки. Якщо порівняти податки на нерухоме майно з іншими місцевими податками і зборами, то вони мають певні переваги, а саме постійні надходження з будь - яких умов; легкість в адмініструванні, майнові податки не є конкурентними щодо державних податків у частині бази оподаткування та сплати до бюджету; справедливий розподіл податкового тягаря; мінімальне викривлення економічної діяльності й мінімальне стримування економічного зростання; суми податків опосередковуються через вигоди, які отримують їхні власники від органів місцевого самоврядування тією мірою, якою місцеві послуги капіталізуються у вартості власності [4, с 92].

На місцевому рівні істотну частину бюджетних коштів, зокрема у фінансуванні капіталовкладень в інфраструктуру складають субсидії. Характеризуючи досвід субсидування зарубіжних країн необхідно виділити наступні чинники: регіональні уряди не лише виділяють субсидії, але й фінансують проекти органів місцевого самоврядування; для здійснення капітальних витрат створюються спеціальні фонди, що фінансуються за рахунок внесків органів влади і через які здійснюється розподіл спеціальних субсидій.

Щодо місцевих податків з прибутку підприємств зауважимо, що вони є одним з вагомих джерел місцевих фінансових ресурсів, проте багато в чому мають ті самі переваги й недоліки, що й прибутковий податок із громадян. З одного боку, оскільки об'єктом оподаткування є прибуток, він добре враховує платоспроможність юридичних осіб та, на відміну від багатьох інших податків, практично не торкається безпосередньо джерела прибутку – капіталу підприємства.

Проте, з другого боку, податок із прибутку тісно пов'язаний з динамікою економічної кон'юнктури, тому впливає на ціни товарів через різні податкові ставки в окремих юрисдикціях. Крім того, уникаючи оподаткування, прибуток можна відносно легко приховати (шляхом зміни місця реєстрації підприємства, вибору відповідних принципів облікової політики, маніпуляцій зі звітністю тощо). Тому в окремих країнах використовують таку практику на рівні місцевих органів влади – стягувати не податок із прибутку юридичних осіб як такий, а податок, що виплачується з прибутку, але з врахуванням споживання підприємством місцевих ресурсів, яке вимірюється займаною площею, вкладеним у підприємство капіталом, чисельністю найнятих робітників тощо. Податки, які сплачуються за таким принципом, зокрема, існують у Франції – податок на професію, що встановлюється з урахуванням суми витрат на оплату праці, вартість усіх або частини виробничих фондів підприємства, торговий оборот. [5, с. 33].

Розрізняють такі моделі розподілу податків між бюджетами різних рівнів:

1. Модель пайового розподілу основних податків між різними адміністративними рівнями влади, що відображено в законодавчих актах, і відповідне закріплення цих часток за рівнями системи бюджетів. Така модель частково характерна і для Німеччини.

2. Модель застосування спільної бази оподаткування різними рівнями влади. При цьому кожен рівень

влади встановлює власну ставку на основі однієї бази оподаткування, а загальна ставка оподаткування є сумою відповідних податкових ставок різних рівнів влади. Така модель характеризується для Швеції [2].

За критерієм видів податкових доходів місцевих бюджетів країни Європи можна поділити на три групи: країни з високим рівнем надходжень від податку на майно (Великобританія, Люксембург, Португалія, Ірландія, Нідерланди); країни з високою питомою вагою прибуткового податку (країни Північної Європи); країни зі змішаними доходами, що є комбінацією податків на майно, прибуткових податків, податків із продажу (країни Південної Європи: Кіпр, Іспанія, Бельгія, Італія) [6].

У більшості країн, де основу доходів місцевих бюджетів становить прибутковий податок, місцеві органи влади не встановлюють ставки податку, а одержують фіксований відсоток від надходжень. Високий обсяг надходжень прибуткового податку у країнах Північної Європи пояснюється високим рівнем доходів населення [6].

З погляду зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування заслуговує на увагу діяльність регіональних інвестиційних фондів. Такі фонди формуються, як правило, без участі бюджетного ресурсу. Водночас, діяльність таких фондів дає змогу вивільнити інвестиційний ресурс місцевого бюджету та спрямувати його у сфери, які відчують більшу потребу у фінансуванні розвитку того чи іншого об'єкта. З іншого боку, за рахунок ресурсів таких фондів з'являється можливість фінансування проектів, які потребують значних коштів і яких в розпорядженні відповідного місцевого бюджету може виявитися недостатньо [7, с. 33].

Світовий досвід показує бурхливий розвиток інвестиційних фондів, які акумулюють грошові кошти мільйонів індивідуальних інвесторів та є одними з найважливіших інвестиційних ресурсів для економіки багатьох країн.

Новітні тенденції розвитку інвестиційних фондів в умовах глобалізації стимулюють інвестиції в іноземні активи. Проте інвестиції в Україну стримує ряд факторів, серед яких: нестабільність ринків цінних паперів, різка зміна періодів стрімкого зростання дохідності значним зниженням курсу акцій, недостатній розвиток фінансової інфраструктури, політична й економічна нестабільність. Унаслідок цього певний рівень ризику притаманний усім операціям на вітчизняному фондовому ринку. Також недосконалою є і правова база ведення операцій на фондових ринках, недостатньо розроблена система бухгалтерського обліку та розрахунків за угодами з цінними паперами.

У законодавстві багатьох зарубіжних країн є також поняття «додатковий бюджет» і «приєднані бюджети». У Франції, наприклад, додатковий бюджет за своєю природою є уточнювальним до основного бюджету. Додатковий бюджет забезпечує також зв'язок між основними бюджетами попереднього й поточного фінансового років. Він включає в поточному бюджетному році залишки та дефіцити бюджету попереднього фінансового року [4].

Висновки. Проаналізувавши досвід зарубіжних країн, можна прийти до висновку, що інструменти та методи формування місцевих бюджетів можуть стати у нагоді під час вироблення та запровадження політики реформування місцевих бюджетів в Україні. Як було зазначено вище, провідні країни світу наділяють місцеві органи влади дуже високим рівнем автономії, що дозволяє не залежати від центральних органів влади.

Податки на нерухоме майно, субсидування, стягування податку із прибутку юридичних осіб, що виплачується з прибутку з врахуванням споживання підприємством місцевих ресурсів (число найнятих працівників, площа, капітал), формування інвестиційних фондів, розподіл на додатковий і приєднаний бюджет – всі наведені способи призведуть до зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування у нашій державі.

Але на етапі незначущості та нестабільності власних доходних джерел зробити це буде надзвичайно важко. Необхідне повне реформування місцевих бюджетів на законодавчому та практичному рівні.

Список використаних джерел:

1. Малярчук А. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів / А. Малярчук // Вісник ТАНГ. – 2016. – № 1. – С. 23-27.
2. Музика-Стефанчук О. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. праць. – К., 2017. – № 1.
3. Науменко А. М. Напрями підвищення дохідності місцевих бюджетів // Держава та регіони. – №5. – 2014. – С.127-133.
4. Місцеві фінанси: навч. посібник / за ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2016. – 677 с.
5. Козырин А. Н. Налоговое право зарубежных стран: вопросы теории и практики / А. Н. Козырин – М.: 2016. – 130 с.
6. Туманская Ю. В. Анализ зарубежной практики формирования доходов местных бюджетов / Ю. В. Туманская // Дайджест – Финансы. – 2017. – № 3. – С. 48–51.
7. Букало А. М. Структура інвестиційних фондів у корпоративній сфері [Електронний ресурс]: Національний Банк України. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/.../GEB_2009_No2-V_Fedorak-Status_and_prospectsof attracting oreign_investment__52.pdf.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БАЗИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

**РУБАНЕЦЬ В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рошило В.І.**

Стаття висвітлює проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування та вплив ухвалених фіскальних рішень на бюджети місцевого самоврядування. На основі проведеної оцінки стану виконання місцевих бюджетів запропоновано напрямки стабілізації їх доходної бази.

The article lights up the problems of the financial providing of organs of local self-government and influence of the accepted fiscal decisions on the budgets of local self-government. On the basis of the conducted estimation of the state of implementation of local budgets directions of stabilizing of them are offered profitable base.

Місцеве самоврядування є однією з демократичних основ управління суспільством, формою реалізації народом влади, що йому належить, і передбачає самостійне та відповідальне вирішення населенням питань володіння, використання та розпорядження комунальною власністю. В межах Конституції і законів України держава гарантує територіальним громадам та органам влади, які вона обирає, право самостійно вирішувати питання місцевого значення.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято низку базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи його діяльності. Проте від часу ухвалення Конституції України та базових для місцевого самоврядування нормативно-правових актів розвиток місцевого самоврядування фактично зупинився на рівні - територіальних громад – міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку фінансову базу виявилась неспроможною виконувати всі повноваження місцевого самоврядування.

Існуюча в Україні система місцевого самоврядування не відповідає потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування не спрямовано на реалізацію його головного призначення - створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади.

Тематика бюджетних відносин та комплекс проблем, пов'язаних з дослідженням бюджетів місцевого самоврядування, знаходиться в центрі уваги науковців О. Василика, О. Кириленко, В. Опаріна, В. Федосова, В. Андрущенка, О. Сунцової, С. Булгакової та ін. Активно науковими дослідженнями з питань місцевого самоврядування, зокрема вивченням впливу умов формування місцевих бюджетів на економічний розвиток регіонів, займаються такі відомі вчені, як І. Луніна, В. Кравченко, Ц. Огонь, М. Чумаченко. Незважаючи на значний науковий доробок, розробка концепції реформування місцевого самоврядування не втрачає своєї актуальності.

Метою статті є обґрунтування шляхів реформування системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

Органи місцевого самоврядування залежні від державних інституцій усіх рівнів. Вони навіть не мають своїх виконавчих комітетів на рівні області та району. Ефективність роботи органів місцевого самоврядування залежить у першу чергу від їх фінансових можливостей. Оскільки ці можливості передусім пов'язані з обсягом бюджетів місцевого самоврядування, розв'язання проблем наповнення цих бюджетів - найважливіше завдання кожної місцевої ради, відповідних виконавчих комітетів і місцевих державних адміністрацій.

Серед проблемних питань місцевого самоврядування в контексті реформування системи державного управління в Україні, що потребує законодавчого вирішення можна зазначити наступні [1]:

- економічна неспроможність переважної більшості територіальних громад, органів місцевого самоврядування щодо здійснення власних і делегованих: повноважень;
- недостатність ресурсів у бюджетах розвитку територіальних громад для інвестицій в інфраструктуру;
- криза комунальної інфраструктури, загрозлива зношеність теплових, водо-каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду;
- відсутність чіткого розподілу повноважень між рівнями, органами та посадовими особами місцевого самоврядування.

Реформування місцевого самоврядування має базуватися на основі наступних принципів: законності та верховенства права; державної підтримки місцевого самоврядування; партнерства між державою та місцевим самоврядуванням; повсюдності місцевого самоврядування; правовій, організаційній та фінансовій самостійності місцевого самоврядування; підзвітності та підконтрольності органів та посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді; субсидіарності.

Створення реальної організаційної та фінансової самостійності територіальних громад та органів місцевого самоврядування гальмується проблемами правового та інституційного характеру, які так і не були вирішені у попередні роки [2]:

- конституційно-правовою невизначеністю територіальної основи місцевого самоврядування;
- надмірною централізацією повноважень, фінансових, матеріальних та інших ресурсів;
- неефективною державною регіональною політикою, яка не стимулює громади до саморозвитку та прояву місцевої ініціативи;
- дублюванням повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Проведений моніторинг засвідчив негативну тенденцію збільшення кількості дотаційних місцевих бюджетів, зростання питомої ваги дотацій і субвенцій в сукупних доходах бюджетів територіальних громад і, особливо, сільських бюджетах. Абсолютні і відносні розміри офіційних трансфертів у співставленні з доходами місцевих бюджетів засвідчують значні масштаби перерозподільчих процесів усередині бюджетної системи. Великі за обсягами зустрічні потоки бюджетних ресурсів, спричинені незначною часткою власних і закріплених на постійній основі доходів місцевих бюджетів спричиняють протиріччя по вертикалі бюджетної системи.

Створення умов для підтримки формування економічно спроможних і самодостатніх територіальних громад передбачає реформування матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування. Матеріальною основою місцевого самоврядування повинно бути майно, передане для виконання

закріплених за місцевим самоврядуванням функцій Розмежування комунальної та державної власності, в тому числі відповідне розмежування земель, повинно бути завершено. Первинним носієм права комунальної власності є територіальна громада. Територіальні громади повинні отримати право об'єднувати їхню комунальну власність чи набувати об'єкти в спільну комунальну власність для реалізації спільних програм, а також передавати об'єкти з власності одного суб'єкта комунальної власності у власність іншого суб'єкта комунальної власності за угодами відповідних органів місцевого самоврядування у визначеному законом порядку. Потребує законодавчого вдосконалення порядок вилучення об'єктів приватної власності для передачі їх до комунальної власності з метою забезпечення суспільних потреб.

Створення умов для належного виконання повноважень органами місцевого самоврядування та забезпечення їхньої фінансової самостійності обумовлює оптимізацію формування доходів бюджетів місцевого самоврядування та виявлення резервів їх зростання з метою забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування вагомими джерелами фінансування. До основних шляхів забезпечення зростання фінансових можливостей регіональних органів місцевого самоврядування слід віднести:

1. Забезпечити відповідність рівня фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування їхнім повноваженням, визначеним законодавством.

2. У частині делегованих державою повноважень повинні встановлюватися чіткі єдині стандарти надання послуг. Рівень фінансової допомоги з боку держави повинен забезпечувати дотримання цих стандартів. Для цього необхідно створити методики та критерії оцінки забезпечення виконання соціальних стандартів.

3. У частині власних повноважень – держава встановлює загальні вимоги для місцевого самоврядування щодо якості надання публічних послуг.

4. Для забезпечення фінансовими ресурсами виконання делегованих повноважень за органами місцевого самоврядування необхідно закріплювати ті джерела, які за своєю природою є загальнонаціональними, однак на рівень сплати яких органи місцевого самоврядування мають істотний вплив. При цьому вказані джерела повинні бути стабільними та добре прогнозованими. Потрібна така схема фінансової допомоги з боку держави на виконання власних повноважень, яка б заохочувала місцеві ради, ефективно використовувати бюджетні кошти.

5. Для забезпечення власних повноважень необхідно застосовувати фінансові ресурси власної території, які легко адмініструються органами місцевого самоврядування. При цьому органам місцевого самоврядування надаються необхідні фінансові інструменти для забезпечення виконання цих повноважень у вигляді місцевих податків, встановлення та регулювання ставок, адміністрування, правового захисту рішень місцевого самоврядування в частині стягнення місцевих податків та зборів.

6. При виробленні податкової політики оподаткування застосовуються такі вимоги: не можна вирішувати соціальні питання фіскальними інструментами-це прерогатива соціальних програм у видатковій частині бюджету; не можна надавати пільги виходячи із особливостей платника податків; вказані пільги можуть стосуватись лише щодо об'єкту оподаткування; податкові пільги можуть надаватись органом влади лише того рівня до бюджету якого зараховуються такі податки.

7. Субвенції, що надходять до місцевих бюджетів, повинні мати цільове спрямування на видатки, розвитку за конкретними програмами. Слід ліквідувати практику надання субвенцій на соціальний захист населення, щодо яких місцеві органи влади не мають важелів впливу. Такі видатки повинні здійснюватись безпосередньо з державного бюджету. Субвенції з державного бюджету можуть надаватись лише за згодою органу місцевого самоврядування на їх отримання.

8. Трансферти, незалежно від їх природи, повинні надаватись безпосередньо до бюджетів, які є кінцевими отримувачами цих трансфертів. Не можуть надаватись трансферти з державного бюджету одному рівню місцевого самоврядування для їх перерозподілу на інші рівні. Розрахунок трансфертів повинен проходити прозоро, гласно, із залученням до консультацій представників від усіх рівнів органів місцевого самоврядування, що мають відповідні повноваження. У процесі виконання бюджету органи державної влади не можуть втручатись у процес використання субвенцій, за винятком випадків порушення порядку та напрямів їх використання. Процедури такого втручання повинні бути досить ретельними для забезпечення дотримання права фінансової самостійності органів самоврядування

9. Для здійснення видаткових повноважень інвестиційного характеру органи місцевого самоврядування повинні отримати доступ до ринку запозичень. При цьому участь держави має контрольний характер. Місцеві ради повинні мати можливість використовувати інструменти зовнішнього аудиту місцевого бюджету незалежними аудиторами.

Таким чином, аналіз сучасної системи розподілу бюджетних ресурсів не забезпечує необхідний рівень незалежності органів місцевого самоврядування у вирішенні соціально-економічних проблем регіону через низку частку власних надходжень у структурі доходів бюджетів місцевого самоврядування. тому розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів є надзвичайно актуальним завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевої влади і якісному виконанню покладених на них завдань і функцій.

Список використаних джерел:

1. Д. Бутрій: Децентралізація реальний шанс для громад на європейське майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khoda.gov.ua/dmitro-butrij-decentralizaciya-realnij-shans-dlya-gromad-na-yevropejske-majbutnye>

2. Основні аспекти формування спроможних територіальних громад. – Режим доступу: <http://buk-visnyk.cv.ua/misceve-samovryaduvannya/463/>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОНАННЯ ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

РЯБА М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та підприємництво»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Простебі Л.І.

У статті досліджено сучасні тенденції виконання видаткової частини місцевих бюджетів. Здійснено моніторинг видаткової частини місцевих бюджетів Чернівецької області за 2015-2017 рр. Визначено шляхи ефективного використання коштів місцевих бюджетів.

The article examines the current trends in the implementation of the expenditure part of local budgets. The monitoring of the expenditure part of local budgets of Chernivtsi region for 2015-2017 has been monitored. The ways of effective use of local budget funds are determined.

В сучасних умовах спостерігається тенденція до збільшення ролі місцевих бюджетів у фінансуванні найважливіших видатків, спрямованих на задоволення потреб населення. Тому, актуальності набувають дослідження сучасних тенденцій формування та виконання видаткової частини місцевих бюджетів відповідно до необхідності підвищення ефективності управління такими ресурсами, досягнення результативності від здійснення бюджетних видатків.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій виконання видаткової частини місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є видаткова частина місцевих бюджетів Чернівецької області.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування і виконання місцевих бюджетів за видатками.

Дослідженням теоретичних та практичних аспектів планування і виконання видаткової частини місцевих бюджетів займалися багато науковців. Відзначимо праці таких вчених: Боронос В. Г. [1], Васильців Т. Г. [2], Євтушенко М. С. [3], Кириленко О.П. [4], Мигович Т. М. [5], Стоян В. [6]. Дослідження сучасних тенденцій виконання видаткової частини місцевих бюджетів потребує уваги.

Видатки місцевих бюджетів яскраво віддзеркалюють значення місцевих бюджетів у функціонуванні місцевого господарства, утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, проведенні інвестиційної політики, здійсненні соціального захисту населення, охороні довкілля. Видаткова частина місцевих бюджетів відображає розвиток адміністративно-територіальної одиниці та визначає напрями використання акумульованих у її бюджеті ресурсів [5]. Склад видатків місцевих бюджетів визначений в положеннях Бюджетного кодексу України [7].

Беручи до уваги фінансову звітність Департаменту фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації оцінюємо виконання відповідних місцевих бюджетів за видатками протягом 2015-2017 років. Зазначимо, що протягом періоду оцінки спостерігається недовиконання видаткової частини місцевих бюджетів Чернівецької області. Так, обсяг виконання видаткової частини аналізованих місцевих бюджетів в 2015 р. склав - 96,2 % від затвердженого показника на звітний рік (планові показники - 6113366,6 тис. грн. при фактичних в обсязі - 5879051,5 титс. грн.); у 2016 р. обсяг виконання склав - 92,9 % від затвердженого показника на цей рік (планові показники - 7910864,0 тис. грн. при фактичних в обсязі - 7346981,1 титс. грн.) та у 2017 р. склав - 94,4 % від затвердженого показника на звітний рік (планові показники - 10797983,2 тис. грн. при фактичних в обсязі - 10190452,1 титс. грн.).

Динаміку видатків місцевих бюджетів Чернівецької області за період оцінки можемо детально розглянути в таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка видатків місцевих бюджетів Чернівецької області в 2015-2017 роках, тис. грн.

Видатки	Роки			Відхилення					
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015	2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Державне управління	186621,6	237164,1	380059,8	50542,5	142895,7	193438,2	27,1	60,3	103,7
Правоох д-ть та забезп безпеки держави	8785,2	9413,9	16497,8	628,7	7083,9	7712,6	7,2	75,2	87,8
Освіта	1917133	2123758	2993115,9	206625,6	869357,6	1075983,2	10,8	40,9	56,1
Охорона здоров'я	1139949	1228603	1713489,9	88654,4	484886,7	573541,1	7,8	39,5	50,3
Соц захист та соціальне забезпечення	1732891	2554600	3511060,2	821709,6	956460,0	1778169,6	47,4	37,4	102,6
Житлово-комун господарство	169907,8	224052,7	245503,6	54144,9	21450,9	75595,8	31,9	9,6	44,5
Культура і мистецтво	203637,5	222241,2	326242,3	18603,7	104001,1	122604,8	9,1	46,8	60,2
Засоби масової інформації	4898,6	5583	5391,6	684,4	-191,4	493,0	14,0	-3,4	10,1
Фізична культура і спорт	40540,8	46568,6	65545,5	6027,8	18976,9	25004,7	14,9	40,8	61,7
Будівництво	152935,1	254312,8	233518,3	101377,7	-20794,5	80583,2	66,3	-8,2	52,7

Сільське і лісове господарство, рибне госп-во та мисливство	29158,9	29294	38309,0	135,1	9015,0	9150,1	0,5	30,8	31,4
Транспорт, дорожнє гос-во, зв'язок, телекомунікації та інформат	176506,1	271665,2	476757,2	95159,1	205092,0	300251,1	53,9	75,5	170,1
Інші послуги, пов'язані з екон діяльністю	1483,6	66483	111740,6	64999,4	45257,6	110257,0	4381,2	68,1	7431,7
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	588,9	1108,3	2102,5	519,4	994,2	1513,6	88,2	89,7	257,0
Запобігання та ліквід. надзвич. ситуацій та наслідків стих лиха	3964,7	3385,8	2671,3	-578,9	-714,5	-1293,4	-14,6	-21,1	-32,6
Цільові фонди	14022,9	17487,3	16318,8	3464,4	-1168,5	2295,9	24,7	-6,7	16,4
Разом видатків	5879052	7346981	10190452,1	1467929,6	2843471	4311400,6	25,0	38,7	73,3

Джерело: звітність Департаменту фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації [8]

Аналіз динаміки видатків місцевих бюджетів Чернівецької області за період з 2015-2017 рр. показав збільшення обсягів фінансування по всіх напрямках, крім видатків на запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха. Так, видатки на державне управління збільшилися на 103,7 % (або на 193438,2 тис. грн.); видатки на правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави за весь період оцінки зросли на 87,8% або на 7712,6 тис. грн.; видатки на освіту збільшилися на - 56,1 % (з 1917133 тис. грн. у 2015 р. до - 2 993 115,9 тис. грн. в 2017 році); видатки на охорону здоров'я збільшилися на 50,3 % або 573541,1 тис. грн. % (з 1139949 тис. грн. у 2015 р. до - 1 713 489,9 тис. грн. в 2017 році) ; видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення збільшилися на - 102,6 % або на - 1778169,6 тис. грн. (з 1732891 тис. грн. у 2015 р. до - 3 511 060,2 тис. грн. в 2017 році); видатки на житлово-комунальне господарство теж зросли на 44,5 % або на - 75595,8 тис. грн. (з 169907,8 тис. грн. у 2015 р. до - 245503,6 тис. грн. в 2017 році); видатки на культуру і мистецтво збільшилися на - 60,2 % (або на - 122604,8 тис. грн.); видатки на засоби масової інформації збільшилися на 10,1 % (або на 493,0 тис. грн.); видатки на фізичну культуру і спорт також зросли (з 40540,8 тис. грн. у 2015 р. до 65545,5 тис. грн. у 2017 р. (на 61,7%)); видатки на будівництво зросли на 52,7% (або на - 80583,2 тис. грн.); видатки на сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство також збільшилися за період оцінки на 31,4% або на - 9150,1 тис. грн.; видатки на транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатику збільшилися на 170,1 % (або 300251,1 тис. грн.); видатки на охорону навколишнього природного середовища збільшилися за досліджуваний період на 1513,6 тис. грн.; видатки на інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю значно зросли за період аналізу аж на 110257,0 тис. грн., видатки на цільові фонди збільшилися за аналізований період на 16,4 % або на 2295,9 тис. грн. (з 14022,9 тис. грн. у 2015 р. до - 16318,8 тис. грн. в 2017 році).

Відбулося зменшення обсягу фінансування з місцевих бюджетів Чернівецької області протягом 2015-2017 років по напрямку: запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха (зменшилися відповідні видатки на - 32,6% або на 1293,4 тис. грн. (так видатки у 2015 р. становили - 3964,7 тис. грн. , а в 2017 році склали - 2671,3 тис. грн.).

Отже, в структурі видатків місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017 рік найбільша частка належить видаткам на соціальний захист та соціальне забезпечення - 34,5%. На другому місці видатки на освіту - 29,4%. Вагома частка належить видаткам на охорону здоров'я -16,8%. Частка видатків на транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатику у 2017 р. склала - 4,7%; на державне управління - 3,7%; на культуру і мистецтво - 3,2%.

Проведені розрахунки засвідчують те, що в останні роки акценти робилися лише на споживачькі потреби населення, адже в структурі видатків місцевих бюджетів області переважають видатки соціального спрямування. В свою чергу бюджетному стимулюванню розвитку економіки та забезпеченню належних капітальних вкладень не надавалося важливого значення (обсяги фінансування мізерні).

Для забезпечення ефективного використання коштів місцевих бюджетів, у тому числі в цілях усунення окремих дисбалансів видатків місцевих бюджетів, необхідним є [94, 106]: забезпечення органів місцевого самоврядування достатнім обсягом фінансових ресурсів для організації ефективного управління економікою і соціальною сферою на місцевому рівні; перенесення акцентів зі збільшення обсягів видатків місцевих бюджетів для надання відповідних послуг на підвищення ефективності від витрачання коштів місцевих бюджетів шляхом удосконалення процесу їх використання та забезпечення прийняття обґрунтованих рішень розпорядниками бюджетних коштів; перенесення акцентів із контролю за виконанням зобов'язань органами місцевого самоврядування на забезпечення ефективності їх виконання.

Детальна структура основних напрямків видаткової частини місцевих бюджетів Чернівецької області в 2017 р. подана на круговій діаграмі (рис.1.).

Рис. 1. Структура видатків місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017 рік, %

Джерело: звітність Департаменту фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації [8]

Однією з основних цілей економічної політики держави є формування ефективної бюджетної системи, яка зорієнтована на стимулювання економічного зростання. А ситуація, коли в структурі видаткової частини місцевих бюджетів значно переважають видатки соціального спрямування не дає можливості для стимулювання економічного розвитку. Наголосимо, що для підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів має бути не просто виконання зобов'язань, а забезпечення їх ефективності. Тому необхідним є удосконалення системи управління місцевими видатками, порядком їх планування, виконання та ефективного контролю за їх виконанням.

Список використаних джерел:

1. Боронос В. Г. Сучасні реалії планування та виконання видаткової частини місцевих бюджетів / В. Г. Боронос, Ю. В. Остріченко // Механізм регулювання економік. - 2014. - № 1. - С. 87-98
2. Фінансові механізми та інструменти подолання дисбалансів соціально-економічного розвитку України : [монографія] / За ред. д.е.н., проф. Т. Г. Васильців. — Львів: Видавництво ТзОВ «Ліга-Прес», 2016. — 596с.
3. Євтушенко М. С. Методологічні підходи до планування видатків місцевих бюджетів: зарубіжний та вітчизняний досвід / М. С. Євтушенко // М. С. Євтушенко // Наукові праці НДФІ. - 2016. - Вип. 1. - С. 68-82.
4. Місцеві фінанси: підручник / авт. кол.; за ред. д-ра. екон. наук, проф. О.Б.Жихор, д-ра. екон. наук, проф. О.П.Кириленко. - К.: УБС НБУ, 2015. - 579 с.
5. Мигович Т. М. Аналіз структури видатків місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Т. М. Мигович. - Режим доступу : [http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/fi le.pdf](http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/fi%20le.pdf).
6. Стоян В. Видатки місцевих бюджетів. Проблемні питання обслуговування / В. Стоян, В. Савчин // Казна України. - 2011. - № 4. - С. 24-27.
7. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 1 жовтня 2018 р. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
8. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2015, 2016, 2017 роки.

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

**САНДУЛЯК А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рошило В.І.**

У статті досліджено особливості формування доходної бази місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. Проведений моніторинг виконання місцевих бюджетів Чернівецької області окреслив проблемні аспекти системи фінансового забезпечення власних та делегованих повноважень місцевих органів влади. Обґрунтовано шляхи посилення фінансової самодостатності місцевих бюджетів в умовах бюджетних трансформацій.

In the article the features of formation of the revenue base of local budgets in terms of fiscal decentralization. Monitored the execution of local budgets Chernivtsi region outlined problematic aspects of their financial security and delegated powers of local authorities. The ways of strengthening the financial self-sufficiency of local budgets in terms of cost transformation.

Сучасний економічний стан адміністративно-територіальних одиниць України характеризується наявністю проблем, пов'язаних з обмеженістю фінансових ресурсів на мезорівні, розбалансованістю фінансових потоків місцевих бюджетів та неефективною системою управління такими потоками. Загострення цих проблем спричинило соціальні невдоволення та збурення, що обумовило необхідність активізації процесів із реалізації реформи територіальної організації влади, метою якої стало забезпечення розвитку на мезорівні системи соціально орієнтованого управління. За таких умов актуалізується необхідність розробки теоретико-методичних та практичних засад управління фінансовими потоками

місцевих бюджетів, що дозволить забезпечити населення якісними повноцінними суспільними благами, підвищити рівень задоволення суспільних інтересів та досягнути динамізму і збалансованості соціально-економічного й екологічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць України.

Питанням, пов'язаним з формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів, присвячені праці вітчизняних науковців та практиків: Й. Бескида, О. Василика, О. Демків, І. Дьяконової, А. Єпіфанова, М. Карліна, В. Кравченко, В. Малько, В. Опаріна, М. Пабата, Ю. Петленко, І. Сало, О. Сунцової, Л. Тарангул, В. Федосова, С. Юрія та інших.

Проблеми фінансового забезпечення територіальних громад та удосконалення розмежування повноважень між центральними органами влади та органами місцевої влади є предметом постійної дискусії з боку політиків, науковців та практиків. Значну увагу дослідженню цих питань приділяють відомі вчені: Т. Бондарук, С. Буковинський, А. Буряченко, В. Вишневський, І. Запатріна, О. Кириленко, І. Луніна, Ц. Огонь, К. Павлюк, Ю. Пасічник, Д. Полозенко, С. Слухай, І. Чугунов, І. Чуркіна та інші.

Незважаючи на значний науковий доробок в галузі місцевих фінансів, зокрема місцевих бюджетів, досі залишаються недостатньо дослідженими особливості та проблеми формування і розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів, що пов'язане з наявністю широкого спектру невирішених та дискусійних питань, які виникають на місцевому рівні у процесі формування та використання бюджетних коштів. Особливо це стосується питань ефективного розподілу бюджетних повноважень та визначення джерел формування стабільної власної фінансової бази органів місцевого самоврядування.

Дослідження вказаних питань та їх практична реалізація посилять фінансову самостійність місцевих бюджетів різних рівнів, створить необхідні умови для формування самодостатнього, фінансово незалежного та ефективного місцевого самоврядування і сприятиме соціально-економічному розвитку окремих адміністративно-територіальних формувань.

Метою статті є дослідження проблемних питань реалізації реформи місцевого самоврядування та обґрунтування напрямків удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування, спрямованої на формування спроможних та самодостатніх об'єднаних територіальних громад.

Одним з важливих результатів децентралізації є зростання спроможності громад залучати і ефективно використовувати ресурси. Спроможною територіальною громадою є така громада, в якій місцеві джерела наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення її органами місцевого самоврядування питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах жителів громади. До реформи в Україні існувало 11520 територіальних громад, з них 458 міських, 783 селищних, 10279 сільських. Після завершення об'єднаної процесу має стати близько 1500 потужних громад. До початку реформи у 92 відсотках сільських громад проживало менше 3000 жителів. Майже 11 відсотків сільських територіальних громад мали менше 500 жителів. Це призводить до того, що більше половини сільських громад були дотаційними на 70 відсотків. А 483 територіальні громади взагалі на 90 відсотків утримувались за рахунок держави [1].

До реформи в Україні існувало 11520 територіальних громад, з них 458 міських, 783 селищних, 10279 сільських. Після завершення об'єднаної процесу має стати близько 1500 потужних громад. До початку реформи у 92 відсотках сільських громад проживало менше 3000 жителів. Майже 11 відсотків сільських територіальних громад мали менше 500 жителів. Це призводило до того, що більше половини сільських громад були дотаційними на 70 відсотків. А 483 територіальні громади взагалі на 90 відсотків утримувались за рахунок держави [1].

На виконання Плану заходів з реалізації реформи місцевого самоврядування в Україні було внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України, якими здійснено стимулювання громад до об'єднання та підвищення їхньої спроможності через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Відхід від централізованої системи державного управління, створення належних умов для розвитку спроможного місцевого самоврядування обумовив прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який передбачає укрупнення територіальних громад та делегування частини повноважень органів державної влади місцевим радам. Кабінетом Міністрів України для забезпечення реалізації Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» затверджено Методику формування спроможних територіальних громад (постанова КМУ №214 від 08.04.2015 – далі Методика). Саме ці акти визначають, яким чином має відбуватись об'єднання громад для того щоб вони стали спроможними. Натомість територіальні громади, які не візьмуть участь у об'єднанні, залишаються осторонь цього процесу та позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися і відповідного фінансування [2].

Об'єднані територіальні громади отримують весь спектр повноважень, які сьогодні мають міста обласного значення. До власних повноважень об'єднаних територіальних громад відносяться: планування розвитку громади та формування бюджету; економічний розвиток, залучення інвестицій, розвиток підприємництва; управління земельними ресурсами і тими, які знаходяться за межами населених пунктів, надання дозволів на будівництво, прийняття будівель в експлуатацію; розвиток місцевої інфраструктури: утримання та будівництво доріг, тепло-, газопостачання і водовідведення; благоустрій території; організація пасажирських перевезень на території громади; громадська безпека силами місцевої (муніципальної) міліції, пожежна охорона. Делеговані повноваження об'єднаних територіальних громад передбачають соціальну допомогу через територіальні центри (в громадах); адміністративні послуги через центри їх надання (в громадах); управління школами та дитсадками; первинну медичну допомогу; утримання та організацію клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків. Таким чином, розподіл

повноважень – це один із головних принципів децентралізації, відповідно до якого найбільше повноважень мають мати ті органи влади, які є найближчими до людей і на рівні яких вирішення завдань та надання послуг є найбільш ефективним та найменш ресурсовитратним.

Отже, в спроможних територіальних громадах органи місцевого самоврядування мають забезпечити надання всіх необхідних громадянам публічних послуг, тобто бути спроможним адміністративним центром по наданню послуг населенню.

Для стимулювання створення об'єднаних територіальних громад Кабінет Міністрів України вже зараз розширив список міст, які можуть здійснювати зовнішні запозичення. Це право поширюється на всі об'єднані територіальні громади. Обслуговування боргу по зовнішнім запозиченням є захищеною статтею видатків бюджету. Громада отримує можливість використання коштів Державного Фонду регіонального розвитку для формування інфраструктури об'єднаної територіальної громади згідно з планом соціально-економічного розвитку. Крім того, громада самостійно визначає пріоритети, планує власний економічний розвиток та залучення інвестицій, а також формує свій бюджет. Органи місцевої влади мають виключне право встановлювати ставки та пільги на місцеві податки та збори. Таким чином, об'єднані територіальні громади отримали можливість більш повного впливу на місцеве оподаткування та збільшили свої фінансові ресурси. Однак, варто констатувати, що делеговані державою повноваження без фінансового обрахунку соціальних стандартів і нормативів залишаються проблемою. ОТГ в цьому плані все одно в більш вигідному становищі, ніж громади, які не об'єдналися.

Чернівецька область є найменшою в Україні, при цьому наші об'єднані громади є достатньо спроможними. В загальноукраїнському рейтингу щодо процесів децентралізації, Чернівецька область посіла сьоме місце. Про те моніторинг виконання доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області засвідчив її дотаційність.

В 2018 році об'єднані територіальні громади Чернівецької області (ОТГ) отримають близько 900 млн. грн. трансфертів, з них освітньої субвенції – 544 млн. грн., медичної субвенції – 192 млн. грн. та базової дотації – 164 млн. грн. Кіцманська об'єднана територіальна громада стала першою у Чернівецькій області, яка не отримуватиме базової дотації, а навпаки – віддаватиме кошти у розмірі 1,4 млн. грн. до Держбюджету у вигляді реверсної дотації. Розмір податку на доходи фізичних осіб на одного жителя, який буде зібраний у цій громаді, є вищим за загальноукраїнський.

В Чернівецькій області на 1 січня 2018 року утворено 26 об'єднаних територіальних громад, багато з них об'єднало два – три населені пункти. Такі громади є, як правило, мало чисельними і потребують подальшого укрупнення. Об'єднанні територіальні громади охоплюють майже 37% території області та 29% населення. Найбільша ОТГ – Сторожинецька (об'єднала районний центр і 12 сіл району, населення – 39 175 осіб), найменша – Усть-Путильська ОТГ (об'єдналися 2 села, населення – 2 227 осіб). З 516 тис. жителів сільської місцевості області, в ОТГ проживає 195 709 осіб, тобто кожен 3 житель. У всіх районах є громади, за винятком Кельменецького району.

Фінансова спроможність громад різна. Найменший рівень дотаційності (питома вага базової дотації у доходах) має бюджет Сокирянської ОТГ – 5,5%, Глибоцької ОТГ – 6,8%, найбільший бюджет Чудейської ОТГ – 48,4%.

Якщо в 2016 році власні доходи ОТГ складали 98 млн. 966 тис. грн., то 2017 року вони становили уже 137 млн. 168 тис. грн.

Найбільший ріст власних доходів спостерігається у Глибоцькій ОТГ. У 2016 році, громада отримала 22 млн. 108 тис. грн., а уже 2017 року – 31 млн. 910 тис. грн. Найбільший відсоток у структурі власних доходів (53%) складає податок на доходи фізичних осіб – 16 млн. 969 тис. грн. та місцеві податки (20,4%), тобто 4 млн. 256 тис. грн.. За підсумками 2017 року другою у рейтингу є Сокирянська ОТГ – за рік власні надходження громади зросли на 7 млн. 655 тис. грн. З 20 млн. 583 тис. грн. у 2016 році до 28 млн. 238 тис. грн. у 2017 році. Найбільше доходів громада отримала за рахунок податку на доходи фізичних осіб – 14 млн. 831 тис. грн. у 2017 році (52,5% із загальної суми доходів). Третя у рейтингу громад – Великокучурівська. За рік власні доходи громади зросли на 5 млн. 101 тис. грн. (з 10 млн. 110 тис. грн. до 15 млн. 211 тис. грн.). У структурі власних надходжень найбільшу частку складають місцеві податки – 6 млн. 454 тис. грн.. Найменший ріст доходів бюджету за минулий рік відбувся у Вашковецькій ОТГ Сокирянського району – власних надходжень побільшало лише на 1 млн. 590 тис. грн., і на кінець 2017 року власні доходи склали 6 млн. 833 тис. грн., та Волоківській ОТГ – з 8 млн. 965 тис. грн. у 2016 році до 10 млн. грн. у 2017.

За 2017 рік план по надходженню власних доходів в цілому по всіх ОТГ Чернівецької області виконано на 105,6%, загальна сума перевиконання склала 14,2 млн. грн.. Найбільший відсоток виконання склав в ОТГ с. Вашківці Сокирянського р-ну – 120,3%, найменший – в ОТГ м. Сторожинець – 101,1%. В абсолютних сумах найбільше перевиконання бюджету досягли ОТГ – смт. Глибока 1,9 млн. грн., м. Вижиця 1,5 млн. грн., с. Волока 1,5 млн. грн., с. Великий Кучурів 1,4 млн. грн. Найбільший ріст доходів (без врахування між бюджетних трансфертів) за минулий рік відбувся у Великокучурівській ОТГ – на 67%, у Красноільській ОТГ бюджет за рік зріс на 63%, у Недобов'ській – майже на 59%. В середньому по громадах ріст доходів за минулий рік склав 40%. Єдина ОТГ, в якій доходи за минулий рік не досягли рівня 2016 року – Усть – Путильська. Якщо 2016 року громада отримала 4 млн. грн., то 2017 – лише 3 млн. 929 тис. грн. Зменшення власних доходів у порівнянні з 2016 роком допустила тільки Усть-Путильська ОТГ, у зв'язку із законодавчими змінами щодо справляння лісового збору за санітарну вирубку лісів, який зараховується до місцевих бюджетів [3].

Основна дохідна частина бюджету громад Чернівецької області формується за рахунок таких податків, як податок з доходів фізичних осіб (близько 54% в бюджетах ОТГ), плата за землю (12,3%),

єдиний податок (13,6%). При аналізі виконання доходної частини бюджетів сільських рад Чернівецької області, що не об'єдналися в ОТГ, спостерігається по більшості бюджетів значне їх недовиконання. При тому, коли виконання сільських бюджетів за доходами, становить більше 100% (власні надходження) асигнувань з даних коштів не вистачає в більшості навіть на забезпечення видатками по утриманню апаратів управління сільських рад.

Із збільшенням доходів місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області у 2017 році проти минулорічних на 83,7 млн. грн., збільшилися на 484 грн. доходи у розрахунку на одну особу (з 1199 грн. – за 2016 рік, до 1683 грн. – за 2017 рік). Найбільше доходів у розрахунку на одну особу по ОТГ смт. Глибока – 2936 грн., с. Теремлеве – 2715 грн., м. Сокиряни – 2538 грн., м. Вишніва – 2474 грн., м. Сторожинець – 1899 грн., с. Усть-Путило – 1757 грн., с. Волока – 1630 грн., с. Вашківці – 1403 грн., м. Вашківці – 1341 грн., с. Мамалига – 1383 грн.

Об'єднані територіальні громади Чернівецької області у 2017 році змогли спрямувати кошти на проведення капітальних видатків в сумі 141269,3 тис. грн., що в розрахунку на 1 жителя становить 817,1 гривень. За напрямками видатків найбільше бюджетних коштів об'єднаних територіальних громад витрачатиметься на освіту – 57%, утримання апаратів органів місцевого самоврядування – 8%, медицину – 5%, культуру – 3,5%, ЖКГ – 2,5%. Громади витрачатимуть близько 20% на виконання спеціальних програм у різних сферах.

Водночас, існує низка невирішених проблем удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення створення та розвитку ОТГ:

— принцип добровільності який лежить в основі створення ОТГ з одного боку є позитивним явищем, стимулює населення громад, в той же час не завжди дає змогу об'єднувати громади за економічними показниками (як правило об'єднуються фінансово спроможні та економічно розвинуті громади між собою). Створення значної частини ОТГ відбувається без урахування вимог Методики щодо їх формування. Окремі ОТГ утворюються з метою отримання додаткових повноважень і ресурсів, проте за своїм потенціалом об'єктивно не зможуть забезпечити своїм мешканцям надання належної якості послуг, активізувати економічні процеси, оскільки не мають відповідної інфраструктури та ресурсів, та в майбутньому забезпечити сталий розвиток громад [4];

— не врегульоване питання оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади загалом та зокрема, розподілу функцій та повноважень між місцевими радами ОТГ та районними адміністраціями й районними радами районів, на території яких створені ОТГ. При утворенні усіх громад доходи районного бюджету будуть відсутні (вони надходитимуть до бюджету громади, яка утворилася на базі міста чи селища - районного центру), в той же час на фінансування з районного бюджету залишатимуться ті заклади соціально-культурної сфери, які надають свої послуги жителям усього району, зокрема: утримання методичних кабінетів, груп з господарського обслуговування, централізованих бухгалтерій, учбових комбінатів, утримання територіальних центрів, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та здійснення ними заходів, установ соціальної реабілітації дітей-інвалідів, проведення заходів з оздоровлення та відпочинку дітей, частково надання матеріальних допомог окремим категоріям громадян у рамках програми «Турбота», а також видатків у галузі сільського господарства, засобах масової інформації та інших видатків. Ця проблема безболісно врегульовується по тих районах в яких прийнято рішення об'єднати місцеві ради району в одну громаду (Герцаївський і Кельменецький райони) та на рівні Чернівецької і Новодністровської ОТГ, оскільки всі ці заклади будуть на їх утриманні і не потребують поділу. При цьому у районах де утворюється декілька громад, через відсутність механізму неможливо розподілити вищезазначені видатків між ОТГ, тому вони не увійшли до жодної з громад, але у подальшому будуть впливати на їхню самодостатність. Існують наступні шляхи вирішення цієї проблеми:

1. Передати такі видатки одній територіальній громаді (на території якої розташовані невраховані заклади соціально-культурної сфери), за умови, що решта громад (населення яких отримуватиме послуги цих закладів) буде надавати їй субвенцію на утримання об'єктів спільного користування. Однак виникають ризики щодо неприйняття громадами рішень про надання субвенції, особливо тими, які не є самодостатніми. Ліквідувати такі установи, як єдині в районі, і створити їх у кожній громаді, що потребує значних коштів (які є далеко не у кожного), не може відбутися упродовж короткого часу (або взагалі може не відбутися), а також призвести до росту чисельності працівників бюджетних установ та погіршення якості надання новоствореними установами (через відсутність кваліфікованих кадрів, оснащення тощо) відповідних послуг населенню;

2. Залишити ці заклади на утриманні з районного бюджету за умови внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині передбачення районним бюджетам 10 % податку на доходи фізичних осіб за рахунок зменшення відсотку відрахування цього податку до Державного бюджету України.

Проблема фінансування районних лікарень, яку можна вирішити або шляхом передачі їх на утримання однієї з громад району (на території якої вона розташована) за умови передачі їй рештою громад коштів медичної субвенції, в частині фінансування закладів охорони здоров'я, що надають вторинний рівень медичної допомоги або починаючи з 2017 року, на утримання з обласних бюджетів (за умови передбачення обласному бюджету необхідних коштів медичної субвенції). Можливий варіант залишення на рівні районного бюджету за умови збереження цієї ланки і надання їй медичної субвенції з державного бюджету.

Проблемним питанням формування та розвитку об'єднаних територіальних громад є відсутність чіткої і дієвої відпрацьованої штатної структури ОТГ. При цьому відчувається дефіцит професійних кадрів, адже значно зростає навантаження обумовлене виконанням нових функцій. Це призводить до неефективного

використання фінансових ресурсів територіальних громад, неспроможності освоїти кошти державних субвенцій на розвиток громад. Органи місцевого самоврядування сільських ОТГ часто неспроможні підготувати якісні інвестиційні проекти для отримання коштів державної підтримки та коштів міжнародної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Д. Бутрій: Децентралізація реальний шанс для громад на європейське майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khoda.gov.ua/dmitro-butrij-decentralizaciya-realnij-shans-dlya-gromad-na-yevropejske-majbutnye>
2. Основні аспекти формування спроможних територіальних громад. – Режим доступу: <http://buk-visnyk.cv.ua/misceve-samovryaduvannya/463/>
3. Звіти про виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області за 2016-2017 роки
4. Формування об'єднаних територіальних громад: стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/terutor_gromad-86ead.pdf
5. Децентралізація у питаннях і відповідях : довідник / Проект за підтримки Національного фонду на підтримку демократії. – Український інститут міжнародної політики, 2015. – 19 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОНАННЯ ДОХОДНОЇ І ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

**САССА А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та підприємництво»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Простебі Л.І.**

У статті досліджено сучасні тенденції виконання доходної і видаткової частини місцевих бюджетів. Проведено аналіз формування доходної частини місцевих бюджетів Путильського району Чернівецької області за 2015-2017 рр. Здійснено моніторинг видаткової частини місцевих бюджетів Путильського району за 2015-2017 рр.

In the article modern tendencies of implementation of income and expenditure part of local budgets are researched. The analysis of the formation of the revenue part of local budgets of the Putyla district of Chernivtsi region for 2015-2017 was carried out. Monitoring of the expenditure part of local budgets of the Putil district for 2015-2017 was carried out.

В умовах сьогодення формування доходної та видаткової частини місцевих бюджетів здійснюється у складних обставинах, пов'язаних із важкою соціально-економічною і політичною ситуацією в країні. Тому, дослідження сучасних тенденцій виконання доходної і видаткової частини місцевих бюджетів є актуальним.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій виконання доходної і видаткової частини місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є сукупність фінансово-економічних відносин, які виникають у процесі формування і виконання місцевих бюджетів Путильського району Чернівецької області.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування доходів та здійснення видатків місцевих бюджетів.

Дослідженням теоретичних та практичних аспектів функціонування місцевих бюджетів займалися багато науковців. Відзначимо доробки таких вчених: Бобровська О. Ю. [1], Боронос В. Г. [2], Легкоступ І.І. [3], Міхеєнко Т. В. [4], Сунцова О. О. [5], Чеберяко О. [6], Шулюк Б. С. [7]. Дослідження сучасних тенденцій формування і виконання місцевих бюджетів потребує уваги.

Проаналізуємо сучасні тенденції формування доходної частини місцевих бюджетів Путильського району Чернівецької області за 2015-2017 роки, спираючись на показники річної звітності фінансового управління Путильської районної державної адміністрації (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка доходної частини місцевих бюджетів Путильського району в 2015 - 2017 роках, тис. грн.

Доходи	Фактичні значення			Відхилення					
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2016р./2015р.	2017р./2016р.	2017р./2015р.	2016р./2015р.	2017р./2016р.	2017р./2015р.
Податкові надходження	20025,0	25728,5	34240,4	5703,5	8511,9	14215,4	28,5	33,1	71,0
Неподаткові надходження	2197,4	3239,5	3869,9	1042,1	630,4	1672,5	47,4	19,5	76,1
Доходи від операцій з капіталом	129,2	366,8	232,7	237,6	-134,1	103,5	183,9	-36,6	80,1
Цільові фонди	157,4	104,2	134,6	-53,2	30,4	-22,8	-33,8	29,2	-14,5
Всього власних доходів	22509,0	29439,0	38477,6	6930,0	9038,6	15968,6	30,8	30,7	70,9
Офіційні трансфери	194580,1	207379,8	255183,3	12799,7	47803,5	60603,2	6,6	23,1	31,1
Всього	217089,1	236818,8	293660,9	19729,7	56842,1	76571,8	9,1	24,0	35,3

Джерело: звітність фінансового управління Путильської райдержадміністрації [8]

В умовах перманентності розвитку кризових явищ економічної системи України особлива увага приділяється проблемам виконання місцевих бюджетів. Вирішення економічних та соціальних завдань щодо покращення матеріального добробуту населення, надання якісних суспільних благ залежить від

фінансових можливостей органів місцевого самоврядування та ефективного управління бюджетними коштами [7].

Спостерігаємо збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів Путильського району протягом періоду моніторингу (див. табл. 2.2.). Так, в 2017 році податкових надходжень надійшло в сумі - 34240,4 тис. грн. , що на 8511,9 тис. грн. (або 33,1%) більше показника минулого 2016 року. Порівнюючи показник 2016 року з 2015 роком, спостерігаємо збільшення податкових надходжень на - 5703,5 тис. грн. (або на 28,5%). Абсолютне відхилення податкових надходжень за весь період аналізу склало 14215,4 тис. грн. Зростання даного виду надходжень і відсотковому вираженні сягнуло - 71,0 %.

Відмітимо, що значно зросли обсяги неподаткових надходжень до місцевих бюджетів Путильського району за вказаний період (на76,1%). Надходження по доходам від операцій з капіталом до місцевих бюджетів Путильського району в 2015-2017 роках також зросли аж на 80,1 %. Відмітимо, що власні доходні джерела місцевих бюджетів Путильського району в 2015 - 2017 роках зросли на 70,9 % (без врахування трансфертів).

Зазначимо, що за період моніторингу зросли і обсяги офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів Путильського району. Так у 2015 році надійшло - 194580,1 тис. грн., у 2016 р. - 207379,8 тис. грн., що на 12799,7 тис. грн. (на 6,6 %) більше, ніж у попередньому періоді. В 2017 році обсяги суми трансфертів становив 255183,3 тис. грн., а це на 47803,5 тис. грн. (на 23,1 %) більше минулорічного показника та на 60603,2 тис. грн. (на 31,1 %) більше показника 2015 р.

На рис. 1. можемо графічно побачити питому вагу власних доходів та офіційних трансфертів в структурі доходної частини місцевих бюджетів Путильського району за 2015 - 2017 рр.

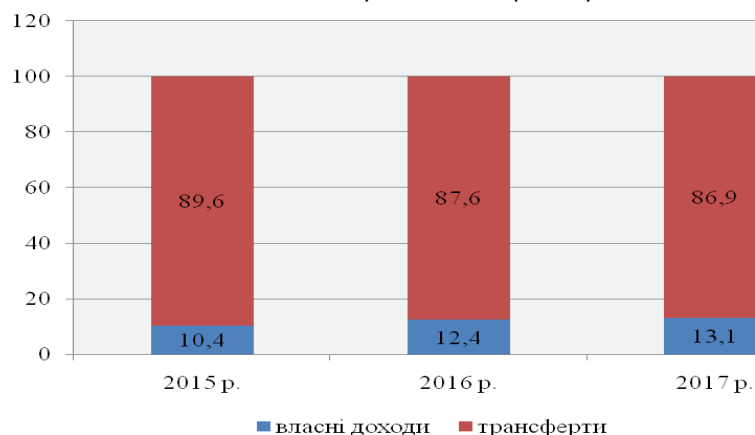

Рис. 1. Питома вага власних доходів та офіційних трансфертів у структурі доходної частини місцевих бюджетів Путильського району за 2015-2017 рр., %

Джерело: звітність фінансового управління Пульської райдержадміністрації [8]

Динаміка видатків місцевих бюджетів Путильського району за 2015-2017 роки показана в таблиці 2. Протягом періоду моніторингу відмітимо збільшення обсягів фінансування з місцевих бюджетів Путильського району майже по всім напрямкам, крім видатків на засоби масової інформації, фізичну культуру і спорт та незначне зменшення на охорону здоров'я (на 0,7%).

Обсяг видатків на органи місцевого самоврядування за період оцінки збільшився (з 7767,2 тис. грн. у 2015 р. до 10216,0 тис. грн. у 2017 році). За весь період дослідження збільшення сягнуло 31,5%. Обсяг видатків на охорону здоров'я з місцевих бюджетів Путильського району зменшився за весь аналізований період на 0,7 % (або 135,4 тис. грн.). Так, видатки зменшилися з 19311,6 тис. грн. у 2015 р. до 19176,2 тис. грн. в 2017 р. відмітимо, що у 2016 році обсяг цих видатків становив - 21098,2 тис. грн., а це на 9,3% більше показника 2015 року. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення з місцевих бюджетів Путильського району збільшилися за весь період дослідження на 30,6% (або 28078,6 тис. грн.). Так, обсяг видатків зріс з 91660,7 тис. грн. у 2015 р. до 119739,3 тис. грн. в 2017 р.

Відповідно до статистичної інформації за період з 2015-2017 роки найбільше спрямовувалося коштів на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення. Так, у 2015 році їх питома вага становила 42,1 %, у 2015 р. склала - 46,3% та у 2017 році становила - 43,3 %. Спостерігаємо незначне збільшення частки цих видатків за аналізований період на 1,2 %.

Частка видатків на освіту теж значна. Так, у 2015 р. питома вага видатків становила 33,2 %, у 2016 році - 31,1 %, у 2017 році - 35,4%. Спостерігаємо незначне збільшення частки видатків на освіту за аналізований період на 2,2 %. Питома вага видатків на охорону здоров'я в загальній структурі видатків місцевих бюджетів Путильського району у 2015 р. становила 8,9 %, а у 2016 р. - 9,0% та в 2017 р. - 6,9 %. За період оцінки бачимо незначне зменшення питомої ваги цих видатків на 1,9%. Частка видатків на органи місцевого самоврядування в загальній структурі видатків місцевих бюджетів Путильського району в 2015-2017 роках становила: у 2015 р. - 3,6%, у 2016 р. - 3,4% та у 2017 р. - 3,7%.

Таким чином, здійснивши аналіз сучасних тенденцій формування доходної частини місцевих бюджетів Путильського району за 2015-2017 роки можемо зробити висновок, що існує висока залежність місцевих бюджетів досліджуваного району від фінансових ресурсів державного бюджету. Адже, питома вага трансфертів у доходах складає 86-90%. Хоча й є тенденція до незначного зменшення частки офіційних трансфертів в загальній структурі доходної частини.

Динаміка видатків місцевих бюджетів Путильського району в 2015 - 2017 рр., тис. грн.

Видатки	Роки			Відхилення					
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015	2016/ 2015	2017 / 2016	2017 / 2015
Органи місцевого самоврядування	7767,2	7849,5	10216,0	82,3	2366,5	2448,8	1,1	30,1	31,5
Засоби масової інформації	178,9	189,1	41,1	10,2	-148,0	-137,8	5,7	-78,3	-77,0
Охорона здоров'я	19311,6	21098,2	19176,2	1786,6	-1922,0	-135,4	9,3	-9,1	-0,7
Освіта	72277,0	72682,4	97984,2	405,4	25301,8	25707,2	0,6	34,8	35,6
Фізична культура і спорт	515,5	577,1	351,4	61,6	-225,7	-164,1	11,9	-39,1	-31,8
Соц захист та соціальне забезпечення	91660,7	108080,2	119739,3	16419,5	11659,1	28078,6	17,9	10,8	30,6
Культура і мистецтво	6134,5	6369,1	8438,9	234,6	2069,8	2304,4	3,8	32,5	37,6
Житлово-комун господарство	1224,9	1076,8	1312,1	-148,1	235,3	87,2	-12,1	21,9	7,1
Разом видатків	217965,9	233336,1	276843,7	15370,2	43507,6	58877,8	7,1	18,6	27,0

Джерело: звітність фінансового управління Путильської райдержадміністрації [8]

Існує проблема неефективного розподілу видатків, а вона в свою чергу впливає на виникнення проблеми незадовільної структури видатків місцевих бюджетів. Найбільша питома вага в загальній структурі видатків місцевих бюджетів Путильського району належить видаткам на соціальний захист та соціальне забезпечення, освіту і охорону здоров'я. Надмірна соціальна спрямованість видатків місцевих бюджетів практично унеможливорює здійснення інвестицій в економічний розвиток територій.

Територіальні громади повинні стати активними учасниками забезпечення соціально-економічного розвитку територій, а органи місцевого самоврядування – бути зацікавленими у збільшенні обсягів власних надходжень бюджетів базового рівня [7]. Необхідною умовою ефективного функціонування органів місцевого самоврядування є децентралізація влади, яка дає змогу приймати раціональні бюджетні рішення стосовно формування та використання коштів місцевих бюджетів. Саме від цих рішень залежить надання соціальних послуг задля задоволення інтересів громадян.

Список використаних джерел:

1. Бобровська О.Ю. Фінансово-економічне забезпечення територій в умовах децентралізації / О.Ю.Бобровська, А.Ю.Мунько // Аспекти публічного управління / Дніпропетр. регіон. ін-т держ. управління Нац. акад. держ. управління при Президенті України. – Дніпропетровськ, 2015. – № 4 (18). – С. 84-91.
2. Боронос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території : монографія / В. Г. Боронос. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 310 с.
3. Легкоступ І.І. Розподіл функцій та видатків між рівнями бюджетної системи держави / І.І. Легкоступ // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип. 2. – С. 71-84.
4. Міхеєнко Т.В. Формування доходів місцевих бюджетів: теоретичні і практичні аспекти / Т.В. Міхеєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 12(66). – С. 39-44.
5. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. О. Сунцова – Київ: Центр навчальної літератури, 2010. – 488 с.
6. Чеберяко О. Актуальні проблеми в сфері формування та виконання місцевих бюджетів / Чеберяко О., Рябоконь О. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013, №149 (8) – С. 58-61. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/149-8/16>
7. Шулюк Б.С Проблеми виконання місцевих бюджетів України / Б. С. Шулюк // Економіка і суспільство. – Випуск 13. – 2017. – С. 1279-1282.
8. Звіт про виконання місцевих бюджетів Путильського району за 2015, 2016, 2017 роки.

**ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я
СКОТНИЦЬКА М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук.кер. Ковалевич Д.А.**

У статті розкрито напрямки використання коштів із місцевих бюджетів на охорону здоров'я. Проаналізовано видатки на охорону здоров'я.

The article reveals the use of funds from local budgets for health care. Healthcare costs are analyzed.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що із місцевих бюджетів направляються кошти на фінансування охорони здоров'я.

Метою статті є дослідження цільового використання коштів на охорону здоров'я.

Об'єктом дослідження є видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я.

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають при використанні коштів на охорону здоров'я.

Дослідженню питань фінансового забезпечення та використання ресурсів у галузі охорони здоров'я присвячені праці вчених М.Г. Вовк, О.В. Галагана, О.М. Голяченка, В.І.Євсєєва, М.П. Жданової, В.І. Журавля, В.М. Лехан, А.С. Немченко, Т.В. Педченка, Я.Ф. Радиша, В.М. Рудого, В.Г. Черненка та багато інших.

Законодавче поле галузі охорони здоров'я в Україні є досить широке і строкате. Воно складається з численних законів та нормативно-правових актів, ухвалених Верховною радою України, постанов Кабінету Міністрів України, указів Президента України, постанов, рішень та інструкцій відповідних міністерств і відомств, рішень органів місцевого самоврядування.

Заклади охорони здоров'я - це підприємства, установи та організації, завданням яких є забезпечення різноманітних потреб населення в галузі охорони здоров'я шляхом надання медико-санітарної допомоги, включаючи широкий спектр профілактичних і лікувальних заходів або послуг медичного характеру, а також виконання інших функцій на основі професійної діяльності медичних працівників.

Стан здоров'я громадян якісно характеризує трудоворесурсний потенціал держави, визначає рівень продуктивності праці у суспільстві.

Фізично і духовно здорове населення здатне забезпечити реалізацію складних програм сталого економічного зростання у всіх сферах суспільного розвитку, покращити загальну демографічну ситуацію в Україні.

Перспективи соціально-економічного розвитку, орієнтація на високорозвинуті держави світу безпосередньо залежать від рівня фінансового забезпечення закладів охорони здоров'я.

І зараз вихід для України із ситуації, яка склалась полягає в тому - зрозуміло, за певних політичних, юридичних та інших відповідних умов - щоб сформувати здорову націю, яка потім і виведе країну з кризи.

Це повинно стати прерогативою держави, суспільства.

Одним з найважливіших факторів, що забезпечує не тільки гідне існування, а й стабільний розвиток галузі охорони здоров'я, є відповідний рівень її фінансування.

Важливі функції у цьому процесі виконує державний бюджет та місцеві бюджети, тому проблема фінансового забезпечення бюджетних установ і зокрема, державних установ охорони здоров'я є предметом активного обговорення. Але брак коштів, які виділяються з бюджету, в даний час унеможлиблює реалізацію програм розвитку закладів охорони здоров'я.

За цих обставин потребує вирішення комплекс питань, пов'язаних із багатоканальною системою фінансування бюджетних установ. Сукупність ефективних способів і методів її організації дозволить по новому підійти до фінансово-господарської діяльності бюджетних установ, зокрема закладів охорони здоров'я. Водночас ст. 49 Конституції України проголошує, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм, а держава стимулює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування[1].

Відповідно при реформуванні фінансового забезпечення особлива увага повинна приділятися змісту охорони здоров'я з урахуванням захворюваності та сучасного рівня науки і техніки. Виконання цього завдання потребує подальшого нарощування обсягів фінансування цієї галузі, зміцнення її матеріально-технічної бази.

Усвідомлення виняткової ролі охорони здоров'я в розвитку держави і суспільства, до якого підійшла більшість європейських країн, в Україні, схоже, ще не відбулося. А отже, так само залишаються відкритими безліч питань, зокрема й тих, що вказані вище.

На всіх етапах свого розвитку держава повинна приділяти значну увагу розвитку соціальної сфери, включаючи охорону здоров'я. Фінансовий стан країни є індикатором фізичного розвитку її населення тому надзвичайно важливо досліджувати всі напрямки його забезпечення. Відомо, що видатки на охорону здоров'я є продуктивними та позитивно впливають на економічний розвиток держави. Впровадження ефективних механізмів фінансування - це важлива складова процесу реорганізації системи охорони здоров'я, яка передбачає низку кардинальних змін в цій галузі.

Видатки на утримання закладів охорони здоров'я з місцевих бюджетів Чернівецької області у 2017 році профінансовані у сумі 1 млрд. 713 млн. 489 тис. 923 грн., при плані - 1 млрд. 756 млн. 384 тис. 866 грн., або на 97,6 відсотків, з них по загальному фонду - 1 млрд. 486 млн. 650 тис. 935 грн., при уточненому плані на рік - 1 млрд. 499 млн. 090 тис. 725 грн. (99,2 відсотка), спеціальному - 226 млн. 838 тис. 989 грн., при плані - 257 млн. 294 тис. 141 грн. (88,2 відсотка).

Із суми видатків загального фонду на виплату заробітної плати з нарахуваннями спрямовано 1 млрд. 162 млн. 662 тис. 700 грн., що становить 99,8 відсотків до уточненого річного плану та 78,2 відсотка - всіх видатків на галузь. По спеціальному фонду на виплату заробітної плати з нарахуваннями спрямовано 19 млн. 771 тис. грн., або 73,7 відсотка до уточненого річного плану.

На медикаментозне забезпечення лікувальних установ із загального фонду спрямовано 84 млн. 652 тис. 100 грн. (97,5 відсотка до уточненого річного плану), спеціального - 21 млн. 292 тис. 200 грн. (91,3 відсотка), на придбання продуктів харчування відповідно - 22 млн. 028 тис. 900 грн. (99,0 відсотка) та 1 млн. 042 тис. 200 грн. (47,0 відсотка).

Видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв по загальному фонду профінансовані в сумі 95

млн. 241 тис. 800 грн., або на 95,3 відсотка до уточнених призначень, спеціальному – 1 млн. 449 тис. 900 грн. (40,9 відсотка).

Відшкодування пільгових пенсій та інших виплат населенню по загальному фонду профінансовані в сумі 68 млн. 828 тис. 100 грн., або на 98,3 відсотка до уточнених річних призначень, спеціальному фонду – 74 тис. 100 грн. (65,9 відсотка).

Капітальні видатки по спеціальному фонду профінансовані в сумі 65 млн. 881 тис. 500 грн. (55,7 відсотка до уточненого річного плану). Зазначені видатки проводились на придбання необхідного медичного обладнання для медичних закладів, здійснення робіт по капітальному будівництву, ремонту та реконструкції лікувальних закладів[2].

Реформування економічних засад системи охорони здоров'я спрямовуватиметься на створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Джерелами фінансування охорони здоров'я мають бути кошти державного та місцевих бюджетів, кошти загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування та добровільного медичного страхування, кошти накопичувальних фондів територіальних громад і благодійних фондів, благодійні внески та пожертвування юридичних і фізичних осіб, кошти, одержані за надання платних медичних послуг, а також інших джерел, не заборонених законодавством, включаючи іноземні інвестиції.

Кошти загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування будуть фінансовим підґрунтям забезпечення населення загальнодоступною медичною допомогою в межах визначеного організаційного рівня надання медичної допомоги та гарантованого обсягу його медикаментозного і технологічного забезпечення.

Кошти добровільного медичного страхування, накопичувальних фондів територіальних громад спрямовуватимуться на задоволення індивідуальних потреб населення у медичних послугах понад базовий стандарт якості загальнодоступної медичної допомоги.

Кошти державного та місцевих бюджетів мають бути основним джерелом фінансування державних цільових програм охорони здоров'я населення.

Заклади охорони здоров'я незалежно від форм власності в обов'язковому порядку повинні дотримуватися державних соціальних нормативів у сфері охорони здоров'я.

Отже, реформування економічних засад системи охорони здоров'я повинно спрямовуватись на створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Національна система охорони здоров'я надзвичайно гостро відчуває брак фінансування, внаслідок чого конституційна норма щодо безоплатності медичних послуг у державних і комунальних закладах охорони здоров'я не виконується. На сьогодні необхідність радикального реформування системи охорони здоров'я в Україні стала загальноновизнаною.

Чинна система викликає справедливі нарікання як з боку населення, так і з боку медичного персоналу. Але головним фактором, що обумовлює необхідність такої реформи, є неможливість, з одного боку, забезпечити в існуючих умовах належне державне фінансування галузі, а з іншого – запровадити ефективні схеми для повноцінної конкуренції на ринку медичних послуг.

У першу чергу пропонуємо суттєво розширити позабюджетні джерела фінансування охорони здоров'я. Основними такими джерелами повинно бути загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування, добровільне медичне страхування, кошти територіальних громад, цільові медичні збори, добровільні внески та пожертви юридичних та фізичних осіб тощо. При цьому обсяги державного фінансування також необхідно поступово збільшувати. Отже, доцільно впроваджувати в державі різні моделі медичного страхування, що дозволить накопичити необхідний досвід впровадження змішаної системи медичного страхування, за якої страхові внески сплачують держава, роботодавці та громадяни, яка повинна забезпечити рівність і доступність медичних послуг достатньо високої якості для всіх громадян.

Запровадження національної системи медичного страхування забезпечить прозорість фінансування сфери охорони здоров'я, цільове спрямування відповідних коштів, що дасть змогу забезпечити контроль держави і громадськості за формуванням і використанням коштів фондами медичного страхування.

Успіх реформування охорони здоров'я, досягнення прийнятної рівня медичної допомоги і показників здоров'я населення багато в чому визначаються правильністю вибраної моделі фінансування, адекватною соціально-економічним і політичним умовам.

Реформування економічних засад системи охорони здоров'я спрямовуватиметься на створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: за станом на 30.09.2016 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: від 28.06.1996 р. № 254 /96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0> 2.Річний звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017р.
2. 3.Михайленко С. Фінансове забезпечення закладів охорони здоров'я в Україні та напрями його модернізації // Економіст. – 2008. – № 11. – С. 58–59.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

**СМОРЖАНЮК О., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рошило В.І.**

В статті розглянуто теоретико-методологічні засади бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів. Обґрунтовано необхідність застосування окремих принципів бюджетного федералізму при формуванні системи фінансового забезпечення регіонів та шляхи її реформування.

In the article it is considered teoretiko-methodological principles of the budgetary providing of socio-economic development of regions. Grounded necessity of application of separate principles of budgetary federalism at forming of the system of the financial providing of regions and ways of its reformation.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що формування ефективної державної регіональної політики потребує всебічного обґрунтування напрямів і шляхів досягнення динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина. В основу розв'язання вказаних завдань повинні бути покладені конкретні заходи по радикальному підвищенню ефективності використання всього потенціалу території, удосконаленню роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування. З посиленням процесів фінансової децентралізації надзвичайно гостро постало питання проведення такої бюджетної політики, яка б забезпечила послідовне й ефективне розв'язання питань економічного розвитку територій, фінансового забезпечення їх доходної бази, від якої залежать реальні можливості місцевих органів влади. Провідна роль у створенні умов для сталого розвитку регіонів належить фінансовому механізму, складовою якого є бюджетне регулювання.

Актуальність проблем бюджетного регулювання економіки регіонів зумовлена, насамперед, наявністю глибоких територіальних диспропорцій, неефективним перерозподілом бюджетних ресурсів, неузгодженістю інтересів держави та її територіальних одиниць. Зазначені питання набувають особливого значення за умов ринкової трансформації економіки, бюджетного реформування, що проводиться в країні, пошуку ефективних фінансових механізмів економічного розвитку регіонів.

Теоретичні та прикладні аспекти проблем соціально-економічного розвитку регіонів України широко досліджуються у низці праць таких вітчизняних економістів: Б.М. Данилишина, В.І. Куценко, Л.Г. Чернюк, А.С. Лисенського, М.І. Фащевського, М.І. Долішнього, З.В. Герасимчук, І.І. Лукінова, В.І. Пили, М.Г. Чумаченька та інших.

Науково-методичне розв'язання проблем забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень України міститься в працях Бистрякова І.К., Варналія З.С., Нудельмана В.І., Романюка С.А., Чернюк Л.Г., Хвесика М.А. та інших.

Позитивно оцінюючи значний доробок вітчизняних вчених – економістів, необхідно зазначити, що відчутним залишається науковий вакуум в контексті визначення стратегічних напрямків та комплексної тактики визначення напрямів соціально-економічного комплексного розвитку регіону. Найскладнішою невирішеною проблемою на сьогодні залишається відсутність системного підходу до формування механізму бюджетного регулювання регіонального розвитку в умовах адаптації економіки до ринкових відносин.

Метою статті є дослідження механізму управління бюджетними ресурсами місцевих органів влади та визначення напрямків вдосконалення механізму фінансового забезпечення соціально-економічних програм на місцевому рівні.

Предметом дослідження є економічні відносини пов'язані з формуванням та реалізацією соціально-економічної політики органів місцевої влади.

Соціально-економічний розвиток регіонів залежить насамперед від фінансових ресурсів територіальних органів управління. Провідна роль у цій системі належить обласним та районним бюджетам. Проте внаслідок зростаючої диференціації регіонів наповнюваність їхніх бюджетів вкрай нерівномірна.

Є сенс переглянути нинішній порядок зарахування до бюджетів податку на додану вартість. Він найліпше відповідає вимогам бюджетного регулювання [1, с.106]:

— по-перше, надходження від нього є найбільшими (понад третину загальної суми) та відносно рівномірними у територіальному зрізі, що дозволить збалансувати бюджети значної частини регіонів, які сьогодні отримують дотацію з центру, так, щоб вони обійшлися взагалі без останньої;

— по-друге, цей податок є менш "чутливим" до різних змін економічної кон'юнктури, ніж податки на доходи, що найкраще відповідає вимогам формування доходної частини місцевих бюджетів;

— по-третє, надходження від цього податку прямо пов'язані з рівнем розвитку економіки, результатами економічної діяльності в регіонах. Останнє і має сприяти зацікавленості регіонів у нарощуванні власної податкової бази, а відтак - здійсненню заходів до відновлення та розвитку вітчизняного виробництва.

Таким чином, регіони стануть надійними партнерами уряду у справі виведення економіки України на шлях піднесення. Вищезазначену пропозицію та її пояснення слід розглядати не як єдину альтернативу, а як варіант удосконалення податкової системи стосовно співвідношення бюджетів різних рівнів.

З метою створення умов для довгострокового економічного зростання політика бюджетних видатків потребує суттєвого удосконалення, стратегічні напрями якого полягають у:

— розробці та прийнятті законодавчого акту щодо бюджету розвитку, в якому мають бути чітко визначені джерела його формування, напрями використання бюджетних коштів, механізми відбору програм, проектів для фінансування;

— оптимізації та скороченні переліку державних цільових програм. Узгодженні обсягів фінансування державних цільових програм із обсягами фінансування бюджетних програм у розрізі головних

розпорядників;

— формуванні інвестиційної програми на середньострокову перспективу (3-5 років) та узгодженні її з основними параметрами середньострокового бюджетного плану;

— застосуванні методології аналізу "затрати-вигоди" до всіх без винятку державних інвестиційних проєктів із розвитку виробничої і соціальної інфраструктури. Забезпеченні прозорості методики вибору об'єктів інвестування. Розробці комплексної системи моніторингу виконання бюджетних інвестицій;

— розробці економічних критеріїв для виділення бюджетних інвестицій. Зокрема залежно від ступеня завершеності; можливості співфінансування з інших джерел; масштабу утворення міжрегіональних вигод, міри комерціалізації результатів інвестицій, можливості економії на масштабах виробництва;

— розробці та законодавчому закріпленні процедур вибору й перегляду пріоритетів фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Важливим завданням регіональної політики має також стати формування системи координації та узгодження дій органів місцевого самоврядування різних територіальних громад та державних органів влади з метою забезпечення збалансованого розвитку регіонів та держави в цілому.

Загальний характер обов'язків місцевих органів влади, а також їхнє часткове дублювання породжують неузгодженість із функціями та формами взаємодії різних органів влади. Не завжди ясно, органи влади якого рівня і які послуги надають у певній галузі, крім того, неясно, які саме функції яка з гілок влади одного рівня (органів державної адміністрації чи місцевого самоврядування) має виконувати. Тому на сьогодні актуальним є прийняття Закону "Про територіальну громаду", внесення змін до Законів "Про місцеве самоврядування" та "Про місцеві державні адміністрації". Крім того, бюджетним законодавством мають бути врегульовані такі питання, як механізм делегування повноважень місцевими органами влади іншим рівням влади, правила та процедури відкликання делегованих повноважень, порядок визначення обсягів фінансових ресурсів, необхідних для реалізації делегованих повноважень після передачі їх від одного рівня влади до іншого.

Усі зазначені чинники є важливими і вони суттєво впливають на ефективність системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. Але головними недоліком і проблемою чинної системи вважається те, що вона не створює стимулів для органів місцевого самоврядування до збільшення зусиль щодо наповнення дохідної частини бюджету та до відповідальності за використання ресурсів. Жодна система міжбюджетного фінансування не може функціонувати ефективно, якщо вона не створює дієвих стимулів для органів місцевого самоврядування у нарощуванні ними економічної потужності та розширенні бази оподаткування без загрози втратити додаткові доходи повністю, або значну їх частину"[52, с. 61].

У ході перебудови механізму формування бюджетів повинна бути вирішена низка питань, в тому числі: яка частка бюджетних доходів повинна спрямовуватись до державного бюджету, яка залишатись на місцях; у зв'язку з цим - яким повинен бути норматив відрахувань від територіальних бюджетних доходів (що знайде своє відображення у нормах відрахувань від загальнодержавних податків і зборів). З цього приводу можливі такі варіанти:

1. Норматив відрахувань у відсотках від загальної суми територіальних бюджетних доходів встановлюється для бюджету території, а частина коштів, що залишилась, спрямовується до вищих бюджетів

2. За встановленими нормативами у відсотках від загальної суми територіальних бюджетних доходів кошти спрямовуються до вищих бюджетів, а частина коштів, що залишилась - до відповідних місцевих бюджетів.

3. Для вищих бюджетів встановлюється фіксований норматив (у грошових одиницях) коштів, що перераховується до цих бюджетів, всі інші спрямовуються до бюджету відповідної території.

Взагалі, для підвищення відповідальності і зацікавленості органів місцевого самоврядування у кінцевих результатах їхньої діяльності більш прийнятними є другий та третій варіанти, коли місцеві бюджети будуть формуватись на основі залишкового принципу після внесення у вищестоящі бюджети сум у вигляді своєрідного податку з території.

Третій варіант цікавий не тільки для органів місцевого самоврядування, яким він дає максимальні можливості для виявлення внутрішніх резервів, але й для центрального уряду, оскільки фіксований норматив забезпечує гарантованими обсягами коштів державний бюджет. Можливі і модифікації цих варіантів.

При реформуванні бюджетного механізму доцільно було б під час створення поточного бюджету виходити з таких принципів: забезпечення достатнього рівня розвитку регіону, міста, селища, села; стабільність надходження коштів; пріоритетний розвиток соціально-культурної сфери; наукова обґрунтованість розмірів видатків; обов'язковий характер виконання поточного бюджету. Для фінансування капітальних витрат, тобто бюджету розвитку можна, у свою чергу, використовувати менш стабільні джерела доходів.

На основі проведеного теоретичного та практичного дослідження процесів формування доходів місцевих бюджетів у результаті аналізу динаміки, складу та структури доходів місцевих бюджетів виявлені найбільш узагальнюючі напрями вирішення проблем, які можна об'єднати у дві групи:

— збільшення обсягів власних доходів місцевих бюджетів та на їхній основі зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування шляхом передачі доходів, що надходять до державного бюджету місцевим бюджетам, введення нових видів місцевих податків і зборів та удосконалення діючої системи мобілізації доходів;

— удосконалення організації роботи учасників бюджетного процесу у частині формування доходів місцевих бюджетів.

Забезпечення гармонізації економічного розвитку регіонів та їх економічного зростання потребує вирішення проблема фінансової достатності забезпечення власних та делегованих повноважень місцевих органів влади, що потребують обґрунтування й вирішення за рахунок:

— створення на рівні регіону Фонду фінансової підтримки адміністративно-територіальних утворень. Кошти фонду формуються за рахунок перевищення сукупних доходів бюджету адміністративно-територіальної одиниці над видатками;

— з цією метою до Бюджетного кодексу треба внести зміни щодо повернення статусу регулювальним податкам: податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств комунальної форми власності) й акцизному збору;

— законодавчо закріплюються мінімальні й граничні обсяги бюджетної забезпеченості видаткових повноважень адміністративно-територіальних утворень;

— на основі встановлення забезпеченості видатків місцевого бюджету дохідними джерелами (власними й регулювальними) визначається статус території та віднесення її до тієї або іншої групи (донорів, помірних донорів і реципієнтів);

— механізм розподілу має ґрунтуватися на встановлених довготривалих стабільних нормативах, зміни до яких вносяться при значних відхиленнях у чисельності населення, децентралізації податкового потенціалу тощо, що є розрахунковою базою механізму;

— стосовно регіонів-донорів провести формування доходів бюджетів таким чином, щоб забезпечити місцеві видатки власними й регулювальними доходами (податковим потенціалом) на рівні не нижче як 100%, залишаючи в розпорядженні місцевих бюджетів більше коштів для підвищення стимулів розвитку території, фінансової зацікавленості донорів. Не допускати дотування бюджетів-донорів;

— розмір дотацій реципієнтам має доповнювати доходи бюджету таким чином, щоб забезпечувати мінімальні місцеві видатки на 100%.

Список використаних джерел:

1. Бистряков І.К. Економічний простір: аспекти методологічного визначення соціально-економічної політики регіону: монографія / І.К. Бистряков, Л.Г. Чернюк. – К.: РВПС України, 2008. – 256 с.
2. Майбуrow І.А. Теорія і практика податкових реформ: зв'язуємо позиції / І.А. Майбуrow, Ю.Б. Іванов // Фінанси України. — 2010. — №9. — С. 61—70.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ У СИСТЕМІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

СТУПНИЦЬКИЙ Д., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,

спеціалізація «Державні фінанси»

наук.кер Ковалевич Д.А.

У статті розкрито сутність децентралізації та її вплив на формування та виконання місцевих бюджетів.

The article reveals the essence of decentralization and its influence on the formation and implementation of local budgets

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в сучасних умовах зростає роль демократичних процесів в усіх сферах суспільного життя. Особливого значення набуває бюджетна децентралізація, яка суттєво впливає на процеси формування та виконання місцевих бюджетів.

Метою статті є обґрунтування необхідності демократичних процесів та їх місце у бюджетному процесі.

Об'єктом дослідження є процес демократичних перетворень у системі формування та виконання бюджетів різних рівнів.

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають в умовах децентралізації.

З розвитком демократичних процесів у світі відбувається і демократизація усіх складових суспільного життя. Як складова економічної політики держави реформаційних процесів набуває і бюджетна політика країн.

Процеси децентралізації та фінансової незалежності місцевих бюджетів вимагають реформування бюджетного процесу. На користь децентралізації державних функцій існують два основні аргументи:

1. Децентралізація повноважень із надання бюджетних послуг підвищує ефективність бюджетних видатків, оскільки дозволяє більш повно врахувати потреби мешканців, наближує органи влади до населення, підвищує оперативність рішень;

2. Децентралізація повноважень із формування доходів бюджету дозволяє більш повно врахувати специфіку і склад податкової бази, чим забезпечується більша наповнюваність місцевого бюджету.

Основою для теорії децентралізації є теорема децентралізації В. Оутса, сформульована ним у 1972 році. Згідно неї, якщо в ізолюваних територіальних утвореннях існує можливість для надання суспільного блага і його граничні витрати дорівнюють середнім витратам на його виробництво в кожному з утворень, незалежно від того, чи надається воно централізованим чи децентралізованим шляхом, то надання цього блага місцевими органами самоврядування в кількості, яка відповідає реальному попиту, завжди буде більш ефективним, ніж його надання урядом у фіксованому обсязі (на постійному рівні) [1].

Ш. Бланкарт на основі цієї теореми сформулював наступний висновок щодо устрою країни: фінансово – політична відповідальність за формування дохідної та планування видаткової частини бюджету має покладатися, насамперед, на місцеві органи влади, а не на регіональний уряд чи централізовану державу, оскільки саме таким чином відбувається більш повне врахування потреб громадян, які проживають в окремих територіальних одиницях [2, с. 597].

Автори монографії „Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку” вважають, що децентралізація являє собою передавання владних повноважень від органів центральної влади до органів регіонального рівня та органів самоврядування [3, с. 723].

Фінансова децентралізація вимагає більшої автономії місцевої влади в ухваленні незалежних фінансальних рішень. Для проведення політики фінансової децентралізації потрібно виконати необхідні та бажанні умови.

До необхідних умов належать: політична автономія, яка забезпечується шляхом обрання рад на місцевих виборах, призначення за погодженням з радою на ключові посади керівників виконавчих органів місцевого самоврядування, що забезпечує їх відповідальність перед населенням. Іншими необхідними умовами фіскальної децентралізації є відповідальність у видатковій сфері, значний обсяг податкових повноважень, бюджетна автономія, прозорість.

До бажаних умов відноситься: свобода від надмірного контролю над видатками з боку центрального уряду; безумовні трансферти від центрального уряду; повноваження у сфері здійснення запозичень.

Поняття „бюджетна децентралізація” та „бюджетно-податкова децентралізація” трактується різними вченими неоднаково. Так, автори Зеленої книги „Бюджетна децентралізація в Україні в контексті реформи місцевого самоврядування” пропонують наступне визначення: „Бюджетна децентралізація – це процес передання повноважень (функцій, компетенцій і відповідальностей) від центрального уряду до місцевих урядів (органів місцевого самоврядування). Така передача повноважень має супроводжуватися передачею відповідних фінансових ресурсів на виконання цих повноважень через запровадження місцевих податків або трансформації чи закріплення частини загальнодержавних податків за місцевими бюджетами, що отримали нові повноваження. Бюджетна децентралізація також є передачею повноважень від вищих органів управління до нижчих, наприклад, від регіональних до муніципальних або місцевих” [4].

Аргументами на користь бюджетної децентралізації є те, що:

— бюджетна децентралізація підвищує конкуренцію серед місцевих урядів, що, у кінцевому підсумку, обмежує обсяги суспільного сектору;

— децентралізація підвищує ефективність, оскільки місцеві уряди мають кращу інформацію про потреби своїх резидентів, ніж центральний уряд;

— бюджетна децентралізація сприяє ефективнішому розміщенню ресурсів.

Класична теорія децентралізації передбачає, що видаткові повноваження та фінансові джерела будуть розмежовані між рівнями державного управління одночасно і кожен владний рівень фінансуватиме визначений обсяг видатків відповідно до своїх повноважень. Але в багатьох країнах повноваження більш децентралізовані, ніж фіскальні джерела, тому постає необхідність передачі фінансових ресурсів від центральних до регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування. Існує багато шляхів вирішення цього питання, зокрема побудова системи трансфертів.

Принципами бюджетної децентралізації розвинених ринкових країн є ефективність, відкритість та відповідальність. На цих принципах базується розподіл повноважень для виконання визначених функцій органів державної влади та надання бюджетних послуг, повноважень мобілізації доходів та здатність місцевих урядів брати позики. Органи місцевої влади забезпечують реалізацію місцевих інтересів, надають громадські послуги, виконують делеговані повноваження органів виконавчої влади. Крім того, важливою є роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку території.

У кожній країні процес децентралізації проходить по-різному, враховуючи, принаймні, особливості політичної системи. Зокрема, детальному аналізу підлягають адміністративні важелі впливу центральної влади. Особливо це стосується бюджетного законодавства в частині норм складання та виконання місцевих бюджетів, оскільки фінансування делегованих повноважень здійснюватиметься за рахунок трансфертів з центрального бюджету. Крім цього, варто зважати на кількість рівнів органів влади, площу та населення адміністративно-територіальних утворень, а також систему виборів до місцевих рад.

Ефективне застосування інструментів децентралізації можливе лише за умови врахування двох критеріїв:

— економічної ефективності, макроекономічної стабільності та ефективного перерозподілу;

— політичної ефективності.

Економічну ефективність слід розглядати в двох аспектах: ефективності розподілу ресурсів та ефективності виробництва суспільних благ. Щодо першого аспекту, то розглядається відповідність створеного (виробленого) та очікуваного споживачами набору суспільних товарів та послуг, і як результат – рівень задоволення споживачів. Висока ефективність розподілу ресурсів є безпосереднім результатом децентралізації. Другий аспект ґрунтується на собівартості виробництва суспільних благ, зниження або підвищення якої є підставою до перегляду інструментарію децентралізації. Макроекономічна ситуація у державі свідчить про загальні результати політики децентралізації. І навпаки, застосовуючи макроекономічний інструментарій, держава може не тільки узгоджувати, але й покращувати результативність цієї політики. Основним критерієм є результати перерозподілу ресурсів, товарів та послуг між членами суспільства, а також між адміністративно-територіальними одиницями.

Децентралізація також впливає на основні елементи політичної системи держави. Це проявляється насамперед у наданні органам місцевого самоврядування повноважень щодо участі у прийнятті політичних рішень. Навіть за умов відсутності позитивного економічного ефекту від децентралізації обов'язково наявні якісні соціальні зрушення. Жителі громади (базового рівня врядування у державі) позиціонують себе як активних учасників усіх суспільних процесів адміністративно-територіального утворення, де вони проживають. Оптимальний розподіл повноважень між центром та регіонами, з одного боку, повинен обмежити авторитаризм центральних органів влади, а з другого – запобігти регіоналізації країни, що є особливо актуальним для країн, які розвиваються.

Кожна держава повинна віднайти індивідуальний підхід до застосування інструментарію децентралізації, враховуючи специфіку географічного розташування, забезпечення природними ресурсами, економіки та політичної системи.

Бюджетна децентралізація має свої як позитивні, так і негативні сторони.

До переваг можна віднести наступні. Децентралізація повноважень із надання бюджетних послуг

підвищує ефективність бюджетних видатків, оскільки наближує органи місцевої влади до потреб територіальних громад, робить їх підзвітними виборцям, дозволяє більш повно враховувати їх переваги, вчасно реагувати на зміни, що відбуваються. Територіальна громада, в свою чергу, будучи активним суб'єктом впливу на процеси соціально-економічного розвитку, може впливати на черговість виконання та фінансування тих чи інших місцевих програм.

Децентралізація доходних повноважень, в свою чергу, дозволяє більш точно врахувати специфіку та склад податкової бази, і тим самим забезпечити високий рівень поступлень доходів до бюджету.

Децентралізація бюджетних коштів посилює стимули до ліквідації тіньового бізнесу на теренах окремої території, оскільки більш чітко видимим є розподіл коштів та відкритість політичних рішень в інтересах територіальної громади. Також, у випадку бюджетної децентралізації підвищується відповідальність місцевої влади перед громадою за повноту виконання покладених на неї функцій, а в умовах сучасної пропорційної виборчої системи - і перед політичними партіями, які вона представляє.

Бюджетна децентралізація в цілому має позитивний прогресивний процес, але разом з цим виникають проблеми.

Бюджетна децентралізація ускладнює процес перерозподілу коштів через бюджет та управління бюджетним процесом взагалі, оскільки центральному уряду важче децентралізувати відповідальність за джерела оподаткування, ніж за видатки місцевих бюджетів.

Досягнення країною високого ступеня економічного розвитку є підставою для децентралізації управління, в тому числі у бюджетній сфері. Виходячи з цього можна стверджувати, що існує певний ступінь децентралізації управління, який залежить від низки показників: загального стану економіки країни, рівня диспропорцій у розвитку регіонів, унітарного чи федеративного устрою країни, стану державного управління, політичних інституцій, сформованості законодавчої бази тощо.

Необхідно знайти оптимальні межі фінансової незалежності або фіскальної автономії місцевих бюджетів, які б забезпечили ефективний розвиток як центрального бюджету, так і місцевих бюджетів, усунення фінансових дисбалансів як по вертикалі, так і по горизонталі.

Список використаних джерел:

1. Oates W. Fiscal Federalism / W. Oates. – New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1979.
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт. Пер. з нім., за ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь. 2000. – 654 с.
3. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / [Чугунов І.Я., Дьяченко Я.Я., Міщенко В.І. та ін.]; за ред. І.Я. Чугунова. – К.: ДНУ АФУ, 2009. – 848 с.
4. Зелена книга. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті реформи місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icps.kiev.ua/project.htm?pid=97>.

БЮДЖЕТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЛАНКА БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

**УНГУРЯН А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук.кер. Ковалевич Д.А.**

У статті показано сутність бюджетів місцевого самоврядування як складової бюджетної системи України. Наведено планові показники за доходами та видатками міського бюджету.

The article shows the essence of the budgets of local self-government as part of the budget system of Ukraine. Planned figures for income and expenditures of the city budget are presented.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що бюджет місцевого самоврядування є фінансовою базою для виконання власних та делегованих функцій органів місцевого самоврядування, направлених на соціально-економічний розвиток адміністративних одиниць.

Метою статті є дослідження бюджетів місцевого самоврядування

Об'єктом дослідження є бюджет міста.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі формування і використання бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування та їх перерозподілу з метою забезпечення балансованості відповідних бюджетів.

В умовах розвитку демократичного суспільства зростає роль бюджетів місцевого самоврядування як основи фінансового забезпечення розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Сучасні підходи до визначення ролі та місця цих бюджетів зумовлені значимістю місцевого самоврядування як складової громадянського суспільства, спрямованого на оптимізацію функціонування і реалізацію програм перспективного розвитку територіальних громад та зростання реального добробуту населення, що проживає на їх території.

На сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування досить гостро постала проблема ефективного функціонування органів місцевого самоврядування, викликана обмеженістю їх бюджетних ресурсів, необхідних для забезпечення належного виконання видаткових потреб та ефективного надання суспільних послуг населенню сільських, селищних та міських територіальних громад.

Проблемам функціонування бюджетів місцевого самоврядування та організації міжбюджетних відносин присвячено праці вітчизняних учених, таких як: С. Буковинський, А. Буряченко, О. Василик, З. Варналій, О. Дацій, В. Дем'янишин, О. Кириленко, В. Кравченко, В. Зайчикова, О. Лилик, І. Луніна, Ц. Огонь, К. Павлюк, Ю. Пасічник, Ю. Петленко, С. Слухай, Л. Тарангул, С. Юрій та інші. Серед зарубіжних учених значний внесок зробили Е. Блейклі, Д. Б'юкенен, Л. Дробозіна, Р. Максгрейф,

Л. Павлов, Г. Поляк, В. Родіонова, А. Черкасов та інші.

У науковій літературі увага вчених приділялася переважно дослідженню економічної природи місцевих бюджетів, питанням формування та використання бюджетних коштів, дії механізму системи міжбюджетних відносин. Незважаючи на великий спектр тематичних наукових досліджень та враховуючи важливість результатів останніх, необхідно зазначити, що і донині недостатньо вивченими залишаються теоретичні та практичні проблеми функціонування бюджетів місцевого самоврядування (сіл, селищ, міст районного значення). Особливо це стосується проблем недостатнього законодавчого врегулювання питань ефективного розподілу бюджетних повноважень, визначення джерел формування стабільної власної фінансової бази органів місцевого самоврядування в умовах діючого механізму міжбюджетних відносин.

Виокремлення науково визначених підходів до реформування взаємовідносин між державним бюджетом і бюджетами місцевого самоврядування та економічно обґрунтований, законодавчо закріплений розподіл бюджетних повноважень і бюджетних ресурсів дозволить вирішити поточні бюджетні проблеми, розв'язати суперечності між суб'єктами державної влади та органами місцевого самоврядування щодо доцільності та ефективності фінансування суспільних послуг, забезпечить децентралізацію бюджетних ресурсів. У підсумку це призведе до формування ефективного, самодостатнього, фінансово самостійного місцевого самоврядування і сприятиме соціально-економічному розвитку міст, сіл та селищ. Бюджети місцевого самоврядування – це фонди бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування як первинного (сіл, селищ, міст, районів у містах), так і вторинного рівнів (районів, областей), що формуються внаслідок перерозподільних процесів і призначені для виконання власних функцій та делегованих їм повноважень з метою забезпечення потреб та інтересів місцевого населення, а також розвитку місцевої інфраструктури.

Матеріальною основою бюджетних відносин, що виникають на місцевому рівні є бюджетні ресурси місцевого самоврядування. Це частина фінансових ресурсів цільового призначення, яка виражає фінансовий результат розподілу та перерозподілу валової доданої вартості, акумулюється в бюджетному фонді органів місцевого самоврядування і використовується для забезпечення виконання покладених на них власних та делегованих повноважень з метою забезпечення соціально-економічного розвитку відповідних територіальних громад. Бюджетні ресурси органів місцевого самоврядування не можуть бути ототожнені з доходами бюджетів, оскільки за своїм призначенням доходи бюджетів виступають джерелами утворення бюджетних ресурсів, а відповідно видатки – є напрямками їх використання.

Обсяг бюджетних ресурсів кількісно та якісно характеризує фінансові можливості органів місцевого самоврядування в забезпеченні виконання як власних, так і делегованих повноважень.

Фінансова самостійність органів місцевого самоврядування передбачає права та можливості їх самостійно вирішувати питання, пов'язані з фінансовим забезпеченням економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць, за рахунок власних фінансових ресурсів.

Розглянемо планові показники бюджету м.Чернівці на 2018рік.

Доходи міського бюджету затверджені у сумі 2 559 583,5 тис. грн., в тому числі: доходи загального фонду – 2 481 824,5 тис. грн., доходи спеціального фонду – 77 759,0 тис. грн., у тому числі бюджету розвитку – 17 300,0 тис. грн.

Видатки міського бюджету затверджені у сумі 2 661 210,5 тис. грн., в тому числі видатки загального фонду – 2 286 105,7 тис. грн., видатки спеціального фонду – 375 104,8 тис. грн. [2].

З метою удосконалення функціонування бюджетів місцевого самоврядування на рівні міст, сіл і селищ необхідно здійснити наступні практичні кроки: створити довгострокові стимули, які б заохочували органи місцевого самоврядування до здійснення структурних реформ, розширити їх податкову автономію та наділити можливостями сприяння розвитку підприємництва, створення інноваційно-інвестиційних ділянок, мережі робочих місць; провести чітке розмежування бюджетних повноважень між різними гілками влади; ввести до складу власних доходів бюджетів вагомі бюджетоформуючі податки; надати в розпорядження органів місцевого самоврядування кошти, отримані від понадпланових надходжень і відсотків за несвоєчасне перерахування платежів до бюджетів; забезпечити перерозподіл частки податку з доходів фізичних осіб до бюджетів тих територіальних громад, де проживають, а не працюють громадяни; переглянути порядок закріплення податку на прибуток підприємств за бюджетами різних рівнів; завершити інвентаризацію землі, її грошову оцінку та прийняти Закон України „Про Державний земельний кадастр”, що дасть можливість врегулювати земельні відносини і відповідно розширити базу оподаткування; відновити механізм самооподаткування, що матиме одноразовий характер і цільове призначення використання коштів; забезпечити зростання неподаткових надходжень за рахунок розширення переліку наданих платних послуг тощо. Метою фінансової діяльності місцевих органів влади є задоволення суспільних інтересів і потреб та сприяння соціально-економічному розвитку регіону. Сприяння соціально-економічному розвитку регіону передбачає його всебічний розвиток з урахуванням природно-кліматичних, географічних, демографічних, ресурсних особливостей. Тому головними функціями місцевих органів влади мають бути: освіта (дошкільна, позашкільна, шкільна), соціальне забезпечення, медичні послуги, організація культурних заходів, відпочинку і спорту, комунальні послуги, охорона навколишнього середовища, суспільно-санітарна служба, транспортні послуги, місцевий розвиток, загальне адміністрування.

В умовах ринкових відносин та встановлення демократії Україна зазнає серйозних трансформацій своєї політичної і економічної систем, що в першу чергу вимагає створення всіх умов зміцнення інституту місцевого самоврядування, функціонування якого б базувалося на основі реального втілення в життя принципів

самостійності та фінансової незалежності, адже матеріально-фінансова самостійність та незалежність у прийнятті рішень щодо вирішення місцевих проблем є основою демократичного суспільства. Реалізація прийнятих рішень, реальне виконання завдань та функцій органів місцевого самоврядування прямо залежить від їх фінансового забезпечення, тому, відповідно, фінансово незалежними органи місцевого самоврядування можуть бути лише за умови, коли обсяг фінансових ресурсів, якими вони володіють та розпоряджаються, є достатнім для їх виконання. Фінансова самостійність органів місцевого самоврядування передбачає права та можливості їх самостійно вирішувати питання, пов'язані з фінансовим забезпеченням економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць, за рахунок власних фінансових ресурсів. Однак фінансова самостійність органів місцевого самоврядування певною мірою є тільки декларативною, оскільки більшість бюджетів органів місцевого самоврядування є дотаційними.

Значимість питання фінансової самостійності та незалежності органів місцевого самоврядування вимагає детального дослідження умов та механізмів фактичної їх реалізації та вибору правильних стратегічних напрямів зміцнення їх основ.

Багатогранність бюджету і вплив на нього різних як економічних, так і політичних факторів породжують проблеми формування та виконання бюджетів місцевого самоврядування, які характерні практично для усіх територіальних громад. Суть проблеми полягає в тому, що в реальному житті принципи фінансової самостійності органів місцевого самоврядування не витримуються.

Слід зазначити, що в умовах ринкової економіки розвиток територіальних громад відбувається нерівномірно, адже малі міста та села неспроможні самостійно сформувати достатню дохідну базу, необхідну органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій [3, с. 143].

Розглядаючи питання самостійності органів місцевого самоврядування, слід акцентувати увагу на законодавчовизначених принципах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності. Деталізуючи кожний із названих принципів, слід зауважити, що правова та організаційна самостійність пов'язана із наділенням органів місцевого самоврядування окремими повноваженнями, при виконанні яких дані органи можуть діяти самостійно, приймаючи рішення та забезпечуючи їх виконання. Однак реалізація названих принципів неможлива без матеріальних та фінансових основ, серед яких бюджетні ресурси є визначальними.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс станом на 1.10.2018р [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 8.07.2010 р. № 2456-VI – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>
2. Рішення сесії про затвердження міського бюджету м.Чернівці на 2018рік.
3. Сунцова О. О. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / О. О. Сунцова // Інтернет-видання „Юриспруденція on-line” : [сайт]. – Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=20&d=454>.
4. Юрій С.І. Казначейська система : підручник. / С.І. Юрій, В.І.Стоян, М.Й. Мац –Тернопіль: Карт – бланш, 2008. - 590 с.

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

**ФЕЛЕЩУК М., 6 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Юрій С. М.**

У статті розкрито сутність та принципи бюджетної системи України. З'ясовано призначення бюджетної політики у соціально-економічному розвитку регіонів. Визначено, що бюджетна система та бюджетна політика потребують вдосконалення з метою ефективного соціально-економічного розвитку.

The article describes the essence and principles of the budgetary system of Ukraine. The purpose of budget policy in the socio-economic development of regions is determined. Obviously, the budget system and budget policy need to be improved in order to achieve effective socio-economic development.

На сучасному етапі розвитку державних фінансів актуальною залишається необхідність переосмислення ролі державного та місцевих бюджетів у системі регулювання соціально-економічного розвитку. Бюджетна система України побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіального устрою і врегульована нормами права.

Положення стосовно бюджетної системи України, які зазначені у Бюджетному кодексі, по-перше, мають концептуальне і практичне значення для забезпечення ефективності бюджетного процесу та конкретизують його понятійний апарат (термінологію); по-друге, є відображенням конституційних норм, які містяться у Конституції України, що закріплюють основи державного устрою України та систему адміністративно-територіального устрою; по-третє, є підґрунтям для формування структурних складових бюджетної системи. Вагомим за своїм значенням у бюджетній системі України та основним інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів є бюджети: державний та місцеві [5, с. 140].

Дослідженню різнопланових питань в бюджетній системі присвячені наукові праці таких вчених, як О. Бугуцького, Й. Завадського, Ю. Пасічника, П. Саблука, К. Павлюка та інших науковців.

Визначенням можливостей бюджетної політики у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України на регіональному рівні займаються І. Алексєєв, К. Васківська, В. Глушенко, І. Запатріна, Л. Лисяк, І. Чугунов, Ю. Радіонов, І. Ткачук, В. Тропіна, Н. Савчук та інші дослідники.

Метою та завданнями даної статті є розкриття сутності та принципів побудови бюджетної системи України, на яких базується ефективна бюджетна політика країни для виконання завдань підвищення добробуту членів суспільства, розвитку економіки.

Стійкість бюджетної системи, збалансованість доходів і видатків, досконала система бюджетного регулювання залежить від рівня та якості діяльності інституцій, які забезпечують бюджетний процес. Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетної системи, яка динамічно розвивається, постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку [5, с. 148].

Бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [1].

Відповідно до чинного бюджетного законодавства, бюджетна система України ґрунтується на таких принципах [1]:

— принцип єдності бюджетної системи України – єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності;

— принцип збалансованості – повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період;

— принцип самостійності – Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети;

— принцип повноти – до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

— принцип обґрунтованості – бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку України та розрахунках надходжень бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил;

— принцип ефективності та результативності – при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, Автономною Республікою Крим, місцевим самоврядуванням, при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів;

— принцип субсидіарності – розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача;

— принцип цільового використання бюджетних коштів – бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями;

— принцип справедливості і неупередженості – бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами;

— принцип публічності та прозорості – інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів.

Варто зазначити, що вагомим інструментом державного впливу на соціально-економічний розвиток регіонів є бюджетна політика, дієвість якої визначається, з одного боку, рівнем економічного розвитку країни, а з іншого – станом державних фінансів. Сучасні дослідження свідчать, що впродовж останніх років бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів в Україні формувалася під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, що позначилося на характері її змін [4, с. 239].

Надмірна централізація бюджетних коштів, недосконалість механізмів фіскального перерозподілу фінансових ресурсів держави, неефективність цільового бюджетного фінансування «точкових» регіональних проектів, посилення міжрегіональних диспропорцій за рівнем фінансової спроможності зумовили послаблення стимулів органів місцевого самоврядування до саморозвитку та розширення дохідної бази власних бюджетів, забезпечення економічної і фінансової самодостатності. Зазначене свідчить про невідповідність бюджетної політики стратегічним завданням розвитку українського суспільства та її орієнтованість на підтримку поточного стану, а не на розвиток регіонів [3, с. 156].

Таким чином, бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів – визначені органами державної влади та місцевого самоврядування напрями діяльності, що пов'язані з мобілізацією, перерозподілом та ефективним використанням бюджетних ресурсів, орієнтовані на досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку регіону, забезпечення фінансової та соціальної стабільності з дотриманням загальнодержавних стандартів і максимальним врахуванням регіональних інтересів.

Соціально-економічний розвиток регіонів у сучасних умовах є прямим результатом внутрішніх процесів у них, а фінансова самодостатність – необхідною умовою такого розвитку. Фінансовими домінантами

економічного зростання є внутрішній (ендогенний) потенціал регіону, який спроможний забезпечувати позитивну динаміку його розвитку й створювати конкурентне середовище. Такий підхід до розвитку регіонів базується на їх ефективній спеціалізації, рівномірному і збалансованому розвитку територій, оптимізації системи влади, недопущенні зростання регіональних асиметрій та передбачає зростання ролі регіональних і місцевих органів влади на основі розвитку сучасних інститутів децентралізованого управління.

Як вже зазначалося, для України характерною є надмірна централізація фінансових ресурсів, що призводить до неефективного управління бюджетною системою. Проблемою становлення ефективного децентралізованого управління бюджетними ресурсами держави є наявність багатьох перешкод, основні з них це: відсутність чіткого законодавчого розмежування повноважень між центральною владою і місцевим самоврядуванням та дублювання ними деяких функцій, наявність у місцевої влади повноважень, не забезпечених фінансовими ресурсами, відсутність механізму, який дозволив би захистити інтереси регіонів в про цесі перерозподілу ВВП [6, с. 943].

Реалізація бюджетної політики, що ґрунтується на принципі децентралізації, може стати запорукою успішного соціально-економічного розвитку регіонів, адже децентралізація передбачає надання органам місцевого самоврядування права вирішувати низку завдань місцевого рівня та забезпечення їх ресурсами, необхідними для фінансування цих процесів. Оптимальний розподіл повноважень між центральною владою та місцевим самоврядуванням є невід'ємною умовою ефективного функціонування фінансової системи в цілому.

На основі проведених досліджень можна виділити наступні пріоритетні напрями реформування бюджетної системи України [6, с. 944]:

- зростання фінансової незалежності бюджетів місцевого рівня і ступеня фінансового забезпечення делегованих їм повноважень;
- надання можливості місцевим органам влади об'єднувати свої ресурси задля фінансування спільних програм та проектів;
- подальше зростання автономності місцевих бюджетів у сфері видатків;
- оптимізація взаємовідносин між місцевими та центральним бюджетами;
- збільшення частки інвестиційних ресурсів в структурі місцевих бюджетів;
- спрощення доступу органів місцевої влади.

Структура бюджетної системи країни визначається бюджетним устроєм, який ґрунтується на адміністративно-державному устрої. Що стосується бюджетного устрою, його більш доцільно розглядати як засади побудови бюджетної системи. Вони встановлюються з урахуванням адміністративного поділу і розмежування функцій між різними рівнями органів державної влади. Основною метою виділення принципів бюджетної системи України є побудова такої бюджетної системи, яка при найбільш оптимальному використанні фінансових ресурсів держави відображає державний (унітарний) устрій країни у поєднанні з самостійністю місцевих бюджетів, тобто принципи відображають вимоги, які висуваються до організації і устрою бюджетної системи.

Слід зазначити, що науково обґрунтований перелік принципів бюджетної системи не є гарантією їх реалізації. Для впровадження окреслених принципів у реальну практику необхідно виконання ряду умов, що є предметом подальших досліджень. Перспективою подальших розвідок має стати також аналіз, наскільки бюджетна політика втілює принципи і функції бюджетної системи держави, враховуючи, що саме бюджетна система є одним із основних її інструментів для спрямування розвитку суспільства у необхідному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 01.10.2011 р. № 2456-17. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Боголіб Т. М. Інституційна основа бюджетної системи України / Т. М. Боголіб // Вісник наукових праць ДонНТУ. Серія: Економічні науки. – 2016. – №2(44). – С. 145-151.
3. Возняк Г. В. Вплив бюджетної децентралізації на економічне зростання регіонів України: статистичне оцінювання / Г. В. Возняк // Проблеми економіки. – 2017. – №2. – С. 154-160.
4. Возняк Г. В. Бюджетна політика розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації: концептуальні підходи до формування / Г. В. Возняк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Випуск 1(49) Том1. – 2017. – С. 237-243.
5. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк – К.: ДНУ АФУ, 2009. – 600 с.
6. Чушак А. М. Бюджетна система України в контексті реформи місцевого самоврядування та курсу уряду на децентралізацію влади в державі / А. М. Чушак // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск 4. – 2015. – С. 942-945.

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ЦЕЛЮРЕНКО Г., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Економіка»,
спеціалізація «Економічна кібернетика»
наук. кер. Лучик В.Є.

В статті розглянуто особливості розвитку фондового ринку України та проблеми, що виникають під час його функціонування. Здійснено аналіз основних тенденцій та закономірностей розвитку ринку цінних паперів, за якими слід проводити реформування.

The article considers the peculiarities of the development of the stock market in Ukraine and the problems that arise during its functioning. The analysis of the main tendencies and patterns of development of the securities market, which should be reformed.

Актуальність даної теми визначається тим, що фондовий ринок сприяє прискоренню оборотності

капіталу, активізації економічних процесів, безперебійності функціонування суб'єктів господарювання, тому ефективне функціонування й подальший розвиток фондового ринку є запорукою поступового розвитку національної економіки, зростання обсягів ВВП та, відповідно, доходів власників заощаджень.

Метою статті є дослідження сучасного стану фондового ринку України, визначення основних проблем його розвитку, та можливе знаходження подальших шляхів його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є діяльність інструментів фондового ринку України, які функціонують в умовах макроекономічної нестабільності в країні.

Предметом є дослідження української фондової біржі, як економічного простору, на якому формуються і функціонують відносини з купівлі-продажу фінансових ресурсів.

Значний внесок у дослідження функціонування фондового ринку України внесли такі вітчизняні вчені як: Л.П. Іскренко, Б.С. Кіров, Н.В. Шевченко, О.С. Пархоменко та ін. Незважаючи на всі дослідження, на сьогодні фондовий ринок є одним з найбільш недооцінених елементів фінансової системи України. У зв'язку з цим потребує детального аналізу, та виявлення можливих причин такої недооцінки фондового ринку в Україні [3, с. 74].

Фондовий ринок України являє собою досить широкую сукупність суспільних відносин, які виникають з приводу цінних паперів, включаючи державне та інституційно-правове їх регулювання. На жаль, порівняно з іншими країнами Західної Європи, він лише складається і знаходиться на початковому етапі формування. Початком становлення фондового ринку України вважається поява відповідного закону України «Про цінні папери і фондовий ринок». Згідно цього закону, фондовий ринок – це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [2].

Основним завданням фондового ринку є забезпечення переливу капіталу від фінансово надлишкових секторів в економіці до тих сфер діяльності, де ці кошти найбільше потрібні. Це здійснюється за рахунок торгівлі цінними паперами, адже саме вони є товаром на фондовому ринку.

В Україні у цивільному обороті існують такі групи цінних паперів:

- пайові цінні папери, які засвідчують участь у статутному капіталі, надають власникам право на участь в управлінні емітентом і одержання частини прибутку;
- боргові цінні папери, які засвідчують відносини позики і зобов'язання сплатити у визначений строк певні кошти;
- похідні цінні папери, випуск та обіг яких пов'язаний із правом на придбання, продаж цінних паперів чи інших фінансових або товарних ресурсів;
- товаророзпорядчі цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, зазначеним у документах.

Розвиток ринку цінних паперів є головним чинником процесу лібералізації національної економіки і вдалого реформування. Однак на сучасному етапі цей ринок не є показником стану розвитку економіки або окремих її галузей. Для розвитку ринку цінних паперів потрібна державна підтримка, потрібне значне інноваційне реформування, тому що в умовах сучасного науково-технічного прогресу значення інноваційних процесів на ринку цінних паперів зростає

На сьогодні сучасний організований ринок цінних паперів України може бути за законодавством представлений такими фондовими біржами: ПАТ «Київська міжнародна фондова біржа», ПрАТ «Придніпровська фондова біржа», ПрАТ «Українська міжнародна фондова біржа», ЗАТ «Українська фондова біржа», ПАТ «Українська біржа», ПрАТ Фондова біржа «ІННЕКС», ПрАТ Фондова біржа «ПФТС», ПАТ Фондова біржа «Перспектива».

У 2017 р. спостерігалася консолідація на ринку цінних паперів. Серед десяти фондових бірж, досі в Україні діють тільки дві, це «Перспектива» та «ПФТС», саме вони контролюють 95,56% вартості біржових контрактів.

У структурі обсягів біржових контрактів з цінними паперами на фондову біржу «Перспектива» припадає 76,98 % усіх обсягів біржових торгів у 2017 р., «ПФТС» – 18,58%. Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом 2017 р. зафіксовано з державними облігаціями України – 250,13 млрд. грн. (87,40 % від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у 2017 р.).

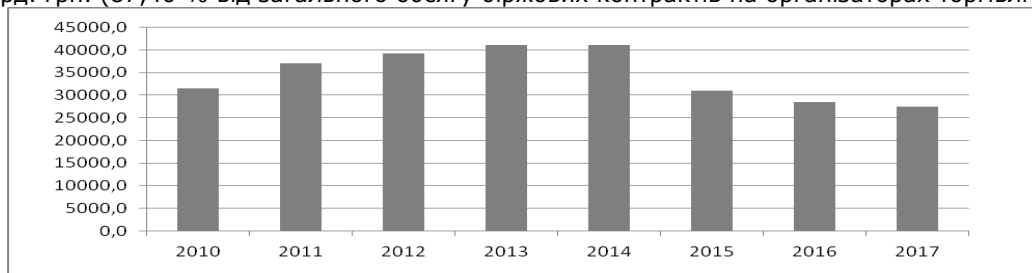

Рис. 1. Прямі інвестиції з країн ЄС в економіці України, млн. дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі даних [1].

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки доводиться констатувати несуттєвий вплив глобальних чинників на обсяги надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну скоротилися (див. рис. 1). Вони, як відомо, значно нижчі в порівнянні з іншими країнами Східної Європи, що зумовлено надзвичайно високими ризиками на рівні країни: поширенням тіньових схем ведення бізнесу, системною корупцією у вищих ешелонах влади, низькою ефективністю правоохоронної і судової гілок влади, відсутністю стабільних правил гри для іноземних інвесторів, воєнними діями на Сході України. Зазначимо,

що вітчизняний ринок цінних паперів, який і повинен відігравати провідну роль в залученні інвестицій і трансформації економіки, знаходиться в депресивно-кризовому стані, тому зараз вплив глобальних чинників і не є домінуючим.

Головним індикатором розвитку фондового ринку та фінансової системи країни є обсяг торгівлі на біржі у розрізі фінансових інструментів, якими вона проводиться (див. рис. 2).

Рис. 2. Структура обсягу біржових контрактів з цінними паперами на біржовому ринку (з розподілом за фінансовими інструментами).

Джерело: побудовано авторами на основі даних [4].

Як видно головна роль на біржовому ринку належить державним облігаціям України. Так на кінець 2017 р. їх частка у структурі становила 89,24 %. Частка інших фінансових інструментів є досить не значною і майже всі вони протягом досліджуваного періоду зменшувалися. А найбільше зменшилася частка акцій з 4,15 % у 2015 р. до 0,92 % – 2017 р. Справа в тому, що український фондовий ринок активно використовується для фінансування бюджету за рахунок продажу держоблігацій. Альтернативи їм зараз немає, тобто поява «блакитних фішок» та інших однозначно похитне створену монополію. Скорочення обсягів випуску акцій як засобу залучення додаткових інвестиційних ресурсів пояснюється:

- загальним несприятливим інвестиційним кліматом в державі, що обумовлює високий рівень ризику цього виду цінних паперів;
- небажанням нових власників приватизованих підприємств використовувати саме цей фінансовий інструмент через втрату контролю над підприємством;
- кризою на світових фінансових ринках, яка призвела до помітного падіння попиту на вітчизняні цінні папери з високим рівнем ризику.

Все це свідчить про те, що в Україні практично відсутній нормальний біржовий ринок такий як у розвинених країнах світу, де частка акцій щонайменше становить понад 50 % усіх обсягів торгів на фондовому ринку.

Фондовий ринок в Україні як би є, але по суті його немає. Операції з цінними паперами, як правило, проводяться за межами бірж, що зайвий раз підкреслює непрозорість ринку цінних паперів. Зокрема, 89% угод з цінними паперами проводиться на позабіржовому ринку, і тільки 11% – на фондовій біржі. На вторинному ринку акцій (маються на увазі акції, якими торгують на біржі) ситуація і зовсім катастрофічна – допущено до біржових торгів лише 8% паперів [5].

На фондовому ринку у цілому ситуація з фінансовими інструментами характеризується такими негативними моментами: надто вузький спектр доступних для роботи фінансових інструментів, що ускладнює диверсифікацію портфелів і можливостей для інвестування; низька якість цінних паперів, що перебувають в обігу; низька ліквідність та висока волатильність цін лістингових цінних паперів; низький рівень розвитку ринку деривативів; відсутність в обігу на біржах цінних паперів іноземних емітентів, активи яких розташовані в Україні. Такий стан можна пов'язати з наступними обставинами:

- самі емітенти – акціонерні товариства, що з'явилися після приватизації, не надто прагнуть до вільного обігу власних акцій на ринку;
- вся наявна інфраструктура та система регулювання орієнтовані на великих емітентів, масштаби яких дозволяють працювати з ними іноземним інвесторам;
- відсутність ефективного захисту прав інвесторів у цінні папери, незацікавленість потенційних інвесторів придбавати цінні папери через низький рівень корпоративного управління.

Зараз в Україні досить проблематичною є процедура покупки цінних паперів. На фондовому ринку можна просто взяти і купити акції, перед цим всім зацікавленим особам необхідно отримати спеціальні валютні ліцензії від Нацбанку. Їх оформлення займає дуже багато часу і зусиль. Процес виведення іноземних інвестицій після продажу акцій в Україні також досить непростий і вимагає отримання цілого ряду дозволів від НБУ.

Для підвищення привабливості ринку цінних паперів України для інвесторів необхідно встановлення жорсткої процедури допуску цінних паперів іноземних емітентів на національний ринок цінних паперів, яка б забезпечувала захист внутрішнього інвестора. Для захисту інвесторів при здійсненні операцій з іноземними цінними паперами необхідно розвивати контакти і співробітництво з іноземними регулюючими і контролюючими органами з цінних паперів, проведення активної державної політики, спрямованої на становлення ефективного ринку цінних паперів, який був би якісним інвестиційним механізмом.

Отже, аналіз стану та динаміки фондового ринку на сучасному етапі свідчить про те, що в Україні сформувався спекулятивний фондовий ринок, який перебуває у сильній залежності від іноземного капіталу та зовнішньоекономічної динаміки. Залучення іноземних інвестицій може бути здійснено шляхом лібералізації валютного регулювання і запуску великої приватизації. Від миттєвого прийняття позитивних рішень щодо цих двох питань зарубіжні і національні інвестори безумовно звернуть увагу на перспективи української економіки і за кілька років ситуація може змінитися в позитивну сторону. На етапі відновлення ринку важливим є державне і громадське регулювання. Продуктивний нагляд за ринком повинні здійснювати як Комісія з цінних паперів, так і саморегульовані організації професійних учасників ринку, їх спільна робота дозволить виробити правила, які забезпечать ефективне функціонування вітчизняного фондового ринку, враховуючи помилки попередніх періодів та керуючись набутим досвідом.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ives/ives_u/ives0617_u.htm
2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» 1201XII від 02.2006р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z003507>
3. Іскринко Л.П., Кіров Б.С. Інтернет трейдинг та проблеми його ліквідності на фондовому ринку України / Л.П. Іскринко, Б.С. Кіров // Економічний журнал. – 2012. – №12. – С. 114.
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssmc.gov.ua/user_files/content/58/1499943860.pdf
5. Поплавська М.В. Особливості формування фондового ринку України / М.В. Поплавська // Економіка та держава. – 2016. – №2. – с. 79–81.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГО БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

**ПАДОХ. М., ЧОРНА Н., 6 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Юрій С. М.**

Метою написання статті є дослідження сутності та проблем функціонування сільського бюджету. Акцентовано увагу на значенні соціально-економічного розвитку регіону для розвитку бюджетів базового рівня. Визначено, що рівень забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій залежить від фінансової спроможності як регіону, так і держави в цілому та подано шляхи активізації даного процесу.

The purpose of the article is to study the essence and problems of functioning of the rural budget. The emphasis is placed on the significance of the socio-economic development of the region for the development of the baseline budgets. It is determined that the level of provision of socio-economic development of rural territories depends on the financial capacity of both the region and the state as a whole, and the ways of activation of this process are given.

Пошук й отримання обсягу фінансових ресурсів, необхідних для безперервного відтворення процесу виробництва та всебічного розвитку сільських територій є одним зі складних завдань, що повинні вирішувати органи державної влади та місцевого самоврядування, суб'єкти підприємництва та жителі села. Для практичної реалізації такого непростого завдання важливим та актуальним питанням стає висвітлення теоретичних фінансового забезпеченні сільських територій, без ефективної дії якого неможливе їх безбиткове функціонування, а тим більше – сталий соціально-економічний розвиток.

Проблематику соціально-економічного розвитку сільських територій, процесу формування доходів та напрямів оптимізації видатків вивчали та висвітлювали у своїх наукових дослідженнях Гайдучкий П. І., Даниленко А. С., Косодій Р. П., Лісовий А. В., Васьківська К. В., Сембай І. В., Єрмаков О. Ю., Єрмоленко В. М., Ладика В. І., Попова О. Л. та інші вчені.

Незважаючи на значну увагу дослідників до проблем сталого розвитку сільських територій, недостатньо дослідженими залишаються процеси формування доходів та фінансування сільської економіки й соціальної інфраструктури.

Мета статті полягає в з'ясуванні економічної значимості доходів та видатків в соціально-економічному розвитку сільських територій.

У соціально-економічній сфері України сільські території займають особливе місце. На них проживає третина населення нашої держави і припадає 90% її площі. Тут зосереджено 41,6 млн. га сільськогосподарських угідь. Ці та інші чинники роблять розвиток сільських територій одним з основних пріоритетів державної політики України.

Розвиток сільських територій сьогодні характеризується загостренням низки проблем, найгострішими з яких є демографічна криза, занепад соціальної інфраструктури, безробіття та бідність, а головне – перехід власності на саму землю до іноземних інвесторів. У передових країнах світу нарощення сільського виробництва свого часу відіграло історично важливу роль у забезпеченні розвитку всієї економіки. Сільське господарство було рушійною силою, яка спричинила розвиток несільськогосподарських секторів і сприяла підвищенню загального рівня добробуту населення.

Розвинуті країни світу активно субсидують аграрний сектор також і з міркувань продовольчої безпеки та мінімізації загрози надлишкової міграції сільського населення в міста і за кордон тощо. Величина таких субсидій досягає в країнах ЄС – у середньому 50% від вартості сільськогосподарської продукції, у Швейцарії – 82%. За існуючими оцінками майже на 75% обсягів сільськогосподарської продукції, що реалізується на внутрішньому ринку ЄС, поширюються державні заходи підтримки.

У деяких країнах ЄС частка державних витрат на підтримку національного сільськогосподарського виробництва дорівнює частці сільського господарства у ВВП або навіть перевищує її. До таких країн

належать, зокрема, достатньо розвинені в економічному відношенні Норвегія та Австрія. В окремих державах відсоток державних витрат на сільське господарство в структурі ВВП сягає до 4,1 % [4, с. 344].

Рівень забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій залежить від фінансової спроможності як регіону, так і держави в цілому.

Величина доходів бюджетів базового рівня тісно пов'язана із варіацією таких економічних параметрів, як величина реалізації промислової продукції, середньомісячна заробітна плата, кількість суб'єктів господарювання, обсяг капітальних інвестицій. На основі цих даних зроблено низку пропозицій щодо проведення відповідних політик у різних секторах економіки сіл, селищ, міст, які доцільно проводити як на базовому, так і на регіональному і державному рівнях для підвищення величини доходів бюджетів базового рівня, які полягають у стимулюванні інноваційних і структурних перетворень, створенні майданчиків для науково-технічного розвитку.

Окрім того, подальший розвиток системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування неможливий без зміцнення основ його фінансової незалежності. Зокрема, існує доцільність: узгодження бюджетних повноважень із наявними фінансовими ресурсами та стимулювання місцевих органів влади нарощувати власну дохідну базу.

Варто зазначити, що подальший розвиток системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування неможливий без зміцнення основ його фінансової незалежності. Зокрема, існує доцільність:

- узгодження бюджетних повноважень із наявними фінансовими ресурсами;
- стимулювання місцевих органів влади нарощувати власну дохідну базу на певній території;
- надання місцевим органам влади більших повноважень у сфері оподаткування;
- надання статусу місцевих податків окремим загальнодержавним.

Необхідно вдосконалити законодавчу базу, зокрема стосовно розподілу функціональних повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування різних рівнів. Підвищуючи рівень фінансової забезпеченості територій, посилювати контроль за законністю рішень органів місцевого самоврядування у фінансовій сфері та за їх відповідальністю щодо формування і ефективного використання бюджетних ресурсів перед громадою [3, с. 157].

Сучасний етап становлення української держави характеризується поступовим перенесенням ваги у прийнятті рішень щодо соціально-економічного розвитку територій безпосередньо на місцевий рівень. Це вимагає перегляду основних принципів формування регіональної політики в Україні, а також удосконалення механізму управління видатками місцевих бюджетів.

Аналіз ефективності управління використанням бюджетних коштів соціального призначення є надто складною проблемою, оскільки досягнення мети не завжди легко виміряти. Так, ефективне використання бюджетних коштів на охорону здоров'я має проявитися у зниженні захворюваності, смертності, подовженні тривалості життя громадян. Специфіка оцінювання ефективного управління фінансовим забезпеченням соціального захисту населення полягає в тому, що крім кількісних характеристик результат повинен мати й соціальний ефект, тобто вагоме корисне значення для індивіда чи суспільства. Таким ефектом має бути підвищення рівня життя тих осіб чи соціальних груп, яким надається соціальний захист. Інакше кажучи, в кожній соціальній сфері мають бути свої індикатори успішного використання коштів.

Підвищення ефективності та якості управління сільськими бюджетами можна розглядати як сукупність дій і цілей, які повинні бути спрямовані на забезпечення їх фінансової стійкості, бездефіцитності, спроможності у фінансуванні функцій, які покладені на громаду, досягнення результативності видатків тощо. Важливо забезпечити безперервність моніторингу ефективності управління фінансовими ресурсами в системі функціонування сільських бюджетів на всіх етапах бюджетного процесу. В цьому контексті слід виокремити [1, с. 112]:

- забезпечення ефективності управління процесом формування фінансових ресурсів сільських бюджетів у розрізі всіх джерел їх надходження та акумулювання достатніх обсягів грошових коштів для виконання усієї сукупності функцій та повноважень;
- забезпечення ефективності управління процесом використання фінансових ресурсів для фінансування поточних витрат і видатків розвитку;
- забезпечення ефективності управління фінансовими відносинами, що виникають в процесі формування та використання фінансових ресурсів між державою, регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами економіки – юридичними та фізичними особами тощо (тобто гармонізації інтересів усіх учасників).

Існує декілька загальних критеріїв визначення ефективного витрачання коштів: економічно, без втрат, у межах визначеної суми з більшим ефектом. Принцип економії коштів не завжди означає раціональне та оптимальне їх використання.

Так, оптимізація загальноосвітніх шкіл в Україні протягом всього періоду трансформаційних перетворень привело у певній мірі до економії витрат на ці заклади. Кількість шкіл у сільській місцевості в результаті бюджетно-адміністративної реформи за останні роки значно зменшилась. Це стало однією з причин того, що багато дітей шкільного віку у сільській місцевості втратили можливість відвідувати загальноосвітню школу. Збиток соціально-економічному потенціалу від цієї «економії» важко визначити. Поява такої кількості осіб з низьким освітнім рівнем на ринку праці вже найближчим часом значно ускладнить їх працевлаштування і потребує немалих коштів на додаткову підготовку, величина яких може перевищити зекономлені від укрупнення мережі загальноосвітніх шкіл витрати.

Крім того, цей захід «економії» тягне за собою необхідність запровадження соціальної програми «Шкільний автобус» та проблему працевлаштування вивільнених учителів [1, с. 114].

Ефективність фінансового забезпечення тієї чи іншої соціальної сфери загалом проявляється як зростання добробуту населення. Це - узагальнюючий показник, але в кожній соціальній сфері повинні бути свої індикатори успішного використання коштів, які мають розробляти відповідні профільні міністерства. Слід враховувати й інші заходи та дії, спрямовані на досягнення результату, що має вагоме корисне суспільне значення. Насамперед, це має бути позитивна динаміка соціальних витрат на одну особу (1 учня, 1 хворого в лікарні, 1 інваліда і т.п.). Необхідно створити у відповідальних соціальних установах аналітичні центри, яким поставити за обов'язок як регулярний моніторинг виконання бюджету, так і розрахунки ефективності від заходів соціального спрямування. Доцільно також поставити в залежність від ефективного використання державних коштів заробітки та преміальний фонд працівників та керівників цих установ [1, с. 116].

Отже, заходами щодо комплексного сільського розвитку мають стати:

- підвищення розвитку сучасного агропромислового виробництва на інноваційній основі;
- поживлення підприємницької ініціативи, ринкових форм організації бізнесу на селі;
- стимулювання несільськогосподарської зайнятості та розвиток позааграрних видів діяльності на сільських територіях;
- зміцнення власної фінансової бази сільських громад;
- формування життєздатного соціального середовища, покращення умов життя та побуту сільського населення, сприяння адаптації сільської економіки до ринкових умов;
- впровадження єдиних стандартів і нормативів соціального обслуговування жителів села, поліпшення соціального рівня проживання сільського населення з метою подолання хронічної сільської бідності;
- раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки підприємницької діяльності на селі, збереження ландшафту;
- розвиток сфери послуг на селі, розбудова первинної ринкової інфраструктури та її пристосування до конкретних потреб жителів села;
- забезпечення права власності та використання природних ресурсів;
- підвищення активності населення у житті сільських громад та участь у прийнятті рішень стосовно розпорядження наявними для розвитку села коштами.

В подальшому необхідно активізувати процес мобілізації фінансових ресурсів для фінансування соціально-економічних потреб села, підвищити регулятивну роль держави, що дозволить здійснити розроблення та впровадження якісно нового комплексного механізму фінансового забезпечення сталого розвитку сільських територій. Фінансове забезпечення розвитку сільських територій представляє собою діяльність з приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів в контексті загальнодержавних і регіональних стратегічних пріоритетів з метою фінансування безперервності відтворювальних процесів, вирішення проблем та задоволення інтересів гармонійного розвитку сільських територій, суб'єктів підприємництва, що займаються як аграрною, так і позааграрною діяльністю та функціонують в межах цих територій, підвищення добробуту та якості життя населення, що проживає на даних територіях [2, с. 162].

Загальним результатом реалізації механізму фінансового забезпечення має стати покращення сталого та гармонійного розвитку сільських територій, суб'єктів підприємництва, що функціонують в межах цих територій, підвищення добробуту та якості життя населення, що проживає на даних територіях.

Список використаних джерел:

1. Баранник Л. Б. Ефективність управління видатками бюджету соціального спрямування на регіональному рівні / Л. Б. Баранник // Економічний простір. - № 88. - 2014. - С. 110-122.
2. Бидик А. Г. Теоретична структура механізму фінансового забезпечення розвитку сільських територій / А. Г. Бидик // Регіональна економіка. - 2018. - № 15. - С. 156-162.
3. Мартьянов М. Аналіз довгострокових факторів впливу на доходи бюджетів територіальних громад / М. Марьятов // Світ фінансів. - Вип. 1. - 2016. - С. 183-191.
4. Онегіна В. М. Сучасні тенденції розвитку сільських територій як загроза економічній безпеці України / В. М. Онегіна // Всеукраїнський науковий журнал «Актуальні проблеми інноваційної економіки». - 2016. - № 1. - С. 33-36.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ, ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

ЯКОБЧУК Р., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ковалевич Д.А.

У статті розкрито сутність соціальної політики, значення соціального захисту населення. Обґрунтовано використання коштів місцевих бюджетів на соціальний захист населення.

The article reveals the essence of social policy, the importance of social protection of the population. The use of funds from local budgets for social protection of the population is substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в рівень соціального захисту як засіб відтворення й розвитку населення є критерієм діяльності будь-якої соціальної, правової держави і залежить від стану національної економіки, темпів її соціально-економічного розвитку.

Метою статті є обґрунтування необхідності проведення видатків на соціальний захист населення.

Об'єктом дослідження є видатки місцевих бюджетів на соціальний захист населення.

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають в процесі використання коштів на соціальний захист населення.

В сучасних умовах важливе значення надається соціальній політиці. В період загострення політичної, економічної ситуації виникають проблеми фінансового забезпечення, ефективного перерозподілу коштів

фондів соціального страхування, надання допомог та соціальних виплат.

Соціальна політика є визначальним напрямом внутрішньої політики держави. Соціальна політика — це складова загальної політики, втілена в соціальні програми та різноманітні заходи, спрямовані на задоволення потреб та інтересів людей і суспільства. Зрозуміло, що соціальна політика має бути адекватною стану економіки, але ігнорування соціальними проблемами може призвести до значних економічних втрат. Метою соціальної політики держави є забезпечення стабільної, без заворушень і потрясінь, життєдіяльності суспільства, досягнення соціальної злагоди та соціальної цілісності, належного рівня добробуту людей.

Проблеми соціальної політики розглянуті в працях таких знаних фахівців економічної науки, як Дж. Стігліца, В. Лексіна, О. Швецова, А. Пороховського, Л. Абалкіна, Є. Авраамової, А. Бузгаліна. У вітчизняній науці ці питання розробляють, зокрема, О.Амоша, В.Близнюк, О.Власюк, В. Внукова, Гейц, В. Гришкіна, С. Кропельницька, Ю. Конопліна, В. Куценко, Е. Лібанова, Т. Солоджук, Т.Савченко, А. Чудно та багато інших.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень з цієї теми, проблеми соціальної політики треба вивчати, аналізувати механізми функціонування фондів соціального страхування та розробляти напрямки їх удосконалення.

Способом реалізації соціальної політики є система соціального захисту і соціальних гарантій. Соціальний захист — це система державних заходів щодо забезпечення достойного матеріального і соціального становища громадян. Соціальні гарантії — це система обов'язків держави перед своїми громадянами щодо задоволення їхніх соціальних потреб.

Існують соціальний та ринковий підходи до реалізації соціальної політики. Соціальний підхід виходить із того, що суспільство має гарантувати кожному громадянину доходи, не нижчі за межу малозабезпеченості; ринковий підхід — з того, що суспільство бере на себе зобов'язання тільки створити умови кожному члену суспільства для виявлення ним економічної активності та одержання доходу. У розвинутих країнах світу найчастіше комбінуються обидва ці підходи, що забезпечує результативність соціальної політики та достойний рівень життя населення.

Показником результативності соціальної політики є рівень життя населення. Рівень життя населення — це міра задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини, забезпечувана сукупністю матеріальних і соціальних умов життя. Основними елементами рівня життя є: рівень і структура споживання матеріальних благ (продуктів харчування та непродовольчих товарів); рівень споживання послуг установ побутового обслуговування, охорони здоров'я, освіти, культури, соціального забезпечення, фізкультури; рівень забезпеченості житлом.

Для оцінки рівня життя населення використовується система показників, які можна класифікувати на такі групи: соціально-демографічні показники (кількість населення, його склад, динаміка та структура за статтю, віком і соціальним станом; показники міграції населення і трудових ресурсів); узагальнюючі показники (ВВП на душу населення, реальні доходи на душу населення, структура населення за рівнем середньодушового сукупного доходу тощо); показники рівня оплати праці та доходів населення (середня та мінімальна заробітна плата, середня та мінімальна пенсія, середня грошова допомога тощо); показники рівня споживання населенням товарів і послуг; показники, які характеризують стан соціальної сфери; показники споживчих настроїв домогосподарств тощо.

Головною умовою реалізації державної політики в соціальній сфері є врахування принципу взаємозв'язку із соціальними та економічними ризиками. [1,с.99].

Засобами державної соціальної політики є: нормативно-правове регулювання, спрямоване на забезпечення соціальних гарантій та соціальний захист населення; розроблення демографічних і соціальних прогнозів.

Соціальне страхування є важливою фінансовою категорією, що відображає економічні відносини, які виникають в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту шляхом формування фондів грошових коштів та їх використання.

Державне регулювання передбачає створення та функціонування фінансового механізму спрямованого на раціональне управління рухом фінансових ресурсів та формування фінансових відносин, що виникають у процесі утворення та використання цільових страхових фондів.

Проаналізуємо видатки на соціальний захист населення проведених із місцевих бюджетів Чернівецької області.

У 2017 році на утримання установ, здійснення заходів та забезпечення виплати державних допомог, пільг, субсидій та інших соціальних виплат по галузі соціального захисту та соціального забезпечення у цілому спрямовано 3 млрд. 511 млн. 60 тис. 225 грн., що становить 98,8 відсотка від планових річних призначень з урахуванням змін, в тому числі з загального фонду – 3 млрд. 425 млн. 10 тис. 387 грн. (98,9 відсотків від уточненого плану), спеціального – 86 млн. 49 тис. 838 гривень (92,1 відсотки від уточненого плану).

Із загальної суми видатків - 3 млрд. 148 млн. 830 тис. 252 грн. становлять видатки, що здійснюються за рахунок соціальних субвенцій з державного бюджету, а 362 млн. 229 тис. 973 грн. - видатки місцевих бюджетів.

На виплату заробітної плати та нарахувань на неї в цілому спрямовано 141 млн. 216 тис. 82 грн., що становить 39,0 відсотків від загальної суми видатків за рахунок місцевих бюджетів та 99,6 відсотка від уточнених на цю ціль призначень; придбання медикаментів – 3 млн. 373 тис. 870 грн. (0,9 відсотка від загальних видатків та 94,3 відсотка від уточнених призначень), організацію харчування – 23 млн. 439 тис.грн. (6,4 відсотка від загальних видатків та 94,4 відсотка від уточнених призначень); виплату пільг –

53 млн. 722 тис. 681 грн. (15,0 відсотка від загальних видатків та 99,7 відсотка від уточнених призначень), оздоровлення та відпочинок дітей – 14 млн. 109 тис. 296 грн. (3,9 відсотка від загальних видатків та 98,1 відсотка від уточнених призначень); оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 12 млн. 114 тис. 909 грн. (3,4 відсотка від загальних видатків та 97,0 відсотка від уточнених призначень); виконання заходів місцевих програм та на інші видатки – 56 млн. 143 тис. 309 грн. (16,0 відсотка від загальних видатків); на капітальні видатки – 58 млн. 110 тис. 826 грн. (16,0 відсотків від загальних видатків та 91,8 відсотка від уточнених призначень).

Відповідно до ст.102 Бюджетного кодексу України фінансування витрат, пов'язаних з наданням пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот, на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу у 2017 році здійснювалося з місцевих бюджетів за рахунок коштів відповідних субвенцій з державного бюджету, а саме на:

— пільги ветеранам війни і праці направлено 69 млн. 865 тис. 532,26 грн., що складає 92,4 відсотки до річних призначень;

— пільги ветеранам військової служби, ветеранам органів внутрішніх справ направлено 7 млн. 693 тис. 578,02 грн., що складає 99,4 відсотків до річних призначень;

— пільги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, спрямовано – 4 млн. 568 тис. 258,59 грн., що становить 99,4 відсотки до річних призначень;

— пільги працівникам освіти, охорони здоров'я і культури (код 3014, 3024) – 14 млн. 266 тис. 953,91 грн., що становить 99,9 відсотків до річних призначень;

— пільги багатодітним сім'ям направлено 18 млн. 983 тис. 956,19 грн., що становить 99,7 відсотка до уточнених річних призначень.

Додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг направлено 1 млрд. 377 млн. 135 тис. 631,23 грн., що становить 99 відсотків до уточненого річного плану та на 628 млн. 711 тис. грн., або у 1,8 рази більше, ніж за минулий рік, у зв'язку із внесеними змінами до законодавчих актів України, удосконаленням порядку надання житлових субсидій населенню та ростом цін і тарифів на житлово-комунальні послуги; житловою субсидією в оплаті за енергоносії та інші житлово-комунальні послуги користувалося 106460 сімей. Із загальної суми коштів на виплату невикористаної частини субсидії для відшкодування витрат на оплату послуг з тепло-, газу, електропостачання для індивідуального опалення (монетизації) 41475 громадянам спрямовано 30 млн. 033 тис. 849,66 грн.

Крім цього, за рахунок коштів місцевих бюджетів на надання інших пільг окремим категоріям громадян спрямовано 53 млн. 722 тис. 681,06 грн., в т.ч. на:

— надання пільг ветеранам війни (капітальний ремонт житлового фонду, санаторно-курортне лікування) 220 тис. 475 тис. грн.;

— пільговий проїзд у межах України громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 91 тис. 497,92 грн., з них на погашення боргів за минулі роки – 3 тис. 106,99 грн.;

— надання пільг окремим категоріям громадян в оплаті за послуги зв'язку 2 млн. 586 тис. 522,25 грн., з них на погашення заборгованості за 2015-2016 роки – 1 млн. 482 тис. 436,61 грн.;

— компенсаційні виплати за пільговий проїзд автомобільним транспортом окремих категорій громадян 16 млн. 514 тис. 131,50 грн., з яких на погашення заборгованості минулих років 1 млн. 482 тис. 436,62 грн.;

— компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян на залізничному транспорті 49 тис. 721,64 грн.;

— компенсаційні виплати за пільговий проїзд електротранспортом окремих категорій громадян 34 млн. 260 тис. 332,75 грн.

На надання пільг, що надаються населенню (крім ветеранів війни і праці, військової служби, органів внутрішніх справ та громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи) на оплату житлово-комунальних послуг і природного газу, за рахунок коштів місцевих бюджетів спрямовано 6 млн. 441 тис. 681,85 грн., що становить 82,9% до уточнених річних призначень.

На виплату державної допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям упродовж 2017 року область отримала субвенцію з державного бюджету у сумі 1 млрд. 596 млн. 730 тис. 800 грн. Із зазначених коштів на виплату державної соціальної допомоги, нарахованої за січень-грудень 2017 року спрямовано 1 млрд. 570 млн. 192 тис. 349 грн., або 98,3 % від уточнених призначень (з них на виплату 20-ти відсотків надбавки у гірській зоні – 23 млн. 990 тис. 906 грн.) та оплату поштових послуг з доставки допомог – 7 млн. 185 тис. 221 грн.[2].

Водночас слід підкреслити, що реалізація намагань України стати повноправним членом Європейського Союзу потребує значних змін у сфері соціального захисту населення. Позитиву в цій сфері соціально-економічних відносин можна досягти не тільки на шляху економічного зростання, а й створенням інституційних механізмів, які б сприяли останньому. Це нерозривно пов'язано з формуванням у нашій державі такого соціального середовища, яке б базувалося на європейських традиціях соціальної державності [3].

Становлення нової економічної системи в Україні безпосередньо пов'язане з реформуванням соціальної політики.

Основними завданнями соціальної політики в Україні є:

- адресна підтримка соціально незахищених верств населення;
- пенсійна реформа;

- забезпечення випереджального зростання вартості робочої сили;
- орієнтація стратегії економічного зростання на створення нових робочих місць;
- прискорений розвиток житлового будівництва, забезпечення доступності житла для різних верств населення;
- поліпшення системи охорони здоров'я. Активна демографічна політика;
- примноження інтелектуального потенціалу суспільства. Створення рівних можливостей для молоді у здобутті якісної освіти;
- зміцнення позицій середнього класу.

Список використаних джерел:

1. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми: монографія / Н.П.Борецька.- Донецьк:Янтар,2001.-352с
2. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017 рік.
3. Руженський М.М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України.Монографія.-К.:ІПК ДСЗУ,2013.-318с.

ДЕПОЗИТНІ ВКЛАДЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ВИД РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

**БАБИНСЬКИЙ Д., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Табенська Ю.В.**

В статті розкрито сутність та об'єктивну необхідність ключових складових та сучасних тенденцій депозитної політики вітчизняних банків; актуальні питання стану депозитного ринку України; висвітлено проблемні питання та шляхи удосконалення депозитної політики банків.

The essence and objective necessity of the key components and modern tendencies of deposit policy of domestic banks are disclosed in the article; actual issues of the deposit market of Ukraine; Issues and ways of improvement of deposit policy of banks are highlighted.

Актуальність дослідження. Сьогодні, у час існування дефіциту дешевих кредитних ресурсів та зниження обсягів кредитування міжнародними банками особливе місце займає боротьба між банками за залучення коштів фізичних та юридичних осіб. Щоб отримати першість у цій конкурентній боротьбі, банки повинні впроваджувати нові види банківських послуг, розвивати нові методи обслуговування клієнтів. Для розвитку економіки в умовах дестабілізації, девальвації гривні, зниження інвестиційної активності, важливе значення має аналіз формування та функціонування ресурсів банківських установ. Тому важливу роль у забезпеченні стабільного та ефективного функціонування банків відіграє формування науково-обґрунтованої політики банку, головною складовою частиною якої є депозитна політика.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці ресурсної бази банку та окремих аспектів її формування присвячено чимало наукових праць. Концептуальні засади, пов'язані з мобілізацією банківських ресурсів, досліджували у своїх працях А. Мороз, М. Савлук, Ж. Довгань, М. Алексеєнко, О. Васюренко, Б. Луців, О. Заславська та інші. Окремі аспекти залучення ресурсів банку з депозитних джерел розглядали Є. Епіфанов, І. Сало, Н. Маслак, С. Фролов, О. Васюренко та інші. Аналізом категорії «депозит» і дослідженням депозитної діяльності банку займалися такі українські вчені як: О. Дзюблюк, О. Васюренко, Р. Коцовська, О. Петрук, А. Герасимович, М. Савлук та інші. Віддаючи належне науковим напрацюванням учених щодо цих питань, існує потреба в подальшому їх дослідженні. Попри значну кількість публікацій у вітчизняній економічній літературі, категорія «депозит» трактується неоднозначно.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є розвиток теоретичних положень, розробка методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування механізму депозитної політики банку, налаштування інструментів її реалізації, що забезпечують сталий розвиток банківської установи.

Виклад основного матеріалу. Грошово-кредитна система національної економіки сприяє розвитку промисловості і торгівлі, уможливорює реалізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання, дозволяє органам державного управління, підприємствам і фінансовим організаціям виконувати функцію соціального захисту населення. Одним із важливих завдань грошово-кредитної системи є акумулювання фінансових ресурсів, які необхідні для реалізації кредитних та інвестиційних проектів. Це завдання виконують банківські і парабанківські установи шляхом залучення коштів фізичних і юридичних осіб. Огляд та узагальнення статистичної інформації дозволяє стверджувати, що серед способів акумулювання фінансовими установами вільних грошових коштів провідне посідають банківські депозити, проте динаміка зміни обсягу депозитів у банківських установах є нестійкою і має змінний характер. Причина полягає в тому, що клієнти банків упродовж багатьох років мали об'єктивні і суб'єктивні підстави для втрати довіри до банківської системи. Як наслідок, існує гостра необхідність поглиблення теоретичних і методико-прикладних положень щодо ідентифікування економічної сутності категорії «депозит», обґрунтування важливості формування депозитної бази банків для розвитку національної економіки, аргументування економічних переваг фізичних осіб і суб'єктів господарювання від заощадження коштів тощо.

Банківські установи займаються в основному посередницькою діяльністю, яка полягає в залученні вільних грошових ресурсів від суб'єктів господарювання та населення і розміщенні цих ресурсів на ринку кредитів, валютному і фондовому ринках. Саме за таких умов для банків важливе значення мають операції з акумулювання коштів та їх розміщенням на найбільш вигідних умовах. Від операцій з акумулювання коштів залежить розмір ресурсів банку та масштаб їхньої діяльності. Беручи до уваги значну кількість публікацій у вітчизняній і зарубіжній літературі, поняття «банківські ресурси» науковцями трактується багатозначно. Досліджуючи проблему залучених ресурсів (депозитів) банку, насамперед потрібно розглянути сутність і склад банківських ресурсів.

Оскільки вітчизняні науковці трактують поняття «банківські ресурси» залежно від їхніх класифікаційних ознак, наводимо загальну класифікацію на рис. 1., яка наочно відображає основні класифікаційні ознаки банківських ресурсів, найпоширенішою з яких є класифікація за економічним змістом та її поділ на власні, залучені і позичені кошти [1].

Варто зазначити, що до власного капіталу належать статутний капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток до залучених ресурсів входять (кошти на поточних, депозитних рахунках, кошти від суспільних фондів, підприємств та організацій) та запозичені ресурси, що складаються з коштів, які отримані шляхом випуску своїх облігацій чи отримання кредиту на міжбанківському ринку.

Частка власного капіталу у структурі банківських ресурсів є невеликою, у той час як на особливу увагу заслуговує питання формування та управління залученими банківськими ресурсами як основним джерелом кредитно-інвестиційної діяльності банків, частка якого в середньому становить 80% від загальної величини ресурсів. Тому ми запропонували класифікаційну ознаку, яка описує цільове призначення банківських ресурсів. Це потрібно для того, щоб наочно показати, що банківські установи не лише

мобілізують грошові кошти, а й ефективно ними управляють. Велику увагу керівництво банків приділяє саме ефективному використанню грошових коштів, адже від цього залежить прибуток банку.

Рис. 1.1. Класифікація банківських ресурсів

Головною метою банківського менеджменту у сфері політики мобілізації ресурсів слід вважати створення оптимальної ресурсної бази, яка за умови найменших видатків на формування фінансових ресурсів сприятиме підтримці стабільного рівня доходів, репутації банку на рівні, достатньому для залучення ним необхідних грошових ресурсів на вигідних умовах [4, с. 66].

Більшість авторів які займалися аналізом депозитів, визначають депозит як гроші або грошові кошти, що передані в банк на зберігання під певний відсоток. Проте деякі автори депозит розглядають не як кошти, що залучені банком на зберігання, а як позика, що надається суб'єктами господарювання та населенням у користування банку на вигідних умовах [5].

На нашу думку, перш ніж дати узагальнене визначення поняття «депозит», варто виходити лише з тих класифікаційних ознак, які можуть допомогти розкрити сутність категорії. Передусім до цих ознак потрібно віднести:

- зв'язок між грошовими коштами, отриманими клієнтом, та їхньою частиною, яка буде відкладена на депозит;
- розкриття мети укладення депозиту;
- велику кількість пропозицій на депозитному ринку.

До основних напрямів акумулювання та використання коштів належать: отримані кошти вкладника, частина з яких відокремлюється на відкриття депозиту, а також із вільних коштів, вкладених на депозит, завдяки капіталізації коштів, отримуємо дохід [1].

Зміст депозитної політики виявляється у забезпеченні фінансової стабільності та стійкості банку, рентабельності, ліквідності, надійності, адекватності процесів її формування і реалізації потребам клієнтів.

До переліку основних завдань депозитної політики вітчизняних банківських установ у сучасному бізнес-середовищі необхідно віднести:

- підтримку достатнього рівня ліквідності банку;
- поєднання різноманітних видів депозитів;
- забезпечення взаємозв'язку та взаємоузгодженості між депозитними та кредитними операціями щодо їх обсягів та термінів;
- активізацію роботи по впровадженню нових та підвищенню якості існуючих банківських послуг;
- дотримання високих стандартів культури обслуговування клієнтів.

Не зважаючи на позитивні тенденції щодо зростання обсягів депозитів у вітчизняних банках, існують і певні проблеми, на які настановлюються банки при залученні коштів клієнтів. Зокрема, для банківських установ залишаються актуальними питання:

- розробки депозитної політики, привабливої для клієнтів, з одного боку, та прибуткової для банків з іншого;
- формування довіри у потенційного клієнта банку;
- підвищення зацікавленості індивідуальних осіб у розміщенні своїх коштів на вкладних рахунках;
- використання цінових та нецінових методів залучення ресурсів;
- розвиток та впровадження інформаційно-інноваційних технологій для активізації роботи щодо розширення депозитної бази.

Розробка депозитної політики комерційного банку базується на таких принципах:

- адекватності депозитної політики попиту на фінансові ресурси;
- відповідності депозитної політики діяльності з формування ресурсів;
- оптимальності та ефективності депозитної політики;

- орієнтованості на клієнта і активний маркетинг;
- технологічності ресурсних операцій;
- гнучкості депозитної політики; документарності депозитних операцій;
- диференційованості депозитної політики.

Дотримання цих принципів дозволяє сформувати ефективну депозитну політику комерційного банку та сприяє досягненню її кінцевої мети. Механізм формування депозитної політики включає низку етапів, які спрямовані на виконання мети і завдань, що стоять перед банком. Кожен з етапів безпосередньо пов'язаний з іншими і є обов'язковим для формування оптимальної депозитної політики і правильної організації депозитного процесу. У процесі розробки механізму депозитної політики банку беруть участь різні структурні підрозділи, зокрема: відділи маркетингу, менеджменту, обліково-операційний відділ, депозитний відділ, робота яких орієнтована на залучення коштів на умовах повернення, строкowości та платності.

Висновки і пропозиції. Провівши аналіз депозитної політики банків України в контексті прямого впливу на ефективність залучення депозитних ресурсів, можна зробити висновок, що сучасна депозитна політика вітчизняних банків потребує постійного вдосконалення. Серед основних напрямів підвищення її ефективності можна назвати наступні:

1. Удосконалення системи регулювання захисту коштів фізичних і включення до неї вкладів від юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
2. Вирішення проблеми з поінформованістю клієнтів через створення системи доступності та правдивості інформації, яку надають банки щодо ліквідності, платоспроможності, прибутковості і рентабельності своєї діяльності.
3. Застосування банками цінових та нецінових методів маркетингової політики, які враховують останні тенденції ринку банківських послуг та технологічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>
2. Про затвердження інструкції про порядок регулювання банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс]: Постанова НБУ від 28.08.2001 № 368. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0841-01>
3. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [Електронний ресурс]: Постанова Правління НБУ від 03.12.2003 N 516. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z1256-03>
4. Заславська О. І. Залучені ресурси як вагоме джерело ресурсного забезпечення кредитно-інвестиційної діяльності банків / О. І. Заславська // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 66–69.
5. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; [за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003. – 599 с.

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АКТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

**БОРТИЧ Д., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Рошило В.І.**

В статті розглянуто теоретико-методичні засади здійснення активних операцій комерційними банками України та окреслено шляхи досягнення збалансованості джерел формування банківських активів у сучасних умовах.

In the article it is considered teoretiko-methodical principles of realization of active operations by the commercial jars of Ukraine and outlined ways of achievement of balanced of sources of forming of bank assets in modern terms.

Сучасний стан банківської системи в Україні характеризується погіршенням якості активів, послабленням підтримки банку акціонерами, ускладненням доступу до ресурсів на фінансовому ринку, та зниженням надходження коштів від клієнтів. Одною з ключових проблем банківського сектору є втрата довіри до банків як фінансових інститутів для обслуговування потреб різних економічних суб'єктів у розміщенні та примноженні заощаджень, отриманні фінансування, проведенні своєчасних розрахунків і платежів, що обумовлює актуальність обраної теми.

Активні операції складають істотну частину банківських операцій і в діяльності банків мають одне з первинних значень, оскільки є операціями, що формують доходи банків, а отже їхні активи. Структура і якість активів значною мірою визначають ліквідність і платоспроможність банку, а отже, його надійність. Відповідно до законів ринку, банки вкладають грошові ресурси в операції, які забезпечують найвищу процентну маржу, шукають можливості для розширення кола надаваних послуг і збільшення спектра активних операцій, що певною мірою негативно впливає на стан ліквідності, допустимий рівень ризиковості, диверсифікованість вкладень. У цих умовах виникає додаткова потреба в вивченні і вдосконаленні як наукового, так і практичного аспекту активних операцій комерційних банків.

Активні операції комерційних банків дозволяють їм ефективно використовувати можливості щодо одержання прибутків та підтримання загального фінансового стану на належному рівні. Управління активами банку та джерелами їх формування повинне відповідати певним вимогам, серед яких варто відзначити:

- врахування відповідності державній економічній політиці та законодавству;
- дотримання регулюючих нормативів, встановлених НБУ, що стосуються обсягів здійснюваних операцій та інших аспектів діяльності банку;
- ефективність управління, забезпечення прибутковості та ліквідності банківської діяльності;
- об'єктивність та конкретність управління, його побудова на достовірній інформації та обґрунтування висновків точними аналітичними розрахунками.

Відповідно до законодавства, банківські установи мають право здійснювати тільки ті активні операції,

на які їм був наданий письмовий дозвіл НБУ:

- операції з вкладення банківських ресурсів у грошові кошти в готівковій і безготівковій формі з метою підтримання ліквідності банку;
- кредитні операції, пов'язані з наданням кредитів різних форм і видів юридичним, фізичним особам, банкам;
- розрахункові операції, пов'язані з платежами клієнтів;
- інвестиційні операції з вкладення банківських ресурсів у цінні папери (акції, державні та корпоративні облігації) на тривалий строк;
- валютні операції з купівлі-продажу іноземної валюти на внутрішньому і міжнародному валютних ринках;
- фондові операції з купівлі-продажу цінних паперів;
- депозитні операції з розміщення тимчасово вільних ресурсів банку в депозити в НБУ та інших комерційних банках;
- операції з купівлі-продажу банківських коштовних металів на внутрішньому і міжнародному валютних ринках;
- касові операції з приймання і видавання готівки.

Важливим у діяльності банківської установи є оптимізація структури активів у балансі. Від того, чи ефективно було вкладено власні та залучені ресурси залежить результат, а саме отримання прибутку. Кожен банк самостійно визначає політику розподілу наявних ресурсів для отримання максимального доходу. Банківські установи визначають пріоритетні напрямки вкладення ресурсів: одні віддають перевагу в наданні споживчих кредитів, інші бачать максимальне отримання прибутку із кредитування малого та середнього бізнесу тощо.

Основною умовою стабільного функціонування та подальшого розвитку банківської установи є зростання обсягу активів, яке досягається за рахунок виваженого розміщення залучених коштів, і поліпшення їх якості. Саме від ефективного розміщення мобілізованих коштів і залежатиме величина прибутків, які банк отримає в подальшому. Для розвитку діяльності суб'єктів господарювання, економіки країни та ефективності банківської діяльності в цілому необхідний пошук удосконалення здійснення активних операцій, покращення їх якості та структури.

Завдання модернізації банківської системи, досягнення її відповідності потребам розвитку вітчизняної економіки зумовлюють необхідність розв'язання проблеми диверсифікації і стабільності фінансових ресурсів, формування прийнятної структури капіталу комерційних банків, що передбачає інтенсифікацію досліджень у цій сфері.

В Україні проблематиці управління банківськими активами та питанням формування їх оптимальної структури, а також ефективності проведення банківських операцій присвячено наукові праці О. Абакуменко, В. Алексійчука, С. Барановського, О. Береславської, Г. Бортнікова, А. Вождова, А. Дробязко, С. Гасанова, В. Гейця, О. Дзюблюка, М. Диби, С. Єгоричевої, Т. Єфименко, В. Задорожного, О. Зінченка, Г. Карчевої, С. Козьменка, В. Корнєєва, Л. Кузнецової, П. Леоненка, К. Лисенка, О. Любіча, І. Лютого, В. Міщенко, С. Міщенко, А. Мороза, С. Науменкової, Л. Примостки, М. Савлука, Т. Смовженко, В. Федосова, С. Циганова, Н. Шелудько та ін.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розроблення пропозицій щодо вдосконалення механізму управління портфелем банківських активів комерційних банків в Україні для підвищення їх фінансової стійкості.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі діяльності банківських установ, яка пов'язана з розміщенням власних і залученням банківських ресурсів з метою отримання прибутку.

Надзвичайно важливим аспектом активних операцій є об'єктивна економічна оцінка ефективності внутрішньобанківського регулювання кредитних ризиків з метою попередження виникнення високої частки проблемних активів у структурі кредитного портфеля. Це дозволяє визначати витрати на таке управління проблемними активами, оцінити прогнозну прибутковість кредитних операцій та прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо проблемних активів з урахуванням витрат.

Ефективно розв'язати проблему управління проблемними активами банків на пізніх стадіях роботи із заборгованістю можна також шляхом передачі проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії. Сьогодні важливими є питання зменшення реальної вартості проблемних активів, юридичних аспектів реалізації заставного майна, розробки механізму державних аукціонів щодо викупу майна, яке перебуває у заставі, співпраці банків з колекторськими агентствами та компаніями з управління проблемними кредитами. Незалежно від моделі продажу проблемних активів, які можуть бути обрані менеджментом банків, актуальними є питання, які потребують нагального вирішення, зокрема - створення й реалізації механізму фінансування викупу проблемних активів шляхом поєднання інтересів усіх зацікавлених сторін та розроблення відповідного нормативно-правового забезпечення здійснення таких операцій. Якість активів банку надає вплив на всі аспекти банківських операцій. Якщо позичальники не платять відсотки за своєю позицією, чистий прибуток банку буде зменшений. У свою чергу, низькі доходи (чистий прибуток) може стати причиною неоліквідності. При нестачі готівки банк повинен збільшувати свої зобов'язання просто для того, щоб сплатити адміністративні витрати і відсотки за своїми наявними позиками. Нестабільний (низький) чистий прибуток також робить неможливим збільшення капіталу банку. Погана якість активів безпосередньо впливає на капітал. Якщо передбачається, що позичальники не сплатять основні суми своїх боргів, активи збільшують свою цінність і капітал зменшується. Дуже велике число непогашених позик є найпоширенішою причиною неплатоспроможності банків.

Сутність процесу врятування банків за рахунок їх великих кредиторів (bail-in) полягає у примусовій

трансформації незабезпечених вимог певної категорії кредиторів у субординований борг або у статутний капітал банку в разі ознак погіршення його фінансового стану. Нечіткість формулювань щодо визначення зобов'язань, які будуть конвертуватися в капітал або списуватися у разі зниження капіталізації банку, може породжувати недовіру вкладників та інших кредиторів. Такий механізм не повинен поширюватися на зобов'язання за більшістю ощадних і пенсійних рахунків, за розрахунками в оплаті праці з персоналом. Капіталізація повинна бути такою, щоб відновити довіру ринку. Крім того, має існувати перспектива того, що застосування інструменту відновить сутність фінансової стійкості й довгострокової життєздатності банку. Щоб запобігти поширенню явища моральної безвідповідальності серед вкладників та інших клієнтів і контрагентів банків (сподівання на схему гарантування вкладів, підтримку ліквідності Національним банком або націоналізацію, якщо це системно важливий банк), слід передбачити: підвищення рівня прозорості у діяльності Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, включаючи незалежну оцінку його фінансової стійкості, оприлюднення інформації щодо стану банків-учасників, віднесення банків до груп ризиків за результатами розрахунку внесків у Фонд; встановлення вимоги до банків щодо оприлюднення розміру внесків, які вони перераховують до Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; підвищення рівня фінансової обізнаності всіх категорій клієнтів банків шляхом роз'яснення методики оцінки стійкості та ключових показників діяльності банків.

В законодавчій базі відсутні чіткі процедури щодо конвертації боргів в акції банку, списання боргів банку та примусового характеру таких дій (за рішенням суду або за розсудом органу регулювання). Відповідно слід внести зміни у Закон про банки та банківську діяльність, Закон про Національний банк України, законодавство про акціонерні товариства, Цивільний кодекс. Вимагає деталізації процедура визнання курсу обміну кредитних зобов'язань на акції, підстав для списання певних боргів, критерій визнання великих кредиторів. Перешкодою для запровадження даного механізму в Україні є практична відсутність котирування акцій українських банків на організованому фондовому ринку. Тому необхідно запровадити вимогу регуляторів до розміщенні мінімального пакету акцій на фондових біржах шляхом IPO. Національний банк повинен буде роз'яснювати інвесторам ризик вкладень в конвертовані облигації.

Доречно залучити до розробки нормативної бази механізму bail-in представників іноземних банків, які представлені в Україні, в першу чергу з країн Великої 20, де вже запроваджено даний механізм, включаючи банки Франції, Кіпру, ФРН. Підготовці до реалізації має передувати належна комунікація центрального банку з представниками громадськості, інвесторами і банками щодо переваг і ризиків даного інструменту.

В законодавчій базі відсутні чіткі процедури щодо конвертації боргів в акції банку, списання боргів банку та примусового характеру таких дій (за рішенням суду або за розсудом органу регулювання). Відповідно слід внести зміни у Закон про банки та банківську діяльність, Закон про Національний банк України, законодавство про акціонерні товариства, Цивільний кодекс. Вимагає деталізації процедура визнання курсу обміну кредитних зобов'язань на акції, підстав для списання певних боргів, критерій визнання великих кредиторів. Перешкодою для запровадження даного механізму в Україні є практична відсутність котирування акцій українських банків на організованому фондовому ринку. Тому необхідно запровадити вимогу регуляторів до розміщенні мінімального пакету акцій на фондових біржах шляхом IPO. Національний банк повинен буде роз'яснювати інвесторам ризик вкладень в конвертовані облигації.

Доречно залучити до розробки нормативної бази механізму bail-in представників іноземних банків, які представлені в Україні, в першу чергу з країн Великої 20, де вже запроваджено даний механізм, включаючи банки Франції, Кіпру, ФРН. Підготовці до реалізації має передувати належна комунікація центрального банку з представниками громадськості, інвесторами і банками щодо переваг і ризиків даного інструменту.

Інтегрований підхід до управління активами та зобов'язаннями забезпечує належне з точки зору сучасного банківського менеджменту бачення проблем і перспектив банку, зокрема:

— внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» у частині встановлення додаткової майнової відповідальності власників істотної участі банку належним їм майном у разі віднесення банку до категорії неплатоспроможних, що унеможливить поширену в Україні практику ухилення від майнової відповідальності фактичних власників проблемних банків;

— ухвалення закону про кредитний реєстр (що є нормою для більшості розвинених країн), та законодавче врегулювання доступу до нього з боку банків та інших юридичних та фізичних осіб, що дасть змогу значно поліпшити якість кредитного портфеля банків за рахунок відмови в наданні кредитів позичальникам з «поганою» кредитною історією та слугуватиме зміцненню фінансової стабільності банківських установ.

— забезпечення щомісячної (замість щоквартальної в останні роки) публікації звітності в розрізі окремих банків на офіційному сайті регулятора, що має суттєво підвищити транспарентність банків перед клієнтами, вкладниками, аналітиками фінансового ринку, іншими фахівцями.

Список використаних джерел:

1. Євтушенко Г.В. Операційні ризики в системі банківської діяльності та нові шляхи їх попередження [Електронний ресурс] Г.В. Євтушенко А.І. Бабошко, Д.І. Бушля / Глобальні та національні проблеми економіки: Електронне наукове фахове видання. - Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського, 2015. - Вип. № 5. - Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/5-2015/80.pdf>
2. Золотарьова О.В. Концепція кредитної політики комерційного банку та можливості підвищення її ефективності / О.В. Золотарьова, Ю.В. Півняк, П.Ю. Мартиненко//Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2014. – Вип. 9.- Ч.2.- С. 108-112.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ РОЗВИТКУ
ВАСИЛАШКО В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ватаманюк О.С.

У статті здійснено огляд теоретико-методологічних аспектів функціонування банківської системи в Україні, а також сформульовано підходи щодо напрямів її розвитку.

The article gives an overview of theoretical and methodological aspects of the functioning of the banking system in Ukraine and the approaches of the directions of its development are outlined.

Швидка зміна умов функціонування, відкритість зовнішньому середовищу, схильність до внутрішніх перетворень спонукають банківську систему до постійного вдосконалення. У сучасних економічних умовах банківська система України є недостатньо фінансово стійкою, як і ефективність її функціонування, які стали результатом значного ослаблення ліквідності та зниження рівня капіталізації банківської системи, зростання недовіри населення до банківських установ. Для подолання наслідків кризових явищ, а також економічного зростання, банківська система України повинна перебувати у постійному розвитку. Таким чином, наукове обґрунтування підходів до її оптимізації набуває особливої актуальності.

З урахуванням окресленої актуальності, метою статті є визначення напрямів розвитку банківської системи в Україні.

Предметом дослідження є елементи банківської системи України у своєму взаємозв'язку та особливості її функціонування.

Вагомий внесок у дослідження особливостей становлення і розвитку банківської системи України здійснили такі вітчизняні вчені: О.Василик, В.Вітлінський, А. Даниленко, О. Дзюблюк, Т.Ковальчук, Н. Костіна, І. Лютий, А. Мороз, О.Пилипченко, М. Пуховкіна, М.Савлук, О. Шарова. Разом із цим, незважаючи на результати вказаних вище досліджень і комплексних праць, проблема реформування банківської системи України, що загострилася в результаті дії ендегенних соціально-політичних та економічних факторів, залишається невирішеною.

Банківська система є однією з найважливіших складових національної економіки, оскільки пов'язана з усіма секторами економіки й саме вона забезпечує єдність економічного простору за рахунок підтримки руху грошових потоків, грошового обігу та обігу капіталу, надання необхідного фінансування промисловим підприємствам, державному бюджету, приватним господарствам. Усе це сприяє ефективній економічній діяльності суб'єктів господарювання та забезпечує стабільність й ефективне зростання економіки країни в цілому. При цьому однією із найбільших проблем банківської системи України є проблема дефіциту фінансових ресурсів – кредитних та інвестиційних для задоволення відповідних потреб клієнтів банків. Такий дефіцит обмежує можливості економічного відтворення. З цієї причини залученість банків до кредитування економіки є вкрай низькою, особливо порівнюючи з досвідом інших країн, де показник фінансової глибини, показник участі банків у кредитуванні процесів економічного відтворення є в сотні разів вищим. Банкоцентрична модель укладу фінансового ринку України поряд з іншими причинами мінімізує участь фондового ринку у мобілізації необхідних фінансових ресурсів. З початком виведення з ринку неплатоспроможних банків та з девальвацією національної валюти, попит на активи сконцентрувався в сегменті державних цінних паперів та на валютному ринку.

За таких умов досягти стабілізації банківської системи та економічного зростання в Україні можна в межах структурно-функціональних трансформацій фінансового посередництва, змін монетарної, валютно-курсової та регулятивної політики, які, у свою чергу, обумовлюються процесами розвитку не тільки національного фінансового ринку, але, і навіть у більшому ступені, процесами на зовнішніх фінансових ринках [1, с. 65].

Першочерговим завданням для банків має стати підвищення рівня капіталізації і вдосконалення систем управління ризиками, а для Національного банку України – впровадження ефективних інструментів регулювання та нагляду в частині оптимізації розрахунку нормативів з використанням світового досвіду та впровадження у практику міжнародних принципів контролю, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду (BCBS). Визначаючи фінансову складову як основний критерій стійкості, Базельські принципи окреслюють інтегрований комплекс детермінант, що вказують на кореляцію між довгостроковою фінансовою стійкістю банку і такими факторами, як банківські ризики, якість побудови бізнес-процесів власної діяльності та внутрішнього контролю, дотримання ринкової дисципліни [2, с. 33].

Подальший розвиток банківської системи неможливий за відсутності використання міжнародного досвіду ведення банківської справи, впровадження сучасних банківських та інформаційних технологій, розширення і вдосконалення банківських послуг. Концепція банківського нагляду в кожній країні має свою специфіку, пов'язану як з історичним розвитком, так і зі структурою влади та банківської системи, а складний фінансовий стан банківської системи України свідчить про необхідність вдосконалення банківського нагляду в Україні з врахуванням міжнародних стандартів. Зарубіжний досвід демонструє, яку роль в умовах фінансової кризи, нестабільності банківської системи відіграє антикризове управління банківською системою країни. Воно базується на принципі, що першочергові заходи щодо мінімізації впливу кризи покладаються на самі банківські установи, які відповідають за свою безпеку та стабільність. У випадку, коли банки вже не можуть запобігти розвитку кризових явищ, відповідальні органи державної влади здійснюють антикризові заходи [3].

Крім цього, на сучасному етапі розвитку економічних досліджень банківської системи України можна виділити актуальність таких напрямків, які дають адекватну відповідь на наявні проблеми щодо її подальшого розвитку:

1. Дослідження шляхів розширення асортименту банківських продуктів при одночасному вдосконаленні існуючих. Саме цей напрям створює найбільш сприятливі умови для розвитку, поглиблення та підвищення конкурентоспроможності банківської системи України. Основними шляхами розвитку цього напрямку можуть бути: вдосконалення існуючих механізмів банківського кредитування шляхом впровадження нових інструментів і технологій та їх адаптації до різних потреб і верств населення; розширення асортименту та інтенсифікація банківських операцій з цінними паперами.

2. Дослідження шляхів подальшої інтеграції банківської системи України у світову та європейську банківську систему. Особливо актуальними є ті напрямки інтеграції, які забезпечують мінімізацію втрат капіталу національної банківської системи та можливий перерозподіл світових грошових потоків на користь процесів суспільного відтворення в Україні, а саме: залучення іноземних інвестицій в банківську систему України; створення економічних інструментів боротьби та запобігання застосуванню та функціонуванню міжнародних механізмів відмивання брудних коштів.

3. Дослідження передумов і напрямів підвищення капіталізації українських комерційних банків завдяки залученню до банків додаткового акціонерного капіталу; стимулюванню капіталізації прибутку в банках; удосконаленню методики розрахунку обсягів і нормативів регулятивного капіталу та нормативів ризику.

4. Дослідження механізмів вдосконалення регулювання Національним банком України банківської системи, вдосконалення емісійних та мультиплікаційних механізмів, підвищення ефективності та кваліфікованості банківського менеджменту, кадрового забезпечення банківської системи, надійності банківських операцій тощо [4, с. 60-62].

З приводу останнього положення зазначимо, що системні ризики банківської системи, економіки України і суспільства в цілому значною мірою обумовлені протиріччям між надзвичайно потужними важелями, сконцентрованими в руках керівника Національного банку, які миттєво та масштабно впливають на рівень життя кожного громадянина і умови бізнесу (через валютний курс, ціни, надійність депозитів та вартість кредитів) і слабкими можливостями контролю за їх застосуванням з боку суспільства. Значною проблемою є те, що діяльність НБУ залишається непрозорою та закритою для громадськості і учасників ринку. Активна самореклама НБУ не вирішує цю проблему і не веде до правдивої відкритої дискусії. Тому нагально необхідним є вдосконалення механізмів запобігання таким ризикам та відбудовування системи «стримувань та противаг» щодо процедур призначень, звільнень, підзвітності і оцінки суспільством діяльності Національного банку [5, с. 28].

Як зазначають самі експерти, для стимулювання кредитної активності необхідно вирішити проблему накопичення токсичних активів банківською системою, а також вжити ряд заходів законодавчого характеру, спрямованих на забезпечення належного правового врегулювання та впорядкування відносин власності, заставних відносин, посилення захисту прав кредиторів, зокрема:

- прийняти Закон України «Про банківське кредитування для стимулювання розвитку економіки»;
- розробити та затвердити Положення НБУ «Про особливі умови рефінансування комерційних банків, що здійснюють кредитування реального сектору економіки»;
- розробити програми кредитної підтримки розвитку економіки згідно макроекономічних пріоритетів з чіткими критеріями та умовами фінансування;
- запровадити податкові стимули для банків, що надають кредити певним групам виробничих підприємств та малому бізнесу;
- розгорнути широку інформаційну кампанію з підтримки як національного виробника, так і банків, які його кредитують [6].

Постійне нарощування кризових тенденцій в світовій економіці та необхідність пошуку оптимальної системи банківського регулювання і нагляду як на національному, так і наднаціональному рівнях вимагають глибокого вивчення проблематики державного регулювання банківської сфери та подальшої розробки підходів до її ефективного функціонування з урахуванням досвіду розвинених країн. Без сумніву, подальша реструктуризація банківської системи України має бути спрямована на дві цілі: забезпечення стабільності її роботи та поступове підвищення ефективності. Для цього необхідно змінити механізм боротьби з ризиками у банківській системі: замість повального закриття банків необхідно створювати умови та сприяти їх злиттю та викупу інвесторами. Вимоги до зростання власного капіталу із забезпеченням гарантій інвесторам, особливо іноземним, дозволять знизити ризики, не руйнуючи довіру та без втрат власних коштів для юридичних та фізичних осіб [7, с. 48].

Процеси глобалізації світової економіки не могли і не зможуть обминути ні Україну, ні її фінансово-банківську систему, особливо з огляду на відкритість вітчизняної економіки. Отже, більшість позитивних і негативних явищ зовнішнього світу буде «імпортуватися» в нашу країну з відповідними наслідками. З одного боку, присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, з іншого – існують досить серйозні фінансові та економічні ризики швидкого зростання і чистки іноземного банківського капіталу, пов'язані з можливою втратою суверенітету в сфері грошово-кредитної політики, можливим посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відтоком фінансових ресурсів. Тому вирішення питання про форми і масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг повинно бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищенню національної конкурентоспроможності, економічній безпеці, зміцненню грошово-кредитної системи України [8, с. 128].

Узагальнюючи проведені дослідження, можна сформулювати певні висновки. По-перше, значною проблемою вітчизняної банківської системи є дефіцитність фінансових ресурсів. Крім цього, беручи до уваги пріоритетну роль банків на фінансовому ринку України, дана проблема поглиблює кризові явища у

всій економіці загалом. Не слід оминати увагою й недосконале нормативно-правове забезпечення функціонування банківської системи, в результаті якого частина відносин, які виникають між кредиторами, позичальниками і державою, залишаються погано врегульованими. Крім цього, необхідним є банківський нагляд за процесами вливання іноземного капіталу в банківський сектор України. Таким чином, з метою подальшого розвитку банківської системи в Україні слід здійснити такі основні заходи: підвищити рівень капіталізації банків, імплементувати міжнародні нормативи їх функціонування, а також стимулювати банківське кредитування реального сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Краснова І.В. Роль та місце банківської системи в забезпеченні економічного зростання в умовах фінансової інтеграції / І. В. Краснова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. - № 21. – С. 63-69.
2. Далгич К.В. Напрями вдосконалення банківської системи України / К. В. Далгич // Фінансовий простір. – 2015. - № 4 (20). – С. 31-37.
3. Горох О.В. Проблеми розвитку банківської системи в Україні та шляхи їх подолання [Електронний ресурс] / О. В. Горох // Режим доступу: https://knuu.kharkov.ua/uploads/visn_econom/2014/7/32.pdf
4. Момот О.М. Інтегровані банківські послуги та конкурентоспроможність банківської системи / О.М. Момот, І.Г. Брітченко (наук. ред.). – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 315 с.
5. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки» [Електронний ресурс] / Комітет Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності Експертна робоча група з підготовки та розвитку проекту. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf
6. Має бути створено систему стимулювання та здешевлення кредитування – проект Стратегії розвитку банківської системи [Електронний ресурс] / Комітет з питань фінансової політики і банківської діяльності. – Режим доступу: http://komfinbank.rada.gov.ua/news/main_news/73377.html
7. Другов О.О. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи / О.О. Другов, О.В. Прийма // Фінансовий простір. – 2015. - № 4 (20). – С. 40-48.
8. Заєць М. А. Криза управління банківською системою та її вплив на економічний стан в Україні / М. А. Заєць // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2017. - Том 16. Вип. 3 (37). – С. 125-138.

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ДОСТАТНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

**ГАДІЄВА В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
Наук. кер. Гут Л.В.**

У статті розглянуто особливості аналізу достатності власного капіталу банків, розкрито основні принципи оцінювання достатності власного капіталу. Висвітлено структуру факторів, які впливають на розмір власного капіталу банків.

The article explores features of the analysis of banks' capital adequacy, the main principles of the assessment of equity capital adequacy. The structure of factors influencing the size of banks' equity is lighted up.

Регулювання відіграє важливу роль у функціонуванні банківської установи. Банки повинні володіти достатніми капіталами для збереження платоспроможності, підвищення рівня надійності банку та проведення успішної банківської діяльності. Органи банківського нагляду з метою забезпечення стабільності банківської системи мають встановлювати для банківських установ мінімальні вимоги щодо достатності банківського капіталу, які повинні відображати ризики банківської діяльності, зважаючи на здатність власного капіталу мінімізувати можливі негативні наслідки впливу банківських ризиків.

Дослідженнями проблем достатності банківського капіталу займалися вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема, М. Алексеєнко, З. Васильченко, А. Вожжов, Г. Габбарт, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, В. Кисельов, О. Лаврушин, Л. Примостка, В. Рисін, Д. Сінкі, Т. Смовженко, А. Тавасієв, В. Шелудько та ін. При цьому дискусійними і надалі залишаються питання регулювання та визначення оптимальних розмірів і достатності власного капіталу для здійснення стабільної та прибуткової банківської діяльності.

Метою статті є дослідження особливостей аналізу достатності власного капіталу банків, та вивчення факторів, що мають вплив на розмір банківського капіталу.

Для здійснення якісної оцінки власного капіталу банку необхідно звертати значну увагу на його достатність. Визначення достатності капіталу банківської установи відіграє значну роль, і не лише для оцінки окремо взятого конкретного банку, а й для того щоб можна було визначити надійність усієї вітчизняної банківської системи. Національний банк України постійно повинен аналізувати достатність капіталу з метою прийняття адекватних рішень щодо запровадження структурних змін у банківській системі. Це може стосуватись як реорганізацій окремих банків, так і злиття банківських установ, а також розширення мережі нових філій.

У банківській справі серед основних показників діяльності банку, його розвитку та регулювання, головне місце займає показник достатності власного капіталу, або капітальної адекватності масштабам і характеру здійснюваних банком операцій. Достатній обсяг власного капіталу сприяє стабільному функціонуванню банківської установи й зниженню ризиків, що виникають у процесі її діяльності. Крім того, рівень адекватності власного капіталу забезпечує відповідний ступінь довіри до банку з боку інвесторів, кредиторів та вкладників.

На сьогодні немає однозначної думки щодо трактування та розрахунку показника достатності власного капіталу банку. Тому доцільно розглянути різні погляди й думки вчених-економістів. Так, Л. О. Примостка стверджує, що термін «достатність капіталу» містить уявлення про банківський капітал як джерело покриття збитків і відображає рівень надійності та ризикованості банку [1, с. 88]. Зокрема О. І. Лаврушин і О. В. Дзюблюк вважають: «Достатність капіталу відображає загальну оцінку надійності банку, зумовлює залежність між величиною капіталу та ризикованістю діяльності банку» [2; 3].

Досить ґрунтовним є підхід колективу російських науковців під керівництвом А. М. Тавасієва:

«Достатність капіталу є узагальнюючою оцінкою надійності банку, тобто банк буде вважатися надійним щодо його капіталу, якщо параметри останнього відповідають розрахунковим нормативам достатності, виробленим емпіричним шляхом самим банком або регулюючим органом» [4, с. 537]. Як видно, ці науковці в основу визначення достатності капіталу банку закладають рівень надійності, який залежить від ризикованості його фінансово-економічної діяльності.

Шелудько В. М. зазначає, що «Капітал банку є достатнім, якщо він забезпечує надійність, фінансову стійкість банку та дає змогу поглинути ризики і зберегти платоспроможність у складній ситуації. Достатній для успішної діяльності розмір власного капіталу має визначатись з огляду на ризиковість активних та позабалансових операцій» [5, с. 276].

Укладачі «Енциклопедії банківської справи» під редакцією В. С. Стельмаха пропонують таке визначення: «Достатність капіталу – показник, що відображає наявність капіталу, достатнього для виконання банком своїх функцій і покриття ризиків, які виникають під час проведення банківських операцій» [6, с. 214].

З вищевикладеного випливає, що достатність власного капіталу банку – це здатність банківської установи покривати витрати своєї діяльності та компенсувати збитки від результатів, що виникають у процесі її здійснення, виключно за рахунок власного капіталу.

В нормативних документах НБУ використовується термін «адекватність власного капіталу», який, на нашу думку, тотожний за змістом поняттю «достатність власного капіталу».

Варто зазначити, що при визначенні достатності власного капіталу банку слід враховувати низку умов, існування яких зумовлено функціями власного капіталу банку, а необхідність їхнього здійснення пов'язана з діяльністю банку: заснування й організації банківського бізнесу – власний капітал можна вважати достатнім, якщо він покриває всі витрати, передбачені планом розвитку банку і має певний запас, який дає змогу керівництву банку покривати також усі незаплановані витрати; компенсації поточних втрат банку, пов'язаних з неповерненням розміщених в активах коштів – капітал можна вважати достатнім, якщо він здатний покривати всі поточні втрати банку; надання нових послуг, впровадження нових банківських продуктів і програм, закупівлі необхідного обладнання – капітал є достатнім, якщо всі передбачені та неочікувані витрати на зазначені цілі погашено за рахунок власного капіталу банку; утвердження у клієнтів переконань щодо стійкості та надійності функціонування банку – капітал є достатнім, якщо він: по-перше, відображає уявлення суспільства про величину капіталу фінансово стійкого банку, наявну на даний момент часу; по-друге, перевищує встановлене органами банківського нагляду мінімально допустиме значення цього показника; здійснення окремих операцій, ризик за якими обмежується розмірами власного капіталу, – його достатність визначається тим, наскільки суттєво або збалансовано розмір власного капіталу відповідає обсягам запланованих активних операцій банку.

Достатній розмір власного капіталу створює своєрідний буфер, який дає змогу банкам залишатися платоспроможними та продовжувати свою діяльність, не зважаючи на можливі ризики й несприятливі ситуації на ринку. «Недокапіталізовані банки» піддаються значно більшим ризикам банкрутства у разі погіршення макроекономічних або інших умов у ринковій економіці. У той же час, занадто капіталізований банк зазвичай є низькоманеврним та неконкурентним на ринку капіталу і кредитних ресурсів. Через це загальним критерієм при вирішенні питання про достатність власного капіталу банку є підтримання його величини на такому рівні, при якому забезпечувався б, з одного боку, максимальний прибуток, а з іншого – ліквідність банківської установи. Однак сьогодні вітчизняний ринок та банківська система ще не здатні вирішити цього питання самостійно. Таким чином, очевидною стає необхідність регулювання стандартів власного капіталу банку наглядовими органами, головним представником яких на банківському ринку нашої держави є Національний банк України.

Доцільно зауважити, що достатність власного капіталу в міжнародній практиці розглядається на основі двох позицій: інституційної – кожен банк повинен мати визначену мінімальну величину статутного фонду, власного (регулятивного) капіталу; позиції співвідношення власного капіталу та ризиків банку.

Сутність інституційної норми достатності власного капіталу полягає в тому, що кожен банк як суспільний інститут, який має ліцензію на здійснення своєї діяльності, повинен володіти мінімальною величиною власного капіталу. Доцільно зазначити, що застосування норми інституційної достатності власного капіталу викликає дискусії, особливо у країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються. Опоненти такого нормативу достатності власного капіталу відстоюють переваги оцінювання адекватності власного капіталу банку через його співвідношення з ризиками, які бере на себе банк.

Одним із підходів до оцінки достатності капіталу на основі співвідношення власного капіталу й зобов'язань банку можна вважати систему, основою якої є фінансовий важіль (ліверидж). Її сутність полягає у тому, щоб вибрати оптимальне співвідношення власного капіталу банку та його зобов'язань у допустимих межах для виконання нормативів регулюючих органів. Використання методу фінансового важеля при визначенні достатності власного капіталу ставить банки перед вибором між ступенем своєї надійності з точки зору можливості протистояти непередбаченим несприятливим ситуаціям, який буде тим вищим, чим більша частка власного капіталу в загальних пасивах банку, і прибутковістю капіталу, яка за інших рівних умов буде тим більшою, чим менша питома вага власних коштів у пасивах банківської установи.

Варто мати на увазі, що перевищення банківських зобов'язань над власним капіталом дає змогу банкам отримувати вищий чистий прибуток у розрахунку на одиницю капіталу. Водночас, це свідчить про значний ризик, який бере на себе банк, оскільки на одиницю капіталу припадає більша сума фінансових зобов'язань. З іншого боку, високий рівень лівериджу при низькому рівні капіталу не лише підвищує вразливість банку до ризиків, а й обмежує їхні можливості щодо збільшення обсягів кредитування,

запровадження інвестиційних рішень, а отже, й можливості розвитку реального сектору економіки.

Доцільно зауважити, що у другій половині ХХ ст. переважаючою стала думка, що потреба банку у власному капіталі залежить не від обсягів депозитів, а від його активів.

Таким чином, фінансовий важіль почав використовуватися лише як інструмент дистанційного нагляду. Основними його недоліками, що зумовили перехід до співвідношення власного капіталу і активів банку, слід вважати: ігнорування характеристик якості складових власного капіталу, неврахування ступенів ризиків різних статей активу банку, нехтування позабалансовими зобов'язаннями, які в будь-який момент можуть перетворитися на балансові операції та збільшити ризик банку.

Група коефіцієнтів достатності капіталу на основі співвідношення власного капіталу й активів банку дуже різна за змістом. Загальноприйнятою на сьогодні залишається відома формула, за якою власний капітал банку співставляється із сумою активів, зважених за ступенем ризику. Вперше операція зі зважування банківських активів за ступенем ризику була запропонована Федеральним резервним банком Нью-Йорка в 1952 р. В Україні на сьогодні величина власного капіталу банків регулюється відповідними нормативними актами Національного банку України на основі положень Базеля І за двома вищезгаданими аспектами: інституційним – встановлення мінімальних вимог до розмірів статутного та регулятивного капіталів (Н1), і в аспекті співвідношення капіталу та ризиків банку – нормативи адекватності регулятивного та співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (нормативи Н2 і Н3).

Основне призначення регулятивного капіталу банківської установи полягає в забезпеченні покриття різних ризиків, які притаманні банківській діяльності. Водночас банки за допомогою регулятивного капіталу сприяють забезпеченню збереження банківських вкладів, підтримці фінансової стійкості, підтриманню відповідного рівня довіри до банку та здійсненню ефективної та стабільної банківської діяльності [3, С. 525]. В аспекті співвідношення власного капіталу та банківських ризиків, регулювання рівня достатності капіталу для вітчизняних банків здійснюється на основі нормативів Н2 – адекватність регулятивного капіталу і Н3 – співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів. Головною метою встановлення цих нормативів стала необхідність запобігання надмірному перекладенню банками кредитного ризику та ризиків неповернення банківських активів на кредиторів і вкладників (Н2) та визначення спроможності банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків, яких банк може зазнати у процесі своєї діяльності під впливом ризиків (Н3) [7, с.66]. Норматив адекватності регулятивного капіталу відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розраховуватися зі своїми зобов'язаннями, його зростання свідчить про збільшення частки ризику, що приймає на себе банк, а зниження – про збільшення ризику, який беруть на себе кредитори та вкладники банку. Норматив адекватності регулятивного капіталу встановлюється для запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів/вкладників банку. Значення показника адекватності регулятивного капіталу визначається як співвідношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику та зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями.

Отже, питання регулювання рівня достатності власного капіталу банку є дуже складним і багатогранним: низькі значення цих нормативів можуть спровокувати небезпеку зростання ризиків і негативно вплинути на фінансову стійкість банку, а висока нормативна достатність капіталу, перш за все, обмежить обсяги залучення та розміщення ресурсів банком, що згодом вплине на фінансовий результат. Високі значення показників достатності власного капіталу свідчать про неефективне виконання банками своєї функції щодо залучення та розміщення тимчасово вільних ресурсів на ринку. При утриманні граничного розміру капіталу банком існує велика імовірність виникнення проблеми невиконання нормативу адекватності регулятивного капіталу. Таким чином, здійснюючи політику посилення вимог до нарощення банками власного капіталу, Національному банку України, доцільно застосовувати диференційований підхід при встановленні обов'язкових до виконання нормативів достатності капіталу щодо різних груп банків, враховуючи їхні потенційні капіталотворчі можливості та рівень прибутковості. Крім цього, для підвищення рівня капіталізації, НБУ має спонукати банки до розвитку систем управління ризиками та вдосконалення власних методів контролю за оцінкою рівня ризиків.

В процесі аналізу достатності власного капіталу банків слід звертати увагу також на якість банківських активів, оскільки завищена їхня оцінка призводить до створення неадекватних резервів на відшкодування непередбачених втрат, що може спричинити стан неплатоспроможності банку навіть при високих показниках достатності власного капіталу. Як показує закордонна практика, такі ситуації найбільшою мірою характерні для перехідних економік, а також для економік, що розвиваються, хоча вони трапляються і в розвинутих країнах. Тому, на наш погляд, оцінка якості банківських активів, потенційних ризиків позабалансових операцій буде мати вирішальний вплив для аналізу величини власного капіталу та рівня його адекватності характерним для економіки країни ризикам. Крім цього, надзвичайно важливим є оцінювання створених банками загальних резервів і резервів на покриття можливих втрат за кредитними операціями.

Список використаних джерел:

1. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку / Л.О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
2. Дзюблук О.В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин / О. В. Дзюблук. – Тернопіль: Тернопіль, 1996. – 140 с.
3. Лаврушин О.И. Банковское дело / О.И. Лаврушин. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с.
4. Тавасиев А. М. Банковское дело: управление и технологии / А.М. Тавасиев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 863 с.
5. Шелудько В. М. Фінансовий ринок / В. М. Шелудько. – К.: Знання-Прес, 2003. – 535 с.
6. Стельмах В. С. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмах. – К.: Молодь, ІнЮре, 2001. – 680 с.
7. Лисенок О. В. Оцінка достатності власного капіталу банків / О. В. Лисенок // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – №1. – С. 63-67.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

ГИРШКАН Р., 4 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Ковалевич Д. А.

У статті досліджено особливості організації обліку депозитних операцій. Розглянуто сутність депозитних операцій та механізм відкриття депозитних рахунків банками. Сформовані технологічні карти оформлення депозитного договору. Розглянуто будову аналітичних рахунків з обліку депозитів.

The article deals with the features of organization of accounting of deposit operations. The essence of deposit operations and the mechanism of opening of deposit accounts by banks are considered. Formed technological cards for registration of a deposit agreement. The structure of analytical accounts on deposit accounts is considered.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах політичної та економічної нестабільності, що провокують виникнення інфляції і кризи банківської системи особливої актуальності набуває дослідження якості банківських послуг. Депозитні операції передбачають залучення коштів на відповідальне зберігання і одночасне їх використання у цілях банку з метою отримання доходу. Отже в якісному здійсненні депозитних операцій зацікавлені не лише вкладники, але й банк. Такий двосторонній інтерес зумовлений фінансовою вигодою для обох сторін. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням депозитних операцій з точки зору.

Метою статті є обґрунтування особливостей обліку депозитних операцій комерційних банків.

Об'єктом дослідження є процес обліку депозитних операцій комерційних банків.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти організації обліку депозитних операцій комерційних банків.

Дослідженням депозитних операцій з точки зору їх обліку займалися такі вітчизняні науковці як Герасимович А.М., Кіндрацька Л.М., Ричаківська В.І., Снігурська Л.П. та інші. Водночас зміни політичної та економічної ситуації в країні, що спричиняють зміни законодавчої і нормативно-правової бази визначають потребу в поглибленні досліджень.

Важливим джерелом формування ресурсної бази банків є депозитні операції, сутність яких полягає у залученні тимчасово вільних коштів клієнтів (бізнесу та домашніх господарств) в банківську систему.

Разом з цим у вітчизняній і закордонній економічній літературі існує багато визначень поняття «депозит». Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», депозит – це кошти в готівковій або в безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [4].

Для того щоб залучити кошти клієнтів для відкриття депозитів, банки дотримуються певних принципів організації депозитних операцій [1]: депозитні операції здійснюються таким чином, щоб сприяти отриманню банківського прибутку або створювати умови для отримання прибутку в майбутньому; у процесі організації забезпечується різноманітність суб'єктів депозитних операцій та поєднання різних форм депозитів; особлива увага в процесі організації депозитних операцій приділяється строковим депозитам, які найбільше підтримують ліквідність балансу банку; проводячи свої депозитні та кредитні операції, банк повинен зменшувати свої вільні ресурси; банк повинен приймати міри по розвитку банківських послуг, що передбачає залучення депозитів.

При роботі з клієнтами за вкладними операціями складання документів відбувається на кожній стадії.

У депозитному відділі КБ для здійснення операцій з клієнтами необхідно розробити технологічну карту оформлення депозитних договорів, яка схематично показана на рис. 1.

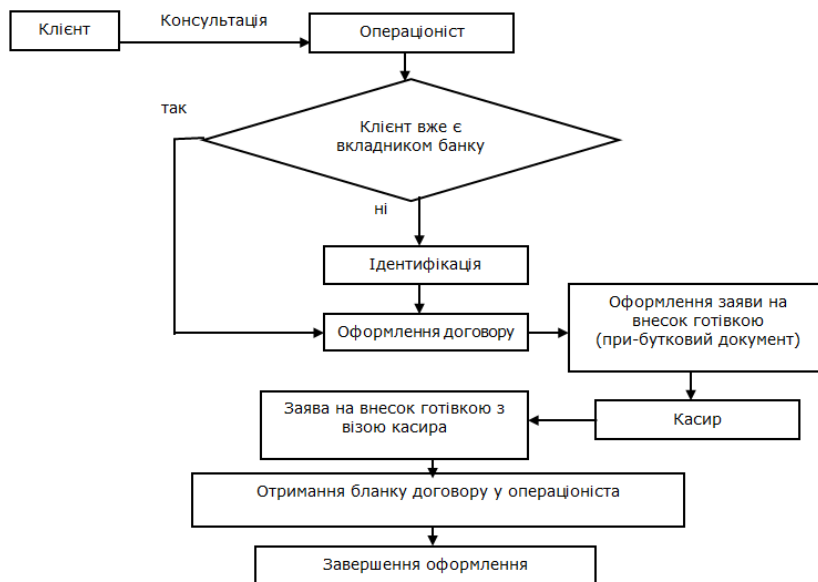

Рис. 1. Технологічна карта оформлення депозитного договору

Наступним етапом роботи з клієнтами депозитного відділу є касові операції по депозитному договору (виплата відсотків та поповнення внеску). На рис. 2 схематично зображена послідовність здійснення касових операцій по депозитному договору.

Умови відкриття рахунку та особливості його функціонування передбачаються в договорі, що укладається між банком і його клієнтом. Рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення усіх видів банківських операцій відкриваються у банках України за вибором клієнта і за згодою банків. Операції за рахунками здійснюються за допомогою платіжних інструментів за формами, установленними банківськими правилами (нормативно-правовими актами Національного банку, внутрішніми положеннями банку тощо).

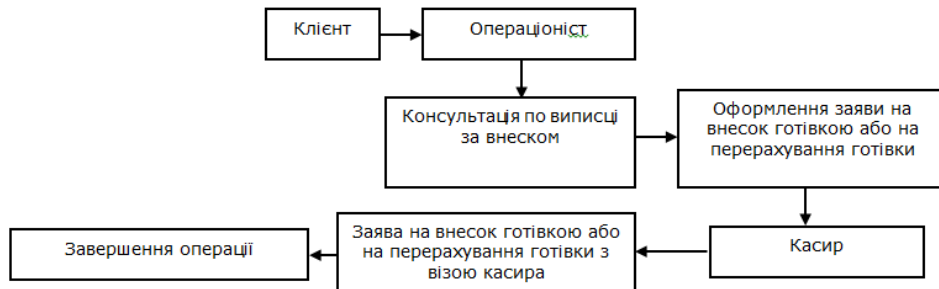

Рис. 2. Схема касових операцій за депозитним договором

Депозитні рахунки відкриваються фізичним особам на підставі укладеного депозитного договору між власником рахунку та установою банку на визначений у договорі строк.

Розглянемо особливості процесу приймання документів від фізичних осіб, які відкривають вкладні (депозитні) рахунки в установах банків. Фізичні особи-резиденти, крім паспорта або документа, що його замінює, додатково мають пред'явити документ, виданий органом державної податкової служби, що засвідчує присвоєння їм ідентифікаційного номера платника податків.

Уповноважений працівник банку здійснює ідентифікацію фізичної особи, яка відкриває вкладний (депозитний) рахунок, і робить у присутності цієї особи копії сторінок паспорта або документа, що його замінює, які містять прізвище, ім'я, по батькові (у разі його наявності), дату народження, серію і номер паспорта або документа, що його замінює, дату видачі та найменування органу, що видав документ, місце проживання або тимчасового перебування, інформацію про громадянство (якщо особа, яка відкриває рахунок, є нерезидентом), а також копію документа, виданого органом державної податкової служби, що засвідчує присвоєння фізичній особі-резиденту ідентифікаційного номера платника податків. Ці копії засвідчуються підписами уповноваженого працівника банку та фізичної особи, що відкриває рахунок, як такі, що відповідають оригіналу, і зберігаються в справі з юридичного оформлення рахунку.

Банкам забороняється відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки. Банки зобов'язані ідентифікувати клієнтів, які відкривають рахунки, а також осіб, уповноважених діяти від їх імені, у порядку, установленому законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку.

При цьому, ідентифікація клієнта банку, що відкриває рахунок, не є обов'язковою, якщо клієнт вже має рахунки в цьому банку і був раніше ідентифікований відповідно до вимог законодавства України, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зарахування коштів фізичних осіб на депозитні рахунки проводиться безготівковим перерахуванням або внеском готівки в касу банку. На підтвердження укладення договору банківського вкладу і внесення грошових коштів на вкладний (депозитний) рахунок банк видає фізичній особі ощадну книжку або інший документ, що її замінює і який видається згідно з внутрішніми положеннями банку.

Нараховані проценти за депозитами фізичних осіб відповідно до умов договору банківського вкладу можуть перераховуватися на їх поточні рахунки або зараховуватися на поповнення депозиту чи виплачуватися фізичним особам готівкою.

Розглянемо особливості порядку закриття вкладних (депозитних) рахунків. Вкладні (депозитні) рахунки клієнтів у разі залучення строкових вкладів закриваються після закінчення строку дії договору банківського вкладу та повернення коштів вкладнику. У разі залучення вкладу на умовах його видачі на першу вимогу вкладний (депозитний) рахунок закривається після повернення коштів вкладнику.

Для дострокового розірвання дії договору банківського вкладу або повернення частини вкладу за бажанням вкладника – фізичної особи вкладник зобов'язаний повідомити про це банк шляхом подання заяви.

У заяві, яка складається за довільною формою, вкладник – фізична особа, зокрема, має зазначити номер і дату укладання договору банківського вкладу, суму вкладу або його частину, а також зазначити дату, коли банк зобов'язаний повернути кошти вкладнику. Таку заяву вкладник – фізична особа подає до банку у двох примірниках не пізніше ніж за два робочих дні до дати отримання коштів, зазначеної в заяві. Один примірник заяви з відміткою банку про отримання повертається вкладнику – фізичній особі. Справа з юридичного оформлення рахунку залишається в банку і зберігається ним протягом п'яти років після закриття рахунку.

Порядок відображення в обліку установами банків операцій за вкладами (депозитами) визначено Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з фінансовими інструментами в банках України, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 21 лютого 2018 р. № 14 [2].

При організації обліку депозитних операцій банку необхідно забезпечити:

1. хронологічну послідовність реєстрації операцій у первинних документах;
2. дотримання правил документообороту;
3. попередження можливості виникнення нестач, незаконного витрачання грошових коштів;
4. своєчасне та достовірне відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку та звітності;
5. взаємозв'язок даних синтетичного та аналітичного обліку;
6. інформацію про фактичні та можливі результати за депозитними операціями банку;
7. дієздатність розроблених процедур бухгалтерського контролю;
8. збереження опрацьованих документів звітності протягом установленого строку.

При веденні обліку депозитних операцій банки використовують План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 р. № 89 [3].

Процедура виконання операцій за депозитними рахунками має здійснюватися банком поетапно і включати:

- отримання дозволу на здійснення депозитних операцій;
- оформлення необхідних документів;
- контрольні процедури; здійснення розрахунків;
- повноту бухгалтерського обліку;
- контроль здійснення операцій.

Під час організації роботи за депозитними операціями банком розробляється порядок оформлення таких операцій первинними документами. Одним з таких документів є депозитний договір, він засвідчує право установи банку користуватися коштами, залученими від клієнтів, та право вкладників отримати у визначений строк суму депозиту і проценти за його користування.

При оформленні будь-якої депозитної операції КБ безкоштовно відкриває поточний рахунок. Банк не утримує комісії за видачу готівки при виплаті депозиту. Проте, однією з характеристик процентної політики КБ є нарахування та сплата відсотків по закінченню терміну дії депозиту. Необхідно зазначити, що таке нарахування відсотків виключає їх капіталізацію, тобто нарахування складних відсотків, що також знижує доходність депозиту для вкладника. КБ при встановленні ціни на депозитні послуги використовуються в комплексі такі методи: ціноутворення, що ґрунтується на існуючому попиті; ціноутворення, яке ґрунтується на конкуренції; врахування заходів по регулюванню цінової політики банку з боку Національного банку України; встановлення остаточного рівня ціни.

Детальна інформація про кожного контрагента та кожну операцію фіксується на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках. Аналітичні рахунки повинні містити обов'язкові параметри, визначені окремими вказівками Національного банку України. Дані аналітичних рахунків повинні бути тотожними відповідним рахункам синтетичного обліку.

Усі параметри аналітичного обліку класифіковані як обов'язкові та необов'язкові.

Обов'язкові вводяться з урахуванням вимог Національного банку України щодо звітності. Крім того, вони є обов'язковою умовою занесення в комп'ютерну систему нового контрагента (клієнта) або нового аналітичного рахунка в момент його відкриття.

Необов'язкові параметри визначаються банком самостійно і можуть використовуватися для ведення управлінського обліку й організації внутрішнього контролю та аналізу.

Деякі типи рахунків (наприклад, вкладні) відкриваються водночас з укладенням відповідних угод. В текстах угод та можливих додатках до них містяться необхідні для надання звітності параметри, які доцільно не переносити до автоматизованої бухгалтерської системи, але зберігати в окремій спеціалізованій підсистемі, де ключовим буде не номер рахунка, а номер угоди.

Для полегшення зв'язку між даними бухгалтерського обліку (наприклад, коштів, отриманих за депозитною угодою, а потім, обліку нарахованих за вкладом процентів) та даними реєстру депозитних угод слід нумерувати аналітичні рахунки і угоди в реєстрі угод з використанням одного й того ж реєстру контрагентів.

Таким чином, розроблені банком операційні процедури документального оформлення та відкриття депозитних рахунків відповідно до їх економічної сутності, схеми документообороту, їх відображення в обліку забезпечують виконання функцій бухгалтерського контролю депозитних операцій банку та отримання достовірної фінансово-статистичної звітності. Кожен рахунок аналітичного обліку має велику кількість обов'язкових параметрів. До номера рахунка включаються лише окремі параметри, а всі інші зберігаються поза номером рахунка і використовуються при виконанні операцій та побудові звітності.

Список використаних джерел:

1. Дребот Н. П. Стратегія банківської установи на ринку депозитних послуг [Електронний ресурс] / Н. П. Дребот. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/RE/2008_4/Re200804_17.pdf
2. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з фінансовими інструментами в банках України, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 21 лютого 2018 р. № 14. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18/print>
3. План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 р. № 89. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26>
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

ДІДОРУК М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Фінанси, банківська справа та страхування»
наук. нер. Грицюк Е. О.

У статті розглянуто актуальні питання розроблення та реалізації кредитної політики комерційних банків. Розкрито теоретичні аспекти суті поняття «кредитна політика». Проаналізовано роль кредитної політики у забезпеченні сталої та прибуткової діяльності банку. Наведено цілі та завдання впровадження кредитної політики.

Постійні трансформації в національній економіці, а особливо перехід до ринкової економіки безумовно створює вагомий вплив на всі сфери народного господарства, в тому числі і на банківську діяльність. В таких умовах банкам потрібно досить виважено ставитись до власних рішень щодо всієї системи банківських послуг. Так, як основним джерелом прибутку комерційного банку є надання кредитів, що пов'язане із високим рівнем ризикованості, тому банкам необхідно формувати стратегічний підхід до управління банківськими процесами. Постійне забезпечення оптимального рівня кредитного ризику з одночасним досягненням планового рівня прибутку від кредитних вкладень в умовах нестабільності зовнішнього середовища вимагає запровадження в банках обґрунтованої кредитної політики, яка б базувалась на достовірності аналізу даних поточної ситуації та можливих шляхів її розвитку в майбутньому, на можливості банку оперативного реагувати на зміну факторів, що впливають на ринок кредитних послуг.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі велика кількість праць присвячено дослідженню організації та реалізації механізму кредитної політики банківських установ. Проблему розробки ефективної стратегії банківського кредитування та мінімізацію кредитного ризику у своїх наукових роботах вивчали такі економісти, як І. С. Гуцал, У. В. Владичин, О. Д. Вовчак, М. М. Новосельцева та інші. Незважаючи на достатню кількість досліджень щодо кредитної політики та мінімізації кредитного ризику, ця проблема потребує подальшого дослідження в умовах сучасного нестабільного економічного середовища.

Метою даної статті є обґрунтування ефективної кредитної політики комерційного банку реалізація, якої забезпечить банківській установі прибутковості та надійності при оптимальному рівні кредитного ризику.

Правильна організація процесу банківського кредитування, розроблення ефективної і гнучкої системи управління кредитними операціями є основою фінансової стабільності і ринкової стійкості банківських установ. Кредитна політика банку забезпечує управління його кредитною діяльністю, ефективне використання кредитного потенціалу, формування оптимального кредитного портфеля, чітку організацію всього кредитного процесу. Важлива роль кредитної політики у забезпеченні ефективної діяльності і високих темпів розвитку банків визначає актуальність як теоретичних, так і практичних питань, пов'язаних з її формуванням. В наукових джерелах немає єдиного визначення терміну «кредитна політика», тому для більш точного розуміння суті кредитної політики проаналізуємо визначення науковців.

Гуцал І. С. вважає, що кредитна політика: «є складовою частиною загальної політики банку, спрямованої на досягнення його стратегічних цілей: дотримання фінансової стійкості, надійності, ліквідності та платоспроможності банку; реалізується через кредитний механізм і пов'язана із раціональною організацією кредитних відносин, їх управлінням та регулюванням для досягнення конкретних цілей окремого комерційного банку» [3, с. 5].

Владичин У. В. поняття кредитної політики розглядає, як: «стратегію і тактику банку щодо спрямування коштів на кредитування клієнтів банку на основі принципів кредитування» [1, с.110], а Вовчак О. Д. – «стратегію і тактику банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності» [2, с. 210].

В своїх дослідженнях Островська Н. Л. притримується думки, що кредитна політика: «у сутнісному аспекті – стратегія й тактика по залученню ресурсів на поворотній основі й інвестування їх у частині кредитування клієнтів банку, а у прикладному – детальний план, програма дій щодо кредитування» [6]. Схожу думку має і Новосельцева М. М., вона вважає, що: «стратегія в області кредитування, що визначає загальні принципи, правила, підходи й стандарти для всіх учасників кредитного процесу, що пов'язані з місією банку й спрямовані на досягнення стратегічних цілей його діяльності» [5, с. 10].

Отже, зробивши аналіз визначень дослідників не виникає сумніву в тому, що якимсь одне визначення не розкриває всієї суті кредитної політики, а кожне із них доповнюють одне одного.

На нашу думку, правильно було б розглядати кредитну політику в банку на макро- та мікро- рівнях. Тобто, як основу грошово-кредитного забезпечення та регулювання на макроекономічному рівні, та як реалізацію механізму банківського кредитування суб'єктів господарювання – на мікрорівні.

На макроекономічному рівні кредитну політику здійснює Національний банк України, встановлюючи певні обмеження щодо здійснення кредитної діяльності банками, регулюючи межу облікової ставки, яка напряму впливає на формування ціни на кредити.

На мікрорівні кредитну політику щодо проведення кредитних операцій зі своїми клієнтами розробляють і здійснюють конкретні банківські установи. Також варто зазначити, що на даний час не існує однієї кредитної політики, що гарантувала б успіх, всім банківським установам. Тому для досягнення успіху в кредитній діяльності кожен банк розробляє та встановлює власну кредитну політику при цьому беручи до уваги всі можливі ризики.

Необхідність розроблення кредитної політики та покладення її в основу діяльності банку зумовлено насамперед тим, що вона дає змогу планувати, регулювати, контролювати, раціонально організовувати взаємовідносини між банком і його клієнтами щодо із залучення ресурсів на поворотній основі та їх

інвестування в частині кредитування клієнтів банку [4, с.30].

Слід зазначити, що основні положення кредитної політики банку визначаються місією і стратегією розвитку банку і при цьому вона, у свою чергу, є основою для розробки тактики, процедур, правил і механізмів її реалізації. Саме на стадії розробки кредитної політики банку повинні вирішуватися завдання, пов'язані із створенням базових принципів, критеріїв, стандартів і лімітів кредитування для ухвалення управлінських рішень, обов'язкових для всіх структурних підрозділів банку. Таким чином, кредитна політика банку як базовий елемент процесу управління кредитним портфелем визначає довгострокові цілі банку в кредитній діяльності, враховуючи загальну спрямованість його функціонування.

У сучасних умовах з метою забезпечення організації ефективної кредитної діяльності, банки розробляють власну внутрішню кредитну політику та впроваджують механізм її реалізації.

Головною метою реалізації кредитної політики комерційних банків є створення системи управління ризиками, що виникають в процесі кредитного процесу, на рівні кредитного портфелю. При укладенні кожного кредитного договору банк піддається ризику неповерненості позики у визначені строки або неповерненості її взагалі. А тому перед працівниками банку, при наданні позики, стоїть завдання якісно та кількісно оцінити рівень кредитного ризику неповерненості грошових коштів, за допомогою таких методів, як аналіз кредитоспроможності позичальника чи емітента цінних паперів, диверсифікація, установлення лімітів, вимоги забезпечення кредиту тощо. Зрозуміло, що банківські установи у процесі своєї життєдіяльності піддаються таким ризикам, як валютний, ринковий, ризик ліквідності, зміни процентної ставки, проте основним фінансовим ризиком для банку є кредитний, тому управління ним є головним завданням ризик-менеджменту комерційного банку. На нашу думку в процесі розробки кредитної політики необхідно, щоб були реалізовані наступні завдання:

1. Надання якісних кредитів. Якісні кредити (стабільні, стійкі кредити) – це такі кредити, що забезпечують адекватний процентний прибуток навіть у випадку негативних змін макроекономічних умов чи зміни умов ведення бізнесу [7, с.770].

2. Забезпечення прибутковості кредитного портфеля. Вартість кредиту повинна відповідати прогнозованому (розрахунковому) ступеню ризику. Кредитна політика банку має бути спрямована на створення стабільних прибуткових для банку відносин з клієнтурою.

3. Забезпечення розумного зростання кредитного портфеля. Метою банку є довгострокове стабільне зростання прибутковості бізнесу. Це зростання не може бути забезпечене, по-перше, без формування портфеля кредитів відповідної якості; по-друге, без досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю та ризиком. Зростання кредитного портфеля банку має контролюватися таким чином, щоб уникнути неприйнятної для банку концентрації ризику.

Ми вважаємо, що для вдосконалення своєї кредитної політики з метою підвищення її ефективності банкам необхідно:

- ставити чіткі цілі щодо співвідношення ліквідності та дохідності кредитних операцій на перспективу;
- здійснювати постійний аналіз кон'юнктури кредитного ринку як на регіональному рівні, так і по країні загалом;
- аналізувати та оновлювати кредитні продукти;
- здійснювати оцінку якості кредитного портфеля із застосуванням ефективних оціночних інструментів;
- вдосконалювати систему ризик-менеджменту;

аналізувати рівень кваліфікації персоналу та здійснювати регулярне його підвищення.

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, зазначимо, що кредитна політика комерційних банків є основою їхньої ефективної діяльності. Ефективна кредитна політика дає змогу підтримувати показники діяльності банку на належному рівні. Забезпечення ефективності кредитної політики можливе лише за виваженого підходу банку до реалізації кожного етапу кредитного процесу. В умовах нестабільної економічної ситуації кредитна політика має базуватися на достовірному аналізі даних поточного економічного, соціального, політичного стану країни та прогнозуванні можливих шляхів розвитку в майбутньому з можливістю оперативно реагувати на зміну впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Список використаної літератури:

1. Владичин У.В. Банківське кредитування [Текст] / У.В. Владичин. – Київ: Атака, 2013. – 648 с.
2. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак. – К.: Знання, 2010. – 564 с.
3. Гуцал І.С. Дієвість кредитного механізму в економіці України: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 / І.С. Гуцал. – К.: Київський національний економічний ун-т, 2012. – 25 с.
4. Ковтун М.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку / М.В. Ковтун, Ю.О. Русіна // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – №1. – С. 28-33.
5. Новосельцева М.М. Формирование кредитной политики коммерческого банка: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.10 / М.М. Новосельцева. – М.: Академия бюджета и казначейства Министерства финансов РФ, 2013. – 23с.
6. Островська Н.Л. Теоретичні та практичні аспекти організації моніторингу кредитної політики в банку / Н.Л. Островська [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>
7. Сорока А.В. Кредитна політика банку як основа управління кредитним ризиком / А.В. Сорока, А.Р. Колесникова // Молодий вчений. – 2017. – №4. – С. 769-772.

ДУБІЛЬ Р., 3 курс (ОС «бакалавр») факультет фінансів, Київський національний університет ім. Вадима Гетьмана
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
наук. кер. Брегеда О.А.

У статті розглянуто переваги та недоліки впровадження системи безготівкових розрахунків. Приділено увагу досвіду іноземних держав. Вивчена статистика та проаналізовано темпи зростання кількості безготівкових розрахунків в Україні.

The article considers the advantages and disadvantages of introducing a cashless payment system. Attention is drawn to the experience of foreign countries. Studied statistics and analyzed the growth rates of cashless settlements in Ukraine.

Побудова національної платіжної системи є важливим завданням центрального банку будь-якої країни. На сучасному етапі спостерігаються світові тенденції переходу до безготівкових розрахунків. Більшою мірою до розвитку цього процесу тяжіють високорозвинені держави, проте Україна хоча й повільно, але також переходить до цієї форми розрахунків.

Метою статті є дослідження розвитку безготівкових розрахунків в Україні у зіставленні з іншими розвинутими країнами в контексті національної платіжної системи.

Об'єктом дослідження є національна платіжна система України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти застосування системи безготівкових розрахунків в Україні як частини платіжної системи.

Питання розвитку безготівкових розрахунків в Україні у своїх працях досліджували Л. К. Воронова, О. П. Орлюк, О. В. Дзера, Р. Н. Мінченко, І. А. Безклубий, Н.А. Куфаквої, О.В. Костюніка і В.В. Побережної, М.П. Кучерявенко та інші.

Самі по собі безготівкові розрахунки передбачають організацію руху коштів між економічними суб'єктами через банківські установи, в яких відкриті рахунки їх учасників. Вони здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках, коли гроші списуються з рахунка платника і переказуються на рахунок отримувача коштів [2].

З одного боку, чуючи поняття cashless economy, можна відмітити багато переваг як для держави, так і для населення:

1. Швидкість та зручність. Навіть, спираючись на власний досвід, зрозуміло, що завдяки банківській картці можна оплатити купівлю товару або послуги в зручний час та в будь-якому місці.

2. Безпечність. Звісно, є багато шахраїв, які здатні зламувати паролі і отримати доступ до банківської картки, але ризик втрати готівкових коштів все одно вищий. Кожну проведену операцію за допомогою картки потрібно підтверджувати спеціальним кодом, який приходить на телефон власника. Зазначена перевага є досить сумнівною, адже згідно статистики у 2016 році з кібершахрайством зіткнувся кожен 80 українець, а доходи злочинців становили 339 млн грн. [5].

3. Якщо говорити про переваги для економіки держави, то, звісно, в першу чергу – це зменшення рівня тіньової економіки, адже контролювати безготівкові операції значно легше. Наскільки мені відомо, саме у XX ст. з розвитком безготівкових операцій економіка почала поділятися на 2 типи: офіційна і тіньова.

З іншого боку, існує чимало недоліків безготівкових розрахунків:

1. В першу чергу – відсутність гарантій платежу. Більшість безготівкових розрахунків відбуваються за допомогою спеціального технічного обладнання. Далеко не 100% ймовірність того, що система працюватиме без збоїв.

2. Шахрайство. Як я вже зазначав раніше, ризик зламу системи завжди є і, на жаль, кількість злочинів у даній сфері тільки зростають.

3. Недосконалість системи. Через погану роботу сайтів, відповідних систем у людей з'являється все більше недовіри до безготівкових розрахунків та рівень їх обізнаності в цілому також дозволяє бажати кращого.

Розглянемо більш детально досвід іноземних держав у даному питанні, порівнявши з Україною.

Наприклад, французький та український ринок суттєво відрізняються. У Франції 8 тисяч відділень банку – і ні однієї фізичної каси. Ринок розвинений таким чином, що клієнтам це просто не потрібно. У таксистів, у торговців є POS-термінали, які приймають картки. В Україні ситуація розвинена іншим чином: навіть, якщо люди отримують заробітну плату на картку, то одразу ж її знімають і отримують готівку [4]. Для банків така «звичка» суттєвий недолік, адже, по-перше, операції з готівкою проходять поза банківським контролем, а, по-друге, сприяють витратам на інкасацію.

Станом на 2014 р. перше місце за кількістю безготівкових розрахунків у світі посідав Сінгапур. Доля безготівкових розрахунків складає 61% від усіх споживчих розрахунків, а кількість кредитних карток на одного мешканця складає 3,9 од. Безготівкова економіка в Сінгапурі починається з власного транспорту – електронним способом сплачується використання парковок та платних доріг [4]. Як бачимо, вже довготривалий час система безготівкових розрахунків високорозвинена в європейських державах.

Американські показники також суттєво відрізняються від українських, адже за статистичними даними в США тільки 5% платежів проводяться у касі готівкою, коли в Україні цей показник становить 80%. [6] Швеція є країною з найвищим рівнем безготівкових розрахунків: тільки 1% від сукупної вартості усіх платежів проходять у готівковій формі. Навіть у магазинах менше ніж 20% транзакцій відбуваються за допомогою готівки. [7] Окремо хотілося б відзначити функціонування безготівкової економіки в Китаї. Оплата покупок через сканування QR-коду набирає все більшої популярності в країні. Alipay і Wechat Pay, два основні інструменти мобільних платежів в сучасному Китаї [3].

Як бачимо, у порівнянні в Україні cashless economy розвинена на невисокому рівні. Яка ж подальша

доля даного процесу?

Нещодавно Нацбанк заявив, що до 2020 року 55% грошового обороту в Україні буде безготівковим. Щоб ця мета була досягнута, національний регулятор разом з іншими банками розробив цілу концепцію по створенню cashless есопому. Сьогодні проводиться активна робота щодо зниження попиту на готівкові кошти, розвитку безготівкових платежів, створення платіжної інфраструктури. Однією з ключових завдань у рамках нової концепції залишається елементарне зміна звички людей розраховуватися тільки готівкою. І хоча cashless есопому розвивається в Україні не такими швидкими темпами, як за кордоном, проте статистика показує, що виникла тенденція тільки до зростання кількості безготівкових розрахунків (табл.1).

Таблиця 1

Показники активності безготівкових розрахунків в Україні*

Рік	Кількість безготівкових розрахунків, млрд од.	Кількість активних платіжних карток, млн. од.	Мережа платіжних терміналів, тис.од.
2015р.	1,3	30,8	194,5
2016р.	1,7	32,4	219,2
2017р.	2,3	34,9	251,7

* За даними НБУ

Найпопулярніші операції: інтернет-розрахунки, розрахунки в торговельних мережах, перекази з картки на картку, операції у терміналах самообслуговування. Станом на початок 2018р. частка безготівкових розрахунків у загальному обсязі становить 39,3%. Тож громадяни все частіше користуються безготівкою. За підрахунками НБУ, минулого року українці здійснили 2,3 млрд. операцій із використанням платіжних карток на суму 835 млрд. гривен. Як бачимо, безготівкові розрахунки в Україні активно зростають. Проаналізуємо, яким чином розвивається цей процес та які інструменти використовуються [1].

На думку представників НБУ, найпростіше відмовитися від розрахунку готівкою в транспорті, торгівлі та сфері послуг. Власне, низка українських міст уже робить кроки у цьому напрямку, зокрема, запроваджуючи електронний квиток. Так, восени минулого року Житомир став першим містом, де у транспорті можна розраховуватися банківською картоккою. За інформацією місцевої влади, послуга має попит, і середньомісячний приріст активних користувачів сягає 50%. Електронні квитки у громадському транспорті вже працюють у Тернополі, Харкові, Хмельницькому, Маріуполі та Білій Церкві. Ще низка українських міст планує запустити технологію до кінця року. Розплатитися безготівково також можна у київському метро [1].

Іншим прикладом використання безготівки у повсякденному житті є оплата комунальних послуг. Така інтернет-послуга зараз є практично у всіх банків. Щоб проводити платежі онлайн, потрібен картковий рахунок і налаштування особистого кабінету. Також знадобляться квитанції із розрахунковим рахунком, номером угоди та контрольною сумою. Цікаво, що деякі міста централізовано домовляються з банками про оплату комунальних послуг для населення. Так, наприклад, Львівська міська рада підписала угоди з «Приватбанком», «Мегабанком» та «Райффайзен банком Аваль»[1].

Автоматична система оплати за комунальні послуги є дуже поширеною у багатьох країнах вже понад 10 років. Наприклад, в Австрії використовується практика фіксованої суми при оплаті комунальних послуг або ж купівлі медичної страховки.

Ще одним способом залучення людей до безготівкових розрахунків є розвиток і зростання платіжної інфраструктури. Лише за минулий рік кількість підприємств торгівлі та сфери послуг, що надають своїм клієнтам можливість розраховуватися без готівки, зросла до 175 тисяч одиниць, а мережа платіжних терміналів збільшилась до 252 тисяч [1].

Як на мене, для досягнення ще більшого успіху потрібно усунути ряд проблем на території нашої держави. В першу чергу, необхідно вирішити питання тіньової економіки. Багатьом підприємцям вигідніше здійснювати готівкові розрахунки для послаблення контролю з боку уряду. В результаті, це не просто знижує рівень безготівкових розрахунків, але й стає перешкодою для зростання економіки в цілому.

По-друге, варто сприяти підвищенню рівня довіри з боку населення. Я вважаю, що зробити це можна, створивши якісну систему захисту від кіберзлочинності. По-третє, значення ЗМІ в житті сучасної людини невпинно зростає, тому збільшити обізнаність людей щодо переваг безготівкових розрахунків можна за допомогою реклами, соціальних мереж та інформаційних технологій. Ще одним методом є розробка веб-сайтів для оплати державних послуг, які включають штрафи, податки і т.д.

Уряд України на сьогоднішній день активно підтримує розвиток безготівкових розрахунків. Так, Міністерство економічного розвитку і торгівлі розпочало громадське обговорення проекту постанови, що зобов'язує продавців та постачальників послуг надати клієнтам можливість оплатити товар чи послугу безготівково. Проект не вимагає обов'язкового встановлення платіжних терміналів, дозволяючи розрахунки через інтернет-банкінг, онлайн-сервіси, з використанням QR-коду або через переказ із картки на картку. Головне – надавати клієнтам вибір платити готівкою чи без.

В цілому, перехід до безготівкової форми розрахунків має цілий ряд як переваг, так і недоліків. В Україні даний процес щорічно зростає, але поки що повільними темпами. Для цілковитого переходу до безготівкових розрахунків в Україні треба провести цілий ряд змін, а саме: зменшити рівень кіберзлочинності, підвищити рівень довіри з боку громадян та розвивати платіжну інфраструктуру.

Список використаних джерел:

1. Безготівкова економіка. Як українці опановують електронні гроші. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
2. <https://naglyad.org/uk/2018/03/05/bezgotivkova-ekonomika-yak-ukrayintsi-opanovuyut-elektronni-groshi/>
3. Загальні засади безготівкових і готівкових розрахунків. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

4. Преимущества cashless economy, или когда Украина попадет в «мир безнала» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ru/news/-/412955/preimushhestva-cashless-economy-ili-kogda-ukraina-popadet-v-mir-beznala>
5. https://pidruchniki.com/86657/finansi/zagalni_zasadi_bezgotivkovih_gotivkovih_rozrahunkiv
6. Проект cashless economy: когда у украинцев заберут наличку? [Електронний ресурс] – Режим доступу:
7. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/252.pdf
8. Хакери не дрімують: як убезпечити кошти на банківській картці. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
9. <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/09/8/628845/>
10. Cashless economy в Украине или когда мы перестанем носить с собой наличку. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
11. <https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/cashless-economy-v-ukraine-ili-kogda-my-perestanem-nosit-s-soboj-nalichku-1673/>
12. Why Sweden is close to becoming a cashless economy. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.bbc.com/news/business-41095004>

ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУР ТИМЧАСОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ

**ЖИРОШ Ю., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Томнюк Т.Л.**

У статті проаналізовано фактори впливу на кризу банківського сектору в Україні. Проаналізовано окремі показники кризових явищ в банківській системі, зокрема визнання банків неплатоспроможними, запровадження тимчасової адміністрації, ліквідації банків, здійснення виплат за рахунок коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

The article analyzes the factors influencing the banking sector crisis in Ukraine. The analysis of individual indicators of crisis phenomena in the banking system, in particular recognition of insolvent banks, introduction of interim administration, liquidation of banks, payment of funds from the Fund for the Guaranteeing of Individual Deposits.

У результаті складних економічних та політичних викликів в Україні впродовж останніх років прослідковується загострення питань ліквідації банківських установ, відтак, питання процедур запровадження тимчасової адміністрації та ліквідації банків потребують додаткового дослідження, а пошук шляхів забезпечення фінансової безпеки банківського сектору економіки України набуває першочергового значення, потребують адекватного теоретичного осмислення і розробки практичного інструментарію її забезпечення в нашій країні.

Метою статті є аналіз тенденцій запровадження тимчасової адміністрації та ліквідації банків в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення фінансової безпеки банківської системи національної економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні підходи та практичні аспекти забезпечення функціонування тимчасової адміністрації та ліквідації банківських установ.

Проблематикою економічної і фінансової безпеки банків і банківського сектору загалом займалися такі вітчизняні вчені, як О.Барановський, Т.Болгар, Р.Гриценко, М.Єрмошенко, М.Зубок, О.Кириченко, В.Коваленко, О.Колодізев, В.Краліч, І.Крупка, Л.Патерікіна, О.Пластун, О.Штаєр, С.Яременко, а також зарубіжні дослідники: Л.Абалкін, Д.Алексєєва, В.Аленін, Д.Артеменко, А.Бриштєлев, Т.Гадомська, В.Гамза, О.Ілинич, М.Калугін, О.Канаєв, О.Козловський, Д.Кольцов, Є.Кулікова, Є.Лясковський, Н.Наточєєва, Н.Савинська, І.Семенов, В.Сенчагов, К.Тихонков, І.Ткачук, В.Черенков.

Банківська криза 2014–2015 років продемонструвала наявність у вітчизняних банків певних інструментів протидії кризовим явищам та дала можливість оцінити відповідність основних теоретичних засад антикризового менеджменту практиці банківської діяльності. Для подальшого аналізу особливостей антикризового менеджменту в банківських установах доцільно дослідити передумови, причини, форми прояву та наслідки банківської кризи в Україні 2008–2009 роках, роблячи акцент на інституційному аспекті застосування антикризових інструментів банками.

Однією з передумов банківської кризи 2014–2015 років були політичні чинники (анексія Криму, проведення антитерористичної операції на Донбасі) та накопичення дисбалансів і проблем, невіршених у період кризових явищ 2008–2009 років.

Проаналізуємо особливості здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації неплатоспроможності банків в Україні у 2014–2017 роках.

Динаміка загальної балансової вартості активів неплатоспроможних банків у 2014 – 2017 роках подана на рис. 1.

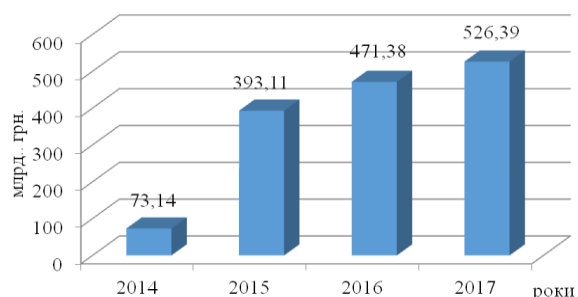

Рис. 1. Динаміка загальної балансової вартості активів неплатоспроможних банків у 2014 – 2017 роках [1]

Як демонструє рис. 1, за розглядуваний кризовий період банківської системи прослідковується зростання загальної балансової вартості активів неплатоспроможних банків у 7,2 рази: із 73,14 млрд. грн. у 2014 р. до 526,39 млрд. грн. у 2017 р.

Протягом 30 днів з дня початку тимчасової адміністрації виконавча дирекція Фонду затверджує план врегулювання з обов'язковим дотриманням принципу найменших витрат для Фонду. План врегулювання складається відповідно до вимог, встановлених актами Фонду. У плані врегулювання на підставі оцінки фінансового і майнового стану банку визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку в один із таких способів:

- 1) ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладами фізичних осіб у порядку, встановленому Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2];
- 2) ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку;
- 3) відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією;
- 4) створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку;
- 5) продаж неплатоспроможного банку інвестору.

Зазначимо, що детальна статистика щодо процедур, пов'язаних з тимчасовою адміністрацією та ліквідацією банків в Україні наявна, починаючи з 2015 р.

Протягом 2015 року Національним банком України було віднесено до категорії неплатоспроможних 33 банки, з них у 29 банках Фондом було введено тимчасову адміністрацію та в 4 одразу розпочато ліквідацію. У 2016 році Національним банком України було віднесено до категорії неплатоспроможних 16 банків та введено тимчасову адміністрацію. Протягом 2017 року Національним банком України було віднесено до категорії неплатоспроможних та Фондом було введено тимчасову адміністрацію у 9 банків.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб розпочинає процедуру ліквідації банку не пізніше наступного робочого дня після офіційного отримання рішення Національного банку України про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку, крім випадку, коли ліквідація здійснюється за ініціативою власників банку. Ліквідація банку має бути завершена не пізніше двох років з дня початку процедури ліквідації банку. Фонд має право прийняти рішення про продовження ліквідації банку на строк до двох років з можливістю повторного продовження на строк до одного року. На стадії ліквідації станом на 01.01.2018 року знаходиться 92 банки з балансовою вартістю активів 498,69 млрд. грн. [3].

З дня свого призначення уповноважена особа Фонду на ліквідацію приступає до оцінки майна банку шляхом залучення суб'єктів оціночної діяльності у порядку, визначеному Положенням Про порядок відбору осіб, які можуть виконувати роботи (надавати послуги) неплатоспроможним банкам або банкам, що ліквідуються, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Така оцінка здійснюється з метою формування ліквідаційної маси банку. Кошти, одержані в результаті ліквідації та продажу майна (активів) банку, спрямовуються Фондом на задоволення вимог кредиторів у такій черговості:

- зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян;
- грошові вимоги щодо заробітної плати, що виникли із зобов'язань банку перед працівниками до прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;
- вимоги Фонду, що виникли у випадках, визначених Законом, у тому числі покриття витрат Фонду, передбачених пунктом 7 частини другої статті 20 цього Закону, витрат, пов'язаних із консолідованим продажем активів Фондом;
- вимоги вкладників - фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців), які не є пов'язаними особами банку, у частині, що перевищує суму, виплачену Фондом;
- вимоги Національного банку України, що виникли в результаті зниження вартості застави, наданої для забезпечення кредитів рефінансування;
- вимоги фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців), які не є пов'язаними особами банку, платежі яких або платежі на ім'я яких заблоковано;
- вимоги інших вкладників, які не є пов'язаними особами банку, юридичних осіб - клієнтів банку, які не є пов'язаними особами банку;
- інші вимоги, крім вимог за субординованим боргом;
- вимоги кредиторів банку (фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб - підприємців, а також юридичних осіб), які є пов'язаними особами банку;
- вимоги за субординованим боргом.

Загальна сума, що була виплачена за рахунок коштів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб протягом 2014 року, становила 8459,5 млн. грн. За 2015 рік за всіма чергами кредиторських вимог погашено 124803,6 млн. грн. За 2016 рік за всіма чергами кредиторських вимог погашено 239822,4 млн. грн. За 2017 рік за всіма чергами кредиторських вимог погашено 11253,1 млн. грн. Отже, динаміка виплат Фонду є прогресивно зростаючою до 2016 р. (із 8,5 млрд. грн. у 2014 р. до 239,8 млрд. грн. у 2016 р. – відбулося зростання у 28 разів) та характеризується суттєвим зменшенням обсягів виплат у 2017 р. (до 11,3 млрд. грн.) [3-6] (рис. 2).

Загалом у результаті фінансової кризи 2014–2017 років із банківської системи в Україні виведено 94 банки (рис. 3).

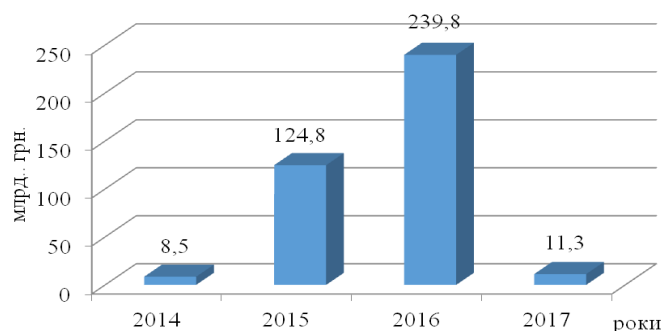

Рис. 2. Динаміка виплат за рахунок коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Так, темп росту банків, що визнані як неплатоспроможні на кінець 2015 р. до показника 2014 р. становить 178,9%; на кінець 2016 р. – 125%; на кінець 2017 р. – 110,6% [1]. Отже, найбільша кількість банків, визнана неплатоспроможними, фіксується за підсумками 2015 року. Сучасні тенденції свідчать про стабілізацію банківської системи, адже у 2018 р. не відбулося нових ситуацій щодо запровадження тимчасової адміністрації та ліквідації банків.

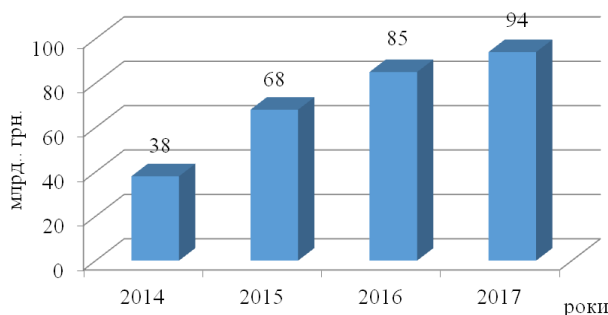

Рис. 3. Кількість банків в Україні, визнаних неплатоспроможними (станом на кінець відповідного року, наростаючим підсумком)

Зазначимо, що процедура тимчасової адміністрації застосовується Національним банком для тимчасового управління банком з метою забезпечення схоронності капіталу й активів банку, докладної оцінки його фінансового стану і вжиття відповідних заходів щодо приведення його діяльності у відповідність до вимог банківського законодавства, відновлення його платоспроможності й ліквідності, стабілізації діяльності банку, усунення виявлених порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану.

Ліквідація має бути винятковим способом, коли внаслідок проведення тимчасової адміністрації не вдалось знайти спосіб за затвердженим планом врегулювання відновити платоспроможність банку шляхом залучення інвестора. Однак, як свідчить практика, відновити платоспроможність банку під час проведення тимчасової адміністрації в більшості випадків не вдається.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України: офіційний сайт. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.
2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. – Режим доступу: <https://www.ingbankukraine.com/media/1082530/zeakaoen-ukaerayieni-peero-gheaeraenteuveaenepya-vekaeladeive.pdf>
3. Річний звіт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/images/docs/reports/zvit_2014_ukr.pdf
4. Річний звіт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/images/docs/reports/Zvit_Fondu_garantuвання_za_2015.pdf
5. Річний звіт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/images/Zvit_2016_.pdf
6. Річний звіт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/images/docs/reports/Annual_report_FGVFO_zvit_2017_ukr.pdf

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

КІЦУЛ М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа», заочна форма навчання
наук. кер. – Ватаманюк О.С.

У статті досліджуються основні проблеми капіталізації вітчизняних комерційних банків, обґрунтовується необхідність та напрями її підвищення. Аргументуються конкретні методи нарощення капіталу банку.

The article investigates the main problems of domestic banks commercialization, justifies the necessity and directions of its increase. Specific methods of increasing the bank capital are substantiated.

Розвиток економіки призводить до посилення ролі банківської системи в ефективності економічних процесів. Банки виконують різноманітні економічні функції, впливають на грошовий ринок, тому фінансова

стійкість банків, яка характеризується показниками стану та динаміки банківського капіталу, є одним із ключових факторів подолання кризи та економічного пожвавлення. З огляду на це, вдосконалення порядку формування банківського капіталу забезпечить зміцнення банківської системи. Отже, обґрунтування основних проблем формування банківського капіталу в ринкових умовах в Україні та визначення методів його нарощення є особливо актуальним.

Метою даної статті є визначення необхідності та напрямів підвищення рівня капіталізації банків в Україні.

Предметом дослідження статті є механізм формування банківського капіталу, його елементи.

Теоретичні засади процесів капіталізації та концентрації в банківській системі досліджуються у працях М. Д. Алексеєнка, О. І. Барановського, З.М.Васильченко, О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюка, С. В. Науменкова, М.І.Савлука, Т.С.Смовженко, К.Ф. Черкашиної, О. В. Чорної, Н. М. Шелудько та інших. Проте недостатньо дослідженими залишаються аспекти збільшення обсягів власного капіталу банку в умовах ринкової економіки та особливості управління ним.

Економічні потрясіння в Україні останніх років насамперед проявляються у нестабільності банківської системи. Протягом 2014-2017 років Національним банком України введено з ринку шляхом визнання неплатоспроможними майже 90 банків. Банківська система України перебуває, по суті, у стані перманентного реформування протягом останніх 10 років, коли державою, передусім, за ініціативою НБУ вживається низка нормативно-правових та контрольно-управлінських заходів із метою побудови певних параметрів банківської діяльності та вирішення питань платоспроможної роботи банківських установ. Серед цих заходів провідне місце зайняли положення, присвячені капіталізації банківських установ, починаючи від нормативного збільшення мінімального статутного капіталу банків і закінчуючи адміністративним впливом на фінансово-кредитні установи, щоб примусити засновників нарощувати капіталовкладення у банківський бізнес [1, с. 26].

Капітал банку є основою його економічної діяльності, а тому капіталізація окремої фінансово-кредитної установи та банківської системи в цілому має важливе значення для розвитку всієї фінансово-кредитної системи держави. Забезпечення достатнього обсягу капіталу банків було однією з ключових проблем, що склала найбільшу загрозу стабільності банківської системи. У зв'язку з цим забезпечення необхідних джерел і дієвих механізмів підвищення рівня капіталізації банківської системи є одним із головних завдань подальшого та динамічного розвитку всього фінансового сектору України та підтримки фінансової стабільності.

Вітчизняний і зарубіжний досвід показав, що основною проблемою в процесі формування власного капіталу банку, необхідного для його нормальної діяльності, є не нарощування капіталу, а встановлення його оптимальної величини – нормативів – для конкретного банку з урахуванням таких факторів, як ризиковість розміщення активів, специфіка пасивних операцій, структура власності, галузева приналежність клієнтів. Сучасні реалії свідчать, що навіть провідні українські банки не дотримуються усіх нормативних значень. Крім цього, вітчизняні банківські установи характеризуються й незадовільним рівнем використання власного капіталу, що створює певні перепони на шляху до оптимізації та покращення діяльності банків загалом [2, с. 160].

Низький рівень капіталізації банків означає надмірну концентрацію ризиків у банківській діяльності, обмеження асортименту фінансових послуг та збільшення затрат на їх надання. Втрата капіталу робить неможливим функціонування банку і може призвести до його банкрутства. Важливість проблеми збільшення капіталізації банківської системи визначається дією наступних факторів:

— по-перше, достатній обсяг власного капіталу є необхідною умовою успішного виконання банками своєї посередницької функції у перерозподілі грошових ресурсів, ефективного кредитування виробничого процесу та просування товарів і послуг на ринок;

— по-друге, рівень капіталізації визначає довіру до банківської системи з боку клієнтів, а відтак є однією із головних умов підтримання її фінансової стабільності;

— по-третє, достатня капіталізація банку є необхідним елементом у системі заходів щодо забезпечення його конкурентоспроможності на ринку [3, с. 255].

У 2014 році мінімальна сума статутного капіталу на момент реєстрації установи, котра збирається здійснювати банківську діяльність, було збільшено з 120 млн. грн. до 500 млн. грн. У грудні 2017 року НБУ прийняв рішення змінити графік досягнення мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу для банків. Згідно з графіком досягнення мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу для банків повинно становити не менше, ніж: 300 млн. грн. – до 11 липня 2020 року; 400 млн. грн. – до 11 липня 2022 року; 500 млн. грн. – до 11 липня 2024 року. Згідно із затвердженим графіком збільшення мінімального обсягу капіталу, до 11 липня 2017 року українським банкам мали зареєструвати статутний капітал не менший за 200 млн. грн. [4]. Зважаючи, що не усі банки будуть спроможні виконати графік збільшення обсягу статутного капіталу, слід чекати, що частина установ схвалить рішення про об'єднання з іншими гравцями на ринку, або відбуватимуться нові випадки припинення діяльності та самоліквідації.

Необхідною умовою подальшого розвитку банківської системи стає поновлення та прискорення темпів зростання власного капіталу. Задля того, щоб банківська система змогла протистояти негативним внутрішнім і зовнішнім факторам, головною задачею повинна стати зміна існуючих вимог до якості, достатності та прозорості капіталу банків. Такі заходи допоможуть переосмислити довгострокову стратегію розвитку банківської системи та створять додаткові можливості для реалізації стійких фінансових інституцій.

На наш погляд, розробка заходів щодо нарощення капіталу банків є необхідною як на макро-, так і на мікрорівні. На макрорівні слід підвищити регуляторні функції Національного банку України в зазначеному процесі, вдосконалити відповідну законодавчо-нормативну базу, сприяти концентрації капіталу у

банківській сфері. На мікрорівні заходи щодо збільшення власного капіталу мають розроблятися кожним банком стосовно загальної стратегії розвитку банку, його управління активами і пасивами, допустимого рівня ризику, а також очікуваного рівня доходності. Основними джерелами збільшення власного капіталу комерційного банку є проведення додаткових емісій акцій, реінвестування прибутку, капіталізація дивідендів, залучення коштів на умовах субординованого боргу [5, с. 103].

Отже, пропонуємо проводити нарощення власного капіталу за рахунок:

1. Підвищення рівня прибутковості активних операцій.
2. Проведення оптимальної дивідендної політики (максимізація ринкової вартості через направлення до 80% прибутку на сплату дивідендів). Саме проведення оптимальної дивідендної політики має можливість зберегти діючих інвесторів, а також залучити нових. Більше того, дана стратегія має змогу виправдати себе в сучасних умовах на фінансовому ринку.

Недостатня ефективність використання активів позбавляє банки змоги нарощувати власний капітал шляхом збільшення прибутку. Тому доцільним є збільшувати власний капітал також шляхом банківських злиттів, поглинань, створення холдингів та альянсів. Дані методи характерні для закордонної практики та створюють додаткові конкурентні переваги [6, с. 120].

Серед переваг реорганізаційних процесів в банківському секторі, зокрема, здатність банку забезпечити інтереси кредиторів та вкладників, що є однією з найголовніших задач на шляху до успішного функціонування та розвитку. Крім цього, у процесі злиття або поглинання створюється банк з більшою капіталізацією та грошовими потоками, який має більш високу можливість кредитувати реальний сектор економіки, що особливо актуально на даний час для України. Також через інвентаризацію та диверсифікацію кредитного портфеля банку, що утворюється внаслідок реорганізації шляхом злиття чи поглинання, поліпшується його якість, а через взаємодію кадрів двох об'єднаних банків розширюється асортимент банківських послуг [7, с. 76].

Механізми концентрації банківського капіталу можуть функціонувати не лише в контексті розвитку банківської системи, а й активізації кредитної експансії та інвестиційної діяльності в економіці, що є важливим фактором економічного розвитку держави. Загалом, консолідація банківської системи та підвищення рівня концентрації банківського капіталу дадуть змогу вітчизняним банкам отримати такі переваги:

- підвищити загальний рівень конкурентоспроможності банків;
- спростити вихід вітчизняних банків на внутрішні та світові грошові ринки та ринки капіталу;
- забезпечити більш високий рівень ліквідності, фінансової стійкості банківських установ та стабільність всієї банківської системи;
- наростити обсяги активів, поліпшити їх структуру;
- розширити спектр банківських послуг та знизити загальні витрати на здійснення банківської діяльності;
- забезпечити необхідні обсяги капіталу для стимулювання інноваційних процесів у банках;
- запобігати фінансовим ризикам, забезпечуючи достатній рівень рентабельності та ліквідності банків і банківської системи загалом [8, с. 137].

Основними перспективами розвитку консолідаційних процесів банків України та підвищення їх ефективності є такі:

- посилення конкуренції, що може призвести до зниження прибутковості деяких банків, та призведе до розвитку банківського ринку на умовах досконалої конкуренції;
- диверсифікація кредитних ризиків, що дасть змогу забезпечити більш стабільну роботу банку та уберегти його від банкрутства; банківська система буде захищена від появи неплатоспроможних банків та появи непогашених боргів кредиторам та позичальникам; це є основою забезпечення надійності банківської системи загалом;
- посилення регулятивних вимог, що забезпечить більш прозоре ведення банківського бізнесу;
- оптимізація управлінської та організаційної структури, що дасть можливість ефективніше управляти банківською установою, посилити позиції банку на ринку, а також скоротити витрати на управлінський апарат;
- підвищення рентабельності банку та одержання додаткових прибутків, що приведуть до можливості зниження витрат та собівартості банківських послуг; існуватиме можливість розширення спектру наданих послуг банком [8, с. 138].

Разом із цим, не слід оминати увагою й те, що консолідаційні процеси теж не позбавлені певних недоліків, адже збільшення капіталу банків може призвести до зниження конкуренції на ринку банківських послуг через загрозу її монополізації. Очевидно, що збільшення ринкової частки на певному етапі веде до виникнення монопольних переваг і монопольного прибутку. Саме через це вважаємо, що з метою мінімізації деструктивного впливу монополізації банківського ринку виникає питання визначення раціонального ступеня концентрації банківського капіталу, а також наявності системи державного регулювання монопольних процесів і контролю конкурентних ринкових відносин.

У підсумку зазначимо, що вирішення проблем формування власного капіталу банків може бути досягнуте за допомогою покращення дії таких загальноекономічних факторів: легалізації капіталу; суттєвої зміни рівня корпоративного управління; створення привабливих податкових та фінансових умов для інвестицій у банківський сектор економіки; зниження рівня діючих в Україні ризиків; підвищення інвестиційного рейтингу України.

Список використаних джерел:

1. Возняковська К. Щодо проблем капіталізації банківських установ в умовах економіко-правових реформ в Україні / К. Возняковська // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 7. – С. 26-30.

2. Антонюк О.І. Особливості формування капіталу комерційними банками в Україні / О.І. Антонюк // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1 (50). – С. 160-164.
3. Банківська система України: становлення та розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: «Вектор», 2012. – 462 с.
4. Національний банк пом'якшив графік збільшення мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу банків [Електронний ресурс] :Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=61023905
5. Стойка В.С. Проблеми капіталізації комерційних банків України в сучасних умовах / В.С. Стойка // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2014. – Випуск 2 (43). – С. 98-103.
6. Вожжов А.П. Формування ресурсів комерційних банків / А.П. Вожжов // Фінанси України. — 2013. — № 1. — С. 116—129.
7. Тарасевич Н.В. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи України / Н.В. Тарасевич, К.Е. Мазуренко// Регіональна економіка та управління. Науковий журнал Східноукраїнського інституту економіки та управління. – 2016.- № 3 (10). – С.74-77.
8. Шульга К. Д. Проблеми та перспективи розвитку консолідаційних процесів та шляхи підвищення їх ефективності у банківському секторі України / К. Д. Шульга // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2017. – № 25. – С. 136-139.

СУТНІСТЬ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ ТА ЇЇ ВИДИ
КРИВУЦИК І., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ватаманюк О.С.

Стаття присвячена узагальненню теоретичних підходів до обґрунтування сутності депозитної політики комерційних банків, окресленню основних її видів та визначенню основних напрямів її реалізації.

The article deals with the generalization of theoretical approaches to substantiating the essence of the deposit policy of commercial banks, outlining its main types and defining the main directions of its implementation.

Банківський бізнес постійно функціонує в умовах жорсткої ринкової конкуренції, а особливо у країнах із перехідною економікою. Окрім цього, зовнішньоекономічне середовище банків є достатньо складно прогнозованим та нестійким, що пов'язано як із слабо розвиненим рівнем економічного розвитку, так і з нестійкою політичною ситуацією в Україні. Всі ці фактори негативно впливають на процес залучення вільних грошових коштів економічних суб'єктів на депозитні рахунки банків і тим самим гальмують процес нарощування ресурсів банківської системи та їх подальшої трансформації у інвестиції. В таких умовах керівництво кожного банку повинно радикально змінити стратегію і тактику та механізм депозитної політики, реально оцінюючи перспективи й тенденції функціонування банківської і фінансової системи країни. Отже, актуальним напрямом наукового дослідження є визначення основних теоретико-методологічних засад проведення депозитної політики банків та обґрунтування вибору її виду.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності депозитної політики комерційного банку.

Предмет дослідження – особливості формування депозитної політики комерційних банків в Україні.

Ефективна депозитна політика банку не тільки збільшує підприємницьку активність, але й формує довіру до економічної системи країни, збільшуючи її національний дохід. Незважаючи на велику кількість досліджень проблем розвитку банківської системи та її депозитної політики, зокрема у працях А.М. Герасимович, О.В. Лисенок, І.О. Буднік, Н.П. Дребот, Р.А. Герасименко, І.М. Мельникової, М.В. Олексенко, О.В. Золотарьової та ін., певні аспекти даної проблеми залишаються невирішеними.

У банківській системі України в активних операціях банків домінуючу позицію займають кредитні операції, які забезпечують прибуток банку. Але рівень розвитку кредитного ринку визначають передумови формування та реалізації депозитного потенціалу банківської системи, який забезпечує ресурсами банківські установи і розвиток кредитного ринку. Питаннями, що потребують вирішення, є шляхи та можливість залучення достатнього обсягу депозитних ресурсів для вітчизняних банків і виявлення факторів, які спонукають населення до вкладень у вітчизняні банки [1, с. 135].

Депозитна політика банку – система заходів банку із формування портфеля депозитних послуг, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення його конкурентних позицій на даному сегменті ринку та забезпечення стійкості і надійності ресурсної бази [2, с. 212].

Характерними рисами депозитної політики є наступні:

1) тісно переплітається з кредитною політикою банку, оскільки забезпечує взаємоузгодження між депозитними і кредитними операціями за термінами й сумами;

2) спрямована на підтриманні на належному рівні ліквідності банку шляхом активного залучення коштів, зокрема запозичених;

3) об'єднує стратегію й банківську тактику щодо залучення грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення їх найефективнішої комбінації;

4) ґрунтується на цілому комплексі високоякісних депозитних послуг, різноманітних форм і методів залучення коштів, особлива увага приділяється строковим депозитам, які сприяють підтримці ліквідності балансу банку і є більш прогнозованими;

5) забезпечує стійкість депозитної бази і конкурентні переваги на фінансовому ринку [3, с. 66].

Із урахуванням специфіки депозитної політики, основною метою її здійснення є залучення якнайбільшого обсягу депозитних ресурсів за найнижчою ціною. Досягнення цієї мети фактично сприятиме створенню необхідних передумов і для досягнення основної мети діяльності будь-якого банку – одержання максимального прибутку. Таким чином, депозитна політика банку є складовою частиною банківської стратегії, яку реалізують через механізм фінансового менеджменту банку [4, с. 4].

Депозитна політика банківської установи ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами і націлена на їх удосконалення та розвиток. Комерційному банку

важливо розробляти депозитну політику насамперед тому, що це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організовувати взаємини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху коштів [5, с. 127]. Джерелами формування депозитних ресурсів банку є тимчасово вільні кошти населення, підприємств та організацій, залучені у формі вкладів, та інші кошти клієнтів на поточних та інших рахунках банківських установ. Для залучення депозитних ресурсів банки відкривають поточні та строкові рахунки як для фізичних і юридичних осіб, так і для банків, набуваючи, таким чином, нових зобов'язань.

Отже, фактором зростання обсягів депозитного ринку в Україні є збільшення грошових доходів юридичних та фізичних осіб, що за умови відсутності фінансового ринку як альтернативи інвестування визначає депозитні вклади як головне джерело портфеля активів. За цих умов особлива увага звертається на фінансові аспекти діяльності банку. Відповідно ефективність управління та функціонування комерційного банку в значній мірі визначається ефективністю реалізації депозитної політики [6, с. 104].

Окремі науковці визначають два рівня дослідження поняття «депозитна політика банків»: державний (макрорівень) та рівень окремого банку (мікрорівень) [7, с. 66]. На макроекономічному рівні депозитну політику розглядають, як сукупність певних заходів, які реалізуються Центральним банком, з метою встановлення конкретних параметрів та нормативів обов'язково резервування.

За ступенем державного втручання у діяльність банків в економічній літературі виділяють такі типи депозитної політики: консервативна політика (політика жорсткого державного втручання в роботу банків), ліберальна політика державного регулювання, змішані форми.

Консервативна депозитна політика на макроекономічному рівні, як правило, реалізується за наявності певних негативних явищ в економіці як високий рівень інфляції, чи навпаки, стафляції, яка характеризується одночасним спадом обсягів виробництва. Основною метою консервативної політики є регулювання обсягів залучення банками вкладів, а отже і обсягів грошових коштів, які можуть спрямовуватися на реалізацію активних операцій. Таке регулювання дозволяє корегувати обсяги грошової маси в обігу та підтримувати необхідний для потреб економіки рівень інфляції.

Ліберальна політика державного регулювання використовується Центральним банком при незначній інфляції та передбачає стимулювання збільшення обсягів депозитних коштів в національній економіці, що в свою чергу, стимулює економічну активність.

Зазначимо, що використання консервативної або ліберальної депозитної політики у чистому вигляді не є поширеним, здебільшого використовуються змішані або проміжні форми. Для такої політики характерними є поєднання елементів жорсткого державного регулювання депозитної діяльності банків, з одночасним їх доповненням дерегулятивними підходами. Реалізувати таку депозитну політику на практиці досить складно, проте саме такий підхід дозволяє досягти одночасно дві протилежні за своєю сутністю цілі: знизити рівень інфляції та поживати економічну кон'юнктуру, що в кінцевому підсумку, дає можливість економіці вийти з кризового стану [8, с. 79].

Депозитна політика представляє систему, яка включає елементи процесу управління діяльністю банку, а саме: стратегію, тактику та контроль. Управління депозитними операціями, як і управління будь-яким процесом, підпорядковується загальним банківським вимогам, тобто поєднанню ліквідності, дохідності та ризику. Основним моментом при розробці депозитної політики є правильне формулювання мети та завдань для її реалізації. Виходячи із загальної мети банку – максимізація прибутку при забезпеченні його стійкості, визначають пріоритетні напрямки управління депозитними операціями з позиції прибутковості, рентабельності, ліквідності, мінімізації ризиків, оптимізації депозитного портфеля тощо.

Сучасний стан банківського обслуговування вкладників свідчить, що з метою правильного вибору стратегії та тактики на ринку депозитних продуктів банкам необхідно пропонувати такі банківські продукти, в яких клієнти дійсно мають потребу. Якщо ж банки не модифікують депозитну політику, то кошти переміщуються зі сфери впливу банків у сферу операцій з цінними паперами держави або до установ небанківського типу – страхових, трастових та інвестиційних компаній, пенсійних фондів.

Щоб реалізувати депозитну стратегію, банку доцільно використовувати такі методи:

- управління депозитною програмою шляхом коригування строковості депозитних рахунків;
- реалізація депозитної програми за допомогою відсоткової ставки закладами;
- розробка і продаж на основі депозитних операцій нових банківських продуктів;
- конкурентна цінова політика банку на ринку депозитних продуктів [9, с. 207].

При розробці депозитної політики слід враховувати соціальні, економічні та політичні цілі як складові елементи управління банківською системою, орієнтовані на досягнення високого рівня розвитку економіки, а також рівень розвитку конкретного банку. Банківській установі важливо вдосконалювати управління депозитними операціями, адже це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організовувати відносини між банком і його клієнтами щодо прямого і зворотного руху коштів [10, с. 20-21].

При реалізації заходів депозитної політики в кризових умовах важливим є також чинник конкуренції за депозитні ресурси. В умовах їх обмеженості банки, нажаль, вдаються до використання прийомів недобросовісної конкуренції, до яких, в тому числі, належить розповсюдження неправдивої інформації щодо діяльності конкурентів. Отже, робота всіх структурних підрозділів банку має бути спрямована не лише на реалізацію визначених заходів депозитної політики, але й на упередження негативних дій конкурентів. Депозитна політика має передбачати наявність у банківської установи досить широкого спектру якісних депозитних послуг у різних формах та використання як різноманітних підходів, так і методів залучення грошових коштів. Строкові депозити є більш пріоритетними для банку, адже в процесі здійснення заходів ризик-менеджменту їх прогнозування є більш спрощеним. Крім цього, строкові депозити дозволяють найбільш ефективно забезпечувати підтримку ліквідності банку.

Інтереси всіх учасників відносин у процесі формування фінансових ресурсів банків частково

суперечать одні одним, тому важливим завданням, яке стоїть перед банківською системою і державою є узгодження всіх цих інтересів і зведення їх у загальносистемну політику. І якщо банки та їх клієнти вже досить успішно навчилися узгоджувати інтереси один одного в процесі формування депозитної політики окремого банку, то із впливом держави на їх інтереси складніше.

Отже, в оптимальних умовах депозитна політика комерційного банку спрямована на створення основ для досягнення мети банківської діяльності. Зниження довіри населення до банків, а також наявність значного обсягу коштів у тіні та в іноземній валюті вимагають від банків розробки нових механізмів адаптації до сучасних економічних умов з метою подальшого функціонування. Крім цього, з боку держави з метою оптимізації депозитної політики та підвищення довіри до банківської системи доцільно стабілізувати та поліпшити економічну й політичну ситуацію в країні, а також ефективно використовувати можливості щодо рекапіталізації проблемних банків. Що ж стосується комерційних банків, їх менеджмент має передбачати такі заходи, як застосування ефективних видів мотивації, збуту та цінової політики з метою активізації процесів залучення грошових коштів фізичних осіб на банківські рахунки.

Список використаних джерел:

1. Еш С.М. Депозитна політика банків та інструменти її реалізації / С.М. Еш, В.М. Ляховецька // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2016. - Вип. 17. - С. 135-138.
2. Еш С.М. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення в умовах економічної кризи / С.М. Еш, К.О. Тютіна // Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті : програма і матеріали 79-ї міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, (15–16 квітня 2013 р.). – К.: НУХТ, 2013. – Ч. 4. – С. 212–213.
3. Золотарьова О.В. Модифікація депозитної політики комерційних банків України / О.В. Золотарьова, Ю.В. Півняк, О.В. Гурбич // Економіка та держава. – 2015. – № 2. – С. 65–69.
4. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення / Т. Андрушків // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. – 2012. – №. 17. – С. 3-13.
5. Дребот Н.П. Стратегія банківської установи на ринку депозитних послуг / Н.П. Дребот, О.Р. Галько // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 125–132.
6. Череп А.В. Банківські операції: Навч. посібник / А. В. Череп, О.Ф. Андросова. – К.: Кондор, 2008. – 410 с.
7. Коцовська, Р. Р. Банківські операції [Текст] : навч. посіб. / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – К. : Знання, 2010. – 390 с.
8. Жовтун Є.В. Теоретичні аспекти депозитної політики банків / Є. В. Жовтун // Облік і фінанси. – 2016. - № 3 (73). – С. 77-83.
9. Дребот Н. П. Стратегія управління депозитною діяльністю в банківській установі / Н. П. Дребот, О. І. Білик // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2012. - № 2 (14). – С. 204–208.
10. Бартош О.М. Депозитна політика як складова системи управління діяльністю банку / О. М. Бартош // Фінансовий простір. – 2014. - № 4 (16). – С. 19-24.

ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

**МАКСЕНЮК Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Ковалевич Д. А.**

Статтю присвячено проблемам банківського кредитування фізичних осіб в Україні. Проаналізовано основні тенденції банківського кредитування фізичних осіб та фактори, які на нього впливають.

The article deals with problems of bank lending for individuals in Ukraine. Main trends in bank lending and factors affecting it are analyzed.

Актуальність. Стабільний розвиток процесу кредитного обслуговування фізичних осіб має важливе значення не лише для банківської системи України, а й для економіки в цілому, оскільки банківське кредитування фізичних осіб відіграє важливу роль у задоволенні їх незабезпечених потреб в умовах ринкового господарювання. З другого боку, кредитування населення залишається для банків одним з основних джерел отримання прибутку. Однак економічні та політичні проблеми негативно позначились на платоспроможності фізичних осіб, що, у свою чергу, погіршило якість кредитного портфелю багатьох банків, а також обумовило зменшення попиту на банківські кредитні послуги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми банківського кредитування фізичних осіб в Україні досліджуються у працях багатьох вітчизняних вчених. Так, загальні тенденції та проблеми банківського кредитування досліджуються у працях О. І. Баришнікова, О. В. Шафранової, А. В. Толстошеєвої, К. В. Солоділової. Особливості кредитування фізичних осіб досліджуються у працях С. В. Башлай, М. М. Ватаманюк, Н. О. Лободи, Д. Д. Куртвелієвої. Питання вибору методів кредитування досліджуються в працях Н.Р. Галайко та інших. Разом з тим залишається досить велика низка невирішених питань стосовно методів банківського кредитного обслуговування населення. Нині, в умовах глобалізації та стандартизації банківської системи, важливим залишається пошук індивідуального підходу до кожного клієнта банку.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій банківського кредитування фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є банківське кредитування фізичних осіб в Україні та його значення у забезпеченні сталого розвитку економіки.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні проблеми розвитку банківського кредитування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Процес становлення системи банківського кредитування фізичних осіб пройшов ряд етапів свого розвитку. Нині кредитування фізичних осіб направлено на задоволення потреб населення у додаткових коштах для підтримки достатнього життєвого рівня, розширення процесу реалізації товарів і отримання прибутку і, в результаті, збільшення податкових надходжень до бюджету держави. Варто звернути увагу на те, що політичні і економічні диспропорції в Україні суттєво вплинули на тенденції банківського кредитування. Тенденція девальвації гривні, спад в економіці, низький рівень

корпоративного рівня зумовили погіршення кредитного портфеля фізичних осіб. В основному банки стали активно надавати кредити фізичним особам на споживчі потреби, при цьому згортаючи кредитну діяльність через сумніви у платоспроможності клієнтів. Впродовж досліджуваного періоду (2015-2017рр.) банківське кредитування характеризувалося такими тенденціями (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка банківських кредитів фізичним особам на початок року

Показники	2015	2016	2017
Кількість діючих банків	163	117	96
Облікова ставка, %	23,8	17,3	14,5
Середня відсоткова ставка за кредитами, %	28,1	30,6	29,8
Надані кредити загалом, млн. грн., в тому числі:	1006358	965093	1016657
фізичним особам	179040	152971	175711
Частка кредитів фізичним особам, %	17,79	15,85	17,28

Станом на 1 січня 2016 р. ліцензію Національного банку України мали 117 банківських установ, з яких 25 - з іноземним капіталом. А вже станом на 01.01.2017 їх кількість налічує 96. Протягом 2017 року з ринку пішло 14 банків (з них 4 реорганізувалися у фінансові компанії, 1 банк приєднався до іншого), на які на початок року припадало 1.7% чистих активів. Частка державних фінансових установ у чистих активах зросла на 3.6 відсоткових пункти до 54.9%. Частка банків з приватним капіталом зросла завдяки активному кредитуванню та купівлі кількох банків у іноземних власників. Рівень концентрації помірно зріс: на 20 найбільших фінансових установ припадає 90.7% чистих активів системи. Ситуація, яка склалася у банківській системі, обумовлена не тільки фінансовими, але і репутаційними ризиками.

Варто зазначити, що крім загальних макроекономічних чинників, вагому роль у розвитку банківського кредитування відіграє регуляторний інструментарій Національного банку України, у тому числі облікова ставка. По своїй суті, облікова ставка відображає вартість як залучення так і розміщення грошових ресурсів. Як бачимо з таблиці 1, НБУ у 2015 р. підвищив облікову ставку до максимального рівня за всю історію української банківської системи - 23,8% [7]. Встановлення такої високої облікової ставки неоднозначно впливає на процес кредитування. В більшості випадків, такий підхід спричиняє відповідне зростання процентних ставок банків за кредитами, що означає зменшення попиту на кредити, що мало місце в зазначеному періоді дослідження. На нашу думку, дії регулятора були обумовлені розвитком інфляції та девальвації, а через підвищення облікової ставки регулятор очікував сповільнення їх темпів. Хоч сповільнення інфляції таки відбулося, однак висока вартість кредитних ресурсів негативно позначилась на споживчому кредитуванні та на розвитку ринкових відносин.

Для детальнішого дослідження стану банківського кредитування фізичних осіб в Україні варто розглянути структуру наданих кредитів за цільовим спрямуванням (табл. 2).

Таблиця 2

Структура наданих кредитів фізичним особам за цільовим спрямуванням за 2015-2017 роки

Вид кредиту	2015	2016	2017
Споживчі кредити, млн.грн. в т. ч. в % до заг.суми кредиту	104879 58,57	101528 66,37	118183 67,26
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, млн.грн. в т.ч в % до заг. суми кредиту	66169 36,95	48549 31,73	54751 31,16
Інші кредити, млн.грн. в т.ч. в % до заг. суми кредиту	7992 4,48	2894 1,9	2777 1,58
Усього кредиту	179040	152971	175711

За даними НБУ, середня відсоткова ставка за кредитами фізичним особам в національній валюті в 2017 р. була 29,8 при обліковій ставці – 14,5. Такі великі розбіжності, можна пояснити тільки наявністю високих ставок за депозитами, які є одними з найвищих у світі – більше 20% у 2017 році. Високі ставки за кредитами означають високу вартість кредити, а, як результат, обмежену кількість надійних позичальників та невизначеність щодо подальшого розвитку банківського кредитування. Проте і знизити ставки за депозитами до рівня країн ЄС або США вітчизняні банки не можуть, оскільки тоді впаде попит на депозитні продукти. Позитивною тенденцією у діяльності банків за досліджуваний період (2015–2017 рр.) є все ж таки тенденція до збільшення загального обсягу наданих кредитів (з 965093 у 2016 р. до 1016657млн грн. у 2017 р.). Однак серед них 82,72% займають кредити суб'єктам господарювання, і лише 17,28 % – кредити фізичним особам. У країнах Західної Європи ця частка становить близько 50%. Крім цього, частка останніх постійно зменшується (з 17,78% у 2015р. до 15,85% у 2016 р.).Також варто зазначити, що загальні активи банків скорочуються у зв'язку з виведенням частини комерційних банків з ринку. Це спричинює відтік клієнтських коштів та зменшення частки наданих кредитів у загальних активах. Отже, кредитна активність банків в Україні є низькою.

Високі ставки за кредитами та низька платоспроможність населення стримують кредитування фізичних осіб (табл. 2). У 2016 р. загальна їх кількість цих кредитів зменшилась на 6,6%, а у 2017 році в порівнянні з 2016 роком спостерігається зростання обсягів кредитування на 14,9 %. Однак, майже при стрімкому збільшенні обсягів кредитування фізичних осіб у 2017 році, не забезпечено їх зростання в порівнянні з 2015 роком. Майже всі нові кредити банки видають на поточні потреби. Крім цього, найбільша їх частина видається на ремонт – 42%, для оплати послуг – 12%, для покупки техніки – 10%, для покриття кредиту та повернення боргів –7%, інші витрати (весілля, подорож за кордон і т.д.) – 24%. Лише 5% позичок

спрямовуються на розвиток бізнесу [5]. Водночас у розвинених країнах світу кредит беруть в основному для організації або розширення бізнесу, для купівлі автомобіля чи будинку. Ця негативна тенденція, наслідки якої проявлятимуться у майбутньому також, оскільки скорочення споживчого попиту негативно позначатиметься на розвитку ринкових відносин, скорочення попиту на банківські продукти з боку бізнесу, негативно позначатиметься на ресурсній базі банківських установ.

Оскільки споживчі кредити є найбільш розповсюдженими в Україні, то слід взяти до уваги їх структуру за видом валюти (табл. 3).

Таблиця 3

Структура споживчих кредитів у розрізі валют за 2015-2017 роки млн.грн.

Валюта	2015	2016	2017
Гривня	66661	64859	84043
Долар США	36269	34900	32546
Євро	1140	1035	989
Російський рубль	0	0	0
Інша валюта	809	734	605
Всього	104879	101528	118183

У вищенаведеній структурі споживчого кредитування переважають кредити в національній валюті (71,1%). Збільшення їх обсягу у 2017 р. було пов'язано з девальвацією гривні до 27,72 грн./дол. порівняно з 25,83 грн./дол. у 2016 р. [4]. Аналізуючи дані таблиці 3, можна прослідкувати тенденцію зменшення обсягу кредитів в іноземній валюті. В результаті девальвації гривні борги позичальників перед банками зросли в рази і, відповідно, зросла кількість неповернених кредитів. Але, позитивом є те, що частка доларових кредитів в загальній структурі споживчих кредитів є значно нижчою в порівнянні з 2016 роком і 2015 роком, що свідчить про відміну надання кредитів в іноземній валюті для фізичних осіб. Зменшення сукупного обсягу наданих споживчих кредитів свідчить про низьку кредитоспроможність населення та відповідного зменшення кредитної активності банків. В Україні існує велика кількість банків, які орієнтуються на надання кредитів фізичним чи юридичним особам.

Банківське кредитування фізичних осіб відіграє значну роль у забезпеченні соціальних потреб населення, формуванні платоспроможного попиту, який, у свою чергу, впливає як на темпи розвитку ринкових відносин, так і на темпи розвитку економіки в цілому. Серед сучасних тенденцій банківського кредитування фізичних осіб в Україні можна виділити такі: зменшення кількості банків загалом, а також банків, які здійснюють споживче кредитування; зменшення обсягів кредитування фізичних осіб внаслідок падіння платоспроможності населення та внаслідок зростання вартості кредитів. Кредити фізичним особам становлять лише 1/6 частину від загального обсягу наданих кредитів. При цьому більше половини з них задовольняють споживчі потреби. Тобто проблема розвитку банківського кредитування фізичних осіб виходить поза межі банківського регулювання і її вирішення можливе тільки у випадку комплексного розв'язання проблеми підвищення життєвого рівня населення. Зниження реальних доходів населення, зменшення обсягів виробництва, високий рівень інфляції, призвели до неспроможності позичальників вчасно виконувати свої зобов'язання за кредитами, що спричинило зростання простроченої заборгованості. Тому вдала розробка організаційно-методичних заходів надання кредитів фізичним особам дасть можливість для банків реально оцінювати можливі втрати і зменшити вплив кредитного ризику.

Список використаних джерел:

- 1) Розвиток банківської системи України: монографія/ За ред. д-ра екон. наук О.І. Барановського. – К.: Ін.-т екон. та прогноз., 2008. – 584 с.
- 2) Толстошеєва А.В. Сучасні проблеми кредитування комерційними банками України / А.В. Толстошеєва //Бізнес Інформ. – No 5. – 2014. – С. 370-375
- 3) Башлай С.В., Лобода Н.О. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні / С.В. Башлай, Н.О. Лобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1067/1/Kredit_fiz_osib_ukr.pdf
- 4) Куртвелієва Д.Д. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні та шляхи його вдосконалення /Д.Д. Куртвелієва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=237>
- 5) Показники банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
- 6) Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 року [Електронний ресурс]. – К.: Національне рейтингове агентство "Рюрік". – 2017. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2016.pdf
- 7) Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id

БАНКІВСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

МАТЕЙЧУК Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Юрій С. М.

У статті розкрито значення малого та середнього бізнесу для вітчизняної економіки. Визначено проблемні питання, які впливають на розвиток системи кредитування малого та середнього бізнесу. Запропоновано ряд заходів, спрямованих на підтримку та розвиток сфери малого та середнього бізнесу.

The article describes the essence and stages of the budget process at the local level. The results of implementation of a transparent local budget in Ukraine are explored. The recommendations for increasing the transparency, participation and integrity of local socio-economic and budgetary policies as part of an effective budget process at the local level are presented.

Стабілізація економічного стану в Україні, а також необхідність забезпечення послідовного

економічного зростання, висуває ряд важливих проблем з організації та проведення кредитування підприємств малого та середнього бізнесу. Особливу роль у активізації економічної діяльності малого та середнього бізнесу за нинішніх економічних умов, що склалися в Україні, мають зіграти комерційні банки, які виступають посередниками у перерозподілі тимчасово вільних коштів. Однак, вітчизняні комерційні банки, в силу різних причин, не забезпечують достатньою мірою фінансування виробничих потреб українських підприємств через механізм банківського кредитування, що дає підстави вважати проблемні питання такими, що потребують подальшого вирішення [1, с. 689].

Кредитування підприємств різних секторів економіки та форм власності, кредитну діяльність банківських установ вивчають вітчизняні та зарубіжні науковці і практики – В. В. Вітлінський, О. В. Дзюблюк, О. Є. Кузьмін, В. Д. Лагутін, Ф. С. Мишкін, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та багато інших.

Метою статті є дослідження сучасного стану банківського кредитування малого та середнього бізнесу та визначення напрямів його оптимізації.

Сучасний етап вітчизняної економіки характеризується певною недооцінкою ролі й значення підприємств малого і середнього бізнесу, однак саме такий вид підприємництва значно сприяє соціальному та регіональному розвитку держави. Мале та середнє підприємництво в будь-якій країні світу становить основу для формування середнього класу, що в свою чергу сприяє згладжуванню соціальної нерівності – і те, і інше є нагальною проблемою українського суспільства. Малий та середній бізнес є вкрай необхідним для підтримання ринкової інфраструктури невеликих населених пунктів, оскільки є необхідним джерелом надходжень до місцевих бюджетів. Також незамінним таке підприємництво є у сфері послуг або ж для створення продуктивної конкуренції [1, с. 691].

В ідеальному сценарії розвитку вітчизняної економіки на тлі активної модернізації та розвитку великих промислових підприємств мале та середнє підприємництво має стати додатковою ланкою забезпечення сталості економіки країни через сприяння конкурентності ринкового середовища, нарощення ВВП, соціальної захищеності суспільства, формування та підтримки середнього класу.

В ефективному розвитку малих підприємств зацікавлені насамперед територіальні громади, тому що велика частка цього сектору економіки орієнтована на місцевий ринок; збільшення кількості суб'єктів підприємництва сприяє створенню нових робочих місць, що вирішує проблему безробіття в адміністративно-територіальних одиницях; разом зі зростанням кількості малих підприємств та підприємців збільшуються обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) та зростають податкові надходження до місцевих бюджетів [6, с. 597].

Світовий досвід розвинутих економік свідчить, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування, взаємодія та оптимальне співвідношення багатьох великих, середніх і малих підприємств. Підприємства малого та середнього бізнесу як інституційний сектор економіки давно стали домінуючими за чисельністю та обсягами виробництва у провідних країнах світу.

Сектор малих і середніх підприємств характеризується тим, що саме тут перебуває в обігу вагомá частина національних ресурсів, а вони є фундаментом розвитку економіки будь-якої країни. Саме цей сектор економіки є мобільним і гнучким, здатним оперативно перебудовуватись та першим відкликатися на зміни ринкових умов, випробовувати новітні форми управління, реалізовувати нові ідеї та розширювати сферу свободи ринкового вибору.

Таким чином, становлення та розвиток ринкових відносин в Україні тісно пов'язані зі збільшенням ефективності діяльності малих та середніх підприємств. Малий та середній бізнес як чинник зростання національної конкурентоспроможності є характерною ознакою сучасної розвинутої економіки [3, с. 52]:

- це створення нових робочих місць, а також альтернатива найманій праці;
- відбувається демонополізація економіки та розвиток вільної конкуренції, що забезпечує коригування цін на товари та послуги;
- здійснюється диверсифікація структури економіки та формування середнього класу.

Тому саме в період економічної кризи як ніколи на часі здійснення державних заходів щодо стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Його переваги, особливо в умовах економічної та фінансової не стабільності в країні, очевидні: мобільність, здатність оперативно змінювати структуру бізнесу, асортимент продуктів і послуг, місце розташування, висока продуктивність праці тощо.

В цілому, розвиток системи кредитування малого та середнього бізнесу з боку комерційних банків в нашій країні стикається з багатьма проблемами, серед яких:

- великі відсоткові ставки по кредитах;
- недостатність стартового капіталу у підприємців;
- відсутність необхідного заставного забезпечення у малих підприємств;
- дуже короткі терміни погашення кредиту;
- непрозора і недостовірна звітність й низька фінансова грамотність керівників малих підприємств;
- відсутність якісних бізнес-планів;
- відсутність фінансової та бухгалтерської звітності;
- низька частка у підприємців власного капіталу у бізнесі (у окремих випадках 5-15%);
- відсутність кредитної історії для підприємців-початківців (старт-апів);
- невідповідність фінансової звітності підприємців, які працювали за спрощеною системою оподаткування, вимогам банків (у цьому випадку можливе надання кредиту як фізичній особі, під заставу, але при цьому набагато вищі відсотки);
- неплатоспроможність деяких підприємців;
- законодавча неврегульованість на ринку мікрофінансування.

Для їх вирішення, на думку Мартиновського В. С., потрібна активна участь як держави так і банківських установ у сприянні розвитку малого та середнього бізнесу. Так, українській банківській системі потрібно використовувати досвід розвинених країн в питанні кредитування малого та середнього підприємництва. А саме [5, с. 238]:

- підвищення рівня пропозицій мікрокредитних послуг;
- створення в банківських установах відповідних структурних підрозділів, які б займалися лише вивченням попиту на мікрокредити та обслуговуванням даного сектору;
- більш активно фінансувати підприємства, які використовують енергозберігаючі технології;
- введення розумних відсотків;
- збільшення термінів кредитування

У свою чергу державі необхідно здійснити ряд заходів, спрямованих на підтримку та розвиток сфери малого та середнього бізнесу. Основними з них, можуть бути наступні [5, с. 238]:

- нагляд та регулювання діяльності банків в сфері надання кредитів малому та середньому підприємництву;
- сприяння більш ефективному кредитуванню підприємств, які експортують продукцію, або ж випускають таку, яка зменшує імпорту;
- участь в фінансуванні малих та середніх підприємств небанківських установ;
- розробляти загальнодержавні та регіональні програми щодо кредитування малого та середнього бізнесу небанківською системою (наприклад, в Японії – Фінансова корпорація малого бізнесу, в США – Адміністрація малого бізнесу SBA);
- сприяння надання акціонерного капіталу для малого та середнього бізнесу;
- створення передбачуваного, прозорого та економічно-обґрунтованого нормативно-правового поля у сфері підприємницької діяльності.

Сьогодні в Україні значну роль у розв'язанні проблем кредитування малого бізнесу виконують кредитні лінії, започатковані міжнародними фінансовими організаціями та НБУ. На українському ринку кредитують малий і середній бізнес такі банки, як Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Німецько-Український фонд.

Зокрема, Німецько-Український фонд підписав угоду про кредитування українських малих і середніх підприємств із такими банками, як «Укргазбанк», «Ощадбанк», «Кредобанк», «Прокредитбанк», «Мегабанк», «Міжнародний інвестиційний банк», «Кредитвестбанк» [6, с. 601].

«Укргазбанк» у межах співпраці з Німецько-Українським Фондом пропонує низку програм, які передбачають спеціальні умови кредитування на розвиток і підтримку бізнесу для підприємців і підприємств малого та середнього бізнесу, а також сільськогосподарських підприємств на поповнення обігових коштів до 36 місяців та на інвестиційні цілі терміном до 60 місяців, розмір позик – до 250 000 євро (або еквівалент у грн), ставка процента у гривнях – від 17,0% річних, у євро – від 6,2% річних [4].

«Кредобанк» може кредитувати українських підприємців за ставкою близько 15% річних у гривні. Запуск цієї програми кредитування став можливим завдяки підтримці уряду Німеччини, який через німецький банк KfW надав кредит у розмірі 10 млн. євро, і Євросоюзу. У цієї програми є дві ключові переваги – це довгостроковість і кредитування у гривні. Німецько-Український фонд бере на себе ризик коливань курсу. До того ж процентна ставка є плаваючою і залежить від Українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб (цей індикатор покликаний формувати середньоринкову вартість грошей і як інструмент – формувати базу для плаваючих ставок для гривні). Тому в разі зниження рівня інфляції ставка теж буде падати [2].

Однак, незважаючи на розвиток програм кредитування іноземними установами, основними проблемами, що відштовхують суб'єктів малого підприємництва, особливо мікропідприємства з чисельністю працівників до 10 осіб, фермерів та підприємців-фізичних осіб, є високі вимоги до забезпечення кредиту та відсутність професійних навичок у підприємців для оформлення кредитних документів, особливо бізнес-планів.

Ключові проблеми, що перешкоджають розвитку банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні, можна згрупувати таким чином: проблеми нестабільності зовнішнього середовища; недосконалість нормативно-правової бази; нестача дешевих ресурсів банків для кредитування малого та середнього бізнесу; непрозорість діяльності малих та середніх підприємств. Вирішити ці проблеми можливо лише об'єднаними зусиллями держави, НБУ, банків і представників малого та середнього бізнесу на основі формування інституційної системи банківського кредитування суб'єктів підприємницької діяльності.

Враховуючи переваги малого бізнесу, його значну роль у розбудові ринкової інфраструктури та забезпеченні стабільного розвитку економіки України, слід розробити і впровадити довгострокову державну програму підтримки малого бізнесу. У ній важливо зокрема наголосити на питаннях стимулювання банківського сектору в аспекті фінансування цієї сфери економіки бізнесу та застосування певних видів кредитування, що забезпечили б активний розвиток малих підприємств.

Список використаних джерел:

1. Галицьська Ю. М. Проблеми банківського кредитування малого і середнього підприємництва / Ю. М. Галицьська // Молодий вчений. – 2016. – № 12.1 (40). – С. 689-692.
2. Галущенко А. Неподъемные малыши / А. Галущенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://business.ua/finansy/item/1369-nepod-emnye-malyshi/>.
3. Гринюк А. Перспективи розвитку малого бізнесу крізь призму доступності кредитних ресурсів / А. Гринюк // Вісник НБУ. – 2010. – №1. – С. 52-53.
4. Малому та середньому бізнесу / Офіційний сайт Укргазбанку: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrgasbank.com>.

5. Мартиновський В. С. Ефективність банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні / В. С. Мартиновський // Економіка харчової промисловості. – 2016. – Випуск 4. – С. 236-240.
6. Криховецька З. М. Розвиток банківського кредитування малого бізнесу в Івано-Франківській області / З. М. Криховецька // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – Випуск 21. – С. 596-603.

СУТНІСТЬ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

**МЕЛЬНИК А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Ватаманюк О.С.**

У статті систематизуються теоретичні підходи до визначення сутності кредитних операцій банків, розглядається роль кредиту у розвитку економіки та розкривається значення кредитування у діяльності комерційних банків.

The article systematizes theoretical approaches to the definition of the essence of credit operations of banks, examines the role of credit in the development of the economy and discloses the importance of lending in the activities of commercial banks.

Центральне місце в активних операціях банків посідають банківські кредитні операції, які є важливим видом діяльності, що приносить основну частину доходу. Кредитні операції відображають сутність банківської діяльності та є однією з визначальних функцій банківської установи. Водночас кредитування характеризується кредитним ризиком, що також є основною загрозою ліквідності та платоспроможності комерційного банку. З огляду на визначальну роль кредиту у банківській діяльності, вважаємо актуальним дослідження теоретичних підходів до визначення сутності кредитних операцій на даному етапі економічного розвитку України.

Метою даної статті є визначення сутності кредитних операцій комерційного банку в сучасних ринкових умовах.

Предметом дослідження статті є кредит як вид економічних відносин між юридичними, фізичними особами та державою щодо перерозподілу вартості, а також кредитні операції банків.

Дослідженню питань теорії і практики організації кредитної діяльності банків присвятили свої праці такі вітчизняні вчені-економісти, як О. В. Дзюблюк, А. М. Мороз, С.В. Міщенко, С.В. Науменкова, Л.О. Примостка, Л.М. Рябініна, М. І. Савлук, В. Т. Сусіденко та ін. Однак процес кредитування в Україні потребує подальших наукових досліджень і розробок.

Економічна наука довела, а господарська практика підтвердила, що кредитні операції є універсальним інструментом розподілу й перерозподілу національного доходу, фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, вирівнювання рівнів рентабельності підприємств на основі переливання капіталів, що сприяє прогресивним структурним зрушенням у реальній економіці. Від того наскільки добре банк реалізує свої кредитні функції в багатьох випадках залежить економічне становище регіонів, які вони обслуговують, оскільки кредитування сприяє появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, забезпеченню їх економічної працездатності [1, с. 110].

Розглядаючи поняття кредитної діяльності банків, окремі науковці ототожнюють його з кредитним потенціалом, кредитними відносинами, банківським кредитуванням, кредитними ресурсами. З одного боку, кредитний потенціал має визначати «економічно обґрунтовані межі використання мобілізованих у банку джерел грошових коштів для надання кредиту і здійснення інших операцій, а з іншого – кредитний потенціал банку відображає величину мобілізованих у банку коштів за мінусом загального резерву ліквідності» [2, с. 11]. Очевидним є одне, кредитна діяльність банку є одним із основоположних критеріїв, який відрізняє його від небанківських установ. Водночас кредитування є однією з найризикованіших операцій комерційного банку, що пояснюється як самою природою кредиту, так і тим, що ця операція посідає чільне місце в балансах більшості комерційних банків.

Частка кредитних операцій у банківській діяльності також засвідчує принципову важливість теоретичного обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на забезпечення ефективної організації банківського кредитування клієнтів. Саме від їхньої якості і здатності банків оптимальним чином організувати кредитні операції залежать можливості ефективного розвитку банківської системи з точки зору забезпечення належного рівня стабільності і прибутковості комерційних банків. У сучасних ринкових умовах банки на фінансовому ринку є основними учасниками, оскільки володіють більшим обсягом інформації щодо діяльності господарюючих суб'єктів, що забезпечує їм певні конкурентні переваги, адже в силу більшої інформаційної обізнаності, вони здатні спрямувати залучені кошти за допомогою кредиту у продуктивні сектори, стимулюючи тим самим розвиток економіки. Особливу роль банки виконують в умовах функціонування контрагентів в середовищі невизначеності, адже кредитор та позичальнику важко безпосередньо вступити в кредитні відносини, коли вони не впевнені в діяльності один одного.

Разом із цим, роль кредиту в економіці носить дискусійний характер, оскільки існують різні теоретичні школи, дослідження проводилися в окремі історичні та соціально-економічні періоди, що відповідним чином вплинуло на погляди економістів у процесі визначення його сутності. Крім того, категорія «кредит» не є статичною, уявлення про неї трансформуються в залежності від ступеня розвитку товарно-грошових відносин, тому, незважаючи на численність робіт, присвячених дослідженню кредиту, досі економісти не можуть дійти до єдиного висновку щодо визначення його сутності, що не дозволяє ефективно розвиватися практичним відносинам у кредитній сфері.

Кредит здійснюється у конкретних формах, які є способами існування процесу кредитування, що постійно розвиваються. Проте змінюється й їхнє місце у структурі економічних відносин. Кредитування – процес складний і багатогранний, що в умовах становлення економіки країни набуває нових та ефективних шляхів застосування й розвитку. Основні економічні та правові основи кредитування знайшли

своє закріплення у чинному законодавстві України [3, с. 263].

Кожний підхід до визначення суті кредиту характеризується значною своєрідністю. Проте, акцентування уваги на тій чи іншій специфіці є недостатньою умовою для визначення його змісту як цілісного явища. Сутність кредиту як економічної категорії може бути виражена лише характеристикою і ґрунтовним аналізом всіх його елементів в єдності – принципів, функцій і форм реалізації. Недооцінка значення такого підходу може призвести до негативних наслідків на практиці, так як абсолютизація одного з елементів кредиту тягне за собою спотворення цілей і обґрунтованості кредитної політики держави [4, с. 28].

Досліджуючи теоретичну сутність кредиту на основі аналізу принципів кредитування, які можна сформулювати як сукупність правил поведінки кредитора і позичальника в процесі кредитних відносин [5, с. 439], вважаємо, що даному питанню приділена належна увага, проте відсутня в достатній мірі їх систематизація. Узагальнення наявних підходів дозволило нам виділити наступні найбільш поширені принципи кредитування – платність, поверненість, строковість, забезпечення, цільове використання, диференційованість тощо. Водночас кредитні операції – це практична реалізація банками кредитних взаємовідносин, спрямованих на ефективне розміщення грошових ресурсів на тимчасовій та платній основі й на умовах, зазначених у кредитній угоді. З цього можна сформулювати такі висновки:

- кредитні операції – це сукупність взаємопов'язаних дій, а не одна дія;
- здійснення кредитних операцій має на меті отримання прибутку, що відповідає економічній сутності діяльності банку;
- умови розміщення коштів мають відповідати кредитній політиці банку, яка виражається у кредитному договорі.

Виділяють декілька варіантів класифікацій банківських операцій, проте більш змістовною можна вважати ту, яка об'єднує у собі концептуальні для потреб управління кредитними операціями їх види: операції кредитного характеру, позичкові операції, послуги кредитного характеру, а тому дозволяє вчасно прийняти ефективне управлінське рішення. Крім цього, кредитні операції банків також можна поділити на дві групи:

- 1) активні, коли банк виступає в особі кредитора, розміщуючи залучені кошти на власних умовах та на власний ризик (операції банків із вкладення коштів у фондові активи шляхом купівлі цінних паперів від свого імені, факторингові, лізингові операції);
- 2) пасивні, коли банк виступає в особі боржника (видача банківських гарантій та поручительств за третіх осіб, операції банків з емісії цінних паперів) [6, с. 130].

Досліджуючи сутність кредитних операцій банків, доцільно зупинитися також на розгляді такого поняття як кредитний портфель банку. Кредитний портфель являє собою сукупність кредитів, гарантій, авалів та зобов'язань з кредитування, наданих банком своїм клієнтам на певну дату. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. Дохідність і ризик є основними параметрами управління кредитним портфелем банку. Насправді, якщо розглядати особливості діяльності комерційних банків з позицій стратегічних завдань банківського менеджменту, що передбачають максимізацію прибутку банківської установи при забезпеченні необхідного рівня її ліквідності і платоспроможності, то неважко помітити, що при такій значній частці кредитів у структурі банківських активів, розгляд їх не поодинокі – як окремих позичок, – а як єдиної сукупності, тобто саме у вигляді портфеля, є об'єктивною необхідністю для вирішення зазначених завдань.

Формування зваженого та якісного підходу до управління ризиком на рівні кредитного портфеля банку є головною метою кредитної політики. До цілей кредитної політики також можна віднести:

- забезпечення максимального рівня дохідності кредитного портфеля та акціонерного капіталу банку за допустимого рівня ризику;
- забезпечення зваженого та оптимального використання кредитних ресурсів;
- виконання всіх вимог і нормативних показників, встановлених Національним банком щодо обсягів кредитних вкладень, максимальних сум кредитів, наданих одному позичальнику та ін. [7, с. 130].

Характеристика видової структури кредитів у кредитному портфелі комерційного банку допомагає оцінити ліквідність банку у певному періоді і ступінь ризикованості проведення кредитних операцій банком, виявити шляхи уникнення проблемних кредитів в кредитному портфелі. Управління кредитним портфелем дає змогу балансувати та стримувати ризик усього портфеля, контролювати ризик, притаманний тим чи іншим ринкам, клієнтам, позиковим інструментам, кредитам та умовам діяльності. Управління кредитними ризиками вимагає систематичного кількісного та якісного аналізу кредитного портфеля та роботи з проблемними кредитами. Методи управління кредитним портфелем банку охоплюють різні рівні, починаючи з найнижчого – рівня окремої позички через рівень кредитного портфеля і закінчуючи рівнем банку. Процес управління кредитним портфелем банку включає тактичне управління, яке передбачає конкретні методи та прийоми досягнення певної мети у визначених умовах, а саме: реалізацію стратегії управління кредитним портфелем банку, розробку внутрішньої нормативної документації стосовно кредитної діяльності. Однією з найважливіших умов успішного управління кредитним портфелем комерційного банку вважається вміння проводити ефективно і регулярно процедури планування кредитної діяльності з урахуванням всієї системи управління: планування, організації, аналізу, контролю і регулювання [8, с. 745-746].

Концептуальний підхід до визначення порядку управління кредитним портфелем банку дає змогу сформулювати порядок дій банківського персоналу, що відображає основні складові відповідної концепції:

- 1) визначення завдань формування кредитного портфеля, відповідно до стратегічних цілей кредитної політики;
- 2) обґрунтування елементів концепції формування кредитного портфеля, відповідно до сформульованих завдань;
- 3) виділення головних факторів впливу на можливості банку щодо оптимального формування кредитного портфеля;
- 4) збирання та аналітична обробка інформації, необхідної для здійснення позичкових операцій;
- 5) визначення критеріїв оцінки якості кредитів, що утворюють кредитний портфель банку; формування структури кредитного портфеля відповідно до розмірів груп, класифікованих за ступенем якості кредитів;
- 6) моніторинг кредитного ризику, формування резервів і коригування структури кредитного портфеля [9, с. 249].

Отже, на основі проведеного дослідження сутності кредитних операцій, особливостей кредитної діяльності банків та формування кредитного портфелю, можна підсумувати, що банківському кредитуванню належить провідна роль у фінансовому стимулюванні економічного розвитку. Проте на даний момент воно все ще залишається недостатнім, щоб стати реальним каталізатором економічного зростання в Україні. З метою отримання максимальних прибутків формування кредитного портфеля банку має передбачати проведення якісних заходів щодо покращення структури кредитного портфеля, адже це впливатиме на фінансову стійкість банку та ефективність його діяльності, а також дасть змогу підвищити конкурентоспроможність і безпеку функціонування вітчизняних банківських установ загалом. Разом із цим, кредитна політика банку має бути спрямована на задоволення інтересів клієнтів і передбачати якісне обслуговування наданих позик.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. М. Сутність та класифікація кредитних операцій банку / Н. М. Бондаренко, К. В. Шевченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. - 2016. - Вип. 17(2). - С. 110-113.
2. Дмитренко М.Г. Кредитування і контроль: навч.-метод. посіб. (у схемах і коментарях) / М.Г. Дмитренко, В.С. Потлатюк. - К.: Кондор, 2009. - 296 с.
3. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. - Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. - 696 с.
4. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія / О.В. Дзюблюк, Л.М. Прийдун. - Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. - 295 с.
5. Арбузов С. Банківська енциклопедія: енциклопедія / С. Арбузов, Ю. Колобов, В. Мітенко, С. Науменкова. - К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. - 504 с.
6. Сирота А.І. Поняття «банківська операція» та «кредитна операція» / А.І. Сирота // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки - 2014. - Випуск 4. Том 2. - С. 127-130.
7. Прасолова С. П. Банківські операції [текст] : навч. посіб. та практ. / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко - К.: «Центр учбової літератури», 2013. - 568 с.
8. Бурлаєнко Т.І. Особливості управління кредитним портфелем банку / Т. І. Бурлаєнко // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2016. - № 14. - С. 744-748.
9. Гончарова А. С. Особливості управління кредитним портфелем українських банків за результатами рейтингової оцінки / А. С. Гончарова, А. О. Тюльпан, В. М. Антоненко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2015. - Вип. 14. - С. 246-250.

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ТА ПРОБЛЕМНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ АТ «УКРСИББАНК»

**МОЙСОВ В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та підприємництво»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Простебі Л.І.**

У статті проведемо аналіз динаміки та структури кредитів і заборгованості клієнтів до знецінення АТ «УкрСиббанк» за 2015-2017 роки. Проаналізовано показники кредитного портфеля та проблемної заборгованості банку.

In the article, we will analyze the dynamics and structure of loans and customer due diligence for JSC UkrSibbank for 2015-2017 years. The indicators of the loan portfolio and problem debt of the bank are analyzed.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що загальні тенденції сучасного розвитку кредитних операцій на вітчизняному ринку свідчать про погіршення кредитного забезпечення реального сектору економіки. Основна мета кредитної політики направлена на досягнення комерційного зростання шляхом укріплення та підвищення надійності кредитного портфеля банку, мінімізацію рівня кредитного ризику та ефективної роботи із проблемними кредитами.

Метою статті є аналіз кредитного портфеля та проблемної заборгованості АТ "УкрСиббанк".

Об'єктом дослідження є процес кредитування в діяльності комерційного банку.

Предметом дослідження є механізм реалізації кредитної політики банку на прикладі АТ «УкрСиббанк».

Різні аспекти щодо формування кредитного портфеля банку досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як Д'яконов К. М. [1], Дзюблюк О. [2], Осташ С.В. [3], Панова Г.С. [4], Рогожнікова Н. В. [5]. Незважаючи на достатню кількість досліджень щодо обраної тематики, ця проблема потребує подальшого дослідження в умовах сучасного нестабільного економічного середовища.

З метою організації кредитної діяльності банки розробляють та впроваджують власну кредитну політику. Кредитна політика АТ «УкрСиббанк» має основні напрями, що визначають характер кредитного процесу: дотримуватись балансу залучених коштів і активів по кожному middle-office за пріоритету нарощування пасивів; максимально ефективно роботу з проблемними активами і формуванню додаткових страхових резервів; централізацію кредитних процедур з юридичними особами на рівні кредитного центру головного банку і центрів комерційного кредитування на рівні middle-office; перехід до дворівневої

процедури ухвалення рішення при мікрокредитуванні. Перш за все кредитна політика розробляється та впроваджується з метою забезпечення максимальної доходності від кредитних операцій при мінімально можливому рівні ризику. Таке співвідношення має максимізувати прибуток від кредитної діяльності банку [6].

Проведемо аналіз динаміки кредитів та заборгованості клієнтів до знецінення АТ «УкрСиббанк» за 2015-2017 роки (рис. 1.).

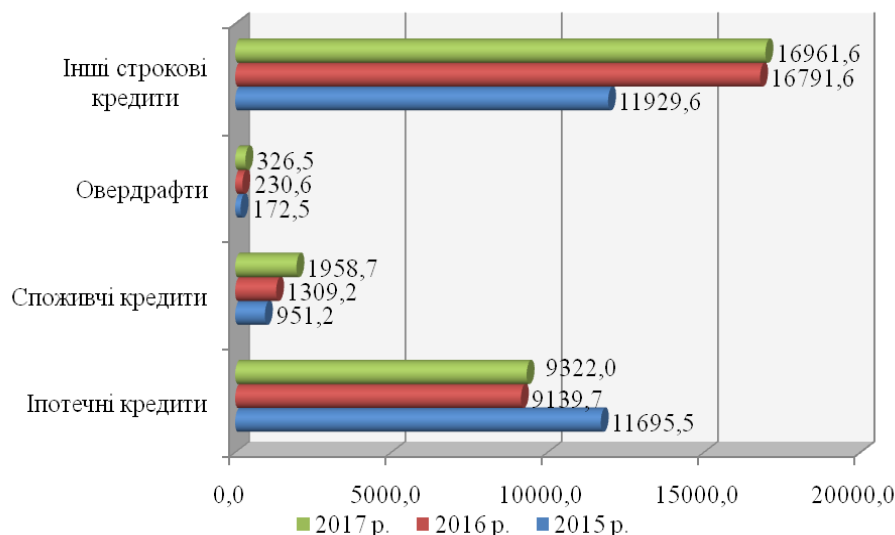

Рис. 1. Динаміка кредитів та заборгованості клієнтів АТ «УкрСиббанк» в 2015-2017 рр., млн.грн.

Джерело: фінансова звітність АТ «УкрСиббанк» [6]

Іпотечні кредити на купівлю нерухомості за період з 2015-2017 рр. зменшилися на 2194,6 млн. грн. або на 27,3 %. Інші іпотечні кредити за період дослідження теж зменшилися на 178,9 млн. грн. або на 4,9 %.

Розглянемо динаміку споживчого кредитування. Цей вид кредитів протягом періоду дослідження надавався з наступною динамікою. У 2015 році їх обсяг склав - 951,2 млн. грн., у 2016 році - 1309,2 млн. грн., а у 2017 році - 1958,7 млн. грн. У 2017 році в порівнянні з попереднім 2016 роком спостерігаємо зростання кредитування на - 649,5 млн. грн. (або на 49,6 %), а у 2017 році в порівнянні з показниками 2015 року - абсолютне відхилення збільшилось на 1007,5 млн. грн. (або на 105,9%).

Зауважимо, що в за період аналізу відбулося суттєве зростання обсягів кредитів овердрафтів. У 2015 році їх обсяг склав 172,5 млн. грн., у 2016 році - 230,6 млн. грн., та у 2017 році - 326,5 млн. грн. відповідно. В абсолютному вираженні у 2017 році в порівнянні з попереднім роком спостерігаємо збільшення по наданих кредитах у сумі 95,9 млн. грн. або 41,6%. Абсолютне відхилення за весь аналізований період склало 154,0 млн. грн. Зростання даного виду кредиту за відповідний період сягнуло - 89,3 %.

Сума інших строкових кредитів протягом періоду моніторингу зростала в динаміці, так, у 2015 році становила 11929,6 млн. грн., у 2016 році - 16791,6 млн. грн., а у 2017 році - 16961,6 млн. грн. Абсолютне відхилення по даних кредитах у 2017 році в порівнянні з 2016 р. становило 170,0 млн. грн., або 1,0 % у відносному вираженні. У 2017 році в порівнянні з показниками 2015 року - абсолютне відхилення збільшилося аж на 5032,0 млн. грн. або 42,2%.

Відмітимо, що в цілому за період оцінки згідно офіційної звітності АТ «УкрСиббанк» видав у 2015 році кредитів та заборгованості клієнтів за мінусом резервів в обсязі - 24748,8 млн. грн., у 2016 році - 27471,1 млн. грн. та у 2017 році - 28568,8 млн. грн. відповідно. Спостерігаємо тенденцію до збільшення загальної суми кредитів в абсолютному вираженні у 2017 році в порівнянні з 2016 роком на 1097,7 млн. грн. або на 4,0%. Абсолютне позитивне відхилення за весь період дослідження склало - 3820,0млн. грн. Відносне - 15,4 %.

Дана позитивна ситуація спостерігається завдяки стрімкому збільшенню суми інших строкових кредитів, споживчих кредитів та кредитів овердрафт, що свідчить про позитивну кредитну політику банку перед клієнтами, незважаючи на важке становище економічної, політичної та грошово-кредитної сфери країни в сучасних умовах.

Проведемо аналіз структури кредитів та заборгованості клієнтів АТ «УкрСиббанк» за період дослідження (табл 1.).

Показники таблиці показують, що найбільша частка в загальній структурі кредитних ресурсів АТ «УкрСиббанк» належить іншим строковим кредитам, частка яких у 2015 році склала 48,2 %, у 2016 році - 61,1% та у 2017 році - 59,4%. Найменша питома вага належить кредитам овердрафт та складає у 2015 році - 0,7%, у 2016 - 0,8% та у 2017 році - 1,1 %.

Доля іпотечних кредитів в загальній структурі також значна. У 2015 році становила - 47,3 %, у 2016 році цей показник зменшився - 33,3 %, а у 2017 році ще трохи зменшився і склав - 32,6%. Таким чином, у 2017 році видано даних кредитів на 14.7 % менше, ніж у 2015 році.

Питома вага споживчих кредитів у 2015 році становила - 3,8 %, в 2016 році становила - 4,8 %, а у 2017 році становила - 6,9 %. Тобто спостерігаємо збільшення питомої ваги на 3,1 % порівняно з 2015 роком.

Структура кредитів та заборгованості клієнтів АТ «УкрСиббанк» до знецінення в 2015-2017 рр., млн. грн.

Найменування	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Питома вага, %		
				2015 р	2016р	2017р
Іпотечні кредити	11695,5	9139,7	9322,0	47,3	33,3	32,6
Споживчі кредити	951,2	1309,2	1958,7	3,8	4,8	6,9
Овердрафти	172,5	230,6	326,5	0,7	0,8	1,1
Інші строкові кредити	11929,6	16791,6	16961,6	48,2	61,1	59,4
Всього кредитів та заборгованість клієнтів	24748,8	27471,1	28568,8	100,0	100,0	100,0

Джерело: фінансова звітність АТ "УкрСиббанк" [6]

Протягом всього досліджуваного періоду відбувалося підвищення обсягів кредитування банківською установою, що є позитивним явищем, адже кредитування – головне джерело отримання прибутку банком (загалом на 15,4%). При цьому у структурі кредитного портфеля сильно переважають кредити, надані юридичним особам, в середньому їх питома вага становила 65%. Темп росту резервів під знецінення кредитів в середньому за аналізований період склав 45% [6].

Проаналізуємо динаміку обсягів кредитів АТ «УкрСиббанк» за суб'єктами кредитування (табл. 2.).

Таблиця 2.

Динаміка обсягів кредитів АТ «УкрСиббанк» за суб'єктами кредитування, в 2015-2017 рр., млн. грн

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2017/ 2016	2017/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015
Надані кредити	24748,8	27471,1	28568,8	1097,7	3820,0	4,0	15,4
Кредити, надані юридичним особам	14949,4	18416,5	19823,4	1406,9	4874,0	7,6	32,6
Кредити, надані фізичним особам	9799,4	9054,6	8745,4	-309,2	-1054,0	-3,4	-10,8
Резерв під знецінення кредитів	3789,8	6792,5	6347,4	-445,1	2557,6	-6,6	67,5
Усього кредитів за мінусом резервів	20959,0	20678,6	22221,4	1542,8	1262,4	7,5	6,0

Джерело: фінансова звітність АТ "УкрСиббанк" [6]

Кредити, надані юридичним особам мали чітку тенденцію до збільшення за період дослідження на 32,6 % (або 4874,0 млн. грн.). Так у 2015 р. їх обсяг становив - 14949,4 млн. грн., у 2016 році - 18416,5 млн. грн., та у 2017 р. - 19823,4 млн. грн.

Що стосується кредитів фізичним особам, то бачимо тенденцію до зменшення їх абсолютних обсягів за період моніторингу на 1054 млн. грн. (або на 10,8%). Так у 2015 р. їх обсяг становив - 9799,4 млн. грн., у 2016 році - 9054,6 млн. грн., та у 2017 р. - 8745,4 млн. грн.

Проаналізуємо показники кредитного портфеля та проблемної заборгованості АТ «УкрСиббанк» (табл. 3).

За 2015–2016 роки темп приросту проблемних кредитів зріс на 21,4%. За 2017 рік проблемні кредити порівняно з попереднім періодом зменшилися на 17,9%, що свідчить про покращення якості кредитного портфеля АТ «УкрСиббанк».

Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі має тенденцію до зменшення. Так, у 2017 році вона становила - 24,7 %, тоді як у 2016 році її обсяг був - 31,3 %.

Банк застосовував методику розрахунку резервів щодо кредитного портфелю відповідно до МСБО 39 "Фінансові інструменти визнання та оцінка" та створив резерви на покриття збитків від знецінення кредитів, які були понесені, але які ще не були конкретно зіставлені з будь-яким окремим кредитом у кредитному портфелі до звітної дати.

Показники кредитного портфеля та проблемної заборгованості АТ «УкрСиббанк» протягом 2015–2017 років

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Кредитний портфель, тис. грн.	24748,8	27471,1	28568,8
Темп приросту кредитного портфеля, %	31,1	11,0	15,4
Проблемні кредити, тис. грн.	7084,4	8599,6	7053,0
Темп приросту проблемних кредитів, %	27,7	21,4	-17,9
Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	28,6	31,3	24,7

Джерело: фінансова звітність АТ "УкрСиббанк" [6]

Політика банку передбачає віднесення кожного кредиту до категорії не прострочених та не знецінених, поки не буде отримане об'єктивне свідчення того, що кредит є знеціненим.

Отже, протягом всього досліджуваного періоду відбувалося підвищення обсягів кредитування банківською установою, що є позитивним явищем, адже кредитування – головне джерело отримання прибутку банком (загалом на 15,4%). При цьому у структурі кредитного портфеля сильно переважають кредити, надані юридичним особам, в середньому їх питома вага становила 65%. Темп росту резервів під знецінення кредитів в середньому за аналізований період склав 45%. Найбільша доля в загальній структурі кредитних ресурсів АТ «УкрСиббанк» належить іншим строковим кредитам. Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі має тенденцію до зменшення (у 2017 році вона становила - 24,7 %, тоді як у 2016 році її обсяг був - 31,3 %). АТ «УкрСиббанк» має високий рівень підтримки від своїх акціонерів: BNP Paribas та ЄБРР. Завдяки цьому забезпечений регулятивним капіталом та ліквідністю. Якість кредитного портфелю досліджуваного банку можна охарактеризувати середнім показником на банківському ринку України.

Список використаних джерел:

1. Д'яконов К. М. Оптимізація ризику кредитного портфеля банку / К. М. Д'яконов // Наука й економіка. – 2010. – № 2 (18). – С. 35–41.
2. Дзюблюк О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці / О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки – 2010. – № 1. – С. 108–125.
3. Осташ С. В. Кредитна політика комерційного банку та оцінка кредитного портфеля банків України / С. В. Осташ // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – С. 117–121.
4. Панова Г. С. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період [Текст] / Г. С. Панова // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 4. – С. 35–46.
5. Рогожнікова Н. В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України / Н. В. Рогожнікова // Фінансовий простір. – 2012. – № 1 (15). – С. 34.
6. УкрСиббанк. Офіційний веб-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrsibbank.com/>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

**НОЩЕНКО О., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Вудвуд В. В.**

Дана стаття присвячена розгляду сутності банківської системи та особливостям її функціонування в Україні. Визначені ключові проблеми функціонування банківської системи України в сучасних умовах. Окреслені напрями подальшого розвитку банківської системи України.

The article is devoted to the consideration of the essence of the banking system and the peculiarities of its functioning in Ukraine. The key problems of functioning of the banking system of Ukraine in the modern conditions are determined. The directions of further development of the banking system of Ukraine are outlined.

Для ефективного функціонування фінансового ринку України як необхідної умови поступального розвитку країни однією із важливих складових є стабільність та розвиненість банківської системи України. Банківська система є невід'ємною складовою ринкової економіки, оскільки виконує важливу економічну функцію акумуляції та розміщення тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб, а також держави. Ефективне функціонування банківської системи, яка користується довірою вкладників та активно кредитує суб'єктів господарювання різних форм власності та галузей економіки, сприяє економічному зростанню в країні.

Однак сучасні несприятливі політичні, економічні та військові події, які мають місце в Україні, суттєво послабили роль банківського сектору для національної економіки. Тому особливо необхідним і актуальним питанням сьогодення є розгляд сутності банківської системи та особливостей її функціонування в Україні, виявлення проблем розвитку вітчизняної банківської системи та окреслення напрямів їх вирішення.

Метою статті є обґрунтування особливостей та проблем функціонування банківської системи України.

Об'єктом дослідження є особливості та проблеми функціонування банківської системи України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти функціонування банківської системи України та

розробка пропозицій щодо її удосконалення.

Дослідження теоретичних основ функціонування банківської системи розглядалися такими сучасними вітчизняними вченими як О. Антонюк, Г. Белінська, Ю. Бугель, І. Грубінка, О. Дзюблюком, Г. Пурій тощо. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених функціонуванню банківської системи як важливої складової сучасного фінансового ринку, не всі питання, пов'язані із виділенням основних проблем, тенденцій розвитку та напрямів удосконалення банківської діяльності в Україні, є повністю очевидними та висвітленими.

Однією із ключових умов ефективного функціонування економіки країни є сприятливий розвиток банківського сектору. Банківські установи є суб'єктами господарювання, що забезпечують процеси накопичення та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів, забезпечуючи постійний рух грошових коштів між усіма учасниками процесів економічного відтворення.

Перш ніж перейти до розгляду визначення особливостей функціонування банківської системи, розглянемо її сутність. Так, О. В. Дзюблюк розглядає банківську систему як сукупність усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим нормам і правилам ведення банківської справи з метою забезпечення можливостей для ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, а також стабільної діяльності банківських установ [4].

О. А. Музика під банківською системою розуміє сукупність банків різних видів і банківських інститутів, за допомогою яких акумулюються кошти та надаються клієнтам різноманітні послуги із приймання вкладів та надання кредитів [5, с. 62].

О. А. Костюченко трактує під банківською системою розгалужену сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються. Вчений відносить до банківської системи і фінансово-кредитні установи, що не мають статусу банку [6, с. 142].

Н. Хімічев [9, с. 135] та О. Грачова [10, с. 336] розглядають банк як кредитну організацію, що має виключне право сукупно здійснювати такі банківські операції:

- 1) залучення до банківських вкладів грошових коштів фізичних та юридичних осіб;
- 2) розміщення зазначених коштів від свого імені і за свій рахунок на умовах повернення, платності, терміновості (кредитування);
- 3) відкриття та ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

До характерних особливостей функціонування банківської системи відносять [4]:

1. Динамічність системи.

Банківська система постійно розвивається, вдосконалюється та адаптується до нових вимог ринкової економіки, а саме трансформуються методи та інструменти банківської діяльності, розширюється асортимент банківських послуг та операцій.

2. Закритість системи.

Учасники банківського сектору здійснюють специфічну діяльність, що пов'язана з грошовою сферою, що, в свою чергу, вимагає конфіденційності банківської інформації, недопущення її розголошення чи передавання в інші системи.

Банківська система України протягом останніх років перебуває під впливом системних кризових явищ, що зумовлено, насамперед, недостатнім обсягом довгострокових банківських ресурсів, неефективними діями Національного банку України як національного регулятора [7, с. 41], що в кінцевому результаті призвело до банкрутства значної кількості банків в Україні, а, отже, відтоку капіталу з банківського сектору країни.

Так, аналіз динаміки зміни кількості банків в Україні протягом 2015-2017 років продемонстрував їхнє суттєве зменшення (табл. 1) [8].

Таблиця 1

Динаміка стану функціонування банківської системи України за 2015-2017 роки

Показник	Роки			Абсолютне відхилення (+; -)			Відносне відхилення (%)		
	2015	2016	2017	2016- 2015	2017- 2015	2017- 2016	2016/ 2015	2017/ 2015	2017/ 2016
Кількість діючих банків	117	96	82	-21	-35	-14	-17,95	-29,91	-14,58
зокрема, з іноземним капіталом	41	38	38	-3	-3	0	-7,32	-7,32	0,00
у т.ч. з 100% іноземним капіталом	17	17	18	0	1	1	0,00	5,88	5,88

Вивчення сучасного стану вітчизняної банківської системи дають підстави стверджувати, що в цілому вона відповідає рекомендаціям Базельського комітету з питань банківського нагляду, вимогам СОТ та іншим міжнародним стандартам [2, с. 247].

Проте на сьогодні існує й низка проблемних аспектів, а саме [3, с. 623-624]:

1. Значна девальвація гривні.
2. Військові дії у Східному регіоні країни та анексія Автономної республіки Крим.
3. Висока залежність вітчизняної банківської країни від іноземного капіталу.
4. Великий обсяг безнадійних кредитів у кредитних портфелях банків України.
5. Значні ризики банківських інвестиційних портфелів.

6. Відсутність ефективного контролю та нагляду за банківськими установами з боку національного регулятора.

7. Низький рівень капіталізації.

8. Значний вплив тіньової економіки тощо.

Вважаємо, що основними напрямками діяльності щодо подальшого розвитку банківської системи України на перспективу повинні бути:

— розширення асортименту та підвищення якості надання банківських послуг та операцій, впровадження нових видів депозитних та кредитних програм, а також програм розрахунково-касового обслуговування [1, с. 147];

— скорочення невиправданих операційних видатків та збільшення комісійних доходів банків;

— підвищення рівня капіталізації банківського сектора національної економіки за рахунок вдосконалення методики розрахунку нормативів ризику ліквідності, процентного, валютного та кредитного ризиків;

— вдосконалення процедур фінансового оздоровлення банків;

— розвиток структури банківського сектору в напрямі оптимального поєднання великих банків із розгалуженою мережею філій та регіональних і муніципальних банків [3, с. 625];

— створення сприятливих умов для залучення інвестицій у вітчизняну банківську систему шляхом посилення кримінальної відповідальності за шахрайство та економічні злочини у банківській сфері.

Підсумовуючи, зазначимо, що загострення ситуації в банківській системі триває й до нині. Та, незважаючи на спроби Національного банку України «реанімувати» вітчизняний банківський сектор, його сучасний стан демонструє низький рівень капіталізації, високий рівень впливу ризиків на банківську діяльність, зниження платоспроможності позичальників банківської системи тощо. Все вищезазначене призводить до гальмування подальшого розвитку сучасної банківської системи України та вимагає від уряду країни активних ефективних дій щодо її стабілізації.

Список використаних джерел:

1. Антонюк О. А. Особливості розвитку банківської системи України на сучасному етапі [Текст] / Оксана Іванівна Антонюк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1 (16). – С. 145-148.
2. Базель II: проблеми та перспективи використання в національних банківських системах : монографія / за ред. А. О. Єпіфанова, І. О. Школьник ; [А. О. Єпіфанов, І. О. Школьник, П. Райхлінг та ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 261 с.
3. Бугель Ю. В. Проблеми розвитку банківської системи в Україні / Ю. В. Бугель // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 9. – С. 623-626. – Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/archive/9-2016/127.pdf>.
4. Дзюблюк О. В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці / О. В. Дзюблюк // Вісн. Нац. банку України. – 2005. – № 3. – С. 30-35.
5. Костюченко О. А. Банківське право. Банківська система. Національний банк України. Комерційні банки. Розрахунково-кредитні операції. Ринки цінних паперів. Національне валютне законодавство. Банківська система зарубіжних країн. Інститут банківської таємниці : підручник / О. А. Костюченко. – 3-тє вид. – К. : Вид-во А.С.К., 2012. – 928 с.
6. Музика О. Правовий статус банку / О. Музика, І. Білич // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 3. – С. 61-63.
7. Показники банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516>.
8. Пурій Г. М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України / Г. М. Пурій // Фінансовий простір. – 2017. – № 3 (27). – С. 41-45.
9. Финансовое право : [учебник / отв. ред. Н. И. Химичева. – 4-е изд., перер. и доп.]. – М. : НОРМА, 2008. – 768 с.
10. Финансовое право : [учебник / под ред. проф. Е. Ю. Грачёвой]. – М. : Право и закон, Колос, 2003. – 384 с.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**ПЕЛЕХАТИЙ Р., 6 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Юрій С. М.**

У статті наведено сутність та особливості функціонування банківської системи України. Виявлено актуальні проблеми розвитку вітчизняних банківських установ. Розглянуто причини негативних тенденцій банківської системи та шляхи їх подолання.

The article presents the essence and features of functioning of the banking system of Ukraine. The urgent problems of development of domestic banking institutions are revealed. The reasons of negative tendencies of the banking system and ways of overcoming them are considered.

На сьогоднішній день банківський сектор України перебуває у складному становищі. Програма реформ оздоровлення банківської системи, запропонована Національним банком України, призвела до суттєвого зменшення кількості банків та до радикальних змін у функціонуванні найбільш важливих системних банків. Окреслені процеси викликають об'єктивну необхідність у дослідженні сучасного стану банківського сектору України та його подальших перспектив розвитку.

Дослідженню теоретичних аспектів банківської діяльності на фінансовому присвячено наукові праці Л. Алексеєнко, О. Вовчак, І. Лютого, С. Міщенко, С. Науменкової, Л. Примости та інших. Проте низка питань, пов'язаних із оцінкою основних проблем, тенденцій розвитку та напрямів удосконалення банківської діяльності в Україні, є ще недостатньо опрацьованими.

Метою статті є аналіз сучасного стану, висвітлення основних проблем та перспектив розвитку банківської системи України.

Банківська система України є складовою фінансово-кредитної системи держави, елементами якої є Національний банк України, інші банки, філії іноземних банків, банківські об'єднання, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, а також банківські спілки та асоціації (як допоміжні елементи системи), що створені і діють на території України відповідно до законодавства України та зв'язки і взаємовідносини між зазначеними елементами. Протягом 2014-2018 рр. банківський сектор України зіткнувся з комплексом

проблем, основна частина яких носить загальноекономічний характер, а частина – породжена невваженою політикою Національного банку України. Серед найбільш вагомих тенденцій розвитку банківського сектору можна виділити такі:

1. Станом на 31 жовтня 2018 р. ліцензію Національного банку України мали 79 банківських установ (в т.ч. 39 банків з іноземним капіталом). З початку 2018 р. кількість функціонуючих банківських установ не змінилася. Загалом, станом на 01.04.2018 р., з початку 2014 року внаслідок погіршення платоспроможності до 87 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію. В двох установах тимчасова адміністрація продовжує працювати. Загалом тенденцію щодо зменшення кількості банківських установ та підвищення рівня платоспроможності складових банківського сектору можна визнати як позитивну за умови, що зазначені тенденції стали наслідком виваженої та аргументованої політики Національного банку України. В протилежному випадку, такі дії державного регулятора лише тільки підривають довіру до всього банківського сектору України.

2. Тенденція до скорочення кількості банків з іноземним капіталом. Протягом 2015-2018 рр. у банківському секторі України спостерігається тенденція до зменшення кількості банків з іноземним капіталом: якщо станом на 01.01.2015 р. їх кількість становила 51, то вже у квітні 2018 р. – 39 [1].

3. Із введенням санкцій заборонено здійснювати будь-які фінансові операції підсанкційних банків на користь пов'язаних з ними осіб, зокрема, материнських структур, в тому числі вводиться заборона на [4]: пряме та/або опосередковане здійснення будь-яких активних операцій (надання кредитів, депозитів, позик, у тому числі на умовах субординованого боргу, придбання цінних паперів, розміщення коштів на кореспондентських рахунках тощо); виплату дивідендів, процентів, повернення міжбанківських кредитів/депозитів, коштів із кореспондентських рахунків, субординованого боргу; розподіл прибутку; розподіл капіталу

4. Зростання частки державних банків в структурі активів банківської системи України. 21 грудня 2016 р. між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та Міністерством фінансів було підписано договір про продаж 100% акцій ПАТ «Приватбанк». З моменту передачі власником 100% акцій банку є держава в особі Міністерства фінансів України.

5. Зростання недовіри до діяльності банківських установ. Зазначена тенденція в значному ступені обумовлена непродуманою політикою Національного банку.

6. Сукупний обсяг зобов'язань українських банків протягом I кв. 2018 р. зменшився на 3,1% до 1 136,2 млрд. грн. Протягом I кв. 2018 р. сукупний обсяг клієнтського портфелю банківської системи України зменшився на 1,0% та станом на 01.04.2018 р. відповідав 849,8 млрд. грн. Зростання курсу гривні та залучення більшої кількості депозитів від населення в гривні сприяло помірній дедоларизації [1].

7. Відтік депозитів в іноземній валюті. Ситуація з відтоком депозитів в іноземній валюті набагато складніша в порівнянні з депозитами в національній, що ще більше посилюється зовнішніми факторами.

8. Частка коштів, залучених в іноземній валюті протягом I кв. 2018 р. зменшилася, проте в сукупному клієнтському портфелі продовжує залишатися значною (45,7% на початок року, та 43,5% за підсумками I кв. 2018 р.). Протягом I кв. 2018 р. НБУ двічі підвищував облікову ставку – з 14,5% до 17% річних. У зв'язку з цим банки призупинили зниження ставок за депозитами населення: вартість 12-місячних депозитів для фізичних осіб у гривні зберігається на рівні 14,2% протягом останніх 5 місяців. Разом з цим, триває поступове зниження ставок за валютними депозитами, які оновили черговий історичний мінімум [1].

9. Тенденція до подорожчання кредитних ресурсів в Україні. У 2018 році тенденція щодо величини облікової ставки Національного банку України трохи погіршується. Згідно з даними НБУ, станом на 01.04.2018 р. середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті відповідала 17,4% (16,7% станом на 01.01.2018 р.). Для кредитів в іноземній валюті показник відповідав 7,0% (6,4% станом на 01.01.2018 р.) [1]. З кінця 2017 року, НБУ взяв курс на підвищення облікової ставки й проведення більш жорсткої монетарної політики. Водночас, зазначаємо, що підвищення НБУ облікової ставки відбувається на тлі аналогічно спрямованих тенденцій на світових ринках, зокрема підвищення облікової ставки Федеральної резервної системи США. Підвищення облікової ставки сприяє збільшенню привабливості національної валюти для банків.

10. Збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банків. Згідно з Постановою правління НБУ № 242 від 07.04.2016 р. [2] станом на 11.07.2017 р. мінімальний обсяг статутного капіталу банку має бути не меншим за 200 млн. грн. А з 11.07.2018 р. його обсяг збільшений вже до 300 млн. грн. Збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банківських установ триватиме щорічно до 500 млн. грн. станом на 11.07.2024 р. З огляду на високу ризикованість банківської діяльності в Україні, що існує та з високою вірогідністю буде зберігатися ще достатньо довгий час в майбутньому, багато з власників комерційних банків, особливо невеликих, можуть вибрати самоліквідацію як більш раціональний, ніж продовження діяльності, варіант.

З огляду на виключення з порядку розрахунку статистичних показників НБУ банків, що визнано неплатоспроможними, обсяг власного капіталу банківської системи України протягом I кв. 2018 р. зменшився на 4,0 млрд. грн. та станом на 01.04.2018 р. складав 159,6 млрд. грн.

Зазначені вище та інші чинники впливу на функціонування банківського сектору економіки України призвели до значного погіршення фінансового стану.

Негативний вплив політичних процесів на банківську систему відображається у загостренні економічних проблем, спричинених конфліктом на Сході України, та неузгодженістю між політикою та економікою. Прикладом таких протиріч може слугувати накладення 15 березня 2017 р. фінансових санкцій НБУ на українські дочірні підприємства російських банків, які знаходяться у державній власності. Причиною санкцій стала інформація про те, що Сбербанк почав обслуговувати клієнтів із самопроголошених

республік та, за словами заступника Голови НБУ К. Рожкової, «посилення негативних тенденцій у відносинах України і Росії і нагнітання ситуації» [5]. В реальності практично кожний комерційний банк має у своєму портфелі проблемні кредити, і тому досить важливим є регулярний моніторинг і лімітування допустимого для банку відсотка цих кредитів щодо загальної вартості виданих позик, а також прийнятного рівня кредитного ризику. Проблема низького рівня організації ризик-менеджменту полягає в тому, що за період 2014-2018 рр. більшість вітчизняних банків не приділяли належної уваги управлінню кредитним ризиком та ризиком ліквідності, що призвело до зростання проблемної заборгованості в кредитному портфелі й неможливості виконувати свої зобов'язання в строк. Також варто відзначити неготовність банків до початку української економічної кризи та фінансової дестабілізації, спричиненої анексією Криму та конфліктом на Сході України. Ситуація дещо покращилась з 2016 р., адже почалось відновлення депозитних ресурсів. На це позитивно вплинула певна стабілізація економічної ситуації в державі внаслідок перегляду політики НБУ. Протягом II кварталу ставки за гривневими депозитами фізичних осіб та вартість кредитів населенню майже не змінилися. Банки слабо диференціюють депозитні ставки залежно від строковості: вартість депозитів у гривні на 6, 9 та 12 місяців перебувала на рівні близько 14.1% річних на кінець кварталу.

Вартість 12-місячних депозитів у доларах залишалася на історичному мінімумі – 3,3% річних. Вартість нових кредитів корпораціям зросла на 0,6 в.п. до 16,1% річних [3]. Найбільш важливим заходом регулятора стало запровадження режиму інфляційного таргетування, сутність якого полягає у публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язанні центрального банку досягати цих цілей протягом середньострокового періоду. В рамках даного режиму рішення щодо грошово-кредитної політики приймаються з урахуванням прогнозу інфляції.

Однак, крім режиму інфляційного таргетування, для вирішення вище зазначених проблем необхідно застосувати систему заходів, які, з одного боку, зможуть покращити стан банківської системи як елементу фінансової, а з іншого боку, сформулюють загальноекономічні умови для розвитку банківської діяльності.

Банківська система є невід'ємною складовою фінансової системи, а її стабільність та надійність є вирішальною умовою економічної безпеки країни в цілому. Дослідження сучасного стану функціонування банківської системи України показало, що вона протягом останніх років перебуває у стані затяжної кризи, ступінь впливу якої визначається системою факторів, основними серед яких є: військово-політична нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, невисокий рівень капіталізації банків, зниження банківської ліквідності, слабка диференціація банківських послуг, загрозливий вплив тіньової економіки, значна економічна та географічна концентрація, зниження довіри населення до банківського сектору та продуктів, що пропонують його суб'єкти, суттєві частки проблемних активів на балансі банків, низький рівень ризик менеджменту банків, недосконала система захисту депозитних вкладів.

Список використаної літератури:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року // Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2018.pdf.
2. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України. Постанова Правління Національного банку України № 242 від 07.04.2016 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75174121.
4. Золотарьова О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України / О. В. Золотарьова, В. О. Галаганов // Проблеми економіки та політичної економії. – 2017. – № 1. – С. 83-98.
5. Пурій Г. М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України / Г. М. Пурій // Фінансовий простір. – 2017. – № 3(27). – С. 41-45.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІКВІДНОСТІ ЯК ІНДИКАТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

**ПЕРЕПЕЛЮК Д., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук.кер. Вудвуд В.В.**

У статті проаналізовано підходи до трактування терміну «ліквідність банку» за різними науковцями в розрізі економічних ознак та надано власне визначення. Визначено взаємопов'язаність понять «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність балансу банку», «ліквідність активів і пасивів». Також визначено нормативи ліквідності.

The article analyzes the approaches to the interpretation of the term "liquidity of the bank" by different scholars in the context of economic characteristics and provides the own definition. Interdependence of the concepts of "liquidity of the banking system", "liquidity of the bank", "liquidity of the bank balance", "liquidity of assets and liabilities" is determined. Also defined liquidity ratios.

З огляду на загострення світової фінансової кризи та подіями на сході країни, банківська система постала в непростій ситуації. З одного боку недовіра людей до банківської системи, а з іншого девальвація національної валюти, все це негативно відобразилось на функціонуванні комерційних банках. В такій ситуації особливої уваги набуває стабільність їх фінансового стану, основними якісними характеристиками якого виступають платоспроможність і ліквідність. Адже висока ліквідність банку свідчить що його здатність своєчасно виконувати всі свої зобов'язання. Тому банкам потрібно постійно підвищувати свою ліквідність шляхом забезпечення обсягу власного капіталу та підтримання оптимізації розміщення коштів як за статтями балансу. Саме тому питання ліквідності комерційних банків стає одним із найважливіших.

Метою статті є визначення терміну «ліквідність банку» та визначення нормативів ліквідності.

Об'єктом дослідження є відносини, що виникають при формуванні достатньої ліквідності комерційних банків в сучасних умовах господарювання.

Предметом дослідження є банківська система та комерційні банки в умовах ліквідності.

Дослідженням ліквідності комерційних банків займалися багато науковців, таких як А.М. Герасимович, О.В. Дзюблюк, А.М. Мороз, Л.О. Примостка, І. Лис, О.М. Колодізев, І.М. Чмутова, І.О. Губарева, Л.Г. Батракової, О.І. Лаврушина, А.П. Вожжова, П.С.Роуза та Дж.Ф. Сінкі, О.А. Криклій, І.В. Сало, Л.М. Рябініна, Л.В. Кузнєцова, В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, О.І. Лаврушин та ін.

На сьогодні немає єдиної точки зору щодо визначення ліквідності банку, відтак, Дж. Сінкі зазначає, що ліквідність насамперед необхідна для того, щоб бути готовим до вилучення депозитів та задоволення попиту на кредити. Непередбачені зміни потоків створюють для банківських установ проблеми ліквідності [6].

О.І. Лаврушин підкреслює, що ліквідність комерційного банку визначається його фінансовою стабільністю та стійкістю, в тому числі і в наявності достатнього власного капіталу, оптимальним розміщенням та величиною коштів за статтями активу та пасиву балансу з урахуванням відповідних строків [2].

В.С. Стельмах та В.І. Міщенко, під ліквідністю банку розуміють його здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання. Інакше кажучи, суми його грошових коштів, які можна швидко мобілізувати з інших джерел, дають змогу вчасно виконувати зобов'язання, відображені в пасиві балансу. Зокрема, з метою підтримання ліквідності, банк повинен мати певний резерв для виконання непередбачуваних зобов'язань, які можуть бути зумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів [3].

На думку Л.В. Кузнєцової, ліквідність банку - це його здатність перетворювати свої активи на грошові або інші платіжні кошти для оплати зобов'язань, що перед'являються, або здійснення активних операцій на першу вимогу насамперед першокласних клієнтів банку у випадку, якщо грошових коштів, що є в наявності, для цього не вистачає. Ліквідність - це основна властивість банку, його якісна характеристика, що дозволяє розвиватись банку, якщо він виконує своєчасно свої фінансові зобов'язання (зберігає платоспроможність) [1].

На нашу думку, ліквідність банку - це його здатність перетворювати активи на грошові кошти для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами, позичальниками і кредиторами, що дає можливість розвиватись банку та підвищувати його платоспроможність.

Поряд із поняттям «ліквідність банку», в теорії та практиці використовуються такі поняття як «ліквідність банківської системи», «ліквідність балансу банку», «ліквідність активів і пасивів» [7, с. 19]. Тому, ліквідність банку необхідно розглядати як багаторівневу систему категорій.

Ліквідність банківської системи - це спроможність забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами і засновниками банківських установ, можливість залучати в повному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб та надавати кредити й інвестувати розвиток економіки країни. Ліквідність балансу є співвідношенням окремих статей активу та пасиву балансу з метою порівняння їх значень зі значенням встановлених нормативів. Варто зазначити, що ліквідність балансу банку є основним фактором ліквідності самого банку. Тому немає підстав протиставляти ці поняття як несумісні. Ліквідність активів передбачає, що активи можуть бути безпосередньо використані для погашення боргових зобов'язань або трансформуватися в грошові та інші платіжні засоби, іншу грошову форму [7, с. 20].

Необхідно відмітити, що ліквідність банку визначає та складає ліквідність банківської системи і безпосередньо залежить від ліквідності його балансу, що формується ліквідністю активів та пасивів. Такий ланцюговий зв'язок графічно відображено на рис. 1.

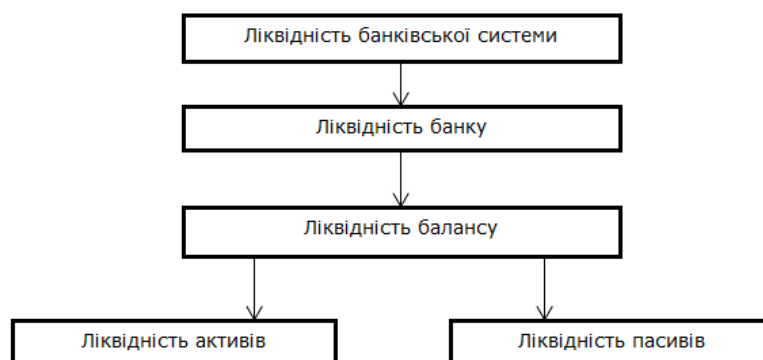

Рис 1. Взаємозв'язок понять «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність балансу», «ліквідність активів і пасивів»

Відповідно до рекомендацій Базельської угоди Національний банк з метою контролю за станом ліквідності комерційних банків України встановив три нормативи ліквідності, які визначені в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженій постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368 (із змінами та доповненнями): норматив миттєвої ліквідності-Н4; норматив поточної ліквідності-Н5; норматив короткострокової ліквідності-Н6. Норматив миттєвої ліквідності встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (коштів у касі та на кореспондентських рахунках). Нормативне значення нормативу Н4 має бути не менше ніж 20 %. Норматив поточної ліквідності встановлюється для визначення

збалансованості строків і сум ліквідних активів тазобов'язань банку. Для розрахунку нормативу поточної ліквідності враховуються вимоги і зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно). Нормативне значення Н5 повинно бути не менше ніж 40%. Норматив короткострокової ліквідності встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Нормативне значення Н6 повинно бути не менше ніж 60%. [4]

Вище наведені нормативи являють собою пруденційні норми та є обов'язковими до виконання всіма комерційними банками України. Встановлені нормативи ліквідності є вираженням централізованого управління ліквідністю банків. Головними напрямками діяльності банку в процесі управління ліквідністю є: досягнення нормативного рівня ліквідності шляхом нарощення та стабілізації ресурсної бази, тобто, постійного збільшення частки строкових пасивів у ресурсній базі; планомірне нарощення капіталу банку; формування оптимальної структури активів, збалансованої за обсягами, термінами та видами валют із ресурсною базою; виконання нормативних вимог Національного банку України щодо миттєвої, поточної, короткострокової ліквідності та обов'язкових резервних вимог до коррахунку, забезпеченні своєчасного проведення активних і пасивних операцій.

Крім встановлених економічних нормативів Національний банк України відповідно до Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України, затвердженого постановою Правління НБУ від 30.04.2009 р. №259 здійснює регулювання ліквідності банків шляхом проведення: операцій з рефінансування банків; операцій репо; операцій з обміну іноземної валюти на національну валюту з метою підтримання ліквідності банків (своп); операцій з власними борговими зобов'язаннями (депозитними сертифікатами Національного банку); інших операцій (операцій на відкритому ринку). [5]

У свою чергу додаткові показники ліквідності, кількість яких може різнитись в залежності від необхідності аналізувати якусь певну частину активів або пасивів, кожен банк вираховує окремо, самостійно встановлюючи нормативні значення та не контролюється з боку НБУ. Але вони є необхідними для внутрішньобанківського аналізу та нагляду, та для прийняття внутрішніх управлінських рішень

Отже, ліквідність банку – основна якісна характеристика його фінансового стану, що набуває особливого значення в сучасних умовах господарювання та підпадає під регулювання та контроль НБУ. Дотримання нормативів ліквідності банком повинно забезпечити достатню його ліквідність та платоспроможність. А це в свою чергу засвідчує здатність банку бути надійним фінансовим партнером та спроможним вчасно виконати свої зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцова Л.В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку : монографія / Кузнєцова Л.В. – Одеса : Видавництво «Атлант», 2009. – 324 с.
2. Лаврушин О.І. Банківська справа : навчальний посібник / О.І. Лаврушин. – М. : Фінанси та статистика, 2000. – 672 с.
3. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: [Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11] / В.І. Міщенко, В.С. Стельмах, В.В. Крилова, Р.М. Набок. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 220 с.
4. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні. - Інструкція НБУ. Затверджено постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 (Із змінами та доповненнями).
5. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України.- Положення НБУ. Затверджено постановою Правління Національного банку України від 30.04.2009 р. №259 (Із змінами та доповненнями).
6. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках : учебное пособие/ Дж. Ф. Синки. – М: Catalax, 1994. – 820 с.
7. Серпенінова Ю. С. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Фінанси, гроші і кредит» / Ю. С. Серпенінова. – Суми, 2010. – 189 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ

**ПЕТРУШКО К., 4 курс, (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси», денна форма навчання
наук. кер. - Каспрук А. Ю.**

У статті проаналізовані і узагальнені теоретичні засади функціонування банківського сектора України в умовах присутності іноземного капіталу. Визначені переваги та недоліки діяльності банків з іноземним капіталом. Запропоновано формування консолідованої системи транскордонного банківського нагляду.

The article analyzes and generalizes theoretical principles of functioning of the banking sector of Ukraine in the presence of foreign capital. The advantages and disadvantages of activity of banks with foreign capital are determined. The formation of a consolidated system of cross-border banking supervision is proposed.

Актуальність теми. Неможливо заперечити той факт, що залучення іноземного капіталу відіграє велику роль у функціонуванні та розвитку економіки країни загалом та банківської системи зокрема. Проте, потужні процеси глобалізації призводять до надмірного впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи, що породжує як позитивні, так і негативні наслідки, які ми прагнемо дослідити та уникнути. На сьогоднішній день можна стверджувати, що вітчизняна банківська система великою мірою інтегрована у світовий фінансовий простір. Тому, говорячи про приплив іноземного капіталу в банківську систему України, варто ставити за головну ціль задовольнити національні інтереси.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз та узагальнення теоретичних засад функціонування банківського сектора України в умовах присутності іноземного капіталу.

Об'єкт дослідження - економічні відносини, що виникають внаслідок надходження іноземного капіталу в банківську систему країни.

Предметом дослідження є вплив функціонування банків з іноземним капіталом в Україні на фінансову стійкість банківської системи.

Щоб визначити сутність та роль іноземного капіталу для економіки країни, перш за все, необхідно визначити його поняття. Капітал – це вартість, що в процесі виробництва примножується, тобто зростає. Якщо говорити про іноземний капітал, то можна сказати, що це усі види коштів, що вкладаються нерезидентами в господарську діяльність країни, з метою отримання додаткового прибутку.

Саме поняття «іноземний банк» часто ототожнюють з поняттям «банк з іноземним капіталом», тому варто проаналізувати їх значення.

«Енциклопедія банківської справи» за редакцією Стельмаха В. подає визначення банку з іноземним капіталом як банку, який функціонує на території країни і капітал якого частково або повністю належить іноземним інвесторам [5, с. 235].

В законодавстві України поняття іноземних інвестицій трактується як цінності, що вкладаються інвесторами інших країн в об'єкти інвестиційної діяльності згідно законодавства країни з метою отримання прибутку.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність», банк з іноземним капіталом (bank with foreign capital) – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10%. Поряд з поняттям банку з іноземним капіталом виділяють поняття «іноземний банк». Головними ознаками іноземного банку є розташування центру прийняття стратегічних рішень за кордоном і контроль іноземними власниками [4].

З проаналізованих тверджень ми можемо зробити висновок про те, що «іноземний банк» варто розглядати як установу, що містить частку капіталу іноземного інвестора, який має право приймати відповідні стратегічні рішення щодо неї.

Наявність в країні банків з іноземним капіталом свідчить про високий рівень довіри зарубіжного інвестора, макроекономічну стабільність, довіру до уряду та інші позитивні фактори. В свою чергу, присутність обмежень щодо функціонування іноземних банків є неефективним для усіх сфер економіки та політики зокрема. Саме тому влада країни та науковці мають визначати такий рівень присутності іноземного капіталу, який би створював ефективну конкуренцію вітчизняним банкам, сприяв розвитку науки та технології, підвищував рівень життя населення, а не лише приносив максимально можливі прибутки інвестору.

На сьогодні порядок створення та реєстрація банку з іноземним капіталом регулюється «Положенням про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень».

Науковці виділяють три групи країн залежно від глибини проникнення іноземного капіталу в банківську систему країни:

1. Розвинуті країни, у банківській системі яких наявна незначна кількість іноземних банків, до них належать США, Швейцарія, Японія, частка активів іноземних банків не більше 5-8 %;
2. Країни, де над фінансовим сектором повністю має контроль іноземний інвестор;
3. Третю групу складають країни, де іноземний капітал в банківській системі знаходиться в межах від 15 до 80 % активів. До цієї групи належить і Україна.

Банк з іноземним капіталом може створюватись як нова банківська установа з іноземним капіталом, або шляхом набуття діючим банком статусу іноземного банку.

При створенні нового банку, його засновники, перш за все, звертаються до НБУ для отримання попереднього дозволу на реєстрацію. В разі створення іноземного банку на базі діючого банку, рада директорів або правління останнього звертається до НБУ, при цьому надаючи повну інформацію про іноземного інвестора, осіб-засновників тощо.

Незважаючи на спосіб утворення іноземного банку, необхідно подати Національному банку України наступний перелік документів:

- 1) Клопотання про надання попереднього дозволу;
- 2) Достатній обсяг інформації щодо інвесторів, засновників, їх репутацію, наявність необхідного обсягу коштів;
- 3) Дозвіл регулюючого органу країни-донора на участь у створенні банку в Україні;
- 4) Інформацію про ділову репутацію андерайтера, якщо банк продає акції на міжнародному ринку шляхом андерайтингу.

У місячний термін НБУ розглядає подані документи та приймає рішення щодо надання дозволу на реєстрацію банку з іноземним капіталом. У разі негативного рішення, НБУ має надати письмове пояснення.

Усі документи, що стосуються юридичної чи фізичної особи-нерезидента подаються мовою-оригіналом, але з перекладом на українську. Їх розглядає Департамент реєстрації та ліцензування банків та Юридичний департамент, якщо необхідно, то документи передаються на розгляд Департаменту валютного контролю і ліцензування.

Крім основних документів, для реєстрації юридичної особи, іноземний інвестор надає наступні документи:

- 1) копію рішення уповноваженого органу управління іноземного інвестора про участь у банку на території України, що засвідчена нотаріально;
- 2) згоду на участь інвестора у банку в Україні, що надається письмово державним або іншим уповноваженим органом країни, в якій зареєстрований материнський банк;
- 3) витяг з державного реєстру банків, в якій зареєстрований банк-донор, що засвідчується нотаріусом;
- 4) копію висновку іноземної аудиторської служби про фінансовий стан материнського банку станом на кінець останнього повного календарного року, що засвідчується нотаріусом за місцем видачі. [2]

Іноземним інвестором може бути й фізична особа, в такому разі для отримання дозволу на створення

нового банку, або для набуття діючим банком статусу іноземного, вона має надати:

1. Видану державним або іншим уповноваженим органом країни, з якої має відбуватися інвестування, згоду на участь іноземного інвестора в банку на території України, якщо законодавством країни інвестора дана процедура не передбачена, то останньому необхідно надати письмове запевнення, що в країні немає обмежень щодо здійснення інвестицій за кордон. Дана згода легалізується в консульстві України, якщо інші умови не передбачені чинним міжнародним договором;

2. Анкетні дані про інвестора, зокрема, про відсутність судимості. Документи, що подані на іноземній мові, обов'язково мають супроводжуватись перекладеними на українську мову, що також завіряються нотаріально.

За НБУ залишається право відмови на реєстрацію банку з іноземним капіталом, проте така відмова повинна бути письмово пояснена.

Попри наявність обов'язкових документів є ряд вимог, що ставляться до країни, з якої планується інвестування. Перша вимога полягає у хорошій міжнародній репутації країни-донора щодо дотримання міжнародних угод, виключено участь у відмиванні доходів, фінансуванні злочинної діяльності тощо. Друга стосується дотримання країною, де зареєстрований інвестор, Основних принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету по банківському нагляду. Останній має ряд недоліків і полягає в необхідності взаємодії між НБУ та органом банківського нагляду країни інвестора.

На сьогодні іноземні банки реалізують свою діяльність через різного типу установи, серед яких варто виділити три основні групи:

- представництва;
- дочірні компанії;
- філії.

Вибір інвестором типу установи залежить від його кінцевої мети, стратегічних цілей, політики та законодавства країни-реципієнта.

Банківські представництва дають інвестору відносно обмежені можливості, що стосуються збору даних про країну-реципієнта, її економічну ситуацію, потенціал банківської системи тощо. Вони не можуть здійснювати основні банківські операції: залучення депозитів, надання кредитів, а інколи і вести комерційну діяльність.

Найпоширенішою формою входження іноземного банку в Україну є дочірні компанії. Вони реєструються як окрема юридична особа. Перевагою такого типу установи є практично повна фінансова незалежність від материнського банку.

На противагу дочірнім банкам, філії не реєструються як юридичні особи і є частиною материнського банку. Вони не створюють статутного капіталу і, як правило, обслуговують корпоративних клієнтів.

Недоліком даної форми входження іноземного банківського капіталу в країну є те, що весь прибуток після сплати податків буде належати іноземному материнському банку, а відтак, покращуватиме загальну економічну ситуацію не України, а країни, в якій зареєстрований головний банк.

На сьогодні практичне застосування знайшли два способи присутності іноземних банків в Україні. Перше - це поглинання або купівля уже функціонуючої банківської установи та реєстрація нової. При поглинанні іноземні інвестори заміняють вітчизняних, при цьому кількість банків не змінюється.

Злиття та поглинання супроводжуються конкретними негативними наслідками та ризиками. Злиття неодмінно призводить до зміни в організаційній структурі банків, спричиняє зменшення чисельності працівників. Великі компанії можуть обмежувати конкуренцію і, таким чином, порушувати правила економічної конкуренції. Добре відомо, що ці установи часто стають занадто великими, щоб дозволити собі "провал". Це може призвести до необережної кредитної політики, тому що банки покладаються на підтримку держави або міжнародної організації [6, с. 44].

Проте, позитивним є те, що при купівлі уже існуючої банківської установи, інвестор економить час на реєстрацію, входження на ринок, маркетинг, а також ресурси. При цьому інвестор ризикує отримати разом із банком негативну репутацію, невиконані зобов'язання тощо. А стратегія іноземних банків спрямована на можливість отримати прибуток на новому ринку.

При створенні нового іноземного банку, відкривається ще одна юридична установа, зазвичай із 100 % іноземним капіталом. Даний процес потребує глибокого аналізу фінансового ринку країни, законодавства, конкурентів, підбір висококваліфікованого персоналу та адаптації продуктів банку до потреб вітчизняного споживача. Це дозволить створити абсолютно нову установу з прозорими активами, непростроченими кредитами, пристосовану до потужної світової економічної конкуренції та великої концентрації ризиків.

Процес надходження іноземного капіталу у національні банківські системи був тісно пов'язаний зі збільшенням обсягів міжнародної торгівлі та мінімізацією ризиків контрагентів за рахунок використання банків, що мають свої філії за кордоном. Створення філій іноземних банків в інших країнах та надання кредитів під прийнятні відсотки стали передумовами зародження глобальної банківської системи з глибоким проникненням іноземного капіталу в національні банківські системи [1, с. 34]. Кількість банків в Україні та частка іноземного капіталу у статутному фонді банків від початку функціонування банківської системи країни і до сучасного етапу представлено в табл. 1

Президент Асоціації українських банків А. Сугоняко впевнений, що в Україні взагалі відсутнє регулювання діяльності іноземних банків. Іноземному капіталу надана абсолютна свобода. Разом із можливістю валютного кредитування все це стало причиною кризи 2008-2009 рр. Тому розширення участі іноземного капіталу обов'язково повинно супроводжуватись вдосконаленням системи пруденційного нагляду, щоб мати можливість попередити різке погіршення стану місцевих банків, що не витримали

Таблиця 1

Банки з іноземним капіталом у загальній структурі банківських установ України за 1994-2017 роки

Роки	Загальна кількість банків	Кількість банків з іноземним капіталом	Кількість банків із 100 % іноземним капіталом	Частка банків з іноземним капіталом	Частка іноземного капіталу в стат. капіталі банків, %
1994	228	12	1	5,3	2,3
1995	230	12	1	5,2	1,1
1996	229	14	2	6,1	4,5
1997	227	22	6	9,7	15,8
1998	214	28	9	13,1	20,8
1999	203	30	8	14,8	23,3
2000	195	22	7	11,3	13,3
2001	189	21	6	11,1	12,5
2002	182	20	7	10,9	13,7
2003	179	19	7	10,6	11,3
2004	181	19	7	10,5	9,6
2005	186	23	9	12,3	19,5
2006	193	35	13	18,1	27,6
2007	198	47	17	23,7	35,0
2008	184	53	17	28,8	36,7
2009	182	51	18	28,0	35,8
2010	176	55	20	31,3	40,6
2011	176	53	22	26,8	41,9
2012	176	53	22	30,1	39,5
2013	180	49	19	27,2	34,0
2014	163	51	19	31,3	32,5
2015	117	41	17	35,0	43,3
2016	96	38	17	39,6	56
2017	86	38	18	39,9	56

Основним показником, що може характеризувати присутність іноземного капіталу, є частка статутного капіталу банків, що належить іноземному інвестору.

Співвідношення між капіталами різних країн в статутних капіталах банків України можна побачити на рис. 1.

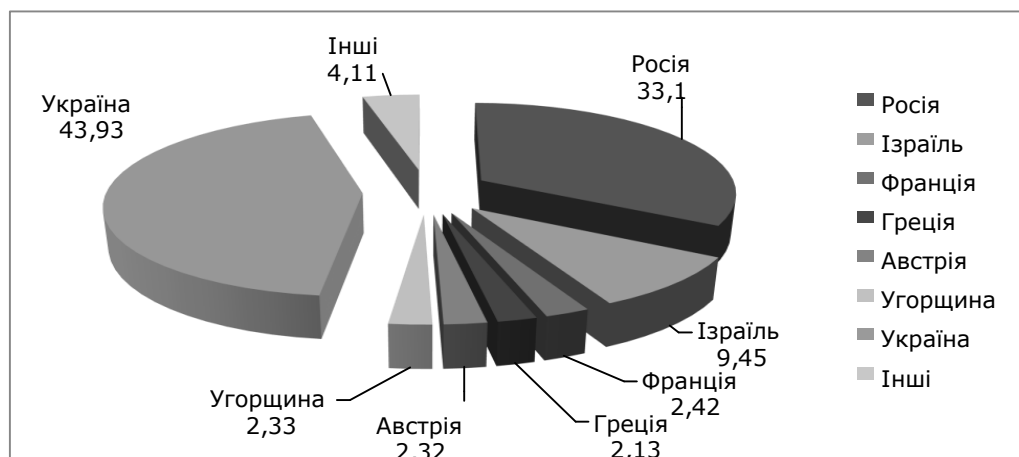

Рис. 1. Питом вага найбільших країн-інвесторів у статутному капіталі банківської системи України у 2017 році, (%)

Висновки. На нашу думку, в процесі запровадження відповідних норм банківського регулювання та нагляду, необхідно аналізувати не лише показники діяльності дочірніх банків, а й їх материнських структур – транснаціональних банків. Тобто йдеться про те, щоб сформувати повноцінну консолідовану систему транскордонного банківського нагляду, яка б давала можливість доступу НБУ до інформації про іноземних інвесторів та аналізу впливу діяльності кожного учасника транснаціонального холдингу на фінансову стійкість дочірніх структур та філій в Україні.

Оскільки кількість філій іноземних банків постійно зростає, це призводить до збільшення питомої ваги

міжнародних операцій в загальному обсязі банківських операцій. Тому виникає нове явище в банківській системі – інтернаціоналізація банківської діяльності, що являє собою розширення меж діяльності банку за межами певної країни. Це дозволяє й українським банкам виходити на нові ринки інших країн, проте виникає питання: чи здатні вітчизняні банки протистояти високій конкуренції?

Отже, усі питання, що стосуються входження іноземних банків в Україну мають регулюватись на законодавчому рівні таким чином, щоб це відповідало економічним інтересам країни, сприяло стабілізації економічного середовища та узгоджувалось з усіма світовими фінансово-економічними процесами. Вдосконалення нормативно-правової бази допоможе знизити загрози фінансовій стійкості банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Белінська Г. В. Актуальні проблеми банківської системи України: причини виникнення та шляхи розв'язання / Г. В. Белінська // *Фінанси, учет, банки*. – 2016. – №1 (21). – С. 34-42.
2. Венгрия К. Реєстрація банків з іноземним капіталом (ч.1) [Електронний ресурс] / К. Венгрияк // Режим доступу: <http://gestors.ua/publications/116-registr-bankov-4>.
3. Гірченко Т. Д. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банків іноземних банківських груп в Україні / Т. Д. Гірченко, О. О. Стороженко, О. П. Шейко // *Гроші, фінанси і кредит*. – 2017. – № 16. – С. 670-675.
4. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua>.
5. Стельмах В.С. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмах. – Київ : Молодь, "Ін Юре". – 2001. – 680 с.
6. Чурило П. Б. Наслідки процесів злиття і поглинання в банківській системі України / П. Б. Чурило // *Загальні питання економіки*. – 2009. – №21. – С. 44-47.

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ АТ «УКРСИББАНК» ПОШТАРЮК І., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ спеціальність «Фінанси, банківська справа та підприємництво», спеціалізація «Банківська справа» наук. кер. Простебі Л.І.

У статті проведемо аналіз депозитних ресурсів АТ «УкрСиббанк» за 2015-2017 роки. Проаналізовано динаміку коштів корпоративних та роздрібних клієнтів, а також проведемо аналіз динаміки та структури коштів клієнтів за галузями економіки. Визначено шляхи удосконалення депозитної політики банків.

In the article, we will analyze the deposit resources of JSC "UkrSibbank" for 2015-2017 years. The dynamics of corporate and retail clients' funds are analyzed, as well as analysis of the dynamics and structure of clients' funds by sectors of the economy. The ways of improvement of deposit policy of banks are offered.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що одним із основних джерел формування ресурсної бази банківських установ є проведення депозитних операцій. Основна мета депозитної політики банку полягає у формуванні оптимальних за структурою, строками і вартістю депозитних ресурсів, які безпосередньо впливають на ресурсну базу банків.

Метою статті є аналіз депозитних операцій АТ "УкрСиббанк", виявлення проблем щодо організації вкладних операцій, а також пошук напрямів їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі депозитної діяльності банку.

Предметом дослідження є механізм реалізації депозитної політики банку на прикладі АТ «УкрСиббанк».

Даній темі сьогодні приділяють багато уваги вітчизняні науковці. Зокрема це: Абуладзе М. [1], Андрушків Т. [2], Вядрова І. [3], Гацько С. [4], Коваленко М. [5], Тертична Н. [6] та інші. Незважаючи на достатню кількість досліджень щодо обраної тематики, ця тема потребує подальшого дослідження в напрямку виявлення сучасних тенденцій залучення банками коштів населення.

Для ефективної діяльності вітчизняних банків формування їх ресурсної бази має велике значення. Кошти клієнтів займають найбільшу питому вагу в структурі залучених ресурсів та виступають базою для підтримки надійності банківської установи.

Депозитна діяльність відіграє значну роль не тільки в банківській діяльності, а й стимулює збільшення інвестиційних ресурсів у всі сектори економіки країни. Депозитні ресурси, що формуються в результаті депозитної діяльності банку, виступають джерелом акумульованих ресурсів у банківській системі, а залучення тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб та їх розміщення в банках у вигляді депозитних вкладень дозволяє перетворювати їх у реальний капітал за допомогою здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій. Отже, забезпечується потреба економіки у додаткових ресурсах [2, 5].

Розрахункові показники таблиці 1. свідчать про те, що сума коштів клієнтів протягом 2015-2017 років зросла в динаміці, так, у 2015 році становила – 33259,9 млн. грн., а у 2016 році – вже 36378,5 млн. грн., і у 2017 році 36201,3 млн. грн. Абсолютне відхилення по даних коштах у 2016 році в порівнянні з попереднім періодом становило 3118,6 млн. грн. Якщо порівнювати показники 2017 року з 2016 роком, то бачимо невелике зменшення на 177,2 млн. грн. В 2017 році в порівнянні з показниками 2015 року – абсолютне відхилення збільшилося на 2941,4 млн. грн.

Проаналізуємо динаміку депозитних ресурсів АТ «УкрСиббанк» за 2015-2017 рр. на основі Консолідованої фінансової звітності банку. Детально розглянемо динаміку коштів клієнтів банку (табл. 1)

Промоніторимо динаміку коштів корпоративних клієнтів протягом періоду оцінки. У 2015 році їх обсяг склав 17052,0 млн. грн., у 2016 році – 16385,7 млн. грн., а у 2017 році – 13244,8 млн. грн. В 2017 році в порівнянні з минулорічним показником негативне абсолютне відхилення по даних коштах становило 3140,9 млн. грн., а у 2017 році в порівнянні з показниками 2015 року – абсолютне відхилення зменшилося на 3807,2 млн. грн.

Показники динаміки коштів клієнтів АТ «УкрСиббанк» в 2015-2017 рр. млн.грн.

Найменування статті	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення, млн.грн.		
				2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015
Кошти корпоративних клієнтів:	17052,0	16385,7	13244,8	-666,3	-3140,9	-3807,2
Поточні рахунки/рахунки до запитання	7922,5	8539,6	10196,8	617,1	1657,2	2274,3
Строкові кошти	9129,5	7846,1	3048	-1283,4	-4798,1	-6081,5
Кошти роздрібних клієнтів:	16207,9	19992,8	22956,5	3784,9	2963,7	6748,6
Поточні рахунки/рахунки до запитання	12831,5	17728,6	21339,7	4897,1	3611,1	8508,2
Строкові кошти	3376,4	2264,2	1616,8	-1112,2	-647,4	-1759,6
Всього поточних рахунків/рахунків до запитання	20754,0	26268,2	31536,5	5514,2	5268,3	10782,5
Всього строкових коштів	12505,9	10110,3	4664,8	-2395,6	-5445,5	-7841,1
Всього коштів клієнтів	33259,9	36378,5	36201,3	3118,6	-177,2	2941,4

Джерело: фінансова звітність АТ «УкрСиббанк» [7]

Поточні рахунки/рахунки до запитання корпоративних клієнтів у 2015 році становили 7922,5 млн. грн., у 2016 році – 8539,6 млн. грн., та у 2017 році – 10196,8 млн. грн. відповідно. В абсолютному вираженні у 2017 році в порівнянні з показником минулого року спостерігаємо збільшення по наданих рахунках у сумі 1657,2 млн. грн. та в цілому порівнюючи з 2015 роком збільшилися на 2274,3 млн. грн.

Строкові кошти корпоративних клієнтів у 2015 році становили 9129,5 млн. грн., у 2016 році – 7846,1 млн. грн., та у 2017 році – 3048 млн. грн. відповідно. В абсолютному вираженні у 2017 році в порівнянні з минулим роком спостерігаємо зменшення по наданих рахунках у сумі 4798,1 млн. грн. та в цілому порівнюючи з 2015 роком зростання на 6081,5 млн. грн.

Проаналізуємо динаміку коштів роздрібних клієнтів протягом періоду аналізу. У 2015 році їх обсяг становив 16207,9 млн. грн., в 2016 році – 19992,8 млн. грн., а у 2017 році – 22956,5 млн. грн. У 2017 році в порівнянні з показником 2016 року позитивне абсолютне відхилення по даних коштах становило - 2963,7 млн. грн., а у 2017 році в порівнянні з показниками 2015 року – абсолютне відхилення збільшилось на 6748,6 млн. грн.

Поточні рахунки роздрібних клієнтів у 2015 році становили 12831,5 млн. грн., у 2016 році – 17728,6 млн. грн., та у 2017 році – 21339,7 млн. грн. відповідно. В абсолютному вираженні у 2017 році в порівнянні з 2016 р. спостерігаємо стрімке зростання по даних рахунках у сумі 3611,1 млн. грн. та в цілому порівнюючи з 2015 роком на 8508,2 млн. грн.

Строкові кошти роздрібних клієнтів у 2015 році становили 3376,4 млн. грн., у 2016 році – 2264,2 млн. грн., та у 2017 році – 1616,8 млн. грн. В абсолютному вираженні у 2017 році в порівнянні з 2016 роком спостерігаємо зменшення по рахунках у сумі - 647,4 млн. грн. та в цілому порівнюючи з показником 2015 року на 1759,6 млн. грн.

Промоніторимо детальніше розподіл коштів за галузями економіки протягом 2015-2017 років. Відзначимо наступну тенденцію:

— обсяг коштів фізичних осіб у 2015 році становив 10935,4 млн.грн., у 2016 році – 11554,4 млн.грн., та у 2017 році – 12654,7 млн.грн. відповідно. Спостерігаємо чітку тенденцію до збільшення даного показника. Так абсолютне відхилення по даній категорії протягом 2016-2017 рр. склало - 1100,3 млн.грн. (або 9,5 %) та протягом 2015-2017 рр. – 1719,3 млн.грн. (або 15,7%);

— сума коштів виробничої галузі у 2015 році становила - 5579,5 млн.грн., у 2016 році – збільшилася до 6217,4 млн.грн., а у 2017 році становила – 8234,5 млн.грн. Позитивне абсолютне відхилення по цій галузі протягом всього періоду дослідження склало - 2655,0 млн.грн. (або 47,6%);

— обсяг коштів комерції та торгівлі у 2015 році становив - 11458,9 млн.грн., у 2016 році – 12683,6 млн.грн., та у 2017 році – 11516,3 млн.грн. відповідно. Абсолютне відхилення поданій категорії протягом аналізованого періоду склало 57,4 млн.грн. або 0,5% у відносному вираженні;

— обсяг коштів галузі фінансових послуг у 2015 році становила 2375,1 млн.грн., у 2016 році – 2735,7 млн.грн., а у 2017 році її обсяг склав – 1323,6 млн.грн. Спостерігаємо негативне абсолютне відхилення по цій категорії протягом всього періоду дослідження, яке склало 1051,5 млн.грн. або 44,3 %;

— сума коштів транспорту і зв'язку зменшувалася в динаміці протягом 2015-2017 років. У 2015 році становила - 2190,0 млн.грн., у 2016 році – зменшилася до 2486,9 млн.грн., а у 2017 році ще зменшилася і становила – 1157,3 млн.грн. Тобто абсолютне відхилення по даній категорії протягом аналізованого періоду склало 1032,7 млн.грн. або 47,2 %;

— сума коштів послуг культури і освіти зростає в динаміці протягом періоду моніторингу. У 2015 році становила - 443,9 млн.грн., у 2016 році - 497,4 млн.грн., а у 2017 році становила - 681,9 млн.грн. Тобто абсолютне відхилення по даній категорії протягом аналізованого періоду склало 238,0 млн.грн. або 53,6 %;

— сума коштів інших галузей зростає в динаміці протягом періоду аналізу. У 2015 році становила - 277,1 млн.грн., у 2016 році - 203,1 млн.грн., а у 2017 році становила - 632,9 млн.грн. Тобто абсолютне відхилення по даній категорії протягом аналізованого періоду склало 355,8 млн.грн. або 128,4 %.

Наочно динаміку коштів клієнтів за галузями економіки протягом 2015-2017 років зображено на рис. 1.

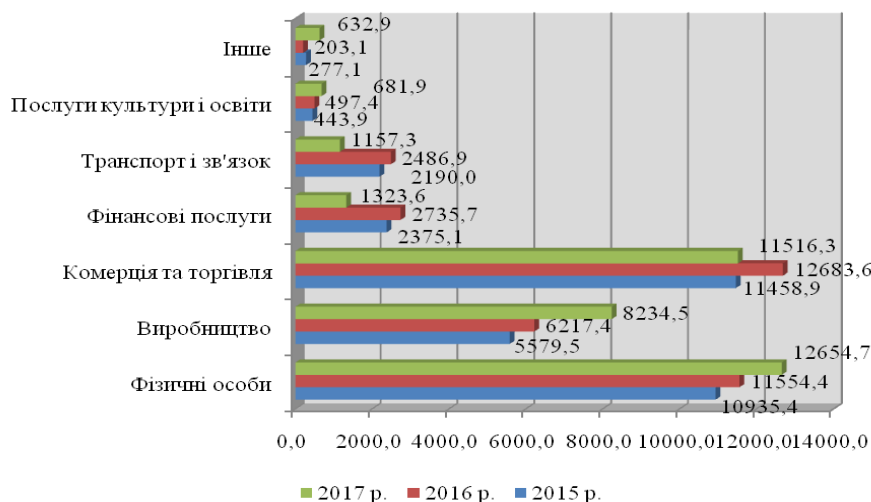

Рис. 1. Динаміка коштів клієнтів за галузями економіки АТ "УкрСиббанк" протягом 2015-2017 років, млн. грн.

Джерело: фінансова звітність АТ "УкрСиббанк" [7]

Відмітимо, що кошти клієнтів АТ «УкрСиббанк» за галузями економіки вони були розподілені між: фізичними особами, виробництвом, комерцією та торгівлею, фінансовими послугами, транспортом і зв'язком, послугами культури та освіти, інше.

На рис. 2. показано структуру коштів клієнтів АТ "УкрСиббанк" за галузями економіки у 2017 році.

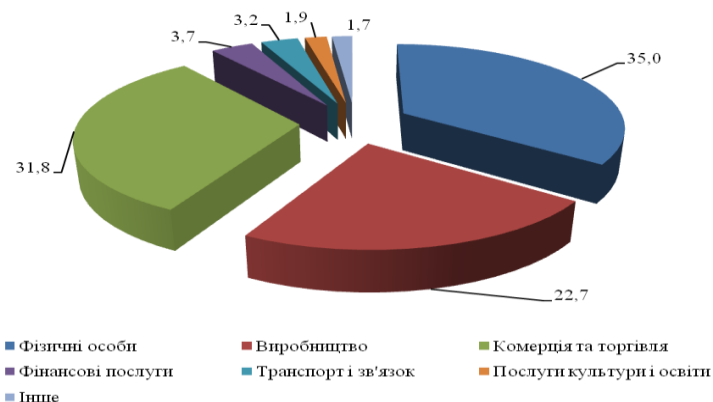

Рис. 2. Структура коштів клієнтів АТ "УкрСиббанк" за галузями економіки у 2017 році, %

Джерело: фінансова звітність АТ "УкрСиббанк" [7]

Бачимо, що найбільша питома вага в загальній структурі коштів клієнтів АТ "УкрСиббанк" у 2017 році належить фізичним особам - 35,0 %. На другому місці кошти комерції і торгівлі - 31,8%. А на третьому місці - кошти виробничої галузі - 22,7 %. Найменша питома вага у 2017 р. належить іншим галузям - 1,7%.

Сучасна депозитна політика вітчизняних банків потребує постійного вдосконалення. Серед основних напрямів підвищення її ефективності можна назвати наступні: [5, с. 44]: удосконалення системи регулювання захисту коштів фізичних і включення до неї вкладів від юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; вирішення проблеми з поінформованістю клієнтів через створення системи доступності та правдивості інформації, яку надають банки щодо ліквідності, платоспроможності, прибутковості і рентабельності своєї діяльності; застосування банками цінових та нецінових методів маркетингової політики, які враховують останні тенденції ринку банківських послуг та технологічного розвитку; покращення якості обслуговування клієнтів за рахунок використання нових інформаційних технологій у банківській сфері, а також підвищення кваліфікації працівників банку; систематична робота над покращенням ділової репутації окремих банків та банківської системи загалом, що, безсумнівно, збільшить коло його клієнтів і відповідно призведе до нарощення депозитних ресурсів у банківській системі.

Список використаних джерел:

1. Абуладзе М. М. Напрями вдосконалення ефективності депозитних операцій банків / М. М. Абуладзе // Управління розвитком. – 2010. – № 16(92). – С. 128–129.

2. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення /Т.Андрушків // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. – 2012. – № 17. – С. 3–13.
3. Вядрова І. М. Депозити як ресурсний потенціал банку [Електронний ресурс] / І. М. Вядрова, Ю. В. Романова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_2/part1/5.pdf.
4. Гацько С. С. Актуальні проблеми розвитку депозитних операцій вітчизняних банків у сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
5. Коваленко М. О. Депозитна політика банків України та її вплив на ефективність залучення депозитних ресурсів / М. О. Коваленко // Інвестиції: практика та досвід. – № 2. – 2017. – С. 39–44.
6. Тертична Н. В. Удосконалення механізму формування депозитної політики в банках України [Електронний ресурс] / Н. В. Тертична. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2009_6/articles/ N.V.Tertichna.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2009_6/articles/N.V.Tertichna.pdf)
7. УкрСиббанк. Офіційний веб-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrsibbank.com/>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

**РАДИШ В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Вудвуд В.В.**

У статті висвітлено сутність та значення кредитної політики комерційного банку і її місце в банківській діяльності в ринкових умовах. Обґрунтована актуальність дослідження кредитної діяльності комерційних банків, розглянуто етапи розробки кредитної діяльності комерційних банків та охарактеризовано типи проведення такого виду діяльності. Вказано ряд факторів впливу на побудову кредитної діяльності комерційних банків.

The article highlights the essence and importance of the commercial bank's credit policy and its place in banking activities in market conditions. The relevance of the research of commercial activity of commercial banks is substantiated, the stages of development of credit activity of commercial banks are considered and the types of carrying out of such activity are described. A number of factors influencing the construction of credit activity of commercial banks are indicated.

Основним джерелом доходів банків є отримання прибутку від здійснення кредитних операцій. У зв'язку із цим, головною проблемою, яка сьогодні стоїть перед менеджментом банків, є ефективне формування його кредитного портфеля. Неефективне його формування приводить до підвищення ризиків здійснення кредитних операцій, а це, у свою чергу може призвести до збитків та втрати вкладених ресурсів. Постійне забезпечення оптимального рівня кредитного ризику з одночасним досягненням планового рівня прибутку від кредитних вкладень вимагає запровадження в банках науково обґрунтованої кредитної політики, яка базується на достовірності та репрезентативності даних аналізу поточної ситуації та можливих шляхів її розвитку в майбутньому, можливості банку оперативного реагувати на зміну різноманітних факторів, що впливають на ринок кредитних послуг. Об'єктивна необхідність створення адекватних систем аналітичної підтримки та обґрунтування управлінських рішень у сфері розробки кредитної політики, їх удосконалення та адаптації до потреб сучасного банку визначають актуальність теми дослідження.

Метою статті є розкриття сутності та особливостей формування кредитної політики комерційних банків, що дозволить забезпечити стійке, стабільне функціонування банку та досягнення цілей його діяльності на ринку кредитних послуг.

Об'єктом дослідження виступає кредитна політика комерційних банків України.

Предметом дослідження є відносини, що виникають при формуванні кредитної політики комерційних банків України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження формування кредитної політики внесли багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема такі дослідники, як О. Гудзь [5,6], І. Гуцал [8], В.Т. Сусіденко [15] та деякі інші. Але, незважаючи на значущість існуючих наукових розробок, варто зазначити, що певна кількість проблем у дослідженні залишаються не вирішеними. Необхідним є узагальнення теоретичних підходів й практичного досвіду формування та реалізації кредитної політики банків в умовах економічної нестабільності, що дозволить визначити орієнтири для подальшого її розвитку та вдосконалення.

Для реалізації ефективної кредитної діяльності банки створюють свою внутрішню кредитну політику. Кредитна політика банку – це одна з важливих інструментів, що не дає можливість допустити банківські ризики. Використання положень кредитної політики дає право банку розробити такий кредитний портфель, який сприятиме досягненню поставлених цілей у банківській діяльності, а саме: контролю за управлінням ризиками, прибутковості банку та дотримання усіх вимог законів щодо сфери діяльності банку.

І.С. Гуцал кредитну політику визначає, як «систему мір і дій, які спрямовані на грошово-кредитне забезпечення й регулювання кредитних відносин з метою економічного росту й прибутковості діяльності фінансового посередництва»[8,с.14].

В.Т. Сусіденко пропонує наступне визначення: “під кредитною політикою комерційного банку варто розуміти розроблену систему стратегічних цілей його діяльності в межах надання кредитів і відповідних механізмів ефективної реалізації цих цілей” [15, с. 218].

У фінансово-кредитному словнику кредитна політика трактується як складова частина економічної політики, що є системою заходів щодо кредитування народного господарства й населення [16, с. 113].

На думку Т. В. Майорової “сутність кредитної політики банку розкривається в забезпеченні безпеки, надійності і прибутковості кредитних операцій, тобто в умінні звести до мінімуму кредитний ризик”. Таким чином, за словами дослідника, кредитна політика – це визначення того рівня ризику, який може взяти на себе банк [13, с. 7].

З точки зору О. Малахової суть кредитної політики банку полягає в розробці концепції організації кредитних відносин між комерційним банком та його клієнтами – суб'єктами господарювання на мікроекономічному рівні шляхом визначення послідовності дій щодо практичної реалізації кредитного

забезпечення підприємницької діяльності [14, с. 6].

І. І. Д'яконов зазначає, що "кредитна політика банку – це спосіб виконання послідовно пов'язаних етапів процесу кредитування, де принципи являють собою основу її визначення і спосіб її здійснення" [11, с. 36].

Згідно підручника «Банківські операції» за редакцією О.В. Дзюблюка, кредитна політика банку трактується як сукупність заходів та дій щодо формування складу кредитного портфеля і контролю над ним як єдиним цілим, а також встановлення стандартів для прийняття конкретних рішень [5, с. 307].

О. Д. Вовчак під кредитною політикою банку розглядає стратегію і тактику банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності [7, с. 340].

О. Гриценко стверджує, що кредитна політика – система заходів центрального банку та держави в кредитній сфері з метою регулювання грошового обігу і досягнення інших економічних цілей [8, с. 105].

Л. Примостка підкреслює, що кредитна політика має охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, які необхідно зафіксувати в письмовому вигляді й затвердити на засіданнях Кредитного комітету та Комітету кредитного нагляду [14].

Слід також зазначити, що кредитна політика банку за своєю визначенням стратегію кредитного процесу. Сьогодні, функціонуючи в нестабільному середовищі і не маючи репрезентативної інформації про контрагентів, банки повинні розробляти стратегію кредитного ризик - менеджменту за допомогою збалансованості стратегічних і тактичних методів управління.

Роль кредитної політики банків в економіці визначається її важливим значенням в процесі перерозподілу грошових коштів між галузями і сферами ринкової економіки через банки; переказів коштів, перш за все населення, з непродуктивної в продуктивну форму; фінансування та кредитування потреб економіки та населення на неінфляційній основі, тобто без випуску в обіг додаткових грошових коштів [1, с. 46].

З огляду на важливість місця кредитної політики в банківській діяльності, Балакіна Р.Т. зазначає, що кредитна політика банку полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку та вдосконалення банківської діяльності в процесі акумуляції та інвестування кредитних ресурсів, організації кредитного процесу і підвищення його ефективності [2, с. 37].

Отже, виходячи з вище сказаного можна зазначити, що кредитна політика банку – це інструмент системи управління кредитною діяльністю банку, кінцева мета якого запобігання ризикам в досягненні ним стратегічних цілей. В свою чергу, реалізація кредитної політики забезпечує умови для задоволення потреб клієнтів в отриманні коштів у тимчасове користування з одночасним отриманням прибутку банком при забезпеченні належного рівня його ліквідності та мінімізації ризиків за здійснюваними операціями. Таким чином, провідна роль кредитної політики, полягає в зростанні конкурентних переваг, що виражається в максимізації прибутку і мінімізації ризиків у процесі формування ресурсної бази та ефективного розміщення залучених ресурсів.

Також необхідним є врахування кінцевої мети щодо формування оптимальної структури кредитних вкладень. За таких обставин необхідно визначити стратегічні цілі кредитної політики банку, що будуть служити основою кредитної діяльності. До основних цілей можна віднести:

- задоволення потреб клієнтів в отриманні коштів у тимчасове користування відповідно до різних видів кредиту, що їх пропонують на ринку;
- отримання прибутку.

З метою зайняття банком певного сегменту на фінансовому ринку, що дає змогу утримувати стійкі конкурентні позиції, кредитна політика повинна забезпечити оптимальне використання коштів у трьох основних сферах:

- кредитування поточної господарської діяльності підприємств;
- кредитування інвестиційної діяльності;
- кредитування фізичних осіб [12, с. 60].

Оскільки, стратегічні цілі кредитної політики банку повинні забезпечувати ліквідність та прибутковість банку, тому реалізація даних цілей повинна бути в основі розроблення відповідної концепції, головна мета якої полягає у виділенні та аналізі головних факторів впливу на можливість банку щодо оптимальної кредитної діяльності. Виділяють зовнішні та внутрішні фактори, які впливатимуть на формування кредитної політики банку:

- загальний стан економіки країни, темпи інфляції;
- грошово-кредитна політика Національного банку України;
- рівень доходів населення, здатність споживати банківські послуги, наявність соціальних пільг;
- регіональна та галузева специфіка функціонування банку; рівень цін на банківські продукти та послуги;
- соціальна напруженість;
- попит на кредити банку, його клієнтів [4, с. 81].

Виважена кредитна політика потрібна банківським установам перш за все тому, що дозволяє регулювати, управляти, раціонально організовувати взаємини між банками і його клієнтами із залучення ресурсів на поворотній основі та їх інвестування в частині кредитування клієнтів банку.

Основними елементами кредитної політики банку є:

- 1) стратегія банку із розроблення основних напрямів кредитного процесу;
- 2) тактика банку щодо організації кредитування;
- 3) контроль за реалізацією кредитної політики.

У зарубіжній економічній літературі запропоновано розробляти документ (меморандум) з кредитної політики, який дозволяє визначати стратегію і тактику банку в частині організації кредитного процесу.

В цілому стратегія кредитної політики полягає у виборі пріоритетів, принципів та цілей банку на кредитному ринку, щодо тактики, то в даній частині виділяють інструменти, які використовуються з метою реалізації цілей банку при здійсненні кредитних операцій, правил їх здійснення, порядок організації кредитного процесу. Отже, стратегічна кредитна політика створює необхідні передумови формування ефективної роботи персоналу кредитного підрозділу банку.

Таким чином, кредитна політика що базується на розробленому меморандуму визначає основні підходи до кредитування і вимоги до позичальників з врахуванням сформованої поточної економічної ситуації. Така кредитна політика виражає загальний підхід, концепцію кредитної діяльності банку, встановлює стратегічні основи і є підставою для загального керівництва до дії в роботі кредитної служби банку.

Основною метою кредитної політики є прибуткове розміщення пасивів (у тому числі залучених вкладів і депозитів) банку в кредитні продукти при одночасному підтриманні певного рівня якості кредитного портфеля банку. На якість кредитного портфеля впливає поточний рівень проблемної та простроченої позичкової заборгованості. Простроченою вважається непогашена в термін заборгованість, не виконані зобов'язання позичальника за кредитом. Проблема заборгованість – це заборгованість з прямими або непрямыми ознаками фактичної наявності або ймовірного виникнення проблем в обслуговуванні кредиту позичальником і своєчасному виконанні зобов'язань позичальника перед банком-кредитором.

Чим нижча частка проблемної та простроченої заборгованості в кредитному портфелі банку, тим відповідно вище якість кредитного портфеля. Якісний кредит – це забезпечений кредит, який буде погашений у встановлений термін без виникнення проблем і труднощів у позичальника. За допомогою розроблення та дотримання кредитної політики банк прагне звести ризики до мінімуму, отримуючи при цьому максимально допустиму прибутковість операцій.[1, с. 47].

Одне з головних завдань кредитної політики полягає у виробленні єдиного підходу до операцій кредитування, особливо у разі наявності філіальної мережі у кредитній організації.

Мищенко В.І. пропонує такі етапи формування кредитної політики банку:

- 1-й етап-Формування цілей кредитування;
- 2-й етап-Розробка стандартів кредитування;
- 3-й етап-Розробка вихідних документів кредитної політики.[5]

Кредитна політика як складова загальної політики банку виконує специфічні функції:

- формування системи цілей управління кредитною діяльністю банку;
- забезпечення узгодженості інтересів різних кредиторів та позичальників;
- оптимізацію окремих кредитних продуктів та кредитного портфеля банку загалом[8, с.21].

У цілому, на сучасну кредитну політику вітчизняних комерційних банків негативно впливають наступні фактори:

нерівномірність регіонального розвитку банківської системи;

— жорстка міжбанківська конкуренція за відсутності значних різниць у відсоткових ставках по депозитах та кредитах, що приводить до скорочення маржі;

— високі кредитні ризики та недосконалі методи їх оцінки й управління;

— нестійка ресурсна база банків внаслідок значного відтоку депозитів;

— низький рівень фінансової грамотності населення, недосконалість нормативного забезпечення кредитної політики банку;

— зростання політичних і економічних ризиків, інфляція, що призводить до уповільнення споживання та скорочення кількості платоспроможних позичальників.

— зростання політичних і економічних ризиків, інфляція, що призводить до уповільнення споживання та скорочення кількості платоспроможних позичальників.

Зважаючи на наведене, пропонуються наступні напрями підвищення ефективності кредитної політики в нинішніх економічних реаліях:

— регулярний аналіз стану кредитних відносин з кожним окремим позичальником, що полягає в оцінці змін кредитоспроможності клієнта та визначенні необхідних заходів у разі виникнення проблем, зокрема зміни умов видачі нових кредитів, обмеження подальшого кредитування (з використанням апарату кореляційно-регресійного аналізу, який дозволить відібрати найбільш впливові фактори і кількісно описати їх вплив [12]);

— обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками – категорією позичальників, строковістю кредитів, дохідністю – з використанням інструментарію математичного моделювання [13, с. 29];

— перегляд депозитної політики банку, пошук інноваційних шляхів зміцнення й нарощення слабкої ресурсної бази банків;

— удосконалення кредитних технологій, особливо для позичальників-фізичних осіб, орієнтація на зрозумілі споживачу кредитні продукти, які б не вимагали значних витрат з боку банку,

— залучення до роботи в банку досвідчених менеджерів, які володіють навиками розробки і впровадження пакетних кредитних послуг, досягнення високої якості сервісу і рівня диференціації банківського бренду;

— своєчасне вивчення цінової чутливості споживчого сегмента, який обслуговує даний банк, встановлення обґрунтованої ціни на кредити.

Отже, кожен банк має розумно підходити до розробки індивідуальної політики, та виражати конкретні потреби цього банку. Для того щоб кредитна політика банку стала максимально ефективною вона має визначатися, як структурно-функціональна цілісність взаємопов'язаних між собою елементів (цілей, завдань, принципів, технології, організації), взаємодія яких дозволяє визначити найбільш ефективну

стратегію діяльності банку на ринку кредитних послуг.

Технологія формування та реалізації кредитної політики – сукупність методів, що забезпечують систематичне і безперервне виявлення, аналіз та контроль факторів, що впливають на формування та реалізацію кредитної політики банку, розробку та реалізацію комплексного гармонізованого впливу на них, у результаті чого забезпечується досягнення цілей та завдань кредитної політики банку у визначений проміжок часу.

Таким чином, правильна та ефективна організація процесу кредитної політики банку, встановлення гнучкої системи управління за кредитними операціями являються основою фінансової та економічної стабільності вітчизняних банків та їх ринкова стійкість. Кредитна політика банку встановлює коло ключових цілей та завдань банківської діяльності, визначає конкретні прийоми, методи та способи її втілення в життя та має надважливий вплив на економічний розвиток нашої країни в цілому.

Список використаних джерел:

- 1) Байрам У. Р. Проблема розробки кредитної політики банку / У.Р. Байрам // Схід. – 2003. – №1(51) січень. – С.46-50.
- 2) Балакіна Р.Т. Кредитная политика коммерческого банка: учебно-практическое пособие / Р.Т. Балакіна. – Омск: Изд-во Омского гос. ун-та, 2009. – 119 с.
- 3) Банківський менеджмент : навч. посібник / О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Л. Роголь та ін. За ред. О. А. Кириченко. – 3-е вид., переробл. і допов. – К.: Знання-прес, 2002. – 438 с.
- 4) Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ "Економічна думка", 2009. – 696 с.
- 5) Банківські операції: Підручник / За ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2006. – 727 с.
- 6) Вовчак О. Д., Рушчишин Н. М., Андрейків Т. Я Кредит і банківська справа: Підручник – К.: Знання, 2008. – 564 с.
- 7) Гриценко О. Гроші та грошово-кредитна політика: Навч. посібник. / О. Гриценко – К.: Основи, 1996. – с.105.
- 8) Гуцал І.С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання, теорії, методики, практики): монографія / І.С. Гуцал. – Львів: ВАТ "БІБЛІОС", 2001. – 244с.
- 9) Д'яконова І. І. Удосконалення кредитних відносин – споживче кредитування: [монографія] / І. І. Д'яконова. – Суми: Університетська книга, 2007. – 96 с.
- 10) Дзюблюк О. Теоретико-методологічні засади формування кредитної політики комерційних банків в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи / О. Дзюблюк // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2011. – Випуск 16. – С. 57-65.
- 11) Майорова Т. В. Банківське кредитування інвестиційних проектів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / Т. В. Майорова; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2000. – 19 с.
- 12) Малахова О.Л. Банківська система у механізмі кредитного забезпечення підприємницької діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01. – фінанси, грошовий обіг і кредит / О.Л.Малахова. – Тернопіль, 2004. – 23 с.
- 13) Примостка Л.О. "Фінансовий менеджмент банку" (2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/books/92.html>.
- 14) Рид Э., Коттер Р., Гилл Э., Смит. Р. Коммерческие банки: учебник / Э. Рид, Р. Коттер, Э Гилл, Р. Смит. – М.: Космополис, 1991. – 654с.
- 15) Сусіденко В.Т. Стратегія управління кредитною діяльністю комерційних банків / В.Т. Сусіденко. – К.: КДТЕУ, 1998. – 348с.
- 16) Финансово-кредитный словарь: В 3-х т. Т.2. / гл. ред. В.Ф. Гарбузов. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 511с.

РИНОК ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ **РУДЬКО А., 3 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ** **спеціальність «Фінанси, банківська справа і страхування»,** **спеціалізація «Державні фінанси»** **наук. кер. Каспрук А. Ю.**

В статті досліджено сучасний стан ринку іпотечного кредитування в Україні. Визначено проблеми іпотечного кредитування та запропоновано напрями їх вирішення.

In the article investigates the current state of the mortgage lending market in Ukraine. Problems of mortgage lending are determined. Are offered directions of the decision of problems of mortgage lending.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що стан іпотечного ринку відіграє важливу роль в соціально-економічному розвитку держави. По-перше, такий вид кредитування є ефективним інструментом об'єднання фінансового ринку з ринком нерухомості. По-друге, іпотечне кредитування сприяє вирішенню житлової проблеми та підтримки соціальної стабільності в країні.

Метою даної статті є дослідження сучасного стану та особливостей розвитку іпотечного кредитування в Україні.

Об'єктом дослідження є ринок іпотечного кредитування в Україні.

Предметом дослідження є сукупність відносин, що пов'язані з процесами формування, розподілу і використання іпотечних ресурсів.

У дослідження питань іпотечного кредитування вагомий внесок зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: Дж. Фрідман, Генрі С. Харрісон, Говард Л. Цукерман, І.Т. Балабанов, П.І. Гайдуцький, С.І. Кручок, І.О. Лютий, Я.Б. Усенко та ін. Однак питання даного виду кредитування потребує подальшого глибокого вивчення.

За допомогою банківської інфраструктури здійснюється ефективний розвиток суспільства, а це неможливо без нормального функціонування споживчих та іпотечних кредитів, як одних з його головних складових.

У законі України «Про іпотеку» визначено, що: «іпотека - вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому Законом» [4].

Внаслідок нестабільної політичної та економічної ситуації в країні на сучасному етапі, причиною

загального падіння рівня економіки є гальмування розвитку іпотечного кредитування. Більш жорстокі вимоги кредитування, постійно зростаючі ставки за кредитами, збільшення порогу для початкового внеску, підвищені штрафи по заборгованості на рівні з низькими доходами населення роблять іпотеку для них недосяжною мрією, конкуруючою з зростаючим попитом на житло.

Відповідно до визначення Національного банку України, іпотечний житловий кредит (residential mortgage loan) – довгостроковий кредит, що надається фізичній особі, товариству співвласників квартир або житловому кооперативу для фінансування витрат, пов'язаних з будівництвом або придбанням квартири чи житлового будинку (з урахуванням землі, що знаходиться під таким житловим будинком, чи присадибної ділянки), які надаються у власність позичальника з прийняттям кредитором такого житла (землі, що знаходиться під ним, чи присадибної ділянки) під заставу [4].

Іпотечний кредит – це особлива форма кредиту, пов'язана з наданням позик під заставу нерухомого майна: землі, виробничих чи житлових будівель тощо.

Іпотечні позики надаються на довгостроковій основі. Іпотека як сукупність економіко-правових відносин, які виникають між суб'єктами господарювання із приводу забезпечення виконання боргового зобов'язання нерухомим майном, є інструментом залучення фінансових коштів в економіку, забезпечує повернення позичених коштів, стимулює обіг нерухомості, коли інші способи (купівля, продаж тощо) економічно недоцільні або юридично неможливі. Іпотека може стати одним із визначальних факторів підвищення якості життя громадян, що розширить їхнє право та можливості підприємницького самовизначення, дасть змогу розв'язувати житлову проблему в державі і зменшить соціальну напруженість у суспільстві.

Розвиток іпотечного кредитування в Україні стримується існуванням ряду проблем. Ці проблеми не дозволяють повною мірою використовувати іпотеку, як гарантію своєчасного повернення банківських позик і не сприяють розвитку іпотечного кредитування.

Зокрема, на стримування даного виду кредитування впливають соціально-економічні фактори, такі як: загальна нестабільність економіки; інфляційні ризики; низький рівень доходів у більшості населення порівняно з вартістю нерухомості; висока ставка за іпотечними кредитами.

Не менш важливими є політико-правові фактори, до яких можна віднести: недосконалість законодавчої бази; відсутність єдиних системоутворюючих принципів, стандартизації та уніфікації процедур іпотечного кредитування; недостатня участь держави у стимулюванні іпотечного кредиту; недостатній захист прав кредитора; непрозорість взаємовідносин учасників ринку.

До проблем в іпотечному кредитуванні можна віднести також науково-технічні фактори (нерозвиненість механізмів залучення коштів населення; не розвинута система рефінансування банківських іпотечних кредитів) та економіко-географічні (недостатньо розвинена інфраструктура ринку житла і житлового будівництва).

Проте однією з головних проблем українського ринку іпотечного кредитування залишається низька заробітна плата населення країни. На думку експертів з нерухомості, отримати іпотеку може далеко не кожен. Від клієнта зажадають надати солідне заставне майно. У тих банках, які сьогодні видають кредити на житло, ставки починаються від 25–30%. Ще одна перешкода на шляху до розвитку іпотечного кредитування – невиправдано величезна ціна квадратного метра житла. Проблемою також є відсутність постійно діючих обґрунтованих економічних умов зміни цін на іпотечному ринку.

Більшість пропозицій на іпотечному ринку України є неприйнятними для населення. Наприклад, за іпотечним кредитом розміром 500 тис. грн в національній валюті, з першим внеском – 30 % та терміном кредитування – 20 років, переплата буде становити: в ПАТ КБ «Глобус» – 125,21 %, в ПАТ КБ «Кредобанк» – 191,78 %, в АТ «Ощадбанк» – 201,72 %, в АТ КБ «Приватбанк» – 305,83 % [3].

За останні роки іпотечні кредити надавали такі банки, як: АТ «Ощадбанк» – 13 % ринку, АТ «Укрексімбанк» – 10 %, АКБ «Аркада» – 6 %, АКБ «Правексбанк» – 5 %, ПАТ КБ «Приватбанк» – 4 %, АКБ «Укрсоцбанк» – 3 %, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» – 3 % та ін.

До напрямів вирішення проблем іпотечного кредитування можна віднести такі:

1. Удосконалення і розвиток законодавчої бази;
2. Створення системи гарантій і прозорих умов діяльності учасників іпотечного ринку;
3. Стандартизація та уніфікація процедури іпотечного кредитування;
4. Розвиток системи страхування іпотечних кредитів;
5. Вдосконалення інфраструктури іпотечного ринку;
6. Створення сприятливіших умов для доступу до капіталу широкого кола покупців нерухомості;
7. Зменшення відсоткових ставок на іпотечні кредити.

Експерти вважають, що в 2019 році обсяги житлового кредитування будуть зростати. Втім, без введення законодавчих змін іпотечне кредитування буде залишатися недостатньо розвиненим. В Україні спостерігається хоч і повільне, але впевнене зростання інтересу до "довгих грошей" з боку покупців житлової нерухомості. Тенденція до зростання кількості угод по іпотеці буде спостерігатися і в 2019 році. Житло в кредит купують близько 5-7% покупців, в цьому році спостерігається їх повільно зростаюча активність.

Наприклад, Укргазбанк, працюючи більш ніж з 30 ретельно перевіреними компаніями-забудовниками, за дев'ять місяців цього року видав понад 750 кредитів на суму близько 380 млн. грн, що за обсягами майже в шість разів більше, ніж за аналогічний період минулого року. Задовольняються приблизно чотири з п'яти заявок на кредитування доступного житла. Ще одна позитивна тенденція, яка простежується за останніх півтора року - зменшення процентних ставок за кредитами [5].

Відобразимо основні показники стану ринку іпотечного кредитування за останні п'ять років у таблиці 1.

Основні показники ринку іпотечного кредитування в Україні за 2014-2018 рр.

Показник	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
ВВП, млрд грн	1454,93	1566,73	1979,46	2383,18	2982,92
Чисті активи банків, млрд грн	1278,10	1316,85	1254,39	1212,81	1336,23
Кредитний портфель банків, млрд грн	911,40	1006,36	965,09	996,21	1042,80
Іпотечні кредити банків, млрд грн:	51,45	71,80	66,17	58,85	48,27
- в гривні	13,69	11,31	11,00	9,72	9,64
- в доларах США	36,04	57,87	52,20	46,52	36,42
- в інших валютах	1,72	2,62	2,97	2,32	2,22
Офіційний валютний курс, грн./ дол.	7,99	15,77	24,00	27,19	28,07
Середня відсоткова ставка за іпотечними кредитами в нац. валюті, %	18,5	16,9	11,8	12,4	17,43
Середня відсоткова ставка за іпотечними кредитами в ін. валюті, %	12,9	10,2	11,0	8,5	5,6
Кількість діючих банків	145	117	96	82	82

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що на сьогоднішній день сфера іпотечного кредитування особливого розвитку поки не досягла. На даний час розвиток іпотечного ринку можливий за умов державної підтримки, яка сприятиме створенню системи стандартизації ринку, рефінансуванню, страхуванню ризиків. Банківські установи повинні розробити власну стратегію роботи на ринку праці, визначаючи при цьому джерела ресурсного забезпечення, привабливість іпотечних кредитів в поєднанні з ризиками, які притаманні іпотечному кредитуванню. Тому саме економічне зростання, стабільність курсу національної валюти, стабільність цін, удосконалення фінансово-кредитної системи та ринку нерухомості - це запорука ефективного розвитку іпотечного кредитування в Україні.

Список використаних джерел:

- 1) Любунь, О. С. Іпотечне кредитування: навч. посібн. / за ред. О. С. Любуня, О. І. Кіреєва, М. П. Денисенка. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 392 с.
- 2) Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
- 3) Офіційний сайт фінансового порталу «Мінфін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/banks/credits/mortgage/?sum=500000¤cy=uah&time=20&initial=30&repayment=any&banks=all&filter=credit>
- 4) Про іпотеку : закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
- 5) Офіційний сайт новин UNN [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1760332-u-nastupnomu-rotsi-ochikuyetsya-zrostantnya-rinku-ipotechnogo-kredituvannya-ekspert>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

СКРИПА С., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

**спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Томнюк Т.Л.**

У статті проаналізовано тенденції функціонування банківського сектору в Україні. Визначено фактори впливу на кризу банківського сектору. Продемонстровано взаємозв'язок показників діяльності банків з показниками діяльності суб'єктів господарювання.

The article analyzes the tendencies of functioning of the banking sector in Ukraine. The factors of influence on the banking sector crisis are determined. The interconnection of indicators of banks activity with indicators of activity of business entities is demonstrated.

Проблема підвищення ефективності банківської системи набуває особливої актуальності в умовах гострої необхідності економічного зростання в Україні, що вимагає від банків підтримання на високому рівні фінансової стійкості та конкурентоспроможності не тільки на внутрішньому ринку, а й на міжнародних фінансових ринках. Зазначене обумовлює необхідність дослідження стану розвитку банківського сектору в Україні з метою виявлення проблем та напрямів їх вирішення.

Метою статті є аналіз тенденцій розвитку банківського сектору в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування банківської системи України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти розвитку банківської системи.

Окремим проблемам дослідження теоретико-методологічних засад функціонування банківської системи та визначення взаємозв'язку з економічним розвитком країни присвячено наукові публікації вітчизняних учених, зокрема: Г.Азаренкової, О. Барановського, Н. Беник, Н. Білошкурської, К. Богачевської, М. Буднік, Т. Васильєвої, С. Виноградського, О. Вовчак, В. Глуценка, І. Грибик, В. Денисова, С. Єгоричевої, Г. Карчевої, О. Колодіної, Ю. Коляди, Ж. Криско, С. Кудлаєнка, А. Кузнецової, П. Кулікова, О. Лактіонової, А. Мельник, С. Науменкової, Т. Олійник, К. Орлової, З. Османової, Л. Пашнюка, Л.Печеної, А. Писанко, Л. Примостки, І. Сірік, Т. Смовженко, К. Черкашиної, І. Чмутової, В. Ячменьової.

На нашу думку, найважливішим фактором економічного зростання для України є капітал (капіталовкладення або інвестиції), який має бути залучений для загальної активізації підприємницької діяльності, проведення структурних перетворень в національному господарстві, технологічного і

технічного переоснащення, модернізації і перепрофілювання діючих виробництв, подолання сировинної спрямованості економіки, розвитку виробничої інфраструктури, підготовки і перепідготовки висококваліфікованих кадрів, що відповідають вимогам міжнародного стандарту.

За підсумками 2017 р. банківський сектор отримав збиток у розмірі 26,5 млрд. грн., у 2016 р. – 159,4 млрд. грн., у 2015 р. – 66,6 млрд. грн. Збитки 2014 – 2017 років значно більші, ніж у 2009 р. (збиток 38,5 млрд. грн.) (рис. 2.1).

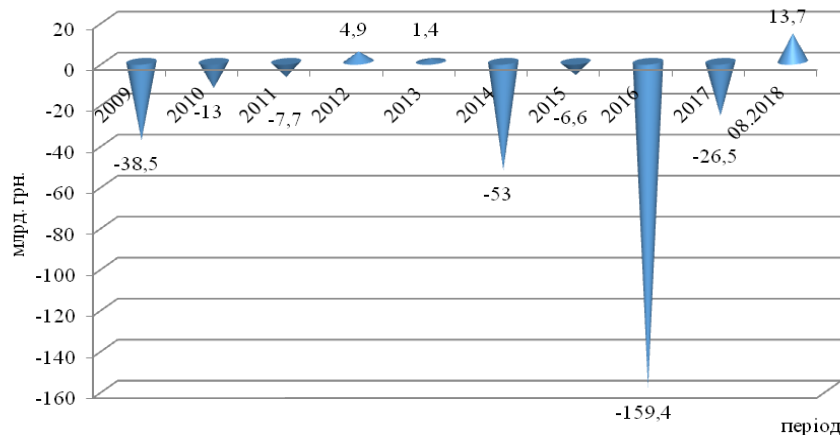

Рис. 1. Показники фінансового результату банківської системи (станом на кінець періоду)

У зв'язку з цим рентабельність капіталу у 2017 р. була дуже низькою -116,74% (нормативне значення – більше 15%) та рентабельність активів відповідно – -12,6% (нормативне значення більше 1-2%). Дещо покращилася ситуація у 2017 р.: рентабельність капіталу становила -15,84% та рентабельність активів відповідно – -1,93% [4]. Такі від'ємні значення показників рентабельності активів та капіталу говорять про те, що у банках не було надійних джерел формування буферів на покриття неочікуваних збитків відповідно до рекомендацій Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Внаслідок значного скорочення кількості банків та поширення паніки серед населення клієнти масово почали забирати депозити, що в результаті призвело до скорочення вкладів населення по системі на 4% у 2014 р., на 6,6% у 2015 р. і лише у 2016 р. спостерігалось зростання їх обсягу на 8,7% (табл. 2.3). Зменшення темпів приросту активів на 4,7% у 2015 р. було пов'язане зі скороченням приросту кредитного портфеля на 4,1%. При цьому кредитний портфель домогосподарств у 2015 р. скоротився на 14,9%. Обґрунтовано це було тим, що протягом 2006-2008 рр. вітчизняна практика показала високу ризикованість споживчих кредитів, тому сьогодні банки дуже виважено підходять до надання кредитів населенню.

Загалом причинами зменшення обсягів кредитування в Україні можна назвати:

- 1) встановлення високої облікової ставки (на рівні 30% у березні 2015 р.) та, як наслідок, високих процентних ставок за кредитами, за якими брати позику ставало неможливим;
- 2) досить жорсткі вимоги у банках як до позичальників-фізичних осіб, так і юридичних осіб;
- 3) по-третє, скорочення реальних доходів населення та збитковість підприємств, що змусило банки шукати альтернативніші варіанти отримання доходу;
- 4) по-четверте, Національний банк України створив умови, відповідно до яких банкам розміщувати свої кошти на депозитні сертифікати стало вигіднішим, ніж кредитувати економіку; по-п'яте, привабливішими операціями для банків стали операції, що пов'язані зі спекуляцією (у т.ч. з валютою) чи вкладанням коштів у ОВДП, доходність яких протягом 2015 р. зросла до 37% (як короткострокових, так і середньострокових терміном 1-2 роки) [2, с. 186].

Встановлені банками досить високі процентні ставки за кредитами змушувало підприємства шукати інші джерела фінансування. Проте це, безумовно, відволікало ресурс від виробництва, що й не давало можливості забезпечити прискорене його зростання. Так, підприємства функціонували в основному за рахунок власних ресурсів та мали значні проблеми з платоспроможністю та ліквідністю, а банки при цьому, оцінюючи їх незадовільний стан, відмовлялися їх кредитувати. Стагфляційна криза, яка протягом 2014-2015 рр. була характерна для фінансово-економічного розвитку України, призвела до того, що підприємства отримали величезні збитки (хоча, варто розуміти, що навіть прибуток не завжди є об'єктивним інструментом, який показує реальний стан ситуації). Так, якщо у 2013 р. підприємства закінчили рік з прибутком у розмірі 29,3 млрд. грн., то в 2014 р. збиток склав -523,6 млрд. грн. та зменшився до -22,2 млрд. грн. у 2015 р. [1].

У зв'язку з тим, що фондовий ринок в Україні практично відсутній (фондові індекси є дуже низькими порівняно з індексами інших країн, а відношення загального обсягу торгів на фондовому ринку до ВВП також є незначним, то підприємствам у своїй діяльності залишалося розраховувати або на власні кошти, або на кредити в банках. Але, як зазначалося вище, на жаль, діяльність банків не була спрямована на кредитування підприємств. Тому проблеми реального сектору економіки лише поглиблювалися.

У результаті цього, велика кількість підприємств як великих, так і середніх, малих через брак фінансових ресурсів не могла розраховуватися за своїми зобов'язаннями, тому вихід був один – банкрутство.

Стан банківського сектору нормалізувався протягом 2017 року: майже всі ключові показники роботи

банківських установ мали позитивну динаміку. За рік чисті активи банків зросли на 6,4% до 1336 млрд. грн., найвідчутніше – у IV кварталі (на 4,3% більше показника 2016 року). Унаслідок докапіталізації держбанків портфель ОВДП по системі збільшився на 107 млрд. грн. Водночас обсяги міжбанківських кредитів та коштів у НБУ знизилися на 27 млрд. грн. Чисті кредити, скориговані на резерви, практично не змінилися за фіксованим курсом. Портфель валютних кредитів помітно зменшився внаслідок списань та реструктуризації, але зростання гривневого кредитування компенсувало це скорочення [4].

У 2017 році чисті гривневі кредити корпораціям найпомітніше зросли в іноземних та державних банках: на 17,5% та 12,8% відповідно. Приріст кредитування корпорацій в основному забезпечили держмонополії, підприємства торгівлі та сільського господарства. Реструктуризація валютних позик забезпечила близько чверті приросту гривневого кредитного портфеля.

Суттєво зросло кредитування населення: приріст чистих кредитів у гривні склав 42%. Найвищі темпи були у Приватбанку та приватних банків – понад 60%. Драйвером зростання були споживчі позики. Хоча іпотечне кредитування також прискорилося, але списання старих позик призвело до скорочення частки іпотеки у структурі портфеля фізичних осіб. Нове кредитування дозволило всім групам банків, крім Приватбанку, підвищити якість кредитного портфеля за рахунок статистичних ефектів.

За 2017 рік депозити населення у гривні зросли на 22,4%, у валюті – не змінилися. Депозити корпорацій у гривні зросли за рік на 13,6%. Валютні кошти бізнесу скоротилися на 10% у доларовому еквіваленті. У 2017 році ставки за річними гривневими депозитами знизилися на 3,2 % до 14,3% річних.

Протягом 2017 року банки знижували депозитні ставки у гривні незалежно від терміну. Зростання інфляційних очікувань та підвищення ставки НБУ призвели до підвищення ставок за 3- та 6-місячними депозитами, за дохідністю вони наблизилися до річних вкладів. Ставки за валютними депозитами у 2017 році були на історичних мінімумах: 13% у гривні та 2,5-4% у валюті [4].

Падіння відсоткових ставок (як у докризові часи, коли гривневі вклади банківські установи давали понад 20% річних, а за валютні – понад 10%) спричинене, на наш погляд, такими впливовими економічними подіями:

- значною девальвацією національної валюти;
- високим рівнем інфляції;
- лихоманкою банківської системи (ліквідація десятків банків, валютні обмеження, гривневі вливання НБУ).

— банківська система не зацікавлена сьогодні у надлишку готівкових ресурсів через не спроможність компенсувати депозитний портфель кредитним.

Починаючи з серпня 2015 року намітилася тенденція до зниження облікової ставки НБУ. У 2017 році вона коливалася у межах 12,5–14,5%. Зміна облікової ставки є важливим сигналом для визначення банками процентних ставок закладами і позиками.

Вона впливає на вартість кредитів, що надаються Нацбанком комерційним банкам. Чим вона вища, тим дорожче обходяться банкам позики рефінансування, тим дорожче вони пропонують власні кредити, тим менше позичальників оформляють позики.

Поряд зі зниженням ставок на депозити зазначене дозволило знизити ставки на кредити, що, безумовно позитивно впливає на розвиток кредитування бізнесу. Загалом позитивна динаміка розвитку банківської системи в Україні у 2017 році обумовила покращення результатів діяльності суб'єктів господарювання. Так, прибуток від провадження господарської діяльності економічних агентів становив 287,8 млрд. грн. проти збитку -22,2 млрд. грн. у 2016 р. Зазначене є свідченням прямої залежності стану банківської системи та показників економічного розвитку в Україні [1].

Зазначимо, що політико-економічна ситуація в Україні протягом останніх 4-х років лишалася достатньо складною, що на думку управлінського персоналу банку було спричинено трьома основними групами факторів:

- складною геополітичною та гео економічною ситуацією в світі;
- продовженням збройного конфлікту на сході України і, як наслідок, поглиблення кризи в російсько-українських відносинах;
- складна внутрішньополітична та економічна ситуація в країні.

Економіка України характеризується досить значним впливом та втручанням державних органів у регулювання основних напрямків розвитку країни, що викликане насамперед як відсутністю чіткого стратегічного напрямку розвитку країни, її структурної перебудови, формування незалежних відносин з країнами-партнерами, так і жорстких умов співпраці з боку міжнародних організацій та міждержавних об'єднань. Державне регулювання підприємницької діяльності, значна залежність приватного сектору від витратної частини державного бюджету та підприємств з державною формою власності, контроль за розподілом коштів від міжнародних організацій, контроль за надходженнями від іноземних інвесторів, низька ефективність податкового адміністрування, низький рівень судочинства суттєво впливають на прийняття рішень потенційних суб'єктів інвестування у розвиток економіки України, що у свою чергу не дозволяє здійснювати коректні прогнози розвитку та приймати управлінські рішення на горизонті більше 1 року.

Складна політико-економічна ситуація та високий рівень бюрократизації не дозволяє державі ініціювати та розпочинати значні інфраструктурні проекти, в яких можна задіяти як приватний (у тому числі іноземний) капітал, так і державні інвестиції. При чому об'єктів та факторів (ресурсів) для реалізації таких проектів в Україні більш ніж достатньо.

У такому середовищі основна задача учасників банківської галузі утримувати раніше закріплені позиції, не допускати зниження економічного капіталу, перебудовувати технології проведення банківських

операцій, знижувати рівень неробочих активів та витрат, що не пов'язані з веденням основної діяльності, розвивати нові сегменти надання послуг.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України : монографія д-ра екон. наук / (Г. Т. Карчева, Т. С. Смовженко, В. І. Міщенко та ін.) ; за заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої. – Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 279 с.
3. Національний банк України: офіційний сайт. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.
4. Тенденції банківського сектору у 2017 році: Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64650400>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МОЛОДІЖНОГО ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

**СТЕЛЬМАХ Я., 3 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Каспрук А. Ю.**

У статті досліджено зарубіжний досвід державної політики у сфері молодіжного іпотечного кредитування. Розглянуто програми іпотечного кредитування житла у світі. Проаналізовано моделі іпотечного кредитування.

The article examines the foreign experience of the state policy in the field of youth mortgage lending. Mortgage lending programs in the world are considered. Models of mortgage lending are analyzed.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що не існує жодної країни у світі, де б держава не опікувалася розв'язанням проблем щодо задоволення потреби у житлі. У цьому контексті актуальним є завдання вивчення й використання кращого зарубіжного досвіду для підвищення ефективності державної політики у сфері молодіжного іпотечного кредитування.

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду державної політики у сфері молодіжного іпотечного кредитування.

Об'єктом дослідження є процес формування та управління молодіжним іпотечним кредитуванням.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти зарубіжного досвіду у сфері молодіжного іпотечного кредитування.

Вивченню досвіду державної політики у сфері молодіжного іпотечного кредитування житла зарубіжних країн присвячені роботи Н. Косаревої, С. Кручка, Н. Пастухової, Н. Рогожиної, О. Рябченко, Л. Ходова та ін.

Іпотека (від давньогр. "застава") - різновид застави нерухомого майна з метою отримання позики. Об'єкти іпотеки залишаються у володінні заставодавця або третьої особи (майнового поручителя), а заставоутримувач (кредитор) набуває право переважного задоволення своїх вимог до боржника в межах вартості зареєстрованої застави. Заставодавець продовжує користуватись заставленою власністю протягом дії іпотеки, погашає регулярними платежами основний борг і сплачує відсотки за користування кредитними ресурсами. Для іпотеки характерні, як правило, довгострокові угоди (до 30 років) [1, с. 175].

Поняття "іпотечний кредит" бере свій початок ще за рабовласницького ладу, де він був різновидом лихварського капіталу, дістав подальшого розвитку за феодалізмом, але особливого поширення набув при капіталізмі.

Іпотека в сучасному розумінні сформувалася лише наприкінці XIX ст. в Західній Європі та США. Саме тоді особливої гостроти набула проблема забезпеченості житлом, причому починаючи з того періоду це стало однією з найбільш значущих соціальних проблем суспільства.

У країнах, де житлове іпотечне кредитування досить розвинене, існують значні відмінності механізмів фінансування будівництва та купівлі житла для різних категорій громадян. Найбільш відомими серед інших є дві моделі іпотечного житлового кредитування, які можна умовно поділити на американську та німецьку. Зауважимо, що американська модель сформувалась спочатку в Англії, а потім отримала подальшого розвитку в США, Канаді, Австралії.

Учасники ринку іпотечних кредитів у США функціонують на двох різних ринках іпотечних кредитів. Процес надання кредитними інститутами іпотечних кредитів на придбання житла позичальникам відбувається на первинному ринку. На вторинному ринку іпотечних кредитів, видані кредитором іпотечні кредити продаються інвесторові (рефінансуються ним).

Виручені кошти іпотечні компанії знову пускають в обіг (випускаючи нові позики), а їх прибуток складається зі зборів за представлені кредити і платежі, за їх обслуговування. Дана модель передбачає наявність розвинутого вторинного іпотечного ринку, на якому продаються вже видані іпотечні кредити. Модель приваблива тим, що розв'язує проблему довгострокових фінансових ресурсів.

Варто зазначити, що німецька модель житлової іпотеки вирізняється тим, що основою первинного ринку житлової іпотечної системи є будівельно-ощадні каси. Вона поширена в Німеччині, Франції, запроваджена в деяких східноєвропейських країнах (Польщі, Угорщині, Словаччині), планується її впровадження в Китаї та Індії.

Суть фінансової допомоги з будаощаджень полягає в тому, що майбутній забудовник житла за згодою з будоощадбанком накопичує на рахунку по вкладу протягом кількох років певну суму грошових коштів. За умови виконання умов угоди вкладник, крім накопиченого вкладу та відсотків по ньому, одержує право на кредит банку в розмірі, приблизно рівному сумі накопиченого вкладу. Об'єднання трьох грошових джерел - власного вкладу забудовника, кредиту банку та допомоги держави, дає змогу забудовникові не тільки розпочати, а й завершити реалізацію будівельного проекту.

Система будаощаджень є автономною, тобто не потребує зовнішніх запозичень. Ця відмінна

особливість досягається тим, що час використання грошей певного учасника іншими учасниками еквівалентно часу, протягом якого чужими грошима користується він сам.

Незалежність системи від фінансового ринку дає можливість видавати кредити учасникам під ставку нижче ринкової, тоді як державні субсидії дають змогу цільовим заощадженням успішно конкурувати з ринковими інструментами [2, с. 195]. Серед особливостей, які роблять цю систему найбільш зручною для країн з економікою, що розвивається, можна відзначити наступні:

1. Розв'язується проблема пошуку довгострокових джерел коштів для видачі інвестиційних кредитів.

2. Здійснюючи цільові накопичення, учасник зменшує суму необхідного кредиту і, отже, розмір майбутніх платежів по його поверненню. Крім того, накопичуючи гроші, він прагне збільшити рівень своїх доходів. Таким чином, утворюються дві зустрічні тенденції: кредитоспроможність майбутніх позичальників зростає, а вимоги до неї знижуються.

3. Здатність учасника накопичити певну суму грошей за певний термін вказує на високу ймовірність повернення аналогічного за параметрами кредиту. Це особливо важливо, оскільки в більшості позичальників відсутня кредитна історія.

Перераховані особливості дають змогу брати участь у системі широким верствам населення, завдяки чому досягається відчутний макроекономічний ефект.

Через систему будаощаджень держава реалізує свої власні інтереси: формує приватний фонд житла, первинний та вторинний ринок житла, скорочує асигнування на експлуатацію та ремонт державного житлового фонду, розв'язує соціально гостру проблему забезпечення населення житлом.

З боку держави в деяких зарубіжних країнах діє підтримка молодих родин для придбання квартири у власність або для будівництва житла. Зокрема, у Фінляндії використано такі заходи: обмежено всі види оподаткування фізичних і юридичних осіб до загального рівня 32%; парламентом встановлено тверді ставки банківського кредиту на купівлю молодими сім'ями квартир під 3% річних із розстрочкою до 20-25 років; знижено на 25-50% плату (залежно від кількості народжених дітей) за придбані молодими сім'ями квартири. Загальні умови іпотечного кредитування будівництва житла також дуже м'які, банківська ставка становить 3-5% річних, на відміну від середньої ставки на інші види кредитування [3].

Економіка постсоціалістичних країн стикається зі значними труднощами як у процесі організації позабюджетного інвестування в житлове будівництво, так і під час організації іпотечних схем такого кредитування. Для таких країн за часів адміністративно-командних систем управління економікою характерним було державне фінансування житлового будівництва. У процесі переходу до ринкових відносин практично всі постсоціалістичні країни зазнають труднощів у формуванні внутрішніх ринків, у тому числі ринків капіталу, житла, підрядних робіт тощо. А як уже зазначалося, іпотека базується саме на взаємодії всіх перерахованих та ще низки інших ринків. Особливих труднощів під час формування іпотеки в умовах такої економіки завдає нерозвиненість фінансової інфраструктури при тому, що саме вона відіграє ключову роль в успішному функціонуванні всіх моделей іпотек.

У процесі вирішення проблеми створення національних житлових іпотек частина постсоціалістичних країн пішла шляхом копіювання діючих моделей іпотечних схем (в основному німецького варіанта), інша частина перебуває тільки на шляху створення іпотек, застосовуючи для вирішення проблеми житлового інвестування або лише окремі елементи іпотеки, або відокремлені іпотечні програми універсальних банків. До першої групи належать в основному країни центральної Європи, насамперед Чехія, Угорщина, Польща. До другої - колишні республіки СРСР.

Одним із найбільш сформованих є іпотечний ринок Чехії. Подібно до німецької іпотечної моделі, на первинному ринку заставних цієї країни діють будівельні товариства, які використовують програми будівельних заощаджень. Ці програми, по суті, є системою фінансування житлового будівництва, заснованою на цільових житлових заощадженнях. Як і в Німеччині, перевагою програм будівельних заощаджень є можливість доступу вкладників до дешевих кредитів.

У Чехії існує кілька програм, які допомагають молодим людям придбати житло. Деякі з них фінансує міністерство регіонального розвитку. Існує програма, яка має назву "Перше житло". Вона передбачає допомогу держави молоді. Крім того, ще діє попередня програма, яка пропонувала молодим сім'ям кредит в обсязі 200 тис. крон. Держава також допомагає формою вигідних кредитів для будівництва житла, так званих будівельних кредитів. Великою популярністю користується програма, яка називається "Стартові квартири". Площа таких квартир менша, тому в них можуть оселитися саме молоді люди. І квартплата, як правило, нижча, що підходить для молодих людей. Усі ці програми спрямовані на поліпшення житлових умов працюючої молоді.

Проаналізуємо стан іпотеки в Російській Федерації. Узагальнюючи основні підходи до створення механізму житлового фінансування та вирішення житлової проблеми в Російській Федерації, можна виділити такі основні взаємопов'язані джерела фінансування:

- кредитування житлового будівництва;
- випуск цінних паперів (облігацій), житлові позики;
- державна бюджетна підтримка населення на цілі придбання житла (цільові житлові субсидії);
- кредитування населення на будівництво та придбання житлової нерухомості.

Безпосередньо проблемам забезпечення житлом молоді в Росії присвячена цільова підпрограма "Забезпечення житлом молодих сімей" федеральною цільовою програмою "Житло" на 2012-2020 роки [4].

Надання молодим сім'ям субсидій із бюджетів усіх рівнів бюджетної системи Російської Федерації на придбання житла, у тому числі на сплату початкового внеску при отриманні іпотечного кредиту або позики для придбання житла чи будівництва індивідуального житлового будинку, буде здійснюватися в розмірі не менше:

— 40% середньої вартості житла, що визначається відповідно до вимог підпрограми (у тому числі 15% за рахунок коштів Федерального бюджету і не менше 30% за рахунок коштів бюджетів суб'єктів Російської Федерації та місцевих бюджетів) - для молодих сімей, які не мають дітей;

— 45% середньої вартості житла, що визначається відповідно до вимог підпрограми (у тому числі 12% за рахунок коштів Федерального бюджету і не менше 25% за рахунок коштів бюджетів суб'єктів Російської Федерації та місцевих бюджетів) - для молодих сімей, що мають одну дитину і більше.

У розвинутих країнах світу (США, Англії, Німеччині, Франції) системи фінансування будівництва житла базуються на різноманітності спеціалізованих фінансових інститутів – ощадно-будівельних, іпотечних компаніях, інвестиційних банках, кредитних спілках, а також на кількох фінансових технологіях: будівельних заощадженнях, іпотечному кредитуванні, певного поєднання одного з іншим, державному та приватному фінансуванні, а також на різноманітних змішаних формах державного та приватного фінансування. У цих країнах держава володіє і дієвими ринковими інструментами державного регулювання інвестиційних процесів через ринки закладних, вторинних кредитів із використанням державних (чи напівдержавних) фінансових інститутів.

Можна виділити ряд ознак, які є спільними для всіх іпотечних схем [2 с. 153]:

1. Житлове інвестування загалом розділене на дві складові: кредитування будівництва житла та довгострокове кредитування купівлі житла. Причому кредитування будівництва житла здійснюється в загальному порядку, залежно від ринкових умов, що склалися на момент надання кредиту, а для іпотечного житлового кредитування характерна низка особливостей:

- тривалий термін кредиту;
- кредити надаються для купівлі житла, де проживатиме позичальник;
- житло, яке придбав позичальник, виступає майновим забезпеченням іпотечного кредиту.

2. Наявність і взаємодія в іпотечній схемі суб'єктів: позичальники, кредитори, інвестори, держава.

Ці суб'єкти переслідують різні цілі і відіграють різні ролі в іпотечній системі. Форми і методи взаємодії між ними і визначають характерні особливості національних моделей іпотек.

Усі в певній мірі успішно діючі моделі іпотечного кредитування в країнах з перехідними економіками є фактично спробою адаптації окремих елементів німецької та американської іпотечних моделей до конкретних національних умов. Однак, спроба механічного перенесення іноземних, нехай і успішно діючих іпотечних моделей, не дасть бажаного результату. Необхідна розробка своїх, національних моделей житлового іпотечного кредитування з урахуванням економічного стану, менталітету, традицій, тенденцій економічного й соціального розвитку кожної окремо взятої країни. Однак це не припиняє значення досвіду інших країн, які створили успішно функціонуючий іпотечний ринок.

Держава відіграє важливу роль у житлових іпотеках розвинутих країн і активно використовує її в рамках реалізації соціальної політики, в тому числі й державної молодіжної житлової політики. Полягає ця роль саме у:

- створенні і забезпеченні правового поля й економічних умов для функціонування іпотечної системи;
- забезпеченні захисту вкладників іпотечних установ;
- сприянні певним групам сімей у придбанні житла.

Найважливішим соціально-економічним завданням стабілізації суспільства в сучасних умовах фінансово-економічної кризи є вирішення житлової проблеми на підставі підвищення доступності житла для більшої частини населення та збільшення частки власників житла.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія банківської справи України / редкол. В. С. Стельмах та ін. - К. : Молодь ; Ін Юре, 2001. - 680 с.
2. Любунь О. С. Іпотечне кредитування: Теоретичні основи іпотеки, інструменти і моделі фінансування та рефінансування житлового будівництва / О. С. Любунь. - К. : Європ. ун-т, 2006. - 299 с.
3. Омельчук В. О. Формування державної молодіжної житлової політики в Україні : дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Омельчук В. О. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К., 2004. - 243 с.
4. Офіційний сайт порталу "Молодая семья" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.ohome.ru

ЗНАЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

**ТИМОШИШИН Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та підприємництво»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Простебі Л.І.**

У статті проведено дослідження значення банківської системи у забезпеченні розвитку реального сектору економіки. Здійснено моніторинг динаміки і структури клієнтського кредитного портфеля за галузями економіки АТ КБ "Приватбанк" у 2016-2017 роках.

The article analyzes the significance of the banking system in ensuring the development of the real sector of the economy. Monitoring of dynamics and structure of client's loan portfolio by branches of the economy of JSC CB "PrivatBank" in 2016-2017.

Банківська система є одним із найважливіших механізмів економічної системи держави. Вона безпосередньо взаємодіє з усіма сферами економіки, забезпечує безперервність процесу виробництва, здійснює перерозподіл ресурсів між суб'єктами господарювання, забезпечує нагромадження коштів для структурної перебудови економіки. А це в свою чергу впливає на економічний розвиток країни. Тому тема, беззаперечно актуальна.

Метою статті є дослідження значення банківської системи у забезпеченні розвитку реального сектору економіки.

Об'єктом дослідження виступає банківська система України як складова національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти функціонування банківської системи.

Дослідженням теоретичних та практичних аспектів щодо місця та ролі банківської системи в економіці держави займалися багато науковців. Відзначимо доробки таких вчених: Васильєва Т. А. [1], Дзюблюк О. В. [2], Іващук О. О. [3], Коваленко В. В. [4], Юрків Н. Я. [5]. Проте, ця тема потребує додаткового вивчення, адже ефективність діяльності банків впливає на економічний розвиток країни.

Національна банківська система повинна стати системоутворюючим елементом, важелем для проведення державної політики в області прискорення економічного зростання і структурної перебудови економіки. Ефективне функціонування кредитного ринку разом зі стимулюючою політикою держави – шлях до вирішення проблеми сировинної орієнтації української економіки [6].

Взаємозв'язок банківського й реального секторів економіки досліджується в працях вчених Н. Я. Юрківа та О. В. Дубровіна. Вони відмічають, що цей взаємозв'язок реалізується через: обслуговування розрахунків між підприємствами і у грошовій формі, й із застосуванням документарних видів операцій та корпоративних пластикових карток; обслуговування розрахунків підприємств із населенням – фізичними особами (працівниками цих підприємств); обслуговування боргових зобов'язань підприємств; кваліфіковане забезпечення інтересів підприємств на фінансових ринках; участь банків в управлінні підприємствами (механізм володіння акціями) і процедуру банкрутства, а також участь підприємств в управлінні банками; надання взаємних консультаційних послуг; надання банками депозитарних послуг зі зберігання цінностей та цінних паперів підприємств; взаємодію у межах процесів фінансового інвестування і кредитування; фінансування інноваційно-активних підприємств для впровадження та поширення інновацій; кредитування, страхування, лізинг, факторинг; короткострокові й довгострокові інвестиції у корпоративні цінні папери задля підвищення їхньої вартості в майбутньому й отримання процентних доходів [5, с. 57]. Надійність банківської системи, її стійкість до кризових явищ прямим чином впливає на діяльність реального сектору економіки через здатність і можливості кредитування суб'єктів господарювання.

Проаналізуємо динаміку клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2016-2017 рр. (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки АТ КБ «ПриватБанк» у 2016-2017 рр. млн. грн.

Категорії	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення, млн.грн. 2017/2016	Відносне відхилення,% 2017/2016
Кредити, що управляються як окремий портфель	191139,0	185575,0	-5564,0	-2,9
Кредити фізичним особам	31345,0	43859,0	12514,0	39,9
Підприємства малого та середнього бізнесу	2494,0	3952,0	1458,0	58,5
Комерційна діяльність, фінансові операції та торгівля цінними паперами	1178,0	1372,0	194,0	16,5
Сільське господарство, сільськогосподарське машинобудування та харчова промисловість	601,0	1053,0	452,0	75,2
Промислове виробництво та хімічна промисловість	521,0	559,0	38,0	7,3
Інше	645,0	811,0	166,0	25,7
Всього кредитів та авансів клієнтам	227923,0	237181,0	9258,0	4,1

Джерело: фінансова звітність АТ КБ "ПриватБанк" [7]

Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки за позичальниками, які займаються декількома видами діяльності, визначалась згідно основного виду діяльності таких позичальників. Станом на 31 грудня 2017 року загальна сума кредитів найбільшим 10 клієнтам банку складала 54 720 мільйонів гривень (на 31 грудня 2016 року: 53 193 мільйонів гривень) або 23% від загальної вартості кредитного портфелю (на 31 грудня 2016 року: 23%). Резерв під знецінення кредитів, пов'язаний з цими позичальниками становив 54 720 мільйонів гривень (на 31 грудня 2016 року: 52 975 мільйонів гривень)[7].

Статистичні дані таблиці 1. та рис.1. свідчать, що кредитний портфель за секторами економіки деталізувався за наступними категоріями:

– концентрація у фізичних осіб: у 2016 році – 31345,0 млн.грн., у 2017 році – 5961,6 млн.грн., а у 2016 році було сконцентровано 43859,0 млн.грн. Позитивне абсолютне відхилення протягом аналізованого періоду склало 12514,0 млн.грн., відносне – 39,9 %;

— концентрація у підприємств малого та середнього бізнесу: у 2016 році – 2494,0 млн.грн., а у 2017 році – 3952,0 млн.грн. Протягом всього періоду моніторингу позитивне відхилення склало 1458,0 млн.грн. (або 58,5%);

— в категорії комерційна діяльність, фінансові операції та торгівля цінними паперами було сконцентровано у 2016 році – 1178,0 млн.грн., у 2017 році – 1372,0 млн.грн. Позитивне абсолютне відхилення протягом аналізованого періоду склало 194,0 млн.грн., відносне – 16,5%;

— концентрація в сільському господарстві: у 2016 році – 601,0 млн.грн., у 2017 році - 1053,0 млн.грн. Абсолютне відхилення протягом всього періоду склало 452,0 млн.грн., відносне – 75,2%;

— на промислове виробництво та хімічну промисловість у 2016 році – 521,0 млн.грн., а у 2017 році було сконцентровано 559,0 млн.грн. Абсолютне відхилення протягом всього періоду склало 38,0 млн.грн., відносне – 7,3%;

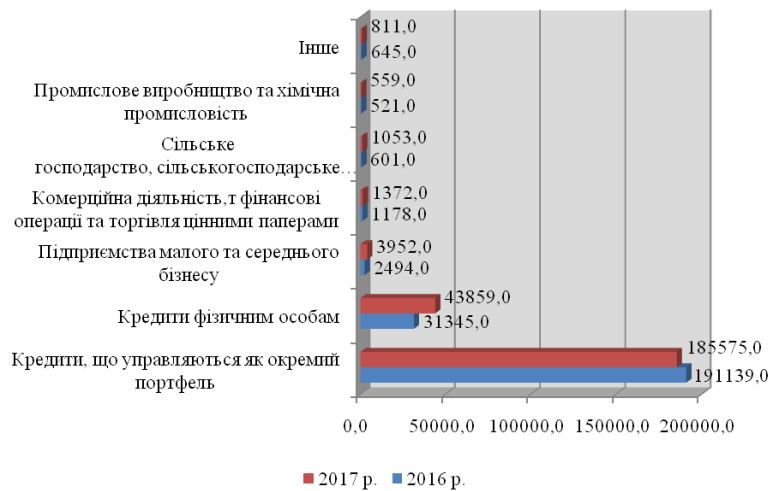

Рис. 1. Клієнтський кредитний портфель за секторами економіки АТ КБ «ПриватБанк» у 2016-2017 рр. (млн. грн.)

Джерело: фінансова звітність АТ КБ "ПриватБанк" [7]

У нижченаведеній таблиці (табл. 2.) представлена структура позичальників АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2016-2017 рр. за галузями економіки.

Таблиця 2.

Структура позичальників за галузями економіки АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2016-2017 рр.млн.грн.

Категорії	2016 рік	2017 рік	Питома вага, %	
			2016 р.	2017 р.
Кредити, що управляються як окремий портфель	191139,0	185575,0	83,9	78,2
Кредити фізичним особам	31345,0	43859,0	13,8	18,5
Підприємства малого та середнього бізнесу	2494,0	3952,0	1,1	1,7
Комерційна діяльність, фінансові операції та торгівля цінними паперами	1178,0	1372,0	0,5	0,6
Сільське господарство, сільськогосподарське машинобудування та харчова промисловість	601,0	1053,0	0,3	0,4
Промислове виробництво та хімічна промисловість	521,0	559,0	0,2	0,2
Інше	645,0	811,0	0,3	0,3
Всього кредитів та авансів клієнтам	227923,0	237181,0	100,0	100,0

Джерело: фінансова звітність АТ КБ "ПриватБанк" [7]

Показники табл. 2. показують, що найбільша частка по структурі кредитного портфелю припадає на кредити, що управляються як окремий портфель і склала у 2016 році – 83,9 % та у 2017 році – 78,2 %. Концентрація у приватних осіб і склала у 2016 році – 13,8% та у 2017 році – 18,5 %. Частка кредитів підприємствам малого та середнього бізнесу у 2016 році склала - 1,1 %, у 2017 р. - 1,7%. Питома вага кредитів на комерційну діяльність, фінансові операції та торгівлю цінними паперами у 2016 році склала - 0,5 %, у 2017 р. - 0,6 %. На сільське господарство питома вага у 2016 році становила - 0,3 %, у 2017 році – 0,4%. Частка кредитів на промислове виробництво та хімічну промисловість становила - 0,2 %.

Таким чином, кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» за секторами економіки деталізувався за наступними категоріями: концентрація у фізичних осіб (частка по структурі кредитного портфелю у 2016 році – 13,8% та у 2017 році – 18,5 %); концентрація у підприємств малого та середнього бізнесу (частка по структурі кредитного портфелю у 2016 році склала - 1,1 %, у 2017 р. - 1,7%); в категорії комерційна діяльність, фінансові операції та торгівля цінними паперами (частка по структурі кредитного портфелю у 2016 році склала - 0,5 %, у 2017 р. - 0,6 %); сільське господарство (частка по структурі кредитного портфелю у 2016 році становила - 0,3 %, у 2017 році – 0,4%); промислове виробництво та хімічна промисловість (частка по структурі кредитного портфелю становила - 0,2 %); кредити, що управляються як окремий портфель (частка по структурі кредитного портфелю становила у 2016 році – 83,9 % та у 2017

році – 78,2 %). Незважаючи на відносну стабілізацію стану ліквідності банків, суттєвого кредитування економіки протягом періоду аналізу не спостерігалось через високі кредитні ставки.

Враховуючи значну нестабільність економічного розвитку в Україні, прискорені зміни структури її соціально економічного середовища, нерозвиненість механізмів державного регулювання, розвиток вітчизняної банківської системи відбувається під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які можуть мати негативний вплив на стійкість банківської системи. Саме тому збереження її стійкості та стабільності повинно супроводжуватися забезпеченням довгострокової ефективності банківської діяльності, поверненням довіри клієнтів до банківських установ, удосконаленням банківського нагляду згідно зі світовими стандартами [3, с. 286].

Основним пріоритетом розвитку банківської системи України є підвищення рівня капіталізації банків та стимулювання кредитно-інвестиційної діяльності банків для забезпечення розвитку реального сектору економіки. Адже ефективно діюча банківська система сприяє розвитку ділової активності, забезпечує безперервність процесу виробництва та загалом позитивно впливає на економічний розвиток держави.

Список використаних джерел:

1. Васильєва Т. А. Банки України в системі соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку економіки / Т. А. Васильєва, А. В. Буряк, О. О. Котенко // В кн. Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук О. В. Прокопенко. – Суми : Вид-во СумДУ. – 2011. – С. 312-315.
2. Дзюблюк О. В. Банківська система України : становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Астон, 2012. – 358 с.
3. Іващук О. О. Стійкість банківської системи як індикатор макроекономічної стабілізації / О. О. Іващук // Наукові записки. — Вип. 23.—Серія «Економіка». — С. 285-289.
4. Роль банків у забезпеченні сталого розвитку реального сектору економіки України: монографія / В. В. Коваленко, Л. М. Рябініна, Р. Р. Арутюнян та інш. / за ред. В. В. Коваленко. – Одеса, ОНЕУ, 2016. – 244 с.
5. Юрків Н. Я. Взаємозв'язок стану банківської системи і забезпечення економічної безпеки реального сектору економіки / Н. Я. Юрків, О. В. Дубровін // Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка. – 2016. – № 1. – С. 56–61.
6. Колодізев О. М. Визначення резервів активізації кредитування економіки Харківської області на основі аналізу діяльності самостійних банків в регіонах України / О. М. Колодізев, Чанг Хонвенг // Соціально-економічний розвиток регіонів України : проблеми науки і практики : монографія. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2007. – С. 247 – 272.
7. Офіційний веб-сайт: Приватбанк - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://privatbank.ua/>

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**ТОМЕЙ Х., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Рошило В.І.**

У статті напрацьовано напрями трансформації банківської системи України у контексті європейської інтеграції. З'ясовано роль банківської системи в економічному розвитку нашої держави. Обґрунтовано євроінтеграційні наміри України та виокремлено найважливіші проблеми, які мають бути вирішені в ході трансформації банківської системи України у контексті європейської інтеграції.

The article drafts directions of transformation of the banking system of Ukraine in the context of European integration. The role of the banking system in the economic development of our country is determined. European integration aspirations of Ukraine are grounded and the most important issues to be resolved during the transformation of the banking system of Ukraine in the context of European integration are singled out.

В умовах сьогодення наша банківська система зазнає невинних процесів, таких як транснаціоналізація банківського капіталу, посилення глобалізації конкуренції, вихід на світову банківську арену нових потужних гравців, падіння національної валюти, системна криза, закриття банків та загальна недовіра населення до банківської системи. Вирішення зазначених проблем можливе лише за рахунок зміцнення банківської системи, проведення ефективної монетарної політики та шляхом пошуку партнерів серед країн-учасниць ЄС. На нашу думку, євроінтеграція дозволить вийти вітчизняній банківській системі з кризи. Саме тому надзвичайно важливим напрямком для нашої держави сьогодні є вибір оптимальних механізмів, що уможливіть форм інтеграції української банківської системи до європейського банківського простору, на обумові актуальності обраної теми.

Питанням розвитку банківської системи в умовах європейської інтеграції присвячували свої публікації такі провідні вітчизняні науковці, як Н. М. Волоснікова, Н. Б. Зубрицька, О. В. Іваницька, К. А. Івченко, А. О. Петрова, Н. М. Рудік та інші. Проте, через постійні зміни, які супроводжують не тільки стан національної банківської системи, а й держави в цілому, існує необхідність постійного наукового обґрунтування процесів трансформації банківської системи до стандартів ЄС, що спричинило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті полягає у напрацюванні напрямів трансформації банківської системи України у контексті європейської інтеграції.

Об'єкт дослідження – процес реформування банківської системи України.

Банківська система посідає чільне місце в економічному розвитку кожної держави. Як важливий інструмент грошово-кредитного регулювання економіки, банківська діяльність сприяє мобілізації та використанню грошових ресурсів, забезпечує виконання фінансових зобов'язань, визначає динаміку інвестиційного процесу. Ефективно організована банківська система є запорукою сталого економічного зростання. Сучасний стан фінансової системи обумовлює необхідність пошуку нових підходів в правовому регулюванні діяльності комерційних банків для забезпечення їх стабільного розвитку, мобільності, отримання конкурентних переваг на ринку банківських послуг [2].

Євроінтеграційні наміри України внесли зміни до розвитку її економіки і зокрема до фінансової сфери. Суттєво ці зміни торкнулись розвитку банківської системи, яка є системоутворювальною ланкою фінансово-кредитного ринку. Суть цих змін проявляється у збільшенні присутності іноземних банків, необхідності імплементації норм банківського законодавства, чинних в ЄС, та європейських методів ведення банківського бізнесу у вітчизняну практику. Для того, щоб забезпечити ефективне функціонування банківської системи України в умовах посилення євроінтеграційних процесів, необхідно дослідити особливості сучасного етапу її розвитку, дослідити вплив на її роботу іноземного капіталу. Усе це зумовлює актуальність розроблення проблематики ефективного розвитку банківської системи України в умовах європейської інтеграції [3, с. 196].

Щоб інтегруватися у Європейське співтовариство, Україні необхідно суттєво змінити процес реалізації економічної та фінансової політики. Потрібно відмовитися від протекціоністських заходів у сфері експортно-імпортних операцій, легалізувати тіньову економіку, дотримуватися вимог щодо захисту прав людини. Найбільші зміни мають відбутися на фінансовому ринку. Необхідно змінити інструментарій регулювання валютного ринку та створити умови для злиття нашого фінансового ринку з глобалізованим світом. Це може докорінно змінити ринок фінансових послуг у країні та особливо банківську систему [7, с. 283].

Також слід зазначити, що оскільки наша країна підписала Угоду про Асоціацію з ЄС, яка передбачає створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі, необхідно врахувати європейський досвід і невідкладно розпочати роботу над реформуванням власної фінансової та банківської системи, поступової адаптації національного законодавства у цій сфері до європейського [9, с. 43].

Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку банківської системи України потребує виділення найважливіших проблем, що мають бути вирішені в ході її трансформації у контексті європейської інтеграції [2]:

- високий ступінь невідповідності між формами власності та рівнями ефективності діяльності в банківській та виробничо-промисловій сферах;

- нераціональна територіальна структура – висока концентрація банків, а отже, і наявність відчутної конкуренції у великих торговельно-промислових центрах та практично повний монополізм двох-трьох банків у менш розвинених регіонах;

- недостатність правової бази в сфері фінансової діяльності в цілому (захист інтересів клієнтів, механізм банкрутства, злиття банківського та промислового капіталу, трастові операції, венчурний бізнес, небанківські фінансово-кредитні інститути), а також практична відсутність податкових та інших регулюючих важелів у плані стимулювання інвестиційної діяльності;

- диверсифікації банківських операцій;

- незначна участь іноземного капіталу, іноземних банків та їх філіалів, що істотно обмежує притік іноземних інвестицій.

Для України важливою передумовою зміцнення національної банківської системи є фінансова транснаціональна консолідація, яка останніми роками відбувається у світі, вже привела до виокремлення приблизно 20 транснаціональних банків, які мають найпотужнішу ресурсну базу та домінують на світовому ринку фінансових послуг [10, с.24].

Основними чинниками фінансової консолідації є прагнення досягнути:

- зменшення податкових зобов'язань, ефективнішого розміщення ресурсів;

- збільшення прибутку завдяки диверсифікації продуктів та універсалізації банківської діяльності;

- диверсифікації кредитних ризиків;

- оптимізації організаційної структури та структури менеджменту [7, с. 282-283].

Чи не найголовнішою складовою трансформаційної моделі банківської системи України в контексті європейської інтеграції є вжиття дієвих заходів, реалізація яких наблизить банківську систему України до норм та стандартів провідних країн-учасниць Європейського Союзу.

Задля трансформації банківської системи України у контексті європейської інтеграції необхідно здійснити наступні заходи:

- зосередити зусилля НБУ на виконання його головної функції – грошово-кредитної політики та забезпеченні стабільності національної валюти, що послугує передумовою економічного зростання і банківської системи зокрема, і країни загалом;

- забезпечити впровадження плаваючого обмінного курсу з метою подолання диспропорцій між безготівковим та готівковим курсами, а також лібералізацію валютного ринку;

- забезпечувати постійне збільшення обсягів золотовалютних резервів;

- забезпечити створення відповідних умов з метою зменшення цін на кредитні ресурси;

- поступово посилювати налагодження тісних зв'язків з керівними ланками Європейського Центрального Банку, а також з центральними банками країн ЄС з питань реалізації монетарної політики, банківського нагляду і банківського регулювання;

- забезпечити повне сприяння вільному руху капіталу та послуг;

- провести імплементацію правової бази діяльності банків України до директив ЄС;

- здійснювати стимулювання розвитку фондового ринку;

- забезпечити збільшення рівня капіталізації вітчизняних банків;

- забезпечити збільшення сум відшкодування за вкладами фізичних осіб через нарощення капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

- запровадити ефективну процедуру протидії щодо «відмивання» брудних коштів;

- забезпечити створення сприятливих умов задля підвищення прозорості банківських операцій;

- здійснити вдосконалення системи банківського нагляду в Україні;

— забезпечити створення умов для безперешкодного функціонування філій іноземних банків в Україні;
— здійснювати модернізацію та збільшення асортименту банківських продуктів;
— модернізувати процедуру інформування відповідних органів щодо протидії легалізації, відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до європейських норм.

Отже, забезпечивши реалізацію та функціонування вищезазначених елементів механізму, банківська система України зможе впевнено інтегруватися у європейський банківський простір. На нашу думку, менеджмент якості активів банків є основним пріоритетом на шляху до трансформації банківської системи України. Слід зазначити, що важливою умовою стабільного функціонування банківської системи сьогодні є забезпечення прибутковості українських банків, оскільки збільшення резервних фондів потребуватиме від кожного банку зростання прибутковості від операцій.

Провівши дослідження напрямів трансформації банківської системи України у контексті європейської інтеграції, ми дійшли наступних висновків, що при збільшенні ефективності та темпів адаптації національної банківської системи до умов ЄС, пришвидшиться просування процесу європейської інтеграції держави в цілому. Найважливішим стратегічно-важливим елементом фінансового ринку під час адаптації вітчизняної банківської системи до стандартів ЄС є Національний Банк України, що володіє правом внесення змін до законів та на якого покладені функції регулятора банківського сектору України. Саме тому вбачаємо за необхідне його реформування.

Напрямом подальших розвідок у зазначеній тематиці буде напрацювання механізму імплементації вітчизняними банками європейських стандартів якості надання банківських послуг.

Список використаних джерел:

1. Банки у 2016 році розподілятимуться на групи за новими критеріями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=25852020
2. Волоснікова Н. М. Проблема банківської системи України та шляхи її вирішення на макроекономічному рівні / Н. М. Волоснікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/248>
3. Зубрицька Н. Б. Запровадження європейського досвіду до реалізації державного регулювання розвитку банківської системи в Україні / Н. Б. Зубрицька // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – 2013. – Вип. 1. – С. 196-202.
4. Іваницька О. В. Вплив банківських стандартів Базель III на розвиток інноваційного підприємництва України / О. В. Іваницька // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2013. – № 10. – С. 462-466.
5. Івченко К. А. Щодо визначення банківської системи України / К. А. Івченко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 295-300.
6. Капитальные реформы Базеля [Электронный ресурс] // Украинский деловой журнал «Эксперт» від 22.11.2012. – Режим доступу: <http://www.expert.ua/articles/9/0/8236/>
7. Петрова А. О. Регулювання розвитку банківської системи України в умовах глобалізації економіки / А. О. Петрова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 2. – С. 282-285.
8. Процес трансформації Національного банку України триває [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=12955025&cat_id=12955022
9. Рудік Н. М. Банківський союз як ключовий етап поглиблення фінансової інтеграції в ЄС / Н. М. Рудік // Аспекти публічного управління. – 2014. – № 3-4. – С. 37-43.
10. Шавшуков В. М. Формирование сегмента глобальных финансов / В. М. Шавшуков. – СПб: Изд-во С.-Пб университета, 2009. – 259 с.

ОБЛІКОВА СТАВКА ЯК ІНСТРУМЕНТ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТОМНЮК А., 3 курс (ОС «бакалавр») факультет фінансів, Київський національний університет ім. Вадима Гетьмана спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» наук. кер. Брегеда О.А.

У статті розглянуто досвід управління Національним банком України рівнем облікової ставки. Проаналізовано динаміку облікової ставки та її взаємозв'язок з економічними процесами. Приділено увагу запровадження режиму інфляційного таргетування.

The article examines the management experience of the National Bank of Ukraine with the level of discount rate. The dynamics of the discount rate and its interrelation with economic processes are analyzed. Attention is paid to the introduction of the inflation targeting regime.

В умовах загрози фінансовій стабільності банківської системи виникає необхідність удосконалення підходів до підвищення ефективності інструментів грошово-кредитного регулювання. Вагомим інструментом впливу на стан банківського сектору та активність діяльності суб'єктів господарювання є облікова ставка. Облікова ставка використовується НБУ для регулювання процесу кредитування комерційних банків. Зміна облікової ставки визначає відповідну зміну ціни кредиту для комерційних банків і є традиційним інструментом впливу на кредитну спроможність банківської системи. В умовах кризових явищ в банківській системі та економіці України постає необхідність дослідження взаємозв'язку політики встановлення облікової ставки з економічними процесами в державі.

Метою статті є дослідження значення облікової ставки як інструменту монетарної політики Національного банку в контексті взаємозв'язку з економічним розвитком України.

Об'єктом дослідження є грошово-кредитна політика Національного банку України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти застосування облікової ставки як інструмента монетарної політики держави.

Питання державного регулювання облікової ставки досліджували у своїх працях О. Дзюблюк, В.Стельмах, В. Єпіфанов, Є. Андрущак, О. Перепьолкіна, О. Прімерова, П.Лазур, Я. Лапчук, І. Шевчук та інші. Однак складність кризових явищ економіки України вимагає розширення потенціалу регулювання процентних ставок.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України», облікова ставка Національного

банку України – один із монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк України встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів [5]. Зміна облікової ставки впливає на обсяги резервів комерційних банків, знижуючи або збільшуючи їх здатність до кредитування. Так, підвищення облікової ставки веде до зниження резервів, тим самим зменшуючи здатність банку створювати гроші шляхом кредитування.

Використання монетарних інструментів грошового-кредитного ринку Національний банк України спрямовував на підтримку економічного зростання та забезпечення цінової стабільності (рис. 1). Так, облікова ставка знизилася з 35% (станом на 01.02.2000 р.) до 7,0% (станом на 05.12.2002 р.) [2], що зумовило зменшення відсоткової ставки та розширення кредитування. Зниження облікової ставки обумовило зростання прибутковості банківської системи та збільшення кількості банків в Україні.

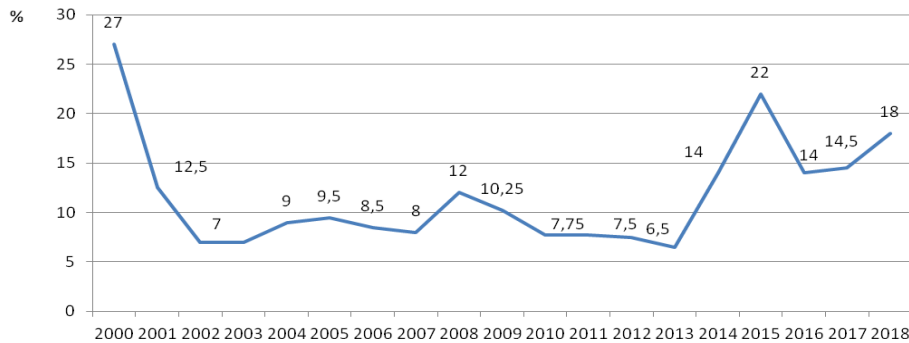

Рис. 1. Облікова Ставка НБУ (станом на кінець року)*

*Складено за даними [2]

З початку 2005 р. Національний банк України продовжував знижувати облікову ставку для стимулювання кредитування і лише з 01.01.2008 р. її було підвищено до 10%, а з 30.04.2008 р. – до 12% [3]. Проте це не вплинуло на сповільнення темпів кредитування. При цьому спостерігалось збільшення розриву між довгостроковими кредитами та довгостроковими депозитами, що порушувало збалансований розвиток системи.

На основі сприятливих макроекономічних факторів банківська система України стрімко розвивалася. Національний банк України не вживав заходів, щоб стримувати кредитування, особливо в іноземній валюті. Хоча вже тоді Fitch прогнозувало погіршення ситуації, оскільки країна, яка відповідає категорії МРІ2, до якої належить і Україна, повинна мати реальні темпи зростання кредитування не більше, ніж 15%, а в Україні ця цифра сягала близько 40% [1, с.229].

Після кризи 2008–2009 рр. поступово відбувалося відновлення кредитування реального сектору та населення. Цьому процесу сприяло зниження регулятором облікової ставки до 9,5% (станом на 08.06.2010), а пізніше до 6,5% (станом на 13.08.2013). Так, з 2010 р. до кінця 2013 р. обсяги кредитування збільшилися на 21%, а обсяг депозитів за цей період – на 63% [3].

Починаючи з 15.04.2014 р. Національний банк поступово здійснює підвищення облікової ставки, яка з 04.03.2015 р. досягнула свого історичного максимуму в Україні в XXI столітті – 30%. Жорстка монетарна політика, яку НБУ почав проводити з початку 2015 р., була пов'язана з ескалацією військового конфлікту на сході України, зі зростанням негативних ринкових очікувань, розбалансуванням валютного ринку та зі зростанням інфляції. Адже саме підняття облікової ставки повинно стримувати інфляцію.

В березні 2015 р. Правління НБУ прийняло рішення про наступне підвищення облікової ставки, що було пов'язано з ризиками дестабілізації грошово-кредитного ринку та з високими інфляційними очікуваннями. Підвищення ключової ставки до такого високого значення супроводжувалось збільшенням обсягів обов'язкових резервів банків та запровадженням ряду адміністративних обмежень щодо досягнення жорстких кількісних показників грошової пропозиції в країні. Цей комплекс заходів монетарного регулювання був спрямований на стримування девальваційного тиску на гривню, зниження напруги на грошово-кредитному ринку та нівелювання ризиків для цінової стабільності.

У зв'язку з певним зниженням інфляційного тиску та стабілізацією валютного ринку, починаючи з 28.08.2015, НБУ поступово почав знижувати облікову ставку. При цьому зазначимо, що НБУ продовжував впроваджувати стримуючу монетарну політику. Так, з 25.09.2015 і до 22.04.2016 облікова ставка була на високому рівні в 22 %, що було пов'язано зі складною економічною ситуацією, яка склалась у той час. Адже в цей період можна було спостерігати волатильність світової економіки, падіння цін на товари українського експорту, запровадження Російською Федерацією нових обмежень, відтермінування зовнішнього фінансування для України, внутрішню політичну нестабільність в Україні та посилення напруги на валютному ринку [4].

Зазначені заходи монетарної політики обумовили зменшення обсягів кредитування та погіршення показників фінансово результату в банківській системі України: у 2015 р. – 66,6 млрд. грн., у 2016 р. – 159,4 млрд. грн. [3]

Пом'якшення монетарної політики почалося з 21.04.2016 р. Такі дії були пов'язані з формуванням стійкого дезінфляційного тренду, покращенням інфляційних очікувань, поліпшенням кон'юнктури світових товарних ринків, збільшенням пропозиції готівкової валюти та укріпленням курсу гривні. У 2017 році облікова ставка коливалася у межах 12,5–14,5% та, починаючи з грудня 2017 р. і по теперішній час, продовжує динамічно зростати (наразі становить 18%).

Аналіз показує, що суттєве підвищення ставки відбувалося, як правило, під час кризового етапу. Тобто для стримування негативного впливу на економіку НБУ послідовно вдавався до політики «дорогих грошей».

Варто зазначити, що високий рівень облікової ставки суттєво звужує дію процентного каналу кредитування, що згубно впливає на економічний розвиток. Відповідно, за низького рівня облікової ставки дія цього каналу розширюється, а зростання економіки відбувається за рахунок припливу іноземних інвестицій. Впливаючи на нижню границю відсоткових ставок на кредитному ринку певної країни, облікова ставка тим самим впливає на формування ціни капіталу, а відтак – є одним з найважливіших чинників зростання чи падіння обсягів іноземних інвестицій, що завжди супроводжуються припливом і відтоком іноземної валюти з грошового ринку. Так, в роки з низькою обліковою ставкою НБУ можна спостерігати високий приплив прямих іноземних інвестицій, в роки з високою обліковою ставкою – низький приплив. Саме іноземне інвестування є особливим фактором, що сприяє модернізації економіки через канали передачі країні-реципієнту: додаткових фінансово-інвестиційних ресурсів, можливостей доступу до нових природних ресурсів і ринків збуту, потенціалу генерувати прибуток за рахунок економії на масштабах виробництва, міжнародного трансферу технологій і ноу-хау, адаптації прогресивного управлінського досвіду тощо. У результаті цього уможливлються кращі галузеві ефекти і водночас відбувається трансформація структури економіки приймаючої країни завдяки міжгалузевому і міжрегіональному перерозподілу прямих іноземних інвестицій. Цей притік є неможливим за високої облікової ставки НБУ.

Визначено, що країни із активною стимулюючою монетарною політикою мали вищі темпи економічного зростання порівняно з країнами, які запроваджували обмежену монетарну політику. У той час, як успішні висхідні країни застосовували монетарне стимулювання, Україна (крім 2013–2014 рр.) реалізовувала суттєву обмежуючу і навіть стримуючу монетарну політику, і це призвело до того, що, зрештою, рівень монетизації економіки у 2015–2017 рр. значно скоротився і виявився навіть нижчим, ніж рівень періоду глобальної кризи. Звідси – начебто парадоксальний наслідок: спроби протидії економічним дисбалансам і кризовим явищам із застосуванням монетарних обмежень призвели до протилежного результату – значного скорочення ВВП [4].

Обмежувальна монетарна політика перетворилася в Україні в один з найбільш важливих негативних чинників гальмування розвитку. Вона не лише вимивала і продовжує вимивати ресурси з реального сектору, але й дедалі більше погіршує фінансові можливості країни порівняно з переважною більшістю висхідних країн, для яких характерною є саме монетарна експансія. Це зумовило подальше погіршення інвестиційної привабливості української економіки, яка і без того потерпала від невисокої оцінки інституційної якості бізнес-середовища. Така ситуація в Україні принципово відрізнялась від основного тренду економічної політики останніх років, яка спостерігається в розвинутих, а також успішних висхідних країнах – розширення пропозиції грошей. Отже, стабілізаційні політичні наміри в Україні мають відверто суперечливі практичні результати.

Тому слід звернути увагу на підтверджені реальною практикою України взаємозв'язки між монетарними агрегатами та економічною динамікою. Вагомою складовою реального економічного зростання в Україні в окремі періоди за останні півтора десятиліття було саме монетарне розширення. Так, для випадку України суттєве зростання реального ВВП досягалось у ті роки, коли грошова маса зростала хоча б на 10 %. Обмеження ж зростання грошової маси (нижче 10%) пов'язувалось із значним падінням реального ВВП. Тому й монетарне звуження, насамперед, є стримуючим фактором для відновлення економічного зростання [4].

Зазначимо, що, починаючи з 2000-х років, країни з ринками, що розвиваються, поступово переходять до використання режиму інфляційного таргетування (inflation targeting) – монетарний режим, який передбачає відповідальність центрального банку за дотримання проголошеного значення офіційного показника інфляції (таргету) протягом визначеного періоду часу. Відповідальність центрального банку обумовлена можливістю використання усього переліку інструментів монетарної політики, у випадку загрози недотримання визначеного значення таргету.

Основним монетарним інструментом і операційним орієнтиром за такого монетарного режиму є процентна ставка. Якщо прогнозована інфляція знаходиться вище цільового рівня, то для її стримування проводиться політика «дорогих грошей», тобто процента ставка підвищується. І навпаки – при нижчому прогнозованому показнику інфляції порівняно з цільовим рівнем проводиться політика «дешевих грошей», коли процентна ставка знижується [3].

Змінюючи ставки за своїми операціями з банками, центральний банк впливає на умови, за якими банки укладають угоди між собою на грошовому ринку, і, таким чином, і на вартість короткострокових кредитних коштів. Через механізми перетоку капіталу між різними секторами фінансового ринку вартість короткострокових коштів впливає на процентні ставки банків за кредитними та депозитними операціями з підприємствами та населенням, обмінний курс гривні та ціни інших фінансових активів.

У кінцевому підсумку за допомогою зміни процентної ставки центральний банк опосередковано впливає на такі макроекономічні показники, як ВВП та інфляція. Такий механізм носить назву механізму монетарної трансмісії.

В Україні інфляційне таргетування як режим грошово-кредитної політики юридично закріплено в грудні 2016 року через схвалення Радою Національного банку Основних засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу [2].

Серед відомих у світі наукових моделей визначення облікової ставки за умов функціонування різних монетарних режимів основною є модель професора Стенфордського університету Джона Тейлора, відома як «Правило Тейлора» [6]. За умов впровадження даної моделі стабілізуюча грошово-кредитна політика

повинна утримувати номінальні процентні ставки на позитивному рівні проти темпів інфляції. Тобто вважається, що інфляція буде залишатися під контролем тільки тоді, коли офіційні процентні ставки перевищуватимуть рівень інфляції. Проте застосування правила Тейлора для України в класичному вигляді є недоцільним, оскільки воно не враховує особливості національної економіки. Проте концепція даного правила може бути використана для розробки моделі, що відштовхуватиметься від заданих граничних величин максимально допустимого темпу інфляції та мінімально допустимого темпу росту ВВП, що дозволить визначати оптимальний рівень облікової ставки, враховуючи цілі як інфляційної політики, так і політики стимулювання економічного зростання України.

Таким чином, застосування такого інструменту монетарної політики центрального банку, як облікова ставка, дає змогу реалізувати заходи тактичного впливу на обсяги кредитування, економічні процеси, а також використовується як антиінфляційний важіль. Застосування визнаних світовою практикою моделей використання облікової ставки як інструмента стабілізації економічного розвитку в Україні вимагає виваженого підходу з позицій коригування на національні макроекономічні чинники та задані параметри темпів росту інфляції і ВВП.

Список використаних джерел:

1. Дзюблюк О. В. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія / О.В. Дзюблюк. – Тернопіль : «Вектор», 2012. – 462 с.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу: Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 21 грудня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41556547>
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua>.
4. Прімерова О. К. Особливості монетарної політики в Україні на сучасному етапі [Електронний ресурс] / О.К. Прімерова // Ефективна економіка. – № 10. – 2017. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5797>
5. Про Національний банк України [Електронний ресурс]: Закон України від 20.05.1999р. №679-ХІV. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>.
6. Taylor J. Discretion versus Policy Rules in Practice // J. Taylor// Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy. – 1993. – P. 214.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

**ФЛОРЕСКУЛ Т., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Ватаманюк О.С.**

Дана стаття присвячена розкриттю особливостей банківського кредитування, а також дослідженню напрямів вдосконалення його механізмів на основі інноваційних методів.

This article deals with the disclosure of peculiarities of bank lending, as well as with the study of ways to improve its mechanisms on the basis of innovative methods.

Банківське кредитування сприяє розвитку усіх видів бізнесу і має значний соціально-економічний ефект. На основі кредитних коштів збільшують й активи населення, з'являється доступ до нових благ. При цьому в умовах перманентно зростаючої конкуренції на ринку суб'єкти банківського кредитування запроваджують інноваційні підходи у своїй діяльності з метою нарощення клієнтської бази, збільшення обсягів доходів та зниження витрат. Отже, надзвичайно актуальним є дослідження можливих шляхів подальшого розвитку банківського кредитування як з метою підвищення прибутковості банків, так і зростання рівня життя населення.

Беручи до уваги актуальність дослідження, його метою є визначення напрямів вдосконалення механізмів кредитування населення в Україні.

Предметом дослідження статті є механізм банківського кредитування в Україні.

Окремим питанням розвитку кредитних інструментів та їх впливу на реальну економіку багато уваги приділяється у наукових працях вітчизняних учених: В. Базилевича, О. Барановського, Т. Васильєвої, О. Вовчак, А. Гальчинського, В. Гейця, Д. Гетманцева, В. Грушка, І. Гуцала, О. Дзюблюка, Б. Івасіва, В. Коваленко, Т. Ковальчука, О. Колодізева тощо. Разом із цим вивченню інноваційних методів кредитування присвятили свої розробки Ю. Стрільчук, С. Демінський, О. Лаврик, К. Лапшина, О. Паливода, Ю. Петрушенко. Незважаючи на достатню наукову розробленість даної проблематики, окремі її аспекти потребують подальшого дослідження.

На думку окремих науковців, кредит виконує по відношенню до банківського права функцію, схожу на ті філософські категорії, які виражають найбільш істотні закономірні зв'язки і відносини реальної дійсності. Кредит впливає на банківське право, що виражається в утворенні на підставі цієї категорії цілої низки інших правових понять, широко використовуваних в банківському законодавстві. Так чи інакше, кредит є настільки широким поняттям, а його окремі вияви набувають подекуди таких незвичних форм, що визначити його сутність та основні ознаки вбачається можливим шляхом аналізу окремих видів та форм кредиту [1, с. 221].

Банківське кредитування в Україні розвивається нерівномірно і характеризується наявністю періодів поживлення та спаду. Оскільки на стан банківського кредитування впливає низка чинників, таких як рівень інфляції, зміна валютного курсу, зниження реальної заробітної плати та інших доходів населення, достатність ресурсної бази банків тощо, то в сучасних умовах воно потребує відновлення, яке можливе при поліпшенні макроекономічної ситуації в країні. Перед банківською системою стоїть завдання щодо активізації кредитування населення, що має потенціал для зростання і є одним із перспективних напрямків банківської діяльності.

Ринок банківських послуг України насичений різними фінансовими продуктами, тому, звичайно,

присутня інтенсивна конкуренція між кредитними організаціями. В таких умовах істотну перевагу отримують ті суб'єкти, які здатні розробляти і впроваджувати нові технології, модернізувати продуктовий ряд, розробляти альтернативні канали обслуговування клієнтів, тобто здійснювати інноваційний процес. Стратегія розвитку банківського сектору України передбачає активне використання інформаційних і банківських інновацій, наявність розвинутої інфраструктури і надання на цій основі сучасних банківських послуг для населення і підприємств, з високим рівнем конкуренції і ринкової дисципліни учасників, з розвиненими системами корпоративного управління та управління ризиками [2, с. 39].

Сама розробка новацій є лише передумовою, а головним у подальшому є безпосереднє впровадження новацій, їх перетворення у форму інновацій і отримання позитивного результату, продовження дифузії інновацій. Інновації, що функціонують у фінансовій сфері, представляють собою фінансові інновації. А частина фінансових інновацій створюються банками у формі певних банківських продуктів чи операцій (технологій). Беручи до уваги специфіку функціонування банку як особливого ринкового інституту, під поняттям банківських інновацій, доцільно розуміти сукупність і результат певних дій щодо впровадження новацій, направлених на підвищення ефективності діяльності банку і кращого задоволення потреб його клієнтів. При цьому метою здійснення інноваційної діяльності можна вважати загальну гармонізацію інтересів банку, споживачів банківських послуг і суспільства у цілому в рамках створення продуктів і послуг з цінністю і якістю вищою, ніж у конкурентів [3, с. 132].

При цьому на вітчизняному ринку банки як інституціональні інвестори є чи не головним елементом інноваційної інфраструктури і мають забезпечувати задоволення потреб суб'єктів економіки у банківських послугах. Як особливі фінансові посередники саме банки є основним джерелом фінансових новацій, завдяки яким розширюються можливості пропозиції грошей, інвестування заощаджень і впливу грошово-кредитної системи на економічні процеси. Розвиток та удосконалення кредитування населення також є однією з передумов ефективної, прибуткової роботи банків. Зважаючи на нестабільність економічної ситуації та спад кредитування, банки впроваджують різноманітні інноваційні технології роздрібного кредитування, що дають змогу спростити та прискорити процедуру отримання кредиту для позичальника, а також оптимізувати витрати банку [4, с. 237].

Інноваційна філософія реалізовується за допомогою інноваційної стратегії комерційного банку, яка концентрує активність на продуктових інноваціях, розвитку бізнесмоделей, оптимізації процесів, диференціації каналів збуту банківських продуктів та розвитку бренду. Інноваційна стратегія сприяє успішній реалізації конкурентної стратегії банку, створює умови для його органічного зростання. Серед основних джерел інноваційних ідей комерційного банку доцільно виділити: глибокий диференційований підхід до клієнтів, вивчення потреб кожної клієнтської групи та їх очікувань; пропозиції працівників банку, спрямовані на оптимізацію бізнес-процесів і економію витрат; зовнішні технічні та технологічні інновації.

Інноваційна стратегія на практиці втілюється у визначенні напрямів, видів та обсягів інноваційної діяльності, яку повинен здійснити банк для досягнення стратегічних і тактичних цілей по зміцненню конкурентної позиції на фінансовому ринку. В кінцевому підсумку, інноваційна стратегія сприяє органічному зростанню банку, максимізує можливості існуючих бізнес-направів та створення нових, створює додаткові потоки доходів, що сприяє зростанню конкурентоспроможності банку. Інноваційна стратегія виконує такі функції:

- 1) задає напрям для створення конкурентної стратегії банку, включаючи сфери поза безпосереднім впровадженням інновацій;
- 2) формує склад портфеля інноваційних проектів;
- 3) встановлює методи управління інноваційною діяльністю [5, с. 22].

В сучасних умовах альтернативним підходом до кредитування населення для банків може бути долучення до P2P-кредитування (peer-to-peer, рівноправне), яке здійснюється за допомогою онлайн-сервісів, що поєднують кредиторів безпосередньо з позичальниками. Термін «рівноправне кредитування» використовується для опису процесу видачі та отримання позик фізичними особами без використання як посередників традиційних фінансових інститутів. Зазвичай P2P-кредитування реалізується за допомогою інтернет-платформ, де користувачі можуть виступати і кредиторами, і позичальниками [6, с. 92].

За допомогою P2P-платформи позичальник повинен заповнити електронну форму, вказавши необхідну йому суму позики, термін, бажану відсоткову ставку, інформацію стосовно своїх доходів, мети отримання коштів та контактні дані. Коли кредитна заявка набирає вказану суму коштів від інвесторів (кредиторів), гроші перераховуються позичальнику. Зазвичай за допомогою P2P-платформ фізичні особи отримують споживчі кредити. Інформація про позичальників та своєчасність повернення ними кредитів зберігається у системі і використовується для здійснення оцінки кредитоспроможності у майбутньому. На основі аналізу кредитної історії позичальника встановлюються відсоткові ставки, а кредитор може обрати оптимальне для нього поєднання таких показників, як ризик і прибутковість. Окрім цього, існує також механізм диференціації кредитних ставок – зворотний аукціон. У цьому випадку позичальник встановлює верхню межу відсоткової ставки, а можливі кредитори конкурують між собою, пропонуючи менші ставки [7].

Ідея приватного онлайн-кредитування в західних країнах нині користується великою популярністю. Світовий обсяг ринку Peerto-Peer (P2P) виріс з 1,2 млрд. дол. США у 2012 році до 64 млрд. дол. США на початок 2016 року та є одним з найбільш швидкозростаючих сегментів роздрібного кредитування. На світовій економічній карті давно визначилися лідери сегменту P2P-кредитування, а саме "Lending Club", "Prosper Funding LLC" (США), "Zopa" і "Funding Circle" (Великобританія). Першою компанією, що створила в 2005 році онлайн-платформу для пірингового кредитування, була англійська "Zone of Possible Agreement" (Zopa). У США перші сервіси P2P-кредитування – "Prosper" та "Lending Club" – з'явилися у 2006 році, а в Україні – в 2010 році. Банки тоді практично не пропонували беззаставні споживчі кредити або виставляли

по ним занадто високі відсотки. Ринку не вистачало дешевих грошей, що і дало йому появу перших платформ P2P-запозичення ("Credery.com", "IVEXE Innovation Ventures"). Зараз на ринку залишився лише один, заснований в 2015 році, учасник – майданчик Credit" [8].

Кредитування банками населення через P2P-платформи є одним з інноваційних підходів, який доцільно використовувати банкам для нарощення кредитного портфеля. При цьому банк не витрачає ресурси на пошук клієнтів та просування своїх кредитних продуктів. В Україні банкам також доцільно долучатися до пірингового кредитування шляхом запровадження мультипартисипативного банківського кредитування. Така форма фінансового посередництва є об'єднанням характеристик традиційного банківського кредитування і P2P-кредитування. Залишаючись за своєю сутністю P2P-кредитуванням, воно переходить під частковий контроль банку, оскільки банк є організатором такої платформи [9, с. 688].

Сьогодні найбільш успішні інновації, що впроваджуються банками, пов'язані зі зміною підходів до обслуговування клієнта. Технології та канали просування послуг йдуть на другий план, так як вони вирішують лише технічні моменти, не підміняючи персонального підходу до клієнта і довіри з його боку. Розвиток технологій кілька змістило фокус уваги експертів від відділень в сторону альтернативних каналів продажів. Однак банківські відділення донині залишаються головним каналом продажів фінансових продуктів.

Очевидно, що банкам вигідно продавати стандартизовані продукти і пакети послуг, мінімізувати спілкування з клієнтами. Однак, зі свого боку, клієнти висловлюють потребу в персоналізованому підході і виборі тільки необхідних їм продуктів. Тому банкам насамперед необхідно впроваджувати ті інновації, які зможуть організувати міст між цими двома протилежними позиціями і представити пропозицію банків в найбільш привабливому для клієнтів форматі [10, с. 81].

Отже, з метою вдосконалення механізмів банківського кредитування в Україні доцільно впроваджувати інноваційні програми модернізації банків, що включає в себе розробку сучасної інноваційної стратегії розвитку, побудову повноцінного роздрібного бізнесу та створення нових банківських продуктів, розширення бізнес-проектів на підтримку мікро-, малого та середнього бізнесу, приведення фінансової звітності та ризик-політики у відповідність із міжнародними стандартами, продовження роботи з проблемними активами і т. ін. Такі стратегічні орієнтири окреслюють нові напрями розвитку вітчизняного ринку банківських послуг. Разом із цим, передумовами впровадження інновацій мають стати вдосконалені нормативно-правові акти, які б дозволили банкам ефективніше функціонувати на кредитному ринку; сприятливі умови для розвитку фінансової посередницької діяльності; підвищення довіри населення до банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Гетманцев Д.О., Шукліна Н.Г. Банківське право України / Д.О. Гетманцев, Н.Г. Шукліна // К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
2. Кравченко О.О. Розвиток інновацій в банківській системі / О.О. Кравченко // Фінансовий простір. – 2014. - № 2 (14). – С. 39-42.
3. Степура А.Т. Банківські інновації: сутність та значення у кредитуванні малого і середнього бізнесу / А. Т. Степура // Причорноморські економічні студії. – 2017. - № 14. – С. 131-135.
4. Стрільчук Ю.І. Стратегічне партнерство на ринку банківського кредитування населення / Ю.І. Стрільчук // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи: тези доповідей учасників VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (20 травня 2016 року). – К., 2016. – С. 237-239.
5. Зверук Л.А. Модернізація національного ринку банківських послуг як стратегічний орієнтир його розвитку (на прикладі ПАТ «Державний Ощадний Банк України») / Л. А. Зверук, В. О. Рибачук // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки. – 2017. - № 1. - С. 19-26.
6. Петрушенко Ю.М. Новітні підходи до фінансування розвитку місцевих громад: від реконізму до P2P-кредитування / Ю.М. Петрушенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 1. – С. 90-94.
7. Стрільчук Ю.І. Імплементація інноваційних підходів банківського кредитування населення в Україні [Електронний ресурс] / Ю.І. Стрільчук // Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512884.pdf>
8. Демінський С.А. Як трансформувалося P2P-кредитування в Україні / С.А. Демінський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/371527/sergij-deminskyj-yak-transformovalosya-r2rkredytuvannya-v-ukrayini>
9. Стрільчук Ю.І. Інноваційні підходи до банківського кредитування населення / Ю.І. Стрільчук // Економіка і суспільство. – 2017. - № 8. – С. 684-689.
10. Майорова Т.В. Банківські інновації як ключовий чинник розвитку банківської системи / Т. В. Майорова // Майбутнє банкіну: сучасні виклики та перспективи розвитку [Електронний ресурс] : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ; 15 червня 2017 року, м. Київ. — К. : КНЕУ, 2017. – С. 79-81.

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

**ШОРОДОК М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Каспрук А. Ю.**

У статті проаналізовані і узагальнені теоретичні знання та практичні наслідки впливу іноземного капіталу на банківську систему України. Визначені основні переваги та недоліки функціонування банків з іноземним капіталом. Сформовані головні перспективи розвитку взаємодії вітчизняних банків із зарубіжними банківськими установами.

The article analyzes and generalizes theoretical knowledge and practical consequences of the influence of foreign capital on the banking system of Ukraine. The main advantages and disadvantages of functioning of banks with foreign capital are determined. The main prospects of development of interaction of domestic banks with foreign banking institutions are formed.

Процес глобалізації та трансформації міжнародних економічних зв'язків безпосередньо пов'язаний із перетоком капіталів однієї країни в іншу і навпаки. Особливо це стосується банківської системи, як одного з головних елементів економіки кожної країни. Оскільки Україна безпосередньо пов'язана з інтеграційними процесами світу, то виникає потреба переливу капіталів між різними її країнами-партнерами.

Політична та економічна нестабільність в Україні становлять загрозу для безпеки банківської системи та

складають певні перепони для іноземних інвесторів, варто проаналізувати позитивні та негативні наслідки припливу іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему. Збільшення обсягів іноземних банків може двояко впливати на фінансову стійкість банківської системи України, оскільки вона стає надто залежною від дії зовнішніх факторів економік різних країн.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба проаналізувати, яким чином можливо підвищити позитивний вплив від функціонування іноземних банків та максимально знизити рівень негативного впливу. Зокрема, важливим питанням сьогодні залишається державне регулювання банківського сегменту, що на разі проводиться неефективно, цьому доказом є масова ліквідація банківських установ протягом 2013-2017 рр., зневіра населення до них та низка інших факторів.

Оскільки сьогодні важливим для України кроком є інтеграція у світове економічне середовище та співробітництво із високорозвиненими країнами, актуальним залишається питання відкритості національної банківської системи для іноземного капіталу та запобігання відтоку фінансових ресурсів з країни.

Актуальним для України залишається питання ефективного регулювання банківської системи, її незалежності та ефективності. Необхідно розглянути методи оптимізації управління іноземним капіталом, здатність використовувати світовий досвід ведення банківського бізнесу для зміцнення фінансової безпеки банківської системи України.

В зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність досліджувати дане питання практично щорічно, адже світова економіка постійно видозмінюється, тому й виникають інші фактори її впливу на економіку України.

Проте, сьогодні наслідки політичної та економічної кризи ставлять нові виклики банківській системі та загрожують її стійкості, тому варто розглянути діяльність банків з іноземним капіталом, враховуючи їх географічну приналежність та мотиви функціонування.

Метою статті є аналіз та узагальнення теоретичних знань та практичних наслідків впливу іноземного капіталу як на економіку України, так і на соціальну сферу, визначення основних переваг та недоліків функціонування банків з іноземним капіталом, формування головних перспектив розвитку взаємодії вітчизняних банків з зарубіжними банківськими установами.

Об'єктом дослідження виступає сфера економічних відносин, що виникають внаслідок надходження іноземного капіталу в банківську систему країни та інтеграції країни в світове економічне середовище, що безпосередньо впливає на перелив капіталу між країнами.

Предметом дослідження є соціально-економічні наслідки залучення іноземного капіталу в банківську систему України.

Сьогодні важко уявити будь-яку сферу діяльності людства без участі банківської системи. Тому від її розвитку, потужності, стійкості залежить розвиток усіх економічних процесів країни. Саме через банківські установи проходять усі грошові потоки суспільства. Роль банків є головною в організації грошово-кредитних відносин серед усіх фінансових інститутів. Адже саме банк може виконувати усю сукупність операцій пов'язаних з залученням, розміщенням, інвестуванням, зберіганням коштів, випуском цінних паперів тощо.

За допомогою банківської системи відбувається перелив грошових ресурсів між усіма господарюючими суб'єктами, що дозволяє безперервно працювати усім ланкам національного господарства.

Банківська система – це складова фінансової системи країни, що підпадає під загальну дію економічних законів, які діють у громадянському суспільстві. Вона становить сукупність різних за організаційно-правовою формою та спеціалізацією національних банківських установ, що існують у межах єдиної фінансової системи та єдиного грошово-кредитного механізму в певний проміжок часу (певний історичний період). Банківська система є цілісним механізмом, що взаємодіє з іншими системними структурами фінансового ринку, а також як його підсистема утворює більш загальне об'єднання – економічну систему в цілому.

Головними цілями банківської системи є:

1. Забезпечення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності з метою узгодження інтересів окремих банків із загальносуспільними інтересами.
2. Забезпечення надійності і стабільності функціонування окремих банків та банківської системи в цілому з метою стабілізації грошей та безперебійного обслуговування економіки [6, с. 14].

Тому важливо, щоб фінансова безпека банківської системи завжди була під контролем регулюючих органів. Під фінансовою безпекою банку слід розуміти його стійкість до впливу загроз різної природи та збалансованість. Основним елементом фінансової безпеки банківської системи є її стійкість, яку необхідно формувати протягом тривалого періоду.

Під фінансовою стійкістю банківської системи слід вважати її здатність як системного утворення у динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії зовнішніх та внутрішніх загроз, забезпечувати надійність збереження та повернення вкладів юридичних і фізичних осіб, своєчасно виконувати власні зобов'язання з метою реалізації цільових орієнтирів грошово-кредитної політики та забезпечення фінансової безпеки держави [3, с.232].

Отже, під фінансовою стійкістю банку слід розуміти такий стан його діяльності, який характеризується рентабельністю, збалансованістю грошових потоків, платоспроможністю та достатнім рівнем ліквідності. При цьому, банк має отримувати прибуток для забезпечення розвитку, впровадження інновацій, розробки нових продуктів, збільшення власного капіталу та підвищення ефективності роботи.

У банківському бізнесі суттєву роль відіграє процес управління фінансовою стійкістю, який базується на науково обґрунтованій, предметно адаптованій до реалій банківської діяльності методології, передових банківських технологіях та світовому досвіді оцінювання ендогенних та екзогенних чинників, що впливають на зазначений процес. Перед банківською системою в умовах глобалізації та інтенсифікації

банківського бізнесу, посилення конкурентної боротьби та збільшення можливих загроз кредитної безпеки постають завдання підвищення власної фінансової стійкості завдяки визначенню і реалізації складових, які формують систему управління фінансовою стійкістю [2, с. 5].

Неможливо заперечити той факт, що залучення іноземного капіталу відіграє велику роль у функціонуванні та розвитку економіки країни загалом та банківської системи зокрема. Проте, потужні процеси глобалізації призводять до надмірного впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи, що породжує як позитивні, так і негативні наслідки, які ми прагнемо дослідити та уникнути. На сьогоднішній день можна стверджувати, що вітчизняна банківська система великою мірою інтегрована у світовий фінансовий простір. Тому, говорячи про приплив іноземного капіталу в банківську систему України, варто ставити за головну ціль задовольнити національні інтереси.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність», банк з іноземним капіталом (bank with foreign capital) – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10%. Поряд з поняттям банку з іноземним капіталом виділяють поняття «іноземний банк». Головними ознаками іноземного банку є розташування центру прийняття стратегічних рішень за кордоном і контроль іноземних власників [5].

Наявність в країні банків з іноземним капіталом свідчить про високий рівень довіри зарубіжного інвестора, макроекономічну стабільність, довіру до уряду та інші позитивні фактори. В свою чергу, присутність обмежень щодо функціонування іноземних банків є неефективним для усіх сфер економіки та політики зокрема. Саме тому влада країни та науковці мають визначати такий рівень присутності іноземного капіталу, який би створював ефективну конкуренцію вітчизняним банкам, сприяв розвитку науки та технології, підвищував рівень життя населення, а не лише приносив максимальні можливі прибутки інвестору.

Іноземний банківський капітал представлений групою учасників, до якої входять: Raiffeisen International, UniCredit Group, BNP Paribas, Eurobank EFG

Group, Commerzbank Auslandsbanken Holding AG, ABN Ukraine Limited, Уряд та ЦБ Росії, Erste Group, Volksbank AG, Intesa San Paolo, Calion Group, Societe

Generale Group та ін. За два останні роки іноземним інвесторам вдалося взяти під контроль майже всіх основних лідерів вітчизняного банківського ринку:

Райффайзен Банк Аваль (8,7 % ринку), УкрСиббанк (7,06 %), ОТПБанк (3,5 %) [5].

Саме в 2016 році відбулось рекордне зростання частки іноземного капіталу за всю історію існування української банківської системи. Проте, поряд з цим зросла частка проблемної заборгованості, скоротились обсяги кредитування та надто низько впала довіра вкладників до банків. Порівняно із 2014 роком кількість банків зменшилась на 67, проте таке очищення банківської системи не спровокувало покращення її якісних показників. Але від кишенькових банків все ж таки вдалось позбавитись, що зробило вітчизняний банківський сектор більш фінансово стійким.

2017 рік також розпочинався із санації банківської системи, проте, основними мотивами вже були політичні, а не економічні фактори. Перед більшістю банків постала проблема додаткового вливання капіталу, українські банки в цьому плані мають обмежені можливості, тоді як банки з іноземним капіталом мають достатню ресурсну базу, яку отримують від материнських структур.

Станом на кінець 2017 року із 86 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків 38 фінансових установ – з іноземним капіталом (на 01.01.2015 – 51 банк з іноземним капіталом із 162 працюючих), у тому числі 18 – зі 100 відсотковим іноземним капіталом (на 01.01.2015 – 19) [5].

Станом на кінець 2017 року у власному капіталі банківської системи України питома вага банків із іноземним капіталом складала 50,98%, із яких 9,86% належало резидентам Російської Федерації, 18,51 – резидентам Ізраїлю, 5,82% – Австрії, 4,29% – Франції, 2,38% Нідерландам. Питома вага банків що належали резидентам інших країн коливалася в межах біля 1%.

У статутному капіталі банківської системи України питома вага банків із іноземним капіталом складала 56,07%, при цьому банкам із Російським капіталом належало 33,31%, банкам із Ізраїльським капіталом – 9,45%, капіталом що належить банкам Франції – 2,42%, Греції 2,13%, Австрії – 2,32%, Угорщині – 2,33%. Інші банки з іноземним капіталом в статутному капіталі банківської системи України займали питому вагу менше 1% [1, с. 116].

Оскільки Україна стрімко наближається до країн Європи, необхідно констатувати той факт, що досвід ведення банківського бізнесу країн Європейського союзу має стати підґрунтям для вироблення своєї автентичної стратегії залучення іноземних інвестицій в банківську систему та її розвитку.

Гарним прикладом може стати досвід країни-сусідки Словаччини, що показує швидке перетворення бізнес-середовища у світі. Поштовхом стала податкова реформа, навчання висококваліфікованої робочої сили, державне стимулювання іноземних інвестицій, що дозволило привернути увагу всесвітньо відомих компаній: Lenovo, Sony, Peugeot-Citroen, Hyundai та ряд інших.

Аналогічно й Україні для того, щоб стати інвестиційно привабливою необхідно розпочинати з реформації в усіх сферах: соціальній, економічній та політичній. Збалансованість – невід’ємна складова розвитку. Тому й регулювання усіх процесів має бути узгоджене і не суперечити одне одному. Перед урядом країни постає завдання регулювання макроекономічних проблем, а саме: розвиток фінансового ринку, удосконалення податкової системи, системи захисту прав іноземного інвестора, забезпечення зайнятості населення. Необхідно звести до мінімуму тіньовий сектор економіки та відмивання грошей. Взаємоузгодженість монетарної та фіскальної політики, при ефективному антимонопольному регулюванні забезпечать основу для розвитку стійкої банківської системи, привабливої для іноземного інвестора.

Національні інтереси під час регулювання іноземного капіталу в Україні перебувають у діалектичній

залежності з потребами глобалізації. Потреба держави в іноземних інвестиціях та низка загальнодержавних стратегічних задач вимагають інтенсивного залучення України до розвитку глобалізаційних процесів. Таким чином, регулювання іноземних банків в Україні обмежене рамками міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, а також звичаєвого права [4, с.95].

Перш, ніж розробити ефективні заходи у регулюванні банків з іноземним капіталом, необхідно розглянути в чому перевага їх присутності, що вони дають банківській системі, що отримує при цьому держава, як відчуває таку присутність населення тощо.

Також варто велику увагу приділяти недолікам, що несе за собою іноземний інвестор, визначати ризики, що можуть спровокувати банки з іноземним капіталом. При цьому країні важливо оцінити, які нові можливості відкриє нам наявність іноземних інвестицій, чи є перспектива внести щось нове у хід банківського бізнесу. Регулюючі органи повинні прораховувати різні варіанти розвитку банківського ринку за умов зростання частки іноземного капіталу, зміни економічної ситуації світу та макроекономічних показників.

Лише за наявності ґрунтовних економічних спостережень та досліджень, можливо встановити основні межі безпечної присутності іноземного інвестора в банківському секторі України, що не становитиме загрози економічного суверенітету країни та реалізації пріоритетних цілей.

Не можливо заперечити й то й факт, що залучення іноземних інвестицій несе ряд загроз. Саме з повного аналізу ситуації на ринку банківських послуг можна зробити так званий SWOT-аналіз розвитку іноземних банків на території України.

Сильні сторони (S):

- Вихід на ринок відомих банківських груп з високим рейтингом та репутацією;
- Розвиток нових інформаційних технологій;
- Широкий спектр банківських операцій;
- Висока якість надання банківських послуг;
- Європейські високі стандарти ведення бізнесу;
- Фінансова підтримка материнських структур;
- Професіоналізм управлінського персоналу та банківських працівників;
- Відсутність бар'єрів та обмежень для входження іноземного інвестора на банківський ринок;
- Наявність власних клієнтів з країни-інвестора, які працюють на ринку країни-реципієнта.

Слабкі сторони (W):

- Висока ризикованість вкладення коштів у розвиток національної економіки;
- Необізнаність з внутрішнім ринком країни;
- Посилення конкуренції на банківському ринку та витіснення з нього слабких українських банків;
- Концентрація діяльності лише в окремих сегментах ринку країни-перебування банку;
- Недостатній контроль державних наглядових органів за діяльністю філій іноземних банків;
- Недостатньо розвинена мережа структурних підрозділів і нерівномірний розподіл послуг у різних регіонах країни;
- Неможливість оцінки структури власності банку та реального іноземного власника банку.

Отже, українській владі необхідно розробити свою концепцію управління іноземним капіталом, що варто розпочати з визначення проблеми сьогодишнього державного регулювання, виявлення його слабого місця. Необхідно удосконалювати системний підхід до регулювання. Адже недостатній рівень інституційно-правової складової державного контролю проявляється у відсутності чіткої регламентації механізму розвитку іноземних банків в Україні. При цьому, основною метою органів нагляду та контролю має бути формування та запровадження дієвої системи регулювання іноземних банків для досягнення фінансової стійкості навіть за їх високої концентрації.

Тому перед державою постають наступні цілі:

- 1) забезпечення чистої конкуренції між вітчизняними та іноземними банками;
- 2) сформувати ефективний нагляд за діяльністю іноземних банків з боку Національного банку України;
- 3) вдосконалення податкової політики країни;
- 4) створення системи фінансово-економічної безпеки країни в умовах присутності банків з іноземним капіталом;
- 5) максимальне сприяння міжнародному співробітництву та інтеграції України у світове економічне середовище.

Дані перетворення повинні відбуватися згідно принципів: прозорості, законності, оперативності, оптимальності, неупередженості регулювальних органів, відповідальності органів, що їх проводять, захисту економічних інтересів тощо.

І в кінцевому результаті очікується удосконалення законодавства та наближення до вимог ЄС, зниження проявів монополізму іноземних банків, підвищення конкурентоздатності банківської системи України, покращення інвестиційної привабливості країни, сприяння фінансовій безпеці держави.

Створення сприятливого інституційного середовища розвитку банківської системи з наявністю банків з іноземним капіталом дозволить найкращим чином використати усі можливості підвищення національної безпеки у фінансовому секторі, що стосуються іноземного капіталу в українській банківській системі.

Список використаних джерел:

1. Бездітко Ю. М. Вплив банків з іноземним капіталом на показники діяльності банківської системи України / Ю.М. Бездітко // Гроші, фінанси та кредит. – 2017. – №4. – С. 115-119.
2. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М. І. Зверяков, В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва. – Одеса : Видавництво «Атлант», 2014. – 485 с.

3. Коваленко В. В. Методичні підходи до визначення рівня фінансової стійкості банківської системи / В.В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. - №7 (120). – С. 232-241.
4. Осадчий Є. С. Банки з іноземним капіталом на ринку України: проблеми та перспективи розвитку / Є. С. Осадчий // Стратегія економічного розвитку України. – 2013. - №33. – С. 94-102.
5. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua>.
6. Холодна Ю. Є. Банківська система : навчальний посібник / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 316 с.

АНАЛІЗ ТА ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З РЕФІНАНСУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

**ЩАВІНСЬКА О., 4 курс (ОС«бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Банківська справа»
наук. кер. Ковалевич Д. А.**

В статті досліджено зміну процентних ставок та обсягів операцій з рефінансування в Україні. Визначено механізм обліку кредитів овернайт та операцій за репо у бухгалтерському обліку. З'ясовано основні недоліки процесу рефінансування та запропоновано шляхи їх вирішення.

In the article there are investigated the change in interest rates and volumes of refinancing operations in Ukraine. The mechanism of accounting for loans over remittance tariff transactions in accounting is determined. The main shortcomings of the refinancing process and the ways of their solution are revealed.

Метою статті є аналіз обсягів та процентних ставок за кредитами рефінансування в Україні та визначити механізм обліку цих операцій для визначення їх недоліків з можливим подальшим усуненням.

Об'єктом дослідження є різні види кредитів рефінансування комерційних банків.

Предметом дослідження є аналіз та облік кредитів репо та овернайт в Україні.

Актуальність роботи полягає у необхідності визначення шляхів оптимізації впливу зміни процентної ставки на обсяги рефінансування. Оскільки, кредитування комерційних банків здійснюється з метою підтримання їх платоспроможності. При цьому не завжди задовільний стан ліквідності банківських установ призводить до стимулювання здійснення активних та пасивних операцій. Це пов'язано з частою зміною процентних ставок, що безпосередньо впливає на важливий макроекономічний процес – інфляційне таргетування.

Вивченню теоретичних і практичних питань аналізу та обліку операцій з рефінансування комерційних банків присвячені праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них праці таких авторів: Буковинський С., О. І., Люзняк М. Е, Охмуш В. Н., Шелудько С.А. та інші.

У правовому полі рефінансування визначається як операції з надання банкам кредитів у встановленому Національним банком порядку. Національний банк використовує такі кредити рефінансування: 1) постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів овернайт; 2) кредити рефінансування строком до 90 днів.

Рефінансування банків - етап, що досить тісно пов'язаний із процентною політикою, оскільки є величиною похідно та має певні свої власні риси. Базується цей інструмент на такій функції Національного банку як «кредитора останньої інстанції». Банки другого рівня найчастіше звертаються за кредитом у разі появи в них тимчасового дефіциту грошових резервів.

За допомогою кредитів овернайт банки підтримують свою ліквідність та виконують нормативи, встановлені НБУ у досить короткий термін, оскільки вони видаються до наступного дня. Мінімальний показник процентної ставки спостерігався у 2014 р. і становив 7,63%, а максимальний у 2016 р. сягнув 25,21%. Це свідчить про використання у 2016 р. політики монетарної рестрикції, спрямованої на зменшення грошової маси в обігу для стримування інфляційних процесів. У зв'язку з тим, що НБУ проводить політику інфляційного таргетування, тобто визначення планових показників інфляції на майбутній період, використання кредитів овернайт забезпечує їх виконання. Пріоритетом діяльності НБУ щодо реалізації грошово-кредитної політики є утримання інфляції в рамках запланованого показника у 2017 році $8\% \pm 2\%$, у 2018 році – $6\% \pm 2\%$, у 2019 і надалі – $5\% \pm 1\%$ [3, с. 22].

На практиці комерційні банки часто застосовують кредити овернайт, процентна ставка за якими значно змінювалася в період з 2007-2017 роки (рис.1).

Рис. 1 Динаміка процентної ставки за кредитами овернайт в період з 2006-2017 рр.

У бухгалтерському обліку кредити овернайт, що отримані від НБУ шляхом рефінансування обліковуються за класом 1 Казначейські та міжбанківські операції, групи 130 Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку на рахунку 1310, що є пасивним по-відношенню до балансу. Призначення рахунку: облік кредитів овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом

рефінансування. За кредитом рахунку проводяться суми кредитів овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування. За дебетом рахунку проводяться суми погашення заборгованості за кредитами овернайт, отриманими від Національного банку України шляхом рефінансування [1].

Для уможливлення прогнозування процентних ставок за кредитами овернайт доцільно встановлювати «процентний коридор». Механізм його реалізації в Україні не відповідає правилу «вузького процентного коридору», яке є базовим у реалізації процентної політики розвиненими країнами світу. Офіційний процентний коридор в Україні утворюється між ставками за кредитами овернайт (забезпеченого та бланкового), що становить верхню межу коридору, та депозитними ставками НБУ за операціями із 2-, 3-, 4-денною строковістю (нижня межа коридору), оскільки у практиці НБУ депозити овернайт використовуються рідко. Усереднене значення ширини процентного коридору НБУ за 2012 р. становило 15 % [6, с. 85].

Наступним розповсюдженим видом підтримки ліквідності комерційних банків є операції РЕПО, які здійснюються шляхом забезпечення кредитування державними облігаціями із зворотнім викупом під час погашення позики. Зауважимо, що тенденція процентних ставок по кредитах за операціями РЕПО виглядала наступним чином (рис.2).

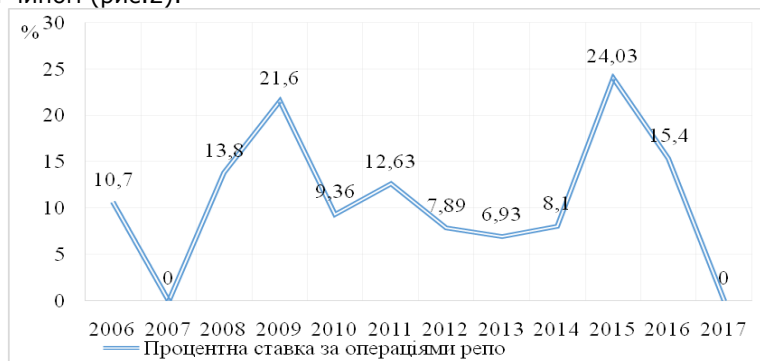

Рис. 2.4. Динаміка процентної ставки за операціями репо в період з 2006-2017рр.

В 2012 та 2013 роках центральний банк надавав банкам другого рівня кредити по операціям РЕПО за ставками 7,89 та 6,93% відповідно. Тобто відбувається здешевлення кредитних ресурсів, що стимулює ділову активність суб'єктів господарювання та економічне зростання загалом. За даними 2015 року процентна ставка Національного банку України за операціями РЕПО перевищила ставку в 2009 року та досягла позначки 24,03% проти 21,6%, в результаті проведення антиінфляційних заходів боротьби з кризовими процесами даного періоду.

Характерною особливістю зміни процентної ставки за операціями РЕПО є те, що у 2007 та 2017 році вони не застосовувалися в банківській системі України, оскільки в економіці спостерігалось явище надлишкової ліквідності комерційних банків, що характеризується більшою кількістю платіжних засобів аніж зобов'язань.

Дані операції обліковуються за пасивним по-відношенню до балансу рахунком 1311 Кошти, що отримані від Національного банку України за операціями РЕПО. Призначення рахунку: облік коштів, що отримані від Національного банку України за операціями репо. За кредитом рахунку проводяться суми коштів, що отримані від Національного банку України за операціями репо. За дебетом рахунку проводяться суми, які повернені Національному банку України за операціями репо[1].

Навіть при відносно низькому значенні процентних ставок за кредитами овернайт та рефінансування у 2014 р. спостерігалось падіння обсягів кредитування фізичних і юридичних осіб як у національній, так і в іноземній валюті (рис.2.5.)

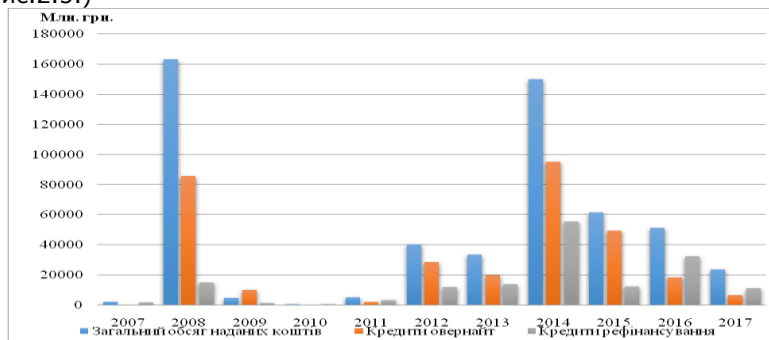

Рис. 2.5. Динаміка наданих кредитів в період з 2007-2017 рр.

За твердженням фахівців Національного банку України, відсутність кредитів для реального сектору пов'язана винятково з політичними ризиками та ризиками бізнес-середовища, побоюванням неповернення коштів і мало пов'язана з процентними ставками [4 с. 11]. А тому підвищення облікової та інших процентних ставок справлятиме мінімальний вплив на активність у реальному секторі економіки.

Таким чином, кризи у 2008 та 2014 рр. чітко відобразили і підтвердили дисбаланси у структурі механізму грошово-кредитного впливу на економіку. Через слабку ефективність ринкових процентних

інструментів у системі виникла криза ліквідності, яку НБУ долав шляхом валютних інтервенцій. Унаслідок відбулася девальвація української гривні, і НБУ був вимушений давати прямі кредити рефінансування низці банків із метою збереження стабільності банківської системи.

Отже, провівши аналіз кредитів наданих НБУ комерційним банкам для підтримання їх ліквідності можна виділити основні проблеми. По-перше, спостерігається часта зміни відсоткової ставки по кредитам рефінансування та репо, що унеможлиблює реалізацію програми інфляційного таргетування. По-друге, недотримання на практиці правила «процентного коридору» за кредитами овернайт сповільнює здійснення прогнозування зміни даної процентної ставки. По-третє, зміна процентної ставки за кредитами рефінансування не завжди призводить до очікуваного економічного ефекту.

Для виправлення ситуації і переходу до «вузького процентного коридору», який забезпечує мінімальну волатильність процентних ставок на міжбанківському ринку, доцільно насамперед визначити ключові ставки-орієнтири для суб'єктів грошово-кредитного ринку. Перехід до практики використання правила «вузького коридору процентних ставок» не може бути реалізованим у короткостроковій перспективі. Передусім це пов'язано з відсутністю належних інституційних основ функціонування валютного, міжбанківського та фондового ринку. Для активізації використання Центральним банком процентної політики необхідно змістити акценти на її користь щодо валютного регулювання, стимулювати розвиток ринку державних цінних паперів та виробити комплекс заходів щодо узгодження фіскальної та монетарної політик. Для посилення кореляції між зміною відсоткової ставки та обсягами кредитування необхідно встановити обмеження на кількість змін відсоткових ставок за кредитами рефінансування у межах визначеного періоду.

Список використаних джерел:

1. Інструкція щодо застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затв. Постановою Правління НБУ № 280 від 17.06. 2004 р.
2. Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України від 20 квітня 2009 року // Відомості Верховної Ради. – 2009. – № 259.
3. Постанова Ради НБУ Про основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу. – Рада Національного банку України. – 2017. – с. 1-25.
4. Буковинський С. Забезпечення цінової стабільності і мінімізація системних фінансових ризиків / С. Буковинський // Вісник НБУ. – 2014. – №11. – С. 5-13.
5. Охмуш А. Г. Формування процентної політики банку / А. Г. Охмуш // Упр. Розвитком: зб. наук. праць. – Харків. – 2013. – № 20. – с. 62-67.
6. Люзняк М. Е. Інструменти грошово-кредитної політики НБУ та їх вплив на депозитний і кредитний ринки / М. Е. Люзняк, О. М. Бартош. // Ефективна економіка. – 2011. - № 12. – с. 83-89.
7. Процентні ставки рефінансування банків Національним банком України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/files/Inter_r_ref.xls.

СИСТЕМИ КАЛЬКУЛЮВАННЯ ВИТРАТ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

БАРБУЦА Р., 4 курс (ОС«бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»,
наук. кер. Маначинська Ю.А.

У статті досліджено зарубіжні підходи до системи калькулювання витрат. Особлива увага відведена системам калькулювання за повними та змінними витратами.

In the article the foreign approaches to the system of calibration of expenses are investigated. Particular attention is devoted to systems of calculation with full and variable costs.

Система управлінського обліку відіграє надзвичайно важливе значення для вітчизняних господарюючих суб'єктів. Для керівників вищих ланок управління вагоме значення відіграє метод обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. Питанням обрання дієвого методу витрат і калькулювання собівартості продукції присвячені праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Таких як: М.Г. Грещак, О.С. Коцюба, Ю.А. Мишин, В.О. Ластовецький, В.П. Савчук, М.С. Пушкар, І.Є. Давидович, Д.І. Дема, Л.В. Нападовська та інших.

Метою статті є дослідження сучасних підходів та методів калькулювання собівартості продукції.

За кордоном широко використовують систему «стандарт-кост», яку розглядають як один із важливих інструментів не лише контролю, а й управління витратами. Головне в цій системі - ще до початку виробництва визначити стандартні витрати. При цьому фактична величина прямих затрат обчислюється на основі стандартів, норм, тобто на основі розрахункових кошторисів, нормативів, визначених згідно з нормами обслуговування та чисельністю робітників. У процесі здійснення обліку витрат за методом «стандарт-кост» встановлюють відхилення від заданих параметрів. Суть системи «стандарт-кост» полягає у відображенні в обліку того, що має бути, а не того, що відбулося. Важливою перевагою системи «стандарт-кост» є цінність її даних для прийняття рішень. Особливо ефективні стандарти, розроблені окремо за змінними статтями витрат за умови, що ціни на ресурси і норми трудових витрат встановлено правильно. Важливе значення для прийняття управлінських рішень має використання її в поєднанні з методом «директ-костинг». Суттєвий недолік системи «стандарт-кост» - значні труднощі під час визначення в практичній діяльності ступеня напруженості стандартів (норм) [1, с.1].

Поряд із системою "стандарт-кост" не менш важливе значення в управлінському обліку посідає і система "директ-кост" ("директ-костинг"). Характерною ознакою даної системи є поділ усіх витрат на дві основні групи: змінні, тобто ті, які залежать від обсягу виробництва і зростають у зв'язку із збільшенням випуску продукції, і постійні (умовно-постійні), які не залежать від обсягу виробництва і практично завжди залишаються на одному і тому ж рівні.

"Директ-кост"— це система калькулювання собівартості продукції тільки на основі прямих (змінних) виробничих витрат.

Проте, система "директ-костинг" має і певні недоліки:

— основні труднощі, полягають у виділенні постійних витрат. Значна частина напівзмінних витрат може розподілятися по-різному залежно від методу, який використовується, а це, у свою чергу, буде позначатися на результатах;

— для потреб довгострокового планування та інших потреб управління необхідно паралельно розподіляти постійні накладні витрати в позасистемному порядку;

— при переході від системи повного розподілу витрат до системи "директ-костинг" виникають серйозні проблеми у визначенні суми прибуткового податку;

— аналогічні труднощі виникають і в питаннях оцінки запасів при складанні звітів для власників акцій [2, с. 99].

Калькулювання повних витрат передбачає включення до складу собівартості продукції всіх виробничих витрат (змінних і постійних), розподіл загальновиробничих між окремими видами продукції на основі єдиної бази (машино-годин, основної заробітної плати тощо), відшкодування за рахунок прибутку підприємства витрат на збут і адміністративних витрат.

Калькулювання неповних витрат - система калькулювання, яка передбачає включення у собівартість продукції лише змінних виробничих витрат.

Отже, принципова відмінність системи калькулювання неповних витрат від системи калькулювання повних витрат полягає у підході до постійних виробничих накладних витрат. При використанні системи калькулювання неповних витрат не тільки операційні витрати (пов'язані з управлінням, збутом тощо), а й постійні виробничі витрати розглядаються як витрати періоду і списуються за рахунок прибутку. В результаті у собівартість незавершеного виробництва і готової продукції включаються тільки змінні виробничі витрати. Ця система забезпечує оперативний контроль зв'язків між виробництвом і реалізацією, використовуючи сигнальну інформацію.

$$(1) \quad \text{Маржинальний дохід} = \text{Дохід від реалізації} - \text{Змінні витрати}$$

або

$$(2) \quad \text{Маржинальний дохід} = \text{Постійні витрати} + \text{Прибуток}$$

Калькулювання неповних витрат передбачає включення до складу собівартості готової продукції лише змінних виробничих витрат, розподіл змінних загальновиробничих витрат між окремими видами продукції на основі єдиної бази (машино-годин, людино-годин, основної заробітної плати тощо), визначення маржинального доходу та відшкодування за рахунок прибутку підприємства постійних

загальновиробничих витрат, витрат на збут і адміністративних витрат. [3, с.133].

Способи калькуляції – це технічні прийоми розрахунку собівартості продукції за допомогою певних процедур.

Способи калькуляції доповнюють методи калькулювання. Послідовність та порядок розрахунків у калькуляції залежить від технології створення продукції, можливостей локалізації витрат за калькуляційними об'єктами, наявності зворотних відходів, супутніх та побічних продуктів тощо [4, с. 164].

Калькулювання як процес обчислення собівартості продукції (робіт, послуг) обумовлено різними причинами, засноване на певних принципах, піддано впливу факторів, що визначають її види та різновиди, і здійснюється в рамках різних систем, за допомогою різних методів залежно від виду, типу та характеру управління та організації виробничої діяльності.

Основними принципами, визначальними калькулювання собівартості, є:

- балансове узагальнення витрат в кількісному і вартісному вираженні;
- повне відображення зроблених витрат на основі первинної документації;
- розрахунок собівартості незавершеного виробництва по стабільності се запасів;
- узгодженість об'єктів обліку та об'єктів калькулювання;
- порівнянність показників попередніх і звітних калькуляцій;
- пропорційність розподіляються непрямих витрат і баз розподілу;
- цільове призначення калькуляції та ін.

По повноті включення витрат у собівартість:

— систему обліку повних витрат, що передбачає формування собівартості виробленої продукції (робіт, послуг) на основі всієї суми витрат, включаючи управлінські та інші постійні витрати організації;

— систему "директ-костинг", головним принципом якої є роздільний облік змінних витрат, мінливих зі зміною ступеня завантаження виробничих потужностей і є постійними в розрахунку на одиницю продукції і постійних витрат, в сумі не мінливих при зміні рівня ділової активності, але мінливих в розрахунку на одиницю продукції в залежності від обсягу виробництва і визнання постійних витрат збитками звітного періоду.

У будь-якому випадку вибір системи обліку виробничих витрат повинен виходити з його практичної користі для конкретної організації.

Методи калькуляції поділяються також по способу визначення собівартості одиниці продукції: простий, якщо об'єкт калькулювання збігається з калькуляційною одиницею (простий і позамовний методи), і коефіцієнтний, крім основної отримують побічну (метод виключення) або сполучену продукцію (метод розподілу) [5, с. 118].

Отже система управлінського обліку відіграє надзвичайно важливе значення для вітчизняних господарюючих суб'єктів. Основний принцип підприємницької діяльності – отримання прибутку. Підприємство зобов'язане дотримуватися цього принципу в довготривалому періоді, однак у короткотривалому періоді іноді може його порушувати. Для визначення ціни, яка дозволить дотримуватися цих правил ведення господарської діяльності користуються калькуляцією. Система обліку і калькулювання за повними витратами передбачає, що в собівартість продукції включають усі затрати, пов'язані з процесом виробництва.

Система "директ-костинг" зараз розвивається відповідно до вдосконалення систем управління. Гнучкість планування і прийняття управлінських рішень зажадали введення в систему "директ-костинг" бюджетів (кошторисів) і завдань, аналізу їх виконання. Особливістю сучасної системи "директ-костинг" є використання стандартів (норм) не тільки за змінними витратами, але й постійними, зокрема за змінною частиною постійних накладних витрат. Стандартний "директ-костинг" є засобом досягнення кінцевої мети підприємства — отримання чистого прибутку.

Система "стандарт-кост" має і недоліки. Наприклад, важко скласти стандарти згідно з технологічною картою виробництва. Зміна цін, викликана конкурентною боротьбою за ринки збуту товарів, інфляцією, ускладнює обчислення незавершеного виробництва і вартості залишків готових виробів на складі. Крім того, не на всі виробничі витрати можна встановлювати стандарти, що зумовлює іноді послаблення контролю за ними на місцях. При виконанні підприємством великої кількості різних за характером і типом замовлень за порівняно короткий час обчислювати стандарт на кожне замовлення незручно. У таких випадках замість науково встановлених стандартів на кожен виріб застосовується середня вартість, яка є базою для визначення цін на виріб. Незважаючи на ці недоліки, керівники фірм використовують систему "стандарт-кост" як потужний інструмент контролю за витратами виробництва і калькулювання собівартості продукції, управління, планування з метою отримання максимального прибутку.

Список використаних джерел:

1. Система «стандарт-кост» - особливості обліку витрат і калькулювання собівартості та переваги їх використання / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://semestr.com.ua/book_412_glava_31_5.3._Sistema_%C2%ABstandart-kost%C2%BB.html
2. Давидович І.Є. Контролінг / І.Є. Давидович : [Навч. посіб.] — К. - Центр учбової літератури, 2008. — 552 с.
3. Нападівська Л.В. Управлінський облік / Л.В. Нападівська : Монографія / Л.В. Нападівська – Київ : ДАСОА, 2006. – 296 с.
4. Пушкар М.С. Управлінський облік - Тернопіль: "Поліграфіст" ЛТД, 1995. – 218 с.
5. Воронченко Т.В. Основи бухгалтерського обліку / Т.В. Воронченко - М. - Юрайт, 2016. — 276 с.

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА

**БЕРЕЖНІЦЬКА К., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Романчук А. Л.**

В статті критично проаналізовано твердження науковці стосовно змістового наповнення терміну «фінансовий стан». Деталізовано напрямки оцінки фінансового становища сучасного підприємства. Обґрунтовано роль фінансової звітності як головного інформаційного джерела для аналізу.

The article critically analyzes the statement of the scientist regarding the content content of the term "financial condition". The directions of estimation of a financial condition of a modern enterprise are detailed. The role of financial reporting as the main information source for analysis is grounded.

Сьогодення для вітчизняного підприємства відзначене чималими труднощами, кризовими умовами, жорсткістю конкурентної боротьби, ціновим демпінгом тощо. І для того, щоб змогти не просто відстояти своє «місце під сонцем», але і розвиватися в майбутньому, слід кардинально змінити підходи до системи управління. Значимою характеристикою, за якою всі навколишні партнери приймають рішення про доцільність співпрацювати з господарюючим суб'єктом, і фінансово-економічне його становище. З одного боку, як в один голос кричать сучасні аналітики, це ретроспективний параметр, минула фінансова історія, але саме вона є певним гарантом того, що чекати від конкретного підприємства. Окрім того, говорити про прогнозування в сучасних економічних умовах не доцільно, оскільки передбачити щось на перспективи просто неможливо.

Метою статті є дослідження основних напрямків аналізу фінансового стану та місце фінансової звітності в даному управлінсько-аналітичному процесі.

Об'єктом дослідження є процеси, спрямовані на створення єдиного адекватного інформаційного поля для проведення аналізу фінансового стану через призму форм фінзвітності сучасних підприємств.

Предметом дослідження обрано теоретико-методичні засади, що дозволяють відстежити зв'язок між аналітичними оцінками фінансового стану та формами фінансової звітності.

Таблиця 1

Тлумачення і трактування економічної категорії «фінансовий стан» різними науковцями

№ з/п	Автор	Зміст поняття	Пояснення
1	2	3	4
1	Поддєрьогін О.М. [10, с. 282-283]	Фінансовий стан – багатовимірна економічна величина, яка відображає наявність та використання фінансових ресурсів підприємства	Робиться акцент тільки на наявності ресурсів, проте випускається якісна сторона – доцільність та ефективність їх використання
2	Савицька Г.В. [7, с. 409]	Фінансовий стан – здатність фінансувати свою діяльність, тобто рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, фінансовими взаємовідносинами з іншими фізичними та юридичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю	Знову ж таки, якісний бік використання ресурсів та участь у взаємовідносинах не встановлений
3	Бланк І. А. [2, с.476]	Фінансовий стан – рівень збалансованості окремих елементів активів і пасивів підприємства, а також рівень ефективності їх використання	Враховано два аспекти: необхідна кількість ресурсів та якість їх використання (розміщення)
4	Крейніна М.Н. [5, с.11]	Фінансовий стан – показник економічної діяльності підприємства, що характеризує його ділову активність і надійність	Ділова активність та надійність – обмежені характеристики діяльності підприємства і не надають повної характеристики про можливість ефективно функціонувати
5	Поляк Г.Б. [9, с.277]	Фінансовий стан підприємства – це, по суті, кінцеві результати його діяльності	Недоцільне ототожнення тільки із фінансовими результат-тами (прибутком або збитком)
6	Балабанов І.Т. [1, с.411]	Фінансовий стан господарюючого суб'єкта – характеристика його фінансової конкурентоспроможності, ефективності споживання фінансових ресурсів і капіталу, повнота виконання зобов'язань перед іншими суб'єктами господарювання та державою	Науковцем враховані більшість ознак підприємництва, які дозволяють робити ґрунтовні висновки про господарюючого суб'єкта
7	Тютюнник С.В. [8]	Фінансовий стан – економічна категорія, що відображає фінансові відносини суб'єкту на ринку та його здатність фінансувати свою діяльність станом на певну дату	Вказує про моментну сторону цієї характеристики підприємства.
8	Русак Н.А. [6, с.104]	Фінансовий стан – реальні та потенційні фінансові можливості фірми як партнера по бізнесу, об'єкта інвестування капіталу, платника податків	Науковець робить акцент на якісній стороні використання фінансових ресурсів

Для отримання уяви про реальний фінансовий стан можна тільки в тому випадку, коли правильно розумієш, що ж це за економічна категорія, яку інформацію слід збирати для його оцінки. Як показує багаторічні дослідження в області фінансово-аналітичних оцінок, термін «фінансовий стан» є тим «краєугольним каменем», що призводить до серйозних дебатів та наукових суперечок в науковому колі. Для об'єктивності розкриття такої ситуації варто критично оцінити думки найбільш відомих вчених щодо їх тлумачення поняття «фінансовий стан» (табл.1).

За даною таблицею всіх вчених можна поділити на три групи: а) 1 група – фінансовий стан намагаються описати лише через визначення пріоритетних напрямків його аналізу; б) 2 група – найбільш суперечлива, оскільки «фінансовий стан» вони ототожнюють з «фінансовим аналізом», тобто з загальним аналізом фінансової звітності; в) 3 група – визначають фінансовий стан, як характеристики підприємства стосовно розміщення активів та пасивів, результативності господарювання, здатності вчасно погашати боргові зобов'язання тощо.

На нашу думку, визначення, яке надане Л.О. Ващенко, є найбільш повними та методично обґрунтованим: «фінансовий стан – це результат взаємодії всіх елементів системи фінансових взаємовідносин підприємства і саме через це охоплює всі виробничо-господарські факти [3, с.49].

На що наголошують вчені, коли мова йде про фінансовий стан підприємства? Найчастіше такими «модальними» характеристиками виступають розміщення фінансових ресурсів та їх практичне розпорядження. Мобільність активів, платоспроможність, майновий потенціал, власні фінансові ресурси, ділова репутація – все це ті параметри, які можна зустріти при опрацюванні даного питання.

Спроба удосконалити та систематизувати найбільш оптимальні трактування вчених дозволила виділити наступне визначення: фінансовий стан – це складна комплексна економічна категорія, що характеризує розміщення, власність та використання фінансових ресурсів, а також їх достатність в кожний момент часу.

Погляди вітчизняних та зарубіжних науковців кардинально різняться щодо пріоритетності напрямків аналітичної оцінки фінансово-економічного становища підприємства. Так для українських вчених-аналітиків найбільш вагомими є такі спрямування аналізу, як: ліквідність та платоспроможність, структура капіталу підприємства, оборотність, що відображає ділову репутацію підприємства, рентабельність. Зарубіжні вчені схилиються більше до детального вивчення активів і зобов'язань в довготривалому лані з метою побудови тренду, оцінка раціональності руху грошових потоків. Так, поза увагою іноземних аналітиків залишається капітал та оцінка рівня залежності підприємства від зовнішнього фінансування. Це пояснюється тим, що для міжнародних корпорацій більш важливішою характеристикою потенційного партнера є здатність за рахунок динамічному руху грошових потоків вчасно «платити за рахунками».

Безумовно на зацікавленість в тих чи інших фінансових індикаторах та характеристиках впливають особливості економічної ситуації, в якій функціонують підприємства. Високий рівень інфляції, несправедлива конкурентна боротьба, високі податкові тягарі призводять до хронічної проблеми неплатежів та банкрутства вітчизняних суб'єктів підприємництва. Щодо зарубіжних компаній, то їх завдання сприяти подальшому розвитку, підвищувати ефективність розміщення активів в акціонерному капіталі.

Економічна категорія «фінансовий стан» це цілісна система аналітичних напрямів, оцінок, коефіцієнтів та показників-індикаторів. І з метою більш зрозумілого їх групування В.В. Ковальов в своїй праці запропонував виділяти три глобальні аналітичні спрямування, які в свою чергу мають свою складну структуру [4, с. 15]. До таких напрямків належать:

- розміщення і власність фінансових ресурсів, що характеризує фінансовий та майновий потенціал підприємства за даними бухгалтерського балансу;
- достатність фінансових ресурсів в кожен момент часу через призму раціонального руху грошових коштів;
- використання фінансових ресурсів, що передбачає встановлення рівня ефективності споживання ресурсного потенціалу та всієї господарської діяльності (рис.1).

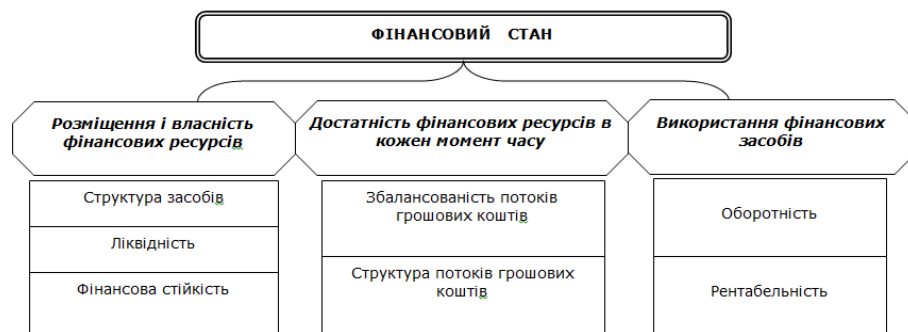

Рис. 1. Аналітичні напрямки у відповідності до змісту поняття «фінансовий стан»

Які б напрямки не визнавали більш важливими і пріоритетними, які б залишали поза увагою, все це відходило б на «задній план» за відсутності належної інформаційної бази. Саме вона є передумовою точних та реалістичних оцінок для сучасного підприємства.

На перший погляд, роль інформації не настільки важлива і значима для підвищення рівня прибутковості підприємства. Проте варто тільки зрозуміти, що будь-яка обліково-аналітична інформаційна база є підґрунтям для прийняття вагомих управлінських рішень, і тоді значення її зростає в геометричній

прогресії. Відповідно належне удосконалення, структуризація інформаційних потоків згідно із потребами менеджменту неодмінно сприятиме подальшому розвитку і рентабельності будь-якого підприємства. Не дарма з давніх-давен вислів: «хто володіє інформацією, той володіє світом» завжди був на вустах у більшості успішних управлінців.

В очах фінансового аналітика фінансова звітність є цілісною та злагодженою системою числових параметрів підприємства, що віддзеркалює фінансово-майнове положення, отримані результати діяльності, рух грошових потоків, структуру капіталу та його достатність для покриття найважливіших активів господарюючого суб'єкту. Чіткі рамки та строга регламентація зі сторони державної влади – основні властивості звітних форм в Україні.

Кожна форма фінансової звітності має своє інформаційне наповнення, що характеризується відповідною аналітичною цінністю. Так, для проведення аналізу того чи іншого параметру підприємства варто скористатися належним звітом, який найбільш повно надасть вхідну інформацію для розрахунків і обчислень. Такий зв'язок між напрямками аналізу та елементами фінансової звітності представлені схематично на рис.2.

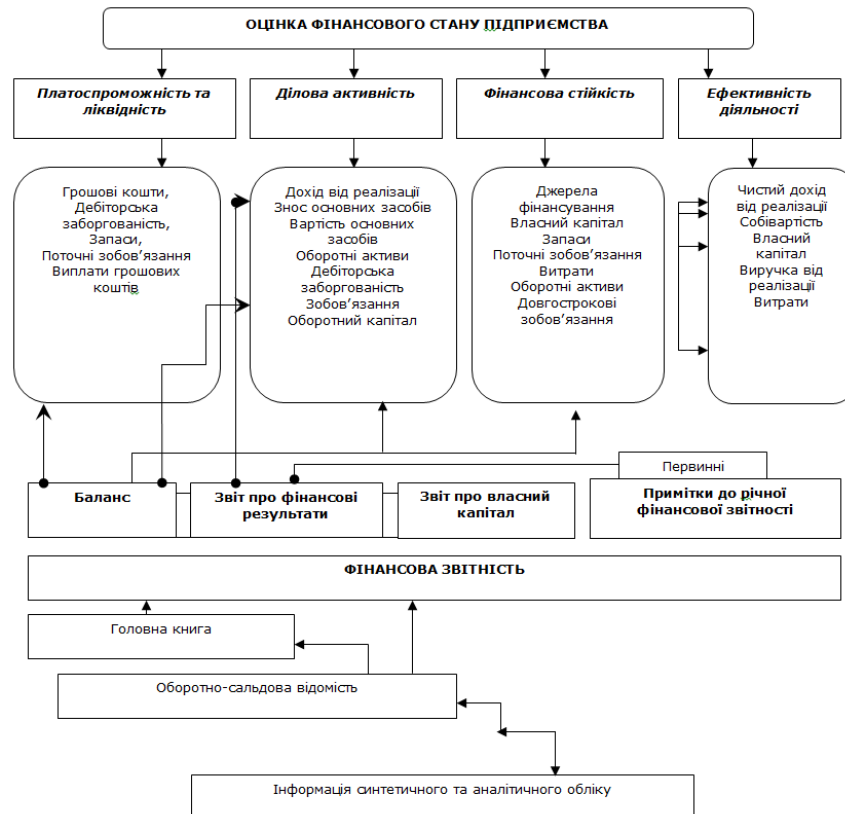

Рис.2. Фактографічна інформація, яка необхідна для оцінки фінансового стану

Отже фінансова звітність – це головне джерело вихідних даних для аналітичних оцінок в системі показників фінансового стану, однак недосконалість, неповне висвітлення потрібних параметрів є головним обґрунтуванням потреби подальших удосконалень та змін в її формі.

Зовнішні користувачі мають в свою розпорядженні дуже обмежену кількість інформаційних потоків, які представлені, як правило, лише основними формами фінансової звітності. Проте інформація, яка зосереджена у публічній звітності доволі широкомасштабна, всесторонньо описуючи найголовніші сторони підприємства, що дозволяє провести поглиблений аналіз його фінансового стану.

Список використаних джерел:

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом. / И.Т. Балабанов – М.: Финансы и статистика, 2005. – 258с.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. / И.А.Бланк – К.: Ника-Центр; Эльга, 2010. – 559с.
3. Ващенко Л.О. Аналіз фінансового стану підприємств: інформаційне та методичне забезпечення: монограф. / Л.О. Ващенко, П.М. Сухарев. – Донецьк: «Вебер», 2013. – 185с.
4. Ковалев В.В. Финансовый анализ. Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. / В.В. Ковалев – М.: Финансы и статистика, 2009. – 519с.
5. Крейнина А.В. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле. / А.В. Крейнина – М.: ЦИТП, 2012. – 255с.
6. Русак Н.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования. / Н.А. Русак – Мн.: Высш. школа, 2013. – 309с.
7. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб.пособие. / Г.В. Савицкая – 10-е изд. – Минск: ООО «Новое знание», 2009. – 704с.
8. Тютюнник С.В. Сутність характеристики фінансового стану підприємства / С.В. Тютюнник, І. В. Бокарева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kand-ekon-naukytutyunnik-sv-bokareva-iv-sutnisni-harakteristiki-finansovogo-stanupidpriemstva/>
9. Финансовый менеджмент / [под ред. Г.Б. Поляка]. – М.: Финансы: Юнити, 2007. – 259с.
10. Фінанси підприємства: [підручник]. / [за ред.. О.М. Поддєрьогіна]. – 4 вид. – К.: КНЕУ, 2011. – 571с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

ВАДАНЮК Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Скрипник М.Є.

Стаття характеризує передумови появи і розвитку виробничого обліку витрат на оплату, його поняття і сутність. Досліджено відмінності обліку витрат на оплату праці при використанні різних методів обліку виробничих витрат, а також виявлено основні напрями його удосконалення.

The article describes the preconditions for the emergence and development of production accounting cost of payment, its concept and essence. Researched account of differences in labor costs by using different methods of calculation of production costs and identified the main directions of its improvement.

Зародження і розвиток системи виробничого обліку тісно пов'язане з інформаційними потребами управління. Витрати на оплату праці є важливим об'єктом виробничого обліку і економічним показником діяльності підприємства. Від організації обліку витрат на оплату праці залежить якість інформації, яка надається для прийняття управлінських рішень, що обумовлює актуальність даної проблеми.

Метою статті є розкриття теоретичних аспектів обліку витрат на оплату праці трудових ресурсів на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес обліку витрат на оплату праці трудових ресурсів.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти обліку витрат на оплату праці трудових ресурсів на підприємстві.

Базовою роботою з розвитку обліку витрат на оплату праці прийнято вважати працю інженера Г. Емерсона «Продуктивність праці як основа оперативної роботи і заробітної плати», опубліковану в 1918 [4]. У роботах вітчизняних вчених тема обліку витрат і калькулювання собівартості стає центральною в 1950-1970-х роках. На нашу думку, В. Рудницького, етапними можна вважати роботи в області: визначення сутності, функцій і сфери застосування виробничого обліку; розмежування цілей і методів обліку витрат і калькулювання собівартості [4. с. 25]. У цій галузі широко відомі такі вчені, як: П. С. Безруких, А. П. Зуділін, В. Б. Івашкевича, В.С.Лень, Л.В. Нападовська, В. Ф. Палій, В. Рудницький, Я. В. Соколов, В.І. Стражев, С. А. Стукова, М. Г. Чумаченко, А. Д. Шеремет. Ці вчені свого часу заклали фундамент методології обліку витрат і калькулювання собівартості.

Розвитку основних концепцій виробничого обліку присвячені праці Дж. К. Шима і Дж. Г. Сігела. Вчені пишуть: «Виробничим обліком є складання внутрішніх звітів, призначених для використання апаратом управління при плануванні, здійсненні контролю і прийнятті рішень» [6, с. 6]. Неможна не відзначити, що в понятті виробничого обліку показана лише кінцева стадія його ведення (складання внутрішніх звітів) і немає опису самого процесу. На нашу думку, виробничий облік - це система збору, реєстрації, систематизації і узагальнення інформації про витрати підприємства, а відповідно, виробничий облік витрат на оплату праці - це система збору, реєстрації, систематизації і узагальнення інформації про витрати на оплату праці. Під збором розуміють прийом зовнішніх і оформлення внутрішніх документів з обліку витрат на оплату праці, їх класифікація за різноманітними ознаками. У процесі реєстрації і систематизації дані первинних і зведених документів систематизуються в розрізі прийнятого на підприємстві аналітичного обліку в облікових регістрах (відомостях, особових картках, виробничих звітах). І лише узагальнення інформації передбачає формування та надання звітності. Дані виробничого обліку, зазначені в звітності, надходять в економічний відділ підприємства для їх подальшого тлумачення. Під процесом тлумачення розуміють зіставлення фактичних даних з плановими, нормативними, стандартами, даними минулих періодів та ін. Таким чином, лише після здійснення процесу тлумачення, виконаного економічним відділом, задовольняються інформаційні потреби управління для прийняття управлінських рішень.

З огляду на те що виробничий облік виступає центральним елементом системи управління, М. І. Кутер визнає його невід'ємною частиною управлінського обліку [2. с. 482]. Ключовим моментом вдосконалення виробничого обліку є розвиток методів обліку витрат і калькулювання собівартості. Величезна заслуга в розробці термінології методу обліку витрат і методу калькулювання собівартості належить науковцю Т. А. Жебрак, який розмежував поняття «метод обліку витрат» і «метод калькулювання собівартості продукції».

Більшість вчених першочергово виділяли чотири методи обліку витрат: простий, позамовний, попередільний та нормативний. В даний час масово впроваджуються у виробництво й інші методи, такі як «директ-костинг», «стандарт-кост», «таргет-костинг», «кайзен-костинг», функціональний (метод ABC), метод зворотного списання (точно в строк) та інші. На відміну від методів обліку витрат методи калькулювання не зазнали істотних змін.

У 1976 р. А. П. Зуділін, розглядаючи простий метод, відзначає наступні особливості в обліку витрат на оплату праці. На його думку, оплата праці, так само як і матеріали, в загальній сумі відноситься на процес або центр обліку витрат, що скорочує обсяг первинної документації з оформлення прямих витрат [1]. Простоту обліку витрат на оплату праці при цьому методі відзначає і Л. В. Нападовська, обґрунтовуючи тим, що рівень їх деталізації значно нижче, оскільки співвідношення праці з продукцією відбувається на базі процесу. Непряма оплата праці, на її думку, хоча і є складовою накладних витрат, нерідко враховується як пряма [3].

Обґрунтовуючи методику обліку витрат на оплату праці при простому методі, необхідно уточнити наявні три варіанти обліку і розподілу витрат. При першому варіанті виготовлять один вид продукції і немає незавершеного виробництва. Поточні витрати на оплату праці збираються в одному технологічному процесі і відносяться на даний вид продукції. Його особливістю є відсутність необхідності

в розподілі і класифікації витрат на оплату праці, тому метою обліку витрат на оплату праці є повнота обчислення і відображення в первинних документах. При другому варіанті виготовляється кілька видів продукції і немає незавершеного виробництва. У цьому випадку виникає необхідність організації роздільного обліку в первинних документах прямих і непрямих витрат на оплату праці та подальшого розподілу непрямих витрат на оплату праці на конкретні види продукції пропорційно обраної бази розподілу. Таким чином, метою обліку витрат на оплату праці є точний розподіл на конкретні види продукції непрямих витрат на оплату праці. Третій варіант характеризується тривалим процесом виробництва продукції, і як наслідок, наявністю незавершеного виробництва. У складі витрат попереднього періоду враховуються витрати на оплату праці, пов'язані з виробництвом продукції, яка є у складі незавершеного виробництва на початок періоду. Ці витрати на оплату праці датуються в первинних документах минулими періодами. Витрати на оплату праці, датовані в первинних документах поточним місяцем, діляться на дві групи: пов'язані з виготовленою продукцією (формують витрати поточного періоду) і відносяться до незавершеного виробництва на кінець поточного періоду (формують витрати в незавершеному виробництві на кінець періоду). Таким чином, метою обліку витрат на оплату праці є їх вірний розподіл за часовими періодами [5].

Позамовний метод обліку витрат характеризується тим, що об'єктом обліку витрат є виробниче замовлення. При виконанні великого замовлення, пише А. П. Зуділін, виникає необхідність у відкритті субзамовлень, розрахованих на виконання замовлення по частинах, що дозволяє підвищити оперативність контролю здійснених витрат [1]. Прямі трудові витрати, пише Л. В. Нападовська, являють собою суму винагороди за усі витрати праці, які можна поєднати з конкретним замовленням [3]. Для здійснення контролю над рівнем витрат при прийнятті замовлення підприємство формує кошторис витрат на виконання замовлення. Для забезпечення правильності розподілу витрат на оплату праці між замовленнями в первинних документах проставляється шифр замовлення. Непрямі витрати на оплату праці розподіляються на конкретні замовлення пропорційно обраної бази розподілу. У разі невиконання замовлення до закінчення поточного періоду поточні витрати на оплату праці на загальну суму відносяться до витрат майбутніх періодів (формують витрати в незавершеному виробництві на кінець періоду). В майбутньому періоді витрати на оплату праці, датовані в первинних документах минулим періодом, знайдуть своє відображення в складі незавершеного виробництва на початок періоду. Таким чином, фактична собівартість замовлення обчислюється тільки після його повного виконання.

При попередільному методі обліку витрат продукція в процесі обробки послідовно проходить ряд переділів, що робить істотний вплив на організацію обліку витрат на оплату праці. При безпідприємстві варіанті витрати на оплату праці на підставі первинних документів збираються в бухгалтерії до того моменту, поки сировина не пройде всі стадії обробки і не буде отримано готову продукцію. Аналогічно з другим варіантом простого методу обліку витрат, якщо виготовляють кілька видів продукції, то виникає необхідність розділяти прямі і непрямі витрати на оплату праці, а потім розподіляти їх на конкретні види продукції.

Нормативний метод обліку витрат розроблений Ф. Тейлором і Г. Емерсоном. Його суть полягає в контролі за ходом виробництва продукції і процесом формування собівартості за відхиленнями від заздалегідь розрахованих технічно обґрунтованих норм витрат. З цією метою на основі тарифно-кваліфікаційних довідників та іншої технічної документації розробляються технічні і науково-обґрунтовані норми прямих і непрямих витрат на оплату праці на один виріб або групи однорідних виробів. Розробка нормативної документації починається зі складання нормативних карт на окремі види виробів, де відображаються прямі витрати на оплату праці, розраховані за нормами, що припадають на один виріб або групу однорідних виробів. Норми можуть змінюватися в міру зростання продуктивності праці, що також відображається в нормативних картах.

При функціональному методі обліку витрат (метод ABC) витрати підприємства, обліковані за видами, спочатку групують за функціями діяльності (підготовка, виробництво, реалізація), а потім відносять на собівартість продукції. Авторами даного методу обліку витрат вважаються професора Гарвардського університету Р. Купер і Р. С. Каплан. В основі методу лежить поняття дії, що вимагає для його виконання матеріальних, трудових і фінансових витрат. При цьому складні процеси діяльності складаються з сукупності дій. Носієм витрат для кожної відокремленої дії (або сукупності дій) є драйвер витрат (кост-драйвер). Технологічний процес виробництва продукції складається з певного набору дій, а вартість кожної дії (кост-драйвер) є відомою величиною, тому процес обчислення собівартості продукції стає простим і точним.

Першим ідею «стандарт-коста» запропонував П. Лонгмен в 1902 р. Пізніше Ч. Гаррісон, використовуючи ідеї Г. Емерсона, сформулював принципи системи стандартних витрат [4]. А. П. Зуділін називав її зняттям управління контролю [1]. Відмінною особливістю системи є те, що немає необхідності здійснювати класифікацію витрат, відображати в обліку зміни стандартної собівартості і документувати відхилення фактичних витрат від стандартних. Для групування стандартних витрат на оплату праці складається карта стандартної собівартості виробництва виробу. Фактично витрати на оплату праці, оформлені первинними документами, в обліку не відображаються. В облік вноситься лише загальна сума відхилень фактичних витрат на оплату праці від стандартних.

Обчислення неповної собівартості продукції в економічній літературі США отримало назву «директ-костинг», а в англійській - «маржинал-костинг». У 1923 р. Д. М. Кларк висловлювався: «Для адміністратора кожна стаття витрат має різну цільову установку» [4]. У 1936 р. Д. Харріс використовував його ідею класифікації витрат в розробці методології обліку за системою прямих витрат [1]. Відмінною особливістю обліку витрат на оплату праці при цьому методі є те, що у виробничу собівартість

включаються лише змінні і умовно-змінні витрати на оплату праці. Постійні витрати на оплату праці знаходять відображення лише в повній собівартості продукції. Облік змінних витрат на оплату праці здійснюється на підставі первинних документів, де вказані види продукції, на собівартість яких вони мають пряме відношення.

Незалежно від форм організації праці до методів обліку витрат на оплату праці слід також віднести: метод сигнального документування відхилень і розрахунковий метод. При використанні методу сигнального документування все відхилення від заданої технології виробництва і нормативної (планової) калькуляції оформляються спеціальними документами (нарядами на відрядну роботу, листами на доплату). Розрахунковий метод обліку витрат на оплату праці характеризується використанням різних методик розрахунку. Він застосовується в обліку витрат на оплату праці, коли за даними документів складно здійснити контроль за їх рівнем і виявити приписки, дублювання та інші порушення. Співвідношення методів обліку витрат на виробництво і методів обліку витрат на оплату праці в формі матриці представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Матриця взаємозв'язку методів обліку витрат на виробництво і методів обліку витрат на оплату праці

Методи	Сигнального документування відхилень	Розрахунковий	Подетальний	За виробами	Поопераційний
Простий (попроцесний)			+	+	+
Позамовний	+	+	+	+	+
Попередільний			+	+	+
Нормативний	+	+	+	+	+
Директ-костинг				+	+
Стандарт-кост		+		+	
Функціональний					+

Таким чином, методичний інструментарій організації обліку витрат на виробництво поряд з методами обліку матеріальних витрат збагачений методами обліку витрат на оплату праці. Сигнальними документами оформляються відхилення фактичних витрат від нормативних, тому метод сигнального документування відхилень призначений для використання в нормативному і позамовному методі обліку витрат на виробництво. Розрахунковим методом визначається точна кількість виконаної роботи в зіставленні з нормативами, тому він орієнтований на використання при позамовному, нормативному методі і системі «стандарт-кост». Подетальний метод передбачає поділ виробничого процесу за часовими періодами, тому призначений для використання при простому (попроцесному), позамовному, попередільному і нормативному методах обліку витрат на виробництво.

Основні напрями вдосконалення виробничого обліку витрат на оплату праці полягають в наступному: організація зведеного обліку витрат на оплату праці в умовах автоматизованих систем обробки інформації виробничого обліку; розробка реєстрів аналітичного обліку та форм виробничої звітності за витратами на оплату праці, їх уніфікація за галузевим принципом; забезпечення об'єднання методології виробничого обліку і методики управлінського аналізу витрат на оплату праці шляхом автоматизації даних обліково-аналітичних процедур.

Таким чином, дослідження розвитку і вдосконалення наукових підходів до організації виробничого обліку витрат на оплату праці дозволили: виявити відмінності в обліку витрат на оплату праці при використанні різних методів обліку витрат на виробництво і калькулюванні собівартості продукції; розробити методи обліку витрат на оплату праці, виявити взаємозв'язок методів обліку витрат на виробництво і методів обліку витрат на оплату праці у формі матриці; навести основні напрями удосконалення виробничого обліку витрат на оплату праці.

Список використаних джерел:

1. Зудилин А. П. Бухгалтерский учет на капиталистических предприятиях / А. П. Зудилин. М. : Изд-во РУДН, 1997.
2. Кутер М. И. Теория и принципы бухгалтерского учета / М. И. Кутер. М. : Финансы и статистика, 2000.
3. Нападовська, Л. В. Управлінський облік: підруч. Для вузів / Л.В. Нападовська. – 2-ге вид., доопрац та допов. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с
4. Рудницький В. Еволюція управлінського обліку та сучасні концепції його розвитку / В. Рудницький // Економічний аналіз. – 2010. – Вип.6. – С.24–27.
5. Скрипник Н.В. Управлінський облік: історичний аспект та етапи становлення / Н.В. Скрипник, М.Є. Скрипник // Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД: Матеріали X Міжнародної наук.-практич. інтернет-конф., м. Переяслав-Хмельницький, 29-30 квітня, 2013 р. – С. 188–190.
6. Шим Дж. К., Сигел Дж. Г. Методы управления стоимостью и анализа затрат / Дж. К. Шим, Дж. Г. Сигел : пер. с англ. М. : Филинь, 2006.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА РОЗПОДІЛУ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

**ВИГНАН О., 2 курс (ОС «Магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Євдошак В.І.**

В статті розглянуто особливості формування витрат на виробництво промислової продукції та визначено вплив рівня загальновиrobничих витрат на собівартість продукції. Охарактеризовано склад загальновиrobничих витрат підприємства відповідно до П(С)БО 16 «Витрати».

In the article, the peculiarities of formation of expenses for production of industrial products are considered and the influence of the level of general production expenses on the cost of production. The composition of total production costs of the enterprise in accordance with Regulation 16 "Expenses" is described.

Кожне підприємство, яке приймає участь в розвитку економіки країни, формує фінансові результати діяльності з метою отримання прибутку. Класична модель прибутку – це вирахування з суми отриманих доходів підприємства суми визнаних витрат. Доходи підприємства в першу чергу залежать від рівня збуту та реалізації продукції, надання робіт та послуг, від розвитку ринку. Витрати ж залежать від методики обліку та калькулювання витрат на виробництво продукції.

Витрати на виробництво виникають з суми прямих витрат на виробництво та загальновиrobничих витрат. Визначити прямі витрати на виробництво можна на підставі обліку прямих матеріальних виrobничих витрат, прямих витрат на оплату праці, інших прямих витрат. Всі ці витрати формують виrobничу собівартість продукції і включають прямо у вартість виготовленої продукції. Загальновиrobничі витрати також включаються у вартість продукції, але за непрямим методом розподілу.

Основною проблемою обліку загальновиrobничих витрат є методично вірний розподіл їх між видами виrobленої продукції. Крім того виникають питання щодо складу загальновиrobничих витрат, особливості поділу на постійні та змінні. Порядок та методика обліку витрат підприємства прописані в Національних положеннях стандартах бухгалтерського обліку, зокрема П(С)БО 16 «Витрати». Для потреб управлінського обліку застосовують Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості № 373. Крім того, багато вчених-економістів вивчали проблеми обліку, аналізу та аудиту загальновиrobничих витрат підприємства, зокрема С.Ф. Голов, Л.В. Нападовська, Т.М. Сльозко, Ф.Ф. Бутинець, К. Дзурі, В.І. Єфіменко, Є.В. Мних, В.Ф. Палій, Т.П. Михайлова, І.М. Білоус, І.В. Картишева, Л.І. Лисенко. Проте залишається невирішеними питання розподілу загальновиrobничих витрат на промислових підприємствах, в залежності від їх галузевої приналежності.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо організації системи обліку загальновиrobничих витрат та їх розподілу на промислових підприємствах.

У П(С)БО 16 визначено, що виrobнича собівартість продукції формується відповідно до принципу історичної (фактичної) собівартості, тобто пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання. До складу виrobничої собівартості включається прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати та змінні загальновиrobничі та постійні розподілені загальновиrobничі витрати. В положенні невизначено перелік і склад статей калькулювання виrobничої собівартості продукції, визначено, що встановлюють підприємством самостійно [1]. Нормами положення регламентовано склад собівартості реалізованої продукції проте не визначено порядок формування повної собівартості продукції. Відповідно витрати пов'язані з реалізацією продукції (адміністративні витрати та витрати на збут) відносяться до витрат періоду та відображаються в Звіті про фінансовий результат. Зокрема Валуєв Б.І. в своїй праці відмічає, що незвичним для теорії і практики рішень щодо витрат, які в свій час включилися у повну собівартість, а тепер з неї виведені. До таких витрат відносять витрати пов'язані з управлінням [2].

Спірним питанням в П(С)БО 16 є розподіл загальновиrobничих витрат на постійні та змінні, відповідно до нормальної потужності. Досить складно для промислових підприємств визначити нормальну потужність, внаслідок сезонності виробництва та виробництва окремих видів продукції тільки під замовлення.

В свою чергу для поділу витрат на постійні та змінні необхідно застосовувати спеціальні методи визначення поведінки витрат стосовно обсягу діяльності та обсягів виробництва, які досить складні в обрахунках. На практиці виділити зі складу загальновиrobничих витрат, які з них постійні, які змінні, досить складно та зазвичай підприємства застосовують приблизні розрахунки.

Підтвердження таких думок знаходимо в працях багатьох науковців. Зокрема, Михайлова Т.П. виділяє, що в положенні відсутнє чітке розмежування поділу витрат на постійні та змінні; неможливо чітко виділити зі складу загальновиrobничих витрат постійні та змінні [3, с. 274]. Аналогічні проблемні моменти у П(С)БО 16 відмічають І.М. Білоусова та М.Г. Чумаченко. Автори стверджують, що запропонований П(С)БО 16 розподіл витрат (загальновиrobничих) на постійні та змінні неможливо чітко здійснити, більш того він є «візуальним», примітивним та недостовірним [4, с.8.]. Науковці І.В. Картишева та Л.І. Лисенко визначають, що в П(С)БО 16 з урахуванням економічної сутності витрат застосування термінів постійні та змінні витрати є взагалі некоректним. Некоректність визначення полягає у сутності постійних витрат, де допускається певна залежність від обсягу діяльності: «..майже незмінні». При чому міра невизначеності зв'язку зі зміною обсягів виробництва діючим нормативним документом не регламентована [5, с. 32].

Дійсно, чітко й однозначно розділити ті або інші види витрат на постійні та змінні не можна, оскільки

існують «змішані витрати», які містять у собі елементи, як постійних так і змінних витрат, і що навіть прямі витрати не завжди є змінними, якщо їх розглядати в довготривалому проміжку часу. П(С)БО 16 «Витрати» не ставить перед собою завдання на законодавчому рівні закріпити за видами витрат статус постійних або змінних витрат, воно лише дає загальний принцип визнання тих або інших витрат постійними або змінними, і саме опису цього принципу, а не поділу витрат на дві частини присвячено П(С)БО 16 п. 16 [1].

Аналіз основних характеристик положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що регламентують облік витрат підприємства довів, що норми національних П(С)БО досить загальні та не охоплюють специфіку виробництва кожної промисловості та галузі, вони розроблені для загального користування та мають багато спірних питань, щодо класифікації витрат, обліку витрат виробництва, загальновиробничих витрат та їх розподілу, формуванню виробничої собівартості продукції, визначення складу статей калькуляції, переліку і складу змінних і постійних загальновиробничих витрат, які не регламентовані та залишені на розсуд підприємства.

В свою чергу для уточнення питань формування та калькулювання собівартості продукції профільні міністерства розробляють та затверджують Методичні рекомендації.

На сьогоднішній день для визначення собівартості продукції застосовують норми Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості № 373 затверджені Міністерством промислової політики 09.07.2007р. Дані Методичні рекомендації прийшли на зміну Методичним рекомендаціям № 47 і розроблені відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.1998р. № 1706 «Про затвердження програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів» і приведені у відповідність з внесеними змінами та доповненнями до П(С)БО станом на 01.01.2007р.

Методичні рекомендації містять положення щодо регулювання бухгалтерського обліку витрат виробництва та калькулювання собівартості продукції, визначають склад статей калькуляції виробничої та повної собівартості, методи обліку витрат та способи калькулювання собівартості продукції промислових підприємств. Особливістю методичних рекомендацій є те, що в них визначено сутність терміну «виробнича собівартість», мету планування, розрахунку та обліку собівартості продукції, особливості обліку незавершеного виробництва та допоміжного виробництва. Для обліку витрат виробництва запропоновано використання таких методів, як позамовний, попередільний та попроцесний на основі відмінності у виборі первинного об'єкту за якими ведеться аналітичний облік витрат. Напрямом удосконалення обліку і контролю визначено запровадження нормативного методу та удосконалення «директ-костингу» [6].

Недоліком Методичних рекомендацій є їх загальний характер тобто вони розроблені для всіх галузей промисловості і не враховують організаційні, технологічні особливості виробництва (специфіку галузі). На практиці відсутність Методичних рекомендацій для конкретних галузей промисловості, або їх часта зміна призводить до різного відображення витрат виробництва, загальновиробничих витрат, собівартості продукції в обліковій системі підприємства.

В минулому для кожної промисловості розроблялись галузеві інструкції, які враховували їх особливості. Отже відсутність галузевих інструктивних документів, які регламентують порядок обліку витрат виробництва та калькулювання собівартості продукції з урахуванням організаційних та технологічних особливостей лакофарбових підприємств, негативно впливає на ведення бухгалтерського обліку витрат. Вирішення даної проблеми є розробка галузевих методичних рекомендацій, що дозволить врахувати особливості кожної галузі та забезпечить ефективне застосування підприємствами інформації про витрати виробництва розрізі елементів витрат, статей калькуляції, методів обліку витрат, способів калькулювання відповідно до технології виробництва лакофарбової продукції.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарты) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" [Електронний ресурс] : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року №318. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.
2. Валуев Б.И. Некоторые актуальные проблемы П(С)БУ 16 «Расходы» [Електронний ресурс] / Б.И. Валуев // Економіка: реалії часу. – 2012. – №1 (2). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/econrch/2012_1/12vbiarv.pdf.
3. Михайлова Т.П. Деякі питання формування собівартості продукції : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. / Т.П. Михайлова // Стан і проблеми оподаткування в умовах ринкової економіки. – 2007. – С. 273–277.
4. Чумаченко М. П(С)БО 16 «Витрати» таки перешкоджає економічній роботі на підприємстві / М. Чумаченко, І. Білоусова // Бухгалтерський облік і аудит – 2007. – № 10. – С. 3–10.
5. Картишева И.В. Спорные вопросы учета себестоимости продукции промышленного предприятия / И.В. Картишева, Л.И. Лысенко // Совершенствование теории и практики учета, анализа и аудита для становления национальной учетной системы : материалы межвуз. студ. научно-практ. конф., г. Севастополь, 2012 г. – Севастополь, 2012. – С. 31–33.
6. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості : затв. наказом Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373.

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СПОЖИВЧОЇ
КООПЕРАЦІЇ**

**ВИРСТЮК В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Романчук А. Л.**

В статті розкрито методичні аспекти аналізу фінансового стану на підприємствах споживчої кооперації. Особливу увагу приділено аналітичним напрямкам та відповідним показникам та оцінним індикаторам. Акцент зроблено на проблемних місцях в аналізі фінансового стану.

The article deals with the methodical aspects of the analysis of the financial situation at the enterprises of consumer co-operation. Particular attention is paid to analytical trends and relevant indicators and appraisal indicators. The emphasis is on problem areas in the analysis of financial condition.

Сьогоднішня потреба для сучасного кооперативного підприємства не просто «триматися на плаву», але і протистояти жорсткій конкуренції, податковому тиску, інфляційним процесами, все більше вимагають від керівництва активних дій та оперативності у прийнятті виважених рішень, які б базувалися на необхідному інформаційному підґрунті. Тому показники звітності стають більш затребуваними, окрім того керівники намагаються вдумливо їх «читати», оцінювати та розуміти, що стоїть за кожним з них. Однак, як показує практика не кожний з керуючих працівників вдало і адекватно реагує на значення тої чи іншої статті фінзвітності, вміє правильно проводити аналітичну оцінку фінансово-майнового становища. Тому на сьогодні актуальною задачею для кожного господарюючого суб'єкта є правильне розуміння методичних аспектів аналізу на базі головних форм звітності.

Метою статті є дослідження та систематизація методики проведення аналізу фінансового стану на сучасних господарюючих суб'єктах задля отримання адаптованої інформації під управлінські потреби.

Об'єктом дослідження є процеси, спрямовані на проведення вірогідної та об'єктивної оцінки головних параметрів фінансового становища підприємств споживчої кооперації.

Предметом дослідження обрано методичні засади, що покладені в основу аналітичних оцінок та аналізу фінансового стану сучасних кооперативних підприємств.

Вітчизняні кооперативні підприємства змушені функціонувати в нестабільному економічному середовищі, де звичні закони ринку проявляють себе непередбачувано. Для створення певної «подушки безпеки», впевненості, що «завтрашній день» не призведе до фатальних наслідків і підприємство зможе адекватно проявляти себе в конкурентних кризових умовах, необхідно забезпечити оптимальні параметри стабільного фінансового стану через призму дієвої та адаптованої системи управління. В свою чергу, для якісного регулювання прибутковості, ліквідності, фінансовою незалежністю, діловою репутацією господарюючого суб'єкта варто систематично виконувати аналітичні процедури із всесторонньою оцінкою системи фінансових показників і коефіцієнтів.

За даними Державної статистичної служби України більшість підприємств споживчої кооперації сьогодні знаходяться на межі банкрутства та є збитковими. Тому зараз, як ніколи, потреба у здійсненні належної аналітичної оцінки фінансового стану є особливо актуальною.

З допомогою такого аналітичного інструментарію система управління підприємства зможе вирішити низку стратегічно важливих питань, а саме: 1) уникнути або мінімізувати рівень невизначеності; 2) оптимізувати співвідношення між різновидами джерел фінансування; 3) створити найбільш раціональний склад майна в розрізі видів за ступенем ліквідності та доцільності. Тому практична цінність аналізу фінансового стану не потребує додаткових підтверджень, це є «аксіоматичне» твердження. Проте зміна складу і змісту статей фінансової звітності тягне за собою і корективи в методиці фінансового аналізу.

Теоретичні та практичні аспекти аналізу фінансового стану підприємства глибоко досліджені в працях вітчизняних учених М. Білик, І. Бланка, Є. Бойко, О. Волкової, Г. Герасименка, В. Ковальова, А. Поддєрьогіна, В. Родіонова, Г. Савицької, М. Федотова, У. Бівера, І. Балабанова, В. Хорна, Л. Донцової, А. Шеремета, Р. Сайфуліна та інших.

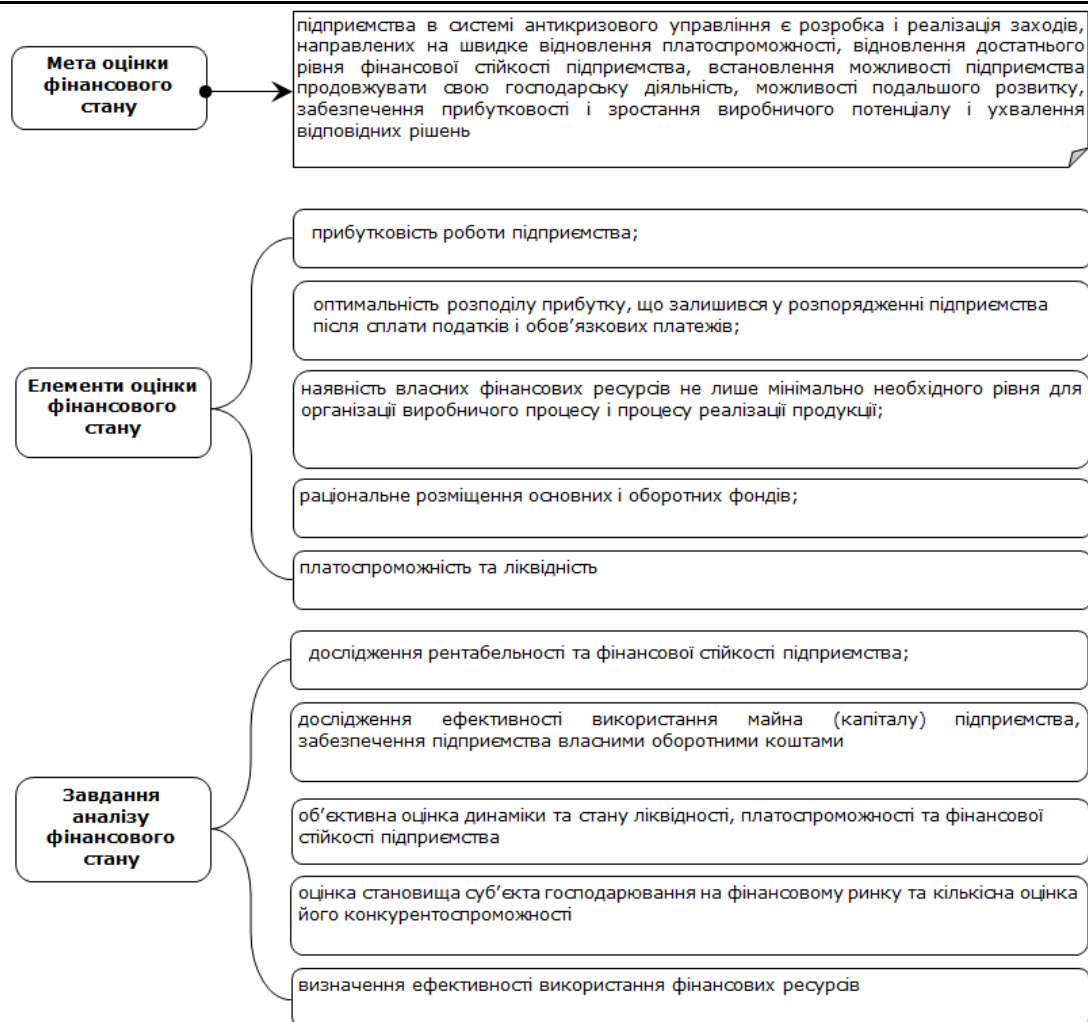
Однак, кожен із вчених по-своєму бачить методику і напрямки оцінювання фінансового становища. Так, А. М. Поддєрьогін наголошує на тому, що аналіз фінансового стану є тотожним із загальним аналізом господарської діяльності підприємства і поділяється на підрозділи: фінансовий та управлінський аналіз [10, с.284-285]. Параметри такої аналітичної парадигми окреслені на рис. 1.

З іншого боку намагається охарактеризувати аналітичне вивчення фінансового стану К. В. Бородкін, який зазначає, що всі показники і коефіцієнти в системі такої аналітичної оцінки повинні давати не тільки інформація в статичному ракурсі, але і в часовому ланзі, що дозволяє моделювати історію всіх існуючих процесів та ситуацій, які переживає саме підприємство, визначати як бореться з перешкодами і труднощами, які «больові точки» існують та як їх усунути [1].

В такому аналітичному опрацюванні інформативних даних про суб'єкт господарювання вирішальну роль відіграють методи та прийоми, їх алгоритмізація та практичне застосування. Останнє на пряму залежить від базових характерних параметрів фінансового стану, що, в першу чергу, повинно задовольняти інформаційні потреби суб'єктів аналізу.

Для систематичного представлення зв'язку між характеристиками фінансового стану та інформаційними потребами користувачів представимо схему на рис. 2.

Зі слів Обушак Т. А. фінансовий стан має вивчатися на підставі взаємоузгоджених елементів, які для конкретного підприємства є найбільш актуальними та затребуваними [6, с.98-100]. Що ж це за елементи, і які з них варто більш детально опрацьовувати? В якості відповіді на це питання нами було систематизовано думки вчених та представлено складові фінансового стану в сучасних умовах (рис.3.).

Для того щоб виконати ці завдання, необхідно вивчати:

- наявність, склад і структуру оборотних коштів підприємства, причини та наслідки їх змін;
- наявність, склад і структуру джерел власних коштів підприємства, причини та наслідки їх змін;
- стан, структуру і зміни довгострокових активів;
- наявність, структуру поточних активів у сферах виробництва й обігу, причини та наслідки їх змін;
- платоспроможність і фінансову гнучкість;
- ефективність використання активів;
- окупність інвестицій .

Рис.1. Призначення та основні цільові напрямки аналізу фінансового стану

Характерні риси фінансового стану					
	→	Об'єкт фінансового управління господарською діяльністю підприємства	→	Відображення реальних і потенційних можливостей підприємства	
	→	Результат фінансово-господарської діяльності підприємства	→	Рівень збалансованості структурних елементів активів і капіталу та ефективність їх використання	
	→	Інтегрована характеристика за багатьма елементами	→	Носій чинника ризику	
	→	Об'єкт прояву в часі	→	Чинник зростання ринкової вартості підприємства	

Рис. 2. Параметри фінансового стану в інформаційному просторі

Група аналітиків, серед яких С.В. Тютюнник та І.В. Бокарьов, стверджують, що будь-яке фінансове рішення може бути класифіковане як виважене та обґрунтоване лише на підставі всебічного аналізу фінансового стану, в іншому випадку перспективи для підприємства є не «райдужними» [9].

Рис.3. Складові характеристики (напрямки) фінансового стану

Які 6 складові не обирали вчені та аналітики під час проведення аналітичного вивчення фінансового стану, результативність їх буде на 80% залежати від методів та прийомів. Тому було систематизовано напрямки та методичні підходи в системі аналізу фінансового стану (рис.3.4).

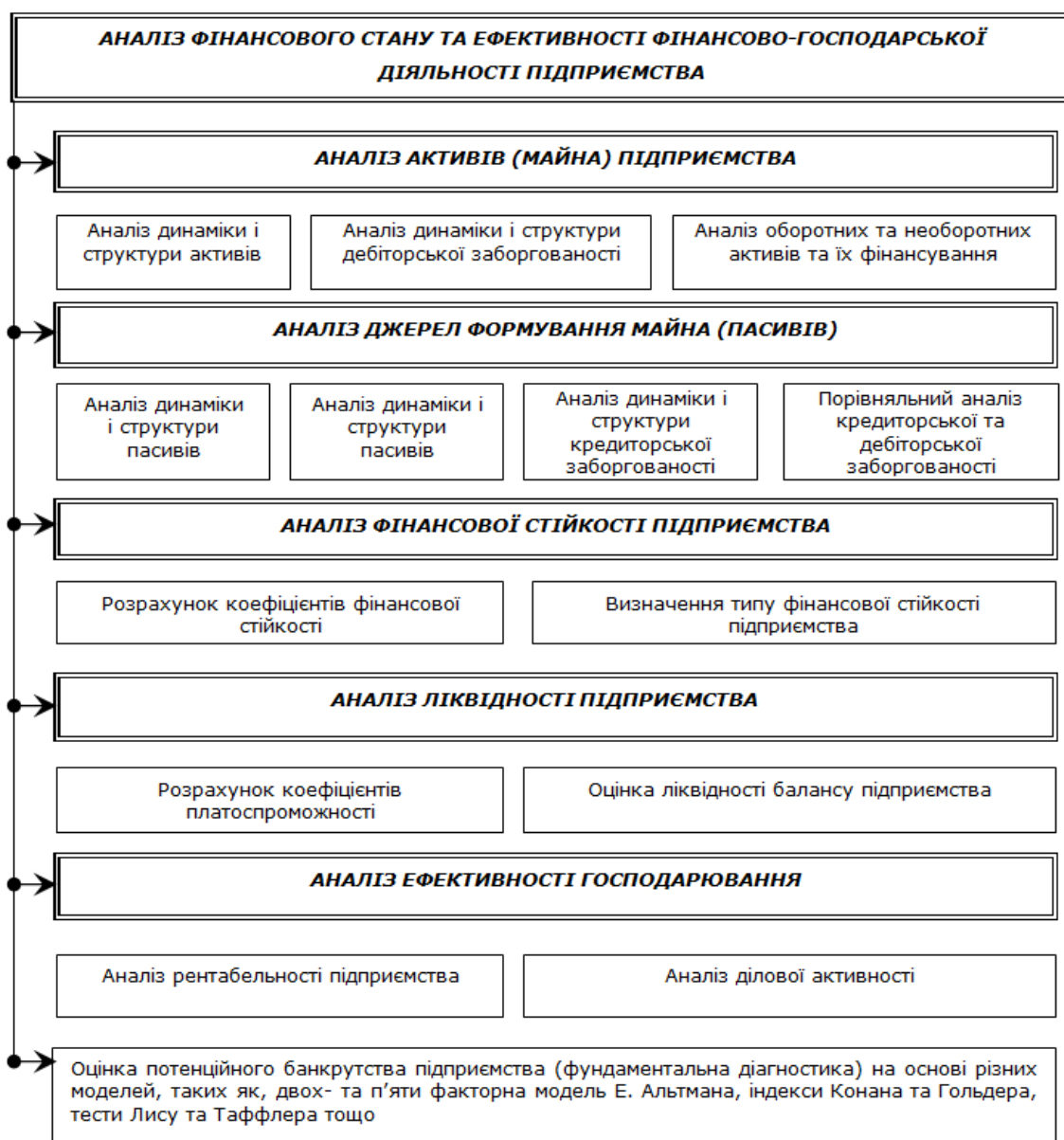

Рис. 4. Система методів економічного аналізу, що використовуються при аналізі фінансового стану підприємства

Здавалося б напрямки окреслені, методи узгоджені, але як показує опрацьована спеціальна література та періодичні видання за даною тематикою, існує багато невирішених спірних питань, які зі слів вчених варто терміново вирішувати та приходити до консенсусу. Найвагоміші припущення та обґрунтування наведені на рис. 5.

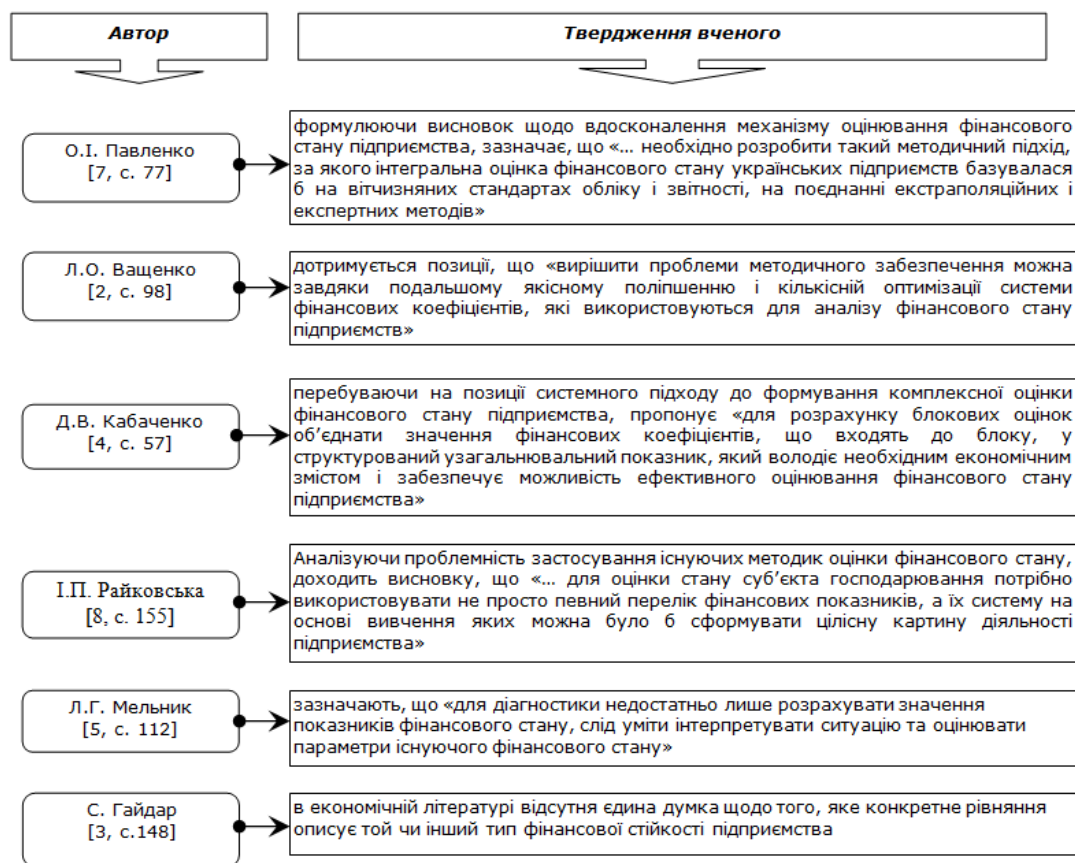

Рис. 5. Твердження науковців щодо невирішених методичних аспектів аналізу фінансового стану

Всі описані проблемні аспекти потребують деталізованого вивчення задля їх усунення із практики сучасних кооперативних підприємств. Адже лише за такої ситуації можна побудувати цілісну систему управління, що дозволить створити чіткий ланцюжок між об'єктом і суб'єктом менеджменту, вчасно приймати дієві рішення та уникати кризових ситуацій в діяльності підприємства.

Отже, система аналізу фінансового стану це не тільки важливий пункт інформаційного забезпечення управління підприємства, але і складна багаторівнева ієрархічна аналітична «піраміда», де не врахування якогось несуттєвого компонента, може її зруйнувати та звести нанівець значимість.

Список використаних джерел:

1. Бородкин К.В. Анализ инструментария финансовой диагностики. / К.В. Бородкин, Б.Г. Преображенский // Финансы.-2015.-№3.- С.65-66
2. Ващенко Л.О. Оцінка методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств / Л.О. Ващенко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2015. – № 1. – С. 97–100.
3. Гайдар С. Агрегатний підхід до оцінки фінансової стійкості торговельних підприємств / С. Гайдар // Економічний аналіз. – 2014. – Вип. 3 (19). – С. 147–150.
4. Кабаченко Д.В. Використання системного підходу при формуванні комплексної оцінки фінансового стану підприємства / Д.В. Кабаченко // Держава та регіони. – 2014. – № 3. – С. 58–62.
5. Мельник Л. Г. Економіка підприємства / Л.Г. Мельник, О.І. Корінцева. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. – 412с.
6. Обушак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства/ Обушак Т.А. // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №9 (75). – С. 92-100
7. Павленко О. І. Вдосконалення механізму оцінки фінансового стану підприємства / О.І. Павленко // Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал. – 2016. – № 2 (19). – С. 72–78.
8. Райковська І.Т. Проблеми застосування методик аналізу фінансового стану в діяльності промислових підприємств / І.Т. Райковська // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2016. – № 3 (49). – С. 154–158.
9. Тютюнник С.В. Сутність характеристики фінансового стану підприємства / С.В. Тютюнник, І. В. Бокарева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kand-ekon-naukytutyunnik-sv-bokareva-iv-sutnisni-harakteristiki-finansovogo-stanupidpriemstva/>
10. Фінанси підприємства: [підручник]. / [за ред.. О.М. Поддєрьогіна]. – 4 вид. – К.: КНЕУ, 2011. – 571с.

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ
ВИШНІВСЬКИЙ А. В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук.кер Ковалевич Д.А.

У статті розкрито сутність звітності, порядок її складання та подання. Обґрунтовано проблеми та напрямки удосконалення фінансової звітності.

The article discloses the essence of reporting, the procedure for its compilation and presentation. The problems and directions of improvement of financial reporting are substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що звітність є завершальним етапом ведення бухгалтерського обліку і є основою для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетних установ.

Метою статті є дослідження стану звітності бюджетних установ та бюджетного обліку в Україні, методів та шляхів її покращення.

Об'єктом дослідження є фінансова звітність бюджетних установ.

Предметом дослідження є аналіз виконання кошторисів, економічної діяльності та майна окремої бюджетної установи за показниками звітності та дослідження її прозорості та доступності для зовнішніх користувачів.

Значення бюджетного обліку та практика складання фінансової звітності бюджетними установами посідають досить вагоме місце у наукових дослідженнях таких вчених як Ткаченко І.Т., Сопко В.В., Матвеева В.О., Свірко С.В., Атамас П.Й., Джога Р.Т., Бутинець Ф.Ф., Канєва Т.В. та працях інших науковців. Особливо глибоко вивчають проблематику та шляхи реформування вітчизняного державного бухгалтерського обліку такі українські вчені як Чечуліна О.О., Сушко Н.І., Яремко І.Й., та інші.

Бюджетна установа згідно з Бюджетним кодексом України - установа або організація, визначена Конституцією України, а також установа або організація, створена в установленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю утримується за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевих бюджетів. Бюджетні установи є неприбутковими [1].

Бюджетні установи є первинною ланкою галузей невиробничої сфери, де щоденно відбуваються численні господарські операції, що вносять зміни до складу та розміщення господарських засобів і джерел їх утворення, використання яких потребує ретельного контролю. Як система контролю за наявністю та рухом бюджетних коштів, бухгалтерський облік у бюджетних установах виконує управлінську, контрольну та інформаційну функції. Основним його завданням є повне і своєчасне відображення фінансово-господарських операцій з використання бюджетних коштів відповідно до їхнього цільового призначення.

У процесі функціонування бюджетних установ та організацій виникає потік різнобічної інформації про їх діяльність, включаючи ті чи інші види обліку. В період гострої політичної та економічної кризи необхідно так організувати облік і достовірно відобразити показники у звітності, щоб забезпечувати учасників ринку необхідною бухгалтерською інформацією, дозволяти власнику мати достовірні дані про власне майнове і фінансове становище, результати діяльності відповідно до міжнародних стандартів.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Метою складання й подання фінансової та бюджетної звітності є надання достовірної фінансової інформації внутрішнім і зовнішнім користувачам щодо джерел надходження коштів і напрямів їхнього використання; рівня фінансового забезпечення діяльності установи, отримання і використання ресурсів відповідно до затвердженого кошторису; стану виконання зобов'язань установи та дотримання фінансової дисципліни установою.

Складання звітності є завершальним етапом облікового процесу.

Визначальною проблемою та обов'язковою умовою євро-інтеграційних процесів в Україні: реформування національної системи бухгалтерського обліку та звітності шляхом запровадження національних стандартів, які відповідають міжнародним. Ключовим напрямком перетворень являється модифікації обліку в бюджетних установах та розробка дієвих механізмів удосконалення обліку та звітності відповідно до вимог міжнародних стандартів. Запровадження нових положень обліку та звітності бюджетних установ потребує подальших наукових досліджень та належного нормативно-правового забезпечення. оскільки нововведення в процесі реформування бухгалтерського обліку та звітності бюджетних установ вимагають від працівників підприємств державного сектору адаптації до методологічних засад ведення обліку та складання звітності.

Складання звітності в бюджетних установах завершує повний цикл облікового процесу. Звітність бюджетних установ як узагальнення даних про виконання кошторису являється інформаційним забезпеченням для встановлення раціонального та цільового використання бюджетних коштів.

Складання звітності – важливий етап діяльності бюджетних установ, що дає змогу чітко відслідкувати використання бюджетних коштів. Звітність розпорядників бюджетних коштів є важливим інструментом у механізмі регулювання діяльності бюджетної сфери та планування бюджетної політики держави.

Бюджетний облік за своїм основним призначенням — важливий інструмент системи державного управління. Його розвиток невідривно пов'язаний з еволюцією самої держави і, відповідно, з підвищеними вимогами до інформації, яка використовується у цьому процесі. Облік та звітність має вчасно та якісно

надавати інформацію про наявність і рух державних коштів на всіх етапах їхнього надходження й витрачання.

Нинішній етап розвитку бухгалтерського обліку бюджетних установ, на відміну від попередніх, неможливо виокремити як самостійний щодо інших підсистем вітчизняної системи обліку, оскільки він характеризується загальними процесами, а саме: кроками з гармонізації вітчизняної облікової практики до міжнародного досвіду.

Співробітництво України з міжнародними організаціями, кредитними і фінансовими установами на інвестиційних ринках ставить вимоги до відкритості економічної інформації, її зрозумілості. Очевидно, що для визначення ризикованості вкладень необхідна інформація про накопичені активи й наявні зобов'язання.

Важливим питанням є створення системи фінансової звітності, яка дасть змогу не лише відстежувати правильність використання бюджетних коштів, а й результативність їх використання по кожному року і в цілому по завершенню бюджетної програми, а також дасть можливість об'єктивно оцінити активи і зобов'язання державної влади. За умови створення такої дієвої системи, фінансова звітність стане прозорішою, адже буде відображати не лише напрямки витрачання коштів, а реальні потреби в цих коштах бюджетних установ, що є основою бюджетного планування.

Першочерговими завданнями у цій сфері мають стати удосконалення методології та перехід на єдині методологічні засади бухгалтерського обліку і звітності, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку.

Подання фінансової та бюджетної звітності – обов'язковий атрибут ведення бухгалтерського обліку в державному секторі багатьох країн світу, що є необхідною умовою для прийняття ефективних управлінських рішень. Фінансова та бюджетна звітність складається з метою надання інформації, корисної для прийняття управлінських рішень.

Дані, відображені у звітах розпорядників бюджетних коштів, є елементом контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Важливим напрямком створення ефективної системи бухгалтерського обліку в державному секторі є вдосконалення бюджетної та фінансової звітності, оскільки саме звітність являється основним інформаційним джерелом діяльності бюджетних установ та управління процесами в бюджетній сфері.

Звітність в державному секторі поділяється на фінансову та бюджетну.

Фінансова звітність бюджетних установ містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів установ за звітний період.

Реформи системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності включають :

— покращення нормативно-правової бази у сфері бухгалтерського обліку, кошторису та звітності бюджетних установ, введення нових та доповнення вже існуючих нормативних актів;

— гармонізацію та адаптацію національних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних систем національних рахунків.

Реформування передбачає стандартизацію кошторису та звітності, що за умови інтеграції у єдине фінансове співтовариство, дасть змогу об'єктивно та чітко відслідковувати діяльність розпорядників бюджетних коштів. Стандартизувати потрібно саме складання звітності, а не саму систему бухгалтерського обліку, механізм якої у різних країнах може відрізнятися. Основним етапом удосконалення нормативно-правової бази у сфері складання кошторису та фінансової звітності державного сектору має бути адаптація та прирівнення термінології міжнародних стандартів бухгалтерського обліку до потреб сектору державного управління України.

Ці заходи дадуть можливість усунути недоліки складання кошторису та фінансової звітності бюджетних установ та покращити ефективність діяльності у бюджетній сфері. Удосконалення фінансової звітності установ державного сектора сприятиме підвищенню прозорості управління державними фінансами; чіткості та ефективності використання та розподілу бюджетних ресурсів; покращенню планування бюджетної політики та бюджетних програм на середньострокові та довгострокові періоди.

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що в Україні, яка переживає економічну та політичну кризу проводяться значні перетворення у системі бухгалтерського обліку, та звітності розпорядників коштів бюджету.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: за станом на 01.01.2018 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 8.07.2010 р. № 2456-VI – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>
2. Законодавство України [Електронний ресурс] офіц. текст : офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
3. Офіційний сайт Комітету державного сектору Міжнародної федерації бухгалтерів [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ifac.org/public sector/

ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**ГРИГОР В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»,
наук. кер. Романчук А. Л.**

В статті розглянуто призначення фінансової звітності в Україні та її зміст. Проаналізовано основні переваги застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. Визначено основні недоліки вітчизняної фінансової звітності. Обґрунтовано

необхідність гармонізації форм національної звітності з міжнародними стандартами.

The article discusses the purpose of financial reporting in Ukraine and its content. The main advantages of applying international financial reporting standards are analyzed. The main disadvantages of domestic financial reporting are determined. The necessity of harmonization of forms of national reporting with international standards is substantiated.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що в умовах нестабільної економіки країни значно знизилася купівельна спроможність як населення, так і суб'єктів підприємницької діяльності. Опинившись у непростій ситуації, підприємства України спрямовані на міжнародний рівень розвитку. У таких умовах важливу роль відіграє фінансова звітність, її гармонізація з МСФЗ, необхідність якої є результатом глобалізації економіки. Тому питання вдосконалення та адаптації до міжнародних стандартів на сьогодні є одним із головних.

Фінансова звітність є основним джерелом інформації при проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. У фінансових звітах відображаються як фінансовий стан підприємства, так і результати його фінансово-господарської діяльності. Тому, будь-який підприємець повинен вміло використовувати дані фінансової звітності, оскільки на їх основі можна ретельно розглянути й оцінити фінансовий стан підприємства та прийняти виважені управлінські рішення. Фінансова звітність також є необхідною для зовнішніх і внутрішніх користувачів, оскільки, забезпечує їх повною, правдивою та неупередженою інформацією про господарюючий суб'єкт.

Метою статті є дослідження основних напрямів адаптації національної фінансової звітності до вимог міжнародних стандартів.

Об'єктом дослідження є процес розробки удосконалених форм звітності із врахуванням принципів, які висвітлені в МСФЗ.

Предметом дослідження обрано методичні засади, що розкривають зміст інформаційного наповнення фінансової звітності, яка складена згідно із міжнародними стандартами.

Вагомий внесок у розробку теоретичних, організаційно-методичних та методологічних положень щодо удосконалення процесу складання фінансової звітності здійснили такі вчені, як: Н. С. Адамчук, К.В. Ілляшенко, Г. Г. Штулер, В. К. Макарович, Т. І. Владімірова, Н. Є. Ціцька, С. Б. Шипіна, Р. В. Кузіна та інші. Однак питання переходу до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) потребують подальшого дослідження.

В сучасному динамічному економічному середовищі міжнародні стандарти грають роль фундаменту, на якому побудовані національні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності більшості країн світу. Одночасно, необхідно підкреслити, міжнародні стандарти носять рекомендаційний характер та не домінують над національними положеннями. Як зазначає у своїй роботі Н.С. Адамчук, «МСБО – це не тільки методи й підходи до обліку й звітності, але й деякою мірою відбиток ідеології й демократичності суспільства, здатності його інституцій адаптувати норми цивілізованих відносин» [1].

Необхідно зазначити, що діюча система національного бухгалтерського обліку істотно відрізняється від обліку операцій відповідно до міжнародних стандартів. Такі методи обліку не відбивають усієї інформації згідно МСФЗ, а саме: різний ступінь деталізації, по-різному розкривається документальне визнання заборгованості та коштів, можлива також неоднозначна інтерпретація даних за деякими видами операцій [2, с. 25].

МСФЗ представляють собою спеціальний пакет документів. Вони встановлюють норми формування фінансової звітності, що буде потрібна зовнішнім користувачам для реалізації будь-якого економічного рішення, що стосується підприємства. На англійській мові цей пакет документів називається IFRS, або «International Financial Reporting Standards». У складі МСФЗ можна виділити наступні важливі елементи:

- IAS, або Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.
- Безпосередньо Міжнародні стандарти фінансової звітності.

— Інтерпретації, створені IFRIC (Комітетом з інтерпретації МСФЗ) або SIC (Постійним Комітетом з інтерпретації, які працювали до установи IFRIC) [3].

МСФЗ сприяють гармонізації та поліпшенню фінансової звітності для всіх країн. Вони можуть використовуватися в якості базових вимог різними країнами, які розробляють власні національні стандарти; в якості національних стандартів; різними суб'єктами підприємницької діяльності на вимогу відповідних органів (Світового банку, фондовими біржами, Європейської комісії тощо).

Фінансова звітність вітчизняних підприємств, незважаючи на вже тривалий період поступового вдосконалення вітчизняного бухгалтерського обліку, все ще не відповідає вимогам міжнародних стандартів. Як наслідок, вітчизняній фінансовій звітності притаманні такі недоліки:

— недостатньо об'єктивне представлення інформації. Причиною можна вважати суб'єктивізм осіб, що складають фінансову звітність. Таким чином, фінансова звітність містить тільки ту інформацію, яка є вигідною для власників;

— уніфікований обов'язковий формат подання фінансової звітності. Регламентується державою; практично мінімізує можливість здійснення агрегування показників фінансової звітності та їх згортання;

— зміст фінансової звітності за вимогами вітчизняного законодавства в більшості випадків не надає повного обсягу ґрунтовної інформації за ключовими фінансовими та нефінансовими показниками діяльності підприємств. Така ситуація призводить до зниження якості аналізу фінансово-економічного стану підприємства, окрім того, перешкоджає здійсненню реального стратегічного планування його розвитку;

— монетарне (грошове) відображення активів підприємства, наслідком чого є те, що інформація за межами грошового віддзеркалення залишається поза увагою фінансової звітності;

— непередбачливість, неузгодженість, суперечливість нормативного поля регламентації фінансової звітності в Україні (обумовлює складність розуміння та порядку застосування під час заповнення фінансової звітності);

— основний орієнтир вітчизняної фінансової звітності спрямовано на надання інформації для контролюючих, податкових та статистичних органів, тоді як, згідно з МСФЗ, звітність орієнтується на допомогу аналітику, а її користувачами виступають інвестори, кредиторі, менеджери.

За словами Г. Г. Штулера, практика свідчить, що ухвалення і дотримання МСФЗ може забезпечувати:

- зменшення ризику для кредиторів і інвесторів;
- зниження витрат кожної країни на розробку власних стандартів;
- поглиблення міжнародної кооперації у сфері бухгалтерського обліку;
- однозначне розуміння фінансової звітності і зростання довір'я до її показників у всьому світі [4, с. 7].

Варто погодитись із науковцем Н. Є. Ціцька, який зауважує, що перехід на ведення обліку за міжнародними стандартами не припиняє, а навпаки, прискорює розробку та удосконалення національних стандартів обліку. У них повинні бути розкриті особливості методики й техніки обліку національних об'єктів, але з урахуванням принципів, передбачених міжнародними стандартами [5, с. 183].

Обов'язковим застосування в Україні МСФЗ є для:

- банків (із 01.01.2011 р.);
- публічних акціонерних товариств, страхових компаній (із 01.01.2012 р.);
- підприємств, які надають фінансові послуги, крім страхування і пенсійного забезпечення, за винятком діяльності з управління активами, та недержавне пенсійне забезпечення (із 01.01.2013 р.);
- підприємств, які здійснюють допоміжну діяльність у сферах фінансових послуг і страхування (із 01.01.2014 р.);
- кредитних спілок, підприємств, які здійснюють діяльність з управління активами (із 01.01.2015 р.).

Міжнародні стандарти не тільки узагальнюють накопичений досвід різних країн, але й активно впливають на розвиток національних систем бухгалтерського обліку й звітності.

У різних країнах структура форм звітності може відрізнитись навіть в межах однієї країни, маючи або розширений або спрощений вигляд. Проте, існує склад обов'язкових елементів фінансової звітності (табл. 1) [6, с. 149].

Таблиця 1

Склад обов'язкових форм фінансової звітності у зарубіжних країнах

Форма звітності	Країна
Баланс	Великобританія, Італія, Естонія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Росія, США, Франція, Швейцарія, Азербайджан, Ізраїль, Китай
Звіт про прибутки і збитки	Великобританія, Італія, Естонія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Росія, США, Франція, Швейцарія, Азербайджан, Ізраїль, Китай
Звіт про рух грошових коштів	Азербайджан, Великобританія, Італія, Польща, Португалія, Росія, США
Пояснювальна записка	Великобританія, Італія, Нідерланди, Португалія, Росія
Операційний звіт, звіт внутрішніх аудиторів, звіт президента компанії	Італія
звіт про рух (зміни) капіталу	Італія, Росія, Азербайджан
Звіт ради директорів	Італія, Польща, Нідерланди
Аудиторські висновки	Італія, Португалія, Росія, Ізраїль
Примітки до річного звіту	Естонія, Люксембург, Німеччина, Франція, Швейцарія, Азербайджан
Звіт про нерозподілений прибуток, звіт про акціонерний капітал	США
Консолідована звітність	Великобританія, Португалія
Звіт про розрахунок оподаткованого прибутку, звіт про інфляційну індексацію, звіт про транспортні витрати, звіт про основні фонди і розрахунок амортизації	Ізраїль
Звіт про зміни у фінансовому становищі	Китай
Звіт директорів та аудиторів	Люксембург

Використання фінансових звітів, складених за міжнародними стандартами мають ряд переваг:

- характеризуються чіткою економічною логікою й узагальнюють у собі світову практику складання фінансової звітності;
- інформація МСФЗ дає користувачам змогу аналізувати наслідки прийняття рішень, здійснювати прогнозування майбутнього розвитку й є підставою для прийняття стратегічних рішень;
- показники фінансової звітності підприємств за міжнародними стандартами характеризуються співставністю, що призводить до підвищення інвестиційної привабливості таких підприємств;
- фінансова звітність підприємств за міжнародними стандартами містить не тільки кількісні показники господарської діяльності підприємства, а й характеристики здійснюваних процесів, які відображають як масштаби, так і якість такої господарської діяльності;

— фінансова звітність, складена відповідно до вимог МСФЗ, доступна для широкого кола користувачів (не тільки для органів господарського нагляду, контролю, статистики).

Саме тому мета максимального зближення національних стандартів фінансової звітності з міжнародними нині є однією з найважливіших.

Процес гармонізації фінансової звітності в Україні пов'язаний також з певними проблемами. По-перше, стандарти не можуть «працювати» самостійно – успіх застосування МСФЗ залежить передусім від економічного середовища, наявності національної інфраструктури їх існування. І хоча МСФЗ – це високоякісний інтелектуальний продукт, повною мірою вони працюють тільки в певних економічних реаліях. Тому не потрібно прагнути зайвого «нав'язування» МСФЗ «нелістинговим» компаніям, а необхідно поступально працювати над поліпшенням економічних умов в Україні. По-друге – це людський фактор. МСФЗ встановлюють загальні принципи формування показників звітності. Усі ситуації не можна викласти в стандартах, саме цим і зумовлено застосування професійного бухгалтерського судження під час складання фінансової звітності [7].

Незважаючи на те, що національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку України (П(С)БО) ґрунтуються на міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ), вони не тотожні. А зміни, внесені до чинних міжнародних стандартів Радою МСФЗ у грудні 2003 року, поглибили існуючі розбіжності. Тому, в процесі роботи укладачів та користувачів фінансових звітів у світовій практиці актуальним є вирішення проблеми уніфікації української системи з міжнародною системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Для більш детального ознайомлення з МСФЗ у табл. 2 наведено порівняльний аналіз МСФЗ та П(С)БО [8, 9].

Таблиця 2

Основні положення регулювання фінансової (бухгалтерської) звітності за П(С)БО та МСФЗ

Критерій порівняння	П(С)БО	МСФЗ
Визначення фінансової звітності	Це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період	Структуроване представлення фінансового положення і фінансових результатів діяльності організації
Мета фінансової звітності	Надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства	Уявлення інформації про фінансове положення, фінансові результати діяльності і рух грошових коштів компанії, корисної для широкого круга користувачів при ухваленні економічних рішень.
Звітна дата	Дата, за станом на яку організація повинна складати бухгалтерську звітність, є фіксованою	Дата для фінансової звітності згідно з МСФЗ не є фіксованою
Звітний період	Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Перший звітний період новоствореного підприємства може бути менш як 12, але не більш як 15 місяців. Звітним періодом підприємства, що ліквідується, є період з початку звітного року до дати прийняття рішення про його ліквідацію	Фінансова звітність повинна представлятися як мінімум щорік. Коли при виняткових обставинах звітна дата компанії змінюється і річна фінансова звітність представляється за довший або коротший період, ніж один рік, компанія повинна розкрити у додатку до періоду, охопленого фінансовою звітністю причини.

Регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється Міністерством фінансів України. МСФЗ в Україні застосовують як в обов'язковому порядку, так і на добровільних засадах.

Фінансова звітність за МСФЗ стала одним з необхідних умов виходу на міжнародні ринки фінансового капіталу, так як дозволяє:

- залучати інвестиції через свою прозорість і зрозумілість міжнародним гравцям;
- зменшувати вартість залученого капіталу (не потрібно робити зайві процедури аналізу, порівняння та перекладу звітностей під зрозумілі для інвестора стандарти);
- збільшити міжнародні інвестиції;
- полегшувати стандартизацію інформаційних систем під ведення обліку;
- аудит за МСФЗ робити більш ефективним через взаємозв'язок стандартів МСФЗ і Міжнародних стандартів аудиту (МСА), єдиного розуміння цілей фінансової звітності.

У МСФЗ зацікавлені великі країни і транснаціональні компанії. Найбільшими донорами Фонду МСФЗ в особі держав є (в порядку убутання): Китай, Євросоюз, Великобританія, Франція, Росія. Найбільшими донорами в особі приватного бізнесу виступають: компанії США (Citigroup, Morgan Stanley, Bank of America, Microsoft, CFA Institute, Oracle), Німеччини (BMW, Adidas, Bayer і ін.), «Велика четвірка» аудиторських фірм (KPMG, PwC, Deloitte, Ernst & Young) [10].

2018 рік – це своєрідний перехідний період, коли підприємствам доцільно ґрунтовно підготуватися до застосування МСФЗ: оцінити податкові наслідки переходу, розробити облікову політику, проаналізувати відповідність ІТ-систем вимогам ведення обліку за МСФЗ, а також оцінити готовність бізнес-процесів для підготовки звітності відповідно до вимог МСФЗ [11].

Сьогодні відбувається активний розвиток недержавних форм власності та різних організаційних форм

бізнесу. Тривають процеси приватизації, формуються нові товарні і фінансові ринки. Бухгалтерський облік поступово адаптується до реалій господарювання, чому сприяє його гармонізація з міжнародними стандартами. Принципи, закладені в порядок формування звітності згідно з МСФЗ, роблять її адекватнішою й здатною відобразити справжній майновий і діловий стан організації.

Гармонізація фінансової звітності за міжнародними стандартами – це тривала процедура. На сьогоднішній день підприємствам варто зацікавитись перевагами цієї трансформації, адже це допоможе розширити свій масштаб впливу на міжнародний ринок, зацікавити інвесторів у здійсненні спільної діяльності, здобути впливовість та вагомість на міжнародній арені.

Отже, значення фінансової звітності як джерела інформації для прийняття управлінських рішень на міжнародному рівні тільки зростає, а враховуючи тенденції поширення МСФЗ ця взаємодія тільки підвищується. Сьогодні всі зусилля теоретиків та практиків повинні бути спрямовані на повну гармонізацію між ними, так, щоб національні форми звітності були адаптовані до вимог міжнародного економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Адамчук Н. С. Адаптація фінансової звітності українських підприємств до міжнародних стандартів / Н. С. Адамчук // Студентський науковий вісник: Наук.-теор.журнал Миколаїв. держ. аграрн. ун-ту. – Миколаїв, 2010. – С.3-8.
2. Ілляшенко К. В. Особливості складання банківської звітності в умовах трансформації економіки / К. В. Ілляшенко // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Вип. 7 (25). – Ч. 4. – 2010
3. Перехід на МСФЗ без ускладнень чи витрат часу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.f-chain.com/msfz/>
4. Штулер Г.Г. Перспективні напрямки узгодження фінансової звітності в Україні з міжнародними стандартами / Г.Г. Штулер, В.К. Макарович, Т.І. Владімірова. – Ужгород: ДНВЗ «Ужгородський національний університет», 2010. – С.7-9.
5. Ціцька Н. Є. Етапи впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні [Електронний ресурс] / Н. Є. Ціцька // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2014. – Вип. 46. – С. 182-185. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_46_37.
6. Шипіна С. Б. Зарубіжний досвід розкриття інформації про фінансові результати у фінансовій звітності за МСФЗ [Електронний ресурс] / С. Б. Шипіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2016. – Вип. 17(4). – С. 147-150. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17\(4\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17(4)_38).
7. Кузіна Р.В. Гармонізація фінансової звітності: міжнародний досвід та українська практика / Р.В. Кузіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12695/1/23_119-131_Vis721_menegment.pdf.
8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
9. Застосування МСФЗ: роз'яснення МФУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100006813-zastosuvannya-msfz-roz-yasnennya-mfinu](http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100006813-zastosuvannya-msfz-roz-yasnennya-mfu)
10. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.golovbukh.ua/article/7302-mijnarodn-standarti-fnansovo-zvtnost-2018>
11. Щоденний бухгалтерський огляд: перехід на міжнародні стандарти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-ezhednevnyj-buxgalterskij-obzor-39-kak-budet-proisxodit-perexod-na-mezhdunarodnye-standarty-fnansovoj-otchetnosti>

МЕТОДИКА АУДИТУ ОПЛАТИ ПРАЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ГРУХОВСЬКА М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Облік і оподаткування» наук. кер. Скрипник М.Є.

В даній статті розкрито актуальність і необхідність процесу проведення аудиту розрахунків з оплати праці: вивчення напрямів, джерел інформації, загальної моделі аудиту розрахунків з оплати праці з метою дотримання інтересів працівників і роботодавців в рамках встановленого законодавства.

The paper reveals the urgency and necessity of the process of carrying out the audit of payroll calculations: the study of directions, sources of information, the general model of audit of payroll calculations in order to respect the interests of employees and employers within the framework of the established legislation.

Особливо актуальним для розвитку будь-якого підприємства є завдання побудови економічно обґрунтованої системи оплати праці, метою якої є справедлива та об'єктивна винагорода персоналу відповідно до його цінності для підприємства і відповідно до його внеску в реалізацію стратегічних завдань.

Важливість методики аудиту розрахунків з персоналом по оплаті праці, багато в чому, обумовлена специфікою даної ділянки бухгалтерського обліку на підприємстві. Облік праці і заробітної плати справедливо займає одне з центральних місць у всій системі обліку на підприємстві, тому і аудит розрахунків з персоналом по оплаті праці також, безсумнівно, є актуальним. Заробітна плата – основне джерело доходу робітників і службовців, з її допомогою здійснюється контроль за мірою праці і споживання, вона використовується як найважливіший економічний важіль управління економікою. В даний час законодавство безперервно удосконалюється, з'являються нові документи та інструкції, що мають відношення до розрахунків по оплаті праці на підприємствах усіх форм власності, що призводить до ускладнення розрахунків, збільшення їх трудомісткості, необхідності контролю розрахунків, як усередині підприємств і організацій, так і при проведенні аудиторських перевірок.

Метою аудиту операцій з оплати праці є формування думки про достовірність фінансової (бухгалтерської) звітності і приміток до неї в галузі розрахунків з персоналом та відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку цих операцій законодавству.

Об'єктом дослідження є процес аудиту операцій з оплати праці на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти аудиту операцій з оплати праці.

Значний внесок у вивчення теорії, методології обліку та аудиту розрахунків з оплати праці зробили такі відомі вітчизняні вчені, як: П. Й. Атамас, Ю.Г. Кім, М. І. Бондар, С. Ф. Голов, М. О. Виноградова,

М. П. Войнаренко, В. В. Сопко та ін. Із зарубіжних вчених слід виділити К. Друрі, В. Кулікова, Т. П. Карпову, А. Соболевську, Р. Яковлеву.

В якості основних напрямів аудиту розрахунків з оплати праці можна виділити оцінку існуючої системи розрахунків з персоналом та її ефективності; оцінку стану синтетичного і аналітичного обліку операцій з оплати праці та розрахунків з персоналом за період, що перевіряється; оцінку повноти відображення здійснених операцій в бухгалтерському обліку; перевірку дотримання підприємством податкового законодавства за операціями, пов'язаними з розрахунками по оплаті праці; перевірку дотримання підприємством законодавства за розрахунками з бюджетом, соціальному страхуванню [3].

Джерела інформації, що використовується при аудиті розрахунків з персоналом з оплати праці можна віднести:

- 1) Закони України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про оплату праці», «Про аудиторську діяльність», «Про відпустки», «Податковий Кодекс» тощо;
- 2) національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, розроблені на підставі міжнародних стандартів обліку;
- 3) План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкцію про застосування Плану рахунків.
- 4) інші нормативно-правові акти (інструкції, положення, рекомендації, довідники і т.д.);
- 5) Накази про облікову політику підприємства, Положення про бухгалтерську службу та додатки до них (робочий план рахунків, робочий альбом форм первинних документів, облікових реєстрів, звітності тощо), які розробляють на підприємствах.

Оплата праці - це всі прямі та непрямі виплати, а також матеріальне заохочення, що забезпечує компенсацію витрачених зусиль на виконання посадових обов'язків та мотивуючі подальшу ефективну і високопродуктивну роботу відповідно до трудового внеску працівника і отриманим економічним ефектом. У цьому сенсі аудит оплати праці дозволяє отримати інформацію про раціональність побудови і управління механізмом мотивації і стимулювання працівників.

Ефективно діюча система оплати праці повинна орієнтувати працівників на працю з максимальною віддачею, ініціативою і творчістю. Отже, виникає логічна взаємозв'язок між величиною коштів на оплату праці і основними результатами діяльності підприємства. Іншими словами, сенс матеріального стимулювання полягає в тому, щоб на кожну витрачену гривню отримати якомога більший прибуток. Таким чином, під нарахуванням заробітної плати слід розуміти визначення на підставі первинних документів грошової суми, що належить працівнику за виконання трудових обов'язків, а також компенсаційних і стимулюючих виплат [2].

Система внутрішнього контролю витрат на оплату праці ґрунтується на наступних принципах: принцип відповідальності, збалансованості, своєчасного повідомлення про відхилення, інтеграції, відповідності контролюючої і контролюваних систем, сталості, комплексності, узгодженості дій і розподілу обов'язків, ефективності, плановості та раптовості, гнучкості, системності і безперервності, законності, економічності, об'єктивності, науковості, гласності та масовості.

Система внутрішнього контролю витрат на оплату праці повинна включати:

- 1) контроль достовірності здійснених нарахувань і виплат працівникам і відображення їх в обліку;
- 2) перевірку дотримання норм чинного законодавства в частині нарахувань та утримань;
- 3) оцінку системи організації аналітичного і синтетичного обліку;
- 4) перевірку правильності оформлення і відображення в обліку розрахунків з персоналом з оплати праці;
- 5) контроль витрат на соціальне страхування;
- 6) аналіз ефективності витрат на персонал [4].

Відповідно до цього аудит оплати праці покликаний систематично проводити дослідження, збір інформації про мотиваційний стан працівників, стимулюючу дію усіх елементів системи оплати праці, раціональності застосовуваної стратегії і моделі оплати праці, а також можливості підвищення трудової віддачі працівників, орієнтованих на розвиток підприємства.

Загальна модель аудиту оплати праці можна представити трьома рівнями:

1. Стратегічний рівень. Діагностується внесок існуючої системи оплати праці в досягнення мети діяльності підприємства.

2. Управлінський рівень. Проводиться з метою визначення ефективності функціонування самої системи оплати праці та визначення проблемних зон.

3. Тактичний рівень. Визначається правильність застосування системи оплати праці, виконання процедур щодо підвищення мотивації і стимулювання персоналу, дотримання законодавства.

Аудит розрахунків з персоналом з оплати праці на кожному рівні управління вирішує свої завдання. Чим вище рівень аудиту, тим важливіші проблеми він вирішує.

У найбільш загальному сенсі оплата праці - це всі витрати, які несе роботодавець на підставі трудового договору з працівником. Структура оплати праці включає базовий оклад, стимулюючі і компенсаційні виплати, всі види преміювання, виплати по системам участі в прибутках, а також соціальні виплати і пільги [6].

У зв'язку з цим основною метою аудиту оплати праці є експертна оцінка, діагностика і компетентне обґрунтування висновків про взаємне дотримання інтересів працівників і роботодавця в рамках встановленого законодавства, реалізації кадрової політики в питаннях оплати праці і розробка рекомендацій щодо підвищення мотивації персоналу, мобілізації резервів підвищення стимулюючої віддачі коштів, що йдуть на оплату праці.

У питаннях оплати праці існує суперечність інтересів працівників і роботодавців. Працівники

зацікавлені в отриманні якомога більшого доходу, роботодавці прагнуть економити на витратах на персонал, велика частина яких пов'язана з заробітною платою. Тому аудит повинен дати об'єктивний висновок про справедливість здійснюваних виплат і ефективності коштів, що витрачаються на оплату праці.

Захищаючи інтереси працівників, аудитор повинен вирішити такі основні завдання: оцінити адекватність заробітної плати яку отримують працівники затracеним зусиллям, інтенсивності, умовам праці; визначити відповідність складності праці кваліфікації працівника, його статусу і посадовими обов'язками; визначити відповідність динаміки середньої номінальної заробітної плати темпами зростання індексу споживчих цін; оцінити ступінь доступності і розуміння працівниками діючої системи оплати праці; визначити ступінь реалізації мотиваційних очікувань працівників залежно від результатів праці.

Інтереси роботодавця полягають при вирішенні наступних завдань аудитора: оцінити ступінь дотримання його фінансових інтересів через оптимізацію витрат на персонал; встановити ступінь відповідності отримуваної працівниками винагороди результатам роботи підприємства та окремих працівників; визначити наявність орієнтації моделей оплати праці на корпоративні цілі, стратегії [1].

Дотримання інтересів працівників і роботодавців в питаннях оплати праці прямо відображається на ефективності розвитку підприємства в цілому.

Таким чином, рівень матеріальної зацікавленості працівників в якості та кількості виконуваної ними роботи залежить від об'єктивності та прозорості розподілу коштів на оплату праці. Крім того, від механізму розподілу заробітної плати залежить збереження сприятливого психологічного клімату на підприємстві, багато в чому формує ставлення працівників до праці, організації, до її управлінського персоналу. Важливість фактора оплати праці висока для підприємств, які мають на меті тривале стійке функціонування на ринку, що забезпечує зростання конкурентоспроможності. Визначення оптимальної величини оплати праці і, в цілому, механізму розподілу фонду заробітної плати можливо лише на основі регулярного аудиту та аналізу розрахунків з персоналом по оплаті праці. Отже, грамотна організація внутрішнього аудиту розрахунків з персоналом, підвищує достовірність бухгалтерської фінансової звітності та дозволяє уникнути порушень і розбіжностей при проведенні аудиту і ревізії різними контролюючими органами.

Серед основних напрямів вдосконалення обліку розрахунків з оплати праці персоналу, покликаних посилити облік і контроль над ефективністю праці, слід, в першу чергу, відзначити проблему вдосконалення всієї системи первинного обліку виробітку. Позитивним є впровадження системи, орієнтованої на оплату кінцевих результатів праці, ліквідацію приписок до виробітку. Цьому ж сприятиме інтеграція обліку виробітку з контролем виконання виробничих графіків, з автоматизованими системами управління, що дозволяє автоматизувати процеси обліку інформації про виробництво продукції і тим самим формувати достовірну інформацію про виробіток бригад та окремих робочих.

Велике значення має підвищення оперативності та аналітичності обліку розрахунків по оплаті праці. Реалізація цього напрямку пов'язана з широким впровадженням автоматизованих прохідних для обліку та аналізу використання робочого часу, комплексною автоматизацією обліку виробітку, нарахування усіх видів виплат, включаючи відпускні, і формування усіх розрахунково-платіжних документів, створенням автоматизованих довідкових систем для інформування керівництва підприємства і працівників за всіма питаннями розрахунків з оплати праці [5, 7].

Одним з основних напрямів удосконалення обліку розрахунків з оплати праці є посилення аудиту (контролю) за правильним використанням фондів заробітної плати на основі впровадження принципів нормативного обліку витрат на оплату праці. Впровадження нормативного обліку дозволяє фіксувати всі випадки виплат за порушення умов праці і формувати зведену інформацію про розміри, причини і винуватців негативних відхилень від норм для аналізу і своєчасного вжиття заходів щодо їх мінімізації та повної ліквідації.

Велике значення має подальше вдосконалення документообігу з обліку розрахунків з оплати праці, зокрема, скорочення кількості первинних документів на основі автоматизації первинного обліку і впровадження цифрових документів замість паперових. Удосконаленню документообігу сприяють інтеграція обліку виконання графіків виробництва з урахуванням виробітку і заробітної плати, впровадження систем обліку виробітку, орієнтованих на оплату кінцевих результатів праці, та інших форм внутрішньогосподарських економічних відносин.

Таким чином, усунення виявлених недоліків і застосування запропонованих заходів сприятиме оперативності обліку і аудиту витрат на оплату праці, створенню економічно обґрунтованої та достовірної інформації про працю та її оплату, контролю законності операцій, пов'язаних з нарахуванням і виплатою заробітку, усуненню непродуктивних виплат, прихованих і явних втрат робочого часу, ефективності форм стимулювання праці на різних ділянках. Отже, облік заробітної плати має бути організований таким чином, щоб сприяти підвищенню продуктивності праці, поліпшенню організації нормування праці, повному використанню робочого часу, зміцненню дисципліни праці, підвищенню якості продукції, робіт, послуг.

Список використаних джерел:

1. Атамас П. Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. / П. Й. Атамас. – К. : ЦУЛ, 2010. – 390 с.
2. Бондар М. І. Звітність підприємства : навч. посіб. / М. І. Бондар. – К. : ЦУЛ, 2015. – 570 с.
3. Виноградова М. О. Аудит : навчальний посібник / М. О. Виноградова. – К. : ЦУЛ, 2014. – 500 с.
4. Войнаренко М. П. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту : навч. посіб. / М. П. Войнаренко. – К. : ЦУЛ, 2010. – 484 с.
5. Кім Ю. Г. Бухгалтерський та податковий облік: Первинні документи та порядок їх заповнення / Ю. Г. Кім. – К. : ЦУЛ, 2014. – 600 с.
6. Меліхова Т.О. Економічне обґрунтування підвищення ефективності зовнішнього аудиту податків / Т.О. Меліхова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя, 2010. – № 2. – С. 131–135.
7. Шара Є. Ю. Бухгалтерський фінансовий та податковий облік : навч. посіб. / Є. Ю. Шара. – К. : ЦУЛ, 2011. – 422 с.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

**ІВАНОВСЬКА Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Рилєєв С.В.**

В статті проаналізовано сучасні підходи щодо сутності та обліково-аналітичного забезпечення фінансової стійкості державних вищих навчальних закладів. За результатами проведених досліджень було узагальнено систему внутрішніх й зовнішніх факторів та окреслено особливості аналізу фінансової стійкості в контексті формування та використання фінансових ресурсів державних вищих навчальних закладів.

The article analyzes modern approaches to the essence and accounting and analytical provision of financial stability of state higher education institutions. According to the results of the research, the system of internal and external factors was generalized and the features of the analysis of financial stability in the context of the formation and use of financial resources of state higher educational institutions were outlined.

В сучасних умовах господарювання, які характеризуються дефіцитом бюджетних коштів в системі фінансування діяльності державних вищих навчальних закладів (ДВНЗ) дослідження сутності та методики оцінки їх фінансової стійкості є особливо актуальним, оскільки, забезпечення та поліпшення її рівня є основною передумовою успішного функціонування закладів освіти на ринку вітчизняних та міжнародних освітніх послуг. Важливого значення в системі підвищення ефективності господарювання та використання фінансових ресурсів набуває якісне обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою стійкістю ДВНЗ.

Метою статті є систематизація та узагальнення сучасних підходів щодо аналізу фінансової стійкості (ФС) суб'єктів державного сектору в цілому та державних вищих навчальних закладів (ДВНЗ) зокрема.

Об'єктом дослідження виступає процес аналізу ФС ДВНЗ в системі зміцнення їх фінансового стану та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Предметом дослідження виступають теоретичні та методичні аспекти аналізу фінансового стану ВНЗ в розрізі ФС.

Вітчизняні та зарубіжні фахівці, зокрема В. Андрущенко, Г. Бекер, Ю. Бенедикт, Т. Боголіб, В. Буковський, І. Вахович, В. Вітлінський, Н. Волкова, О. Драган, І. Дронова, С. Каламбет, Л. Кемарська, С. Клименко, Б. Старцев, С. Струмилін, О. Фонова, Т. Шульц, Ю. Харчук та ін., досліджували процеси аналітичного забезпечення моніторингу фінансового стану ДВНЗ в цілому та в розрізі ФС зокрема.

Проте соціально-економічні умови, що постійно змінюються, потребують суттєвого розширення дії ринкових економічних відносин у сфері освіти; забезпечення стабілізації і зміцнення фінансового стану закладів освіти, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, активізації залучення позабюджетних джерел фінансування на потреби освітніх установ з метою багаторівневого, змішаного фінансування ДВНЗ.

ДВНЗ є неприбутковими організаціями, тому можна визначити, що для них ФС передбачає отримання такого обсягу фінансових ресурсів, за якого вони покривали б витрати, пов'язані з наданням ними освітніх послуг, і забезпечували збалансованість формування та використання бюджетних коштів. Освітня діяльність є найбільш специфічною галуззю національної економіки, для якої характерні свої відмінні риси. ДВНЗ має всі ознаки бюджетної організації. ДВНЗ як бюджетна організація створений державними органами України, а також органами місцевого самоврядування і фінансується з державного бюджету повністю або частково. При дефіциті державних коштів вищий навчальний заклад шукає додаткові джерела ресурсного забезпечення [4, с. 123].

Оцінка ФС бюджетних установ – це той напрям економічного аналізу, який особливо потребує подальших досліджень та розробки відповідних механізмів. На сьогодні в ряді досліджень пропонують в основу оцінки ФС бюджетних установ покласти розроблені Г. Поляком показники щодо оцінки ФС бюджету [5, с. 78-79, 82-84]. На нашу думку, використання таких показників можливе після їх адаптації до особливостей діяльності установ.

В свою чергу, ФС ДВНЗ, як суб'єктів господарювання державного сектору економіки, які функціонують на правах державної чи комунальної власності; у процесі надання нематеріальних послуг освітнього та неосвітнього характеру здійснюють видатки, що за економічним змістом відрізняються від витрат суб'єктів підприємницької діяльності; належать до неприбуткових організацій, фінансово забезпечуються за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів базується на якості організації її обліково-аналітичного забезпечення в контексті специфіки формування їхнього бренду відповідно до норм чинного законодавства та вимог ринку освітніх послуг [6, с. 133-134].

Важливо також розрізняти поняття поточної (статичної) та перспективної (динамічної) ФС ДВНЗ. Статична ФС ДВНЗ – це своєрідна ситуативна характеристика навчального закладу на момент проведення аналізу. Динамічна ФС, в свою чергу, визначає ймовірність того, що фінансові можливості ДВНЗ протягом певного часу будуть відповідати значенням критеріям, тобто ймовірність того, що навчальний заклад проявить себе як стійкий у фінансовому плані. Систему факторів, які впливають на ФС ДВНЗ можна умовно поділити на зовнішні, або екзогенні (які не залежать від діяльності ДВНЗ), та внутрішні, або ендогенні (що безпосередньо залежать від навчальних закладів). Сукупність екзогенних та ендогенних факторів, які впливають на ФС ДВНЗ наведено на рис. 1.

Щодо сутності обліково-аналітичного забезпечення ФС ДВНЗ, то – це реєстрація з достатнім рівнем аналітики обліку господарських операцій, які формують доходи, видатки (витрати), фінансові результати діяльності ДВНЗ, впливаючи на результативність використання отриманих (залучених) цільових коштів; процес вивчення даних фінансової звітності установ задля оцінки їхнього фінансового стану і результатів діяльності в минулому та прогнозування рівня ФС в майбутньому.

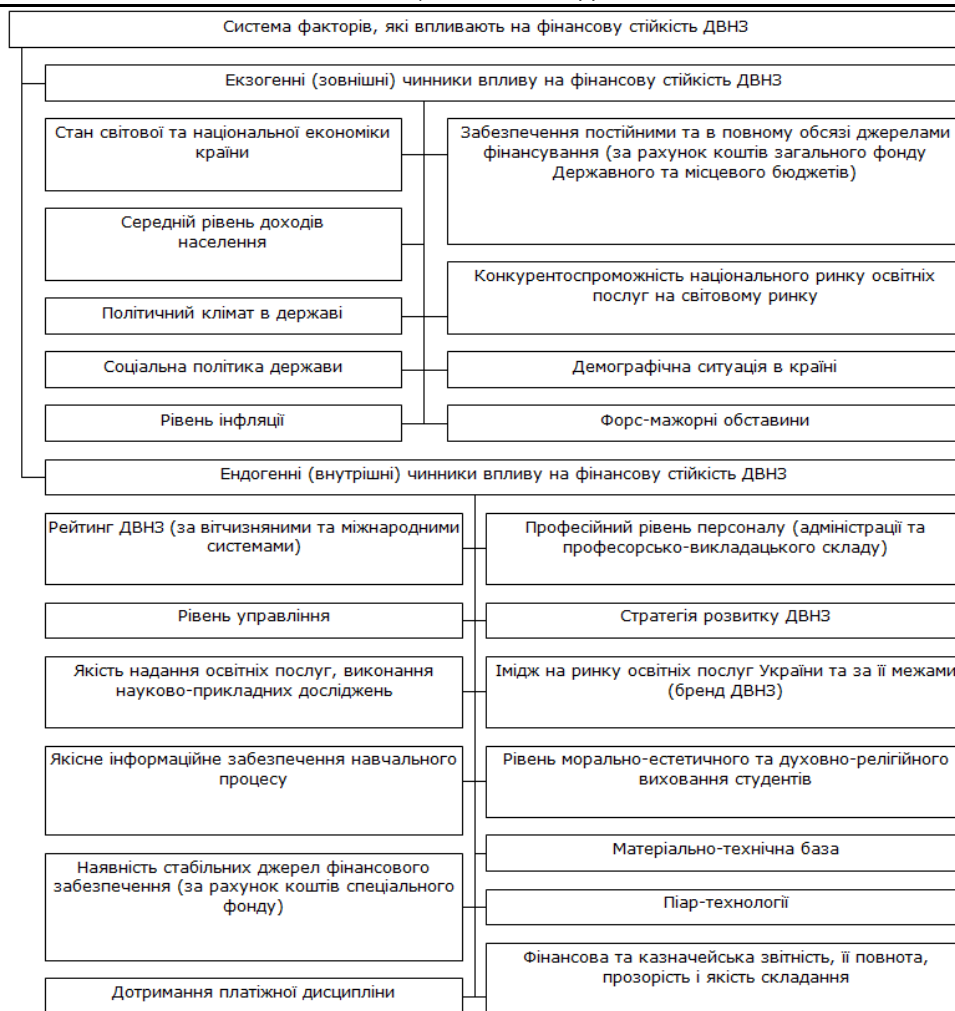

Рис. 1. Зовнішні та внутрішні фактори впливу на ФС ДВНЗ

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення ФС ДВНЗ є отримання оперативної, об'єктивної та аналітичної інформації за операціями, що формують рівень ФС, у поточному періоді й на перспективу; оцінці досягнутого рівня ФС за попередні періоди функціонування навчальних закладів, прогнозування її рівня в майбутньому, а відтак, попередження та зниження невизначеності, пов'язаної з прийняттям управлінських рішень щодо раціонального використання фінансових ресурсів [7, с. 39].

Окрім цього, підвищення якості обліково-аналітичного забезпечення ФС ДВНЗ повинно здійснюватися виключно в рамках Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку державного сектору, Законів України «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших нормативно-правових актів.

В контексті обліково-аналітичного забезпечення ФС ДВНЗ складовою виступає сума власного капіталу та фінансового результату (власний капітал, капітал у дооцінках, фінансовий результат, капітал у підприємствах, резерви, цільове фінансування), який повинен відповідати величині використовуваних ДВНЗ активів, підтверджувати їх незалежність від зовнішніх джерел фінансового забезпечення.

Вирішальний вплив на величину власного капіталу ДВНЗ, а відтак і їх ФС, має фінансовий результат виконання кошторису за загальним та спеціальним фондами. На сучасному етапі розвитку вищої освіти України фінансове забезпечення діяльності ДВНЗ з державного бюджету значно скорочується і досить часто поряд із нераціональним використанням призводить до виникнення негативного фінансового результату виконання кошторису за загальним фондом. Це, своєю чергою, обмежує можливості ДВНЗ в реалізації їхніх основних функцій та зменшує величину власного капіталу. На відміну від результату виконання кошторису за загальним фондом, результат за спеціальним фондом залежить від цілеспрямованої та ефективної діяльності ДВНЗ у сфері надання додаткових послуг. Важливо, що кошти, отримані ДВНЗ як плата за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів або за надання освітніх послуг, не можуть бути вилучені в дохід державного або місцевих бюджетів.

На відміну від комерційних підприємств, в яких тип фінансової стійкості визначається шляхом порівняння величини запасів з відповідними джерелами їх формування, тип ФС ДВНЗ визначається на основі умов фінансового забезпечення діяльності ДВНЗ (табл.1).

Для першого варіанту характерний абсолютний тип ФС, якому відповідає високоефективний бренд ДВНЗ, тобто навчальні заклади конкурентоздатні на ринку освітніх послуг України, раціонально і в повній мірі використовують джерела державного фінансового забезпечення своєї діяльності, залучають кошти самостійно у співвідношенні як мінімум 1:1 порівняно із бюджетними асигнуваннями та надають якісні освітні послуги та додаткові послуги неосвітнього характеру 100 % ліцензійного набору споживачів.

Другий варіант характеризується ефективним брендом ДВНЗ за наявності незначних проблем щодо фінансового забезпечення їхньої діяльності.

Нестійкий фінансовий стан, характерний для третього варіанту, коли фінансове забезпечення ДВНЗ нестабільне та не в повному обсязі як за загальним, так і за спеціальним фондом.

Щодо коефіцієнтів оцінки ФС ДВНЗ, то Т.М. Боголіб стверджує, що саме вони дозволяють виявити рівень фінансового ризику, пов'язаного зі структурою джерел формування капіталу закладів, а відповідно і ступінь їхньої фінансової стабільності в процесі передбачуваного розвитку [2, с. 34]. Методика оцінки ФС ДВНЗ на основі відносних (часткових) показників передбачає використання коефіцієнтів, які є характерними і для підприємств, що виключає необхідність їх детального висвітлення.

Таблиця 1

Типи ФС ДВНЗ з різними умовами фінансового забезпечення

Тип фінансової стійкості	Економічний зміст	Характерний для ДВНЗ, які		
		Повністю фінансуються за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів	Крім бюджетних коштів фінансують свою діяльність за рахунок спецкоштів (власних надходження (доходів) від надання додаткових послуг освітнього та не освітнього характеру)	Фінансують свою діяльність на основі самофінансування за рахунок здійснення фандрайзингу
Абсолютна стійкість	Достатня кількість фінансових ресурсів для виконання статутних завдань ДВНЗ в поточному періоді	Висока платоспроможність, повне та своєчасне фінансове забезпечення усіх видатків (витрат, затрат) ДВНЗ	Платоспроможність гарантована, для забезпечення своєчасного виконання статутних завдань достатньо власних надходжень (доходів)	Платоспроможність гарантована, достатньо самостійно залучених коштів для вчасного погашення усіх зобов'язань
Нормальна стійкість	Обсяг фінансових ресурсів для виконання мінімально необхідних статутних завдань в поточному періоді з потребою залучення додаткових джерел фінансового забезпечення на ближчу перспективу	Достатньо високий рівень поточної платоспроможності, для покриття витрат крім бюджетних коштів залучаються зовнішні джерела фінансового забезпечення	Платоспроможність гарантована, для забезпечення виконання статутних завдань залучаються спецкошти за рахунок збільшення надання додаткових послуг освітнього та не освітнього характеру	Платоспроможність гарантована, для забезпечення ефективної діяльності залучаються значні суми коштів шляхом фандрайзингу
Нестійкий фінансовий стан	Залучення зовнішніх джерел фінансового забезпечення для виконання статутних завдань ДВНЗ в поточному періоді та на перспективу	Порушення поточної платоспроможності, для покриття частини видатків (витрат, затрат) залучаються додаткові короткострокові джерела покриття, що не є доцільним	Платоспроможність порушена, але її можна відновити, для забезпечення видатків (витрат, затрат) крім власних коштів та довгострокових кредитів і позик залучаються короткострокові кредити і позики	Зменшення платоспроможності, необхідність поряд із довгостроковими кредитами та позиками залучати для забезпечення ефективної діяльності короткострокові кредити та позики

Аналіз абсолютних та відносних показників ФС ДВНЗ свідчить про покращення або погіршення господарської діяльності установ, допомагає прийняти оптимальні управлінські рішення щодо поліпшення їхнього функціонування в майбутньому.

Отже, під ФС ДВНЗ слід розуміти такий стан їхніх фінансових ресурсів, за якого спостерігається постійне та стабільне перевищення доходів над видатками, передбаченими кошторисом, як по загальному так і по спеціальному фондах, що перебуває під впливом екзогенних та ендогенних факторів. Саме такий підхід дозволяє вільне маневрування коштами відповідно до основних напрямків статутної діяльності, дає можливість звертати увагу на джерела покриття витрат і успішно та без скорочення програм отримувати державним вищим навчальним закладам позитивні фінансові результати при мінімізації рівня фінансового ризику, пов'язаного зі структурою джерел формування капіталу.

Для покращення ФС ДВНЗ необхідно на основі дотримання облікової політики забезпечити належне здійснення бухгалтерського (фінансового та управлінського), податкового, статистичного обліку, а також проведення фінансово-економічного аналізу формування та використання фінансових ресурсів ДВНЗ (як бюджетного фінансування, так і коштів одержаних від надання платних послуг). Зазначені напрямки повинні покращити якість обліково-аналітичної забезпечення управління фінансовими ресурсами ДВНЗ в контексті зміцнення фінансового стану в цілому та в розрізі ФС.

Список використаних джерел:

1. Бенедик Ю. Ю. Концептуальні аспекти дослідження фінансової стійкості державних вищих навчальних закладів в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Бенедик // Наук. запис. Нац. у-ту "Острозька академія". – Сер. Економіка. – 2010. – Вип. 13. – С. 91-99. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2010_13_13.
2. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : монограф. / Т. М. Боголіб. – К. : Міленіум, 2006. – 506 с.

3. Гринь А. М. Анализ финансовой устойчивости государственного ВУЗа / А. М. Гринь, А. С. Баитов [Электронный ресурс] // Сибирская Финансовая Школа. – 2007. – № 2. – Режим доступа : http://www.sifbd.ru/magazine/books/collection/ss_2007/5.
4. Економічні та соціальні аспекти ефективного розвитку вищої школи : колективна монографія / [С. В. Бебко, С. В. Бреус, Т. М. Власюк та ін.] ; за ред. І. М. Грищенка. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 480 с.
5. Поляк Г. Бюджетная система государства : учебник / Г. Поляк. – [2-ое изд.]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 703 с.
6. Харчук Ю. Ю. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової стійкості вищих навчальних закладів державної та комунальної власності України в контексті специфіки формування їхнього бренду / Ю. Ю. Харчук // Наук. запис. Нац. у-ту «Острозька академія». – Сер. «Економіка». – 2014. – Вип. 27. – С. 132-137.
7. Харчук Ю. Ю. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової стійкості вищих навчальних закладів державної та комунальної власності : дис. канд. економічних наук : 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / Харчук Юлія Юріївна. – Київ, 2014. – 208 с

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

КВАСНЯК О., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Облік і оподаткування»,

спеціалізація «Облік і оподаткування»

наук. кер. Скрипник М.Є.

В даній статті розглянуто методичні та організаційні аспекти обліку витрат на виробництво продукції сільського господарства та обґрунтовано шляхи удосконалення обліково-аналітичного забезпечення процесу виробництва на сільськогосподарському підприємстві.

The article deals with the methodological and organizational aspects of accounting for the costs of production of agricultural products and substantiates ways of improving the accounting and analytical support of the process of production at an agricultural enterprise.

У сучасних умовах господарювання раціонально побудована і налагоджена система обліку всіх рівнів підприємства є ефективним засобом отримання достовірної оперативної інформації про ефективність функціонування підприємства та його результативність. Інформаційна система облікової інформації поєднує в собі потоки даних як первинної інформації, так і зведеної, а також дані зовнішніх джерел для проведення контролю та аналізу.

За своїм ґрунтово-кліматичним потенціалом Україна має значні переваги для розвитку сільського господарства як традиційної галузі, ефективний менеджмент якої неможливий без належного інформаційного забезпечення. Дані обліково-аналітичної системи, що орієнтована на управління діловою активністю підприємства, є його основою.

Метою статті є дослідження особливостей обліку витрат виробництва продукції на сільськогосподарському підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес обліку витрат виробництва сільськогосподарської продукції на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-практичні аспекти обліку витрат виробництва сільськогосподарської продукції.

Наукові дослідження щодо облікового забезпечення процесу виробництва продукції сільського господарства у своїх працях проводили О. А. Боярова, Б. В. Мельничук, Г. О. Соболев, П. Л. Сук, Н. В. Тлущевіч. Стан облікового забезпечення та ефективності виробництва на підприємствах аграрного комплексу стали предметом дослідження в наукових працях Н.В.Дуганець, Л. А. Коріневої, І. І. Рагуліної.

Питання формування витрат на виробництво сільськогосподарської продукції знайшли широке відображення у працях вітчизняних і зарубіжних учених і практиків. Однак слід зазначити, що на сьогодні недостатньо повно розкриті особливості обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління процесами виробництва продукції в умовах інтенсифікації інтеграційних процесів у агропромисловому виробництві. Потребує вдосконалення забезпечення єдиних підходів до формування облікової політики підприємства щодо обліку виробництва продукції сільського господарства, а також система документального забезпечення формування й узагальнення інформації про виробництво продукції сільського господарства з урахуванням її якості.

Важливим напрямом є визначення об'єктів обліку витрат, що є основою для ведення аналітичного обліку. Стосовно критеріїв, які є ключовими при визначенні об'єкта обліку, є досить чимало думок учених.

Учені, які підтримували перший напрям, розглядаючи облік витрат у єдиному взаємозв'язку із калькулюванням, вважають правомірним ототожнення об'єкта обліку витрат з об'єктом калькуляції. Проте ми не погоджуємось, що поняття об'єкта обліку є тотожним поняттю об'єкт калькуляції. Деякі вчені зазначають, що ототожнювати ці два поняття не можна через те, що вони мають різний економічний зміст і значення, а також це пов'язано з біологічними особливостями сільського господарства, тому не завжди ці об'єкти збігаються [2, с. 182]. Слід пам'ятати про те, що об'єкти обліку витрат і об'єкти калькулювання можуть збігатися і не збігатися, про що наголошує Я.В. Соколов [10, с. 49]. В.Е. Керімов вважає, що об'єкти обліку витрат є частиною (часткою) об'єкта калькулювання [5, с.274]. Ми не підтримуємо таку точку зору, оскільки вважаємо, що ширшим є поняття об'єкта обліку витрат. Тобто об'єктом обліку витрат виступатимуть узагальнені витрати у встановлених межах, а об'єктом калькуляції буде певний вид чи сорт продукції, за якими обчислюють собівартість.

Дослідження та аналіз різних поглядів на проблему визначення об'єкта обліку витрат дали змогу виділити такі основні напрями (рис. 1).

Деякі вчені під об'єктом обліку витрат розуміють витрати на виробництво, що групуються за різним ознаками з метою визначення собівартості продукції, чи витрати внутрішньогосподарського підрозділу. Ми підтримуємо точку зору, що під об'єктом обліку витрат слід розуміти витрати, але авторами досить вузько надано визначення цього поняття, що дає можливість неоднозначного його розуміння.

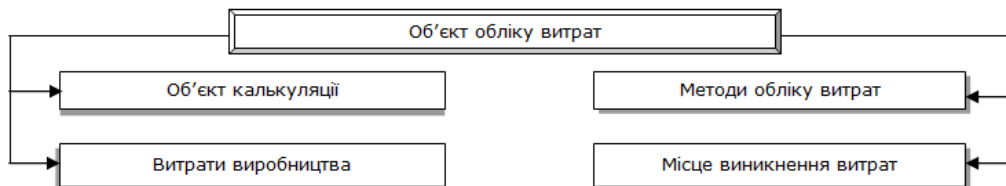

Рис. 1. Напрями щодо визначення об'єкта обліку витрат

Практика суб'єктів господарювання підтверджує, що ефективним є спосіб контролю витрат на виробництво безпосередньо там, де здійснюється виробничий процес або його обслуговування. У зв'язку з цим дедалі частіше вчені виділяють місце виникнення витрат як окремий об'єкт обліку. Для сільськогосподарських підприємств місцем виникнення витрат є підрозділи, за якими ведуть відокремлений облік їх витрат і вирощеної продукції. На сьогодні актуальним стає ведення обліку саме в такий спосіб, оскільки територіальна розрізненість земель потребує поглибленого контролю за виробничими процесами, а також ускладнює організацію облікового процесу, якщо здійснювати його за встановленими об'єктами паралельно за всіма господарськими підрозділами, а після цього узагальнювати на рівні підрозділу або підприємства.

Окремий напрям сформовано науковцями, які вважають, що об'єкти обліку витрат прийнято узгоджувати з методами обліку витрат. Тобто вони об'єднують метод обліку витрат з методом калькулювання, а отже, розглядають ці два визначення як єдині.

На нашу думку, найбільш коректне дав визначення цього поняття В.Г.Лінник: «Під об'єктом обліку витрат слід розуміти витрати, які відображають у встановлених межах, узагальнюють за сільськогосподарськими культурами, групами культур, групами худоби, окремими роботами, конкретними виробництвами або їх процесами з метою здійснення контролю за витратами і визначення собівартості продукції, робіт і послуг» [6, с.32].

Облік витрат, зокрема об'єктів обліку витрат у сільському господарстві, досліджувала Н.В.Дуганець. У одній із своїх праць вона зазначила, що «об'єктами обліку витрат і калькулювання у рослинництві є види продукції» [3, с. 157]. Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати» перелік і склад статей витрат підприємство встановлює самостійно. Методичними рекомендаціями № 132 надано орієнтовний перелік статей витрат для галузі рослинництва, які включають витрати на оплату праці, паливо та мастильні матеріали, насіння і посадковий матеріал, добрива, засоби захисту рослин, роботи та послуги, витрати на ремонт необоротних активів, інші витрати на утримання основних засобів; інші витрати; непродуктивні витрати (в обліку); загальновиробничі витрати.

Для віднесення на витрати виробництва продукції рослинництва витрат засобів праці використовують розрахунки амортизаційних відрахувань за основними засобами. Відомість № 4.6 с.-г. Нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів є основою для заповнення Звітів (ф. № 5.5 с.-г., № 5.6 с.-г., № 5.7 с.-г.). У кінці місяця у Звіті про витрати та вихід продукції основного виробництва (ф. № 5.5 с.-г.) за об'єктами обліку витрат у рослинництві будуть зібрані прямі витрати на виробництво продукції в розрізі статей витрат. Тому в основу аналітичного обліку витрат мають бути покладені об'єкти обліку. Метод обліку витрат повинен ґрунтуватися за принципом обліку витрат. Прямі витрати накопичують протягом року кожного місяця за об'єктами обліку витрат, непрямі витрати відносять на об'єкти обліку в кінці року при калькуляції їх собівартості. Непрямими витратами є загальновиробничі витрати, облік яких ведуть на основі первинних документів у Звіті № 5.7 с.-г. про загальновиробничі витрати. Загальновиробничі витрати включають у витрати рослинництва за окремим аналітичним рахунком на основі спеціального розрахунку з використанням бази розподілу, встановленої підприємством.

Крім того, в кінці року у Звіт про витрати та вихід продукції основного виробництва на відповідні об'єкти обліку відносять також страхові платежі на основі карток-розрахунків. Показники Звітів № 5.5 с.-г., 5.6 с.-г. за кредитом аналітичних рахунків виробництв переносять у Зведену відомість № 5.10 с.-г. до Журналу-ордеру № 5 В с.-г. у межах галузей виробництв та структурних підрозділів. Підсумки Зведеної відомості № 5.10 с.-г. з деталізацією сум за синтетичними рахунками (субрахунками) переносять до Журналу-ордеру № 5 В с.-г.

Витрати і вихід продукції рослинництва обліковують на субрахунок рахунка 231. На дебеті цього субрахунку показують витрати на виробництво, а по кредиту – вихід продукції; дебетове сальдо відображає незавершене виробництво у рослинництві. Слід зазначити, що в умовах високого рівня автоматизації важливо, щоб облік витрат виконував не тільки функцію фактичного відображення понесених витрат, адже виконанням цієї функції неможливо обмежитись. Потрібно організувати облік витрат у системі аналітичних рахунків у такий спосіб, щоб мати можливість відстежувати суми понесених витрат за підрозділами, контролювати їх та знаходити шляхи зниження чи економії.

Ученими була висловлена думка, що групування та відображення витрат за центрами відповідальності потребує виділення окремої групи рахунків другого та третього порядків, які мають самостійну систему запису на рахунках і самостійне балансове узгодження оборотів та сальдо за рахунками. Тобто пропонується використовувати кодифікатор центрів відповідальності, який враховував би місце виникнення витрат у розрізі виробничих підрозділів, загальновиробничих, адміністративних, збутових та інших операційних витрат [9, с. 258].

В.Б. Івашкевич зазначає, що особливе значення облік і контроль витрат за місцями і центрами формування має у великих компаніях і організаціях холдингового типу. При цьому, на його думку,

необхідно надати філіалам і дочірнім підприємствам максимум самостійності та відповідальності за економічні результати діяльності, одночасно зберігши фінансовий контроль з боку головної організації та проведення єдиної фінансової і податкової політики [4, с.162-163]. Виходячи з цього пропонуємо насамперед для сільськогосподарських підприємств облік витрат на вирощування продукції та доходів від їх реалізації організовувати насамперед за центрами відповідальності – центрами витрат і доходів, перелік яких варто також визначити в наказі про облікову політику. Існують різні думки вчених щодо виділення на підприємстві центрів відповідальності. Так, Мельничук Б.В. вважає, що центри відповідальності можна виділити також і за функціональною (виробництво, продаж, обслуговування) і за територіальною (філії в різних географічних точках) ознаками [7, с. 16]. Г.М. Давидов вважає, що центри витрат (ЦВ) відповідають тільки за витрати, які вони здійснили у процесі своєї діяльності. Тобто центрами витрат можуть бути як функціональні служби (бухгалтерія, охорона, реклама), до обов'язків яких не входить отримання доходу, так і виробничі підрозділи. Центри витрат є одним із основних джерел інформації при складанні бюджетів (планів), оскільки вони визначають їх витратну частину. На думку Глущенко А.В., центри доходів (ЦД) відповідають за доходи, які вони приносять підприємству в процесі своєї діяльності і не відповідають за здійснені ними витрати. Центром доходу може бути підрозділ компанії, який призначений для отримання доходу (наприклад, збут), а його витрати визначає вищий підрозділ, оскільки саме він визначає суми і напрями здійснення витрат (наприклад, заробітна плата, оренда, транспорт і т.д.) [1, с. 20]. З огляду на сучасну практику сільськогосподарських підприємств України, коли земельний фонд займає площу в різних районах, а то й областях, пропонуємо центри витрат і доходів виділяти за територіальною ознакою. Такими центрами відповідальності можуть слугувати філії, відділення, відокремлені підрозділи підприємства, керівники яких несуть відповідальність за витрати і доходи в цілому за ці відокремлені структурні одиниці.

Таким чином, за такої схеми організації обліку в системі рахунків буде одночасно відображено інформацію в фінансовому та управлінському обліку для потреб управління. У разі використання сучасного програмного продукту «1С Підприємство» у конфігурації Управління виробничим підприємством можна сформувати інформацію про суму понесених витрат на вирощування продукції в цілому по підприємству, за підрозділом – центром відповідальності в розрізі статей калькуляції, в розрізі полів, садів. Такий ступінь аналітичності дає змогу ефективно здійснювати контроль за витратами, а також будувати систему бюджетів для кожного з підрозділів та в цілому по підприємству. Багаторівнева структура побудови системи обліку виробництва має низку переваг. Зокрема, В.Ф.Палій зазначав, що при цьому виникає можливість у межах одного синтетичного рахунку отримати кілька різних систем аналітичних рахунків, які, в свою чергу, всебічно відображають первинну інформацію. В кожній системі аналітичних рахунків інформація групється та узагальнюється в інтересах управління за певним принципом [8].

Ми пропонуємо для обліку витрат виробництва застосовувати субрахунок 231 «Рослинництво», в розрізі аналітичних рахунків за видами продукції рослинництва. За дебетом цього субрахунку протягом періоду накопичуватимуться витрати поточного року на вирощування продукції, а також обліковуватимуться витрати минулого року, понесені під урожай майбутнього року. За дебетом субрахунку 231 «Рослинництво» слід обліковувати: витрати минулого року під урожай поточного року (незавершене виробництво на початок звітного року); витрати поточного року під урожай поточного року; витрати поточного року під урожай майбутнього року (незавершене виробництво на кінець звітного року).

Список використаних джерел:

1. Глущенко А.В. Учет затрат, калькулирование и бюджетирование в АПК: [учеб. пособие] / А.В. Глущенко, Н.Н. Нелюбова. – М: Магистр, 2008. – 189 с.
2. Гринман Г.И. Организация бухгалтерского учета в условиях комплексной механизации: [учебник] / Г.И. Гринман, К.Д. Минькова. – М.: Агропромиздат, 2007. – 271 с.
3. Дуганець Н.В. Об'єкти обліку витрат і калькування собівартості продукції в бурякоцукровій галузі / Н.В. Дуганець, О.Н. Коркушко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 27: у 3-х ч. – Черкаси: ЧДТУ, 2011. – Ч. II. – 253 с. – С. 155 – 158.
4. Ивашкевич В.Б. Бухгалтерский управленческий учет: [учебник] / В.Б. Ивашкевич. — М.: Экономист, 2004. — 638 с.
5. Керимов В.Э. Учет затрат, калькулирование и бюджетирование в отдельных отраслях производственной сферы: [учебник] / В.Э. Керимов — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2005. — 484 с.
6. Линник В.Г. Калькуляция собівартості продукції сільськогосподарських підприємств: [навч. посібник] / В.Г. Линник. – К.: НМКВО, 2011р. – 220 с.
7. Мельничук Б.В. Облікове забезпечення управління витратами в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Б.В. Мельничук. – К, 2008. – 20 с.
8. Палій В.Ф. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета / В.Ф.Палій, Я.В. Соколов – М.: Финансы и статистика, 1981. – 224 с.
9. Проскура К.П. Податкові аспекти управління витратами підприємства / К.П. Проскура, Г.О. Зінов'єв // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С. 255 – 262.
10. Управленческий учет : [учеб. пособие] / под ред. проф. Я.В. Соколова. – М. : Магистр, 2010. – 428 с.

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ЛЕЛИК М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Облік і оподаткування»,

спеціалізація «Облік і оподаткування»

наук. кер. Скрипник М.Є.

В статті розкривається основи трактування «грошові кошти», «грошові потоки» також розглядається основні тенденції розвитку даних понять на сьогоднішній день. Досліджено класифікацію та економіко-правову характеристику грошових коштів підприємства.

The article reveals the bases of interpretation of "money", "cash flows", and also considers the main trends in the development of these concepts to date. The research was carried out on the classification and economic and legal characteristics of the company's

funds.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день в Україні розвиток економічної торгівлі, а також ведення підприємницької діяльності можна характеризувати такими негативними рисами, як криза неплатежів, погіршення платоспроможності підприємств, значний розмір заборгованості підприємств перед партнерами, державою і своїми працівниками. Однією з причин цього, постає недостатнє володіння господарюючих суб'єктів підприємницької діяльності методами управління своїми грошовими потоками, в тому числі грошовими коштами.

Метою даної статі є обґрунтування особливостей економіко-правових аспектів сутності та система розподілу за спільними ознаками грошових коштів

Об'єктом дослідження є вивчення та дослідження грошових коштів підприємства в цілому.

Предмет дослідження є економічні, правові та наукові трактування змісту та класифікації грошових коштів в господарській діяльності підприємства.

Значний внесок у розвиток теоретичної сутності та класифікації грошових коштів внесли такі провідні вчені, як Бланк І. А., Лігоненко Л. О., Т. Райс, Маркіна І.А, В.В. Сопко, Л. Харріса, Т. Крампа. Однак, досить багато наукових доробок щодо вирішення даної проблеми, ще не сформовано єдиної теоретичної бази, що дала б відповідь на цілий ряд запитань управління грошовими потоками підприємства. При трактуванні поняття грошові кошти, не визначено єдиного цілісного підходу.

Господарська діяльність будь-якого підприємства функціонує за допомогою фінансових ресурсів. Головну роль серед вказаної сукупності посідають грошові кошти.

На сьогоднішній день стан України, де розвивається економічна торгівля, можна характеризувати безліччю негативних рис.

Зростанням вартості кредитних ресурсів, на що вплинула загальноекономічна фінансова криза у банківському секторі, девальвація гривні, комерційна діяльність підприємства зменшила швидкість грошового обігу, наведені зміни в економіці можна узагальнити, як об'єктивними факторами.

А до суб'єктивних факторів можна віднести неефективну інформацію системи управління грошовими коштами, яка не надає можливості вчасно та в оперативному порядку надавати необхідну інформацію про виявлення відхилень від норм та порядку в грошовому обігу підприємства, а також прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

В наслідок чого різко підвищується ризик неплатоспроможності, у зв'язку з неефективним управлінням грошовими потоками малого та середнього бізнесу та ймовірність банкрутства підприємства в цілому.

Поняття грошових коштів взаємопов'язане з поняттям грошових потоків. Науковці їх прирівнюють, тобто ототожнюють, з думкою авторів ми не погоджуємося, тому що це не зовсім недостовірністю. Якщо розглянути визначення грошові потоки, то під цим поняттям розуміється відображення тільки динаміки руху грошових коштів за певний період, при цьому не дозволяють отримати інформацію про наявність коштів на певну дату.

При більш детальному вивченні було для початку, розглянуто поняття «грошові кошти» в нормативно-законодавчих документах.

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (IAS 7) «Звіт про рух грошових коштів» дає визначення грошовим коштам як готівку в касі та депозити до запитання [1].

Методичними рекомендаціями з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств, надається визначення грошові кошти – готівка, кошти на рахунках у банку та депозити до запитання [2].

У Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» мова йдеться про те, що грошові кошти - це готівка, кошти на рахунках в органах Державного Казначейства України, у банках та депозити до запитання [3].

Щодо визначення грошових потоків з досліджень науковців можна стверджувати, що термін грошових коштів, більшістю авторів зводяться до двох підходів, які можна вважати основними:

— грошовий потік – це різниця між отриманими і виплаченими підприємством коштами за певний визначений період, тобто це сума надлишку або недостачі грошових коштів;

— грошовий потік – це безперервний рух коштів (обіг), тобто їх надходження й виплати (притоки й відтоки) за певний визначений період.

Проаналізувавши МСБО №7 «Звіт про рух грошових коштів» поняття грошові кошти звучить, як надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів [1]. Можна звернути увагу, в П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів» відсутнє трактування «грошові кошти», проте під ним розуміють поняття «рух грошових коштів», що абсолютно аналогічно визначенню «грошовий потік» в МСБО № 7.

Пропонуємо розглянути детально підхід кожного автора до поняття грошових потоків, які наведено у табл. 1.

Отож, нами запропоноване уточнене поняття «грошові кошти», яке можна використовувати під час практичного застосування: грошові кошти – готівка в касі, кошти на розрахункових рахунках у банках, ті їх залишки електронні гроші, що використовуються підприємством в процесі здійснення господарської діяльності.

Аналізуючи вищезазначене, виникає потреба у виборі більш точного визначення, а також уточнення грошового потоку.

На нашу думку, «грошовий потік» - це сукупність надходжень та видатків грошових коштів розподілених у часі також їхніх еквівалентів, отриманих внаслідок здійснення господарської діяльності, на яких впливає фактор структури, ризику, ліквідності, часу.

Розкриття терміну «грошових коштів» в літературних джерелах

№ з/п	Джерело	Визначення
1	2	3
1.	Бланк І. А.	Сукупність надходжень та вибуттів грошових засобів за певний період часу, які формуються в процесі господарської діяльності; рух, який пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності.
2.	Лігоненко Л. О	Система розподілених за часом надходжень та витрат грошових засобів, що генеруються господарською діяльністю, супроводжується рухом вартості, будучи зовнішньою ознакою функціонування підприємства
3.	Т. Райс	Індикатор кредитоспроможності та платоспроможності підприємства – здатність генерувати додаткові обсяги грошових засобів для погашення зобов'язань за залученими зобов'язаннями
4.	Маркіна І.А	Грошовий потік – сукупність розподілених за часом надходжень і виплат грошових коштів, які утворюються в процесі господарської діяльності і пов'язані із забезпеченням його платоспроможності
5.	В.В. Сопко	Готівковий обіг – це рух грошей у готівковій формі, який обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в господарстві.
6.	Л. Харріса	Грошові кошти - це засіб обігу, засобу збереження вартості та одиниця рахунку.
7.	Т. Крампа	Функцію грошових коштів подає як засіб платежу, міра вартості, одиниця виміру, засіб обігу та засіб нагромадження багатства

На основі одностороннього роз'яснення грошових потоків всі управлінські рішення, на яких впливає дана інформація, будуть порівнюватися за звітними періодами, структурними підрозділами, господарським суб'єктами діяльності, при цьому операційний ризик, пов'язаний з їх здійсненням, буде мінімальним.

На практиці інколи буває важко однозначно визначити природу виникнення того або іншого грошового потоку, а також оцінювати його вклад в процес формування підсумкового фінансового результату, платоспроможності і ліквідності.

Отже, ознайомлення з теоретичними трактуваннями, які опрацьовані зарубіжними і вітчизняними науковцями, говорить про відсутність єдиного, загальноприйнятого визначення поняття «грошові кошти», в цілому.

На нашу думку буде доцільно сформулювати наступне визначення: грошові кошти є поняттям бухгалтерського обліку, який може бути у формі готівки, коштів на рахунках в банках, а також відображати найліквідніші активи підприємства. Надане нами трактування узагальнює виділені підходи до визначення грошових коштів та, на відміну від існуючих, воно включає в себе: сутність грошових коштів, напрями їх використання та кінцевий результат.

Щодо класифікації грошових коштів, потрібно підмітити, що вона має важливе значення, адже дає змогу господарюючому суб'єкту визначати оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних коштів. Важливо підмітити, що це впливає на фінансовий стан підприємства.

Функціонування будь-якого суб'єкта господарювання в ринкових умовах може здійснюватися тільки за умов безупинного обороту грошових коштів. Під цим розуміється прибуток та видатки, і наявність на рахунках в банку певного вільного залишку. Головним показником фінансової стійкості підприємства, являється здатність утворювати грошові кошти у результаті своєї господарської діяльності. Втім, не утворюючи грошові кошти у результаті своєї діяльності, не може продовжувати існування жодне підприємство.

Грошові кошти відіграють надзвичайно важливу роль для забезпечення, існування та гармонійного розвитку підприємства, адже із них починається операційний цикл, ними ж він і закінчується, навіть незважаючи на те що грошові кошти займають незначну питому вагу у загальній сумі активів підприємства.

Перш за все необхідно чітко уявляти класифікацію грошових коштів, задля ефективного цілеспрямованого управління. Серед великої кількості науковців не зустрічається єдиний визначений підхід щодо класифікаційних ознак поділу грошових коштів.

На основі аналізу, який є в науковій літературі, пропонуємо наступну класифікацію грошових коштів, наведену в таблиці 2.

Багато інших авторів застосовують дещо ширшу класифікацію. На нашу думку більш доцільно вважати виділення класифікаційних ознак грошових коштів, а також об'єктивною необхідністю грошові потоки згрупувати в однорідні цілісні групи.

Отже, аналізуючи дане узагальнення щодо трактування визначення грошового потоку господарюючого об'єкту, можна підмітити що на сьогодні не існує однозначного трактування, під яким визначалася сутність поняття «грошові кошти», а також розроблена класифікація типів грошових потоків. Тобто, розгляд терміну грошового потоку підштовхує на формулювання більш точнішого та об'єктивнішого визначення даного поняття та запропонувати удосконалення. Грошовий потік підприємства –це основний актив бухгалтерського обліку, який може бути у формі готівки, коштів на рахунках в банках, а також відображати найліквідніші активи підприємства.

Класифікація грошових коштів підприємства

№	Класифікаційна ознака за критеріями	Види грошових потоків
1.	Залежно від рахунку, на якому вони відображені:	грошові кошти: - в касі; - на поточних рахунках; - на валютному ринку; - у підзвітних осіб
2.	За призначенням:	- грошові для обороту, - для спеціального призначення.
3.	Види господарської діяльності	- грошові кошти від операційної діяльності - грошові кошти від інвестиційної діяльності - грошові кошти від фінансової діяльності
4.	За місцем зберігання:	- в банку; - в касі; - у підзвітних осіб.
5.	Залежно від підходу до визначення обсягу грошових коштів виділяють	- в широкому сенсі – як грошові кошти авансовані у майно підприємства; - у вузькому сенсі – як частина оборотних активів, яка безпосередньо знаходиться в грошовій формі.
6.	Характер грошового потоку стосовно підприємства	- внутрішні грошові кошти - зовнішні грошові кошти
7.	Період часу	- короткострокові грошові кошти - довгострокові грошові кошти
8.	Залежно від джерела утворення:	- власні грошові кошти; - позикові грошові кошти.
9.	Залежно від натурально-речової форми грошові кошти:	- готівкою; - безготівковими грошима
10.	Залежно від ступеня ділової активності:	- активні; - пасивні
11.	Вид використання валюти	- грошові кошти у національній валюті - грошові кошти в іноземній валюті
12.	Рівень передбачення	- повністю передбачувані грошові кошти - непередбачувані грошові кошти
13.	Залежно від функціонального призначення:	як запас коштів, створений з певною метою
14.	Законність здійснення	- легальні грошові кошти - тіньові грошові кошти

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) «Звіт про рух грошових коштів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dipifr.info/lib_files/standards/ukr/standards_010109/IAS_7.pdf.
2. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств від 28.07.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/big/text892/pg1.htm>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» від 28.12.2009 р. № 1541, зі змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0103-10>.

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

**ЛИСАК Г., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»,
наук. кер. Євдошак В. І.**

У статті розкрито підходи до трактування сутності необоротних активів. Зроблено акцент на класифікаційних характеристиках об'єктів дослідження.

The article deals with approaches to the treatment of the essence of non-current assets. The emphasis is placed on the classification characteristics of research objects.

Ефективне використання необоротних активів значною мірою впливає на показники прибутку, рентабельності, фондовіддачі та інші якісні показники господарської діяльності підприємства.

Метою дослідження є розкриття змісту поняття необоротні активи в різних літературних джерелах, класифікаційних ознак з метою удосконалення визначення та класифікації цього виду активів для цілей бухгалтерського обліку.

Великий внесок в розвиток теорії, організації та методики обліку, контролю та аналізу необоротних активів зробили такі вчені економісти: М.А. Барсукова, М.Т. Білуха, М.І. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, А.М. Герасимович, В.М. Діба, А.Г. Загородній, З.В. Задорожний, М.М. Зюкова, В.В. Жук, В.П. Карев, Г.Г. Кірейцев, А.М. Кузьмінський, Н.М. Малюга, Є. В. Мних, О.Ю. Омельченко, Ю.І. Осадчий, М.В. Півторак, С.Р. Романів, П.Т. Саблук, В. С. Семіон, В.В. Сопко, В.Г. Швець, Л.В. Чижевська та ін.

Для ведення господарської діяльності, виконання завдань і досягнення поставленої мети кожне підприємство повинне мати відповідне майно. Воно складається з речових і фінансових засобів, кількість і структури яких можуть бути класифіковані залежно від характеру ведення діяльності. Майно поділяється на необоротне і оборотне (рис. 1).

Рис. 1. Складові майна суб'єкта господарювання

Про зарахування окремих складових частин майна до необоротного або оборотного слід вирішувати на основі вивчення таких факторів як вартість, період використання, роль чи функції, які вони виконують у господарській діяльності суб'єкта. Структура і склад майна залежать головним чином від характеру діяльності підприємства, який змінюється під впливом виду господарських завдань, сезонності, організації і технології виробництва, умов постачання і збуту тощо.

Для того щоб правильно зрозуміти поняття "необоротні активи" та розкрити їх сутність потрібно визначити, який зміст вкладається в цей термін (табл. 1).

Таблиця 1

Авторські визначення терміну "необоротні активи" та його трактування в нормативних джерелах

№	Автор	Визначення
1	2	3
1	Барсукова М.О. [1]	Необоротні активи – це майнові цінності, які придбаються для тривалого користування у виробничій діяльності організації, які характеризуються продуктивністю, здатністю приносити дохід і можливість контролю
2	Ванкевич В.Є. [3]	Необоротні активи – це довгострокові матеріальні і нематеріальні активи, більша частина яких бере участь в процесі виробництва продукції, робіт і послуг більше одного року і кругообігу засобів організації, забезпечує приплив грошових засобів
3	МСФЗ [7]	Необоротні активи – це активи, від яких очікується економічна вигода на протязі декількох років. До них відносяться довгострокові інвестиції, основні засоби, нематеріальні активи.
4	Нідлз Б. В. [8].	Необоротні активи – це засоби, які: мають термін корисного використання більше одного року, використовуються в діяльності підприємства, не підлягають перепродажу покупцям.
5	Поташкова Н.М. [11]	Необоротні активи – активи, які виникають в результаті минулих подій, контролюються організацією, приносять організації економічну вигоду, мають надійну оцінку, і тривалий строк корисного використання яких визначається їх вкладом в дохід організації.
1	2	3
6	НП(С)БО 1 [9]	Необоротні активи - це активи, які не є оборотними.
7	Райс Е. [12]	Необоротні активи – це це будь-які активи, які компанія використовує на постійній довгостроковій основі, на відміну від оборотних активів, які придбаються для продажу покупцям.

Більшість авторів вважають обов'язковим економічну вигоду від їх використання, а також довготривалий строк корисного використання.

Розглянувши трактування необоротних активів, хочемо виокремити декілька основних характеристик терміну, такі як майнові цінності, довгострокове використання, амортизація, призначені не для перепродажу, беруть участь у виробництві, корисний ефект від використання.

Необоротне майно характеризується тривалим періодом використання, тобто періодом, який довший ніж 1 рік. Воно є необхідним в кожному процесі виробництва[3].

Різниця між основними і оборотними активами – питання міри. Якщо за основу брати наміри керівників, то актив придбаний для виробничих цілей, але виставлений потім на продаж, буде як основним, так і оборотним. Аналогічно, товари, куплені для перепродажу, але залишені для іншого використання, наприклад, спекулятивного, з метою отримання прибутку від росту цін, будуть як основними, так і оборотними [6].

Також, хочемо виділити основні характеристики необоротних активів (рис. 2).

Щодо складу необоротних матеріальних активів, то слід відмітити, що важливим їх елементом є основні засоби (інвестиційна нерухомість, земельні ділянки, будинки та споруди, машини та обладнання та ін.), які за даними Держкомстату становлять більшу частину майна країни взагалі та підприємств зокрема. Однак, окрім основних засобів, до необоротних матеріальних активів відносяться також бібліотечні фонди,

малоцінні необоротні матеріальні активи, тимчасові (нетитульні) споруди, природні ресурси, капітальні інвестиції, довгострокові біологічні активи та ін. [6].

Рис. 2. Основні характеристики необоротних активів

На основі досліджень поняття необоротних активів можна зробити висновок, що ця категорія бухгалтерського обліку є однією з найважливіших у господарській діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. При виборі назви терміну підтримуємо таких авторів як, В.Є. Ванкевич та Л.Г. Ловінською, які пропонують поміняти необоротні активи на довгострокові активи (засоби). Виходячи з цього та з визначення активів, яке нами було запропоновано, пропонуємо необоротні матеріальні активи, основну складову необоротних активів, пояснювати таким чином: необоротні матеріальні активи (засоби) – це сукупність матеріальних ресурсів, виражених у грошовій формі, які використовуються підприємством для досягнення його цілей (отримання економічних вигод чи забезпечення адміністративних, соціально-культурних цілей) протягом тривалого періоду (більше одного року чи операційного циклу) [5].

Класифікація відіграє особливу роль в обліковому процесі суб'єктів господарювання. Залежно від того, до оборотних чи необоротних активів віднесемо конкретний об'єкт обліку, визначається його вартість, нараховується знос. Для класифікації необоротних активів необхідно визначити ознаки, за якими групуватимуться засоби [2].

Найбільшу класифікацію необоротних активів подає І.О. Бланк у підручнику з фінансового менеджменту (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація необоротних активів

№	Класифікаційні ознаки	Класифікаційні групи
1	2	3
1	За основними функціональними видами	- матеріальні активи; - нематеріальні активи.
2	За характером володіння	- власні; - орендовані.
3	За формами заставного забезпечення кредиту і страхування	- рухомі; - нерухомі.
4	За характером обслуговування окремих напрямів діяльності	- обслуговують процес виробництва продукції; - обслуговують процес реалізації продукції; - обслуговують процес управління.
5	За характером відображення зносу	- необоротні активи, що амортизуються ; - необоротні активи, що не амортизуються.

Також, питаннями амортизаційної політики необоротних активів займався Я.В. Ошмарін, він пропонує у фінансовій звітності розкривати інформацію про необоротні матеріальні активи у розрізах майна, що амортизується, і майна, що не амортизується [10].

Білоруський автор А.В. Волчек, крім основних засобів, у складі необоротних матеріальних активів виокремлює матеріальні цінності, які призначені для надання у тимчасове користування (володіння) іншим організаціям [4].

Ми вважаємо дуже важливим, є поділ довгострокових активів на ті, що амортизуються, та ті, що не амортизуються, так як інформація, отримана відповідно до цієї класифікації, дає можливість ефективніше аналізувати наявність та рух об'єктів необоротних активів суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Барсукова, М.А. Внеоборотные активы организаций потребительской кооперации и анализ их использования [Текст]: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: специальность 08.00.12 "Бухгалтерский учет и анализ хозяйственной деятельности" / М.А. Барсукова – Новосибирск, 2014. – 23 с.
2. Бланк, И.А. Финансовый менеджмент [Текст] : учебный курс / Бланк И.А. – 2е изд., перераб. и доп. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. Ванкевич, В.Е. Учет внеоборотных активов и источников их формирования [Текст]: состояние и развитие: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук / В.Е. Ванкевич. – Минск, 2015.
4. Волчек, А.В. Основные средства, нематериальные активы, материальные ценности: учет и налогообложение [Текст] / А.В. Волчек. – Минск: Регистр, 2010. – 236 с.
5. Ловінська, Л.Г. Нарахування зносу – спосіб регулювання балансової оцінки довгострокових активів [Текст] / Л.Г. Ловінська // Фінанси України. – 2006. – №7. – С. 92-100.
6. Мэтьюс, М.Р. Теория бухгалтерского учета [Текст]: учебник / [пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой / М.Р. Мэтьюс, М.Х.Б. Перера. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 2004. – 663 с.
7. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_010 – Назва з екрану
8. Нидлз, Б. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл; пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова. – 2-е изд., стереотип. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с. 46. Облік та аналіз необоротних активів [Текст]: монографія / В. М. Діба. – К.: КНЕУ, 2008. – 288 с. 47. Облікова політика підприємства [Текст]: навч. пос. / [за ред. Гаврилюка В.М., Жука В.М., Михайлова М.Г.]. – К.: Видавництво ТОВ "Юр-Агро-Веста", 2007. – 326 с.
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні положення до фінансової звітності».
10. Ошмарін, Я.В. Облікове забезпечення амортизаційної політики підприємств АПК [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз і аудит" / Я.В. Ошмарін. – К., 2008.
11. Поташкова, Н.Н. Конвергенция российского бухгалтерского учета внеоборотных активов с международными стандартами финансовой отчетности [Текст]: автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата экон. наук / Н.Н. Поташкова – Саратов, 2007. – 17 с.
12. Райс Энтони. Разоблачение тайн бухгалтерского учета. Как разобраться в бухгалтерской отчетности и в финансовом анализе / Райс Энтони [Пер. с англ.] – М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2006. – 352 с.

АНАЛІЗ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ**ЛУБИК Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ****спеціальність «Облік і оподаткування»,****спеціалізація «Облік і оподаткування»****наук. кер. Лучик С.Д.**

В статті визначено економічний зміст готової продукції, визначено її особливості на виробничому швейному підприємстві. Проведено аналіз активів швейного підприємства ТДВ «Трембіта» за 2015-2017 рр. Проаналізовано динаміку обсягів готової продукції на підприємстві і запропоновано напрями підвищення ефективності процесу виробництва готової продукції на підприємстві

The article defines the economic content of finished products, its features are determined on the production sewing enterprise. The analysis of the assets of the clothing company ТДВ "Трембита" for 2015-2017. The dynamics of volumes of finished products at the enterprise is analyzed and directions of increasing the efficiency of the process of production of finished products at the enterprise are proposed.

Проблеми, пов'язані із збутом готової продукції, вимагають запровадження постійного аналізу ринку та маркетингової діяльності на рівні підприємства, просування товарів, які виготовляються на підприємстві, зниження собівартості продукції при одночасному зростанні якості, збільшенні прибутковості, що неможливо без виявлення резервів зростання обсягу виробництва та реалізації продукції.

Теоретичні й практичні аспекти обліку і аналізу готової продукції відображено в роботах вітчизняних науковців, а саме у працях Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Л.К. Сук, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко та інших.

Метою статті є аналіз виробництва готової продукції на підприємстві ТДВ «Трембіта», м. Чернівці та розробка рекомендації щодо підвищення ефективності процесу виробництва.

Готова продукція на виробничих підприємствах становить основну частку товарної продукції. Вона отримується у результаті закінченого виробничого процесу, призначена для продажу, відповідає встановленим стандартам. Загалом її призначено для збуту, але деяка частина може використовуватися підприємствами для внутрішнього споживання. Тому існують відмінності між готовою продукцією та виконаними роботами і наданими послугами. Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про готову продукцію визначаються П(С)БО 9 «Запаси» [1] та 16 «Витрати» [2].

Проведемо аналіз готової продукції підприємства ТДВ «Трембіта», м. Чернівці. Розпочнемо із загального аналізу активів підприємства. Активи підприємства - це все те, що має вартість, належить підприємству і відображається на активі бухгалтерського балансу. В активі балансу відображається інформація про розміщення капіталу, про вкладення його в конкретне майно, матеріальні цінності, про витрати підприємства, готову продукцію, про залишки вільної готівки. Кожному виду розміщеного капіталу відповідає певна стаття. В активі балансу статті капіталу розміщені залежно від ступеня їх ліквідності (швидкості перетворення на готівку). За цієї обставини розрізняються іммобілізовані активи (статті розділу I активу балансу), мобільні активи (статті розділів II та III активу балансу) підприємства (рис. 1).

Як видно з рис. 1, іммобілізовані активи - це основний капітал, мобільні активи - це поточні активи, або оборотний капітал. На ТДВ «Трембіта» за період дослідження 2015-2017 рр. обсяг іммобілізованих активів збільшився з 46163 тис. грн. (74,5% від загального обсягу активів підприємства) у 2015 р. до 76152 тис. грн. (79,6%) у 2017 р.

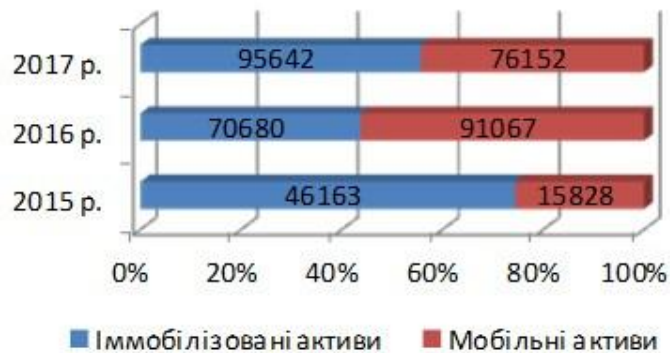

Рис. 1. Динаміка і структура активів ТДВ «Трембіта» у 2015-2017 рр.

Оборотний капітал може знаходитись у сфері виробництва (незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів), у сфері обігу (готова продукція на складах та відвантажений покупцям, засоби в розрахунках, короткострокові фінансові вкладення, готівка в касі, на розрахунках у банку тощо), тобто оборотний капітал може функціонувати в грошовій і матеріальній формах. Розміщення засобів підприємства має велике значення у фінансовій діяльності і підвищенні її ефективності. Від того, які асигнування вкладені в основні та оборотні засоби, скільки їх знаходиться у сфері виробництва і в сфері обігу, в грошовій та матеріальній формі, значною мірою залежать результати виробничо-фінансової діяльності і відповідно фінансовий стан підприємства.

Якщо створені виробничі потужності підприємства використовуються недостатньо повно через відсутність запасів, це негативно впливає на фінансові результати діяльності та фінансовий стан господарства. Але негативним явищем є створення надлишкових виробничих запасів, які не можуть бути вчасно задіяні у виробничому процесі. В результаті на складах накопичуються надлишкові виробничі запаси, заморожується капітал, уповільнюється його обіговість і відповідно погіршується фінансовий стан підприємства. Поряд з ними фінансовими результатами, високим рівнем рентабельності її підприємство може мати фінансові складнощі, якщо воно нераціонально використовує свої фінансові ресурси, вкладаючи поверх нормативні запаси і припускаючи велику дебіторську заборгованість.

Тому проведемо аналіз динаміки складу і структури загального капіталу ТДВ «Трембіта» за 2015-2017 рр. Дані аналізу свідчать про зменшення частки оборотного капіталу у структурі майна за весь досліджуваний період. У 2017 р. його питома вага склала 20,4% проти 25,5% у 2015 р. У складі оборотного капіталу підприємства за весь період досліджень частка запасів зросла від 2,7% до 11,2%. Помітно зменшились частка дебіторської заборгованості з 8,2% до 5,4% і грошових коштів та їх еквівалентів з 14,4 до 3,7%. Частка інших оборотних активів незначна і становила 0,1-0,2%.

На підприємстві можуть існувати надлишкові запаси. Вони можуть бути створені в результаті їх накопичення як наслідок наявності неліквідів, це може бути й усвідомлене накопичення у зв'язку із дефіцитом, постійним підвищенням цін тощо. Якщо надлишкові запаси є неліквідами, то відбувається заморожування капіталу, якщо це - накопичення через дефіцит та інфляцію, то з часом такі запаси втрачають свої споживчі риси, їх якість знижується, що негативно впливає на хід виробничого процесу та його результати. Недостатній обсяг виробничих запасів також негативно впливає на фінансовий стан підприємства. Зменшення вкладання запасів у виробничі запаси і незавершене виробництво призводить до дефіциту окремих їх видів, збоїв у виробничому процесі, недовантаженню виробничих потужностей, зменшенню обсягів виробництва, реалізації, до неотримання прибутків і навіть наявності збитків. Надлишок запасів або їх нестача можуть виникати і в результаті:

- наявності помилок в розрахунках планової їх потреби;
- перевитрачання цих засобів, значного відхилення фактичних витрат від планових;
- значного відхилення фактично отриманого їх обсягу від розрахункового (планового, договірної);
- недотримання постачальниками, у випадках невиконання, договірних зобов'язань (порушення термінів, зниження якості тощо).

Зростання питомої ваги виробничих запасів ТДВ «Трембіта» у загальній вартості оборотних активів пояснюється тим, що підприємство має сезонний характер попиту на свою продукцію, а вільні кошти вкладає в запаси, бо в умовах фінансової нестабільності можливе зростання цін на сировину. За таких умов нарощування питомої ваги виробничих запасів – оправдане.

Наступним кроком є аналіз змін поточних активів балансу як найбільш мобільної частини капіталу. Насамперед оцінюються зміни в наявності і структурі оборотного капіталу за найважливішими його складовими (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать про деяке погіршення структури оборотного капіталу, оскільки питома вага матеріальних оборотних коштів у загальній їх вартості зросла. Це відбулось, в першу чергу, за рахунок зростання питомої ваги готової продукції. У 2017 р. її частка склала 49,8% або 9708 тис. грн. при 8,9% при 1408 тис. грн. у 2015 р. Також збільшилась частка виробничих запасів на 3,5%. У 2017 р. сума виробничих запасів склала 1035 тис. грн., або 5,3%.

Для нормальної успішної життєдіяльності підприємства виробничі запаси повинні бути оптимальними. Це означає, що на підприємстві мають бути обґрунтовані розрахунки щодо їх потреби, налагоджені постійні канали з постачальниками, які успішно виконують свої договірні зобов'язання тощо.

Динаміка структури оборотних активів ТДВ «Трембіта»

Показники	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+, -)					
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2016/2015		2017/2016		2017/2015	
							тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Оборотні активи	15828	100,0	9067	100,0	19490	100,0	-6761	-	10423	-	3662	-
Матеріальні оборотні засоби	1696	10,7	5431	59,9	10743	55,1	3735	49,2	5312	-4,8	9047	44,4
Виробничі запаси	288	1,8	799	8,8	1035	5,3	511	7,0	236	-3,5	747	3,5
Готова продукція	1408	8,9	4632	51,1	9708	49,8	3224	42,2	5076	-1,3	8300	40,9
Товари		0,0		0,0		0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Витрати майбутніх періодів		0,0		0,0		0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Монетарні оборотні засоби	14132	89,3	5931	65,4	8747	44,9	-8201	-23,9	2816	-20,5	-5385	-44,4
Дебіторська заборгованість	5082	32,1	5431	59,9	5212	26,7	349	27,8	-219	-33,2	130	-5,4
Поточні фінансові інвестиції		0,0		0,0		0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Грошові кошти та їх еквіваленти	8942	56,5	412	4,5	3534	18,1	-8530	-52,0	3122	13,6	-5408	-38,4
Інші оборотні активи	108	0,7	88	1,0	1	0,0	-20	0,3	-87	-1,0	-107	-0,7

Основними причинами залишків готової продукції можуть бути:

— низька якість продукції; порушення роботи транспорту (найчастіше, як правило, через нестачу пального);

— незадовільна організація навантажування готової продукції; затримка оформлення транспортних документів тощо; наявність конкурентів, втрата ринків збуту;

— низька платоспроможність господарюючих споживачів; - висока собівартість продукції;

— інфляційні процеси.

Отже, підприємство повинно виробляти тільки ті товари й у такому обсязі, які вона може реально продати. Тому будь-яка виробнича програма повинна складатися на основі аналізу виробничих результатів діяльності підприємства за попередні періоди й аналізу потреб ринку у вироблених організацією товарах (роботах, послугах).

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246; зі змінами та доповненнями.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. наказом Міністерства фінансів України 31.12.1999р. № 318; зі змінами та доповненнями.

ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

МАНЗЮК Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Облік і оподаткування»,

спеціалізація «Облік і оподаткування»

наук. кер. Лучик С.Д.

В статті здійснено оцінку фінансово-господарської діяльності Публічного акціонерного товариства (ПАТ) «Подільський цемент» за 2015-2017 рр. на основі даних, представлених у фінансовій звітності емітента цінних паперів. Запропоновані шляхи щодо покращення фінансового стану підприємства.

The article assesses the financial and economic activities of the Public Joint-Stock Company (PJSC) Podilsky Cement for the years 2015-2017 on the basis of the data presented in the financial statements of the securities issuer. Proposed ways to improve the financial condition of the company.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин звітність розглядають як інформаційну систему, яка формується відповідно до потреб ринкової інфраструктури і є основою при прийнятті обґрунтованих рішень. Вона містить дані, узагальнені в системі фінансового обліку, які надаються зовнішнім користувачам, а також дані внутрішньогосподарського обліку, які закриті для зовнішніх користувачів і є комерційною таємницею. З подальшим розвитком ринкових відносин збільшується потреба у звітності, що пов'язано із розширенням кола її користувачів. Отримані у результаті обробки вхідної інформації показники діяльності підприємства є необхідною базою для прийняття обґрунтованих рішень особами, які здійснюють управління як безпосередньо даним підприємством, так і іншими пов'язаними з ним юридичними та фізичними особами, державою та її органами [1]

Розв'язанню теоретичних і практичних питань формування, аналізу та прогнозування звітності підприємств, у тому числі акціонерних товариств, в умовах ринкової економіки присвячені дослідження таких вітчизняних учених, як Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, С.Ф. Голов, М.Я. Дем'яненко, З.-М.В. Задорожний, Г.Г. Кірейцев, В.В. Сопко, П.Я. Хомин та ін.

Метою статті є оцінка та аналіз фінансово-господарської діяльності публічного акціонерного товариства

«Подільський цемент» на основі даних річної фінансової звітності.

Сьогодні публічне акціонерне товариство «Подільський цемент» є одним із найпотужніших виробників цементу у Європі. Це перший цементний завод в Україні, який приєднався до Кіотського протоколу в рамках Проекту Спільного Впровадження ООН. Основна діяльність підприємства - виробництво цементу загально-будівельного призначення: бездобавочний і з добавками шлаку марок 400, 500 та сульфатостійкий. Попит на цемент має виражений сезонний характер. Найвищий попит спостерігається у період з квітня по жовтень. Товариство продає свою продукцію через канали збуту, зокрема, роздрібні торгові точки, будівельні компанії, виробники сухих сумішей тощо. Основними ринками збуту є центральні та західні області України та споживачі м. Києва. Продукція відвантажується як залізничним транспортом, так і автомобільним. Продукція конкурентоспроможна і користується високим попитом в Україні.

На підприємстві середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу у 2017 р. становила 509 осіб. Фонд оплати праці (ФОП) складав 73105,1 тис. грн. Основною причиною збільшення ФОП на 7142,9 тис. грн. є збільшення розміру середньої заробітної плати. Виконавча дирекція ПАТ вважає, що грамотний, висококваліфікований персонал - запорука успішної роботи підприємства.

Оцінку і аналіз фінансово-господарської діяльності ПАТ «Подільський цемент» за 2015-2017 рр. здійснено за даними, представленими у річній фінансовій звітності емітенту цінних паперів. Переважно це такі форми фінансової звітності як форма №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан) і форма №2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). Дані аналізу показників фінансово-господарської діяльності ПАТ «Подільський цемент» представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Показники фінансово-господарської діяльності ПАТ «Подільський цемент» за 2015-2017 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+;-)					
				Абсолютне, тис. грн.			Відносне, %		
				2016р. до 2015р.	2017р. до 2016р.	2017р. до 2015р.	2016р. до 2015р.	2017р. до 2016р.	2017р. до 2015р.
Чистий дохід від реалізації товарів, тис. грн.	1633772	2389702	2668380	755930	278678	1034608	46,3	11,7	63,3
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1172023	1399698	1724547	227675	324849	552524	19,4	23,2	47,1
Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	461749	990004	943833	528255	-46171	482084	114,4	-4,7	104,4
Інші операційні доходи, тис. грн.	1842579	1243288	129365	-599291	-1113923	-1713214	-32,5	-89,6	-93,0
Адміністративні витрати	62148	70187	124147	8039	53960	61999	12,9	76,9	99,8
Витрати на збут	56290	119137	130412	62847	11275	74122	111,6	9,5	131,7
Інші операційні витрати, тис. грн.	4968608	1509029	358806	-3459579	-1150223	-4609802	-69,6	-76,2	-92,8
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.									
прибуток		534939	459833	534939	-75106	459833		-14,0	
збиток	2782718			-2782718	0	-2782718	-100,0		-100,0
Інші фінансові доходи	11040	16457	16	5417	-16441	-11024	49,1	-99,9	-99,9
Інші доходи	9690	25417	9543	15727	-15874	-147	162,3	-62,5	-1,5
Фінансові витрати	755156	868768	894770	113612	26002	139614	15,0	3,0	18,5
Інші витрати	10541	1199445	358999	1188904	-840446	348458	11278,9	-70,1	3305,7
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.									
прибуток									
збиток	3527685	1491400	784377	-2036285	-707023	-2743308	-57,7	-47,4	-77,8
Витрати (дохід) з податку на прибуток	135352	148823	141140	13471	-7683	5788	10,0	-5,2	4,3
Чистий фінансовий результат, тис. грн.									
прибуток									
збиток	3392333	1342577	643237	-2049756	-699340	-2749096	-60,4	-52,1	-81,0

Дані табл. 1 свідчать про те, що діяльність досліджуваного підприємства носила збитковий характер протягом всього періоду дослідження. Причин для цього було багато. Насамперед, зростання собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) відбувалось високими темпами. Так, при зростанні чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 2015-2017 рр. на 63,3%, збільшення собівартості відбулось на 47,1%.

По-друге, величина інших операційних доходів за цей же період зменшилась на 93,0%, при цьому адміністративні витрати підприємства збільшились на 99,8%, витрати на збут на 131,7%. Слід відмітити однак, що обсяги інших витрат операційної діяльності зменшились на 92,8%.

По-третє, аналогічні тенденції характерні і для фінансової діяльності підприємства, тобто зменшення фінансових та інших доходів відбулось більше, ніж на 100,%, і зростання фінансових витрат - на 18,5%. Також дуже суттєво зросли інші витрати.

Отож, у 2016-2017 рр. при наявному прибутку від операційної діяльності до оподаткування у сумі 534939 тис. грн. і 459833 тис. грн. підприємство за вирахуванням витрат на податок з прибутку (який теж збільшився на 4,3%) отримало збиток у сумі 1342577 і 643237 тис. грн. відповідно.

Проведемо оцінку фінансового стану підприємства ПАТ «Подільський цемент» за 2015-2017 рр. через розрахунок показників ліквідності, стійкості, платоспроможності.

Показники оцінки ліквідності підприємства ПАТ «Подільський цемент» за 2015-2017 рр. представимо у табл. 2.

Таблиця 2

Показники оцінки ліквідності ПАТ «Подільський цемент»

Показник	Оптимальн е значення	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення					
					Абсолютне, (+,-)			Відносне. %		
					2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015	2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,5-2,5	0,54	0,51	0,45	-0,03	-0,06	-0,09	-4,8	-12,6	-16,8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6-0,8	0,28	0,34	0,25	0,06	-0,10	-0,04	20,2	-28,3	-13,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0 збільшення	0,122	0,115	0,082	-0,01	-0,03	-0,041	-6,0	-28,9	-33,2
Чистий оборотний капітал		-1088249	-1613383	-2241538	-525134	-628155	-1153289	48,3	38,9	106,0

За даними табл. 2 можна зробити висновок, що показники ліквідності підприємства протягом всього періоду мали значення нижче нормативних. Поганою тенденцією є також їх зниження. Особливо відчутно відбулось зменшення коефіцієнту абсолютної ліквідності на 33,2% за період дослідження. Чистий оборотний капітал весь період мав від'ємні значення, що означає значне перевищення поточних зобов'язань підприємства над оборотними активами.

Проведемо аналіз показників платоспроможності ПАТ «Подільський цемент» за 2015-2017 рр. Результати аналізу наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Показники оцінки платоспроможності ПАТ «Подільський цемент»

Показник		2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення					
					Абсолютне, (+,-)			Відносне., %		
					2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015	2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	> 0,5	-1,08	1,22	-1,25	2,30	-2,47	-0,17	-212,94	-202,70	-15,98
Коефіцієнт фінансування	<1	-1,93	1,82	-1,80	3,74	-3,62	0,13	-194,50	-198,82	-6,62
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0,1	-0,85	-0,95	-1,23	-0,09	-0,28	-0,37	10,98	29,65	43,87
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0	0,22	-0,25	0,32	-0,47	0,57	0,10	-216,75	226,31	47,47

Дані табл. 3 показують, що перших три коефіцієнти мають від'ємні значення, при чому у 2017 р. спостерігаємо погіршення значень. Особливо низьким є коефіцієнт автономії, який ілюструє платоспроможність підприємства. В нашому випадку – це неплатоспроможність. Коефіцієнт маневреності

власного капіталу дуже коливався протягом досліджуваного періоду. У 2017 р. він покращився на 47,5% порівняно з 2015 р.

Таким чином, аналіз фінансово-господарської діяльності ПАТ «Подільський цемент» за 2015-2017 рр. виявив збитковий характер діяльності підприємства, погіршення ситуації у 2017 р. та необхідність термінових дій щодо покращення фінансового стану підприємства: скорочення терміну дебіторської заборгованості, зменшення адміністративних витрат, підвищення ліквідності коштів.

Список використаних джерел:

1. Щирба І.М. Теоретичні основи формування системи звітності підприємства / І.М. Щирба // Вісник асоціації докторів філософії України, (01) 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aphd.ua/publication-30/>.
2. Річна інформація емітента цінних паперів ПАТ «Подільський цемент» за 2015, 2016 і 2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.crhukraine.com/locations/podilsky_cement_pjsc/shareholders

ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ В СЕРЕДОВИЩІ ПРОГРАМИ

«1С: БУХГАЛТЕРІЯ 8.3»

ОСАЧУК А., 2 курс («магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Облік і оподаткування»,

спеціалізація «Облік і оподаткування»

наук. кер. Лучик С.Д.

В статті висвітлені теоретичні підходи до організації обліку праці та її оплати в умовах застосування інформаційних технологій. Розкриті практичні підходи до автоматизації обліку розрахунків з оплати праці в середовищі «1С: Бухгалтерія 8.3».

The article covers the theoretical approaches to the organization of accounting of labor and its payment in the conditions of application of information technologies. The practical approaches to automation of calculations of payroll calculations in the environment of "1C: Бухгалтерія 8.3" are revealed.

Оплата праці є економічною категорією, яка відбиває різнобічні інтереси сторін суспільно-трудових відносин – держави, роботодавців і працівників. Особливість оплати праці полягає у вирішенні нею щонайменше двох життєво важливих проблем: по-перше, відтворення робочої сили, по-друге, мотивації до праці, а, відповідно, і зацікавленості працівників в результативності діяльності своїх організацій, а відтак, розвитку економіки регіонів, країни і суспільства в цілому [1]. В Законі України «Про оплату праці» заробітна плата визначається як винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [2].

Кожне підприємство, на якому трудяться наймані працівники, має врегулювати питання нарахування та виплати заробітної плати за допомогою положення про оплату праці, у якому фіксують системи оплати праці, доплати, надбавки компенсаційного та стимулюючого характеру, а також порядок нарахування й виплати заробітної плати. Метод рекомендації щодо оплати праці працівників малих підприємств, затверджених наказом Мінсоцполітики від 13.08.2004 р. № 186 [3] радять закріпити в положенні про оплату праці:

- структуру основної заробітної плати за елементами, з яких вона складається;
- показники, за якими певним групам і категоріям працівників нараховується зарплата;
- умови, за яких основна зарплата працівників може бути підвищеною або зниженою до рівня, передбаченого трудовим договором, з визначенням показників й умов діяльності, за якими це підвищення або зниження може бути застосовано, і розмірів такого підвищення або зниження;
- показники й умови нарахування додаткової оплати праці: премій, доплат, надбавок або інших заохочувальних і компенсаційних виплат.

Облік праці та її оплати є однією з найбільш трудомістких, складних і відповідальних ділянок обліку для будь-якого суб'єкта господарювання. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виплати (у грошовій і не грошовій формі) за роботи, виконані працівниками, та її розкриття у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам». П(С)БО 26 «Виплати працівникам» поділяє виплати працівникам на п'ять категорій:

- поточні виплати;
- виплати при звільненні;
- виплати по закінченні трудової діяльності;
- виплати інструментами власного капіталу підприємства;
- інші довгострокові виплати [4]

Найважливішими завданнями організації обліку оплати праці є забезпечення у встановлені терміни проведення розрахунків з оплати праці (нарахування заробітної плати та інших виплат, розрахунок утримань), забезпечення своєчасності і правильності віднесення суми нарахуваної заробітної плати і відрахувань на собівартість продукції, забезпечення контролю за дотриманням кількісного складу працівників, використання робочого часу й додержанням трудової дисципліни, групування показники для цілей оперативного контролю та складання необхідної звітності, а також ведення розрахунків із бюджетом щодо утриманих податків і Пенсійним фондом щодо нарахування єдиного соціального внеску.

Підвищити рівень об'єктивності, достовірності та аналітичності інформації про працю та її оплату в умовах інформатизації суспільства можливо шляхом автоматизації всіх етапів облікового процесу - від документування до формування звітності.

Розглянемо процес автоматизації обліку розрахунків із заробітної плати в системі «1С: Бухгалтерія 8.3».

Синтетичний облік розрахунків з оплати праці в програмі ведеться на рахунку 66. На рахунку 66 "Розрахунки за виплатами працівникам" ведеться узагальнення інформації про розрахунки за виплатами працівникам, які належать як до облікового, так і до необлікового складу підприємства, - з оплати праці

(за всіма видами заробітної плати, премій, допомог тощо), за не одержані в установлений строк з каси підприємства суми з виплат працівникам, за іншими поточними виплатами. Для рахунку передбачено три субрахунки:

- 661 "Розрахунки за заробітною платою";
- 662 "Розрахунки з депонентами";
- 663 "Розрахунки за іншими виплатами".

Аналітичний облік розрахунків ведеться за кожним працівником, видами виплат та утримань в розрізі субконто «Працівники організацій», який має вид довідника «Фізичні особи».

По кожному працівнику підприємства в реєстрах відомостей програми зберігаються планові параметри заробітної плати: перелік щомісячних нарахувань (команда меню «Операції» – «Регістри відомостей» – «Планові нарахування працівників організацій»), перелік щомісячних утримань (їх розмір і спосіб відображення в обліку (шаблони проведення)) (команда меню «Операції» – «Регістри відомостей» – «Планові утримання працівників організацій»), сума авансу працівника, яка призначена для автоматичного заповнення відомостей з виплати авансу. Запланованими нарахуваннями й утриманнями вважаються такі, які повинні розраховуватись щомісячно і які призначаються через кадрові документи.

Щомісячні нарахування й утримання можуть призначатися лише відповідними документами конфігурації. Суми планових авансів вносяться в реєстр відомостей ручним способом командою меню «Зарплата» – «Планові параметри» – «Аванси працівникам організацій».

Для підприємств, що застосовують погодинну систему оплати праці (відповідно до встановлених посадових окладів), для автоматизації введення операцій, пов'язаних з нарахуванням заробітної плати, розрахунком сум відрахувань і утримань, виплатою заробітної плати призначені документи «Нарахування зарплати» та «Зарплата до виплати організації» (команда меню «Зарплата»).

Усі розрахунки, за якими нараховується заробітна плата здійснюються одним документом «Нарахування зарплати», в якому заплановані нарахування розраховуються автоматично в такій послідовності:

для розрахунку сум за окладами (тарифами) у шапці документу вказується норма часу за місяць, яка при заповненні табличної частини буде проставлятися по всіх працівниках як нормативний і відпрацьований час. При потребі значення відпрацьованого часу можна коригувати;

ручним способом вводяться суми разових нарахувань і утримань (наприклад, оплати за лікарняними листами, оплата відпусток, штрафів). При цьому можна вказувати інший місяць нарахувань, наприклад, при перехідній відпустці);

здійснення розрахунку всіх нарахувань, податків, єдиного соціального внеску.

В результаті проведення документу «Нарахування зарплати працівникам організацій» на витратних рахунках відображаються як суми нарахованої заробітної плати, так і нарахування внесків регламентованого обліку, в тому числі на ФОП, а статті витрат повинні вказуватись користувачем в реєстрах відомостей «Відображення внесків у регламентованому обліку», «Відображення внесків на ФОП у регламентованому обліку».

Усі виплати працівникам фіксуються в документі «Зарплата до виплати організації». Документ заповнюється значеннями автоматично в залежності від встановленого виду виплат і призначений для створення друкованих форм відомостей на виплату зарплати. Після проведення за документом проведення не формуються. Перелік видів виплат вибирається з довідника «Види виплат». Так, окремі режими призначені для виплати дивідендів, авансу, перерахування внесків у фонди, податку на дохід фізичних осіб, що не є заробітною платою. Вид виплат «Чергова виплата з погашенням боргів» дозволяє по одній відомості виплачувати заробітну плату за декілька періодів, а вид виплат «Закриття періоду» переносить залишки невикраченої зарплати на наступний місяць.

Виплата зарплати може здійснюватись як готівкою з каси підприємства, так і через перерахунок коштів на карткові рахунки працівників у банках. Спосіб виплат і дані про карткові рахунки вибираються за замовчуванням, так як зберігаються в періодичному реєстрі відомостей «Параметри виплати платні працівникам». В реєстр відомостей дана інформація вноситься документом «Введення відомостей про банківські картки працівників» (команда меню «Зарплата»–«Виплата зарплати через банк»).

Рухи та проводки з виплати заробітної плати формуються безпосередньо за касовими або банківськими документами на виплату, а не після проведення документу «Зарплата до виплати організації». В залежності від способу виплат, на підставі документу «Зарплата до виплати організації», створюються документи «Платіжне доручення вихідне» чи «Видатковий касовий ордер», які відображають факт виплати.

Інформація про усі виплати зберігається в інформаційній базі конфігурації «Бухгалтерія для України» в реєстрі відомостей «Відомості про виплати працівникам організацій по платіжних відомостях».

В програмі «1С: Бухгалтерія 8.3» ведеться облік отриманих працівником доходів з метою обчислення податку з доходів фізичних осіб і єдиного соціального внеску. Для формування регламентованої звітності здійснюється облік фактів нарахувань і утримань до бюджету ПДФО у розрізі працівників.

Список податків і внесків для кожного співробітника задається автоматично документами «Прийом на роботу в організацію», «Кадрове переміщення організації» (команда меню «Кадри») і «Введення відомостей про планові нарахування працівників» (команда меню «Зарплата»–«Планові параметри»).

Сплата до бюджету податків та внесків здійснюється після створення документу «Зарплата до виплати організації». Інформація документу «Зарплата до виплати організації» з видом виплати «Перерахування внесків ФОП» використовується для відображення перерахувань ПДФО до бюджету та поділу загальної суми податку по працівниках. Документ створює друковану форму «Довідка про податки та внески»,

сплачені підприємством до бюджету.

Перерахування ПДФО, утриманого з працівника, до бюджету здійснюється за платіжним дорученням з посиланням на відомість з видом виплат «Чергова виплата» або «Чергова виплата з погашення боргу».

Автоматичне формування пакету платіжних доручень на перерахування коштів до бюджету організовується через обробку «Формування платіжних документів по внесках у фонди». Дана обробка викликається екранною кнопкою «Перейти» із форми документу «Зарплата до виплати організації» або командою меню «Зарплата»–«Облік ПДФО і внесків». При цьому інформацію про параметри платіжних доручень необхідно попередньо ввести в реєстр відомостей «Параметри платіжних документів по внесках у фонди» (команда меню «Зарплата»– «Облік ПДФО і внесків»).

За результатами розрахунку заробітної плати, для аналізу стану цієї ділянки обліку в системі «1С: Бухгалтерія 8.3» передбачені такі форми звітності (команда меню «Зарплата»):

— «Розрахунково-платіжна відомість (по працівнику)» – формується по кожному працівнику окремо чи зведена,

— «Розрахункова відомість організацій (зведена)» – зведений звіт про нарахування і утримання,

— «Структура заборгованості організацій» – звіт надає можливість одержати відомості про зміну накопиченої заборгованості перед працівниками організацій за зазначений у звіті період. Крім сум заборгованості на початок і кінець періоду в звіт можна вивести загальні нараховані й виплачені суми.

Отже, програмний комплекс «1С: Бухгалтерія 8.3» в достатній мірі забезпечує комп'ютеризацію нарахування і виплати заробітної плати працівникам підприємства, однак для забезпечення повної автоматизації усіх розрахунків з оплати праці рекомендуємо скористатись конфігурацією «1С: Зарплата і Управління Персоналом для України».

Список використаних джерел:

1. Ільїн В.Ю. Нормативно-правове регулювання обліку розрахунків з оплати праці / В.Ю. Ільїн, Д.О. Сороколита // Молодий вчений, 2016. - №12.1(40). – С.763-767.
2. Про оплату праці : закон України зі змінами і доповненнями від № 1774-VIII від 06.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.
3. Методрекомендації щодо оплати праці працівників малих підприємств, затверджених наказом Мінсоцполітики від 13.08.2004 р. № 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0186203-04>.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.10.2003 № 601 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua /laws/show/z1025-03>.

ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

**СВІТЛА А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування» ,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Скрипник М.Є.**

У статті висвітлено сутність поточних зобов'язань, розкрито їх роль в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємства на основі досліджень вітчизняних та закордонних науковців. Також досліджено та проаналізовано класифікацію поточних зобов'язань та нормативну базу щодо їх оцінки.

The article reveals the essence of current liabilities, discloses their role in the accounting and financial reporting of the company on the basis of research by domestic and foreign scientists. Also investigated and analyzed the current classification of liabilities and regulatory framework for evaluation.

Сучасні умови господарювання створюють необхідність використання суб'єктами підприємницької діяльності окрім власного капіталу ще й позикового. Залучений із зовнішніх джерел капітал призводить до утворення зобов'язань. Використання такого позикового капіталу як зобов'язання дозволить значно розширити об'єми господарської діяльності будь якого підприємства, забезпечити більш ефективніше використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів, і звичайно – підвищити ринкову вартість підприємства.

Метою статті є обґрунтування особливостей поточних зобов'язань та їх місце у системі управління підприємством.

Об'єктом дослідження є процес формування поточних зобов'язань на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти складових поточних зобов'язань.

Питання обліково-економічної характеристики поточних зобов'язань підприємства досліджували у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, І.В. Орлова, В.В. Сопко, М.С. Пушкар, Н.В. Чабанова, Л.В. Чижевська, В.Г. Швець, Х. Андерсен, А. Велш Глен, Б. Нідлз, Д. Колдуелл та інші. Визначення сутності саме поточних зобов'язань досліджували: Т.В. Теленко, І.А. Єфремов, Ю.С. Ігумнов та інші.

Як об'єкт обліку, зобов'язання – є одним з основних чинників, який впливає на ліквідність, платоспроможність і стійкість підприємств. Рациональна організація обліку зобов'язань сприяє зміцненню договірної і розрахункової дисципліни, прискоренню оборотності оборотних коштів а, отже і поліпшенню фінансового стану підприємства, а правильно розроблена стратегія управління зобов'язаннями сприяє формуванню репутації надійної і відповідальної фірми.

Саме тому зобов'язання являються невід'ємною частиною діяльності кожного підприємства. У процесі виробництва суб'єкт господарювання постачає матеріальні цінності, використовує працю найманих працівників, отримує кредити банків, сплачує податки і збори, розраховується з постачальниками і т. д. Внаслідок цього у підприємства виникають зобов'язання: перед постачальниками, працівниками, державою тощо.

На сьогодні в економічній літературі на жаль немає одностайності, щодо визначення поняття

«зобов'язання». Його розглядають як борг, як суму витрат, як залучений капітал, чи як заборгованість.

Основні показники роботи підприємства відображаються у фінансовій звітності, а тому правильність відображення бухгалтерської інформації щодо зобов'язань у звітності залежить від правильного визначення сутності зобов'язань, в тому числі і поточних, та їх класифікації.

Питання сутності, класифікації та групування зобов'язань досліджували у своїх працях такі вітчизняні та закордонні науковці, як: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, І.В. Орлова, В.В. Сопко, М.С. Пушкар, Н.В. Чабанова, Л.В. Чижевська, В.Г. Швець, Х. Андерсен, А. Велш Глен, Б. Нідлз, Д. Колдуелл та інші.

У тлумачному словнику економіста наведено таке визначення: "зобов'язання — це оформлені договором відносини, коли одна із сторін зобов'язана здійснити певні дії на користь іншої сторони, або утриматись від небажаних для неї дій" [1, с. 147].

Не менш важливим є правильне визначення поняття «поточних зобов'язань», оскільки від цього залежить відображення або не відображення заборгованості в обліку та звітності, або перенесення цієї заборгованості до складу довгострокової. З цією метою слід дослідити тлумачення цього терміна як у нормативних актах, так і вітчизняній та зарубіжній науковій літературі.

Визначення сутності саме поточних зобов'язань досліджували: Т.В. Теленко, І.А. Єфремов, Ю.С. Ігумнов та інші. Проведені дослідження наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних вчених свідчать, що окремі теоретичні положення щодо трактування поточних зобов'язань є дискусійними, а низка важливих аспектів класифікації, визнання та їх оцінки потребують подальшого вдосконалення в сучасних умовах господарювання.

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [2].

Тому виникає таке питання: чи дорівнює операційний цикл саме одному року? Звернемося за допомогою до економічних словників. Король Г.О., Потрус Н.П. і Безгодкова А.О. визначають операційний цикл проміжком часу між придбанням запасів для провадження діяльності і отриманням грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг [3, с. 63].

Також операційним циклом підприємства, як правило, називають середній проміжок часу між придбанням матеріалів для виробництва та кінцевою реалізацією продукції за грошові кошти. Отже, не можна однозначно сказати, що операційний цикл дорівнює конкретно одному року, він може бути менше одного року чи більше, це залежатиме від того, що саме виготовляє підприємство. Тому ми вважаємо, що при визначенні поняття «поточні зобов'язання» потрібно використовувати терміни «один рік» та «операційний цикл». Зокрема, закордонні вчені Ларсон Керміт Д., Уайльд Джон Дж., Чіапетта Барбара стверджують, що поточні зобов'язання – це ті, які мають бути погашені протягом одного року, проте якщо операційний цикл більше ніж один рік, то вони можуть бути сплачені протягом цього строку. Проте в сучасних умовах фінансової кризи договори між суб'єктами господарювання, як правило, укладаються на малий термін та передбачають швидке погашення зобов'язань.

Л.В.Чижевська і А.Ю.Масловська при визначенні терміну поточних зобов'язань майже не зосереджують увагу на проміжку часу, і стверджують, що зобов'язання повинні бути сплачені шляхом використання поточних активів або рефінансування за рахунок приймання інших поточних зобов'язань [4, с.94].

Ряд авторів (наприклад, І. С. Завадський, Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Н. Н. Грабова, О. Грішина) трактують поточні зобов'язання, як суму боргів підприємства. Схоже трактування здійснюють Н. М. Ткаченко, В. П. Загородній, Г. Г. Кірейцев, І. П. Житна, О. С. Філімоненков, стверджуючи, що поточні зобов'язання – це заборгованість підприємства. А Поддєрьогін А. М. та Буряк Л. Д. визначають поточні зобов'язання, як складову капіталу підприємства, яка представляє собою вимоги до підприємства з боку фізичних та юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг [5]. Відмітимо, що при трактуванні зобов'язань для цілей бухгалтерського обліку необхідно обов'язково враховувати принцип бухгалтерського обліку грошового вимірника. У зв'язку з цим поточні зобов'язання слід трактувати не просто як заборгованість, а як суму заборгованості.

Дослідивши всі вище наведені трактування, ми вважаємо, що найточніше розкрито сутність поточних зобов'язань у П(С)БО 11 «Зобов'язання».

Не менш поширеною проблемою в дослідженнях науковців є розбіжність поглядів щодо класифікації як поточних зобов'язань, так і зобов'язань в цілому.

Класифікація зобов'язань підприємства на окремі види необхідна для формування деталізованої облікової інформації, яка повинна надаватися користувачам фінансової звітності для прийняття рішень та формування стратегії розвитку підприємства.

Основний порядок класифікації зобов'язань розкрито в П(С)БО 11 «Зобов'язання» [2], де вони поділені на чотири групи: довгострокові, поточні зобов'язання, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

Особливим видом поточних зобов'язань є забезпечення. Зазвичай, їх створюють для відшкодування майбутніх операційних витрат на:

- виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;
- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризацію, виконання зобов'язань при припиненні діяльності;
- виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо [2].

Детальна класифікація зобов'язань дасть можливість глибше зрозуміти їхню сутність і допоможе бухгалтерам в організації обліку зобов'язань та забезпечить правильність і достовірність їх обліку. Також

це дозволить керівникам отримувати оперативну та різнобічну інформацію стосовно зобов'язань з метою оптимізації управління ними. Крім того, велике значення така класифікація має для аудитора, бо значно спрощує процедуру проведення перевірки.

Досліджували проблеми класифікації зобов'язань такі вчені: Т.А. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза, В. Кладієв, С.Ф. Голов.

Виходячи із проведеного дослідження, можемо запропонувати застосування єдиних найпоширеніших класифікаційних ознак, які наведені нижче:

- за терміном погашення (до 3 міс., від 3 міс., до 6 міс., більше 6 міс.);
- за підставою виникнення (договірні, бездоговірні);
- за вартістю (відсоткові, безвідсоткові);
- за місцем виникнення (зовнішні, внутрішні);
- за виконанням умов погашення (протерміновані, непротерміновані, відтерміновані);
- за видом діяльності (ті що виникли в процесі операційної діяльності, виникли в процесі фінансової діяльності, виникли в процесі інвестиційної діяльності);
- за видом кредиторів (зобов'язання перед банками, перед постачальниками, перед працівниками тощо).

Така класифікація поточних зобов'язань може дати змогу глибше зрозуміти їхню суть, а також допоможе бухгалтерам і керівникам отримувати різнобічну інформацію про заборгованість з метою ефективного ведення господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Нормативно-правовою базою, що регулює організацію та методологію бухгалтерського обліку поточних зобов'язань підприємства є: кодекси України; закони України; укази президента України; національні стандарти бухгалтерського обліку; накази Міністерства фінансів України; постанови Кабінету Міністрів України; та інші нормативно-правові акти.

Проаналізувавши основні нормативні документи, можемо побачити, що визначення «зобов'язання» в Законі України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [6] і Національним положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [7] ідентичні. А також визначення збігаються з Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 37 № Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Проте, згідно з міжнародними стандартами зобов'язання можуть виникати не тільки з договорів або законів, але й у результаті добровільного прийняття на себе зобов'язань з метою підтримання добрих ділових стосунків з партнерами або намагання вчинити за справедливістю [8].

Також варто звернути увагу на такі кодекси як Цивільний та Господарський [9, 10]. Кожен з них дає змогу більш різносторонньо поглянути на, в даному випадку, таке поняття як «зобов'язання».

У цивільному та господарському праві зобов'язання виникає з договору, незалежно від того, чи відбулися вже певні дії щодо його виконання. В обліку в момент підписання договору зобов'язання не відображається. Тобто, в обліку відображаються тільки ті зобов'язання, які виникають з виконання договорів, але зовсім не з самих договорів [9, 10]. Наприклад, фірма уклала договір на постачання товарів. У бухгалтерському обліку вимога на ці товари і зобов'язання сплатити їх не отримує жодного відображення. Бухгалтер може і не здогадуватися про існування таких зобов'язань. І лише після початку виконання договору: після першої поставки або платежу (передоплати) бухгалтер починає відображати факти господарського життя. Отже, не всі зобов'язання, які виникають у цивільному та господарському праві відображаються в обліку.

Одним з основних нормативних документів, з питань сутності поточних зобов'язань, являється П(С)БО 11 «Зобов'язання». Це положення (стандарт) визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності. До нього було внесено чимало змін і доповнень, однак дане положення (стандарт) їх досі потребує. Одною з причин можна вважати – те що, наприклад, доходи майбутніх періодів у П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначено як окремий вид зобов'язань, хоча відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [7, 11] їх віднесено до складу поточних зобов'язань. Окрім того, у П(С)БО 11 «Зобов'язання» не визначено ніяких положень щодо оцінки доходів майбутніх періодів. Тому на нашу думку, доцільніше було б виправити таку розбіжність з іншими нормативними документами, з метою надання користувачам інформації об'єктивних даних про структуру зобов'язань суб'єкта господарювання.

На основі проведеного дослідження, зроблено такі висновки:

Існує багато підходів щодо тлумачення терміну «поточні зобов'язання» (з точок зору економічної теорії, права та бухгалтерському обліку). Проте єдиного підходу щодо визначення даного поняття різними авторами досі не сформувалось. В тому числі це стосується і класифікації поточних зобов'язань і зобов'язань в цілому, причиною чого стало широке значення даних термінів, що і стало головною проблемою. Варіантом вирішення може стати створення єдиної класифікації по кожній сфері, що, наприклад, дозволило б розмежувати зобов'язання юридичні та облікові.

Одним з основних нормативних документів з даного питання є П(С)БО 11 «Зобов'язання». Це положення (стандарт) визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності. До нього було внесено чимало змін і доповнень, однак дане положення (стандарт) їх досі потребує. Одна з причин – це те що доходи майбутніх періодів у П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначено як окремий вид зобов'язань, хоча відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку їх віднесено до складу поточних зобов'язань. Окрім того, у П(С)БО 11 «Зобов'язання» не визначено ніяких положень щодо оцінки доходів майбутніх періодів. Тому на нашу думку, доцільніше було б виправити таку

розбіжність з іншими нормативними документами, з метою надання користувачам інформації об'єктивних даних про структуру зобов'язань суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С.М. Гончарова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0085-00>.
3. Тлумачний словник бухгалтерських та суміжних термінів для студентів напряму 6.030509 – облік і аудит та спеціальності 8,03050901 – облік і аудит (071 – облік і оподаткування) / Укл.: Г.О. Король, Н.П. Потрус, А.О. Безгодкова. – Дніпропетровськ: НІЕТАУ, 2016. – 112 с.
4. Словник економічних термінів: бухгалтерський облік, фінанси / Л.В. Чижевська, А.Ю. Масловська. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 196 с.
5. Поддєрьогін А.М., Буряк Л.Д. Фінанси підприємств: Підручник. — К.: КНЕУ, 2005. — 535 с.
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 1999 р., N 40, ст.365 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) 37 "Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи", IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/435-15
10. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/436-15
11. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій, затверджена Наказом Мінфіну України від 30.11.99р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

ОБЛІК І ЗВІТНІСТЬ У СИСТЕМІ КАЗНАЧЕЙСТВА СТОЛЯР Р., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси» наук.кер Ковалевич Д.А.

У статті показано організацію обліку в органах Казначейства, проаналізовано касове виконання місцевих бюджетів Чернівецької області.

The article shows the organization of accounting in the Treasury bodies, analyzes the cash execution of local budgets of the Chernivtsi region.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що бухгалтерський облік виконання бюджету відображає достовірні дані про виконання бюджетів усіх рівнів.

Метою статті є дослідження специфіки бухгалтерського обліку та звітності в органах Казначейства.

Об'єктом дослідження є система обліку та звітності про виконання бюджетів в органах Казначейства.

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають в процесі казначейського обслуговування бюджетів, ведення обліку та складання звітності про виконання бюджету.

Сучасний етап розвитку вітчизняного бухгалтерського обліку в державному секторі характеризується процесами активної перебудови в контексті процесів гармонізації з практикою світової економіки та урахуванням глобалізаційних процесів. Щодо питань облікової специфіки, стратегії розвитку, то вони детально та всебічно розкриті у працях таких науковців, як С. Булгакова, П.Петрашко, В. Стоян, Н. Сушко, О. Чечуліної, С. Юрія, Є. Галушки, Л. Ермошенко, Л. Осипчук, О.Славкова та інших.

Реформування бухгалтерського обліку та фінансової звітності — надзвичайно важлива подія в економічному житті держави. Облік діяльності будь-якого суб'єкта державного сектору має ряд особливостей, зумовлених передусім необхідністю дотримання вимог законодавчих і нормативно-правових актів, якими регулюються бюджетні правовідносини в Україні. Динамічні перетворення у всіх сферах суспільного життя, інновації та постійні зміни обумовлюють потребу у здійсненні безперервного моніторингу за новаціями у законодавчому просторі України. Підвищення ролі держави в управлінні економікою та соціальним розвитком, необхідність одержання достовірної інформації про діяльність держави та потреби користувачів стали передумовами удосконалення бухгалтерського обліку та звітності в державному секторі.

Стратегією застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні виконуються такі завдання: адаптація національної нормативної бази з питань бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів шляхом внесення змін до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку; розроблення й затвердження нових національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку для суб'єктів господарювання, які не застосовують міжнародні стандарти; затвердження положень бухгалтерського обліку господарських операцій, що не відображені в міжнародних стандартах.

Стратегія модернізації системи управління державними фінансами передбачає продовження розпочатих реформ модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі та гармонізацію нормативно-правового забезпечення системи управління фінансами з нормами і правилами, прийнятими в державах — членах Євросоюзу.

Особливої уваги потребують питання адаптації принципів міжнародної практики обліку та звітності суб'єктів державного сектору до національної системи бухгалтерського обліку. Обраний для дослідження сектор вітчизняної економіки, а саме бюджетна сфера, володіє притаманними лише їй особливостями, що полягають у специфіці законодавства, яке регулює процес ведення обліку. Численні зміни, які очікують державний сектор та методику обліку в установах цієї сфери, потребують ретельної уваги не лише зі сторони обліковців-практиків, але й з боку вітчизняних науковців, що і визначає актуальність

дослідження.

Багатоаспектність облікового інструментарію, методів ідентифікації та оброблення економічної інформації в системі бухгалтерського обліку дають можливість стверджувати, що в органах Казначейства застосовується ціла низка облікових процедур.

У процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів за органами Державної казначейської служби України закріплені процедури касового виконання бюджетів за доходами та видатками, ведення бухгалтерського обліку всіх операцій у процесі виконання бюджетів та складання звітності.

Казначейська система касового виконання бюджетів є дієвим інструментом державної та регіональної фінансової політики, сприяє реалізації норм Бюджетного кодексу України та Закону «Про Державний бюджет України» на відповідний рік стосовно застосування єдиних підходів і вимог щодо виконання бюджетів і складання звітності.

На сучасному етапі розвитку України головним призначенням Державної казначейської служби України є сприяння оптимальному управлінню державними фінансовими ресурсами. Казначейська система обслуговування державного та місцевих бюджетів забезпечує всі процедури касового виконання бюджетів, а також відображення всіх операцій у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Основним завданням Державної казначейської служби України є удосконалення системи ефективного управління коштами державного та бюджету та процедур попереднього контролю за їх витратанням, розробка нової системи бухгалтерського контролю і звітності, чітке визначення й розподіл функцій між учасниками бюджетного процесу, створення єдиного комплексу технічних і програмних засобів інформаційної системи Державного казначейства. У Державній казначейській службі України використовують програмно-технічний комплекс АС «Є-Казна».

Органи Казначейства здійснюють розрахунково-касове обслуговування розпорядників бюджетних коштів шляхом проведення платежів з реєстраційних, спеціальних реєстраційних рахунків розпорядників бюджетних коштів та рахунків одержувачів бюджетних коштів, відкритих в органах Казначейства. Казначейська система виконання бюджетів, яка була запроваджена з метою посилення контролю за бюджетним процесом та забезпечення як органів державної влади, так і місцевого самоврядування достовірною інформацією про використання бюджетних коштів уже тривалий час функціонує в Україні.

Місцеві бюджети Чернівецької області за 2017 рік виконані за доходами в сумі сумі 10 млрд. 462 млн. 478 тис. 676,99 грн., або 103,7 відсотка до уточненого плану (уточнений план 10 млрд. 090 млн. 467 тис. 985,08 грн.), в тому числі по загальному фонду – 9 млрд. 579 млн. 087 тис. 498,04 грн., або на 101,6 %, спеціальному фонду – 883 млн. 391 тис. 178,95 грн., або на 133,6 %.

За 2017 рік місцеві бюджети області (загальний і спеціальний фонди) виконані по видатках в сумі 10 млрд. 441 млн. 466 тис. 523,76 грн., або 94,4 відсотків до уточненого плану (уточнений план 11 млрд. 061 млн. 926 тис. 779,19 грн.), в тому числі по загальному фонду – 8 млрд. 894 млн. 324 тис. 384,71 грн., або на 98,3 % (уточнений план 9 млрд. 045 млн. 914 тис. 094,39 грн.), спеціальному фонду – 1 млрд. 547 млн. 142 тис. 139,05 грн., або на 76,7% (уточнений план з урахуванням кошторисних призначень 2 млрд. 016 млн. 012 тис. 684,8 грн.).

З місцевих бюджетів області спрямовано на кредитування 1 млн. 883 тис. 358,90 грн., що складає 73,9 відсотка до уточненого плану на рік, в тому числі: по загальному фонду – 1 млн. 855 тис. 610,78 грн. (89,2 %), по спеціальному фонду – 27 тис. 748,12 грн. (6,0%) . [1].

Бухгалтерський облік виконання бюджетів враховує всі кошти бюджетів за всіма рахунками. Він необхідний для забезпечення збереженості бюджетних коштів через відображення всіх операцій, виконуваних через бюджет, у бухгалтерських документах, складання бухгалтерського балансу й звіту про виконання бюджетів. Бухгалтерський облік виконання бюджетів дає змогу запобігти крадіжкам, розтратам та іншим порушенням у виконанні бюджетів усіх рівнів. У цьому чітко проявляється функція бухгалтерського обліку щодо забезпечення збереженості бюджетних коштів. Значення бухгалтерського обліку виконання бюджетів особливо зростає в період, коли економіка і держава вражені інфляційними процесами. Головне завдання бухгалтерського обліку виконання бюджетів у цей період – забезпечити чітку організацію бухгалтерського обліку у використанні бюджетних коштів, державну дисципліну в усіх органах управління, які виконують бюджет.

Загальні вимоги до бухгалтерського обліку виконання бюджетів такі:

- a) облік повинен бути чітко документований;
- b) облік проведених операцій здійснюється у певній послідовності на підставі документів;
- c) записи проведених операцій відображаються на рахунках бухгалтерського обліку;
- d) облік повинен бути суцільним за охопленням операцій і безперервним у часі.

Система бухгалтерського обліку у бюджетній сфері має низку особливостей. Якщо фінансові операції суб'єктів господарювання спрямовані на отримання прибутку, то у фінансових операціях, здійснюваних державою, домінує ідея надання державних послуг. Навіть беручи до уваги їхню природу (податковий характер доходів, видатки з метою забезпечення загальнодержавних інтересів), операції держави не залежать від ідеї отримання прибутку:

- сума доходів важлива лише тією мірою, якою вона є джерелом покриття видатків;
- видатки здійснюються у загальнодержавних інтересах.

Бюджетні операції здійснюються у межах бюджетних призначень, встановлених законодавством України, і тому виконання бюджетів відображається у бухгалтерському обліку відповідно до щорічного Закону про Державний бюджет України (за державним бюджетом) та рішення ради про бюджет (за бюджетами місцевого самоврядування).

Бухгалтерський облік виконання бюджетів відзначається складністю, що пояснюється великою

кількістю учасників бюджетного процесу, різноманітністю операцій, великою кількістю зв'язків. Він опрацьовує масові результати (отримання податків і здійснення платежів), одночасно забезпечуючи принцип єдності каси та консолідацію бюджетних рахунків на єдиному казначейському рахунку.

Бухгалтерський облік операцій з виконання бюджетів передбачає їхній зв'язок через:

- єдиний план рахунків;
- єдину бюджетну класифікацію.

Система бухгалтерського обліку організована таким чином, щоб описувати бюджетні операції в узагальненому вигляді у синтетичному обліку і докладно (на розвиток синтетичного) – в аналітичному обліку. Впровадження міжнародної практики у систему вітчизняного бухгалтерського обліку сприятиме об'єднанню бухгалтерського обліку виконання державного бюджету і обліку в бюджетних установах, який буде ґрунтуватися на методі нарахування, замість касового методу, що ведеться управлінням сьогодні. Впровадження такого обліку можливе за умови: подальшої концентрації фінансових ресурсів на Єдиному казначейському рахунку управління; поліпшення якості прогнозування фінансових ресурсів на конкретний період на підставі даних обліку зобов'язань розпорядників бюджетних коштів, що ведеться в управлінні а також касових доходів бюджету району від інших учасників бюджетної системи; посилення та розширення методів контролю за кошторисними доходами й видатками розпорядників бюджетних коштів; удосконалення програмного забезпечення [2].

Для забезпечення інтеграції бюджетної класифікації з планом рахунків і впровадження методу нарахувань в першу чергу необхідно привести економічну класифікацію у відповідність з вимогами статистики державних фінансів [3]. Система, що діє, є об'ємною за структурою і складною для розуміння користувачами, не відповідає міжнародним стандартам. Фінансові звіти, підготовлені на основі касового методу, охоплюють залишки коштів на початок і кінець звітної періоду. Крім того, зростаючі вимоги користувачів звітної інформації приводять до необхідності постійного удосконалення існуючих процедур складання і консолідації звітності, що є причиною постійного удосконалення програмного забезпечення для обробки облікової інформації.

Це послужило передумовою реформування системи звітності в державному секторі. В результаті реформування держава отримає нові уніфіковані форми звітності, відповідні міжнародним стандартам. Стандартизація звітності пов'язана з інтеграцією більшості держав в єдине фінансове суспільство. При цьому бухгалтерський облік стандартизувати неможливо, тобто не може існувати міжнародних стандартів саме бухгалтерського обліку, оскільки це лише контрольні механізми, які в різних країнах можуть бути різними, а стандартизації можуть підлягати лише основні підходи до формування звітності. Фінансові звіти, підготовлені на основі системи обліку по методу нарахувань, охоплюватимуть доходи, витрати (у тому числі амортизацію), фінансові і фізичні, поточні і капітальні активи, зобов'язання та інші економічні потоки

Облік у бюджетних установах є одним з важливих галузевих обліків в Україні, нормативна база якого продовжує розвиватися і сьогодні. Удосконалення методології та перехід на єдині методологічні засади бухгалтерського обліку і фінансової звітності, створення уніфікованого підходу щодо організаційно-інформаційного забезпечення обліку дасть змогу модернізувати систему обліку та звітності у бюджетній сфері.

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання бюджету Чернівецької області за 2017р.
2. Галушка Є.О., Казначейська справа: підручник / Є.О.Галушка, О.В.Охрімівський, Д.П. Ротар. - Львів: Вид-во «Магнолія», 2011. - с.264.
3. Литвиненко Л. Модернізація системи бухгалтерського обліку в державному секторі як складова програми економічних реформ / Л. Литвиненко // Казна України. - 2011. - №3. - с.16 - 18.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ В СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**ТРУБЧАК А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Маначинська Ю.А.**

У статті досліджено існуючі підходи до удосконалення обліку оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах. Особлива увага відведена організації обліку оборотних активів на аграрних підприємствах в середовищі сучасних інформаційних технологій.

In the article the existing approaches to improving the accounting of current assets in agricultural enterprises are investigated. Particular attention is devoted to the organization of accounting of current assets at agricultural enterprises in the environment of modern information technologies.

В силу змін та динамічних інноваційних тенденцій на аграрному ринку нашої країни перед сільськогосподарськими підприємствами стає над важливе завдання – всебічно та комплексно забезпечити дієвий механізм раціонального керування обіговими активами. Останнє першочергово можливо реалізувати через ефективну побудову системи бухгалтерського обліку оборотних активів на аграрних суб'єктах ринку.

Метою статті є наукове обґрунтування теоретичних аспектів та методичних рекомендацій щодо удосконалення облікового забезпечення управління оборотними активами сільськогосподарського підприємства в умовах динамічних змін на аграрному ринку України та сучасних програмних продуктів.

Питання удосконалення обліку оборотних активів є досить актуальними, тому надзвичайно активно обговорюються в наукових колах, серед числа науковців, які приділяють даній ділянці поглиблену увагу варто виділити таких, як В.П. Бечко [1], О.Г. Біла [2], Л.А. Демчук [3], Н.Я. Дем'яненко [4],

Т.В. Забаштанська [5], М.М. Забаштанська [5], В.П. Косаріна [6], Ю.С. Пеняк [7] та низки інших вчених.

Детальне дослідження сучасного ринку програмних продуктів дає можливість запропонувати спеціальний програмний продукт для аграріїв, із однойменною назвою «1С: Бухгалтерія сільськогосподарського підприємства для України». За даними офіційних сайтів програмного забезпечення системи бухгалтерського обліку, саме «1С: Підприємство 8. Бухгалтерія сільськогосподарського підприємства для України» є найбільш прийнятним рішенням для автоматизації облікових та податкових аспектів вітчизняної бухгалтерії, а також наступного здійснення аналізу процесу аграрного виробництва та переробки аграрної продукції (у тому числі й в галузі рослинництва). Тому пропонуємо до впровадження даний програмний продукт на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах.

Запропонована програма дає змогу здійснювати облік із комплексним врахуванням усіх аспектів податного простору, формувати регламентовані форми звітності, а також одержувати потрібну інформацію про використання ресурсного потенціалу в ході сільськогосподарського виробництва. Це досягається за рахунок досить ефективно налагодженої системи керування розподіленими базами даних, та загальній ієрархічній структурі конфігурації.

Щодо безпосередньої ділянки обліку оборотних активів то у системі «1С: Підприємство 8. Бухгалтерія сільськогосподарського підприємства для України» досить ефективно реалізована система керування аграрним виробництвом у секторі рослинництва, а саме: оперативне забезпечення ведення складського господарства; бухгалтерський облік операцій по касі та банку; управління системою розрахункових відносин із дебіторами; формування регламентної звітності.

Першочергово у запропонованій програмі реалізоване оперативне забезпечення процесу документування операцій із оборотними активами, серед числа специфічних форм документів наступні: типова форма «Випуску зерняткових плодів з саду» агрофірми; типова форма «Акт про використання мінеральних та органічних добрив» для сільськогосподарського суб'єкта; типова форма «Усушка та сортування сільськогосподарської продукції» (тобто враховано специфіку сектору рослинництва); типова форма «Реалізація аграрної продукції».

Розглянемо більш детально в розрізі ділянок обліку основних складових оборотних активів, зокрема запасів сільськогосподарського призначення.

У системі «1С: Підприємство 8. Бухгалтерія с/г підприємства» створені раціональні можливості для відображення в системі обліку операцій щодо оприбуткування паливно-мастильних матеріалів (ПММ). Ця ділянка стосується відпуску палива (в літрах чи кілограмах) для колісних тракторів. У передбаченій у програмі екранній формі документу реалізовано алгоритм переведу у відповідні одиниці виміру, мова йде про документи, що наочно зображені на рис. 1.

N	Склад получатель	Номенклатура	Количество (л.)	К.	Счет Дт	Счет Кт
1	MTZ-80	дизтопливо	500,000	0,740	10.01	10.01
2	DT-75	дизтопливо	1 000,000	0,740	10.03	10.03

Рис. 1 Екранний вигляд документу «Переміщення паливно-мастильних матеріалів в баки» в системі «1С»

У разі наявності окремої тракторної ділянки, саме трактор є основною технологічною машиною аграрному секторі. Тому в середовищі спеціалізованої версії «1С» для аграрного сектору надана можливість руху ПММ за видами с/г техніки, для чого передбачено спеціальні довідники основних засобів, рис. 2.

N	Номенклатура	Коэффициент
1	дизтопливо	0.960

Рис. 2 Форма документу «Щільність ПММ»

«1С: Підприємство 8. Бухгалтерія с/г підприємства для України» містить у своєму складі повний комплекс спеціалізованих первинних документів, які враховують специфіку у галузі рослинництва. Це насамперед стосується таких документів, як : «Акт про використанні мінеральні та органічні добрива», «Сортування та усушка сільськогосподарської продукції», тощо (рис. 3 – 5).

Акт расхода семян и посадочного материала 00000000004 от 07.04.2010 12:00:00

Провести и закрыть Провести Печать

Номер: 00000000004 от: 07.04.2010 12:00:00

Организация: Труд Подразделение: Бригада 2

Склад: Основной склад

Материалы (1)

N	Номенклатура	Структура посевных п...	Площадь, га	Норма на 1 га	Количество	Ед.	Счет учета
1	семена пшеницы	22345/2 пшеница озим...	44.600	8.870	395.602	кг	10.14.2

Рис. 3 Екранний вигляд документу «Акт витрачання насіння й посадкових матеріалів» в спеціалізованому програмному продукті

Специфіка сектору здійснення основної господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, а саме галузі рослинництва, передбачає застосування різноманітних способів удобрення ґрунтів, як в яблуневих садах, так й під майбутні посіви зернових. Тому, для цього використовуються органічні та мінеральні добрива, інформація про рух яких відображається у Акті про використання добрив, екранний вигляд в середовищі «1С» якого наведений на рис. 4.

Акт об использовании удобрений ЦБ-Т-000002 от 06.05.2010 12:00:01

Провести и закрыть Провести Печать

Номер: ЦБ-Т-000002 от: 06.05.2010 12:00:01

Организация: Труд Подразделение: Бригада 1

Добавить

N	Номенклатура	Структура посевных площ...	Площадь, га	Норма на 1 га	Количество	Ед.	Счет учета
1	аморфос	12345/1 пшеница озимая	19.000	10.0000	190.000	кг	10.12.2 20.01
2	аморфос	23001/1 подсолнечник 10г	47.300	15.0000	709.500	кг	10.12.2 20.01

Ответственный:

Рис. 4 Заповнення форми документу «Акт про використання добрив»

В програмному продукті ділянка бухгалтерського обліку аграрної продукції організована суворо із дотриманням чинного законодавства, а саме Положень (стандартів) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» та 30 «Біологічні активи», зокрема стосується методики оцінки продукції вирощеної в сільському господарстві, зокрема на агрофірмі при її вибутті Наказом про облікову політику визначено метод середньозваженої собівартості, який є досить ефективним при коливанні цін (рис. 5).

Якщо розглянути форму документу, що зображена на рис.5 у розрізі основних субконто, то помітно, що третє субконто дає змогу формувати стандартизовані форми звітності із необхідним ступенем розширення аналітичних відомостей про досліджувані об'єкти обліку.

Выпуск продукции с поля 00000000004 от 18.07.2010 12:00:00

Провести и закрыть Провести Печать

Номер: 00000000004 Дата: 18.07.2010 12:00:00

Орг: Счет затрат: 20.01.1

Склад: Основной склад Подразделение:

Продукция (2)

N	Продукция	Количество	Цена (плановая)	Сумма (плановая)	Структура посевных площ...	Площадь, га	Номенклатура
1	пшеница озимая	1 300.000	5.00	6 500.00	22345/2 пшеница озимая	25.000	Пшеница озим
2	пшеница озимая			6 000.00	22345/2 пшеница озимая	15.000	Пшеница озим

Ответственный:

Рис. 5 Екранний вигляд форми «Відпуск с/г продукції з поля».

Для накопичення облікових даних про здійснення сортування й усушку зерняткових та зернових плодів призначено теж відповідну форму (рис. 6).

Окрім того, програмний продукт «1С: Підприємство 8. Бухгалтерія с/г підприємства для України» дає змогу досить ефективно організувати систему складського господарства, механізм прикладного рішення реалізовано, як у кількісному так і у сумовому вираженні для агрофірми

Сортировка и сушка продукции растениеводства ЦБ-Т-000001 от 13.10.2010 12:00:02

Провести и закрыть Провести Печать

Номер: ЦБ-Т-000001 Дата: 13.10.2010 12:00:02

Организация: Труд Счет затрат: 20.01.1

Подразделение: Брига

Номенклатурная группа: Пшеница озимая

Продукция Документы Выпуск

N	Номенклатура	Структура посевных площ...	Ед.	К.	Количество	Цена (плановая)	Сумма (пла
1	пшеница озимая	12345/1 пшеница озимая	кг	1.000	900.000	5.00	

Рис. 6 Діалогова форма документу, що застосовується у рослинництві

При продажу аграрної продукції у автоматизованій системі призначено документ «Реалізація с/г продукції», першочерговими реквізитами якого є найменування контрагента, вид операції, найменування складського приміщення з якого здійснюється відвантаження (рис.7).

Рис.7 Документальне відображення аграрної продукції в «1С: Підприємство 8. Бухгалтерія с/г підприємства для України»

Продаж аграрної продукції в автоматизованій системі «1 С: Бухгалтерія 8. Сільське господарство» передбачено відповідну низку документів, серед числа яких: накладні відвантаження сільськогосподарської продукції, видані рахунки на сплату, рахунки-фактури та інші видаткові документи на відпуск. Система дає змогу поглиблювати деталізацію обліку за договорами на збут.

Також у запропонованій програмі доволі добре налагоджений облік розрахункових операцій по банку та касі. Забезпечено реалізацію ефективних функціональних рішень при здійсненні операцій як в готівковій, так і безготівковій формах. Створена належна підтримка оперативного автоматизованого оформлення платіжних документів (ПКО, ВКО, безпосередньо самих платівок на безготівкові перерахування).

Слід зазначити, що ділянка автоматизованого обліку грошових коштів в «1 С: Бухгалтерія 8. Сільське господарство для України», забезпечує реалізацію наступних функціональних рішень, а саме: календар платежів; реєстр поступлення та витрачання грошових коштів; первинні грошові документи; одночасне рознесення відповідних сум документу в розрізі низки договорів, що відступають підставою при здійсненні перерахувань.

Також програмний продукт містить ще один важливий модуль для обліку оборотних активів, а саме такої їх складової, як дебіторська заборгованість, для цієї ділянки призначено модуль «Управління взаєморозрахунками». Оскільки створена можливість для безперервного моніторингу стану розрахункової дисципліни із покупцями, реалізовано аналітичну оцінку дебіторської заборгованості у часі. При цьому акцент здійснюється, як на поточну її суму, так і на можливий перспективний рівень. Також «1 С: Бухгалтерія 8. Сільське господарство для України» сприяє підтримці різноманітних методик бухгалтерського обліку заборгованості дебіторів, тобто як у розрізі договірної співпраці, так і по замовленнях.

Дослідження ринку сучасного програмного забезпечення для аграрних підприємств дало змогу нам запропонувати удосконалити обліковий процес на базі впровадження системи «1 С: Бухгалтерія 8. Сільське господарство для України».

Список використаних джерел:

1. Бечко В.П. Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств / За ред. академіка УААН М.Я. Дем'яненка. – У. : СПД Сочінський, 2015. – 136с.
2. Біла О.Г., Копилук О.І. Проблеми ресурсного збалансування кругообігу оборотних активів організацій і підприємств / О.Г. Біла, О.І. Копилук // Формування ринкових відносин. – 2015. – №12. – С.112 – 117.
3. Демчук Л.А. Особливості кругообігу оборотних засобів в сільськогосподарських підприємствах / Л.А. Демчук : Наук. вісн. НАУ / Редкол. : Д.О. Мельничук (відп. ред) та ін. – К. : НАУ, 2015. – Вип. 35. – С. 183 – 189.
4. Дем'яненко Н.Я. Підвищення віддачі оборотних коштів аграрних підприємств / Н.Я. Дем'яненко // Аграрна економіка. – 2015. – №4. – С. 44 – 52.
5. Забаштанський М.М., Забаштанська Т.В. Особливості управління оборотними активами підприємств України / М.М. Забаштанський, Т.В. Забаштанська // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2016. – №1(13). – С.200 – 205.
6. Косарина В.П. Ефективність оборотних засобів кооперативної торгівлі / В.П. Косарина // Ефективна економіка - №5.- 2015. – С.40 – 47.
7. Пеняк Ю.С. Економічний механізм формування оптимальної структури оборотних активів / Ю.С. Пеняк // Вісник ХНАУ. – 2016. – №3. – С. 189-193. – (Серія «Економіка і природокористування»).

ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

ФОНАРЮК А., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Облік і оподаткування»,

спеціалізація «Облік і оподаткування»

наук. кер. Лучик С.Д.

В статті розглянуті організаційно-методичні та практичні підходи до процесу комп'ютеризації обліку доходів підприємства. Наведені приклади формування документообігу, пов'язаного з обліком доходів підприємства, в системі «1С: Бухгалтерія 8.3». Запропоновані шляхи удосконалення обліку доходів на підприємстві ТОВ «Фінтраст».

The article deals with organizational-methodical and practical approaches to the process of computerization of enterprise income accounting. Examples of the formation of the document circulation related to accounting of company's income are given in the system "1C: Бухгалтерія 8.3". The ways of improvement of income accounting at "Fintrast" Ltd are offered.

Одним із способів вдосконалення обліку і аналізу господарської діяльності підприємства є використання автоматизованих обліково-аналітичних систем, застосування яких дає змогу підвищити якість, оперативність, точність, об'єктивність вихідної облікової інформації та надати її у зручному для аналізу й прийняття рішень вигляді. Впровадження ІТ-технологій вносить принципові зміни у зміст роботи бухгалтера. Значна частка рутинних робіт виконується персональними комп'ютерами та іншою комп'ютерною технікою. В результаті у бухгалтерів з'являється більше часу на творчу роботу (узагальнення та аналіз отриманих результатів, вивчення змін у законодавстві, пошук невикористаних резервів, розробка пропозицій з їх реалізації, надання даної інформації керівництву тощо). При цьому сучасні процеси розвитку інформаційних технологій гостро виявляють невідповідність рівня знань і компетентності облікових працівників рівню технологій [1].

Дослідження теоретичних основ діяльності інформаційних систем в обліку та особливості їх впровадження на підприємствах висвітлені у працях таких вчених, як О. В. Адамик, М. М. Бенько, С. В. Івахненко, С. Д. Лучик, І. І. Матієнко-Зубенко, В. О. Осмятенко, Л. О. Терещенко та ін. Однак, питання комп'ютеризації окремих ділянок обліку, зокрема, обліку доходів потребують постійного удосконалення.

Метою статті є розгляд організаційно-методичних і практичних аспектів комп'ютеризації обліку доходів підприємства на прикладі ТОВ «Фінтраст», м. Чернівці.

На більшості вітчизняних підприємств запроваджено комп'ютеризовану форму ведення бухгалтерського обліку. На підприємстві ТОВ «Фінтраст» запроваджено журнально-ордерну систему обліку з елементами прикладної програми 1 С: Бухгалтерія 7.7. «1С: Бухгалтерія для України 7.7» — це програмний продукт для ведення бухгалтерського і податкового обліку в комерційних організаціях, а також для формування стандартної бухгалтерської, статистичної та податкової звітності. Продукт побудовано на платформі «1С: Підприємство». Основними можливостями програми є:

- підтримка різних варіантів організації обліку;
- наявність засобів обліку різних ділянок обліку та з різним ступенем автоматизації;
- наявність засобів контролю та аналізу облікової інформації.

Підтримка різних варіантів організації обліку забезпечується за допомогою налаштування рахунків програми; визначення значень констант, які визначають параметри облікової політики; введення в довідники (та регістри відомостей) інформації, що використовується при формуванні бухгалтерських проводок.

Програма забезпечує формування документів для автоматизації таких ділянок обліку: облік необоротних активів; облік запасів; облік грошових коштів; облік фінансово-розрахункових операцій; облік праці та заробітної плати; облік витрат на виробництво і калькулювання продукції; облік доходів, витрат і бухгалтерських результатів; податковий облік необоротних активів, запасів, доходів і витрат.

Код	Найменування	З...	Акт.	В...	Кіл.	П...	Под.п...	Суми ...	Субконто 1	Субконто 2	Субконто 3
7	Доходи і результати діяльності		АП			✓			(об) Статті доходів		
70	Доходи від реалізації		П			✓			(об) Статті доходів		
701	Дохід від реалізації готової прод...		П			✓			(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
702	Дохід від реалізації товарів		П			✓			(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
703	Дохід від реалізації робіт і послуг		П			✓			(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
704	Вирукування з доходу		А			✓			(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
705	Перестрахування		П			✓			(об) Статті доходів		
709	Дохід від реалізації в роздріб		П						(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
7091	Дохід від роздрібного продажу		П						(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
7092	Вирукування з доходу від роздрі...		А						(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
71	Інший операційний дохід		П			✓			(об) Статті доходів		
710	Дохід від первісного визнання т...		П			✓			(об) Статті доходів		
711	Дохід від купівлі-продажу інозем...		П			✓			(об) Статті доходів		
712	Дохід від реалізації інших оборо...		П			✓			(об) Статті доходів	(об) Номенклатур...	
713	Дохід від операційної оренди ак...		П			✓			(об) Статті доходів		
714	Дохід від операційної курсової р...		П			✓			(об) Статті доходів		
715	Одержані штрафи, пені, неустой...		П			✓			(об) Статті доходів		
716	Відшкодування раніше списаних...		П			✓			(об) Статті доходів		
717	Дохід від списання кредиторськ...		П			✓			(об) Статті доходів		
718	Дохід від безоплатно одержани...		П			✓			(об) Статті доходів		
719	Інші доходи від операційної діял...		П			✓			(об) Статті доходів		
72	Дохід від участі в капіталі		П			✓			(об) Статті доходів		
721	Дохід від інвестицій в асоційова...		П			✓			(об) Статті доходів		
722	Дохід від спільної діяльності		П			✓			(об) Статті доходів		
723	Дохід від інвестицій в дочірні під...		П			✓			(об) Статті доходів		
73	Інші фінансові доходи		П			✓			(об) Статті доходів		
731	Дивіденди одержані		П			✓			(об) Статті доходів		
732	Відсотки одержані		П			✓			(об) Статті доходів		
733	Інші доходи від фінансових опер...		П			✓			(об) Статті доходів		
74	Інші доходи		П			✓			(об) Статті доходів		
740	Дохід від зміни вартості фінансо...		П			✓			(об) Статті доходів		
741	Дохід від реалізації фінансових і...		П			✓			(об) Статті доходів		
742	Дохід від відновлення кориснос...		П			✓			(об) Статті доходів		
744	Дохід від неопераційної курсово...		П			✓			(об) Статті доходів		
745	Дохід від безоплатно одержани...		П			✓			(об) Статті доходів		

Рис. 1. Фрагмент Плану рахунків бухгалтерського обліку програми «1С: Бухгалтерія 8.3», клас 7

Не заперечуючи можливостей системи «1С: Бухгалтерія 7.7» все ж такі потрібно зауважити, що сучасні системи автоматизованого обліку містять великий набір типових рішень, серед яких найпоширеніша система «1С: Підприємство 8», конфігурація «Бухгалтерія для України».

Серед основних переваг програми «1С Бухгалтерія: версія 8.3» для підприємств доцільно виокремити: кращу інтеграцію з MS Office, можливість роботи через браузер, суттєво більші можливості формування аналітичних звітів та наявність типових і сумісних конфігурацій, які доцільно застосовувати на підприємствах вузької спрямованості. Необхідно також зазначити, що в період оновлення програми працівникам підприємства потрібно витратити деякий час для освоєння даної версії, а суб'єкту господарювання – понести додаткові витрати на впровадження нової програми. Програми «1С: Підприємство 8» дозволяють більш надійно і швидко вести облік підприємств різного масштабу і мають ряд незаперечних переваг.

У редакції «1С:Бухгалтерія версія 8.3» бухгалтерський та податковий облік ведеться у реєстрі бухгалтерії на бухгалтерському плані рахунків. Доходи і витрати підприємства обліковуються у розрізі статей Декларації з прибутку та додатків до неї. План рахунків системи «1С: Бухгалтерія 8.3» в частині рахунків обліку доходів представлено на рис. 1.

У програмі облік доходів і витрат для визначення оподатковуваного прибутку ведеться на рахунках 7 і 9 класів бухгалтерського плану рахунків і госпрозрахунковому реєстрі бухгалтерії. Реалізовано це таким чином: у рахунках плану рахунків передбачено ознаку «Податковий облік» (рис. 2.4), а в реєстрі бухгалтерії — небалансовий вимір «Податкове призначення». У типовій конфігурації облік доходів і витрат ведеться методом нарахування, «за відвантаженням».

Аналітичний облік усіх доходів ведеться на базі довідника «Статті доходів», в якому зазначається відповідність статей доходів бухобліку статтям доходів за структурою декларації про прибуток. Відповідно, для обліку витрат, які враховуються при визначенні оподатковуваного прибутку, необхідно встановити зв'язок статей витрат і статей податкової декларації про прибуток, робиться це на базі довідника «Статті витрат».

Для класифікації доходів використовується довідник «Статті доходів», що є зручним при використанні (рис. 2).

Код	Найменування
000001002	Статті доходів
000001005	(не вик. з 01.01.2015) Перерахунок сум доходів при врегулюванні сумнівної (бе...
000001004	Дохід від продажу необоротних активів
000001001	Дохід операційної діяльності (від реалізації товарів, робіт, послуг)
000001003	Перерахунок доходів у випадку зміни суми компенсації товарів (робіт, послуг)

Рис. 2. Довідник «Статті доходів» в програмі «1С: Бухгалтерія 8.3»

Для класифікації витрат використовують довідник «Статті витрат». (рис. 3).

Код	Найменування	Вид витрат
100000001	Статті витрат за П(С)БО 16	
100000025	Адміністративні витрати	
100000036	Амортизація нематеріальних ак...	Амортизація
100000037	Амортизація ОЗ загальногоспо...	Амортизація
100000029	Винагорода за консультаційні і...	Інші
100000031	Витрати на врегулювання спорі...	Інші
100000030	Витрати на оплату послуг зв'язки	Інші
100000033	Витрати на оплату праці апарат...	Оплата праці
100000027	Витрати на службові відряджен...	Інші
100000028	Витрати на утримання ОЗ, інши...	Інші
100000034	Внески на соціальні заходи апа...	Відрахування на...
100000026	Загальні корпоративні витрати	Інші
100000035	Інші витрати загальногосподар...	Інші
100000032	Плата за розрахунково-касове ...	Інші
100000038	Ремонт ОЗ загальногосподарс...	Інші

Рис. 3. Довідник «Статті витрат» в програмі «1С: Бухгалтерія 8.3»

Розглянемо це на прикладі відображення доходів від реалізації. Кожному виду реалізації відповідає своя схема (довідник «Схеми реалізації»). У схемі реалізації «Товари» зазначені рахунки обліку та статті доходів із бухгалтерського та податкового обліків (рис. 4).

Код	Найменування	Рахунок доходів	Рахунок собіварт...	Рахунок відрахув...	Рахунок собіва...
000001006	Виробничі запаси (покупні)	712	943	704	943
000001007	Напівфабрикати (власного виробництва)	712	943	704	943
000001001	Необоротні активи	712	943	704	943
000001004	Послуги	703	903	704	903
000001002	Продукція	701	901	704	901
000001005	Списання безнадійної заборгованості	702	902	704	902
000001003	Товари	702	902	704	902

Рис. 4. Довідник «Схеми реалізації» в програмі «1С: Бухгалтерія 8.3»

Стаття витрат, на яку списується собівартість реалізації товарів, у свою чергу, пов'язана зі статтею декларації про прибуток. Так, на рис. 2.9 можемо побачити, що у схемі реалізації «Товари» для відображення собівартості реалізації товарів зазначена стаття витрат «Собівартість реалізації», до якої «прив'язана» відповідна стаття декларації про прибуток.

Розглянемо документ «Реалізація товарів і послуг» в системі «1С: Бухгалтерія 8.3» (рис. 5).

№	Номенклатура	Кількість	Од.	К.	Ціна	Сума	% ПДВ	Сума ПДВ	Всього	Рахунок
1	Шпаклівка	10,000	мішок...	1,000	72,00	720,00	20%	120,00	720,00	281
2	Фарба акріло...	10,000	відро...	1,000	320,00	3 200,00	20%	533,33	3 200,00	281

Тип ціни: Основна ціна закупівлі Автоматичний розрахунок ПДВ.

Всього (грн): **3 920,00**
ПДВ (у т.ч.): **653,33**

Рис. 5. Документ «Реалізація товарів і послуг» в програмі «1С: Бухгалтерія 8.3»

Для перевірки відповідності бухгалтерського та податкового обліків можна скористатися бухгалтерськими звітами, такими як «Оборотно-сальдова відомість», «Оборотно-сальдова відомість по рахунку», «Обороти рахунку», «Зведені проводки», «Картонка рахунку», «Аналіз субконто» та ін., налаштувавши відповідні показники.

Після проведення документу сформував проводки, наведені на рис. 6.

Рахунок Дт	Субконто Дт	Кількість Дт	Под. призн. Дт	Рахунок Кт	Субконто Кт	Кількість Кт	Под. призн. Кт	Сума
		Валюта Дт	Сума (п/о) Дт			Валюта Кт	Сума (п/о) Кт	Зміст
		Вал. сума Дт				Вал. сума Кт		№ журналу
902	Собівартість реалі...		Госп. д-сть	281	Шпаклівка	10,000	Опод. ПДВ	720,00
			720,00		Склад товарів		720,00	Списані ТМЦ
902	Собівартість реалі...		Госп. д-сть	281	Фарба акрілова	10,000	Опод. ПДВ	3 200,00
			3 200,00		Склад товарів		3 200,00	Списані ТМЦ
361	ТОБ Дністер			702	Дохід операційної ...		Госп. д-сть	720,00
	Основний договір						720,00	Реалізація товарів
361	ТОБ Дністер			702	Дохід операційної ...		Госп. д-сть	3 200,00
	Основний договір						3 200,00	Реалізація товарів
702	Дохід операційної ...		Госп. д-сть	6432	ТОБ Дністер			653,33
			653,33		Основний договір			ПДВ: податкові зо...

Рис. 6. Проводки документу «Реалізація товарів і послуг» в програмі «1С: Бухгалтерія 8.3»

В умовах застосування автоматизованих систем бухгалтерського обліку методологія обліку значно удосконалюється: змінюється система бухгалтерського обліку, обліковий процес, підвищується рівень управління підприємством, відбувається якісна й кількісна зміна облікового апарату та його функцій. Автоматизація обліку, зокрема, ставить нові вимоги до первинної інформації. Різноманітність форм подання такої інформації, що надходить до бухгалтерії, дозволяє вести зведений облік доходів і витрат безпосередньо на підставі первинних документів без попереднього їх накопичення та узагальнення [2, с.126].

Отже, ефективне ведення обліку доходів, витрат і фінансових результатів неможливе без запровадження автоматизованої обробки облікової інформації. Проектування інформаційних потоків доходів і витрат та запровадження багаторівневого аналітичного обліку фінансових результатів забезпечить раціональну побудову інформаційної системи підприємства та сприятиме удосконаленню управління фінансовими результатами.

Список використаних джерел:

1. Лучик С.Д. Інформаційні технології обліку в Україні: сучасний стан використання і розвитку / С.Д. Лучик // Інфраструктура ринку. – 2018. – №21. – Режим доступу: <http://www.market-infr.od.ua/uk/21-2018>.
2. Шевчук, О. А. Особливості автоматизації обліку доходів і витрат на промислових підприємствах [Електронний ресурс] / О. А. Шевчук // БізнесІнформ. – 2013. – № 11. – С.124-127

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

ФРИЗЮК Р., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Скрипник М.Є.

У статті представлений аналіз дефініції «обліково-аналітичне забезпечення обліку і звітності» на основі праць вчених-економістів. Автором запропонована схема інформаційно-аналітичного забезпечення обліку і звітності малого підприємства, яку розроблено в результаті вивчення джерел і цілей формування такого забезпечення.

The article presents the analysis of the definition of "accounting and analytical provision of accounting and reporting" on the basis of the works of scientists-economists. The author proposes a scheme for information and analytical support for the accounting and reporting of a small enterprise, which is developed as a result of studying the sources and objectives of the formation of such provision.

В даний час системи управління малим підприємством зазнає змін, які вимагають формування адекватного цим змінам інформаційного забезпечення діяльності - це забезпечення зацікавлених користувачів необхідною інформацією з метою прийняття господарських (технічних, управлінських, фінансових) рішень на підставі первинних даних (відомості про чисельність працюючих, обсяги виробництва, розміри активів, прибутку і т. д.) і даних економічного, в першу чергу фінансового, аналізу. Головна роль сьогодні відводиться узагальнюючим економічними показниками й іншим формам економічної інформації. У зв'язку з цим вирішення задач інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності малих підприємств на основі аналізу фінансової звітності має пріоритетне значення. Саме поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітичне забезпечення» розглядається різними авторами в різних контекстах і приймає відповідно до цього різні значення.

Метою статті є розкриття особливостей обліково-аналітичного забезпечення управління малим підприємством.

Об'єктом дослідження є процес облікового та аналітичного забезпечення необхідною інформацією, процес управління малим підприємством.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління малим підприємством.

В економічній літературі використовуються різні визначення стосовно обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємством: «інформація для прийняття рішень», «інформаційне забезпечення» (Х. Андерсон, М.А. Вахрушина, К. Друрі, Д. Кондуелл, М.І. Кутер, Б. Нидлз, Я.В. Соколов, Дж. Фостер, Ч.Т. Хорнгрен, А.Д. Шеремет); «інформаційне поле підприємства» (О.Д. Каверіна, В.А. Чернов); «обліково-інформаційна система» (Л.П. Хорунжий); «обліково-аналітичне забезпечення» (О.В. Алексєєва, І.В. Алексєєва, І.М. Багата, С.А., Бороненкова, М.А. Вахрушина, О.Е. Миколаєва, Ю.В. Радченко, Ф.Б. Ріполь-Сарагосі, К. Уорд), - з яких, на нашу думку, найбільш точними є останні.

Л.О. Волощук вказує, що обліково-аналітична система являє собою єдність підсистем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих через інформаційні потоки в процесі формування і передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління підприємством, а також зовнішніми користувачам.

Ряд авторів розглядають систему інформаційно-аналітичного забезпечення в розрізі можливості застосування комп'ютерних технологій. Так, В.С. Белов під інформаційно-аналітичною системою розуміє комплекс апаратних, програмних засобів, інформаційних ресурсів, методик, які служать для забезпечення автоматизації аналітичних робіт з метою обґрунтування прийняття управлінських рішень. І.Ю. Шполянська в своїй роботі розглядає інформаційне забезпечення з точки зору забезпечення організацій малого бізнесу комп'ютерними технологіями, вказуючи, що це є фактором успішного вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням якості роботи таких підприємств.

Слід погодитися з цією позицією, так як існує необхідність забезпечення підприємств малого бізнесу програмними продуктами, що дозволяють оптимізувати процес обліку. Відзначимо, що програмні продукти є лише частиною інформаційного забезпечення та їх не можна розглядати як єдине джерело інформації.

В.А. Чернов у своїй роботі розглядає питання інформаційно-аналітичного забезпечення управлінського обліку. Управлінський облік розглядається як інтегрована система інформаційно-аналітичного забезпечення економічного управління підприємством, а вирішувати проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення бізнесу допомагають визначення, вимір, збір, аналіз, підготовка, інтерпретація, передача і прийом інформації. Він також розкриває поняття «інформаційне поле», яке представляє собою структуровану інформаційну сукупність, необхідну для забезпечення діяльності підприємства, і буває внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє інформаційне поле формується в рамках підприємства на основі даних що відбуваються всередині процесу, а зовнішнє - визначається ринковим середовищем, зовнішніми умовами, в яких здійснює свою діяльність підприємство. Ефективна робота підприємства, на думку В.А. Чернова, залежить від структури інформаційного поля. При вирішенні певного завдання керівництвом підприємства повинна бути вивчена потреба в необхідних для цього даних, визначаючи, в якій саме інформації підприємство відчуває нестачу, чи є ця інформація у внутрішньому середовищі або її необхідно отримувати ззовні, а також спосіб обробки інформації, методи її аналізу, періодичність та форма виведення результатів аналізу [4, с. 228].

А.Г. Загородній відзначає, що обліково-аналітичне забезпечення - це сформована на засадах системного підходу форма організації усіх видів обліку та аналізу, метою якої є забезпечення менеджерів підприємства та інших зацікавлених осіб інформацією для прийняття поточних і стратегічних управлінських рішень, а також для контролю за їхньою реалізацією [2, с. 94].

Резюмуючи все вищесказане, ми даємо наступне визначення системи інформаційно-аналітичного

забезпечення обліку і звітності - це відкрита система, що включає в себе процес збору, реєстрації, обробки, аналізу і контролю інформації з метою прийняття максимально ефективного управлінського рішення.

Від прийнятого управлінського рішення залежить подальша діяльність підприємства. На малих підприємствах, коли особа, яка приймає рішення, часто представлено тільки керівником або відносно невеликим керівним складом, особливо важливо мати максимально повну інформацію про стан підприємства і про ризики, пов'язані з прийняттям того чи іншого рішення. Безумовно, кінцевою метою інформаційно-аналітичного забезпечення є забезпечення керівника підприємства необхідними даними, які отримують в результаті аналізу діяльності. У цій частині ми погоджуємося із зазначеними раніше авторами. Проте процес інформаційно-аналітичного забезпечення є багатоступеневим, що, на нашу думку, не знайшло належного відображення в працях вітчизняних авторів.

В цілому схему інформаційно-аналітичного забезпечення підприємства малого бізнесу можна розділити на наступні рівні:

- при формуванні облікової політики;
- при веденні бухгалтерського, податкового та управлінського обліку;
- при складанні фінансової та податкової звітності.

Непрямий вплив законодавство здійснює і на програмне забезпечення, яке повинно надавати можливість ведення обліку відповідно до нормативних документів. Також опосередкований вплив законодавство надає на процес прийняття рішення: підприємство може існувати і вести свою діяльність тільки в межах закону, а відповідно, прийняті рішення не повинні йому суперечити.

На наш погляд, основою інформаційно-аналітичного забезпечення обліку і звітності є облікова політика підприємства. Малі підприємства для відображення достовірних даних у своїй звітності повинні враховувати особливості своєї діяльності, специфіку структури управління і господарських операцій. В обліковій політиці знаходять відображення форми і методи ведення обліку, система оподаткування, а отже, закладається фундамент інформаційної бази для аналізу [1].

Програмні продукти являють собою важливий елемент інформаційного забезпечення. В даний час практично жодне підприємство не обходиться без програмного забезпечення. Відмітимо, що існує тенденція до кастомізації, так як малі підприємства мають свої особливості ведення діяльності, а програмне забезпечення в повній мірі має відповідати вимогам підприємства в частині ведення обліку.

Програмне забезпечення також може бути інструментом проведення аналізу в разі, якщо такий функціонал передбачений. В даний час програмні продукти надають досить широкий спектр можливостей, серед яких є і аналітичний блок. Але далеко не всі підприємства використовують можливість його застосування.

Наступний рівень інформаційно-аналітичного забезпечення представлений бухгалтерським, податковим і управлінським обліком. На наш погляд, це найважливіший елемент в даній системі. За допомогою бухгалтерського обліку акумулюються дані про всі факти господарського життя. Ми виділяємо податковий облік в окремий блок, так як це важливо для проведення аналізу. Особливістю податкового обліку в даному випадку є те, що його обсяг безпосередньо пов'язаний з системою оподаткування, яку застосовує мале підприємство. Управлінський облік особливо важливий для підприємств малого бізнесу, так як дозволяє здійснювати оперативний аналіз діяльності.

Бухгалтерська та податкова звітність являє собою базу для проведення аналізу. Як уже згадувалося, аналітична інформація повинна мати найбільшу питому вагу серед всієї економічної інформації, тому розглянемо докладніше, що собою являє аналіз фінансової звітності.

Зазначені підходи часто зустрічаються в економічній літературі. Можна сказати, що зазначені підходи в тій чи іншій мірі перетинаються і взаємодоповнюють один одного, тому такий поділ є досить умовним. Основне призначення економічного і в тому числі фінансового аналізу полягає в інформаційному забезпеченні прийнятих управлінських рішень.

Існують різні пропозиції щодо складу елементів інформаційно-аналітичної системи. Індикатори інформаційно-аналітичної системи управління слід поділяти на такі, що формуються із зовнішніх та внутрішніх джерел інформації. Це орієнтири, що використовуються для проведення аналізу відповідно зовнішнього та внутрішнього оточення організаційного формування.

Склад груп показників, що формують індикатори інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю підприємства на основі зовнішніх інформаційних джерел:

- показники макроекономічного розвитку (темпи росту внутрішнього національного продукту і національного доходу, обсяг емісії грошей в періоді, що досліджується, грошові доходи населення, вклади населення у фінансово-кредитних установах, індекс інфляції, облікова ставка НБУ тощо);
- показники галузевого розвитку (обсяг виробленої (реалізованої) продукції та його динаміка, вартість активів, сума власного капіталу, сума балансового прибутку підприємств (в т. ч. за видами діяльності), ставки податків і зборів на продукцію, що виробляється підприємствами галузі, індекс цін на продукцію галузі);
- показники кон'юнктури товарного ринку (обсяг пропозиції на ринку сировини, матеріалів, засобів виробництва, готової продукції, котирування цін попиту та пропозиції на товари, з якими пов'язана діяльність підприємства, обсяги і ціни укладених угод, загальний індекс динаміки цін на товари, аналогічні тим, що виробляє підприємство, рівень конкуренції на ринку готової продукції підприємства);
- показники кон'юнктури ринку фондових інструментів (види фондових інструментів (акції, облигації, деривативи і т.д.), що знаходяться в обігу на біржовому та позабіржовому фондовому ринку, котирування цін попиту і пропозиції основних видів фондових інструментів, обсяги і ціни угод по основних видах

фондових інструментів, загальний індекс динаміки цін на фондовому ринку);

— показники кон'юнктури ринку грошових інструментів (кредитні ставки банків, диференційовані по строках надання фінансових кредитів, депозитні ставки банків, диференційовані по строках та сумах депозитних вкладів, курси іноземних валют);

— показники, що характеризують діяльність банків, страхових компаній, постачальників, конкурентів, покупців продукції (показники, що формується на основі максимально доступної інформації про зазначених суб'єктів; джерелами такої інформації є: публікація звітних матеріалів в ЗМІ, відповідні рейтинги з основними результативними показниками діяльності (по банках, страхових компаніях), а також платні бізнес-довідки, що надаються окремими інформаційними компаніями);

— нормативно-регулюючі показники по різних аспектах господарської діяльності підприємств та стосовно питань функціонування окремих сегментів товарного і фінансового ринків, на яких здійснює свою діяльність підприємство (склад показників визначається завданнями, які вирішуються системою управління, об'ємом операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, тривалістю партнерських відносин та іншими умовами; джерелами формування цих показників є нормативні акти, що видаються різними державними органами) [3, с. 137-138].

Групи показників, що формують індикатори інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю підприємства на основі внутрішніх інформаційних джерел включають:

- показники «Балансу» підприємства;
- показники «Звіту про фінансові результати»;
- показники управлінського обліку підприємства;
- нормативно-планові показники [3, с. 138].

Елементи інформаційної системи визначаються наступним переліком основних питань: кому необхідна інформація, яка необхідна інформація, де отримати інформацію; коли вона необхідна, як вона повинна збиратися?

Таким чином, підсумовуючи вищесказане слід відзначити, що інформаційно-аналітичне забезпечення підприємств малого бізнесу є багатоступеневою системою. Основою її виступає облікова політика підприємства, яка містить в собі дані про вид діяльності, методи і форми ведення обліку, програмне забезпечення, систему оподаткування і склад звітності. Бухгалтерський і податковий облік в цій системі відповідають за достовірність даних у фінансовій та податковій звітності. Якщо всі факти господарського життя підприємства знайшли відображення в обліку, то у звітності не повинно бути суттєвого викривлення, і це дозволить проводити на її основі якісний економічний аналіз. Ефективно проведений економічний аналіз являє собою базу для прийняття управлінського рішення. Керівництво підприємством потребує достовірних і своєчасних результатах аналізу. Інформація, отримана в результаті проведеного аналізу, допоможе керівнику вирішити ряд внутрішніх проблем, пов'язаних з визначенням цілей функціонування малого підприємства, оцінкою фінансового стану, здійсненої на базі фінансової та податкової звітності з метою підвищення ефективності управління малим підприємством.

Список використаних джерел:

1. Житний П. Організаційно-методологічні основи формування облікової політики підприємства / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. - 2012. - № 3. - С. 3-10.
2. Загородній А.Г. Консолідація обліково-аналітичної інформації / А.Г. Загородній // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : збірник наукових праць / відповідальний редактор О.Є. Кузьмін. - Львів : Видавництво Львівська політехніка, 2012. - С. 92-99.
3. Костенко О.М. Індикатори інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю підприємства / О.М. Костенко // Економіка та менеджмент. - 2014. - № 4 (66). - 133-139.
4. Скрипник М.Є. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління підприємством: теоретичний аспект / М.Є. Скрипник // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. - Вип. I (61). - Економ. науки. - Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2016. - С. 225-234.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

**ХУДІЄВА С., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Маначинська Ю.А.**

У статті досліджено існуючі підходи до удосконалення обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах. Особлива увага відведена організації обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах в середовищі сучасних інформаційних технологій.

In the article the existing approaches to improving the accounting of financial results in agricultural enterprises are investigated. Particular attention is devoted to the organization of accounting of financial results at agricultural enterprises in the environment of modern information technologies.

Сільськогосподарське виробництво посідає провідне місце в аграрному секторі економіки України. Визначальною метою діяльності аграрних підприємств є забезпечення постійно зростаючих потреб населення у продуктах харчування і промисловості у сировині, що потребує постійного нарощення обсягів виробництва. В силу таких обставин значно підвищуються вимоги до повноти і якості обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств. Облік і аналіз повинні забезпечувати прозорість у формуванні фінансових результатів діяльності аграрних підприємств та об'єктивну оцінку вкладів їх структурних підрозділів у загальний результат господарювання.

Інтеграція вітчизняної економіки у світовий економічний простір на засадах партнерства потребує проведення поглиблених досліджень теоретико-методологічного і практичного характеру, направлених на

забезпечення кардинального підвищення ефективності господарювання. В умовах ринкової економіки основний показник ефективності господарювання, основа економічного розвитку сільськогосподарського підприємства – прибуток, що є головним фактором, який визначає гостроту та необхідність вирішення проблем удосконалення обліку і аналізу фінансових результатів з метою формування надійного фундаменту для підвищення економічної результативності підприємств в аграрному секторі.

Вивчення теоретичних праць вітчизняних і зарубіжних вчених, практичної діяльності сільськогосподарських підприємств дозволило окреслити коло недостатньо опрацьованих питань в умовах нестабільного розвитку та проявів кризових явищ: наявність малоефективної облікової моделі формування фінансових результатів суб'єктів господарювання; відсутність ефективної системи аудиту фінансових результатів діяльності за центрами відповідальності; недосконалість аналітичного інструментарію для досягнення бажаного рівня рентабельності реалізації сільськогосподарської продукції на базі дієвих методів оцінки тощо. Саме зазначені обставини і обумовили актуальність теми дослідження.

Метою статті є оцінка сучасних підходів до організації обліку фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств та розробка пропозицій щодо їх удосконалення на основі поглиблення знань з питань ефективного управління формуванням прибутку, що передбачає побудову на аграрному підприємстві відповідних організаційно-методичних систем, також знань механізмів забезпечення цього управління в середовищі сучасних інформаційних технологій.

Проблеми бухгалтерського обліку фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств ґрунтовно досліджені у працях таких науковців, як А.В. Бурковська [1], Я.М. Гринчишина [2], О.П. Клименко [3], О.К. Кузьменко [4], М.Г. Михайлов [5], В.Я. Плаксієнко, Л.М. Пісьмаченко, Є.А. Рябий [6], Н.В. Прохар [7], та інших. Питання, що порушуються науковцями, свідчать про необхідність постійного вивчення сучасних інформаційних потреб користувачів, що стосується сільськогосподарських підприємств, то важливим аспектом є проблемні питання обліку, аналізу та аудиту фінансових результатів сільськогосподарських підприємств.

Зокрема О.П. Клименко [3] в ході дослідження методичних засад оцінки біологічних активів та її впливу на формування фінансових результатів, робить акцент на тому, що найбільш проблемним аспектом є вітчизняного обліку є визначення доходів (витрат) від первісного визнання біологічних активів на субрахунках 710 «Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю» та відповідно 940 «Витрати від первісного визнання та від та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю».

Так на думку Я.М. Гринчишина [2] методично неправильним є порядок відображення доходів від оцінки біологічних активів за справедливою вартістю на рахунок 71 «Інший операційний дохід» з наступним віднесенням на рахунок 79 «Фінансові результати» і рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Більш правильним, на думку науковця, такі доходи відображати на окремому рахунку, який можна назвати «Потенційні доходи».

М.Г. Михайлов [5] пропонує варіант відображення доходів від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції та зміни справедливої вартості біологічних активів на дату балансу відносити не на інші операційні доходи (719), а на кредит субрахунку 423 «Дооцінка активів» така господарська операція буде правомірною, її обґрунтувати можна тим, що визначаючи різницю між справедливою вартістю і собівартістю активів при першому визнанні та зміну справедливої вартості втратив на дату балансу, фактично здійснюється їх дооцінка або уцінка.

В цілому щодо ділянки дослідження пропонуємо назви субрахунків до рахунку 79 «Фінансові результати» побудувати за видами діяльності сільськогосподарського підприємства, які передбачено національними П(С)БО. Тобто на субрахунок 791 «Результат основної діяльності» списувати доходи і витрати тільки від основної діяльності – дохід від реалізації, собівартість реалізації, адміністративні витрати та витрати на збут. На субрахунок 792 «Результат іншої операційної діяльності» накопичувати доходи і витрати від іншої операційної діяльності. При цьому ефективність обліку даної ділянки повинна характеризуватись як якістю розробок вчених, так і ступенем їх закріплення в чинному законодавстві.

Ефективність побудови обліку завжди була і залишається однією із основних завдань підприємства. Досконало організований обліковий процес має надавати вичерпну інформацію як для цілей прийняття управлінських рішень, так і для визначення фінансового результату діяльності господарюючого суб'єкта. Тому задля розширення можливостей використання облікової інформації розроблено методичні підходи до побудови синтетичного та аналітичного обліку фінансових результатів в галузі рослинництва, а саме: запропоновано деталізацію фінансових результатів діяльності із врахуванням специфіки діяльності сільськогосподарського підприємства.

Пропонуємо назви субрахунків до рахунку 79 «Фінансові результати» побудувати за видами діяльності, які передбачено національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Тобто на субрахунок 791 «Результат основної діяльності» списувати доходи і витрати тільки від основної діяльності – дохід від реалізації, собівартість реалізації, адміністративні витрати та витрати на збут. На субрахунок 792 «Результат іншої операційної діяльності» накопичувати доходи і витрати від іншої операційної діяльності.

Субрахунок 793 «Результат фінансової діяльності» показуватиме результат від здійснення фінансових операцій. На субрахунок 794 «Результат іншої звичайної діяльності» будуть віднесені доходи і витрати, які виникли у підприємства в результаті здійснення інших операцій, відмінних від операційної та фінансової діяльності. Субрахунок 795 «Загальний результат від звичайної діяльності» відображатиме інформацію про фінансові результати в розрізі видів діяльності та податок на прибуток підприємства, а сальдо цього субрахунку 795 – нерозподілений прибуток (збиток) від звичайної діяльності. В кінці звітної періоду залишки на субрахунках 795 «Загальний результат від звичайної діяльності» і 796 «Результат

надзвичайних подій» будуть списані на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокріті збитки)».

Отже, приведений вище підхід до визначення фінансового результату більш повно показуватиме утворення чистого прибутку(збитку) від звичайної діяльності, охоплюючи всі етапи його формування. Аналітичний облік фінансових результатів організується за їх характером, видами діяльності, найменуваннями сільськогосподарської продукції, робіт, послуг та іншими напрямками, визначеними сільськогосподарським підприємством самостійно.

Розв'язання проблеми автоматизації бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств рослинницького напрямку можливе за наступними напрямками: універсальний, спеціалізований, компонентний та індивідуальний. До універсальних рішень належать програмні продукти, призначені для автоматизації найтипівіших процесів: формування й обробка первинних документів, облік господарських операцій підприємства, формування звітів. Спеціалізований підхід передбачає розробку програмного забезпечення відповідно до характеру діяльності підприємства. Компонентний підхід передбачає поетапну автоматизацію облікового процесу в цілому.

Здійснивши оцінку організації бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств варто зазначити, що застосування журнально-ордерної форми обліку з елементами комп'ютерної обробки за допомогою «1С: Бухгалтерія 7.7» в цілому, не відповідає вимогам які диктуються сучасним середовищем аграрного сектору економіки. Тому доцільно запропонувати цілковиту комп'ютеризацію обліку за допомогою програмного продукту «1С: Бухгалтерія 8.0. Сільське господарство», в якому реалізовано прикладні рішення для аграрного підприємств.

Конфігурація «1С: Бухгалтерія 8.0. Сільське господарство» реалізує найбільш стандартні методології бухгалтерського обліку для сільськогосподарських підприємств у відповідності з поточним господарським і податковим законодавством України.

Проте, на ПП «СФ «Інтерагроком» застосовується попередня версія вищезазначеної програми, тобто використовується бухгалтерське програмне забезпечення «1С: Бухгалтерія 7.7».

Інформаційна система «1С: Бухгалтерія 7.7» має компонентну структуру. Одні операції, виконувани системю в процесі автоматизованого розв'язування задач, є типовими. Тобто присутні у будь-якому варіанті системи. Це передусім механізми підтримки довідників і документів. Інші операції (наприклад, ведення списку бухгалтерських рахунків) реалізуються в компонентах системи: «Бухгалтерський облік для України»; «Оперативний облік»; «Розрахунок».

Для визначення кінцевого фінансового результату господарської діяльності сільськогосподарського підприємства в типовій конфігурації компоненти Бухгалтерський облік для України інформаційної системи «1С: П Бухгалтерія 7.7.» використовується документ «Фінансові результати».

Це регламентований документ, який формується в кінці кожного місяця, головне його призначення – закриття всіх рахунків доходів і видатків на відповідні субрахунки балансового рахунка 79 «Фінансові результати», тобто внаслідок проведення документа визначається кінцевий результат господарської діяльності підприємства.

Таким чином, документ «Фінансові результати» призначено для виконання таких бухгалтерських операцій:

- закриття рахунків обліку витрат за елементами;
- закриття рахунка обліку загальновиробничих витрат;
- закриття всіх рахунків обліку прибутків і видатків.

Розглянемо детальніше порядок функціонування кожного з цих режимів.

У режимі «Закриття елементів витрат» відбувається списання витрат, які нагромадженні на рахунках восьмого класу у розрізі елементів, на рахунки, визначені для кожного з елементів у довіднику Види витрат. Якщо ж рахунки витрат у довіднику відсутні, то списання сальдо за цим видом витрат не відбудеться.

Закриття балансового рахунка 91 Загальновиробничі витрати (розподіл суми загальновиробничих витрат між рахунком обліку собівартості продукції (рахунок 23) та рахунком обліку собівартості реалізованої готової продукції (рахунок 901)) відбувається під час проведення документа в режимі Закриття загальновиробничих витрат. Алгоритм розподілу витрат потребує введення на закладці «Додатково» таких реквізитів, як: «Нормативна база розподілу», «Поточна база розподілу» та «Нормативна сума постійних витрат».

Значення реквізиту «Поточна сума постійних витрат», визначене автоматично (як сальдо рахунка 91 за всіма видами витрат, які у довіднику «Види витрат» помічені прапорцем «Належить до постійних загальновиробничих витрат») при проведенні документа, можна переглянути після повторного відкриття документа. Закриття всіх балансових рахунків обліку прибутків і витрат (рахунки класу 7,9) і проведення на відповідні субрахунки балансового рахунка 79 Фінансові результати здійснюються у режимі «Фінансові результати»

Список використаних джерел:

1. Бурковська А.В. Напрями зростання прибутку вітчизняних сільськогосподарських підприємств / А.В. Бурковська, Н.М. Сіренко, Н.С. Безугла / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/21.pdf>
2. Гринчишин А.М. Теоретичні та практичні проблеми оцінки біологічних активів за справедливою вартістю : (наукові конференції) / А.М. Гринчишин / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intconf.org.grinchisn> 2011-02.pdf.
3. Клименко О.П. Оцінка біологічних активів та її вплив на фінансові результати / О.П. Клименко // Вісник ЖДТУ №2 (56). – 2011. – С. 105 – 110.
4. Кузьменко О. К. Становлення та форми організації аудиту на сільськогосподарських підприємствах / О.К. Кузьменко // Вісник ПДАА. – 2013. – №1. – С. 163 – 168
5. Михайлов М.Г. Проблемні питання впровадження П(С)БО 30 «Біологічні активи» / М.Г. Михайлов, О.О. Баранік, О.А. Мельник // Облік і фінанси АПК. – 2008. – №12. – С.100 – 107.

6. Пласкєнко В.Я. Бухгалтерський облік у сільському господарстві України / В.Я. Пласкєнко, Л.М. Письмаченко, Є.А. Рябий – [підручн.]. – К. : ЦУЛ. – 2009. – 490 с.
7. Прохар Н.В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики / Н.В. Прохар, Ю.О. Ночовна. – [монографія]. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 257 с.

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ: СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ

ШАНЮК О., 3 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

**спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»**

наук. кер. Рилєєв С.В.

В статті проаналізовано стан та особливості організації обліку на комунальних підприємствах щодо поводження з твердими побутовими відходами, наведено фактори, які впливають на процес обліку на комунальних підприємствах даної сфери. Також, в статті відзначено заходи, які були проведені з метою вдосконалення обліку на комунальних підприємствах сфери поводження з ТПВ.

The article analyzes the state and peculiarities of the accounting organization at communal enterprises regarding the management of solid household waste, presents factors influencing the accounting process at utility enterprises in this sphere. Also, the article noted the measures that were carried out with the aim of improving the accounting of municipal solid waste management companies.

Актуальність даної теми полягає в тому, що збільшення кількості населення міст, індустріалізація, економічне процвітання, розвиток промисловості призводять до збільшення твердих побутових відходів (ТПВ), які несуть все більшу небезпеку для життя та здоров'я людей і навколишнього середовища. У зв'язку із такою ситуацією, існує необхідність побудови на комунальних підприємствах, які займаються утилізацією ТПВ, сучасного інформаційного забезпечення, яке буде представлене системою бухгалтерського (фінансового та управлінського), оперативного та статистичного обліку.

Метою статті є визначення особливостей обліку на комунальних підприємствах щодо поводження з твердими побутовими відходами.

Об'єктом дослідження є фактори, які є визначальними при проведенні обліку на комунальних підприємствах у сфері поводження з твердими побутовими відходами.

Предметом дослідження є, безпосереднього, процес обліку на комунальних підприємствах сфери поводження з ТПВ, а також окремі його елементи.

Проблему обліку на комунальних підприємствах у сфері поводження з твердими побутовими відходами досліджували у своїх працях: Атамас П.Й., Бабак А.В., Данилишин Б.М., Іжевська Л.В., Костюк В.О., Палій В.Ф., Проніна А.М, Семчук Г.М., Ткаченко Н.М., Чиж В.І., та інші.

Більшість відходів вивозять на звалища і полігони, тому що на законодавчому рівні відсутні стимули щодо зменшення обсягів відходів та підвищення рівня їх переробки чи утилізації, а метод захоронення ТПВ є найдешевшим і найшвидшим, проте сьогодні – це не вирішення проблеми. Існує необхідність вдосконалення законодавства, яке регулює сферу поводження з відходами.

На даний момент, в Україні сфера поводження з ТПВ перебуває в кризовому стані. Головними проблемами є: накопичення ТПВ, кількість яких постійно зростає; поява серед ТПВ все більше і більше екологічно небезпечних компонентів; негативне ставлення населення до розміщення сміття на смітниках; зростання вартості переробки і розміщення відходів.

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), у 2016 р. в Україні послуги захоронення та переробки побутових відходів надавали, переважно, комунальні підприємства, які належать до сфери ЖКГ. Із 39-ти господарюючих суб'єктів, які надавали послуги зі збору, вивезення та захоронення ТПВ, кількість комунальних підприємств становила 25 суб'єктів, інші 14 – підприємства приватної, колективної форм власності, а також фізична особа – підприємець (Донецька обл.), питома вага яких становить 64,1 % та 35,9 % відповідно [2].

Згідно з інформацією обласних державних адміністрацій у 2016 р. послуги у сфері поводження з побутовими відходами надавали 968 суб'єктів різних форм власності. З них лише десять, що займаються переробкою та 530 – захороненням ТПВ. За 2016 р. суб'єктами на полігонах та сміттєзвалищах було захоронено 7,3 млн т ТПВ, що становить 87 % від даних Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України за 2016 р., перероблено 0,3 млн т, що становить близько 0,7 % від загального обсягу вивезених ТПВ. При цьому 89,64 % обсягів переробки припадає на м. Київ. Відсортовано було 1,34 % вивезених ТПВ [2].

Відповідно до Рішення Чернівецької міської ради VII скликання «Про санітарний стан міста Чернівці» від 30.06.2016 р. № 280 виконавцями послуг з вивезення ТПВ в місті є фірма «Альтфатер Чернівці» та МКП «Чернівецьспецкомунтранс», обсяг захоронення ТПВ яким за даними НКРЕКП у 2016 р. становив 544900 м³ [2].

В цілому, впродовж 2014-2016 рр. організаційно-економічний механізм поводження з ТПВ, визначався низькою дієвістю, що проявлялось в незадовільному стані фінансування сфери поводження з відходами, наявності «формально діючих» інструментів організаційно-економічного механізму та в стані сфери поводження з відходами [1].

Протягом 2017 р. ситуація не надто змінилася. Сфера поводження з відходами в Україні й досі має нерозвинену інфраструктуру, недостатній рівень фінансування, а також низький рівень виконання завдань. Ще наприкінці 2014 р. Україна підписала Угоду про асоціацію, а звідси випливає, що вона взяла на себе низку зобов'язань, які має виконати протягом установленого терміну. Завдання, які постають перед Україною, вимагають кардинальної зміни у системі управління сферою поводження з відходами [3, с. 86].

Так Концепція Програми поводження з відходами у м. Чернівцях до 2020 р. була затверджена Рішенням

виконавчого комітету міської ради від 12.03.2013 р. №133/4. Система заходів щодо поводження з ТПВ, передбачені Програмою економічного та соціального розвитку міста Чернівці на 2018 рік [5]: забезпечення функціонування ефективної системи збору, переробки та захоронення побутових відходів (капітальний ремонт 2-го котловану на полігоні ТПВ по вул. Чорнівській, капітальний ремонт системи очистки стічних вод з полігону ТПВ по вул. Чорнівській, будівництво 3-го котловану на полігоні ТПВ по вул. Чорнівській), забезпечення належного санітарного стану міста (будівництво насосної станції та напірного каналізаційного трубопроводу для відведення стічних вод з полігону ТПВ на вул. Чорнівській до діючого каналізаційного колектора на вул. І. Підкови).

Програми було затверджено, але їх реалізація бажає найкращого. Це стосується, насамперед, джерел фінансування заходів, оскільки останні видатки у напрямку поводження з ТПВ було освоєно у 2014 р. і вони становили 100 тис. грн за рахунок коштів міського фонду охорони навколишнього середовища [3].

На організацію бухгалтерського обліку на комунальних підприємствах сфери поводження з ТПВ, впливають наступні особливості їх функціонування:

Водночас на організацію бухгалтерського обліку на комунальних підприємствах сфери поводження з ТПВ, впливають наступні особливості їх функціонування [4, с. 189-190]:

1. Морфологічний склад та сезонність утворення ТПВ.
2. Стадії технологічного циклу поводження з ТПВ.
3. Наявність центрів інвестицій, доходів та прибутку на всіх стадіях поводження з ТПВ, особливо для підприємств-ліцензіатів НКРЕКП.
4. Спосіб збирання ТПВ (змішане в сміттєзбиральну машину, змішане в контейнери, роздільне в сміттєзбиральну машину, роздільне в два або більше ніж у два контейнери, роздільне в пункті збору ТПВ, використання перевантажувальної станції).
5. Регламентація формування та затвердження тарифів з боку органів центральної та місцевої виконавчої влади [1-2].
6. Порядок відбору підприємств на конкурсній основі органами місцевого самоврядування та підприємств-ліцензіатів НКРЕКП.
7. Наявність у складі ТПВ безпечних та небезпечних відходів, що впливає на методи їх збору, транспортування, утилізації тощо.
8. Облік повинен відповідати вимогам екологічного, фіскального (податкового) та соціального характеру, як на рівні держави, регіонів так і міжнародному рівні, зокрема ЄС.
9. Повна заборона з 01.01.2018 р. в Україні на захоронення не перероблених (необроблених) побутових відходів відповідно до вимог законодавства ЄС.
10. Використання парку власного або орендованого спецавтотранспорту.
11. Значні витрати на оновлення контейнерного парку, МШП та малоцінних необоротних матеріальних активів тощо.
12. Дотаційність сфери поводження з ТПВ за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.
13. Одержання доходів внаслідок сортування, переробки та вторинного використання окремих елементів ТПВ.
14. Інші особливості функціонування підприємств сфери поводження з ТПВ.

Для вдосконалення обліку системи управління та подальшого економічного розвитку підприємств сфери ЖКГ, які займаються утилізацією ТПВ необхідно: внести зміни до Наказу «Про облікову політику», розробити графік документообігу, який підвищить рівень контролю за первинним рухом найважливішої інформації про доходи та витрати підприємства, створити систему обліку доходів за окремими видами наданих послуг, стадіями та процесами, споживачами та видами цільового фінансування, застосовувати розроблену систему субрахунків синтетичного обліку до рахунків 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» та 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», створити систему обліку витрат з утилізації ТПВ на підприємстві відповідно до особливостей технологічного процесу, розподілити загальновиробничі витрати відповідно до економічних та технологічних особливостей, запровадити електронний облік та контроль приймання ТПВ на полігоні, застосовувати методику комплексного економічного аналізу якості послуг.

Організація бухгалтерського обліку послуг на комунальних підприємствах сфери поводження з ТПВ повинна задовольняти інформаційні потреби внутрішніх і зовнішніх користувачів в системі управління послугами як на загальнодержавному, регіональному, галузевому рівнях, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання, з врахуванням вимог відповідного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2014 році [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу : http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_2014.pdf.
2. Інформація щодо проведеного моніторингу та аналізу ситуації на ринках поводження з побутовими відходами, їх перероблення та захоронення за 2016 рік [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua/?news=6327>.
3. Омеляненко Т. Л. Реформування організаційно-економічного механізму поводження з відходами в Україні в контексті євроінтеграційних процесів / Т. Л. Омеляненко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 4. – С. 86-95.
4. Рилев С. В. Облік послуг щодо поводження з твердими побутовими відходами на комунальних підприємствах: галузеві особливості організації / С. В. Рилев // Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти : Матеріали II всеукраїн. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 29-30 березня 2018 р. – Дніпро : Нац. металург. академ. України, 2018. – С. 189-194.
5. Чернівецька міська рада [Електронний ресурс] : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://city.cv.ua/portal/>.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МАЛОЦІННИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА**ШАЯН Ю., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ****спеціальність «Облік і оподаткування»,****спеціалізація «Облік і оподаткування»****наук. кер. Рилєєв С.В.**

В статті проаналізовано сучасні підходи щодо ідентифікації малоцінних активів у бухгалтерському та податковому обліку. За результатами проведених досліджень було систематизовано класифікацію малоцінних активів в системі задоволення інформаційних потреб управління формуванням та використанням майнового потенціалу підприємства.

The article analyzes modern approaches to the identification of low value assets in accounting and tax accounting. According to the results of the conducted studies, the classification of low value assets in the system of satisfying the information needs of the management of the formation and use of the property potential of the enterprise was systematized.

В сучасних умовах господарювання щораз більшу увагу приділяють механізмам раціонального використання ресурсів. Незалежно від специфіки діяльності на підприємствах функціонують основні та допоміжні засоби праці. Останні представлені в сучасній системі обліку як малоцінні необоротні матеріальні активи та малоцінні й швидкозношувані предмети. Таким чином в системі інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень важливого значення набуває ідентифікація та класифікація малоцінних активів підприємства.

Метою статті є узагальнення сучасних підходів щодо ідентифікації та класифікації малоцінних активів в системі віднесення їх до об'єктів обліку малоцінних необоротних матеріальних активів (МНМА) та малоцінних швидкозношуваних предметів (МШП).

Об'єктом дослідження виступає процес ідентифікації малоцінних активів у бухгалтерському та податковому обліках.

Предметом дослідження виступають правові та організаційно-практичні аспекти ідентифікації об'єктів малоцінних активів в системі бухгалтерського та податкового обліку зазначених груп майна підприємства.

Значний внесок в системі ідентифікації та класифікації малоцінних активів зробили провідні вітчизняні та зарубіжні вчені: Ф.Ф. Бутинець, В.І. Бачинський, С.Ф. Голов, Л.В. Нападовська, Л.Л. Горецька, А.В. Городянська, А.П. Гринько, В. М. Діба, В.В. Жук, В.О. Озеран, Р.О. Костирко, Я.Д. Крупка, П.О. Куцик, І.В. Любезна, В.Б. Моссаковський, О.В. Мурашко, Л.В. Нападовська, О.А. Наумчук, М.С. Пушкар, К.І. Редченко, В.С. Рудницький, В.С. Семйон, В.В. Сопко, С.Й. Сажинець, Л.В. Чижевська, В.О. Шевчук, І.Й. Яремко, М.Р. Метіус, М.Х. Перера, Дж. Вайлд, А. Глен, К. Друрі, Т. Едмондс, М. В. Мельник, Б. Нідлз, А.С. Пантелєєв, Я.В. Соколов, Джай К. Шім та ін.

Аналіз наукових праць та останніх публікацій засвідчив, що розуміння сутнісного наповнення термінів МШП та МНМА досить поверхнєве, оскільки майже всі визначення зводяться до цитування норм положень бухгалтерського обліку. Хоча, як свідчать проведені дослідження, а також практика обліку, тема на даний момент є невичерпаною. Відсутність єдиного підходу у критеріях визнання цих активів та сучасної класифікації потребують подальших досліджень.

Визначення економічної суті допоміжних засобів праці неможливе без дослідження історії становлення обліку цих активів. У радянські часи та в період незалежної України до 2000 р. у складі малоцінних швидкозношуваних предметів обліковувалось умовно три групи активів: із терміном служби до одного року, предмети вартістю нижче встановленого державою ліміту та регламентований перелік об'єктів. Очевидно, такий підхід є свідченням адміністративного типу управління економікою, проте у 1979 р. Положенням про бухгалтерський облік малоцінних і швидкозношуваних предметів [8] було закладено основу алгоритму визнання, групування та організації обліку цих активів, яка багато в чому дублюється національним законодавством. Із введенням в дію П(С)БО 7 «Основні засоби» та П(С)БО 9 «Запаси», а також із переходом на новий (діючий) план рахунків розуміння економічної суті, так званої малоцінки, суттєво змінилось. На противагу суворим вимогам у правилах віднесення активів до малоцінних залишилось розмежування лише за термінами експлуатації.

Законодавство з питань бухгалтерського обліку не визначає мінімальної або максимальної величини критеріїв малоцінності. Ураховуючи специфіку діяльності та суттєвість витрат, головні бухгалтери чи інші працівники сфери управління підприємства самостійно вирішують, якою має бути первісна вартість необоротних активів у складі основних засобів, щоб їх можна було віднести до малоцінних. Визначений критерій малоцінності доцільно задокументувати в наказі про облікову політику. Порівняння первісної вартості необоротних матеріальних активів при їх введенні в експлуатацію з критерієм малоцінності забезпечить дотримання єдиного підходу до класифікації основних засобів у бухгалтерському обліку підприємства [6].

З точки зору податкового обліку МНМА не вважаються основними засобами, а належать до інших необоротних активів, а належать до інших необоротних активів. Податковим кодексом України (ПКУ) визначено, що матеріальні активи, очікуваний строк корисного використання яких понад рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) з дати введення в експлуатацію та вартість яких не більше 6000 грн., відносяться до малоцінних необоротних активів. До цих видів активів належать лише ті з них, котрі задіяні в господарській діяльності платника податку на прибуток (пп. 14.1.36) [7]. Ураховуючи перелічені у ПКУ критерії, такі МНМА зараховують до інших необоротних активів податкової групи 11 «МНМА».

Отже, у податковому обліку підприємство не має права змінювати критерій віднесення необоротних матеріальних активів до малоцінних. Аби мінімізувати розбіжності між обома видами обліку, підприємства встановлюють єдиний критерій малоцінності на податковому рівні – 6000 грн. Такий крок дозволить уникнути розбіжностей в обліках по віднесенню об'єктів основних засобів до різних класифікаційних груп.

Основні критерії віднесення необоротних матеріальних активів до малоцінних у бухгалтерському та податковому обліках наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Критерії ідентифікації МНМА у бухгалтерському та податковому обліках

Ознака	Бухгалтерський облік	Податковий облік
Повна назва	Малоцінні необоротні матеріальні активи	Малоцінні необоротні матеріальні активи
Класифікаційна група	Основні засоби	Інші необоротні активи
Форма існування	Матеріальна	Матеріальна
Строк корисного використання	Більше року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)	Більше року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)
Мета придбання	Використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій	Використання їх у господарській діяльності платника податку
Вартісний поріг	Підприємства можуть установлювати вартісні ознаки самостійно (при цьому слід взяти до уваги вплив такого критерію на достовірність фінансової звітності даного активу без ПДВ (п. 5.2 П(С)БО 7 «Основні засоби»)	Вартість яких не перевищує 6000 грн. без ПДВ (пп. 14.1.138 ПКУ)
Витрати, що формують вартість	За аналогією до формування первісної вартості основних засобів (пп. 8-13 П(С)БО 7 «Основні засоби»)	За аналогією до формування первісної вартості основних засобів (пп. 146.5-146.10 ПКУ)

У нормативно-правових актах, які втратили чинність, а саме у Положенні про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні, затвердженею Постановою Кабінету Міністрів України від 03.04.1993 р. № 250 [9], і Вказівках по організації бухгалтерського обліку в Україні, затверджених Наказом Міністерства фінансів України від 07.05.1993 р. № 25 [1], було встановлено три основних критерії для розмежування МШП і основних засобів:

1. Вартість – не вище 500 грн. за одиницю незалежно від терміну служби.

2. Термін служби – використовуються при виробництві продукції (робіт, послуг) протягом періоду, що не перевищує одного року незалежно від вартості.

3. Наявність у переліку предметів, що відносяться до МШП (рис. 1).

Чинні ж на сьогодні норми передбачають розмежування активів у залежності від терміну експлуатації на МШП у складі оборотних активів та МНМА у складі необоротних. Таким чином, до складу перших потрапляють засоби праці, що багаторазово бере участь у процесі господарської діяльності, проте фізично зношуються за короткий термін, як правило до одного року, або в межах операційного циклу, якщо він більше одного року. До другої групи активів належать предмети, які на підприємстві служитимуть довше, ніж один рік або операційний цикл, якщо він більше одного року, проте у зв'язку із незначною для підприємства вартістю не відносяться до складу основних засобів [5].

Склад МШП	
	Знаряддя лову (трали, неводи, сіті й ін.) незалежно від вартості й терміну служби
	Бензомоторні пилки, сучкорізи, сплавний трос, сезонні дороги, тимчасові відгалуження лісовозних доріг, тимчасові будівлі в лісі з терміном експлуатації до двох років (пересувні будиночки, котлопункти, пилозаточні майстерні, бензозаправки й ін.)
	Спеціальні інструменти і спеціальні пристосування (для серійного та масового виробництва визначених виробів чи для виготовлення індивідуального замовлення) незалежно від вартості
	Спеціальний одяг, спеціальне взуття, а також постільні принадлежності незалежно від їхньої вартості і терміну служби
	Формений одяг, призначений для видачі працівникам підприємств, а також одяг і взуття в установах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, що утримуються за рахунок бюджету, незалежно від вартості й терміну служби
	Тимчасові (нетитульні) спорудження, пристрої і пристосування, витрати на зведення яких включаються в собівартість будівельно-монтажних робіт
	Тара, призначена для збереження товарно-матеріальних цінностей на складах чи для здійснення технологічних процесів
	Предмети, призначені для видачі напрокат незалежно від вартості
	Молодняк тварин і тварини на відгодівлі, птах, кролики, хутрові звірі, родини бджіл, а також піддослідні тварини
	Багаторічні насадження, вирощувані в розплідниках як посадковий матеріал

Рис. 1. Склад МШП відповідно до Положенні про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні

У економічній літературі поділ на основні та оборотні активи здійснюють за кількома критеріями: тривалістю функціонування у виробничому процесі, змінами споживчої форми, ступенем використання у кожному виробничому процесі та ступенем перенесення вартості на вартість виготовленої продукції, реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг тощо [2, 4]. Якщо порівняти ШП та МНМА за цими ознаками, то будуть такі результати: обидва ці види активів функціонують тривалий період, зберігають споживчу форму та використовуються у господарському процесі частково. Розбіжності можуть виникнути стосовно останнього критерію, оскільки МНМА переносять свою вартість на витрати частинами шляхом нарахування амортизації, а ШП, незважаючи на аналогічний характер застосування у діяльності, не амортизуються, а списуються на витрати діяльності в момент передачі в експлуатацію, виключаються зі складу активів з подальшою організацією оперативного кількісного обліку. Це пояснюється різними термінами використання цих активів. Враховуючи те, що звітним періодом для підприємства є рік, потреби у розмежуванні вартості ШП за місяцями у фінансовому обліку немає.

Користуючись такими характеристиками, деякі науковці пропонують не виділяти МШП в окремий рахунок, тобто не здійснювати розмежування на основні засоби та МШП [3, с. 28]. При розмежуванні на оборотні та необоротні вони пропонують залишити тільки один фактор – період використання. Проте, як свідчить практика, встановити термін використання деяких об'єктів буває досить проблематично. Враховуючи значну номенклатуру об'єктів, використання вартісного критерію або, як рекомендують фахівці у галузі обліку [2, с. 89], критерію суттєвості дозволяє значно спростити облікову роботу. Критерій суттєвості передбачає формування переліку типових об'єктів, які відносяться до того чи іншого рахунку.

Алгоритм визнання та поділу активів на швидкозношувані предмети та малоцінні необоротні матеріальні активи подано на рис. 2.

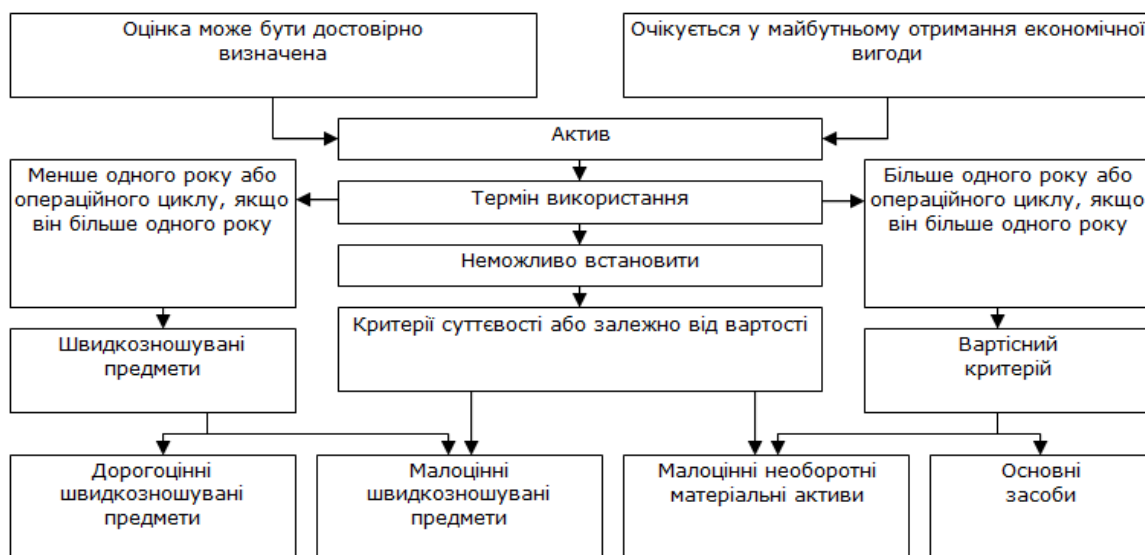

Рис. 2. Визнання та розмежування швидкозношуваних предметів та малоцінних необоротних матеріальних активів

Засоби праці, що використовують більше одного року або операційного циклу, якщо він більше одного року, належать до складу основних засобів, останні згідно п. 5 П(С)БО 7 «Основні засоби» поділяють на основні засоби та інші необоротні матеріальні активи. Такий поділ розставляє пріоритети в обліку засобів праці. Якщо проаналізувати склад об'єктів, що обліковуються на рахунках 106 «Інструменти, прилади та інвентар», 109 «Інші основні засоби» та 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи», то їх можна об'єднати за призначенням у декілька груп, наприклад: інструменти, прилади, меблі, офісне обладнання, побутова техніка тощо. Проте ці активи характеризуються значними коливаннями вартості. Встановлення вартісної межі дозволяє відділити численну номенклатуру з незначною вартістю для підприємства засобів праці з метою застосування спрощеного механізму фінансового обліку. МНМА та ШП, передані в експлуатацію, підлягають кількісному обліку. В Інструкції із застосування плану рахунків запропоновано такий облік здійснювати за місцями використання, матеріально-відповідальними особами та групами. Дослідження практики обліку цих активів показали, що на підприємствах дотримуються тільки двох перших критеріїв, останні залишаються поза увагою. Проте узагальнення об'єктів МНМА та ШП в однорідні групи дозволяє оперативно реагувати на зміни у їх складі, для цього нами запропоновано окремі класифікаційні групи (рис. 3).

Слід зауважити, що певні статті узагальнюють інформацію про предмети, що використовуються на будь-якому підприємстві (комп'ютерна та оргтехніка, меблі, канцелярські товари тощо). Проте є статті, що змінюються за пріоритетністю для підприємства або за змістовим наповненням. Так, для сфери послуг, наприклад готельно-ресторанного господарства, основними групами МНМА виступають посуд, столові прибори, столова білизна, постільні речі тощо, а у сфері виробництва основну увагу приділяють інструментам, пристроям, спецодягу, засобам індивідуального захисту. Для торговельних підприємств до складу інструментів та пристосувань відносять специфічні предмети, такі як детектори валют, калькулятори тощо.

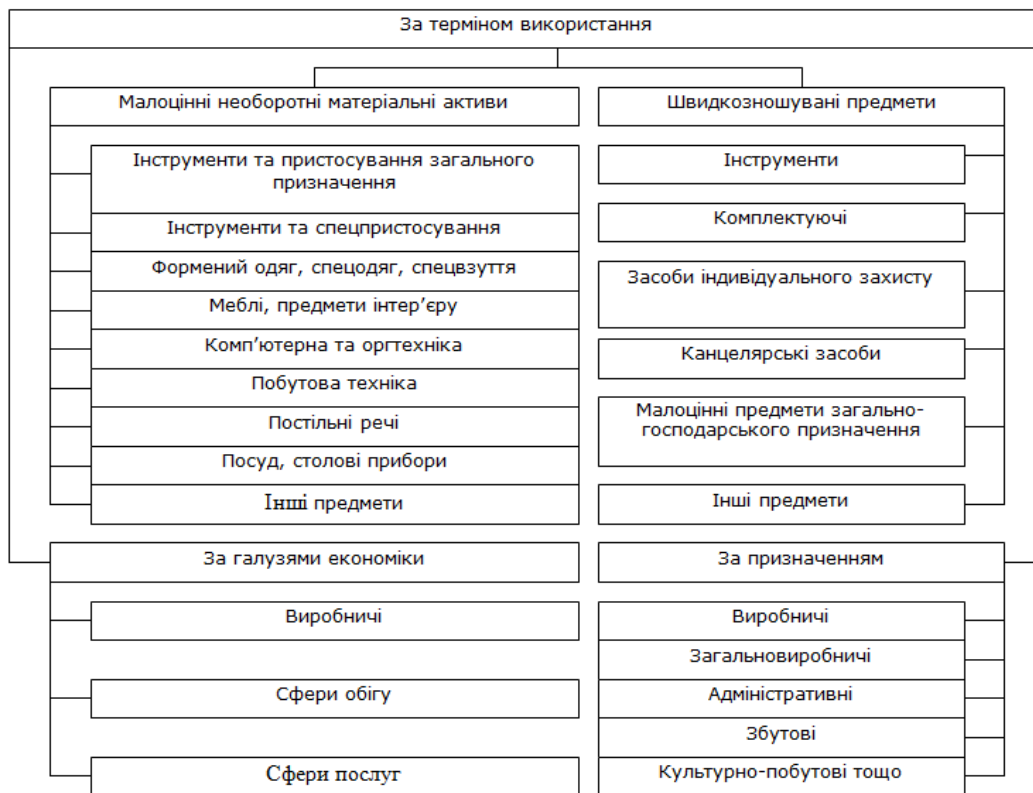

Рис. 3. Класифікація швидкозношуваних та малоцінних необоротних активів

Залежно від мети участі у господарському процесі розрізняють предмети загальновиробничого і безпосередньо виробничого призначення, а також ті, що використовуються у адміністративних чи збутових цілях тощо. Такий поділ є підставою правильного перенесення вартості ШП та МНМА на витрати діяльності.

Отже, швидкозношувані і малоцінні необоротні предмети – це активи, які виступають у ролі допоміжних засобів праці або створюють належні умови для праці. Виокремлення їх обумовлено функціональними характеристиками (швидкозношувані предмети) та необхідністю дотримання на підприємстві принципу суттєвості (малоцінні необоротні предмети). Розроблений алгоритм визнання і розподілу цих активів демонструє відмінності між МНМА та ШП і є доцільним для використання в обліку. На основі запропонованої класифікації вказаних засобів праці доцільно будувати систему організації їх обліку, яка передбачає чітке групування їх за економічною суттю і призначенням, галузевою приналежністю та способами перенесення на витрати.

Список використаних джерел:

1. Вказівки по організації бухгалтерського обліку в Україні [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 07.09.1993 р. № 25. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0064-98>.
2. Городянська А. В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку та аналізу : монографія / А. В. Городянська. – К. : КНЕУ, 2008. – 215 с.
3. Грінько А. П. Облік основних засобів: теорія, стан, проблеми, перспективи монограф. / А. П. Грінько. – Харків : Харківська державна академія технологій та організації «харчування», 2002. – 277 с.
4. Діба В. М. Облік та аналіз необоротних активів : монографія / В. М. Діба. – К. : КНЕУ, 2008. – 288 с.
5. Куцук П. Визначення економічної суті швидкозношуваних та малоцінних необоротних активів як передумови раціональної організації їх обліку і контролю [Електронний ресурс] / П. Куцук, Р. Шумило. – Режим доступу : http://econa.at.ua/Vypusk_6/kutsyk-shumylo.pdf.
6. Малярчук І. І. Основні аспекти фінансового та податкового обліку малоцінних необоротних матеріальних активів [Електронний ресурс] / І. І. Малярчук, З. М. Холод // Наук. записки Укр. академ. друкарства. – 2015. – №1. – С. 12-19. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2015_4_11.
7. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Положение по бухгалтерскому учету малоценных и быстроизнашивающихся предметов [Електронний ресурс] : Письмо Министерства финансов СССР от 18.10.1979 г. № 166. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0166400-79>.
9. Положенні про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету міністрів України від 03.04.1993 р. № 250. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/250-93-n>.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ РОЗМІЩЕННЯ ДЛЯ ДІЛОВИХ ТУРИСТІВ В УКРАЇНІ

**БОДНАР В., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»
наук.кер. Незвещук-Когут Т.С.**

У статті досліджено основні тенденції та особливості розвитку ділового туризму в Україні. Визначено передумови розвитку ділового туризму в сучасних макроекономічних умовах, підтверджено актуальність та роль ділового туризму в загальній структурі індустрії гостинності. Здійснено аналіз ринку туристичних послуг міста Чернівців та Чернівецької області та виділено у загальній структурі частку туристів, що прибули у місто з діловою метою. На основі отриманих результатів здійснено аналіз потреб з кількісним та якісним складом конгрес готелів у Чернівецькій області, а саме: підтвердження дійсного потенціалу, пошук «вузьких місць» та методи усунення їх. За результатами дослідження надано рекомендації щодо застосування стратегії розвитку для розвитку ділового туризму, підтримки конкурентоспроможності та підвищення привабливості міста Чернівці і Чернівецької області для ділових туристів.

The article analyzes the main tendencies and features of the development of business tourism in Ukraine. The preconditions of development of business tourism in the modern macroeconomic conditions are determined, the urgency and role of business tourism in the general structure of the hospitality industry is confirmed. The analysis of the market of tourist services of the city of Chernivtsi and the Chernivtsi region was carried out and the share of tourists who arrived in the city with a business purpose was allocated in the general structure. On the basis of the obtained results, the needs analysis with the quantitative and qualitative composition of hotels congress in Chernivtsi region was carried out, namely: confirmation of the actual potential, search for "bottlenecks" and methods for their removal. According to the results of the research, recommendations were given for applying the development strategy for business tourism development, supporting competitiveness and enhancing the attractiveness of the city of Chernivtsi and Chernivtsi region for business travelers.

Діловий туризм з кожним роком набирає нові оберти у власному розвитку. Він дає можливість одночасно вдало укласти чергову угоду та відпочити декілька днів у новій обстановці. Тому все більше українців планують розвивати власний бізнес на всеукраїнському просторі, а не тільки обмежуватись рідними містами. Також Україна стає привабливим майданчиком для іноземних інвесторів. Саме такий розвиток стимулює готельно-ресторанні комплекси підтримувати даний попит створюючи умови для комфортного відпочинку та роботи ділових людей.

За даними ICCA (Міжнародний конгрес і конвенціональна асоціація), сьогодні в Україні проводяться 7 великих конгрес-заходів, що складає 0,1% європейського ринку конгресів. Для порівняння: у Словенії проводяться 44 заходи на рік, в Румунії - 39, в Латвії - 28, в Росії - 48.

Такі показники стимулюють Україну до розвитку ділового туризму - перспективи то великі. Вже сьогодні в українські інкомінгові компанії стали більше звертатися не тільки люди, що їдуть по справі, а й організатори MICE-проектів.

Після проведення Євро-2012, багато фахівців вважали, що сферу ділового туризму очікує сплеск активності. За прогнозами світової організації WTTC (WorldTravelandTourismCouncil), обсяг ринку ділових поїздок в Україну до 2021 року складе 6,1 млрд. дол. США. Всесвітній економічний форум в рейтингу конкурентоспроможності в туризмі в минулому році підняв Україну з 85-го на 76-е місце. Однак, за підсумками 2013 року активність в сегменті в'їзного бізнес-туризму збільшилася несуттєво. Поки корпоративний відпочинок в Україні іноземні компанії розглядають вкрай рідко.

Стосовно середнього вікового розподілу, такі туристи, як правило, люди 30-35 років (які у демографічному розподілу ресурсів відповідають, як працездатний ресурс). За тлумаченням О.О. Бейдика[1, с.5] «туризм діловий - це подорожі, метою яких є участь у конференціях, конгресах і, як правило, це подорожі спеціалізованих груп однорідного професійного складу (в основному за рахунок підприємства)», «туризм комерційний - вид туризму, що здійснюється громадянами до зарубіжних країн, у тому числі і до країн СНД, з метою отримання прибутку. Набув великого поширення останніми роками коли було значно спрощено процедуру виїзду за межі України. При цьому, одержуваний прибуток може бути в натуральній (у вигляді придбаних товарів споживання) або у грошовій формі». Я вважаю, що останнє тлумачення суперечить поняттю «туризм», який запропонував О.О. Бейдик. Адже, «туризм» викреслює отримання прямого прибутку. Якщо основною метою подорожі є отримання доходу, то її не можна прирівнювати до категорії «туристичних». Порівняти це можливо тільки з трудовою діяльністю комерційного характеру: «придбав - перекурив-отримав власний дохід».

Зазвичай, перелік побажань туристів даного сегменту не такий значний: частіше всього їм потрібно забезпечити організацію проїзду і заселення. Зазвичай співробітник туристичного агентства особисто не знайомий з тими місцями, де він бронює готель для клієнта. Агенту це не потрібно, адже найголовніше для нього – коректно забронювати місце у готелі та білети у точку призначення. Ділові туристи, зазвичай самі розуміють та знайомі з тими готелями, у які хотіли б заселитись. В Європі менеджмент деяких готельних комплексів, розуміють, що орієнтованість на ділового клієнта є шансом мати базу постійних клієнтів, тому регулярно виконують реконструкцію готелів, адаптуючи їх під прийом ділових гостей.

Готельні комплекси, які запрошують до себе ділових гостей (політиків, підприємців та ін.) мають, як правило, вишуканий та лаконічний фасад, мають у своєму арсеналі технічне обладнання (персональні комп'ютери, зали для проведення конференцій, обладнання для синхронного перекладу, сучасні засоби зв'язку). Персонал відрізняється абсолютним професіоналізмом по відношенню до гостя, а організаційні процеси проживання гостей тут прораховується по чіткому графіку. У ресторанах при таких готельних комплексах пригощають зазвичай європейськими стравами. Діловий туризм досягнув свого рівня розвитку в Чернівецькій області, особливо конгресний або комерційний вид. Наукові діячі Чернівецького національного університету та медичного університету застосовують рекреаційну базу області для організації наукових зборів, лекцій, конгресів, які досягають обласний або навіть міжнародний характер. Це

допомагає організаторам коректно використовувати виділений для зборів час і уникає зайвих дій.

За допомогою цього графіку ми можемо відзначити чіткий спад туристів, які відвідують Чернівецької області з діловою метою (рис. 1) [4, с.5] .

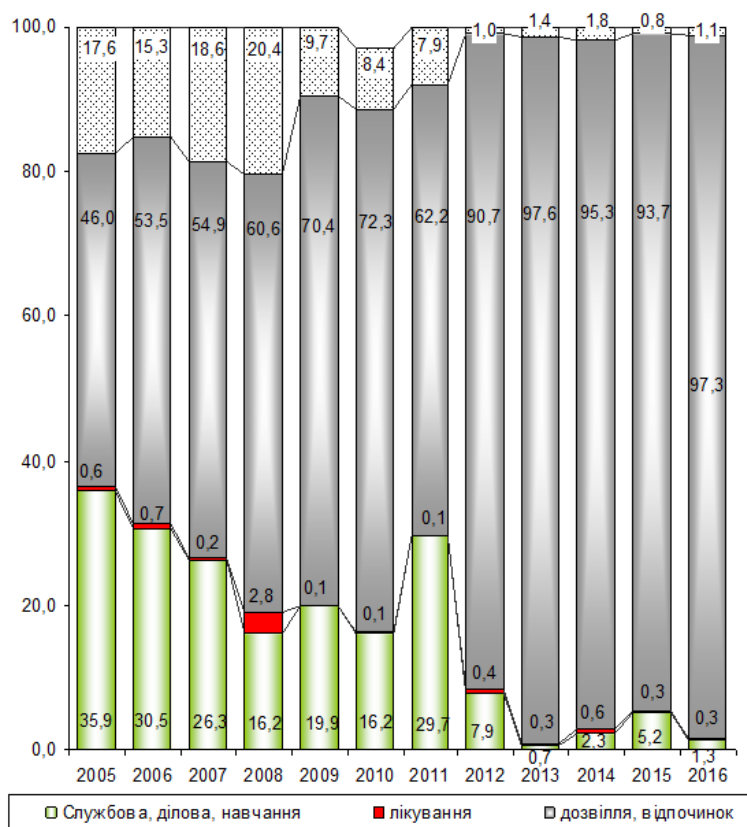

Рис.1 Розподіл туристів за метою відвідування.

Такий значний спад ділових туристів зумовлений неможливістю пошуку альтернативних конгрес-готелів у нашій області, так як на 2016 рік у Чернівецькій області функціонують 56 готелів та аналогічних засобів розміщення, однак лише чотири готелі у різних частинах області, які можуть задовольнити потреби ділових туристів у пошуку конгрес-готелів.

Послуги буковинських та українських бізнес-центрів мають відповідати найвищим міжнародним вимогам, створювати комфортну звичну обстановку іноземним бізнес-туристам, не створювати в них почуття дискомфорту. Адже, головне для бізнесменів, які знаходяться далеко від рідних пенатів - тримати руку на пульсі свого бізнесу. Це означає, що в номері для такого туриста має бути створений свого роду міні-офіс: просторий стіл з хорошим освітленням, комп'ютер із виходом до всесвітньої мережі Інтернет, багатофункціональний телефон прямого зв'язку, необхідно передбачити можливість встановлення в номері факсу з індивідуальним номером. Потребує особливої уваги і побут ділових гостей. Зайнята людина повинна повноцінно відпочивати, мати гарний вигляд і не відволікатися на побутові дрібниці. Дослідження показують, що якість обслуговування в готелях ділові туристи оцінюють в 4 рази вище, ніж адекватність і поміркованість ціни, і в значно вище, ніж якість самого тур-продукту.

У Чернівцях приймає ділових гостей готельно-туристичний комплекс «Буковина» та готель «Корал».

Готель «Буковина» відповідає світовим стандартам якості послуг та ідеально підходить для бізнес-гостей. Готель розташований у центрі міста, приймає гостей у комфортабельних номерах з кондиціонером та вільним доступом до Інтернету, затишними барами та ресторанами, сауною, тренажерним залом та просторими конференц-залами, про які зараз детальніше.

Готель може розмістити одночасно до 300 осіб у 4 конференц-залах. Також готель для зручності гостей надає в оренду стаціонарний або радіо-мікрофон, екран, фліп-чарт, мультимедійний проектор, а також здійснює синхронний переклад на 50 осіб.

Даний готель має «Бізнес-центр», який дозволяє гостям зручно вести свою ділову діяльність, а саме скористатись послугами :

- Комп'ютер з основними офісними програмами;
- ноутбук;
- високошвидкісний wi-фідоступ до мережі інтернет;
- спілкування та відео-конференції за допомогою skype;
- друк, копіювання та сканування документів.

Готель «Буковина» отримує тільки позитивні відгуки від гостей. Їм подобається зручне розташування в центрі міста, персонал, відповідність ціна/якість та чистота за відгуками на вищому рівні.

Середній бал на букінгових сайтах 8.4 з 10.

Готель «Корал» - це трьох зірковий готельно-туристичний комплекс середнього класу, розташований

за 5-7 хв від історичного центру міста, налічує 50 номерів, оформлених у класичному стилі та обладнані всім необхідним для проживання. Для ділових гостей готель може надати конференц-зал на 100 осіб.

Проте, гості готелю неприємно здивовані наявністю поряд цеху із виробництва вікон, яке завдає дискомфорту відвідувачам готелю та заважає відпочивати навіть у нічний час.

Відзначають подекуди проблеми з чистотою та комфортом, і в цей же час задоволенні персоналом. Середній бал букінгових сайтів 6.8 з 10.

У Чернівецькій області функціонує готельно-ресторанний комплекс «Георг Парк» та туристичний комплекс «Аква-Плюс».

«Георг Парк» розташований за 15 км від м. Чернівці в с. Тарашани. Готель пропонує розміщення в 43 номерах, облаштованих зручними меблями, а пастельні кольори інтер'єру і м'яке освітлення створюють затишну і спокійну атмосферу для гостей готелю. Даний готель пропонує для бізнес-гостей окремий конференц-зал, який вміщує до 30 осіб у малому залі та до 250 людей у великому залі. Конференц-зали обладнані проекторами, екранами та фліп-чатами. Готель пропонує різноманітне меню для кава-брейків, бізнес-ланчів, обідів та фуршетів.

Даний готель отримує найкращі відгуки від гостей, середній бал на букінгових сайтах 9.1 з 10. Проте, деколи є негативні відгуки, щодо порушення тиші через проведення свят у ресторані комплексу.

Туристично-розважальний комплекс «Аква-Плюс» позиціонує себе як якісний відпочинок на мальовничому березі озера, в с. Кам'яна, що розташоване неподалік від м. Чернівці. До послуг клієнтів готелю 30 комфортабельних номерів. На території комплексу для активного відпочинку пропонується обладнаний пляж, альтанки, мангал, сауна та спортивні розваги. Конференц-зал готелю обладнаний для проведення ділових зустрічей і семінарів, та надає можливість орендувати мультимедійний відео-проектор з екраном, комплект відео-відтворюючої та звукової апаратури та формування оптимального меню для гостей та учасників конференції.

Гості даного готелю оцінюють його у 8.6 балів з 10, однак, відзначають проблеми з запахом від ближнього озера та сантехнікою.

Отже, через позасезонність, прогнозованість та орієнтацію на клієнта з високим рівнем доходу, діловий туризм стає надзвичайно перспективним видом туризму. Дослідивши м. Чернівці та Чернівецьку область на пошук готельних комплексів орієнтованих на бізнес-клієнтів, ми зрозуміли, що у Чернівецькій області лише 2 готелі можуть надати якісний сервіс з бізнес-послугами, проте в самому м. Чернівці розташований лише один.

Для того, щоб ділові гості міста змогли мати гідний вибір у пошуку конгрес-готелю, необхідно продовжувати проектувати та розміщувати в м. Чернівці готельно-ресторанні комплекси, орієнтовані саме на ділового клієнта.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. - К.: Палітра, 1997. - 130 с.
2. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. - К.: Знання, 2011. - 334 с.
3. Пандяк І. Сучасний стан та проблеми розвитку бізнес-готелів в Україні // Вісник Львів. ун-ту. - 2008. - Вип.24. - С.224-228.
4. Петрова Г.І., Коропотницька М.В., Брухович Г.В. Туризм та відпочинок у Чернівецькій області. Статистичний збірник. 2017 р. 88 с.

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ КУРОРТНОГО ГОТЕЛЮ 3* НА 120 МІСЦЬ У С. БРУСНИЦЯ КІЦМАНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

**ВАСИЛИНЧУК К., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»
наук. кер. Незвещук-Когут Т.С.**

У статті досліджується ринок готельних послуг с. Брусниця Кіцманського району Чернівецької області та проводиться дослідження споживацького попиту на послуги готелів. На основі проведеного дослідження обґрунтовано доцільність та розроблено концептуальні підходи до проектування 3-х зіркового курортного готелю на 120 місць.

The article deals with the market of hotel services with. Brusnitsa of Kitsman district of Chernivtsi region and conducts research on consumer demand for hotel services. Based on the research, the feasibility and conceptual approaches to the design of a 3-star resort hotel for 120 places were substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в дослідженні курортного комплексу на територіях, що мають природно-кліматичні передумови для його розвитку [1]. При ефективній стратегії і тактиці регіонального менеджменту курортне господарство може стати пріоритетною і бюджетоутворюючою галуззю. Економічний розвиток рекреаційної галузі в регіонах з сезонною спрямованістю відпочинку і оздоровлення у більшості випадків поступається рівню розвитку галузей промисловості і торгівлі.

Мета статті - провести дослідження ринку готельних послуг у с.Брусниця Кіцманського району Чернівецької області, на основі яких визначається доцільність та виконується розробка концептуальних засад діяльності та асортименту послуг нового курортного готелю.

Об'єкт досліджень: процес обґрунтування концепції, організація сервісу, архітектури, дизайну, управління та економічних показників діяльності.

Предмет досліджень: теоретичні, методичні, прикладні засади проектування готелю.

Вагомий внесок у вивчення ринку курортного господарства, формування ресурсної бази, аналізу проблем управління та конкурентоздатності підприємств зробили Н.Ведмідь, Н.Чорненька, В. Кифяк, Є. Карчевська, А. Кучковський, В. Мацола, В.Мікловда, О. Мілашовська, А. Охріменко, В. Гуменюк, І. Федоров та ін.

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми підтверджує актуальність теми, але слід

зазначити, що питанню визначення сучасних тенденцій розвитку курортних готелів не було приділено достатньо уваги.

Брусниця - село в Україні, в Чернівецькій області, Кіцманському районі. Адміністративний центр - Брусницька сільська рада, якій підпорядковані села Діброва, Зеленів, Кальнівці, Остра, Чортория [2]. Населення — 2088 мешканців.

Село розміщене біля річки Брусниці, поруч із дорогою Чернівці — Вашківці і місцевою залізницею Чернівці — Вижиця. Відстань до обласного центру 39 км.

На території села розташовані родовища глини (кар'єр для цегляного та кахельного заводу) та мінеральних вод. Брусницьке родовище мінеральних вод представлене сірководневими водами типу «Мацеста» з загальною концентрацією сірководню від 50 до 300 мг/л та лікувально-питною содовою водою типу «Єсентуки-4» з мінералізацією в межах 2,4-6,6 мг/л. Запаси цілющих вод родовища великі: 195 м. на 1 добу [3]. На базі родовища виробляється мінерально-столова вода «Брусницька».

В Брусниці розташована бальнеологічна лікарня, створена на базі унікального родовища мінеральних вод трьох типів [4]. Поруч з лікарнею у XIX столітті був заснований парк, який у теперішній час є пам'яткою садово-паркового мистецтва «Парк Брусницький».

Бачимо, що с. Брусниця пропонує: лікувально-профілактичні та оздоровчі послуги та має відповідні природно-кліматичні особливості для їх проведення (клімат, мінеральні води, місцевість, флора та фауна), що сприяє створенню на його базі готельного підприємства.

Досліджено розташування існуючих готелів, режиму роботи, типу, існуючої кількості місць у мережі об'єктів готельного господарства села є необхідним для того, визначити доцільність побудови нового підприємства (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Функціональні характеристики підприємств готельного господарства

№ з/п	Назва закладу розміщення, категорія, адреса	Кількість номерів	Кількість місць	Інфраструктурна характеристика об'єкту
1.	Готель «Оскар», с.Брусниця, вул. Буковинська,33	5 номерів	10 місць	Окрема будівля, 2 поверхи, ресторан української кухні, автостоянка, сауна, організація екскурсій
2.	Санаторій «Брусниця», с.Брусниця	100 номерів	200 осіб	Окремо стоячі 2 корпуси, 2 їдальні, альтанки, парковка, лікувальні послуги (сірководневі ванни, лікування гірським воском, озокеритотерапія, масаж, гідромасаж, підводна витяжка хребта, гінекологічні зрошення, прийом всередину мінеральної води «Єсентуки-4», ЛФК, грязьові аплікації)

Бачимо, що кількість засобів розміщення села Брусниця становить 2 підприємства, з них один готель та один санаторій. Готель «Оскар» має зовсім малу місткість, серед додаткових послуг пропонує оренду сауни, організацію екскурсій та автостоянку.

Санаторій «Брусниця» має лікувальне направлення та складається з двох окремо стоячих корпусів розрахованих на 200 відпочивальників. Харчування на підприємстві організовано в їдальні, а серед додаткових послуг: парковка та альтанки для відпочинку.

Велику частку підприємств гостинності складають приватні садиби, які не зареєстровані, про них відсутні дані для аналізу.

Отже, виходячи з наведених даних, можна визначитись з типом та категорією майбутнього засобу розміщення. Доцільно буде спроектувати курортний готель з категорією три зірки.

Неймінг готелю 3* «RestPark» спрямований на привернення уваги та формування позитивного іміджу для потенційних туристів с. Брусниця Кіцманського району, адже підприємство знаходитиметься в безпосередній близькості до парку Брусницький. Завдяки назві готелю будь-який відвідувач легко здогадається, що він знаходиться саме в тому місці, де можна відпочити.

Для визначення загальної місткості готелю, що проектується потрібно визначити та дослідити його потенційних споживачів [6]. За даними статистичних досліджень туристичних потоків основним контингентом відвідувачів с. Брусниця є туристи з України, кількість іноземних туристів не значна (рис. 1).

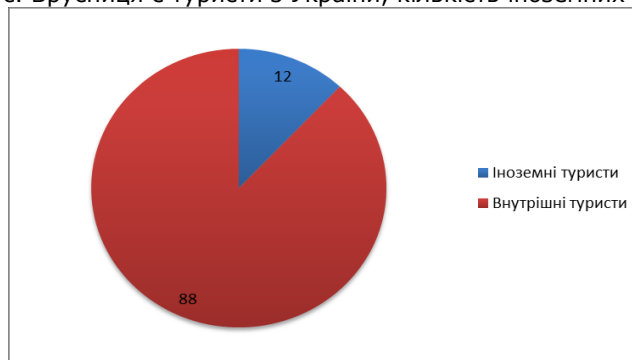

Рис. 1. Контингент споживачів туристичних послуг с. Брусниця

Щодо вікового складу приїжджих до с. Брусниця, то основна кількість туристів – це люди середнього та пенсійного віку, сімейні пари з дітьми (рис.2).

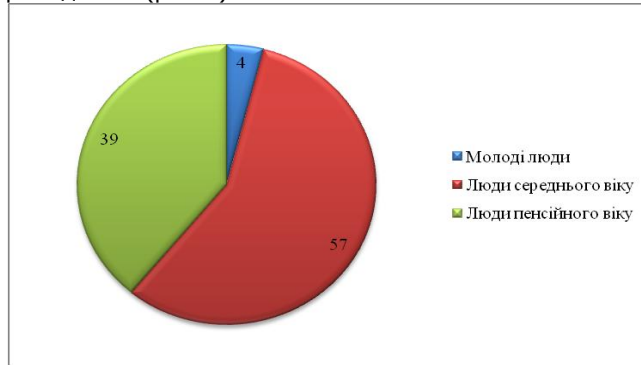

Рис. 2. Контингент відвідувачів за віком

У таблиці 3 проаналізовано пропускну здатність с. Брусниця. З рисунка видно, що основну частку місць для проживання займає приватний сектор – 65%, 27% – готелі і 8% мають пансіонати.

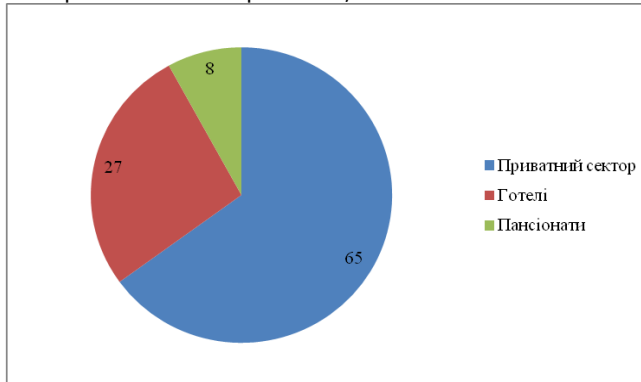

Рис. 3. Пропускна здатність с. Брусниця, %

До с. Брусниця туристи приїжджають в основному з метою відпочинку та оздоровлення – 80%, з культурно-пізнавальною – 12%, з діловою – 8% (рис.4).

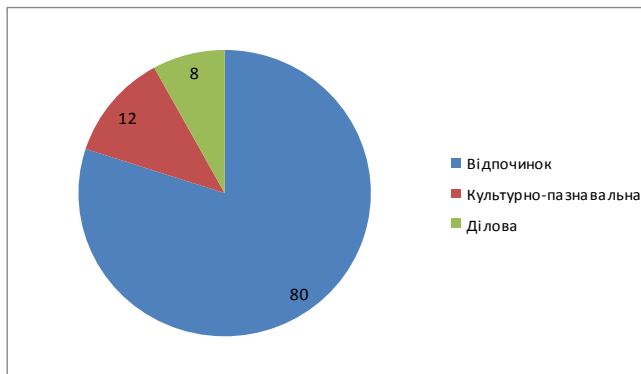

Рис. 4. Мета подорожей туристів до с. Брусниця

Отже, потенційними відвідувачами проектованого курортного готелю «RestPark» будуть люди середнього та пенсійного віку, які приїхали до с.Брусниця з метою оздоровлення та покращення самопочуття, громадяни України, Польщі, Молдови, Білорусі, Угорщини. Звідси, плануємо, що місткість проектованого курортного-готелю складатиме 120 місць.

Позиціонування проектованого готелю «RestPark», як готелю курортного призначення дозволить [7]:

- здійснювати цілодобове бронювання готельних номерів в телефонному та електронному режимі;
- забезпечення завантаження готелю шляхом формування спеціальних пакетних пропозицій, акцій та знижок;
- забезпечення гостей готелю послугами з оздоровлення;
- організація екскурсійних та транспортних послуг для гостей готелю;
- організація розважального відпочинку для гостей готелю та мешканців села.

Основні стратегічні бізнес-одиниці проектованого курортного готелю «RestPark» [7]:

1. Надання послуг розміщення в житлових приміщеннях, обладнаним необхідним набором меблів та інвентарем.
2. Надання послуг харчування.
3. Додаткові послуги.

Місія готелю «RestPark» - створити комфортні умови для проживання гостей готелю та надання додаткових широкого асортименту додаткових послуг.

У курортному готелі «RestPark» планується:

- організація екскурсійних послуг та туристичних маршрутів по області;
- приміщення для занять спортом (тренажерна зала);
- оздоровчий центр(послуги масажу, інфрачервона та фінська сауна, бювет з мінеральною водою, косметологічний кабінет, мінеральні та вуглекислі ванни, апітерапія, фітотерапія);
- приміщення для відпочинку та організації дозвілля (боулінг, дитяча кімната, пейнтбол).

Ґрунтуючись на результатах дослідження теоретичного та практичного матеріалу, сформуємо концептуальне рішення курортного готелю 3* «RestPark» (табл. 2) [8].

Таблиця 2

Концептуальне рішення курортного готелю 3* «RestPark» на 120 місць

Ознаки концепції	Характеристика ознак			
Характеристика місця розташування				
Країна (місце) розташування	Україна			
Адміністративний вид території	Кіцманський район Чернівецької області			
Адміністративний район населеного пункта	с. Брусниця (біля Брусницького парку)			
Система проживання і харчування	ВВ (bed and breakfast)			
Тип підприємства	Курортний готель			
Категорія	3*			
Кадровий склад	Директор готелю, керівники підрозділів , заступники ,спеціалісти обслуговуючий персонал , технічний персонал			
Система управління	Лінійна			
Стиль управління	Демократичний			
Цільовий сегмент споживачів	Люди середнього та пенсійного віку, з метою оздоровлення та покращення самопочуття			
Спосіб організації та взаємозв'язку приміщень	Блочний			
Розміщення				
Вид	Готель			
Рівень комфорту	3*			
Ознаки концепції	Характеристика ознак			
Місткість	72 номери (120 місць)			
Категорії номерів	Номер I категорії одномісний	Номер I категорії двомісний	Люкс	Апартамент
Кількість номерів	24	44	3	1
Дизайнерський стиль	Еклетика			
Харчування				
Тип закладів	Ресторан		Кафе	
Організація харчування	Сніданок «шведський стіл» Вільний вибір		Вільний вибір	
Кількість місць	100		30	
Режим роботи	6.00-23.00 (без вихідних)		10.00-22.00 (без вихідних)	
Форма обслуговування	Повне обслуговування офіціантами			
Культурно-дозвілєві послуги				
Тип	Режим роботи			
Боулінг	9.00-21.00 (без вихідних)			
Дитяча кімната	9.00-20.00 (без вихідних)			
Універсальна зала	9.00-20.00 (без вихідних)			
Побутове обслуговування				
Тип	Режим роботи			
Пральня	7.00 – 20.00 (без вихідних)			
Екскурсійне бюро	9.00 – 19.00 (без вихідних)			
Бюро прокату	8.00 – 20.00 (без вихідних)			
Спортивно-оздоровчі послуги				
Тип	Режим роботи			
Режим роботи	Тренажерна зала		Оздоровчий центр	
	7.00 – 22.00 (без вихідних)		9.00-20.00 (без вихідних)	
Торгівля				
Тип	Призначення		Режим роботи	
Сувенірна лавка	Реалізація сувенірів		8.00 – 20.00 (без вихідних)	

Організація та взаємозв'язок всіх груп приміщень курортного готелю 3* «RestPark» буде виконана було за рахунок блочного способу.

Проектоване готельне підприємство «RestPark» працюватиме цілодобово, без вихідних та святкових днів. Заїзд до готелю проводиться з 14:00 години (про час заїзду вказується при бронюванні), виїзд з готелю відбувається до 12:00 години.

У вартість проживання входить сніданок, парковка, користування альтанкою з мангалом, дитячим та волейбольним майданчиком.

Курортний готель 3* «RestPark» на 120 місць оформлений в стилі еклектика. Еклектика (у перекладі з грец. обраний, добірний) — змішання, з'єднання різнорідних стилів, ідей, поглядів [9].

Таким чином, в ході дослідження з'ясовано, що с. Брусниця Кіцманського району Чернівецької області володіє високим потенціалом для розвитку курортного туризму. На території села розташовані родовища глини та мінеральні води, тому багато туристів відвідують село саме з лікувальною метою. Дослідження споживацького попиту на послуги готельного господарства в показало що велику частку в структурі туристичного потоку становлять люди середнього та пенсійного віку, які приїхали до с.Брусниця з метою оздоровлення та покращення самопочуття, проте готельних закладів, що надавали б широкий спектр різнопланових послуг на ринку не представлено. В зв'язку з цим, ми вирішили розробити концепцію курортного готелю 3* на 120 місць. Концепція проектного підприємства готельного господарства передбачає наявність приміщень для надання оздоровчих послуг, а саме: послуги масажу, інфрачервоної та фінської саун, бювету з мінеральною водою, косметологічний кабінет, мінеральні та вуглекислі ванни, апітерапії та фітотерапії. Готель варто позиціонувати на ринку готельних послуг як перший в с. Брусниця Кіцманського району Чернівецької області курортний готель, що надає послуги з оздоровлення для всіх членів сім'ї. За вдалого позиціонування та рекламної кампанії проектного готелю, а також підтримці відповідності якості послуг, готельне підприємство зможе зайняти відповідну нішу на ринку, і охопити значну частку ринку готельного господарства Чернівецької області.

Список використаних джерел:

1. Рутинський М. SPA-курорт як інноваційний вид рекреаційних закладів і суспільно-географічні тенденції розбудови мережі SPA-курортів у західному регіоні України / Михайло Рутинський. – Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 24. – С. 298-306.
2. Брусниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Брусниця>
3. Брусниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainaincognita.com/chernivetska-oblast/kitsmanskyi-raion/brusnytsya/brusnytsya>
4. Санаторій «Брусниця» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.dorogovkaz.com/sanatorij_brusnica.php
5. Офіційний сайт компанії в області бронювання місць в закладах розміщення Booking.com B.V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.booking.com>.
6. Мальська М.П. Готельний бізнес: теорія та практика: підручник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр учб. л-ри, 2012. – 472 с.
7. Мазаракі А.А. HoReCa: навч. посіб. У 3 т. Т. 1. Готелі / (Мазаракі А.А., Шаповал С.Л., Мельниченко С.В., Ведмідь Н.І., Бойко М.Г., Плешкань Н.М. та ін., 2015.); за ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 348 с.,– 348 с.
8. ДБН В.2.2-20:2008. «Будинки і споруди. Готелі».
9. Еклектика в інтер'єрі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stroytechnology.net/domachne-gospodarstvos/2722-eklektyka-v-intereri.html>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В МІСТІ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ

**ДЕМЧУК С., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
спеціалізація «Готельна і ресторанна справа»
наук. кер. Паламарек К.В.**

У статті проаналізовано сучасний стан, особливості організації та тенденції розвитку підприємств готельного господарства міста Кам'янець-Подільський.

The article analyzes the current state, peculiarities of the organization and trends of the enterprises of the hotel industry the city of Kamyanets Podolsky.

Метою написання статті є діловий туризм – як один із напрямків сучасного туризму, що найбільш швидко розвивається останнім часом. Це один із найперспективніших напрямів сучасного туризму. Він є найбільш прибутковим і має величезне значення для приймаючої країни з економічної точки зору.

Діловий туризм – комплексний та багатогранний. Понад 73% його обсягу становлять корпоративні поїздки – індивідуальні ділові поїздки та з метою участі в заходах, які організовують промислові й торговельні корпорації. Сюди ж належить інсентив-туризм (MICE-tourism) – 8%, що покликаний деформалізовувати рутину бізнесу, поєднуючи справи та розваги, і слугувати мотивацією-винагородою для кращих працівників. Поїздки, пов'язані з участю у з'їздах, конференціях, семінарах під егідою політичних, економічних, наукових, культурних, релігійних та інших організацій, становлять близько 16% ринку ділового туризму. Близько 11% обсягу ділового туризму займають поїздки з метою відвідування торговельно-промислових виставок, ярмарків та участі в їхній роботі.

Актуальність теми. Сфера готельного бізнесу по всій території України, характеризується динамічним розвитком та стає важливим чинником культурного та економічного прогресу країни. Проте, на сучасному етапі розвитку готельний бізнес має ряд певних проблем, які є перешкодами для становлення європейських стандартів якості послуг на підприємствах готельного господарства. До основних належить: невелика кількість готелів міжнародного класу, незначні обсяги інвестування у будівництво нових готелів, недостатня кількість кваліфікованих фахівців у галузі управління підприємствами готельного господарства

та обслуговування, низький рівень конкуренції на готельному ринку та багато інших [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження стану готельного господарства зробили такі науковці, як: Барановський В.А., Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М., Забуранна Л.В., Єфінова О.П., Єфімова Н.А. та багато інших [2]. Проте, незважаючи на їх значний науковий доробок у цьому напрямі, перелік важливих проблем готельного бізнесу на всіх курортах нашої країни вимагає глибшого дослідження. Неабиякий інтерес викликає дослідження проблем та перспективи розвитку готельного господарства у одному із туристичних центрів місті – Кам'янець-Подільський.

Виклад основного матеріалу. Кам'янець-Подільський — місто обласного підпорядкування, райцентр, розташований у південній частині Хмельницької області в долині р.Смотрич на автошляху і залізниці Хмельницький—Чернівці. Вперше згадується в 1060—1062 рр. у вірменських літописах. В 1432 р. місту надано магдебурзьке право. Кам'янець-Подільський — місто-музей [6].

Одна з найкрасивіших перлин України, Кам'янець-Подільський Хмельницької області через кілька років може стати всеукраїнською туристичною Меккою і пунктом призначення європейських туристичних маршрутів.

Багато підприємств і організацій беруть участь в обслуговуванні туристів, отримуючи при цьому значні прибутки, що дозволяє говорити про туризм як про галузь бізнесу. Комерційна спрямованість діяльності туристичних підприємств, глибоке опрацювання багатьох аспектів, пов'язаних із залученням і обслуговуванням туристів, від планування і підготовки маршрутів до будівництва спеціалізованих комплексів, від роботи з клієнтами до розвитку інфраструктури окремих регіонів - дозволяє віднести туризм до сучасної індустрії відпочинку, лікування, розваг, бізнесу. Отже, туристична індустрія - це сукупність виробництв різних галузей господарства, закладів культури, освіти, науки, що забезпечують створення матеріально-технічної бази туризму, підготовку кадрів та процес виробництва, реалізації і споживання туристичного продукту на основі використання природних багатств, матеріальних і духовних цінностей суспільства.

Туристичний ринок, як і всі інші ринки, функціонує на основі дії законів попиту і пропозиції. Туристичний попит-це суспільна потреба в туристичному продукті. Туристична пропозиція - сукупність виробничих можливостей підприємств, спроможних надати туристичний продукт. В поняття "туристична пропозиція" входить як матеріальна база туризму, так і туристичні послуги, товари, якісні і повне надання яких можливе тільки при достатньому розвитку інфраструктури відпочинку.

Значну кількість гостей збирають загальноміські свята, що уже стали традиційними і користаються популярністю не тільки в Україні, але за кордоном.

Стали традиційними Міжнародні лицарські турніри, що збирають дружини і знавців військової історії з України, Польщі, Росії, Литви. Вулиці міста облюбували майстра автомобільних гонок - щорічно в місті проводиться чемпіонат авторалі. Видовищним і яскравим запам'ятовується щорічне проведення у Кам'янці-Подільському II етапу фестивалю по повітроплаванню.

У 2000 році для підготовки кадрів туристичної сфери, задоволення потреб у фахівцях і формування пакета замовлень на кваліфікованих працівників туристичної інфраструктури в місті відкрита філія Київського університету туризму, економіки і права[7].

Впродовж останніх 5-10 років у регіоні мав місце справжній бум готельного будівництва. Так, тільки в Кам'янець-Подільському протягом десятиріччя здано в експлуатацію величезну кількість готелів, де кожний об'єкт вражає своєю неординарністю по відношенню один до одного. Загалом, за оцінками Кам'янець-Подільської міської ради, місто може одночасно прийняти й поселити до 3,5 тис. туристів. Проте, дані готелі кардинально відстають у своєму розвитку з готелями більш розвинених міст України.

Серед готельних закладів менше половини мають власний веб-сайт - головне джерело інформації про заклад у сучасному світі, і лише декілька – англomовну версію сайту. Слабим місцем абсолютної більшості готелів є їхня орієнтованість на українського туриста: брак інформації про заклади іноземними мовами, персонал, що не володіє мовами, неможливість розрахуватись за надані послуги кредитними картками. Іншою проблемою залишається непередбачуваність якості послуг, що надають готельні заклади. Фактично єдиним незалежним (хоча й суб'єктивним) джерелом інформації про готелі є відгуки відвідувачів на інтернет-форумах. Хоча аналіз такої інформації свідчить, що частина відгуків носить явно замовний, приховано-рекламний (антирекламний) характер.

Також лічені готельні заклади в Кам'янці пропонують послуги з онлайн бронювання номерів Та навіть ті заклади, що надають таку послугу, фактично піднімають поширене в більшості розвинених країн бронювання, що породжує юридичні зобов'язання для готелю та майбутнього гостя, простою онлайн формою зворотного зв'язку. Повноцінне онлайн бронювання здійснюють лише 4 готельних заклади («Клеопатра», «Reikartz», «7 днів», «Ксенія») [5].

Проте, готельна інфраструктура регіону є доволі розвинутою за українськими мірками. На сьогодні вона в цьому задовольняє туристичний попит на послуги з тимчасового розміщення. На ринку діють заклади від тих, що надають мінімальний набір готельних послуг, (кімнату з ліжком та зручностями на поверсі) до яких можна віднести «Guest House Na Papanina», «Nadiya», «Yandrusi», до чотирьохзіркових готельних комплексів з розвинутою суміжною інфраструктурою (ресторани, SPA – центри, конференц-зали тощо) серед яких визначне місце посідають «Клеопатра», «Reikartz», «7 днів» [5]. Сегмент ринку 5 зірок (Luxury hotels & resorts) досі залишається вільним.

Саму гостру проблему міста – відсутність готелів, що відповідають сучасним вимогам, а саме готелі ділового призначення – готелю для туристів, основною метою й мотивом подорожі яких є професійна діяльність (бізнес, комерція, зустрічі, наради, симпозиуми, конференції, конгреси, обмін досвідом, навчання, професійні виставки, презентації продукції й т.п.). До цієї категорії відносять бізнес готелі

(комерційні готелі), конгрес-готелі, центри, професійні клуби готелі й відомчі готелі;

КОНГРЕС-ГОТЕЛЬ – різновид бізнес-готелю, який спеціалізується на проведенні конференцій та конгресів. Гостям надаються ділові послуги: телеконференції, секретаріат, перекладачі, місцевий та міжнародний телефонний зв'язок, кабельне телебачення, засоби мобільного та телекомунікаційного зв'язку. В конгрес-готелі також є зали для фуршетів, кафетерії, ресторани самообслуги і зали для вишуканих обідів.

Так чи інакше, загальна думка є такою: громади виграють від розвитку туризму та співпраці. За словами Ельжбети Тшечяк, директора бюро при Туристичній організації Ченстохови, при мільйонах туристів, які щороку приїждять до міста з 70 країн світу, розвиток туризму є однією з головних і найважливіших функцій міста, "оскільки туризм веде до збільшення кількості робочих місць, збільшення доходів у міському бюджеті" [8].

Туризм також приносить, так би мовити, нематеріальні вигоди. 17 березня 2007 р. Кам'янець-Подільський підписав Угоду про дружбу й співпрацю з містом Заверче. Польське місто стало дванадцятим, з яким у Кам'янця підписана угода про співпрацю. Така співпраця допомагає народам більше дізнатися один про одного, краще зрозуміти історію, традиції, культуру іншої нації. А в кінцевому підрахунку, як зауважив пан Собусь, "через туризм, культурну співпрацю легко переходити до співпраці в економіці".

Упродовж 2017 року суб'єкти господарювання Хмельницької області сплатили до бюджетів територіальних громад 509 тисяч гривень туристичного збору, що на 53 тисячі гривень більше, ніж попереднього року.

21 квітня – день офіційного відкриття туристичного сезону в Кам'янці-Подільському. Цьогоріч захід ювілейний – проводиться вдесьте. Щороку свято проходить в різних концепціях. Наприклад, "Кам'янець – місто закоханих", "Фестивальний календар", "Кам'янець. Ретро", а минулоріч захід проводився на тему – "Кам'янець активний". Цього року відкриття сезону проходитиме в концепції "Кам'янець магічний". Магія історії, магія творчості, магія креативних рішень поляже в основі ювілейного відкриття туристичного сезону 2018. Воно має підсумувати досягнення галузі за 10 років і разом з тим стати маркетинговим кроком для просування міста як на внутрішньому, так і зовнішньому туристичному ринках.

Є ще кілька моментів, про які необхідно згадати. По-перше, в дні відкриття турсезону презентовано два нових туристичних продукти. Перший продукт – "Кам'янець-Подільський. Дитячий туризм". Насьогодні дитячий туризм у тренді – усе більше приїжджає дитячих туристичних груп, а також сім'ї з дітьми. Презентація цього турпродукту пройшла на одній із найцікавіших локацій міста – "Порохових складах XIII століття" – об'єкт, який вперше почали використовувати для туристичних івентів з 2018 року. Саме тут найменші гості Кам'янця-Подільського стали учасниками захоплюючих квестів, майстер-класів, ігор і вечірніх магічних історій.

Ще один турпродукт, який був презентований на відкритті туристичного сезону – гастрономічний маршрут "Смачна карта Кам'янця-Подільського". Цей маршрут об'єднує концептуальні заклади харчування. Кожен з них презентуватиме свою фірмову страву та свою концепцію, також під час презентації проводяться дегустації.

Окрім того, в рамках відкриття туристичного сезону ми презентуємо новий об'єкт відвідування – археологічну консервацію першої кам'янецької бруківки 1760-х років. Вона розташована на площі Польський ринок. Розпочне роботу українсько-литовська експозиція "Народи, об'єднані історією: Коріятовичі на Поділлі" у пристінковому корпусі Старого замку, а також виставка до 100-річчя Української революції 1917-1921 років "Пам'ятні місця останньої столиці" в конференц-залі Національного історико-архітектурного заповідника "Кам'янець".

Активно розвивається подієвий туризм – щороку проходить дуже багато заходів. Цьогоріч будуть й такі, що відбуватимуться вперше. З 28 квітня по 9 травня буде проведено гастрономічний фестиваль "Подільський п'єс". У форматі саме гастрономічного фестивалю він проводитиметься вперше. На фестивалі подільської кухні кращі господині і ресторатори змагатимуться у вправності приготування традиційних для регіону страв, адже подільська кухня увібрала в себе кращі кулінарні родзинки сусідніх країн – Польщі та Литви.

Минулий рік показав позитивну динаміку. Починаючи з 2014 року, кількість туристів у місті значно збільшилася – у 2017 році Кам'янець-Подільський відвідало приблизно півмільйона гостей. Тенденція до збільшення турпотоку обумовлена першочергово розвитком внутрішнього туризму, проте збільшилася й кількість гостей з Польщі та Німеччини. Якщо в 2016 році кількість іноземців, які відвідали наші музейні об'єкти, становила близько 50 тисяч, то в 2017 році ця цифра зросла до 80 тисяч.

У просуванні Кам'янця-Подільського ми робимо акцент першочергово на пізнавальний туризм, оскільки на балансі міста є 177 пам'яток історії та культури. За кількістю цих пам'яток ми знаходимося на третьому місці в Україні після Києва і Львова. Це музейні об'єкти – звичайно, Старий замок, музей грошей та інші. Та й взагалі саме місто можна назвати пам'ятником історії і культури під відкритим небом.

Окрім того, це, звичайно, подієвий туризм, розвивається активний туризм. Цьогоріч ми презентуємо дитячий і гастрономічний туризм.

Так, на даний момент в Кам'янці-Подільському 95 різноманітних баз розміщення: апартаментів, приватних садів, готелів. Одночасно Кам'янець може прийняти понад п'ять тисяч туристів.

Найбільше Кам'янець-Подільський відвідують туристи з Польщі – 57% від усіх іноземних мандрівників.

Такі дані оприлюднив туристично-інформаційний центр Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника. Услід за поляками наше місто вподобали німецькі туристи (11%), американські (8%), британські і французькі (4%), румунські, чеські та італійські (3%).

Серед закордонних візитерів – і гості з Росії, Канади, Іспанії, Туреччини (по 2%). Загалом у 2017 році

об'єкти музею відвідали туристи з 50 країн світу.

Найбільшою популярністю користується Стара фортеця - її оглянули 205 529 осіб, Ратуша – 20 438 осіб та Галерея мистецтв – 12 243 особи.

Висновки. Не дивлячись на певні перешкоди на готельному ринку Кам'янець Подільський є досить привабливим для іноземних інвесторів. Проте власники готельних господарств змушені оновлювати сферу своєї діяльності для досягнення бажаного результату, а саме отримання належного прибутку. Основними завданнями керівників у сфері готельного бізнесу згідно з міжнародними стандартами вважається створення конкурентних переваг і підвищення конкурентоспроможності, пошук нових шляхів розвитку, оновлення власної політики з урахуванням динамічного ринку готельних послуг [3].

Таким чином, зусилля розвитку готельного господарства мають бути направлені на якісний розвиток, що зумовлюють популярність на українському ринку під сильним національним брендом. Крім того, необхідно здійснювати активну політику по впровадженню ефективних єдиних стандартів управління, просуванню бренду, розвитку інформаційних технологій, що значно закріпить позиції готельного господарства не тільки в Україні, але і дасть можливість виходу на міжнародний готельний ринок.

Оскільки, у Кам'янці-Подільському розміщені головні офіси банків, корпорацій та фірм, багато магазини, великі торгові центри, бізнес-центри вважаємо проектування конгрес-готелю доцільним.

Список використаних джерел:

1. Байлик С. І. Готельне господарство. Проблеми, перспективи, сертифікація: [навч. посіб.] / С. І. Байлик ; 2-е вид., перероб. І доп. – К. : Дакор, 2016. – С. 288.
2. Король, С. Я. Характеристика основної діяльності готелю / С. Я. Король // Стратегія розвитку туристичної індустрії та громадського харчування: праці між нар. Наук. –пр. конф. – К.: КДТЕУ, 2015. – С. 124-128.
3. Кузнецова Н. М. Основи економіки готельного та ресторанного господарства / Н. М. Кузнецова ; ФПУ Інститут туризму. – К., 2015. – С. 176.
4. Балацька Н. Ю. Особливості та перспективи готельного бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / Н. Ю. Балацька, В. М. Репринцева // Молодий вчений № 1 (28). – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/1/2.pdf>.
5. Левченко Є. Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку міста Кам'янець-Подільського [Електронний ресурс] / Є. Левченко. – 2016. Режим доступу до ресурсу: <http://kam-pod.gov.ua/files/Ekonomika/Ekonomika-mista/sp.pdf>
6. Сецинский Е. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. Каменецкий уезд. / Е. Сецинский – К., 1998. – С.16.
7. Кобржицкий В. Туристический менеджмент в Украине: вчера, сегодня, завтра // Персонал. -1999. -№ 1. - С. 52-56.
8. Пламеницька О. Кам'янець-Подільський - місто на периферії Римської імперії // Пам'ятки України. -1999. -№ 4. С. 54-56.
9. Кам'янець-Подільський відкриває нові туроб'єкти і маршрути . – 2018. Режим доступу до ресурсу: <https://zruchno.travel/News/New/1790?lang=ua>

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОЕКТУВАННЯ КУРОРТНИХ ГОТЕЛІВ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

ЖОВНІРЧУК Ю., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,

спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»

наук. кер. Незвещук-Когут Т.С.

У статті розглянуті проблеми та перспективи проектування курортних готелів на території Чернівецької області. Проаналізовано існуючий стан та туристичну діяльність засобів розміщення. Проаналізовано динаміку туристичних потоків до Чернівецької області за останні роки. Визначено основні проблеми роботи курортних готелів, запропоновано шляхи й напрями розвитку туристичної інфраструктури і галузі в цілому.

The article deals with the problems and prospects of designing resort hotels in the territory of Chernivtsi region. The existing condition and tourist activity of accommodation facilities are analyzed. The dynamics of tourist flows to the Chernivtsi region in recent years has been analyzed. The main problems of resort hotels are defined, ways and directions of development of tourist infrastructure and industry in general are offered.

Актуальність обраної теми полягає в необхідності дослідження ситуації курортного господарства Чернівецької області, визначення основних напрямків для розвитку та модернізації галузі. Піднесення курортної сфери є невід'ємною складовою сталого соціального розвитку, на формування та функціонування якої впливає перш за все політична та економічна ситуація в країні. В сучасних умовах діяльність курортних готелів погіршилось за рахунок цілої низки проблем: нестача фінансового забезпечення, застаріле обладнання, енергетична криза, падіння попиту на рекреаційні послуги.

Курортні готелі створюють переважно у місцях із сприятливими рекреаційними ресурсами, території яких мають лікувальні та оздоровчі властивості. Чернівецька область – це унікальний край, що має сприятливі кліматичні умови, а також високий історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал, тому туристична галузь останніми роками активно розвивається та викликає інтерес як на теренах України, так і за кордоном [1].

Мета статті – дослідити стан ринку курортного господарства Чернівецької області, проаналізувати туристичні потоки та кількість готельних підприємств. Визначити основні проблеми галузі та запропонувати напрями підвищення конкурентоспроможності курортних готелів.

Об'єктом дослідження є стан курортного господарства Чернівецької області.

Предметом дослідження є аналіз структури та кількості засобів розміщення курортного типу, перспективи їх розвитку.

Загальні питання щодо сучасного стану, розвитку та функціонування готельних підприємств та курортних готелів розглядаються у роботах таких вітчизняних та іноземних вчених: М. Бойко, В. Волошин, Г. Гаврилко, П. Гудзь, М. Гулич, О. Колесник, М. Мальська, В. Мамутов, М. Рутинський, Л. Шевчук. У працях вказаних авторів висвітлено основні тенденції курортної діяльності, розглянуто конкурентні переваги провідних курортів світу. Проте, сучасний стан та дослідження діяльності готельних підприємств та курортних готелів Чернівецької області в умовах соціально-економічної та політичної ситуації в країні,

впливу різноманітних чинників на розвиток курортного господарства обумовлює необхідність подальшого дослідження.

У світі та в Україні чітко простежується тенденція до регіоналізації суспільно-економічних процесів, що значно активізували питання економічного розвитку регіонів. На економіку досліджуваного регіону та державивпливає туристична діяльність через споживання туристичних послуг. Вплив туризму проявляється у стимулюванні попиту на такі види економічної діяльності, як транспорт, зв'язок, готельне і ресторанне господарство, роздрібна торгівля, харчова промисловість, фінанси і страхування. Завдяки цьому покращується економічна ситуація в регіоні та державі, створюються додаткові робочі місця на постійній та сезонній основі, а також з'являється можливість отримувати додаткові вигоди від притоку капіталу, зокрема вкладень коштів у розвиток інфраструктури.

Чернівецька область характеризується середньовисотним і низькогірним рельєфом, невисокими зручними перевалами, теплим м'яким вологим помірно-континентальним кліматом, чітко вираженою вертикальною поясністю, багата на різноманітні природні ресурси. По всій території пролягає багаторізноманітних туристичних маршрутів – гірських, водних, пішохідних, велосипедних, автомобільних. У регіоні наявні не лише природні ресурси, а й надзвичайна культурно-історична спадщина.

Сьогодні Чернівецька область має унікальні туристичні ресурси. Зокрема, природно-рекреаційний потенціал включає [2]:

— 321 об'єкт різних категорій природно-заповідного фонду, які займають понад 7% території області, в тому числі 7 заказників;

— 170 пам'яток природи. До пам'яток природи державного значення відносяться: урочище Білка, печери Буковинка, Попелюшка, Баламутівська, Шилівський ліс, Тисовий яр. Основними геологічними та геоморфологічними утвореннями є печера Довбуша, скелі «Кам'яна багачка» та «Чорний Діл», Дністровські «стілки» біля сіл Василів і Звениччин;

— Ботанічний і дендрологічний парк ЧНУ, Вижицький національний природний парк та Сторожинецький дендропарк;

— 40 парків, які є пам'ятками садово-паркового мистецтва;

— 39 заповідних урочищ місцевого значення;

— понад 70 родовищ мінеральних вод (типу: «Іжевська», «Мацеста», «Боржомі», «Нафтуса», «Єсентуки» та «Нарзан». Особливу цінність має вода Брусницького родовища, яка містить сірчано-водневі та содові гідрокарбонатно-хлоридно-натрієві компоненти);

— 8 родовищ лікувальних грязей.

На схилах Буковинських Карпат є кілька гірськолижних курортів, що говорять про те, що розвинений гірський іспелеотуризм. Близькість до Європи і розвинена туристична інфраструктура приваблюють європейських туристів, тому і міжнародний туризм виступає на високому рівні.

Згідно з ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення», курортний готель – розташований на території курорту готель з наданням умов для відпочинку та оздоровлення [3]. На території області розміщується велика кількість рекреаційно-туристичних закладів (готелів, туристичних комплексів, закладів лікування та відпочинку), що здійснюють рекреаційне обслуговування місцевих і приїжджих мешканців. Розглянемо кількість засобів розміщення Чернівецької області за останні роки (табл. 1) [4-9].

Таблиця 1

Кількість засобів розміщення Чернівецької області за 2011-2016 рр.

Роки	Кількість колективних засобів розміщення, одиниць			Спеціалізовані засоби розміщення, одиниць				
	Готелі	Мотелі	Туристські бази, гірські притулки, літні табори, місця для тимчасового розміщення	Санаторії	Дитячі санаторії	Пансіонати відпочинку	Базис відпочинку, інш. заклади відпочинку	Оздоровчі заклади 1-2 денного перебування
2011	53	5	19	1	4	1	3	1
2012	57	5	22	1	3	1	3	1
2013	58	5	25	1	3	1	3	1
2014	51	5	23	2	3	1	3	1
2015	53	5	27	2	1	1	3	
2016	55	7	31	2	1	1	3	

Структура колективних та спеціалізованих засобів розміщення Чернівецької області за період з 2011 по 2014 рік має тенденції перерозподілу та скорочення, а з 2015 року кількість підприємств гостинності починає збільшуватись. Число готелів зростало починаючи з 2011 до 2013 років, проте негативна політична ситуація, воєнні дії вплинули на туристичні потоки в області, і вже у 2014 році кількість готельних підприємств становила 51 одиницю, пожевлення галузі спостерігаємо у 2015 та 2016 роках – їх кількість вже становила 53 та 55 засобів розміщення відповідно. Кількість мотелів була сталою впродовж

2011-2015 року, але зважаючи на зростаючу популярність транзитного туризму у 2016 році їх число збільшилось на два підприємства.

Щодо спеціалізованих засобів розміщення, то кількість санаторіїв за останні роки збільшилась на один заклад, число дитячих санаторіїв за шість років зменшилось від чотирьох до одного. За досліджуваний період зовсім припинила свою роботу оздоровчі заклади 1-2 денного перебування.

Готельні підприємства в Чернівецькій області розміщені достатньо не рівномірно по адміністративним районам, їх кількісний розподіл проведемо у табл. 2.

Аналізуючи таблицю 2 бачимо, що найбільша кількість готелів розташована в м.Чернівці – 20, а також у районах Вижицькому – 13, Кіцманському – 12 та Путильському районах – 10 готелів. Така концентрація тут пояснюється наявністю значної культурно-історичної спадщини, рекреаційно-туристичних ресурсів, та як наслідок, підвищеним попитом в послугах розміщення як туристів так і місцевого населення.

Таблиця 2

Розвиток готельного господарства Чернівецької області по районах

Адміністративний район	Кількість готелів	Кількість номерів	Місткість, осіб
Вижицький	13	211	529
Герцаївський	2	28	56
Глибоцький	8	112	280
Заставнівський	7	151	345
Кельменецький	2	20	35
Кіцманський	12	168	339
Новоселицький	5	95	240
Путильський	10	136	408
Сокирянський	3	72	150
Сторожинецький	8	221	408
Хотинський	3	36	80
м. Чернівці	20	890	1780
По області	93	2140	4649

Загалом в зазначених готельних підприємствах налічується 2140 номерів, в яких одночасно можна розмістити 4649 гостей.

Згідно з статистичними даними, за 2011-2016 рр. в Чернівецькій області зафіксовано істотне зменшення діяльності туристичних потоків [10]. Розподіл внутрішніх та іноземних туристів області наведено на рис. 1.

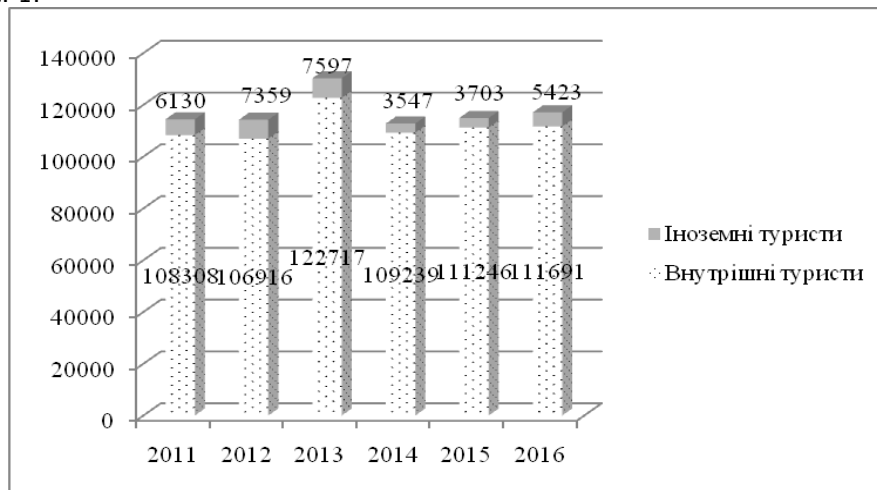

Рис. 1. Структурний розподіл туристичних потоків до Чернівецької області протягом 2011-2016 рр.

З рис. 1 бачимо, що у 2014 р. значно зменшилася кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, у порівнянні з попереднім роком. Особливо різко скоротилася кількість іноземних туристів, що відвідали Чернівецьку область. Така тенденція є негативною для економіки краю, оскільки саме іноземні туристи є важливим джерелом надходження іноземної валюти в область, а також передумовою створення робочих місць для місцевого населення. Проте у 2015 році відбувся незначний ріст по всіх показниках, що призвело до збільшення кількості туристичних потоків до Чернівецької області.

Незважаючи на великий потенціал Чернівецької області рекреаційно-туристична сфера є не достатньо розвиненою і помітно відстає від Закарпатської, Львівської та Івано-Франківської областей.

Основними причинами є те, що недостатньою мірою розроблено раціональні методи та способи активізації розвитку цього перспективного виду діяльності з боку держави, не враховуються особливості функціонування курортно-туристського комплексу і специфіка цього виду послуг.

Стримуючими факторами розвитку Чернівецької області є [11]:

- недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму;
- соціальна інфраструктура загального призначення (дороги, транспортне сполучення, зв'язок, водопровідне забезпечення, каналізація, заклади культури) розвинута слабо;
- не розвинуті сучасні системи в обслуговуванні, лікуванні та оздоровленні;

— недостатність якості та асортименту туристичних послуг;
 — неналежний стан туристичних маршрутів (брак обладнаних місць перепочинку, гірських притулків, відсутність єдиної системи знакування);
 — недосконалість рекламної продукції, інформації про область зумовлюють неефективне функціонування даної галузі.

Як бачимо, дані проблеми надання туристичних послуг вказують на потребу швидкого впровадження інновацій. Прийнятною формою для цього є будь-які структури, які дозволяють сконцентрувати фінансові і матеріальні ресурси на інноваційному розвитку.

Стратегічною метою розвитку туристичної індустрії в Чернівецькій області можна визначити створення конкурентоспроможного на ринку туристичного продукту в Україні, здатного максимально задовольнити потреби населення у розширенні внутрішнього та в'їзного туризму.

Отже, розвиток курортного господарства Чернівецької області потребує підтримки, узгодженого розвитку в межах всієї індустрії туризму, оскільки курортний туризм є одним з пріоритетних напрямків розвитку туризму в країні. На території Чернівецької області достатня кількість оздоровчих, кліматичних та лікувальних ресурсів, які не використовуються на повну силу або ж зовсім не освоєні. Існуюча матеріально-технічна база потребує значних капіталовкладень у розвиток та реконструкцію діючих готельних підприємств та інфраструктури курортів в цілому. Проаналізувавши кількість приїжджих до Чернівецької області бачимо, що їх кількість у останні роки значно зменшилась, що обумовлено ситуацією склавшоюся в країні та низьким рівнем доходів населення.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку Чернівецької області на період 2020 року: за станом на 2017 р. / Миська рада. – Чернівці, 2017. – 117 с.
2. Інвестиційна привабливість Чернівецької області / Чернівецька ОДА. – Чернівці, 2006. – 40 с.
3. ДСТУ 4527:2006. «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення».
4. Колективні засоби розміщення в Україні у 2011 рік – К.: Державна служба статистики України; 2011. – 190 с.
5. Колективні засоби розміщення в Україні у 2012 рік – К.: Державна служба статистики України; 2012. – 272 с.
6. Колективні засоби розміщення в Україні у 2013 рік – К.: Державна служба статистики України; 2013. – 272 с.
7. Колективні засоби розміщення в Україні у 2014 рік – К.: Державна служба статистики України; 2014. – 200 с.
8. Колективні засоби розміщення в Україні у 2015 рік – К.: Державна служба статистики України; 2015. – 200 с.
9. Колективні засоби розміщення в Україні у 2016 рік – К.: Державна служба статистики України; 2016. – 200 с.
10. Головне управління статистики у Чернівецькій області <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>
11. Циганюк Н.Є. Проблеми розвитку рекреаційних регіонів України // Н.Є.Циганюк // Економічний форум – 2011 - №2.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

**КЛИМ О., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
 спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
 спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»
 наук. кер. Незвещук-Когут Т.С.**

У статті розглянуто інноваційні технології в готельному господарстві, проведено їх систематизацію та основні види. Розглянуто світові готелі, які користуються інноваційними технологіями в обслуговуванні. Визначено основні переваги впровадження інноваційних технологій у готельних підприємствах.

In the article the innovative technologies in hotel industry are considered, their systematization and main types are carried out. The world hotels that use innovative technologies in service are considered. The main advantages of introducing innovative technologies in hotel enterprises are determined.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що в ринкових умовах найважливішою умовою поступального розвитку готельного господарства є розробка і впровадження інновацій. Інноваційні процеси на сучасному етапі набувають все більшої значущості, а їх головним завданням є досягнення засобами розміщення конкурентних переваг, задоволення попиту споживачів у високоякісних товарах і послугах.

Мета статті полягає в дослідженні інноваційних технологій обслуговування в готельному господарстві, їх рівень розвитку та переваги впровадження.

Об'єктом дослідження є інноваційні технології, які можуть вплинути на конкурентоспроможність готелю

Предметом дослідження є аналіз та визначення переваг впровадження інновацій у готельному підприємстві.

Окремі аспекти дослідження технологій та інновацій в готельних підприємствах розглядаються у наукових працях вітчизняних і зарубіжних авторів, а саме: Бейдика О.О., Портера М.Ю., Круля Г.Я., Арпуль О.В., Мальської М.П., Муніча І.М., Шумпетера Й.А. Проте недостатньо уваги приділено вивченню сучасних способів залучення гостей до підприємств гостинності.

Головним завданнями готельних підприємств є залучення та втримання якомога більшої кількості гостей, підвищення їх лояльності. Основними способами розв'язання цих задач вважаємо високий та якісний рівень обслуговування, впровадження інноваційних технологій. Для підтримання конкурентоспроможності засобом розміщення необхідно вчасно адаптуватись до умов ринку готельних послуг. Напрями прогресивного розвитку підприємств готельного господарства можуть бути забезпечені не тільки наявністю оптимальної системи управління та ефективного менеджменту, а й одержанням інновацій у вигляді нового продукту, технології, методів організації й маркетингу. Стрімкий розвиток інноваційних технологій в галузі гостинності виступає в якості стимулу для подальшого розвитку готельного бізнесу, дає змогу підприємству не тільки займати лідируючі позиції у своїх ринкових сегментах, але й відповідати світовим стандартам готельного обслуговування.

Основними причинами впровадження інновацій у готельну сферу є:

- насичення та перенасичення ринку готельних послуг однотипними засобами розміщення;
- загострення конкуренції і зростання пропозицій;
- технологічна революція і розширення простору застосування інформаційних технологій.

У загальному розумінні «інноваційні технології» - це радикально нові, чи вдосконалені технології, які істотно поліпшують умови виробництва або самі є товаром [1]. Зазвичай мають знижену капіталомісткість, характеризуються більшою екологічністю й меншими енергопотребами.

В умовах безперервних економічних змін інноваційні технології стають основним чинником, що сприяє динамічному розвитку і підвищенню результативності функціонування готельних підприємств. Інноваційна діяльність в сфері готельного бізнесу досить специфічна, направлена, передусім, на задоволення вимог клієнтів, забезпечення якості обслуговування, підвищення економічної ефективності. В силу інформаційної доступності та відкритості сучасних підприємств сфери готельних послуг інновації в готельному бізнесі досить швидко копіюються та розповсюджуються, і як наслідок втрачають свою актуальність. Тому готельні підприємства постійно повинні застосовувати інноваційні підходи.

Світовий досвід показує, що перехід підприємств готельного господарства на автоматизоване обслуговування за допомогою застосування сучасних систем бронювання, програм лояльності, технологій віртуальної реальності, інтерактивних месенджерів, автоматизованих систем управління, таких як «розумний дім» тощо. Дозволяє істотно економити на тимчасових витратах, підвищувати якість і знижувати собівартість послуг.

Систематизація інноваційних технологій, їх характеристика та основні види в готельних господарствах узагальнено у таблиці 1 [2].

Таблиця 1

Напрями інновацій в готельному господарстві

Напрями інновацій	Характеристика інновації	Види інновації
Маркетингові інновації	Направлені на використання нових методів маркетингових досліджень, використання нових каналів збуту, завоювання нових ринків збуту, застосування нових комунікативних процесів, нових видів реклами та інструментів стимулювання збуту.	-інформаційні технології в системі бронювання готельних номерів; -використання Інтернет ресурсу в цілях реклами та надання клієнтам додаткової інформації про готель, -створення та просування власного сайту; -розширення каналів збуту; -творення віртуальних екскурсій по готелю, створених у форматі 3D; -налагодження комунікаційних зв'язків.
Напрями інновацій	Характеристика інновації	Види інновації
Організаційно-управлінські інновації	Побудова індивідуального організаційно-господарського механізму, що забезпечує удосконалення структури управління, методів організації процесу надання послуг та передбачає організаційні, управлінські, юридичні, соціальні нововведення.	-застосування сучасних технічних засобів управління, за рахунок засобів зв'язку, фіксації, обробки, зберігання та передачі даних; -впровадження комп'ютерних технологій та програмного забезпечення в управлінський та виробничий процес; -зміни в організаційній структурі управління, в структурі персоналу, в системі мотивації та стимулювання персоналу.
Ресурсні інновації	Стосуються різних сфер роботи сучасного готельного підприємства, забезпечують безпеку, піклування про оточуюче середовище та використання передових технологій, що дозволяє скоротити витрати на ресурсне забезпечення.	-використання енергозберігаючих технологій та відновлюваних джерел енергії; -сортування сміття та передача його в переробку; -застосування еко-миючих засобів; -використання екологічно чистих продуктів харчування; -використання екологічно чистих будівельних матеріалів.
Продуктові інновації	Необхідність задоволення вимог клієнтів в якісних послугах, направлено на впровадження специфічних, розширення переліку супутніх та додаткових послуг.	-розробка нових туристичних продуктів; -цікаві концептуальні рішення готелів; -ароматотехнологія.

Одним з основоположних принципів в підвищення конкурентоспроможності готелю, повинен бути інноваційний процес, який базується на стратегії розвитку готельного підприємства. Якщо інноваційна політика не інтегрована в стратегічні плани засобу розміщення, то результат не буде досягнутий. Впровадження інноваційного процесу в діяльність підприємства гостинності включає в себе наступні етапи (рис.1) [3].

З рис. 1 бачимо, що перед початком впровадження інноваційного процесу в діяльність підприємства гостинності, перш за все необхідно виявити місце інновації в розвитку ресурсного потенціалу готельного підприємства, цілі та завдання, створити ідею інноваційних рішень, інакше їх впровадження буде досить проблематичним та не матиме конкурентних переваг на ринку готельних послуг.

Важливим етапом впровадження інновації у готелі є її інтеграція у корпоративну культуру засобу розміщення, щоб всі співробітники могли зрозуміти і прийняти ці зміни. Для цього у готельному підприємстві проводять майстер-класи, тренінги та навчання з використання інноваційного продукту.

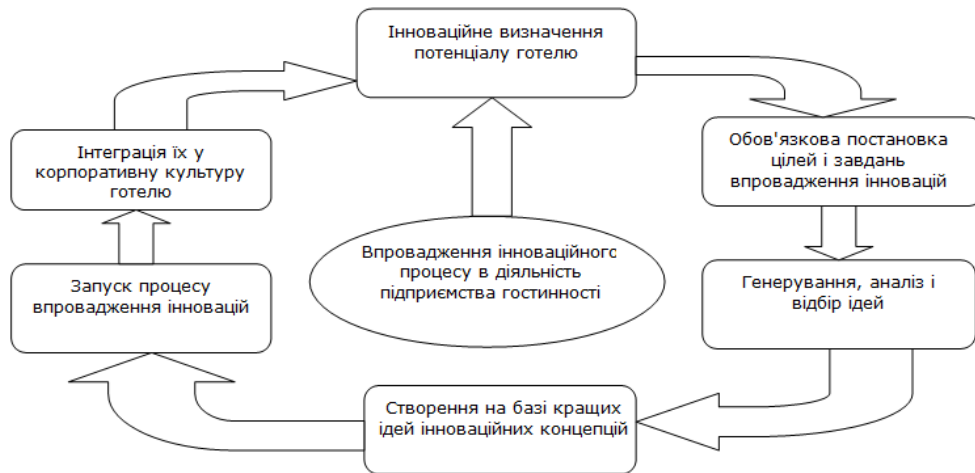

Рис. 1. Впровадження інноваційного процесу в діяльність підприємства гостинності

Розглянемо інноваційні технології, які активно використовуються на ринку провідними готельними мережами світу.

Правильна та своєчасна обробка інформації під час бронювання номеру має вирішальне значення для успіху готельного підприємства. У Парижі відкрився готель «HiMatic», де вперше на практиці застосувалась система самореєстрації, яка дозволяє гостям самостійно проводити поселення, замовити їжу, обмінятися інформацією з іншими гостями без участі персоналу. Італійська мережа готелів «Silks International Hotel Group» надає можливість відвідувачам реєструватись та бронювати номери за допомогою електронної системи, яка одразу видає електронну картку-ключ від номера [4].

У зв'язку з зростанням екологізації популярним стала автоматизація готелів, що дозволяє керувати, проводити моніторинг інженерних систем номерів, скоротити витрати на ресурсне забезпечення. номери в готелі «Peninsula Tokyo» мають безпроводну при ліжку панель управління температурою повітря, освітленням, жалюзі, будильником, телефоном, аудіосистемою. На панелі є цікава функція - кнопка підсвічування дороги в ванну вночі.

Готельні підприємства у Великій Британії пропонують цікаві інновації, так, мережа бюджетних готелів «Premier Inn» пропонує гостям управляти готельним номером за допомогою мобільного додатку. Використовуючи смартфон відвідувачі можуть керувати освітленням і температурою в кімнаті.

Українські готелі також розвиваються та впроваджують автоматизацію засобів розміщення: 2013 році у місті Києві відкрився міні-готель «Айкью готель». номери в готелі оснащені інтелектуальною системою, яка складається з електронних замків, безпроводного інтернету, душових кабінок з підсвічуванням та електронної системи затемнення вікон.

У готелі «Blow Up Hall», що знаходиться в Польщі використовується технологія Apple iPhone, яка полягає в наступному: в номерах немає ключів, кожному гостю видається iPhone з технологією розпізнавання, за допомогою якого клієнт може потрапити у свій номер. З iPhone можна зателефонувати консьєржу, вийти в мережу Інтернет і проглянути заздалегідь завантажену туристичну інформацію [5].

Все більше уваги підприємства гостинності приділяють системам безпеки та економії енергоресурсів, що у свою чергу дозволяє підвищити ефективність та продуктивність управління готельним бізнесом. У готелях «Crowne Plaza» готельної мережі «Inter Continental Hotels Group» використовують електронну систему доступу «Wireless», яка об'єднує усі інженерні системи, пожежну і охоронну сигналізацію, відеоспостереження. При цьому система управління інженерним життєзабезпеченням об'єднана в єдиний інформаційний простір, що управляється з центральної диспетчерської.

В готелях «Helix Hotel» в Абу-Дабі номери оснащені панелями «Grow», що закріплені на зовнішній стороні фасаду, вони акумулюють енергію сонця, тим самим виробляючи електроенергію. Температура і вологість готельного підприємства регулюється за допомогою штучних водоспадів у внутрішньому критому дворі [6].

Останні роки набирають популярності капсульні готелі, які знаходяться переважно біля великих вокзалів, аеропортів або поруч з розважальними районами для зручного розташування приїжджих. Такі готелі є найкращою альтернативою для туристів, які не хочуть переплачувати. Найкращими капсульними готелями світу вважаються: готель «Anshin Oyado» Японія, «Book and Bed» Японія, «CityHub» Нідерланди, «The Jane Hotel» США.

Отже, слід відзначити, що використання інноваційних технологій в готельному господарстві наразі є невід'ємною частиною для кожного засобу розміщення, який бажає втримати постійних гостей, залучати нових та підвищувати свою конкурентоспроможність.

Перевагами впровадження інноваційних технологій у готельних підприємствах можна виділити наступні фактори:

- збільшення відсотку завантаженості готелю, за рахунок зацікавленості гостей у передових технологіях підприємства;
- полегшення управління готелем, за рахунок систем автоматизації, безпеки відвідувачів;
- підвищення ефективності роботи персоналу;
- лідерство та конкурентоспроможність на ринку готельних послуг;
- швидкий і безпомилковий контроль під час бронювання та реєстрації гостей, можливість зменшення кількості персоналу;
- комфортні умови проживання та безпека гостей готельного підприємства;
- економія енерго-, тепло та водоресурсів та заощадження витрат на утримання засобу розміщення;
- можливість рекламування готельного підприємства та залучення більшої кількості відвідувачів завдяки інтернет-ресурсам.

В сучасних умовах актуальним постає питання підвищення конкурентоспроможності готельних підприємств за рахунок впровадження інноваційних технологій. Інноваційна діяльність в туристичній індустрії спрямована на створення нового або зміну існуючого продукту, освоєння нових ринків збуту, впровадження передових технологій і сучасних форм організаційно-управлінської діяльності. Таким чином, застосування інноваційних технологій в роботі готелю, підвищує його конкурентоздатність, якість надаваних послуг, що позитивно впливає на імідж підприємства, збільшує потік постійних клієнтів, що відповідно сприяє отриманню.

Список використаних джерел:

1. Інноваційні технологічні рішення в сучасному готельному бізнесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/22406/1/23.pdf>
2. Журавльова С.М. Стратегія інноваційної діяльності на підприємствах готельного господарства [Електронний ресурс] / С.М. Журавльова // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – №2 (8). – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/zhuravljova.htm
3. Галасюк К. А. Інновації як інструмент подолання кризових явищ на підприємствах готельного господарства / К. А. Галасюк // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Одеса, 2013. – №2(181). – С.13-21. 2
4. Перший хай-тек готель у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/u-parizhi-vidkrivsy-pershiy-u-sviti-haytek-gotel.html>
5. Система «Розумний дім» для готелю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rozum-domu.at.ua/publ/sistema_rozumnij_dim_dlja_gotelju/1-1-0-288
6. Любачевська Н.С., Влодарчик, Т. В. Століття високих технологій у готельному бізнесі // Здобутки, проблеми та перспективи розвитку готельно-ресторанного та туристичного бізнесу : матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29 жовтня 2013 р. – К.: НУХТ, 2013. – С. 284-286.
7. 13 найкращих капсульних готелів світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/style/life/travel/minimum-prostoru-maksimum-komfortu-13-najkrashchih-kapsulnih-goteliv-u-sviti-196600.html>

ФУНКЦІОНУВАННЯ КУРОРТНИХ ГОТЕЛІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РИНКУ

МІШИНА Ж., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,

спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»

наук. кер. Паламарек К.В.

В статті проаналізовано ринок курортних підприємств готельного господарства що функціонують на території України та проведено дослідження готелів, розташованих на території курорту. Описано особливості функціонування курортних готелів. На основі аналізу визначено основні проблеми розвитку готельної справи в Україні та запропоновано напрями їх вирішення.

The article analyzes the market of resort enterprises of the hotel industry operating in Ukraine and conducts research of hotels located on the territory of the resort. Described features of the functioning of resort hotels. On the basis of the analysis, the main problems of the hotel business development in Ukraine are identified and directions for their solution are proposed.

В Україні наявні різноманітні курортні ресурси та існує розвинута мережа санаторно-курортних установ, в т.ч. курортних готелів. Курортний готель – це готель, розташований на території курорту, який має умови для відпочинку та оздоровлювання [1].

Нині в Україні діє 45 курортів загальнодержавного та міжнародного і 13 курортів місцевого значення [2]. Курортні готелі типові для курортних центрів різного профілю функціонування. Обсяг, типи послуг, режим функціонування в значній мірі визначає профіль курорту (морський, гірськолижний, кліматичний та ін.).

На сьогоднішній день деякі вітчизняні курорти комерціалізувалися, однак якість послуг таких закладів сильно відстає від європейських, при цьому ціни є завищеними.

Метою написання статті є аналіз функціонування курортних готелів України, порівняння з аналогічними закордонними закладами, виявлення слабких сторін та надання напрямів їх вирішення.

Об'єкт наукового дослідження – процес розвитку курортних готелів на національному ринку.

Предмет наукового дослідження – курортні готелі України.

Проблематика розвитку та функціонування курортних готелів на ринку готельних послуг України є предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, серед яких варто виділити Т. Апанасенко, М.Бойко [3], Н. Ведмідь [4], С. Галасюк [5,6], В. Герасименко [7], Л. Гопкало [3] та ін. Проте, відаючи належне вагомості праць даних науковців, дана тематика не втрачає актуальності, що пов'язано із динамічним розвитком даного сегменту ринку.

За національним стандартом ДСТУ 4527:2006, в Україні передбачено наявність низки засобів розміщення, орієнтованих на обслуговування туристів, подорожуючих із курортно-рекреаційною метою. Різновидами цих закладів є: курортний готель та санаторій (група «готелі»), база відпочинку, будинок відпочинку, пансіонат, профілакторій, туристичний комплекс (група «аналогічні засоби розміщення»),

дитячий табір (група «спеціалізовані засоби розміщення») [1].

Найбільш популярними засобами розміщення курортного призначення є бази відпочинку, питома вага яких збільшилася за 2015-2017 роки з 63,6% до 74,3% [8-10]. Однак протягом досліджуваного періоду часу загальна кількість баз відпочинку скоротилася на 340 од., або на 19,9%, що спричинено як соціально- політичними проблемами, так й виробничо-господарськими (виводом із експлуатації окремих об'єктів через погіршення фінансово-економічного стану). Найвагомішого зменшення кількості об'єктів розміщення зазнали пансіонати – у 3,7 рази, або на 171 од., а також пансіонати з лікуванням – у 3,4 рази, або на 33 од [5].

Курортні готелі у відповідності з функцією відпочинку і оздоровлення, що надаються упродовж тривалого часу, розташовуються у курортній місцевості, окрім послуг проживання надають значно більший перелік послуг у порівнянні з іншими типами готелів: послуги елементарного медичного обслуговування, спортивно-оздоровчі, харчування, розваг, пізнавального туризму та ін.

Велика частина курортних готелів розрахована на масового туриста. Однак, є і особливі курорти, які концентруються на окремих напрямках, будь-то розкіш, спортивний відпочинок, SPA або парки атракціонів.

Сьогодні, найбільше число курортних готелів знаходиться на островах Карибського моря (Домінікана), в Південній Європі (іспанські Коста Бланка і Коста дель Соль), Північній Африці (Марокко) і Азії (Таїланд). Багато курортних закладів розташовано уздовж атлантичного узбережжя Південної Америки [14].

На відміну від вітчизняних курортних готелів, це, як правило, повністю закриті готельні комплекси, які мають власну службу безпеки, що попереджає появу «зайвих» людей на території готелю. Це курорт в курорті, абсолютно закрита і автономна система організації відпочинку. На європейських курортах відчутно зростає частка готелів з харчуванням "все включено", причому особливий акцент готельєри роблять на найбільш консервативних клієнтів - сім'ї з дітьми.

У Греції все більше курортних готелів проводять в сезон спеціальні акції, в рамках яких дитина отримує безкоштовне проживання або харчування. У Хорватії і Чорногорії перехід на all inclusive дозволяє повністю завантажити персонал готелю.

На Карибах система all inclusive гарантує необмежену кількість місцевих алкогольних напоїв, зокрема, рому, а також різноманітну місцеву кухню. У карибського «все включено», на відміну від європейських і навіть турецьких стандартів, страви і напої можна споживати цілодобово.

Найпопулярніші курортні країни, де all inclusive наближається до 100%: Туреччина, Єгипет і країни Карибського регіону-Куба і Домінікана [14].

В Україні за системою «все включено» працюють курортні готелі в Одеській області та на Шацьких озерах. Зокрема, умови відпочинку обговорюють вже на місці. Освоювати "все включено" по-українськи стали і в Київській області. Наприклад, в готелі "Сезони Spa", що в селищі Козин, 5 днів на двох по системі All Inc. обійдеться в 8160 грн. В систему «все включено» входить проживання в номері «стандарт», харчування тричі в день, відкритий басейн з шезлонгами і спортзал, безлімітне користування SPA-центрами [14].

Особливе значення в експлуатації курортного готелю надається організації дитячого відпочинку. За версією туристичного порталу TripAdvisor найкращим курортним готелем для споживачів з дітьми визнано Cavallio Bianco (Італія). До послуг дітей: ігрова кімната (1000 кв. м), розважальні програми протягом дня, спа-центр (2500 кв. м) пропонує процедури для дітей, дитяча лижна школа та ресторан для найменших. Перше місце в Україні за результатами аналізу 14500 відгуків споживачів для відпочинку з дітьми обрано курортний готель «Reikartz», Карпати. В готелі є ігрова зона для дітей, з басейном і можливістю перегляду мультфільмів; проводяться майстер-класи; передбачені розваги на свіжому повітрі – велопогулянки, пейнтбол, катання на конях, квадроциклах та інше. Але, нажаль, в національних курортних готелях послуги для найменших споживачів не дуже розвинуті, хоча і користуються популярністю [14].

Курортні готелі, які пропонують додатково розваги для дітей: Goodzone Club (м. Кароліно-Бугас), Карпатські полонини (с. Орів, Карпати), Лаванда Кантрі Клуб (с. Татарів, Карпати) [14].

Одним з ефективних засобів залучення гостей в курортний готель є готельна анімація. Вона впливає і на позитивну оцінку роботи готелю в цілому. Значення готельної анімації полягає в підвищенні якості, різноманітності та привабливості готельних послуг; збільшенні кількості постійних клієнтів і попиту на готельний продукт; підвищенні навантаження на матеріальну базу підприємства, а отже, і в підвищенні ефективності її використання, прибутковості та рентабельності готельної діяльності.

Для створення умов комфортного, різноманітного, цікавого відпочинку, забезпечення високоякісного обслуговування дозвілля в курортних готелях аніматорами розробляються програми міжнародних акцій, наукових конференцій, симпозіумів, пропонуються спортивні заходи (кінні прогулянки, парусний спорт, гірський туризм, екскурсії), азартні ігри, відвідування історичних пам'яток. Різноманітність форм проведення дозвілля є запорукою успішного функціонування всього готельного комплексу.

Інфраструктура курортних готелів, яка призначена для надання послуг рекреаційно-оздоровчого характеру, є більш розвинутою у порівнянні з рештою закладів. Проте не всі курортні готелі мають підрозділи для обслуговування туристів, які прибувають із метою відпочинку та відновлювання здоров'я. Так, SPA- та оздоровчі центри відсутні у 40% курортних готелів, фітнес-центри та сауни (лазні) – у 35%, басейни (відкриті та криті) – у 35% та 25% відповідно, дитячі ігрові майданчики – у 45%. Все це указує на недостатній рівень пропонування додаткових сервісів, які цікавлять туристів, перебуваючи у курортних місцевостях. Основними проблемами функціонування курортних готелів України вважаються наступні:

- сезонність попиту, що значною мірою позначається на їх завантаженні;
- наймання і збереження постійного складу кваліфікованого персоналу;

— забезпечення збереження і підтримки будівель та устаткування в належному стані в несезонний період [3].

Недоліки в обслуговуванні туристів закладами курортного призначення відбиваються на їх рейтингових оцінках. В цілому, середній рейтинг курортних готелів України згідно Booking.com складає приблизно 8 балів із 10 можливих [Букінг]. Більш детальний аналіз оцінок за якість обслуговування в закладах курортного типу визначено у такий спосіб: від 5,0 до 5,9 балів отримав 1 заклад; від 6,0 до 6,9 балів – 8 закладів; від 7,0 до 7,9 балів – 20 закладів; від 8,0 до 8,9 балів – 31 заклад; від 9,0 до 10,0 балів – 10 закладів [6].

За інформацією Booking.com найбільш розвинутими курортними готелями України визначено такі [5,14].:

— «Mirotel Resort&Spa» 5* (Трускавець, Львівська обл.) – рейтингова оцінка 9,1 бали по 273 відгуках; крім усіх перелічених у табл. 2 сервісів має умови для міні-гольфа, тенісу, пропонує різні види харчування, включаючи дитяче та дієтичне, а також відвідування цілющого джерела «Нафтуса» [11];

— «Radisson Blu Resort Bukovel» 5* (Буковель, Івано-Франківська обл.) – 9,1 бали по 561 відгуках; додатково пропонує послуги активного відпочинку: катання на лижах, риболовлю, прокат велосипедів, верхову їзду, а також спеціальні види харчування, догляд за дітьми [12];

— «Lileya Hotel» (с. Поляна, Закарпатська обл.) – 9,3 бали; унікальність цього курортного готелю полягає в його розташуванні на території санаторію «Сонячне Закарпаття» та у можливості користування лікувально-оздоровчою базою цієї установи; туристичне агентство при готелі пропонує різноманітні екскурсії, включаючи відвідування Угорщини (Будапешт) [13].

Дані курортні готелі різняться не тільки локацією та номенклатурою послуг, але і ціновою політикою (див. рис. 1).

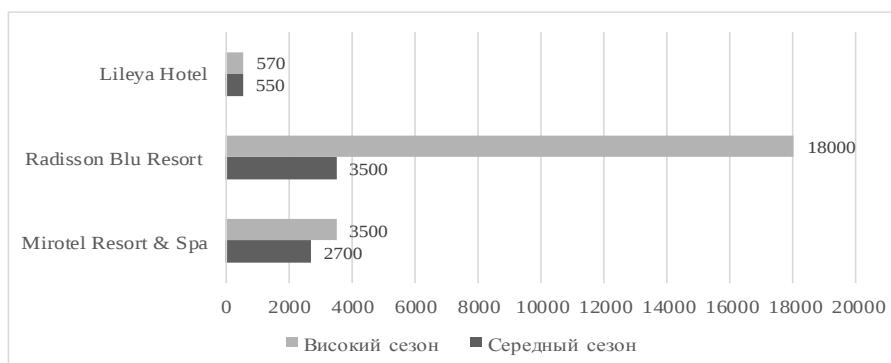

Рис 1. Цінова політика курортних кращих курортних готелів за даними Booking.com

В 2017 р. в InterContinental Kyiv було проведено церемонію нагородження найкращих готелів України за версією Премії Ukrainian Hospitality Awards® 2017 і кращим SPA готелем України визнано - Mirotel Resort & Spa, м.Трускавець, який в 2012 році отримав звання «відкриття року».

А кращим курортним готелем – Radisson Blu Resort Буковель. В готелі 252 номери різної категорії оформлені в альпійському стилі. Більшість номерів мають балкони, з яких відкривається вид Карпат. Підприємства ресторанного господарства представлені ресторанами Mont Blanc та B-Zone, баром Apres Ski Hut, який розташований біля лижної траси, Cigar Lounge, спа-баром. Ресторан Mont Blanc пропонує європейську та українську кухні. На особливу увагу заслуговує дитяче меню, спеціально розроблене для малюків 3-5 років і старших дітей 5-12 років. Ресторан B-Zone запрошує на гриль-меню і фірмові страви від шефа (паростки соняшнику, горошку, редису, люцерни в якості гарнірів, стейки на грилі, страви з морепродуктів тощо). Wellness & spa-центр преміум-класу площею 2000 м² об'єднує спортивну зону, кабінети для оздоровчих і б'юті-процедур, а також релакс простраства: два басейни (дорослий і дитячий), тренажерний зал, фінська сухопарова сауна, біосауна, волога парна, калдаріум. Для дітей в готелі функціонує ігровий центр з кінозалом, де маленькі споживачі мають змогу помалювати, скласти конструктор LEGO під наглядом професійного аніматора. Додаткові послуги: парк екстремальних розваг, зорбінг, пейнбол, кінні прогулянки, велотури, рафтинг, квадро-тури [12].

На жаль, багато готелів України, які насправді є курортними, не позиціонуються в такому статусі навіть в мережі Інтернет. Крім того, недосконалість форми статистичного спостереження № 1-КЗР «Звіт про діяльність колективного засобу розміщування», яка в термінологічному плані не кореспондує з національним стандартом ДСТУ 4527:2006, перешкоджає проведенню повноцінних аналітичних досліджень щодо розвитку курортних готелів в Україні [5]. Крім того туристична галузь і відповідно, готельне господарство протягом тривалого часу відчуває на собі вплив таких негативних чинників, як відсутність державної політики у сфері туризму, стратегії і програми розвитку туризму та курортів; нехтування міжнародним досвідом; територіальні втрати та воєнні дії на території України; нестабільність у політичному та економічному житті. Усі ці чинники негативно вплинули на потік іноземних туристів до України, який за останні роки зменшився удвічі. Як наслідок, відбулося значне скорочення доходів від туристичних послуг та послуг готелів, інвестицій у туристичну інфраструктуру.

Не зважаючи на складну економічну та політичну ситуації, скорочення туристичних потоків до країни та недосконалість нормативної бази, національний готельний ринок продовжує функціонувати, втому числі і ринок курортних підприємств готельного господарства.

Проте, для подальшого розвитку курортної сфери українські підприємства готельного господарства повинні спиратися на іноземний досвід, але з врахуванням особливостей свого регіону і відповідного

курорту. Таким чином, добре організована робота підприємства готельного господарства, наявність висококваліфікованого персоналу, ексклюзивність наданих послуг, особливий підхід до кожного споживача, вдале розташування – це критерії ефективного функціонування курортних готелів на національному ринку готельних послуг.

Список використаних джерел:

1. Національний стандарт України ДСТУ 4527:2006 Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення. – К. Держспоживстандарт України, 2006. – чинний від 01.10.2006 р.
2. Про курорти: Закон України № 2026-III від 05.10.2000 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 50. – С.435. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
3. Бойко М. Г. Готельна справа: електронний підручник / М. Г. Бойко, Л. М. Гопкало. – К.: КНТЕУ, 2015.
4. Ведмідь Н. Санаторно-курортні та оздоровчі підприємства: галузевий аспект // Вісник Київ. нац. торговельно-економіч. ун.-ту : Науково-практич. журнал. – 2013/1. – № 3. – С. 32–42
5. Галасюк С. С. Курортні готелі в структурі засобів розміщення України / С. С. Галасюк, Т. Ю. Апанасенко // Перспективи розвитку національної економіки: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, 9-10.12.2016 р. – Запоріжжя: ГО «Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2016. – С. 9-22.
6. Галасюк С. С. Світовий та вітчизняний досвід функціонування курортних готелів / С. С. Галасюк, Т. Ю. Апанасенко // Національні особливості та світові тенденції соціально-економічного розвитку країни: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19.11.2016 р. – Дніпро: Перспектива, 2016.
7. Герасименко В. Г. Організація надання туристичних послуг: навчальний посібник / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк. – Одеса: Атлант, 2014. – 242 с.
8. Колективні засоби розміщування в Україні у 2015 році: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 200 с.
9. Колективні засоби розміщування в Україні у 2016 році: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 202 с.
10. Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2018. – 220 с.
11. Офіційний сайт готелю Mirotel Resort&Spa [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://mirotel.ua/>
12. Офіційний сайт готелю Radisson Blu Resort Bukovel [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.radissonblu.com/ru/resort-bukovel>
13. Офіційний сайт готелю Лілея [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.hotel-lileya.com/>
14. Офіційний сайт компанії в області бронювання місць в закладах розміщення Booking.com B.V. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.booking.com>

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА ЧЕРНІВЦІ

ОЛЕКСЮК Н., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,

спеціалізація «Готельна і ресторанна справа»

наук. кер.Паламарек К.В.

У статті проаналізовано сучасний стан, особливості організації та тенденції розвитку підприємств готельного господарства м. Чернівці. Розглянуто загальну кількість туристів, підприємств готельного господарства та проаналізовано їх динаміку. Визначено основні перешкоди, що суттєво гальмують розвиток готельного бізнесу та розроблено рекомендації щодо вдосконалення його організації.

The article analyzes the current state, peculiarities of the organization and trends of the enterprises of hotel industry in Chernivtsi. The total number of tourists, enterprises of the hotel industry is analyzed and their dynamics analyzed. The main obstacles are identified, which considerably hinder the development of the hotel business and developed recommendations for improving its organization.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що сфера послуг набуває дедалі більшого розвитку в Україні, розвиток і функціонування готельного господарства ускладнюється цілою низкою проблем: складність відкриття бізнесу, яка гальмується корупцією та бюрократією з боку уряду, недосконалі методи управління, відсутність належного сервісу та прогресивних технологій обслуговування, застаріла матеріально-технічна база підприємств тощо. Тож це обумовлює необхідність дослідити можливі перспективи розвитку та стану готельного господарства в місті Чернівці.

Метою статті є дослідження особливостей організації та виявлення основних тенденцій розвитку готельного господарства міста Чернівці.

Об'єктом дослідження є туристична ситуація міста Чернівці.

Предметом дослідження є аналіз кількості готельних підприємств міста Чернівці, проблеми та заходи для розвитку готельного господарства.

Дослідженнями ринку готельного господарства займалися вітчизняні та іноземні науковці. Вагомий внесок у розвиток готельного бізнесу принесли роботи учених Ткаченко Т.І., Арпуль О.В., БоуенаДж., Бунтової Н.В., Горіної В.О., Опанашука Ю.Я., Папіряна Г.А. та інших. Проте, незважаючи на їх значний науковий доробок у цьому напрямі, ряд важливих проблем готельного господарства вимагає глибшого дослідження. А проблемам розвитку готельного господарства в м. Чернівці, практично не приділялась увага взагалі.

Готельне господарство як одна з високорентабельних сфер світової економіки, стає провідним напрямом економічного та соціального розвитку України. У сучасному світі туризм формує економіку багатьох держав, розширює кордони співробітництва та стає важливою передумовою для стабільного розвитку світової індустрії гостинності.

Місто Чернівці є стратегічно важливим для розвитку туризму державного та міжнародного значення, адже має сприятливі кліматичні умови, значний рекреаційний потенціал, велику культурну та історичну спадщину, а також вигідне геополітичне положення.

Туристична індустрія міста Чернівці формується на основі узгодження обсягів туристично-рекреаційного потенціалу, інфраструктури та туристичних потоків. Вона забезпечує значний внесок в економіку області,

сприяє створенню нових робочих місць, знайомить туриста з культурними, історичними надбаннями та природним середовищем. Особливістю рекреаційного потенціалу міста Чернівці є те, що саме на його території сконцентровані найбільш цікаві об'єкти екскурсійного огляду усієї області.

На державному обліку в історичній частині столиці Буковини знаходяться 706 пам'яток архітектури, 20 з яких загальнонаціонального значення. Архітектурною перлиною Чернівців по праву вважається ансамбль колишньої Резиденції митрополитів Буковини і Далмації, включений до списку об'єктів всесвітньої культурної спадщини UNESCO. Привабливість міста Чернівці як об'єкту туризму визначається такими основними місцями скупчення туристів [1]:

— архітектурні та історичні пам'ятки: Чернівецький національний університет, центральний майдан міста, площа Філармонії – музична площа Чернівців, Польський та Німецький народні доми, Соборна та Театральна площі, Будинок з левами (Палац Юстиції);

— церкви, собори, монастирі: кафедральний собор Святого Духа, вірменську церкву Святих Петра та Павла, греко-католицьку церкву Успіння Пресвятої Богородиці, Миколаївський собор, дерев'яну церкву Св. Миколая XVIII ст., церкву Св. Параскеви, римо-католицький костел Воздвиження Чесного Хреста, синагогу Гросшил;

— музеї: музей історії і культури Євреїв Буковини, Чернівецький краєзнавчий музей, Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту, Літературно – меморіальний музей письменниці О.Ю.Кобилянської, Чернівецький художній музей;

— фестивалі та ярмарки: поетичний фестиваль «MeridianCzernowitz», фольклорно-етнографічний фестиваль «Буковинська Маланка», етнодуховний фестиваль «Обнова-фест», «Петрівський ярмарок».

Основною складовою туристичної індустрії є готельне господарство. Саме готельні підприємства виконують одну з найважливіших функцій у сфері обслуговування туристів: забезпечують їх сучасним житлом і побутовими послугами [2].

Розвиток готельного господарства у місті Чернівці забезпечить:

— з економічної точки зору, розвиток готельного господарства в столиці Буковини дозволить: покращити індустрію гостинності та економіку країни, збільшити надходження до міського бюджету.

— з маркетингової точки зору, розвиток готельного господарства забезпечить підвищення туристичної привабливості міста Чернівці, встановлення конкурентоспроможних цін, залучення гостей, шляхом спеціально сформованих пропозицій та акцій, розроблення позитивного іміджу та просування послуг готелів на ринку за рахунок реклами.

Для характеристики загального стану туристичної ситуації, розглянемо динаміку туристичних потоків міста Чернівці за період з 2013 – 2017 років (табл. 1). Аналіз проведено на основі статистичних даних Чернівецької міської ради [3].

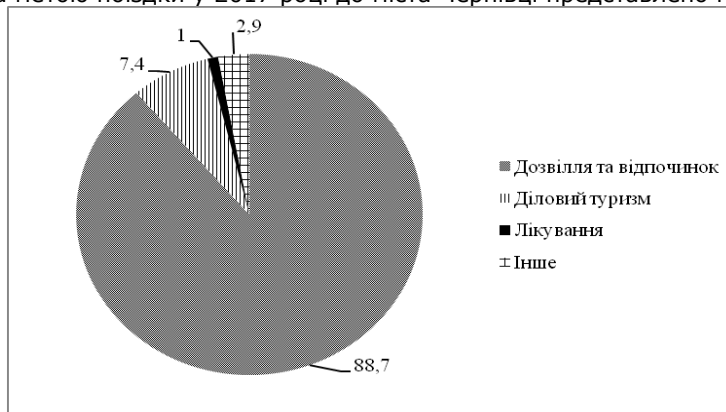
Таблиця 1

Динаміка туристичних потоків міста м. Чернівці за 2013-2017 роки

Рік	Одиниця виміру	Показники		
		Кількість туристів, що відвідали місто	у тому числі	
			внутрішні туристи	іноземних туристів
2013 р.	тис. осіб	260,5	225,4	34,8
2014 р.	тис. осіб	277,7	239,8	37,9
2015 р.	тис. осіб	302,5	262,7	39,8
2016 р.	тис. осіб	317,6	275,8	41,8
2017 р.	тис. осіб	415,0	366,6	48,4

З таблиці 1, бачимо, що тенденція останніх років характеризується сталою динамікою до збільшення кількості туристів. У 2017 році місто відвідали 415,0 тис. осіб, що на 97,4 тис. осіб більше порівняно з 2016 роком. Серед вітчизняних відвідувачів переважають туристи з Києва, Львова, Харкова, Одеси, Дніпра, Запоріжжя, Житомира. Щодо іноземців, то тут переважають туристи з Німеччини, Австрії, Польщі, Білорусії, Румунії та Молдови. Це пояснюється територіальною близькістю між прикордонними регіонами, наявністю прямого транспортного зв'язку та спрощеного візового режиму.

Розподіл туристів за метою поїздки у 2017 році до міста Чернівці представлено на рис.1.

Рис. 1. Розподіл туристів за метою поїздки до міста Чернівці

За даними Головного Управління статистики в Чернівецькій області, найчастіше туристи приїжджають

до міста з метою дозвілля та відпочинку. На другому місці – діловий туризм та найменший відсоток має спеціалізований туризм (лікування) та інші поїздки.

Готельне господарство міста є достатньо розвинутим і в цілому задовольняє попит туристів. Заклади розміщування пропонують номери від «економ - класу» до «люкс - апартаментів» та широкий спектр відпочинкових, розважальних та побутових послуг. В місті функціонують 38 закладів готельного господарства (з яких 3 хостела) із загальним номерним фондом у 1086 номерів.

У таблиці 2 подано динаміку готельних підприємств у місті Чернівці за період з 2013 – 2017 років.

Таблиця 2

Динаміка засобів розміщення у місті Чернівці за 2013-2017 рр.

Роки	Кількість засобів розміщування, одиниць	Кількість номерів, одиниць	Кількість місць, одиниць
2013	30	991	1862
2014	31	1021	1915
2015	35	1042	1957
2016	37	1068	2004
2017	38	1086	2036

Упродовж 2013-2017 років склалась позитивна динаміка на ринку готельних послуг міста Чернівці. Так, за даними Чернівецької міської ради, на кінець 2017 р. у місті функціонувало 38 засобів розміщення, що на 1 одиницю більше порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Серед них готельні підприємства різних категорій, їх кількісний склад представлено на рисунку 2.

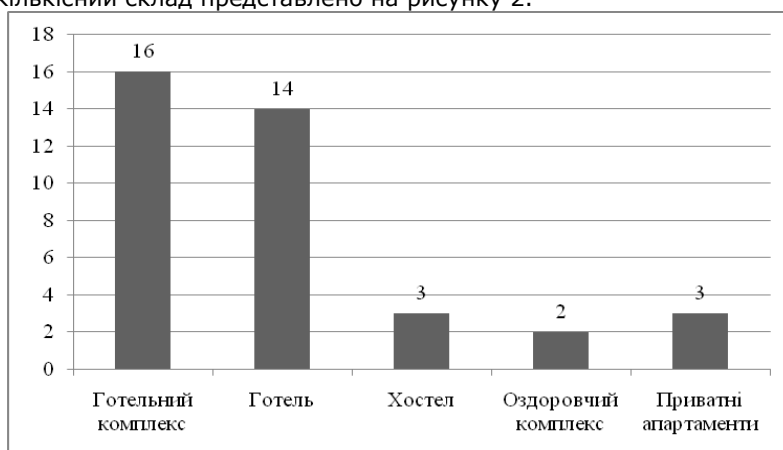

Рис. 2. Розподіл готельних підприємств м. Чернівці за типами

Бачимо, що готельні підприємства м. Чернівці представлені різними за типом закладами розміщення. Так, у 2017 році працювало 16 готельних комплексів, 14 готелів, 3 хостели та приватні апартаменти, 2 оздоровчих комплекси.

Завантаженість готельних підприємств міста Чернівці в середньому становить 38%. Попит на готельні послуги формується відповідно до потреб туристів, які приїхали з метою ознайомитись з містом, тому найбільш висока загрузка готелів спостерігається в вихідні дні.

Із загальної кількості розміщених осіб більшість (81,2%) при виборі засобу розміщення надавали перевагу готелям. Серед найкращих в Чернівцях можна виділити наступні готельні підприємства: «Черемош», «Буковина», «Прем'єр клуб», «AllureInn», «Георг Палац», «Садиба графська» [5]. Про це свідчить широка інфраструктура надаваних ними послуг: автостоянки, ресторани та кафе, басейни, сауни, WI-FI та трансфер.

Вартість проживання у готельних підприємствах Чернівців досить висока й постійно зростає, а комфорт і сервіс відстають від міжнародних вимог.

Незважаючи на позитивний розвиток готельного господарства міста Чернівці існують наступні гальмівні фактори [6]:

- відсутність ефективного державного механізму економічного розвитку готельного бізнесу в Україні;
- складна економічна ситуація, яка склалась з витратами на переоснащення номерного фонду, оплату комунальних тарифів, коливаннями курсу валют;
- більшість засобів розміщення міста не пристосовані для проведення ділового та конгрес туризму;
- невідповідність матеріально-технічної бази більшості готелів вимогам міжнародних стандартів і недосконалість складу номерного фонду, що в свою чергу впливає на ступінь завантаження та якість надаваних послуг;
- низький рівень конкуренції на готельному ринку внаслідок відсутності корпоративних стандартів управління якістю послуг;
- дефіцит кваліфікованих кадрів туристичної галузі з відповідним світовим досвідом;
- невідповідність цін рівню якості надання готельних послуг, тому багато туристів обирають проживання на приватних квартирах;
- низька практика впровадження інноваційних технологій обслуговування у засобах розміщення,

таких як: автоматизовані системи бронювання та управління номерами, системи безпеки, керування і моніторинг інженерних систем;

— обмеженість додаткових послуг у готельних підприємствах, що впливає на загальну конкурентоспроможність засобів розміщення.

Проведений аналіз розвитку готельного господарства міста Чернівці дозволяє зробити висновок, що дана галузь економічної діяльності є матеріально-технічною базою, основою для освоєння туристично-рекреаційного потенціалу та розвитку туризму в області та країні в цілому. Динаміка туристичних потоків столиці Буковини за 2013-2017 роки має позитивний характер та говорить про впевнене зростання кількості туристів.

Щодо кількості готельних підприємств також спостерігається тенденція збільшення кількості засобів розміщення, починаючи з 2013 до 2017 років, їх число зросло на 8 закладів гостинності.

Для підвищення ефективності функціонування готельного господарства міста Чернівці пропонуються наступні заходи [7]:

— однією з головних передумов подальшого розвитку є приток інвестиційних ресурсів та пошук джерел фінансування для будівництва нових підприємств і оновлення матеріально-технічної бази.

— перегляд законодавчих і нормативних актів, які регламентують діяльність готельного бізнесу, з урахуванням міжнародних норм;

— сприяння популяризації готельних підприємств міста шляхом використання різних засобів інформації, а саме створенням відеороликів про область, друк рекламно-інформаційних матеріалів та реклама в інтернеті про туристичний потенціал столиці Буковини;

— участь у міжнародних виставках-ярмарках з різних видів туризму, проведення масових спортивних і культурних заходів міжнародного рівня в місті Чернівці та області;

— персоніфікація обслуговування та орієнтація на потреби клієнтів;

— збільшення переліку додаткових послуг та використання інноваційних технологій автоматизації.

Список використаних джерел:

1. Чернівці сіті гід – перший туристичний путівник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guide.cv.ua/ua>
2. Федак, В. І. Гостинність – найважливіший елемент якісного обслуговування [Текст] / В. І. Федак: конспект лекцій науково-методичної ради. Дисципліна технологія і організація готельного обслуговування. – 2012. – 277-278 с.
3. Стратегічний план розвитку Чернівців на 2017-2020 роки: за станом на 12 січня 2017 р. / Миська рада. – Чернівці, 2017. – 16 с.
4. Офіційний веб-сайт Головного Управління статистики в Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cv.ukrstat.gov.ua.
5. Офіційний веб-сайт Чернівецької міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernivtsy.eu/portal/7915-2>
6. Проблеми та перспективи розвитку готельного господарства в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/management-and-marketing-212/production-management-and-development-company-212/13648-212-600>
7. Перспективи розвитку готельної індустрії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/09march2015/16.pdf>

ЗАСТОСУВАННЯ КІТ-МАРКЕТИНГУ ЯК ОДНОГО З НОВІТНІХ НАПРЯМКІВ МАРКЕТИНГУ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СФЕРІ

**РОМАНЮК О., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»
наук.кер. Незвещук-Когут Т.С.**

У статті проведено аналіз одного із сучасних напрямів кіт-маркетингової діяльності для покращення збуту товарів та послуг на ринку готельно-ресторанної галузі. Проведений аналіз та надано характеристику діяльності та особливості її застосування на практиці в Україні.

The article analyzes one of the modern directions of kit -marketing activity for improvement of sales of goods and services in the market of hotel and restaurant industry. The analysis was carried out and the activity characteristics and peculiarities of its application in practice in Ukraine were given.

Метою статті є дослідження одного з маловідомих напрямків маркетингу та його застосування для закладів готельно-ресторанного господарства, за допомогою якого можна буде ідентифікувати заклад на ринку.

Об'єктом дослідження є процес функціонування маркетингових відділів готельно-ресторанного сектору на національному ринку послуг.

Предметом є теоретичні та практичні засади функціонування новітніх напрямків у розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

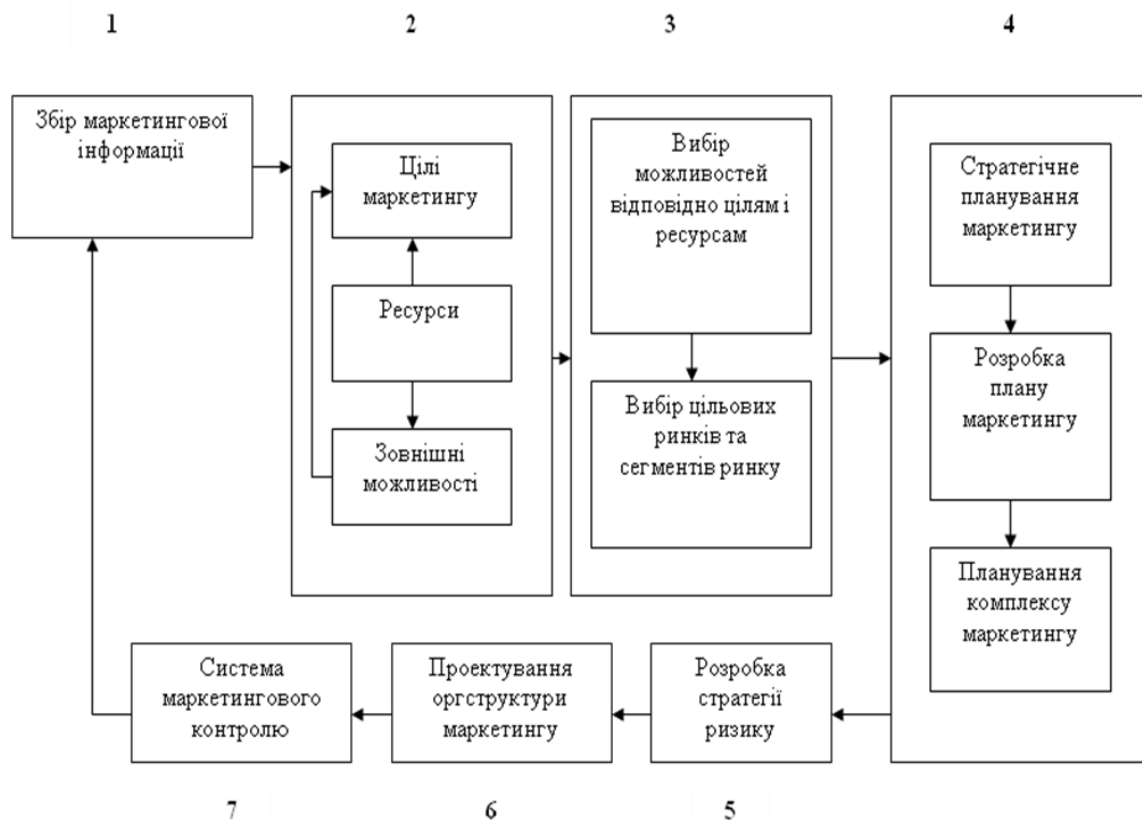
Маркетинг у готельно-ресторанній сфері відіграє велику роль, так як забезпечує максимально можливий збут товарів чи послуг на ринку та забезпечує конкурентоспроможність і цим самим дозволяє брати участь у конкурентній боротьбі з іншими підприємствами. Грамотна маркетингова стратегія одна із основ успішного розвитку бізнесу. На сучасному етапі стрімкого розвитку галузь готельно-ресторанного господарства є досить складним утриматися на своїх позиціях та тим паче залишитися конкурентоспроможним на ринку таких послуг. Саме тому такі підприємства шукають для співпраці маркетингові компанії, які гарантують їм очікуваний результат. В свою чергу маркетологи намагаються розробити нові концепції просування товарів та послуг. Так як розвиток цієї сфери господарювання є досить динамічним, то без підтримки та координації з боку спеціалістів з маркетингових комунікацій - не може гарантувати утримання на бажаній позиції. З цієї метою відділи, які займаються рекламою,

створенням позитивного іміджу та залученням нових споживачів у закладах готельно-ресторанного господарства, звертаються до потужних маркетингових компаній за професійним аналізом стану закладу та за розробкою плану його подальшого розвитку.

Розвиток готельно-ресторанної галузі господарювання в Україні відіграє важливу роль у вирішенні соціально-економічних проблем держави. На сучасному етапі функціонування величезної кількості закладів готельно-ресторанного призначення, досить складно утримати лідерські позиції на конкурентному ринку. Саме це зумовлює ситуацію при якій значний відсоток таких підприємств шукають нові та дієві способи аби утриматися на своїх позиціях та продовжувати функціонувати незалежно від кон'юнктури ринку. Ті заклади яким все таки не вдається знайти та застосувати обрані ними методики-змушені покинути ринок. Основним завданням кожного підприємства є зміцнення своєї позиції та максимальний результат у вигляді кінцевого прибутку організації. Багато маркетингових компаній пропонують послуги аналізу роботи підприємства, реальних перспектив його розвитку, рекламного іміджу та створення концепцій, що гарантуватимуть закладу бажаний результат. Закордоном ця сфера є дуже розвинутою і жодне підприємство не функціонує без злагодженої співпраці з маркетологами. В нашій країні цей сектор не є настільки розвиненим, саме тому підприємствам важко втримати позицію лідера у довгостроковому періоді. Досліджуючи це питання, можна визнати, що на національному ринку все таки існують компанії, що надають такого типу послуги.

Загальна схема системи управління маркетингом будь якого підприємства (див. табл. 1)

Таблиця 1

Організатором і координатором всіх життєдієвих процесів на даному ринку є Українська асоціація маркетингу (УАМ), на чолі президента академіка А. Ф. Павленка, ректора КНЕУ імені Вадима Гетьмана та генерального директора Лилик Ірини Вікторівни. [1].

Рис.2

Однією з працюючих маркетингових компаній є компанія «KADDIRECT». Маркетингова компанія KADDIRECT надає послуги в сфері розробки веб-сайтів, просування та обслуговування сайтів, SEO оптимізації сайтів, SMM маркетингу, маркетингових досліджень, соціальних опитувань, дизайну. Одним з проектів цієї компанії є розробка сайту, логотипу, створення комунікацій із споживачем для замовника-ресторанного комплексу «Козак&R». Це підприємство знаходиться на повному обслуговуванні компанії, що демонструє непоганий результат закладу серед конкурентів. (див. Рис.2) [2].

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що маркетингові компанії можуть тісно співпрацювати з закладами готельно-ресторанного господарства. Нещодавно в бізнес-колах з'явилося поняття маркетинг кіт, але не всі знають що це таке.

Маркетинг кіт – це продаючий каталог компанії завдання якого полягає у збільшенні продажів компанії за рахунок:

- ✓ структури що продає
- ✓ наявності відповідей на основні питання клієнта
- ✓ наявності відповідей на заперечення клієнта
- ✓ ключові факти про компанію
- сучасного продаючого дизайну

"Кіт" – це в перекладі з англійської "набір". Якщо інтерпретувати на українську, то виходить що маркетинг кіт – набір маркетингових прийомів. Щоб представити себе у суспільстві ми використовуємо біографію, резюме, портфоліо. Так от, маркетинг кіт – це те саме портфоліо тільки для компанії, послуг і продуктів. Це книга або буклет в друкованому або електронному варіанті. Але не просто каталог, це – продаючий елемент бізнесу. Один із аналітиків сказав: *"Кіт не тільки продає сам продукт, а й подає концепцію фірми підприємства."*

У ньому влучно і лаконічно подано характеристики компанії, продукту/послуги. Для конкретного продукту маркетингологи розробляють унікальну стратегію, структуру. Дизайн і контент також створюють під певний продукт і мету маркетинг-кіта. Припустимо, нам потрібно представити свою компанію/продукт на тематичній конференції, семінарі, форумі для залучення партнерів, інвесторів. Кіт – відмінний варіант для презентації. У ньому коротко та змістовно викладено суть бізнесу і продукту. Нам не доведеться докладати зусиль, витрачати час – маркетинг кіт зробить все за нас. Кіт – це наше портфоліо, резюме, біографія і рекомендація в одній книзі. Тепер нам не треба нав'язуватися людям з пропозиціями. Вручили маркетинг кіт або відправили електронний варіант поштою – і впевнені в результаті. Ми не зможемо розповісти, описати все, так грамотно, як це зробить він. До того ж, у людини є вибір – вивчити його, коли буде зручно. Маркетинг кіт також ефективний і для залучення клієнтів. Ніякий інший рекламний прийом не зможе надати стільки якісної і потрібної інформації.

У змісті кіта часто є блоки:

- 1) історія компанії
- 2) особиста історія власника
- 3) портфоліо співробітників
- 4) відгуки задоволених клієнтів
- 5) приклади продукції
- 6) опис послуг
- 7) технологія виробництва
- 8) слоган, логотип, фірмовий стиль
- 9) контактна інформація
- 10) дипломи, нагороди, сертифікати [3].

На мою думку, застосування цього напрямку в сфері готельно-ресторанного господарства може бути дуже дієвим. Тим паче добре вивчивши структуру кіт маркетингу, можна самостійно розробити цей продукт і представляти його споживачеві. Але для максимального результату краще звернутися до обраної маркетингової компанії. Маркетингологи проаналізують усі дані про ваше підприємство і клієнтську базу, а в проекті використовують тільки найнеобхідніше. Копірайтер з дизайнером оригінально оформляють цю інформацію. Виходить хороший якісний рекламний інструмент.

Маркетинг-кіт можуть використовувати менеджери і представники компанії на офлайн-зустрічах. Така яскрава поліграфія приверне увагу і буде виділитися на тлі інших рекламних продуктів. Все, що потрібно знати споживачам і партнерам про бізнес і продукт, міститься в маркетинг-кіті. Крім всього вищесказаного, кіт дає вам можливість розвивати бізнес і займатися своїм підприємством, а не займатися залученням клієнтів. Це одноразова інвестиція, яка послужить підприємству не один рік.

На мою думку, для стартаперів на ринку – це хороший варіант презентації продукту чи послуги на ринку. Для представників малого та середнього бізнесу – можливість виділитися серед конкурентів. Варто використовувати всі маркетингові методи просування продукту компанії. Маркетинг кіт – один із самих популярних і ефективних. Він допомагає розширити клієнтську базу, викликати довіру споживачів і партнерів і побудувати тривалі відносини з ними.

Для ринку готельно-ресторанних послуг необхідно пропонувати нові інструменти для того, щоб виділити себе з-поміж конкурентів. Я вважаю, що концепція кіт-маркетингу може стати тим інструментом, який дозволить підприємствам представляти себе споживачеві з потрібного боку. На даний момент цей напрям ще не є дуже освоєним, тому це вірно обрана стратегія для нових і вже існуючих закладів.

В умовах сучасного ринку, які характеризуються загостренням конкурентної боротьби, постійно потрібні нові ідеї. Нові ринкові ніші відкриваються інноваційними ідеями. Нові види продукції, нові способи продажів, нові методи маркетингу, нові знання, нові ідеї в рекламі, просуванні та комунікації – все це

відрізняє успішні компанії від аутсайдерів. Креативний маркетинг привабливий для підприємств готельно-ресторанного сектору, які досі практикували лише традиційний маркетинг. Традиційні підходи до маркетингу часто не працюють, особливо, коли потрібно знайти нову нішу на ринку та поліпшити конкурентні позиції. Вимагаючи від своїх працівників творчих підходів до маркетингу і підтримуючи креативних співробітників і їх ідеї, бізнес-лідери та інноватори маркетингу можуть досягти реактивного зростання свого бізнесу та значно підвищити конкурентоспроможність товарів та послуг.

Зрештою, по своїй суті, маркетинг нових ідей пропонує й навіть нав'язує споживачеві продукти чи послуги, про необхідність яких він не здогадувався. Основою ведення сучасного бізнесу є розуміння ринку, передбачення тенденцій його розвитку та здатність компаній моделювати й створювати нові тенденції розвитку різних сегментів, у тому числі, породжених самим бізнесом. Сукупність всіх цих навичок ми називаємо маркетингом. Отже, підбиваючи підсумки, можна зазначити, що, сучасний напрямок розвитку у сфері маркетингової політики збуту - це не сліпе слідування сформованим стереотипам споживача, а проактивне формування нових переваг і очікувань, створення нових сегментів і нових поколінь споживачів. При цьому повинна створюватись основа для прийняття нових продуктів та послуг - культура прийняття інновацій, що є процесом довгостроковим. Отже, дослідивши один із сучасних методів маркетингової політики збуту шляхом використання кіт-маркетингового напряму діяльності для підприємств готельно-ресторанного господарства, можна вважати, що використання «кіт-маркетингу» є достатньо новітнім, доцільним, перевіреним, змістовним та ефективним на ринку. Головним завданням цього напрямку - є поєднання креативних підходів з раціональним мисленням та мотивацією до задоволення найвибагливіших потреб споживачів та потенційних клієнтів.

Маркетинг-кіт - це не просто папірці на скріпочці. І навіть не гарний журнал з глянцевиими картинками. Маркетинг-кіт - це трансформер, який трансформується і в сайт і в комерційну пропозицію, що гарантує створення хорошого іміджу серед споживачів таких послуг. Якщо представники закладів готельно-ресторанного сектору все таки звертатимуться за допомогою до маркетингових компаній, які пропонують застосування новітніх концепцій розвитку закладу, то це допоможе їм вийти на новий рівень та ринок і розширити свою клієнтську базу.

Список використаних джерел:

1. Васюткіна Н.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління маркетингом як фундамент ефективних маркетингових рішень. //Економіка і управління – 2010. - № 4. - С. 74-81
2. МАРКЕТИНГОВА КОМПАНІЯ «KADDIRECT». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kaddirect.com.ua/>
3. РОЗРОБКА МАРКЕТИНГ КІТ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolandstudio.com.ua/marketing-kit/>

СУЧАСНІ СПОСОБИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

**СЕМЕНЧЕНКО Г., 2 курс (ОС «магістр») ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»
наук. кер. Незвещук – Когут Т.С.**

Мотивація персоналу в індустрії гостинності є важливим фактором успішної діяльності готелю. У статті пропонується класифікація існуючих видів мотивації і аналізуються їх особливості. Запропоновано сучасні методи мотивації персоналу для забезпечення високої якості послуг як фактора, що істотно впливає на конкурентоспроможність підприємства готельного господарства.

Motivation of the staff in the hospitality industry is an important factor in the hotel's success. The article proposes the classification of existing types of motivation and analyzes their features. Modern methods of motivation of the personnel for providing of high quality of services as a factor which essentially influences on competitiveness of enterprise of the hotel enterprise are offered.

Конкурентне середовище в готельному бізнесі приводить до постійного підвищення вимог клієнтів до якості послуг та обслуговування, що вимагає від підприємства вміння швидко адаптуватися до нових умов і відповідати на численні зміни, що відбуваються на ринку готельного господарства. Ефективність роботи будь-якого засобу розміщення значною мірою залежить від спроможності задовольнити потреби найвибагливіших відвідувачів, що можливо лише за рахунок ефективної системи управління та мотивації персоналу. Оскільки саме персонал забезпечує якісний сервіс, який надалі багато в чому впливає на формування враження про готельне підприємство. Тому, однією з найважливіших складових ефективного використання трудових ресурсів засобу розміщення є формування мотивів, які спонукали б персонал до якісного та своєчасного виконання своїх професійних обов'язків.

Цим обумовлюється актуальність проблеми визначення максимально ефективних методів впливу на персонал, розробки й упровадження в готельних підприємствах сучасних способів стимулювання.

Мотивацію та стимулювання персоналу на підприємствах готельного господарства досліджено у працях вітчизняних та зарубіжних учених, як О. Ю. Бордун, І. З. Жук, М. П. Мальська, Л. І. Нечаюк, Т. І. Ткаченко, Х. Й. Роглев, Н. О. Телеш, Р. А. Браймер, Н. В. Ізмайлова, Н. І. Кабушкін. Проте недостатньо дослідженим залишається питання сучасних способів мотивації персоналу на готельних підприємствах.

Метою статті є визначення ролі мотивації як найбільш ефективного методу управління підприємством готельного господарства.

Мотивація — це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають її поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації[1]. Традиційно всі існуючі теорії мотивації прийнято поділяти на дві групи: змістовні і процесуальні[2].

Змістові теорії мотивації аналізують фактори, що впливають на поведінку людини та її трудову активність. Основну увагу в цих теоріях сконцентровано на аналізі потреб, які перетворюються в свідомості людини на інтереси чи мотиви, які спонукають до трудової діяльності. Найвідоміші змістові теорії

мотивації - теорія ієрархії потреб Маслоу, теорія Альдерфера, теорія двох факторів Герцберга та теорія набутих потреб Мак-Клелланда. Недоліком змістових теорій є недостатнє врахування індивідуальних психологічних особливостей людей та їх впливу на мотивацію праці.

Відповідно до процесуальних теорій, поведінка людини є функцією її сприйняття та очікувань. Ці теорії аналізують розподіл людиною зусиль для досягнення певних цілей та процес вибору нею конкретного виду поведінки. Основними процесуальними теоріями мотивації є теорія очікувань, теорія справедливості, модель Портера-Лоулера.

Розглянемо класифікацію базових інструментів в системі мотивації персоналу готельного підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація базових інструментів в системі мотивації персоналу готельного підприємства

Види мотивації	Інструменти заохочення
Матеріальні стимули	- матеріальна винагорода за роботу - програми преміювання та грошових бонусів - бонуси: проживання в готелі за корпоративними тарифами - пільги та привілеї: путівки на відпочинок, квитки на концерти, можливість використання службового автомобіля, знижки на харчування, допомога в навчанні
Нематеріальні стимули	- належне устаткування робочого місця - наявність приміщень для короткострокового відпочинку - гнучкий графік роботи - сприятлива колективна атмосфера - соціальний пакет - можливість приймати участь у групових діях за інтересами - конкурси у колективі - форми нематеріального преміювання
Негативні стимули	- наявність жорсткої системи спостереження та фіксації дій співробітників - система штрафів та покарань за невиконання чи неякісне виконання службових обов'язків
Фінансові інструменти мотивації	- участь у співволодінні
Трудові інструменти мотивації	- можливості кар'єрного росту - можливості приймати участь в процесі управління операційною діяльністю
Психологічні інструменти мотивації	- бажання постійного саморозвитку - можливості до подолання психологічних бар'єрів - схильність до встановлення гранично-мінімального рівня заробітку - графічні і нематеріальні бонуси - таргетування заробітку - використання гендерних стереотипів в процесі формування робочих завдань - створення метрик для співробітників з приводу успіхів - залучення фрілансерів для виконання операційної діяльності для підвищення конкуренції між співробітниками

З огляду на таблицю 1, розглядаємо інструменти стимулювання як прийоми направлені на регулювання процесів виконання поставлених перед працівником завдань, з оглядом на особистісні психо-фізіологічні, соціальні, матеріальні, статусні потреби, з приводу урахування ступеня значущості цих чинників для конкретної особи задля використання індивідуально підібраного набору методів впливу на неї.

Для індустрії гостинності характерні такі методи мотивації:

- грошова винагорода фахівців;
- додаткове навчання за спеціалізацією, різноманітні курси та семінари;
- можливості кар'єрного росту;
- вручення відзнак (наприклад, за стаж роботи);
- медична страховка і безкоштовне медичне обстеження раз на рік;
- безкоштовне харчування, уніформа, хімчистка;
- створення метрик для співробітників з приводу успіхів (наприклад: найкращий працівник місяця або року).

Таким чином, можна зробити висновок, що в індустрії гостинності використовуються наступні моральні та матеріальні способи стимулювання: преміювання, бонусна система, похвала, подяка, вручення грамот, дипломів, нагород, запровадження змагальної системи.

Мотиваційний процес управління персоналом у сфері готельного бізнесу можна розглядати як багатокомпонентну систему економічних, соціальних, психологічних, організаційних, адміністративних заходів та методів впливу на задоволення актуальних потреб працівників в інтересах досягнення індивідуальних і колективних цілей, зростання конкурентоспроможності послуг, які надаються. На характер мотиваційного процесу значний вплив справляють індивідуальні особливості персоналу, їх

мотиваційна спрямованість і такі властивості як зусилля, ретельність, наполегливість, сумлінність.

Мотиваційний процес під час роботи персоналу у готельному підприємстві складається з таких основних етапів (рис. 1)[4].

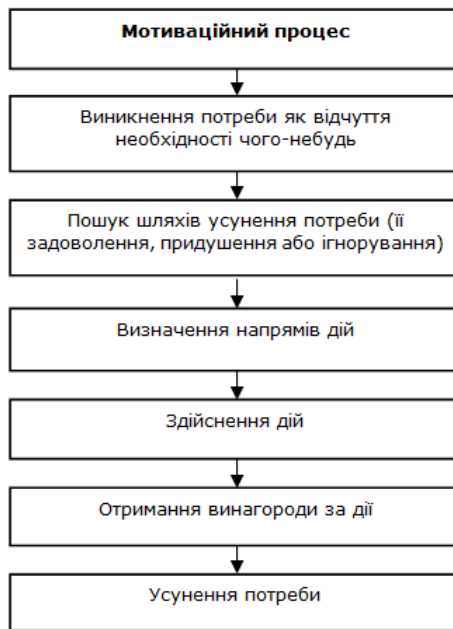

Рис. 1. Основні етапи мотиваційного процесу

Керівництво готельного підприємства має створювати «теплу атмосферу» в колективі, піклуватися про своїх підлеглих, надавати взаємодопомогу і підтримку, активно розвивати корпоративну культуру. Важливим моментом є врахування думки співробітників, надання можливості працювати в «автономних групах», або самостійно приймати рішення. Матеріальне стимулювання в готельному господарстві має враховувати специфіку роботи кожного окремо взятого співробітника, а також всього відділу в цілому. Для різних служб (прийому і розміщення, служби бронювання, служби хаускіпінг, служби харчування) застосовуються свої способи заохочення, наприклад, в залежності від кількості проданих місць, від рівня наданого сервісу, від часу і якості обслуговування. До методів матеріального заохочення варто віднести і систему корпоративних знижок на користування внутрішніми послугами готелю. Це можуть бути знижки на номери або ресторанне обслуговування, бонусні системи.

При організації мотиваційних програм у готельних підприємствах буде ефективним застосування таких принципів[5]:

- 1) система мотиваційного стимулювання менеджерів повинна бути конкурентоспроможною відносно інших засобів розміщення, щоб запобігти переходу персоналу до конкурентів;
- 2) механізм матеріального стимулювання має орієнтувати керівництво на досягнення кінцевих результатів як у власній роботі, так і в роботі готельного підприємства в цілому;
- 3) частину прибутку треба використовувати для гнучкого реагування на результати ділової активності в управлінні, тобто премії і додаткові виплати мають зростати у міру підвищення рангу керівника корпоративної ієрархії;
- 4) надати можливість працівнику реалізувати накопичений досвід, професійні навички й життєві цінності, працюючи на благо готельного підприємства;
- 5) необхідно витримати розумний баланс між матеріальною й нематеріальною сторонами винагороди.

Наявність мотивованих співробітників дозволяє готельному підприємству понизити витрати на управління: мотивовані співробітники самі шукають роботу, а не чекають вказівки керівника; потрібно менше контролю над якістю виконуваних робіт; оптимізація роботи здійснюється самими співробітниками; на внутрішню безпеку.

Цікавим способом удосконалення мотивації праці є мотивація вільним часом, яка полягає в тому, що розходження в навантаженні працівників, зумовлені роботою в різний час доби і дні тижня, компенсуються безпосередньо наданням вільного часу, а не грошовими надбавками, як це прийнято в традиційній системі мотивації[6]. Застосування гнучких форм зайнятості допомагає роботодавцям маніпулювати кількістю та якістю робочої сили, виходячи з потреб розвитку підприємства й економічної ситуації, та надає змогу періодично поновлювати знання, проходити професійну перепідготовку й підвищення кваліфікації, регулює режими робочого часу працівників різних вікових груп, тобто створює умови для перспективного формування робочої сили.

До дієвих моральних способів мотивації належить також і визнання заслуг. Сутність особистого визнання полягає в тому що працівники, які позитивно виділилися у справах підприємства, згадуються в доповідях вищому керівництву готелю, одержують право підпису відповідальних документів, у розробці яких вони брали участь, персонально вітають дирекцією з нагоди свят чи сімейних дат тощо.

Ще одним прикладом інноваційної технології системи мотивації в готельних підприємствах є застосування соціального пакету[7]. До його складу можуть входити різноманітні блага, які надає

роботодавець працівнику, у вигляді пільг, компенсацій, привілеїв і соціальних гарантій понад розмір його основної заробітної плати. Соціальний пакет включає як базові соціальні гарантії, передбачені законодавством про працю та соціальне забезпечення, так і додаткові матеріальні блага, надання яких здійснюється роботодавцем за власною ініціативою.

Розглядаючи сучасні способи мотивації, слід зазначити, що останнім часом поряд з такими поширеними стандартними методами, як заробітна плата, премії, подяки, постають інноваційні. Саме останні є надзвичайно актуальними для сучасних готельних підприємств в умовах обмежених фінансових ресурсів. Найпоширеніші сучасні способи мотивації, які використовуються на підприємствах готельного господарства представлені на рис. 2[8].

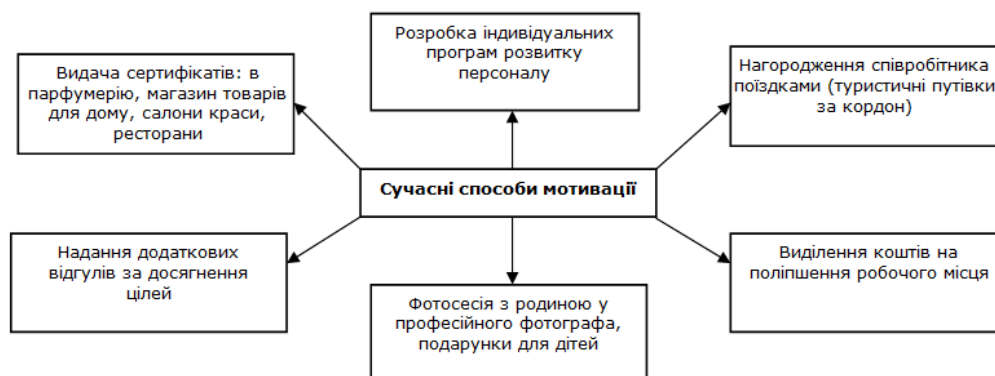

Рис. 2. Сучасні способи мотивації, які використовуються на підприємствах готельного господарства

Розвиток системної мотивації персоналу на інноваційних засадах повинен відбуватися шляхом впровадження елементів опосередкованої дії: покращання умов праці, використання зручного робочого графіка, створення умов для всебічного розвитку, навчання та просування персоналу, побудови сприятливого морально-психологічного клімату в колективі та міцної корпоративної культури.

Для ефективного управління мотивацією необхідно використовувати в управлінні підприємством різні групи методів. Використання винятково матеріальних мотивацій не дозволяє мобілізувати творчу активність персоналу на досягнення цілей організації. Для досягнення максимальної ефективності необхідне застосування сучасних методів мотивації.

Удосконалення мотиваційного механізму готельного підприємства можливо шляхом:

- вдосконалення структури заробітної плати з урахуванням сучасного світового досвіду;
- зацікавлення персоналу в результатах діяльності підприємства шляхом забезпечення його участі у прибутках;
- справедливого оцінювання та винагородження персоналу;
- приділення особливої уваги утриманню висококваліфікованих фахівців з метою запобігання їх переманювання конкурентами;
- проведення систематичного та якісного моніторингу мотивації працівників готелю тощо.

Список використаних джерел:

1. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1 / За ред. С.В.Мочерного. - Львів: Світ, 2005. - с. 616.
2. Гриценко Д. С. Вплив впровадження мотиваційного механізму на ефективність діяльності підприємства [Електронний ресурс] /- Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/97.pdf>
3. Маринич І.А. Мотивація як фактор підвищення ефективності праці працівника / Маринич І.А., Ільницька Я.Р. / Науковий вісник – 2005. - №15. - С. 376 – 380.
4. Александрова С.А. Мотиваційний механізм в управлінні підприємством готельного господарства / Александрова С.А., Дмитрієва Н.Д. // Економіка. Управління. Інновації – 2015. - № 3 (15). - С. 16 – 27.
5. Погорелов М. І. Сучасні проблеми мотивації працівників та шляхи їх вирішення / М. І. Погорелов, А. Д. Гордієнко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 22 (995)
6. Калініченко Л.Л. Мотивація персоналу як чинник підвищення якості послуг підприємств готельного бізнесу / Калініченко Л.Л., Старигіна Ю. / Глобальні та національні проблеми економіки – 2014. - №2. - С. 948 – 951.
7. Соціальний пакет як інноваційна технологія мотиваційного менеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/3_1/279.pdf
8. Чим та як мотивувати керівника [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://hr-media.ru/chem-i-kak-motivirovat-rukovoditelej/>

СПЕЦИФІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ SMM-ПРОСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

СИНЮГА С., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,

спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»

наук. кер. Незвещук-Когут Т.С.

У статті розглянуто поняття SMM та його особливості як інструменту популяризації підприємств готельного бізнесу. Досліджено перспективи інтернет-просування на соціальних платформах для готельного бізнесу, доцільність використання нових інноваційних методів реклами готелів у соціальних мережах.

The article considers the concept of SMM and its features as a tool for popularizing hotel business enterprises. The author tried to explore the prospects of internet promotion on social platforms for the hotel business, the feasibility of using new innovative methods of advertising hotels in social networks.

Широко відомий на сьогоднішній день інтернет-маркетинг в соціальних мережах вважається відносно новою тенденцією розвитку та формування іміджу як у всіх сферах бізнесу в цілому, так і готельного зокрема. Проте з кожним днем користувачів соціальних мереж стає більше, а популярність інноваційного способу підтримки інтересу та залучення споживачів SMM-маркетингу – все більше набирає популярності.

Дослідженню перспектив інноваційних методів просування готельних підприємств, створенню позитивного іміджу готелю саме за допомогою SMM-маркетингу приділено достатньо уваги вітчизняних фахівців, а саме: Н.І. Данько, В.Г. Герасименко, І.В.Давиденко, С.В.Мельниченко, Н.І. Ведмідь та інших. Також розкриття актуальності популяризації готелів на соціальних платформах знайшло своє відображення у працях іноземних дослідників – Б. Халлігана, Дж. Барлоу, Е. Камерона, Н. Крістакиса, П. Тейлора та інших. Більшість із них розглядають SMM-маркетинг з точки зору стратегії, досліджуючи загальні методи SMM та їх ефективність, мало приділяючи увагу новим способам просування, корисним для готелів, які тільки набирають популярність, що і зумовило інтерес дослідити ці SMM-новинки у готельному бізнесі.

Просування послуг/товарів в соціальних медіа або SMM (Social Media Marketing) – використання соціальних платформ як каналів для просування бренду, формування позитивного іміджу підприємства, та вирішення інших бізнес задач. Іншими словами, просування відбувається не на створеному готелем або іншою бізнес-одиницею сайті, а на сторонніх інтернет-ресурсах, тобто в центрі уваги знаходять самі соціальні мережі. Основним завданням є створити рекламний запис будь-якого формату, направлений на зацікавленого покупця, який не буде нав'язливим.

Згідно останніх оприлюднених даних міжнародного агентства «We are social», що спеціалізується на дослідженнях у сфері медіа, у звіті «Digital in 2018» в Україні проживає 44,12 млн осіб, з них 25,59 млн користується Інтернетом, це 58% всього населення. А соціальними мережами користуються 29% жителів України – 13 млн осіб. Статистика щодо частоти користування соціальними мережами наступна: 72% осіб – щоденне користування, 21% – використання мінімум раз на тиждень, 4% - раз на місяць, і лише 2% - рідше, ніж раз на місяць [4, с.2].

Наведені вище статистичні дані підтверджують, що сучасні засоби онлайн комунікації надзвичайно швидко та впевнено впровадились в наше повсякденне життя. Тим паче їхня кількість та різноманітність дозволяє задовольнити такі ж різноманітні інтереси людей. Більшість зареєстровані у декількох соціальних мережах, дехто надає перевагу конкретній соціальній платформі. Проте незмінно найпопулярнішою мережею з найбільшою кількістю активних користувачів в Україні і у світі уже на протязі декількох років залишається Facebook (див.Табл.1).

Середньостатистичний користувач проводить 2 години 15 хвилин на добу, листає стрічку і спілкується на соціальних майданчиках, а молоді 16-24 роки – майже три години. Тому якщо ви не розглядаєте SMM як один із канал для залучення клієнтів, то ви добровільно вступаєте конкурентам власну цільову аудиторію [5, с.4].

У таблиці «Аналіз актуальних в Україні соціальних мереж станом на січень 2018» наведено дані щодо особливостей, відвідуваності та популярності кожної (кількісному та у відсотковому співвідношенні відповідно), які було зібрано, узагальнено та систематизовано з різних джерел. До соціальних мереж включені лише 6, найвідоміших та найчисельніших в Україні: Facebook, Youtube, Вконтакті, Instagram, Twitter, та LinkedIn.

Таблиця 1

Аналіз актуальних в Україні соціальних мереж станом на січень 2018

Назва	Опис та особливості маркетингу	Відвідуваність в Україні (% , к-ть)	Відвідуваність у світі (% , к-ть)
Facebook	Соціальна структура загального характеру.	38% всієї проаналізованої аудиторії (лише 6 мереж), 10,1 млн користувачів	42.6% від проаналізованої аудиторії(6 соцм.), 2.16 млрд
Вконтакті	Загальний характер.	Охоплення 25%, 6,7 млн користувачів	1.9%, 97 млн
YouTube	Найпопулярніший в світі сервіс відео хостингу з функціями соцмереж.	24%, а це 6.5 млн	29.6%, 1.5 млрд
Instagram	Акцент на поширенні фото та відео.	Близько 9.4%,,, що становить 2,5 млн	15.7%, 800 млн
Twitter	Мікроблог.	Приблизно 6%, тобто 1,6 млн осіб	6.5%, 330 млн
LinkedIn	Найвідоміша мережа ділових контактів, більш професійна. Спілкування між колегами, бізнес-партнерами щодо бізнесу.	Всього 2.3%, у кількісному виразі – це 612 тис.	5.1%, 106 млн

Наведені вище дані підтверджують феноменальний інформаційний вплив особливої інноваційної одиниці, соціальної мережі, на соціум. І не дивно, адже на її просторах споживач отримує доступ до доволі широкого асортименту потрібної інформації. Рекламуючи готельні послуги та супутні додаткові послуги при засобах розміщення у будь-якій із соціальних платформ можна досягти збільшення прямих продажів та збільшення клієнтської бази. І чим більше підписників на активному профілі готельного підприємства, тим більше дзвінків, бронювань, заїздів, рекомендацій.

Звісно, при просуванні готелю, як і будь-якого іншого товару чи послуги, потрібно розуміти та

відчувати свою цільову аудиторію. Це можуть бути різні категорії: сім'ї з дітьми, корпоративні клієнти, бізнес-туристи тощо.

Youtube покриває аудиторію всього світу по всім віковим категоріям, різних сфер зайнятості, відмінних за платоспроможністю економічних груп. Аудиторія VKontakti та Instagrame – більш молоде покоління, проте серед цього контингенту так само присутні споживачі послуг сфери гостинності. Крім того, молодь вважається однією із рушійних сил просування бренду, підвищення іміджу підприємства. LinkedIn – не менш актуальний бізнес майданчик просування основних та супутніх готельних послуг, адже це соцмережа зовсім іншого рівня, мережа ділових контактів. Єдиним недоліком можна вважати той факт, що на сьогодні мережа має відносно менший попит. Саме у Twitter та Facebook, на думку автора, сконцентована переважна більшість цільової аудиторії готельного бізнесу, адже серед користувачів доросла фінансово забезпечена група людей у віці від 25 до 45 років. Усі з перерахованих соціальних платформ, меншою мірою VKontakte (попит в основному серед російськомовних користувачів), мають вихід на міжнародну аудиторію.

Потенціал SMM-маркетингу окремої соцмережі для конкретного готельного підприємства прямопропорційно залежить від контингенту, на зацікавленість якого направлені методи впливу. Якщо це хостел і цільова аудиторія – молодь, тоді вигідно основним вектором для розвитку і просування соцмереж обрати маркетинг через Instagrame або VKontakti. У випадку коли цінова політика готельного підприємства доволі висока – варто орієнтуватись на Facebook або Twitter. Аналогічно потрібно відрізнити та використовувати більш ефективні методи просування та види реклами, які специфічні для кожної із соціальних мереж, для отримання кращих результатів. До прикладу, показники результативності прямих трансляцій та кількості їх переглядів у Instagram будуть значно вищими ніж у Facebook.

Виділяють три основних способи просування готельних послуг у соціальних спільнотах: контекстна реклама, прихована реклама, офіційна сторінка підприємства.

Контекстна реклама – це невелике текстове повідомлення у вигляді банера з фото або відео, яке демонструється у нижній або верхній частині сторінки, або посеред стрічки новин. В основному банери готелю містять його назву, зображення самої споруди готельного комплексу або номеру, спеціальні пропозиції, які можуть зацікавити, а також контактні дані. На думку автора, найефективніше розміщувати такого типу рекламу або на сторінці міста у якому цей готель знаходиться або безпосередньо у самій стрічці новин [7, с.9].

Для того щоб задіяти приховану рекламу потрібно створити спільноту, групу або подію, публікуючи в них новини фірми. Можна також поширювати фото або відео у вигляді спаму, відправляти запити-запрошення або напяму писати користувачам в особисті повідомлення. Цей метод залучення клієнтської бази працює у Vkontakte [3, с.7].

Офіційна сторінка компанії дозволяє користуватися більш широким арсеналом нових методів просування готельного підприємства. Спробуємо виділити найбільш дієві та результативні на думку автора тенденції та методи впливу онлайн реклами для кожної із соцмереж.

Масового поширення набуло використання хештегів. Правильне їх застосування допомагає бренду стати помітним у інформаційному шумі і донести свою пропозицію до користувача. Наприклад, у LinkedIn хештеги не впливають на пошук, тому немає сенсу використовувати їх у постах, тоді як у Twitter, в Instagram і Vkontakte це один з найголовіших пошукових інструментів.

Використання хештегів у постах у Facebook допомагає не лише підтягувати контент за відзначеним символом з решти соцмереж, але й приводити на цей пост користувачів з Google, якщо там шукають популярний тренд. Звичайно, нерелевантне використання хештегів лише погіршує імідж бренду, тоді як помірне і влучне вживання сприяє монетизації [6, с.5].

Instagrame – ідеальний варіант для візуального представлення готельного продукту, проте не завжди дає можливість зробити його повний опис. Для цієї соціальної платформи характерний подієвий маркетинг. Представлений двома основними відносно новими методами: участь у челенджах та гівевеях.

Обидва цих заходи масові, адже залучають чималу кількість споживачів. Giveaway-конкурси (від англ. «give away» – віддати або забрати з собою) – це розіграші, для участі в яких необхідно виконати ряд певних умов. Наприклад, підписатися на аккаунт в соцмережі, поділитися записом чи залишити вподобання на фотографії. Часто умови можуть стосуватися не тільки дій в мережі Інтернет [2, с.3].

У сфері гостинності, наприклад, це може стати вимога зробити фотографію в готельному номері та відмітка на ньому аккаунту готелю. Зазвичай призи матеріальні, наприклад, безкоштовне розміщення у номері категорії «Люкс», користування Spa-послугами або ж ряд інших додаткових послуг, які пропонуються Консьєрж-сервісом. Giveaway стали набирати популярність після «буму скидок», які уже втратили свою привабливість в очах споживачів. Покупці готельних послуг надають перевагу цілеспрямовано отримувати подарунки, ніж знижки з часовими та кількісними обмеженнями

Challenge дослівно перекладається як «виклик», «задача», «складна проблема» – задача або завдання (зазвичай конкретна дія), умови якої потрібно виконати, підтвердивши за допомогою відео- або фотопідтвердження, опублікованого на всезагальний огляд інших користувачів мережі [1, с.1].

Наприклад, готелю корисно брати участь у благодійних челенджах, таких як популярний «Ice Bucket Challenge», кампанія, спрямована на підвищення інформованості щодо бічного аміотрофічного склерозу та благодійного фінансування фондів дослідження цього захворювання. Фігурування назви готелю в таких заходах сприяє запам'ятовуванню назви готелю потенційними споживачами, чим позитивно впливає на імідж.

Висвітлення подій та заходів, які проходять на території готелю, виставок, конференцій, семінарів, фестивалів чи шоу-програм під час прямого включення з місця події – ще один приклад подієвого

маркетингу. Такі способи event-маркетингу здатні не тільки запам'ятися, а й у ряді випадків стати новиною, сформувавши позитивне особистісне ставлення за подарований досвід. Або ж інформування про візит зірки, чиновника чи високопоставленої особи уособлює високий рівень довіри до підприємства.

Twitter вважається мікроблогом, тому на цьому рекламному майданчику важливі комунікації з підписниками у ролі емоційного, ерудованого, цікавого співрозмовника. Брати участь у спільнотах, виступати у ролі консультанта, публікувати цікаві матеріали, статті по продукту чи послугі готелю, фото-, відеоінформацію про знижки, здійснення консультацій. Мовою маркетологів - створювати якісний контент. Тобто основний натиск повинен бути на спілкування з користувачем з ціллю зарекомендувати свій бренд.

Facebook має ряд своїх особливостей. На сторінках цієї спільноти надається можливість ставити рейтинги та залишати відгуки. Ця функція спеціально створена для комерційних сторінок кафе, ресторанів, кінотеатрів, клубів та готелів в тому ж числі. Також у арсеналі Facebook представлена ще одна відносно нова функція, що дозволяє офіційним сторінкам компанії завантажувати відео замість традиційного зображення обкладинки бізнес-сторінки. Вагомою перевагою є те, що відео-обкладинки дозволяють готелям вибудовувати комунікацію з користувачами з перших секунд відвідування сторінки, а не чекати, коли вони прокрутять всю стрічку в пошуках потрібного контенту. Наприклад, відео-обкладинка може використовуватися для просування нових послуг готелю, інформувати про останні рекламні акції або демонструвати особливості вашого регіону і місцеві визначні пам'ятки. Краще підготувати кілька відео і міняти їх протягом року відповідно до актуальних подій і послуг готелю.

Рекламна платформа LinkedIn дозволяє створювати різні типи реклами, при цьому, розбиваючи їх на різні групи отримувачів. Тобто рекламна кампанія обов'язково дійде до місця призначення – відфільтрованого контингенту. Також LinkedIn відкриває можливість не тільки привернути увагу потенційних клієнтів, а й виступити у ролі готелю-роботодавця, зарекомендувавши себе як команду професіоналів сфери гостинності.

Для YouTube характерними виявами SMM-маркетингу готельного підприємства вважаються room tours (в перекладі з англ. «тур по кімнаті») – відеоогляд номеру під супровід коментарів. Гостям у пошуках засобу розміщення часто здається, що текстовий опис і навіть фото не завжди відповідають реальності, до того ж не можуть у повній мірі відобразити рівень комфортності готельного номеру. Тому на офіційному каналі (так у YouTube називається офіційна сторінка як одиниця) підприємства готельного бізнесу повинні розміщувати такі відеоогляди кімнати, для зручності вибору гостя. Часто такий вид реклами зустрічається як бартерний договір на безоплатне проживання: готель надає одиницю номерного фонду безкоштовно для власників каналів відео-хостингу – взаємін рекламу у вигляді room tour. Згодом, отримуючи тисячі переглядів, набираючи популярність в мережі відео стимулює позитивний ріст іміджу готельного підприємства.

Отже, в сучасних ринкових умовах, коли конкуренція між підприємцями, що пропонують готельні послуги, досягла високого рівня, готель повинен не тільки навчитися задовольняти постійно зростаючі потреби споживачів, а й виживати в цій конкурентній боротьбі. Тому варто звернути увагу на SMM-просування готельного продукту, а особливо на інноваційні методи, що стрімко набирають поширення, як один із інструментів досягнення потрібного результату – розширення клієнтської бази та підвищення доходу. Для готельних підприємств такий метод популяризації допоможе зарекомендувати свій бренд і створити позитивний імідж серед користувачів соціальних мереж, а значить і їх потенційних споживачів. Варто довіритись пораді кваліфікованих спеціалістів у сфері SMM-маркетингу для створення ефективної маркетингової стратегії просування готельних послуг у просторах соціальних мереж.

Список використаних джерел:

1. Ведмідь Н. І. Інформаційні туристичні ресурси в Інтернеті / Н. І. Ведмідь, С. В. Мельниченко // Вісн. Львів. комерц. акад. – Л. : ЛКА, 2006. – Вип. 20. – С. 533–542. – (Серія економічна).
2. Данько Н. І. Брендінг як напрям вдосконалення рекламної стратегії туристичного підприємства / Н. І. Данько // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2013. – № 1086.
3. Зубарева М. А. Інструменти популяризації готелю у соціальних мережах / М. А. Зубарева // Глобальні транснаціональні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/156.pdf>.
4. Овсієнко В. В Україні користуються Інтернетом лише 58% громадян [Електронний ресурс] / В.Овсієнко // Україна молода. – 31 січня 2018. – Режим доступу: <http://umoloda.kiev.ua/number/0/2006/120132/>
5. Сергєєва Ю. Соціальні мережі в 2018 році: глобальне дослідження [Електронний ресурс] / Ю.Сергєєва// WEBcanape. – 20 березня 2018. – Режим доступу: <https://www.web-canape.ru/business/socialnye-seti-v-2018-godu-globalnoe-issledovanie/>
6. Халлиган Б. Маркетинг в Інтернеті : как привлечь клиентов с помощью Google, социальных сетей и блогов = Inbound Marketing : Get Found Using Google, Social Media, and Blogs (The New Rules of Social Media) / Б. Халлиган, Д. Шах. – М. : Диалектика, 2010. – С. 42–143.
7. Япаров А., Стратегии контекстной рекламы для разных типов бизнеса // Практика интернет маркетинга 3 квартал. 2010. – №(10). – С. 36.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА У М. ХОТИН ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

**ХІЛЬЧЕНКО Я., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
спеціалізація «Готельна і ресторанна справа»
наук. кер. Паламарек К.В.**

За результатами здійснених комплексних маркетингових досліджень висвітлено проблеми якості надання основних та додаткових послуг підприємств готельного господарства у м. Хотин, окреслено засади формування маркетингової стратегії.

According to the results of complex marketing researches we highlighted the problems of quality of the main and additional services provided by the hotel enterprises of Khotyn and underlined the bases of marketing strategy formation.

Актуальність обраної теми полягає у розвитку готельної індустрії м. Хотин, оскільки туристична послуга майже на 33% складається з послуг щодо розміщення людей, а готельне господарство виступає візитною карткою туристичного потенціалу будь-якого міста. До цього варто додати важливість належного рівня розвитку готельного господарства для ділових, наукових і бізнес-контактів, регулярних обмінів у сфері освіти, спорту, оздоровлення тощо. Сьогодні підприємства готельного господарства м. Хотин за організаційними формами, ступенем розвитку інфраструктури, за відповідністю нормативно-правової бази роботи галузі кращим світовим зразкам потребують подальшого розвитку.

Метою цієї статті є дослідження чинників якості надання основних та додаткових послуг підприємствами готельного господарства та їх врахування під час формування маркетингової стратегії для як найповнішого задоволення потреб споживачів та підвищення ефективності готельного бізнесу м. Хотин.

З посиленням конкуренції рівень якості готельного обслуговування повинен зростати. Про наявність суттєвих резервів у цьому аспекті свідчить порівняння якості обслуговування у готелях України та розвинених країн світу. Понад 35% респондентів, що користувалися послугами закордонних готелів, оцінюють якість основних та додаткових готельних послуг у зарубіжних країнах у середньому на 4,1 бала (за п'ятибальною шкалою), аналогічний середній бал в готелях України становить 2,9. Якість обслуговування в готелях України суттєво поступається прийнятому рівню якості у цивілізованих країнах, обов'язковими атрибутами якої є: сучасна інфраструктура, високопрофесійний та гостинний персонал, новітні системи безпеки, високорозвинуте сервісне середовище гостинності [1-3].

Об'єктом дослідження є туристична ситуація міста Хотин Чернівецької області.

Предметом дослідження є дослідження якості послуг підприємств готельного господарства у м. Хотин Чернівецької області.

Різні аспекти діяльності українських підприємств готельного господарства досліджували такі вчені, як Л. Шульгіна, А. Виноградська, О. Шканова, С. Захарін, О. Соколова, І. Винниченко, В. Шкромада, Т. Бут, Л. Ткаченко, К. Ладиченко, Г. Мунін, З. Тимошенко, Є. Самарцев, А. Змійов та ін.

Попередніми нашими дослідженнями виявлено, що ряд важливих проблем готельного господарства вимагає глибшого дослідження, а проблемам розвитку готельного господарства в м. Хотин, практично не приділялась увага взагалі.

За останні роки в Україні розроблені тільки окремі адаптовані до міжнародних стандартів нормативні документи, що регулюють порядок надання готельних послуг. У прийнятій у березні 2006 р. Постанові Кабінету Міністрів «Про порядок надання послуг тимчасового розміщення (проживання)» передбачається, що всі власники колективних засобів розміщення, які мають десять і більше ліжок-місць, зобов'язані реєструватися як суб'єкти підприємницької діяльності, платити податки, дотримуватись стандартів, створювати розвинуте сервісне середовище гостинності. Проте практично втілити це доволі складно, оскільки немає нормативної бази, за якою б усі заклади розміщення пройшли реєстрацію та об'єктивно звітувалися[4].

В Україні послуги з тимчасового проживання надають 118 підприємств готельного господарства, серед яких 63,6% загальної кількості, 1,2% мотелів, 0,6% готельно-офісних центрів, 0,3% кемпінги 0,3%, 2,8% молодіжних турбаз, 17,2% гуртожитків для приїжджих[5]. Останнім часом поряд з традиційними підприємствами готельного господарства, які пропонують своїм клієнтам повний комплекс послуг з розміщення, харчування та обслуговування, існують інші місця для тимчасового проживання (літні будиночки, приватні садиби, котеджі, квартири тощо). Частка цих підприємств становить 14,3% загальної кількості підприємств готельного господарства м. Хотин. Ринок послуг таких доповнювальних засобів розміщення розвивається останнім часом швидше, ніж готельна сфера загалом.

В м. Хотин, особливо у сезони відпочинку, інші місця для тимчасового проживання здатні розмістити та прийняти більше клієнтів, ніж основні. Такі тенденції на ринку готельних послуг зумовлені тим, що психологічний портрет сучасного користувача готельних послуг пов'язаний як з прагненням до комфорту, так і з бажанням «повернутися до природи», мати незалежний стиль відпочинку, не підкорятися певним організаційним формам проведення дозвілля, усталеним традиціям вибору одягу, страв тощо. Доповнювальні або нетрадиційні засоби розміщення відпочивальників якраз і дозволяють найповніше задовольняти ці вимоги споживачів. Увага держави до так званих «інших місць для тимчасового проживання» повинна бути більшою, адже дослідники переважно пов'язують доповнювальні засоби розміщення клієнтів з внутрішнім туризмом, а основні, тобто готелі – із зовнішнім. Відомо, що внутрішній туризм сприяє піднесенню економічного рівня регіонів, створенню нових робочих місць, тому його активізація одночасно із в'їзним є важливою передумовою перетворення туризму у високоприбуткову галузь економіки[6-7].

Для поліпшення якості обслуговування клієнтів підприємства готельного господарства м. Хотин продовжували здійснювати заходи щодо збільшення кількості номерів класу «люкс», «напівлюкс». Так, за 2017 р. їхня кількість загалом по м. Хотин збільшилась порівняно з 2016 р. на 8,3%. Порівняно з 2016 р. кількість одномісних номерів трохи зменшилась – на 0,2%.

Якість обслуговування у готельному господарстві – це комплексна характеристика, про яку досить важко судити з показників статистичної звітності. Окремими показниками цієї якості можуть бути ті, що характеризують готельні номери та забезпеченість готелів персоналом (табл. 1).

За останні п'ять років спостерігається підвищення якості обслуговування у закладах готельного господарства м. Хотин. Якщо ж порівнювати з 2012 р., то на 27% збільшилась площа одного номера, більше ніж на 30% – середня площа у розрахунку на 1 готельне місце, дещо зменшилась кількість місць у номерах.

Динаміка показників, що характеризують якість обслуговування у закладах готельного господарства м.Хотин

Показник	Од. виміру	Роки					
		2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Середня площа одного номера	м ²	16,4	19,1	19,8	20,1	20,7	20,9
2. Середня кількість місць в номері	од.	2,13	2,03	2,07	2,06	2,05	2,06
3. Середня площа у розрахунку на одне готельне місце	м ²	7,7	9,4	9,5	9,7	10,1	10,1
4. Кількість працівників у розрахунку на одне готельне місце	осіб	0,20	0,28	0,27	0,28	0,30	0,29
5. Кількість працівників у розрахунку на 1000 наданих ліжок-діб	осіб	1,6	2,92	2,54	2,52	2,48	2,57

Аналізуючи показники, наведені у табл.1, необхідно звернути увагу на їх високу інерційність, тому навіть незначні, але систематичні зміни цих показників свідчать про прогресивні тенденції.

Практика функціонування підприємств готельного господарства показала, що важливим показником якості є обслуговування іноземних громадян. Ця категорія приїжджих найбільше платоспроможна, замовляє номери найвищого класу, широко користується додатковими послугами, витрачає більше коштів на свій розвиток та розваги, проведення дозвілля, а головне – займає готельні номери найвищого класу (одномісний, «люкс», апартаменти). У такий спосіб відбувається експорт українських послуг готельного господарства. Всього протягом 2017 р. у м. Хотин відпочивало понад 21% громадян інших країн від загального числа, з яких понад дві третини зупинилося в готелях м. Хотина. Кількість готельних послуг, наданих іноземним громадянам, збільшилася порівняно з 2016 р. майже у три рази, що свідчить про зростання зацікавленості іноземців Україною [8].

Важким показником якості обслуговування, джерелом отримання прибутків, дієвим способом підвищення конкурентоспроможності готельного господарства є асортимент додаткових послуг. Дослідження засвідчило, що перелік додаткових послуг українських готелів та інших місць для тимчасового проживання значно скромніший, ніж у більшості готелів Європи, які пропонують своїм клієнтам понад 80 найменувань додаткових послуг[9-10].

В м. Хотин тільки незначна половина (52,6%) підприємств готельного господарства мали у своєму складі такі об'єкти сервісу як ресторани, кафе та бари, 41% – сауни та пральні, лише 23% – автостоянки.

Таким чином, однією з важливих передумов формування маркетингової стратегії у готельній справі м. Хотин є створення належної інформаційної бази про фактичний стан готельного господарства та його можливості забезпечувати високоякісне комплексне обслуговування клієнтів. Комплексне готельне обслуговування на засадах маркетингу передбачає формування оптимального складу основних і додаткових послуг як для цільової групи споживачів, так і для потенційних клієнтів.

Доцільно, щоб подальші наукові розробки у сфері готельного господарствосувалися вирішення проблеми негнучкої пропозиції основних і додаткових послуг підприємств готельного господарства м. Хотин, врахування вражень споживачів про рівень готельного обслуговування та специфіку вимог окремих груп споживачів.

Список використаних джерел:

1. Шульгіна Л. М. Маркетинг підприємств туристичного бізнесу: монографія / Шульгіна Л. М. – К. : Київ.нац.торг.-екон.ун-т., 2005. – 597 с.
2. Шульгіна Л. М. Складові якості послуг гостинності в Україні / Л. М. Шульгіна // Маркетинг: теорія і практика: Матеріали VI міжнарод. Наук.-практ. Конф. 18-20 вересня 2002 р. – К.: КНЕУ, 2002. – С.135-136.
3. Шкромада В.В. Застосування франчайзингових систем у готельному бізнесі в умовах ринкової економіки / В. В. Шкромада, Т. П. Бут // Економіка, фінанси, право. – 2006. – №12. – С. 24-27.
4. Ладиченко К. Управління відносинами готельних підприємств зі споживачами: проблеми та перспективи розвитку / К. Ладиченко // Маркетинг в Україні. – 2007. – №3. – С. 45-48.
5. Николайчук В.Е. Маркетинг и менеджмент услуг. Деловой сервис / Николайчук В. Е. – СПб.: Питер, 2005. – 608с.
6. Готелі та інші місця для тимчасового проживання: статистичний бюлетень. – К.: Державний комітет статистики України, 2008. – 193с.
7. Тамбовець Е. Отельный бизнес: новостройки, проекты, перспективы / Е. Тамбовець // Бизнес. – 2005. – №39. – С. 54-58.
8. Іванова Л. О. Дослідження сучасного стану ринку готельних послуг в Україні / Л. О. Іванова // Маркетинг в Україні. – 2008. – №1. – С. 33-38.
9. Маркетинг туризму: навч. посібник / [Мунін Г.Б., Тимошенко З.І., Самарцев Є.В., Зміюв А.О.]. – К. : вид-во Європейського ун-ту. Ч.1, 2006. – 324с.
10. Сорокина А.В. Организация обслуживания в гостиницах и туристических комплексах / А.В. Сорокина. – М.: Новое знание, 2007. – 303 с.

**ЯКІСТЬ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ, ЯК НАПРЯМОК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ГОТЕЛЮ
ШАРАМАЙЛЮК Б., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,
спеціалізація «Готельна і ресторанна справа»
наук. кер.Паламарек К.В.**

У статті висвітлюється питання можливості підвищення конкурентних переваг готельного підприємства, шляхом покращення якості надання послуг. Розглянуто напрями підвищення якості готельних послуг в засобах розміщення і підтримання його на стабільно високому рівні.

The article discusses the possibility of increasing the competitive advantages of a hotel company by improving the quality of services provided. The directions of improving the quality of hotel services in the means of placement and maintaining it at a stable high level are considered.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що конкуренція є найсуттєвішим фактором, що спонукає її учасників вдосконалювати свої можливості і пропонувати найкращий продукт, а це в свою чергу, сприяє прогресивному розвитку економіки країни. Тому одним з найважливіших напрямків є формування стратегічних конкурентних переваг та забезпечення послугам готельної індустрії більш високої якості [1].

Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів підвищення якості готельних послуг як ключових чинників формування конкурентних переваг засобів розміщення та розвитку готельного бізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування конкурентних переваг готельного підприємства.

Предметом дослідження є фактори, механізми та стратегічні заходи у сфері якості готельних послуг.

Якість готельних послуг, системи управління якістю розглядалися у роботах зарубіжних вчених: Е. Лемінга, Дж. Джурана, С. Ільєнкові, Ф. Котлера, Ф. Тейлора, С. Скобкіна І. Тушканової, Дж. Уокера та вітчизняних дослідників: М. Бойко, Г. Бондаренка, К. Коляду, О. Момота, І. Сидоренко, Т. Сокол, М. Шаповалова та ін. Проте, враховуючи актуальність даної теми для розвитку економіки та іміджу України як туристичної держави, можна констатувати недостатнє дослідження проблем щодо цієї галузі.

Готельне господарство в умовах глибоких соціально-економічних трансформацій стає все більш динамічною і пріоритетною сферою економічної діяльності. Сучасні засоби розміщення представляють матеріальну основу туристичної галузі і несуть в собі величезний потенціал для сталого доходу в державний бюджет. Ефективний розвиток підприємств готельного господарства є стратегічно важливим напрямком для туризму.

Разом з тим сучасні дослідження показують, що на підприємствах готельного господарства спостерігається значна невідповідність зростаючих потреб і запитів споживачів обсягам і якості пропонованих послуг. Це зумовлено застарілою матеріально-технічною базою підприємств, обмеженістю інвестиційної активності, недостатнім рівнем професійної підготовки персоналу, слабкою рекламою тощо.

Одним з найважливіших напрямків в умовах суворої конкуренції на ринку готельних послуг є формування стратегічних конкурентних переваг та надання послугам більш високої якості. Ключовим фактором тут є надання таких послуг, які задовольняли б і навіть перевершували очікування цільових клієнтів. Якість - це, в першу чергу, відчуття задоволення клієнта, а якісна готельна послуга - послуга, що відповідає потребам гостя.

Якість обслуговування - один з найважливіших показників ефективності функціонування готельних підприємств [2]. Вона надає пріоритет споживачам і спонукає підприємства готельного господарства розробляти комплексну політику якості, яка охоплює широкі аспекти управління у різних сферах його функціонування.

Для забезпечення та надання якісного обслуговування, під час своєї роботи готельні підприємства повинні дотримуватись світових та державних стандартів якості послуг. У таблиці 1 наведена нормативна документація, яка регулює якість надання готельних послуг в Україні. На відповідність цим документам і згідно з існуючими Правилами проводиться процедура обов'язкової сертифікації на вимоги і на відповідність певній категорії готельного підприємства.

Таблиця 1

Нормативна документація, яка регулює якість надання готельних послуг

Нормативний документ	Назва нормативного документу
ISO 9000-2001	«Системи менеджменту якості»
Міждержавний стандарт ГОСТ 28681.1 – 95	«Туристсько-екскурсійне обслуговування. Проектування туристичних послуг»
Міждержавний стандарт ГОСТ 28681.2 – 95	«Туристсько-екскурсійне обслуговування. Туристські послуги. Загальні вимоги»
Міждержавний стандарт ГОСТ 28681.2 – 95	«Туристсько-екскурсійне обслуговування. Вимоги по забезпеченню безпеки туристів і екскурсантів»
Державний стандарт України ДСТУ 4268:2003	«Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги»
Державний стандарт України ДСТУ 4269:2003	«Послуги туристичні. Класифікація готелів. Загальні вимоги»
Державний стандарт України ДСТУ 4527:2006	«Засоби розміщування. Терміни та визначення»
ДСТУ ISO 9004-2-96	«Управління якістю та елементи системи якості»

Проте, зважаючи на стрімкий ритм сучасного життя нормативну документацію необхідно постійно корегувати, змінюючи тим самим існуючі стандарти. В готельному підприємстві потрібно постійно контролювати дотримання технічних умов на послуги, вимог до її надання, роботу персоналу шляхом різних широко поширених сьогодні методів (візуального, аналітичного, медичного, інструментального, соціологічного контролю).

Якість послуг посідає центральне місце у формуванні конкурентних переваг готельного підприємства. Готель може бути конкурентоспроможним за умови, якщо його продукція, послуги користуються попитом, що можливо лише за умов високої якості та відповідності вимогам споживачів, стандартам й іншим нормативним документам [4]. Для цього необхідно ввести в практику готелю постійне проведення процесів перевірки якості готельних послуг з метою визначення та активного використання можливостей, що забезпечують її підвищення. Керівництво повинне призначити осіб, відповідальних за систему інформації і підвищення якості послуг. Одержання даних вимірів і функціонування послуг забезпечується за допомогою:

— оцінки, що проводиться готелем (включаючи управління якістю);

— оцінки, що проводиться споживачем (включаючи реакцію споживача, скарги споживачів, необхідність зв'язку);

— перевірок якості.

Аналіз цих даних дозволить оцінити ступінь достатності вимог до послуг, визначить можливості підвищення їх якості, а також їхню результативність і ефективність.

Розглянемо основні фактори, які впливають на якісне обслуговування в готельному підприємстві (рис. 1) [5].

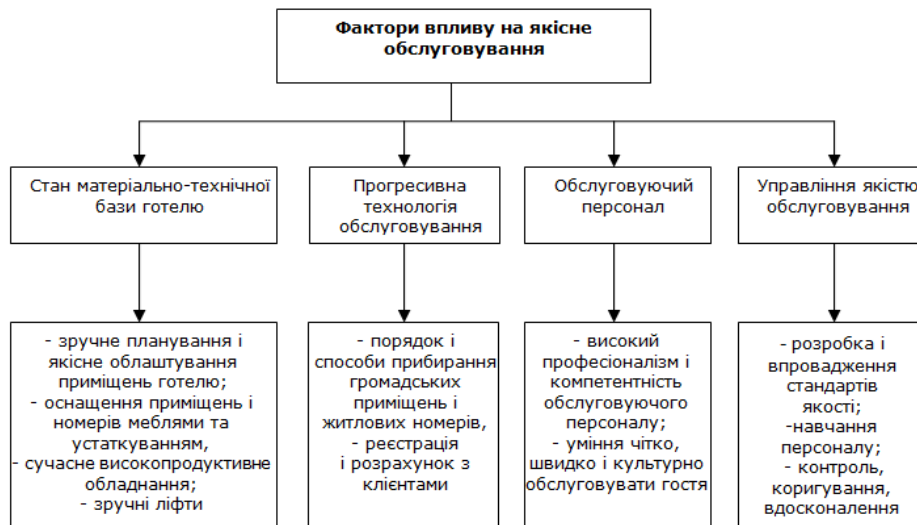

Рис. 1. Фактори впливу на якісне обслуговування в готельному підприємстві

Якість готельних послуг повинна гарантувати споживачеві задоволення його запитів. Ці властивості формуються в процесі обслуговування в готелі, на всіх його етапах і у всіх ланках. Разом з тим утворюється вартісна величина готельних послуг, що характеризує витрати на їх надання, планування і розробку нових видів послуг і в значній мірі визначає їхню ціну, а відтак – їхню конкурентоспроможність.

Сучасні методи управління якістю тісно пов'язані із концепцією загального менеджменту якості (Total Quality Management), який являє собою підхід до управління організацією, що націлений на якість, побудований на участі всіх її працівників і спрямований на досягнення довготривалого успіху шляхом задоволення потреб споживача і отримання доходів організації [6].

Загальне управління якістю реалізується за допомогою застосування певного набору прийомів і засобів, які можна класифікувати за чотирьом сферам: управління якістю, процесом, персоналом та ресурсами (табл.2).

Таблиця 2

Механізми, що використовуються для загального управління якістю

Якість	Процес	Персонал	Ресурси
Управління якістю	Управління процесом	Управління персоналом	Управління ресурсами
Визначення поняття якості	Стійкість процесу	Команда керуючих	Програма витрат на якість
Політика якості	Статистичні методи контролю	Загальне навчання якості	Показники контролю виконання
Відносини з внутрішніми споживачами	Рішення технологічних проблем	Методи і засоби мотивації	Збереження ресурсів
Системи якості	Удосконалення процесу	Сполучні ланки	Поліпшення довкілля

Постійне одночасне удосконалення цих трьох складових – продукції (послуги), організації, персоналу – дозволяє досягти найбільш швидкого і ефективного розвитку бізнесу. Якість визначається досягненням задоволеності клієнтів, покращенням фінансових результатів і зростанням задоволеності персоналу своєю роботою на підприємстві.

На сучасному етапі розвитку менеджменту якості Total Quality Management сформувалися універсальні моделі, які визначають основні елементи управління якістю послуг, методи ефективного досягнення цілей. Серед них розповсюджені моделі:

— «П'ять М» Ф. Котлера;

— «Петля якості» Е. Демінга, яка прийнята за основу в міжнародних стандартах ISO 9000.

Згідно з моделлю «П'ять М», до основних об'єктів і суб'єктів належать персонал (men), обладнання (machine), матеріал (material), метод (method), навколишнє середовище, мікроклімат (milieu) [7]. Кожен із перелічених суб'єктів і об'єктів складається з сукупності елементів, а саме:

1. Персонал (men): склад кадрів, досвід, професійні навички, кваліфікація, навчання, організаційна культура.

2. Обладнання (machine): устаткування, облаштування, прилади, інженерно-технічна система.
 3. Матеріал (material): продукція для готелів (постільна білизна, рушники, посуд, килимові покриття тощо).
 4. Метод (method): система, організація, технологія, стиль керівництва, стандарти якості послуг та обслуговування.
 5. Навколишнє середовище, мікроклімат (milieu): імідж, економічний успіх, конкурентоспроможність, захист довкілля, умови праці.
 6. «Петля якості» характеризує етапи життєвого циклу послуги, серед яких маркетинг, проектування послуги; матеріально-технічне забезпечення; підготовка розроблення технологічного процесу обслуговування; надання готельного продукту; контроль якості; реконструкція та експлуатація готельного фонду; інфраструктура готелю; технічна допомога в обслуговуванні; підвищення кваліфікації персоналу [8].
- Узагальнення принципів Total Quality Management, апробація його моделей, дозволяє виділити основні напрямки впровадження менеджменту якості в практику діяльності готельних підприємств [9]:
- орієнтація на споживача: готельне підприємство має передбачити поточні й перспективні потреби своїх клієнтів, виконувати їх побажання й намагатись перевершити очікування;
 - лідерство керівника: керівники забезпечують єдність цілі та напрямку діяльності організації, тому мають створювати й підтримувати внутрішню культуру, забезпечувати повне залучення персоналу готелю у вирішення завдань організації;
 - залучення працівників: персонал усіх рівнів становить основу організації, повне залучення зумовлює найповніше використання їхніх здібностей;
 - процесний підхід: цілі готельного підприємства досягаються значно швидше тоді, коли діяльність і управління ресурсами здійснюється як процесом;
 - системний підхід: управління якістю ефективне у випадку всебічного розуміння проблем і ефективного менеджменту взаємопов'язаних процесів як системи підвищення ефективності організації при досягненні її цілей;
 - постійне поліпшення в цілому необхідно розглядати як головну, незмінну мету готельного підприємства;
 - прийняття рішень на основі фактів: в основі результативних рішень є аналіз даних та інформація;
 - взаємовигідні відносини з постачальниками: готель і його постачальники взаємозалежні і відносини взаємної вигоди підвищують спроможність обох сторін щодо створення цінностей.
- На сучасному етапі для підвищення якості обслуговування і лояльності клієнтів, в готельних підприємствах впроваджуються такі форми обслуговування: додаткові послуги, акції та спеціальні пропозиції, спеціальні програми лояльності клієнтів, інноваційні види обслуговування [10]:
- різного роду знижки: дітям, туристичним групам, постійним клієнтам;
 - накопичувальні картки, бонусні програми - коли клієнт отримує за замовлення послуг бали, які потім трансформуються в знижки; надаються бонусні дні перебування та інші особливі умови;
 - індивідуальні програми і привілеї - коли готель накопичує інформацію про постійних клієнтів і вибудовує індивідуальну стратегію обслуговування в залежності від їх вимог і переваг;
 - програми обслуговування корпоративних клієнтів, які можуть включати безкоштовний трансфер, спеціальну дисконтну систему, допомогу в організації конференцій, екскурсій, бізнес-ланчів
 - бронювання, пришвидшення процесів обслуговування та автоматизації процесів керування готелями.

До спеціальних акційних пропозицій готельного закладу зазвичай відносять: організацію розважальних заходів, проведення свят, програми для обслуговування ділових заходів, програми для молодят, VIP-персон, акції вихідного дня; розіграші призів, сезонні розпродажі, пільги окремим категоріям клієнтів.

Готельне господарство становить значну й надзвичайно важливу частину сфери послуг. Система управління якістю послуг готельного господарства повинна гарантувати клієнтові задоволення його запитів під час обслуговування в готелі, на усіх його етапах і у всіх ланках. Тому основними напрямками реалізації стратегічних заходів у сфері якості готельних послуг повинні стати:

1. Розробка організаційно-економічного механізму територіального управління якістю готельних послуг;
2. Розробка єдиної системи державного контролю якості цих послуг;
3. Впровадження міжнародних стандартів та інших нормативних документів у практику готельного господарства;
4. Організація системи навчання і підвищення кваліфікації кадрів з питань управління якістю в діяльності підприємств готельного господарства. Для цього необхідно провести маркетингові дослідження та створити портрет гостей.

Список використаних джерел:

1. Сергійко В.Ф. Фактори підвищення якості послуг в готельній індустрії та їх класифікація // Науковий журнал. – 2010. – № 1. – С. 211-216.
2. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенс Дж. Маркетинг. Гостеприимство и туризм / Под ред. Р. Б. Ноздрёвой. – М.: Юнити, 1998. – 787 с.
3. Правове регулювання туристської діяльності: Навчальний посібник (для студентів, які навчаються за напрямом підготовки 0504 «Туризм»). / Автор: Т.А.Коляда. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 182 с.
4. Подлепіна П.О. Конкурентоспроможність як чинник підвищення ефективності функціонування готельних підприємств / П.О. Подлепіна // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. - №1041. - 2013. - С. 128-131.
5. Поворознюк І.М. Шляхи підвищення якості готельних послуг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream>
6. Данько М.І. Напрями підвищення якості готельних підприємств в Україні / Данько М.І., Решетняк О.І. // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». - 2012. - Т. 18, кн. 2. - С. 190.

7. Ткаченко Т. Управление качеством гостинничных услуг / Т. Ткаченко // Гостиничный бизнес. – 2005. – № 4. – С. 24–27
8. Дубоделова А.В. Система управління якістю готельних послуг: методологічні аспекти / А.В. Дубоделова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – №611. – С.130–134
9. Роглев Х.Й. Основи готельного менеджменту / Х.Й. Роглев – К., 2005.
10. Охота В.І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств готельної індустрії / Охота В.І. / Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — Вип.5. — С. 46—49.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ДІЛОВИХ ТУРИСТІВ

ШПАК М., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Готельно-ресторанна справа»,

спеціалізація «Готельна і ресторанна справа»

наук. кер. Паламарек К.В.

У статті проведено аналіз підприємств готельного господарства для ділового туризму. Проведений аналіз та надано характеристику засобів розміщення ділового призначення, особливості їх функціонування в Україні. Розглянуті перспективи розвитку даного сегменту.

The article analyzes the hotel industry for business tourism. The analysis was carried out and the characteristics of facilities for placing business purposes, features of their functioning in Ukraine were provided. Prospects of development of this segment are considered.

Туризм забезпечує динамічний розвиток економіки багатьох країн, формуючи дохідну частину бюджету. У світі одним із значущих і перспективних видів туризму є діловий туризм. Цей вид туризму може дозволити завантажити номерний фонд засобів розміщення України в «невисокий сезон» і дасть додатковий прибуток суб'єктам туристичної індустрії, оскільки ділові туристи відрізняються більш високим рівнем витрат у порівнянні з відпочиваючими туристами.

Україна, незважаючи на свій високий потенціал, займає поки дуже скромне місце на світовому ринку туризму. На її частку припадає всього близько одного відсотка світового туристського потоку. У ВВП нашої країни частка туризму незначна. Це свідчить про низький рівень його розвитку, держава приділяє мало уваги до цієї сфери діяльності [11].

Готельні підприємства – це візитна картка міста або країни, він може бути як місцем для прихильників відпочинку і подорожей, так і центром активних ділових контактів. Головна мета діяльності підприємств готельного господарства – надавати бездоганне обслуговування, перевершуючи очікування споживачів; бути визнаним лідером в своєму сегменті на своєму ринку [5]. Готелі ділового призначення, в складних економічних умовах, займають важливе місце у структурі туристичних суб'єктів, оскільки дозволяють забезпечити конкурентоспроможність країни на міжнародному туристичному ринку.

Проблеми функціонування та розвитку готельного бізнесу вивчають та досліджують такі вчені: Бойко М. Г., Охріменко А. Г., Расулова А. М. визначають концептуальні основи розвитку корпорацій у туристичному та готельно-ресторанному бізнесі [2,3]; Босовська М. В. досліджує інтеграційні процеси в управлінні підприємствами туристичного та готельного бізнесу [4]; Мальська М. П. розглядає організацію і технологію обслуговування гостей в готелі [10]; Пуцентейло П. Р. висвітлює питання економіки і організації туристичного і готельного підприємництва [15]; Роглев Х. Й. характеризує основи менеджменту в готельному бізнесі, зокрема у засобах розміщення ділового призначення [13].

Метою статті є дослідження стану та перспектив розвитку підприємств готельного господарства для ділових туристів, обґрунтування перспектив розвитку готельних підприємств на основі покращення організації роботи з корпоративними клієнтами.

Об'єктом дослідження є процес функціонування готельних підприємств для ділового призначення на національному ринку послуг.

Предметом є теоретичні та практичні засади функціонування готелів ділового призначення.

Розвиток туризму відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем держави. Міжнародний досвід свідчить, що одним з перспективних напрямів розвитку туристичної галузі є діловий туризм, який дозволяє забезпечити стабільне завантаження національного номерного фонду незважаючи на сезон. В організації інфраструктури ділового туризму провідну роль відіграють готельні комплекси ділового спрямування, оскільки бізнес-клієнти, які відвідують конференції, семінари, тренінги, наради складають більше 50% споживачів готельних послуг. На ринку готельних послуг конкуренція за корпоративних клієнтів досить жорстка. Робота з ними вигідна для готелів: великі групи і регулярні поселення, навантаження восени і взимку, коли відбувається спад туристичної діяльності. Ці готельні підприємства повинні бути профільними, здатними забезпечити ефективну, з усіма зручностями діяльність ділових туристів. У туристській класифікації діловий туризм представляє особливий вид ділового і різновид виставкового туризму. Виділяти конгресний туризм у невеликий підрозділ приходить тому, що організація конгресу – це комплекс заходів, що має багато спільного з організацією виставкової діяльності, пред'являє трохи інші вимоги до інфраструктури й організаторів. Конгресні заходи дрібніше за масштабом, чим виставкові, але мають більш кваліфікований і вимогливий склад учасників. По прибутковості конгресні заходи уступають виставкам, оскільки розраховані на меншу кількість учасників. Однак, на відміну від виставок, конгреси, особливо міжнародні, орієнтовані на ексклюзивне обслуговування, тим самим забезпечуючи завантаження кращих готелів міста. Конгрес- і конвенти-готелі, здатні одночасно прийняти до 2 тис. і більш учасників, стали звичним явищем в Америці, Китаї, Сінгапурі. У Європі середні цифри по цьому виду діяльності – 300 чоловік на один захід, що скромніше, ніж середні показники в США й Азії (де зафіксовані абсолютні рекорди – 5 і більш тис. учасників). Розвиток конгрес-туризму – не тільки вагомий внесок в економіку країни, це підвищення іміджу і рейтингу країни, краю, області, міста, а значить, залучення додаткових інвестицій [15].

Основним засобом розміщення для ділових туристів є конгрес-готель - різновид бізнес-готелю, який спеціалізується на проведенні конференцій та конгресів. Гостям надаються ділові послуги: телеконференції, секретаріат, перекладачі, місцевий та міжнародний телефонний зв'язок, кабельне телебачення, засоби мобільного та телекомунікаційного зв'язку [1,13].

Основним завданням конгрес-готелю для проведення ділових заходів є забезпечення приміщень новітнім устаткуванням (пристрої для синхронного перекладу, аудіо- та відеообладнання до кінопроекторів, фліпчарт, екран, доска-стенд), використання бездротового Інтернету для проведення Інтернет-конференцій).

Даний тип розміщення знайшов своє місце і на ринку готельних послуг України (див. табл. 1).

Таблиця 1

Функціональна характеристика конгрес-готелів на національному ринку готельних послуг

Назва готелю	Місце розташування	Категорія	Номерний фонд	Додаткові послуги	Бізнес-послуги
1	2	3	4	5	6
«Пуца Конгрес Готель»	м. Київ, вул. Юнкерова, 20	3	165	Ресторан та кафе, Спа-центр, міні-басейн, екскурсії, паркінг	9 конференц-залів, прокат аудіо та відео техніки, прокат авто, організація бенкетів та кави-брейків, кімнати переговорів, бізнес-центр
«Швейцарський»	м. Львів, вул. Князя Романа, 20	4	90	Ресторан та бар, салон краси, хімчистка, екскурсії	Конференц-зал, організація кави-брейків, паркінг, прокат аудіо та відео апаратури, послуги перекладача та секретаря, трансфер.
«Parchotel»	м. Харків, вул. Шевченко 79	4	60	Ресторан та бар, салон краси, хімчистка	Конгрес-хол, конференц-зал, організація кави-брейків, прокат аудіо та відео апаратури, бізнес-центр
«Royalcongress Hotel»	м. Київ, вул. Малогвардійська, 32	4	314	Ресторан та бар, фітнес-центр, SPA та Wellness салон, салон краси, хімчистка та пральня	Конференц-зал, трансфер, організація кави-брейків, паркінг, прокат аудіо та відео апаратури, послуги перекладача та секретаря
«Космо-політь»	м. Київ, вул. В.Гетьмана, 6	4	160	2 ресторани та лоббі-бар, тренажерний зал, басейн, літня тераса	Конгрес-хол, конференц-зал, організація кави-брейків, прокат аудіо та відео апаратури, бізнес-центр
«OvisHotel»	м. Харків, прос. Гагаріна, 201Б	4	55	Ресторан, Спа-центр, масаж, сауна, басейн, паркінг	Конференц-зал, бізнес-центр, організація бенкетів, прокат аудіо та відео техніки
«Лондонська»	м. Одеса, Приморський бульвар, 11	4	80	Ресторан, бар, кави-брейк, організація business speed dating	Конференц-зал, кімнати для переговорів, організація бенкетів, трансфер, прокат аудіо та відео техніки
«Citadel Inn»	м. Львів, вул. Грабовського, 11	5	26	Ресторан, лоббі-бар, літня тераса, салон краф, Спа-центр, кейтерінг, паркінг	4 конференц-зали, оренда авто, організація бенкетів та кави-брейків,
«Брістоль»	м. Одеса, вул. Пушкінська, 15	5	113	Ресторан, Спа-послуги, організація івентів, басейн, тренажерний зал	2 конференц-зали, 3 кімнати для переговорів, організація бенкетів, трансфер, прокат аудіо та відео техніки
«Premier Palace Hotel»	м. Київ, бульвар Т. Шевченко	5	289	Ресторан, лоббі-бар, літня тераса, салон краф, Спа-центр, кейтерінг, паркінг кави-брейки; обід; трансфер	3 конференц-зали, 3 кімнати для переговорів, організація бенкетів, трансфер, прокат аудіо та відео техніки

Індустрія ділових зустрічей та пов'язаних з ними поїздок за останні роки виросла в самостійну сферу бізнесу. Актуальність проблеми створення інфраструктури ділового туризму в Україні впливає з того, що вона буде значно сприяти всебічному розвитку міст зокрема і держави загалом. Дві третини міжнародних ділових заходів зараз проводиться в готелях, які мають власні ділові зони і зали для проведення засідань і переговорів, а саме в конгрес-готелях. Це сприяє розвитку такого виду конгрес-туризму як MICE-tourism, який поєднує поїздки в справи і розваги, слугує мотивацією і винагородою для кращих працівників підприємств і корпорацій. Ця абревіатура складається з декількох ключових слів, що позначають складові елементи ділового туризму: М - meetings (зустрічі), І - incentive (заходи), С - conference (конференції), Е - exhibition (виставки) [8].

Згідно таблиці 1 основне зосередження конгрес-готелів є у великих містах. Всі засоби розміщення мають категорію 4 та 5 зірок, окрім конгрес-готелю «Пуща». Номерний фонд даних підприємств готельного господарства складає 1352, що становить близько 15 % від загального національного номерного фонду. Усі проаналізовані засоби розміщення надають достатньо велику кількість додаткових та бізнес-послуг; пропонують оренду конференц-залів, відео та аудіо техніки та організацію бенкетів та кава-брейків, послуги трансферу.

Зважаючи на перспективність національного туристичного ринку, особливу та значущу увагу варто приділити залученню нових споживачів готельних послуг до даного сегменту засобів розміщення. Основними інструментами залучення нових відвідувачів і утримання наявних стає: застосування індивідуального підходу до кожного клієнта, надання знижок на проживання і застосування різних програм лояльності, безкоштовні вранішні заїзди або пізні виїзди, різноманітні подарунки та дисконти, невеликі сувеніри для гостей.

Збільшення попиту на бізнес-послуги на території країни та безпосередньо у національних готельних підприємствах вказують на доцільність розвитку та розширення мережі готелів ділового призначення, які б могли забезпечити всі потреби не тільки вітчизняних ділових туристів але і іноземних, що в свою чергу, в перспективі, дасть можливість залучення нових інвестицій на національних ринок готельних послуг.

Діловий туризм є домінантним у розвитку туризму на національному туристичному ринку, адже дає змогу забезпечити стабільність завантаження номерного фонду готельних підприємств не залежно від сезону.

Не зважаючи на проблеми розвитку готельного бізнесу, які зумовлені відсутністю стратегії і відповідної політики в цій сфері, нестачею інвестицій, недосконалістю нормативно-правової бази та складні економічні умови, у країні існують всі передумови для його розвитку, що пов'язано із ростом ділової активності. Для успішного функціонування та розвитку готелів ділового призначення необхідно дотримування низки правил, які передбачають визначення переліку сервісів та норм якості, яким повинні відповідати служби, що обслуговують конференції, як національного так і міжнародного рівнів; забезпечити взаємозв'язку між учасниками даного сегменту ринку, розширення каналів збуту конгрес-послуг, зокрема їх продаж через туристичні компанії, а також надання безкоштовного консультування організаторам нарад в питаннях вибору місць і дат проведення конференцій, церемонії відкриття, проведення та закриття та надання інформації по взаємозв'язку їх із місцевою владою.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ 4527:2006. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення. Економіка и организация туризма: международный туризм: [учебное пособие] / [Драчева Е.Л., Забаев Ю.В., Исмаев Д.К. и др.]. – М.: КНОРУС, 2007. – 576с.
2. Бойко М. Г. Концептуальні основи розвитку корпорацій у туристичному та готельно-ресторанному бізнесі / М. Г. Бойко, А. Г. Охріменко, А. М. Расулова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – Випуск 13. Частина 2. – 2015. – С. 35-38.
3. Бойко М. Г. Ціннісно-орієнтоване управління в туризмі: монографія / М. Г. Бойко. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2010. – 524 с.
4. Босовська М. В. Інтеграційні процеси в туризмі: монографія / М. В. Босовська. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2015. – 832 с.
5. Вережомська І. Г. Організація роботи готелю з корпоративними клієнтами / І. Г. Вережомська, Г. О. Ворошилова // Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2016. Серія: економіка. – Випуск 1(5). – С. 101-105.
6. Готелі повертають клієнтів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abcnews.com.ua>.
7. Готельне господарство м. Києва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ua.kyivconvention.com.
8. Деловой туризм и индустрия MICE в России и за рубежом. Ассоциация делового туризма (RBTA). – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.
11. Министерство культуры и туризма Украины «Проблемы и перспективы развития туризма в Украине на современном этапе» [Електронний ресурс].
12. Пуцентайло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навч. посіб. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 234 с.
13. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту: Навчальний посібник / Христо Роглев // Київський ун-т туризму, економіки і права. – К.: Кондор, 2009. – 405 с.
14. Світ географії та туризму/географічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr-tur.narod.ru/dovidnyk/slovyk/k1/kongreshotel.htm>
15. Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня, 2001 р.) / Редкол. В.І. Цибух та ін.. – К.: Знання України, 2002. – 560 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

**РОБУ К., ПРИЙМАК В., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕ
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Товарознавство та комерційна логістика»
наук. кер. Бозуленко О.Ю.**

У статті проаналізовано ситуацію з якістю та безпечністю харчової продукції, що реалізується на ринках України, розглянуто правові засади забезпечення якості та безпечності продовольства. Обґрунтовано застосування на підприємствах харчової промисловості сучасних систем управління якістю, зокрема системи HACCP.

The article analyzes the situation with the quality and safety of food products, which are sold in the markets of Ukraine, examines the legal basis for ensuring the quality and safety of food. Justified the use in the food industry of modern quality management systems, in particular of the HACCP system.

Харчування всіх груп населення України є важливим фактором, що в значній мірі визначає здоров'я нації. Забезпечення повноцінного складу, безпечності та якості харчових продуктів слід оцінювати як найважливішу задачу сучасного етапу розвитку харчової індустрії.

Виробництво харчових продуктів особлива сфера суспільного виробництва, у якій виробляються товари та надаються послуги для задоволення потреби людини у їжі. Така продукція безпосередньо споживається населенням, і це висуває особливі вимоги до її якості та безпеки.

Проблема якості та безпеки тривалий час знаходиться в полі зору вітчизняних і зарубіжних учених та товаровиробників, які намагалися виготовляти продукцію високої якості у кожній сфері. Вирішенням цієї проблеми стала розроблення та впровадження Міжнародною організацією із стандартизації ISO міжнародних стандартів серії 9000 (доповнених стандартами серії 10000); система управління безпечністю харчових продуктів (HACCP), що ґрунтується на положеннях ISO 22000; система управління навколишнім середовищем – на положеннях стандарту ISO 14000; система управління охороною праці – на положеннях стандарту серії OHSAS. Вони сконцентрували досвід управління якістю та безпечністю різних країн [1].

Для розуміння сучасних тенденцій розвитку систем управління якістю та безпечністю продукції підприємств вагоме теоретико-методологічне значення мають праці таких відомих науковців, як Е. Демінг, Дж. Джуран, К. Ісікава, Ф. Кросбі, Г. Тагуті, А. Фейгенбаум, У. Шухарт та ін. Проблеми управління якістю продукції на підприємствах розглянуто в наукових працях Д. Ф. Крисанова, Є. М. Купрякова, А.В. Гличева, Н.В. Павліхи, О.В. Мишко, В.І. Павлова, В. П. Руденко, Ю.В. Ставської, І.В. Опьонова, М.І. Шаповала та ін.

Проте проблема управління якістю та безпечністю продукції підприємств, що виготовляють харчові продукти, набуває все більшого значення. Пошук засобів запровадження та напрямів оптимізації систем управління якістю та безпечністю продукції обумовили актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає в аналізі реальних практичних проблем щодо забезпечення якості та безпечності харчових продуктів.

Харчовим продуктом є: будь-яка речовина або продукт (сирий, включаючи сільськогосподарську продукцію, необроблений, напівоброблений або оброблений), призначений для споживання людиною [2].

Якість харчових продуктів – це сукупність їх властивостей, що характеризують міру спроможності даної продукції задовольняти потреби споживачів згідно з їх цільовим призначенням. Це узагальнене визначення якості продукції.

Забезпечення якості – це багатогранне поняття, яке включає всі параметри процесу, які окремо або разом впливають на якість готового виробу – сукупність властивостей сировини й отриманого виробу, з метою гарантування властивостей виробів вимогам нормативної документації.

Безпечність харчового продукту – це гарантія того, що продукт не завдасть шкоди споживачеві, коли він готується і/або споживається за своїм призначенням. У свою чергу небезпека – це стан продукту або біологічний, фізичний чи хімічний агент у продукті, які можуть мати шкідливий вплив на здоров'я [3]. Тобто, для виявлення та оцінки небезпек для продукції, необхідно розглядати вплив:

— біологічних (мікробіологічних) факторів ризиків, пов'язаних з переробленням тваринницької продукції від тварин, які хворіли на різні хвороби і не були своєчасно вилікувані (м'ясо, молоко);

— фізичних факторів ризиків, пов'язаних з потраплянням різних сторонніх предметів у сировину або готову продукцію в процесі її виготовлення;

— хімічних факторів ризику, пов'язаних з використанням різних хімічних засобів, антибіотиків, гормональних препаратів тощо. Сюди ж варто віднести і використання при виробництві готової продукції різних синтетичних добавок (барвники, консерванти, антиокислювачі, загусники та стабілізатори, емульгатори, підсилювачі смаку, підсолоджувачі-розпушувачі тощо (які шифруються буквою Е)[4, с. 259].

— Правове забезпечення безпечності та якості харчових продуктів найбільш повно розкрито у Законі України від 23.12.1997 р. «Про безпечність та якість харчових продуктів», який вдруге викладено повністю у новій редакції, змінюючи навіть його назву на таку – «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Цей Закон регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями (постачальниками) та споживачами харчових продуктів, що виробляються, знаходяться в обігу імпортується й експортується.

— Відповідно до Закону державне забезпечення безпечності та якості харчових продуктів з метою захисту життя та здоров'я споживачів від небезпечних чинників, які можуть бути наявними у харчових продуктах відбувається шляхом встановлення:

— обов'язкових параметрів безпечності для харчових продуктів;

— мінімальних специфікацій продуктів у технічних регламентах;

— санітарних заходів і ветеринарно-санітарних вимог для потужностей (об'єктів) та осіб, які зайняті у процесі виробництва, продажу (постачання), зберігання (експонування) харчових продуктів;

- стандартів для харчових продуктів з метою їх ідентифікації;
- забезпечення безпечності нових харчових продуктів для споживання людьми до початку їх обігу;
- вимог щодо знань та умінь відповідального персоналу виробників, продавців (постачальників) тощо.

Також Законом передбачено виявлення порушень та здійснення необхідних заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, які не виконують положення цього Закону[2].

Основою побудови системи безпечності якості є потреби споживача, адже їх задоволення визнає своєю метою будь-яке виробництво. Як наслідок, якість стала вирішальним критерієм на ринку. Саме від співвідношення якості – ціна залежить конкурентоспроможності продукції.

Нова редакція Закону спрямована на гармонізацію законодавства України із законодавством ЄС у сфері безпечності та якості харчових продуктів, забезпечення високого рівня захисту здоров'я людей та інтересів споживачів, а також створення прозорих умов ведення господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних харчових продуктів. Нині європейська система безпечності харчових продуктів визнана однією з найкращих у світі, а європейський споживач є найбільш захищеним. Водночас харчове законодавство ЄС є прикладом осмисленого підходу, що враховує інтереси всіх, хто пов'язаний з ринком харчових продуктів[5].

Нинішня система управління якістю продукції пройшла довгий шлях еволюційного розвитку, починаючи від механічного контролю до інтегрованих систем якості, у результаті чого якість стала основою виробничого процесу. Сьогодні головною ознакою якості продукції є її безпечність, особливо це стосується харчових продуктів. Проблема якості зумовила розвиток сертифікації та оцінки відповідності та збільшила відповідальність виробника та постачальника та започаткувала новий етап стандартизації – управління системами якості продукції [1].

Разом з тим потрібно відзначити, що, як показує практика, деякі вітчизняні підприємства, на яких застосовуються сертифіковані системи управління якістю, безпечністю, в умовах невисокої якості аграрної сировини або ж її недостатності та використання різноманітних замінників свідомо порушують вимоги до технології виробництва харчової продукції, що відтворено навіть у термінології – «формальне впровадження систем управління». Подібного не зустріти на підприємствах, які сертифікували системи управління на відповідність міжнародним і європейським стандартам у зарубіжних центрах сертифікації, адже вияв подібних інцидентів матиме наслідком накладення великих штрафних санкцій[6].

Питання безпечності та якості харчових продуктів дуже важливе як для Уряду нашої країни, як виробника харчових продуктів, так і для кожного громадянина, як споживача. Так, 4 квітня 2018 року набув чинності Закон «Про державний контроль та дотримання законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», який передбачає введення нової системи контролю якості та безпечності харчових продуктів. Реалізація цього Закону забезпечить зменшення кількості державних контролюючих органів та сприятиме веденню бізнесу операторами ринку харчових продуктів, кормів та тварин.

Цей Закон визначає правові та організаційні засади державного контролю, що здійснюється з метою перевірки дотримання операторами ринку законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, а також законодавства про побічні продукти тваринного походження під час ввезення (пересилання) таких побічних продуктів на митну територію України[7].

Для удосконалення управління якістю продукції харчової промисловості, доцільно застосовувати систему управління безпечністю продукції (НАССР) «Аналіз ризиків та критичні точки контролю», яка визначає проведення безперервної ідентифікації, оцінювання та контролю небезпечних чинників (біологічних, хімічних, фізичних) у критичних точках технологічного процесу виробництва.

Система НАССР може застосовуватись на всіх етапах харчового ланцюга від поля, ферми, переробки і аж до столу споживача. Це стосується підприємств всіх форм власності, які аналізують потенційні біологічні, хімічні та фізичні ризики, незалежно від того, чи вони з'явилися з причин, пов'язаних із докільям, чи через порушення процесу виробництва.

Для введення в дію системи НАССР створюється робоча група, яка аналізує небезпечні чинники, враховуючи внутрішні та зовнішні фактори. Робоча група НАССР повинна встановлювати критичні точки контролю (КТК), у яких можливо запобігти, усунути або мінімізувати до допустимого рівня ризик щодо безпечності продукції.

Запровадження системи НАССР дозволить забезпечити контроль безпечності протягом усього циклу виробництва харчової продукції, здійснювати моніторинг у критичних точках технологічного процесу в режимі реального часу, чітко розподілити відповідальність колективу за безпечність[8].

З 20 вересня 2017 року процедури НАССР є обов'язковими для потужностей, що здійснюють діяльність з харчовими продуктами, у складі яких є неперероблені інгредієнти тваринного походження (крім малих потужностей) – сирі м'ясо, риба та молоко, яйця і т. п. Це стосується потужностей з розбирання м'яса, молокопереробних підприємств, ковбасних цехів, закладів, які використовують сирі яйця, тощо. З 20.09.2018 року в Україні запровадження системи НАССР є обов'язковим для потужностей, які провадять діяльність з харчовими продуктами, у складі яких відсутні необроблені інгредієнти тваринного походження (крім малих потужностей), а з 20.09.2019 року – для малих потужностей.

Таким чином, можна відзначити, що проблема якості та безпечності продуктів харчування дійсно існує. Її вирішення передбачає комплексний підхід та вимагає врахування галузевих особливостей формування якості та безпечності на всіх етапах виробництва харчових продуктів. З метою підвищення якості та безпечності продуктів харчування необхідне подальше вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює питання параметрів якості та безпечності продуктів харчування, продовження гармонізації міжнародних стандартів, особливо на методи контролю показників якості і безпеки продукції тощо.

Список використаних джерел:

1. Ставська Ю.В. Значення управління якістю продукції на підприємстві / Ю. В. Ставська // Інноваційно-орієнтовані засади максимального використання потенціальних можливостей виробництва в умовах євроінтеграції : Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції. – Тернопіль, 2010. – С. 186-188.
2. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 р № 771/97-вр // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1998. – № 19. – ст. 98.
3. Олексієнко Н. Мікробіологічні і не мікробіологічні фактори ризику для безпеки кондитерських виробів / Н. Олексієнко, Г. Волощук, В. Оболкіна // Хлібопекарська і кондитерська промисловість України. – 2012. – № 10. – С. 3-5.
4. Крисанов Д.Ф. Детермінанти якості й безпечності харчової продукції та мінімізація впливу факторів ризику / Д. Ф. Крисанов // Продуктивні сили і регіональна економіка : зб. наук. праць : у 2 ч. / РВПС України НАН України. – К., 2008. – Ч. 1. – С. 249-261.
5. Що змінилося з новим законом про харчову безпеку? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gcsms.com.ua/arkhiv-novin/241-sho-zminulisia-z-novum-zakon-pro-harchovy-bezpeky>.
6. Крисанов Д.Ф. Якість і безпечність харчової продукції / Д. Ф. Крисанов // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 3. – С. 103-119.
7. В Україні запрацює нова система контролю якості та безпечності харчових продуктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/news-zakon?doc=.1E0RABEDC>.
8. Ставська Ю.В. Впровадження системи керування безпечністю харчових продуктів НАССР / Ю.В. Ставська // Вісник наукових досліджень : актуальні регіональні проблеми економіки, права, управління і соціальної сфери. – 2007. – № 7. – С. 66-73.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПТИЦІ

**АНДРУХІВ М., 1 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальності «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. Маначинська Ю.А.**

В статті розглянуто сутність органічної продукції в Україні та Європі. Тенденції розвитку виробництва сільськогосподарської органічної продукції у птахівництві. Досліджено ринок, як європейських так і українських органічних земель. Проаналізовано динаміку основних показників розвитку органічного виробництва в Україні.

The present article deals with the essence of organic products in Ukraine and Europe and the development trends of agricultural organic production in poultry farming. The market of European and Ukrainian organic land has been investigated. The dynamics of the main indicators of development of organic production in Ukraine was analyzed.

Органічне виробництво сільськогосподарської птиці є досить актуальним в сьогоденні. Інтенсифікація аграрних господарств, яка відбувається останнім часом у світі, має негативний вплив не тільки на навколишнє середовище, але й виснажує природні ресурси, без яких ведення агровиробництва є неможливим. Екологічні переваги має органічне сільське господарство, яке може виправити всі попередньо перелічені негативні тенденції. Органічне виробництво скоротить викиди вуглекислого газу, закису азоту та метану. Органічна продукція є більш корисною для здоров'я, яка є без токсичних та хімічних речовин.

Дослідити та проаналізувати сучасний стан на ринку сільськогосподарської органічної продукції у птахівництві.

Виходячи з мети завданнями є: розкриття динаміки виробництва органічної продукції в Україні та Європі; висвітлення основних переваг органічної продукції в птахівництві; аналіз стану ринку органічної продукції.

Сучасному стану та розвитку виробництва органічної продукції приділяло увагу багато провідних зарубіжних фахівців, а саме Є. Бальфура, Р. Блекмур, А. Говард, Е. Дебенхен, Р. Штайнер. Серед найбільш відомих досліджень слід виділити таких вітчизняних вчених, як Н. Берлач [5], В. Вовк, В. Гармашов [6], В. Гудзь, М. Кобець та І. Приймак, В. Ходаківська [7].

Органічна продукція – це сільськогосподарська та продукція харчової промисловості, виготовлена та вирощена у результаті ведення сертифікованого органічного виробництва, що передбачає повну заборону використання синтетичних пестицидів та добрив, інших штучних речовин та генетично модифікованих організмів.

Україна належить до найпотужніших аграрних країн світу. На зовнішньому і внутрішніх ринках постійно зростає попит на органічну продукцію українських виробників [2].

Органічна продукція насичена вітамінами й мінералами. Це пояснюється способом її вирощування - за допомогою природи. Покинувши межі ферми, продукти залишаються максимально чистими. Це означає:

- відсутність ГМО (генетично модифікованих організмів);
- відсутність гідрогенізованих жирів;
- відсутність шкідливих добавок;
- відсутність залишків хімічних речовин.

Органічні продукти мають кращий смак, адже вони зростають повільніше й містять менше води. Натомість у них більше вітаміну С і корисних мінералів, а також антиоксидантів, що протидіють онкозахворюванням. Наприклад, органічне молоко багатше за неорганічне жирними кислотами омега-3, вітаміном Е, вітаміном А (бета-каротин) і деякими іншими антиоксидантами.

Органічна продукція надходить із перевірених джерел: усі органічні ферми й продовольчі компанії інспектуються мінімум раз на рік. Отже, високі стандарти органічного продовольства закладені в законодавстві.

На сьогодні розвиток органічного ринку в Україні є одним із пріоритетних напрямків. Міністерство аграрної політики та продовольства України у співпраці з місцевими учасниками органічного ринку та міжнародними партнерами розробило програму, що базується на Єдиній комплексній стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки [1].

Україна, маючи сприятливі умови для органічного сільського господарства: розміри країни, географічне положення, близькість до потенційних міжнародних покупців, велика територія з родючими ґрунтами, досягла певних результатів у розвитку власного органічного виробництва. За даними міжнародного незалежного Науково-дослідного інституту органічного сільського господарства (FiBL), станом на початок 2017 року, Україна займає 20 місце у світі та 11-те в Європі за загальною площею сільськогосподарських угідь, сертифікованих як органічні.

Маючи високий потенціал виробництва органічних продуктів, незнання ринку та недостатня підготовка підприємства до експорту органіки стає перешкодою на шляху виробника до прямих контрактів з іноземним покупцем. Правильно розроблений комплекс просування органічного продукту дозволить виробникам створити довгострокові конкурентні переваги як на національному, так і на світовому ринках [3].

В останні роки спостерігається тенденція активного наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією внаслідок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, борошно, молочні та м'ясні продукти, соки, сиропи, повидло, мед, олія, чай, лікарські трави. Аналізуючи показники органічного виробництва в Україні за п'ять років, ми спостерігаємо позитивну динаміку за період 2012-2017 років (рис.1).

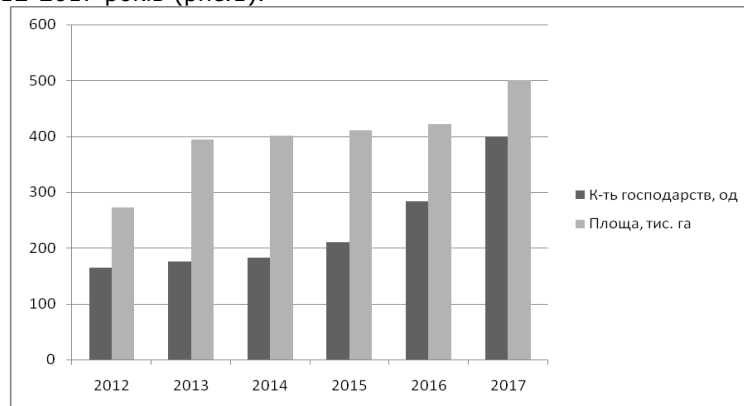

Рис.1. Динаміка показників органічного виробництва в Україні за 2012-2017 р.р.

Так кількість господарств за п'ять років зросла на 235 одиниць, а загальна площа сертифікованих сільськогосподарських угідь збільшилася на 228 тис. га. Більшість цих господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській та Чернівецькій областях. Українські сертифіковані органічні господарства мають різний розмір - від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів ріллі (рис. 2.).

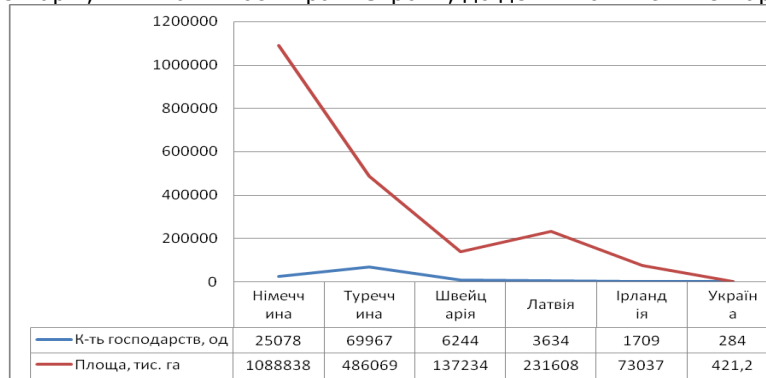

Рис. 2 Показники органічного виробництва в Європі за 2016 рік

У світі спостерігається стійке зростання попиту на органічну продукцію. За оцінками швейцарських експертів, ринок органічної продукції у світі становить близько 90 млрд доларів. Екологічним виробництвом продукції у світі займаються понад 2 млн господарств [6].

В Україні також є достатня кількість придатних для органічного агровиробництва земель. Тож не закріпитися на такому перспективному ринку було б для українських виробників стратегічною помилкою. З огляду на сусідство з ЄС, особливо привабливою є експортна орієнтованість ринку, адже Євросоюз є другим світовим ринком споживання органічної продукції, який до того ж розвивається швидкими темпами.

Про те, що органічний сектор і в Україні розвивається багатообіцяючими темпами, свідчать дані його зростання. За підрахунками аналітиків ринку, за останні сім років органічний ринок в Україні зріс у 29 разів. Однак, залишаються фактори, що уповільнюють цей процес. Серед них – зниження купівельної спроможності населення, нерозвинена законодавча база та недостатня інформованість як споживачів, так і виробників органічної продукції щодо особливостей її вирощування і продажу [7].

Ринок органіки займає, за нашими даними, від 1 до 2 %. У розвинених країнах ця цифра доходить до 13%. Такі країни, як Голландія, у майбутньому планують бути повністю органічними. В Україні ринок маленький, дуже вузький, але він надзвичайно стрімко розвивається.

В органічному ринку є два великі напрямки – експортний і внутрішній. Експортний ринок зростає набагато швидше, ніж внутрішній. Найбільший ріст іде в компаніях, які мають експортну модель збуту і які

відкриваються для того, щоб продавати свою продукцію за кордон [6].

Як зазначено на рис. 2, Україна значно відстає від європейських лідерів. Якщо порівнювати Україну (де площа становить – 603628 км²) з Німеччиною (площа становить – 357386 км²), то за площею Україна більша в 1,7 раз. За кількістю органічних господарств Німеччина має перевагу над Україною в 88 разів.

За інформацією Дослідного інституту органічного сільського господарства FiBL (Швейцарія), традиційними лідерами у світі за площами під органічними культурами є Австралія (22,7 млн га), Аргентина (3,1 млн га), США (2,0 млн га), Іспанія (2,0 млн га), Китай (1,6 млн га), Італія (1,5 млн га), Франція (1,4 млн га), Уругвай (1,3 млн га), Індія (1,2 млн га) та Німеччина (1,1 млн га) [3].

Метою органічного птахівництва є вирощування птиці для задоволення споживачів м'ясом та яйцями дбаючи про їх здоров'я, та добробут самих птахів. Промислові птахофабрики хочуть отримати яйця та м'ясо за якомога дешевшою ціною, як відомо, на таких птахофабриках на невеликих площах утримують кількатисячне поголів'я птахів спеціальних гібридних порід, орієнтованих на високий вихід м'яса чи яєць. Курей тримають десятками у невеликих тісних клітках без доступу природного світла та свіжого повітря. Птицю годують виключно зерном з високим вмістом жирів та гормонами росту, щоб викликати швидке наростання м'язової та жирової тканин, тому вже через 1,5-2 місяці їх відправляють на забій. У разі захворювання птахів лікують антибіотиками та хімічними ліками для швидкого одужання. Такі умови утримання не відповідають жодним санітарним та етичним нормам гуманного поводження з тваринами [5].

Щоб розпочати органічне розведення, наприклад, індиків, необхідно насамперед подбати про органічних маленьких птиць. Щоб отримати органічну сертифікацію, індичата повинні мати виключно органічне походження. Найкраще шукати молодняк на місцевих органічних фермах, які зможуть гарантувати органічне походження та утримання своїх індичат, або придбати сертифіковані органічні яйця та побудувати власний інкубатор.

Вимогами до органічного виробництва птиці є:

1. Індичата мають походити з органічного господарства.
2. Корми повинні бути виключно сертифікованими та органічними.
3. Не допускається використання на корм тваринних субпродуктів.
4. Птахи повинні мати достатньо простору для пересування
5. У курниках необхідно підтримувати належні санітарні норми
6. Заборонено використання антибіотиків, стимуляторів росту, гормонів, ГМО

Вирощування індиків та виробництво яєць за органічними методами передбачає, перш за все, вирощування птахів у здоровому, безпечному та комфортному середовищі. Здорові птахи – щасливі птахи, які, своєю чергою, дають людині здорові яйця та м'ясо, які є частиною сталого способу життя [4].

Україна має високий потенціал для виробництва власної органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку. Порівнюючи нашу країну з країнами Європи, то ми значно відстаємо і по площі, і по кількості органічних господарств. Але з кожним роком наші органічні господарства розвиваються, стає їх значно більше, та закріплюються на європейському ринку. Розвиток ринку органічної сільськогосподарської птиці всебічно сприяє покращенню економічного, соціального та екологічного стану в Україні, комплексному розвитку сільської місцевості та поліпшенню здоров'я населення.

Список використаних джерел:

1. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : Закону України від 3 вересня 2013 року № 425-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
2. Органік в Україні [Електронний ресурс]/Федерація органічного руху України. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/>.
3. Органічне виробництво: має шанс подолати голод і глобальне потепління [Електронний ресурс] / Український органік журнал «Organic UA».– Режим доступу: <http://organic.ua/ru/events/ukevents/3075-organichne-vyrobnictvo-maje-shans-podolaty-golod-i-globalne-poteplinnja>
4. Берег С.В. Екологічне землеробство: підручник / С.В. Берег. – Львів: ПП"Новий Світ-2000", 2010. – 429 с.
5. Берлач Н. А.Адміністративно-правові засади формування органічного напрямку у сільському господарстві України: монографія / Н. А. Берлач. – К.: Новоя Ідеологія, 2010. – 398 с.
6. Гармашов В.В. До питання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / В.В. Гармашов, О.В. Фомічова // Вісн . агар . науки – 2010. – №7. – С.11 – 16.
7. Ходаківська О. В. Світова практика державного регулювання та підтримки органічного виробництва / О. В. Ходаківська, С. Г. Корчинська // Вісник Харківського національного університету сільського господарства : Серія «Економічні науки». - 2011. - Вип. 113. - С. 418 – 425.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧИХ ІГРАШОК В УКРАЇНІ ВЕРБОВСЬКА М-Л., МАТВИЇВ Б., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ спеціальність «Підприємство, торгівля та біржова діяльність», спеціалізація «Товарознавство та експертиза в митній справі» наук. кер. Бозуленко О.Я.

В статті проаналізовано стан та перспективи розвитку ринку дитячих товарів в Україні. Оцінюється поточна роздрібна активність та потенційні можливості в різних сегментах ринку дитячих товарів. Надається точна інформація, яка дозволяє оцінювати та порівнювати ринкову вартість та зростання.

The state and market development prospects of children's goods in Ukraine are analyzed in the article. It is assessed and evaluated current retail activity and potential opportunities in the various segments of the market of children's products. It is provided accurate information that enables to assess and compare market value and growth.

Актуальність даної теми визначається активним розвитком ринку дитячих іграшок в Україні. На думку експертів, об'єм ринку дитячих товарів в Україні складає близько 25 млрд грн, і цей показник щорічно збільшується на 15-20% [1].

Метою статті є аналіз ринку дитячих товарів в Україні.

Об'єктом дослідження є торгівля дитячими товарами в Україні та перспективи її подальшого розвитку.

Предметом дослідження є шляхи покращення стану торгівлі дитячими товарами в Україні.

Проблематика питання розвитку даного ринку вивчалась та є дослідженою багатьма вченими як відчизняними, так і зарубіжними, серед яких: Миколаїва М.А., Богатирова К.В., Юдіна Н.В. Незважаючи на досить глибоке вивчення науковцями цього питання, ряд проблем все ж залишається невирішеним.

Основні признаки класифікації іграшок:

Класифікація іграшок за виховним призначенням: іграшки, які сприяють початковим рухам і сприйняттям; іграшки, що сприяють фізичному розвитку дитини; іграшки, що знайомлять дітей з елементами науки і техніки, навколишнім середовищем, з трудовими процесами, іграшки що сприяють музичному та художньому розвитку дитини; за віком до 1 року, від 1 до 3-х років, від 3-х до 5-ти років, від 5-ти до 7-ми років, від 7-ми років і більше; за матеріалом виробництва: м'яко-набивні, дерев'яні, металеві, пластмасові, гумові тощо.

Споживні властивості іграшок формуються під час їх виробництва. Споживні властивості дитячих іграшок залежать від ряду факторів, основними з яких є: властивості матеріалу, з якого було виготовлено іграшку, функціональність іграшки, ергономічні властивості іграшки, надійність, безпечність (біологічна та механічна) та естетичні властивості.

Після нетривалого падіння протягом останніх кількох років збільшився рівень народжуваності в Україні і, у зв'язку з цим, збільшився попит на дитячі іграшки. Зростання попиту пов'язане з тим, що батьки хочуть всебічно розвивати свою малечу. Такий попит на дитячі товари очікується до 2020 року, тому виробники іграшок намагаються його задовольнити і постійно представляють новинки для розвитку дітей. Попит на іграшки для дітей до 5 років також помітно зростає у найближчі декілька років. Часто батькам буває складно орієнтуватися в різноманітті іграшок та обрати саме такі ігри, які зацікавлять їх дитину. Стабільне зростання продажу дитячих товарів в Україні відзначено з 2010 року до середини 2018 року [2]. Так, сучасний ринок дитячих товарів оцінюється в 25 млрд доларів. Державна фінансова підтримка при народженні дитини також стимулює продаж товарів для дітей. З 1 липня 2014 року допомога при народженні дитини становила 41,3 тис. грн, утім ця допомога видається не одноразово, а розділяється на щомісячні невеликі платежі. На жаль, у 2018 ця сума не збільшилась. Одразу після народження дитини батьки отримують 10320 грн, а решта суми виплачується протягом наступних трьох років і складає 860 грн. на місяць [3]. Окремі складові ринку дитячих товарів відрізняються за динамікою росту. Згідно з даними мережі Google за 2014-2016 рр, пік запитів на дитячі товари припадає на осінній період, а саме на жовтень та листопад. Це пов'язано з перехідним погодним періодом, в який зростає попит на дитячий зимовий одяг і взуття. Також сезонним є ринок дитячих іграшок. Зменшення обсягів продажу в літній період може досягати 30% і більше. Онлайн-магазини дитячих товарів займають 38% ринку і пропонують ціни менше на 5-15%, ніж традиційні роздрібні магазини [4].

Зростає попит (за останні 3 роки - утричі) на різні конструктори та трансформери. Добра рекламна підтримка, яка вже переконала закордонних покупців у тому, що це «іграшки, які розвивають», отримала підтримку і в Україні: тут дедалі частіше віддають перевагу «інтелектуальним» подарункам. Однак експерти не вважають, що «іграшки-ребуси» витісняють з ринку традиційних хутряних звіраток: попит на них, принаймні у проміжку вересень— березень, цілком стабільний.

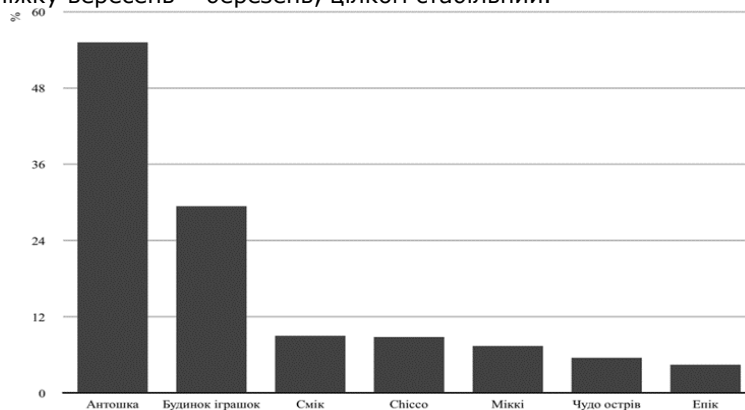

Рис. 1 – Частка компаній на ринку дитячих іграшок за результатами опитування АРУ, 2017 [5]

Незважаючи на постійне зростання, ринок роздрібної торгівлі дитячими товарами в Україні ненасичений, а конкуренція серед гравців порівняно низька, що свідчить про його перспективність. Основними учасниками ринку дитячих товарів на ринку України є Антошка; Mothercare; Chicco; Dan Mark kids; магазини одягу, які випускають також дитячу лінію; Інтернет магазини; базари, гіпермаркети. За даними опитування Асоціації Рітейлерів України, 55% споживачів купують іграшки дітям в мережі «Антошка», 30% - в магазині «Будинок Іграшок» [5]. Результат опитування зображений на рис. 1:

Обсяг легального ринку іграшки в Україні сьогодні оцінюють у 1,5 млн. у.о. Для визначення обсягу нелегального ринку, наведену суму потрібно помножити на три.

За словами фахівців, в ідеалі виробництво м'якої іграшки - процес нескладний та прибутковий. Рентабельність бізнесу забезпечує насамперед дешева сировина - як правило, штучне хутро з відходів швейного виробництва. Але це виробництво - не надто екологічне, тому на території розвинених країн його практично немає. За оцінками незалежних експертів, третина світового виробництва хутряних

іграшок припадає на Китай, який контролює і половину американського ринку. Найбільше таких підприємств у Гонконгу [6].

За роки незалежності країна практично втратила «іграшкову» галузь, хоча в радянський час посідала друге місце за виробництва. Тоді в Україні працювало близько 400 підприємств. Зараз – близько сотні, і спеціалізуються вони в основному на м'яких іграшках і ялинкових прикрасах. Але великих фабрик – не більше десятка. Галузь представлена невеликими приватними підприємствами. Присутнє на ринку і кустарне виробництво: іграшки роблять вдома з підручних матеріалів і продають на ринках.

Оператори вважають, що частка імпорту пухнастої продукції дитячих товарів сягає 90%: по 30% припадає на польські та китайські іграшки, близько 20% – на білоруські, 15-20% – на угорські, 3-4% – на німецькі і лише 10-15% становить продукція вітчизняних виробників.

Крім відомих підприємств виготовляють «м'яку» продукцію і організації, які мають податкові пільги. Так, у Харкові у кількох фірмах іграшки шийуть інваліди. Асортимент та обсяг продукції неширокий.

Варто згадати і про невеличкі приватні фірми, які діють «у тіні». Більшість із них не зареєстровані, не мають сертифіката відповідності стандартам та інших необхідних документів. Такі підприємства торгують товаром або самостійно, або через реалізаторів на базарах [7].

Природно, якість і безпека такої продукції для дітей практично ніким не контролюється. Але лівова частка українського ринку дитячих іграшок – це китайська продукція (за оцінками фахівців, близько 70–80 %). Часто її якість також досить сумнівна. У грудні минулого року Всеукраїнська громадська організація «Мама – 86» оприлюднила результати моніторингу якості дитячих іграшок в Україні, реалізованого в межах проекту «Хімічна безпека іграшок для дітей». Як зазначають фахівці, зразки для тестування обиралися випадково, як у спеціалізованих магазинах дитячих іграшок, так і у звичайних супермаркетах, а також на міських ринках.

Результати дослідження показали, що з 50 приданих іграшок у семи (14 %) кількість свинцю перевищує допустиму норму, десять зразків (20 %) – містять сурму, п'ять (10 %) – миш'як, один (2 %) – ртуть, три (6 %) – хром, і один зразок (2 %) – кадмій. З усієї кількості протестованих іграшок 10 % містять більше одного токсичного металу. А загалом ці дослідження показують, що зараз в Україні третина дитячих іграшок, пропонованих для продажу, – небезпечні для дитини. Причому вони небезпечні не тільки тим, що дитина може взяти до рота токсичну іграшку, а й тим, що така іграшка рано чи пізно ламається і викидається, а токсичні метали, потрапляючи в навколишнє середовище, у кінцевому підсумку негативно позначаються на здоров'ї кожної людини [8].

Ринок іграшок щорічно зростає на 2-3 % в рік. Так, за даними Державної служби статистики України, продажі в сегменті «Ігри та іграшки» в останні три роки показували позитивну динаміку [8]. При цьому зростають темпи продажу різних розвиваючих іграшок (конструкторів, дитячих комп'ютерів, інтерактивних ігор) і знижуються темпи продажів іграшок на військову тематику. Змінюються і критерії вибору продукції для дітей. Якщо раніше багато батьків у першу чергу звертали увагу на зовнішній вигляд і вартість товару, то зараз на першому місці стоїть безпека виробу, що, за думкою споживачів, пов'язано із відомістю торгової марки, країни виробництва (віддають перевагу вітчизняним і європейським виробникам), наявністю сертифікату якості та гігієнічних висновків. Головною мотивацією при виборі продукції споживачами є турбота батьків про здоров'я своїх дітей, що стає запорукою готовності споживачів платити за якісний товар. Такий підхід споживачів, як переважно логічний спосіб вибору дитячих товарів на відмінну від емоційного способу [9], позначився на структурі асортименту. Якщо декілька років тому близько 70 % ринку дитячих товарів належало «стихийним базарам», які пропонували недорогі китайські вироби, то зараз біля половини ринку дитячих товарів належить спеціалізованим магазинам. Однак, значна частка ринку і досі знаходиться в тіні. Через це, назвати точний обсяг ринку досить складно. Деякі експерти визначають обсяг ринку дитячих іграшок в 400 млн дол. США [10].

Отже, ринок дитячих іграшок на сьогодні є одним з таких, що динамічно розвиваються, і не збирається поступатися позиціями в найближчі роки. Дитяча іграшка – той товар, попит на який росте прямо пропорційно збільшенню добробуту населення країни і росту народжуваності. А оскільки політика держави спрямована на подальше збільшення народжуваності в країні і питанням дитинства приділяється багато уваги, аналітики прогнозують подальший розвиток ринку.

Список використаних джерел:

1. Недетский оптимизм рынка детских товаров – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sd.net.ua/2018/01/13/nedetskiy-optimizm-rynka-detskih-tovarov-2018.html>.
2. Рынок детских товаров 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bconsult.obedaem.od.ua/articles/runok_detskih_tovarov/
3. Помощь при рождении ребенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lawportal.com.ua/pomoshh-rozhdenierebenka.html>.
4. Как развивается рынок детских товаров в e-commerce. 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://retailers.ua/news/spetsproekty/6318-kak-razvivaetsya-rynok-detskih-tovarov-v-e-commerce>.
5. Toy Story: рынок игрушек Украины в цифрах и картинках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rau.ua/analytics/toy-story-rynok-igrushek/>.
6. Обзор рынка дитячих іграшок від експертів аналітичного відділу компанії Pro-Consulting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/analitiki-kompanii-pro-consulting-podgotovili-issledovanie-rynka-detskih-razvivayushchikh-igrushek>
7. Миколаїва М. А. Товарознавство споживчих товарів. Теоретичні основи : підручник для вузів/- М.: «НОРМА», 1997.
8. Архіпов В. Проблеми експертизи якості та безпечності дитячих іграшок при проведенні судово-товарознавчих експертиз / Віктор Архіпов. – 2013. – №11. – С. 4–5.
9. Как дела в отрасли? История игрушек 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gc.ua/business-news/kak-dela-v-otrasli-istoriya-igrushek>
10. Юдіна Н. В. Особливості мозкової діяльності людини як основа футурологічних перетворень в маркетингу. Бренд-менеджмент. 2014. № 3 (76). – С. 164–175.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО РИНКУ МОЛОКА В УКРАЇНІ

**ВЕРБОВСЬКА М.-Л., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Товарознавство і торговельне підприємництво»,
спеціалізація «Товарознавство та експертиза в митній справі»
наук. кер. Шкабара Т. Л.**

Стаття присвячена аналізу стану та особливостей розвитку споживчого ринку молока в Україні. Здійснено аналіз показників, які характеризують розвиток ринку молока щодо виробництва та споживання даної продукції. Окреслено інші складові функціонування ринку молока, зокрема з точки зору поголів'я великої рогатої худоби, продуктивності тварин, діяльності підприємницьких структур тощо. На основі даного аналізу визначено напрями удосконалення розвитку ринку у даній сфері

The article is devoted to the analysis of state and characteristics development of the consumer milk market in Ukraine. The analysis of indicators characterizing the development of the milk market in relation to the production and consumption of this product was carried out. Outlines other components of the functioning of the milk market, in particular, from the standpoint of cattle, animal productivity, entrepreneurial activity, etc. On the basis of this analysis the directions of improvement of market development in this area are determined

Молочний ринок має стабільні показники до розвитку, адже молочні товари у їх асортиментному різноманітті користуються підвищеним попитом у споживача в силу різних причин. Одним із аспектів активного функціонування вітчизняного молочного ринку є те, що відповідні продукти є невід'ємною складовою раціону харчування, оскільки містять комплекс необхідних речовин, які сприятливо впливають на організм людини. Молочна галузь є провідною галуззю у структурі харчової промисловості України. До її складу входять підприємства з виробництва сучільномолочної продукції, тваринного масла, молочних консервів, сухого молока, кисломолочних напоїв, сиру, морозива та інших видів молочних товарів. Разом з тим, слід зазначити, що ринок молока в Україні функціонує в складних фінансово-економічних умовах, що має своє відображення як у сфері виробництва, так і споживання відповідної продукції. Відповідно, тема дослідження є актуальною, питання стану споживчого ринку молока потребують різностороннього вивчення.

Метою авторської статті є аналіз сучасного стану ринку молока в Україні, що відображає тенденції виробництва та споживання молочної продукції, реагує на дію факторів впливу, зокрема системи державного регулювання.

Об'єктом дослідження є споживчий молочний ринок та складові його формування на сучасному етапі розвитку ринкових відносин.

Предметом дослідження є характеристика ринку молока та молочної продукції за показниками їх харчової цінності, що має вплив на кількісні показники виробництва та споживання відповідних товарів в Україні та визначає подальші перспективи вдосконалення споживчого ринку.

Питання розгляду стану вітчизняного ринку молока є важливим до дослідження, що відображено в працях таких науковців, як: П. С. Березівського, В. І. Бойка, В. М. Бондаренко, С. В. Васильчака, П. І. Гайдуцького, М. Я. Дем'яненко, Т. Г. Дудара, В. Н. Зимовець, Н. М. Зубар, М. М. Ільчука, М. В. Калінчика, В. О. Кільова, О. А. Козак, А. М. Лисенко, Д. Б. Лозовик, Т. Л. Мостенської, М. Г. Павличенко, М. К. Пархомця, Я. Я. Рибак, В. О. Рибінцева, П. Т. Саблука, І. В. Свіноус, В. Б. Смолінський, О. М. Шпичак та інших. Та все ж, не дивлячись на широту досліджень, залишаються актуальними до розгляду окремі напрями функціонування вітчизняного ринку молочної продукції.

Молоко та молочні продукти є важливими в харчуванні людини. Структура споживання молока та молочних продуктів в Україні не є обмеженою віковими рамками завдяки широкому молочному асортименту – його використовують особи різного віку, починаючи з дітей та закінчуючи людьми похилого віку. Крім того, на сьогоднішній день одним із напрямів позитивного розвитку споживчого ринку молока є підвищення інтересів споживання на здорове харчування та органічні продукти, серед яких чільне місце належить молочним.

Харчове значення молока та молочних продуктів пояснюється тим, що молоко містить значну кількість необхідних організму людини хімічних речовин, що відображено у відповідних наукових працях у сфері фізіології харчування. Зокрема слід відзначити, що особливу цінність складають білки молока, які містять 20 збалансованих за складом незамінних амінокислот, що добре засвоюються організмом людини. Також високу цінність становлять жири молока, які містять 20 жирних кислот, то мають високу фізіологічну засвоюваність. Молочні продукти містять також інші хімічні речовини, зокрема, вітаміни, макро- та мікроелементи, ферменти, гормони, що збільшують харчову цінність. Харчова цінність молока підвищується завдяки зв'язкам білкових молекул з вітамінами, особливо вітамінами групи В, мінеральними речовинами – кальцієм, магнієм і натрієм, а також ліпідами, які підвищують засвоєння окремих амінокислот організмом [1].

На основі зазначеного, доцільно навести фізіологічні норми споживання молока та молочних продуктів, що рекомендовані Інститутом харчування Міністерства охорони здоров'я України та становлять 350-380 кг на рік [2].

У створенні та розвитку ринку молока й молочних продуктів важливим чинником виступає формування попиту, який визначається рівнем споживання цього виду продукції. Тому надалі нами проведено аналіз споживання молока та молочних продуктів населенням України в період 2013-16 рр. Для цього ми скористалися офіційними статистичними даними (табл. 1).

Таблиця 1

Споживання молока та молочних продуктів [3]

Рік	2013	2014	2015	2016
(на одну особу за рік; кілограмів)	220,9	222,8	209,9	209,5

Як нам видно із табличних даних, в період з 2013 року по 2016 роки динаміка споживання молока та молочної продукції змінювалась. Якщо з 2013 року по 2014 рік споживання молока та молочних продуктів зросло на 1,9 кг/рік, то в період з 2014 року по 2016 роки спостерігається динаміка спаду. Для 2015 статистичного хоку характерним є зменшення споживання на 12,9 кг на одну особу, а в наступному – іще на 0,4 кг. Тобто, доцільно відзначити, що на сьогодні споживання молока та молочних продуктів в Україні на одну особу в рік суттєво відрізняється від визначеної фізіологічної норми, тобто є меншим.

Для подальшого аналізу вітчизняного ринку молока та молочної продукції, доцільним буде розглянути динаміку виробництва за виробниками, використовуючи офіційні статистичні дані (табл. 2).

Таблиця 2

Виробництво молока в Україні за роками, тис. тонн [3]

Показник/рік	2013	2014	2015	2016	Співвідношення 2016 р. до 2013 р., %
Господарства усіх категорій	11190,6	11132,8	10615,4	10381,5	92,8
сільськогосподарські підприємства	2558,9	2647,5	2669,2	2705,6	105,7
питома вага, %	22,9	23,8	25,1	26,1	3,2
господарства населення	8631,7	8485,3	7946,2	7675,9	88,9
питома вага, %	77,1	76,2	74,9	73,9	-3,2
на одну особу, кг	252,5	258,9	247,8	243,3	96,4

Основними товаровиробниками молока в Україні є домогосподарства населення та сільськогосподарські підприємства. В ході проведеного нами дослідження слід визначити, що більша частка у виробництві молока як сировини належить господарствам населення. Згідно з статистичними даними, обсяг виробництва молока в країні в 2016 році склав 10,4 млн. тонн. При цьому, в сільськогосподарських підприємствах було вироблено лише 2,7 млн. тонн. Більшість молока – майже 7,7 млн. тонн було вироблено в господарствах населення. Характерно, що не зважаючи на загальне зменшення обсягів виробництва за останні чотири роки, в сільськогосподарських підприємствах було зафіксовано незначне зростання цього показника – на 5,7 %. В господарствах населення скорочення обсягів виробництва становило 11,1 %.

Також, необхідно зазначити ще одну з негативних тенденцій розвитку вітчизняної молочної галузі – кількість молокопереробних підприємств, що перевищує 300. Проте рівень використання їх виробничих потужностей є незначним і коливається від 25 до 35% залежно від виду продукції.

Слід звернути увагу на таку особливість розвитку вітчизняного ринку молока в напрямі виробництва, як чисельність поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ), що утримуються в господарствах. Посилаючись на дані Держкомстату [3], в Україні спостерігається спад чисельності ВРХ, що є негативним чинником формування сировинного ринку молока. Так, в 2013 році в Україні налічувалося 2554,3 тис. корів, а в 2014 році їх чисельність становила 2508,8 тис. корів. Уже в 2015 році чисельність корів в порівнянні з 2014 роком зменшилась на 246,1 тис. Зменшення чисельності відбулось також в 2017 році на 96,1 тис. корів. Станом на 1.01.2017 року в Україні налічувалося 2108,9 тис. корів, з них – 484,6 тис. (23 %) – в сільськогосподарських підприємствах. Якщо порівнювати із 1991 роком, чисельність поголів'я корів зменшилась на 75 %, у порівнянні із 2001 р. – на 57,5 %, у порівнянні із 2011 р. – на 20 %.

Тенденція до скорочення поголів'я ВРХ, як в Україні в цілому, так і за областями, триває і на сьогодні. За останніми статистичними даними, в середньому на одну область країни, за винятком АР Крим і окупованих територій Донецької та Луганської областей, припадає 91,7 тис. корів. Найбільше – у Вінницькій області – 157,7 тис. голів.

Негативна динаміка поголів'я корів має певні причини, обумовлені тривалою кризою тваринництва. Головними причинами доцільно зазначити такі, як: збитковість традиційних методів відгодівлі та утримання тварин; реорганізація великих майнових комплексів сільськогосподарських підприємств; недостатня зацікавленості держави в регулюванні цього питання.

Якщо розглядати зменшення поголів'я ВРХ, з точки зору пропозиції молока, то воно частково компенсується зростанням продуктивності тварин. Так, середньорічний надій на одну корову в Україні за результатами 2016 року склав 4735 кг. Це – на 65,4 % більше, ніж у 1991 році та у 2 рази більше, ніж у 2000 році і на 16 % більше, ніж у 2011 році. Важливо відмітити, що продуктивність корів продовжує зростати, що є позитивною тенденцією розвитку вітчизняного сировинного ринку молока. Характерно, що в сільськогосподарських підприємствах зростання продуктивності вище, ніж у господарствах населення. У порівнянні із 1991 роком зростання склало 92 %, у порівнянні із 2010 роком – 42 %. Така відмінність у динаміці пояснюється кращим рівнем селекції та кормозабезпечення тварин в сільськогосподарських підприємствах, які, на відміну, від господарств населення, володіють доступом до якісного репродуктивного матеріалу, а також мають серед своїх працівників професійних зоотехніків.

Розвиток українського ринку молока є складним і з інших позицій, які розглядаються також значною кількістю вітчизняних дослідників. Зокрема, акцентується увага до організаційно-економічних аспектів. У своїй праці, Я. Я. Рибак [4] наголошує на необхідності розвитку молочарських кооперативів в Україні та виділяє їх значення в забезпеченні зайнятості сільського населення, розвитку економічної і соціальної складової на селі. Автор також зазначає важливість ролі кооперативів в питаннях продовольчої безпеки країни в цілому.

В Україні поки що не сформовано дієвого механізму функціонування і розвитку ринку молока й молокопродуктів, про що зазначає також у своїх дослідженнях А. М. Лисенко [5]. Це пов'язано зі значною кількістю нерозв'язаних проблем, таких як:

- недосконалість державного регулювання ринку молочної продукції;
- дефіцит бюджетних коштів і коштів спеціалізованих фондів для фінансування інноваційних проектів розвитку ринку молока і молокопродуктів;
- брак відповідних пільг в оподаткуванні вітчизняних підприємств аграрної сфери;
- недосконалість фінансово-кредитного механізму забезпечення діяльності підприємств молокопродуктового підкомплексу;
- недостатні умови ефективної взаємодії складових організаційно-економічного механізму, зокрема підприємницьких структур ринку молока і молокопродуктів, тощо.

Необхідно також зауважити, що на сьогодні вітчизняна галузь тваринництва потребує інвестування. Про це зазначає значна кількість вітчизняних дослідників. Зокрема, В. Н. Зимовець зазначає, що на відміну від галузі рослинництва, де вкладені кошти окупуються за рік, у тваринницькій галузі на це потрібно близько п'яти років [6].

Важливим питанням щодо розвитку вітчизняного ринку молока на сьогодні є контроль за якістю та безпечністю молока як сировини та готової молочної продукції. Одним із напрямів вирішення цієї проблеми, на думку Н. Фіголь [7] є створення в селах спеціалізованих пунктів із прийняття, заготівлі та охолодження молока. Такі пункти дозволять забезпечити належну початкову якість молока як сировини за санітарно-гігієнічними показниками. Для прикладу, на таких підприємствах технічно молоко можна охолоджувати одразу ж після доїння до 40⁰ С. Такі підходи дозволять покращувати якість молочної сировини. Крім зазначено, задля покращення рівня розвитку молочного ринку за показниками якості та безпечності доцільно було б переглянути постанови чинного законодавства, що регулюють це питання. Держава повинна створити таку нормативну базу, яка буде в свою чергу охоплювати різносторонні складові даної сфери.

Отже, на основі проведеного нами дослідження особливості розвитку споживчого ринку молока в Україні, слід зробити висновок про те, що ситуація залишається достатньо складною. Одним із основних напрямів, які потребують покращення, є збільшення показників виробництва та реального споживання молочної продукції. Також потребують вирішення питання удосконалення системи державного управління в даній сфері як вагомого чинника регулювання ситуації на вітчизняному молочному ринку.

Список використаних джерел:

1. Зубар Н. М. Основи фізіології та гігієни харчування : підруч. Для студ. вищ. навч. закл. / Н. М. Зубар – К. : Книга, 2010. – С. 155
2. Сайт Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://moz.gov.ua/>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Рибак Я. Я. Ринок розвитку молочних кооперативів в Україні. Ринок молока / Я. Я. Рибак // Формування ринкових відносин в Україні УДК. – № 6. – С. 54–61
5. Лисенко А. М. Маркетингова система виробництва та реалізації молокопродукції / А. М. Лисенко // Економіка АПК. – 2013. – №6. – С. 62–66.
6. Зимовець В. Н. Економічні проблеми розвитку виробництва та розвитку молокопродукції / В. Н. Зимовець // Економіка АПК. – 2016. – № 2. – С. 20–41.
7. Фіголь Н. На сьогодні молочне скотарство опинилось у скрутному становищі [Електронний ресурс] / Н. Фіголь – Режим доступу: <http://a7d.com.ua/ntervju/page/3/>

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ

**БАРАНОВСЬКА О., КАПША І., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
наук. кер. Бозуленко О. Я.**

У статті розглянуто проблеми якості, безпечності та надійності дорогоцінних металів та виробів з них. Охарактеризовано дорогоцінні метали та їхні властивості. Розглянуто стандарти у яких встановлено вимоги до виготовлення ювелірної сировини, а також проаналізовано дефекти дорогоцінних металів.

The article deals with the problems of quality, safety and reliability of precious metals and products from them. Characterized precious metals and their properties. The standards for determining the requirements for the production of jewelry, as well as the defects of precious metals are considered.

Сучасна ювелірна галузь України перебуває на тій стадії розвитку, коли підприємства для досягнення успіху на ринку повинні приділяти увагу не тільки дизайну, а й технологічним процесам. Найактуальніша проблема ювелірної галузі – якість, безпека та надійність продукції. Це є наслідком насичення ринку ювелірними виробами, в процесі експлуатації яких проявляються значні механічні пошкодження, зміни кольору поверхні, потьмяніння та алергічні реакції у споживачів, що зумовлено використанням імпортних лігатур для виготовлення виробів і припоїв, які не пройшли оцінку на відповідність встановленим вимогам щодо механічної та хімічної стійкості, а також на порушення технології.

Проблемами оцінки якості споживчих товарів займалися такі вчені як І. В. Григоренко, Ю. М. Попівняк, Н. В. Луців, В. А. Збойков, І. В. Григоренко, В. М. Вартанян, В. М. Гавва, Д. О. Турко, О. П. Портянка, В. А. Афанасьєва, Г. С. Веселовський, Д. В. Видолоб, Д. С. Гурський, Н. Д. Дронова, К. В. Єфремова, О. М. Маліченко, О. В. Михайловський, Ю. М. Попівняк, К. М. Семенюк, С. В. Семенко та інші.

Метою статті є вивчення впливу дефектів і недоліків, що виникають під час експлуатації на надійність та безпечність ювелірних виробів.

Благородні метали – метали, що належать до групи кольорових, які мають високу хімічну стійкість і умовно поділяються на дві підгрупи: дорогоцінні метали (золото, срібло) та платинові метали (платина,

паладій, родій, іридій, рутеній, осмій) [3].

«Благородними» ці метали стали називати за їх блиск і за те, що вони практично не окислюються. Але майстри ювелірної справи працюють зазвичай з чотирма з них – золотом, сріблом, платиною та паладієм, кожен з яких володіє певними якостями, цінними у виробництві прикрас.

Усі ці метали мають такі характеристики, як висока густина, хімічна стійкість до окиснення та дії хімічних реагентів, тугоплавкість (крім золота та срібла), пластичність (крім родію та осмію), відсутність алотропних перетворень (крім родію) і, відповідно, високу вартість і привабливий зовнішній вигляд.

Завдяки своїм особливим хімічним і фізичним якостям, а також стійкості в різних середовищах, дорогоцінні метали використовувались з давніх часів і вироби з них збереглися в хорошому стані до наших днів. Вони є чудовим матеріалом для творів художнього мистецтва та ювелірних прикрас, а також виконують роль валютних запасів. Їх застосовують в сучасній космічній, електротехнічній, ядерній, інформаційній техніці.

Ювелірні вироби – це особлива група товарів, до яких відносять вироби з дорогоцінних металів, а також високомистецькі вироби з недорогоцінних металів і сплавів, каменю, кістки в сполученні з каменями – самоцвітами природного і штучного походження [8].

Головними споживчими властивостями ювелірних товарів є естетичність, що виокремлює їх в особливу групу. Термін служби виробів з дорогоцінних металів обчислюється десятками і навіть сотнями років, це певна особливість споживчих властивостей ювелірних товарів. Дорогоцінним металам притаманний красивий зовнішній вигляд, висока стійкість до хімічних і атмосферних впливів, вони відрізняються тягучістю, пластичністю, м'якістю, мають здатність сплавлятися з іншими металами, що визначає широке застосування їх в ювелірному виробництві. Як правило, у чистому виді дорогоцінні метали для виготовлення ювелірних виробів не використовують через їхню недостатню твердість і зносостійкість. Застосовують сплави з різним вмістом дорогоцінного металу, що зазначено у пробі. В нашій країні діє метрична система проб [2, с. 172-173].

Проба – державний стандарт, що визначає цінність сплаву, з якого виготовлено вироби з дорогоцінних металів, і засвідчує вміст вагових одиниць основного дорогоцінного металу в одній тисячі вагових одиниць сплаву.

В Україні для ювелірних та побутових виробів із дорогоцінних металів встановлюються такі проби: платина – 950; золото – 375, 500, 585, 750, 958, 999; срібло – 800, 830, 875, 925, 960.

Для виробництва срібних ювелірних виробів використовують срібно-мідні сплави 960, 925, 916 і 875-й проб. Маркують срібні сплави аналогічно із золотими. Зі сплавів платини в ювелірній справі застосовують в основному сплав платини 950-й проби. З кольорових металів і їхніх сплавів у ювелірному виробництві найбільше знайшли використання сплави міді – латунь, мельхior, нейзильбер [4, с. 84].

Аналіз вмісту ювелірних сплавів свідчить – на вітчизняному ринку 20 % сплавів із дорогоцінних металів не стандартизовані, і питання їхньої якості викликають сумніви.

В Україні видобуток золота та кількість, яка використовується ювелірами, або вилучена з брухту, відходів або готова імпортна лігатура, інколи невідомого повного хімічного складу є невеликою. Для проведення ретельного аналізу потрібне дороге технологічне обладнання, яким не забезпечена значна частка підприємств. Саме тому до ювелірних прикрас потрапляють такі хімічні елементи як кадмій, свинець, індій, ртуть, залізо, олово, марганець, хром тощо, які негативно впливають на здоров'я людини.

Загальні вимоги до методів аналізу встановлює ГОСТ 22864-83 «Благородные металлы и их сплавы. Общие требования к методам анализа», вимоги до методів проведення аналізу вимірювання масових часток золота регламентують: ГОСТ 27973.0-88 «Золото. Общие требования к методам анализа»; ГСТУ 47-083-02.1-2002 «Сплавы драгоценных металлов ювелирные. Сплавы на основе золота».

Найбільшу алергію серед усіх кольорових металів, що використовують у ювелірній практиці спричиняє нікель. Алергічні реакції на нього проявляються у 10–20 % жінок і 5–10 % чоловіків. Подразнення викликається поглинанням шкірою іонів нікелю, що виділяються з матеріалів при контакті зі шкірою.

Деякі європейські країни ввели власні обмеження щодо використання нікелю в ювелірній продукції: Велика Британія забороняє виробництво й продаж виробів зі сплавів із нікелем для сережок та інших прикрас, що контактують зі шкірою; Швеція та Німеччина з середини 90-х років минулого століття ввели жорсткі обмеження щодо його вмісту у ювелірних сплавах, а з 1993 р. встановлено обов'язкові попереджувальні записи на етикетках для деталей, що контактують зі шкірою.

Торгово-промислові нормативи, що спрямовані на обмеження вмісту нікелю у виробах і товарах побутового призначення, діють нині не лише в Європі, а й в Японії, Китаї та інших країнах. У США поки що не розроблені стандарти, які обмежують вміст нікелю у ювелірних виробах, проте в маркувальному ярлику обов'язково зазначається інформація щодо наслідків його негативного впливу на організм.

В умовах пробірного контролю на пробірному камені, і методом пробірної плавки встановлюється лише проба дорогоцінного металу. Вміст шкідливих легуючих компонентів та домішок залишається поза увагою. Рентгенівська спектроскопія дає змогу підтвердити відповідність дорогоцінного сплаву чинним вимогам і визначити вміст негативних токсичних домішок.

Дорогоцінні камені також можуть бути небезпечними для здоров'я людини у випадках їхнього штучного синтезу, зміни кольору шляхом радіаційного опромінення. Жоден нормативний документ із контролю якості ювелірних виробів не передбачає перевірку виробів на токсикологічну безпеку та походження. Сьогодні небагато підприємств-виробників із власної ініціативи наносять відповідне маркування.

Не менш загрозливе становище навколо проблем надійності ювелірних сплавів із дорогоцінних металів. Такі показники якості, як досконалість та вид заключної й декоративної обробки, проба, вміст легуючих компонентів і домішок зумовлюють твердість, міцність тощо, формують надійність під час експлуатації й

гарантуються чинною документацією на ювелірні сплави та вироби.

Основними дефектами, що виникають при виробництві ювелірних виробів, є такі:

- через перегрівання формувальної маси виникає зменшення розмірів виробів;
- шершавість настає при литті за умов високої температури та перегрівання форми;
- підвищена товщина та нерівність поверхні виробу, викликані засміченістю воску пилом або сторонніми включеннями, не дають металу повністю заповнити пустоти. Цей виробничий дефект не можна виправити ремонтом;
- напливи та нерівномірність металу найчастіше проявляються у верхній частині конструкції, наповненої металом;
- розриви утворюються там, де товщина форми занадто мала й моделі перебувають близько одна від одної. Якщо розриви присутні уже у формі, вони можуть виникати за рахунок неправильного відпалу, а металічні напливи – через руйнування форми;
- пористість утворюється шляхом потрапляння до металічної маси газових і сторонніх включень;
- утворення скошених кутів, пузирів, отворів у металі, шершавості поверхні пов'язане з неповним згоранням воску через низьку температуру печі, її переповненістю, недостатньою тривалістю операції, що залишає вуглецевий осад;
- на поверхні виробів можуть зустрічатися краплі або металічні кульки, які відповідають пустотам форми та викликані лишком металу;
- чорні плями на виробах також виникають під впливом вуглецевого осаду та окиснення металу через високу температуру [5, с. 133-134].

— Зменшення вмісту атомного відсотку золота (нижче 750-ї проби) призводить до прискорення корозії на мікроділянках міді та срібла, внаслідок чого виникає потемніння чи тьмяність виробу. Це відмічено також у сплавах білого золота з нікелем і цинком на відміну від ідентичних білих сплавів із паладієм і платиною. Наслідком цього процесу є тріщини й зменшення гри дорогоцінних каменів.

Отже, для того щоб сучасна українська ювелірна галузь розвивалась, підприємства повинні увагу приділяти не лише дизайну, а й технологічному процесу. Від цього залежить не тільки зовнішній вигляд ювелірних виробів, а й їх безпечність у користуванні, надійність та довговічність. Також виробники повинні виготовляти дорогоцінні метали згідно з діючим законодавством.

Загалом лише на основі комплексного оцінювання показників безпеки та надійності можливо об'єктивно визначити якість того чи іншого ювелірного виробу.

Список використаних джерел:

1. Артюх Т. М. Проблеми безпечності та якості ювелірних виробів / Т. М. Артюх, І. В. Григоренко // Товари і ринки. – Львів. – 2012. – № 1. – С.131-138.
2. Булах Юрій Визначення ознак фальсифікації ювелірного антикваріату / Юрій Булах // Товари і ринки. – 2010. – № 2 – С. 171-175.
3. ДСТУ 3790-98 Металургія кольорових металів. Терміни та визначення основних понять. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://document.ua/metallurgija-kolorovih-metaliv_-termini-ta-viznachennja-osnov-std1956.html
4. Луців Н. В. Проблеми та основні тенденції розвитку вітчизняного ринку ювелірних виробів / Н. В. Луців // Товарознавство та інновації. – 2012. – № 4 – С. 79-89.
5. Фактори, що формують споживчі властивості ювелірних товарів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bankreferatov.ru/referats/96CB645630E11322C32571060077A227/>.

ХАРЧОВІ ДОБАВКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ

ТИМОФЕЄВА А., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Технологія ресторанного господарства»
наук. кер. Паращук А.В.

В статті проаналізовано різноманітність додатків для страв у закладах ресторанного господарства. Запропоновано способи покращення послуг здорового харчування в закладах ресторанного господарства.

In the article analyzes the variety of applications for dishes in restaurants. The ways of improvement of healthy nutrition services in restaurants are proposed.

Актуальність обраної теми є те, що сьогодні науковці в галузі харчування більшості країн світу акцентують особливу увагу на виробництві таких продуктів, які здатні підтримувати стан здоров'я споживачів на належному рівні, а також знижувати ризик цілого ряду захворювань.

Метою дослідження було узагальнити підходи до організації послуг здорового харчування в закладах ресторанного господарства.

Об'єктом дослідження є використання нових корисних додатків у закладах ресторанного господарства.

Предметом дослідження є спосіб покращення звичних суспільству додатків корисними у закладах ресторанного господарства.

Значний внесок у розвиток теорії і практики сфери послуг ресторанного господарства мають наукові розробки А. Аветисової, К. Агафонової, В. Антонової, О. Дурович, І. Жидкова, О. Завадинської, М. Кабушкіна, Т. Литвиненко, Л. Лукашової, Г. Папірян, Н. П'ятницької, Дж. Уокера, Ю. Юрченко та ін. Разом з тим, значно менша увага приділялась проблемам надання послуг здорового харчування в закладах ресторанного господарства при обслуговуванні туристів. [1]

У наш час найбільш реальним, швидким, економічно вигідним і технологічно доступним є виробництво широкого спектру функціональних харчових продуктів на основі збагачення традиційних харчових продуктів тими біологічно активними компонентами, яких не вистачає в раціоні харчування населення.

Змінюються вимоги до сировини й сама сировина. Особливу увагу в ХХІ ст. приділяють розробленню й застосуванню харчових та біологічно активних добавок до їжі. Результати розробок поступово

впроваджуються у ресторанне господарство і щорічно розширюється асортимент страв.[2]

Родзинкою харчування різних ресторанів є такі послуги, як: виготовлення всіх страв та напоїв із екологічно чистих продуктів; широкий асортимент оздоровчих напоїв: фіточаїв, соків "фреш", оздоровчих коктейлів на основі молочної сировини, зелених коктейлів та смузі); наявність низькокалорійних страв та напоїв (напоїв для схуднення). Наприклад, доповнюється меню спеціальними коктейлями із різними оздоровчими властивостями. Це коктейлі, які виконують функції імунomodulatorів, детоксикантів, енергетиків, або афродизіаків. До їх складу можуть входити різні фрукти та овочі (апельсин, морква, імбир, селера, шпинат, ананас та ін.). Зазвичай, використовують три або чотири компоненти.

У багатьох ресторанах, звертаючи увагу на потреби споживачів у здоровій їжі, починають вводити страви та продукти із додаванням біологічно активних добавок (БАДів). На нашу думку, найбільш доцільніше використовувати для цього БАДи на основі натуральної сировини, які називають продуктами XXI століття: проростки, добавки зі стевії, спіруліну, мед, квітковий пилок, а також, кріопорошки із плодово-ягідної сировини.

Листя волоського горіху. До його складу входить величезна кількість вітамінів (В1 С, Р і багато інших), ефірних олій і корисних речовин, благотворно впливають на організм.

Основні показники хімічного складу та органолептичної оцінки переконливо свідчать, що порошок з листя волоського горіха може використовуватися у технології борошняних кондитерських виробів з пісочного тіста, з метою підвищення харчової цінності. Встановлено, що раціональна масова доля порошку з листя волоського горіха становить 1,5 % від маси борошна, при цьому випечений пісочний напівфабрикат зберігає високі органолептичні властивості, має поліпшений мінеральний і вітамінний склад. Використання вищих концентрацій (порошку з листя волоського горіха – 2,0 %) [3, с.59].

Проростки (зернових, бобових, горіхів, насіння). Незамінні амінокислоти, вітаміни - С, Е, К, βкаротин, групи В, мінеральні елементи: Са, Mg, Р, К, Si, Se. Регулярне споживання проростків позбавляє від дефіциту багатьох незамінних нутрієнтів; підвищує працездатність, витривалість, імунітет; нормалізує обмін речовин, стимулює самоочищення організму.

Стевія: стевіозид (сухий Дитерпенові глікозиди). Ці підсолоджувачі низькокалорійні, нетоксичні, не викликають звикання та здатні: відновлювати порушені обмінні порошок) і рідкий екстракт стевії процеси в організмі; захищати від несприятливих чинників середовища. Унікальні лікувальні властивості мають глікозиди стевії: імунomodulatory, антигіпертензивні, цукрознижувальні, бактерицидні, антиокислювальні.

Спіруліна (таблетки, капсули, гранули, порошок). Повноцінний білок (до 60 %); незамінні жирні кислоти; оптимальний вітамінномікроелементний склад Є загально зміцнювальною БАД для осіб будь-якого віку, статі, фізичного навантаження; захищає від 70 % хвороб, оскільки діє не на окремі захворювання, а на організм в цілому; ентeросорбeнт. Є найбагатшим продуктом за вмістом - каротину та заліза

Кріопорошки (продукти переробки овочів, фруктів, ягід, лікарських рослин). Концентрований вміст вітамінів, мінеральних сполук та інших біологічно активних речовин залежно від конкретної сировини. Покращення обміну речовин, підвищення імунітету завдяки високому ступеню засвоєння (на 95 – 100 %) біологічно активних речовин організмом і відсутності шкідливих побічних ефектів; наявність ентeросорбційного ефекту. Оздоровча та лікувальна дія різна відповідно до певного кріопорошку.

Мед, квітковий пилок. Природні комплекси збалансованих незамінних нутрієнтів харчування та біологічно активних речовин. Мед легко засвоюється; спричиняє заспокійливу дію і легке розслаблення; покращує виведення з організму різних небажаних метаболітів нирками; практично не спричиняє ускладнень при дотриманні дози навіть за тривалого споживання; сумісний майже зі всіма харчовими продуктами і лікувальними препаратами. І мед і пилок прискорюють швидке відновлення організму після фізичних і розумових навантажень; підвищують стійкість до інфекцій, є універсальними геронтологічними та загально зміцнювальними засобами.

Насіння льону. Насіння льону є джерелом багатьох БАП, оскільки вони містять 18-20 % білка, 29 - 43 % ліпідів. 20 -23 % вуглеводів, 3,5 - 5 % золи. Особливу роль в насінні льону займають ліпіди, які є джерелом фізіологічно активних омега - 3 і омега - 6, а також токоферолів, які позитивно впливають на здоров'я. Аналіз жирнокислотного складу ліпідів льону показав, що до 80% їх становлять ненасичені жирні кислоти - олеїнова, лінолева і ліноленова, що обумовлює їх функціональні властивості.

Подрібнене насіння льону можна розглядати як джерело білка з хорошим співвідношенням амінокислот, особливо метіоніну і цистеїну. З насіння льону готують білкові концентрати з вмістом білка 66 - 70 %, ліпідів 1,2, 17,8% -вуглеводів. Набуло поширення у ресторанах у вигляді додатку до салатів та інших страв.

Топінамбур або земляна груша містить до 19-30% сухих речовин. На сиру вагу вуглеводів - 17%, жир - 0,1, білків 2,3, зола - 1,1%. Вуглеводний комплекс топінaмбyра (на суху вагу) представлений інуліном - 48, крохмаль - 1,1, гeміцeлюлoзи - 4,3, пектинові речовини - 2,1, клітковина - 8,8, моносахара - 0,7, олигосахара - 25,3. У ньому містяться вітаміни (каротин, поліфеноли, біотин), заліза і кремнію в 4 рази більше, ніж у картоплі.

Інулін - основний вуглеводний комплекс, який зумовлює функціональні властивості топінaмбyра. Ця речовина є пребіотиком. Біологічні особливості топінaмбyра дозволяють використовувати його як сировину для розробки продуктів лікувального, профілактичного призначення.

Амарант - займає особливе місце серед нетрадиційних культур як функціональний продукт. Харчова цінність насіння амаранту визначається вмістом білків до 20%, ліпідів 7-10%, вітаміни, мінеральні речовини. За сумою незамінних амінокислот амарант наближається до ідеального білку, а за вмістом лізину і метіоніну перевищує всі злакові. З мінеральних речовин у ньому містяться Р, Fe , Mg, Са - до 46 %

добової норми Са. З жирних кислот - лінолева, олеїнова і пальмітинова. Особливу цінність амаранту надає сквален - міститься в маслі, є проміжним речовиною стероїдного біосинтезу людини.

Вміщені в амарант поліфеноли обумовлюють такі його властивості як антибактеріальні, протівірусну, антиоксидантні. Сапоніни, які мають антиоксидантні, імунномодуючі властивості підсилюють його лікувальний вплив.

Спіруліна - мікроскопічна бактерія двох видів - африканська і мексиканська. Характеризується високим вмістом білків, вітамінів, поліненасичених жирних кислот, мікро-і макроелементів, представленими в легкозасвоюваних формах, що забезпечує її високу фізіологічну активність. На суху вагу в спіруліні 40-70 % білка, що перевищує природні продукти. Він збалансований за амінокислотним складом. Засвоюваність білка спіруліни становить 80 - 90 %. У ній мало ліпідів до 4-6%. Серед жирних кислот найбільша кількість лінолевої і ліноленової. Алеїронова оболонка і оболонка зерна містять багато клітковини, геміцелюлози, лігніну, ці компоненти утворюють комплекс, який володіє високими сорбційними властивостями по відношенню доксенобіотиків і патогенним мікроорганізмам.

Амарант - це збалансований за вмістом білків і амінокислот продукт, джерело мінеральних речовин, клітковини, вітамінів і антиоксидантів. Може з легкістю замінити інші види борошна. Застосовують для приготування тіста, фаршу, густих супів, додають у готові страви, використовують як панірування і посипання.[4]

Кероб – це порошок з плодів Ріжкового дерева (Цератонії стручкової).

У харчовій промисловості кероб використовують як заміник какао та шоколаду, а також в якості стабілізатора та загусника. На відміну від какао кероб не містить психотропних речовин (кофеїн, теобромін), які можуть призводити до звикання та алергічних реакцій організму людини, оксалатів, що зв'язують кальцій і сприяють утворенню ниркових каменів та щавлевої кислоти, яка не дає організму засвоювати кальцій і цинк. Практично не містить холестерину і жирів. Кероб цінний натуральними харчовими волокнами та фенольними антиоксидантами, які сприятливо впливають на мікрофлору кишечника, має характерний запах, який нагадує какао, тому його можна використовувати в різних кількостях, при цьому не змінюється запах кінцевого продукту. На відміну від бобів какао, використання керобу дозволяє знизити кількість цукру, оскільки коефіцієнт солодкості керобу складає 0,5-0,6 від солодкості останнього. [5, 40 с.]

В Україні мода на "здорові ресторани" тільки починає зароджуватись та їхній ринок знаходиться у стадії формування. Наприклад, у Харкові в ресторані "Чехів" введено в меню нову серію оздоровчих напоїв із додаванням спіруліни, а у Львові в кафе "Смаколик" окремо можна замовити, як добавку до будь-якої страви, проростки (пшениці, гірчиці, насіння льону, соняшника тощо), які спеціально вирощуються у цьому кафе. До речі, кафе "Смаколик" єдине кафе у Львові, що рекламує себе як заклад із концепцією здорового харчування. Страви та напої у ньому виготовляють із натуральних продуктів з мінімальною кількістю спецій, солі та перцю, також, випікають тістечка та хліби із додаванням лікарських трав. Залежно від сезонності продуктів до основного меню ще пропонуються й додаткові страви. Крім того, існує послуга на індивідуальні замовлення від гостей залежно від групи дієти.

Саме тому останнім часом продукція ресторанного господарства, яка містить ці та інші цінні продукти харчові інгредієнти з них набувають все більшої популярності серед споживачів. Рівень приготування їжі та обслуговування відвідувачів у ресторанах має бути високим. Знаходячись в залежності від смаків споживачів, індустрія харчування повинна швидко реагувати на нові тенденції щодо змуну надання цих послуг, впроваджувати різноманітні способи покращення здорового харчування у ресторанах, застосовувати новітні технології харчування, у тому числі, збагачувати страви та напої багатofункціональними біологічно активними добавками на основі натуральної сировини.

Список використаних джерел:

1. Підходи до покращення послуг здорового харчування туристів у закладах ресторанного господарства [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <https://www.sworld.com.ua/konfer29/831.pdf>
2. Інноваційні ресторани технології [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://library.nuft.edu.ua/ebook/file/43.77.pdf>
3. Поп Т. М. Технологія пісочних кондитерських виробів з порошком листя волоського горіха та борошном «Здоров'я» /Поп Т.М./ Технологія і безпека продуктів харчування. – 2016. –УДК 664.6/7.– с.59
4. Використання безглютенової сировини у рестораних технологіях [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://tourlib.net/statti_ukr/strutynska.htm
5. Прянишников В. В. Применение порошка плодов рожкового дерева кероб для производства кондитерских изделий / В. В. Прянишников, Т. А. Банщикова // Хлебопекарное производство. – 2012. – № 3. – С. 39-41.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ СОУСУ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КЕЛПУ ТА БЕТА-КАРОТИНУ

УСТУЯНОВ Є., 2 курс (ОС «магістр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Харчові технології»,
спеціалізація «Ресторанні технології»
наук.кер. Романовська О. Л.

У статті наведено технологію соусу «Поживний» з використанням келпу та бета-каротину. Додавання вищезазначених добавок дає можливість збільшити вміст мінеральних речовин і вітамінів, особливо вміст Йоду, Кальцію, бета-каротину, вітамінів К та Е.

The article presents the technology of the "Pozhyvnyy" sauce with use of a kelpa and beta carotene. Addition of above-mentioned additives allows to increase the content of mineral substances and vitamins, especially contents Iodine, calcium, beta carotene, vitamins K and E.

Йододефіцитні захворювання зустрічаються майже у всіх регіонах України. Особливостями України є складна екологічна та економічна ситуація, спричинена аварією на ЧАЕС, мало контрольоване

використанням пестицидів і мінеральних добрив у сільському господарстві, забрудненням навколишнього середовища промисловими і транспортними викидами, бідністю ґрунтів, економічною кризою і, як наслідок – низька купівельна спроможність більшості громадян, традиційно обмежене вживання населенням морепродуктів. Постійний психоемоційний стрес і несприятлива екологічна ситуація підвищують потребу організму у вітамінах і мікроелементах, поглиблюють їх дефіцит [1].

У значної частини населення нестача Йоду комбінується з дефіцитом Селену і Феруму – мікроелементів, які беруть участь у функції щитовидної залози. Напевно, оптимальним шляхом є збагачення харчових продуктів принаймні декількома мікроелементами (Fe, Se, Zn) [2].

Одним з ефективних заходів профілактики йоддефіцитного стану є використання в раціонах спеціальних харчових продуктів і дієтичних добавок із морськими водоростями. Ефективність їх застосування зумовлена наявністю в складі водоростей макро- і, особливо, мікроелементів (Йоду, Селену, Феруму, Купруму, Кобальту, Цинку та ін.). Йод та інші мікронутрієнти в морських водоростях знаходяться у зв'язаному з білками і полісахаридами стані, що на відміну від мінеральних сполук йоду (KI, KIO₃) для організму більш прийнятно і природно [3].

Метою досліджень є наукове обґрунтування та розроблення новітніх технологій соусів із використанням морської водорості – келпу та бета-каротину, призначених для повсякденного і лікувально-профілактичного харчування людей.

Предмет дослідження – соус «Поживний», келп, бета-каротин.

Водорості за мільйони років існування нашої планети набули унікальних властивостей, якими не володіє ні одна рослина на суші. Що стосується окремих вітамінів, мікроелементів і Йоду, то їх у морських водоростях більше, ніж в інших морепродуктах.

Келп – бура водорість, яка містить незначну кількість білка, йоду, необхідного для нормальної роботи щитовидної залози.

За своїм хімічним складом келп мало чим відрізняється від ламінарії, а за кількістю мікроелементів, в тому числі й Йоду не поступається їй. В таблиці 1 наведено порівняльну характеристику вмісту макро- і мікроелементів у водоростях келпу та ламінарії на 100 г сухої речовини [4].

Таблиця 1

Вміст макро- і мікроелементівбурих водоростей (на 100 г сухої речовини)

Назва	Келп	Ламінарія	Різниця, +/-
Кальцій, мг	2875	2250	+625
Натрій, мг	3650	2975	+675
Калій, мг	8750	3000	+5750
Магній, мг	1050	735	+315
Кобальт, мкг	0,5	0,5	-
Нікель, мкг	1,75	0,5	+1,25
Марганець, мкг	15,0	1,0	+15,0
Ферум, мг	90,0	37,5	+52,5
Цинк, мг	4,75	4,75	-
Купрум, мг	1,0	0,5	+0,5
Свинець, мг	1,25	1,25	-
Йод, мкг	114	108	+6,0
Селен, мкг	106	76	+30

За даними таблиці 1 можемо зробити висновок, що келп за вмістом макро- і мікроелементів, значно переважає ламінарію, що робить келп привабливішою добавкою з точки зору вмісту мінеральних речовин. Вміст Йоду в келпі більший на 6 мкг, а Селену – на 30 мкг. Значно кращі показники щодо вмісту Калію, Натрію, Магнію, Феруму.

Використання келпу в технології виробництва соусів дасть можливість позитивно впливати на організм людини, а саме ефективно компенсує дефіцит Йоду, нормалізує діяльність щитовидної залози, попереджає її захворювання. Іншою харчовою добавкою, яку планується використовувати в технології виробництва соусів є бета-каротин.

Бета-каротин – продукція, яка виготовляється в готовій жиророзчинній формі, для використання в харчуванні, як добавки до їжі лікувально-профілактичної дії (салати, супи та основні гарячі страви, випічка та інше), так і в харчовій промисловості. У процесі виробництва використовується тільки екологічно чиста сировина українського походження. Це морква, яка вирощується на спеціальних паспортизованих полях під жорстким контролем якості, рафінована, дезодорована, виморожена та вибілена рослинна олія, виробництва найсучасніших масложирових комбінатів України [5].

Необхідно зазначити, що бета-каротин покращує зір, зміцнює нервову систему, захищає організм від стресів, відновлює сили, захищає організм людини в умовах іонізуючого випромінювання і при інших несприятливих показниках: забрудненість у промислових центрах, важкі умови праці або навантаження у спортсменів та інше, нормалізує обмінні процеси в організмі, знижує ризик виникнення онкологічних і серцево-судинних захворювань, захищає організм на клітинному рівні, зміцнює імунітет, поліпшує дихання клітин печінки. Використання бета-каротину протягом 2-х тижнів збільшує вміст каротиноїдів в організмі людини на 70%. Також значне збільшення рівня каротиноїдів говорить про те, що бета-каротин є ефективним, додатковим засобом для отримання вищезазначених біологічно-активних речовин.

Наступним етапом у науковій роботі є визначення раціональної кількості харчових добавок у виробництві соусу «Поживний». Згідно результатів досліджень, які були проведені працівниками виробництв, визначено, що бета-каротин додається в кількості 10 мл на 100 г, а келпу в порошок – 1 г на

100 г. В соусі «Поживний», харчові добавки додаватимуться замість бобів, які є основою даного соусу. Модельно-харчову композицію соусу «Поживний» із додаванням келпу та добавки бета-каротину наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Модельно-харчова композиція соусу «Поживний» з келпом та бета-каротином

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід
1	Боби сирі	42,6	31,6
1.1	Боби відварні	63,0	63,0
2	Оливкова олія	15,0	15,0
3	Лимонний сік	5,0	5,0
4	Кріп	5,0	5,0
5	Келп	-	1
6	Бета-каротин	-	10
	Вихід	100	100

Органолептичні показники відіграють вирішальну роль у дослідженні якості готових страв, оскільки саме вони дозволяють більш повно оцінити якість продукції ресторанного господарства. При проведенні органолептичної оцінки страв досліджувалися п'ять важливих взаємопов'язаних показників: зовнішній вигляд, колір, консистенція, запах і смак. Додавання до рецептури соусу «Поживний» 1 г келпу та 10 мл бета-каротину, значно покращує органолептичні показники соусу: зовнішній вигляд, колір, запах, смак, консистенція.

На основі модельно-харчової композиції соусу «Поживний» із келпом та бета-каротином, складаємо технологічну схему виробництва нового соусу із добавками (рис.1).

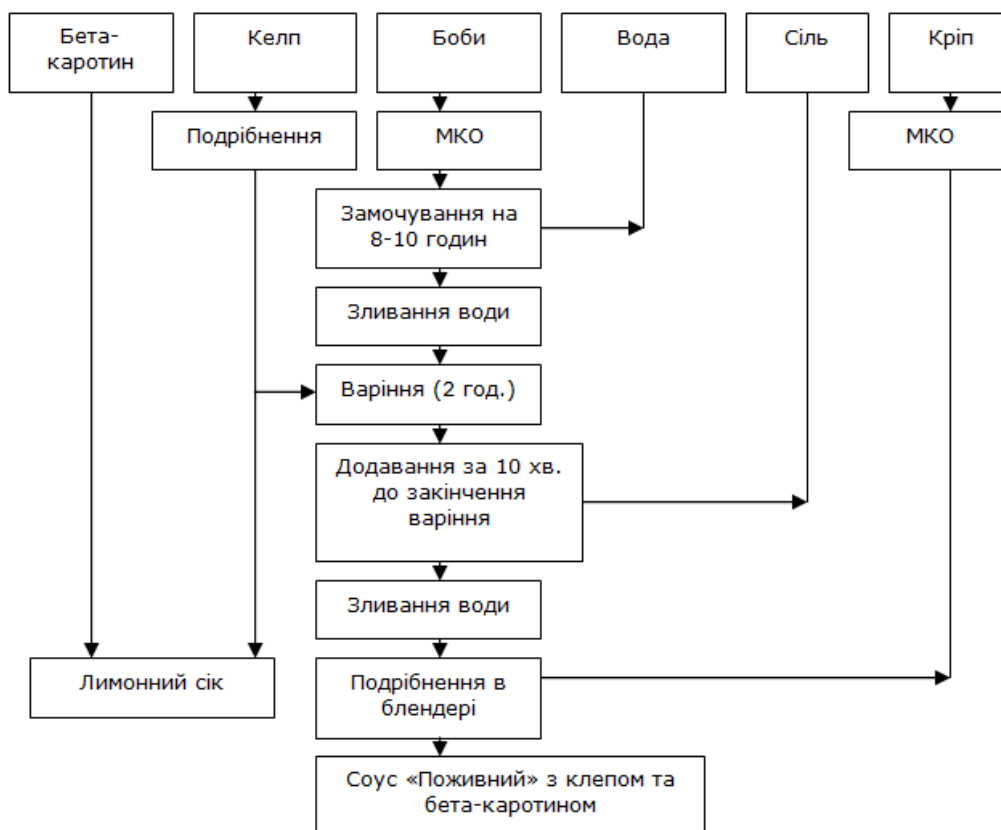

Рис. 1. Технологічна схема виробництва соусу «Поживний» з використанням келпу та бета-каротину

Із додаванням до соусу «Поживний», келпу та бета-каротину підвищується біологічна цінність соусу. В таблиці 3 наведено порівняльну характеристику вітамінного та мінерального складу соусу «Поживний» та соусу «Поживний» із додаванням келпу та бета-каротину.

На основі даних таблиці 4 робимо висновок, що додавання келпу та бета-каротину до соусу «Поживний» позитивно впливає на його хімічний склад. Отриманий соус «Поживний» з келпом та бета-каротином багатий на мінеральні речовини та вітаміни, а саме збільшується вміст Кальцію – на 10,34%; Натрію – на 95,3%; Калію – на 0,9%; Магнію – на 0,23%; Кобальту – на 2,87%; Марганцю – на 1,41%; Феруму – на 6,45%; Цинку – на 5,85%; Йоду – на 76,7%; Селену – на 21,05%; вміст вітамінів: Е – на 38,31%; бета-каротин – в 9,88 разів; вітамін К – на 100%.

Порівняльна характеристика вітамінного та мінерального складу соусів

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення, %
Мінеральні речовини				
Кальцій, мг	132,9	146,65	13,75	10,34
Натрій, мг	34,1	66,6	32,5	95,3
Калій, мг	873,48	881,3	7,9	0,9
Магній, мг	86,2	86,4	0,2	0,23
Кобальт, мкг	14,96	15,39	0,43	2,87
Нікель, мг	-	0,175	0,175	100
Марганець, мкг	1,132	1,148	0,016	1,41
Ферум, мг	4,8	5,11	0,31	6,45
Цинк, мг	2,168	2,295	0,127	5,85
Купрум, мкг	463,3	435,3	-28	-6,43
Свинець, мг	-	0,0125	0,0125	100
Йод, мкг	3,82	6,75	2,93	76,7
Селен, мкг	11,92	14,43	2,51	21,05
Вітаміни				
бета-каротин, мг	0,225	2,225	2,0	9,88 разів
Е, мг	12,58	17,4	4,82	38,31
К, мг	-	2,8	2,8	100%

Для того, щоб побудувати модель якості дослідного та контрольного соусу, нам потрібно відокремити ті речовини, які найбільше змінилися та мають важливе значення для організму людини в цілому (табл.4).

Таблиця 4

Комплексний показник якості соусу – «Поживний» з додаванням келпу та бета-каротину

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Йод, мкг	0,3	3,82	6,75
Бета-каротин, мг	0,2	0,225	2,225
Е, мг	0,2	12,58	17,4
К, мг	0,1	0,01	2,8
Мінеральні речовини	0,1	1134,13	1189,0
Органолептична оцінка якості	0,1	4,82	4,92
Разом	1,0		

Дані таблиці 5 ми використовуємо для побудови моделі якості контрольного та дослідного зразків досліджуваних соусів (рис. 2).

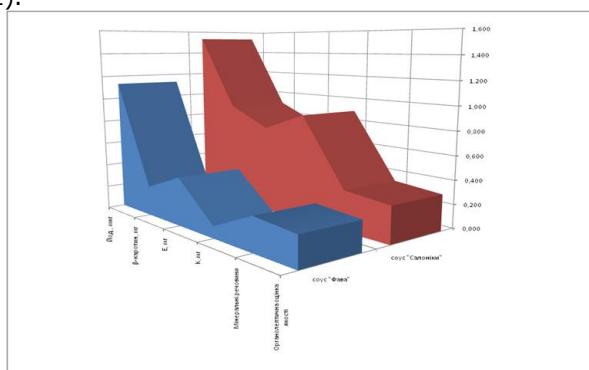

Рис. 2. Модель якості соусу «Поживний» з додаванням келпу та бета-каротину

У науковій роботі нами було проведено дослідження щодо впровадження новітніх технологій соусів. До контрольного зразку соусу «Поживний» додавали 1 г келпу та 10 мл бета-каротину. Додавання вищезазначених добавок дає можливість збільшити вміст мінеральних речовин і вітамінів, особливо вміст Йоду, Кальцію, Натрію, бета-каротину, вітаміну К та Е. Розроблений соус «Поживний» можна використовувати в оздоровчому харчуванні людей, які мають нестачу Йоду, а також інших мінеральних речовин і вітамінів, що збільшуються із додаванням келпу та бета-каротину.

Список використаних джерел:

1. Корзун В. Н. Харчування в умовах широкомасштабної аварії та її наслідків [Текст] / В. Н. Корзун, В. І. Сагло, А. М. Парац / Укр. мед. часопис. – 2002. – XI-XII. – С. 99-105.
2. Касаткина Э. П. Роль щитовидной железы в формировании интеллекта [Текст] / Э. П. Касаткина // Лечащий врач. – 2003. – № 2. – С. 24-28.
3. Weber G. Thyroid function and puberty [Текст] / G. Weber // J. Pediatr. Endocrinol. Metab. – 2003. – Vol. 16, № 2. – P. 253-257.
4. Корзун В. Н. Медико-социальное значение использования морских водорослей в питании населения [Текст] / Корзун В. Н., Парац А. Н., Нестер Т. И., Буряченко Л. Ю. // Человек, питание, здоровье : материалы междунар. науч. конф. – Тверь, 2006. – С. 42-51.
5. Подлегаева Т. В. Методы исследования свойств сырья и продуктов питания [Текст] / Т. В. Подлегаева, А. Ю. Просеков. – Кемерово : Кемеровский технол. ин-т пищевой пром-сти, 2004. – 101 с.

САНАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА
БІДУН О., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»
наук. кер. Грицюк Е.О.

В статті розглянуто систему заходів запобігання банкрутства – санації. Проведено дослідження наукових праць вчених в даній проблематиці. Виділено випадки подання підприємства на процедуру санації. Систематизовано основні критерії при яких відбувається проведення санації. Визначено передумови санаційної спроможності. Наведено основні заходи, які здійснюються процедурою санації. Визначено основні результати проведення санації.

The article deals with the system of measure stop revent bankruptcy-sanation. There search of scientific works of scientists in this problem was conducted. The cases of submission of the enterprise to the sanation procedure are highlighted. The basic criteria for carrying out the sanation are systematized. The preconditions of sanationability are determined. The main measures carried out by the sanation procedure are given. The basic results of carrying out of sanation are determined.

В сучасних умовах ведення підприємницької діяльності ніхто не застрахований від ризиків. Так, з нестабільним політичним та економічним становищем в країні стан підприємницької діяльності характеризується посиленням дії глобальних процесів. Зростаюча інтеграція української економіки в глобальну соціально-економічну систему зумовлює вплив загальносвітових кризових тенденцій на розвиток вітчизняних підприємств. Так, багато вітчизняні підприємства в результаті загальноекономічної кризи виявилися в складному фінансово-економічному стані, а частина з них зіткнулася з необхідністю їх судової (примусової) санації. Сприятливим ґрунтом виникнення такої ситуації найчастіше стають прорахунки в стратегічних планах, в наборі конкретних тактичних заходів, що дозволяють підприємству попереджати і прогнозувати зміни в нестабільному середовищі, а також диспропорції всередині підприємства і нездатність адекватно на них реагувати. У цій ситуації основна увага концентрується на запобігання кризовим ситуаціям (в тому числі - банкрутству) і забезпеченні сталого розвитку бізнес-структур. Адже, внаслідок об'єктивних законів функціонування соціально-економічної системи, розвиток будь-якої кризової ситуації викликає загрозу економічній стабільності та фінансового благополуччя, будь-якого підприємства. Так, на цій основі антикризове управління повинно носити стратегічний характер і орієнтуватися на розвиток в довгостроковому періоді. Ухвалення управлінських рішень повинно забезпечуватися економічним інструментарієм, який дозволить об'єктивно проводити моніторинг стану виробничих систем і розробляти заходи щодо забезпечення їх сталого розвитку.

Проблемам антикризового управління присвячено значну кількість досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. Однак орієнтація дослідників переважно на фінансові аспекти не вирішує комплексу завдань антикризового управління, так як криза може мати прихований характер і досить довго не надавати явного впливу на узагальнюючі фінансові показники підприємства. Саме тому, в зв'язку з неможливістю дати гарантію на відсутність неспроможності підприємства в майбутньому, були винайдені і узаконені заходи, спрямовані на попередження банкрутства, а також методи щодо виходу з цього стану. Однією з таких систем заходів є санація. Метою, якої є саме запобігання можливому банкрутству підприємства або збільшення його конкурентоспроможності та спрямована вона на поліпшення фінансового стану підприємства.

Так, питання проведення санації, важливість її здійснення досліджують такі українські вчені як Терещенко О.О., Кондрашихін А., Клебанова Т.С., Бондар О.М., Мозенков О.В., Поддєрьогін А.М.. Однак, незважаючи на значну кількість опублікованих праць, недостатньо обґрунтованим залишається питання необхідності проведення санації та її використання як ефективного методу запобігання банкрутства. Адже, можна стверджувати, що, хоча чинна редакція Закону про банкрутство (2018 року) має високу спрямованість на відновлення платоспроможності підприємств, в порівнянні з попередньою редакцією зазначеного закону (2016 року), більшість процедур банкрутства як і раніше завершуються ліквідацією підприємств боржників. Так, станом на жовтень 2018 рік, кількість підприємств щодо, яких відкрили ліквідаційні процедури становить 6823 підприємств, що на 26,38% за 2017 рік – 9305 підприємств, однак, у порівнянні з 2016 менше 56.77% - 12018 [1]. Саме тому, актуальним є дослідження санації як ефективного методу запобігання банкрутства підприємств.

Метою статті є дослідження процесів, пов'язаних з відновленням платоспроможності боржника, визначення їх подальших перспектив та запобігання банкрутства підприємства на основі проведення санації.

Банкрутство господарюючого суб'єкта можна розглядати як один з етапів його існування. Воно виникає в тому випадку, коли цей суб'єкт стає не в змозі своїм майном розплатитися за боргами. Найчастіше банкрутство призводить до ліквідації підприємства. Банкрутство підприємства може виникнути з ряду причин, які не обов'язково пов'язані з неефективним управлінням, діями засновників (учасників) або виконавчих органів підприємства. Особливої актуальності набуває така причина економічної неспроможності, як наступ зовнішніх підприємницьких ризиків, до яких відносяться валютні ризики, непередбачені зміни законодавства, нестабільність зовнішньоекономічних відносин, різка зміна цін на внутрішньому ринку та ін. Все це може привести до неконтрольованого зменшення активів підприємства і, як наслідок, до неможливості виконання зобов'язань перед кредиторами. Тому, керівництво підприємств повинно зробити все для того, щоб уникнути банкрутства. Залежить це «все» від якості інформації, що збирається для аналізу інформації про особливості та ризики ринку, а також від правильності дослідження і застосування даних на практиці.

Запобігання банкрутства - це діяльність, спрямована на зміцнення фінансових позицій підприємств і організацій з метою усунення загрози економічній неспроможності. Іншими словами - це пошук причин

подібного явища і спосіб позбавлення від них. В процесі подібної діяльності виробляються спеціальні методи, цілі системи по контролю і боротьбі з неспроможністю суб'єкта господарювання. Так, існує окрема система попередження банкрутства, яка являє собою сукупність державних органів, які допомагають уникнути банкрутства і оцінюють ймовірність його виникнення. У цій системі функціонують окремі суб'єкти, діяльність яких спрямована на запобігання неспроможності і при взаємодії з ними підприємства виробляються стратегії і методи боротьби в кожному конкретному випадку. Однею з таких систем заходів є санація.

Так, згідно Закону України Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство», санація - це система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника [2].

Виходячи з визначення терміну «санація», яке є в законі «Про неспроможність (банкрутство)», можна зробити висновок, що оздоровлення фінансового стану - це процес дуже ємний за своїм змістом, і він може в собі поєднувати кілька операцій:

- фінансова допомога, як організації в цілому, так і її членам (керівництву та іншим учасникам);
- повна або часткова зміна структури капіталу підприємства (активів і пасивів);
- зміна управлінської структури підприємства;
- інші заходи, зазначені в чинному законодавстві.

Продовжуючи вивчати трактування «санації», варто зазначити, що фінансово-кредитний словник трактує це поняття як систему заходів, що проводяться для запобігання банкрутств промислових, торговельних, банківських монополій. Тут же визначено, що санація здійснюється шляхом:

- злиття підприємств, що знаходяться на межі банкрутства з більш потужною компанією;
- випуску нових цінних паперів (акцій або облігацій) для мобілізації грошового капіталу;
- збільшення банківських кредитів і надання урядових субсидій;
- зменшення розміру відсотків за облігаціями, випущеними підприємством, і відстрочки їх погашення;
- повної або часткової купівлі державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства [3].

На думку вітчизняного автора І.А. Бланка із санацією ототожнюються лише заходи щодо залучення зовнішньої фінансової допомоги, які спрямовані на запобігання оголошенню підприємства-боржника банкрутом та його ліквідації [4]. Однак, з цим не можна погодитись, оскільки невід'ємною складовою частиною процесу оздоровлення будь-якого підприємства є мобілізація внутрішніх фінансових резервів. Відомий фахівець у галузі банкрутства М.І. Тітов у монографії, присвяченій матеріально-правовим та процесуальним аспектам банкрутства, пропонує таке законодавче визначення санації: санація - це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (у тому числі зарубіжних) фінансової допомоги, спрямованої на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству [5]. Так, досліджуючи різноманітні думки науковців, щодо трактування «санації», можна стверджувати, що найповнішим є підхід до визначення поняття «санація», запропонований Н. Здравомисловим[6], М. Гелінгом[7], Б. Бекенферде[8], та О.О.Терещенком [9]. Учені розглядають цей процес як комплексне застосування фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства-боржника протягом довгострокового періоду. На наш погляд, санація - система заходів, спрямованих на реструктуризацію та підвищення ефективності розвитку виробничого та науково-технічного потенціалу підприємства, забезпечує поліпшення управління виробництвом, випуск конкурентоспроможної продукції, зростання продуктивності праці, зниження витрат виробництва, поліпшення фінансово-економічних результатів діяльності та тим самим виведення його зі стану неплатоспроможності, загрозливого банкрутством. Узагальнюючи вище сказане, можна визначити основні цілі санації: формування фінансових ресурсів; підвищення конкурентоспроможності покриття поточних збитків; покращення структури капіталу; відновлення прибутковості; платоспроможність; відновлення та збереження ліквідності; скорочення заборгованості. Подання підприємства процедурі санації, можливо в наступних основних випадках:

- при порушення справи про стан банкрутства, самим же боржником;
- коли арбітражний суд проаналізувавши пропозиції від підприємства з приводу заходів санації, вивчивши ступінь банкрутства все ж дозволяє провести фінансове оздоровлення юридичної особи;
- коли кредитори, які бажають отримати виплати по заборгованостях погоджуються з проведенням заходів антикризової стратегії, тим самим продовжуючи терміни погашення заборгованостей для підприємства-позичальника;
- коли представник підприємства особисто звертається до арбітражного суду і заявляє про наступ банкрутства (при цьому надається розроблений план антикризової стратегії)

План антикризової стратегії повинен відповідати деяким критеріям та містити у собі наступну інформацію:

- загальну характеристику фінансового стану підприємства;
- конкретні стратегічні заходи для фінансового оздоровлення, що включають в себе: інформацію щодо реструктуризації економічної діяльності підприємства, найбільш точні терміни виконання заданого плану, необхідну кількість фінансових коштів, період за які буде здійснено погашення заборгованостей, звітність по реалізації плану;

- актуальний аналіз свого фінансового стану у вигляді вільної таблиці з розрахованими фінансовими показниками підприємства і висновками до розрахунків;
- інформацію про плановані заходи для відновлення платоспроможності організації та подальшої ефективної економічної діяльності;
- дослідження ринку конкурентоспроможності підприємства, інформацію про вид економічної діяльності та результати, про перспективи;
- стратегію маркетингової діяльності (проникнення на ринок, закріплення позиції на ньому і подальший розвиток (шляху реалізації продукції і розширення бази клієнтів);
- дані про виробництво (виробнича програма, величина штату співробітників, стан фонду оплати праці, кошторису витрат і випуску продукції).

Банкрутство і санація підприємства розглядаються арбітражним судом за місцем реєстрації юридичної особи, або за місцем проживання власника підприємства. З боку арбітражного суду ведеться контроль процесу санації, а також приймаються рішення про ліквідацію підприємства.

Суд виносить свої рішення на основі отриманої інформації про розміри поточних обов'язкових платежів без урахування штрафних санкцій у вигляді пені та інших штрафів. Коли збуджено справу про банкрутство за ініціативою позичальника, в цьому випадку заявник повинен бути повністю впевнений в нездатності боржника погасити всі грошові зобов'язання. Заява до арбітражного суду про санацію має подаватись не пізніше ніж за 5 днів до визнання підприємства банкрутом. У заяві вказується тип організації, її реєстраційні дані, дата розгляду заяви про банкрутство.

Варто зазначити, що всього існує два критерії, при яких відбувається проведення санації підприємства:

- критерій неоплатності - відповідно до якого боржник визнається банкрутом, якщо сума його заборгованості більше суми капіталу, що йому належить.
- критерій неплатоспроможності - згідно з ним, необхідно визначити конкретні факти, виходячи з яких можна зробити висновок, що боржник не має можливості погасити свої зобов'язання перед кредиторами. Іноді, на додаток, до цього пункту використовується тимчасовий критерій який приймається на 3 місяці. Тобто якщо протягом цього періоду не відбувається виплата заборгованостей, то підприємство оголошується банкрутом і в обов'язковому порядку проводиться санація.

Однак, варто зазначити, що санація приймається тоді коли підприємство має санаційну спроможність, в іншому випадку оголошується ліквідація підприємства. Санаційна спроможність визначається здатністю підприємства до виживання. Санаційна спроможність – це наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно технічних та правових можливостей, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації [10, с. 38].

До загальних передумов санаційної спроможності відносять наявність у підприємства потенціалу для майбутньої успішної діяльності, а саме:

- реальних можливостей збільшення виручки від реалізації, скорочення собівартості продукції і на цій основі досягнення майбутньої прибутковості фінансово-господарської діяльності;
- реальних можливостей досягнення задовільної структури балансу;
- реальних можливостей забезпечення стабільної ліквідності та платоспроможності [11].

Після визначення необхідності проведення санації вводиться дана процедура строком на 6 місяців, з можливістю продовження ще на 12 місяців. Одночасно з переходом в санацію суд призначає кандидатуру керуючого санацією, до якого переходять функції керівника підприємства.

Призначається керуючий санацією з числа арбітражних керуючих. З моменту переходу до керуючого санацією функції керівника, чинний керівник підприємства припиняє свої повноваження. На керуючого санацією покладаються обов'язки щодо складання плану санації, який буде включати в себе чіткий перелік дій, за підсумком виконань якого платоспроможність боржника повинна бути відновлена, а вимоги кредиторів погашені. План санації складається з урахуванням специфіки діяльності підприємства-боржника. Так, для того щоб відновити платоспроможність боржника, в процесі санації можуть бути прийняті наступні особливі заходи:

- ліквідація (повна або часткова) дебіторської заборгованості;
- погашення всіх зобов'язань підприємства боржника власні адекватні фінансові ресурси або за допомогою третіх осіб;
- надання юридичній особі допомоги у вигляді фінансової виплати із спеціалізованих фондів для підтримки збанкрутілих підприємств (власниками таких фондів є органи державного управління);
- зміна процесу виробництва аж до повного репрофілювання;
- усунення нерентабельних видів виробництв;
- реалізація якоїсь частини капіталу підприємства - боржника;
- допомога з боку держави у вигляді надання субсидій, дотацій або субвенцій;
- продаж збанкрутілого підприємства на відкритих торгах (ціна підприємства встановлюється господарським судом);
- інші заходи.

У комплексі заходів першочерговими є: скорочення величини кредиторської та дебіторської заборгованості; оптимізація витрат на виробництво продукції; припинення діяльності нерентабельних виробництв. У деяких випадках можливі такі заходи: державна допомога у вигляді субсидій, зниження ряду податкових ставок, надань позик на вигідних умовах; використання прикладного законодавства, зокрема - застосування антимонопольних законів тощо; зменшення обсягу акціонерного капіталу, за допомогою скорочення кількості випущених акцій тощо.

Однак, варто зазначити, що під час реалізації плану санації підприємство повинно виконувати певний

список вимог, таких як:

- запобігання витрат, які не спрямованих на вихід із кризового стану;
 - прийняття таких заходів, які приведуть до максимального задоволення вимог кредиторів;
 - мати потенціал в подальшому, на який націлені процедури санації.
- Розглядають два основні види санації, з яким може зіткнутися підприємство:
- без зміни статусу юридичної особи;
 - зі зміною статусу.

Перший вид оздоровлення застосовується в тих випадках, коли неплатоспроможність підприємства носить тимчасовий характер. Санація з реорганізацією застосовується в тих випадках, коли фінансовий стан організації знаходиться в глибокій кризі.

Оздоровлення без реорганізації здійснюється в наступних формах: реорганізація боргових зобов'язань (погашення позики за рахунок коштів бюджету, цільового банківського кредиту з підвищеною ставкою, переоформлення існуючих кредитів з короткострокових в довгострокові тощо); переклад боргів на інше; перевести свої непогашені зобов'язання можна на будь-які офіційно зареєстровані підприємства, які виявили бажання взяти участь у процедурі санації; випуск облігацій або інших цінних паперів з гарантією санітара (оздоровлювачем може виступати банк або страхова компанія).

Санація зі зміною організаційно-правової форми може здійснюватися в наступних формах: злиття (передбачає об'єднання підприємства-боржника з іншим економічно стійким підприємством); поглинання (шлях реорганізації, при якому боржник купується санітаром); поділ (застосовується щодо організацій, які здійснюють багатоцільову діяльність).

У перших двох випадках підприємство фактично перестає існувати як окремий суб'єкт господарювання. При поділі істотно скорочується штат працівників і апарат управління підприємства. Так, фахівці пропонують два наступних шляхи санації: заміна керівника і управлінського персоналу, який поставив підприємство в скрутне становище; продаж неспроможного суб'єкта господарювання за угодою кредиторів або на підставі рішення суду. Існує також третій шлях в контексті фінансового оздоровлення - обміну боргів на акції. Однак, на практиці застосовується рідко, так як кредитори з побоюванням ставляться до придбання цінних паперів неплатоспроможного підприємства

Також, виділяють й такі типи заходів, що проводяться при санації підприємства: фінансово-економічні; організаційно-правові; виробничо-технічні; соціальні. Всі перераховані вище заходи спрямовані на досягнення чи відновлення платоспроможності підприємства, а також його прибутковості і конкурентоспроможності на довгий термін. Особливу увагу при проведенні санації приділяється заходам з фінансової та економічної спрямованості. Адже вони показують характер фінансових відносин, що виникають при мобілізації і залученні як внутрішніх, так і зовнішніх джерел санації компанії. Зазвичай, такими є кошти, отримані з умовами позик і власності на поворотній або безповоротній основі. Так, за підсумком проведення санації на підприємстві повинні бути певні результати, на які вона спрямована:

- зменшення заборгованість;
- покриття поточних збитків та ліквідації їхньої причини;
- відновлення та збереження ліквідності і платоспроможності підприємства;
- покращення структури оборотного капіталу;
- сформування фонду фінансових ресурсів;
- проведення заходів виробничого, технічного та організаційного характеру за допомогою сформованих фондів.

Так, в будь-якому випадку для здійснення санації необхідний бізнес-план і прогнозування економічної ситуації, як в довгостроковому, так і в короткостроковому періоді. Завершеним процес буде вважатися в разі, якщо були досягнуті цілі щодо поліпшення фінансової ситуації підприємства-боржника або в разі оголошення його банкрутом, при цьому процес санації не повинен перевищувати 18 місяців (крім випадків продовження з боку арбітражного суду на термін до 6 місяців). Припиняється санація відповідно до рішенням суду, який веде справу, після затвердження звіту керуючого санацією, якщо план санації був виконаний і платоспроможність боржника була відновлена. Ефективність санації розраховується в ході співвідношення результатів (або ефекту санації) з витратами на її здійснення в звичайно обраної формі, а також шляхом оцінки доцільності як всього процесу, так і оцінки альтернативних форм санації. Якщо ж план санації не привів до очікуваних ефектів, господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру, а процедуру санації закриває. Підсумувавши все вище перелічене, можна зробити висновок про те, що, незважаючи на складність даних процедур, санація залишається одним з головних інструментів з попередження неспроможності підприємств, особливо в разі системо утворюючих підприємств.

Проблема запобігання банкрутству - одна з найактуальніших проблем, що виникли перед керівниками підприємств нашої країни в умовах кризи. Ефективним методом запобігання банкрутства є санація. Так, при можливості відновлення платоспроможності боржника збори кредиторів або суд затверджує план санації. План санації підприємства означає, що підприємство отримує в ході проведеної процедури фінансові кошти, які підприємство повинно направити на погашення заборгованості перед контрагентами, оплату податкових заборгованостей і, якщо це можливо, відновлення платоспроможності підприємства. Санація підприємства призначається в конкретних випадках та має обов'язкові критерії її проведення, а зокрема критерії неоплатності та неплатоспроможності. Окрім того, при призначенні процедури санації підприємство обов'язково повинно мати санаційну спроможність, тобто потенціал для майбутньої успішної діяльності. Так, після затвердження санації, підприємство підлягає впливу системі заходів, які залежать від виду санації (без зміни статусу юридичної особи, зі зміною статусу). По закінченню санації за

підсумками її проведення підприємство повинно отримати успішні результати подолання кризового становище та запобігти банкрутству. Таким чином, можна стверджувати, що санація є ефективним методом запобігання банкрутства.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-портал «Судова влада України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/>
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. № 2343-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12_№_4212-VI
3. Енциклопедичний словник бізнесмена / під ред. М. І. Молдаванова. – Кишинів: Техніка, 1993. – С. 643
4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2011. – 528 с.
5. Тітов М. Банкрутство: Матеріально-правові та процесуальні аспекти. – Х.: Консул, 2007.
6. Гринько Т. В. Стратегія як інструмент антикризового управління на підприємстві / Т. В. Гринько // Економіст. – 2013. – № 8. – С. 51-53.
7. Лігоненко Л.О. Банкрутство та санація суб'єктів господарювання в Україні: монографія / Л. О. Лігоненко, О. О. Хіленко, І. І. Дянков. – К.: КНТЕУ, 2011. – 348 с
8. Семенов А.Г. Ключові аспекти антикризового управління підприємством / А.Г. Семенов. – К.: Знання, 2017. – 244 с
9. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств. – К.: КНЕУ, 2010. – 412 с.
10. Полінкевич О. М. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / О. М. Полінкевич, В. П. Лещук. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 416 с.
11. Санаційна спроможність підприємства, порядок оголошення підприємства банкрутом [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-21721.html>

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ ВЕРБОВСЬКА М-Л., МАТВІЇВ Б., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ спеціальність «Товарознавство і торговельне підприємництво», спеціалізація «Товарознавство та експертиза в митній справі» наук. кер. Нікульча В. А.

*В статті проаналізовано стан розвитку роздрібно торгівлі в Україні. Окреслено перспективи розвитку роздрібно торгівлі.
The article analyzes the state of retail trade in Ukraine. Prospects of retail trade development are outlined.*

Актуальність теми визначається тим, що роздрібна торгівля відіграє важливу роль у розвитку економіки, виступаючи тією ланкою, яка пов'язує споживача та виробника. Поряд з цим, на роздрібну торгівлю припадає значна частка у сукупній доданій вартості країни, а оцінка тенденцій її розвитку є своєрідним індикатором стану економіки. Тенденції розвитку роздрібно торгівлі впливають на формування інвестиційної привабливості країни, враховуються при формуванні різноманітних рейтингів. Відтак аналіз сучасних тенденцій її розвитку представляє не аби який інтерес для проведення дослідження.

Метою статті є аналіз стану та визначення перспектив роздрібно торгівлі в Україні.

Об'єктом дослідження є розвиток роздрібно торгівлі в Україні.

Предметом дослідження є сучасний стан та перспективи розвитку роздрібно торгівлі в Україні.

Проблематика розвитку роздрібно торгівлі вивчалась та є дослідженою багатьма вченими, як вітчизняними так і зарубіжними, серед них такі як: Амош О.І., Антонюк В.П., Апопій В.В., Афендікова Н.О., Балабанова Л.В., Бороздіна С.М., Гейц В.М., Гнибіденко І.Ф., Голошубова Н.О., Гончаров П.Г., Губеня Ю.Е., Лігоненко Л.О., Мазаракі А.А., Міщук І.П., Новікова О.Ф., Памбухчіянц О.В., Платонов В.М., Соколов В.О. Не зважаючи на досить глибоке вивчення науковцями цього питання, ряд проблем все ж залишається не вирішеним.

Розгляд стану роздрібно торгівлі в Україні доцільно почати з визначення терміну “роздрібна торгівля”. Роздрібна торгівля – це останній етап процесу розподілу [1]. На відміну від роздрібно, оптова торгівля (wholesaling) – це проміжний етап процесу розподілу, коли товари й послуги продаються не кінцевому споживачеві, а фірмам-клієнтам (наприклад, фірмам-виробникам або роздрібним фірмам); ці фірми, у свою чергу, використовують дані товари й послуги для ведення свого власного бізнесу або для перепродажу іншим [1]. Під роздрібною торгівлею розуміють продаж товарів безпосередньо кінцевому споживачу. Голобушова Н.О. у своїх працях характеризує роздрібну торгівлю як одну з основних складових частин інфраструктури споживчого ринку [2]. Слід відзначити, що першою умовою зростання обсягу роздрібно товарообороту є наявність товарів і послуг, які відповідають попиту покупців за асортиментом, якістю і ціною. Другою ж, не менш важливою умовою, є наявність широко розгалуженої, сучасно обладнаної та з високим рівнем якості обслуговування покупців роздрібно торговельної мережі. Саме продаж товарів населенню здійснюється через різні види об'єктів торгівлі, сукупність яких і складає в цілому роздрібну торгову мережу [3, с.8].

Роздрібна торгівля в Україні, незважаючи на негативні тенденції попередніх років, наразі розвивається. Станом на 1 січня 2017 року в Україні налічувалося 49,3 тис. об'єктів роздрібно торгівлі [5]. Найпоширеніший формат магазинів у роздрібній торгівлі – супермаркет, та можна сказати що у найближчі часи очікується збільшення частки дискаунтерів. В самій сфері роздрібно торгівлі України почало відбуватися активне технологічне оновлення роздрібних торговельних об'єктів і впроваджуються нові інноваційні підходи щодо ведення господарської діяльності роздрібними підприємствами торгівлі, які вже зараз не в змозі ігнорувати світові тенденції щодо зміни споживчих настроїв [4]. Станом на 1 січня 2018 року в Україні налічувалося 32,7 тис. магазинів, 2,9 тис. кіосків та 3,8 тис. автозаправних станцій (включаючи АГНКС). Із загальної кількості магазинів підприємств роздрібно торгівлі (крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами) 55,2% (17,7 тис.) становили магазини підприємств роздрібно торгівлі непродовольчими товарами у спеціалізованих магазинах, з яких 70,0% (12,4 тис.) становили магазини підприємств роздрібно торгівлі фармацевтичними товарами. На магазини підприємств

роздрібної торгівлі продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами у неспеціалізованих магазинах припадало 34,1% (10,9 тис.). За організаційно-правовими формами господарювання підприємств роздрібної торгівлі найбільша кількість об'єктів перебувала у товариств з обмеженою відповідальністю – 25,1 тис. (63,8%), з яких 20,2 тис. склали магазини, 1,9 тис. – кіоски, 3,0 тис. – автозаправні станції [5].

Роздрібну торгівлю можна вважати індикатором стану економіки країни та рівня добробуту населення. Проте проблеми які є в середині країни, війна на сході, девальвація гривні негативно впливає на платоспроможність покупців, які в свою чергу відмовляють собі в багатьох позиціях, представлених на ринку та зменшують обсяги купівель. Дослідження стану роздрібної торгівлі в Україні, обумовлює необхідність розгляду структури роздрібної торгівлі України, як в цілому так і по регіонах. Слід пам'ятати, що динаміку розвитку роздрібної торгівлі характеризують за двома показниками: оборот роздрібної торгівлі та обсяг роздрібного товарообороту. Оборот роздрібної торгівлі включає в себе:

- роздрібний товарооборот торгової мережі підприємств (юридичних осіб);
- роздрібний товарооборот фізичних осіб-підприємців, що мають мережу поза ринками;
- оборот організованих ринків із продажу споживчих товарів та неформальних ринків.

Роздрібний товарооборот – вартість проданих підприємствами (юридичними особами), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля, товарів (продукції) як у межах України, так і на експорт, що зазначена в оформлених як підстава для розрахунків з покупцями документах, за винятком непрямих податків (ПДВ, акцизного збору тощо) [5]. Якщо розглядати динаміку обороту роздрібної торгівлі в Україні, то можна спостерігати за певними змінами (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка обороту роздрібної торгівлі в Україні у 2013-2017 рр. [5]

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Оборот роздрібної торгівлі, млн.грн.	884203,7	903534,5	1018778,2	1159271,9	816553,5
Темпи зростання обороту роздрібної торгівлі до попереднього року, у порівняльних цінах, %	109,5	91,4	79,3	104,0	108,8

Дані Державної служби статистики в Україні свідчать про те, що в період 2013-2015 рр. оборот роздрібної торгівлі в порівняльних цінах суттєво знижувався, у 2014 році він становив на 8,6 % менше ніж в 2013 році. Дані зміни, насамперед, пояснюються зниженням купівельної спроможності населення, девальвацією валюти, підвищенням вартості орендних площ для підприємств роздрібної торгівлі. Тенденція спаду продовжилась і в 2015 році, коли оборот роздрібної торгівлі у порівняльних цінах знизився в порівнянні з попереднім роком на 20,7%. Починаючи з 2016 року, оборот роздрібної торгівлі у порівняльних цінах почав набирати обертів, та підвищувався, в 2016 році він становив 1159271,9 млн. грн., що на 4% більше ніж в попередньому 2015 році. Тенденція росту продовжується, що чітко можна побачити (табл.1), в період 2017 року обсяг роздрібного товарообороту в порівняльних цінах становив 816553,5 млн. грн. За даними Державної служби статистики, за 8 місяців поточного року оборот роздрібної торгівлі зріс на 5,4% порівняно з відповідним періодом минулого року. Так, в січні-серпні 2018 року фізичний обсяг обороту роздрібної торгівлі відносно січня-серпня 2017 року зріс на 5,4% в порівняльних цінах. В серпні цього року проти серпня 2017 року фізичний обсяг обороту роздрібної торгівлі в порівняльних цінах збільшився на 7,5%, а порівняно з липнем 2018 року - на 5,7%.

Необхідно звернути увагу на стан роздрібної торгівлі по регіонах (табл.2). Дані, відображені у таблиці 2, дають змогу відзначити, що у 2017 році порівняно з 2016 роком обсяг роздрібної торгівлі в порівняльних цінах зріс на 8,8 %.

Порівнюючи регіони, можна побачити, що найбільш суттєва різниця у 2017 році спостерігається між Закарпатською та Волинською областями: різниця становить 23 %. Щодо інших областей можна відзначити, що відбулося майже рівномірне зростання в середньому приблизно на 7,5 %. Слід також акцентувати увагу на тому, що місто Київ має найбільшу частку в обсязі роздрібної торгівлі в Україні, на який припадає 19,38 % загального обсягу. І це не дивлячись на те що порівняно з 2016 роком значення показника зросло на 8,9 %, що не є максимальним серед відображених. Якщо розглянути перше півріччя 2018 року, серед регіонів найбільший приріст обороту роздрібної торгівлі з початку року порівняно з відповідним періодом попереднього року спостерігалось в Луганській (на 27,9%), Донецькій (на 13,3%), Полтавській (на 10,8%), Закарпатській (на 10,2%) та Київській (на 10,0%) областях, що є позитивним показником росту обороту роздрібної торгівлі.

Відомо, що діяльність підприємств роздрібної торгівлі орієнтована на забезпечення потреб населення у споживчих товарах, послугах, де великого значення набувають споживчий досвід, переваги у виборі з великої кількості запропонованих товарів, послуг, можливості та зручності в їх придбанні, цінності від користування або споживання товарів, послуг. Конкурентоспроможність підприємств роздрібної торгівлі за даних умов, насамперед, залежить від врахування споживчих трендів. Підприємства роздрібної торгівлі, які диференціюють себе пропозицією товарів, групами споживачів, обсягами продажів, формами оплати за товари, післяпродажним сервісом тощо, потребують розроблення концепції розвитку з урахуванням тенденцій розвитку ринків та підвищення рівня задоволення потреб споживачів завдяки впровадження інноваційних технологій у сфері торгівлі. Інновації мають охоплювати нові технології у сфері торговельного бізнесу, їх упровадження у процес надання послуг покупцям, просування продукції на ринку, упровадження в розвиток комунікаційної інфраструктури [6]. Перспективним напрямом для торговельних мереж є розвиток власної торгової марки «Private Label». Товар має меншу собівартість, оскільки

випускається торговельною мережею яка бере на себе розробку та контроль за виробництвом товару, що в свою чергу зменшує затрати на просування та маркетинг у компанії, а сама торговельна мережа отримує продукт, що сприяє збільшенню продажів та підвищує лояльність споживачів.

Таблиця 2

Структура роздрібної торгівлі по регіонах України [5]

	Оборот роздрібної торгівлі за 2017 р., млн.грн.	Оборот роздрібної торгівлі за 2016 р., млн. грн.	Індекс фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі (у порівнянних цінах), %
Україна	816553,50	1159271,90	108,8
Вінницька	21097,30	37201,20	111
Волинська	15336,30	27763,10	94,2
Дніпропетровська	72401,90	108145,90	108,3
Донецька	22482,50	37458,50	102,9
Житомирська	20008,50	30623,90	105,9
Закарпатська	18316,40	26767,00	117,2
Запорізька	36293,30	55400,70	105,9
Івано-Франківська	19347,40	37787,50	107,3
Київська	55090,40	59118,20	111,7
Кіровоградська	15417,20	24545,50	103,9
Луганська	5782,80	9051,40	98,1
Львівська	51898,90	68031,60	113,5
Миколаївська	19522,70	32407,00	109,7
Одеська	62961,70	84056,20	114,1
Полтавська	25784,10	34745,10	110,5
Рівненська	14933,50	26373,40	102,5
Сумська	16374,20	25790,30	108,3
Тернопільська	11679,70	22429,10	99,5
Харківська	64891,90	95788,50	106,8
Херсонська	19326,50	29609,10	110,1
Хмельницька	20369,00	29050,00	106,0
Черкаська	19630,90	30211,40	112,3
Чернівецька	13592,70	18700,30	104,9
Чернігівська	15777,40	24094,40	104,4
м. Київ	158236,30	184122,60	108,9

Удосконалення та покращення окремих аспектів ведення роздрібної торгівлі у період зростання популярності нових технологічних процесів та інформаційних систем, дозволяє розглядати як перспективний напрям організацію продажів через мережу Інтернет. Окрім цього, для покращення функціонування, на нашу думку, слід запропонувати:

- оптимізація структури розміщення роздрібної торговельної мережі на основі загальноприйнятих та прогресивних наукових підходів;
- детальне вивчення та використання інноваційних методів продажу, притаманних веденню такого виду діяльності у більш розвинених країнах;
- активне використання логістики закупівель та логістичного сервісу;
- оптимізація наявного асортименту товарів, що пропонуються в торговельній мережі відповідно до потреб споживача.

Отже, слід відзначити, що на сьогодні стан роздрібної торгівлі в Україні покращився, про що свідчить аналіз статистичних показників за останні роки. Не зважаючи на політичну ситуацію в країні, все ще досить низьку платоспроможність покупців, роздрібна торгівля розвивається. Головним критерієм формування конкурентоспроможності роздрібної мережі залишається лояльність споживача, що в свою чергу залежить від забезпечення потреб населення у споживчих товарах та послугах. Розширення асортиментних груп товарів, впровадження інноваційних технологій у сфері торгівлі, пропозиція власних торговельних марок, оптимізація структури розміщення торговельної мережі, та впровадження інноваційних методів продажу, можна вважати як основні напрямки розвитку роздрібної торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Берман Б. Розничная торговля: стратегический подход / Б. Берман, Дж. Эванс. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2003. – 383 с.
2. Голобушова Н. О. Роздрібна торговельна мережа України : стан і тенденції розвитку / Н. О. Голобушова // Економіка України . – 2008. – № 9. – С. 74 – 85.
3. Голобушова Н.О. Організація торгівлі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Н.О. Голобушова. – К. : Книга, 2004. – 560 с.
4. Фролова Г.І. Ринкове конкурентне середовище торговельних мереж в Україні / Г.І. Фролова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4 (28). – С. 54–59.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Дмітренко І. А. Види роздрібної мережі та їх сучасна характеристика / І. А. Дмітренко // Торгівля, комерція, підприємство : зб. наук. пр. – Львів : Львівська комерц. акад., 2010. – Вип. 11. – С. 28–32.

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Гакман М., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Економіка»,

спеціалізація «Економічна кібернетика»

наук.кер. Лучик В.Є.

У статті розглянуто інвестиційну безпеку як складову частину економічної безпеки країни. Розраховано індикатори інвестиційної безпеки, запропоновано заходи для підвищення її рівня.

The article considers investment security as an integral part of economic security of the country. Indicators of investment security and proposed measures to increase its level.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що інвестиційна складова займає провідне місце в економічній безпеці країни, а забезпечення реалізації національних інтересів має бути провідною метою інвестиційної політики держави. Головним пріоритетом для інвесторів передусім є безпека їх ресурсів. Реалізація інвестиційних можливостей, нарощення обсягів інвестування та раціональне використання фінансових ресурсів мають бути включені до стратегічних завдань в Україні.

Метою статті є визначення сутності та системи показників інвестиційної складової економічної безпеки, а також виявлення шляхів підвищення рівня інвестиційної безпеки в Україні.

Об'єктом дослідження є інвестиційна безпека України в сучасних умовах.

Предметом дослідження є інвестиційна складова економічної безпеки суспільства та її спрямованість на сучасному етапі економічного розвитку.

Можливість соціально-економічного розвитку та темпи зростання національних економік безпосередньо залежать від стану економічної безпеки. Це обумовлює необхідність подальшої розробки теорії економічної безпеки та її застосування для країн з трансформаційною економікою. Чільне місце у формуванні економічної безпеки посідає інвестиційна діяльність.

Дослідженням проблемних питань, що пов'язані з вивченням інвестиційної, економічної та фінансової безпеки є предметом розгляду як зарубіжних так і вітчизняних науковців. Серед них слід виділити наукові праці О.І. Барановського, І.Ф. Бінько, З.С. Варналія, В.М.Гейця, Б.В. Губського, В.І. Кириленко, О.Д. Ладюк, В.Т. Шлемко та ін. Незважаючи на вагомий дослідницький доробок, що стосується зазначеного наукового поля, існує низка питань, що потребують більш детального вивчення [2, с.14]. Це ж саме стосується і методів оцінювання інвестиційної безпеки, яких є вкрай недостатньо. Незважаючи на значну кількість здобутків стосовно економічної безпеки держави, вирішення потребують проблеми інвестиційної безпеки як складової економічної безпеки відповідно до сучасних умов соціального та економічного розвитку.

Сьогодні відбуваються значні зміни в міжнародній ситуації, що поклали початок новим підходам у сфері політичних, економічних і військових відносин країн світової спільноти. У цих умовах забезпечення національної безпеки тісно пов'язане з вирішенням економічних і фінансових питань. Разом з тим, оскільки загроза війни в сучасному світі остаточно не знята, з особливою гостротою постає проблема забезпечення економічної безпеки держави та практичних кроків у цьому напрямку. Основними критеріями оцінки ефективності державної політики та роботи державних структур є оцінка стану економічної безпеки і регулювання її змін. Важливим завданням для України є забезпечення фінансово-економічної безпеки на всіх рівнях управління. Забезпечення фінансової безпеки є одним з шляхів вирішення економічних проблем, що стоять перед країною, регіоном та підприємством і стає особливо актуальним в умовах нестабільності та фінансової кризи. На сьогоднішній день забезпечення економічної безпеки України регулюється Законом України «Про основи національної безпеки України», прийнятим у 2003 р. Цей Закон визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності [3, с.14].

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України в «Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України» зазначає, що інвестиційна безпека – це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів.

Держава шляхом регулятивних заходів здійснює вплив на інвестиційну складову економічної безпеки. Державне регулювання інвестиційної складової економічної безпеки являє собою сукупність форм і способів, що забезпечують об'єднання державних і приватних інтересів; формування в економіці раціональних пропорцій між споживанням, нагромадженням та інвестуванням; сполучення прогнозування, індикативного регулювання і заходів державного впливу на інвестиційний ринок.

В. Кириленко визначає інвестиційну безпеку як здатність підтримувати виробничі нагромадження та вкладення капіталу на рівні, що забезпечує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію та технологічне переозброєння економіки [1, с. 56].

Одним із найважливіших компонентів аналізу інвестиційної безпеки є аналіз загроз. При цьому потрібно досліджувати як внутрішні загрози (стан фінансових ринків, банківської системи, технологічний рівень виробництва основних галузей економіки, ступінь зносу основних виробничих фондів, неготовність будівельного комплексу забезпечити необхідний рівень обсягів будівництва тощо), так і зовнішні загрози, спричинені умовами зовнішніх ринків і проявами відцентрових тенденцій. Зупинимось детальніше на зовнішніх і внутрішніх загрозах, що визначають стан інвестиційної безпеки України.

До основних загроз інвестиційній безпеці відносять:

- недостатнє використання можливостей виходу українських компаній на міжнародні ринки капіталів;
- брак інвестиційної стратегії, що спричиняє відсутність раціональної оцінки інвестиційних ризиків;

- невідповідність інвестування економіки України потребам структурної перебудови;
- обмеженість доступу до фінансових ресурсів та відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції;
- монополізація іноземним капіталом стратегічних галузей економіки України через приватизацію стратегічних підприємств;
- регіональні та галузеві диспропорції у надходженнях інвестицій.

Величезний тіньовий сектор обмежує можливості держави щодо проведення ефективної інвестиційної політики, негативно впливає на політичний імідж країни, заважає розвитку легальної економіки та її ринковому реформуванню. Частка іноземних інвестицій з офшорних зон становить більшу частину в економіці країни від загального обсягу іноземного капіталу. Найвірогідніше, цей потік іноземних інвестицій має українське походження: раніше за певних причин його було вивезено за межі держави і тепер він повертається уже як іноземний інвестиційний ресурс [4, с. 288].

Для орієнтації на досягнення інвестиційної безпеки як підсистеми економічної безпеки необхідно реалізувати такі пріоритети:

створення ринкових і економічних умов для інвестування відтворення основних фондів, модернізації та інноваційного нагромадження основного капіталу;

формування стійкої інституціональної структури, що забезпечує стабільні умови виконання організаційно-управлінських функцій;

трансформування структури економіки регіону для переходу на випуск наукоємної продукції; створення надійних фінансових умов для забезпечення стійкого інвестування інноваційних проектів, у тому числі шляхом залучення нових джерел фінансування;

вибір надійних законодавчо-правових механізмів захисту прав приватних та іноземних інвесторів; формування системи страхування інвестиційної діяльності;

раціоналізація податкових відрахувань, передбачених чинним законодавством, включаючи оптимізацію оподаткування трансформацій інвестиційного процесу.

Так, 2016 р. показник співвідношення інвестицій в основний капітал до ВВП по Україні становив 13,77 %, у 2017 р. згідно з очікуваними показниками

- 14,08%, а у 2018 р. відповідно до прогнозних показників він має становити 13,92% (табл. 1).

Таблиця 1

Частка нагромадження у ВВП за 2016-2018 рр.

Регіон	Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП, %	
	2016	2018(прогноз)
Вінницька	0,342975	0,310129
Волинська	0,158971	0,17288
Дніпропетровська	1,1148319	1,286704
Донецька	1,011548	1,464863
Житомирська	0,275818	0,224348
Закарпатська	0,198246	0,164962
Запорізька	0,670236	0,560871
Івано-Франківська	0,389403	0,391343
Київська	1,028915	0,95678
Кропивницька	0,222931	0,227232
Луганська	0,429874	0,52128
Львівська	0,736415	0,851818
Миколаївська	0,344911	0,305813
Одеська	0,731674	0,599142
Рівненська	0,211612	0,213131
Тернопільська	0,19271	0,178159
Харківська	0,667038	0,591554
Херсонська	0,153828	0,198608
Хмельницька	0,266052	0,228967
Чернівецька	0,166015	0,136773
Чернігівська	0,160442	0,184758
м.Київ	2,35899	2,263477
Україна	13,76453	13,91788

Джерело: розраховано авторами за [5].

За даними проведених розрахунків можна зробити висновок, що рівень інвестиційної безпеки є критичним для України, оскільки становить на 10,92% менше за порогові значення. Це свідчить про дуже низький рівень інвестиційної активності в Україні, що, в свою чергу, гальмує розвиток економіки країни в цілому. У такому випадку порушується нормальний процес відтворення основного капіталу як фундаменту постійної модернізації та конкурентоспроможності економіки.

Отже, можна зробити висновки, що ефективне функціонування економіки країни, регіону неможливе без проведення постійного моніторингу економічного розвитку.

Інвестиційна сфера є однією з чутливих складових економічного розвитку, яка здатна миттєво реагувати на дію зовнішніх та внутрішніх чинників впливу. Головним пріоритетом для інвесторів в першу чергу є безпека їхніх ресурсів. Процес забезпечення інвестиційної безпеки неможливий без систематичного проведення оцінювання стану інвестиційної безпеки як самими інвесторами, так і органами державної влади.

Значення інвестиційного процесу в умовах трансформації економіки постійно посилюється в зв'язку з розширенням сфер інвестування, ускладнення структури економіки та виникнення нових загроз економічній безпеці держави.

Однак позитивною є тенденція збільшення уваги науковців та державних органів влади до проблем інвестиційної безпеки.

Ми вважаємо, що збільшення фінансових потоків та покращення показників інвестиційної безпеки можливе за рахунок залучення прямих іноземних інвестицій, лібералізації законодавства та розвитку фінансового ринку України.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Інвестиційна безпека / О.І. Барановський // Фінанси України. – 2010 – № 13. – с. 60–70.
2. Кулицький С.П. Проблеми розвитку української економіки у контексті загрози дестабілізації міжнародних фінансових ринків [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2016. – № 21. – С. 36–58. – Режим доступу: <http://nbuvip.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr21.pdf>
3. Савицька О.К. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О.К. Савицька // Економічний форум. – 2017. – №3. – С.14
4. Ткаченко С.І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків / С.І. Ткаченко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2017. – № 1. – С. 282–291.
5. Томарева В.В. Параметри та шляхи забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки на регіональному рівні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbu.gov.ua>

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА **ГИРШКАН Р., БОЙЧУК І., 4 курс (ОС «бакалавр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ** **спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,** **спеціалізація «Державні фінанси» і «Банківська справа»** **наук.кер. Верстюк О.М.**

Стаття присвячена розкриттю сутності інвестиційних ризиків в економічній системі підприємства. Розкрито класифікацію та основні види ризиків, визначено методи аналізу інвестиційних ризиків, а також охарактеризовано методи зниження інвестиційних ризиків.

The article is devoted to the disclosure of the essence of investment risks in the economic system of the enterprise. The classification and main types of risks are disclosed, methods of analysis of investment risks are determined, as well as methods of reducing investment risks.

В сучасних умовах розвитку економіки України проблема інвестиційних ризиків набуває особливої актуальності. Нестабільність податкового режиму, недосконалість та постійна зміна законодавчої бази, політична нестабільність, девальвація національної валюти та низька купівельна спроможність значної частини населення – несуть в собі зростання обсягу інвестиційних ризиків, які є причиною можливих негативних наслідків. Тому, вивчення інвестиційних ризиків є досить важливим.

Метою статті є аналіз впливу інвестиційних ризиків на діяльність суб'єктів господарювання та пошук дієвих механізмів їх подолання або мінімізації.

Об'єктом дослідження є процес виявлення ризиків та їх мінімізація в економічній системі підприємства.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі діяльності інвестиційних ризиків.

Дослідженню питань інвестиційних ризиків приділяли увагу чимало відомих українських та зарубіжних вчених та економістів, серед яких І.О. Бланк, В.В. Бочаров, В.В. Вітлінський, Р.Л. Карпінський, Г. Марковіч, Ф. Модильяні, А.А. Пересада, Дж. М. Кейнс, Д.М. Черваньов, Б.М. Щукін та ін.

Ризик — це ймовірність (загроза) втрати підприємством частину своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої або фінансової діяльності.

Інвестиційна діяльність завжди орієнтована на майбутнє, а отже пов'язана із значною невизначеністю економічної ситуації та поведінки людей. Тому, інвесторам особливо важливо вчасно визначати, аналізувати та оцінювати можливий вплив інвестиційних ризиків на здійснення інвестиційної діяльності.

Узагальнюючи існуючі трактування інвестиційного ризику, можна дати таке його визначення: інвестиційний ризик – це загроза або ймовірність повного або часткового недосягнення запланованих цілей інвестування, таких як прибуток або соціальний ефект, і отримання грошових збитків.

Варто зазначити, що інвестиційний ризик не лише призводить до виникнення збитків, а й може вказати на ймовірність появи потенційних прибутків. Проте, як показує практика, у більшості випадків інвестиційні ризики виступають джерелом втрат, а не додаткових доходів. Тому, інвестори повинні володіти повною інформацією про усі можливі види інвестиційних ризиків, які можуть виникати та чинити негативний вплив на їх фінансове становище.

Проте, в економічній науці ще досі не сформульовано єдиної точки зору, не лише на класифікацію, але і на визначення сутності деяких видів інвестиційних ризиків. Найпоширенішою класифікацією інвестиційних ризиків є їх поділ на 2 групи:

1. загальноекономічний (систематичний) ризик – залежить від несприятливих умов в усіх сферах економіки.
2. індивідуальний (несистематичний) ризик – залежить від умов конкретного проекту [5, с.83].

Як правило, загальноекономічні, політичні та правові ризики виникають під впливом зовнішніх умов реалізації інвестиційних проектів, а інші види ризиків викликані помилками організування конкретних інвестиційних проектів і їх плануванням, тощо.

Технічний ризик в інвестиційній діяльності, як правило, спричинений виникненням недоліків та помилок в різних аспектах інвестування, таких як: якість проектування, технічна база, обрана технологія, організація управління проектом, перевищення кошторису.

Фінансові ризики інвестиційної діяльності пов'язані із неможливістю досягнення цілей певних складових фінансового плану проекту:

- обсяги фінансування та їх джерела;
- негативний фінансовий стан учасників проекту;
- затримка фінансових коштів від реалізації продукції;
- можлива неплатоспроможність покупців;
- власні фінансові перевитрати інвестиційного проекту тощо.

Маркетинговий ризик виникає внаслідок допущених прорахунків під час дослідження ринкових умов проекту: ринок збуту, оцінювання постачальників сировини й матеріалів, організація реклами та каналів розподілу, місткість ринку, час виходу на ринок, цінова політика, низька якість продукції тощо.

Екологічний ризик пов'язаний з можливим негативним впливом на навколишнє середовище, аварійністю, відносинами з місцевою владою та населенням тощо.

Ризик учасників проекту пов'язаний з неочікуваними подіями в управлінні та фінансовому стані партнерів по інвестиційному проекту [5, с.103].

Аналіз інвестиційних ризиків - це визначення міри ймовірності їхнього виникнення й обсягу можливих фінансових втрат при настанні ризикової події. Ціль аналізу інвестиційних ризиків полягає в тому, щоб надати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень про доцільність інвестування й передбачити заходи щодо захисту від можливих фінансових втрат. У загальному виді процес аналізу інвестиційних ризиків можна уявити як послідовність ряду етапів:

1. Виявлення окремих видів інвестиційних ризиків.
2. Виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що збільшують або зменшують конкретний вид ризику.
3. Визначення складу необхідних інформативних показників для аналізу ризику й оцінка можливості одержання, якості й вірогідності необхідної інвестиційної інформації.
4. Аналіз виявлених факторів.
5. Вибір відповідних методів оцінки інвестиційних ризиків.
6. Оцінка окремих видів інвестиційних ризиків з використанням обраних методик.
7. Оцінка загального рівня інвестиційного ризику.
8. Розробка заходів щодо зниження рівня інвестиційного ризику [2, с.248]. У світовій практиці вироблені два види аналізу інвестиційних ризиків, які взаємно доповнюють один одного:

- якісний аналіз;
- кількісний аналіз.

Якісний аналіз ризику найпростіший, його головне завдання — визначити фактори ризику, а також установити потенційні області ризику. *Кількісний аналіз ризику* — це чисельне визначення розмірів окремих видів ризику та інвестиційного ризику проекту в цілому. Кількісний аналіз проводиться з використанням різних методів.

Найпоширеніші методи кількісного аналізу:

- статистичний метод;
- метод експертних оцінок;
- аналіз чутливості інвестиційного проекту;
- аналіз величини відносних ризиків;
- імітаційне моделювання Монте-Карло.

Сутність основних методів аналізу інвестиційного ризику полягає в наступному.

1) Статистичний метод. Сутність статистичного методу аналізу ризику полягає в тому, що для розрахунку ймовірностей виникнення втрат аналізуються всі статистичні дані по результативності реалізації підприємством аналізованих інвестиційних операцій. Область ризику - це деяка зона загальних втрат, у межах якої втрати не перевищують граничного значення встановленого рівня ризику. Виділяють такі основні області ризику:

1. Безризикова область - це область, що характеризується відсутністю яких-небудь втрат при здійсненні інвестиційної операції з гарантією одержання як мінімум розрахункового інвестиційного прибутку ($K_1=0$).

2. Область мінімального ризику - це область, що характеризується рівнем втрат, що не перевищує розміри чистого прибутку (K_2 перебуває в межах 0-25%). Підприємство ризикує тим, що в результаті інвестиційної діяльності в найгіршому разі не одержить чистого прибутку й не зможе виплатити дивіденди за випущеними цінними паперами, якщо такі є, а в кращому - одержить основну частину чистого прибутку.

3. Область підвищеного ризику - це область, що характеризується рівнем втрат у розмірі розрахункової суми прибутку (K_3 перебуває в межах 25-50%). Підприємство ризикує тим, що в результаті інвестиційної діяльності в найгіршому разі зробить покриття всіх витрат, а в кращому - дістане прибуток менший від розрахункового рівня.

4. Область критичного ризику - це область, що характеризується тим, що в її межах можливі втрати в розмірі розрахункової суми доходу підприємства (K_4 перебуває в межах 50-75%). Підприємство ризикує втратити валовий дохід внаслідок здійснення інвестиційної операції.

5. Область катастрофічного (неприпустимого) ризику - це область, у межах якої можливі втрати, близькі до розміру власних коштів підприємства (K5 перебуває в межах 75-100%).

Проведені фахівцями дослідження показали, що оптимальний коефіцієнт ризику становить приблизно - 30 %, а коефіцієнт ризику, який веде до банкрутства інвестора - 70% і більше.

Статистичний метод аналізу інвестиційного ризику має переваги й недоліки. Перевагою цього методу є можливість аналізувати й оцінювати різні «сценарії» реалізації проект і враховувати різні фактори ризику в рамках одного підходу. Недолік методу полягає в тому, що в ньому для оцінки використовуються імовірнісні характеристики, що не зручно для практичного застосування.

2) Метод експертних оцінок. Сутність цього методу аналізу інвестиційного ризику полягає в оцінці факторів, що впливають на реалізацію інвестицій шляхом проведення опитування декількох незалежних експертів.

Цей метод дає можливість усі об'єктивні й суб'єктивні фактори, що впливають на рівень ризику, розділити на керовані складові й зробити висновок про ймовірність прояву й величини наслідків досліджуваного ризику.

На підставі інформації, отриманої в результаті опитування експертів, проводиться ранжування факторів за ступенем їхнього впливу на рівень ризику інвестиції, а потім будується спеціальна модель, що дозволяє аналізувати ризикові ситуації.

Існує кілька методик одержання експертних оцінок, однак найбільше часто використовується - це проведення поетапних опитувань експертів до досягнення ними єдиної думки. Декільком незалежним експертам видаються анкети із проханням відповісти на ряд питань, потім отримана інформація обробляється й узагальнюється. На наступному етапі експертам видаються ті самі аркуші, але зі звітом про результат минулого опитування й пропозицією відповісти на питання ще раз, але з урахуванням думки інших експертів. Ця процедура повторюється 3-4 рази до досягнення експертами єдиної думки.

При використанні методу експертних оцінок важливо виключити можливість спільного обговорення експертами досліджуваної проблеми. Отриманий висновок експертів є результатом проведеної експертизи.

3) Аналіз чутливості інвестиційного проекту. Сутність аналізу чутливості інвестиційного проекту полягає в оцінці впливу вихідних параметрів інвестиційного проекту на кінцеві показники його ефективності. Аналіз чутливості інвестиційного проекту передбачає позмінне використання кожного вихідного показника в його песимістичній та оптимістичній оцінці, тоді як інші показники приймаються в розрахунок за їхніми очікуваними значеннями.

Аналіз чутливості проводиться шляхом послідовних етапів:

- вибір основного ключового показника, щодо якого й проводиться оцінка чутливості (таким показником може бути чистий наведений дохід, індекс рентабельності інвестицій або інший показник);
- вибір змінних факторів (обсяг і ціна реалізації продукції, обсяг початкових інвестицій та інші фактори);

— розрахунок значень основного показника при різних варіантах змінних факторів. Послідовно змінюючи значення вихідних показників, можна визначити діапазон коливань основного показника. За розрахованими значеннями основного показника можна побудувати діаграми, що відображають залежність обраного основного показника від величини вихідних параметрів. Зіставляючи між собою отримані діаграми, можна визначити «ключові» показники, що найбільше впливають на оцінку проекту. Потім визначаються критичні для проекту значення ключових параметрів. Чим більший діапазон коливань вихідних параметрів проекту, при якому основний показник відповідає обраним підприємством критеріям, тим менш ризиковим він вважається за результатами аналізу чутливості.

Аналіз чутливості проекту дозволяє фахівцям зменшити ризик і невизначеність. Наприклад, якщо ціна продукції виявилася критичним фактором, то можна підсилити програму чи маркетингу або знизити вартість проекту. Якщо проект виявився чутливим до зміни обсягу виробництва продукції, то варто розробити комплекс заходів щодо підвищення продуктивності. Недолік методу в тому, що він не розрахований на облік усіх можливих обставин і не бере до уваги здійснення альтернативних проектів.

4) Аналіз величини відносних ризиків. Аналіз величини відносних ризиків є продовженням методу аналізу чутливості проекту. Сутність даного методу полягає у визначенні можливих припустимих значень критичних змінних величин. Аналіз величини відносних ризиків проводиться в такий спосіб:

1. Вибирається аналізований показник (наприклад, рентабельність інвестицій).
2. Визначається очікувана величина рентабельності інвестицій.
3. Визначається стандартне відхилення величини аналізованого показника.
4. Визначається коефіцієнт варіації, тобто величина відносних ризиків.

При оцінці рівня ризику інвестиційного проекту необхідно враховувати, що чим більше значення коефіцієнта варіації рентабельності інвестицій, тим вищий ризик цього варіанта інвестування.

5 Імітаційне моделювання. В аналізі інвестиційного ризику значне поширення одержали методи імітаційного моделювання. Зміст імітаційного моделювання полягає в розробці імітаційної моделі, тобто моделі реальної господарської ситуації й маніпулюванні із цією моделлю з метою аналізу ситуації. У практиці аналізу інвестиційного ризику особливе значення набув метод імітаційного моделювання Монте-Карло. Побудова моделі починається з визначення функціональних залежностей у реальній системі, які згодом дозволяють одержати кількісні рішення, використовуючи теорію імовірності й таблиці випадкових чисел. Використання методів імітаційного моделювання потребує спеціальної програмної підтримки.

Для оцінки ризиків фінансових інвестицій існують дві основні методики:

- аналіз чутливості кон'юнктури;
- аналіз імовірнісного розподілу прибутковості.

Вибір того чи іншого методу аналізу інвестиційного ризику обумовлений рядом факторів, до яких належать:

- вид аналізованого інвестиційного ризику;
- рівень достатності й вірогідності інвестиційної інформації для аналізу інвестиційного ризику;
- рівень кваліфікації фахівців, що здійснюють аналіз інвестиційного ризику;
- можливість залучення кваліфікованих фахівців та експертів до оцінки інвестиційного ризику та інші фактори [4, с. 213].

Слід зазначити, що тільки розуміння природи інвестиційного ризику та його кількісна оцінка дозволить менеджерам ефективно управляти довгостроковими інвестиціями. На перше місце висуваються способи і методи безпосереднього впливу на рівень ризику з метою його максимального зниження, підвищення безпеки та фінансової стійкості підприємства, на якому реалізується інвестиційний проект. Серед засобів нейтралізації або зниження ризику слід виокремити ряд загальноприйнятих прийомів та рекомендацій [1, с. 281]:

1. Уникнення ризику – полягає в розробці таких заходів внутрішнього характеру, які повністю виключають конкретний вид проектного ризику, зокрема:

- відмова від використання значних обсягів позикового капіталу дозволяє уникнути одного з найбільш істотних проектних ризиків – втрати фінансової стійкості підприємства;
- відмова від надмірного використання інвестиційних активів у низьколіквідних формах дозволяє уникнути ризику неплатоспроможності підприємства в майбутньому періоді.

2. Лімітування концентрації ризику – реалізується шляхом встановлення на підприємстві відповідних внутрішніх нормативів у процесі розробки політики здійснення реального інвестування. Система нормативів, що забезпечують лімітування концентрації ризиків, може включати:

- граничний розмір (питома вага) позикових коштів, що використовуються для реалізації реальних інвестиційних проектів;
- мінімальний розмір (питома вага) інвестиційних активів у високоліквідній формі та інші.

3. Розподіл ризиків – заснований на частковому їх трансферті (передачі) партнерам по окремих інвестиційних операціях. При цьому господарським партнерам передається та частина проектних ризиків підприємства, за якою вони мають більше можливостей нейтралізації їх негативних наслідків та ефективніші способи внутрішнього страхового захисту:

- розподіл ризику між учасниками інвестиційного проекту (ризик, пов'язаний з невиконанням календарного плану будівельно-монтажних робіт, низькою якістю робіт, розкраданням переданих їм будівельних матеріалів);
- розподіл ризику між підприємством і постачальниками сировини та матеріалів (ризик, пов'язаний з втратою (псуванням) інвестиційних товарів у процесі їх транспортування і здійснення вантажно-розвантажувальних робіт);
- розподіл ризику між учасниками лізингової операції (ризик морального старіння об'єкта лізингу, ризик втрати ним технічної продуктивності (при дотриманні встановлених правил експлуатації)).

4. Самострахування (внутрішнє страхування) – механізм цього напрямку нейтралізації проектних ризиків заснований на резервуванні підприємством частини інвестиційних ресурсів, що дозволяє подолати негативні фінансові наслідки по тим інвестиційних операціях, за якими ці ризики не пов'язані з діями контрагентів.

5. Інші методи внутрішньої нейтралізації проектних ризиків (вимога додаткового рівня премії за ризик; отримання від контрагентів певних гарантій – застави, гарантій, страхових полісів; скорочення переліку форсмажорних обставин у контрактах; забезпечення компенсації можливих фінансових втрат за рахунок передбачення системи штрафних санкцій).

6. Страхування проектних ризиків спеціальними страховими компаніями за рахунок грошових фондів, що формуються ними шляхом отримання від страхувальників страхових премій [3, с. 678].

Отже, у сучасних умовах розвитку економіки України проблема інвестиційних ризиків є дуже важливою. Адже інвестиційний ризик являє собою невід'ємний елемент підприємницької діяльності будь-якого суб'єкту господарювання і саме однією з основних проблем, що вимагає негайного вирішення, при здійсненні інвестиційної діяльності є виникнення інвестиційних ризиків. Як правило, вони призводять до недосягнення запланованих цілей інвестування та отримання грошових збитків суб'єктами інвестиційної діяльності. Це дуже негативно впливає на економіку та суб'єктів інвестиційної діяльності. Ефективне управління інвестиційними ризиками допоможе ідентифікувати слабкі місця ще на початку реалізації інвестиційного проекту. Тому, в цілях уникнення небажаних результатів, інвесторам необхідно виявити інвестиційний ризик, проаналізувати та оцінити наслідки від настання ризикової події та розробити заходи, що допоможуть мінімізувати негативний вплив від реалізації інвестиційного ризику.

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент : учеб. курс / И.А. Бланк. – К. : Эльга : Ника-Центр, 2001. – 448 с
2. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю / Навчальний посібник/, Київ, 2006; 289с
3. Шапкин Л.С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций : учебник / Л.С. Шапкин, В.А. Шапкин. – М. : Издательско-торговая корпорация „Дашков и К”, 2005. – 880 с.
4. Шевчук В., Рогожин П. Основи інвестиційної діяльності, Київ: Генеза, 1997; 272с
5. Щукін Б. М. Аналіз інвестиційних проектів: метод. посіб. / Б. М. Щукін — К.: МАУП, 2002. — 125 с.

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ В УКРАЇНІ

КОВАЛЬ Н., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Облік і оподаткування»
наук. кер. – Романчук А. Л.

В статті розглянуто особливості законодавчого забезпечення обліку, контролю і аналізу розрахунків із покупцями і замовниками в Україні. Виділено чотири основні рівні законодавчого регулювання розрахунків із покупцями і замовниками. Деталізовано порядок ведення обліку, контролю та аналізу у відповідності до кожного нормативно-правового акту на міжнародному рівні та рівні вітчизняного законодавства.

The article deals with the peculiarities of the legislative support of accounting, control and analysis of settlements with buyers and storekeepers in Ukraine. There are four main levels of legal regulation of settlements with buyers and customers. The order of accounting, control and analysis in accordance with each normative legal act on the international level and the level of the domestic legislation is detailed.

В ринкових умовах господарювання основною метою ведення господарської діяльності суб'єктів господарювання є отримання чистого прибутку, основна частина якого формується за рахунок доходів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Під час реалізації продукції підприємства вступають в договірні відносини з покупцями і замовниками. Порядок проведення таких розрахунків регулюється чинним законодавством. Від того як підприємство дотримується чинного законодавства в цьому напрямі і залежатиме ефективність ведення господарський зв'язків з контрагентами, обсяги охоплення операцій з бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості підприємства і проведення внутрішнього контролю правильності проведення розрахунків із покупцями і замовниками, та їх аналізу.

Нормативно-правову базу можна представити як 4-рівневу систему, яку зображено на рис. 1.

Рис. 1. Система законодавчого забезпечення здійснення облікових, контрольних та аналітичних операцій за розрахунками з покупцями і замовниками

Питання нормативно-правового регулювання розрахунків з покупцями і замовниками в різні періоди досліджувалися такими науковцями як: Ф.Ф. Бутинцем, М.Д. Біликом, О.С. Горячківською, С.Ф. Головом, Є.В. Мнихом, Г.В. Савицькою, В.О. Шевчуком, Н.І. Шпаком та ін. Проте питання законодавчого регулювання обліку, аналізу та контролю розрахунків із покупцями і замовниками потребують проведення додаткових досліджень.

Мета статті полягає в аналізі рівнів нормативно-правового регулювання розрахунків із покупцями і замовниками в Україні, висвітленні особливостей ведення розрахунків у відповідності до норм діючого законодавства.

Об'єктом дослідження є нормативно-правова база, що регулює облік, аналіз та контроль (аудит) розрахунків з покупцями.

Предметом дослідження обрано методичні засади, що спрямовані на систематизацію всього нормативного поля обліково-аналітичного забезпечення управління щодо розрахунків з постачальниками та замовниками та окреслення напрямків його удосконалення.

Одним з важливих елементів ведення бухгалтерського обліку, здійснення контрольних заходів та проведення аналітичних процедур за розрахунками з покупцями і замовниками є їх нормативно-правове регулювання. Основні засади щодо організації порядку документального оформлення розрахунків із покупцями і замовниками визначаються такими законодавчими актами, як: закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази відомств, міністерств, Національного банку України, Державної фіскальної служби.

Згідно з даними рис. 1 бачимо, що найважливішим рівнем законодавчого забезпечення здійснення облікових, контрольних та аналітичних операцій за розрахунками з покупцями і замовниками є перший рівень, до якого відносять міжнародні-нормативно-правові акти. Особливістю першого рівня регулювання є домінування актів, які до нього належать над усіма іншими.

На міжнародному рівні регулювання операцій за розрахунками з покупцями і замовниками здійснюється без виділення окремого стандарту з обліку дебіторської заборгованості. Окремі питання ведення обліку дебіторської заборгованості підприємства регулюють такі міжнародні стандарти, як: МСФЗ 1 «Подання фінансових звітів», МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання», МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка».

В міжнародних стандартах бухгалтерського обліку розкривається наступна інформації щодо обліку дебіторської заборгованості:

- порядок визнання активом (МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання») [1];
- порядок оцінки, визнання, в тому числі безнадійної заборгованості, підходи до класифікації дебіторської заборгованості підприємства (МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» вказана така інформація)[2];
- порядок відображення інформації про рух дебіторської заборгованості у фінансовій звітності, зокрема примітках до річної фінансової звітності (МСФЗ 1 «Подання фінансових звітів»).

Негативним моментом є те, що на міжнародному рівні відсутнє чітке визначення поняття «дебіторська заборгованість».

Регулювання відносин суб'єктів господарювання з клієнтами в процесі реалізації продукції здійснюється з дотриманням норм Цивільного кодексу України [5] стосовно порядку укладення договорів між сторонами.

Так, як в процесі реалізації продукції фінансовий стан покупця може погіршитись і він буде не в змозі погасити заборгованість, то в контрагента може виникнути безнадійна дебіторська заборгованість, порядок визнання і списання якої регулює пп. 138.10.6 Податкового кодексу України [2].

У випадку, якщо суб'єкт господарювання одночасно виступає і дебітором, і кредитором, можна провести взаємозалік безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до положень ст. 203 Господарського кодексу України [3]. Проте є один виняток, випадок, коли дебіторська і кредиторська заборгованість є неоднорідними.

Основним законодавчим актом, який визначає особливості ведення обліку активів, зобов'язань та капіталу та порядок узагальнення інформації у звітності є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року № 996-XIV. У даному законі також визначене таке поняття «зобов'язання». Відповідно до цього закону суб'єкт господарювання самостійно визначає облікову політику, в якій відображаються основні засади ведення обліку відповідних об'єктів [6].

Також питання регулювання відносин, які виникають між продавцями та споживачами продукції визначає Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII. Закон містить норми щодо врегулювання відносин споживачів продукції та виробників, виконавців робіт, продавців, встановлює основні права споживачів та визначає порядок захисту їх прав..

Питання захисту прав покупців продукції розглядається в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року № 2343-XII. В даному законі дано визначення поняття мирова угода [10, 352].

До нормативно-правових актів третього рівня відноситься методичне забезпечення організації розрахунків з покупцями і замовниками.

Методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості закладені в П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [7].

Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість за продукцію буде визнана активом лише за умови одержання у майбутньому економічних вигод

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» регулює питання відображення інформації щодо обсягів отриманого доходу від реалізації продукції в Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний

дохід) та про обсяги залишків дебіторської заборгованості на початок і кінець року в Балансі (Звіті про сукупний дохід).

П(С)БО 15 «Дохід» регулює питання визнання доходів від реалізації товарів, робіт, послуг.

Порядок відображення в обліку безнадійної дебіторської заборгованості та створення резерву сумнівних боргів регулює П(С)БО 16 «Витрати».

Рух дебіторської заборгованості на підприємстві в бухгалтерському обліку відображається з урахуванням вимог Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про його застосування.

В Плані рахунків визначено основний перелік рахунків, який бухгалтер бере за основу для розроблення робочого плану рахунків і відображення облікових операцій.

В Інструкції про застосування плану рахунків відображається деталізована інформація про кожний рахунок бухгалтерського обліку. Зокрема, для обліку розрахунків з покупцями і замовниками використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Цей рахунок призначений для обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантаженою продукцією, товари, виконані роботи та надані послуги, крім заборгованості, забезпеченої векселем [9].

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» має такі чотири субрахунки: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ», 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» [12, с. 1169].

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться в розрізі покупців та замовників, операцій, за пред'явленими до сплати рахунками.

Важливе значення в процесі організації ведення бухгалтерського обліку, здійснення контрольних заходів та проведення аналітичних процедур за розрахунками з покупцями і замовниками займає рівень самого підприємства.

Так, як кожен суб'єкт господарювання характеризується відмінними особливостями ведення господарської діяльності, то на кожному підприємстві, у відповідності до нормативно-правових актів державного рівня, варто розробити робочі документи, до яких варто віднести робочий план рахунків, наказ про облікову політику підприємства, робочі первинні документи.

Під час складання наказу про облікову політику підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості, варто розглянути такі питання: порядок укладання договорів, умови їх виконання; розробити посадову інструкцію бухгалтера з обліку дебіторської заборгованості та визначити основні його права і обов'язки; розробити графік документообігу операцій з дебіторською заборгованістю; указати порядок зберігання документів та створення резерву сумнівних боргів; створити робочий план рахунків обліку дебіторської заборгованості з урахуванням особливостей діяльності підприємства; навести порядок визнання та списання безнадійної дебіторської заборгованості.

Робочий план рахунків щодо обліку дебіторської заборгованості має включати синтетичні рахунки та субрахунки до них, в тій кількості, яка необхідна для охоплення усіх операцій, пов'язаних з розрахунками з покупцями і замовниками.

Отже, на основі виділених чотирьох правового регулювання відображення операцій з клієнтами підприємства бачимо, що регулювання є достатньо деталізований та здійснюється на міжнародному, державному та локальному рівнях. Позитивним є виділення окремого положення П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», в якому деталізуються особливості відображення заборгованості, яка виникає у процесі взаємовідносин з дебіторами. Знання правових активів та останніх змін у законодавстві сприятиме веденню обліку з дебіторами максимально якісно.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання»: Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»: Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015.
3. Господарський кодекс України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/43-15>.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
6. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <http://search.ligazakon.ua/>.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 року № 559. URL: <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/psbu13/>.
9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій №664 від 31 травня 2011 року URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
10. Гнатенко Є.П., Горячовська О.С. Нормативно-правові засади обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями та замовниками. Молодий вчений. 2016. № 10(37). С. 351-354.
11. Корецький С.І. Застосування термінології міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у нормативно-правовій базі України. Фінанси України. 2012. №8. С. 51-58.
12. Левченко З.М. Організація бухгалтерського обліку розрахунків із дебіторами. Економіка і суспільство. 2017. №9. С. 1167-1177.
13. Охрамович О. Напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні. Бухгалтерський облік і аудит. 2014. №4. С. 48-52.
14. Хохлов М.П. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 402-407.

СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

МИХАЙЛЮК В., 2 курс (ОС «магістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
спеціалізація «Державні фінанси»
наук. кер. Томнюк Т.Л.

У статті досліджено сутність державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Визначено та охарактеризовано методи такого регулювання, зокрема грошово-кредитного, фіскального, цінового та зовнішньоекономічного регулювання.

In the article the essence of state regulation of business entities activity is investigated. The methods of such regulation, in particular monetary, fiscal, price and foreign economic regulation, are defined and described.

Актуальність теми публікації обумовлена необхідністю дослідження методів державного регулювання економіки в контексті необхідності їх використання для стимулювання діяльності суб'єктів господарювання. Адже активність підприємницької діяльності значною мірою визначає темпи зростання економіки країни, структурні, якісні, кількісні ознаки і характеристики національного валового продукту.

Мета статті полягає у дослідженні теоретико-методологічної сутності та методів державного регулювання підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження є механізм державного регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є сутність та методи державного регулювання підприємницької діяльності.

Питання функціонування підприємництва та впливу державного регулювання на його розвиток є об'єктом досліджень науковців багатьох країн світу. Вагомий внесок у розроблення теорії бізнесу зробили такі класики економічної науки: Р. Гільфердінг, П. Друкер, Р. Кантільон, А. Маршал, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, Й. Шумпетер та ін. Серед вітчизняних вчених варто відзначити роботи у сфері державного регулювання економіки та розвитку підприємництва таких науковців, як В. Геєць, Ю. Іванов, Г. Калетнік, Б.Соркін, Г. Старостенко, І. Тирпак та ін.

Підприємництво, як і ринкова економіка, не має природженого імунітету проти монополізму, інфляції та спадів ділової активності. Якщо держава залишається байдужою, ці процеси починають прогресувати, завдаючи чималих економічних та соціальних збитків. Підприємництво також не може самостійно розв'язувати складні регіональні проблеми, що виникають під впливом історичних, національних, демографічних та інших неринкових факторів. Для їх вирішення теж потрібне втручання держави, її відповідна регіональна політика.

Державне регулювання підприємництва - це система правових, організаційних, адміністративних та регулятивно-контролюючих заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов для становлення та розвитку підприємництва (сприятливого підприємницького середовища) і на його підтримку, а також управління державним сектором економіки для забезпечення ефективності та конкурентноздатності національної економіки [3].

Економічну політику держави реалізують за допомогою відповідних методів впливу на соціально-економічний розвиток країни, які прийнято за організаційно-інституціональним критерієм поділяти на адміністративні й економічні [3].

Методи державного регулювання підприємництва за сферами реалізації подано на рис. 1.

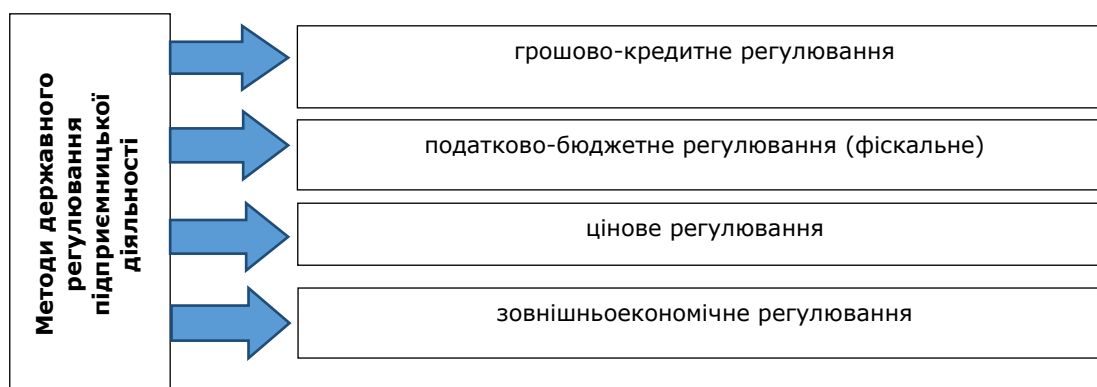

Рис.1. Класифікація методів регулювання підприємництва за сферами реалізації

Грошово-кредитні методи впливу на розвиток економіки визнаються як засоби її стабілізації й стимулювання. Визначення методів та інструментів застосування монетарної політики як одного зі стимуляторів економічного зростання має бути підпорядковане забезпеченню переходу від тактики макроекономічної стабілізації до стратегії активної державної політики зростання. До її завдань належить забезпечення рівноваги товарної і грошової маси в обігу та стабільності національної валюти, що має позитивний вплив на функціонування ринків капіталів і мобілізацію інвестиційних ресурсів.

Сучасні методи державного впливу на економіку не обмежуються грошово-кредитними методами, а потребують й інших, не менш ефективних. Перш за все, це стосується такої частини фінансової політики, як фіскальна, або податково-бюджетна.

Розкриваючи дієвість фіскальної політики та інструменти її впливу на економіку, необхідно уточнити саме поняття фіскальної політики, яке в теорії і на практиці вітчизняні економісти сприймають по-різному.

Серед засобів фіскальної політики основним, найбільш універсальним та дієвим фінансовим інструментом виступають податки. Це пояснюється тим, що на відміну від решти інструментів, вони носять практично

всеосяжний характер - зачіпають майже усіх юридичних осіб та практично все дієздатне населення. Податки встановлюють рівень державної централізації ВВП, який на даний час коливається в різних країнах в межах 30-50%, та пропорції розподілу й перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб [4].

Не менш важливим є регулюючий аспект використання податків державою. Встановлюючи форми й рівень оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб, держава формує певну систему економічних інтересів у суспільстві. За їх допомогою можна стимулювати одних суб'єктів (чи певні сфери діяльності) й стримувати інших. Вони визначають рівень чистих доходів підприємств та громадян і, відповідно, рівень споживання. Таким чином, за допомогою даного інструменту держава може надійно і цілеспрямовано впливати на вирішення перш за все основної проблеми регулювання суспільного виробництва - встановлення рівноваги між сукупним попитом і пропозицією. В умовах надмірного пожевання виробництва і зростання пропозиції держава, може стримувати цей процес збільшенням рівня оподаткування юридичних осіб. Навпаки, вирішення завдання стимулювання попиту, а відтак і виробництва, засновується на зниженні рівня оподаткування, насамперед, фізичних осіб [4].

Як зазначає Іванов Ю.Б. до найважливіших інструментів податкового впливу на діяльність суб'єктів підприємництва належать:

- загальний рівень оподаткування, який впливає на економічні процеси;
- структура системи податків і зборів – це визначення загальнодержавних та місцевих податків і зборів;
- співвідношення прямих і непрямих податків, яке визначає розподіл податкового навантаження на виробника і споживача;
- ставка податку. Вона є одним із найбільш вагомих інструментів податкового регулювання. Регулюючий ефект досягається через встановлення базових, граничних, абсолютних та відносних ставок податків;
- податкові пільги;
- визначення складу платників податків і зборів;
- порядок нарахування, утримання та сплати податків і зборів;
- об'єкти оподаткування;
- порядок визначення бази оподаткування;
- строки сплати податків і зборів;
- порядок обчислення суми податку чи збору. Для прикладу, при розрахунку податку на доходи фізичних осіб, враховуються розміри державних соціальних стандартів (мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум для працездатної особи);
- податковий контроль;
- відповідальність;
- податкові знижки;
- права, обов'язки і відповідальність посадових осіб контролюючих органів;
- обов'язки і права платників податків, які через встановлення зобов'язань і прав впливають на їхню поведінку [2, с.69-70].

Потужним інструментом податкового регулювання є податкова пільга – повне чи часткове звільнення від оподаткування.

В рамках бюджетної політики варто відзначити такі інструменти впливу на суб'єктів підприємництва, як цільові державні кредити, державне замовлення (державні закупівлі), бюджетні інвестиції.

Цільові державні кредити передбачають надання підприємствам коштів з бюджету на умовах платності, строковості й поворотності, що підвищує відповідальність за їх використання й ефективність використання бюджетних коштів.

Важливим інструментом регулювання економічних процесів є державне замовлення (державні закупівлі). Його зміст полягає в тому, що держава як споживач може замовляти на основі добровільних контрактів продукцію, послуги й роботи в будь-якого суб'єкта господарювання незалежно від форми власності. Класичне поле державного замовлення – продукція, яку важко або неможливо придбати шляхом звичайної гуртової торгівлі. Державне замовлення у недержавному секторі економіки має бути не лише вигідним, а й пріоритетним для підрядника, оскільки він забезпечує собі гарантований збут продукції та усуває ризик неплатежів.

Бюджетні інвестиції є важливим інструментом стимулювання розширеного відтворення, що почав використовуватися з цією метою у часи економічної кризи 30-х рр. XX ст. Вони мають обмежене коло застосування і спрямовуються на фінансування конкретних проектів, що мають вагоме значення для економіки. Здійснення таких інвестицій виправдане, коли вони реалізуються у межах загальнодержавних пріоритетів і забезпечують підвищення конкурентних переваг національної економіки та реальних можливостей їх використання, однак відсутні можливості використання фінансових ресурсів з інших джерел внаслідок значної вартості проекту, тривалих термінів окупності та інших чинників.

Вплив на економічні об'єкти та процеси шляхом цін має назву цінового регулювання. Метою цінового регулювання є не лише сама зміна цін, а досягнення шляхом такої зміни бажаних результатів в економіці та соціальній сфері, насамперед, недопущення інфляції, сприяння добросовісній конкуренції, підтримка прожиткового мінімуму. В ринковій економіці держава може встановлювати граничний рівень цін, забороняючи їх підвищення понад цей рівень. Збитки, що зазнають продавці, можуть бути компенсовані державними дотаціями [3].

В умовах ринкової економіки держава сприяє окремим прошаркам населення, суб'єктам господарювання не шляхом прямого впливу на ціни, що їх цікавлять, а через податкові пільги, акцизи, дотації, надання пільгових кредитів, введення цінових обмежень, що опосередковано впливає на ціни.

Соціальна функція що виконують ціни, проявляються через зміни в структурі та обсягах споживання благ і послуг, витратах, рівні життя, прожиткового мінімуму, споживчого бюджету сім'ї. Поряд з переліченими внутрішніми функціями, ціни виконують і зовнішньоекономічні функції, через які держава може впливати на торгові угоди, зовнішні платежі, взаємні розрахунки з окремими країнами.

Ціна - об'єктивна економічна категорія, її величина зумовлена дією законів попиту і пропозиції, грошового обігу. Проте і в умовах ринкової економіки держава повинна сприяти створенню і підтримці умов, за яких ціни наблизяться до соціально справедливих, відображатимуть еквівалентний обмін та дійсну цінність речей. На досягнення таких цілей і повинно бути спрямоване державне регулювання цін [3].

Зовнішньоекономічна політика – генеральна лінія дій, система заходів, які провадить держава у сфері експорту та імпорту, митного регулювання, торговельних обмежень, залучення іноземних інвестицій, зарубіжного інвестування, зовнішніх позик, надання економічної допомоги іншим країнам, здійснення спільних економічних проектів відповідно до інтересів країни [1].

Зовнішньоекономічне регулювання діяльності суб'єктів підприємництва реалізується через інструменти зовнішньоекономічної політики:

1) Тарифні - ґрунтуються на використанні митних тарифів (мит);

2) Нетарифні - базуються на інших ніж митний тариф засобах державного регулювання

Митний тариф являє собою систематизований перелік (зведення) митних ставок, які визначають розмір оплати по експортних та імпортних товарах, тобто мита.

Митно-тарифне регулювання у сфері впливу на суб'єктів підприємництва виконує такі функції:

1) протекціоністську (захист вітчизняних товарів від іноземної конкуренції);

2) фіскальну (поповнення державного бюджету). Крім того, може впливати на приплив валюти, розвиток регіонів країни, особливо, якщо мова йде про вільні економічні зони та ін.

Заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності - не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини

Існують такі групи нетарифних інструментів:

1. Кількісні обмеження — це адміністративна форма регулювання, що передбачає встановлення максимального обсягу товару певної номенклатури, який дозволений для експорту чи імпорту протягом визначеного часу (наприклад року або кварталу). Кількісні обмеження є більш жорстокою формою обмежень порівняно з митами. Інструментами кількісних обмежень є:

1) Квота - це кількісний нетарифний захід обмеження експорту чи імпорту товару певною кількістю або сумою на певний проміжок часу;

2) Ліцензування експорту та імпорту передбачає видання державою імпортеру або експортеру через спеціально уповноважений державний орган дозволу (ліцензії) на ввезення або вивезення певного включеного у списки товару протягом встановленого терміну

3) "Добровільне" обмеження експорту - угода між урядом країни-імпортера та урядом та/або компаніями країни-експортера про обмеження поставок товару у рамках узгоджених обсягів в обмін на відмову імпортуючої сторони від введення жорстких обмежень на імпорт, загроза введення яких використовується як засіб тиску при підготовці укладення угоди;

4) Ембарго — це повна заборона імпорту та/або експорту.

2. Приховані методи – ці методи представляють собою різноманітні бар'єри, що створюють органами центральної державної та місцевої влади. До прихованих методів належать:

— Технічні бар'єри являють собою національні стандарти якості, економічні вимоги, санітарні обмеження, вимоги до упакування і маркування товарів, вимоги про дотримання ускладнених митних формальностей, законів, про захист споживачів і т.п.;

— Внутрішні податки і збори – приховані методи, направлені на підвищення внутрішніх цін на імпортні товари, тим самим знижуючи їх конкурентоздатність на внутрішньому ринку;

— Політика державних закупівель полягає в тому, що державні органи і підприємства повинні купувати визначені товари тільки в національних фірм, навіть якщо ці товари дорожчі від імпортних;

– Вимоги про вміст місцевих компонентів - метод прихованої торгової політики припускає законодавче встановлення частки кінцевого продукту, що повинна вироблятися місцевими виробниками, у випадку призначення товару для продажу на внутрішньому ринку.

3. Фінансові методи торговельної політики. Метою фінансування як методу регулювання міжнародної торгівлі, зокрема розширення експорту, є дискримінація іноземних компаній на користь національних виробників і експортерів на основі зниження вартості експортованого товару і підвищення його конкурентоспроможності на світовому ринку. До фінансових методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності належить субсидія. Субсидія - це фінансова чи інша підтримка державними органами виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту товару, в результаті якої суб'єкт господарсько-правових відносин країни експорту одержує пільги (прибутки) [4].

Отже, використання зазначених методів як складових системи державного регулювання економічної діяльності суб'єктів підприємництва стало загальноновизнаною умовою економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Гребельник О. П. Митна справа: підручник. 4-те вид. оновл. та доповн. [Електронний ресурс] / О. П. Гребельник - К.: Центр учбової літератури, 2014. - 472 с. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/1408051361006/ekonomika/mitna_sprava

2. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия [монография] / Ю.Б. Иванов, Тищенко А.Н., Дробитько Н.А., Головкин О.С. – Х.: ХГЭУ, 2003. – 349 с.
3. Старостенко Г.Г. Національна економіка: навч. посібник [Електронний ресурс] / Г.Г. Старостенко, С. В.Онишко, Т.В. Поснова. – К.: Ліра-К, 2011. – 432 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1199110144647/ekonomika/natsionalna_ekonomika
4. Теорія фінансів: підручник [Електронний ресурс] / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М.Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/100518-nstrumentary-fskalno-politiki.html>

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК КАНАЛ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

**ОНОФРІЙЧУК І., 4 курс (ОС «бакалавр») ФУСОХТ ЧТЕІ КНТЕУ
спеціальність «Менеджмент»,
спеціалізація «Менеджмент орг. торгівлі»
наук. кер. Нікульча В. А.**

Стаття присвячена розгляду сучасних тенденцій використання соціальних мереж у забезпеченні взаємодії покупців та продавців.

The article is devoted to the consideration of modern trends in the use of social networks in ensuring the interaction of buyers and sellers.

Актуальність теми полягає в аналізі тенденцій розвитку соціальних мереж, їх переваг та доцільності використання як майданчиків купівлі-продажу товарів та послуг. Визначено інструменти забезпечення взаємодії між покупцями та продавцями, їх характеристики. За результатами дослідження сформовано висновки щодо подальших перспектив застосування соціальних мереж у забезпечення взаємодії між учасниками ринку.

Беручи до уваги швидке збільшення кількості користувачів у мережі Інтернет, враховуючи умови середовища розвитку суспільства, стає помітною тенденція до збільшення операцій, пов'язаних із купівлею та продажем онлайн. Дана мережа перетворюється з каналу комунікацій в простір для взаємодії учасників ринку, який характеризується власною інфраструктурою та особливостями. Кожен споживач отримує змогу доступу до будь-якої інформації про товар чи послугу, має змогу ділитись досвідом здійснених покупок через коментарі та відгуки або ж може здійснити вибір постачальника товарів, ознайомившись із різноманітними технічними умовами покупки. Під впливом зазначених факторів поведінка потенційних покупців змінюється, знаходячи своє відображення у процесах прийняття рішення та здійснення покупок.

За даними аналітичного агентства Statista, найбільшу соціальну платформу у світі станом на 2018 рік займає Facebook з кількістю активних користувачів більше 2 млрд. осіб [1]. Мережа є великим простором для спілкування, отримання великої кількості інформації не виходячи з дому, а також однією з найкращих платформ для просування бізнесу, враховуючи всі функціональні властивості. Instagram, в свою чергу, займає 7 місце у рейтингу найпопулярніших соціальних платформ з 700 млн. зареєстрованих аккаунтів. Тенденція зростання кількості користувачів спостерігається кілька останніх років. Проте варто враховувати, що велику частину цієї соціальної мережі займають торгівельні аккаунти. Що стосується ВКонтакте та Однокласники, ми могли помітити на скільки активно українські користувачі поповнили Instagram і Facebook через заборону використання попередніх.

Популярність соціальних мереж пояснюється легкістю у використанні платформи для роботи з клієнтами. Основною діяльністю користувачів в соціальних мережах є поширення власних фото, пошук нових знайомств, друзів та ведення з ними розмов завдяки особистим повідомленням. Проте останнім часом серед активностей на даній платформі набуває поширення процес купівлі-продажу різноманітних товарів чи послуг. В режимі реального часу кожен може отримати будь-які відповіді на питання, які його цікавлять. Користувачу не доводиться більше витратити свій час на дзвінки операторам, очікувати відповіді на електронні листи, проходити об'ємні реєстрації, очікувати їх підтвердження, просто задля того, щоб замовити товар. Тепер бажана річ може потрапити до людини всього за допомогою декількох кліків на сторінці виробника.

Дослідження показують, що 48% користувачів можна схилити до покупки, швидко відповідаючи на питання в групі. В той же час 46% позитивно реагують на акції, а 42% можуть вибрати товар бренду, якщо на його сторінці представлений освітній контент. Близько 27% з опитаних користувачів зізналися, що захочуть зробити покупку, якщо їм покажуть матеріали, які зазвичай залишаються за кадром [1].

Оскільки на споживчу поведінку користувачів суттєво впливають соціальні мережі, переважна більшість компаній шукає найбільш релевантні засоби взаємодії зі своєю аудиторією для збільшення власних продажів. Дані дії дозволяють збільшити лояльність або генерацію трафіку до онлайн магазинів. Також, соціальні мережі допомагають вирішувати комунікаційні завдання між брендом та споживачем: підвищення рівня впізнаваності бренду серед цільової аудиторії, впровадження абсолютно нового позиціонування, піар різноманітних акційних пропозицій, стимулювання до здійснення або ж завершення покупки, інтерактивне спілкування, що суттєво може змінити ставлення людини до бізнесу.

Останні тенденції свідчать на користь того, що з плином часу більша частина офлайн-магазинів просто припинить своє існування. Все це пов'язано з «лінивим» поколінням, якому набагато простіше буде замовити все необхідне онлайн, ще й з доставкою під власні двері, аніж витратити власний час та кошти на пошук необхідного товару в великих торгових центрах, дорогу туди й назад, доставку самого товару. Відповідно, актуальність онлайн-продажів підвищуватиметься, продавці переглядатимуть доцільність оренди приміщень, сплати комунальних рахунків, ремонту та оновлення активів підприємства. Користувачі можуть долучатись у соціальні мережі не тільки задля спілкування чи розваг, але й для виведення власної справи на нові майданчики просування. Саме там можна знайти професійні знайомства для поширення

своїх ідей. Це дає нам зрозуміти всю масштабність впливу соціальних мереж на просування товарів у сучасному бізнесі, а користувачі, в свою чергу, не припиняють активно використовувати всі можливості.

Ті хто вже користується Facebook чи Instagram в основному можуть здійснювати покупки під впливом реклами, яка висвічується в стрічці чи Stories або коментарях користувачів. Також цікавим фактом є те, що споживачі рекомендують той чи інший бренд в соціальних мережах своїм знайомим та друзям саме після користування ним. Беручи до уваги психологічний аспект залученості до покупки онлайн, соціальні мережі стають найбільш популярними майданчиками формування взаємовідносин, що зумовлене, насамперед, живими відгуками від власних знайомих.

Обмежений доступ – один з найкращих способів зацікавити користувача, таким чином надати більшу вагу послугам. Абсолютно всі покупці, незважаючи на те, де саме відбувається покупка: онлайн чи офлайн, бояться втратити вигоду, яка представлена в ексклюзивній пропозиції, закритій групі і тому прагнуть вступити до числа «обраних» певної спільноти. Для того, щоб мінімізувати ризики покупок в Інтернеті, споживачі надають перевагу перевіреним магазинам чи компаніям. Довіра до бренду збільшує життєвий цикл покупця (постійну періодичність реалізованих покупок споживачем), що гарантовано буде приносити стабільний дохід бізнесу.

Лідери думок «Digital Influencers», які мають мільйони підписників, поступово втрачають популярність, а їх місце займають «Micro Influencers», які мають приблизно 50-150 тисяч підписників. По-перше, у них більш жива і чутлива аудиторія, по-друге, їх послуги коштують набагато дешевше, а залучення в рази вище. По-третє, аудиторія вже не так охоче виконує поради знаменитостей, знаючи що рекомендація йогурту або ресторану оплачена [2].

У пошукових системах майданчики з відеоконтентом розміщені на більш високих місцях, в Фейсбуці пости з відеоконтентом також піднімаються в стрічці. Згідно зі статистичними даними, використання відеоконтенту піднімає реалізацію на 60-80 відсотків. Не важко здогадатися, що вже в найближчі роки можна очікувати використання відеоконтенту для опису продукції практично всіма інтернет-магазинами [3].

Отже, з точки зору забезпечення взаємодії між покупцями та продавцями, у тому числі і у довгостроковому періоді, соціальні мережі є одними з найпріоритетніших. Деякі з них втрачають свою популярність, проте інші «ростуть» за допомогою своєї турботи про користувачів, вводячи різноманітні функції та крокуючи поряд з світом «digital», задля того, щоб нічого не пропустити з поля зору і завжди надавати найкращі можливості кожній людині. Що стосується зниження популярності соціальних мереж у перспективі, можна стверджувати, що найближчим часом таке відбутись не може. Кожна з соціальних мереж продовжує рости по кількості користувачів, копіює тільки найкращі та найцікавіші функції з інших джерел, створює власні можливості, що в результаті дає змогу користуватись всім бажаним в одному місці, не витрачаючи свій час на безліч інших програм. Головне, що всі нововведення також вчасно підхоплюють бренди, що дозволяє їм підвищувати лояльність та попит на власні товари чи послуги серед споживачів.

Список використаних джерел:

1. Сергеева Ю. Социальные сети в 2018 году: глобальное исследование [Електронний ресурс] /Ю. Сергеева. – Режим доступу: <https://www.web-canape.ru/business/socialnye-seti-v-2018-godu-globalnoe-issledovanie/>
2. Лазарев Д. SMM в 2019 году [Електронний ресурс] /Д. Лазарев. – Режим доступу: <https://vc.ru/marketing/46331-smm-v-2019-godu>
3. MonetaryFlow [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://monetary-flow.com/trendi-elektronno-komerts-2018-2019-roki/>

ВЕНЧУРНИЙ БІЗНЕС: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

ПЕТРИВ С., 2 курс (ОС «magістр») ФОФЕД ЧТЕІ КНТЕУ

спеціальність «Економіка»,
спеціалізація «Міжнародна економіка»
наук.кер.Бабінська О.В.

У статті розглянуто сучасні підходи до визначення сутності поняття «венчурний бізнес». Обґрунтовано особливості розвитку венчурного бізнесу в Україні та світі. Узагальнено напрями удосконалення венчурного бізнесу в Україні на основі світового досвіду.

The article discusses modern approaches to the definition of the essence of the concept «venture business». The features of the development of venture business in Ukraine and the world are substantiated. Overview of the direction of improving the venture business in Ukraine based on international experience.

Венчурний бізнес є основою фінансування інноваційних проектів, які реалізують процес створення радикальних інновацій. Ризикові інвестиції венчурного бізнесу по суті визначають напрями технологічного розвитку в довгостроковій і середньостроковій перспективі. Пік венчурного інвестування в усьому світі припав на 2000 рік, коли загальний обсяг інвестицій досяг 262 млрд. дол. США, впадши до 2003 року до рівня 82 млрд. дол. США. Якщо говорити про внесок окремих країн і регіонів у цей обсяг, то слід зазначити, що в 2003-2017 рр. половина всіх венчурних інвестицій припала на США, 30% – на Європу. 15% інвестицій забезпечували країни Південно-Східної Азії: з них Китай забезпечив 1,67 млрд. дол. США, Індія – 0,86 млрд. дол. США, Індонезія – 0,65 млрд. дол. США, Сінгапур – 0,45 млрд. дол. США [11]. На жаль, для України оцінити аналогічні обсяги інвестування в венчурний бізнес не представляється можливим в силу високих похибок при зборі статистичних даних. Тому обґрунтування світового досвіду використання венчурного фінансування залишається актуальною та потребує подальшого дослідження.

Проблематика просування венчурного бізнесу в Україні полягає в тому, що вітчизняній економіці властива корумпованість і криміналізація. Як наслідок, знижується ефективність праці, економіки, бізнесу та держави. Для створення інноваційного сектора економіки, ефективного венчурного бізнесу необхідне відповідне сприятливе середовище, якісне функціонування інститутів, людського капіталу. Необхідні

конкурентні переваги економіки і привабливість умов проживання в країні [1, с. 21]. Але головною проблемою є те, що все це є лише на папері, насправді ж, політика введення інновацій в економіку України не підтримується. Політика вітчизняної економіки спрямована на зміцнення компаній, які пов'язані з видобутком, переробкою та експортом нафти і природного газу. Такі компанії стають до певної міри монополістами, тим самим, не даючи можливості пробитися більш дрібним підприємствам і зменшуючи рівень їх у фінансуванні з боку держави [3, с. 431].

Вагомий внесок у дослідження проблем теорії і практики, обґрунтування особливостей розвитку венчурного бізнесу в Україні та світі зробили такі дослідники як: Н. В. Дідик, Ю. О. Єрешко, Н. В. Можайкіна, К. В. Саакян, О. В. Шипанова та ін. Досліджувані автори пропонують різні методи для вирішення цієї проблеми, починаючи з першої ланки виробництва – підприємства та закінчуючи державою. Проте, для більшості запропонованих підходів характерна орієнтація лише на розрахунок фінансових показників, котра залишає певні питання невирішеними.

Мета дослідження полягає в доповненні теоретичних положень, огляд передумов і напрямів розвитку венчурного бізнесу в Україні та світі.

Венчурний бізнес (від англ. *venture* – ризикований) – ризикований науково-технічний чи технологічний бізнес. Венчурний бізнес є похідним від науки, фундаментальної і прикладної, і з'явився на світ як вимога економічного розвитку за відсутньої ланки між наукою і виробництвом [5]. Сформувався він вперше в сучасному вигляді в Кремнієвій долині в США, і звідти поступово поширився з національними відмінностями по всім розвиненим і великим країнам, що розвиваються (Китай, Індія, Бразилія та інші) [4, с. 118]. Венчурний бізнес (коротко – венчур) має особливе значення в процесах створення ефективної і конкурентоспроможної сучасної економіки.

Сьогодні термін венчурне фінансування (інвестування) використовується для позначення різновиду прямого інвестування в капітал швидкозростаючих підприємств з максимально високим ступенем непередбачуваності результату (тобто ризику) [8, с. 271]. Венчурний бізнес, як правило, орієнтований на практичне використання технічних і технологічних новинок, результатів наукових досягнень, ще не випробуваних на практиці.

Мета венчурного капіталу – отримання інвесторами високого доходу від інвестицій, які їм в більшості своїй повертаються у вигляді надбавки на вкладені інвестиції при продажу частки після декількох років успішного розвитку компанії, наприклад, партнерам по бізнесу або великої компанії тієї ж галузі, або на відкритому ринку цінних паперів [6, с. 184].

Для будь-якої країни значну роль відіграє інвестування, яке сприяє розвитку економіки. Якщо інвестування є необхідним для нормального функціонування підприємства, підтримання стабільного рівня доходу, то фінансування нових бізнес-ідей або підприємств, які тільки розвиваються шляхом вкладення венчурних інвестицій є вагомим поштовхом до інноваційного розвитку економіки. Венчурне інвестування поширене у всьому світі, найбільші його обсяги спостерігаються у США [10]. Саме тому країна має значний розвиток новітніх технологій, таких як ІТ, біотехнології тощо. Ці галузі належать до одних з найбільших за обсягами венчурного інвестування. Починаючи з 2010 р. найбільш поширеними галузями вкладення венчурного капіталу в США є: програмне забезпечення, біотехнології, фінансові послуги, ЗМІ та розваги, ІТ послуги. З 2009 р. у США відбувалось зростання венчурного інвестування та лише у 2012 та 2016 рр. були незначні зменшення (рис. 1) [10].

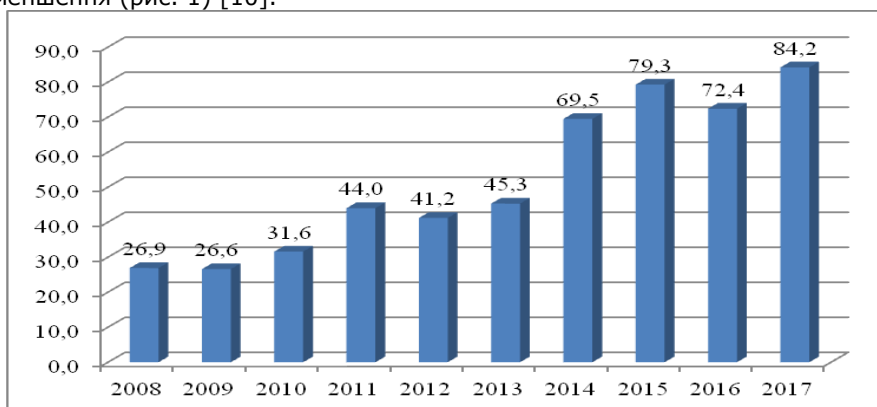

Рис. 1. Обсяг венчурних інвестицій в США, млрд. дол. США [10]

З наведеного рис. 1 видно, що обсяг інвестування значно зріс (з 26,9 млрд. дол. США у 2008 р. до 84,2 млрд. дол. США у 2017 р.), на 128 %. Найбільше піднесення відбулось протягом 2013-2015 рр. [9, с. 224].

У 2017 р. в Україні було вкладено 87 інвестиційних угод з українськими інноваційними компаніями, що на 32% більше, ніж у 2016 р. Особливістю інвестиційного ринку в 2017 р. стало те, що інвестори були більш сконцентровані на вкладенні коштів у компанії на початковому, посівному (*Seed*), етапі. Таких угод було 73, а середній розмір інвестицій в одну компанію становив більше 500 тис. дол. Можна очікувати, що компанії, які отримали «стартовий капітал», будуть у майбутньому залучати значні інвестиції. Важливо відзначити, що з урахуванням усіх інвестицій середній обсяг у 2017 р. становив 1 млн. дол. США (рис. 2) [7, с. 135].

Найпривабливішими напрямками венчурного інвестування за 2015–2017 рр. стали: онлайн-послуги – 16 угод на загальну суму 55 млн. грн. (9 млн. дол. на посівній стадії), програмне забезпечення – 12 млн. грн., мобільний зв'язок – 9 млн. грн. [12].

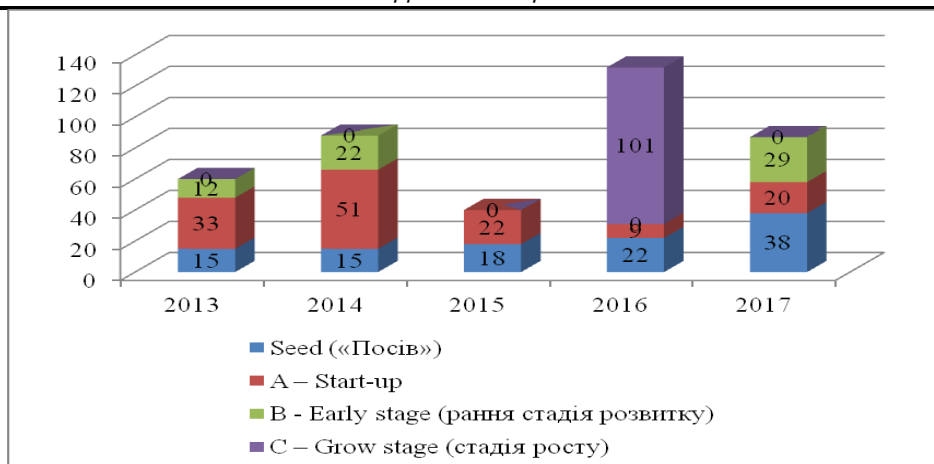

Рис. 2. Обсяг венчурного інвестування за стадіями в Україні протягом 2013–2017 рр., млн. дол. США [12]

Можна відзначити, що український ринок венчурного капіталу в найближчі кілька років покаже стрімке зростання. Це пов'язано з низкою причин: зростаючою популярністю стартап-індустрії, зокрема в ІТ-секторі; усвідомленням необхідності зміни парадигми економічного розвитку країни у бік переходу на нові технологічні уклади; економічною нестабільністю, зростанням рівня безробіття і, як наслідок, активізацією приватного підприємництва; розвитком елементів венчурної екосистеми; активізацією участі українських проектів у міжнародних спеціалізованих заходах, а також їх активним проведенням в Україні.

Отже, аналіз основних тенденцій венчурного інвестування, а також дослідження сучасного стану венчурних процесів в Україні та в світі дає можливість зробити змістовні висновки. Венчурне інвестування відіграє особливу роль, забезпечуючи залучення довгострокового, високо ризикованого капіталу, що має переважну спрямованість на активізацію науково-технічної та інноваційної діяльності, яка є запорукою економічного розвитку країни. Аналіз венчурної індустрії в Україні за 2014–2017 рр. характеризується певними особливостями: зменшенням кількості КУА та нестабільністю ІСІ, низькою часткою активів ІСІ в обсязі ВВП країни, незначною присутністю венчурних фондів на організованих ринках через малу прибутковість та високий рівень ризику. Зазначені фактори перешкоджають розвитку та потребують удосконалення механізму впровадження інноваційних проектів, що мають перспективу виходу на конкурентну ринкову арену. Основним джерелом подолання наявних бар'єрів мають стати державна підтримка та ініціативність, а також заохочення венчурного інвестування як на ранніх стадіях, так і під час подальшого розроблення перспективних ідей [7, с. 135].

Передовий зарубіжний досвід свідчить, що у сучасних умовах активізації глобалізаційних та інтеграційних процесів венчурне інвестування є одним із ключових напрямів інноваційно-інвестиційної політики країни. Венчурний капітал за певних умов може стати ефективним джерелом фінансового забезпечення наукових розробок і перетворення їх на конкурентоспроможний продукт.

Загалом, вітчизняна практика венчурного фінансування має свої особливості. Так, якщо у економічно розвинених країнах інститути спільного інвестування (ІСІ) направляють кошти інвесторів в інноваційно-технологічну сферу, то в Україні кошти венчурних фондів здебільшого інвестуються в будівництво і нерухомість (які забезпечують високу прибутковість та гарантоване повернення коштів) і поки ще слабо орієнтовані на «хай-тек» технології. Це свідчить, що орієнтація класичних венчурних фондів на інноваційні проекти, технопарки та технополіси поки ще не притаманна українському венчурному капіталу [2, с. 45].

Отже, венчурний капітал є одним з найдавніших видів капіталу. Він є своєрідним «фінансовим диверсифікатором», який акумулює кошти різних фінансових інститутів і вкладає їх у численні інноваційні проекти на різних етапах життєвого циклу нововведення, знижуючи ризик, пов'язаний із втратою інвестицій у разі невдачі проекту. Основними напрямками розвитку мотивації до участі у венчурних інноваційних проектах являються: сприяння досягненню економічної рівноваги на макrorівні; взаєморозуміння мотивів, слабких та сильних сторін учасників венчурного інноваційного проекту; забезпечення партнерських взаємостосунків; пошук компромісних, взаємоприйнятних рішень у ситуаціях, коли інтереси учасників не співпадають.

Список використаних джерел:

1. Бутко М. Венчурне фінансування як механізм задіяння інноваційного потенціалу підприємницького середовища регіону / М. Бутко, О. Пепело // Економіст. – 2014. – № 3. – С. 20–22.
2. Дідик Н.В. Світовий досвід венчурного фінансування як сучасної форми фінансування / Н.В. Дідик // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 10. – С. 42–47.
3. Єрешко Ю.О. Венчурне інвестування: становлення та світовий досвід / Ю.О. Єрешко // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2015. – № 12. – С. 429–433.
4. Можайкіна Н. В. Проблеми розвитку венчурного капіталу в країні / Н. В. Можайкіна, К. В. Саакян // Комунальне господарство міст: наук.-техн. збірник. – 2014. – Вип. № 113. – С. 117–125.
5. Нікіфоров П.О. Проблеми розвитку венчурного капіталу в Україні та світі [Електронний ресурс] / П.О. Нікіфоров, О.М. Гладчук. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
6. Сидоренко І. В. Функціонування ринку венчурного капіталу в економіках транзитивного типу / І. В. Сидоренко, Д. В. Хомик // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 1(72). – С. 183–189.
7. Слободян О. А. Венчурний інвестиційний фонд: феномен українського спільного інвестування чи «квазівенчурний» інститут? / О. А. Слободян // Вісник Вищої ради юстиції. – 2013. – № 3(15). – С. 134–144.

8. Швець Ю. О. Розвиток венчурного інвестування в Україні та світі / Ю. О. Швець, Ю. Р. Нужна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2018. – № 62. – С. 266-275.
9. Шипанова О. В. Тенденції розвитку світового венчурного капіталу на сучасному етапі / О. В. Шипанова. – 2013. – Вип. 4. – С. 223-225.
10. Офіційний сайт Національної асоціації венчурного капіталу США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nvca.org>
11. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/rankings/ici/by_types/vench_ici/vcha.html
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ВИПУСК XXIII

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
58002, м. Чернівці, Центральна площа, 7

Відповідальні за випуск: *Кравчук Р.В., Сідуняк О.В.*

Комп'ютерна верстка та макетування: *Федоруца О.І.*

Підписано до друку 27.12.2018
Тираж 50.

Віддруковано ПВКФ «Технодрук»
(0372) 55-05-85